ڕۆمانی بازنە ئاوەکان.. ئەدیب نادر

ناوی کتێب : بازنە ئاوییەکان
بابەت : ڕۆمان
نووسەر : ئەدیب نادر

ئەم هەوڵە خاکییەم بۆ نەوەکەی خۆم، نەوەی هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو پێشکەشە..

[بۆ خوێندنەوەی ئەم ڕۆمانە کلیکی ئێرە بکەن..]

AdibNadir_BazneDownload

لە تارکی دا خۆتی سپی.. جەلال عەبدوڵا ساڵح

تەم بم لەسەر پشتی هەڵە
لە ئاو دا گریانی هەم بم
هەشتا خۆتکی سپیم
لەناو سەبەری بەرپەی تۆ

دەخولێتەوە بە چواردەورم دا دەنگێک
هاواری دابڕانی عەسرە لەگەڵ ئێوارە و لەگەڵ من لە تۆ
باز ئەدات بەسەر گەشتی دەم دا کرمێک
نە دەمرێت و نە دەکوژرێت و نە دەزێت

قرچە قرچ دەسووتێت داری تەمەن
دەڕۆن لەبەر مەرگی گیتارە بە مەسیقا
بەم کۆتن و هەستان و نامەبونی ژیانمەوە
هەشتا خەم لەسەر گەڵی سەبەری تۆ

بەشی دەکەم لەگەڵ تیشکی خودا ڕووناکی تۆ

لەگەڵ مانگی ژیان ڕۆک دەکەوم نەبمە دوژمنی شەو
بارانی ئاسمان دەناسێنم بە باخی سووتاو
هێشتا خەرمانێشی سووتاوی عەرسم
لەسەر ڕێگای سەبەری تۆ

تا نامەیی دەگەینمە ئەو دیوی شار دەستی دەگرم
تا خشتی قەڵای کەنی باپیرم هەبێت دەیلاوێنم
بە چاوی دووریت سوێند دەخەم
گیرفانم پڕە لە قالەنچەی خەیاڵ
سوێندم بە گڕە سوێندم گوڵ
هێشتا خەرمانم لە ژێر سەبەری ڕێی هەتاوی تۆ

مەگری لە شەوی خەیاڵ دا
پێبکەنە کە دەیکوژن ئومێدم
لەبەرچاوت، لەسەر ڕێگات، لەبەر تۆ
سوێند بەو تیشکەی لەناو چاوتا نامبینێ
هێشتا گەرم، هەتیوکم لەسەر ڕێگای کەچی تۆ

خودا با بێ ئیماندار و ئاسمان بێ
باران با هەمیشە منالی دانسقەی ئاو بێ
چیم داوە لە گوزان دەی بێ بەین خۆش بێ
لە دڵگەرم نامەیی بێ هەتیوی بمرێ
تەنها ڕەنگی گەرام هەبێ
چەند چرکەیەک سیحری دەنگی ئاوم هەبێ
هیچم ناوێ
جار بە جارێ
گوڵم لە دەنگی چەنی تۆ بێ
هیچم ناوێت با هەر خەڵ بم
لە ژێر سەبەری پێت دا بم
کرێکارم لە کارگەی گوڵی سپی و سووری تۆ
جەلادێ دەک ڕەنادات تەر هەڵمژم بەنی تۆ
سەبەرکم هەتا دەمرم لەگەڵ تۆم

دیالۆگی نێوان من و ئەریمەن لە دۆزەخدا-(7).. شەماڵ بارەوانی

بەشی حەوتەم

داعش ژنی پاپایە..!

باپیرە چەند ساڵێک بەر لە ئێستا، لە کاتی هاتنی تیرۆرستانی داعش بۆ دەشتی نەینەوا، ئەو کاتەی ئێزدی و مەسیحیەکانی ئەو شوێنە کەوتنە بەر شاڵاوی تەعریب و تیرۆر و فەرمانکی تر و ئەوەی گیرا و گیرا، ئەوەی فریاش کەوت ڕایکرد.

جا ماڵێکی ئێزدی لەگەڵ ماڵێکی مەسیحی هاتبوونە گەڕەک و کەڵانەکەی ئێمە.

منداڵی براکەم و هی گەڕەک هەمووی ببوون بە هاوڕێی منداڵانی دوو ماڵە ئێزدی و مەسیحیەکە و بەردەوام یاریان پێکەوە ئەنجام دەدا.

ڕۆژێک شتێکی زۆر سەیرم بینی !

چیت بینی ڕۆژە داسنیەکەم؟

باپیرە: منداڵێکی برازام تەمەنی کەمتر لە شەش ساڵ بوو، ڕۆژێک لە قوتابخانە دەگەڕامەوە، بینیم لەگەڵ منداڵانی تری گەڕەک کە هەمووی هاوتەمەنی خۆی بوون، بە منداڵە ئێزیدیەکیان دەگووت:شەیتان، شەیتان، شەیتان.

لەو کاتە، ڕەنگ دەهری بووم و ئەو ئیمانەی هەشم بوو لەکەلەم نەم

گووتم پەدەنگ بن هەی زمان هەراشینە، چەن قسە بە هاوڕێکەتان دەڵێن؟

بە شۆخی و بە پێکەنینەوە، گوتم:ئاوڕن مەڵێن، هەی دەم زلینە، هەموان ڕایانکرد.

ڕۆشتمەوە ماڵەوە و گوتم:ئەوە کە ئەو منداڵە بچووکەی فەری ئەو جۆن و بە ڕێزیکردووە؟!

ئەو منداڵەی کە هەشتا بە تەواوی زمانی نەگرتووە و دەت و سوکایەتی دەکات و جوێن بەو منداڵە کوردە ئەزدیە بە تاوان و بەستەزمان و لەقەوماوە دەدات؟!

گوتیان وەڵاهی ئەمە عیلم و ئاگاداری ئەوەمان نییە.

باپیرە تابڵیت پەست و نیگەران بووم بەوە.

چونکە زانیم ئەو کاری گەورەکان و ئاسیزمیەت و نەخشی و دەمارگیری ئایینیانەی خەیانە بە ئەو منداڵە پەپوولە و بە تاوانانە دەگوازنەوە و دەروون و مێشک و ئەقڵیان وێران و ڤایرەساوی دەکەن!

باپیرە لەو قوتابخانەیەیش کەمن تێیدا وانەم دەگوتەوە، یەک دوو مامەستای کوردی ئەزدی باشووری تیابوو، زۆر منیان خۆش دەویست و دەیانگوت تۆ حاشا لە مەژووی باب و باپیرانی خۆت ناکەیت و کوڵەکی هۆشیاریت و دەزانی حەقیقەتەکە چییە.

دوو مرۆڤی زۆر بەئەز و بە زیان بوون.

ئەژدک دانەیەکیان هاتوو پێی گوتم:دەمەوێ شتێکت پێ بڵێم، بەڵام نەوانی خەمان بێت.

گوتی:قوتابیەکی پڵی سێی بنەڕەتی، هەرکاتێک دەچمە پڵ، بەمبەستی بە ئەزی کردن و وەکو گەرانی دەڵێت:شەیتان، شەیتان، شەیتان !

گوتی لەبەر ئەوەی دەزانێت من ئەزدیم، بەیە وادەڵێت !

گوتی شەیتان چییە؟ من علاقەم بەوە چییە؟

ئەمە نە شەیتان دەپەرستین و نەهیچ.

گوتم:ئەو منداڵە توزانی ئەزدیاتی و ئیسلام و خودا و ئایین چییە !

بە دنیاییەوە، ئەوە کاری گەورەکانە، گەورەکان، وایان فێرکردووە و پێیان گووتووەکە وا بێت !

من و مامەستایەکی تر هەوەمان دا بزانین ئاخە کە ئەو منداڵەی فێری ئەو هەستە قەزەون و قسە بە مانایە کردووە، بەداخەوە بەمان ئاشکرا نەبوو و ئەو مامەستایەیکە لەگەڵ من هەوێدا، موسەمانە و باوەڕی بە پەکەوە ژیان هەیە و زۆر ئەزی فرێیی و جیاوازیەکان دەگرێت، بەو منداڵەی گوت:جارێکیتر ئەوە بەو مامەستایە بڵێیت، دەتبەم بە لای

بەرەو بەر.

باپیرە، هەر لەهەمان قوتابخانە، دیقەتم دا، دوو قوتابی لە کاتی تێزبوون و لە دوو تێژی جیاوازدا، هاتن و سروودێکیان دەگوتەوە.

سرودەکە بە پشمەرگە و نەتەوە و خاک بوو، بەڵام کۆتایییەکەی قسەیەکی تێدابوو دژی پێکەوە ژیان بوو و جوانێک بوو بە پاپای مەسیحیەکان و دەیگوت:داعش ژنی پاپایە.

بە دوو مامۆستام گوت، ئاگاتان لەو سروودەیە؟ دیاربوو ئەو دوو مامۆستایە هەستیان بەوە نەکردبوو.

نازانم مامۆستاکانی تر هەستیان پێکردبوو، یان نا؟

بەرەوبەریش لە خوای بێم:لەوە نەبوو هەردووک تێژ، گەرنا ئەو، مرۆڤێکی زۆر نەتەوەیی و موسڵمانێکی تا بنیت خواپەرستە و باوەڕی تەواوی بە پێکەوە ژیانی ئایینی هەیە و دڵنیام لەوە بوایە، هەرگیز، لەوە بەدەنگ نەدەبوو.

باپیرە: گوتم: لە تێژنامە لەسەر ئەوە دەنووسم و دەبە وەزیری پەروەردە بڵنمە سەر خەت، بەڵام باجارە سەرچاوەی ئەو سروودە ئاشکرا بکەم.

من و دوو مامۆستاکەی هاوڕێم، بە دڵنیابوون لەوەی کە فیعڵەن ئەو سروودە کۆتاییەکەی دەڵێت:داعش ژنی پاپایە، تێشتین و ئەو سروودەمان بە یەکێک لەو دوو قوتابیە کچە لەناو پۆل دووبارە کردەوە، تێک وەکوو من بیستبووم وابوو کۆتاییەکەی سوکایەتی بە پاپا دەکات.

تێکڕام: لەسەرت نووسی لە تێژنامە؟

نا باپیرە، گوتم، دەبە سەرچاوەی ئەو سروودە ئاشکرا بکەم و بزانم لە کوێ هاتووە، ئینجا.

باپیرە زۆر جار دڵگەرمە ئەو بەوایەی دەڕوانم ئێگەر من، پرسەی هاوسەرگیری پێک بێنم، دەزانی چی دەکەم؟

چی دەکەیت دە و مەلاکی باپیرەی؟

باپیرە منیش وەکو موحەمەد ماغوت دەکەم:"منداڵێک دەخەمەوە و ناوی دەنێم ئادەم.. چونکە لەو سەردەمەی ئەمەدا ناوەکان دەکرێن بە

تەمەت.. بۆیە ناوی منالێکم ناکەم بە محەمەد و عیسا.. نایکەم بە عەلی و عومەر.. نایکەم بە سەدام و حوسێن.. ناشیکەم بە زەکریاو ئیبراهیم.. نایکەم بە دەقد و جەرج.. دەترسم کاتێک گەورە دەبێت ببێت بە کەسێکی ڕاسیزم و ڕەگەزپەرست .. و ناوەکەی ببێتە هەکاری ئاوەی.. لەلای بگانەکان ببێت تیرەرسەت.. و لای تونەدئاژەکانیش سەزانی.. و لای شیعەکان سونی .. و لای سونەکانیش عەلەوی و شیعە.. دەترسم ناوەکەی ببێتە پاساپەرتی گەشتکردنی.. دەماوە ئادەم موسەمان و مەسیحی بێت .. دەماوەت هیچ لە ئایین نەزانێت تەنها ئاوەندە کە بە خودایە .. و دەماوە بزانێت نیشتمان بە هەموانە .. فەری دەکەم ئایین ئاوایە کە دە بیاردەدات و کرداریش دیسەلمێنێت .. فەری دەکەم عەروبێت خیاڵە.. و مرۆڤایەتی لە هەموو شتێک گرنگترە.. فەری دەکەم برسیەتی کافرە و نەزانین کافرە و ستەم کافرە... فەری دەکەم خوداوەند لە دەڵکاندایە بەرلاوەی لە مزگاوتەکان و کڵێساکاندا بێت... فەری دەکەم خودامان خۆش بوێت نەک لەی بترسین ..

فەری هەموو ئاوشتانەی دەکەم کە کەسوکارەکانمان لەبیریان چوو فەرمان بکەن.. فەری دەکەم ئاوەی لەمان کەمە.. ئاوایە کەهەمانە.. و ئاوەی هەشمانە لەمان کەمە.. فەری دەکەم کە من بە نیازم تەنها نەرینە بهەنمە دونیاوە ...

لە کەمەگای عەرەبیدا هەتاهەتایە ئاو کەم و کوێیە، دەمەنتاوە.

شیعـــر\ دوای تەواو بـــوون.. نەوزاد بەندی

هەشتا کلیلی ئاو دەرگایانەم لا ماوە ،
بوار نەبوو بیانکەمەوە و ..
جەم هەشتن ..
ئاو هەماتانەی یەک جاریش ،
کاتم نەبوو ڕیزیان کەم و ..
ئاو پەرداخە کریستاڵانەی

قومێ ئاوم پێ نەخواردنەوە ،
هەر ماون …

ژوورەکم هەیە ،ناوەرم
بیکەمەوە ..
ئەویش تەواو عاجزە لێم ..
ئە دەرەقەتی یادگاری و
ئەو شتانە نایەم کە هەشتا ،
بەکارم نەهێناون و ..
کات کەم کەم ئەیانزڕێنێ ..
هیچ دەستاتیشم نیە ،
تۆ نەدەم ئەو هەموو دەسکەوتە
خەمگینەم هەڵوەرێنێ ..!

ناخم پڕە لەو کەسانەی
هیوادار بووم یەک قسەیان لەگەڵ بکەم ،
بوار نەبوو ..
هیواداربووم یەک پیاسەیان لەگەڵ بکەم ..
یەک چا ..
یەک قاوەیان لەگەڵ بخەمەوە و ..
کاتم نەبوو ..
کاتیان نەبوو ..
وەک پڕەی باڵندەیەکی نەناسراو ،
زریانی ڕۆژگار بردنی ..
زریانی ڕۆژگار بردمی ..

دەم پڕە لە بەیاخی
ئەو تابلۆ بە هاوتایانەی
کە ویستم بیانکەشم و ..
پەم نەکەشران ..
پڕە لەو ووشە و پیتانەی
بە تەما بووم ،
ڕەمانەکیان پێ بنوسم و
شڕەی براکوژی نەیهێشت ..
ئابوورەی ئابووری نەیهێشت ..
ژنەک و کەمەڵە منا ..
کەمەڵگایەکی بە کتێب ..
پاشکەوتی موچە نەیهێشت …

ئەستا ئیتر
بە دیار پەیکی ساردی
فەیسبوکەوە ..
بە بیجامە و
یەک دنیا نەخشیەوە ..
فریای هیچ شتە ناکەوم ..
هەموو شتەکیش بە بەهایە .
تەنها چاوەڕی زریانە ئەکەم بمبا ..
ڕزگارم کا لەم دنیایە …

ـــــنەوزاد بەندی ـــــــــــــــــــــــــــــــ

نەژادپەرستیی ناتوانێت کەس ئازاد بکات:.. سەلاحەدین ئەحمەد

نەژادپەرستیی ناتوانێت کەس ئازاد بکات: سپاردنی پێشەڕگە بە ڕابووردوو، کۆتاییهێنان بە شۆڤێنیزم، و ڕێگرتن لە بەرهەمهێنانەوەی فاشیزم.

سەلاحەدین ئەحمەد
پرۆفیسەر لە بەشی زمان و ئەدەبە هاوچەرخەکان – بە سەردانیی-
یونیۆن کۆلێج
سکەنەکتیدی، نیویۆرک

کاتێک کوردپەروەریی دەبێت بە بەڵا بە کوردە پەراوێزخراوەکان

کاردانەوەیەک کە لە دژی شۆڤێنیزمی گرووپێکی سەردەست شۆڤێنیزمی گرووپێکی دیکە دروست بکات ڕەوشی نائازادی بە زۆرینەی پەراوێزخراو خراپتر دەکات. هەر هەڵسوکەوتێک کە نەژادپەرستییەک بکات بە بەهانە بەهاندانی نەژادپەرستییەکی دیکە هەڵسوکەوتێکی هەم خزمەت بە جیهانبینیی گرووپە سەردەستەکان دەکات هەم ڕەوشی ژیان بە پەراوێزخراوان

خراپتر دەکات. گشتگیرکردنی دوالیزمی تاوان و قوربانی لە سەر بنەمای خوێن (وەکو نەتەوەپەرستیی) یان لە سەر بنەمای مەزهەب نیشانەی تەماهیکردنە ، نەک دژایەتیکردن، لەگەڵ پێژیمکی ئیمپریالیستدا. نوخبە خەبەزلزانکان بە ناوی ناسنامەی قوربانییەوە توندوتیژیی دژشیعرێنن بەرام لە پشت ئەو دەمامکە زمانەوانییەوە بوونەوەرێک هەیە کە خاڵییە لە هەموو خەمێکی گشتیی و لە هەموو توانایەک بە هەستکردن بە کێشەی راستەقینەی ئینسانی راستەقینە لە ژیانی راستەقینەی ڕۆژانەدا. جیهانبینیی شۆڤێنیزم گیردەی وێنەیەکی بونیادنراوی ئینسانە نەک ئینسانێک کە لە راستییدا هەیە و هەناسە دەدات و ڕۆژانە ڕووبەڕووی لەگەڵ ڕووشی دیاریکراودا لە پەیوەندە بە هەموو شتێک، هەر لە پەیداکردنی ژەمێکی خواردنەوە بە هەموو ئەو شتانەی دیکە کە پێویستن بە ئەوەی وەکو زیندەوەرێک و هەشمەدێک ماڵێکی لە جیهاندا هەبێت. بە ناوی ڕزگارکردنی نەتەوەی بندەستەوە زەر جار نوخبەکان ئیجازەیەکی ئەخلاقیی وەها بە خەیان دەبەخشن کە بە بە یەک و دوو بە ناوی هەموانێکی بەتاککراوەوە بدوێن. لە گوتارە هەرە ئەخلاقیی و ئەمکدارەکانیاندا ئەو شتانەی کە دیفاعیان لێت دەکرێت بوونیان نییە لە دەرەوەی خەیاڵی شۆڤێنیزمدا، هەر شتێکیش کە بوونی هەیە لە جیهاندا نەک هەر دیفاعی لە ناکرێت بەڵکوو هەمیشە بەخت دەکرێت. لە دەرئەنجامدا مەڵێتێک کە کەس بە نوخبەکانی نەداوە پەراوێزخراوەکان لە ڕەوشی دژواری ناعەدالەتیی کۆمەڵایەتییەوە دەبات بە ڕەوشی قوربانیی ڕووت، لە شێکی نابەرابەری ڕەوشکەوە بە ڕەوشی شێکی خەکوژانە، لە جیهانکەوە کە تێیدا بەرگریی لە ژیان دەکرێت لە دژی دامەزراوەی توندوتیژیی بە جیهانێک کە تێیدا کوشتن دەبێت بە یاسای کۆمەڵایەتیی و پیشەسازی مەرگ بە شانازییەکی ئەخلاقیی. بە کورتیی، نوخبە شۆڤێنیستەکان شێ لە دژی یەکتری ناکۆن بەڵکوو پڕۆژەی یەکتری تەواو دەکەن، و هەر بەو پێیەش پەراوێزخراوان لە قوربانیی ڕۆژیی ژیانەوە دەکەن بە قوربانیی موتێقی مەرگ.

ئەمە بەڵای هەرە گەورەی خەڵکی کوردستان ئەو نوخبانەن کە بە زمانی هەموانێکی بەتاککراوەوە خەریکن کۆمەڵگەیەکی ریشەداری مێژوویی و جیهانێکی شارستانیی فرە ناسنامە لەبەریەک هەڵبوەشێننەوە و لە جێگایدا جیهانێک دروست بکەن کە پانتاییەک دەبێت بە ناسنامەی پاراوی خوێن و جەنگی بەربەریانەی هەموان دژی هەموان. لە دوای کوشتنی مەهسا ژینا ئەمینی بە دەستی پۆلیسی ئەخلاقیی ڕژێمی جمهووریی ئیسلامیی ئێران، ڕۆژانە جگە لە ئازادیخوازانی کوردستان، ئازادیخوازان لە تاران، ئیسفەهان،

عەبادان، کرمان، زاهیدان، یەزد، مەشهەد، ئەردەبیل، کەرەج، و دەیان شاری دیکە لە سەرانسەری ئێراندا رووبەووی دامەزراوە سەرکوتگەرەکانی رژێمی مەزهەبیی و رەگەزپەرستی خامەنائی دەبنەوە. تاکو ئێستا سەدان قوربانیی هەن و رەژانە ژینای دیکە لە نێو دەچێ، بەڵام ئەو نەژادپەرستانەی کە کوردبوون لە لایان تالەهاتنکی گرئامەز و وەحشیانەکی پڕ لە کینەیە دەیانەوێت وای پیشان بدەن کە فارسان یەک قەبیلەن و هەمویان دژەکوردن و کوردانیش یەک خانەوادەی سەرگەردانی پەکهاتوو لە منداڵ و ژنی بێدەسەاتی حەوجەت بە فیگەری باوکێک-پیاوێک کە ناموسیان بپارێزێت و رەگای رزگاریان پیشان بدات. لە هەمووی خراپتر ئەوەیە کە ئەم نەژادپەرستانە، وەکو نەژادپەرستەکانی هەر شوێنێکی تر، ئەویان بە کەشف نییە چی بەسەر هاونیشتمانییەکانیاندا دێت لە دەرئەنجامی دروستکردنی دوژمنایەتیی رەگەزپەرستییدا لەگەڵ دەیان میللەتی خاوەن ناسنامە و زمانی دیکە کە لە کوردستان و دەوروبەری کوردستان دەژین. تەنانەت بەیان گرنگ نییە چی بەسەر هەر تاکەکەس و ماڵ و جڤاتێکدا دێت جا ناسنامەی زمانیی و فەرهەنگیی یان باوەڕی ئاینییان هەر چییەک بێت. ئامادەن بە ناوی کوردبوونەوە بچەانی فەرهەنگیی و کەمەایەتیی و سیاسیی دروست بکەن لەگەڵ لوبەکان و بەختیاریەکان و دەیان قووڵایی دیمەگرافیکی دیکە کە ئاوێتەی یەکتریبین و بەیەکەوە سەرچاوەی هەمەجەنگیی شارستانیی و فەرهەنگیی بوونەن. نەژادپەرستەکان دەیانەوێت ئاشوبێکی چەکدارکەر بەرپا بکەن و ئەویان بە گرنگ نییە کە خەڵکی بەناو-دیفاع-لەکراو چییان بەسەر دێت لە ئاوەها سیناریۆیەکدا. بەبەلقاکردن یان بەعەراقکردنی ئێران دەبێتە هەی ئەوەی کە لە جێی دەستایەتی هەموان بە هەموان شێی هەموان دژی هەموان بەرپا ببێت و هەموانیش تێیدا دەاو بن. دروستکردنی هەدەری لەو جۆشنە ئاسانە، بەڵام ئەگەر رووبدا ئەوا وێرانەیی بە دوای وێرانییدا دەهێنێت و کارساتەکان ئەسەریان بە ئەبەد دەمێنن.

هەندێک لە نەژادپەرستەکانی باشووریش، بەخەم لە سەدان ژینای هەرەمی بندەستی قەبیلە و مافیا، دیسان دەماری کوردایەتییان بزووان، ئەمجارەیان لە بەدبەختیی رژەهەاتدایە. ئەمە لە کاتێکدایە کە جگە لە ژیناکانی هەرەمیش، بە هەزاران پەنابەری خەڵکی ڕئاڤا و رژەهەات لەسەر شەقام و لە ناو بازاڕ و لە کەمپە تاڵبەندکراوەکاندان و نێک هەر کەمێک ناکرێن بەکوو رەژانە غەدریشیان لە دەکرێت لە لایەن خودی ئەم رەگەزپەرستانەوە. زەربەی شەنگالییەکان ئێستاش لە ڕووشی نائینسانییدا دەژیین لە کاتێکدا هەر ئەوانەی کە سەر و دەیان دەگیردرێت ئەگەر شەنگالییەک خەی بە

کورد نەزانێت دەیانتوانی لانی کەم ئەوەندە بکەن بە شەنگالییەکان کە پەلەنییەکان بە ئەکرانییەکانی دەکەن. بە جیابوونەوەی رەگەزیی کەمتر رازی نەبین، بەڵام بە گەشت کە دەچن بۆ ئێران یان تورکیا، ئاستەم رێژەک لە پاوا یان سەرپەڵی زەهاو، لە مەردین یان دەرسیم، بەسەر ببەن یان خەیان فەری یەک رستەی هەورامی، کرمانجی، یان زازاکی بکەن. گوایە ویژدانییان بە شەشی ژن-ژیان-ئازادی جووڵاوە، بەڵام ئەمە، لە سایەی پێڕۆکۆیەکی پاڵەوانانی نەتەوەپەرستییەوە، ژنان و کچان لە باشور رێژانە لە مەترسیی تیرۆری کەمایەتیی و هەڕەشەی کوشتندا دەژین.

گەورەترینین مەترسیی سیاسیی لەسەر دانیشتووانی هەر ناوچەیەک نەژادپەرستانی ئەو ناوچەیەن. ئەگەر بەتوو راستەوە فاشیلەکانی نەژادپەرستیی بەیان بلوەت شەیی رەگەزیی بەرپا بکەن، لە جێی ئەوەی کە خەڵکی رۆژهەڵاتی کوردستان هاوخاوەنی هەموو شارەکی ئێران بن و هاوپشتیوانی ئازادیخوازانی هەموو شوێنەکی ئێران بن، لە باشترین حاڵەتدا دیسان دەبەت پەنا بە ئەشکەوتەکان ببەنەوە لە کاتەکدا لەو دیوی سنوورەکانەوە نوخبە خەباوکزانەکان بەردەوام دەبن لە شیعراندنی کوردستانێک کە خودی خەیان و هاوشەوە شۆڤێنیستەکانیان کردوویانە بە جەهەنەم. وەکو ئەوەی خەسکانە و لە یەک کاتدا لە خزمەتی جمهوریی ئیسلامیی و فاشیستە ئاریستەکان و کەمالیستەکاندا بن، شۆڤێنیستە نەژادپەرستەکان بەناوی کورداێتییەوە خەریکن ئەم شەشەی ئەستای ئێران بە زەر بکەن بە شەیی رەگەزیی، شەڕێک کە ئەگەر بقەومە، جگە لە چەند قەشمەرەکی هەڵپەرست، هەموو لایەک تێیدا دەباو دەبەت و لە هەموانیش خراپتر بەسەر خەڵکە هەرە چەوساوە و بەدیفاعەکانی کوردستاندا دەت.

ستەملەکراوانی کوردستان و لوستان و بەلوچستان و عەرەبستان و خوراسان و ئازەربایجانی غەربیی و ناوچەکانی ناوەاستی ئێران بە بە هاوسەزیی و هاوپشتیی یەکتریی ئاسایەکی رزگاریان نییە. شۆڤینیستە کوردەکان زەرترینین خزمەت بە هەزە نەژادپەرست و مەزهەبییە سەردەستەکان دەکەن و زەرترینین زیان بە خەڵکی ناوچە پەراوەزخراوەکان دەگەینن. هیچ شتێک نییە ئەو راستییە بگەەت کە دەبەت کورد و فارس و تورک و عەرەب و ئازەریی و تورکمەن و ئێرمەن و بەلوچ و چەرکەس و جوو و دانیشتووانی دیکەی ناوچەکە بەیەکەوە بژیین. کوردستان بەشەک نییە لە مەریخ و هیچ نوشتە و دوعایەکیش نایکات بە بەشەک لە سەرزمینەکی دیکە. باشترینین شت کە نوخبەکانی تاراوگە و ناوخە بیکەن ئەوەیە ئیرادە و توانای فەرهەنگیی و هزریی

خەڵکی چەوساوە بکەم وەرنەگرن و دەست لەو تەسەورە هەڵبگرن کە گوایە خەڵکی کوردستان پێویستییان بە شوانێتی جەنابییانە. دونیای سەرکوتگەریی سیاسیی، کولتووری تیرەر، و نامەرڤکرند لە سەرەتادا لەوەوە دەست پێدەکات کە نوخبەکان بە ناوی ملیەنان ئینسانەوە قسە دەکەن، وەکو ئەوەی ماندیتەکی ئەخلاقیی یان میتافیزیکییان هەبێت، وەکو ئەوەی میللەتەکییان تەنیا هەندە منداڵی نوقسان یان مەوماڵات یان کەرستەی خاوی بەرهەمهێنانی مەرگ بن.

پشمەرگە هیچ وەزیفەیەکی مێژوویی نەماوە و پێویستە خانەنشین بکرێت

ئەو بوونەوەرەی کە پێی دەگوترێت پشمەرگە هیچ وەزیفەیەکی سیاسیی و کەمەڵایەتیی و ئەخلاقیی نەماوە. پشمەرگایەتیی نە بەهرەیە، نە پیشەیە، نە زەروورەت. پێژەیەکە کە زەر جار لە رابووردووشدا بووەتە هۆی تووندووتیژیی زیاتر دژی پەراوێزخراوانی بەدیفاع. بەرگریی راستەقینە لە دانیشگە و بیمارستان و کارگە و کێگەکاندا رووددات لەسەر دەستی ئەوانەی کە بەرخودان دەکەن لە دژی ڕەوایەتیی چەک و لە دژی گوتارێک کە تێیدا هەمیشە ئەو شتانەی کە هەن و دەبێت ببن بەخت دەکرێن لە پێناو ئەو شتانەی کە نییەن و نابن و نابێت ببن. شەشەک کە بە ژیان و بە ئازادی بێت شەشەکە دژی ئەو جیهان و سیستەمە کەمەڵایەتیی و ئەخلاقییەی کە تێیدا هەموو شتێک کە پێوەندی بە ئینسان و ژیانی ئینسانەوە هەیە بەخت دەکرێت لە پێناو شتانێکدا کە تەنیا لە چوارچێوەی وەهم یان ناعەقڵانییەت یان وەحشیگەرییدا دەتوانن هەبن. شەشەک کە ژیان تێیدا بەهایەکە لەسەر و هەموو بەهاکانەوە شەشەکە دژی عەقڵییەت و دەسەڵات و ئەخلاقی چەکداریی و هەروەها دژی ئەو ڕەوشانەی کە تووندووتیژیی بەرهەمدەهێنن و ئەو پێژانەی کە وێنەی چەکدار دەکەن بە وێنەی قارەمان و ئەو هێزانەی کە دەسەڵاتی چەک دەسپێنن بەسەر ئەوانەدا کە مەفرووزە هەموو دەسەڵاتێک هی خەیان بێت و بە خەیان بێت.

دروشمی خاک و خوێن یەکە لە دروشمە مێژووییەکانی فاشیزم و هەمیشە ئینسان وەکو مەڵ دەکات بە قوربانییەک کە لە بنەڕەتدا لە سەر بنەمای خاک و خوێن بونادنراوە. وەکو پێژەش ڕەوایەتییەکی ڕەوایەتیی فەلسەفییەکی دیاریکراوی ئازادی نییە، بەڵکوو بە تەواوی و بەتەنیا پێوەستە بە نەڕەوایەتییەکی پێژەیەکیی دیکەی تووندوتیژییەوە کە تووندوتیژیی دەوڵەت-نەتەوەکانی ناوچەکەیە. وەکو بزووتنەوە، پشمەرگایەتیی پێر بە هیچ جۆر دیدگایەک نادات کە لە

جگای توندوتیژیی فلسفەیەکی دیکەی کۆمەڵایەتیی بەرهەمبهێنەت یان لە جگای شۆڕشگێڕیی کرانەوە بە رووی هەموو هزرەکاندا بگرێیدا بگرێپا بکات یان ئامانجێکی هەبێت لە دەرەوەی بەرهەمهێنانەوەی سەرمایەداری پەیوەندییەکانی سەرمایەدار و پەیوەندییەکانی سەرمایەدار.

پێشمەرگە، ئەگەر بەزوویی تەقاوت نەکرێت، دەبێت بە یەک دانە دەعبای وەها کە لە جێی فەرهەنگی کوردەواریی کەوتن و مافیاگەرێتیی و کولتووری ئابووتکاندن دروست دەکات لە رۆژهەڵات. ئەو حیزبانەش کە شەرعییەتیان لە پێشمەرگایەتییەوە وەرگرتووە جارە بەڵایەکی وەهان کە دەتوانن لە ئایندەدا وەنێی دەوڵەتی سەرکوتگەری بەسەرچوو لە یادەوەریی گشتییدا بکەن بە بابەتی شیعری نوستالجیک. ئەمە خۆشبەختانە لووبوون و بەختیارییبوون و لەکبوون و کوردبوون و دژیان دەنگ و ڕەنگی دیکە لە یەک سەمفەنیادا ئاوێتەی یەکترییین و لە تەونی یەک نەخشی بەسنوور سەرسوڕهێندا بەڕەنگی بەهاوتای ژیانن لەسەر ئەم هەسارەیە. ڕووخاندنی ڕژێمی جمهوریی ئیسلامیی گرنگە لەبەر خاتری پاراستنی، نەک بە لەناوبردنی، ئەو پانڕاما بەئەندازە دووەمانەدە کە هەموو دەرکەوتەیەکی لە دەرەوەی پەونديیەکانی چەوساندنەوە شەبەنگەکی کۆماڵە نەک تەنیا بە هاونیشتمانییەکان و هاوسەکانیان لە ناوچەکەدا بەڵکوو بە شارستانییەت بە گشتیی. چ غەدرەکە ئەو فەزای فرەدەنگیی و هەمەڕەنگییە بە دەستی چەند خۆ بەزلزانەکی لە ڕاستییدا خەبەکەمزانی شۆڕنیست بە ئەبەد وێران بکرێت و لە جگایدا بە ناوی نەتەوەی پاراو و خاکی پیرۆزی خوێن لەسەر ڕژاودا جەنگەڵەک لە چەکداریی دروستبکرێت؟

کە بەی دەکرێت کوردبوون لە لووبوون جیابکاتەوە بە ئەوەی کوردبوون کورت بکاتەوە بە تایفەگەریی و تایفەگەریش بە وەحشیگەریی؟ بە دەبێت کرمانشانییەک ناچار بکرێت یان کورد بێت یان ئێرانیی؟ نەژادپەرستەکان پێیان وایە کە خەڵکی ئیلام تەنیا بە ئەوەی لە فەزایەکی زیهنیی تەسککراوی کوردبوون بەبەش نەبن دەبێت دەست لە هەموو میللەتانی دیکەی ئێران هەڵگرن. بە دەبێت بەختیارییەکان بکرێن بە دوژمنی کوردەکان لە سنە و ئازەرییەکان بکرێن بە دوژمنی کوردەکان لە ورمێ لە پێناو پەڕژەیەکی خەڵگەردا کە نە توانیوێتی نە دەتوانێت بنەمایەکی زانستیی، ستراتیجیی، و تەنانەت عەسکەریشی هەبێت؟ ئەگەر کوردبوون لەو هەموو قووڵاییە دیمەگرافیی و جوگرافیی و فەرهەنگیی و مێژووییە بکرێت، کوا شایستەی ئەوەیە کە جگای شانازیی ئینسانی هۆشیار بێت؟ تەنیا

بەلاهەتکی بەسنوور دەتوانێت بەشێرمانە ناسنامەی کوردبوون بە ناوی دژایەتییکردنی نەژادپەرستیی فارسییەوە بسپرێت بە عەقیدەی نەژادپەرستیی کوردیی.

ئەوانەی کە بە ناوی کوردبوونەوە نەژادپەرستیی هەڵدەنێنەوە گرێی هەرە قووڵییان گرێی رق-لە-خەبوونە. هەر ئەو کەسایەتییانە ئامادەن لەگەڵ هەزە هەرە فاشیستە نەتەوەییەکانی دیکەدا سازش بکەن بە لەنێوبردنی هەر هەزەکی دیکەی کوردستانەکەی خۆیان بە ڕاست و چەپەوە. نەژادپەرستیی بەچواردەوردا فاشیزم بونیاد دەنێ، و فاشیزمیش حەماقەت دەکات بە دیکتاتۆری ژینگەی کەمایەتیی.

هیوایەک ئەگەر هەبێت لەو ئاسۆیەدایە کە فڕبین داکەکیی لە مافی دەنگدەربینی ئەوانە بکەین کە بەدەنگکراون و ڕاستگۆیانە بڕگریی لەوانە بکەین کە لە زمان و فەرهەنگدا جیاوازن جا هەرچەندەک نزیک یان دوور، کەم یان زۆر بن. لە جیاتی ئەوەی بە زمانی کوردی دوژمنایەتی لەگەڵ دەڕوەدا و بە زمانی بگانەش سازش لەگەڵ فاشیزمی نەتەوەپەرستی دیکەدا بکرێت، دەبێت بە هەموو زمانەک لە هەموو فاشیزمەک بدرێت. دواجار فاشیزمەک کە بە ناوی میللەتی ستەمدیدەوە کینە دژی میللەتەکی دیکە بەاو دەکاتەوە لە فاشیزمەک باشتر نییە کە بە ناوی باڵایی ڕەگەزییەوە میللەتانی دیکە سەرکوت دەکات. فاشیزم ئەگەر لە تافی گەرایدا ڕێگەی لێنەگیردرێ، سەری هەرە زولملێکراوەکان دەخوات و جیهانیش بە ڕزگاربوانی جێناسایەد بەرتەسکتر دەکات.

ئەوانەی کە گوایە بەس مافی کوردیان لەلا گرنگە لە ڕاستیدا بەس کورد بە بەشەر نازانن، چونکە لە قووڵاییدا خودی خۆیان بە بەشەر نازانن. ئەمە لە ئەتواری ڕژانەیاندا بە ڕوونی دەردەکەوێ. بەوانە لەتەک هاونیشتمانییەکی کورددا چەندە بەحورمەتیی دەنوێنن و بە پێچەوانەشەوە لە گەڵ بیانییەکدا چەن خەجاڵەتیی لە نەوچاوانیان دەتکێ.

هەر بۆیەش سەیر نییە ئەو نەژادپەرستانەی کە خۆیان وەهەا تێگەیاندووە کە بە کوردبوون دژین و دەمرن لە ڕاستیدا ڕقەکی بوونەیان لە هەموو شتەکە کە پێوەندیی بە چەپەوە هەبێت و دژیان هەمیشە بە ڕاستەوە هەرە فاشیستەکان لەدەدات بە فاشیستە سپییەکانەوە. لەسەر ئاستی کەسایەتیی، فاشیزم لە ناو دەروونەکدا گۆشە دەکات کە لە قووڵاییدا خۆی بە بەدەستات و بەفڕە دەزانێت و لەهەمان کاتیشدا هەگری دەستاتداران و سەردەستانە. هەموو

بەدەستهێنانی وەکو ئاوەزێکی وایە بۆی کە تێیدا وەزنی خودی خۆفێنراو خویا دەبێت. لەبەر ئەوە، ئەم کۆسایەتییە کاردانەوەیەکی تووندوتیژی نەستیی هەیە لە بەرانبەر هەموو بەدەستهێنات و پێراوێزخراوەکدا، و لە هەمان کاتیشدا ماسۆشیانە هەگری سەردەست و زەردار و دەندەیە.

فاشیزم حەماقەتکی نوخبەوییە و بەهایەکی ڕووت بە پێراوێزخراوان

بابەتی ڕقی هەموو فاشیستێک پێراوزخراوانە. کۆسایەتی فاشیست ڕقی لە پێراوێزخراوانی هەموو کەمەگەیەکە و لەهەموشیان زیاتر لەو پێراوێزخراوانەی کە بە زمانی خۆی دەدوێن.

فاشیزم جۆرە زەهرەکی زیندەوەرییە کە لە حەماقەتدا گۆشە دەکات، بەڵێ فاشیزم کە دەبێت بە بزووتنەوەی سیاسیی، بە پلەی یەکەم سەرقاڵی بەاوکردنەوە حەماقەت دەبێت. فاشیزم هەموو دەرفەتێک بەکار دەهێنێت بۆ ئاوەی ڕووداووە مێژوویی و ڕۆژانەییەکان وەکو بەگەڕ نمایش بکات بۆ سەلماندنی ئاوەی کە جیهان جیهانی ڕەگەز و مەزهەب و مومارەسەکردنی هەزە و هیچ تر. غەریب نییە کە لە ناو نەژادپەرست و ڕاستڕەوەکاندا بیریارە فاشیستەکان بۆ عیشقەوە سەیر دەکرێن. کورتکردنەوەی جیهان بۆ "ئەمە و ئاوان" ڕەگایەکی کورت و ئاسانە بۆ خۆفەکردنی بووچگەرایی و بەبەهایی و گێینەوەیان بۆ ناسنامەیەکی زەر زەلامی گشتیی. ئاوەی کە ئێندامانی بزووتنەوەیەکی فاشیست بەیەکەوە کەدەکاتەوە خۆشەویستیی نییە بۆ یەکتری یان بۆ هاونیشتمانییەکانییان، بەڵکوو ڤی هاوبەشە لە دژی پێراوێزخراوان، واتا دژی هەموو بکەرێکی کەمەایەتیی و سیاسیی کە خودی ڕاستقینە و خۆفێنراو بوورووژێنێت. فاشیزم، بەڵێ، بزووتنەوەیەکە لە دژی حەقیقەت هەم بە دیوی ناوەوەی تاکەکەسییدا، هەم بە دیوی ناوەوەیی جڤاکییدا، و هەم بە دیوی دەرەوەی کەمەگەیی‌شدا.

بە دژایەتیکردنکی ئاوەها تووندی حەقیقەت، بەرهەمهێنانەوەی حەماقەت وەکو پەتا مەرجی هەرە جەوهەرییە. حەماقەتی ئاوهاش، کە ووێنەکردنی سیاسیی وەکو پەتا بەاودەکاتەوە، کۆشکە بۆ تۆشەنکردنی فاشیزم لە فەزای گشییدا. فاشیزم، بەڵێ، لە بەدوژمنکردنی هاوسێی بگانەوە دەست پێ دەکات، بە لەناوبردنی چەپەکاندا تەدەپڕێ، و بە خاینکردنی یەک لە دوای یەکی "خوشک و براکانی نەتەوە" تەواو دەبێت. ئەگەر سەرکەوتوو بێت، لە جێگای نیشتمانکی ئازاد بە هەموان، جەهەنەمەک بە هەموان بونیاد دەنێ.

شتێک نییە ناوی نیشتمانی ئازادبێت بێ بە هاونیشتمانیی ئازاد. ئەو بوونی زیندەیەکە لە ئینسانی ئازاد کە دەتوانێت نیشتمانی ئازاد دروست بکات، نیشتمانێک نەک تەنیا بە خەجێیەکان بەڵکوو بە ئەو پەنابەر و کۆچبەرانەش کە نیشتمانەکانیان کراوە بە جەهەنەم لە ژێر سایەی نەژادپەرستیی و مەزهەبگەرایی و شۆوازی جۆراو جۆری فاشیزمدا.

با دروست نەبێت کوردستانێک کە تێیدا چەک جێگای عەقڵ بگرێتەوە و دیسانەوە ئێشکەوت ببێت بە پەناگە. سەلامەت نەبن ئەوانەی کە کوردە بەدیفاعەکان دەکەن بە سووتەمەنی، و هاوزەیی نەوان قوربانییان دەکەن بە دوژمنایەتیی، و کوردستان دەکەن بە گۆڕەپانی قومارمبازیی چەندیین هێزو دەوڵەتی فاشیست تەنیا بە ئەوەی جیابوونەوە فاشیلەکییان بپارێزن. ئەوانەی کە هەزاران ژینا لە پەنا دەستی خیاندا نابینن و قەسیش دەبن بە هەموو هاوسێزیەک لەنەوان قوربانییەکاندا هەرگا دژفەتییان بە هەڵکەوت بە سەرکوتکردنی قوربانییە کوردەکان لە بەربەرییەتدا دەبن بە بوونەوەری بەسیجیی.

لە رزگارکەرەکان کوردەکان پێویستە رزگاریییان بێت. ئەو رزگارکەرانەش کە خەریان تێدا بێت دەست هەڵدەگرن لە نووخبەگەرایی و بگرە رزگاربوونی خەیان لە بندەستیی لە پشتوایی هاونیشتمانییە ئازادیخوازەکاندا دەبینن نەک بە پێچەوانەوە. لە یەکە کەمەگەییەکاندا، وەکو خەزان و تایفە و عەشیرەت و تیرە و هتد، خودی پارێزەری ئابوو گەورەترین مەترسییە لەسەر کەرامەت و سەلامەتیی بەدەنگکراوەکان. لەسەر ئاستی سیاسیی، خودی دامەزراوە سیاسییەکان گەورەترین مەترسیین لەسەر ئەمنییەت و ژیانی زیرینەی هاونیشتمانییە پەراوێزخراوەکان. وەکو فیگەری باوک، نوخبەی نەتەوەپەرست نە توانای قەدرگرتنی ژیانی کەسکانی هەیە نە متمانەی بە توانا هزرییەکانیان هەیە. لە هەر کۆکیشدا پەراوێزخراوێک ببێت بە قوربانیی لە پای سیاسەتی یان عەقیدەتی نوخبەویی، نوخبەکان نەک هەر تووشی شەرمەزاریی نابن بەڵکوو مەرگی ئەو پەراوێزخراوەش دەکەن بە سەرمایەی ئەخلاقیی بە زیاتر ڕەوایەتییدان بە خەیان وەکو ویژدان و هۆش و زمانحاڵی کەمەگە. ئەو نوخبانە لە دژێنجامدا تا بێت زیاتر مافی سەربەخۆیی و ئازادی لە هەموو ئەندامانی کەمەگەکەی خەیان زەوت دەکەن و تا بێت زیاتر فرەیی کەمەایەتیی و تاکەکەسیی ناو کە لە یەک بوونەوەری خەیاڵییدا کورت دەکەنەوە، بوونەوەرێک کە زیاتر وێنەی مەینەتیەکی بێتوانا و نوقسان و جێبەزییە لە خەیاڵی باوکسالاری نوخبەویدا. رزگارکەرەکان، بەڵێ،

نوێنەری دەسەڵاتکی ئەخلاقیی سەرکوتگەری ناوخەیین کە دەبێت بەوخەندرێت بە ئاوەی رزگاربوونی ئینسانەکان مومکین بێت.

ژیناکوژان زەرن؛ هەندکیان فارسن، کوردن، تورکن، عەرەبن، هتد. ژیناکان زەترن؛ تیایاندایە فارسە، کوردە، تورکە، عەرەبە، هتد. رزگارکەرەکان زەر نیین بەڵام دەنگیان زەر بەرزە. ئەم فەریادڕەسانە چونکە خەیان بە ویژدانی گشتیی دەزانن، بۆیان بە سەربەخەیی تاکەکەس و ئازادی سیاسیی و یەکسانی کۆمەڵایەتیی. تا ڕژێمە ئەخلاقییەکەیان مابێت، تاکەکەس لە ناوچەکەدا ناتوانێت لە دایک ببێت وەکو خاوەن ماف. تاکو تاکەکەسیش وەکو خاوەن ماف لە دایک نەبێت، ئیرادەی کەس و گرووپ و جڤات و میللەت و چینە زەرلێکراوەکان لە هیچ قەبارەیەکی سیاسییدا بواری خۆدەربەینیان پێ نادرێت.

شۆشی ژن-ژیان-ئازادی شتێک نییە کە پێویستی بە فیگەری باوکی نەتەوە و برای نەتەوەیی هەبێت، بۆکوو شۆشکە لە دژی هەموو باوکە نەتەوەییەکان و هەموو برایەتییە نەژادپەرستەکان. ئەمەش کە ئێستا ڕووداوات سەرەتایە نەک کۆتایی. بە ئاوەی سەرکوتگەریی جارێکی دیکە سەرکەوتوو نەبێت وەکو چل و سێ ساڵی ڕابووردوو لە ئەراندا، رزگارکەرەکان دەبێت پەرناوەردە بکرێن بە ئاوەی فەربکرێن کە ڕەز لە ویژدان و عەقڵ و ئیرادەی سیاسیی ستەمدیدەکان بگرن و ئوندەش بە ناوی ژنی کوردەوە نەدوێن چونکە خودی پرسەکە پرسی لابردنی دەسەڵاتی وڵی ئەمرە. شۆشی ئەمەی هەموو ناوچەکە شۆشکە لە دژی ئاوانەی کە بە ناوی ئابووری گشتییەوە خەیان کردووە بە پلیسی ئەخلاقیی و شکاندن و کوشتنی ئینسانیان کردووە بە پیشەی پیرۆزیان.

سیمینارێک لەسەر فەلسەفەی هۆشت و هەندکانی لە هولێر

سازدکرێت

ڕۆژی سێشەمە ڕێکەوتی ٢٠٢٢\١٠\٣٠ ڕێکخراوی خەیال بۆ هەماهەنگی نووسینگەی تەفسیر سیمینارێک بۆ نووسەر و ووناکبیری کورد (دڵشاد کاوانی) لە ژێر ناوی (فەلسەفەی ڕەوشت و ڕەهەندەکانی) لە هۆڵی کتێبخانەی نووسینگەی تەفسیر سازدەکات. هاتن بۆ هەمووانە.
کات:کاتژمێر ٣-٣٠
شوێن: نووسینگەی تەفسیر شەقامی. (٣٠) مەتری. تەنیشت منارەی چەلی.

گەردانە.. ستار ئەحمەد

لە بادەی شەوا ئەستێرە
نیگای ڕوویەکی گەشبینە
خەر دەسرازەی ورشەی گوڵە
لە دەروونی ئەم زەمینە
تە تاریکی لە خەت وەردە
بەدوای بادا هەڵبە و بڵە
عەشق پەگەی بوونی ڕژە
چی داوە لەم گریو شینە
بەنووزەی خەو دەمە سەر جە
بە بینینی خەونکی ئاڵ
لە تەدا گوزارم دەوە
هەور مەودای ڕاچەنینە
ئاو بە ماچی ئەستێرەیەک
لە گەرووی دەریادا دەمرە
چ پەویستە ڕق و کینە
کە دروشمی ماتەمینە
چەنە کە گەردانەی شەم بین
لەم ئافاتی بە ئەوینە
بزانین پەروانە سووتان
چەندە خەزگەی گە و تینە
لەبارە لەنجەی لاڵەزار

بەسەر سنگی خاکا بەو
چەند قەشەنگە تریفەی شەو
کە مانگێک لە سنگیا بنوە
لە دووت هەندە ئالوودە بووم
بەتاسەی پشکەی ژوانەوە
نەمدی هەزە بتبزوێنە
بە شەو باسی ژیانەوە
وەرە جەفای دە بەبا کەین
بە نسرمی سازکی نوە
کەرپەی هەستم خرەشاوە
حەزی وایە بە تە بدوە
مەبە دەکی دووەدی وە
بە خەمی یەکەوە دەمرن
هەتاکو کەی چرەی زوەفت
رەنگی تابلەی ئەشکم نەگرن

ستار ئەحمەد
•

بنەچەی دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی".. و/ گەران هەبجەیی بە دەستکاریەوە

هەژار حەسەن / بی بی سی نیوز عەرەبی

دروشمی {ژن،ژیان،ئازادی} لەپاش کووشتنی کیژە گەنجی کورد{ ژینا ئەمینی} بووتە دروشمی سەرەکی خەپیشاندەرانی ئێران و زۆرێک لە باژێڕەکانی جیهان.
زۆری نەبرد ئەم دروشمە هووپەری زۆر لە هەژنامەو گەڕەکانی جیهانی داگیر کرد. هاوکات وەک هاوسۆزیەک بە ژنانی ئێران هەمان دروشم بە فارسی لەسەر تیشەرتی زۆرێک لە خانمانی جیهان بینرا ،لە نەویاندا{میگان مارکل} هاوژینی شازادە هاری.

جگەی خەیاتی بپرسین سەرچاوەی ئەم دروشمە چیە و کێ بۆیکەم جار بەکاری هێناوە؟
ژنانی کورد نزیکەی ٢٠ ساڵ لەمەوبەر لە تورکیا کاتێک بە خۆپیشاندان و ناڕەزایەتی دژبەین دەچوونە دەرەوە، ، بەمەبەستی داواکردنی مافە نەتەوەییەکانیان لەو وڵاتە ، وەک پەروەردە بە زمانی کوردی و یەکسانی و ئازادکردنی زیندانیانی سیاسیی کورد، ئەم دروشمەیان بەکارهێناوە

بەڵام ئەو دروشمە ئەوکاتە بە شێوەیەکی بەرفراوان لە سەرانسەری جیهاندا دەنگی دایەوە، دەمێک شڕ لە نێوان بەناو دەوڵەتی ئیسلامی و هێزە کوردییەکان لە شاری کۆبانی لە باکووری سووریا لە ساڵی ٢٠١٤دا هەڵگیرسا.

لە ڕێکەوتی ١١.١.٢٠٢٠ دەمێک خۆپیشاندەرانی کورد لە بارەگای [بەڵێنیا] لە ئیتالیا بەبۆنەی یادکردنەوەی کوژرانی سێ ژنە چالاکوانە کوردەکە، سەکینە جانسز، لەیلا سەیلەمس، فیدان دۆغان ، خۆپیشاندەران لافیتەیەکیان بەدەستەوەبوو لەسەری نووسرابوو (ژن، ژیان، ئازادی) .
کاتێك ڕێکخراوی داعش زەرەک لە خاکی سوریای داگیرکرد و ناوچەیەکی فراوانی لە باکووری سوریا کۆنترۆڵکرد، بەتایبەت ئەو دەڤەرەی کە زەرینەی کوردەکانی سوریای تێدا دەژین، ژنان دوو شەڕیان دەکرد، یەکێکیان بەمەبەستی بەرگریکردن لە خاك، ئەوی دیکەشیان بە پاراستنی ڕۆگەزی مە و ڕەگریکردن لە کەوتنیان ژێر ڕەحمەتی ڕێکخراوە تووندڕەوەکە، کە قوربانی یەکەمی ئەو تەرەریستانە ژنانن.

دەشاد عوسمان، چالاکوانی سیاسی کوردی سووری و ئەندامی ڕێکخەری کۆنفرانسی ژنان لە ئەوروپا بە [بی بی سی عەرەبی]ڕاگەیاند: لەسەرەتادا پیاوان ئەو دروشمەیان قبوڵ نەدەکرد، بەڵام ژنان پێیان چەسپاند و هەوڵێکی زۆریان دا تا ئەو دروشمە پەسەندکرا و لە ساڵی 2017دا جێبەجێکرا .

دەشاد ئاماژەی بەوەشکردووە، ئەمڕۆ دروشمەکەمان لەڕۆگەی ژنە کوردەوە، لەگەڵ ژنانی جیهان، و ژنانی ئێران دەنگی داوەتەوە ، بە زمانە جیاوازەکان و لەلایەن ڕۆگەز و ئایین و پاشخانی کۆمەڵایەتی جیاوازەوە وتراوەتەوەو دووترێتەوە.

ئەو لە درێژەی قسەکانیدا دەڵێت: ئێستا بەرخۆدانی ژنان لە ئێران بەرەو پێشەوە دەچێت، ژیان و ئازادی ژنان بەتە شوناسێک بە خەبات،

تەنانەت یاخیبووون لە دژی زوڵم و ستەم و نایەکسانی هەست پێدەکرێت.

چۆن ئەم دروشمە گرینگ بوو؟
ژنە چەکدارانی کورد لە باکووری سوریا لە کاتی وەڵامدانەوەیان بۆرامبەر بە هێرشەکانی دەوڵەتی ئیسلامی بۆ سەر ناوچە کوردییەکان ، بۆرخودانێکی بەهێزیان نیشان دا و لە کاتی گەشتن بۆرو بۆرکانی جەنگ وشەی "ژن،ژیان ، ئازادی"یان دەوتەوە ، ئەمەش پەیامێک بوو بۆوەی کە هیچ ئازادیەک و ژیانێکی شکۆمەندانە بۆ پیاو نیە تا ژن ئازاد نەبێت و کۆمەڵگەیەکی ئازاد بەبێ ژنگاری ژنان بوونی نابێت.

شۆڕشگێڕانی ژن لە نێوان ساڵانی ٢٠١٤ بۆ ٢٠١٩ شەڕی خوێناوی و بۆرخوردانی مەزنیان لە دژی گەکخراوەکە کرد ،تا شکستیان بەو گەکخراوە هێنا. بۆ ئەوان ئەو سەرکەوتنە شکستێک بوو بۆ ئەو هەزە تاریکانەی کە هەوڵی بەکۆیلەکردن و چەوساندنەوەی ژنان دەدەن، هەروەها پەیامێک بوو بۆ هەموو ژنانی جیهان کە ژنان توانای ئەوەیان هەیە هەموو ئەو شتانە بدەست بهێنن کە ئاواتەخوازین ،ئەگەر ئیرادەی ئازادیان هەبێت.

ئەو دروشمە لە گرتە ڤیدیۆیە بۆرفراوانەکاندا دەرکەوتووە کە شۆڕشگانانی ژنی کورد لە دژی داعش دەجەنگن، نەک تەنیا لە هەڵمەتکانی پێشەوە، بەڵکو لە تونددترین شەڕەکانیشدا، وەک شەڕی رزگارکردنی گەلەقە ئەو دروشمەیان دەگووتەوە.

شۆڕشگانانی ژن بوونەتە جێگەی سەرنجی سینەماکاران و هونەرمەندان لە سەرانسەری جیهاندا و چەندین فیلم و فیلمی دیکەمێنتاری لەسەر ئەم ئەزموونە بۆرهەم هێناون.

هەروەها دروشمی "ژن، ژیان ئازادی" بۆ زمانی کوردی گەڕدرا بۆ ناونیشانی کتێبێک کە بۆ هەردوو زمانی کوردی و ئینگلیزی چاپکرابوو، دروشمەکە لە میانی گەڕپەوانە ناڕازایەتییەکانی کورد لە گەڵما لە ساڵی ٢٠١٧، و ئاهەنگی گەڕەی جیهانی ژنان بۆرزکرایەوە، و بوو بۆ ناونیشانی چەندین بابەت و گۆرانی و شیعر.

خانمە ئەکتۆری ناسراوی ئێرانی [گەڵشیفتا فەرەحانی]، لە فیلمەکدا کە لە ساڵی ٢٠١٨ بۆرهەم هێناوە، بۆ ناوی "کچانی خەر" ڕەڵی فەرماندەیەکی ژنی یەکینەکانی پاراستنی ژنان گێڕاوە ،کە بۆ ئیلهام وەرگرتن لە ئەزموونی شۆڕشگانانی کورد لە باکووری سووریا بۆرهەم هێناوە.
چۆن ئەم دروشمە گرینگ بوو؟

لە میانی ڕووەسمی بەخاکسپاردنی کچە کوردی ئێرانی ژینا ئەمینی، لە زێدی خۆی لە شاری سەقز لە پارێزگای کوردستان، ئامادەبووان بەکەمەوە هەمان دروشمیان وتووە . دواتر خۆپیشاندانی ناڕازایی بە هەمان مەبەست زۆربەی باژێڕەکانی ئێرانی گرتەوە ،ئەوە بوو ئاو دروشمە بەخرایی لە نێو خۆپیشاندەراندا بە چۆی و بڕندی دەگووترایەوە. وەرای ناوخۆی ئێران لە جیهاندا دەنگی دایەوە ، بە فارسی و کوردی وهەندێک زمانی دیکە بەرزدەکرایەوە..

کۆرتە چیرۆک/ ژن، ژیان، ئازادی.. گۆران سەباح

ژن

هەموو جار بە ئازادی و ژیانی خوشکم دەڵێم: لە گیاندارێکی دوو پێوە بوومەتە زیندەوەرێکی هەزار پێ. پێیەکم لە مەتبەخ و پێیەکیشم لەناو جێ: ئەوە جاران بوو. ئێستە پێیەکم لە مەتبەخ، پێیەکم لەناو جێیە، یەکەکم لە ئیشکەمە لە دەرەوە، یەکەکم لە ڕێی قوتابخانەی منداڵانە بە هۆنان و بردنیان، یەکەکم لە مەڵەکانە بە کێبڕکێی ئاتاجی ڕۆژ، یەکەکم لە دائیرەی کارەبایە بە سافکردنی قەرز، پێیەکم لە نەرێنگەی دکتەرانە، سەتان پێی تر. جا کە پیاوەکەشم دەتەوێ، دەبە پێی بشەلم.

ژیان

هەموو جار بە ژنی خوشکم دەڵێم: دەمرم و دەژیمەوە کاتێ داوای پارەی ماکسیێک لە پیاوەکەم دەکەم. چا نییە تێ ئیش و مەعاشی خەت هەیە و چیت بوێ دەیکڕی. چاوی دەڕە، بە بڕی دەشەلی؟ هیچ ماقول نییە ئەو پرچە خاو و پەڕت هەیە و پێی پیاوەکەت بشەلی. دیقەتت داوەتە ڕەنگی؟ شتێک لە پرچتدا بەدی دەکەم. نازانم چییە. ئەوەندە دەزانم دەبە هەزاران پیاو خزمەتی تاڵەکی پرچت بکەن. توخوا گوناه نییە بەو پرچە سیحراوییەت پێی پیاوەکەت بشەلی؟

ئازادی

هەموو جار لە بە ژن و ژیانی خوشکم دەدەم قسە بکەن. دوای ئەوەی کیسەی دەردەدڵیان بەتاڵ دەبە و ئیسراحەت دەکەن، وەک دوو بولبول دێنە پێش چاوم قەفەسیان بە کرابێتەوە و بفڕن و نەگەڕێنەوە. بە ژن دەڵێم ئەگەر پیاوەکەت سووتاوە بێت، تەی خێش دەوێت و خاترتی دەوێ، ئەوا هەرچی بە بکەی هەر کەمە، نەک پێی، هەموو گیانی مەساج بکەی. بە ژیان دەڵێم مەردی خەتە و هیچ شەرمی ناوێ داوای لێ بکەی، مادام ئیش ناکەی، دەبێ ئەوەشت قەبول بێت. هەندێک جاریش بە هەردووکیان دەڵێم: خەتای خەتانە خەتان بە پیاودا شکێ کردووەتەوە.

ژن

سەت خەزگەم بە ئازادی، بە خەی بە پیاو تێیدا دەسووڕێتەوە. حەسوودیم بە ئیش و ماڵ و سەیارەی بنی دێت. لەوساری دەچێتەو ئەوساری، پیاوی هەبا، ئەوها دەبوو؟ کە وای پێ دەڵێم، هەناسەیەکی قووڵ هەڵدەمژێت، دێ لە پشتم دەوەستێ و دەست بە پرچمدا دێنێت و دەڵێت: من ئەو پرچەی تەم پەڕە بێت، هەموو دنیا ئادەماڵم، تەواوی مرۆڤکان ئازاد دەکەم. هەشتا قەدری پرچی خێت نازانی. حەیفە ئەو پرچێت پەڕە بێت و حەسوودی بە من ببەی.

ژیان

لاشەی ژن لەسەر تاتەشەر بوو. پرچیی درێژ درێژ بووبوو. درێژییەکی نائاسایی. ئەیی. تەواوی وڵاتی تەنی. پرچی بووە قیە، هەرچی شەقام هەیە قیەتاوی کرد. بووە ئاو، وشکەساڵی نەهێشت. پرچی بووە کارەبا، تەواوی وڵات لەبەری حەسانەوە. بووە قوتابخانە، سەنتەری پزیشکی، بووە دادگە و گەندەکانی قە کرد. وامزانی لەبەر چاوی من وایە و خەیاڵ دەکەم، دەستم بە چاوکانم داهێنا و لەم خشاندن، پاشان کردمنەوە، خەیاڵ نەبوو. دیتم وا پرچی بوویتە وڵات.

ئازادی

ژیانی خوشکم ڕاستی دەڵێ، خەون ناگەڕێتەوە. پێم گوت: توخوا حەیف نییە ئەستە هەزاران پیاو لە ژێر سایەی پرچی ژندا دەحەسێنەوە. پرچی ئەو، مانای بە من و هەموو مرۆڤی سەر زەوی بەخشی. دەبە پرچی ئەو ببێتە ئاڵای ئازادیی هەموومان.

لە ناونیشانەوە بۆ فرەکولتووری.. دیار لەتیف

شرۆڤەی کتێبی شیعریی (گۆرانەوەم بۆ ئەفریقا)ی پەشێوا کاکەیی

ناونیشان وەک هاودژ:

سەختترین بڕیاری نووسینی دژ، ناونیشانە. وریاییکی زۆری پێویستە بۆ ئەوەی لەوپەڕ نەچێت، نوخوازی تێدابێت و نەچێتە دۆڵەوەی سنووری دژەوە. مەدەک لە ناونیشانی کوردیدا پەیدا بووە، لەبری ئەوەی کێشش بکات خەڵک بێت، هەڵەی پاتەکردنەوەی ئەوپەڕ دەدات.
ئەم شێپەڵە زۆر سەرنجڕاکێشە، ئەگەر هەڵخڵیسکێنەری نەکرێت، لە ئایینەدا زیانکاری دۆکۆن و دەبنە دیاردە، پەدەچێت بە پاساوی لەرزەکانە هەوایەتی پێ بدرێت و بە کارێکی جێ ڕەزامەندی دابنرێت.
پەشێوا کاکەیی لەو شاعیرانەیە، کە بەشێک لە ناونیشانی بەرهەمە شیعرییەکانی کەوتوونەتە بەر بەکارهێنانەوە لە ڕووی ناوبەندی ڕەزمانی- ڕستەسازی- وشەیەوە. یەک نموونە لەو ناونیشانەی کە زۆر لەبەرگیراوانە بەرهەمهێناوەتەوە، ئەم دوو ناونیشانەیە: (ئەفریقانامە بە تامی شیعر) و (ئەمریکانامە بە تامی شیعر)ە. بە جۆرێک هەم بردراوەتە ناو سەردێڕی گوتارەوە، هەم خواستراوە بە ناونیشانی کتێبیش.
ئەم بردنانە نەیانتوانیوە ناونیشانە بنچینەییەکەی نووسەری یەکەم تێبپەڕێنن. ئەم بردنانە وەک زیان بەسەر نووسەرانی وەرگر شکاوەتەوە. دەتوانرا لەو قاڵبە خوازراوەشدا گۆڕانکاری درووست بکرێن و کاریگەرییەکە کاڵ و لاواز دەر بکەوتایە و دەکرا و دەشبووە تێپەڕاندن و نەگوتراوە.
ئەو ناونیشانانەی ناوبراو، دوو کتێبە شیعری (ئەفریقانامە بە تامی شیعر) و (ئەمریکانامە بە تامی شیعر) کاریگەری خستووەتە سەر دیان ناونیشان، چ لە بواری وەرزشی- ئامیاری- زانستی- وێژەیی- ڕۆژنامەگەری. هەر یەک لەو بۆگانەی دیخەمە ڕوو، گەواهی ئەوە دەدەن کە بە هەمان بەستنی ئەو دوو ناونیشانەی ئاماژەم پێدا، خێیان سازاندووەتەوە.

ناونیشانی کتێبی ((خەرمانێک بیرەوەری ژنامێنووسێک بە تامی چیرۆک) هەڤپەیڤین) مستەفا ساڵح کەریم، دیدارەکە لە لایەن ئازاد عەبدولواحیدەوە لۆگۆی کراوە. ناونیشانەکی تری کتێبەکی شیعریی (پەکەنین بە تامی گریان)ـی نەسرین تەنیا. (جوانییەک لە تووڕەبوونەدا (دیدارێک بە تامی ژیانناما))ی هیوا قادر لۆگۆ شەرزاد حەسەن ئەنجامی داوە و ناونیشانە لاوەکییەکەی نەیتوانیوە وەرگرایەتی تەپڵەنێت. (قیدەکلیپ بە تامی هەوەست) ناونیشانێکی لاوەکی ناو گوتاری: (خەونەکەی خەتم پیشان بدە، ئەران و کەشەی گەنکاری لە خەرهەڵات)ـی بەختیار عەلییە، کە دەکاتە ناونیشانی پاڕە گوتارێکی گوتارە گشتییەکەی، هەمان ئەو قاڵبە ژەزمانییە ناونیشانییەیە کە لای نووسەری دەستی یەک هەیە. هاوکات دەیان گوتاری ناو ماڵپەڕەکان، هەمان کاریگەری ڕاستەوخۆیان بەرکەوتووە و نەیانتوانیوە تەپڵەاندن بخوەقێنن. هەڵبەت ڕیزکردنی ئەو هەموو ناونیشانە لەبەرگیراوانە بە پەویست نازانم، چونکە ڕوونە هەر بە گەنانێک لە تەڕدا دەنێ بەر دەستمان.
ناونیشان بەستێری دەقە، چەند خەمان لێم هاوکێشە پێگیر بکەین، هەندێ لە ڕاستی و خوێنەر دوور دەکەوینەوە و بنەماکانی جوانی و سازاندنی ناونیشان دەکەوێتە ژێر پرسیارەوە. ئەم تێگەیشتنەمان بە نموونەیەک گەڵاڵە دەکەین: کاتێک بە بازاڕەکدا تێدەپەڕیت و لە تابلۆی سەر فرۆشگایەک دەڵوانیت، دەبینیت تابلۆی سەرتاشخانەیەک لۆی نووسراوە دەرمانخانە، دەستبەجێ پرسیار و گومان دروووست دەبێت و ئەو پرسیە دەبێتە جێی سەرزەنشت. ئەمە جگە لەوەی حاڵەتەکەش بە ناشیرین پێسن دەکرێت؛ بە ناونیشان و دەقیش بە هەمان شێوەیە. ئەوە بە خۆی فریودانە، هەر فریوێک کە ساختەییە، ڕەت دەکرێتەوە.

ناولێنراوی کتێبی یەکەمی کەکتێبە ڕەمانشیعری (گەنانەوەم بە ئەفریقا)ـی پشەوا کاکەیی، (لەنێو ماسایەکاندا). (کە ئەم کەکتێبە، بەرگی یەکەمی پەژکەیەتی، بە ناوی گەنانەوەم بە ئەفریقا). گشتەکی شیعرییانەی کولتوورخوێنێ و لەو ڕێگەوە زەمانێک بەر باس دەدرێت کیشوەربە، دەستبردن بە ڕیشەکانی نەریت و سازاندنەوەی مێژوو. قووبوونەوەیە بەناو ژینگە و ژیان و خووڕەوشتە میللییەکاندا. دەقەکی کوردی ئەفریقینووس، زمانکی ڕەوان، پەیڤیوە لە فەرهەنگکی دەرین، لە میللەتکی سادە ژیانکردووی سرووشتخوازدا. (لەنێو ماسایەکاندا)؛ ئەو گەنانە شیعرییە بانەتاوییە، کە خەی دەکاتە هەناوی ڕەحانییەتدا، پێیەو لە شەوازکی نالاسایکەرەوەیە. جەرگ لە شەواز خەی بیان دەکات لە چێشنی پەراوێزی شیعریی، کە ئەم هاوکات نوکاریەکی

سەربار خراوە. ئەم دەقە بزووە درامییە؛ لە تەنیشت هەچوون بە ناوکی ماسییەکانەوە، هەڕەشەیەکی توندە لە سەرمایەداری و شێوە ژیانی هەنووکەیی و هاوکات هەندێک جار بەشداری پێکردنی زمانێکی گەپ، توانجدەر و قامچی وەشێنە!
دووزمانەی ناونیشان لەم دەقەی وادایە، (لانەو ماسییەکان)دا، کە ناونیشانی لاوەکییە بە ناونیشانی سەرەکی کە: (گەرانەوەم بە ئەفریقا)یە؛ ئەم ناونیشانە لاوەکییە، هەوداوچن و گەڕانەوەخوازە، ئەمەش تەرزە مانشێتێکی نوێیە بەو پێیەی لە هووبەری شیعری کوردیدا کەمتر کاری تێدا کراوە (لەڕەدا بە ناونیشان کردنی کولتووری گەلانم مەبەستە). ماسایی؛ کەمەک خەکەکن لە سنووری نەوان کینیا و تانزانیا نیشتەجێن، ئەم گەلە لە خاکی هەردوو وڵاتەکەدا دەژین، گشتە شیعرییەکە لە خاکی ماسییەکانی کینیاوە دەست پێ دەکات. بەڵام پانتایی زیاتر نەدراوە بە هونەری جوانکاریی ناونیشان. هاوکات بە تەواوی ناونیشانەکە هایکۆی دەق، هەبڕیەکە بە پارێزگاری لە شوناسی دەقەکە. ناونیشانێکی نادیاریە، کە دەمەم لە هووی هونەری ناونیشانەوە جوانیناسی بەم ناونیشانە نەدراوە، بەو واتا دەتەوە کە ئاخە چی لەدوای لانەو ماسییەکانەوە دێت! ناونیشانەکە ئاماژەیەکمان پێدەدات، ئاوێش شوێنە. بەڵام بە ئاوەی وڕێیترباە، دەبوو ناونیشانەکە سەربارخراویتری وەک پاشناوێک لەگەڵ هاتبا و لە ناونیشانی ئاماژەیی دووری دەخستەوە و دەیکردە ناونیشانێکی هونەری- وڕەیی.

ناونیشانی لاوەکی کتێبی دووەم، (گیکویوو و تیرەی کچانی مەمبی)یە. خودی ئەم ناونیشانە، هەگەکەی لە ئەفسانە و مەژوودایە. گیکویوو و مەمبی ئەفسانەیەکن لە (میتەلەژیا/ ئەفسانەناسی)ی ئەفریقا، کە هاوشێوەی دیدی ئادەم و حەوایە، بەڵام جوداتر.
بە باوەڕی خەیان خودا لەسەر زەوی خوڵقاندوونی، گیکویووی نەر چووەتە کەو و نزای کردووە، دواتر لە کەوکە هاتووەتە خوار و مەمبی مەی بینیوە و ئیتر بوونەتە ژن و مەردی یەکتر. ناوی گیکویووی بە مانای (درەختی هەنجیری گەورە) دێت و مەمبییش بە واتای (دروستکەر) دێت.
شاعیر زەر کارامەیانە هاتووە و چیرۆکی ئەفسانەکەی گەڕاندووە و (دووزمانەی/ سیستم)ی ناونیشانی (دەقەکەی/ دەقەکان)ی لەسەر بونیاد ناوە. هەر یەک لە ناونیشانەکان بە واژەی هەنجیر و ژمارە دەست پێ دەکەن، ئەمەیش ئاوەزانی تەواوەتی ناونیشان و دەقە، دوا جار ئاوەکی زەر پێویستی لەو بە ئیستاتیکەی کە ناونیشان دەیخوازێت، داوەتەوە. ئەم ناونیشانە بە هەموو مانایەک یەکانگیری

دەق و پە واتایە و بە جوانکاریییەوە هاتووتە بەرهەم.

(ئەمبوو و ئەمبەرییەکان وەک درەختەکی لەکئاناو)، ناونیشانی کتێبی سێیەمە لە کۆکتێبە مانشیعری (گۆرانوەم بە ئەفریقا)یە. لە بنچینەدا، ئەمبوو و ئەمبەرییەکان یەک گەل بوون، بەڵام دواتر جیا دەبنەوە و لە ئێستادا دوو گەلن، زمانیان تا ئاستێکی زۆر لێکەوە نزیک و هاوبەشن.
ئاماژەی شاعیر ئەوەیە کە چەندە لێک جودا بن وەک دەستاتی خەسڕی و ناسنامەی گەلایەتییان، بەڵام دوا جار هەر یەکن و وەک هاگی درەختەکن لێکئاناو، هاوشان ئەمە جارێکە لە ساخکردنەوەی مێژوویی. ناونیشانەکە زۆر شاعیرانەیە و تایبەتمەندییەکانی ناونیشانی سەرکەوتووی لە خۆدا کە کردووەتەوە.

(وەک مەرووێک باڵم گرت بە لای مەرووەکان). چوارەم ناونیشانە لە کۆکتێبە مانشیعری (گۆرانوەم بە ئەفریقا). ناونیشان زۆر شاعیرانەیە، شاعیر مەروویی هەوێنینی وەک زیندەوەرێک بە کار بردووە و مەروویی دووەم، ناوی گەلێکی سەربەخۆیە و ناوی ناوچەشە. ناونیشانەکە لە هەموو ڕوویەکەوە مانای پێدراوە.

(بە حەیرانی ساراکا و چووکایی بم)، پێنجەمین ناونیشانە لە کۆکتێبە مانشیعری (گۆرانوەم بە ئەفریقا). ساراکا و چووکا، هەردووکیان دوو ئافرەتن لە نە هەزەکەی گەلی مەرووییەکان. شاعیر چونکە لە گەشتەکەی لەناو کتێبی (وەک مەرووێک باڵم گرت بە لای مەروەکان)دا، ڕاستەتا لە دەست دەدات، ئیتر ئەقڵی مانەوەی لەنێو (مەروەکان) لە هەڵدەگیرێت و بەیار دەدات بەواتە ناو ساراکاییەکان و چووکاییەکان، بە ئەوەی کەمێک باری خەفەت لەسەر شانی کەم ببێتەوە. بە ئاگاری زۆرەوە کە وشەی حەیرانبوون لەوەدا ئاماژەیە بە فریاگوزاری ئەو خەڵکەی کە ڕووی لە کردوون و بە دەمەوەی هاتوون. گەشتەکانی ئەم کتێبانە، پێکداچوون، بە تاک سەربەخۆن و بە گشت پێکبەستراون. کەی گشتییان ڕەمانشیعرن. ناونیشان شیعرییە و خوێنەر تاسەی کنە و پشکنینی دەقی بە دەکات.

(غەزەم بە وشەی یاکووەکان کرد)، شەشەم ناونیشانی پەڵەکتێبی ڕەمانشیعری (گۆرانوەم بە ئەفریقا)یە. یاکووەکان کە بە مانای تەنیایی دێت، گەلێکن لە وڵاتی کینیا. شاعیر لەسەر پرسی زمان دەوستێتەوە، بەم ناولێنراوە شاعیر دەیەوێت پەیمان ئابگەیەنێت کە تەرە لە کنە و پشکنین و لەناو گەلناسیدا تواوەتەوە و گۆیدێکی چوستە. ناونیشانەکە بە تەواوی پەیوەری هونەریبوونی تەمار کردووە.

(ئیلچامووس و خونی ماسی)، حوتەم ناونیشانی پەلەکتەبی مانشیعری (گیانەوەر بە ئەفریقا)یە. ئیلچامووسەکان کەمترخەکانکی کینیایین و پیشیان ماسیە، وەک دەچنەوە سەر ماسییەکان، شاعیر بە تەکنیکاویەتی لەگەل کولتوور و نەریتە میللییەکان توانیویەتی سوودی باش لەو سەرچاوە وەربگرێت بە دەوڵەمەندکردنی ناونیشانەکانی. گیانەوەر بە فەرهەنگ و هەبژاردنی ناونیشانی دەق، جوانی و قورسایییەک بە بەرهەمەکە دەدات.

(هەشنایی و تاریکاییی تووگەن و پەکەتەکان)، هەشتەم ناونیشانە لە دەستەکتەبی مانشیعری (گیانەوەر بە ئەفریقا)دا. تووگەنەکان کەمترخەکانکن لەو یازدە پەلەی نەتەوەی (کالەنجین) لە وەاتی کینیا. پەکەتەکانیش بە هەمان جۆر کەمترخەکانکن لەو یازدە پەلەی نەتەوەی (کالەنجین). ناونیشانی ئەم کتێبە بە دوو واتا هاتووە، یەکەمیان هەشنایی وەک ئاماژەیەک بە هەحی تووگەنەکان کە خەکانکی نەرم و نیانترن، ئاشتیپەروەرن و دوورن لە شەڕانگێزیی، تاریکاییش لە بەرانبەری پەکەتەکان هاتووە کە خەکانکی هەق و شەڕخوازن. واتای دووەمی ناونیشانەکە (هەشنایی/ تاریکایی) وەک یەکەیەکی سەربەخۆ و دوور لە ناوی ئەو دوو گەلە وەربگرین، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو پاڕە شیعرەی کە لەسەر کەرنایە و لەوەدا شاعیر ئاماژەی بەو دەخە داوە، دەڵێت:

(ئەم پەتایە، کەرتەشییەکی هەحسەم
چەن لە ماچکەی زەویندا
هەشنایی و تاریکایی دەسەم؟ .)

ئەم ناونیشانە دوو هەهەندە و دوو واتا لە خۆدا کە دەکاتەوە.

(ناندی و تەریک و کیپسیگیس وەک سیانەیەک لە چاوی منداا)، دەکاتە نەیەم ناونیشانی پەلەکتەبی مانشیعری (گیانەوەر بە ئەفریقا). هەر یەک لە ناندی و تەریک و کیپسیگیس سێ گەلن و سەر بە نەتەوەی (کالەنجین)ـی کینیان. ئەم ناونیشانە جەختکردنەوەیەکە لە یەکانە وانینەکی شاعیر بە ئەم سێ گەلە. ناونیشانەکی درێژە، ئەوەی دژواری کردووە لە ووی دەربینەوە تاقە واژەی (کیپسیگیس)ـە. ئەم وشەیە بە خونەر دەبەتە لەمپەر لە بەردەم گەکردنی ناونیشانەکەدا. هەبەت هاتنی (وەک)ـی ئامازی پەیوەندی هاوتای پیتی (ش)ـە، کە هەڵەی جەختکردنەوە و دنیایی کردنەوەیە. دەکرا ئامازی پەیوەندییەکە نەهاتبا لە پەناوی هەوەدانی کورتەی ناونیشانەکەدا.

(شەش کەگەی کالەنجین)، دەیەم ناونیشانی دەستەکتەبی مانشیعری

(گۆڤاندەم بۆ ئەفریقا)ـیە. لێرەدا دەبێت بزانین کاڵەنجین نەتەوەیەکە و لە چەندین دەستگەل درووست بووە و خاوەن شوناسی کینیایین. ئەم ناونیشانە لاوەکییە لە سێ وشە پێک دێت، ناونیشانەکی ژمارەییە، کە لە ناونیشانی کتێبەکەوە دەپێنەوە بۆ پاژە ناونیشانەکانی دەقەکان، ئەو تەونکارییە کارامەییەی شاعیرمان بۆ هەوون دەبەتەوە لە چنیەتیی کارکردنی تانوپۆی بڕاردەی ناونیشانەکان. ئەم ناونیشانە دەکرێت بە یەکێکیتر لە ناونیشانە وردە کارلەسەرکراوەکانی ئەم کەمەڵە کتێبە وەژمار بکرێت.

(لە هەر گەلێکدا شیعرم کاژی خۆی فێ دەدا)، ناونیشانی یازدەیەمین کتێبی ڕەمانشیعری (گۆڤاندەم بۆ ئەفریقا)ـیە. سروشتی ناونیشانی دواین کتێب وا دەخوازێت درێژ بێت، چونکە وەک لە ناونیشانەکەوە هەوون دەبەتەوە کە ئاماژە بۆ فرەگەلێک دەکات، لە ڕاستیدا چەندین گەل بەسەر دەکاتەوە، بەڵێ ناونیشانەکە پێ بە پێستی ناوەڕۆک هاتووە.
ناونیشانەکە کە درێژە، بەڵام لە هووی ئاوازەوە خۆشزاریە و وا لە خوێنەر دەکات بە دوای ئاماژە شاراوەکەی پشتەوەی ناونیشانەکەدا بگەڕێت. هەندێک جار ناونیشانی درێژ هەن چونکە خۆشئاواز و شیعرییەت و بە وێنە و هزرین بارگاوین، کەشێک بە خوێنەر چە ناکات و درێژی ناونیشانەکە ئاسایی دەبەتەوە.
کەی پرسەی ناونیشانەکان بە ئاگاییەوە کاریان تێدا کراوە و پاراتێکستی ئەم ئەزموونە شیعرییە کە بەکسکە لە یازدە کتێبدا، بە وردی و لەزانینەوە دەستی بە براوە. لەبارەی ناساندنی پاراتێکستەوە کە دەکرێت وەک دەقی دووەمی دەق بیناسێنین. بە زیاتر هەونکردنەوەی گوزارشتی دەقی دووەمی دەق، هەونتر ئاماژەی پێ بدەم ئەوەیە کە هەوبەرگ و ناونیشانی دڕەکی و ناوەکی دەقەکان و پێناسی کتێب و تابلۆی بەرگ و پێشکەش و دەروازە و ڕەگەزی دەق و پاشکە و هەڵکاری ناوخۆی لاپەڕەکان و هەر هەموو ڕەنیشاندەری پەڵەکانی ناو دەقن کە بە هەموو پێی دەگوترێت پاراتێکست.

(گۆڤاندەم بۆ ئەفریقا)ـی پێشەوا کاکەیی، بە بایخەوە ئاوەی لە پاراتێکست داوەتەوە و ئەزموونکی سەرکەوتووانەیە.

فرەکولتووری لە بەرانبەر توندوتیژیدا:

هەر نەتەوەیەک لە مێژوودا قۆناغکی بەرگری هەبووە. مێژوو دێنەرمانە تێنەپەڕیوە، ڕەحی نەتەوەکان لە ڕەحی مرۆڤکان دەچێت، کە بە سروشتکی دەڕەقانە تێنراوە. نەتەوەی سەردەستە، نەتەوەی

ژردەستەی قووت داوە. لە مێژووی مرۆڤایەتیدا، کەمترین تێگەیشتن لە نێوان نەتەوەکان ئامادەیی هەبووە. لێگەڕێ سەرهەڵدانی شارستانیی تازەدا، هەشتا مرۆڤکان کولتوور و شوناس و زمان و مێژوو و سەروەری و تەنانەت هەبوونی یەکتر لێ دەکەنەوە.

لە بەرانبەردا کاری ئەدەبیاتە ئەو تێگەیشتنە مرۆییە دەستکاری بکات و بیگۆڕێتە سەر پێکەوەژیان و یەکتر پەسندی. بەڵام بە هەی ململانێ و جەنگەوە، سیاسەت و سەزی جەماوەری لێیان لەسەر ئەدەبیات هەبووە، بەمەیش جۆرێک ئەدەب سەر هەڕەدات پێی دەگوترێت: ئەدەبی بەرگری.
دەکرێت لەم ئەدەبەدا بەر زەرترین هێژی بە ئاژاوەنان و سووک ڕوانین لەویتر و هەڕەشە و بە بەهاکردنی مرۆڤ ببینەوە. ئەم ئەدەبە هەرگیز ناچێتە خانەی ئەدەبی مرۆڤایەتی و ڕاستەقینەوە. ئەمە باسکردن نییە لەو ئەدەبەی بەرگرییەکی مرۆڤانە لە نەتەوەیەکی داگیرکەراوی بندەستە دەکات، بەڵکوو مەبەستە لەو ئەدەبەیە کە بەرگرییە لە چوارچێوەی دەمارگیریی نەتەوەییدا! ئەدەبێک کە کار لەسەر سینوەی ئەویتر دەکات، دژە پێکەوەسازانی ئاشتیانەیە.
ئەدەبێک کە دەرفەتی وتووێژ نادات و تاکە هەوڵی خەسپاندنە. لەو سەردەمەی ئەدەبی کوردی کە دەیەوێت خۆی لە قەناغی ڕەمانتیک جیا بکاتەوە، ڕوانگە و کفرییەکان کە سەر هەڵدەدەن لە قەناغی هەفتاکانی دەیەی ڕابردووەوە کە باس لە دیارترینیانە، ڕێنگە هیچ شاعیرێک هەندەی شێرکۆ بێکەس دەستی نەبووبێت لە بەرهەمهێنانی ئەدەبێکدا کە خۆی لە جیهان دادەبڕێت و دەکەوێتە سەنگەری ململانێی حیزبی و باڵەکانی ناو حیزب و ناکۆکییە زەرەکانی لێگەڕێ ووبەری تێگەیشتن لە پەیامی بانگەشەی ئەدەبی مرۆڤانە، ئەدەبێک کە بەیەوێت لە ڕوانگەیەکی بەرینەوە بە جیهان و لە جیهان بڕوانێت و کۆشەی شوناسی بخاتە بەردەم ئەوانیتر و جیهان، نەک لە سەنگەیەکی باریکی نەتەوەیی و حیزبییەوە!
هەرگیز کۆشکە ئەو نییە ئەدەبیات لەکاتی تەنگانەدا ئاوە لە پرسە نەتەوەییەکەی بداتەوە، بەڵام چۆن ڕوانین و دیدێک، ئەو جێی باسکەیە. ئەمە شێرکۆ دەخاتە بەردەم هەڵەیەکی گەورەی ئەدەبییەوە، کە تا تەمەنێکی زۆر لەگەڵیدا هەڵدەکشێت. هەرچەندە لە کاتییەکانی تەمەنیدا لەی هەڵدەگەڕێتەوە، بەڵام بە مانا مرۆڤانەکە نییە، بەڵکوو ئەوەی ئاگاداری قەناغە باوەڕمەندییەکانی شیعری شێرکۆ بێت، دەزانێت کە بە مانای مرۆڤانە نا، بەڵکوو پشتکردنە دەستەبات بە مانای باڵەکی نوێی حیزبی و ئەپەزسیۆنەییە بەرانبەر کۆشکان و تاکی کوردی و کۆمەڵگەی سیاسییە دەربەگە کوردییەکان. باوەڕ

شیعریی بارهەستکاریییکەی شرکە لە دەقی وانەای (ئەستا کچێک نیشتمانەم) کە ئەم دەقە بەیاننامەی ووە هەگەانی شرکە لە دەسەات پشان دەدات، لە استیدا بە هکاری بسرچوونی مەدی حوکمانی دەسەات بوو، لەوەو دەچتە پاە وستگەی دەساتکی ئەپزیسیونانە لەپناو لە دستندانی جماوەرکەی، چونکە هیچ شاعیرێک هندەی شرکە جماوەرویست نەبووە، چونکە ئەم شاعیرە شاعیری شەش بووە، شەشیش هەمیشە پویستی بە جماوەر و دنگی ئویترە. بیە بەکی زری ئدەبیاتی شرکە بکس، بارهەمهنارەوەی ئدەبکی توندوتیژ بارانبار ئاژەان و مرۆف. ئدەبیاتکە لەبری نرمونیانت بکات، وا دکات تەسن، زبر و نالەبووردە بیت، ئەمش کاریگرییکی تواو نرنیانە دگوازتەوە سر دروونی بردنگ. بم پیە بت ئدەبیاتی شرکە بکس ئیشی لسر فرکولتووری نکردووە و توندوتیژی مریانە و ئاژەیانەی خستووەتەوە، بەوەی لە گەگەی بە دعجانکردنی مرۆڤەوە، پشناوکی نگریسانەی سرباری جری گەزیی ئاژەکان کردووە.

گر بە فرکولتووری بگەینەوە، گرنگترین شاعیرێک کە پویستە بە بایخەوە لسی بوانین پشوا کاکییە. ئدەبیاتی پشوا ئزموونکی گنجە، بەام ئزموونکی تولانی و بارگاوییە بە معریفەی شیعریی. وانین لە شیعر بە تگییشتنەوە، چوونە بناو خاە بنەتییکانی بیرکردنەوەی شیعریانە. هر دستبردنکی بە پەسەی شیعریی، ئاگامندانەیە، بە ئاگاییەوە کار لسر ئندازسازیی شیعرییەتی خی دکات.
لە دوایین کتبی ەمانشیعریدا (گەانوەم بە ئفریقا)، کە بکسکە لە یازدە کتبدا، گلانکی ەشکەە تورییە و دچتە ناو ەگی نریتە میللییکانەوە و زمانی کن و ئفسانسازی و فرکولتووری و فرهنگ و کلپووریانەوە. بم سرگرمییەوە دست بە گەانوکانی دکات، گەانویک کە چن دانتی (کمیدیای ئیلاهی) پ نووسیەتەوە.
سرجم ئەم کتبانە جخت لسر بیرکەی فرکولتووری و فرشوناسیی گردوونی دکنەوە، ((دبە بە جرکی دی، گلان پکەوە ببستینەوە))، ئەم دەە و دیانی تر لە کتبی (گیکوووو و تیری کچانی مبی)دا، تواو پاپشتی بچوونکمانە. کەکی ئەم پەسە شیعرییە، دداری کردنە لگەە سرووشت و نیانی و ژینگە و ەووک و درخت و هوا و ئاو و ئاسمان. تە ئگر ەشکەیت، زردەیت، سپیکەیت، سوورکەیت و هر شویکیت. هر زمانکت هیە و هر پاشناوک، هر کولتوورک و هر باوەک، هر ئاینک و هر

ڕۆگەزەک، چونکە تۆ مرۆڤیت، لەم ئەزموونەی پێشوادا جێگەی بە کراوەتەوە. بەڵکوو بە یەکسانی و دوور لە هەر کردەیەکی ڕۆگەزپەرستانە. بەرزنرخاندنی ئەم ئەزموونەی شاعیر لەوەدایە کە ڕۆگەزپەرستانە لە دەوروبەر وەک دەست و نادەست ناوانێت، بەڵکوو دەرفەت دەداتە دووانەن. شاعیر دەڵێت؛

((نەمدەویست وەک گەستاق یەنگ
بەم لە ژوورەکدا خەوتم، بەنی تەپاڵەی لە دەهات
خەم بکەم دەروونشیکارێک و
هەموو شتێک بە کولتووری سپی بخوێنمەوە .))

لەم هووبارە شیعرییەی کاکەییدا، جیاوازی چینایەتی گەیشتووەتە پلەی سفر، جیاوازی ڕۆگەزی و جیاوازییە زەرەکان ڕۆگەیان پێ نەدراوە، خەیان نمایش بکەن، مامۆستاکە تەواو مرۆیانەیە. شاعیر لەم کتێبەیدا، خاوەن گوتارێکی دژە سەرمایەداریی و دژە بەو بیرکردنەوە سپییەی بە عەقڵێکی سپیپەرستانەوە کە دەخوازێت پلەبەندی دروستبکات و جیهان دابەش بکاتە سەر بەرز و نزم و کەیلە و سەردار. هاوڕێ لەگەیدا دژە ئەقڵیەتی ڕۆگەزپەرستانەیە بە شوێن. شوێن ئازاد دەکات و دژە بە سنوورە دروستکراوەکانی مرۆڤ. هاوسات ئەم کتێبە شەشەکە بەسەر ئەقڵی دەمارگیرانەدا، ئەم بیرە جوداخوازییە بە تەواوی لە فیلمی (خزمەتکارەکان)ـدا کە ئەمریکییە، جێختی لە کراوەتەوە. باس لە کەمێک ژنە خزمەتکاری ڕەشکێڵ دەکات کە چۆن سیستەمی دەربەگانەی سپیکێڵەکان دەیانچەوسێننەوە. فیلمەکە ئەو واقیعەمان بە دەخاتە ڕوو کە مرۆڤ داگیرکەر و ستەمکاری مرۆڤ، دوا جار شەشی ڕەشکێڵەکان بەسەر یاسا زەرەملەکاندا سەر هەڵدەدات و دەگەنە جۆرێک لە ئازگاری و ئازادی. بەیە (گەڵاوێم بە ئەفریقا) دابڕانە لە زەوقی هاهنراوی چەندین ساڵەی شیعری کوردی، بە جۆرێک لە خەیاڵەوە بە کۆرستە و چێژ و مانا و بیرکردنەوەی زمانییانە.

سەرک کەماری سەردەمی قەیران و چاوەروانی!.. عوسمانی حاجی مارف

بەدوای ساڵێک لەهەڵبژاردنەکانی عێراق و چەندین گفتوگۆو دانوسان و کێشمەکێش و بارگرژی نێوان پارتی و یەکێتی، دەرئەنجام لەژێرناوی پەیامی پوچ و بەناوەرکی "یەکێیزی کوردە"وە لەسەر پێستی سەرک کەمار هەکۆتنکی ناچاری و شەرمەکانیان واژەکردو ڕاگەیاند. بەهەمانشێوەی ملکەچیەکانی پێشوویان، پابەندبوون و پاشکۆبوونیان بەئایندەی حکومەتکی تەوافقی بەپایەی بەغداوە دووپات کردەوە. چەندینبارە ئایندەی سیاسی کوردستانیان خستەوە ژێر هەڕەشەی چارەنووسی خەسازدان لەگەڵ هەزە کۆنەپەرست و تائیفیە میلیشیاکانی عێراقدا. گەر ملکەچی پارتی و یەکێتی بە بەشداریان لەدەسەاتی سیاسی لەرزکی بەغدا لەو ناچاریەوە هاتبێت پێگەی سیاسیان لە ناوچەکەدا داشکاوە و لە قەیرانکی قوڵی ئابوری و سیاسی تێوگلاون،

ئەم خەسارەتانەو هەڵوەشانەوەی نەک ناتوانێ بە دانیشتوانی عێراق و بە دانیشتوانی کوردستان نیشاندانی ئایندەیەکی گەش بێت بە کۆتایهێنان بە نائارامی و ناسەقامگیری سیاسی و گۆڕاوی سیاسی لەکوردستان و ناوچەکەدا، بەڵکو ناشتوانێ ئاڵوگۆڕێک بێت لەبەردەم پێشەوەی پێگەی سیاسی خۆشیاندا. لەهەمانکاتدا ڕێگای دەربازبوونشیان نابێت لە قەیرانەکان.هەربۆیە دەبینین ئەو قەیرانەی یەخەی سیاستەکانی پارتی و یەکێتی گرتووە، زیاتر لە ئامان و چاوەڕوانیدا ماوەتەوە، کە لەئێستادا بە ئاشکرا دەبینین ناتوانن هیچ جۆرێک بوژەی ئەوە بکەن تا ئامادەسازی بە هەڵبژاردنی کوردستان بە ئەنجام بگەیەنن، لەناچاریدا بەیاریان لەسەر درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان جێبەجێ کرد.
قۆبوونەوەی بەردەوامی قەیرانی سیاسی و ئابووری و مانەوەی بەرژەوازی کورد و حزبەکانی بە دەسەڵاتدارەوە ئەپەزیسیۆنەوە لە چارەسەرنەکردنی کێشە ئابووری و سیاسیەکانی ئەم سیستەمەی کە سی ساڵە خەڵکی بەسەر ژیانی خەڵکی کوردستاندا داسەپاندووە، قەیران و سیستەمێکە لە حوکمرانیدا، کە بەدیار بازاڕی جیهانی و یەکلابوونەوەی کێشمەکێشی هێزە ئیمپریالیستیەکان و دەوڵەتانی ناوچەکە و بارودۆخی عێراق و ململانێی هێوتە بەرژەوازیەکان ڕاوەستاوە. لەئاکامیشدا کۆمەڵگەی کوردستانیان لە گۆڕاوێکی سیاسی و بەدەرئەنجامێکی ئابووری و چاوەڕوانیدا ڕاگرتووە. بەیە هەڵوەشانی یەکێتی و پارتی لەسەر سەرێک کەمار جگە لە سەوداو مامەڵەی بازاڕی نێوان خۆیان، شتێکی تر نادات بەدەستەوە. ئێستا بازرگانیکردن بە پێستی سەرێک کەمارو هەڵگرتنی هەڵبژاردنەکەیان زیاد بکات، لە لایەکی ترەوە دانانی سەرێک کەمار، کە لەوەستگەیەکی چاوەڕوانیدا بۆەوێ بزانن ئایندەی نادیاری ئاکامی کێشمەکێشەکانی نێوان خۆیان و بەغدا و ئەو ئاوگۆ و پێشهاتانەی لەدەرەوەی ویست و ئیرادەی پارتی و یەکێتی بەسەر کوردستان و ناوچەکەدا دەسەپێنرێت، بەچی ئۆگات.
ئێستاش لەگەڵ ئەوەی بە هەر بنەوبڕێک لەسەر کێشەی مامەڵەی سەرێک کەمارو پێکهێنانی حکومەت لە بەغدا یەکلایی بوونەوە، بەڵام درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمانی کوردستان، پێویستی بەو هەلومەرجە سیاسیەوە، کە لەلایەک لەڕاستای ئەو پێشهات و ئاوگۆرانەدایە، کەئێگاری ئەوە پێشبینی دەکرێت دەورانێکی تازە لە ئەمنیەت بە سەرمایەگوزاری لە ناوچەکەدا بە دەخالەتی وڵاتانی زلهێزی دنیاوە بەڵێ بخرێت و دابەزرێنرێت. لە لایەکی تریشەوە نیشاندانی مەترسی و بێئاسایی و دڵشەداماوبونی حزبە ناسیۆنالیست-میلیشیا

دەسەڵاتدارەکانە، کە لە بەرانبەر ئەو هاپڕینە جەماوەریە بەرفراوانەی ئێران، کە بە ئاراستەی ڕوخانی کۆماری ئیسلامی هەنگاو دەنێت، حزبەکانی کوردایەتی لە کوردستانی عێراق سەرسام و سەرگەردانتر کردووە. چونکە ئەم ئاڵوگۆڕانە تەواوی پێگەو جێگەوگۆڕێی پارتی و یەکێتی بە قەیرانێکی قووڵتر گەیاندووە و لە حاڵەتێکی چاوەڕوانیدا گەمەی سیاسی دەکەن و لە بەردەم ئایندەیەکی سیاسی نادیارو مەترسیداردا خۆیان دەبینەوە.
ئەم دەسەڵاتە کوردیە داسەپاوە ژیان و گوزەران و سەرەتاییترین پێداویستیەکانی ڕۆژانەی هاوڵاتیانی هەواڵەی بازاڕ کردووە و سپاردویەتی بە چاوچنۆکی سەرمایەداران. ئەم دەسەڵاتە، کە ٣٠ ساڵە کەمەگەی کوردستانی لە گۆڕاوی سیاسی و بەدەرەتانیەکی گەورەی ئابووری و نەداریدا ڕاگرتووە، ئەمەش دووچاری بێئاسایی و سەرگەردانی زیاتر بوون. جارێکی تر بە ناوی دانانی سەرکۆمار ئایندەی کوردستان ئاوێزان بە ئایندەی پر قەیرانەوی وساتوسەوداو سازدانی نێوان هێزە میلیشیا تائفەکانی عێراق دەکەنەوە.
بێئاشکرا ئەوە دەبینرێت، کە لە هەر پێشهات و ئاڵوگۆڕێکدا چینی دەسەڵاتداری کوردستان ناکام و بەوەڵام و بێچارەیە لەبەرەوبردنی کەمەگەدا. بەوەڵامە بە سەرەتاییترین داخوازیەکانی جەماوەری ناڕازی، بەوەڵامە لەسەر هەر نەخشەو دەخاڵەت و پلانێک، کە وڵاتانی ناوچەکە بەسەر کوردستاندا دەیسەپێنن، بەوەڵامە لەبەرانبەر پەرەگرتنی تیرۆر و نائارامیدا. هاوکات گوشارەکانی حکومەتی عێراق لەسەر هەرێم و کەشوگۆڕاوی پێوەندیەکانی نێوانیان پتایەکە هەموو ڕۆژێک پلەکەی بەرزتر دەبێتەوە. بەرینبوونەوەی بێکاری و هەژاری و ونبوونەوەی خێڵەک و زەربووونی تاوان و کەمی خزمەتگوزاریەکان، هەروەها بەردەوامی و درێژەکێشانی ناڕەزایەتی جەماوەری بە خواستەکانیان بە گشتی و بە خواستی کەتایەهێنان بەدەسەڵات بەتایبەتی، دیاردەیەکی دیارو تایبەتی دەخی نەوەستاوی ئێستای کوردستانە. ئەگەری سەرهەڵدانی گەڕانکاریەکی جددیە کە پێشبینی ئەوە دەکرێت لە ڕاستای هاتنەمەیدانی جەماوەری، تووڕەیی بەرفراوانی ناڕازی بە ئاراستەی خواستی ڕوخانی دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی خەڵکی دەنوێنێت و هەنگاو دەنێت.
ئەم دەسەڵات و سیستەمە خوێنمژەی بەرژوازی کورد و حزبەکانی سەپاندویانە، نە بە ئەنجامدانی دیاریکرنی سەرۆک کۆماری عێراق، نە بەپێکهێنانەوەی حکومەتی تەوافقی لە عێراقدا و نە بە چاکسازی، نە بە درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمانە کارتۆنیەکەیان چارەسەری برسێتی و بەدەرەتانی و کێشە کۆمەڵایەتیەکانی خەڵکی کوردستان ناکەن، بەڵکو ئامانجیان فراهەمکردنی هەلومەرجی لەبارتر بۆ قازانجی

کەمپانیاکان و سەرمایەداران و دەستاگەیشتنیان بە داهاتی زیاتر لەسەر بناغەی چەوساندنەوەی جەماوەری کرێکار و زەحمەتکێش، دەستراگەیشتنە بە دزی و تاڵانی و گەندەڵی زیاتر، گرێدانەوەی نان و گوزەرانی خەڵک بەهاپێچکردنیان بە ژێر سایەی حکومەتێکی قەومی و مەزهەبی کۆنەپەرست و غەرقی گەندەڵی کە جەماوەری ملیۆنی عێراقی نوقمی بەدبەختانی کردووە. ئەمش ئایندەو هێگاچارێک نییە تا خەڵکی کوردستان ئومێدی ژیان و گوزەرانێکی باشتری پێوە گرێبدەن. هێگاچارەی سەرەاست و کارساز، وەلانانی ئەم دەسەاتە و بەرپاکردنی دەسەاتێک، کە بە ئیرادەی شەشگەرانەی خەمان تا سەرجەم داخوازیەکان و ژیانێکی شایستەی ئەم سەردەمە مسۆگەر بکات. لەم پێناوشدا هێگایەکی ترمان نییە جگە لە هەناوەیدانی ییزی هێکخراو و یەکگرتوی خەمان. تەنانەت هەر لەهێگایشەوە دەتوانین بەتوندکردنەوەی فشار لەسەر دەسەات خواستە دەستبەجێکان بسەپێنین، چاوەروانی کوشندەیە، حزبەکانی کوردایەتی لەسەر بنەمای ئەو پێگە نزمەی لەناو هاوکێشە سیاسیەکانی ناوچەکەدا هەیانە، ناچارن چاوەڕێبن، بەهام چاوەڕوانی بە ئەمە زیانبەخشە، چونکە هەلومەرجی نالەباری کوردستان پێویستی بەهێکخستن و یەکگرتن و سەراسەریکردنەوەی ناهێزایەتیەکانە.
پێویستە هابەرانی ناهێزایەتیەکان تەواوی هەوڵ و توانای خۆیان بە هێکخستن و یەکگرتوکردن و دابینکردنی هابەرایەتیەکی کارا بە ئەم بزووتنەوەیە بگەیەنن. بزووتنەوەیەکی بەهێزی ئەوتۆ بهێنینە مەیدان، کە هەم توانای سەپاندنی داخوازیەکانمانی هەبێت بەسەر دەسەاتدا و هەم سەرئەنجامیش بتوانێ ئەم دەسەاتە وەلابنێ و دەسەاتدارێتی جەماوەری هێکخراو لە شوراکاندا بەرپا بکات. دەسەاتێک کە سەرجەم ئامانج و خواستەکانمان بەدیبهێنێ و ئازادی و خۆشگوزەرانی دەستبەر بکات.

ئایا دەکرێت کۆمۆنیزم لە ئێران سەربکەوێت؟.. مەنسور حکمەت

وەرگێڕانی بە کوردی: کاوە عومەر
وتارێک لە ئەنجومەنی مارکس لەندەن

دەقەکە کاستی قسەباسکەوە وەرگیراوە

"گەلانکاریەکان لە ئێران: ئایا کۆمۆنیزم دەتوانێت سەربکەوێت؟"، ناونیشانی باسەکەی ئەمڕۆیە.
با بڕۆین ئەم باسە لەسەر چی نییە! لانی کەم، ئەوە ئاستەوخۆ لەسەر ئەم شتانە نییە کە ئەمە دەیڵێین؛ بڕیار دەکرێت تاوتوێ بکرێت و کۆمۆنتی لەسەر بکرێت. سەرەتا با بڕۆین هەوڵێنە ئەو وڵامەی بە ئەم پرسیارە دەیدەمەوە ئەرێنییە. واتە دڵنیین کۆمۆنیزم دەتوانێت سەربکەوێت. چونکە ئەگەر وا نەبوایە بە هیچ شێوەیەک سیمینارێکم نەدەدا. من خۆشیم بەو کەسانە نایەت کە کتێبی وردی دۆنووسن بۆ ئەوەی بڵێن هیچ ناکرێ. ئەگەر نەتوانرا هیچ بکرێ، تۆ ئەمەت نەدەکرد و دەچوویتەوە ماڵەوە! لە ئەنجامدا ئەگەر کەسێک پێی وایە هیچ ناکرێت، پێموایە هەوڵێنە کە سیمینارێک ئەنجام نادات. وڵامی من هەر لەسەرەتاوە هەوڵێنە. بە بۆچوونی من کۆمۆنیزم دەتوانێت لە ئێران سەربکەوێت. باسەکە لەسەر کۆشکانی ئەم چیرۆکە و ستراتیجی گەیشتن بە ئامانجێکی لەو شێوەیە. پێویستە باسەکە بتوانێت ئەم خاڵانە هەوڵێن بکاتەوە. سەنوورکانی ئەم دەرخە هەوڵێن بکەنەوە و لە ڕاستیدا باسی ئەو بارودۆخانە بکەن کە دەتوانرێت ئەم سەرکەوتنەی تێدا بەدی بهێنرێت و تێرکێزیان لەسەر بکەن.

ئەمە باسێک نییە لەسەر هەوانگە و ئاسەی کۆمۆنیزمی جیهانی. باسی من باسی "تیۆری سەردەم" نییە، بەڵام ئایا ئەمە سەردەمی شۆڕشی پرۆلیتاریایە؟ پێگەی کۆمۆنیزم لە سەردەمی ئەمەدا چییە؟ ئایا دەتوانێت سەربکەوێت؟ ئەو باسانەی کە ئەوانەی پێشەوی تیۆری سۆسیالیزم دەکەن ئاشنان، بە نموونە لینین ئەم سەردەمە بە سەردەمی شۆڕشە پرۆلیتاریاکان دەزانێت. ئایا گەیشتوینەتە کۆمەڵگایەکی پۆست ئیمپریالیزم؟ ئایا سۆسیالیستەکان دەتوانن لە کۆمەڵگایەکی وادا دەسەڵات بگرنە دەست؟ باسی من لەم ئاستەدا ئەبستراکت نییە. هیچ باسێک لە بارەی "تیۆری سەردەم"ەوە نییە.

ئەم باسە لەسەر مەدەلی ئابووری سۆسیالیزم نییە. واتە لەرەدا نامەوێت باس لەوە بکەم کە ئایا دەتوانین کۆمەڵگایەکی سۆسیالیستی دابمەزرێنین، یان لەسەر کۆشە ئابووریەکانی دروستکردنی پێکهاتەیەکی سۆسیالیستی لە کۆمەڵگادا (گوتم کە ئەمانە دەتوانن پێوەندییان بەو باسەوە هەبێت کە من دەیکەم، بەڵکو فۆکەسی باسی من لەم کەبوونەوەیە تایبەت نییە بە مەدەلی ئابووری سۆسیالیزم و ئایا دەتوانرێت جێبەجێ بکرێت یان نا؟
ئەمە باسەکە لە بارەی دۆخی سیاسی ئێران و هێزە سیاسییەکانی

ئێران. کۆمۆنیزم کە لێرەدا باسی سەرکەوتنی دەکەم، وەک هەڕەشەی سیاسی لە کۆمەڵگای ئەمڕۆی ئێراندا باسی دەکەم. ئایا ئەم هەڕەشەیە دەتوانێت سەربکەوێت؟ لە ئێنجامدا ئەم سەرکەوتنە بەزەری سەرکەوتنەکی سیاسییە. لەوشەوە پرسیارەکانی داهاتوو دەوروژێنرێن. ئایا دەتوانێت ڕێزبەندی بردنەوەکانی بپارێزێت؟ چۆن دەتوانێت کۆمەڵگا بگۆڕێت؟ هتد; کە دەتوانین پارێیان پێ بدەین. بەڵام ئەو پرسیارەی من لێم سیمینارەدا هەیەتی و دەمەوێت باسی بکەم ئەوەیە کە ئایا کۆمۆنیزم وەک هەڕەشەکی سیاسی چانسی بەدەستهێنانی دەسەڵاتی هەیە لە پێشهاتەکانی ئێستای ئێراندا؟ باسی من لێم چوارچێوەیەدا سنووردارە. تا ئەو جێگایەی کە پەیوەندییان بەم باسەوە هەیە، زیاتر باس لە باسە تیۆری و ئەبستراکتەکان دەکەم.

ووتم کە پرسیاری ئەوەی کە ئایا دەتوانرێت کۆمۆنیزم بپارێزرێت لایەنکی گرنگی ئابووری و پێکهاتەیی هەیە، هیچ گومانکی تێدا نییە و من تا ئەو ڕادەیە ئاماژەستەی دەکەم و ئێگەر دوای دوو ساڵ دەسەڵاتی سیاسی بگریت، ئایا هێشتا لە دەسەڵاتدایت؟ تا ئەم ڕادەیە پەیوەندی بە باسەکەی منەوە هەیە، بەڵام پانتاییەکەی وەک یەکە.

وەک سەرئێنجام لێم باسەدا هەوڵ دەدەم وەڵامی زنجیرەیەک پرسیار بدەمەوە کە فڵە دەرخنە سەرمان. من هەوڵ دەدەم پرسیارەکان بوروژێنم و وەڵامیان بدەمەوە، بەڵام ئێگەر پرسیارەک لەدەست بچێت، پێشبینی دەکەم ئەوانەی گومانیان هەیە یان کێشەیەک دەبینن لە کابووناوەکەدا بیروژێنن. بە نموونە: بەم تایبەتمەندیانەی کۆمەڵگا، یان ئەم تایبەتمەندیانەی بزووتنەوەکە، یان ئەم دەخڵە نەخوداوەتییە، چۆن کۆمۆنیزم دەتوانێت بەسەر ئەم ئاستەنگە تایبەتانەدا زاڵ بێت؟ لە بەربەستی قبوڵکردنی لایەن ژنانەوە، لە پرسی تیرۆریزمی ئیسلامییەوە، لە چەپەتی دروستکردنی پێکهاتەیەکی ئابووری سۆسیالیستییەوە، ئەمانە ئەو پرسیارانەن کە لە ئەمڕۆدا دەکرێن و هەوڵ دەدەم وەڵامیان بدەمەوە.

سەبارەت بە تەواوی باسەکە بە پشکێک سەبارەت بە دەخڵی سیاسی ئێستای ئێران باسەکەم دەست پێدەکەم.

ئەم پێشهاتانە چین کە ئەمە لە ئێران باسی دەکەین؟ هەمووان هاوڕان لەسەر ئەوەی لە ئێران شتێک ڕوودەدات. ئەی ئەمە چییە؟ چی ڕوودەدات؟ بە بۆچوونی من دوو بۆچوون لە کۆمەڵگای ئێراندا لە ڕوونکردنەوەیان بە ئەوەی لە ئێران ڕوودەدات ڕووبەڕووی یەکتر دەبنەوە. یەکێک لە ڕوونکردنەوەکان ئەوەیە کە تەواوی بناغەی

بزووتنەوەی دووی خورداد و لایەنگرانی لەسەری بنیات نراوە؛ و ئەوەش ئەوەیە کە دوای بیست ساڵ، کۆماری ئیسلامی خەریکە ژیانی ئابووری، سیاسی و فەرهەنگی کۆمەڵگادا دەگونجێنێت و حکوومەتکی ئاسایی و کۆمەڵگایەکی مەدەنی لە ئێران پێکدەهێنێت و ئەم پێشهاتانە پرسیی بوون بە حکوومەتی کۆماری ئیسلامین لە ئێران، بە واتای ئاسایی و ڕەتین و ڕۆژانە دێت. ئەمە تەزی دووی خوردادە. تەزی حەجەریانە. تەزی ئەسەریەتکان و تەزی تودەییەکان و تەزی هەموو ئەوانەیە کە بە مانایەک ڕووخاندن ڕەتدەکەنەوە. ئەوان پەتانسێلی پێشهاتە شۆشگێڕانەکانی ئێران هەت دەکەنەوە و دەڵێن دەبێ بە بە تووندوتیژی ئەنجام بدرێ. "نا تووندوتیژی" یان ڕیفەرمخوازی ئیسلامی یان نائیسلامی هەمووی لە چوارچێوەی ئەم تەزە گشتییەدایە کە: باسکە لەسەر گۆڕینی سیستەم نییە، ئاگەر وابێت، کۆتایی ئەو پرسیارەیە کە حکومەتی ئاسایی تێیدا دەکرێت پێکهاتووە، و خودی کۆماری ئیسلامی بەتە ئاماژەگری چاکسازیی خەی.وە ئەمە ئەو پرسیارەیە کە ڕووداوات و بەم شێوەیە کۆماری ئیسلامی جێگەی خەی لە ئێران، لە پێوەندییە نوودووەتییەکان، لە ئابووریی جیهان و هتد دەدزێتەوە. واتە ئەوانەی دەیانەوێت ڕووخاندنەکە ڕەت بکەنەوە، لەسەر ئەو چوارچێوەیە دامەزراون کە کۆماری ئیسلامی دەیگەڕێت بە حکومەتی بەرژوازی ئێران. سەرخانی سیاسی و ئژمی سیاسی سەرپەرشتی پەرەسەندنی سەرمایەداری لە ئێران و مەدەلی ئابووریەکەی وەک خەی دەمێنێتەوە. لە ئاکامدا جەمسەری یەکەمی قەیرانی کۆماری ئیسلامی بە قەیرانی فراکسیۆنی ئەو دەزانێت. کۆشکەی بە بەشەک لە کۆشەی حکومەت دەزانێت. لەم سیستەمەی بیرکردنەوەدا تەواوی کۆماری ئیسلامی لە ژێر پرسیاردا نییە، بەکو بەشکی لەگەڵ ئەم گەشەکردنەوە ناگونجێت لە ژێر پرسیارە و دەبێ دانیشتن. لە ئێنجامدا "قەرخکاری" و "تۆتالیتاریزم" ئەو وشانەن کە بە وەسفکردنی بەشە نەشیاو و دواکەوتووەکەی حکومەت بەکاردەهێنرێن. ئەم وەسفانە بە ئەو بەشە بەکاردەهێنرێت کە ڕەگەری لە سەرهەڵدانی کۆمەڵگەیەکی مەدەنی لە ژێر چەتری ڕیفەرمخوازی ئیسلامی کردووە و جەمسەری یەکەمی ئەم کێشەیە. بەڵام باقی ڕەژیم و تەنانەت دەستووریش شتگەلێکن کە دەکرێ دواتر هەموار بکرێنەوە. ئەم جەمسەرە حکومەتی کۆماری ئیسلامی لە قەیراندا نابینێت، ڕاست لە قەیراندا دەبینێت. ئەو ماف بە هەکاری بەدبەختی ئەم حکومەتە دەزانێت و پێی وایە ئاگەر مافی دانیشتن بێت ئەوا دەخەکە دەکەوێتە سەر ڕەلەرکەستەرەک.

بە بەوای من ئەم دیدگایە جەمسەرەکی گشتییە کە تیایدا ریفەرمخوازە ناسیۆنالیستەکانی ئیسلامی و حکومەتکان و خوردادیەکان و ئۆپۆزیسیۆنی لایەنگری ڕژەم هەموویان نزیکەی یەک ڕادە جیان

دەبێتەوە و لە ئێنجامدا هەستی خزمایەتی دروست دەبێت لە نێوان ئۆپۆزسیۆنی ناوەوە و دژەوەی حکومەت لەم جەمسەردا. ئەم قوتبە ڕۆشنبیرانە بە نموونە بە بەشێک لە بزووتنەوەی گشتیی خۆی بە چاکسازی لە کەماری ئیسلامی دەزانێت و دەڵێت هەرێکێک لە ئەمە بەشکین لە بزووتنەوەیەکی سیاسی فراوان. یاخود ئەوەی کە ئەم قۆناغە مێژوویییە بە یارمەتی ئەم خەڵکەوە دەچێتە قۆناغێکی دیکەی نوێوە، کە کەماری ئیسلامی دەستکاری کراوە و دۆخی ئابووری ئێران باشتر بووە و هتد.

لە لایەکی دیکەوە بەچوونێک هەیە کە دەڵێت ئەم قسەرانە تەواوی کەماری ئیسلامییە و کەماری ئیسلامی بە گشتی لەگەڵ پرسەی مێژوویی ئێران ناتەبایە و دژەوخێنرێت. ئەم قسەرانە قسەرانی ڕووخاندن؛ قسەرانێکە تەواوی کەماری ئیسلامیە. کەماری ئیسلامی بەیار بەوات. هەروەها ئەم سیستەمە بناغە و پێشمەرجەکانی خۆی هەیە. بەیار نییە کەماری ئیسلامی لە ئێراندا ببێتە حکومەتی بەرژوازی ئاسایی و لەم هەلومەرجانەدا قۆناغێکی کەڵەکەبوونی سەرمایە لە ئارادا دەبێت. ڕەوتی دۆخەکە ئاوایە کە هەندێک هێز ئەمانە فڕە دەدەن. لەم ڕوانگەیەوە ئارگومێنتەکە ئاوایە کە ڕەوتی بارودۆخی سیاسی بەرەو ڕووخانی مێژیمی ئیسلامی دەبات. "کەماری ئیسلامی" نێک هەر دژایەتییە، بەڵکو پرسەی چارەسەرکردنی لە ڕوانگەیەکی مێژوویییەوە دەستی پێکردووە. ڕەوتی دۆخەکە ئاوایە کە هەندێک هێز ئەمانە فڕە دەدەن. ئەمە ئەو چوارچێوەییە کە باسکەمی تێیدا دانراوە. من سەر بەم ئەردوگایە و پێم وایە زەربەیان، یان ڕەنگە هەموو ئەوانەی لێرە دانیشتوون، هەروەها سەر بەم ئەردوگایە بن، کە ئەم قسەرانە هەموو کەماری ئیسلامییە. کەماری ئیسلامی لەگەڵ واقیعێکی مێژوویی دژ بەیەکدایە و دەبە بەوات و هەر ئەستاش پرسەی ڕیشتنی دەستی پێکردووە.

لەم چوارچێوەیەدا دەگەینە ئەوەی کە کەمۆنیزم لەم پرسەیەدا چ چانسێکی هەیە و چۆن لەم کەیسەدا دێتە دەرەوە؟ چەند وشەیەک دەربارەم لەسەر بنەمای قسەرانی کەماری ئیسلامی و هێزەکانی پەوەندیدار. پاشان هەوە دەدەم لە چوارچێوەی ئەم دۆخە گرینگەدا، لە چوارچێوەی هاوکێشە سیاسی و ئابووری و کولتوورییەکاندا، لە پەوەندی لەگەڵ ئەو هێزانەی دیکە کە لە مەیداندان و خەبات دەکەن بە گەیشتن بە دەسکەوتات، چانسی کەمۆنیزم بکەمەوە و پێداویستییەکانی بژمەرم .

ڕیشەی یەکەمی قسەران لە کەماری ئیسلامیدا ئابووریە. کێشەی ئابووری ئێران سیاسەتی خراپی ڕەفسەنجانی نییە یان هێندێک کردار و

سیاسەتی هەڵەی حکوومەت یان هەندێک هەڵە لە پەوەندی لەگەڵ پیشەسازی و بەرهەمهێنەرداندا نییە. ئابوری ئێران ئابوری وڵاتێکی ٧٠ ملیۆن کەسە کە لە دونیای سەرمایەداری ئەمڕۆدا لە کایەی گشتی کۆمەڵگەبووندا سەرمایە لە ئاستی نێودەوڵەتیدا دەرچووە. هەر وڵاتێک بەخێرایی ئەم دەخە، لەووی ئابووریەوە نەهامەتی دەبێت. وەک ئەوە نییە کەسێک سیاسەتێکی هەڵەی گرتەبەر و ئابووری ئێران تێکچووبێت. هەژاری زیادی کردووە یان دەبێت سەروەت و سامان نەکبخرێت. سەرمایەداری دەبێت سەرمایەداری بێت و گۆشە بکات تا بتوانێت کەمترین خەشگوزەرانی دابین بکات کە مەرجە بۆ مانەوەی. پەویستە بتوانێت پێداویستییە سەرمایییەکان و پێداویستییە تێکنەلۆژییەکانی کەمەگا چارەسەر بکات و بتوانێت قازانج بۆ خاوەن ئامرازەکانی بەرهەمهێنان بگەڕێنێتەوە و بژێوی ژیانێک بۆ بەشە بەرهەمهێنەکەی کەمەگا بگەڕێتەوە، بۆ ئەوەی ئەم سیستەمە بەردەوام بێت. سەرمایەداری و سەرمایەداری ئێران لە هەموو شوێنێکدا، ئەگەر بیەوێت ئەم کارە بکات، دەبێت لە بازاڕی جیهانیدا کار بکات و لە ئاستی نەودەوڵەتیدا جێگەی خۆی بدەستەوە. بۆ ووونی دەبینین کە کەماری ئیسلامی و ئەو ئابووریەی کە کەماری ئیسلامی لە لوتکەیدایە لە دەرەوەی بازنەی کۆمپانیا کۆبووونی سەرمایەی جیهانییە. نەک بەو مانایەی کە کۆمپانیا نابێت و تەنانەت گۆشە ناکات، بەشێکی گۆشە دەکات، بەڵکو بەو مانایە نییە کە سەرمایە بە خراپیەکی تەواو بێت لە روانگەی گۆشەی دانیشتووان، بۆ لەبەرچاوگرتنی چاوەڕوانییەکانی خەڵکی ئەوە ، بۆ لەبەرچاوگرتنی پێداویستییەکانی کەمەگای ئابووری و سیاسی و کولتووری، بۆ دابینکردنی پێداویستییەکانی کەمەگا بۆ زەبری پێویست. چونکە ئەو بۆە سەرمایەی کە دەبێت لەرە بەڕزەت و ئەو کارەی کە دەبێت دروست بکرێت و ئەو تەکنەلۆژیایەی کە دەبێت بۆ ئاوەدانییەکی ئابووری وا یان دەستپێکردنی ئابووری ئێران بەکاربهێنرێت، تا رادەیەك سەرمایەداری لەکاری ناتوانێت لە رێگەی ئەکترەوە دابینی بکات بەرهەمێک کە بەدەستی دەهێنێت. ئەو بۆها زیادییەی کە دەبۆ بەڕزەتە ناو ئێرانەوە دەبۆ بەشێک بێت لە دابەشکردنی کاری جیهانی. "ئێران" دەبۆ سەرچاوە و شوێنی هێناردەی سەرمایە بێت. دەتوانرێت لەوە بەرهەم بهێنرێت، ئەمەش لەلایەن ئەو وڵاتانەوە ئەنجام دەدرێت کە قەناغێکی ئاوەدانی ئابووریان هەیە. کەماری ئیسلامی هیچ چانسی گۆشەی ئابووری نییە. چونکە ئابووریەکی سەرمایەداری گۆشەگیر کە بۆ تەنیا بۆ سەرچاوەی خۆی ماوەتەوە، ناتوانێت گۆشە بکات، بۆ تایبەت لە هەلومەرجی جیهانی ئەمەدا کە تێکنەلۆژیا زۆر چارەنووسسازە. تێکنەلۆژیا پارەیەکی زۆری دەوێت. گۆشەی ئابووری، لەبەری ئەوەی لە جیهانی سەرمایەداریدا بوونستێت،

پەویستی بە ڕەزامەندی هەیە. کۆماری ئیسلامی وەک هەموو کۆمەڵگا ئابووریەکانی ئەو وەختە نادات. ئەوەی کە لەم هەفتەیەدا ڕوون بووەتەوە یان لە دەڕەنجامدا زیاتردا دابەزیوە، ئازارەکە چارەسەر ناکات. تەنانەت ئەگەر بەرمیلێک نەوت بە ٣٥ دۆلار بفرۆشن و لەمودوا تا پێنج ساڵ کەمەکگەیەکی حەفتا ملیۆن کەسی بەم داهاتە نەوتە ئیدارە ناکرێت. لە ئەنجامدا کۆماری ئیسلامی کۆشێکی هەیە. ریشەی سەرکیی کۆشکانی کۆماری ئیسلامی ئەم ئابووریەیە قەیرانی ئابووریە و نەتوانینی وەڵامدانەوەی پرسە ئابووریەکانە. دەکرێت وا گریمانە بکرێت کە ئەگەر ئابووریەکی ئاوەدانیان هەبوایە، ئەگەر بارودۆخی داراییان زۆر باش بووایە، دەیانتوانی لایەنگرەکانیان کەبکەنەوە و نەیارەکانیان لە ڕووی سیاسییەوە بەدەنگ بکەن و تا ڕادەیەک لە خنکاندنی کولتووری بپارێزن. بەڵام ئەم ئابووریە ڕەگیان پێنادات بە پاشپشتی ئابووری زۆم و سەرکوتکردنی کولتووری بەسەر کەمەکگادا بسەپێنن. لەوانەیە سعودیە چینی ناوەڕاست و تەنانەت کرێکارەکانیش بەم شێوەیە ڕازی بکات. وەک نموونە دەبە بڵێت: باشە ئاخر بارودۆخی موچە بەمشێوەیە و دەرمان بەخۆڕاییە، ئەستا کە شێخ بەمشێوەیە چی دەکەیت؟ تە چی دەکەیت ئەگەر مافی دەنگدانت نییە، بەڵێ ژیانت بژی. بەڵام ئێران کەمەکگایەکی داخراو نییە کە ٦٠ ملیۆن کەس لە برستیدا دەژین و کەمەکگایەکە دەزانێت جیهان چۆنە، ناتوانێت لە ژێر ئەم بارودۆخانەدا درێژە بە مانەوەبدات.

خاڵی دووەم و سەرچاوەی دووەمی قەیرانەکە سیاسییە. بە بڕوای من پرسی سیاسی لە ئێران پرسێکی نوێیە. پرسێکی ڕەکخراوەیی و تاکەکەسی نییە. بڕو مانایە نییە کە ئەمە ناڕازیبوونی خەڵکە لە حکومەت. یان مەسەلەکە تایبەتە بە مافە مەدەنییەکانی تاکەکان یاخود مەسەلەکە ئەوەیە کە ڕەکخراوی ئەپۆزسیۆن هەن کە گوڵایەڵی حکومەت نین. پرسێکی نوێیە. نوێیەکی نوە کە ئەم چوارچێوە سیاسییەی ناوەت. هیچ هەکارێکی سیاسی نییە بە ئەوەی نێوەت، تەنها ئەوە نەبەت کە دەزانێت جیهان جیاوازە. گەنجێکی بیست ساڵان لە ئێران هیچ هەکارێک نابینێت کە بە پێناسە، نگبەتتر و بەبەشتر و دواکەوتووتر بێت لە کەسێک کە لە یەنان، تورکیا، فەرەنسا یان ئینگلتەرا دەژی. ئەمە نوەی ئینتەرنێتە. ئەمە نوەی سەدەی بیست و یەکەمە. ئەم نوەیە قبوڵی ناکات. مەسەلەکە لەوەدا نییە کە زەرینە قبوڵ ناکات، حیزبی تووەد قبوڵی ناکات، کەمەکە قبوڵ ناکات، حیزبی کۆمەنیستی کرێکاری قبوڵ ناکات، پاشا خوازەکان قبوڵی ناکەن، دیموکراسییان دەوێت؛ کۆشکە لەوەدایە ئەم نوەیە قبوڵی ناکات.

ناعەدالەتی سیاسی لە کەماری ئیسلامی قبوڵ ناکات. ئەم کێشەی ئەوانە.
هەر لەم چوارچێوەیدا تاکتیکی جیاکخراوەی سیاسییەکان بۆ ئازادیخوازی مانا و مەودایەکی بەرفراوان دەدزێتەوە. بۆیە، من ئاگەر حکومەت مەسەلەی مافی دەنگدان و عەلمانیەت (عەلمانی سیاسی، واتە هەموو کەسێک بەپێی پێناسە مافی دەنگدانی هەیە، ئازادی چالاکی سیاسی، ئازادی ڕۆژنامەگەری، ئازادی قسەکردنی هەیە)، خێرا سەریان دەبڕن. گرنگ نییە بۆچ ئایدەلۆژیایەکەوە. یان دەبێت ئەم نەوەیە بشکێنن یان شکستیان پێدەهێنێت. بە شکستپێهێنانی ئەم نەوەیە دەبێت ڕێهێندەکانی ئەو خنکاندنەی کە فەرمانڕەوایی دەکەن زەر فراوان بێت. ئەوەی کە: بینیتان ئەم نەوەی پێشووتانمان سەرکوت کرد، وەکو هەمی نەوەی نوێ نییە. دەبێ ئەوەی کردت کردت، هەست بە هیچ ناکەم.

ئاگەر مامۆستا لاگەڵ ئەران کردبێت و ئەو جەرگە تێواینەت ئەزموون کردبێت کە ئەم نەوەی نوێیە لە سیاسەت هەیەتی، ئەم دەبینیت: دەڵێن ئەم مافی منە، ئەم ناونیشانی منە، ئەم ناوی منە، من فەرمان کەسم – فەرمانبەری فەرمان یان بەرپرسی بەشی فەرمان زانکەم تکایە بە فەرمان کەس لە ڕابەرایەتی حزبی کەمۆنیستی کرێکارای بڵێ با پەیوەندیم پێوە بکات. یان من دەمەوێت لاگەڵ ئەکس وای قسە بکەم و بە تەلەفۆن دەڵێت کاکە ئەم چ وەاتەکە، یان دەڵێت ئەم خامنەیە دەبەنگە واو وا دەکات. ئەم کەسە هیچ بیرکەیەکی نییە کە پێش ٢٠ ساڵ، یان ١٢-١٠ ساڵ پێش ئێستا ملیۆنان کەسیان لە سێدارە داوە. دەزانێت لە سێدارەیان داوە، بەڵام دەڵێت دەبێ ئەم پرسەیەک بووبێت. چۆن دەکرێت کەسێکی ئاسایی وەک من لە زانکۆ وەربگریت و شتێکم لاگەڵ بکەیت؟ یان بە نموونە چۆن دەتوانن لە کارگەیەکدا بەم پۆرە کارەکی وا بکەن. دەزانێت چۆن لە پێناو خەیدا قسە بکات. تا ڕادەیەک جیاوازە لە سەردەمی شا. زەمانی شا بە هاوەاتی هەژمار نەدەکرا. واتە گریمانەتان کرد کە لەژێر دەست و پێی سوڵتانی و ساواکدایت. تۆ دەتزانی نابێت قسە بکەیت، نابێت دەستوەردان لەم پرسانەدا بکەیت. هاووەاتیی ئەمەی ئەرانی وا نییە. پێی وایە حکومەت بەبێ ئەو ناتوانێت بژی. پێی وایە لاگەڵ عەراقدا شەڕی کردووە. قوربانییان داوە. پێی وایە بەیاری سیاسی لای خەیەتی و دواجاریش دەبێت حکومەت خەی کار لەسەر جوڵاندنی خەڵک بکات. هاونیشتمانیی ئەمەی ئەران ئەو کەسە نییە کە بە دزییەوە چووە ناو سەردەمی شاوە. دەسەڵات چەندە پاوانخواز و دواکەوتوو بێت، بەڵام کەسایەتیەکی بە خەی هەیە. ئەمەش فەزایەکی تەر. ئەم نەوەیە بەم

شۆیەیە. نەوەی پێشوو هەشتا بە دزیەو نامیلکە تەدەپێنەت، نەوەی ئەمە هەشتا بە هەواشی دەوات و بە هەواشی دەت و بە دزیەو لە کونکەو بە کونکی تر دەوات. گەنجانی ئەم قەناغە ئاشکرا دروشمە دژی حکومەت دەنێنەو و نەفرەت دەکەن و قسە دەکەن و وا بیردەکەنەو کە لە ناوەڕاستی فڕەنسادا دژین. پێیان وایە ئۆگەر لەو بارودۆخ تەکچوو، کەفی عەنان دەچێت بە هانایانەو. بەڕاستی بەم شێوەیە بیر دەکەنەو. ئەو هیچ بیرکەیەکی لە بارەی خەفکردنەو نییە، چونکە هیچ بیرکەیەکی لە بارەی شکستی سیاسی نییە. دەبێت شکستی پێبهێنن. بە بەوای من حکومەتێک دەتوانێت بچێتە شەی ئەم نەوەیە و شکستی پێبهێنێت ئۆگەر یەکگرتوو بێت و لە ناخی بزووتنەوەیەکەو بێت، وەک ئەوەی ٢٠ ساڵ پێش ئێستا بووین. حکومەتێکی دابەشکراو کە شەرعیەتی بە خەی جەی پرسیارە، بە یەکەم هەرش کە دەیکاتە سەر خەڵک و یەکەم بەرگری کە خەڵک دەیکات، لە ناوەو هەڵدەوەشێتەو. زەربەیان ئۆگەر بیانووێت هەرش بکەنە سەر خەڵک ئەوا حکومەت جەدهەڵن و داوای لێبوردن دەکەن و دەڵێن ئەمە نین. چونکە دەزانن ئەم مشتومڕیان دەڕاندووە. لە وڵاتێکی ٧٠ ملیۆن کەسیدا، ناتوانرێت لەگەڵ سوپای پاسداران و بەسیجدا ناتوانیت ڕووبەڕووی کەمەگایەکی بەئاگا و پێچاوەڕوانی ببێتەو. ئەوان لەو تێگەیشتوون. لە ئەنجامدا دەبێت وەڵامی ئەم پرسە سیاسییە بدرێتەو.

پرسیار: ئایا کەماری ئیسلامی دەتوانێت وەهامکی سیاسی گونجاو بە ئەم بابەتە بداتەوە؟ ئایا دەتوانین کەمارکی ئیسلامیمان هەبێت کە ئەو ڕەز و دەسەڵات و مافە مەدەنییە سیاسییەی پێ ببەخشێت کە هاووڵاتییەکی ئەرانی پێی وایە دەبێ ئەمە هەیبێ و هەر وەك کەماری ئیسلامی بمێنێتەو؟ وەڵامی من بە ئەم پرسیارە نەخێرە! ئۆگەر کەماری ئیسلامی بە فەرمی دان بە مافە مەدەنییەکاندا بنێت، یەکەم بەیاری هاووڵاتییانی تاادیەك ئازاد، هەڵوەشاندنەوەی کەماری ئیسلامییە. دەڵێن وەرە دەنگ بدە. دەڵێن ئەمە دەنگ بەو کەسانە دەدەین کە پاپشتی ڕووخاندن دەکەن، ئەوە ئێستا چی دەڵێن؟ لە ئاکامدا کەماری ئیسلامی هیچ وەڵامکی سیاسی نییە.
ئەوانەی پێیان وایە خاتەمی ئاخوند دێت و بە زەردەخەنە و لێبوردەیی و هتد پرسەکە بەدەنگ دەکات، ئەم بەشاییەی نەوەیە نابینن. لایەنکەی تەمەنی ٥٥-٥٦ ساڵە، لەژێر دەستی ساواك و پاشان کەماری ئیسلامیدا چەندین جار قامچی لەدرا و سەرکوت کرا و لە سەدارە درا. پێی وایە ئەم بەڵە چاکسازییە ڕۆگای ڕزگاریە. تاکتیکی ئەو ئەوەیە کە بە هەواشی بەوات. خەی و حیزبەکەی و ڕێکخراوەکەی و

گروپێکی دەبینەت، کە تا ماوەیەک لەمەوبەر لە زیندانداا بوون، یان تا ماوەیەک لەمەوبەر لەژێر دەست و قاچی حکومەتدا بوون. بەڵام کە وتی نەوەی ئەمە هەزارەندی بدات بەم زانایە کە ئێستا دەت و دەیەوێت بیری خەی بگۆڕێت؟ بۆچی و لە کوێ فێربووین کە ئایدیاڵکانی نەوەیەکی تەمەن ١٨ بە ٣٥ ساڵ لە ئێرانی ئەمەدا لەلایەن مەلاکانەوە وەڵامیان دەدرێتەوە؟ ئەو ئەمەی نەوەت. تەلەفزیۆنەکە دەکاتەوە و دەبینەت لە ئەمریکا چی هەوودەدات. ئەو دەبینەت لە ژاپۆن چی دەگوزەرەت و لە فەرەنسا چی دەگوزەرەت و من پەموانییە هیچ بۆنی بەشەرێک لەمە کەمتری بوەت. ڕەنگە خەڵک ئەمە وەک پرسیەک ببینەت و بڕەت مەلاکان هەزار و یەک تاوانیان لەدەست دەت ، پەویستە بڕەین بە ئەوەی لەمان نەدرەت و بە هەواشی بڕەین. بەڵام ئەگەر کەسێک لەیان بپرسەت تە چیت دەوەت؟ جێگای سەرنجە کە ڕۆژنامەنووسانی ڕۆژئاوایی جدیتر دەچن بۆ ئەوەی بپرسن چیتان دەوەت؟ وەڵامیان دەدەنەوە: با بڕەن. ئەمە لەمانە بزارین. ئەمە ژیانێکی وەک ژیانی تەمان دەوەت. هەموو ئەو هاپەرتە واقیعیانەی لە ماڵ و حاڵی خەڵکی ئێرانەوە هاتوون، نیشان دەدەن کە ئەوان بە هیچ شەوێیک ئیسلام قبوڵ ناکەن. ئەوان بە هیچ شەوێیک ئەم حکومەتە وەک ئەپسیلەنیش* قبوڵ ناکەن. کەس نابینی بڕەت، وەک ١٥ ساڵ لەمەوبەر، بڕەڕ من بڕەاستی لەگەڵ ئیمام خومەینیم، ئەمەش شەڕشکمان کرد بۆ ئەوەی ئیمام خومەینی بێتە سەر کار. کەس ئەمە ناڵەت. دەڵێن ئەمە سەرپۆچی دەکەین، ئەمە هازی نین بڕەز پینک فلۆید، پەویستە گوڵ لە پینک فلۆید بگرین. نازانم ئایا هاپەرتی بی بی سیتان بینیوە؟ کابرا دەڵەت کاکە ئەمە گوڵ لە پینک فلۆید دەگرین. کاکە لەگەڵ ئەم کابرایە پیاسە مەکە. بە چاوپێکەوتن لەگەڵ ئەم کەسە دەکەیت، ئەو لایەنگری حکومەتە؟ خەڵک بەم شەوێیەن و بە ئاشکرا بەم شەوێیەن. لە ئێنجامدا پرسی دیموکراسی پرسێکی نەوێیە. هەڵکخراوی ئەپۆزسیۆنی شەش لە چوار دوو نەوە پێش ئێستا، نەوێیک لەمەوبەر، کە خەریکی دروستکردنی تاکتیک بوون بە چاکسازی لە حکومەتدا، بڕەڕێک کە ئێستا دەستووری خۆیان جێبەجێ بکەن، لەبیریان دەت کە ئەم نەوێیە هیچ پابەندبوونێکی بەو پرسێوە نییە. ئەوەی دێیەوەت، نزیک کەمێک باشتربوونی دەخەکەی. کەشکە لە ئەپۆزسیۆنەوە دەستی پێنەکرد. کەشکە لە خەڵکەوە دژی حکومەت دەستی پێکردووە و ئەپۆزسیۆن جارێکی دیکە چالاک بووەتەوە. لە ئێنجامدا ستراتیجی ئەکسرێەت یان حیزبی تووده یان سازمانی زەحمەتکەشان هیچ نییە، بەمانایە، دەتوانن هەرچییان بوەت داوای بکەن. ڕێک هەر لەبەر ئەم هەکارێیە کە لە چوارچێوەی سیستەمێکی لەو جۆرەدا، ئەوانەی سەرەای ئەوەی کە چاکسازییان دەوەت و دێیانەوەت حکومەت هەموار بکەنەوە، دەخرێنە

ئەردوگای کەنەپەرستانەوە. چونکە خەڵک شتێکی دیکەی دەوێت، و لە هاستیدا بەرگری لە چاکسازیی کەماری ئیسلامی، بەرگری لە دەستکاریکردنی کەماری ئیسلامی، لایەنی پاراستنی کەماری ئیسلامی زیاتر دیارە، کە دەیانەوێت دەستکاری بکەن و بیهێنەوە، ئەمەش ناماوێت، و ئەم نائامادەییە زۆر فراوانترە لەمە.لە هەندی کولتووریدا، ئەو بەهایانەی کە کەمەگا لەگەیدا دژی و ئەو وێنەیەی کە لە خەیاتی و ئەو وێنەیەی کە لە هەفتار و شێوازکانیدا هەیەتی، لەگەڵ ئەم حکومەتدا ناکۆکە. سیستمی بەهای دانیشتووان لەگەڵ ئەم حکومەتە ناکۆکە. کابرا خەی بە بوونەوەرێکی تر دەزانێت، ئەو وێنەیەی لە ژیاندا هەیە جیاواز لەوەی کە ئەم حکومەتە دەیەوێت کاری پێبکات. لە ئەنجامدا خەڵک گیانی خۆیان، لە پشت پەردەوە، لە دەستی حکومەت دەرهێناوە بە ژینگە خۆزانیەکان. لەدەرەوەی دەستی حکومەت درۆژە بەو ژیانە دەدەن. ئەمەش وەک پێگەی ژن وایە لە کەمەگادا. لە یاساکانی کەماری ئیسلامیدا پێگەی ژن لەگەڵ پێگەی ژن لە کەمەگای ئێراندا ناگونجێت. ژنێک لە کەمەگای ئێراندا ئەوەندەی لە یاسای کەماری ئیسلامیدا وەک بە دەسەاتێک وێنا کراوە، بە دەسەات نییە. ئەوەندەی لە ناوخۆزاندا بە مافیان نییە، ئەوەندەی کە لە یاسای کەماری ئیسلامیدا بە ماف دەبینرێت.لەمەیدانی سیاسیدا ژنان ئەوەندە بە ماف نین ئەوەندەی کەلە یاساکانی کەماری ئیسلامیدا لە ئاستی فەرماندا بە مافن. کەمەگا ژن لەو پێگە بەرزدا دادەبینێت: و کەماری ئیسلامی لەم نزمەیدا. مرۆڤکان ژیانی خۆیان دەژین. دەەن ئەمە دەزانین کەلێنەکە لەوەیە. ئەم وێنەیەی ئەوان و پیرۆزییان و بەها و شێوازی فەرهەنگی ژیانیان، ئەم وێنەیە لەگەڵ کەماری ئیسلامیدا ناکۆکە. ئەمە ناگەەت. بە بۆای من دەکرێ پێکهاتەکانی بژمەردرێن: حکوومەتی عەلمانی و کەمەگەی مەدەرنی ەەژئاوا نموونەی ئەمەن. بۆای من ئەگەر بچیت داوا لەخەڵک بکەیت وەسفی ئەو بارودۆخانە بکەن کە دەیانەوێت تێیدا بژین ۹۰%یان دەەن: ئەمە بە پشوو چووینە یەنان یان وەاتێکی تر یان تورکیا، دەمانەوێت وەک ئەوان بژین. لەبەر جل و بەرگەکانیان کەس بەزار ناکەن، دەتوانیت گوێ لە مەسیقا بگریت، دەتوانیت بچیتە سینەما، هاوشێوەی ئەوروپا و ئەمریکا. کەس ناەت بەاستی من دەمەوێت ئێران وەک سعودیە بێت، باشە کە تۆ پرسیارت کرد! کەس ئەم وێنەیە نادات. هەموان دەەن ئەمە پێمان خۆشە لەرە جیاواز بێت. ئەمە دژایەتییەکی استەقینەیە. ئەم ناکۆکی نیە لە زەینی حیزبی کەمەنیستی کرێکاریدا. ئەم ناکۆکی لە ژیانی ەەژانەی خەڵک و ململانێی بیست ساەی کەماری ئیسلامی لەگەڵ خەڵکدایە.

ئەگەر هەموو ئەمانە پێکەوە دابنێن، ئەو وێنەیەی کە لەم پرسەیەوە دەردەکەوێت ئەوەیە کە چارەسەرکردنی ئەم قەیرانەی کۆماری ئیسلامی دژایەتی پاراستن و مانەوەی کۆماری ئیسلامی دەکات. هەتا کۆماری ئیسلامی هەبێت ئەم قەیرانە چارەسەر نابێت. تا کۆماری ئیسلامی لە شوێنی خۆیدا بێت، ئەم قەیرانە لە شوێنی خۆیدا دەبێت. بەم مانایە باسمان لە دوا قەیران کرد. زۆرێک دەڵێن ماوەیەکی زۆرە باسی دوا قەیران دەکەیت، کەواتە کەی؟ بە بۆچوونی من کۆمەڵگا لەسەر دوا هەنگاوە و دواجار دەبێ ئەم هەنگاوە تێپەڕێنێت. دوای ئەم هەنگاوە هیچ هەنگاوێکی تر نییە. هەنگاوی داهاتوو نابوونی کۆماری ئیسلامییە، ئەگەرنا ئەمە لەسەر هەمان هەنگاوین. باسی دوا قەیران مانای ئەمەیە. واتە ئەمە دەخێکی سیاسیە، چارەسەری سیاسی هەیە، ناتوانن پاشکۆیەکی کولتووری بەسەر خەڵکدا بسەپێنن. ئەوان ناتوانن چارەسەرێکی ئابووریان هەبێت و لە ئاکامدا هەلومەرجی گەلانەوەی کۆماری ئیسلامی بە سەقامگیرییەکی ئابووری لەگەڵ ئەو خەڵکەی کە پێزامەندی خۆیان لەسەر داوە، بەبێ گەلانکارییەکی سیاسی مومکین نییە. یان ئەم گەلانکارییە سیاسییە هەرشێکی کۆنەپەرستانە بهێنێتە سەر خەڵک و شکست بەم نەوەیش بهێنێت هەروەک نەوەی ئەمە، کە پەویستی بە بزووتنەوەیەکی گەورەیە لە کۆمەڵگادا و حکومەت ئەو توانایەی نییە، یان بڕۆن. بەم مانایە ئەمە دوا قەیرانە. ئەگەر ٥ ساڵی تری پێ بچێت، ئەوە دوا قەیرانی کۆماری ئیسلامییە. خاتەمی دەڵێت ٩ ڕۆژ جارێک قەیرانیان بە دروست کردووە. ئەمەش هەمان شتمان وتووە. کابرا هەر ٩ ڕۆژ جارێک هەستی بە قەیران دەکرد.

ئەمە دەخی کۆماری ئیسلامییە و بە بۆچوونی من ئەم پرسیە ناتوانرێت درێژەی پێبدرێت. ئەو چوارچێوەی کە دەتوانین باسی بکەین، پرسەی ڕێشتنی کۆماری ئیسلامییە. وە لێرەدا دەمەوێت سەرنجتان بە دوو مەقولە ڕابکێشم: یەکێکیان ڕووخاندن و یەکێکیان شکاندن. ئایا شکاندن لەدژی کۆماری ئیسلامی دەکرێت؟ وە ئەگەر شکاندن لە دژی کۆماری ئیسلامی نەکرێت، ئایا ئەوە مانای ئەوە دێت کە کۆماری ئیسلامی ناوەخێت؟ بە بۆچوونی من ئەگەری ئەوە هەیە کە ڕاپەڕینێکی خەڵک لە دژی کۆماری ئیسلامی هەندە بەرفراوان بێت کە دەکرێ بە شکاندن ناوزەد بکرێ. بەڵام تێنانێت بەبێ ئەویش بە بۆچوونی من کۆماری ئیسلامی دەکەوێت. پەدەچێت ڕووخانی کۆماری ئیسلامی بە ناڕەزایی گشتی بێت؛ چونکە بەرژوەزی دەڵێ بە ئەمە ئەم قورسایەمان بە پێ و ملمانەوە هەشتوەتەوە! با وازی لە بۆنین، ڕزگارمان بێت و ئەم حکومەتە بگەڕێین پێش ئەوەی خەڵک شکاندن بکات. ئەمە پراکتیکییە. واتە خەباتی خەڵک دەتوانێت بەرێتە هەی دەخێک کە بەشێ جیاجیاکانی ئەرگانی دەسەڵات دەڕۆن لەم

حکومەتێ رزگاری بکەن، ئەگینا ٥٧ی تریش دبێت و ئەمجارێ چەپکان دنێ سەر کار. لێ ئەنجامدا ئەگەر بمانوێت حکومەت لێ دەستی بەرژوازیدا بمێنێتەوە، دبێت کودەتا ئەنجام بدەین. پێویستە بخرێتە لایەکەوە، خەمان بخەینە لایەکەوە، دەستی کەسێک بدەین، بنکەی فراوانتر بکەین. دوای سێ ئەقڵی حکوومەتی کەماری ئیسلامی کە زیاتر بووەتە هاوپەیمانی، لەوانەیە جگای خێ بداتێ شتێکی تێبی. بەپێچەوانەوە لەوانەیە کودەتا ئەنجام بدەن و دژێ کودەتا لێ دژی ئەو کەسانە ڕووبدات کە بتەواوی لێ دڕاوەی کەماری ئیسلامین. ئەگەر کودەتا ئەنجام بدەن، دەنگێ سوپا راست دوای ٦ مانگ کودەتا لێ بەرژەوەندی دەژئاوا ئەنجام بدات. هیچ ئاماژەیەک نییە کە ئەگەر لێ سوپادا بیت لایەنگری کەماری ئیسلامییت. هەزار و یەک پرسیاری ئەگەری هەیە کە ئەم شتانە تێیدا دەکەن، بەبێ ئەوەی خەڵک شڵەژێکی کردبێت. لێ ئەنجامدا ئەم دوو ئەگەرە هەردووکیان کراوەن. ئارگومێنتی من ئەوە نییە کە خەڵک شڵەژێ بکەن و ئەمانە بوخەنن. مەسەلەکە ئەوەیە خەڵک بیانوخەنن. باشترە شڵەژمان هەبێت، چونکە ئەو پرسیارەی کە پێیدا تێدەپەڕێت زۆر ڕادیکاڵترە و ریشەی قوواڵی لێ کەمگادا هەیە، بەڵام بەهەر حاڵ خەڵک دیانوخەنن.

لێ دیدگاکاندا ئەم دوو جەمسەرە هەن. ڕوانگەی حەجەریانم بەجێهێشت تا دواتر خەی بکاتەوە (پێکەنین). دیدگای ئەمەم ڕوون کردەوە. هەروەها دیدگای دووی خوردادی لێ بەراوکراوە جەراوجەرکاندایە (کتێبەکە چاپ کراوە، ٥ بەشی کتێبەکە چاپ کراوە و باسی تایبەتی خەی هەیە). وە ڕوانگەی پێچەوانەش باسی خەی هەیە و دیارە من و تە و زۆرێک لێ خەڵکی ئێران قبووڵی بکەین کە بەڵێ تە مل بە کەماری ئیسلامیی چاکسای تێتداکراودا دەدەیت و چالاکی سیاسی لێ ڕادەگریت و کەمەگا ئاسایی دەبێتەوە. وەڵامی ئەمە نەخێرە! زۆر سوپاست دەکەم! ئەمە قبووڵی ناکەین. لانی کەم قسەی ئەمە بە باشی وەربگرن کە زۆر کەس ئەم چارەسەرە قبووڵ ناکەن. ئەمانە دوو جەمسەرن، ئەمانە دوو دیدگان.

لەو گفتوگۆیانەی کە هەمانبوو، ئەو هەزانە چین کە دەتوانن سوود لەم بەناو قەیرانە وەربگرن و بووخەنن؟ زۆر بەسادەیی: لە ژێر چ هەلومەرجێکدا و کە دێتە سەر کار؟
ئێستا بە ڕای من بە ڕوونی سێ هێز لە کەمەگای ئێراندا هەن. یەکەیان بزووتنەوەی چاکسازی ئایینییە. ئەم ریفەرمخوازییەی دوو خوردادی، هەندجار نیوبیرمەندی ئایینی، وەک خەیان ناوی دەبەن، بزووتنەوەی نێتەوەیی-ئایینی و لەم دواییانەشدا چالاکوانانی

گرتوویانەتە بەر. هەرکەسێک لە ئەراندا ڕێگەی پێبدرێت دژایەتی بکات، پێی دەوترێت بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئایینی. وە هەرکەسێک بیەوێت ناڕازایەتیمان لە دەرەوەی وڵات ڕابگرێت، بەڵای منیش بەشکە لە بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئایینی. دەڵێن ناڕازایەتیەکە ڕەوایە، ناڕازایی ناوخۆیی لەلایەن خودی حکومەت و بەشێگ پێدراوکانی حکومەتەوە ڕەوایە، ئەوانەی لە دەرەوەی ئەم پرسیە قەڵەباغن، وڵات بەرەو دواوە دەبەن. ئەو پرسیەی کە لە ناوەوە دەستی پێکرد و سەرکردەکەی خاتەمییە و ئەوانی تر دەبە کەتایی بەن و ئەم بزووتنەوەیە نەتەوەیی-ئیسلامییە ئێستا جەمسەرێکی ڕاستقینەیە لە کەمەنگادا. تەنها سەیری ئەو ڕاستیە مەکەن کە خاتەمی چوو و پەرلەمانی وێران کرد، هێزەکانی بەاوەیان پێ کرد و بای پاس کرا و هتد. بیر لە سەرەوە و خوارەوەی ئەم بزووتنەوەیە بکەرەوە، ئەوان کێن؟ بە بەوای من هەرکەسێک بڵێت: "بەڵێز دکتەر فریبەرز ڕەئیس دانا"، سەر بەم بزووتنەوەیەیە. ئەوەی چاوەڕێ دەکات، ئومێدی بە ئەم پرسیەی گەڕانکارییە هەیە، سەر بەم بزووتنەوەیەیە. زەربەی نووسەران و شاعیران و ئەدیبەکانی وڵات سەر بەم بزووتنەوەیەن. بەڵای من هەموو ڕەکخراوە چەپە نەریتییەکان سەر بەم بزووتنەوەیەن. ئێستا پەم وایە تەنیا یەکێتی کەمۆنیستەکان و ڕەنگە کەمینە فیدایی کان، لە چەپی نەریتییەوە، توانیویانە خۆیان لەم بازنەیە دوور بخەنەوە. ئەوەی تریش سەر بەم نەریتەن. من گرنگی بە درێژی و فراوانی ڕەکخراوەکانی دیکەی وەک ڕاهی کارگەر، ئەکسەریەت و ئەو ڕیزەڕاوجەرانەی کە هەن، ئەمانە هەمووی بەشێ جیاوازەکانی نەریتی نەتەوەیی-ئیسلامی، ئەپەزیسیۆنی دژە شاهانە و دژە ڕەژئاوان دژایەتی ئەران. ئەمانە ماوەیەکی زۆر چالاکن و ئێستاش چالاکن. پەیوەندییان بەیەکەوە هەیە. لە ڕووی سیاسییەوە لە یەکتر نزیک نەبەتە. نان بە قەرز دەدەن بە یەکتر. ئەوان حەزیان لە یەکترە و هتد.

ئەم بزووتنەوەیە فراوانە. فراوانی و یەکپارچەیی خۆی قەرزاری یەک فاکتەری دیاریکەرە، ئەویش ئەو ڕاستیەیە کە هاوبەشێ لە حکومەتدا. بەشێک لە بەشکانی ئەم بزووتنەوەیە شەریکن لە حکومەتدا. لە ئەنجامدا پلاتفەرم و ئیمکاناتی هەیە کە بزووتنەوەکانی تر نیانە. وە بە هەمان شێوە لە ڕووانگەی هەموو کەمەنگاوە، تا ئەو جێگایەی کە بزووتنەوەیەک هەیە بە چاکسازی و ڕەکخستنی کەمەنگا لە هەر ساتەکدا بێت، ئەمانە ئاماکانین. ئەمانە ئەو کەسانەن کە دەتوانن بڵێن بەدەن کە شتەک دەگۆڕین. بە نموونە سەبی یاسای کار دەگۆڕین، یان پرۆژە یاسای چاپەمەنی دەگۆڕین، یان مەبەتی سەفەری ژنان وەردەگرین

بە دڕۆی وڵات. ئەمانەن دەتوانن بەرەن بە خەڵک بدەن دەربارەی سبەینێ و ڕەژی دوای سبەینێ. ئەمانەن لە کەمپەگادا وەک "پلەداری دووەتی" دەردەکەون. لە ئەنجامدا بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی هەزەکی تاادەیەک بەهێز تا کەماری ئیسلامی لە کاردا بێت. کێشەکی جدییە. جگە لەوەش سیستمی هزری دیپلەماسی ڕژئاوا لەسەر ئەوە دامەزراوە کە ئەپەزسیۆنی ناودەوڵاتی هەر حکومەتێك کە ئەوان نەیانەوێت بەهێزتر دەکەن. سەرەتا با ئەپەزسیۆنی ناو دەسەڵات بەهێز بکەین. مەچن بە لای ئەپەزسیۆنەکانی دەرەوەی حکومەت. ئەوان لە یەکێتی سۆڤیەت ئەمریان کرد، لە لیبیا ئەم کارە دەکەن، لە عەراقیش ئەگەر سبەی دەرکەوت کوێی دووەمی سەدام حسێن هەخنە لە باوکی دەگرێت، هەمووان لە پشت کوێی دووەمی سەدامەوە دەچنە ڕژئاوا. بەم شێوەیە. لە چینیش هەر هەمان شتە، لە ڕووسیاش هەمان شتە، لە شوێنەکانی دیکەشدا، لە ئەنجامدا لە ئەرانیش هەر هەمان شتە. لە ئەران لە ئێستادا ڕژئاوا لە پشتیانەوەیە. سیستەمی ڕژئاوا پراگماتیکە. ئەو چاوی لەوەیە سبەی کە دەخەکە بە قازانجی ڕژئاوا دەگەڕێت. ئەوان دەزانن، بەبێ هەرچەند ئەپەزسیۆنەکی سەربازی و مەدەنی لەدەرەوەی ئەم حکومەتە بەهێز بێت، لە ئێستادا گرەو لەسەر ئەپەزیسیۆنی ناوخەی حکومەت دەکەن و هیوایان بە دەخوازن. لە ئەنجامدا ئەم بارودۆخانە یارمەتیان دەدەن کە دیار بێن. دواتر کە باسم لە سە بزووتنەوەکە کرد، خاڵە بەهێز و لاوازەکانیان کەمێک وردتر و زیاتر دەخەمڕوو.

بزووتنەوەی داهاتوو بە بەوای من بزووتنەوەی کۆنەپەرستی لایەنگری ڕژئاوایە. ئەوانەی پێیان دەگوت " ستەمکار"، شاهانە، لایەنگرانی ڕژەمی پێشوو. و ئەم بزووتنەوەیە لەم وشانە فراوانترە. زیاترە لە لایەنگرانی ڕژەمی پێشوو. لە راستیدا بە جۆرێک شاهی و موسەدەق لە یەک ڕەهەندا یەکیان گرتووە. بەشێک لە بزووتنەوەی موسەدیق لەگەڵ ئەم حکومەتەدا دەیشت، بەڵام بەشێکی لەگەڵ شاهیەکانیشدا دەیشت. بەختیار نموونەیەک بوو. بەختیار نموونەی بەرەیەکی نەتەوەیی بوو کە لە پاڵ دەسەڵاتی پاشایەتی وەستابوو. لەبەری ئەوەی لە پاڵ ئەپەزیسیۆنی نەتەوەیی-ئیسلامی بوەستێت، لەپاڵ دەسەڵاتی پاشایەتیدا وەستا. وە جۆری فراوانتریان هەیە. ئەمانە خاڵی بەهێز و لاوازی زۆریان هەیە، کە جارێکی دیکە لیستیان دەکەمەوە. بەڵام ئەمانە هەرگیز ناکن کە سەر بە ئایندەی دوای کەماری ئیسلامین یان تەنانەت لە پرسەی ڕووخاندنی کەماری ئیسلامیدان. ئەمانە هەڵبژێک نین کە لە ناخی کەماری ئیسلامیدا لە دەسەڵات نزیک ببنەوە. ئەمانە ئەو هەزانن کە چانسی ڕووخاندنی کەماری ئیسلامییان هەیە. وە لە کۆتاییدا

کۆمۆنیزم. ئەو تیۆرە باسکەمانە، دواتر کەمێک زیاتر لەسەر کۆمۆنیزم ئاددۆستم.
من دەمەوێت ئاماژە بە چەند خاڵێک بکەم سەبارەت بە خاڵە هەڵە و لاوازەکانی ئەمانە: بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی تا ئێو کاتەی کەماری ئیسلامی هەبێت جگەی بایەخ. هەرچەند هەڵە بکەن تووکەی کاڵەک لە ژێر پێی خەیان دابنێن و هەڵومەرجەکان لەدەست بدەن و دژفەتەکان لەدەست بدەن، هێشتا هەر لە گۆڕدان. چونکە ئێوان لە حکومەتدان، و حکومەت لە قۆیراندایە، و دەتوانن لە هەر ساتەکدا ماکیاژێکی نوێ بکەن و لەم کونە بنێ دەرەوە. ئەگەر کەماری ئیسلامی بکەوێت، ئەمانەش دەڕوخێن. ئیتر پێویست ناکات پێکەوە بمێننەوە. لە ڕووی مێژووییەوە پێکەوە نەبوون، خاتەمی و مەقولەی دووی خوردادی ئەم بزووتنەوەیەیان یەکخست، پێش ئەمە چەند مزەبەک هەبوون، بەڵام پێکەوە نەبوون، ئەم بزووتنەوەیە کە ئێستا لە دەوری خاتەمی و دیاردەی ریفۆرمخوازی یەکگرتوون، ئەگەر کەماری ئیسلامی دەڕوخێنرێت، سفر ئێوان ناشکێن بە سفر، دەتوانین بڵێین، کە وەک ئەتەم نامێنن، بەڵکو هەڵدەوەشێنەوە و دەگەڕێن بە دوای جیاواز کە ناچارن خەیان پێناسە بکەنەوە، وەک ئێوە نییە کە لەگەڵدا بچنە پێشهاتەکانی داهاتوو کەسێک کە ئەمڕۆ عەلمانی نییە، هەروەها پێداگری دەکات کە پێویستە ڕۆژ لە ڕۆژ سمی ئایینی خۆێک بگیرێت، لەو دەخەدا دەبێتە عەلمانی. هیچ پێوەندییەکی بەوەوە نییە، مەبەستم ئێوەیە، دەمەوێت بڵێم کە دەبێت ئێوە گریمانە بکەیت کاتێک ئەم بزووتنەوەیە دابەش دەبێت، بەچوونەکانیشیان دەگۆڕێت و ڕۆخراوی جیاوازیان لە دەردەچێت، بەڵام بە ڕای من چانسی خەیان دەبێت، دەسەڵاتیان لەدەست دەدەن، واتە هاوپەیمانێکەیان گرنگە، بە تاک هیچیان گرنگ نین. ڕۆخراوی ئۆکسیریت بەیار نییە تەنیا ڕۆژێکی لە مێژووی ئێو وەاتەدا هەبێت، بەڵکو وەک بەشێک لەو بزووتنەوەی ڕیفۆرمخوازی ئایینی، بەڵکو وەک ڕۆخراوی فیدایەکانی ئۆکسیریت ، ئێوە بوون و نەبوونی لە ڕوانگەی سیاسییەوە دوای ڕووخاندنی کەماری ئیسلامیی هەروەک یەکە. پەم وایە لە وەها دەخەکدا زۆربەیان لای کۆنەپارستانی لایەنگری ڕۆژئاوا ئاددکشن. ئاخر پێویستە بڕۆ بڕژوازی بڵێن، ئەگەر هێزی سڕەکی بڕژوازیش بن، بڕۆ ڕۆژئاواییەکانیش دڵێن. بەهێزی ئەم بزووتنەوەیە لەوەدایە کە لە پێکهاتەی دەسەڵاتدا بەشدارن. ئێوان یاسایین. دەستیان بە خۆک و توخمە کۆنەپارست و پاسیفیستەکانی ناو کەمەگا دەگات. وە ئێوانی لە گۆڕانکاری لەناکاو دەترسن دواجار ڕووڵەمانە دەکەن. ئەمانە ئەو کەسانەن کە ترسی خۆک بە دەسەڵاتی خەیان بەکاردەهێنن. دڵێن ئەگەر ئەمە لەوە نەبێن، گۆڕانکارییەکان وردە وردە و

ناتوندوتیژی نابن، توندوتیژیی سەیر لە وڵاتدا ڕووداوە، پاشاگەردانی ڕوئەدات و شتی ناوخۆ ڕووەدات و نامانووت ئەمانە دووبارە ببنەوە. ئەمە یەکێکە لە هۆکارەکییەکانی ئارگیومێنتکەیانە. بنەمای ئەم بۆچوونانەی کە کانەپەرستترن و ئەوانەی کە لە گۆڕانکاری تونددا نین، پێکدێت. لە لایەکی دیکەوە لە چاوی خەڵکدا ئەمانە بۆچکن لە دەسەڵاتی خەسڕەن. واتە لەو هەلومەرجانەدا کە جووڵەکە بەرزە ناتوانن بە ئاسانی ڕەنگ بگۆڕن. پێویستە بڵێت ئاستە من نوێنەری پێنج و شەش و حەوت و هەشتەم بووم و بۆشداریم لە شورای دەستنیشانکردنی بەرژەوەندیەکاندا کردووە یان بە نموونە لە فەرمانگەی ژنامە و سوپای پاسدارانەدا بۆشداریم کردوە، بەڵام ئێستا میللەتەکەم پێیوەندی بە ئەوەوە کردووە. هەر لەو جێگەیەدا دەیگەڕن و دەیبەن. لە ئەنجامدا ئەو کۆشەیەی کە هەیانە ئەویە کە سنووری مەزووبی خەیان دادەنێن. ئەگەر بزوتنەوەکە هەڵکشێت، ئەو کەسانە لەو کەسانەی کە گرنگییان پێدەدەن، دەگەڕێن بە ئەو کەسانەی کە نەفرەتیان لە دەکەن، ئەوانەش دەبن کە ئادەکەن و ڕیشکەش دەکرێن و دەگەن. دەبنە پرۆژەمە ژنئاوایەکان لە دەرەوەی وڵات هەشتا چانسی ئەویان هەیە خەیان پێناسە بکەنەوە، بەڵام سەرکردە سەرکییەکانی ئەم کێسە، لەگەڵ هەرشکردنە سەر حکومەت، هەمۆیان لە ڕووی سیاسییەوە گیریان خواردووە و بە ماڵ و حاڵ دەبن.

بەڵام خاڵی بە هێز لایەنگرانی ژنئاوا چییە؟ سەرەتا لە ئاستکی مەزووبی فراوانتردا، ئەوان ژوتکی سەرکین لە چوارچێوەی سیاستدا. ئەوان ژوتکی پڕاوێز نین. ئەوان نوێنەرایەتی جۆرێک لە ناسیونالیزم دەکەن لە ئێراندا. ئەوان نوێنەرایەتی جۆرێک لە بیرکراسی و عەلمانیەتیان لە ئێراندا دەکرد. ئەمانە ئەو کەسانن کە قوتابخانەکانیان هەنا، زانکۆکانیان دروست کرد، ژیگاکانیان دروست کرد، قیرتاویان کرد. ئەمانە ئەو کەسانەن کە کەمەگایان لە سیستەمی فیدڕاڵییەوە بە سیستەمی سەرمایەداری گواستەوە. خاڵێک ئەمەی لە بیر. جگە لەوەش ئەمانە لە ڕوانگەی ژنئاواوە بنەمای سەرکی سیاستن. هیچ شتکی پڕاوێز و تائیفی لەوان نییە. ژکخراوە سەرمایەدارکان لایەنگری بازرگانی و لایەنگری بانکەکانن، لایەنگری ژنئاوا و لایەنگری ئەمریکان. ئەوانن کە هەموو ژاڵێک حوکمانی وڵاتانی دیکە دەکەن. ئەمانە هاوسەزی ڕاستقینەی کێسانی وەک تانی بلێر و سەرکی حکومەتکانی ژنئاوان. ئەمانە هاوژیانی ئێرانن. لە ئەنجامدا خاڵی بەهێزیان هەیە کە پشتر جێری دەخی جێنیشینیان لەسەر ناچوانیان نووسیوە. وە پێیان وایە ئەگەر دەسەڵات لە دەستی کەماری ئیسلامیدا نەبێت، لە دەستی ئەوانداید.

هەر وەک چۆن پێشتریش ووتیمان. بەڵای ئێوان سیاسەتمەدارن. ئێوان دووڕوو تەمەدارن. بە وتەی خۆیان لە جیهانی سیاسەتدا تازە جونیورنین، سینیورن. هیچ لایەنێکی پڕاوێز و بچووک و خراپ لە خۆیاندا نابینن. ئێوان بزووتنەوەیەکن کە پێیان وایە پێویستە کەمێگا بەرەو بەرەبەن. باقی بەرژوازی ڕۆژئاوا و بەرژوازی ئێرانیش بە هەمان شێوە سەیری ئێوان دەکەن. ئەوان دەستیان بە سەرچاوەی بڕێکی پشتیوانی لە ڕۆژئاوا هەیە و بە بڕوای ڕۆژاواییەکان ئەوان حیزبی سروشتین بۆ بەدەست هێنانی دەسەڵات لە ئێراندا. ئەمانە حیزبێ سروشتییەکانن بۆ بەدەستهێنانی دەسەڵات لە ئێران. موجاهیدە سەرەڕای هەموو هەوڵەکانی، نەیتوانیوە ببێتە جێگای سەرنجی ڕۆژئاوا وەک حکومەتی سروشتی داهاتووی ئێران لە چاوی حکومەتەکانی ڕۆژاوادا. ئەگەر ئەمانەش بن لە کاتێکدا ئەمانە هێن، بەشێوەیەکی سروشتی ئەمانە کەسانێکن کە ئەگەر حکوومەتی کەماری ئیسلامی شکست بێنێ دەبێ بچن "وەاتەکێ" یانی لە وەربگرنەوە. سەرچاوەی زۆر لە بەردەستیاندایە. لە ڕووی ئێو پاڵپشتییە ماددییەی کە ڕۆژئاوا پێیان دەبەخشێت، سەرچاوەی بەسنووریان هەیە. ئاسانکاری تایبەت بە خۆیان هەیە. پارەی وەاتیان لەگەڵ خۆیان برد و ڕەیشتن. و وەک کەسانیش ئیمکانیاتی بەرفراوانیان هەیە. چینێکی دەوڵەمەندی بەرژوازی ئێرانی لە ناوەوە و دەرەوەی وڵات لەگەڵیاندایە. هەروەها ئەمانە دەستیان بە خاڵێک دەگات. ئەگەر گرنگی بە شەوازی چوونیان بە میدیاکان بدەیت، ئادیۆیان دروستکرد، تاڵەفزیۆنیان دروستکرد، ڕۆژنامەیەکیان دەستپێکرد و لە میدیاکاندا دەرکەوتن، لە سی ئێن ئێن باوەڕی خۆیان وەک هەوا باس دەکەن . بەچوونە ئایدیۆلۆژیەکانیان دەبنە هەوایی بابەتیی و دەچنە سەر کەناڵی بی بی سی. ئەمانە ئێوانن کە دەستاگەیشتنێکی بەرفراوانیان بە خاڵکەوە هەیە. بی بی سی و ئادیۆی ئیسرائیل بە ئاسانی دەتوانن لە یەک ئێواردا ببنە سەنگەری ئێوان. بە سادەیی و لە ساتێکدا سی ئێن ئێن دەچێتە پشتیانەوە. لە ئەنجامدا دەستیان بە گوە و بیری مرۆڤکان بە شێوەی رفراوان دەگات. کەمینەیەکی بچووک بەڵام ئاستەقینە لە کەمپەگادا لەگەڵ ئەمانەن. واتە لە نەوخۆی وەاتدا بنکەیەکی کەمپایەتییان هەیە و بەشێک لە بەرژوازی ئێرانیش لەگەڵیاندایە. لەگەڵ ئەمانەدا چالاکە و حکومەتکەی ئەمانە دەزانێت. ئەمانە سەرخانی کولتووری بەرفراوانی قەناغی پێش شۆشیان هەیە. کاتێک گوێگوش دەتە دەرەوە و گرانی دەڵێت، وا دیارە پێوەندی بەو پرسانەوە هەیە. ئەو تیپە تێپی پێیەی کە گەڵک بەرامبەر ئەمریکا تەمار دەکات بابەتکی پێوەندیدارە بەمانەوە. شەرو خەر و ئاپای ، وێنەی پشیلە و هتد، وەک ئەوەی هەموویان بێپەی

پەناسەی ئەمانە بن. ئەم هەموو کولتوور و پەروەردە و ئەران، و وشەی ئەرانیش پەدەچێت هی ئەوان بێت. لە ئەنجامدا ئەوان ڕێگایەکی دوور و درێژیان بڕیوە و لە گەڕانی سیاسیدا زۆر لە پشمانەوە بوون و پشتریش بەمیان گەیاندووە.

بەڕام خاڵە نەرمنیەکانیان چین؟ خاڵێک جارێک ئەمانیان فڕێداوە. لە یادەوەری زیندووی گەلی ئەراندایە کە هێژێک ئەمانەمان فڕێدا. قەناغێک کە کەس نایەتوانی لە قوتابخانە لەگەڵ هاوڕێکەی قسە بکات، ڕێگە بە کرێکارێک نەدەرا سەندیکا پێکبهێنێت، شوێنی ئشکەنجەدان لەسەر پێی لاوانی وڵات هەبوو، دوا هێژیش تەقیان لە خاڵێک کرد. پاشان پیاوێک تاجێکی دەخستە سەر سەری و لەم کەڵانەوە دەچوو بۆ ئەو کەڵان و لەو کەڵانەوە بۆ ئەم کەڵانە و دەبوو لە لای کەڵانێک تەوقەی بۆ بکەین (پێکەنین). خاڵێک لە ژێر باری ئەم دەخەدا نەماوە. بەڵای من زۆر گەمژانەیە ئاگەر پەمان وابێت کە ڕێنگە خاڵێک تەسلیم بە سیستەمی شاهانە بدەن – "ستەمکاری" پێشوو (من ستەمکاری لە وەرگەڕانکان بەکاردەهێنم). ئەم خاڵێکە چیتر ئەو دەخیان ناوێت. ئەو دیاردەیان تێپەڕاندووە. بە مەژوودا تێپەڕیون، خەباتیان بۆ کردووە. با بڵێین دواتر ئەنجامەکە کەماری ئیسلامی بوو، بەڵام خەڵك لە کاتی فڕێدانی پاشا و پاشایەتی، بیریان لە کەماری ئیسلامی نەکردەوە. پاشایان فڕێ دەدا و فڕیان دەدا و بیریان دەتەوە کە فڕیان داوە.
ڕێنگە هەندێک کەس بیانەوێت زیندوی بکەنەوە، کێشەکیان دەرئەنجامی هاتنە سەر کار نییە، کێشەکیان گەڕانەوەی دەسەاتی کەوتووە، کاتێک ئەم دەسەاتە بە شۆڕیێکی جەماوەری کەوتووە، ئەرکەکی زۆر قورسە. شەشێک دیاردەیێکی ڕووخاند و دیانەوێت بیگەڕێنەوە. ڕەبازی ئەوان زۆر پێچاوپێچترە لە حیزبێک کە تەنانەت لەو مەژووشدا هیچ ئابردوویێکی نییە و پلاتفۆرمێکی نوێ دەهێنێت و خەریکە مشتومڕێکی بەرز دەکاتەوە یان نوێنەرایەتی تۆژێکی کەمڕێگا دەکات. بە ئەوان گەڕانەوەی پاشایەتی و نێک هەر پاشایەتی بەڵکو گەڕانەوەی دەسەاتی ئەم چینە کارێکی قورسە. ئەوان هیچ ڕێکخراوێکیان نییە. لە ئاستیدا ڕێکخراو نین. هەندێک کەس هەن بە چەسپی گشتی کەمڕێگا بڕیکەوە گرێدراون. هیچ ڕێکخراوێکی بەناو خەباتکارانی حیزبی پیشڕەوی نییە کە نوێنەرایەتی بناغەی سیاسی-پراکتیکی ئەم هێزە بکات. ئەوان هەویان دا دروستی بکەن، بەڵام تا ئێستا هیچ شتێکیان بەدەست نەهێناوە و جگە لەوەی ڕێکخراویان نییە، سەرکردەیێکیشیان نییە. هیچ سەرکردەیێکیان نییە. نیاندەتوانی لە پشت ئاڵای حیزب و ئاڵای کەسکەوە بوەستن. تکایان لە ڕەزا پەهلەوی کرد کە بێت و بەناو

سەرکردایەتی خەیان بگرنە ئەستۆ، ئەویش دوای هەندێک ناز و هتد هات.

بەیە بە بەوای من ئەگەر سەرکردە سیاسیەکەیان بانگەشەی حوکمەانی هەبەت، ئەوا پێشتر دەاون. ئەوان بە بەستنەوەی بزووتنەوەی لایەنگری ئەژئاوای کەنەپەرستی بە فەمی شاهانە، گەورەترین خزمەت بە چەپەکان دەکەن. چونکە ئەگەر بەت من دەستبەرداری دەساتی پاشایەتی بووم و نامەوەت حوکم بکەم، من ئەزا پەهلەویم، تە باوکم دەناسیت، بەنام من کەسێکی ترم، ئەو سیستەمم قبوە نییە، نامەوەت ببم پاشایەک، من سەرکی حیزبی دەموکراتی ئەرانم، کە لە واشنتەن دروست بوو و دەستی پێکرد، سەبارەت بە ئەندامەتی، پەموانییە دوای ماوەیەک خراپتر بەت. بەنام ئەگەر بەت من ئەزا پەهلەویم، هیچ ئەخنەیەکم لەو سیستەمە نییە و دەمەوەت ببمە پاشا، ئەمە بارەکی قورسە لەسەر دەست و پێی بزوتنەوەی کەنەپەرستی ئەژئاوا و ئەمەش یەکەکە لە خاەت لاوازکانیان. ئەزا پەهلەوی وەک کەوی پاشایەکی پێشوو کە دەیەوەت خەی ببەتە پاشا، لاوازی ئەوانە نەک هەزی ئەوان. ئەگەر کەسکیان هەبوایە پێشینەیەکی کەماریخوازی هەبوایە و بەقەد ئەزا پەهلەوی ناسراو بووبەت، ئەوا چانسی زیاتریان بە دەبوو. ئەگەر تەنانەت بەختیاریش لە ژیاندا بووایە، چانسی ئەوان زەر باشتر دەبوو لە چاو ئەزا پەهلەوی.

ئەم حاەتانە کەی کەشکانیانن کە کارکانیان قورس دەکەن. وەک وتم شەوازی هاتنی ئەوان بە کار جیاوازە لە شەوازی هاتنی ئەمە بە کار. ئەگەر بەشاییەیەک هەبەت، ئەژئاوا بە هەموو هەزی خەیەوە دەچەتە پشت ئەم ئەوتە و دەیەوەت بیانخاتە سەر کار. ئەمانە دیاردەیەکی وەهان. لە هەبژاردنکی دیموکراسیدا دەنگ ناهەنن. لە هەبژاردنکی ئازاد لە ئەران دەنگ ناهەنن. لە دەخکدا دەنگ دەهەنن کە هەبژاردن نییە، کودەتا دوای کودەتا و ئاژاوە و ئاژاوە، کاتەک یەکەک لە ئەفسەرکانی خەیان کودەتا ئەنجام دەدەن و ئەژئاوا بە هەموو هەزی خەیەوە دەچەتە پشتیەوە و کارنامەیەک بە مەجلیسی دامەزرێنەر دادەنەت. سەرکوتکردنی چین و توژە نازیەکانی کەمەگەبکەن ا. لەگەە هەندەک پەک بەن و، لەگەە هەندەک نەسازەن، و هەواش هەواش دەست بەسەر وەاتتدااا بگرن. ئەمە چارەسەرەی ئەوانە.

وەک وتم، ناسیونال-ئیسلامییەکان بەبە کەماری ئیسلامی دەساەات وەرناگرن، وە بە پرسەی دیموکراسیدەساەات وەرناگرن،لەگەە پرسەی دیموکراسیشدا هەر دەساەات وەرناگرن. ئەمانە بە شەش و دیموکراسی کار ناکەن. بە سیستمی کودەتا ئەگەر بەشداری خەک سنووردار بەت و

کەماری ئیسلامی بەوات، چانسی ئەوان باشترینە. کاتێك بەشایی دەسەڵات هەیە و خەڵك ناتوانێت، سەرکردەی نییە، بۆ ئەوەی چەپۆکە سەرکار لە وڵاتدا، ڕاستەکان دەنێ دەسەڵات وەردەگرن. بەهەر حاڵ ویستم بڵێم ئۆگەرێکی بەهێز هەیە کە ئێم دوو جۆرە بەرژوازییە لە یەک کاتدا لە بەردەممانەدا نەدەزینەوە، تەنیا لەو قۆناغە کۆتایینەدا نەبێت. لە ئێستادا کێشەی بەردەممان (ناڵێم ئێمە وەک حیزبی کەمۆنیستی کرێکاری)، کێشەی بەردەم خەڵکی ئێران، کەماری ئیسلامییە بە هەوڵکانی بۆ مانەوە و ئەو بزوتنەوە سەرکییەی کە بەڕێنی پێدەدات، چاوەڕوان بن، فڕێ مەدەن ، دەتوانین بیگۆڕین. لە غیابی ئێم دەخەدا، بۆ بەوای من دیاردەی داهاتووی بەرژوازی، ئەو دیاردەیەی کە دەردەکەوێت، لە بنەڕەتدا لە بزووتنەوەی ڕاستی کۆنەپەرستی لایەنگری ڕۆژئاوادایە. بەگومان ووەن کە لە ئێستادا باس لە دیموکراسی و مافی مرۆڤ دەکەن. ئێستا کە ناتوانن بڵێن ئێمە دەمانەوێت دیکتاتۆرییەک لە ئێران دابمەزرێنین. بەڵام لانی زۆر، ئەوان بەقەد پشوو دیموکراسییەکان دەسوز دەبن، ئەوەندەش بە نموونە حکومەتکانی وەک فلیپین، تورکیا، یان میسر ڕەنگە دەسوز بن بە پشوو دیموکراسییەکان. ئۆگەر ئێم دیاردەیە خۆی ڕاست بکاتەوە، وەک ئەوان دەبێت. ئۆگینا ئۆزموونی ئەوان ئەوەیە کە ئێمە لێی دەدەین، وەریدەگرین و بە یارمەتی خاوەن سەرمایە، هێزی کار ملکەچ دەکەین.

ئۆی کەسانی وەک موجاهیدین؟ بە بەوای من موجاهیدین بەشکە لە منداڵی ناپەسەندی بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی. ئەو کارەکی کردووە کە ئامۆزاکانی و خۆزانکۆی قبووڵی ناکەن. زۆر خۆپەرستە. ئامادە نییە لۆگۆیاندا هاوبەشی بکات. دایەوێت خۆی ببێتە سەرۆک. هەروەها پێناسەی سەرکەکۆی کردووە. کیش دەستی پێکردووە. شەوازی تایبەتی خۆی هەیە. جۆزنی ئەوان ناکاتە جۆزن و جۆزنی خۆی دروست کردووە. تەنها خۆی دەوێت و دەیبینێت. لە ئەنجامدا ڕێگای کرێکاران و ئەکسەریەت و حیزبی تووده و نەهزەتی ئازادی کە بە بەوای من هیچ کێشەیکیان لۆگۆ دیاردەیکی وەک موجاهیدین نییە، لە بنەڕەتدا بەهۆی سکتاریزمەکۆی موجاهیدەوە قبووڵی ناکەن و نیگەرانن لەوەی ئۆگەر موجاهید دەسەڵات بەدەستەوەبگرێت، شەریکایەتیان لەگەڵ نەکان. موجاهید یەکەکی ترە وەک خامنەیی، ئۆگەر بێتە سەر کار، دەمانخاتە لاوە. دەسەڵات لۆگۆ ئێمەدا هاوبەش ناکات. ئەوانی دیکە لە بزووتنەوەی نەتەوەیی ئیسلامی دەڵێن ئێمە هاوبەشی دەسەڵات دەکەین. نەهزەتی ئازادی دەڵێت دەکرێتەوە و هەمووان دەن. خاتەمی دەڵێت پشویستە دوژمنەکانمان بکەینە دەست و دەستەکانمان بکەینە فڕان. بەڵام پێناچێت ئۆگەر موجاهیدین بێتە سەر کار سبەی کەس

هەڵبژاردن ئەنجام بدات. ئەوان سەرکی خەیان هەیە، حیزبی خەیان هەیە، ئایدەلۆژیای خەیان هەیە. وە قسەیەک لەبارەی بەشداری کەسی تر وە نییە. بە بەوای من ئەمە بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی زۆر دەترسێنێت. جگە لەوەش، ئەوەی کە موجاهید لە چوارچێوەی شەڕی ئێران و عێراقدا چووە عێراق و لە تەنیشت سەدام حسێن دانیشتووە، خەی لەم بنەماڵەیە جیا کردووەتەوە. بەڵای من مەسعوود ڕەجەوی ستراتیژیکی گرتەتەبەر کە بە دڵنیاییەوە شکست دەهێنێت. کاتێک موجاهیدەکان لەگەڵ بەنی سەدر وەاتیان بەجێهێشت، هەموو ئەم کەسانە کە ئەمڕۆ کوژراون ئیزیان کرد بە ئەوەی بچنە ناو ئێنجومەنی نیشتمانیی بەرخەدان، لەوانە کاک بەهمەن نیرەمەند و خانمباوە تارانی و هەموویان. موجاهید زوو بە فالانژیسمەکەی ئەمانەی لەدەست دا و ئێستا بەتە شتێک کە ئێگەر کەسێک ناوی "موجاهید" بێت بە سووکایەتی هەژمار دەکرێت. ئێستا کەش و هەوا بەم شێوەیەیە. بە بەوای من موجاهدین وەک بزووتنەوەیەکی خاوەن دیسپلین دەتوانێت هەزار و یەک شت بکات، بەڵام بزووتنەوەیەکی کەمڵایەتی نییە و چانسی دەسەڵاتی نییە.

من باسی دووەتی ترم کرد، واتە ڕووتی ئیسلامی نەتەوەیی و ڕووتی ڕۆژئاوایی، واتە ناسیونالیستە کۆنەپەرستەکان. هەڵبژاردنی دیکە کە لە گەڵەپانەکەدایە، بە بەوای من کەمەنیزمی کرێکاریە. ئێستا پێتان دەڵێم بڵچی بە هیچ شێوەیەک شۆنەواری وروژاندن و خەبەزلزانین لەم حاڵەتەدا نییە. بڵچی کەمەنیزمی کرێکاری و کەمەنیزم نا؟ بڵچی لە باسەکەماندا وشەی کەمەنیزمی کرێکاری بەکاردەهێنین؟ بڵچی پەداگری دەکەم کە هەڵبژاردنی داهاتووی کەمەنیزمی کرێکاریە نەک کەمەنیزم؟ یان بڵچی چەپ نا؟ لەبەر چەند هەکارێک! بە نموونە ناڕەزایی بەدیلی داهاتوو چەپە؟ یان کەمەنیزمە؟ وە بڵچی پەداگری دەکەم کە بەم بەدیلەکەی داهاتوو کەمەنیزمی کرێکاریە. ئەمەش لەبەرئەوەی، پێش هەموو شتێک، وەک وتەم، چەپ، واتە چەپ لە ئەراندا، ئێستا لە ئەردوگای نەتەوەیی-ئیسلامیدایە. ئەوەی پێیان دەگوت چەپ لە ئەردوگای ئەپۆزیسیۆنی نیشتمانی (ئیسلامی)دایە. تە لیست دەکەیت و دەبینیت بانگی کەت کردووە چەپ، سەیر بکە، بزانە لە کوێن و بەرگری لە چی دەکەن. دەبینن لە ئەردوگای بزوتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامین. ئاسەکانیان تا ڕادەیەکی زۆر وەک یەکن. و دووەم: دەموەت ئەوەش زیاد بکەم کە ئەم چەپە بە ڕوونی کەشەی لەگەڵ ئەمەدا هەیە وەک کەمەنیستی میلیتانت. بڵگومان ئەوەمان پێ ناڵێن: "تە کەمەنیستەکی میلیتانیتیت، ئەمە دژی تەین"! دەڵێن ،خەسڕەن، پەلپەتی و هەزار و یەک شتی تر، بە ئەوەی کەشەکە بەڵێن، کە ئەویش ئەوەیە کە ئەم کەمەنیستانە دەیانەوێت بڕووخێنن. ئەوان ملیان بە سیناریۆی "هەواش

گەلانی کەماری ئیسلامی" نەداوە و کاری خۆیان دەکەن. لە ئەنجامدا تەنانەت ئەم چەپڕەش کە باسی دەکەم پەچەوانەی کەمۆنیزمە کە لەردا وەک بەدیل و هەزی سێیەم لە کەمەگادا پشنیاری دەکەم. خاڵی دواتر ئەوەیە کە هەرچەندە کەمۆنیزم وەک بزووتنەوەیەک لە ئاستێکی مێژوویيدا پەناسە دەکرێت، بەڵام لە هەموو قۆناغێکدا بە ڕژەمکی کەمۆنیست لە وەاتێکدا گرێدراوە. وەک ئەوە نییە، بە نموونە لە شۆشی ڕووسیادا، هەمان شت بە بەلشەفی و مەنشەڤیک بوت کە کەمۆنیستەکان هاتوون. لە شوێنکدا، دواجار بەلشەفیەکان دەبنە نوێنەری ئایدۆگەی کەمۆنیستی و مەنشەفیەکان دەبنە نوێنەری حکومەتی شۆشگەی کاتی، ئەوانەی دەیانەوێت دەخی ئێستا بپارێزن. کەمۆنیزم لە هەموو سەردەمکدا بە شتێکەوە گرێدراوە. لە مێژووی ئەراندا پەیوەندی بە حیزبی تووده و چریکەا فیدایيەکانی گەل و ئیبازی چریکی هەبووە و هەندێک جار و دواتر لە ماوەیەکی کورتدا پەیوەندی بە ئیکخراوە سیاسییەکان – ئیکخراوەکانی وەک پیکار و ئیزمەندگان و هتد کەمۆنیزم لە هەر وەاتێکدا هەمیشە یەکێک بووە لە جگا سەرەکی و هەندێکی سەرەکی هەیە، و ئیکخراوێکە کە ئەگەر بەیین بووتە ئاماهەگر و هەزی سەرەکی ئەپزیسیۆنی "کەمۆنیست". کەمۆنیزم بەگشتی لە وەاتێکدا نییە. ئەو ئیوتەیە کە کەمەگای گشتی نێک پسپەی زانکەکان یان مێژوونووسەکان بە کەمۆنیزم دەزانن. هەر لەبەر ئەم هەکارەش پەم وایە یەکسانکردنی کەمۆنیزم لەگەڵ کەمۆنیزمی کرێکاری ئیوایە. چونکە ئێستا لە چوارچێوەی کەمەگای ئەراندا، کەمۆنیزم ئاماژە بە حیزبی کەمۆنیستی کرێکاری و کەمۆنیزمی کرێکاری دەکات. کاتێک دەئین کەمۆنیست مەبەستیان ئیگای کرێکاران نییە، مەبەستیان جەماعەتی ئیزمەندگانی پەشوو نییە، مەبەستیان ئەوانە نییە کە لە ئیژنامەیەکی دیاریکراودا خۆیان بە چەپی پەشوو ناودەبەن. مەبەستیان حیزبی کەمۆنیستی کرێکارییە و ئیژ بە ئیژ زیاتر ئاوا دەبەت. کەمۆنیستەکان لەلایەن خۆیانەوە وەک دەستەواژەیەکی دیاریکراو لە هەموو قۆناغێکدا بەکاردەهێنرێن، بەرژوازی لە هەموو قۆناغێکدا بەکاردەهێنرێت. ئێستا کاتێک شاهانەکان دەئین کەمۆنیست، جگە لە ئەمە ئاماژە بە کەس ناکەن. مەبەستیان جگە لە ئەمە کەس نییە. ئەوانی تر پەیان دەوترێت چەپەکان. پەمان دەئین کەمۆنیست. لە ئەنجامدا کەمۆنیزم وەک ئەلتەرناتیفێک دەئوات، کە لەوێش زیاتر بە چەپێک بە گشتی دەئین، بە دیاردەی کەمۆنیزمی کرێکاری و حیزبی کەمۆنیستی کرێکارییەوە بەستراوەتەوە. جگە لەوێش لە شۆشی ٥٧ حیزبی تووده چیتر بە کەمۆنیست ناوزەد نەدەکرا. چونکە وەک چریکی فیدایی پەناسە کران و دواتر تا ئادیێک پێکەوەگرتنی پێکار-فیدایی کەمۆنیزم. ئەگەر

کەسێکیان بگرتایە، دەیانبردە زیندان، دەیانگوت تۆ تودەیکانیت یان کۆمۆنیست؟ کامیان کۆمۆنیست بوون لە هاوکێی سیاسییەوە دەبێتە مۆقولەیکی دیاریکراو. وەک وتم مۆژووناوسێکی بزوتنەوەی چەپ دەتوانێت بڵێت ئەمانە لقێ جیاوازکانی تڕۆتسکیزم و حزبی کۆمۆنیستی لایەنگری مۆسکۆ و یەرکۆمۆنیست و هتد و ئەمانە بزووتنەوەی کۆمۆنیستن. بەڵام لە خاڵێکی دیاریکراودا هەموو کۆمۆنیزمی فڕانسی پەیوەست بوو بە حزبی شیوعی فڕانسی. وە هەرکەسێک بڵێ کۆمۆنیستەکان دژنە سەر کار، دەبێ بە شێوەیکی ئۆتۆماتیکی مەبەستی ئەوە بێت کە حیزبی کۆمۆنیستی فڕانسی دژنە سەر کار، چاوەڕێی ئەوە ناکات هەندێک گروپی تڕۆتسکییش بژنە سەر کار.

پێم وایە ئەم دۆخە تا ڕادەیەک سەرهەڵدەدات، بە تایبەت لەم ساڵانەی دواییدا لە ئێران. ئەوان کۆمۆنیزم بە حیزبی کۆمۆنیستی کڕێکاریەوە دەبەستنەوە. بە جۆرێک لە هاوکێیەکی تیۆریەوە حیزبی کۆمۆنیستی کڕێکاری بۆتە ئاماژەگری کۆمۆنیزم. وەک بیرکەرەوەیەک، وەک بەدیلێک و وەک جۆرێک لە کۆمۆنگا. کەس لەدەرەوەی ئەمە باوەڕی بەوە نییە کە کۆمۆنگایەکی کۆمۆنیست بهێنرێت. لە پەوپاگەندەی ئێستادا ئەوە نییە کە کۆمۆنگایەکی کۆمۆنیستی یان سۆسیالیستی بهێنرێت و هەڵی کۆمۆنیزم ئەو کڕێکارییە کە پەوەندیی پێوە هەیە. بەڵام ئایا ئەو کۆمۆنیزمی کڕێکارییەی کە من باسی دەکەم هاوواتای حیزبی کۆمۆنیستی کڕێکارییە؟ من پێم وانییە. کۆمۆنیزمی کڕێکاری، کە من وەک بزووتنەوەیەک دژی ناسیۆنال-ئیسلامییەکان، دژی ڕاستی ڕژاوا بەکاری دەهێنم، دیاردەیەکی فراوانترە لە حیزبی کۆمۆنیستی کڕێکاری. هەمان دەم، بەڵام دیاردەیەکی فراوانترە. لەم بزووتنەوەیەدا هەموو بزووتنەوەکانی شورای کڕێکاری و بزووتنەوەکانی کۆبوونەوەی گشتی کڕێکاری و بزووتنەوە ناڕازایەتییەکانی کڕێکاری کە ناچنە ژێر چەتری ئەپۆزیسیۆنی ڕیفۆرمخوازەوە دەگرمەوە. تەنانەت لەوانەیە حیزب خۆی بە ئەنارکیست بزانێت. ئەمە زۆر گرنگ نییە. گرنگە لە گۆڕەپانی سیاسی کۆمۆنگادا ئەو دروشمانەی کە ئەم دوو ئاردوگایە، بزوتنەوەی کڕێکاری، بزووتنەوەی شورا، بزووتنەوەی کۆبونەوەی گشتی، ڕابەرە عەمەلیەکان، و ئەو سیاسەتەی کە لە کۆمۆنگادا پەیڕەوی دەکەن، لەگەڵ کامیاندا دەگونجێن، گونجاوی خۆیان بدەزنەوە لە لایەنە سیاسییەکانی ئەپۆزسیۆن. ئاگاڕ بە نموونە لە بزووتنەوەی کڕێکاریدا لایەنگرانی سندیکا و حیزبی تووده و ئۆکسیریەت لانی زۆر بن، دەتوانی ئەم بزووتنەوەیە بخەیتە لای ئەوان تەنانەت ئاگاڕ نەشی گووت تووده‌یستە. هەرچەندە ناتوانیت پەیوەندییەکی فیزیکی-حیزبی لە نێوانیاندا

نیشان بدەیت، بەڵام هەشتا دەتوانیت بڵێیت ئەمانە بزووتنەوەی سەندیکایی و سەر بە ئەوانن. بۆیە بە بۆای من بزووتنەوەی شورایی و ناڕازایەتی کرێکاری جەماوەری کە ناکۆکە ژێر چەتری ئایدۆلۆژیای نەتەوەیی-ئیسلامی، بەشێکە لەم بزووتنەوەی کەمەنیزمی کرێکاریە. جگە لەوەش دەکرێت چەندین دەستە و رێکخراو و گروپی بچوك پێکبهێنرێن کە سەرەڕای قبووڵکردنی جەمسەر و مەرکەزی حزبی کەمەنیستی کرێکاری، بەڵام بە هەڵکاری جیاوازی ناچنە ناو ئەم حیزبەوە. هەندێک جار پەیوەندییان نییە، لە شارێ جیاوازکاندا پێکدێن، بواریکی دیاریکراوی چالاکییان هەیە، هەست بە جیاوازی دەکەن، لە سەدا سەد بەچوونی حیزب قبوڵ ناکەن، لە ئەنجامدا دەشێت کەمێک دەستە و تەی چەپ کە پێیان وایە دەبێ لە دەوری حزبی کەمەنیستی کرێکاری بن، وەک گروپێکی فشار لەسەر حزبی کەمەنیستی کرێکاری کار بکەن و بە ئەوەی بە شێوەیەکی بە گشتی لایەن ئەم حزبە کەمەنیستی کرێکارییەوە ڕابەرایەتی بکرێت. ئەمانە دەتوانن بەشێکی گشتی بزووتنەوەی کەمەنیزمی کرێکاری بن.

من دەمەوێت خاڵێ بەهێز و لاوازەکانی ئەم بزووتنەوەیە هەژمار بکەم. ئەوەی ترم ژماردوە، دەمەوێت چەند فاکتەرێک بخەمە ڕوو کە پێیان دەوترێت خاڵێ بەهێز و لاوازەکانی بزووتنەوەی کەمەنیزمی کرێکاری. بەڵای من گرنگترین خاڵی بەهێزی ئەم بزووتنەوەیە ئەوەیە کە نوێنەرایەتی خواست و ئاواتەکانی ئەو نەوەیە دەکات کە بەبێ هیچ کاستێک قسەم لەسەر کرد. تێ بە ساتێک پشتگوێ دەخرێت کە کەمەنیستەکان کەمەنیستن و ئەمریکا بۆیان خراپە و ڕێگە نادات بێنە سەر کار. گریمان ئەمە ناومان پارتی پرتەقاڵ بێت. یان بە نموونە هەرشتێکی وەک حیزبی سۆزی ئێران، حیزبی سووری ئێران، حیزبی ئازادی ئێران و هتد. پاشان ئەم حیزبە بڕاورد بکە لەگەڵ بانگەشەکانی، لەگەڵ ئەو کەمپەینەی کە دەیوێت، ئەو کارانەی کە بە ئەو کەمپەینە دەیکات، دەبینیت خاڵێک کام لەم حیزبانە دەخوێنێتەوە. دەبینیت عەلمانیەتەکەیان لای ئەم حیزبەیە. ئەمانە عەلمانیترن، ئەوان نین. تاکە بزووتنەوەیەک کە دەیوێت ئایین لەو وڵاتە هەبکەشێت، ئەمانن و ئەمەش یەکێکە لە ئایدیا سەرکییەکانی ئەم نەوەیە. یەکسانی ژن و پیاو. هەڵوەشاندنەوەی کاری کرێ و کەمپەینەگایەک کە مرۆڤەکان لە ڕووی ئابووریەوە یەکسان بن. کە یەکێک لەو چینە کرێکارانەی کە ئێگەر مایکرۆفۆنێک بخەیتە بەر دەمی و بڵێیت حیزبێک هەیە دژایەتی بیمەی بێکاری بدرێت، حەقدەست و پرسی نان پەیداکردن لە بازاڕ ببڕێتە دەرەوە، و پێویستە هەموو کەسێک بچێتە سەر کارەکەی و هەرچی بیەوێت بێکاری بهێنێت، ئەگەر

ئەوەیە، ئەمە گرنگ نییە ئێگەر جەبەجێ بکرێت یان نا) ئەی ئەوە چییە؟ ئێێێ: ئاواتی منە.
ئەم ئارگیومێنتە کە تێ قسەی خۆش دێێیت بێێام جێگای داخە کە هیچ کردارێک نییە، ئەوە دێێێ کە ئەمە بە دڵی خێێک دێدوێین، بێێام هەشتا هیچ باوەێێک نییە بە دەسێێاتی جەبەجێکردنی. ئێگینا پێیان دێێێین چییان دەوێت. مێدێرنیزم، عەلمانیێت، یەکسانی ژن و پیاو، بەرەنگاربوونەوەی هێێاواردن، ئازادی سیاسی بە مەرج، هەوەشاندنەوەی کاری کرێ، یەکسانی ئابووری و خۆشگوزەرانی کەمێێایەتی، کاتێک ئەمانڵای یەک دادنێین، خواستەکانی ئەم نەوەیەمان هەیە و لە بنێێتدا لە سەدا ٩٠ی ئەو خێێکەمان هەیە کە ئەمە نوێنەرایەتی ئەوە دەکەین کە پێویستە کار بکەن و بە زەحمەت کار بکەن بە ژیان. ئەمە خاڵی ئەرێنی ئەمەیە. هەموو کەسێکی تر شتێکی دژ بە خواستی خێێکی هەیە کە ئەو دەیەوێت پێیان بفرۆشێت. پاشایەتیەکان دەیانەوێت پاشایەتییان پێ بفرۆشن و دواتر بازاڕی ئازادیان پێ بفرۆشن. وە پێویستە ووەنی بکاتەوە و بێێت سبەی لە بازاڕی دابینکردن و داواکاری کاردا بەجێتان دەهێێم. با بەمە سەر کار، لە سبەینەوە دەبێت بچیتە بازاڕی کار و کارێک بە خێت بەدەست بهێنیت. لەم نەوەندەدا ئەم پیاوە دەبینیت، بەیارە ببێتە پاشا. ئەو شتانەی کە خەڵک دەبێت پێداگری لەسەر قەبووڵ بکەن، بەشێك نین لە ئایدیالی خەڵك. کەس لەو وڵاتە بەیانیان لە خەو هەڵناستێت و دێێێت، چ ێێژەکی خۆش، خەزگێ پاشایەکمان هەبوایە و خەزگێ لە شاردا بەدوای کاردا دگێێام! (پێکەنینی بینەر). ئەمە بەشێک نییە لە خواستی خێێک. ئەم کێکردنەوەیە وەك مەرج و پێداویستی و ئەوەی پێی دەوترێت تاڵی ئەو میوە باشەی پێ بدرێت. دێێن کاکە وەرە ئەم پاشایە قبووڵ بکە، لەبری ئەوە ئەمریکا دەهێنێت و وەبەرهێنان دەکرێت. ئەوە بازاڕی ئازاد قبووڵ دەکەن، لەبری ئەوە هەوە دەدەین بەشێک لە بیمەی بەکاریتان بۆ بگێێنینەوە بۆ ئەوەی برسی نەبن. بێێام ئەم حیزبە بۆ شەوێ نییە. ئەم حیزبە نوێنەرایەتی خواستی ێاستەقینەی خێێک دەکات کاتێک گفوتوگۆ لەگێێ دەیان دەکرێت. ئەوەی ئێستا حیساباتی خێێک ناچاریان دەکات، شتێکی دیکەیە، بێێام نابێت گومانی لە بکرێت کە ئەوان ئەم شتانیان لە دەیاندا دەوێت. من دگێمە ئەو خاڵەی کە ناوی کەمانیزم ئەم پرسیە تێکدەدات و چەندە تێکدەدات و دەبێت چی لە بکەین. ئێگینا ئێگەر ناومان حیزبی ئەران بووایە، حیزبێک بوو بە تایبەتمەندی حیزبی کەمانیستی کرێکاری، بێێام ناوەکەی حیزبی ئەران بوو، ئێستا دەستی بەسەر جیهانیدا دگرت. لەو ێوانگەیەوە کە هەمووان دەیانگوت بێێ کاکە هەموومان دەمانەوێت یەک قسە بکەین، حیزبی ئەرانیش ێاستی دێێ. کەس نەیگوت

نایە سەر کار. ئەستا کۆمۆنیزم وەک شتێک ناسراوە کە کۆمۆنیستییە و ناتوانێت لەم وڵاتەدا کار بکات. لە سەردەمی ڕووسیا و ئینگلتەراشەوە ڕەگی نادەن کۆمۆنیستەکان بۆنە سەر کار، ئەمریکاش قبووڵ ناکات، یان لە کوێ دانراوە و هتد. ئەمانە ئەو وشانەن کە پەمان دەڵێن کاتێک بۆیان دەردەکەوێت کە ئەمە کۆمۆنیستین. ئەگەر بڵێین ئەمە لیبراڵین هەموو ئەم پرسیارانە نامێنن و دواتر ناچار دەبن دابنیشن و حوکم بدەن و بزانن ئەمە دەماڵەوێت چی بکەین.

ئەم بزووتنەوەیە نە بە چاکسازییە و نە بە نەژەنکردنەوە ئەمە خاڵی سەرنجڕاکێشە. ئەو نەهاتووەتە مەیدان بۆ ئەوەی شتێک ڕاست بکاتەوە کە بەزراوە بێت و دەیەوێت شتێک بهێنێتەوە، هەروەها لەوە نییە بۆ ئەوەی شتێک بگەڕێنێتەوە کە خەڵک پێشتر فەڕیانداوە. شتێکی نوێیە و پەموایە ئەمە بۆ تەواوی بە خەڵک هەستی پێدەکرێت. ئەم بزووتنەوەیە پێتانسێلە، بەهۆی نەریتە دەرینەکانیەوە، هەم ڕەخستنی هەیە و هەم دەتوانێت سەرکردایەتی دابین بکات. ئەمە خاڵی بەهێزی ئەمەیە بۆ بەراورد لەگەڵ پاشایەتییەکان، بۆ بەراورد بۆ ڕاستی ڕەژئاوا و تەنانەت خودی ناسیۆنال-ئیسلامییەکان. میللی – ئیسلامیەکان خاتمیان هەیە. بەڵام وەک خۆی وتی ئەگەر لەدەستی بدەن هەموان ماتمینی دەگرن. بەبێ خاتەمی، پانزە پێل نزمتر دەگەنەوە. بە بۆای من حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کە لە ناوەڕاستی ئەم پرسەدایە، چانسی ئەوەی هەیە کە ئەم بزووتنەوەیە ڕەکبخات و سەرکردایەتی بە ئەم بزووتنەوەیە دابین بکات. بوونی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کە دواتر دەمە سەری، یەکێکە لە سەرمایەکانی ئەم بزووتنەوەیە. وە ڕەنگە کۆمۆنیزمی کرێکاری لە لقە سەرکییەکان و ململانێی سیاسی سەرکی کە لە ئەراندا بەشدار بووە، ڕەکخراوترین و ڕەنمایەتترین بێت. بە خێت و حیسابکراوترین و پلان بە داڕژراوترینە، ئەمە خاڵی بەهێزی بزووتنەوەی کۆمۆنیستییە لەم قۆناغەدا. خاڵی داهاتوو ئەوەیە کە تا ئەم پرسەیە شڕەشگێڕانەتر بێت و ڕووتی گەنکاریەکان خراتر بێت، چانسی ئەمە باشتر دەبێت. تا خەڵک زیاتر بەشداری چالاکی سیاسی بکات، بۆ بەراورد لەگەڵ باقی ئەم هەزانە بەهێزتر دەبین، بەختمان باشتر دەبێت. تا ئەم پرسەیە سنووردارتر بێت و خەڵک زیاتر لە گەڕیانەکە دەربچن، چانسی ئەوانی دیکە باشترە (دواتر لەو چوارچێوەیەدا باسی شانسی خۆمان دەکەم). بەڵام ئەگەر پرسەکە ببێتە شڕەشگێڕانە، ببێتە میلیتانت، یەکگرتوویی فراوانتر بێت و خەڵک قبووڵی نەکات، بە هەمان ڕادەی ژینگەی سیاسی ڕادیکاڵ بێت، چانسی چوونە سەرکارمان باشتر دەبێت لە چاو ئەوانەی پشت بە ئامادەبوون دەبەستن لە خەڵک لە

گەندەڵی و سووڕ لە ئایدیاکردنی داواکاری و دروشمەکانی خۆیان نابینێت. ئەم خاڵی ئاڕاستەی ئەمەیە. چونکە گریمانەکەی من ئەوەیە کە ئەم پرسیارە رادیکاڵە دەبێت، خۆیان دەچێتە گەندەڵییەکەوە و بزووتنەوەیەکی فراوانتر دەتە ئاراوە.
خاڵی داهاتوو ئەوەیە کە بە بۆچوونی من ئەم پرسیارە شۆشگێڕییە ئاستی ئەم گشتگیرتر دەکات. تا دەخەکە ئایدیاڵ بێت، تیۆرەکە ئایدیاڵیستر دەستەوەستت، بەرنامەکە ئایدیاڵیستر دەبێت. ئاڕاستەکان زیاتر لە دەی خۆکدان. لە ئەنجامدا گیرمان خواردووە لە تێشنەسەندنی ناسازایەتییەکان. وە ئەگەر هەوڵەکە بۆ شۆڕشێکی ببینین کە بەرەو فراوانبوونی ناسازایەتییەکان دەڕوات، دەتوانین وا دابنێین کە هاوسەنگی هێز لە بەرژەوەندی کەمینەزمی کرێکارییە.
بە بۆچوونی من چانسی هەڵبژاردنمان لە دوو دەخدا باشترە: یەکەکیان لە هەڵومەرجی دیموکراسی و هەڵبژاردندا، ئەوی دیکەیان لە هەڵومەرجی شۆشگێڕانەدا. لە هەردوو مەرجەکەدا دەبێنە سەر کار. لە هەردوو ئەمانەشدا کەمینەزمی کرێکاری بەکاردەهێنرێت. باسی ئەو گریمانەیە دەکەم کە دەبێت سەرەتا ئامادە بین بۆ ئەوەی دواتر ببینە سەر کار. با گریمانە بکەین کە ئەم هێزە توانیوێتی بگاتە قۆناغی هەڵبژاردنی ئازاد لە وڵاتێکدا کە کەماری ئیسلامی نییە. لە پرسەی هەڵبژاردنی دیموکراسیدا، ئەگەر بیارە پرسیەکی لەو شێوەیە لە ئەراندا ڕووبدات، دەبێنە سەر کار. بەڵای من حزبی کەمینیستی کرێکاری زەرترین دەنگ بەدەست دەهێنێت لەنەو ئەو خەڵکەی کە ئازادانە چوونەتە سەر سندوقەکانی دەنگدان. من پێم وانییە پاشایەتی ئەم چانسەی هەبێت. هەیە ئەگەر پێمان وایە هەڵبژاردن لە بەرژەوەندی ئەواندایە و تەنها شانس لە بەرژەوەندی ئەمە کەتایی دێت. هەڵبژاردن لە بەرژەوەندی ئەمە کەتایی دێت. وە ڕەک هەر بڕیە پێم وایە ناچنە هەڵبژاردن مەگەر بە زەریان نەکەین. لە پرسەی بەستنی پەرلەمانی ئازادی و ناساندنی کاندید لە بوارە جیاجیاکان و ژمارەنەوەی دەنگی خۆکدا، حزبی کەمینیستی کرێکاری وەک گەورەترین حزبی وڵات دەچێتە پەرلەمانەوە. ڕەنگە زەرینە نەبێت، بەڵام ئەگەر ڕەگە بدەن لە هەڵبژاردنەکی ئازاددا کار بکات کە ماوەی بانگەشە بۆ سۆ مانگ بێت، ئەوا دەبێتە گەورەترین حزبی سیاسی لە وڵاتدا. دەتوانین لەم بارەیەوە تاوتوێ بکەین. هەرچەنەک بۆچوونی من بەڵای پرسەی هەڵبژاردن وامان لێدەکات کار بکەین. بەهەی ئەوەی ئەو کەمپەینە بۆ پرسەی هەڵبژاردندا تێدەپەڕێت، ڕەخنەگرەکە ڕەخنە لەو دەخە دەگرێت. دواتر باسی جۆری کەمینیزمی ئەمە دەکەم، ئەم جۆرە کەمینیزمە چۆن جیاوازە لە کەمینیزمەکانی تر. جگە لەوەی ئەو پێوانەیەی ئەمە لەگەڵ خۆکدا هەیە، بۆچوونی نەریتی

چەپەکان، زۆر هوون و شیاوی تێگەیشتنە. ئەمە باسی جۆرێکی نوێی کۆمۆنیزم دەکەین. پەم وایە شەشیش دەمانبات سەر کار. واتە هەم پرسەی دیموکراسی و هەم پرسەی شەشگەیی بەخت و دەسەاتمان زیاد دەکات. بەڵام چانسی ئەمە لە پرسەی پیلانگەیی، دەستوەردان و هەوتی ژەرزەمینی، کودەتا و کودەتا و هەوتی دژە کودەتا کەمترینە. ئەگەر بەیار بەت حکوومەتی کۆماری ئیسلامی بە زنجیرەك کودەتا و دژە کودەتا جێگەی بگرەتەوە، ئەمە هەر لە ئەپەزیسیەندا خەمان دەبینینەوە. بەڵام ئەگەر خەڵک بیەوەت بچەتە ناو گەپانکەوە و شەشڵک بکات چانسی ئەمە زۆرە. ئەگەر هەبژاردن هەبەت چانسی ئەمە زۆرە. هەروەها دەمە سەر ئەمە کە هەڕەژی دوای هەبژاردن جارێکی تر کودەتا دەست پێدەکاتەوە. واتە ئەگەر بە هەبژاردن بینە سەر کار، دەبە بیر لەوە بکەینەوە کە سەبەی کودەتا دەکەن. ئێستا ناچمە ناویەوە، بەڵام لە خودی پرسەی هەبژاردندا، چانسی هەنانی کۆمۆنیستەکان بە سەر کار زۆرترینە.

لایەنە نۆرمنیەکانی چالاکی ئەمە چین، واتە لایەنە نۆرمنیەکانی چالاکی ئەم خەتی سێیەمە، واتە بزوتنەوەی کۆمۆنیزمی کرێکاری؟

- پەم وایە نەبوونی سەرچاوە یەکەکە لە کەشە سەرکیەکانی. ئەو دوو هەوتەی تر کە باسم کرد، یەکەکیان سەرچاوەی حکوومەتی هەیە و کار دەکات، ئەوی دیکەیان سەرچاوەی باقی حکومەتەکانی هەیە و کار دەکات. لە ئەنجامدا ئەمە دەمەنینەوە و ئەو سەرچاوانەی کە ئەم بزووتنەوەیە هەیەتی بە بنیاتنانی. نەبوونی سەرچاوە یەکەکە لە ئاستەنگە هەرە گرنگەکان.
- نەبوونی پاپشتی نەودەوەتی. ئێستا هەردوو ئەو هەوتە هەوادارێکی بەهەزیان لە جیهاندا هەیە. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری و کۆمۆنیزم لە ئێران، لەم خاڵدا و تا ئەو کاتەی لە دەسەاتی سیاسی نزیک بین، بە بەوای من، ئەو پشتیوانییە نەودەوەتییان لە هیچ ئاستێکدا نابەت کە ئەوان هەیانە. دوژمنایەتی هەژئاوا بەرامبەر ئەمە. دوژمنایەتی هەژئاوا لەگەڵ کۆمۆنیزمی کرێکاری یەکەکە لە گرنگترین هەکارەکان کە دەتوانێت زەریاکە بگەڕێت. نەک هەر بەو مانایەی کە رەژئاوا بەهاستی دەستوەردانمان لەگەڵ دەکات، بەو مانایەی کە رەژئاوا ئەو وێنەیە دەدات کە حکومەتی کۆمۆنیستی لەو وەاتە قبوڵ ناکات و خەڵک لە ماڵکانی خۆیان دادنیشن و ئامرازی ژماردن دادنەن و بەڵێن کە خەرئاوا قبوڵی ناکات، ئایا ئەمە

شتین کە بچینە پشت حیزبەکەوە کە هەر بگاتە دەسەڵات، سەرتا مووشەکەکی کروز لە ناوەڕاستی پارکی ساعی دەدرێت؟! بۆچی ئەم کارە دەکەین؟ بۆچی دەبێت ئەو وڵاتە لەگەڵ ئەمریکادا بکەوێنە دوژمنایەتی؟ با دەنگ بە ئەمریکییەکان بدەین و با ئەوان بۆیار لەسەر کێسەکە بدەن. لە ئەنجامدا دوژمنایەتی نێژاوا بۆرامبەر ئەمە، و نەک هەر خودی دوژمنایەتییەکە، بەڵکو پەدانی وێنەی دوژمنایەتی نێژاوا بۆرامبەر بە ئەمە و گۆڕینی ئەو ڕاستییەی کە نێژاوا ئەمە قبوڵ ناکات بە بڕیاری لە خودی خۆیک- هەڵسیاری و حیساباتی خۆیک، بۆربەستێکی بنەڕەتیی لەسەر ڕێگای کەمەنیزمی کرێکاری. کەس بە پێی خەی ناخاتە دەخێکی وا گەورەو. ئەو دەڵێت: "بەڕێزان، ببورە، بەڵام من دەنگ بەو بڕێزە دەدەم کە لایەن نێژاواوە پێی وتراوە. پەم وایە یەکێتی سۆڤیەت ئەمەی بە ئەمە نیشان دا، پێشهاتەکانی ڕووسیا نیشانی دا. ئەمە دەکەوێنە بەرهەرشی میدیایی نێژاواوە." و بە سەختی ئاوڕوو دەکرێین، واتە دەبێت وا دابنێین کە بزووتنەوەی کەمەنیستی لە ئێران ڕووبەووی هەرشێکی دەندانە و پیس دەبێتەوە لایەن میدیای بۆرژوازی نێژاواوە، سی ئێن ئێن، بی بی سی، بەو درێشاخدارانەی کە دەیکەن.دوێنە ڕۆژنامەی گاردیان بابەتێکی نووسی لەسەر ئەوەی کە ئایا لینین دواجار ستەمکار بوو یان دیکتاتەر؟هیچ جیاوازییەکی تر لە نەوان ئەم دووانەدا نییە!یان ترسنۆک بوو یان ستەمکار!یان چەتە بوو یان ستەمکار!ئەوە لەم دوو دەخە دەرنەچوو!ئەو ڕاستییەی کە ئەو… هەبەری شەشکی کرێکاری بوو کە ئازادی هەنا و بە دەستی خۆیان سەربەخۆیی بە بە فینلاندایەی پێنا دەستی خۆیان بەخشی، کەسێک کە لە کەلەنیەکانی ڕووسیا خۆش بوو، مافی ژنانی لەو وەاتە بەرز کردەوە، جەرێک لە ئاسایشی ئابووریی بە کرێکار بەدەست هەنا، کەشەی ئەوان نییە. کە ئەم پیاوە، کە بە وتەی ئەوان ستەمکار بووە، بە وتەی ئەوان ئەم پیاوە شەتە، تەنها کتێبەکانی لە هەموو کتێبەکانی سەرکردە بۆرژوازیەکانی نێژاوایی زیاتر بوو و خۆیان دەیانگوت کەمیساریای ئەو بەلشەفیکانەی کە لە دەسەاتدان هەندەی کتێبخانەی زانکۆیێک لە نەوان خۆیاندا. نوسینیان هەیە، ئەوە کەشەی ئەوان نییە. ئێستا دەڵێن لینین یان شەت بوو، یان ستەمکار بووا! لینینی هەژار دیکتاتەریش نەبوو. تا ئەو کاتەی لینین لە کاردا بوو، هەگەی پێنەدەدرا هیچ بڕیارێک بە تەنیا بدات. پێنج ساە، دە ساە دوای مردنی

لینین، یەکێتی سۆڤیەت دەستی کرد بە پاوانخوازی. ئەمە ئەو وێنەیەیە کە میدیاکانی ڕۆژئاوا دەیدەن. لەگەڵ ئەمە خراپتر دەکەن. سەیرکە چی دەکەن لەگەڵ کوبا! کاسترۆ لە وێنەی میدیای ڕۆژئاوا ببینە: "دیکتاتۆری کوبا، کاسترۆ ئەمەی زیادی کرد…"! دیکتاتۆری کوبا چ پەیوەندییەکی بە کاسترۆوە هەیە؟ وەک هەموو شوێنێکی تری جیهان، هەڵبژاردرا و خەریکە کاری خۆی دەکات. بۆچی ڕاپرسیکت بۆ دروستی ئامادە ناکەیت؟ ئەمەیە کە دەتوانن بەسەرماندا بکەن. لەوانەیە کاریگەری بەهێزی میدیای ڕۆژئاوا کاریگەری لەسەر ئەم بزووتنەوەیە هەبێت و ئەمەش بە ئەمە ئاستەنگێکی گرنگ. مەسەلەی پەوپاگەندەی جەنگی سارد دژی کۆمۆنیزم بگشتی، واتە دانانی ئۆزمووندی یەکێتی سۆڤیەت و چین لەپێی کۆمۆنیستەکان و نەرێنی لەمەڕ سۆسیالیزم، یەکێکە لە ئاستەنگەکانی بەردەم کاری ئەم هەڵە.

- یەکێک لە کێشە گرنگەکانی کاری کۆمۆنیزمی کرێکاری ئەو عەقیدەتەیە کە من پێی دەڵێم "جونیریزم". ئەوانەی خەیان وەک شەریکی بچووکتری کەمەگا قبووڵ کردووە و هیچ بیرکەیەکیان نییە سەبارەت بەوەی کە کەمەگا دواتوانیت بەدەستی ئەمانەوە بهێنێت. بە بۆچوونی من کۆمۆنیزم بە تایبەت لە وڵاتێکی وەک ئەرژانتین کە هەرگیز هێزی سەرکی ئۆپۆزسیۆن نەبووە و هەرگیز لە دەسەڵاتدا نەبووە، ئاماژەیە کە خەڵکی وەک گروپێکی فشار ببینێت. گروپی فشار بۆ ئەوەی ئاڵای حەقیقەت و ڕاستی بە دەستەوە بگریت و بچێتە پێشەوە بە ئەوەی تەقەت لە بکرێت و بکەوێتە سەر زەوی. چەپ ئەو ڕانینەی نیە سەبارەت بەخەڵکی کە ئەمان هەندێک سیاسەتمەداری ئاست بەرزی کەمەگەن، کە بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی زیندووە کە دەیەوێت دەسەڵات بگرێتە دەست و کەمەگا بەهێزە ببات و پەروەردە هێکبخات و ئابووری هێکبخات. پێی وایە چەپەکان ناچارن فشار بخەنە سەر کەسانی دیکە بۆ ئەوەی ئەم کارە بکەن. وە ئەم بیرکردنەوە لە خۆی و خۆ بە کەم زانینە، بە ڕای من، هێندێ گرنگترین فاکتەر بێت کە دەکرێت ببێتە هێگر لەبەردەم بەدەستهێنانی دەسەڵاتدا. بە بۆچوونی من چ بە بانگەواز بە بەدەستهێنانی دەسەڵات یان بە پاراستنی دەسەڵات، کێشەی یەکەم لە ناو خودی ئەم هەڵەوە دێت. دەبێت ئەمە بکەین، بۆچی سەرهەڵدانمان بە دەسەڵات گرتووە؟ ئایا دەتوانین دەسەڵات بگرین؟ ئایا دەتوانین بیپارێزین ؟ ئایا بۆیار نییە "چین" ئەم کارە بکات و هتد بکات؟ هەموو

ئەمانە بیانوویەکە. مەلا نازانێ هەزار و یەک هەکار ئەدات کە من نامەوێ ئەمە بچمە ناو ئاوەوە (پێکەنین). جلی مەلای نەهێناوە، سەرمای بووە ، کاتی نییە، نایەوێت پێشی کەسانی تر بکەوێت و ئابڕوی هەمووان ببات! هتد. بە هەر هەکارێک بێت ناچێتە ناو ئەم باوتەوە.

کاتێک لە مەسەلەکە دەکۆڵیتەوە، بۆت دەردەکەوێت کە لە پشتیوە ئەو تیۆریە هەیە کە دەڵێ "شوراکان" دەسەڵات بگرنە دەست، کە لە ڕووسیا نەیانکرد، بۆیە بەڵشەفیکان دەسەڵاتیان گرتە دەست، کە دەڵێ "چین" شۆڕش بکات نەک حیزب (فۆرمولاسیونی ئەمەش ناوێت حیزب شۆڕش بکات). بۆیە ئەو فۆرمولەکردنەی کە دەڵێت مەچە بۆ ڕەو لای دەسەڵات نیشاندەری ترسی ئەم بزوتنەوە بچوکەیە لە گەمی سیاسی لە کەمەگادا. ئەمە وا نییە. ئەگینا ئەگەر سێ بەڵێنەکەی گشتی وەزارەتی ڕۆشنبیری بەیەکەوە دابنێیت و لەگەڵیان حزبێک دروست بکەیت، یەکسەر هەست بە بەدەستهێنانی دەسەڵات دەکەن. پێیان وایە پێویستە یەکسەر ببنە وەزیر. یەکسەر بەرنامەی خۆیان دەدەنە کەمەگا. ئەم حیکمەتە لە خۆبینین و سەر بە پەراوێزی کەمەگا، "پەراوێزی" مێژوویی چەپ لە ئێران، ئەو عەقڵیەت و سایکۆلۆژیایەی لەگەڵ خۆیدا هێنا، یەکێکە لە بەربەستە گەورەکان بۆ بەرەی من. پەم وایە ئەگەر چەپ شکست بهێنێت، لەسەر ئەم بابەتە شکست دەهێنێت نەک لەسەر هیچ کام لەوانەی تر کە باسم کرد. لەسەر ئەوەی کە بەیار نییە ڕۆژی خۆی بڕۆ بهێنێت و ئەمە گرنگترین کێشەی ئەم ئیزیە .دووی خوردادیەکان ئەم کێشەیەی نییە، دەیەوێت جیهان ڕزگار بکات! کابرا ناتوانێت ڕۆژگای ماڵی خۆیان بدۆزێتەوە، دەیەوێت دیالۆگ لە نێوان شارستانیەتەکاندا بکات. (پێکەنینی ئامادەبوان). بڕۆیەم! پێیان وت چیتر دەربارەی چاپەمەنی لەدوان نەدەی! ئێستا پێنج مانگە نازانێت چی دەکات؟ بەیار بوو لەگەڵ دیالۆگی شارستانیەتەکاندا بڕوات بە ئەوەی جۆرج سۆئارێس بە هێشی خۆی بهێنێتەوە. ڕێنمایی بیل گەیتس بکات و بە ئەمریکا بڵێ کە سیستەمکێت باش نییە! لە بانگەشەا کردن ناوێستێت و کەسیش بە سمێڵکەی پێناکەنێت. بەڵام من و تۆ کە دەڵێین کەمەنیستەکان دەبێ دەسەڵات بگرنە دەست، لە هەزار کونەوە دێنە دەرەوە، سەیرکە: بلانکیستەکان، چ خیاڵێکە، چ خۆ بگەورە زانینێکە، هەمۆیان خەرکی من من کردنن. لە کاتێکدا کەس کێشەی لەگەڵ دیالۆگی شارستانیەتەکانی خاتەمی نییە کە تا دوێنێ بەرپرسی کتێبخانەیەکی ئایینی بوو. کاک

خاتەمی دەتوانێت دیالۆگێک لە نێوان شارستانیەتەکاندا بکات، بەڵام ناتوانیت کۆنترۆڵی ئەو وەاتە بکەیت کە تێیدا گووریە بوویت و هەنگۆ لەو کاتەدا سەد هەزار نوخبەی ئەو کۆمەڵگایەت هەکخستبێت. ئەوان پێیان وانییە هەر ئەم کەسانە کە لە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری و لە بزووتنەوەی کۆمۆنیستیدان، ئەگەر لە هەلومەرجێکی ئازاددا بەشداری لە هێکلامێکی کاردا بکەن، توانای بەڕێوەبردنی کۆمەڵگایان لەو وەزیر و پارێزەرانە زیاتر دەبێت. یەکەم: سەرکوتیان کردوون تا بتوانن حوکم بکەن. وە ئەم بزووتنەوەیە خەی ئامادە نییە ئەمە قبوڵ بکات. بەڵای من ئەمە فشاری تاوانکانی دوای ستالینە. ستالین کارێکی کردووە، بە یارمەتی ئەمریکا و چەپ هەست بە تاوانباریان لا دروست کردووە کە هەژار بە هەی ترسەوە ناتوانێت بە پێ بەوات. باشە ستالین بە ئەمە چی؟ ئایا من هیتلەرم لەسەر کاک بانی سەدر حساب کردوە، لە کاتێکدا تە ستالین لەسەر من حساب دەکەیت؟ (بەراوردکردنیان بە تەواوی بە بایەخە.) تە هیتلەرت هەبوو، ئەمیش ستالینی هەیە. کەسێک کە لە ٨٠ وەاتی جیهاندا کودەتای کردووە، نابێت جارێکی دیکە ئەم قسانە بکاتەوە. کەسێک کە بەمبی ئەتەمی بەسەر خەڵکدا هەدەدات و منداڵانی قوتابخانە لە هەرشیما و ناگازاکی دەکوژێت، نابێت باسی ستالین بکات. جگە لەوەش منیش وەک تەم. بەڵام تا ئێستا کەس بەرەکی حیزبێکی ناسیونالیستی نەگرتووە و نەیگوتووە ئەوە دیکتاتۆریەت دادەمەزرێنن یان چۆن دەزانن پڵۆرالیزم قبوڵ دەکەن. بەرانبەر چەپ ئەم کارە دەکەن و چەپیش بە دەوری خێیدا دەڕوانێت. ئەمە وەک یەکەمین حیزبی سیاسی چەپ لە ئێراندا کە ئیدیعای دەسەڵاتمان کردووە، ئەمە بوویندێتە ئامانجی هەرش و زەرترین سووکایەتی و گوشارمان بەسەردا هاتووە. ئەمە ئازارمان چێشتووە چونکە بووری ئەوەمان هەبوو لەسەر حکومەت قسە بکەین. له په یوه ندی نێوان حکوومه ت و حیزب و هتد. هەموو ئەمانە بە بەوای من هەستی ئابووری مەنشەقی و ئەو تاوانباریەی دوای ستالینن کە هەوێنەکەی پێکهێناوە و ئەگەر کۆمۆنیزمی کرێکاری بیەوێت بێتە سەر دەسەڵات، دەبێت پێش هەموو شتێک بیەوێت بێتە سەر دەسەڵات. پێم وایە ئەمە گرنگترین بەربەستە.

- خاڵێکی دیکە، خاڵێکی دیکەی لاوازی، بزووتنەوەی کرێکاری تادەیەک کەم گۆشەسندووە. ئەمە لاوازیەکی زەر گوورە. کۆمۆنیزم دیەوێت لە وەاتێکدا بێتە سەر دەسەڵات کە بزووتنەوەی کرێکاری تێنانێت فەرمکانی سەرەتایی هەکخستنی

کۆمەڵایەتی و ناڕازایەتیشی بەدەست نەهێناوە. ئەگەر بچیتە ئەمریکای لاتین دەبینیت کە هاوبەری کرێکارێکان هاوبەری دانپێدانراون لەسەر ئاستی سەرکی شارەوانی شارەکان و پەرلەمانتاران. سەرکی سەندیکایەکی دیاریکراوی کرێکاران کەسێکی ناسراوە لە کۆمەڵگادا. لە ئێران کرێکارێک هەمان وێنەی "کرێکارێکمان هێنا بۆ ئەوەی نەوانێک لە دیوارەکەمان دروست بکات". ئەو کرێکارەی هێناویانە کارەکی پەدەرێت و ئەویش دەیکات و مووچە وەردەگرێت. کارگەر تا ئێستا نەیتوانیوە وەک یەکێک لە قاچەکانی مشتومڕی ئابووری، قاچی مشتومڕی سیاسی، قاچی دیبەیتی دیموکراسی و مافی مەدەنی، لەگەڵ نوێنەرانی خۆی و کەسایەتییەکانی و ڕێکخراوەکانیدا لە کۆمەڵگای ئێراندا ئامادە بێت. ئەمریکای لاتین هەمیشە بەم شێوەیە بووە. حیزبی چەپ لە سەندیکاکانی کرێکاران نزیک دەبێتەوە، سەرکردەکانیان لەگەڵ یەکێتی قسە دەکەن و ئازی دەبن دەنگ بە حیزبی چەپ بدەن و یارمەتیان بدەن بۆنە سەر کار. لە ئێران کرێکار گۆشەگیر و بە تاک دەکرێت. پێکهاتەکانی خەباتی سەندیکایی نەبوو و نایەتوانی خەباتی بەرگریکاری ڕێکبخات. لە ئەنجامدا کوونکی گەورە لە دوای کۆمۆنیستەکان بەجێدەهێڵێت. تە دەچیتە پشێوە بۆ ئەوەی جوڵەیەکی بنەڕەتی ئەنجام بدەیت، دەبینیت جەنگ کە بەناوی ئەوەوە دەجووڵێت یان لانیکەم لایەن ئەوەوە پێکدێت، ڕوون نییە لە دیمەنەکەدا چەندە بەهێزە. بە ماوەیەکی کورت دەنێ سەر شانە. مامۆستا، خوێندکار، ژنان بگشتی لوانەیە بزووتنەوەیەکی ناڕازایی سیاسی درژخایەنیان هەبێت، یان ڕێشنبیران و نووسەران بتایبەتی. بەڵام کرێکار شانس و ئازادی کارکردنیان نییە کە دوو سێ ساڵ لە کایەی سیاسیدا سەرگەردان بکات. ئاخر ئەم پرسیارە دەبێت لە سێ مانگدا تەواو بێت. لەدەرەوەی ئەم سێ مانگە کرێکارانمان لە شەوی هەزی زیندووی چالاکدا نییە بە پشتیوانی لەم هەڵە. ئەمە ئەو سێ مانگەمان هەیە، هەموومان ئەو سێ مانگەی ڕاپەڕین و پشەوی و شورا و سەندیکا و کەبونەوە گشتیەکانی کرێکارانمان بینیوە کە کرێکاران مشتیان دەگرن و وتار دەدەن و هەروایە، بەڵام تا ئەو سێ مانگە دەمێنێتەوە بە بەدەستهێنانی دەسکەوت، و لە غیابیدا بزووتنەوەیەکی ناڕازایەتی کرێکاری بە بەرگریکردن لەم چەپانە بە ئاگادارییەوە دروست بووە، ئەم هەڵە دەتوانێت چی بکات؟ بزووتنەوەی سەندیکایی لە ئینگلتەرا هیچ کۆشەیەکی نییە کە بێت پشتگیری لە کام پارت دەکات. دەشێت

پێویستە خەڵک لەڕێ بچن دەنگ بە حزبی کۆمۆنیست یان پارتی کرێکاران بدەن. یەکەم تایبەتمەندی کە بزووتنەوەی کرێکاری لەلایەن چەپی پەراوێزیی و ژێر کپکرانەوە وەریگرتووە، ئەم بە ناسیاسی خۆنمایشکردنەیەتی. لە ئەنجامدا ئاگەر بتە گەپانکەش ناگەت بە هەڕەکی یەدەگ و دەتوانین بڵین یەکێک لە پایەکانی ئەم بزووتنەوەیە کە دەیەوێت دەسەات بگرێتە دەست.

بەڵای من ئەو خاڵە ئەرێنیانەی کە پێویستە بە تایبەتی ئەستا جەختیان لەسەر بکرێتەوە، دوو پایەی سەرەکی کۆمەڵگان.

- یەکێکیان سێکۆلاریزمە. بە بۆای من هەر ڕووتێک کە جگەی کۆماری ئیسلامی بگرێتەوە، دەبە ڕووتێکی عەلمانی بێت. دەبێت دژی ئایین بێت. وە تەنانەت بە ڕای من عەلمانیەت بەس نییە، دەبە دژە ئایین بێت. ئەمە ڕووبەڕووی شۆپەڵەکی هەگبەانەوەی دژی ئایین دەبینەوە ، کە تا زیاتر بەوات فراوانتر دەبێت. چونکە سبەی مەلا دەگرن و دەڕن ئەم پیاوە دەبینی، بە دەستی خۆی ١٨ کەسی کوشتووە. لەو کاتەدا پێویستە بزانیت چەند کەس لەو گروپە نوێژ دەکەن لە لادێ نوێژکانیان بەجێدەهێڵن. ئەم پرسیارە سوودی بە ئیسلام نییە. ئەم پرسیارە بە زیانی ئیسلام دەڕوات. بزووتنەوەیەک کە دژە ئایینە، پێیکی خستەتە ناو دەسەاتی سیاسییەوە و ئێستا کە سەیری دەکەیت دەبینیت تەنها کۆمۆنیزمی کرێکاریی، کۆمۆنیزمی کرێکاری ڕادیکاڵ کە بە ئاشکرا و بە ڕووونی خۆی لە دژی ئایین پێناسە کردووە.
- پرسی داهاتوو بریتییە لە ژنان. نیوەی کۆمەگایە و تەنیا ژنان نیوەی کۆمەگا نین، بەکو لە نیوەکەی تری کۆمەگاوە زۆربەیان لەگەڵ یەکسانیدان. لە ئەنجامدا پلاتفۆرمێکی گرنگی کۆمۆنیستەکان کە ڕەنگە خەڵک بێنە پشتەوە، پرسی ژنانە. چونکە ئەو شەشەی کە ڕووداوات دەتوانێت زۆر ژنانە بێت. زۆرینەی ڕەها دەتوانن بەم مانایە دەنگتان پێ بدەن و لەگەڵتان بن. زۆرینەی ڕەها لەگەڵ ئەودا وەک یەکن. چونکە ئەوان ژنن، لەگەڵ تەدان. لە ئەنجامدا بە بۆای من کۆمۆنیزمی کرێکاری لەو کۆمەگایەدا دوو پاپشتی هەیە، لەسەر پرسی ئایین و پرسی ژن، کە هیچ کام لە بزووتنەوەکانی دیکەشیان نییە. دژە دینداری و داکۆکی کردن لە مافی ژنان. مۆدێرنیزم و عەلمانیەت و هتد دەرئەنجامی ئەمانن. ئاگەر بتوانرێت مۆدێرنیزمی حیزبی بە شتێک وەربگەڕدرێت، ئەوە دژە

ئیسلامییەتی، دژە ئایینداریەتی، بەرگریکردنە لە مافی ژنان، ڕزگاری ئەخلاقییە بە گەنجان. بزووتنەوەیەکە کە بە نموونە لەگەڵ ئەو کولتووردا دەگونجێت کە گەنجێکی ئێرانی دەبێ تێیدا بژی، لەگەڵ خواستی ملیۆنان کەس کە دەیانەوێت بێنە سەر شانۆی کەمەگا ژیانی خۆیان ئەزموون بکەن.
بە بۆای من ئەمانە خاڵە ئەرێنی و نەرێنییەکانی بزووتنەوەی کەمۆنیزمی کرێکاری لە وڵها دەخێکدا. هەڵبەتە ئەگەر پەیمان وایە ئەم بزووتنەوەیانە دژن و خاڵی ئەرێنی و نەرێنی لە خشتەیەکدا دادەنێن و خاڵێك هەڵیبژێرن. بێگومان وا نییە. پێویستە هەڵو مەرجەکان بگەڕێن بە ئەو هەڵومەرجانەی کە دەسەڵات لە دەستکەوە بە دەستکی تر دەگوازرێتەوە. کاتێک دەخێکە بەم شێوەیە دەبێت، خاڵێک لە نێوان تایبەتمەندییە گشتییەکاندا هەڵدەبژێرن. بەڵای من مرۆڤەکان لە بنەڕەتدا لە نێوان چەپ و ڕاستدا هەڵدەبژێرن لە وڵها پەرەسەندنەکدا، نەک تەنها ئەو کەسانەی کە دەبێت یەکێک لەمانە قبوڵ بکەن، بەڵکو ئەو کەسانەی کە دەبێت بچنە گەڕەپانەکە دەبێت لە نێوان چەپ و ڕاستدا هەڵبژێرن . یان لە ڕیزی ڕاستدا دەڵێیت یان لە ڕیزی چەپدا دەوەستیت.

لە هەڵومەرجێکی هەستیاری سیاسی وەک شەشەک یان ئەو جۆرە پێشهاتانەدا وەک ئەوە نییە ٨٢ حیزبمان هەبێت کە نازانین کامیان هەڵدەبژێرین. وڵها دەخێک ڕوونادات. تە بەیار بدە کە: من چەپم، کەماریم دەوڵەت، لایەنگری دادپەروەری کەمەڵایەتیم، بەم ڕێگایە دەڵێم. من لایەنگری ئەمریکا و ڕژئاوام، بژی دەخی پێشوو، دەچمە ئەولا. بێگومان لە وردەکارییەکاندا هەڵبژاردەی دیکەش هەیە، بەڵام بێگشتی کەمەگا بەیار دەدات کە ئایا ئەم سەرکەوتنە بەناوی چەپەوە ڕوودەدات یان بەناوی ڕاستەوە.

ئەمەش لە شەڕشی ساڵی ١٩٧٩دا ڕوویدا. پێش خەپشاندانەکانی تاسوعا و عاشورا وا دیار بوو خاڵێک لە ئێران هەڵبژاردەیەکی چەپ دەکەن. وا دیار بوو خاڵێک چەپەکان دەکەشنە گەڕەپانەکە و بە دروشمی چەپەکان خەپیشاندان دەکەن. بە دروشمی چەپەکان ناڕازایەتی دەردەبڕن. و پاشان لەگەڵ شکستی بەندوبەستی ئیسلامییەکان و ئەمریکا و سەرکی حکومەتەکان، سیستەمی گواستنەوە پێناسە دەکرێت. لە ڕۆژی عاشورا ئەوانەی لەسەر شەقام بوون دژانن چی ڕوویداوە. دروشمی "مەرگ بە پاشا!" ناوبراو ڕووبەڕووی سووکایەتیی سەرانی خەپیشاندانەکە بووەوە. تە دەتگوت "مەرگ بە پاشا!"، دەیانگوت ئەو ساڤاکییە ببە.

دژی دروشمی "مەرگ بۆ پاشا!" لە ڕۆژی عاشورادا وەک دروشمی ساواک ژەهراویان پژاند. ڕوون بوو کە ئەوان بەیاری خۆیان داوە. هەژموونی ڕاستەقینەوەی عاشورەوە بۆ بزووتنەوەی ناڕەزایەتی بەکاردەهێنرا، کە خومەینی پەیامێکی بە موسڵمانان دا بۆ جیاکردنەوەی سیفەتەکانیان لە چەپ. لە ئەنجامدا چەپکان بەجۆرێک لە ئەوی تەقیان لە بکرێت و چیتر چەپ ناوڕێت بۆ دروشمی تایبەتی خۆیان بکەن سەر شەقامەکان. پەیوەستە بە دروشمی "اللە ئەکبەر" بێتە سەر شەقام. کاتێک دەرکەوت کە ئەوان ئەو دەستاتە دەوخنن و مافی ئایینی تاکە بژاردەیە کە خەڵک لە بەردەستیدایە، خەڵکیش لە پشتیانەوە ڕایشتن. ئەمجارەش هەر هەمان شت. کەشکە لەوەدایە ئۆگەر چەپ خۆی وەک هەڵبژاردەیەک بخاتەوو، خەڵک لەنەوان چەپ و ڕاستدا یەکەکیان هەڵدەبژێرت. چەپ بگەشتی و ڕاست بگەشتی. وە ئۆگەر وەک وتم ئاماژەگەر و کۆمەڵایەتی پشتگیری چەپ کەمەنیزمی کرێکاری بێت نێک تودە و سۆشیال دیموکراسی و یەکێتی سۆڤیەتکانی تر، ئەوا ئەمە هەڵبژاردنێکە لە نێوان کەمەنیزمی کرێکاری و یەکێتی سۆڤیەتکانی تر. بەڵای من بەقەد ئەوە سادەیە.

مەسەلەکە ئەوە نییە کە ئەمە بچینە ماڵەکان و خەڵک بە ئایدەلۆژیای ئیسلامانی و ١٨هەمی برۆمیری مارکس و مانیفێستی کەمەنیست ئاشنا بکەین. بەیار نییە خەڵک بەم شێوەیە کەمەنیزمی کرێکاری هەڵبژێرن. خەڵک بەدوای سەرکردەی گەورەانکاریەکی سیاسی-کۆمەڵایەتیدا دەگەڕێن، سەیری هەڵەکانی سەر گەورەپانەکە دەکەن و بەیار دەدەن کە لەگەڵ ڕاستدا بێن یان لەگەڵ چەپدا. وە ئۆگەر لەگەڵ چەپ بێن، لەگەڵ چەپدا دەبێن کە هەژموونی سیاسی و هەژموونی فیکری و هەژموونی هەڵکخراوەیی هەیە و ئەو کەسەی لەو کاتەدا چەپی کرد بە ناوی خۆی. ئیتر ناوەکە گرنگ نییە، لەگەڵیدا دەبێن. جرێکی فیدایی سیانەر دەیخستە ژێر زمانی و قسەی تەنگەیشتووی دەکرد و لەگەڵ ژەمی شادا چووبووە نەو شەوە. کاتێک خەڵکەکە ڕایشتن، ئەرکەکی سیاسییان ڕەکخست کە هیچ پەیوەندییەکی بە چریکەکانەوە نەبوو و پاشایان فیدایە خواردەوو، چوون گەریلایان هەنا، لەوە بەجێیان هەشت و لە دووری کەدەبوونەوە. وتیان: بژی چیریک فیدای، سەاو لە فیدایی! خەبەختکردن نایدەتوانی باوەڕی بەوە نەکرد کە ئەمە بەسەریدا دەت. هیچ کام لەو کەسانە کتێبی جزنی و پووان و ئەحمەد زادیان نەخوەندبووەوە. بەڵام فیدایی ببوو بە سیمبولی "ئەمە موسڵمان نین": کاکە ئەم کەسانەی لەرە کەبوونەتەوە موسوڵمان نین، نە مەلاکانیش دەیانەوەت و پێیان خۆش نییە دەنگ بە کەماری ئیسلامی بدەن. لە ئەنجامدا، لە ژینگەیەکی هەڵبژاردە و لە دووپانکی وەک

ئەمدا، دەتوانرێت پرسی دەسەڵات بە حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری و بزوتنەوەی کۆمۆنیزمی کرێکاری تاوتوێ بکرێت. نەک لە پرسیارێکی ڕێنمایید اکە تیایدا خەڵک دەنیابن کە بەڕێ ئەم ئەم بەرنامانەمان خوێندووەتەوە و باشترینە لە هەموویان.
وەک وتم لە پرسیارێکی بەناو وردە وردەدا کە هەڵبژاردن تێیدا ئەنجام ئەدرێت، یان لە پرسیارێکی شەڕشگێڕانەدا، یان لە شێوەکی سەربازی درێژخایەندا، دەتوانێت حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری یان کۆمۆنیزمی کرێکاری بێتە سەر دەسەڵات. ئەم سێ ڕێگایەن کە کۆمەڵگا ڕێگری لە کۆمۆنیزم دەکات. لەدەرەوەی ئەمانە، واتە لەدانی سەربازی کورتخایەن و بەناو گواستنەوەی دەسەڵاتی سیاسی لە سەرەوە دەتوانێت حکوومەتی ئیسلامی بگۆڕێت و بیدات بە فراکسیۆنکانی دیکەی لای ڕاست و دواتر بە بەوای من دەتوانرێت ئەم قەیرانە کەم بکرێتەوە. ئەم قەیرانەی حکومەتی بەرژوازی تێنانێت دە ساڵ چارەسەر دەکرێت. لەو حاڵەتەدا کۆمۆنیزمی کرێکاری دەبێتە هەڕەشکی ئەپۆزیسیۆنی بەهێز لە کۆمەڵگادا. بەڵام دەکرێ دەسەڵاتی سیاسی بە شێوازی دیموکراسی و هەڵبژاردن و شەڕشگێڕانە دەست بەسەردا بگیرێت. ئەگەر پرسە کە بەکودەتا بە بێ بەشداری خەڵک بەدەوە بچێت، بەڕای من کۆمۆنیزمی کرێکاری هیچ چانسکی نییە بێ بە دە ستهێنانی دەسەڵات.

*

ئێستا، با گریمانە بکەین کە دەرئەنجامی ئەم پێشهاتانە و ڕووخاندن و هتد، هەڵبژاردەی چەپ بووە لە کۆمەڵگادا، وە با گریمانە بکەین کە ئەم چەپە لە کۆمۆنیزمی کرێکاریدا هەما بووە و گریمانە بکەین کە کۆمۆنیزمی کرێکاری دەسەڵاتی پێکهێناوە و دەسەڵاتی بەدەستەوەگرتووە، ئەو پرسیارەی کە دێتە پێش ئەوەیە ئایا دەتوانێت لە دەسەڵاتدا بمێنێتەوە؟ پەم وایە ئەم ئاڵۆزترین پرسە. ئایا دەکرێت لە دەسەڵات بمێنێتەوە؟ چونکە هێشتا پرسەی وەرگرتنی دەسەڵات ئاسانترە لە مانەوە لە دەسەڵاتدا. مانەوە لە دەسەڵات، باسی بیست ساڵ ناکەم، باسی پێنج ساڵ دەکەم. ئایا دەکرێت ئەم حیزبە کۆمۆنیستە کرێکارییە کە لەسەر شانی خەڵک هاتە سەر دەسەڵات، لە دەسەڵاتدا بمێنێتەوە یان نا؟ یەکەم: لە هەڵبژاردندا فەڕ دەکەن، بەڵام با گریمانە بکەین کە ئەو حیزبە سەرکەای ئەم دێتە سەر دەسەڵات. دووەم: لەوانەیە بیانووت کودەتا ئەنجام بدەن و لەوانەیە هەوەی ئاکشانی وەڵات بدەن بە شێوەکی دەرەکی. لەوانەیە بە تیرەر هەوەی ناسەقامگیری وەڵات بدەن. لەوانەیە بیانووت بە سزای ئابووری و گەمارەی ئابووری وەڵات ناسەقامگیر بکەن. لەوانەیە

بیانووت لە ڕۆگەی هەمان باسی فیدرالیزمەوە کە باسمان کرد، وەک تەکوپەک بدەن. ئایا دەتوانین بەسەر ئەم کێشانەدا زاڵ بین؟ ئایا کۆمۆنیزمی کرێکاری سەرەڕای هەموو ئەم پرسانە دەتوانێت ئەو دەسکەوتەی بەدەستی هێناوە لە دۆخێکی سیاسی گونجاودا بهێنێتەوە؟ ئەو وەڵامەی دەیدەم لەسەر بنەمای مەرجە ئەرێنییەکانە. واتە پێم وایە دەتوانە بە پێی بارودۆخی نوودووەتی و بەپێی تایبەتمەندییە ناوخۆییەکان دەسکەوتەکان بهێنێتەوە. پرسێی بەدەستهێنانی دەسکەوتەکێی بەس سەختە و من گریمانەم کرد کە ئاڕزیی خێی هەیە کە دواتر دەگەم بەو شتە. بەڵام پاراستنی دەسکەوتەکان و بوون لە دۆخێکدا بە پێکهێنانی حکومەتێک کە بیەوێت کێشەکانی کۆمەڵگا چارەسەر بکات، پێکهاتەی سیاسی و فەرهەنگی کۆمەڵگا بگۆڕێت، بە بەوای من لەم قۆناغە تایبەتێی ئەراندا، لە چوارچێوەی دەسکەوتەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاریدایە . هەر بۆیە لە یەکەم باسدا وتم ئەم ڤەرژنە بە کەریا دروست ناکەم. نازانم کۆمۆنیزمی کەری چانسی ئەوێی هەیە کارێک بکات یان نا؟ من باسی دۆخێکی تایبەتی مڕووویی و تاکی ناوازەی مڕووویی ئەران دەکەم کە کۆمۆنیزمی کرێکاری دەتوانێت دەسکەوتەکان بگرێتە دەست و دەتوانێت بیهێنێتەوە، بە مەرجێک بە زنجیرەیێک پرسێیدا تێپەڕێت.

- یەکەم بابەت کە بەڵای منەوە گرنگە ئەوێیە کە ئەم کۆمۆنیزمە جەری کەن نییە. بە بەوای من جەری کەنی کۆمۆنیزم لەم پرسێیدا، ئەگەر بتوانێت دەسکەوتەکان بەدەست بهێنێت، یەکسەر لێی وەردەگیرا. خەسڵەتەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری هاوچەرخ لە ئەراندا بە جۆرێکە کە دەتوانێت ئەم کارە بکات. یەکەم: نەریتێکی ئەوروپای ڕۆژاوایە. گرنگترین سەرمایەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئەوێیە کە حیزبێکی ڕۆژاوایییە. با ئەمە ڕوون بکەمەوە. حیزبێکە ڕۆگ و ڕیشەی لە هەزر و فەرهەنگ و شارستانیەتی ئەوروپای ڕۆژاوادایە. ئەم حیزبە نەتەوەیی-ئیسلامییە کۆمۆنیزمێک کۆمۆگای ڕۆژهەڵاتی نییە کە لەدژی ئیمپریالیزم ڕاوەستاون و بیانووێت حکوومەتی خێان دروست بکەن. ئەمە ناسیۆنالیزمی چینی نییە. ئەم کولتوورە ڕەسەنە شوێنکی نییە. ئەمە پارتی کرێکاری پیشەسازی ئەڵمانی و ئینگلیز کە سەرکردەکانی دەرکەردووە و ئەو کولتوورە سەرمایەداریەی هەرس کردووە و دانی بە خاڵە ئەرێنییەکانیدا ناوە و لە دوژمنایەتی کولتووری و مەدەنی و ڕۆگەزیدا نییە لەگەڵ ڕۆژاوادا. ئەمە یەکەم سەرمایەی ئەم ڕوتەیە. واتە لە ئەران بە سە ڕکە وتنی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری شارستانیەتی ڕۆژاوا سە ردەکە وێت. تا ئێستا نامووت هیچ

وەهمێک لە شارستانیەتی ڕۆژئاوا بدەست بهێنم، بەڵام هەرکەسێک دادوەر بێت دەزانێت مەبەستی قسەکردن باشترە لە مەبەستدان بە قسە نەکردن. باشترە کەسایەتی بچێت و نوێژ بکات و نەچێتە ناو کاروباری خەڵکەوە. یان ئاگر ژن و پیاو ئازاد بن هەر پێوەندییەک بیانوێت لاگەڵ یەکتر دابمەزرێنن، یان پیاوان بە پیاو و ژن لاگەڵ ژن و هەرچییەکمان لە کەمەگادا هەیە ئەستا دەبینین، باشترە لەوەی بە دار لە سەری مرۆڤەکان بدەین. ئەمە دەبینین باشترە ئاگر ڕۆگە بدەن هەمووان ڕۆخنەکانیان بە کەمەگا دەربڕن و ئەمانە هەموو دەسکەوتەکانی شارستانیەتی ڕۆژئاوایە. کەمەگای ڕۆژهەڵات ئەم شتانەی لە خەی نەداوەتە دەرەوە. حەیف! خەزگە بیدایەتەدەرەوە! بەڵام نەیبەخشی. پێوەندی بە ئەمەوە نییە. لە کەتایێدا نێدا، ئەستاش ئەو حیزبەی کە دەیەوێت ئەو فریلانسە سیاسییە بهێنێت، پێی خەی خستەتە سەر شارستانیەتی ڕۆژئاوا. وە ئەم خزمایەتییە لاگەڵ ڕۆژئاوا، بە بڕوای من، پێوەندیی ئەمە لاگەڵ جیهانی ئەو قەناغە لە قووڵترین ئاستدا دیاری دەکات. وە شتگەلێک دەخاتە نەو دەستاتەکانی حیزبی کەمۆنیستی کرێکاری کە چین و وڵاتە جەراوجۆرەکان کە چەپەکان تیایدا هاتنە سەر دەستات نەیانتوانی بیکەن و ئەویش کردنەوەی وڵات بەووی ڕۆژئاوا و خێدا لەپاڵ شارستانیەتی ڕۆژئاوا و ڕۆخنەی ڕۆژئاوا بەووی جیهاندا ،، بە جیهانبینییەکی ڕۆژئاوایی و لە ئەنجامدا بە کەمکردنەوەی جیاوازییە سیاسییەکانی ڕۆژانە لاگەڵ حکومەتەکانی ڕۆژئاوا کە ڕەنگە هەموو بدەن یان نەبن، دەگەڵ ئاشتییەکی قووڵتر لاگەڵ خەڵکی ئەوروپای ڕۆژئاوا و ئەمریکا. هەل و مەرجێک کە لە هیچ وڵاتێک لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا نییە و ناتوانێت هەیبێ. ئاگری ئەو هەیە کە سەرکەوتنی کەمۆنیزمی کرێکاری لە ئێران تەنانەت لە شەوەی سەرکەوتنی شارستانیەتی ڕۆژئاوادا بێت. بە ئەوەی لە ڕۆژئاوا وێنا بکرێت. بە چی؟ چونکە حیزبێک دەتە سەر کار کە، لە یەکەم ڕۆژدا یەکسانی نێوان ژن و پیاو، هەڵوەشاندنەوەی سزای لە سێدارەدان، ئازادی سیاسی بە مەرج، ئازادی میدیای گشتی، ئازادی ڕۆژنامەگەری، ئازادی هەڵبژاردن و ئازادی پێکهێنانی حیزب و ڕاگەیاندنی… مافی مرۆڤ کە ئاسانە لەودیو ئەو ڕایدەگەیەنێت. پاشان دەڵێت تەشریف بهێنە. وە بە هەرکەسێک کە بەلایدا تێدەپەڕێت پێیان دەڵێت وەرن دەنگ بدەن بە هەرچییەک بیانەوێت. ئەفغانییەکان بە بەشێك لە خەڵکی ئەو

وڵاتە دەزانێت و بە کەسانی تر دەڵێت ئەگەر هەرشیان کردە سەر تۆ هەستە و بڵێنە ئەرە. وڵاتێک دروست دەبێت کە پێدەچێت باس لە زنجیرەیەک بەها بکات کە مرۆڤێکی ڕۆژئاوایی و ئازادیخواز دەتوانێت پێیوەندی پێوە بکات. پێی وایە ئەمانە ڕەشتوون و فەلسەفەی عیرفانیی ڕۆژهەڵاتیان زیندوو کردەتەوە. یان چوون و جارێکی تر شوێنەواریان کرد و بۆیان دەرکەوت کە مەزدەک و مانی ئەم قسانەیان وتووە. یان دەیانەوێت لەمودوا وێنەی ئەنوشیروان دادگەر لەسەر پارەکانیان چاپ بکەن (پێکەنین). ئەوان دەڵێن ڕۆژ لە نیوتن و داروین و لیبرالیزمی ڕۆژئاوا و مارکس و ئەنگڵز و بزووتنەوەی کرێکاری ئەم وڵاتە و هاوڕێی ئافانگارد و بەها ئەخلاقییە پێشکەوتنخوازەکان دەگرن. دەبێتە تاکە وڵاتی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کە کەس ئازادی سێکسی کەسێکی دیکە تێک نادات. یەکەم کەس کە ڕەنگە کەبەتەوە و بڕگری لەم حکومەتە بکات ژنە. لەم وڵاتانەدا ڕێکخراوێک هەیە بڕگری لە بڕیارەکانی دەکات. وڵاتێکە بە هیچ شێوەیەک ڕەگەزپەرست نییە و هیچ پێیوەندییەکی بە میللی سێکسی خەڵکەوە نییە و هەموو کەسێک ئازادە لە قسەکردن لەسەر بیری خۆی. ئەگەر ئەم وێنەیە بگوازرێتەوە باشترین ئامرازە بۆ پێشگرتن لە پیلانگێڕی لە دژی حکومەتێکی وا. نێک هەر ئەمە، بەڵکو خودی ئەم شارستانیەتە هەندە شکۆمەندە کە لە سبەینێوە خەڵک دەڵێن کە کراوە. ئەگەر بڕیت بۆ ڕاگەیاندنی ئەم میساقە، لەڕادەبەدەر زەحمەت دەبێت پیلانگێڕی لە دژی حکومەت لە ناوەوە و هاندانی خەڵک لە دژی. دەڵێن، دەبێت بەشداری لە خۆپیشاندانی دژ بە چ جۆرە حکومەتێک بکەین؟ تەنها دوێنە هەموو زیندانیان ئازاد کرد. سزای لە سێدارەدانیان هەڵوەشاندەوە. ئازادی ڕۆژنامەگەرییان ڕاگەیاند. ژن و پیاو بە یەکسان ناسێنران. مافە مەدەنییەکانی منداڵانیان ڕاگەیاند وە ڕایانگەیاند، هەموو کەسێک دەتوانێت هەر جۆرە مۆسیقایەک دروست بکات و گوێی لێبگرێت. بۆچی ناڕازایی دەربڕم بۆرامبەر ئەمانە؟ چی دەبێتە کاکە؟ بەڵای من ئەگەر بتوانین، ئەگەر ئەم بزووتنەوەیە بتوانێت وەک سەرکەوتنی کولتوورەکی باشاتر بێتە سەر دەسەڵات، ئەوا ئێستەم پیلانگێڕی لەدژی بکەن، ئێستەم گۆشەگیری بکەن، ئێستەم گەمارۆ بدەن. ڕەنگە ژنەڕاستکی دیاریکراوی ئەمریکی هەرچی بیرۆکەت بیکات بۆ شوێنکەوتنی هەڵی جەنگی ساردی خۆی، بەڵام جەماوەری خەڵکی ئەو وڵاتە دەڵێن ئەمە کەمگایەکی کراوەیە و دەتوانیت بچیت بزانیت چی

ووداد. سیر نییە لەپشت دیوارەکە خەیان دەشارنەوە و پەردەیەکی بەسەردا دەکێشن و دەڵێن پیلان دادەنێین. ئەوان یاسایەکیان نییە زانیاری حکومەت لەوە بشارنەوە، ئەمە هەمانە. لەبەرئەوە ناتوانیت نهێنییەکانی حکومەت بگەیتەوە، بەڵام لەوە دیگەنەوە. دەتوانن بەشداری کابووندەوەی پەرلەمان بکەن و کابووندەوەی ئەنجووومەنی وەزیران لە تەلەفزیۆن نمایش دەکرێت. تۆ چیت ووت؟ هەموو ئەم میدیایە هەواڵیانە لەوە ئەفیسیان هەیە و قسەی خەیان دەکەن. دەستاگەیشتن بەم حکومەتە هەیە. ئەمە یەکەم گەرەنتی ئەوەی پێی دەوترێت ڕێژاوایکردن و بیرکردنەوەی ئازادانەی حکومەتە، و ئەو ڕاستییەی کە ئەمە سەرکەوتنی باڵی چەپی ئەوروپایە، سەرکەوتنی چەپی ئەوروپییە کە لە ئەراندا بەدی دێت، سەرکەوتنی... شۆشگێڕی چەپی ئەوروپی و ئەوروپی کە لە ئەراندا بەدی دێت. بە بۆای من لەبەرئەوەیە کە دەبینین ئەو دوو دۆیەی مشتومە لەسەر ئەوەی کەمۆنیزم چییە، دەتوانێت ئەنجامێکی سیاسی کۆنکرێتی هەبێت. ناکرێ بە هێڵی "ڕووسی درەوشاوە" شێش لە ئەران بکرێت. بە بابەتی کومە ڵە، "پێشمەرگەی کومەڵە وەک پێلان"یش مومکین نییە. بە باسکردنی سەرمایەداری سەربەخۆ و سەرمایەداری وابەستەش نابێت. بە باسکردنی بەرژوازی نەتەوەیی سەربەخۆ نابێت. بە باسکردنی بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی روونادات. ئەگەر وەاتەک دروست بکەیت کە بەڵێیت ئەگەر تیرەریستەک بێتە ئەرێ دادستی دادگای نەوەدەوەتی دەکەم یان ڕێگری دەکەم لە هەموو دادگاییکردنێک، خەیاڵی ڕێژاوا ئارام دەبێتەوە. لە ئەنجامدا هەرشکردنە سەر ئەو وەاتە زەر قورسترە.

- ڕێنگە ناوی "کەمۆنیزم" یادەوەرییەکانی جەنگی سارد لە دڵی هەندێک کەسدا بگەڕێنێتەوە، بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە، کەمپەینگای ڕێژاوا تا چەند هەست بە هەڕەشە دەکات لەلایەن ئەم حکومەتە ڕاستەقینەوە؟ بە بۆای من چینی دەسەڵاتدارەکەی هەست بە مەترسی دەکات، بەڵام مەترسییەکی ناوون و درێژخایەن. بەڵام جەماوەری خەڵک پێی خۆش و ڕێنگە ئەمە وەک بزووتنەوەیەکی پێشکەوتنخواز لە ڕێژەیەکی ناوەڕاست لە باوەش بگرن کە دەتوانێت سەرکەتای ئاشتی لە جیهان و ئاشتی لە ڕێژەیەکی ناوەڕاست بێت.
- خاڵی دواتر، بە بۆای من، هەزی جوڵاندنی خەڵکە. گەرەنتی ئەم بزووتنەوەیە ئەوەیە کە خەڵک لە گەڕپانەکەدا بمێنێتەوە. نابێت زیاتر لەم بارەیەوە بگوترێ. هەزی سەرەکی

وەها وەاتەک لە ڕووی سیاسی و ئابووری و سەربازییەوە خەتەکە.

- خاڵەکی تر ئەوەیە کە بە بەوای من خەڵک خۆی لە حکومەتدا دەبینێت. شوراکان پێکدەهێنرێن. دەتوانێت لەمەی کە بکەیت؟ ئەمانە خەڵکی ئێرانن کە لە شوراکانیاندا بەیار و حوکم دەدەن. قەوارەی حکومی وەها سیستەمێک لەسەر بوونی ڕاستەوخۆی هەموان لە پرسەی بەیاردان لە هەموو دەخ و ساتەکانی کەمەڵگادا دامەزراوە. وەک وتم ئەمە کەمەڵگایەکی کراوە و کەمەڵگایەکی پێشکەوتنخوازە.

پەیوستە چەند خاڵەک بە ئەمانە زیاد بکرێت، لانیکەم دوو خاڵ.

- یەکەکیان ئەوەیە کە حکومەتکی لەو جۆرە دەبێت دیپلۆماسییەکی لەئادەبدەر نەرم و ژیرانەی هەبێت. بۆای من نابێ بەنیاز بێت بچێتە شوێنێک و ئەو جۆرە شتانە هەنارد بکات بێ هیچ شوێنک. دەبێت دەنیامان بکاتەوە کە لەگەڵ کەسدا شەڕ ناکەین. پەیوستە وەاتەک بێت کە بتوانێت لەگەڵ تەدا ڕێک بکەوێت. ئایا تۆ فاشیستی؟ خوا بتپارێزێت! ئەمە لەڕەدا دەمانەوێت شتێکی تر بکەین. بۆای من نابێت بانگهێشتی ململانێ بکات. نابێ دوژمنایەتی لەگەڵ ڕژئاوا و وەاتانی ناوچەکەدا هەبێت. ڕەگای ئەو ئەوەیە کە دیپلۆماسییەکی نەرم و نیان هەبێت بێ ئەوەی بتوانێت بێ ماوەیەکی زەر خەی لە ناوچەکەدا بپارێزێت تا ئەو کاتەی متمانە بەخەبوون و هاوپەیمانی نەودەوڵەتی لە بەرگریکردندا دروست دەبێت. ئەگەر ڕاستگۆ بم، ئەگەر هەلومەرجێک هەبێ کە ئەزموونی کەمانیستی لە ئێران خۆن بپرژێت، هەرش بکرێتە سەر، سێ مانگ شەڕ بکرێت و پێنج شار وێران بکرێت، بۆمب هەڵبدرێت، سزای ئابووری بسەپێندرێت، پەموایە ئەم شەڕشە شکست دەهێنێت. شکست دەهێنێت بەو مانایەی کە ڕەنگە دواجار سەربکەوێت، بەڵام لە بیست سااڵی یەکەمدا ئەو نەوەیەی شەڕشی کردبوو تووشی زنجیرەیەک سەختی و بەدبەختی دەبێت و ئەم سەختییانە دەبنە بنەمای سەرهەڵدانی هەزار و یەک جۆری ناسیونالیزم و بەرژوازی لە قۆناغی داهاتووی ئەم بزووتنەوەیدا. لە ئەنجامدا پەیوستە هەوە بدرێت خۆن نەژێتە ناو ئەم بزووتنەوەیە، هەژاری نەژێتە ناو ئەم بزووتنەوەیە و بەڵاستی هاتنە سەر دەساتی کەمانیزمی کرێکاری یەکسانە بە ئازادی دەستبەجێ، ئاوەدانی دەستبەجێ. "ئازادی خۆرا" زەر قورس نییە. دەڵێی هەموان ئازادن. ئەوە

گومان لە خەتان ناکەن و پێتان وایە شوراکان بەرگری لەم حکومەتە دەکەن. بەڵام "خۆشگوزەرانی دەستبەجێ" دەبێت باس لە هەندێک بکەین. چۆن ئاوەدانی دەستبەجێ؟

- خاڵی دووەم بە بۆای من دەبێ ئەوە بێت کە لە ئێستا بەدواوە کۆمەگای ئێران لە دوو بواردا پێناسە بکەین. دەبێت وا دابنێین کە خێکی ئێران لە دوو ناوچەی جوگرافی جیاوازدا دەژین. هەندێکیان لە ناوخەی ئێران و هەندێکیان لە دەرەوەی ئێران. وە دەبێت هەردوو بوارەکە سەربکەوین. ئەم شێشە دەبێت لە هەردوو بوارەکەدا سەربکەوێت. ئەمە نێک هەر ناماناوێت هەندێک کۆنتڕای ئێرانی لە فلەریدا دابنیشن و بەردەوام هەراسانیان بکەن، بە بەردەوامی پارە خەرج بکەن بە ڕووخاندنی کۆماری سۆسیالیستی، بەڵکو دەماناوێت هەڵی دوو سێ ملیۆن کۆسیشمان هەبێت کە ناچار نەبن بگەڕێنەوە ئێران. وا نییە ئۆگەر دیموکراسی هەبێت هەمووان دەگەڕێنەوە. دەڵێ بێتە دیموکراسی، باشە، بەڵام ئیشی من لەرە باشترە لە لەوە. ناگەڕێنەوە. لە ئەنجامدا ناوچەیەکی بەهێزی کۆمەگای بە چەکێک ئێرانی هەیە، کە پەموایە بزووتنەوەی کۆمۆنیستی کرێکاری دەبە بیکاتە بەرەیەکی گەورە لە ئەورووپای ڕۆژئاوا کە بەرگری لێدەکات. ئەوان پێیان وایە ناتوانرێت خراپ مامەڵە لەگەڵ ئەو وڵاتەدا بکرێت، چونکە لەو وڵاتانەدا سێ ملیۆن هەواداری هەیە و لە هەموو دەرگا و پەیکەرێک دەدەن بە ئەوەی وڵاتی سۆسیالیستی خۆیان لەوە بمێننەوە. وە ئەو وڵاتەش شانازییان پێدەکات. بە بۆای من بیر لە نەخشەی جیهان و ئەو ملیۆنان و سەدان هەزار کەسە بکەنەوە کە لەوێدان و دەبێت ئەمانە لابەرێن. من پێم وایە هەڵەیە، ئەمانە بیرکەی نەوەی کۆنی ناوەوەی وڵاتن کە ئێران لەوێیە، تۆنیا لەوەوە دەتوانی قسە بکەیت، لەوە دەتوانی کار بکەیت. بەڵای من پەویستە لە هەموو شوێنێک کار بکرێت و بەڵای من کەسێک ئێرانی داگیر کردبێت و لە دەرەوەی وڵات فەتحی نەکردبێت لە دەخێکی سەختدایە. پەویستە بتوانیت وا دابنێیت کە کارکردن لە گەڕپانی نەودەوەتیدا کارێکە لە مافی خۆیدا. چالاکییەکە قەناغی دەربەدەری نییە. لە ئەنجامدا بزووتنەوەیەک کە دەیەوێت لە ئێراندا سەرکەوتن بەدەست بهێنێت، دەبێ لە ئێستادا فەزای ئێرانی لە دەرەوەی ئێران داگیر کردبێت. گەڵاوێ بە پشتی بەرەی خۆی.
- خاڵی داهاتوو بریتییە لە پەیوەندی نەودەوەتی و ڕای گشتی. کارکردن لەگەڵ بزووتنەوە کرێکارییەکان، کارکردن لەگەڵ

بزووتنەوە سۆسیالیستیکان و کارکردن لەگەڵ ئای گشتی. ئامانج پێویستیان بە هێز هەیە. وە هەر بەیە پشتم بەو هێزە یەکەم بەستووە. دەنگی بزووتنەوە کرێکاری و سۆسیالیستیکان زۆر دوور ناخەن. بە ئازادکردنی زیندانی و هتد باشن، بەڵام لە دەخێکدا نین تەنانەت حەقدەستی خۆیان بەدەست بهێنن. واقیعە لە جیهانی ئێژاوادا بزووتنەوەی کرێکاری لە دەخێکی پشتودایە. وە پێم وایە لە داهاتوودا باسی ساڵێک یان دوو ساڵ دەکەین. بیرکەی ئەوەی کە بزووتنەوەی کرێکاری دەتە ئێژاوا و بە توندی بەرگری لە حکومەتێکی لەو جۆرە دەکات، زۆر لێژیکی نییە. دەبێت هەوڵ بدەین ئێم بەرگرییە بهێنینە مەیدان. کەمەنیزمی کرێکاری دەبە بتوانێ ئێم هێزە بە لای خۆی ڕابکێشێ. بەڵام بە بەچوونی من دەبە وا دابنێت کە ئێم کارە هەوڵێکی زۆری دەوێت. ئێتەماتیکی نییە. سۆسیالیزم هەیە، بەیە لەڕدا کرێکار بەرگری دەکات. ئەوە بەو شێوەیە نییە. با لەبیرمان بێت کە ئەمە بزووتنەوەیەکی سەندیکاییە و حەزی لە هەناردەکردنی بەکارییە و دامەزراندن بە خۆی دەهێنێتەوە، وەک ئێمانیا و هتد. بزووتنەوەیەکی سەندیکاییە کە ئاسە و ئایدیالی تایبەت بە خۆی هەیە. لە دوا شیکاریدا دەچێتە پشت حکومەتەکەی خۆیەوە. بەڵام بەڵای من ئای گشتی بە مانا فراوانەکەی وشەکە دەتوانرێت فەتح بکرێت. دەکرێت ئای گشتی بەدەست بهێنرێت.

کەی ئێم باسانە ئەمەیە: بە ئەوەی ئەمە کەمەنیزمی کرێکاری خۆی وەک پشێنگی ناڕەزایەتییەکانی خۆک جێگیر بکات، بەجۆرێک کە سەرکەوتنی ناڕەزایەتییەکانی خۆک پێکهێنانی حکومەت بێت لە لایەن کەمەنیزمی کرێکارییەوە، دەبێت ئەو پرسیە کەباسم کرد تێپەڕنێت.

من دەمەوێت ئاماژە بە باسکی کەن بکەم، کەن بەو مانایەی کە ماوەی شەش حەوت مانگە لە حیزبی کەمەنیستی کرێکاریدا وروژێنراوە، باسێک لە ژێر ناوی بزووتنەوەی سەلبی یان بزووتنەوەی ئیسپاتی. دەردەکەوێت کە دوو لایەنی هەیە کە من هاندەری نەرێنیەم. دەڵێ گشتییەکانی باسەکە بریتین لە: سەیرکە مرۆڤەکان بە خوێندنەوەی ژیاننامەکەی سەرکردەی سیاسی خۆیان هەڵنابژێرن. با پێکەوە دابنیشن، بزانن گروپە جیاوازەکان چی دەڵێن و یەکێکیان هەڵبژێرن بە ئەوەی سەرکردە بێت. خۆک هەڵبژاردەی سیاسی گرنگ دەکەن. شەش بزووتنەوەیەکی نەرێنییە. لە ئەنجومەنی مارکسدا، لە باسی سەرمایە، تەنانەت لە مارکسەوە لەبارەی سۆسیالیزمەوە خوێندمەوە کە کەمەنیزم

بزووتنەوەیەکە بە نکۆلیکردن لە دۆخی ئێستا. لە ئێستادا هیچ مەدلۆلکی سەلماندنی نییە. چونکە دۆخی ئێستا لەسەر بنەمای خاوەندارێتی تایبەت دامەزراوە، بە پێناسە کۆمۆنیزم لەسەر بنەمای هاوبەشاندنەوەی خاوەندارێتی تایبەت دامەزراوە. بەم مانایە ئەوە داتاکانی ئەمڕۆ کە پێت دەڵێت سەبەی چی دەکەیت نەک پلانی سەلماندنەکەت سەبارەت بە سەبەینێ. ئەمەش بە مانای گۆڕانی بزووتنەوەی سیاسیش دەگرێتەوە. خۆک دیاردەیەکدا دەگمەن کە خاوەنی ئیعتباری و شایستەیی و لێهاتوویی مێژوویی بێت و هێندە دۆخشکێر بێت کە پرسەی ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی لە ژێر ئەو ئاڵایە ئەنجام بدرێن. ئەمە پرسەیەکە. شکۆش نەگەتیڤە. ئابڕایەتی بەگژیەدا. بەڵام سەرکردایەتییەکی ئەرێنی لە بزووتنەوەیەکی نەرێنیدا. دەبێت دان بە لێهاتوویی بزووتنەوەیەکدا بنێیت و ئەویش ئەوەیە کە دەتوانێت بیبات، باشە وەریبگرێت و دەتوانێت بیهێنێتەوە. ئەگەر ئەمە لە ئامێزگاریی بزوتنەوەیەکی سیاسی-کۆمەڵایەتیدا ببینن خەڵك وەك سەرکردەیەك قبووڵی دەکەن. وە لەوشەوە بەو پێیەی لەگەڵ ئەم ڕەوتەدا دەیانگوت "نا"، لەگەڵیدا دەڵێن "بەڵێ". واتە ئەگەر بەڵێی ئەمە ئەو بزووتنەوەیین کە یەکسانیمان لە نێوان ژن و پیاودا هێنا، ئەو مەدلۆلەی کە دواتر بە یەکسانی ژن و پیاو پشنیاری دەکەن، بەگشتی لای ئەوان قبووڵکراوە. ئابڕوکەی دەهێنێتە سەر کارەکەی، دۆچێت بزانێت پلانەکە چییە و دۆچێت جێبەجێی بکات. لە ئێنجامدا مەدلۆلی ئیسپاتی چەمک دەگەڕێتەوە بە "نەخێر"، کە دەبە هەموو کەسێك هەیبە. بەڵام مەسەلەی هێزاردنی حیزبێك وەك ئابڕی بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی و ئابڕی بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی، بە سەلماندنی ئەوەیە کە ئەو حیزبە ئابڕابڕێکی شایستەیە بە خواستی جەماوەر. ئابڕێکی شایستەی ئەوەیە کە ئەو پرسەیە جێبەجێ بکات و بەدی بهێنێت کە دەستی پێکردووە.

بە گوێدانە بەرنامەی ئەمە، بەبە پێوپاگەندەی ئەمە، خۆک و ئەم نەوەیە کۆماری ئیسلامییان ناوێت، بەدوای ئابڕێکدا دەگەڕێن لەناو پێکهاتەی سیاسی کۆمەڵگادا کە خاوەنی ئەو سیاسەت، ئەخلاق، دیدە، ڕێکخراوەیی، و بەرنامە بێت کە ئابڕایەتی بکات ئەم بزووتنەوەیە بە بردنەوە ئەم لێهاتوویە تانیا زنجیرەیێك مەدێل نییە بە جێبەجێکردن لە کۆمەڵگادا. ئەم لێهاتوویە بە واتای ئامادەبوون دێت. واتە دەستاگەیشتنی خۆک بەم حیزبە. واتە بینینی ئەم حیزبە لە لایەنە جیاوازەکانی کۆمەڵگادا. واتا سەیرکردنی وەك حیزبێك کە بتوانێت بەیاری پرانسیپی بدات و بەیاری ژیرانە بدات. وە بینینی

وەک دیاردەیەکی گەورە. ئەمانە مەرجەکانی بوون بە سەرکردەی کۆمەڵایەتین. سیاسەتی ئەوەی پێی دەوترێت پشبەکەی زیرەکی یان شاژنی جوانی شایستەی کچێک نییە کە دەوری کۆمارێکی ئەوەندە بێت، خوێندەوارییەکەی ئەوەندە بێت، ئەو تاجەش لەگەڵ وخساریدا بگونجێت، بەڵێ ئەمە هەندێ بژێرین. ئەوە بەو شێوەیە نییە. ئەمەش هەڵبژاردنێکە لەسەر بنەمای ئەوەی کە ئایا حیزب دەتوانێت گەڵێی لەبکات یان نا. پەم وایە هەڵپەرستان کاتێک ئاگەر دەخەنە ناوەڕاستەوە، ڕەنگ ئەم تایبەتمەندییە بەکاردەهێنن. مرۆڤەکان دەیانەوێت کەسێک کارێک ئەنجام بدات.

ئەمانە بەو فەرمولەیە دەڵن کە هەموو پێکەوە ناتوانرێت دەبێت بەشێکی بێت و دەتوانین هێکخستنی بەشێکی بە چاکسازییەکان بدەین. دەتوانین گەڵانکاری لە ژیانتدا دروست بکەین. خەڵک لەگەڵ خەیان دەبەن. سەرتا بەو گریمانەیەی کە هەموو شتەکە مومکین نییە، پاشان بەو ڕاستییەی کە من حیزبەکم لە حکومەتەکەمدا هەیە، من باڵام و لە حکومەتەکەمەوە دەبینیت و دەتوانم چاکسازی بکەم، خەڵک بە دوای خەیاندا ڕادەکێشن. ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی ئەمە دەمانەوێت لەسەر دیوەکەی تر بنیات بنێن و ئەویش ئەوەیە کە مرۆڤەکان دەیانەوێت لەهاتوویی و شایستەیی و توانای ڕابردوویان لە وداوەکدا ببینن. ئەمەش تەنها بە خوێندنەوەی بەرنامەکەی و بینینی هێژنامەکەی ناتوانرێت بەدەست بهێنرێت. پێویستە ئامادەیی و دەستاگەیشتنەکی قوڵی سیاسی و کردەیی بە ئەو بەشەی خەڵک لە کۆمەڵگادا هەبێت.
بەم شێوەیە وەڵامی من بۆ ئەو مشتومڕەی کە ئایا کۆمۆنیزم دەتوانێت لەم پێشهاتانەدا دەسکەوت بگرێتە دەست یان نا، بەڵێیەکی مەرجدارە. بۆ مەرجەک کۆمەڵێک مەرجی بەرفراوان دابین بکرێن و پێشمەرجی فەراهەم بکرێن، کۆمۆنیزمی ئێران چانسی ئەوەی هەیە کە دەسکەوت بگرێتە دەست و ئەوەی پێی دەوترێت مەدەلی کۆمەڵگا دیاری بکات و لە قاڵب بدات. بەڵای من دەتوانێ دەسکەوت بگرێتە ئەستۆ و ئەو مەرجانەش بێندە بە هێزی زانایی حیزبەوە. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کە زۆرێک لە ئەمە ئێندامین، بە ئەم هەکارە دروست بووە و بە ئەم هەکارە کاردەکات. ئاگەر بیری مارکسیستی یەک وشە بخاتە بەردەمت، دەڵێ پراکتیزە بکە! دەزانی دەبێت بچیتە ئەوە، بڵێ بە ئەوە. بە هەر دوو هێگاکە، دەیکەیت یان نا. تا ئێستا کەس وازی لە هێشتن نەهێناوە چونکە لەوانەیە نەگەن. لە ئێنجامدا دەبێت ئەم هێگایە پەیڕەو بکرێت و بە بەوای من یەکێک لە سەرمایەکانی ئەم پرسەیە حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریە. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری دیاردەیەک کە

لە ڕۆگای ڕۆخنەی سیاسی، ڕۆخنەی تیۆری، بە قەناغی پراکتیکی زۆر هەڵچۆشن و ئاڵۆز و پڕ ینەوە زۆر بە ئازاردا تێدەپەڕێت، گەڕاوە بە ڕاوتێک کە دەتوانێت ئاو تایبەتمەندیانە دەربخات کە باسم کرد. لە کۆمەڵگایەکی ئیسلامیدا کە تەنانەت ڕۆکخراوە ئازادیخوازەکەی ئامادەی ئاوە نیە کە ئاوا بە ئاسانی قسە بکات، ئاسان نیە بۆرگری لە ژنان بکرێت بە مۆرج. ئاسان نیە باس لە هاوشاندنەوەی موڵکی تایبەت بکەین وەک ئامانجێکی دەستبەجێی کۆمەڵگا. قسەکردن لەسەر بەدەستهێنانی دەسەڵات ئاسان نیە. ئەمانە ئاو باسانن کە ڕوویان داوە.

ئەگەر کەسێک ئارەزووی زانینی مێژووی ئاو شتانەیە کە وا دەکات لەبەرداا ئەم قسانە بکەم، پێویستە شاخێک لە ئەدەب بخوێنێتەوە. لە باسی "حکومەت لە قەناغە شۆڕشگێڕییەکاندا" تا دەگاتە باسی "ئۆفسانەی بەرژوازی نەتەوەیی" تا باسی ڕۆکخراوی کرێکاری، تا دەگاتە باسی سۆڤیەت ئەم حیزبە. وە هەموو ئەمانە و هەموو ئاو خەباتانەی کە لە کایەی سیاسی جیاوازدا کردوویەتی، گەیشتوونەتە ئاو ئاستەی کە هەڵەکی چەند هەزار کەسی تێدایە. پەڕچەت ئەم نیزە لە خەیدا ببینێت بە ئاوەی ئەم ڕۆژە بگۆڕێت. بۆای من ئەمە گەورەترین سەرمایەی ئەم پرسیارەیە. ئەگەرنا بەهیچ شێوەیەک دەمنووسیەوە. کاتێک چاپ نیە بیاوەت بێتە سەر کار، چاپ نیە بتوانێت بێتە سەر کاریش. لە ئەنجامدا ئاو چاپەی کە دیاوەت بێتە سەر کار، بە بەوای من لانیکەم یەکێک لە پێداویستییەکانی بەدی هێناوە، ئەستا بووەتە هەیە. ئەرکێکی هەرکولیی دەوێت، کە لە دەرەوەی باسی ئەمەمانە. تەنها ویستم بڵێم ئەمە مومکینە و کەمێنیزم دەتوانێت کار بکات.

با ئاماژە بە یەک دوو خاڵی لاوەکی بکەم: ١.

- پرسی مانەوەی ئەمە لە دەسەڵات و پرسی ئابووری. بۆای من دەتوانین دواتر لەسەر دەرفەتی تر تاوتوێ بکەین، بەڵام ئەگەر وا گریمانە بکەین کە ئاوان بەمبی کروز بەسەرماندا هەڵنادەن و ئامادەبن بازرگانیمان لەگەڵ بکەن و گەمارۆی ئابووری نەسەپێنن، ئاوا ئامادەن ڕۆگەمان پێبدەن تەکنەلۆجیای لە بکەین بازاڕ، ئاوان ئامادەن ڕۆگەمان پێبدەن کەمەگا و ئابووری خەمان ڕۆکبخەین. بەبێ ئاوەی ئاوان پیلانێکی سەربازی دژی ئەمە بکەن، ئەگەر گریمانە بکەین کە سۆقامگیری ئەم حکومەتە لە ژێر پرسیاردا نیە، بۆای من، ڕۆکخستنی کەمەگەیەکی ئاوەدانتر لەگەڵ… هەمان

ئاسانکاریی‌کانی ئێستا دەستبەجێ ئەگەری هەیە. یەکسەر دەکرێت لە بەر دوو هۆکار: ١.

یەکەکیان ئەوەیە کە هێزی مرۆیی ئازاد دەکرێت؛ بەڵای من مرۆڤەکی ئازاد و بەختەوەر بەهەمان ڕێژەی جاران باشتر دروست دەکات و بەرهەمی دەهێنێت. دەستپێشخەری دەکات، دە دەدات، تەرکیز بەسەر دەبات، دە دەسوتێنێت. واتە بە بۆای من گۆشەی ئابووری کۆمەڵگایەکی ئازاد و بەختەوەر، لە چرکەیەکدا بەختەوەر، کۆمەڵگایەک کە ڕێز لە خۆی بگرێت، بە پلەی یەکەم لە بەر خۆکەکەیە، نەک لە بەر ئەوەی پارە هەیە یان نا. ژمارەیەکی زۆر لە خەڵک خانوو دروست دەکەن، قوتابخانەکان نێژەن دەکەنەوە، کارگە دروست دەکەنەوە، ڕێکخراوی نوێ دروست دەکەن، وزە و دەیان دەڵێژن بە کار، کۆمەڵگا هێزەکی گەورەی ئینسانی بەدەست دەهێنێت کە ئێستا نییە. هەندێک کەسی خۆمێک، خۆمگین، بەبۆش کە دەزانن کار بە هێزەکی بیانی دەکەن و دەیانەوێت بە زووترین کات لەی ڕزگاریان بێت و کەمتر کار بکەن، پێمان دەڵێن چی خراپە لەم پرسیدا. ئێستا زەربەی خەڵک بکارن. بکارن و هیچ کارەکیان نییە. لەو حاڵەتدا ئەمە کۆمەڵگایەکمان هەیە کە پێکەوە دادەنیشین و پلان دادەڕێژن بە ئەوەی پێکەوە شتێک بنیات بنێن. سەیرکە لە کۆتاییدا بە بۆای من مرۆڤی زیندوو گەورەترین سەرمایەی سۆسیالیزمە و ئەم مرۆڤە پێش هەموو شتێک ئازاد دەبێت.

دووەم: بەڵای من تەماح و تەماحەکی زۆر لەم وڵاتانەدا هەیە. واتە ئەو سەرمایەیەی کە لە وڵاتی ئێراندا بە بەردەوامی خنکاندن و قاچاندنی چینە دەسەڵاتدارەکان خەرج دەکرێت، بە سنوورە. سەرەتا دەتوانین بە سادەیی گرەنتی ئەوە بکەین کە شتەکانی وەک تەندروستی، پەروەردە، گواستنەوە، هونەر، خانووبەرە و خۆراک لە بازاڕەوە دێنە دەرەوە. هەموو کەسێک خانووی هەیە، هەموو کەسێک خواردنی هەیە، هەموو کەسێک دەتوانێت سواری شەمەندەفەرەکە بێت و لە هەر شوێنێک بیەوێت بە پێ بەوات، بلیتەکی لە وەرناگرن. هەرکەسێک دەتوانێت بچێتە زانکۆ بە ناو تەمارکردن و هەرکەسێک دەتوانێت بچێتە لای پزیشک بە پشکنین. ئێران سەرچاوەی لە سبەینەوە بە دابین کردنی ئەو پێداویستیانە لە بەردەستدایە. وەک ئەوە نییە پارەمان نەبێت بیدەین بە هەموو کەسێک. ئەمە پارەمان نییە چونکە نامانەوێت پارەمان هەبێت. چونکە ئەم سیستەمە سیستەمەکی ئیستغلالکەرە. ئەو سیستەمەی من پێشنیاری دەکەم ئەوەیە کە ئەمە یەک بە یەک پێداویستی خەڵک لە دەستی بازاڕی ئازاد وەربگرین و لە دەرەوەی سیستەمی بازاڕ بیدەین. وە بەپێی پێناسەکە مافی هاوڵاتیبوون مافی هەموو کەسێکە.

گواستنەوە وەک نموونە وەردەگرم، هیچ شتێک نییە ڕێگریت لێبکات لە ڕاگەیاندنی شەماندەفەر و پاس بۆخۆایی. تۆ دەتوانیت دوو هەزار لیرە فڕێ بدەیت، فڕێی مەدە، دواتر لە شوێنێکی ترەوە وەریدەگرم. چی پێویستە دوو هەزار خەرج بکەیت و سواری پاس ببیت؟ بۆ سوار بە و لە هەر شوێنێک بتەوێت دابەزە. ڕێکخستنی ئاسانترە. تەواوی هەزی کار ئازاد دەکرێت. تەواوی پرسەکە زیاتر دەستەاگەیشتنە. زنجیرەیەک شەماندەفەر لە کاتێکی دیاریکراودا دەڕۆن و دەگەن. بۆ سوار بە و لە شوێنێکدا بە پێ بۆ. لە کۆتاییدا کەسێک پارەی بە دەدات. لەوانەیە باجم لە هەندێک کەس کەکردبێتەوە و داوێتەوە. وەک ئەوە نییە هەندێک شتە بە بڕامبەرکان ئاڕاز بن. ئێستا بیر لەوە بکەرەوە کە خەزانی کرێکارێک چەند لە بواری خانووبەرە و تەندروستی و پەروەردە و خەراک و گواستنەوە خەرج دەکات. لەسەدا ٨٠؟ ئیتر ٨٠%ی مووچە گرنگ نییە. چونکە ئەمانەی هەیە و کەمەگا بەشێکی زۆری لە کاری بێکری نەهێشتووە. ئەوەی دەیکات لە ڕاستیدا ٨٠٪ بە ئەو نییە. ئەوانەی هەیە و بەهەیەوە جیاوازییەکی ٢٠%یە کە هاتۆتە کارگێک. دواتر لە پرسیارێکی حیسابکراودا تەنانەت ٢٠%ی بەرهەمە لوکس و لوکسکانی کەمەگا لە دەمەینی سەرمایەداری دەردەهێنیت و ڕێکی دەخەیت بە ئەوەی بێکاری بهێنیت. پرسیاری بەرهەمهێنان چییە؟ بەڕێوەبردن چییە؟ هتد، کە بەڕای من بەپێی تێکنەلۆژیای کەمپیوتەری ئەمڕۆ، بەپێی هەزی ئاڕاوگەی زانیاری لە جیهاندا، دەتوانرێت وەڕامی ڕوون بە هەموو ئەمانە بدەزرێتەوە. بەڵام ئێگەر ببینە گەمارۆیەکی ئابووری، ئیتر ئەمە خاڵی من نییە. واتە پەم وانییە وەاتێک کە ئابووریەکەی لە ژێر گەمارۆدا بێت و بەردومان دەکرێت، لە سبەینێوە بتوانێت بیمەی بێکاری بە هەمووان دابین بکات. لە ئێنجامدا خاڵی سەرەکی ئەوەیە کە کەمەنیزمی سەرکەوتوو دەبێت بتوانێت لەگەڵ جیهانی سەردەمی خۆیدا هاوژیانییەک بدەستبهێنێت. لانی کەم دە ساڵ، بە ئەوەی بارگرانییەکەی دابخات و دواتر بزانێت ئێستا خاڵێک باسی چی دەکات. کە وتوێتی چی، کە ناچاری کردووە، و وتوێتی چیتر ناچارم مەکە، دەتوانم بەرگری لە خەم بکەم.

خاڵێکی تر ئەزموونی سۆڤیێت. ئایا دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیێت، خاڵێک بەهیچ شێوەیەک دەرفێت بە کەمەنیزم دەدەن؟ ئایا قبووڵی دەکەن کە کەمەنیزم لەسەر مەزهەکە بێت و بەدوایدا بێت؟ پەم وایە کە ڕەنگە زۆر شوێن ئەم کارە نەکەن. لە ئەوروپا نایکەن. بەڵام لە ئێران ئەو کارە دەکەن. واتە هەڵسەنگاندنی ڕووڵی من ئەوەیە کە خاڵێکی ئێران بە هەی ڕووخانی بلۆکی ڕۆژهەاتەوە لە کەمەنیزم ڕزگاریان نەبووە. کەمەنیزم وەک وتم دەتوانێت ڕێکخراوێکی باوەڕپێکراو و ڕەوا بێت لە

چاوی خۆکدا. من پەم وانییە ئەگەر بچیتە ئێران جگە لە هەندێك پرۆفیسەری زانکۆی دووهەمی خوردادی کەس نایەت بۆ کۆمۆنیزم شکستی هێنا. ئەمە دەبێت بۆ بەلای کاری خۆتەوە، جەماوەری سەرکی خۆک هیچ کێشەیکی لەگەڵ ئەم وشەدا نییە. هیچ کێشەیک لەم ئاسۆیەدا نییە. بۆ تایبەت کە پەیوەستە بۆ شتانێی کە لەبارەی کۆمۆنیزمەوە دەیبیستێت. بۆ جۆرێک هووخانی یەکێتیی سۆڤیەت ڕەگەی داوە لە گەنەوەی خەماندا گومیان لە کۆمۆنیزمی ئەمە بێت. کە بەیارە مەدەلی هووسی بەهێنەت و بیخاتە بەردەممان، کە ئەو توژینەوەی کردووە. خۆکی ئاسایی دەبیستن کۆمۆنیستەکان هاتوون و ئەم قسانە دەکەن. لە ئەنجامدا تێنانێت ئەمەش تا ڕادەیەک شەفافتر دەبێت.

هەرچەنەک بۆت پوختەی باسەکەم ئەوەیە کە پێشهاتەکانی ئێران بەرەو هووخانی کۆماری ئیسلامی دەبات. شۆڕ لەسەر جۆگرافیای جدیە. کۆمۆنیزمی ئێران بۆ بەراورد لەگەڵ ئەکتەرە سەرکیەکان بزووتنەوەیەکی پەراوێز و بچووک نییە. دەتوانێت ئەکتەری سەرکی ئەم دیمەنە بێت. چانسی هاتنە سەر دەسەڵاتی هەیە، بۆ گریمانەیەک کە کۆمۆنیزمێک مەرج کە لەرەدا بۆ شەوازی جەراوجەر باسم کردووە، جیاجیا دەکرێن.

بنەمای ئەم بابەتە زارکیە. ئەم دەقە لەسەر بنەمای شریتی کاسێکە ئامادەکراوە.
لە "بەرهەمە هەڵبژێردراوەکانی مۆنسوور حکمەت، پاشکۆی یەکەم"، بڵاوکراوەکانی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری – حیکمەتیست، تەممووزی ۲۰۰٦ – لاپەڕە ۵۰۷ تا ۵٤۰ بڵاوکراوەتەوە
هوونکردنەوەی بەڵاوکراوە: ئەم دەقە لەلایەن کۆرش مەدرەسیەوە دەستکاری کراوە و لەلایەن ئیرەج فەرزاد و فاتح شێخەوە دەستکاری کراوە.
۲۰۲۲\۱۰\۲٦ کراوەتە کوردی

hekmat.public-archive.net #3210fa.html

گرنگییەکانی شیعر بۆ منداڵان.. ڕزا شوان

لە زمانی کوردیدا، ئەم چوار وشەیە (شیعر، هۆنراوە، هەڵبەست، هۆازان) هاوماناتن و بۆ یەک مەبەست بەکاردەهێنرێن. بەڵام وشەی (شیعر) لە ئەدەبی کوردیدا زیاتر دڵقی گرتووە و لە وتن و نووسیندا زیاتر بۆکاری دەهێنین. من پێموایە کە وشەی (هۆنراوە) کە هونەری هۆنینەوە دەگەیەنێت، چێژی لە وشەی (شیعر) کەمتر نییە.

شیعر، جوانترین و ناسکترین شێوەیە لە شێوەکانی هونەر. کە زۆر لە کۆنەوە سەری هەڵداوە. ڕۆخنەگران و مێژوونووسانی کۆن، جەختیان لەسەر ئەوە کردووە، کە شیعر تایبەتمەندیی خۆی هەیە و لەگەڵ پەخشاندا جیاوازی هەیە. شیعر گوزارشتێکی پڕ لە هەست و سۆز و خەشەویستییە، کە لە ناخی دڵرووناکی شاعیرەوە دێت. شیعر هەیەکی گرنگە بۆ گوزارشتکردن لە هیوا و خەون و خەیاڵ و نیاز و سۆزداری و باوەڕ و رازەکانمان. شیعر زمانی ڕۆحمانە. دەوترێت (شیعر زمانێکە لەناو زمان دایە) مەبەستیش لەم قسەیە، ئەوەیە کە شیعر زمان و شێوازی تایبەتی خۆی هەیە.
شیعر گرنگترین لقە لە لقەکانی ئەدەب، فۆرمێکی نایاب و سەرنجڕاکێشە. هەست و چێژ و خەشیلەکی تایبەتی بە دڵ و دڵرووناکمان دەبەخشێت. لە کۆنەوە شیعر تەکەڵاوی خۆنمان بووە و بووە بە بەشێک لە ژیانمان، هەستمان دەبزوێنێ و بووە بە وەردی سەر زمانمان و بە خۆراکی دڵرووناکمان. بووە بە چەکی بەرگریمان. کاریگەرییەکی زۆری لە ڕۆحی ڕواناندا هەیە. بە شیعریش گوزارشتمان لە خەشیەکان و ناخەشیەکانی ژیانمان کردووە.
(هیمێت) دەڵێت:"ئیمپراتۆرییەکان لەناودچن، بەڵام شیعری باش هیچ کاتێک لەناو ناچێت".

شیعری منداڵان، سەرەتای ئەوەی کە چێژ و خەشیەکی زۆر بە منداڵان دەبەخشێت. جێگایەکی خۆیش لە ڕووباری ڕۆشنبیریی منداڵان. گەورەترین کاریگەریشی لە پەروەردە و فێرکردنی منداڵاندا هەیە. بۆیە شیعر بووە بە بەشێک لە کتێبکانی خوێندنەوەی کوردی.

شیعری منداڵان، نزیکترین هونەرێ لە دڕوونیانەوە. گرنگترین کاریگەریی لەسەر کەسایەتی و ژیانی ئەمێ و داهاتووی منداڵان هەیە. لە کێنەوە دایکانی بەستەز و میهرەبانی کوردمان، بە لایلایە و لاریەن و گورگانە شەوە و لاواندنەوە، بە دەنگێکی ناسک و بە ئاوازێکی پڕ بەستەز و شیرین، لەگەڵ ڕاژەندنی بزشکە و لانکەکانی کڕپە شیرینەکانیان، بە ستەزەوە کورپەکانیان لاواندوونەتەوە و ژیریان کردوونەتەوە و کردوویانە خەوێکی خۆش.
(لامارتین) دەڵێت:"جوانترین شیعر لە سەرانسەری جیهاندا، لایلایەی دایکانە".

هەموو منداڵان، هەگری گۆرانی و شیعر و سروودن. بە تایبەتیش ئەو شیعر و سروودانەی کە خۆشی و شادییان پێ دەبەخشن. ئەو شیعر و سروودانەی کە باسیان لە ژیان و ژینگە و باخەندێ و ئاژەڵ و گوڵ و پەپووڵە و لە خۆشی و لێ یاری و شادی و ئازادی و لێ جوانی کوردستانی قەشەنگ و شیرینمان و لە سەرچاوەیەکانی منداڵان کردوون. یا باسیان لە هیوا و خواست و لە خەون و خەیاڵ و لە راز و نیازی پاکیان و لێ ئارەزووەکانیان کردوون. کە بە ئاسانی لێیان تێدەگەن و ژیان و خەیاڵی خۆیان تێیاندا دەبینەوە. چێژ و خۆشیان لێوەردەگرن.
نووسین و پێشکەشکردنی شیعری جوان، بە شێوازێکی هونەریی دیاریکراو، تا ڕادەیەکی زۆر دەگەڵتەوە بۆ بەهرە و ڕەشنبیری و ئەزموونی سەرکەوتووی شاعیر.

خەسڵەتە گونجاوەکانی شیعری منداڵان

بە کورتی و بە چڕی لەم خاڵانەدا، باس لە تایبەتمەندی و لە گرنگترین خەسڵەتە گونجاوەکانی شیعر بۆ منداڵان دەکەین.

١ـ پێویستە شاعیری شیعرنووس بۆ منداڵان، بەر لە هەموو شتێک و مەرجێک، ئەوە بزانێت کە شیعرکانی بۆ منداڵان دەنووسێت نەک بۆ گەورەکان. نووسینی شیعریش بۆ منداڵان، کارێکی هەڵمەکی و ئاسان نییە. چونکە نووسینی شیعر بۆ منداڵان، هەر ئەوە نییە کە شاعیر چەند دێڕێکی کێش و سەروادار ڕێکبخات و ناوی لێبنێت (شیعر بۆ منداڵان). شیعری منداڵان بنەما و تایبەتمەندی و مەرجی خۆی هەیە. کە پێویستە شاعیر لە کاتی

شیعر نووسین بۆ منداڵان ڕچاوی ئەو مەرجانە بکات. پێویستە شارەزایی لە قوناغەکانی گەشەکردنی منداڵان هەبێت و خواست و ئارەزوو و هیوا و خوونکانیان لەبەرچاوبگرێت. چونکە شاعیری منداڵان کاتێک دەتوانێت کە شیعری جوان و دروست و گرنگ و بەسوود و کاریگەر بۆ منداڵان بنووسێت، کە شارەزایی تەواوی لە قوناغەکانی گەشەکردنی منداڵان هەبێت، لە ڕووی توانای دەروونی و جەستەیی و پەروەردەیی و کۆمەڵایەتی و سۆزداری و هەزری و خەیاڵ و حەز و ئارەزووکانی منداڵان. پێویستە شاعیرانی شیعرنووسی منداڵان دەروونناس و پەروەردەکار و مامۆستا و هونەرمەندبن . ناشبێت لەژێر کاریگەریی هیچ ئایدەلۆژیایەکی دیاریکراودابن و ڕەنگدانەوەی لە شیعرەکانی بۆ منداڵان هەبێت و بەرەو لایەنێکی دیاریکراو ئاراستەیان بکات.

٢ـ جەختکردن لەسەر شیرینی و ناسکی و ئاسانی زمانی شیعر بۆ منداڵان، بەپێی قۆناغەکانی تەمەنیان و بەپێی وشە و ڕستە گونجاوەکانی فەرهەنگی زمانیان.
پێویستە وشەکانی شیعری منداڵان ئاسان و ناسک و ڕەوان بن، تەڕ و پاراوبن. بەبی گرێ و گۆبن. وەکو گوێ جوان و گەش و بەنخەشبن، وەکو پەپوولە نەرم و نیان و نەخشینبن. وەک پەلکەزێڕینە ڕەنگاوڕەنگبن. بە تەواوی وەک دڵپاکی و بەتاوانی و ڕاستگۆیی و جوانی و سادەیی منداڵان بن، کە پاک و جوان و بەتاوان و ڕاستن. ئەم مەرجانەش وا پێویست دەکات، کە شاعیرانی منداڵانی کوردمان، شارەزاییەکی باشیان لە زمان و لە ڕەزمانی کوردی لە داشتنی ڕستەدا هەبێت.

٣ـ وا باشە کەشی نیوە دێڕەکانی شیعر بۆ منداڵان، ژمارەی بەگەکانیان لە (٦، ٧، ٨ ، ١٠) بەگە زیاتر نەبن. کەشی بەگەیی "پەنجەیی" ئاسانترین کەشی شیعری منداڵانە.
باشتریش وایە، ژمارەی وشەکانی هەر شیعرێک بۆ منداڵان لە (٥٠) وشە زیاتر نەبن.
(کەش) و (ترپە) و (میوزیک) سێ بنەمای سەرەکین لە شیعردا. پەیوەندییان بەیەکەوە هەیە و تەواوکەری یەکترین. یا گیانێکن لە سێ جەستەدان.
ریتم و تەکنیکیش پێویستە بەپێی پێوەرەکانی شیعری منداڵان ڕەکبخرێن.

٤ـ دوورکەوتنەوە لە بەکارهێنانی ڕەوانبێژی و تێز و ئاڵەزی

لە شیعر بۆ منداڵان.

٥ـ هەڵبژاردنی ئەو بابەتانەی، کە لەگەڵ ژیان و گرنگی پێدانی منداڵاندا گونجاون و لە ژینگەیانەوە نزیکن و بە ئەم سەردەمە بگونجین.

٦ـ پێویستە شیعری منداڵان، بابەتی ڕووشتی و پەروەردەیی و دڕووونی و نیشتمانی و کۆمەڵایەتی و ژینگەپارێزی و مرۆڤایەتی لە خۆ بگرێت، تا لە منداڵییەوە بە ئەم بابەتانە ڕابهێنرێن.

٧ـ پێویستە ئەو سروود و شیعرانەی کە ئاوازیان بۆ دادەنێن و دەکرێن بە گۆرانی و بۆ سروود بۆ منداڵان و لەڕووی تەلەفزیۆنەکاندا تەماردەکرێن. لەژێر چاودێریی کەسانی پسپۆر و شارەزای بواری ئەدەبی منداڵان و دڕووونناسی و پەروەردە و هونەری منداڵاندابن. چونکە منداڵان ئەم هونراوانە لەبەردەکەن. کاریگەرییان لە ژیانی منداڵاندا دەبێت.

٨ـ پێویستە شاعیرانی شیعرنووس بۆ منداڵان لەگەڵ بواری پەروەردە و دڕووونناسی و ئارەزووکانی منداڵان نابەدەن.

٩ـ پێویستە شاعیرانی شیعرنووسی منداڵان ئەوە بزانن، کە شیعری منداڵان، وەک هەر بابەتێکی تری ئەدەبی، پێویستی بە داهێنان و گەشەکردن هەیە. پێویستی بە تەکنیک و ستایل و بە شێوازی گوزارشتکردنی تازە هەیە. چونکە منداڵانی ئەمەڕ منداڵانی سەدەی رابردوو نین. خواست و هیوا و خەون و ئارەزووکانیشیان جیاوازن.

١٠ـ پێویستە شاعیرانی شیعرنووس بۆ منداڵان، ناونیشانی کورت و گونجاو بۆ شیعرەکانیان دابنێن. ناونیشانەکانیش گوزارشت لە ناوەڕۆکی شیعرەکانیان بکەن.

١١ـ مانگی ئەپریلی هەموو ساڵێک، بە مانگی شیعری نیشتمانی دانراوە. ئەم مانگە بۆ ئەوە و هەوڵبدن کە زۆرترین شیعری نیشتمانی بۆ منداڵەکانتان بخوێننەوە.
١٢ـ شیعری ئازاد بۆ منداڵان، لە لای منداڵان چێژێکی ئەوتەی نییە، وەک ئەو چێژەی کە لە شیعری کێشدار و سەروادار و میوزیکدار و ئاوازدارداوەری دەگرن. دەڵێن: شیعری ئازاد بۆ منداڵان،

وەک مەزی بە تەی یاریی تەنسی سەر مەز وایە.
(ئازار پاد) دەت:"کاتک کە شیعر لە ئاواز دووربکەوتەوە، وشک دەبتەوە".

ناەین، شیعری ئازادی جوانمان بە منداان نییە، بەام زر کەمن. لە ئزموونی دوو سە شاعیر زیاتر نییە، ئوانیش جاروبار شیعری ئازاد بە منداان دنووسن. هەندە شیعریش کە لژر ناوی شیعری ئازاد دایە بە منداان، لە راستیدا، هیچ چیژکی شیعریان تدا نییە. بریتین لە پخشانی نیوچە هونریی سادە، نک شیعر.
با ئم بابتە بە رخنگرانی شارزای بواری شیعری ئازاد بجبهلین.

گرنگییەکانی شیعر بە منداان

لەو بەوایەدام، بە زانینی گرنگییە سەیرکانی شیعر بە منداان سەرسام دبن. زر بە کورتی باس لە چەند گرنگییەک لە گرنگییەکانی شیعر بە منداان دکەین:

١ـ شیعر گەشە بە زمانی منداان دکات و شارزایی زمانی داهنانیان زیاتر دکات. توانایەکی زیاتریشیان دبەت بە گوزارشتکردن لە سز و خیاڵ و لە هستکانیان. بە گشکردنی بەهرەی نووسینیان لە شیعردا. فەرهەنگی وشەکانیشیان دولەمەنتر دکات، لە رەی خوندنەوە و بیستنی شیعرەوە کەمەک وشە و رستەی تازە فردبن.

٢ـ شیعر هایەکی گرنگە بە منداان، بە گوزارشتکردن لە بیر و ناخ و سز و دروونیان، بە گەشەکردنی خەیاڵ و بەهرەی ئەدبی و هیوا و خولیا و خونکانیان.

٣ـ زر گرنگە هەر لە منداییەوە منداەکانتان بە چژ و حەز و خشەویستی بە شیعر رابهنن. نەک تەنیا هەر لە قوتابخانەدا، بەکو لە ژیانی رژانەیان و لە پەیوندییەکانیشیاندا سوودیان پ دبەخشت.

٤ـ شیعر گەی درگای بسوود و گرنگ بە منداەکانتان دکاتەوە، کە بە درژایی ژیانیان سوودیان پدەبخشن. کەواتا نابت گرنگی و سوودکانی شیعر بە منداان فرامش و پشتگو بخەن.

٥ــ شیعر رەخنەکی گرنگ و کاریگەریەکی زۆری لە پەروەردەکردنی دروست و لە ئاراستەکردنی راستی منداڵاندا هەیە. لە ئامادەکردنیان بۆ ژیان و داهاتوویەکی گەشتر.
٦ــ شیعری شیرین و جوان ناسک، پڕداویستیە دەروونیەکانی منداڵان مەست دەکات. زاخاوی بیر و هۆش و هزریان دەدات. چێژی جوانیان پێ دەبەخشێت.

٧ــ بە دەنگەکی بەرز و خۆش و شیرین شیعر بۆ منداڵەکانتان بخوێننەوە. دڵ هۆشتا منداڵن و لە واتاکانی وشەکان تێنەگەن، بەڵام هەست بە چێژی موزیکی و ترپەی سەروای شیعرەکان دەکەن. بە مەرجێک شیعرەکان سووک و ئاسان بن.

٨ــ شیعری شیرین، بوارێکی باشە بۆ فێرکردنی منداڵەکانتان بە زمانی کوردیمان.

٩ــ شیعر هانی منداڵان دەدات بۆ خوێندنەوە و بۆ دەرخستنی بۆچوونی ئەدەبییان.

١٠ــ شیعر ئاسۆی بیر و ئەندێشە و خەیاڵی منداڵان فراوانتر و گەشتر دەکات و یارمەتییان دەدات بۆ بیرکردنەوە لە داهێنان و پێشکەوتن.

١١ــ شیعر، منداڵان بە گەڵ بابەتی هەمەجۆر و بە هەستی جیاواز دەناسێنێت.

١٢ــ سەروای ناسکی شیعر، رێگەیەکی نایابە بۆ منداڵانی بچووک، بۆ گەشەکردنی هۆشیاریان و ئاشنابوونیان بە زمانی دایک و بە جۆری دەنگەکان و ترپەکان.

١٣ــ ئەو منداڵە بەهرەمەندانەی کە هۆگری خوێندنەوەی شیعر دەبن و لە لایەن دایکان و باوکان و دادکانیان و مامۆستاکانیانەوە هاندەدرێن و پەروەردە دەکرێن، هەر لە منداڵییەوە ئالووودی چێژی شیعر دەبن و لە ژینگەیەکی شیعر دوستدا پەروەردە دەبن. شەیدای خوێندنەوەی شیعر دەبن. ناتوانن بە درێژی ژیانیان واز لە خوێندنەوەی شیعر بهێنن. شیعر دەبێت بە بەشێک لە ژیانیان. بە دووریشی مەزانن، کە هەندێک لەم منداڵانە ببن بە شاعیر و بە نووسەری بواری ئەدەبیاتی منداڵان. منداڵان هەر بۆ خۆسکی

ئارەزووی گەرانی و ئاوازی شیرینیان تێدایە.
گەلێک لە کەسە شاعیرانی کورد و جیهانی، لە منداڵییەوە هەگری شیعر نووسین بوون، لەگەڵ شیعردا ژیان و گەورەبوون، تا بوون بەو شاعیرە مەزن و ناسراوانە.

١٤ـ لە میانەی شیعرەوە، بەهرە و گەلی لە تواناکانی منداڵان دەردەکەون، وەک دەنگخۆشی و بە جوانی پێشکەش کردنی شیعر و دەرخستنی ئازایەتی ئەدەبییان.

١٥ـ شیعر و سروود، رێحی کوردایەتی و هاوبەستەبوون و کوردستان پەرروەری لە دڵی منداڵاکانتان شیرینتر دەکات. پەرەشکی زیاتری نیشتمانییان دەبزوێنێت.
زیاتریش پابەندی نەریت و بەها نیشتمانییەکان دەبن.

١٦ـ شیعری شیرین و گونجاو بۆ منداڵان، گەشە بە چێژی ئەدەبی منداڵان دەکات و هەست دەوەمەمەنتریان دەکات و هانیان دەدات بۆ دەرخستنی توانا و بەهرەکانیان.

١٧ـ شیعر، هەکارێکە بۆ بنیاتنانی کەسایەتییەکی دروست و بۆ رووەندنی ڕوشتی بەرز و خوو و نەریت و بەهای جوان. بۆ زاخاودانی هەش و هەست و دەروونی منداڵان. کە کاریگەرییان لە ژیانی ئەمڕۆ و داهاتوویان دەبێت.

١٨ـ پەروەردەکردنی منداڵان بە ئاشنابوون و خۆشەویستی بۆ شیعر، نەک هەر لە قوتابخانەدا بەڵکو لە ژیانی ڕۆژانەیان و پەیوەندییەکانیشیاندا سوودیان پێ دەبخشێت.
١٩ـ شاعیرانی منداڵان، لە میانەی شیعرەکانیانەوە، هانی منداڵانی کوردستان دەدەن، بۆ ژینگەپارێزی، بۆ پاکڕاگرتن و پاراستنی سروشتی جوان و ڕەنگینی کوردستان.
٢٠ـ شیعر ڕەگەکی گرنگی لە چارەسەرکردنی هەندێ گرفتی دەروونی منداڵان هەیە وەکو: ترس، شەرم، گۆشەگیری، دەتەنگی هەیە.
٢١ـ شیعری منداڵان، یەکێکە لە گرنگترین ڕێگەکانی ڕێنبیریی منداڵان، کە گەلێک ناوەڕۆکی گرنگیان بۆ کورت دەکاتەوە.
٢٢ـ زۆریش پێویستیمان بۆ لێکدانەوە و بۆ ڕەخنەی زانستی بنیاتنەر هەیە، بۆ لە بژنگدانی شیعرەکانی منداڵان. بۆ دیاریکردنی لایەنی جوانییان و بۆ دیاریکردنی هەڵە و نادروستییەکانیان، لە هەموو ڕوویەکەوە. چونکە شیعر بۆ

ڕەخنە پێشناکەوێت.
داوا لە شاعیرانی شیعرنووس بۆ منداڵان و لە دادگانی باخچەکانی منداڵان و لە مامۆستایانی قوتابخانە بنەڕەتییەکان و لە دایکان و باوکان دەکەین، کە منداڵەکانیان و قوتابییەکانیان ئاشنا و هاوگری شیعری جوان و بەسوود بکەن، چونکە شیعر لە زۆر ڕووەوە سوودێکی زۆر نایاب بە منداڵەکانتان و بە قوتابییەکانتان دەبەخشێت.

کەواتا شیعر دەتوانێت ئەرکێکی زۆر گرنگ ببینێت، لە چەند ڕاهەندێکی وەک: پەروەردەیی و نەتەوەیی و نیشتمانی و کۆمەڵایەتی و ڕۆشتی و جوانی و سروشتی و ویژدانی و سۆزداری و هزری مرۆڤایەتی. ئەوە شیعری منداڵانە، کە منداڵە چاوگەشەکانتان بە کوردایەتی و کوردستان پەروەری گۆش و پەروەردە دەکات. فێری وانەی نیشتمان پەروەری و دڵسۆزی و خەبات و تێکۆشان و خۆڕاگری و ئازایەتی و دڵێری و بەرگری و کۆڵنەدانیان دەکات. ئەوە شیعرە کە ڕێڕەکانتان فێری ڕۆشت بەرزی و ڕەفتار دروستی و گەشبینی و هیواخوازی و چاکەخوازی و هاوکاری و یارمەتی و لێبووردن و ڕێزگرتن و برایەتی و ژینگەپارێزی و هاوڵاتی و مرۆڤایەتی و زۆر شتی جوانی تر دەکات.

ڕزا شوان
نەرویج: ٢٨/ ئۆکتۆبەر/٢٠٢٢

کتێبی (دیداری ئەدەبی منداڵان)چاپ و باوکرایەوە

کتێبی (دیداری ئەدەبی منداڵان)چەند توژینەوەیەکی ئەدەبیی و ڕەخنەیی، کۆتە بەرچاوی خوێنەرانی ئازیز و کتێبخانەی کوردیی ڕابگەیەنرێ.
کتێبی (دیداری ئەدەبی منداڵان)، لە باو کراوکانی یەکێتیی نووسەرانی کورد – لقی سلێمانییە، کە بەرهەمێکی هاوبەشی (١٠)

نووسەری بواری ئەدەبی منداڵانە و بە تیراژی (٥٠٠)دانە لە دوو تۆمی (١٦٢) لاپەڕەدا چاپ و بڵاوکراوەتەوە.
لە ناوەندەکی کتێبەکەدا هاتووە، کە ناوی تۆژینەوە و نووسەرەکان، بەم شێوەیە دانراون.

١- چەند سەرنج و وردبوونەوەیەک لە مەژووی ئەدەبی منداڵانی کورد، ئەمین محەمەد.
٢- گرنگیی و بایەخی ئەدەبیاتی منداڵان و کاریگەری لەسەر پێشکەوتنی گەلان، پەیام ئیبراهیم.
٣- گرنگیی نووسینی تەمەن لەسەر بەرگی کتێبی منداڵان، د. هاوژین سەیوە.
٤- شیعر بۆ منداڵان نووسراو و شیعر دەرخکردن، محەمەد فەریق حەسەن.
٥- ڕێگە و بایەخی ڕێخنە لە ئەدەبی منداڵاندا، زیاد ڕەشاد قادر.
٦- بەراوردی ئاستی ئەدەبیاتی منداڵان و کاریگەریی لەسەر کەلتووری کەمەڵایەتی پێکەوەژیانی ئاشتیانەی نەتەوەکان، د. ماجید خەلیل.
٧- ڕۆڵی ئەدەبی منداڵ لە کارامەییە کەمەڵایەتیەکاندا، مەحمود عەبدولکەریم باجەڵان.
٨- ڕۆڵی نووسەری ژن لە ئەدەبیاتی منداڵانی کورددا، زارا ئەحمەد جاف.
٩- ڕۆڵی ڕاگەیاندن، لە ئەدەبیات و ڕۆشنبیریی منداڵاندا، ڕێستەم خامەش.
١٠- چۆن منداڵ هەگری خوێندنەوە بکەین؟ فەوزیە مەنمی.

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گووماڵ-(33).. شەماڵ بارەوانی

بەشی سی و سێ

هەی لەوەی سەرت بەم..!

لە هەولێر دووسان لە گەڕەکی ئیسکان و لە قوتابخانەی(موحەمەد)یە، لەناو مزگەوتی حاجی قادرکی قوتابی

خوەندنی ئیسلامی و فەقێی حوجرە بووم.

جا عادەتەن بەهەی نزیکی ئیسکان لە بازاڕەوە، ئەمەی فەقێیەکان هەرکاتێک پێویستیمان بە بازاڕی کردن و شتێك بوایە، زۆربەی جار هەر بەپێ دەگەشتینە ناو بازاڕ.

بەو بۆنەیەوە، ئەوە چەژەکی لە ئیسکان بە پێیان دەگەیشتمە بازاڕ، قاتێکی کوردیم لەبەربوو و کەاو جامانەیەکیشم لەسەر بوو.

جامانەکەم هێندە گەورەبوو دەتگووت هی پیاوە هیندێکانە. زۆر بە پەزەوە هەستم دەکرد و جۆرێک لە خۆبایی بوون و وەک بادینێکان دەبزن: تە مەزنیم پێوە دیاربوو.

بەکەمانەکی دادەگیشتم، لەیەکێک لە گەڕەکەکانی نەوان ئیسکان-بازاڕ، یەک کەمەڵە ژن لەبەر دەرگای حەوشەی یەکێک لە ماڵەکانی ئەو گەڕەکە و لەقانچی دانیشتبوون.

دیقەتم دا هەموویان کورد وتانی بە چوار چاوان و لەبنی پێم، تا تەپی سەرم، تەماشایان دەکردم و لەبن لەوانیشەوە، پستە پستیان بوو و پێم پێدەکەنین.

لە دڵی خۆمدا گووتم: لەوەدەچێت ئەستا پێم بڵێن: های لەوە ! تە سەیری، ئەو فەقێیە بنچکە فسە جامانە گەورەیەتان دیتییە چەند لەخۆبایییە و چەندە بە ئەتەکەت و لووت بەرزییەوە هاتەکات! دووسە منداڵیش تازەک واوەتر و لە نزیک ژنەکان خەریکی یاریکردن بوون. منداڵەکان هەموویان تەم ئامان و ئەو تەمەنەی من و ئەو جامانەو ستایلی جل وبە رگی منیان لا سەیربوو، وەک بڵێیت شتێکی سەیر و عەنتیکەیان دیتبێت.

یەکێک لە منداڵەکان بانگی کردم: هەی هەی! کو ئاوەم دایەوە و تەماشام کرد، گووتی: هەی لەوەی سەرت بەم.(نەیزانی ناوی ئەوەی سەرم چییە) وای باوکەت، کاتێک وای پێ گووتم، هەر خوا دەزانێت کە چەندە تەریق بووەوە و لە شەرمان چەند هەنگم هەنا و برد. تەبینیم کرد ژنەکان هەموویان دەمی خۆیان بە لایەکی سەرپۆشەکانیان گرتووە و لەژێر لەوەوە پێدەکەنن. منیش لەشەرمان حەوت هەنگم گەڵی و زەوی شەقی ببردبووایە دەگەشتمە ژێرەوە. ئاخرییەکەی ژنەکیان غاریدا منداڵەکە، تا لەی بدات و منداڵەکە هەڵات و ژنەکە پێی گووت: بووستە، بەس بتگرم هەی سەر گەورەی قوون ئەستوور. منیش سەری خەم شکەرد و هەنگاوەکانم خێراکردن و بە شەرمەوە و بە پەلە ئەو ناوەم

جێ هێشت.

ئێران: لە ئاپۆیندێك زیاتر!..
عدنان کریم

هێزە ئیسلامیەکانی ئێران بەئابڕیی ئایەتوڵڵا خومەینی لەخۆوە نەیانتوانی بەئاسانی سواری شەپۆلی شۆڕشی ساڵی ١٩٥٧ ی ئێران ببن. نەفرەتی گشتیی خەڵك لە ڕژیمی شای ئێو سەردەم، پایگای تاکادیمیك بەهێزی ئایەتوڵڵاکانی ئێوکاتە لە کۆمەڵگای ئێران، ڕەخنەنەکردنی ئێو ڕەوتە دینیە لایەن هێزە دیموکرات و چەپەکانەوە لە دوو ساڵی ئاپۆیینی گەلانی ئێران ٧٧-٧٩ و ستراتیجیەتی هەموو پەکەوە و دەس لەناو دەست بە ڕووخاندنی شا وزەر هەکاری تری هاوچەشن توانیان ژینگەیەکی سیاسیی گونجاو بڕەهەم بهێنن کە لەئاکامدا لە منادانی شۆڕشی ئێو کاتەوە، کۆماری ئیسلامیی ئێران لەدایك بوو. هەربەیە لە یەفراندەمی ساڵی ١٩٨٠ دا 98% ی بەشداربووانی یەفراندەمەك کە بە هەڵبژاردنی جێری سیستمی سیاسی ڕەکخرا، دەنگیان دا بە بژاردەی کۆماری ئیسلامی.
ئاپۆیینی سەراسەریی ئێستای گەلانی، بەمانایەك لە ماناکان، لەناوەڕۆکی خەیدا بە ئاستکردنەوەیکی درەنگ وەختی ئێو هەڵە مێژوویییە. خومەینی بەهاوکاریی هێزەکانی وەکوو بەرەی میللی و نەهزەتی ئازادی و تەیفەك کەسایەتیی نیمچە لیبرالی وەکوو کەریم سنجابی و حەسەنی بەنی سەدرو مەهدی بازرگان و سادقی قوتب زادە، کە سەرانی ڕەوتی نیشتیمانی – لیبرالی ئێو سەردەمبوون، توانی پایەکانی نیزامەکی فاشیی دینی لە ئێراندا دابمەزرێنێ. بەنام ئێوە هەڵەیکی مێژوویی گەورەیە گەر پەمان وابە تەنها دیماگۆجیەتی ئایەتوڵڵاکان و دەستگرەیی لیبرالەکان و دەستپاچەیی و گومانایی چەپەکان و دەستسووککردنی ڕژاوا بوو کە بواری گونجاویان ڕەخساند بە ئێو وەرچەرخانە مێژوویییە و تێپەڕاندنی ئێو تراجیدیە سیاسیە تالە کە ئاکامەکەی دامەزراندنی (جمهوریی ئیسلامیی ئێران) ی لەکۆتەوە وەکوو نیزامەکی سیاسی کە لەسەر بناغەی دەستووریی (ویلایەتی فەقیە) و هێژموونیی ئایەتوڵڵاکانی ئێو وەاتە و جێبەجێکردنی حوکمی شەریعەتی ئیسلامی ڕاوەستاوە.

کاریگەریە قووڵەکانی ٤٣ ساڵە دەسەڵاتی ئیمام (جمهوری)ە نەك تەنها گیانەوەری ئێران بوو وەکوو وڵاتێکی خاوەن ئابووریی شارستانی و پایگایەکی نەشنەبیری بە دواوە، بەڵکوو پریشکی ئیمام (غەفڵەتە مژووویی) یەی بەسەر گەلانی ئێراندا تێپەڕی هەر زوو سنووری ئاو وڵاتەی بڕاند و ئاخوندەکانی جمهوری ئیسلامی زۆربەی وڵاتانی ناوچەکە و قەیرانە سیاسی و ئابووریەکانی ناوچەکەیان کرد بە شانەی ناردنە دەرەوەی ئاو (فاشیزمە ئیسلامی) یەی کە هەموو توانا ئابووری و جیۆپۆلیتیکی و شارستانی و بەها مژووییەکانی ئێرانی لاو کارزارە دا خستەگەڕ و زۆریش سەرکەوتوو بوو تیایدا.
پێچەوانەی ٤٣ ساڵە لە حوکمڕانیی ئیسلامیەکان لە ئێراندا نەیانتوانیبە میزاج و عەقڵیەت و فەرهەنگی ژیاندۆستی و ئازادیخوازی و پشکۆتنپەروەری و ئاواتی دەسگەیشتن بە جیهانێکی شکۆفا و سەردەمیانە لەناو خەڵکی ئێراندا بچەپێنن وخەفەی بکەن. کوشتن و زیندان، سەپاندنی زۆرملێی جیاوازیی جێندەری و حوکمی شەریعەت، دەسەڵاتی دێیان دامودەزگای سەرکوت و خەفەقان و ... تاد، شکستیان هێنا لە وەرچەرخاندنی ئاراستەی خواست و هەوەسەکانی شارستانی و فەرهەنگیی گەلانی ئێران. هاستە لەسەرەو و بەواتە دەسەڵاتێکی ئیسلامیی خاوەن ئیجیندای سەدەکانی ناوەڕاست لاو ٤٣ ساڵەدا لەسەرکار بووە بەئام لاولاشەو تەفاعولاتی شەشگەڕانە و ئازادیخوازانە و یەکسانیخوازیی ملیۆنەها مرۆڤی ئێرانی لەناو ئاو مەنجەڵی ئیستیبداد و ستەمە هەمەلایەنیەدا لە کوڵان و تەفاعول و ئامادەسازیەکی بەوەندا بووە وبە هەژمك گەیاوە کە تای تەرازوو بە قازانجی ئەوان بگەڕێت.
خەڵکی شەشگەڵەی ئێران لەم هاپەیندا دژایەتیی خۆیان لەگەڵ جەوهەریترین بونیادەکانی ئیمام ژیمە ئاینیە فاشیدا هاگیاندووە. ئەوان نەخوازیاری ئیسلاحی ژیمی ئیستان نە لایەنگری ئیمام باە و ئاو باەی دەسەڵات. ئاوە جیاوازیی چەناییەتیی سەرکیی ئیمام هاپەیندە شەشگەڵانیەی ئێستایە لەگەڵ بزووتنەوەکانی سەوزەکان یا بزووتنەوەی داخوازیی خەڵکی لەسالی ٢٠١٩دا. بەومانایە بە جیاواز لە هەموو قەناغەکانی پێشووتر، ئیمام هاپەیندە بەرهەمی گۆشەی کەڵەکەبووی خودجۆشی هۆشیاریی فەرهەنگی و سیاسیی زۆربەی کۆمەڵگای ئێران و بەتایبەتی ئیلیتی لاوانی وڵاتە بە تایبەتیش بەو بەشە مژووویی و دەگمەنەی کە ژنانی ئێران ئیگەڕێن.
جەر و ناوەڕۆکی ئاو خودئاگاهیە سنووری نەتاوە و ئایین و مەزهەبەکان و ناوچە جوگرافیەکانی وڵاتەکە تێپەڕێنێت.هەر بە نموونە کوردی ئێرانی خواستەکانی لە بواری ستەمی نەتاوەیی و دژایەتیی شۆفینیزمدا ناخاتە بەرانبەر هیچ پێکهاتە و گەلێکی تری

ئێران بەکوو سەراغی ئەو ئامانجانەی لەگەڵی هەوخاندنی ژیمی ئێستا و خەباتی هاوبەش ویەکگرتووی خەڵگی گەلانی تری ئێراندا ئەکات بۆ بەدیهێنانی ئازادی و دیموکراسی و فرەیی و یەکسانی لەهەموو ئێراندا.

سروشتی خودجێشی بزووتنەوەی گەورەی جەماوەریی ئێستای ئێران بەو مانایە نیە کە هێز و باوەڕی فکری و سیاسی و مەیل و ئاراستەی کەمایەتی و چینایەتی تیایدا نیە بەکوو بوونی ئەو ئاراستە و بیروباوەڕانە دیاردەیەکی زیندوو و پێزەتیف و بەدیهیە. خودجێشی و سروشتی بوونی ئەم بزووتنەوە سەرتاسەریە بەو مانایەیە کە دروستکراوی هیچ هێز و حیزب و هێکخراوەکی ناوخۆ یا ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی دەرەوە نیە بۆ چەپ و ناوەڕاست و سەنتەرەوە. دروشم و بانگەواز و سیمای سیاسی و فکریی ئەم بزووتنەوە شۆشگێڕە ئێسیلە لە کتێبەکان و بەرنامەی حیزبەکان و وەڕامدانەوە بۆ داواکاریی هێزە سیاسیە تەقلیدیەکانەوە دەرنەکەشراوە بەکوو هەنگدانەوەی خودهۆشیاریی خەڵك بەگشتی و چالاکوانانی ناو شار و وەتەکە و تەفاعولی زیندووی ئەوان و تاقیکردنەوەی ساڵەهای ساڵ خەبات و بەرەنگاریی ئەوانە لە ناوەوە. هیچ یەك لە شەوازەکانی خەبات و داخوازی و تەکتیکەکان و هونەری خەباتگێڕەی لەجەرگەی ئەم بزووتنەوەیەدا لە دونیای کتیب و بەرنامەکانەوە سەری دەرنەهێناوە و بگرە ئێساتەکەی لەوەوەیە کە هەنگدانەوە و بەرهەمی دەستوپەنجە نەرمکردنی هابەرانی فیعلیی ناودەی هاپەیمانکەیە بە سابیقەی سیاسی و عەمەلیانەوە. ئەو قسەیە بەومانایە نیە کە بەرنامە و هۆشیاری و فکر و تیەری کەم بایەخ یاخود لای ئەو چالاکوانانە جێگەیەکی نیە بەرەکوو بەو مانایەیە کە گشت ئەو پەویستیانە بە پەیوەندیەکی هاستەوخۆ بە ئیمکانات و توانایەکانی خودی بزووتنەوە شۆشگێڕەکەوە گرێدراوە و هاستی و دروستی هەریەکەیان بە پەوانی پەویستیەکانی ئەو بزووتنەوەیە پەوانە ئەکرێت.

جگە لەوانەش گرێ و پرسیاری وەکوو هابەری و هێکخستن وهەروەها چاوەڕوانی و سەراغکردنی ئەو جۆرە مەسەلانە بە عەینەکی میتۆدی سواوی کلاسیکی و ئایدیەلۆجی هەنگبە تووشی جۆرێك لەگومڕایەمان بکات. بزووتنەوەیەك بەو تایبەتمەندیانەوە، خەی بەستەری دەرکەوتن و خەماندن و بەهێزبوون و دەرکەوتنی چەندین شەوازە لە هێکخستی سروشتیی وا کە لە تەفاعولاتی ئەم کردە شۆشگێڕە گەورە و کەم وێنەیەوە سەردەردێنێت کە سەرچاوەی سەرەکی بەڕام نەك تەنهای هۆشیاریەکەی، خودی بەتەی ئەم هاپەیمانێتی ئێستایە.

لایەکی تروە کەسەرنجی تەکەشرانی شۆشگێڕەی ئێستای ناوخۆی ئێران چەقبەستووە لەسەر دروشمێکی سەنتراڵ کە بریتیە لە هەوخانی ژیم

بەهەموو بونیاد و ڕیشە و دام و دەزگاکانیەوە. ئاستەر کە ڕووخانی ڕژیمی ئێستا دەرگا ئەخاتە سەرپشت لەسەر ململانێیەکی دوورودرێژ سەبارەت بە کێشە قووڵەکان و مەسەلە ستراتیجیەکانی کەمەڵگای ئێران، بەڵام ئەو بەستەرە دیموکراتیکەی کە ڕووخانی ڕژیم بەدەستی خودی خەڵك و بەشەوەی شۆشگێڕانە فەراهەمی دەنێت، و مانەوە و درێژەی حوزووری خەڵك لەدوای ڕووخانی خەڵکیش زامن ئەکات و بەوجۆرێش ڕێئەگرە لە دووبارەبوونەوەی ئەو سیستەمە حیزبەکراتیەی کە لەسەر بنەمای نەتەوەیی و ئایینی و مەزهەبی وتایفی لە عێراقی دوای ٢٠٠٣ دا (بە نموونە) ، سەریان دەرهێنا.
ڕووتی تا ئێستای ئاپۆیینی ئێران پاکژی و خاوێنیی خۆی پاراستووە لە زەرەك لە خۆش ودەردەکانی بزووتنەوە سیاسیە کلاسیکیە جەماوەریەکانی ناوچەکە بەتایبەتی ئەوانەی ناسراون بەبەهاری عەرەبی. یەکگرتوویی ئەوان، یەك ئامانجیان، گیانی هاوخەباتی و هاوچارەنووسیی هاوبەشیان، یەکسانی و برایەتیەك کە لەناو پەکهاتە ئێسنی و ناوچەییە جیاوجۆرەکاندا سەری دەرهێناوە، بەتەنگەوەهاتنی یەکتری و هاوپشتیی نەوانیان، بەشداریی فراوان و کەم وێنەی ژنانی هەشیاری ئێران لە ڕیزی پێشەوەدا، ئازایەتی و جەسووریان لەبەرانبەر ڕژیمی هار و دیکتاتەری ئیسلامیدا و خۆدوورگرتن لەهەموو جۆرە دەمارگرژی و ناتەباییەکی نەتەوەیی و ناوچەیی، یا پێداگریی بەمانای فکری یا سیاسی، خۆدوورگرتن لە پاڵەوانبازیی ئایدیۆلۆجی و بەرزەفڕیی بەناوەڕۆکی سیاسی و دەیان دیاردەی پرشنگداری تر، ئومێدی سەرکەوتن لەم قۆناغی یەکەمدا، کە شتێك نیە جگە لەووخانی ڕژیم، بەهێزتر و ئاسۆدارتر ئەکەن.
گرێوکردن لەسەر سەرکەوتنی ئەم ئاپۆیینە لە ئێراندا لەوەدایە کە چەن پان و بەرینتر ئەبێتەوە لە جوغرافیای هەموو ئێراندا. لەگرێوی ئەوەدایە کە چەند بەشەجیاوجۆرەکانی تری کەمەڵگای ئێران پێوەی پێیوەست ئەبن و ئەبن بە مایەی هێز و وزەیەکی فراوانتر. سەرکەوتن لەئاسەی قووڵکردنەوەی زیاتری گیانی خەبات و تێکۆشانی هاوبەش و یەکپارچەی گەلانی ئێراندایە. لە ڕەزگرتنی جیاوازیەکان و چەسپاندنی مافی هەموو گەلانی وەاتەکە و یەکسانیی نەوانیان وبنەبڕکردنی ئاکامەکانی سیاسەتی شۆفینیی ڕژیم و ڕەوتە دژی خەڵکیەکان و جێخستنی شوناسی دەوڵەتی هاوەاتی و بنیاتنانەوەی پێیوەندیی نەوان هەموو هاوەاتیانی ئێران و دەسەڵات لەسەر بناغەی ئەرك و مافوکوو کۆنتراکتی نەوان دەوڵەت و خەڵکدایە. یەکسانیی جێبەدەری و مافی تەواوی ژنان بەشەکی دانەبراو و پەیوەرێکی گرنگیش بە بەرجەستەکردنەوەی ڕەوت و ماناکانی سەرکەوتن و ماهیەتی دەسەڵاتی داهاتووش. جێگیرکردنی خواستی دادی کۆمەڵایەتی و چاری هەژاری و

نادادیی جینایەتی وەکوو نەخشەی ئاپۆینی ئەستا، زامنی ئەوەیە هەنگاوەکی باش لەسەرکەوتن نزیك ببنەوە. خەکی شۆشگێڕی ئێران بەم ئاپۆینیان دەنگی خۆیان بەرزکردەوە لەدژی هەر جۆرە سیستەمکی سیاسی کۆلەسەر بناغەی نەتەوەیی یا ئاینی دامەزرابێت.
لەکەتایێدا نابێ ئەوەش لەیاد ببینەوە کە هەرچەن دامەزراندنی کۆماری ئیسلامی لە ئێراندا سەرەتای وەرچەرخانکی نەگەتیف و کارەساتباربوو لە ئاستی ناوچەکە و جیهاندا و بەتایبەتیش ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوینی تووشی دۆیان کێشەی دینی و مەزهەبی و ململانێی تەسك و کۆنەپەرست کرد و ئاراستەی دۆیان مەسەلەی وەکوو فەلەستین و بەرگریی لەلوبناندا ئاوەژووکردەوە و ناوەڕۆکیانی لەخن کرد و بەگشتیی دەستەوەردانکان و درێژکردنەوەی کلکی لەناوچەکەدا گەورەترین کارەساتی بەدواداهات، بەهەمان شێوە ڕووخاندنی لەپرەسێیکی سالمی شۆشگێڕانە و لەخوارەوە و بەدەستی خودی خەکی شۆشگێڕ و هۆشیاری خەڵك، ئەتوانێت یارمەتیدەر بێت لە گۆڕینی ئاراستەی سیاسەت و خەبات وبەو جۆرەش تیکۆشانی خەکی ناوچەکەش بەرەو ڕووتکی ئازادیخواز و مەدەنی ئاراستەبکات.
بە ڕووخانی شۆشگێڕانەی (جمهوریی ئیسلامی) یەکەك لەکەڵەکانی ئیسلامی سیاسی وەکوو بزووتنەوەیکی فاشی لە جیهان و ناوچەکەدا هەرەس دێنێت و پایگای ئیسلامی سیاسیش بەگشتی لاوازتر و ناپایەدارتر دەبێت.هەر بۆیە ئەمڕۆ ئێران بەوەرچەرخانکی گەورەی جارنووسسازدا تێئەپەڕێ. سەروشتی ئەو جووڵانەوە شۆشگێڕانە، بەووە بە ئاڕاقەی مەرکەزیی لە پرەسەی شۆشگێڕی و خەباتی ئازادیخوازانەی ناوچەکە. لەم ڕووەوە، تێرخانکردنی هەموو تواناکان بە سەرخستنی ئەو بزووتنەوەیە و پاپۆوانی بەرەو تڕپکی شۆشکی سەرتاسەری کە ئێران لە سەنگەری دەستەوەردانی کۆنەپەرستانە و قاتڵەی فاشیزمی ئیسلامیەوە بگەڕێت بە چرای شۆڕش و پەناگای مەدەنیەت و ئازادیخوازی لەناوچەکە و جیهاندا، ئەرکی لەپێشەوەی هەموو کەس و بزووتنەوەیکی ئازادیخواز و شۆشگێڕە.

ئۆکتۆبەری ٢٠٢٢

بنەچە و کەشی چوارین، لە هەنراوەی کوردیدا. تۆژینەوەیەکی پسنی مژووییە.. ئامادەسازی: عومەر عادل عەبدوڵا

سنووری تۆژینەوەکە:
سنووری تۆژینەوەکە،لە دەوربەری چوارینکان دەخوێتەوە لە هەنراوەی کوردیدا،لە سەرەتادا هەوڵمداوە چەمکی چوارینکان لە چوارچێوەی ئەدەب و هەنراوەدا ڕوونبکەینەوە و پاشان دەچینە سەر ناوەڕۆک و ڕووخساری چوارینکان لە ئەدەبیاتی کوردیدا و هەندە بابەتی تر...

گرفتی تۆژینەوەکە:
گرفتکی ئەوتۆمان نەهاتە پێشەوە کە شایەنی باسکردن بێت.تەنها ئەوە نەبێت،کە بە وەردی مۆبایل نووسیمانەتەوە.کە هەندک درەنگی خستیین.ئەوەی ڕاستی بێت،قەسەکردن و لێدوان لە بارەی مژووەوە،خێی لە خێدا گرفتکە،چونکە پێویستی بە بەگاندن و خستنەڕووی هەندک سەرچاوەی مژووی ڕاست و دروست هەیە.

لێبازی تۆژینەوەکە:
لێبازی تۆژینەوەکە،لێبازکی پسنی ــ مژووییە،کە لە ڕێگەی پسنکردنی چوارینکانەوەتەقەلامان داوە بگەین بە ڕاستییکی مژووی بە ئەم بابەتە و هەندک بەچوونی مژووی کبکەینەوە و بیدەین لە بژەنگی ڕاستی.چونکە لەو سەرچاوانەی کە لە ڕابردوودا باسی لەوە کراوە،هەندک هەڵە تێگەیشتن و لاربوونەوەیکی تێدایە.

پێشەکی:
ئەمەی ئەمە خستووماتە ڕوو و داوامانەتە بەر تیغی تۆژینەوە،بابەتکی کورت و پوختە.لە ڕاستییدا،ئەمەش پێش ئەوەی تۆژینەوە بێت،کەکردنەوەیکە بە خێی،چونکە هەستاوین بە کەکردنەوە هەموو ئەوە بەچونانەی لەلایەن چەند نووسەرکی کورد و ناکوردەوە بە چوارین و مژووی چوارین کراوە.چونکە مژووی چوارین زەر لەوە دوو

درێژتره هەندێک بەچوونی لە بارەو خراوتە نەو باسکان.هەروەها بە پێی تێگەیشتی خەمان،هەوەمان داوە،تیشک بخەینە سەر چەند هەڵەیەک.

پێناسەی چوارین:
ئەمە، یەکێکە لە کۆنترین ئەو هونەرە شیعریانەی،کە هەنراوەکانی پێی نووسراوەتەوە.لە ئەدەبی(وێژەیی) عەرەبی و فارسی پێیدەوترێت(رباعی).هەروەها لە پاڵ ئەم ناوەشدا،(دوبیتی)بە بەکاردەهێنن.لە ئەدەبیاتی ئینگلیزیشدا بە(quaitran)دەناسرێتەوە.
بەڵام دکتۆر مارف خەزنەدار بۆراوردێی نەوان(چوارین و دووبەیت)کردووە بەوێی دەڵێت:((زاراوەی دووبەیت و چوارین لە ئەدەبیاتی کوردی دا هاوسەرن.لەباتی یەکێتری بەکاردەهێرێن،چونکە لە زۆر ووەوە لە یەکتری دەکەن.دووبەیت بەو واتای دوو دێرە شیعرە،...))١بەڵام لە خواروی پەیکەوە،جیاوازییەک دەخاتەوو:((بەڵام ئەمە لەرەدا مەبەستمان ئەوەیە دووبەیت بە هونەرێکی شیعری تر لە کوردیدا بەکاردەهێنرێ ، ئەم هونەر لە ئەدەبیاتی دیاڵێکتی گۆرانی دا ئاشکرا و دیارە.بە تایبەتی لە شیعری ئاینی یارسان.دووبەیت لەسەر کێشی دە سیلابی و وەستان لە ناوەڕاست دەبە و هەر چوار دێڕە شیعرەکە لەسەر یەک قافیە دەبە.شیعری بابە سەرهەنگ دەودانی و پیر شالیار و شا خۆشین و بابا ناوس و هی تر بەم شێوەیە خەیان دەنوێنن.))٢وەکو نموونەیەکێش،بە بەووەنکردنەوەی دووبەیت لە ئەدەبیاتی یارسانی و زیاتر ووەنکردنەوەی مەبەستەکەی(د.مارف)ئەم هەنراوەی سەرهەنگ دەودانی* دادەنێنین:

((ها یاگەم چەڵەن،ها یاگەم چەڵەن
وە وێنەی فەرهاد ها یاگەم چەڵەن
هاتم نەباڵەن پەستم نە کەڵەن
هامدەمم کەفەن،یاران نەهەڵەن

واتە:ئەوا جێگە و شوێنم بۆتە چۆڵی و بە وێنەی کەوتومەتە دەشت و بیاوان و ئاوارە بووم، وە هاڵ و بازیوێنی خواناسی لە باتەم و پەست و کەپەسم لە کەڵە و هاودەم و هاوڕازم کەوە یارانم هان لە تەکەشانی پەیداکرنمدا و هەموین ئاوارەبوون.)).٣
کەواتە بە پێی بەچوونی د.مارف بۆت،لە ئەدەبیاتی کوردیدا،دووبەیت جیاوازە لە چوارین.چیاوازیکەش لە ووی ناوەڕۆکیەوە، بەڵام ئەمە لەو باوەڕدایە،کە چوارین و دووبەیت هەمان هونەریی شیعرین.دووبەیت و چوارین تەنها جیاوازییان لەوەدایە:کە

بەم هونەر شیعرەکە،لە کوردییدا دەوترێت چوارین،وەک لە فارسییدا پێدەوترێت(دووبەیت)واتا جیاوازییەکەی جیاوازی زمانییە، نەک واتایی و مەبەستی.
چونکە هەروەکو خۆی لە پێناسەی چواریندا پێی وایە کە ناوەکی چوارینەکان خۆشویستی و سۆفیگەری و ئایینی و...جا ئەگەر لە دووبەیتەکانی بابە سەرهەنگ دەودانی و ئەو شاعیرانی تر بەوانین کە ئاماژەی پێداون،ئەو هیچ بەدەر لەو خەتانەی کە خۆی باسی کردوون.
سەبارەت بە بە پێناسەی چوارین گەلێک پێناسەی لە بارەوە کراوە.ئەمەش،هەوە دەدەین ئەو پێناسانە کەبکەینەوە،کە کۆبیرمەندان و هەندێک لە لێکۆڵەرانی تر،بە چواریینییان کردووە.
(جواد مصطفی)،لە پەرتووکی(في تراث العربي ـــ جزء الاول) دەڵێت:((چوارین(واتا:رباعی)بەڵای هەڵبەستوانەوە، گوزارشتە لە دووەڕ(الدوبیت).
کە دوو دێری شیعرین هاوسەروا و هاوکێشن و مەرجیش نیە نەوەدێری سێیەم هاوسەروا بێت.))٤
هەروەها(ئەحمەد هاشمی)لە پەرتووکی(میزان ذهب في صناع شعر العرب)بەم چەشنە پێناسەی دەکات:((ئەم کێشە هونەرە،لە فارسییەوە گواستراوەتەوە و بە(دوبیت)گەکراوە و لە دوو وشە پێکدێت.وشەی یەکەم بە مانایی دووان دێت وشەکەی دووەم مانایەکی عەرەبی هەیە.))٥مەبەستی لێکەڵەر کە وا دەڵێ((مانایەکی عەرەبی هەیە))،واتایی(بیت)ە بە مانایی(دێر)دەدات لە زمانی کوردییدا.
(د.سیروس شمسیا)لە بارەی (چوارین)ەوە دەڵێت((چوارین(رباعی) لە زماندا بە مانای چوار دانە دێت و لە چوار بەش پێکدێت...)).هەروەها لە فارسییدا چەند ناوەکی تر بە دانراوە،وەکو((دوبیتی،ترانە،(چهاردانە)چواردانە،(چهارخانە)چوارخانە)).٦
(حەبیب یغمالی)،کە مامۆستای ئەدەبیاتی فارسییە، بەم چەشنە دێتە پێناسەی چوارین و دەڵێت:((چوارین چوار نەوەدێرە،کە لەسەر کێشی(لاحول و لا قوة الا بالله)هەنراوەتەوە و سەروایەکەی سنووردارە.))٧لەم پێناسەیشدا،بە ڕوون دەبێتەوە،کە لە کلاسیکدا چوارین کێشی تایبەتی خۆی هەیە و بە شێوازی تایبەتی خۆی دەهەنرێتەوە.
لە نێو لێکۆڵەرانی کورددا،لە بارەی ناساندنی)چوارین)ەوە هەندێک بۆچوون خراوەتەڕوو.بە نموونە (د.مارف خەزنەدار)دەڵێت:((چوارین پارچە شیعرێک یان کارێکی ئەدەبی سەربەخۆ و تەواوە بە مەبەستی سۆفیزم و دەداری و فەلسەفە و شەراب و مەیخانە و پەند و قسەی نەستەق و دانایی و شتی تر بەکاردەهێنرێ.))٨

(عەزیز گەردی)لە بارەی پەناسەی ئەم جۆرە شیعرەدا ئاژیت:((بریتییە لە چوار لەتی سەربەخۆ مانایەکی ورد وقوڵ دەردەبڕن،دەبن چوارین وەکو ئەو وایە شاعیر بیەوێ یەک دەریای ئاو لە پەرداخێک بکا))بەو واتایەی چوارین:دەربڕینەکە، هەرچەندە لە چوار لەتە شیعرێکدەت،وەک مانایەکی گەورە و فراوان دەدات بە دەستەوە.هەیە بە(چوارینەکانی خەیام)یش زۆرجار دەوترێت چوارینە فەلسەفیەکانی خەیام.هەروەها،(عەزیز گەردی)لە کتێبی(فەرهەنگی کەشناسی)،دەڵێت:((بریتییە لە چوار لەت بە یەکەوە یەکەیەکی شیعری پێك دێنن.بە هەر چوار لەت دەگوترێ(بەیت).))٩
شێوە جیاوازەکانی چوارین لە ئەدەبییاتی کوردییدا:
چوارینەکانەکان،بە شێوەیەکی گشتی بە چەند شێوەیەک دەردەکەون و هەر جارەو بەرگێکی ئەدەبیاتە دەپۆشن،بەڵام بەشێوەیەکی گشتی دەتوانین دابەشییان بکەین بەسەر ئەم شێوانەی لای خوارەوە:

١.چوارینی بالوولی:
لە ئەدەبیاتی عەرەبییدا بەم شێوە چوارینەیە دەوترێت (مخالص)،کە بە مانای(تەواو)دێت.ئەمە کۆنترین و دێرینترین قاڵبی بەکارهێنراوی (چوارین)ە،لە ئەدەبیاتی کوردییدا.چونکە لە سەرەتاکانی هەنراوەی کوردییدا یەکەمجار(بالوولی ماهی)بەکارهێنراوە،بە پێی ئەو لێزبەندی کە(سەدیق بێرەکەیی)بە مێژووی وێژەی کوردی کردوویەتی.لەم جۆرە چوارینەیدا،((مەرجە هەردوو دێرەکە بە دوو وشە کۆتاییان پێهاتبێت،هاوچەشن بن.))[ئەحمەد هاشمی:٢٠١٢:١٤٢].ئەمە لە ناونانی ئەمجۆرە قاڵبەدا،تەنها ڕەچاوی مێژووی هەنراوەمان کردووە و لە سەنگەی ئەو مێژووەوە،ئەم ناوەمان بە دیاری کردووە و ڕەچاوی ئەدەبیاتی فارسییمان نەکردووە.

بەڵام لە ئەدەبیاتی فارسییدا، ئەو شاعیرانەی ئەم قاڵبەی پێڕەویان کردووە(شێخ بەهائی و ئەبو سەعید ئەبو خێر و…)بەڵام هەموو ئەمانە،دوای بالوولی ماهی ژیاون.ئەم چوارینە،هەر چوارلەتەکەی پابەندی یەک سەروان،بەم شێوەیە(AAAA).هەر بەیە ناونراوە چوارینەی تەواو چونکە هەموو لەتەکانی هەڵگری یەک سەروان.نموونەی ئەم شیعرە لە ئەدەبیاتی کوردییدا لە پارچە شیعری(نیشتمان١٠ی(ئەسیری)دا دەردەکەوێت:

خۆشەویستی نیشتمانت باعیسی ئیمانتA
چۆ و وەرانی وڵاتت مووجەبی فەوتانتA
تازە ئەم خاکە عەزیزە مەرهەم و دەرمانتA
کەبەز و ئەشکەوتی کەوی قەسرتە ئیوانتA

ب.چوارینی تاهیری:
لە ئەدەبیاتی عەرەبییدا.تەنها پێیوتراوە(رباعی).ئەم جۆرەیان بە ناوبانگترین قالبی چواریانە،چونکە لە هەموو قالبەکانی تر،زیاتر بەکارهێناوە.چوارینەکانی(عومەری خەیام)و(بابا تاهیری هەمەدانی)باشترین گواهیدەری ئەم لێدوانەن.ئەم چوارینە((لە ناوی بابا تاهیری هەمەدانییەوە هاتووە کە یەکەم جا ئەو ئەم داشبوونە سەروایەی لە چوارین بەکارهێناوە))١١ئەم جۆرە قالبە،د.مارف خەزنەدار بە چوارینەی(بە گونك)★ناوی بردووە.چوارینی تاهیری دابەشبوونی سەروایی بەم شێوەیە:لەتی یەکەم و دووەم و چوارەم هاوسەروان،بەڵام لەتی سێیەم ناسەروایە((چوارین دابەشبوونی سەروای جیاجیای هەیە،هەرە باوەکیان ئەمەیە:(ا ا ب ا).چوارین زۆر جۆری هەیە)).کەواتە،دوای چوارینی بالوولی ئەم شێوە چوارینە کۆنترین و دێرینترین شێوەی بەکارهێناوی چوارینە لە ئەدەبیاتی فارسی و کوردییدا.نموونەی ئەم چوارینە هەموو ئەو شاعیرانەدا کورددا لە چوارینەکی(عەبدوڵا گۆران)دا دەردەکەوێت:

نووستبووم،ژێریك لە خوما فەرمووی:
کە بە خۆو پشکووت غونچەی ئارزووی؟
خۆو برا مەرگ،تا زیندووی مەمرە،
کە مردی لە ژێر خاکا تۆر ئەنووی! ١٣

ج.چوارینی شکسپیری:
ئەم جۆریان،هەر لە ناوکێدا ڕا دیارە، قالبەکی نائاسنە و لە ئەدەبیاتی جیهانییەوە بە شێنە خۆی خەزادەتە نێو ئەدەبیاتەکەمانەوە.چەند ناوکی تریش هەیە،وەکو:سەروای موتەناویب و دەوری و پاڵەوانێتی..)(عەزیز گەردی)لەم بارەیەوە دەڵێت:((ئەم سەروایەیە بە شێوەی دەوری یەک لەدوای یەک دووبارە دەبنەوە…))١٤.ئەم چوارینە،لەبەر ئەوەی ناونراوە چوارینەی شکسپیری،چونکە شکسپیر یەکەمجار بەکاری هێناوە.لەم جۆرەدا لەتی یەکەم و سێیەم هاوسەروان و لەتی دووەم و چوارەم هاوسەروان،واتا،ئاوێزبوونی قالبەکەی بەمشێوەیە (ا ب ا ب).نموونەی ئەم قالبە لای گەلێک شاعیرانی کوردی بەدی دەکرێت،وەکو(شێخ نووری شێخ ساڵح)لە هەنراوەی(دەردی دڵ خەم)١٥دا پەیڕەوی کردووە:

دەردی دڵی خەم،جومڵەیەکی بێنمە تەقدیرA
ئینس و مەڵەک و جن و پەری دێنمە گریانB
بە شک موتەحەیر دەبە،دەوانە لە زنجیرA
سەد ئاقە و هەشیار ئەخەمە کێو و بیابانB

ح.چوارینی پترارکی:
ئەم جۆرەیان، بە ناوی(فرانچسکۆ پترارک)ی شاعیر و نووسەر و مێژوونووس دەروونناسی ئیتالییەوە ناونراوە.چونکە پێیان وایە ئەو یەکەمین کەسە،لە هەنینەوەی هونراوەکانیدا پێیەوی ئەم قالبەی کردووە. بەجگە لەم ناوەش چەند ناوێکی تری لێنراوە، وەکو(موتەعانیق،لە ناو یەک،لەباوەش یەک)بەڵام((زیاتر هەر بە چوارینەی پترارکی ناو دەبرێت،چونکە پترارک لەو چوارینانەی کە ل سۆنێتەکانیدا بەکاری دەهێنا،ئەم قالبەی داناوە))١٦،ئەم جۆرەیان سەروای یەکەم و چوارەم هاوسەروان و سەروا دووەم و سێیەم هاوسەروان واتا بەم شێوەیە(ABBA)،نموونەی ئەم جۆرەیان بە ووونی لە شیعرەکانی(گۆران و شێخ نووری شێخ ساڵح)دا بوونی هەیە، بە نموونە(عەبدوڵا گۆران)لەم شیعری(مەدەنییەت)١٧دا دەردەکەوێت:

قەومی کوردی هەژاری بێچارەA
وەڵی تەیهی جەهالەتە،هاوار!B
ماندوو،مردووە غەرقی تەز و غوبارB
تەی ئەکا ئەم موحیتی ئەسرارە!A

شایەنی باسە،چەندین قالبی تری چوارین هەن،لە هونراوەی کوردییدا. بەڵام ئەو چواردانەی سەرەوە بەناوبانگترین قالبی بەکارهێنراو و دیارن.

شوێنی لە دایکبوونی چوارین و ڕا جیاوازەکان:
لە بارەی شوێنی لە دایکبوونی چوارینەکان،ڕاوبۆچوونی جیاواز هەیە و هەریەکەوە داکۆکی لە ئەدەبیاتەکەی خۆی دەکات.ڕاوبۆچوونەکان لە نێوان کورد و فارسدا چڕوپڕیان بەستووە.ئەمە هەوە دەدەین دادوەرێکی بێ ویژدان بین لە یەکلایی کردنەوە ئەم بابەتەدا و هەندێک لە بۆچوونە جیاوازەکان بخەینەسەر مێزی لێکۆڵینەوە.
فارسەکان،ئەم هونەرە شیعرە بە موڵکی نەتەوەی خۆیان دەزانن و دەیگەڕێنەوە بۆ شاعیرە دێرینەکانییان.هەر لەم بارەیەوە،چەند بەڵگەیەکیان کۆکردۆتەوە،بەڵام نازانین ئەم بەڵگانە تا چەند لەڕاستییەوە نزیک و دوورن.ئەوەتا(د.سیروس شمسیا)لە پەرتووکی(سیر رباعی)دەڵێت:((لە بارەی داهێنانی شێوەی هونراوەیی و کێشی تایبەتی چوارین،دوو بۆچوونەهاتی هاوشێوەی لە پەرتووکی پێشینەندا هاتووە. بە گوێرەی گەڕانەوەی یەکەم بۆت،لە کتێبی(در المجم فی معابیر اشعار العجم)ئاماژەی پێکراوە:
ڕۆژبک(رودکی)★لە یەکێک لەو سێرانگایانەی(غزنین)گەڕاوە.لەوێدا دەوانێت،کە کەمێک بە گوێزەوە سەرقاڵی یاری منداڵان.منداڵێکی

ەووجوانی بینی لە سەروبەندی یاریکردندا،زمانی شیرینی دەکرد و لە کاتی قسەکردن لەگەڵ خۆیدا کەمێک سەروایەکی نێک و هاوکێشی بەکاردەهێنا، یەکجار لە کاتی کوتنی گۆزەکەدا، بەرەو کەندەڵانەکە،خێر دەبووەوە.
بەهەی بەرکەوتنی لەگەڵ گۆزیکی تردا. بەڕام پشاوپاش بەووی کەندەڵانەکە وەرگەڕا و منداڵەکە وتی:((خێر خێر هەمووی نێشت تا بنی گەم))هەبەستوان ئەم وشانەی بەلاوە دێگیر بوو،چونکە بە یاساکانی عەرووز پێداچوونەوەی پێداکرد و لەگەڵ یەک لەو کێشکانی بەحرەی هەزەج هاوکێشن بوون.
پاشان ئەم جارە کێشە بە شیعرانەک دەوترا لە چواریندا(دوبیت)،دەری یەکەم بەاو و دەری دووەم وەستاو بوو.چونکە ئەم کێشەم لە بنەڕەتدا لەلایەن کودکی هەنراوەتەوە و تازە بوو.ئەم شێوە شیعرە، بە (ترانە) ناوی دەکرد.))١٨
هەر لە هەمان سەرچاوەدا،نووسەر بەچونکی نزیک لە یەک دەخاتە ڕوو:((لە گەڵانەوەیەکی تردا،لە پەرتووکی(ٔتذکرة الشعرا دولتشاه سمرقندی)لە ساڵی(٨٩٢)واتا بە نزیکراوەیی دوو سەد و نیو دوای کتێبەکەی تر چاپکراوە،لەو گەڵانەوەدا شرۆڤەی کردووە و ڕایگەیاند بوو،کە هاوشێوەی گەڵانەوەکەی(دولتشاە)ٔیە

((دێگرەنەوە کە(یەعقوب بن لیس سفار)…کوڕکی بچووکی هەبوو،ئەوپەڕی خۆشویستی پێدابو ڕۆژی چۆن ئەو منداڵە لەگەڵ منداڵەکانی تردا،گوزی هەڵدەقرچاند.فەرمانڕەوا بەسەر کەوکەوە ڕێشتە سەرەوە، بە دیار منداڵەکێوە، نزیکەی کاتژمێرێک وەستا.منداڵەکێشی گوزی فرێ دەدا و حەوت گوز بە ڕووبارەکەدا کەوتنە خراوە و یەکێکی هاتە دەرەوە.کوڕەمیر نائومێد بوو،پاش ئەوەی گوزەکە بەو شێوەی پاشەوپاش تەنیشت گەمەکە گلەڕەوە بوو.کوڕەمیرەکەش، بەوپەڕی خۆشحاڵییەوە تەپڵەی وتی:((خێر خێر هەمووی نێشت تا بنی گەم)).١٩مانە،ئەو دوو بەگە زەقەن کە(د.سیروس شمسیا)لە پەرتووکی(سر رباعی)داکێکی لە مافی خاوەندارێتی چوارینەکان کردووە و گەڵاندوویەتی بە گەنجینەی دەرینی ئەدەبیاتی فارسی.
جا ئەمە ئەگەر بمانەوێت لە شیعری کوردییدا بگەڕێین بە سەرتاکانی هەنراوەی چوارین،ئەوە دەبێت پاشەوپاش بگەڕێنەوە بە بنەڕەتکانی دروستبوونی وەزنێیی کوردیی.چونکە سەرەتایی ئەدەبیاتی کوردی تەمارکراو،ئەدەبیاتی ئاینی یارسانی وشوێنکەوتووانی
(ئەهلی حەق)ە.هەروەها ئەوان قاڵبی چوارینییان پێیەو کردووە،لە هەنینەوەی خیاڵ و دەروونییان.ئەنگە ئەمەش بە کورتی و کەمی ئەم

قـــابیل بگـــرتـــووە لە نووســـینـــووەدا،چونکە شـــاعیر دەتـــوانیت لە چواریندا بە کەمتری وشە زەرترین دەربڕین لە خۆبگرێت.
هەروەها((هەموو هونراوەکانی باڵووە و هاوڕیانی،بە چواریندی بگۆیی هونراوەتەوە))[فەرهاد فەتووحی:١٣٩٤:٢٦].ئەمە ناتوانین،بە تەواوەتی و دڵنیایی پێنجەی خاوەندارێتی یەکەم کەس،چونکە تەنها بە پێی ئەو ڕیزبەندی لەسەری نووسراوە بە مەژووی کوردی دیاریکراوە.لە نەو وێژەی کوردانیشدا،چەند سەرچاوەیەک هەن،کە باس لە مەژووی نگـــدانـــووەی چـــوارین دەکەن،لە ئەدەبیـــاتی کوردییـــدا.بە نموونە،(د.مارف خەزنەدار)
دەڵێت:((کۆنترین شاعیری کورد بابا تاهیر،بەم جۆرە شیعرە زەربەی هەرە زەری هونەری خۆی نواندووە)).٢٠
یـــان (عەزیـــز گەردی)لە چـــوارینەی باباتاهیریـــدا ئەوە دەخاتەووە:((ئەورووپییەکان لەبەر نەشارەزایی داویانەتە پاڵ خەیام چـونکە بابـا تـاهیر نـزیکەی دوو سـەد سـاڵ پـێش خەیـام هاتووە.))٢١)فەرهاد فەتووحی)،دەڵێت:((هونراوەی چواریندی بگۆیی پیرشالیـار و بـاڵووە تـا سـەدەی هەشتەم و هەمەتـی گـانـی سەنسهاک.فەرمی زاڵە بەسەر وێژەی یاری دا.))٢٢ئەمەش گەورەترین بەڵگەیە،کە هـونەری شیعـری چـوارین دەگەڕێتەوە بە ئەدەبیـاتی یارسانی.بەڵام تـوێژەر لەڕدا بە هەڵەدا چووە،نازانم ئایا هەڵەی نووسـی بـووە یـاخود هزری.چـونکە نووسـەر لەڕدا:(چوارین)و(چواریند)بە یەک شت داوە لە پێنووس.واتا لە خەی وایە(چواریند)ش هەر بە مانای زنجیرە چواریندێک دە.کەچی(چواریند) لە بەرامبەر وشەی(رباعیات)دە،کە مانای کەمەڵە(چوارین)ێک دەگەیندی پێکەوە و(چواربەند)ی پەدەوترێت.چونکە((ئەوەیە کە شاعیرێک هونراوەیەکی دوور و درێژ بهەنێتەوە لەسەر یەک بابەت بەڵام دابەشی پارچەی چوار لەتی بکا))٢٣
(بالوولی ماهی)یەکێکە لە دەرینترین ئەو شاعیرانەی، کە چوارینی پەیدا و کردووە،(سدیق بەرەکەیی)بەم شێوەیە باسی لە ژیاننامەی بالوول کردووە،((هەندێکی کوردی سەدەی دووەم و سێیەمی کەچیید.ناوی ئەم هەنەرە خواناسە عەمر کۆی لەهەب و نازناو بەهلوول یان بالوولە.بە پێی پەرتووکی دستنووسی سەرئەنجام،لە ساڵی ١٤٦ کەچی لە دینەوەر لوستان پێی ناوەتە مەیدانی ژیانەوە.وە لە ساڵی٢١٩ی کەچیدا لە دەوربەری تەنگوە کەچی دوایی کردووە و لەوەدا نەژراوە.))هەر لە پەڵەی دواتر نووسەر بەڵگەیەکەی باشتر بە دەخاتەووە لەمەڵە بابەتکەی ئەوەمەوە پشکنش دەکات و دەڵێت:
((ئەوەش دەبێت بزانین کە هەنراوەی کوردی لە سەرەتای داهاتنی

ئیسلامدا زۆرتر بە چێشنی دوو بەیتی بووە،وە هەنراوەکانی بەهلوولیش هەمووی دووبەیتیین و زۆربەی ئەو دوو بەیتاییە ڕاز و نیازی ئاینییە)).
عەزیز گەردی و د.مارف خەزنەدار تەنها لە قاڵبی(ب ب ا ب)ەوە بەیاری لەسەر بنەچەی چوارین داوە،لە هەنراوەی کوردییدا.بەڵام قاڵبی(ب ب ب ب)دڵرینترین قاڵبی چوارینە لە ئەدەبیاتی کوردییدا.چونکە یەکەمین شاعیر کوردی یارسانی کە بە قاڵبی(ب ب ب ب) هەنراوەی چنوەتەوە،(باڵووڵی ماهی)بوو.ئەنگە هەکارەکەشی ئەوەبێت،ئەوان نەگەاونەتەوە بە مەژووی وێژەی کوردی و لەسەر بنەمای بوون و نەبوونێتی دیوانی شیعری بەیارییان لەم بارییەوە داوە.
لە ئەدەبیاتی فارسییدا،رودکی ئەم و بارستاییەکی زۆری هەبوو لە چێسپاندنی هونەری چوارینەدا،چونکە((رودکی چوارینی تەواوکرد و هەڵچنی و جێگیر و ناسراوی کرد))[سیروس شمسیا:١٣٢٤:٣١].ئەمەش بە پێچەوانەی ئەو پێشبینی کردنەی،کە خەمان کردووماند، کە هەر کە باسی چوارین دەکرە لە ئەدەبیاتی فارسییدا ڕاستەوخە عومەری خەیامان
دێتەوە هەزر.هەر وەکو چۆن ئیمەش لە بارەی چوارینەکان دەکرێت ڕاستەوخە(بابەتاهیر)مان بیر دەکەوێتەوە.
لەسەرچاوەی عەرەبییدا،لە بارەی دزکردنی چوارین بە نەو شیعر و ئەدەبیاتی عەرەبی،تەوژمێک بە ناوی(علی زین عابدین)وتوویەتی:((چوارین یەکێکە لەو هونەرکی شیعری فارسییە.لەسەردەمی جاهلییدا عەرەب ئاشنایی نەبووە.هەروەها عەرەبەکان کاریگەر نەبوون بەم جۆرە شیعرە تا سەردەمی(صدری الاسلام) و(ئەمەویەکان).یەکەم کە ئەم هونەر شیعریی هێناوە نەو ئەدەبیاتی عەرەبی،سوڵتانی ئەوینداران (عومەر کوڕی فارز)بوو.))٢٥یان((چوارینەکان جۆرێکن پەیوەی چوارین شاعیرانی عەرەب لە فارسەوە وەریانگرتووە.لەلای ئەوان پێی دووترە(الدوبیت).))
[سمیرة صادق شعلان:٢٠٠٧:٧٩].ئەمەش دوو بەڵگە داکۆکی لەوە دەکەن کە چوارینەکان لە فارسییەوە گوازراوەتەوە نەو ئەدەبیاتی عەرەبیی.
بە هەی ئەو ڕا جیاوازانەوە،دەتوانین بڵێین:دەشە هەر جۆرە(قاڵبێک)لە نەو نەتەوەیەکدا سەرهەدابێت و پاشان گوازرابێتەوە بە نەو نەتەوەکانی تر،بەهەی بازرگانی و هاتوچۆدا لەسەردەمە کۆنەکاندا.بە نموونەی وەک قاڵبی (پترارکی)عبدوڵا گەان و شێخ نووری شێخ ساڵح لە بەگەوە ئەدەبیاتی تووركییەوە گوازستوویانەوە بۆنەو ئەدەبیاتی کوردی،ئەنگ ئەدەبیانی تووركیش،لە

□□گ□ی ئاشنای□تی ب□ گ□لانی ئ□روروپا ئ□م قا□ب□یانو□رگرتب□ت و ب□م ش□و□ی□ ل□ ن□و ئ□د□بیاتی کوردی و فارسیدا ب□اوب□ت□و□.
چ□ونک□ ل□و س□ردم□ان□دا،دونیا ت□ل□نک□□وژیا ئ□و□ن□ده ب□رفراوان ن□ب□ووه،ک□ م□رۆڤ بتوانیت زۆر ب□ه سانایی ه□م□وو شت□ک□انی چنگ ک□و□ت، ب□□کو پ□رس□ک□ ب□ش□و□ی□کی ل□س□رخ□ □□شتوو□ ب□ □□و□.

ک□شی چوارین□کان،ل□ ه□نراو□ی کوردییدا:
پ□□ش ئ□و□ی د□رگ□ا ل□س□□ر پشت□□ی ب□□ا ب□ت□ک□دا بک□ین□و□،وا باشتره،ل□س□ر□تادا باس□کی ک□شی شیعری بک□ین و ئاخ□ ک□شی شیعریی چیه؟و ل□ک□□ران و تۆژرانی پ□ش خ□مان چ ل□ ن□و کورد و چ ن□و ب□گ□□ان□دا چ□ن باس□□یان ل□□□و□ ک□□ردوو□؟ل□ در□□ژ□ی ب□ا ب□ت□ک□ماندا،ه□و□د□دین چ□ند پ□ناس□ی□کی ک□شی شیعری بخ□ین□ ب□ر ه□تاوی تۆژین□و□.
(د.هیوا نوور□دین ع□زیز)،د□□یت:((ک□ش □□گ□زی ی□ک□م و س□ر□کی شیعر□ ل□ ه□موو زمانانی جیهاندا، ل□و□ت□ی شیعر س□ریه□□داو□ ک□شی ه□بوو□))٢٦ک□واتە،ک□ش ل□ شیعر□دا ی□ک□ک□ ل□ گرنگترین پای□کانی ه□نراو□ و ه□ر گ□ل و میللەت ک□شی تای□ب□تی خ□ی ه□ی□ و تای□ب□ت□ ب□ زمان□ک□ی خ□ی،ئ□گ□ر چ ه□ن□د□ک ک□□ش ه□ن ل□ ن□□و مللی□ت□دا ه□□اوب□شن.چونک□((گ□ر ل□ ه□ری□ک□□ک بپرس□□ین:ه□نراو□ چی□؟ئ□و □است□وخ□ و□□امت د□دات□و□ئ□و پ□خشان□ی□،ک□ ک□ش و س□روا ل□ خ□بگرە□)).٢٧
(د.م□ح□م□د ب□کر)ل□ د□رئ□نجام□کانی کت□بی(ک□ش و □یتمی ف□□کل□ری کوردی)،ئاوا پ□ناس□ی:((ک□ش ل□ شیعری ک□شراوی جیهاندا،بریتیی□ ل□ هاوژمار□یی ب□گ□کان ل□ ه□ردوو نیو□د□ری شیعردا.))٢٨
(مصطفی الحرکات)یش،ب□ چ□شن□ پ□ناس□ی د□کات:((ک□شی د□ر ک□م□□ زنجیر□ی□کی و□ستاو و جوڵاوی ب□رهەمهاتوو□.))٢٩ئ□م تۆژر□،به پ□ی ک□شی ع□روز ناساندنی ب□ ک□ش کردوو□،واتا ب□ ش□و□ی□کی تای□ب□تی پ□ناس□ی ب□ ک□ش کردووه،ن□ک ل□ □ووی گشت□و□.
(پ□رویز نال خانلری)،ل□ کت□بی(حول اوزان شعر)ب□مشو□یی□ د□ت□ س□ر ناساندنی ک□شی شیعریی:((ه□نراو□کاری□ک□ د□ک□و□ت□ ن□و د□نگ□کانی ق□س□کردن□و□. ب□ د□نیای□و□،ئ□م ناساندن□کی گشتی و ن□وون□، ب□□ام ل□ ب□رامب□ردا،ه□موو ج□ر□کانی ک□شی ه□نراو□ د□گر□ت□و□.))٣٠
ک□واتە ب□ پ□ی ئ□و پ□ناسان□ ب□ت، گ□یشتن ب□و □استی□ی،ک□ش کل□کی ن□ب□اوی شیعر□ و ب□ب□ ک□ش شیعر پ□ی شیعری□تی خ□ی ل□ د□ست د□دات و ب□ ل□نگی د□م□نت□و□.واتا ئ□گ□ر ک□ش ل□ شیعر د□ربه□نین،ئ□و□ی ل□ شیعر د□م□نت□و□ پ□خشان□.

مەبەست لە کەشی چوارینەکان کەشی ئەو شیعریانەیە،کە چوارینووسەکان لە بەکاریانهێناوە،
لە سەروبەندی نووسینەوەی چوارینەکانیاندا.عەزیز گەردی لەم بارەیەوە دەڵێت:((لە کوردیدا،
چوارین بە هەر کەشکەی عەرووزی و هەرکەشکەی ژمارەیی دەنووسرێت))٣١.عەزیز گەردی زۆر بەکورتی باسی لەوە کردووە. بەڵام ئەمە خواروخێڕە دەدەین بە مەبەستەکەی:
دەماندوێت سەرەتا لە بارەی کەشکانەوە بدوێین.لە چوارین ئەو کەشانەی پەیڕەو کراوە،هەردوو کەشی بگەیی و عەرووزیین.واتا ئەو شاعیرانەی کلاسیک بوون،لە ئەدەبیات و شیعری کوردیدا،کەشی عەرووزیان بەکارهێناوە.کەشی عەرووزیش،
کەشی هونراوەیی عەرەبییە و شاعیران بە هەی کاریگەر بوونییان لەو ئەدەبیاتەوە وەریانگرتووە.
بە زیاتر شارەزا بوون لە کەشی عەرزووی دەتوانین بگەڕێنەوە بۆ ئەو لەکوێنەوانەی،کە لە بارەی کەشی عەرووز و ووخساری چوارینەکان کراون لە ئەدەبیاتی کلاسیکی کوردییماندا.
هەرچی شاعیران نوێخوازیشە،واتا ئەو شاعیرانەی کە کەتوبەندکانی کلاسیکییان تێکشاند،کەشی بگەیان پەیڕەو کردووە، ئەم کەشەش،کەشیکی هەستانی نەتەوەی کورد،لە سەردەمەی زەردەشتەوە بوونی هەیە و ئەو گاتاکانی پەهلەنیوەتەوە. پاشانیش ئەدەبیاتی یارسان و ئەو شاعیرانەی سەربەم هەبازن،کەشی بگەیان پەیڕەو کردووە. ئێستاش وەکو بەرچاو هوونییەک هەوە دەدەین،چوارینەکان بەسەر دوو تەوەردا دابەشبکەین:

چوارینی کەشی بگەیی:
کەشی ژمارەیی و سیلابی و پەنجەیشی پەدوترێت، چونکە ئەوەندە کەشکی لەسەر زمان سووک و سانایی،دەتوانرێت هەر بە پەنجەکانی دەست بژمەردرێت.لە بارەی کەشی بگەیەوە،لەلایەن تەوژەران و هەخنەگران و شاعیرانی کوردەوە،زۆر شتی لە بارەوە خراوەتەوو.(ئومەد ئاشنا)دەڵێت:((بریتییە لە یەکخستنی ئەوەندەی یەکتری ژمارەی بگە لە هەر پەیەکەی هەبەستا))٣٢یان(د.هیوا نورەدین)دەڵێت:((ئەم جۆرە کەشە لە دووبارەبونەوەی ژمارەیەکی دیاری کراوی بگە دروست دەبێت بە بە گوەدانە کورتی و درێژی یان هەزدار و بیهەزی بگەکان…))٣٣.کەواتە کەشی بگەیی یەکەکە لەو کەشانەی کە خاسیەت و تایبەندی لەگەڵ زمانی کوردی و وشەکانی زمانی کوردییدا دەگونجێت.چونکە کەشی بگەیی جیاواز لە کەشی عەرووزی گوە نادات بە کورتی و درێژی یان جوڵاو و وەستاوی بگەکان.

ئەحمەد هەردی لەم بارەیەوە دەڵێت:((لە کۆشی پەنجەدا پەیستە بەگەکانی بە ژمارە ئەوندەی یەکبەن واتە ئەگەر هەنگاوێکی(تەفیعلەیەکی) بەیتەکە پێنج بگۆ بە، پەیستە هەنگاوەکانی تریش هەر ئەوندە بن،ئیتر پەیست ناکات پیتی بزواو و نەبزواو بەرامبەر یەک بە وەکو کۆشی عەروز)).٣٤

کۆشی بەگەیی مەژوویەکی دیرینی هەیە،لە نەو ئەدەبیاتی کوردیدا،بە جۆرێک کە کۆنترین دەقە شیعرەکان بە کۆشی بەگەی هەناوەتەوە.(عەزیز گەردی)دەڵێت:((ئەم کۆشی ناسینی کوردیە.هەموو شیعری میللی کوردی بەم جۆرە کۆشە گوتراوە.هەروەها نزیکەی هەموو شیعری گۆران بەم کۆشە نووسراوە.)).٣٥

هەروەها بە باشتر سەلماندنی ئەم کۆشە لە هەناوە کوردیدا،(ئومەد ئاشنا)بەچونکی دەبینێوە: ((بە ئەوە ئادەی پێوەندی کۆشی بەگەیی بە هەبەستی کوردیەوە تێبگەین، پەیستە سەرنجی پشکنین بگرینە دوو ئاراستەی جیاواز.یەکەم:ئەو بەرهەمانەی لە وێژەی شەوەی گۆرانی و لە فۆلکلۆری نەتەوەیدا ئاستا بە دەستەوەیە.دووەم:ئاوەدانەوەی بەرەو پاش بە مەژوودا ئەوەندەی وزە بێت بە ئەو سەرچاوانەی،کە زمان و وێژەی کوردیی ئەستایان لە پێدا بووە،...)٣٦ئەمەش گەر پشتاوپشت بە خەرای پیاسەیەکە بە نەو بە کوانکانی وێژەی کوردیدا بکەین،ئەوە بە تەواوەتی بەمان ئاست دەبەتەوە،کە ئەم کۆشە ئاگەی کانی داکۆتیەوە و ئەمەش یەکەکە لەو بەگە بەهەزانەی،کە دەسەلمنن، هونەری شیعری چوارین لە زووەوە لە ئەدەبیات و وێژەیی کوردیدا بوونی هەیە و ئاگەکەی دەگرێتەوە بە زیادە لە سەدان سال.لەم بارەشەوە چەندەها نموونەی چوارینی کۆشی بەگەیی بوونییان هەیە.وەکو(بابە حاتەمی لۆستانی)٣٧دەڵێت:

ئەمز دەوانە،ئەمز دەوانە
حاتەمانانە ئەمز دەوانە
دانای عامەنان وە بە بەهانە
ئەز وەئەم چەنی ئی ڕووە و ڕانە

وەکو دەبینین،ئەم چوارینەیەکی بالوولییە و بە کۆشی دە بەگەیی نووسراوەتەوە

چوارینی کۆشی عەروزی:

ئەم جۆرییان لەبەر ئەوە کۆشکی ناسینی کوردیە و شاعیرانی کلاسیکی کوردی سەپاندوویانە بەسەر هەناوە و وێژەی کوردیدا،کەمترە لە کۆشی بەگەی باسی لێوە کراوە.(د.هیوا نوردین

عەزیز)لە ناساندنی کەشی عەرووزدا دەڵێت:((زانستی عەرووز لە بنەڕەتدا تایبەت بە کەشی شیعری عەرەبی و لەگەڵ تایبەتمەندیەکانی زمانی عەرەبی دەگونجێت))٣٨

مەبەست لە تایبەتمەندی زمانی عەرەبی جووڵەیی سەر پیتەکانن وەکو(ضمة، فتحة، کسرة...)، کە یەکێکن لە تایبەتمەندەکانی زمانی عەرەبی.هەروەها(حاجی خلیفة)
لەم بارەیەوەدەڵێت:((زانستەکە، لە دەوربەری کەشە بایەخپێدراوەکان دەکۆڵێتەوە))دیارە مەبەست لەکەشە بایەخپێکراوەکان کەشکانی زانستی عەرووز،وەکو(هەزەج و ڕەمەل و...)٣٩یان(فارس حەمەخان)دەڵێت:((عەرووز زانستێکی تایبەتییە،کەشی ڕاست و دروستی شیعری،لە کەشی لەنگ و چەوتی شیعر،لە هەموو زمانێکدا پێ جیا دەکرێتەوە،هەروا شیعر جیادەکاتەوە لە پەخشان.))٤٠هەروەها(قاسم بن اسماعیل عباد)پێناسەی عەرووز دەکات و دەڵێت:((بریتییە لە کەشکی شیعریی، پارچەکراوەکەی بە کەشدارەکەی دەناسرێتەوە.هەروەکو چۆن نەحو پێوانەی قسەکردنە عەرەبێنراوە بە ئاوازدانراوەکە دەناسرێتەوە.))٤١ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە کەشی عەرووز ناسنامەی هەنراوەیی عەرەبییە.
هەروەها((وەکو زانراوە،زانستی عەرووز لەسەر دەستی زانای عەرەبی خەلیلی کوڕی ئەحمەدی فەراهیدییەوە دانراوە))٤٢پاشان بە هەر یەک لەو گۆڕانەی کە ئیسلام و ئاینی ئیسلام کاریگەری کردبووە سەریان پەیڕەویان دەکرد ئەم کەشییان بەکارهێناوە.
بەڵام((شاعیرانی نەتەوەکانی غەیرە عەرەب وەکو کورد و فارس و تورک کاتێک شیعرییان نووسیوە ئەم کەشە عەرووزییە لەگەڵ تایبەتمەندیەکانی زمانەکەیان نەگونجا بۆیە کەمێک زیحاف و عیللەیان بە دروست دەکرد بە ئەوەی لەگەڵ زمانەکەیان بگونجێنن.))واتا ئەم کەشە تایبەتە بە ڕێنووسی و دەنگە زمانییەکانی زمانی عەرەبی،گەر بەسەر ڕێنووسی زمانێکی تردا بیسەپێنین ئەوە لەنگی تێدەکەوێت و چارەسەرکردنی ئەم لەنگیەش، دەکەوێتە سەر توانا و درککردنی شاعیر.نموونەی ئەم چەشنە هەنراوەیەکی لە نێو شاعیرانی کلاسیک و پاشان کلاسیکدا زۆر،وەکو(شێخ نووری شێخ ساڵح)
دەڵێت:

برا من حەز لە شیرینی جەمالی ئاشکرا ناکەم
پەووپووچ لە لام من بە مەزاهیر قەت ڕیا ناکەم
جەمالی نەفسە مەحبووبی حەقیقی گەر تەماشاکەی
بەغەیری ئەو، تەمەننای وەسڵی مەحبووبە لە خوا ناکەم

وەک دیارە، ئەم چوارینە بە کێشی عەرووری بەحرەی هەزەجی هەشتی تەواو نووسراوەتەوە و لەسەر کێشی(مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)دانراوە.١٢

سەرئەنجام:

١.لەکەدانەوەی پێناسەکاندا گەیشتین بەو دەرئەنجامی کە چوارین(رباعی) و دووبەیت هەر یەک شتن،گەرچی لە هەندێک شوێندا جیاکراونەتەوە. بەنموونە وەکو:(د.مارف خەزنەدار)لە مێژووی ئەدەبی کوردی بەرگی یەکەمدا جیایی کردۆتەوە. .چونکە دوبەیت بە واتای دووەدەت فارسەکان ئەم ناوەیان لێناوە.

٢.بە پێی مێژووی وێژە و ئەدەبی کوردی،هێناوەی کوردی نوسراوە،هەر بە چوارین دەستپێکردووە و دەگەڕێتەوە بە بالوولی ماهی و هاوەبازەکانی.واتا گەر فارسەکان پێی رودکی بە یەکەم چوارینووس دابنێن، ئەمە لە بەرامبەر رودکی(بالوولی ماهی)مان هەیە.

٣.هەروەها لە بابەتەکانی دوایدا،بەمان ڕاستەوە بووە کە لە ئەدەبیاتی کوردیدا،چوارین بە هەردوو کێشی بەگەیی و عەرووزی دەنووسرێتەوە،عەزیز گەردیش ئەمەس ڕاستکردۆتەوە.کە هەندێک کەس پێیان وایە کە چوارین لە ئەدەبیاتی کوردیدا تەنها بە کێشی عەرووزی نووسراوەتەوە.

پەراوێزەکان:

١.مارف خەزنەداری،مێژووی ئەدەبی کوردی.لا١٦٢

٢.هەمان سەرچاوە،لا١٦٢

٣.سدیق بەرەکەیی،مێژووی وێژەی کوردی.لا٦٣

. جواد مصطفى،ي تراث العربي ـ جزء الاول،لا٢ ٨٤

٥.احمد هاشمی،میزان ذهب في صناعة شعر العرب.لا١٤١

٦.د.سیروس شمسیا،سیر الرباعی،لا ١٣

٧.حبیب یغمالی،علم قافیە،لا٢٨

٨.د.مارف خەزنەدار،مێژووی ئەدەبی کوردی لا،١٦٢

٩.عەزیز گەردی،فەرهەنگی کەشناسی،لا٧٣

١٠.دیوانی ئەسیری،کەکردنەوەی مستەفا عەسکەری،لا٦٥

١١.عەزیز گەردی فەرهەنگی کەشناسی،لا١٠٨

١٢.فەرهەنگی کەشناسی،لا٧٣

.دیوانی عەبدوڵا گەران،کەکردنەوە و پێشکەی محەمەدی مەلا کەریم،لا٣٧٢

١٤.عەزیز گەردی،فەرهەنگی کەشناسی،لا١٠٩

١٥.دیوانی شێخ نووری شێخ ساڵح،ئازاد عەبدولواحید،لا ٣٩١

١٦.عەزیز گەردی فەرهەنگی کەشناسی،،لا١١١

١٧.دیوانی عەبدوڵا گەران،کەکردنەوە و پێشکەی مەحەمەدی مەلا کەریم،لا٨٣

١٨.سیروس شمسیا،سیر رباعی.لا ٢٧

19..هەمان سەرچاوەی پێشوو،٢٨

٢٠.مارف خەزنەدار،لا١٦٢

٢١..عەزیز گەردی فەرهەنگی کەشناسی،لا١٠٨

٢٢.ڕەحیم فەتووحی،ڕەباز و شێوازەکانی لێ وەژەی کورد دا،لا٢٩

٢٣..عەزیز گەردی کەشناسی کوردی،لا ٢٨٦

٢٤سیدیق بورهکەیی،مەژووی وەژەی کوردی،لا٤٧

٢٥فن رباعی،لینک...

٢٦.د.هیوا نوردین عەزیز،عەرووزناسیی شیعری کلاسیکی کوردی،لا٦

٢٧.برویز ناتل خانلری،احول اوزان الشعر،لا٥٥

٢٨.د.مەحەمەد بەکر،کێش و ڕیتمی فۆکەڵۆری کوردی،لا١٦٩

٢٩.مصطفی الحرکات،اوزان االشعر،لا٧

٣٠.برویز ناتل خانلری،حول اوزان شعر،لا٨١

١.عەزیز گەردی، فەرهەنگی کەشناسی،٧٥

٣٢.ئومەد ئاشنا،گەران نوسین و پەخشان وەرگەڕاوهکانی.لا١٥٨

٣٣.عەرووزناسی شیعری کلاسیکی کوردی،لا٧

٣٤..بابەتی کەش و سەروای م.زانیار،ئەویش لە(کەش لە شیعری کوردیدا،ئەحمەد هەردی،گەڤاری براییتی،لا١٠)وەریگرتووه.

٣٥.لەگەڵ عەزیز گەردی،کەشناسی کوردی،لا٢٣٩

٣٦.ئومەد ئاشنا،گەران نوسین و پەخشان و وەرگەڕاوکانی،لا١٥٨

٣٧.سدیق بەرەکەیی،مەژووی وێژەی کوردی،لا٥٧

٣٨.د،هیوا نورەدین عەزیز،عەرووزناسیی شیعری کلاسیکی کوردی،لا٤

٣٩.عبدالعزیز عتیق،علم عروض و قافیة،لا ٧ ئەویش لە(حاجی خەلیفە،کتاب کشف ظنون ج ٢ ص ١١٣٢)وەریگرتووە

٤٠فارس حەمەخان،عەرووزی کوردی،،لا٧٣

٤٢..د.اسیل بدیع یعقوب،معجم االمفصل في العروض و قافية و فنون شعر.لا٥

٤١.قاسم اسماعیل بن عباد،،الاقناع في العروض و تخریج القوافي،لا ٣

٤٣.د.هیوا نوردین عەزیز،عەرووز ناسی شیعری کلاسیکی کوردی،لا٤

٤٤.دیوانی شێخ نووری شێخ سالح،کۆکردنەوە ئازاد عەبدولواحید،لا٥٩٠

سەرچاوە کوردییەکان:

١.سدیق بەرەکەیی،مەژووی وێژەی کوردی،بەرگی یەکەم

٢.د.مارف خەزنەدار،مەژووی ئەدەبی کوردی،بەرگی یەکەم

٣.ەحیم فەتووحی،ەباز و شەوازەکانی لە زمانی کورددا.

٤.عەزیز گەردی،فەرهەنگی کەشناسی.

٥.عەزیز گەردی،کەشناسی کوردی

٦.م.زانیار بابەتی کێش و سەروا

٧.ئومێد ئاشنا،گۆران نوسین و پێخشان و وەرگێڕانکانی

٨.کێش لە شیعری کوردییدا،ئەحمەد هەردی ،گۆڤاری برایەتی

٩.عەزیز گەردی،ئاوڕی کێشی شیعری کلاسیکی کوردی.

١٠.د.مەحەمەد بەکر،کێش و ڕیتمی شیعری فۆلکلۆری کوردی.

١١.نووری فارس حەمەخان،عەرووزی کوردی

١٢.د.هیوا نووردین عەزیز،عەرووز ناسی کلاسیکی کوردی.

دیوانی شاعیرانی کورد:

١٣.دیوانی ئەسیری،کۆکردنەوەی عەلی عەسکەری

١٤.دیوانی گۆران،کۆکردنەوەی و پێشکی مەحەمەدی مەلا کەریم.

١٥.دیوانی شێخ نووی شێخ ساڵح،کۆکردنەوە ئازاد عبدالواحید

سەرچاوە فارسییەکان:

١٦سیروس شمسیا،سیر رباعی

١٧.دکتر پرویز ناتلی خانلری،وز شعر فارسی

١٨.حبیب یغمالی،علم قافیە.

١٩.سدیق سفی زادە،مشاهیر اهل حق

٢٠.سدیق سفی زادە،نوشتهای پراکندە دربارە یارسان

سەرچاوە عەربییەکان:

٢١.باقر جواد الزجاجی و جعفر علی عاشور،قوالب الشعریة منشاة ـ تطورـشکلـ المضمون(الدوبیت)

٢٢.احمد هاشمی،میزان الذهب في صناعة شعر العرب

٢٣.سمیرة صادق شعلان،معجم مصطلاحات الادب

٢٤.جواد مصطفی،ي تراث العربي ـجزء الاول

٢٥.حول وزن الشعر،د.پرويز ناتل خانلری،ترجمۀ محمد محمد يونس.

٢٦.محمد علي،موسوعة كشاف اصطلحات الفنون و علوم،الجزء الاول.

٢٧.مصاحب بن عياد،كتاب الاقناع في العروض و تخريج القوافي. ١٤

٢٨.ابي اسماعيل بن القاسم بن عباد،كتاب الاقناع في العروض و تخريج القوافي.

٢٩.د.اسيل بديع يعقوب،معجم مفصل في علم العروض و قافية و فنون شعر.

٣٠.د.عبدالعزيز عتيق،علم عروض و قافية.

٣١.سعيد محمود عقيل،الدليل في العروض.

٣٢.عبدالصاحب المختار،دائرة الوحدة في اوزان شعر العربي

بەشەک لە قەسیدەی سەوز.. سەردار جاف

کچی دونیا، بای نیشتیمان
لە یەکەم شەپۆلی گەمی خەرئاوای شار و کوچە و بەر داناکەت
بەوانە تە
بە دەم نەرمە سەمای ئاوا،
حەرفەکانی شیعرم لە سەر گۆڕا زەردەکی کەنارا،
شەونمی داباریوە و خە دڵەنگەنە
پاییز شکەت و ماندوو
بەنەوە یادت
ئەو دەمانەی سەربووردەی تاڵی رابردووم
بووە کراس ئاڵی خەری دەمکەلی مزگەوتە سوورە و
تاریکی لەودیو ڕەحیانەتەوە بە لەزمە ڕووەو فەنابوون شە بوو
ڕەبوارەکی هەمیشە ڕەبواری هیلاک و ماندووی ڕە
نازانم لە کوە دەتبینم، لەم دەبیەوە بە قەقنەس

ئەم پاییزە گرانیم لە ژمارە تاکەکانی گوشیەکەتەوە دەست پێکرد
سەوزی سەوان
کیژی شنە و کچی سەما و بووکی دار
چرپەکانت هێزی دامێ، ڕەحی تێی بە بەرما کرد
ژوانەکان چەکەرێی کرد
کە لە دوور را دەوانمە هەنگاوێ بە پێلەکانت
تا حەرفە سەر شتەکانی سەر گڵا زەرد ببینییەوە
شەنگەبەرییەکی بە دووی هەستەکانما
وەک و لە سەراغ و چاوگڵ
لەم پاییزە لە جێی گیژەوکە بوویە باران و با
ئاااای سەوچ بارانەکی چ تەفانەکی رووت لەمناوە
لە بەر تەوژم و خووڕێی شەستبارانت خە ناگرم
خودا بە خێی دەزانێ چ بەختبارانەکی بە خووی و هەڵدەکێی
گوژم دەدێی بە نەو لق و پەپەکانی ڕەخی زرێی خەرئاوادا
دەمخنکێنی … دەمتاسێنی … دەمتەزێنی
چ سەرما و تەفەکی دێی
پێت ڕانەگەم
کەنگە دەمەوێ لە غوربەت
سەفەر دەکەم
بە باوەشی ئەبەدییەت
ئەو دەمانێی گڵا بە سەر کوەمەکانتەوە نیشتووە
سەبەرن بە سەر ڕووی مانگت
لەم ساتەدا، ئەوین دەرکەوت، لە یاساغی قورتاری بوو
بە دەم نەسیمی زڕبار، ڕووەو شار و ئاوەدانی ئەغرت کرد
نها بە تەنێ نیت و دەستت لە مل حەرفەکانمە
نازانم تەم لە ئامێز، یا تە حەرفەکانی منت لە باوەشدا هەڵگرتووە
ئەو دەڵێ نەرمەی دەیناسم، بەرێ بەیان لە سپێدە
بە چەمی وڵات ناسکتر و نیانتر خێی دەنوان
من دەچمەوە بە داهاتوو
ئەمستاکە کە پاییز دێ، ڕۆژانی زوو، نازانم لە دایکبوونتە یان یەکناسین؟
هاوتەریبەکە لە ڤالانتاین بریسکەی ئاگردانەکەی گەرم گەرم داهات
دێتە یادم ئەو پاییزە پە خەرمانە، ئەو ڕۆژانەی کە تەفانە
ئەو شەوگارە پە ڕۆژگارە
ئەو وشانەی لە دەفتەری دونە بوونە شیعری من و
بوون بە قاپ قورئانی ئاتون، گەردانە لە گەردن ئاڵا
بوو بە مەیدانی چوارچرا، ئاڵای منی تیا هەڵکرا

ئەو پارچە سپییە بگەردەی، یەخسیربوونی تیا جادرا
ساتمەی ژین و رەحی مرۆی پاکیزەیی تیا گە درا
تە هەر ئالوودەی بە تەوژمی سەرماکەت
هەتا زووتر بمتەزێنی، بمخەیتە نەو زستانێکی پە ئاگر و بمسوتێنی و جەمبهەی
بگەڕەوە
بە دەفتەری یادکانما بچڕەوە
بزانە لە کێنگە ەا ئەو دەم بە ژوان بەتە خەرمان
بەتە جەی گاسنی کەان
بەتە جە گەڕە و جەنجەی بە بەزەییان

لە دەقەکانی محەمەد ماغووت.. و: عەبدولەحمان فەرهادی

■کالانێکی کوردی■

دەنگێکی نووساو، وەك دەنگی کەشتییەکی خنکاو

دەریا دەبەە

بە دەنگێکی قەبە لەبارەی ئەوشتانە دەدوە کە خەشم دەوەن

لە شیعر و

شانە و

ئازادی و

منداڵی و

بەهار و

منیش لە نیشتمان یان لە تاراوگەدا

هیچم لە هیچدا نییە.

***

ئەی گوڵە دوورەکانی هەنار

ئەی جەلانەکانی منداڵی

لەوەی تێیکەوتووم ڕزگارمکەن

لە ژینەمدا کولەرێیکم نەدزیوە و

مەروولەیەکم ئازار نەداوە و

دراوسێیەکم بەزار نەکردووە و

لە ئەرکەکمدا درەختم نەکردووە و

بەدرۆ سوێندەکم نەخواردووە و

قسەشم بەکەس نەبەیوە

لەگەڵ هەندێش

تا ئێستایش لە هەر شوێنەکدابێ، تاوانباری یەکەمم

ئەو تارماییەم کە دایکان منداڵەکانیان پێ دەترسێنن

وەختێ ناخۆن یان ناخەون.

▪دەشتەکییەك لە دڕگا▪

ڕەوبان و ئاراستە تەواوکانتانم پێدان

پێناوکانم بە جێ بێڵن

دوا شیوی نهێنی و

قاپ و کەوچکەکانم بە جێ بێڵن

زەنگی کڵاسا و زەنای سەرکەوتن

دەنگدانەوەکەم بە جێ بێڵن

دوا بڵێسە

خۆم مشیکەم بە جێ بێڵن

ئابردوو و ئێستا و داهاتوو

ئابردوو و ئێستا و داهاتوو

هەڵی خەپاندم بە هەرشتێ بە بدەنێ

***

خودایێ

بڕۆسێ نیم تا دواتکەوم

قسەم بێ ناکەی.. گوێت بێ بگرم

نزیك ناکەوێوە.. دەستت بگەینمێ

ناپشکۆی تا بێنتکەم

ناگریی

بێ ئەوی دەست بخەمە سەر شانت

تەنانەت هێڵێ تەریبەکانیش لێ بێزاری و تەنیایی دەگەنەوێ یەك

■ەلانێ■

سەاو ئی خەرهەات

سەاو ئی خەراوا

سەاو ئی بیابان

ئی دەریا

ئی زەریاکان

بێ چی گوڵایی سەرکردێ بم؟

بێ شیعر؟ یاسا هەیێ

بێ گەل؟ گەرشۆنی هەیێ

بە ڕاست؟ ئازادی هەیە

بە چەپ؟ تووندڕەوی هەیە

بە دادگاکان؟ پشووی دادوەری هەیە

بە پەرلەمان؟ یاسا فریاگوزارییەکان هەن

بە هاوین؟ تەزوبا هەیە

بە زستان؟ قوتابخانە و چێپاو هەیە

بە پایيز؟ خەمڵکی کوشندە هەیە

بە بەهار؟ سووکە خشیك هەیە

نا..

تەنانەت نایەمە سەر جادەش

هەرچەندە هەراسان و تەنیاش بم

بە چایخانەش، هەرچەندە لەوە داواکان زوو بێندی

بە چێشتخانەش چەندی ژەمەکان بەتام بن

بە پێشانگاکانیش چەندی تابلۆی تازە و هونەرمەندانی بەهرەداربن

بە سینەماش چەندی وێنەکان روون و وردگرانیان وردبن

بە بەرگدروو

بە سەرتاش

بە دارتاش

بە ئاسنگەر

تەنانەت بە ئامبولانسیش ناچم

چەندی لە مەترسیدا بم و خزمەتگوزارییەکان دەمودەست بن

چونکی من لە دەرەوەی دەفتەرەکانم.. ون دەبم!!

■ەشتە مەدەنە■

سەکردە: ئەرە هەموویان تەسلیم بوون؟

عەریف: جگە لە یەکێك

سەرکردە: بۆچی بەرگری دەکات؟

عەریف: بە گەرانی

سەرکردە: گەرانیبەژێکی ناسراوە؟

عەریف: ناسراوە و لە ڕووتە تازەکانیشە

سەرکردە: زەری پێکاوین؟

عەریف: زەر

سەرکردە: تا کات بەسەرنەچووە هەر دەبە تەسلیم بین

***

کە لە رازیکردنی یەکێك فەشەل دەنم

بە بۆچوونی خۆم:

بە ئەزموونی بەرچاو و

پەندی پێشینان و

بیانوو بە بیانوو و

بە شیعرو

بە شانۆ و

بە ڕۆژنامەگەری و

بە دروشم و

بە گەرانی

پەنا دەبەمە بەر گاڵتەجاڕی!

***

مەرگ وروژاندمی و من خەوتووم

بەهام ئەستا..

بە ئاگام!

***

زەرم لەبارەی مردنەوە نووسی بە ئەوەی لەی بترسم

بەهام ئەستا

تەواو لەبارم و لەی دەترسم و

خوەن دەبەخشمە نەخەش و گەدایان .

■تاوانبار■

تاوانبارم دەکەن بە پەنهانی

ئەر

ئەم ئاسمانە ەوونە؟

دادپەروەری ەوونە

سیاسەت ەوونە

ئەڤین ەوونە

ویژدان ەوونە

خودا ەوونە؟

بە زیاد لە وزەی خەم

چەشنی سیزیف لە گەنجەتیدا

لەم بار دەکەن؟

***

من وەك نەخشیەکی کوشندە

بەهەواشی گۆشە دەکەم و

هیچ چارەسەریم نییە

***

ئادەی منداڵان

ڕۆژکی پڕ لە کۆوزانەوە و دڕزەمان

لە بەردەمدایە

***

متووی هێڵە بەسەرچووەکانمم

وەك چۆن متووم بە دەنگی فڕیۆز و قاوەی بەیانیان

■ستالین■

دەمۆ بەهار، پایز، هێڵکانی دۆڵی و پانی و هەموو وەرزکان

بەنە ئۆفیسکەم هەر ئەستا

دەریا و بیابان

ئاسە و باندە

ڕۆوو و ئاتوون

بەندە و میر

پاپا و لینین

یەهودا و مەسیح

خەرجییەکانی تەندروستی و کاری خەبەخشی

ناوەی برستی و نیشاندانەکانی جلوبەرگ

فرمێسکەکانی ئیلزا و سەمای شمشەران

کتێبەکانی مارکس و ئینگلس و هونەری چەشت لێنان
شەبقەکەی گیفارا و جگەرەکەی کاسترۆ و ئاسوودەیی شەپان
دژە ژار و مەرگەمووش
بە ئاوەی خەندە نەمرەکەی تەقین
لەسەر هەردوو لێوی ستالین نەخشێ بکێشم
کە لە جەژنەکانی شەش و یەکی ئایار
بە دەستەکانی ئاماژە دەکات و
قوربانی و نەیارەکانیشی لە هەموو لایەکی ئاوەدانیدا
دیارن .
بەڵام نازانم چۆن خیانەت بکەم
چونکی کاتم نییە و
گوڵەکی گەورەم
■خەشەویستییەکی ئەفلاتوونی■
هەموو ئەو ئازانەی بەسەرم بردن بە خراك بوون
شەوانیش بە نووین و
هەموو گاڵتە جاڕییەکانی شەو وەیم لە جەژنان
هەموو شەوانم بە ئاوارەیی لەسەر جادان بەسەربرد
یان لە شینایی و باخچان نووستم
هەر ئەسپێیەکی ئەو سەرتاشە یان ئەو پشکنەرە لەسەرمدا
دیتیەوە و
هەر قونکە جگەرەیەکی لە دەمەوە فڕێ درایە سەرجادە و
هەر جارەکی ئاو بەابە و لە خشتندا بووبم و

خەریکی ێیش تاشین بووبم

یان بە تەلەفۆن لە قسەکردندا بووم و کارەبا کوژاوەتەوە و

هەموو جارە خوێندنەوەی ناوم لە بەرنامەی گۆرانیی داواکراو

ەت کراوەتەوە

یان لە پێستەی خوێنەرانیش ناوم نەهاتووە و

لە هیچ حزبە وەرنەگیراوم و

لە هیچ گۆمانێك یان خۆپیشاندانێك پێك نەکراوم

یان نەیانهێشتووە وەك ناوبژیوان یان فیکەلێدەر بچمە سینەما یان شانۆ

یان دەرگا یاخود پەنجەرەم بەووودا داخراوە

لە چایخانان یان لە مەیخانان یان لە کارێك یان لە قوتابخانە دەکراوم

نرخەکەی بە شیعرێك دەدەم

یان وێنەیەکی شیعرەی نوێ

هەرچی بوو.. ەیی

_____

■محمد الماغوط- البدوي الاحمر

خەنجەری خە..(9).. شەمـــــاڵ بارەوانی

بەشی نیەم

سەروینی ئانارشیست..!

بەهار با تازەکیتر قسە لەسەر ئەو شیعرگە و گووسەر و گووگرانی ئەدەبی بکەین، ئینجا دینەوە سەر باسی خۆنە سوریالیستەکەم.

بەهار ئاگات لێیەتی فشەکەرەکیتریش پەیابووە، هەرچەندە زەرم خشدەوە و لە شیعر و نووسینەکانی ا دیارە کە کۆمکی یاخی بوەر و یەکسانی خوازە. بەنام ئەو هۆزە لە دیدارەکی هۆژنامەی "هۆگای کوردستان" و لە چاوپەکەوتنەکیتریش بینیم لە یەکەک لە ادیەکان، گووی دەخوارد و لەبارەی شیعرەکی خۆی و وەکو تەنزیش بە هەندەک شیعری خۆکیتر، وشەی میعری بەکاردەنا.

هیوادارم ئاگای لەدەمی خۆی بەت ئیتر، ئۆگرنا سەروینی لەو یاخیتر، بەزەیی بە هیچ کەسەکدا نایەتەوە و بەخوا کورد وتەنی دوایی دەیکەم بە پەمەی بە نوەز .

کچە دەزانی ئەو هۆزە گووسەرەک، هاتبوو چی نووسی بوو؟

وەرن با فەرتان بکەم، چەن گووبگرن و گووی بخەن و چەن هەکەی شیعر بکەن و شیعر بنووسن و قسەی قۆە بهەننەوە !

نووسیبووی بە ئەوانەی شیعری ئازاد، یان کلاسیک دەنووسن، بەهار یەک دنیا قسەی بە مانای هۆزکرد بوو و فەردەیەک شەتەحات و سەتەەک قەیاتی فەەدابوو ئەو گەەیی و لە وەنەی کاهینەک ئامۆژگاری سەروینی یاخی و شاعیرانی کردبوو کاتەک کە شیعردەنووسیت، دەبەت بە پەی کەمەەک هەسا و یاسا و بوت و پەوەری گوواوی بینووسیت ! نووسیبووی بە ئەوانەی شیعری ئازاد دەنووسن، با برگەکانی سە و چوار و پەنج وا بەت و هی دووەم و یەکەمیش وابەت.

خشتە دانان و وانەی بیرکاری و بابەت دابەشکردنی میرات و زەرب و تەقسیماتە. نانا، سەربازیە، ەاست، چەپ، ەاست، چەپ. پشوودە، وریابە. هاهاها

بەپەلە:کەمپانیای شیعرگەیان، بە شیعر دانان! ئەقەرەکی شیعرگاین ەادگەیەنەت و پەویستی بە چوار کارمەند هەیە بە شیعر نووسین، بە مەرجەک، هەمووی لەەگەزی مە، یان پیاوی موو نەرم بەت و باش لە زمانی شیعرگاین بزانەت و دووساە ئەزموونی گووگرتنی هەبەت لە بواری ئیلهام تەاندن و گووگری ئەدەبی و پاشان دەبەت هەموو ئەو بت و پەوەر و میتەد و گووەی کە بە شیعرکردنمان داناوە، پەیوە

پاپەند بێت هاهاها.

بەهار وابزانم شەرکەی نەمر بوو، کابرایەک پێی گوت:شیعرەکم بۆ بنووسە ! گوتی: بۆ کاکە من خەیاتم؟!

بەهار دانیەکیتر لە یەکەک لە ماڵپەڕەکان نووسیبووی لە جیهانی ئەدەبدا دنیایەک قوتابخانە و هێبازی شیعری جیهانی هەن، هەر یەک لەو هێباز و قوتابخانە و شتە پشت بە میتۆد و هێبازێک دەبەستن و هێچکەی تایبەت بە خۆیان هەیە و پشت بە جۆرێک لە بیروڕا و جیاوازی دەبەستن.

بەهار: گوتم سەروین تۆعریفی خۆی هەیە بۆ شیعر، تۆعریفی من جیاوازە، تۆعریفەکەی سەروین نە بت و نە قسەی قۆپ و بۆ مانا و نەیش تۆعریفێکی گووایین.

بەهار گاڵتەم کرد، خۆی هەر شتێک تۆعریفت بۆی دانا، ئیتر دەبێت بۆ بت و لە قاڵب دان.

بەهار هەر شتێک تۆعریفی بۆ داندرا، چوارچێوە و قاڵب دروست دەبێت، چوارچێوە و قاڵب دروووست بوو، بت دەتە گۆڕی، بت هاتە گۆڕ، پەرستن لە دایک دەبێت، پەرستن لە دایک بوو، ئازادی بۆ گایین دەچێت، ئازادی بۆ گایین چوو، کۆیلایەتی و عبوودیەت دەبێت بۆ سیستەم.

تۆ سەیرکە، ئەو تۆعریف گەرا و بتگەرا و پەرەرگەرایانە، خودایان تۆعریف کرد، چییان بەسەر هێنا !

ئایینیان بۆ دروست کرد، سەربین و دەست بڕین و ژن کوشتن و داگیرکردن و سێبایە و هەرچی کاری قەزەون و قێیات و وەحشیگەرێتییکە، بۆناوی خوداوە هێنایە وجودەوە.

تای چەوساندنەوەی ئافرەت، تائێک دەبە ئیتر بکرێت بۆتای شورەیی و خجاڵەتی و لە تەوێڵی پیاوساڵاری بدرێت.

پیتی شەرم، یان تائێکی گووایی، تائێک پیرەزی نەفتەویهی و سیبەویهی و جورجانی و ئیبنولعەقیل و ئیبنولعەزرائیلەکانتان بێت.

تائی تۆئنیس، تای تف کردن لە ڕووی ئەقڵیەتی نەرسالاری و تێک و پێکشکاندنی جیاوازی زمان.

تای شەرمەزاری. تای خەساندنی ئەقڵی پیاو و تیرەرکردنی ژنبوون و

مرۆڤ بوونی ژن.

کوێ هەی لێ هەرچی تا و پیتی نێر و مێتانێ بەم باشە هاهاها

بەهار: ئێستا ئەو کاهینە شیعرگێیانەی کە ناوی گووگری ئێدەبییان لێ خێیان ناوە، دێیانووت دووبارە هەمان هەیی پیاوانی ئاینینی و ئاینێکان و ئێخلاقچێکان دووبارەکانەوە و، بێن و دەرزنێک گوو و تەعریف و قاڵب و بت و پەوەر و تاڵبەند بە شیعر داتاشن و کێڵەی شیعری دابهێنن !

کوێ هەی لێ خێتان و هەرچی قوتابخانە و مەزهەب و ئێباز و پەوەر و میتێد و قاڵب و فۆرم و بتی شیعریتانێ بەم.

دەبەنگینێ ئەوجە با پێتان بڵێم تەعریفی سەروینێ ئێنارشیست چییە؟

بڵێم نەکەن دوای من، بێن و وەک چێن هەرچی دادایزم و ئانارشییەت و نهلیست و چی و چییە لێ دوای خاوەنکانیان کە هەموویان دژی لێ قاڵب دان و بت و چوارچێوە و بەستەنەوە بوون، هاتن و کردتان بە ئایین و مەزهەب و بت و قاڵب و قوتابخانە.

ئەو دیارە شیعر بە تیوری ئێژیی خاڵ ئێنیشتاین و بیگ بانگی کاکە ستیڤن هەکینگ و بیردۆزکانی حاجی نیوتن و زانست و فیزیا حاڵی بووە هاهاها

بەهار نووسینێکی زۆر جوانی نووسەر و لێکۆلەرەوەیێکم بینی سەبارەت بە شیعر، هەرچەندە ئەویش یەک قیچ هەستت دەکرد تاڵادەک تەعریفاندن و لە قاڵباندنی تەدا بوو. بڵێم، بە گشتی سەرنجێکی جوان بوو لە بارەی شیعرەوە.

گوتبووی" بەگومان هەر یەکێکمان ناساندنێکی تایبەتی خۆی هەیە بە شیعر، بەڵام بەو پەیی سادەیی، کەمەڵك وشەی ریزکراو هاوشێوەی ملوانکەیەك، بەمەرجی کاردانەوەی هەست و بیری بەرامبەر، ئەوە خۆی شیعرە.

هەر کەسێك توانای جیا کردنەوەی رەنگەکانی هەبێ و راست و چەپی خۆی بناسێ و بتوانێ بەواو بگەڵتەوە … دیارە ئەو کەسە خاوەنی هەست و نەستە …! واتە کەسێك شعوری بەگشت لەوازمەکانی حەیات بشکێ، ئەوە ئەو کەسە شاااااااعیییییرە."★

بەهار: ئەو دەربڕینە، وەکو گوتم ئێگەرچی تەعریفاندن و بتاندنی

پەردیارێ، بەهام جوانیشێ.

دیسان ئەو نووسەرێ گوتبووی" بەجۆرێکیتر … هەر کەسێك قەڵەم بگرێتە دەست و ئەلف و بێ لێك جیا بکاتەوە، بگومان توانای ئەوەی هەیە، لەهەر وەزع و مەوزوعێك کەبیەوێ تەعبیرێك دەربڕێ، بەو شەرتەی پشینەیەکی باشی بێی هەبێ … مادامێك هەست و نەستی بەرامبەر دەربڕێ، ئەوە بێ خێی شیعرەو شعوری مرۆڤکە کە پێی دەڵێن: شاااااااعیییییر."★

فەوزەوی و ئینارشیست و بت گێ و پەرستگێ، بگەن هاهاها !.

بتەکانی مامەستا و بەهرەبەر و قوتابخانێ، بتەکانی خۆزان و باوک برا و مام و ئامۆزا، بتەکانی کەمەڵ، بتەکانی فەرمانگێ، بتەکانی حاجی جادر و مامێ باندێ و خاڵە خدر، بتەکانی فلان سیاسەت و فیسار قانوون، بتەکانی سمەڵ، بتەکانی خەڵ، بتەکانی نەریت، بتەکانی مەزهەب و ئایین، بتەکانی ئەخلاق، بتەکانی ڕەخنەگر، بتەکانی شیعرگێ، بتەکانی عەیبە، بت، بت بت..

کوڵە دەبەن هەی بەیم بەسەر هەرچی بتتانێ. ئەوێ دیارە هەشتا هەزی سەروین و توانای سەروین و یاخی بوونی سەروینتان نێناسیوێ؟

هەی بت پەرستنێ، باش ئەوبزانن کێ خەیاڵتان خاوێ و سەروینی ئینارشیست هەرگیز، بێ هیچ بتێک لەو هەموو بتێ گواویەتان ، زیندانی و لێ قەفەس و دیل و بێ کەنیزە ناکرێت.

-دەفتەری بیرەوەریەکانم-
"بەهاری حاجی ئاکۆ"
٨ی گوڵانی ١٩٧٣، دەی: ماڵی خەڵان-ڕەگای کانی ژن کوژان.

★پەڕەیەك هەوری ئەوین،

لە ئاسمانی هەڤار تەنیاوە دەبارێ، قەڵەمی:ئامانج شارباژێری.

شیعر\ خون بۆ رامبەر پار..
نەوزاد بەندی

بۆچی خوێنتان ڕشت ؟
بتانووتایە : پارەمان ئەوە ..
70ساڵ کوردتان بۆچی دا بە کوشت ؟

⋆ ⋆ ⋆

32 ساڵی ڕەک ،
پاسکی سوورت پێ دابین نەکرا ،
بیکەیتە قەڵەی جادەی شارەکان ..
هەمووی بە خەت بوو ..
هەموو پارەکان ..

⋆ ⋆ ⋆
خەوتن باشترە هەتا بینینی ،
ئەو وێرانەیەی
ناوت ناوە شار ..
مردن باشترە ، لەو گاڵتەجاڕەی
ژیانی تیا بووە
بە دوپشک و مار ..

⋆ ⋆ ⋆

هەزار شەقام و کۆشکی تایبەتیت،
بە خەت بنیات نا ،
باخچەی شاهانە ..
مەڵ ..
باڵەخانە ..
خەڵکیش : وێرانە ..
شار : عەرەبانە ..
دەرچووی زانکەکان : تەنها خەبەخشیی ..
شەرمەزار نابی ؟
ناچی بە عەرزا ؟
ناڕەسەن .. وەحشی ..!

سەرەتای فەلسەفەی سیستەماتیکی لە ئیسلامدا.. وەرگێڕانی: کاوە جەلال

3- سەرەتای فەلسەفەی سیستەماتیکی لە ئیسلامدا
ئەلکندی و ئەلفارابی
گەرت هەندریش

فەلسەفاندنی سیستەماتیکی سەرەتا ئەو واتایەی دەگەیاند کە هزرڤانان دەگەڕانەوە بۆ سیستەمە فەلسەفییە هەبووەکان، واتا بۆ فەلسەفەی مەزنی ئەنتیکە و ئەنتیکەی دەمەو کۆتایی (درەنگ): بۆ پلاتۆن، ئەریستۆتالیس و نوپلاتۆنییەکان. وەلە فەلسەفاندنی سیستەماتیکی ئەو واتایش دەگەیەنێت کە فەیلەسوفە ئیسلامییەکان لە لایەنی خیانەوە دەستیانداید هەبەستنی "سیستەم"ی فەلسەفەیی لە پێناوی هوونکردنەوەی جیهاندا، سیستەمکانیش تا ڕادەی شیان کاریان لە هەموو بوارەکانی هزرینی فەلسەفەیدا کرد (لایەنی کەم ئەو زانستانەش کە ئەمڕۆ ناو دەنرێن زانستە سروشتییەکان، لە بنەڕەتەوە سەر بەو بوارانە بوون). لەم ڕووتەدا توخمگەلی جیاوازی نموونە پێشەنگەکانی ئەنتیکە ڕۆژانە نەو سیستەمکانەوە و بوون بە پاڵەڕ بۆ سەرهەڵدانی تەوانینکی ئەتەنامی جیهان. بەڵە فەلسەفەی ئەرەبی-ئیسلامی لە قۆناغە "کلاسیکی"یەکەیدا بە هیچ شێوەیەک لاسایگەرا نییە. بەگومان فەلسەفەی کریستیانیی ئەوروپاش هەمان ڕووتی لە نموونە پێشەنگەکانەوە ووەو سیستەمی فەلسەفەیی خۆی گرتە بەر. سەرەڕای ئەوە گەرەکە هەردوو فەلسەفەی ناوبراو سەسیلگیانە تەواو جیاواز دیاری بکرێن. لە ئەوروپا نزیکی لە تۆژی پیاوانی ئایین شۆقی بە فەلسەفاندن دابوو. فەلسەفە بەشکی تیلگی بوو، فەیلەسوفانیش ڕەحانییەکانی ئایین بوون، سەرەتاش بۆتایبەتی کێشیش بوون. بۆیە لە کۆنتەکستی ئەوروپیدا بە یەکەم جار لە چەرخی ناڤینی دەمەو کۆتایی و ڕێنیسانسدا "فەیلەسوف" وەک مامۆستا و زانای

سەربەخۆ دیاردەدات. بە پێچەوانەشەوە زانایان لە کۆنتەکستی ئیسلامیدا سەر بە مەدرەسەی جیاواز بوون و بواری کارکردنیان بەتایبەتی "پراکتیکی" بوو. بەڵام زۆرینەی فەیلەسوفە "مەزنەکان"ی ئیسلام لە فەرگە پزیشکییەکاندا پێگەیەنران، ناوبانگیشیان تا ڕادەیەک دەگەڕێتەوە بۆ زانینی پزیشکییان. فەرگە پزیشکییەکان نەک تەنیا نەوەندی فەرکردنی مەئریفەی پزیشکی بوون، بەڵکو زۆرتر لەوەش سەرجەم کانەنی زانینی ناسراوی ئەو دەمەیان بە فەرخوازان دەگەیاند و بواری تەواو جیاوازی لە خۆ گرتبوو: "زانستە سروشتییەکان"، ئێستێرناسی، ماتماتیک، فەلسەفە و لۆگیک، قورئاننناسی و یاسای (شەریئەی) ئیسلامی. هەر بەگوێرەی ئەم بوارانەش گرنگیدانی زانستیانەی زانا ئێرەبی-ئیسلامییەکان گشتگیر بوو. بەدڵگەن زانایەکیان تێدا بوو کە تەنیا لە یەک بواری زانیندا دەرکەوتبێت. بەگومان هاوکات گەرەکە ئاماژە بە فەرگەی دیکەش بدەین کە هەمان زانینی گشتگیریان دەگەیاند، بە نموونە بیت ئەلحیکمە، فەرگەکانی وەرگێڕان، هەروەها سەرەتا فەرگەکانی قورئان و شەریئە.

3-1 ئەلکندی و هزری نوپلاتۆنی

شارەزایی گشتگیر لە سەرجەم زانستەکاندا هەروەها ئەدگاری یەکەم فەیلەسوفی مەزنی ئێرەبی-ئیسلامی بوو. ئەبو یوسف یەئقوب ئیبن ئیسحاق ئەلکندی نزیکەی ساڵی 800 لە کوفەی باشوری ئێراق هاتە جیهانەوە. باوکی لەوە پارەزگاری دەوڵەتی ئەباسی بوو. ئەلکندی بە چەکێک سەر بە حەزرەمەتی باشووری ئێرەبستان و هەزی کیندە بوو، هەر بۆیە ناونراوە "ئەلکندی". ئەو تەنانەت لە سەردەمی ژیانیدا وەک "فەیلەسوفی ئێرەبەکان" ناوبانگی دەرکردبوو، لە ڕاستیشدا بە ماوەیەکی درێژخایەن هەر تاکە فەیلەسوفی بەواتای چەکێک ئێرەب مایەوە. ئەمە هیچ شتێک لەبارەی پێگەیاندنی فەرگەیی ئەو نازانین، وەلە زانیاریمان لەبارەی سەرئەنجامی پێگەیاندنەکەی هەیە: "فەهرەست"ی ئەلندیم کە لە سەدەی دەیەمدا نووسراوە و کۆکراوەیەکی هەموو نووسینەکانە لەکاتی محەمەدەوە، ناوی 240 بەرهەمی کندی دەبات. بەگومان ئەم لیستە گەتاری بچووک و نامۆش لە خۆ دەگرێت، وەلە فرەجۆریی ئەو بابەتانە کە کندی کاری تێدا کردوون، بەتایبەتی سەرنجڕاکێش: فەلسەفە، تیەلۆگی، لۆگیک، ئێستێرناسی، ئەلخەمی، ژمێرە، ئەندازە و موزیک.

بەرهەمەکی بەواتا کە لەنەو ئەم بڕەی بابەتەکانی کندیدا ماوەتەوە، نووسینەکە بە ناونیشانی "لەبارەی یەکەم فەلسەفە" کە پێشکێشی خەلیفە ئەلمەئمونی (842 مردووە) کردووە. کندی پێوەندییەکی تایبەتیی بەو خەلیفەیەوە هەبوو: بوو بە ڕاوێژکاری متمانەپێکراوی

ئەو و مامەستای کۆنکەی بە ناوی ئەحمەد. ئەو هەروەها بوو بە هاوڕکاری ئەلواتیق (847 مردووە) کە وەک خەلیفە جێی مەئمونی گرتەوە. وەلە لە سەردەمی دەسەڵاتداریی خەلیفە ئەلموتەوەکیلدا (861 مردووە) دووچاری دەسیسەیەکی نەو کەشک بوو و دوای ئەوەی بەو هەیەوە بەر غەزەبی خەلیفە کەوت، ئیدی بەغدادی بەجێهێشت. کندی ساڵی 873، پەدەچێت هەژارکەوتوو و بەزار، کۆچی دوایی کرد. ئەمە بەگومان دەتوانین ئەم هەوداوانە پێیوەند بکەین بە کەشی هەشکیی گەڕاوی ئەو سەردەمەوە: خەلیفە ئەلموتەوەکیل "میحنە"ی خەلیفە ئەلمەئمونی هەوەشاندەوە و بیروباوەڕی موئتەزیلەیی هەتکردەوە، هەروەها تەزی ئەزموونێکی قورئانی کرد بە دەگمی فەرمی. ئەوە بوو ئیدی بەو هەیەوە ئەرتەدەکسیی سوننی خەڵی بەسەر موئتەزیلەدا سەپاند، کە هەروەها کندیش بە یەکێک لە لایەنگرانی دادەنرا. لە کۆتاییدا تەنیا ئەو ناوبانگە بە کندی مایەوە کە وەک زانا و بەتایبەتی وەک فەیلەسوف پێی گەیشتبوو. بە هەر حاڵ، ئەمە لای کندی بە یەکەم جار بەو پەکەوگرەدانەی هزری ئەیستەتەلیس و نوپلاتۆنی دەگەین کە بە فەلسەفەی ئەرەبی-ئیسلامی زۆر بەواتا بوو، یان بە شێوەیەکی دی ببێژین: دەگەین بە ئەیستەتەلیسی نوپلاتۆنیانە هاڤکراو. لەم جێیەدا گرنگە کەمێک بەرەو پاش بگەینەوە تاکو واتای ئەم هزرە پەشان بدەین. ئاخر فەلسەفاندنی نوپلاتۆنی نامە دەنوێنێت بە ئاگایی "مەدەرن"ی ئەمە، جا گەر تەنانەت نەبێژین وەک بەواتا دیار دەدات: لەو فەلسەفاندنەدا ئاخافتن هەیە لەبارەی "کایەکانی مانگ"، لەبارەی "ژان" (ئەماناسیەن)ی زەین لە کایەیەکەوە بە یەکێکی دی، ئەمەش پتر لە هەبازی غەیبانییەت دەچێت نێک لە فەلسەفە.

هزری نوپلاتۆنی

نوپلاتۆنیزم یەکێکە لە دواینمینەی ئەو بەرنامە مەزنە فەلسەفەیانەی ئەنتیکە کە دەیانەوێت جیهان وەک سەرجەم هەوونبکەنەوە و دیاریبکەن. ئەوجا فەلسەفەکان لە هەووی پێکهاتەیانەوە چەند جیاوازیش بن لە یەکدی، هەشتا هەر هەموویان لەژێر کەفی پارادیگمای ئەنتەلگیدان، واتا ئەو ئاستەیەی فەلسەفاندن کە لەبارەی بوون دەپرسێت، کەواتە دەپرسێت، داخە چی ئەوکەیەک، شتێک، هەوشێک، بە ئەوکەیی خەی بکات. پێیوەند بەم پرسیارەوە هەموو فەیلەسوفانی ئەنتیکە لەوەدا هاوڕا بوون کە ئەم "بوون"ە (بە گریکی "ئۆن / Ón")، کە کرێکی (ئەسنسی) شتەکانە، دەبێت چەنتیەیەکی جیاوازی لە لەرەبوونی (وجودی) ماتریالیانەی خەی

هەبێت. بەم شێوەیە هزرینی ئەنتەلەگییانە لە لەربووونی کەنکرێتی شت دوورمان دەخاتەوە و دەمانبات بەرەو هەوەدان بە تێگەیشتن لە "کرێک"ی شتەکان، لە "بوون"یان. بەمەش ئیدی فەلسەفە "مەئریفەی زانستیانەی ئاستی"یە، واتا مەئریفەی پێکهاتەی ئاستینەی بوونە – وەک چۆن ئەیستەتەلیس دەبژێت (مەتافیزیک، 20 ،933b). ئەمە بێگومان نەک تەنیا سەرجەمێتیی جیهان و گەردوون لە خۆ دەگرێت و بەو ڕێیەوەشەوە دەبێت بە هەونکردنەوەی گەردوونناسییانەی جیهان، بەڵکو هەروەها پرسیاریش لە بارەی کرێکی ڕەکخراوی جیهان، لە بارەی ئامانج (بە گریکی: تەلەس) و مەغزاکەی لە خۆ دەگرێت. بەیە فەلسەفاندنی ئەنتەلەگیییانە هەمیشە لە سەرئەنجامدا دەگات بە پرسیار لە بارەی پێکهاتەی ئاستی و بوونی "پێتی"، بەمەش هەروەها دەگات بە پرسیار لە بارەی "هەرە یەکەمین بنەڕەت" (Urgrund) ی سەرجەم بوون. هەر بێگوومانی ئەمەش وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارە کە لە بارەی بوون کراوە، چەند پلەیەکی یان چەند مەرتەبەیەکی پێکهاتەی شتێک وەک سەرئەنجام لەتێک خۆیدا دەهێنێت: لە ئێکزیستێنسیا (existentia)ی پێتییەوە، واتا لە ئەوەکێ-بوونەوە هەوەو ئەسێنسیا (essentia)ی یان هەوەو چی-بوون ی ئەوەکەیەک / شتێک.

پلاتۆن بوونی پێتیی وەک ئیدێ (ئایدەس / eidos) دیاری کرد. بە تێروانینی ئەو ئەرکی فەلسەفە هەڕچوون بوو لە ئاستی بەچوونی (دەکسای / doxa) پێتی و دیاردەی سێنسیبڵەوە هەوەو ئاستی مەئریفەی (ئێپیستەمەی / episteme) فەرمەکانی بوونی ئاستینە: هەوەو خودی ئاستینە و چاکە و جوانێتیی پێتی، کە دوایمین تراپکی ئەنجامیانەی بریتییە لە "یەک" (ئەلئەحەد). وەلێ مایەی سەرنجە کە مەئریفەی بوون لەم ڕێبازەی ئیدەکانی پلاتۆندا یادهێنانەوەیە (ئانامنێزیس / anamnesis)، واتا: کاتێک دەرەونی ئاوارەکراو بە نەو لەش خەی سیستەماتیکییانە یان "زانستییانە" بە کرێکی بوونەوە خەریک دەکات، لەم ڕەوتەدا دەگەڕێتەوە بە ئێکزیستێنسی پێشینەیی خەی بەر لە ئاوارەکردنی بە نەو لەش، واتا بە ئەو ڕەوشە دەگەڕێتەوە کە دەیتوانی "بە چاوی هۆش" ئاستوخە لە ئیدەکان بڕوانێت. کەواتە کاتێک سێنسەکانمان شتێکمان لە بارەی جیهانی دەرەوە پێدەگەیێنن بەبێ ئەوەی هەرگیز پێمان ببژێن کە داخڵ کرێکی، ئەسێنسی، بوونی جیهان چی بێت، ئیدی لەرەوە ئەو دەرئەنجامە دەکەوێتەوە کە دەبێت مەئریفەی بوون سەرتا لە نەو ئەمەدا وێنەوزی دابێت. لەم ڕوانگەیەوە ڕەوتی مەئریفەی فەلسەفە لە جیهانی بەرجەستەیی دوورمان دەخاتەوە و دەمانبات هەوەو "وانین"ی (نەزەری) هۆشکییانەی پێتی لە جیهان. بێگومان ئەم ڕوانینە

هۆشکییە پێتییە تایبەتە تەنیا بە کەمینەیەکی دانایان.
شاگردە مەزنەکەی پلاتۆن، ئەریستۆتلیس، بە پێچەوانەوە وای دادەنێت کە ئاگایی مرۆڤ بەجۆرێکی دەتوانێت هەڵگری هەموو مەئریفەی بوون، هەموو هاستی، بگرێتە بەر. گەر فەلسەفە زانستی گشتیی یان هیننی بنەڕەت و هەکارەکان بێت، بەمەش لە کۆتاییدا زانستی کرۆکی شتەکان و بوون بێت، ئەوا دەبێت سیستەماتیکی بێت، لەرێشەوە دەبێت شیاوی فەرکردن بێت و هەموو یەکێک لەی تێبگات. بەیە ئەریستۆتلیس لەگیکییانە هەڵگەی مەئریفە لە دەرککردنی سەنسییانەی شتەکانەوە دەگرێتە بەر، لەرێشەوە ئیدی زانست وەک لای پلاتۆن "یادهێنانەوە" نییە، بەڵکو ئەزموونە. ئەریستۆتلیس هەر بەگوێرەی ئەم تێوانینە بایەخێکی زۆر دەدات بە مێتۆدناسیی هەڵگەکردنەوە هەموو گۆڕانکارییەکان و هەروەها بە بناغەشتنی دەرئەنجامادن (سیلۆگیزم / زانستی قیاس – و). فەلسەفە وەک زانستی بنەڕەت و هەکاری بوونەوەر هەروەها دەمانبات هەموو پرسیار لەبارەی "یەکەمین" بنەڕەت و هەکارەکان. ئەمە ئەریستۆتلیس ناچار دەکات کایەی زانستەکانی ئەزموون جیبهێڵێت، کە ئیدی ئەویش هاوشێوەی پلاتۆن دەگات بە کایەی کرۆکە "ناماتەریالەکان"ی (هۆشکییەکانی – و) بوون. لەرێدا ئاوەزمەندانە دەبێت کە مرۆڤ 'پاش' مەئریفەی جیهانی فیزیکی یان جیهانی شیاوی دەرککردنی سەنسی، کار لەم پرسیارەدا بکات. لەبەر ئەم هۆیە بوو کە ئالەکساندەری ئافرۆدیسیاسی، کە لە سەدەی دووەمی پێش زایینیدا خەریکی توژینەوە بوو لە ئەریستۆتلیس، پرسیارەکەی ناو نا "مێتا تا فیزیکا": "پاش فیزیک" (لەرەوە وشەی "مێتافیزیک" سەریهەڵدا). کێشەکە لەرێدا خەریکبوونە بە یەکەمین پرنسیپی بوونەوە کە مرۆڤ لەگیکییانە بەنەو زنجیرەیەکی هەڵ و ئەنجامدا پێی دەگات. ئەریستۆتلیس ئەم یەکەمین پرنسیپەی ناو نا "بزوێنەر نەبزواو" (لە: Metaphysik, 1012) و چوونیەک داینا بە پرنسیپی خودایەتی. پرنسیپەکە لە هەزری تایستیی سەردەمانی درەنگتردا بوو بە "بزوێنەری نەبزێک" کە چوونیەک بوو بە خودای کەسکییانەی ئافرێنەر.

لەرەوە هووندبێتەوە کە بۆچی پلاتۆنیزم و فەلسەفەی ئەریستۆتلی توانییان بچنە پێوەندییەکی چڕوڕ لەتەک ئایینە مەزنتایستییە جیهانییەکاندا: تیلۆگەکانی جوویەتی و کریستیانەتی و ئیسلام لەوەدا یەکدەگرنەوە کە پێکەا دەگەڵنەوە بە هوونکردنەوە فەلسەفییەکانی جیهان لە ئەنتیکەدا. هەبازی ئیدەکانی پلاتۆن هاستێتیی پێتی، واتا بوون، دەبێتە نەو کایەیەکی ناماتەرییەوە کە مرۆڤ تەنیا بە "لەوانینی / نەزەری" دەروون پێی دەگات. ئەم

ڕەبازە شوێنێک بۆ ئیمان دەسازێنێت. هەروەها ئەیستەتیکیس دژ بە فەرهەنگی خەسڵەت بۆ ئاوەڵای "یەکەم بزوێنەر"ی خودایی هاوکات وەک کارتێکی سیاسی سەرجەم بوونەوەران دیاربدات، کە دەشێت سیستەماتیکییانە ئاوەڵا بکرێت و بەهەش ئاوەز پێی پێببات. هەر بەم شێوەیە دەتوانین وای دابنێین کە خودا جیهانی مۆغزامێندانەکەستووە و مرۆڤیش دەتوانێت بە ئاوەز لێی تێبگات، ئەویش چونکە خودا خۆی ئاوەزی پێتییە. لێرە ئەستا شوێنێک بۆ مرۆڤ وەک بوونەوەری ئاوەزمەند دەهێنرێتە گۆڕێ. ئەوجا کاتێک فەلسەفەی چەرخی ناڤین کەوتە دەمەقاڵەی بەتینەوە لەبارەی کرێکی ئاوەز پەیوەند بە کرێکی خودا و ئیمانەوە، لێرەدا درزی سەرهەڵداوی نێوان فەیلەسوفان بەزاریی لێوەدا بوو کە هەر لایەنیان جۆختی لە میراتێکی پلاتۆن یان ئەیستەتیکیس دەکرد. لە کۆنتەکستی ئیسلامییانە و کریستیانییانەی چەرقی ناڤیندا تەنیا ژمارەیەکی کەمی فەیلەسوفان بە پرسیارە ئادیکال و تازەکانیان چوونە دەرەوەی هزرینی ئەنتەلۆگییانە، لێرەشەوە ڕێیان خۆش کرد بۆ شۆڕشگێرتنەوەی ئەو جۆرە هزرینە ناوبراوە. سەرەتا لە فەلسەفەی ئەرەبی-ئیسلامیدا بەووونی جۆخت دەکرا لە میراتی نۆپلاتۆنی.

نۆپلاتۆنیزم لە ئەنتیکەی دەمەو کۆتاییدا (درەنگدا) دوایەمین هەوڵێک بوو بۆ ئەوەی هزری پلاتۆنی و ئەیستەتیکی بۆ شێوەیەکی سیستەماتیکی و لەسەر پرنسیپی یەکانە پێکەوە بگونجێنرێن. لێرەدا هەروەها فەلسەفەی دیکەش کە لەژێر کاریگەریی هزرقانانی مەزنی گریگیدا بوون، وەک ستۆئایکی و گنۆستیکییەکان کە پاڵهەزی خۆیان نارد، ژانرێ نەو نۆپلاتۆنیزمەوە. ئەوجا گەرچی پلاتین (205-270) دامەزرێنەری نۆپلاتۆنیزم نییە، وەلێ بە یەکەمین و گرنگترین نوێنەری دادەنرێت. پلاتین، خۆگرێداو بە پلاتۆنەوە، ئەم تێڕوانینە ڕادەگەیەنێت: بوونی "پاتی" تەواو هەشکییە، بوونێکی بەدەرە لە ماتێری، ئەوجا گەرچی مرۆڤ لە دەروونی خۆیدا پەیوەندیی بەو بوونەوە هەیە، سەرەڕای ئەوە تەنیا بە ناڕەشنی هەستی پێدەکات، تەنیا "هەناسە"یەکی ئەو بوونە ئاگامەندانە دەناسێتەوە. پلاتین لە خێی دەپرسێت کە داخۆ چۆن ئەم کەماسەیی مرۆیفەی پاتی ڕوون بکرێتەوە، لێرەشدا سەرەتا بەی خویا دەبێت کە جیهانی ماتریانەی ئەزموونکردنمان لەژێر هەڕەشەدان و لەناوچوونداید (فانییە)، بە پێچەوانەشەوە گەردوون و هەڕەخراویەکەی (گریکەکان لە کەسمەس دەدوان) هەمیشەیین. گەردوون لێرەبوون و هەڕەخراویی خۆی وەک سەرجەم دەپارێزێت، جا گەرچی کەرتەکانی تایبەتن بە لەناوچوون. لەم تێڕوانینەوە دوو دەرئەنجام بە پلاتین دەکەونەوە: یەکەم، ئەوە کە نافانی و ئەزەلییە، دەبێت هاوشێوەی ئەوە کە فانی و کاتکییە،

شۆنکی چەسپی لەنێو ئەم هەڵکراوەدا هەبێت؛ دووەم، دەبێت نافانی چەنتیەکی دیکەی، واتا باڵاتری لە ئەو هەبێت کە فانییە. بەم شێوەیە دوو ئەدگاری نۆپلاتۆنیزم کە سەرەتا بە لاوانینکی رواڵەتی وەک "نافەلسەفەیی" و ئەستێریکیانەی پەرەشمەند بەمان دەردەکەون، چ وەک زانستی جددی و چ وەک بۆشکی دابی فەلسەفاندنی پلاتۆنی-ئەیستێتلی هووندبنەوە.

هەڵکراوی "جیهان" کەسمەلگیانەیە، گشتگیرە، هەروەها "پڵە"یەی لە بووەنی نافانی و پێتیەوە بەرەو ژێر هووەو لەربووەنی فانی کە تەنیا ماتریانەیە. بەم هێیەوە لە فەلسەفەی نۆپلاتۆنیدا ئاخافتن لەبارەی "کایە" کەسمەلگیەکان واتای فەلسەفەیی وەردەگرێت. هەڵکراوی ماکرۆکەسمەس پێکەوە لەتەک هەڵکراوە نافانییەکانی ئەستێرەکانیدا، بەرەو ژێر هووەو جیهانی بگەڕە کە ئەمە لەسەری دەبزوێین، لەو هەڵکراوەدا وێنەدەرێتەوە کە ئەمە خەمان وەک بووەوەری هزرڤان لەژێر هەڵکەفیداین. لەربووەنی ماتریانەی جەستەیمان بەریتییە لە پڵە فانییە نزمترینەکەی بوون، بە پێچەوانەشەوە ئاوەزمان یان هۆش ئاستێکی هووەو بوونی نافانیی پێتی وەرگرتووە.

تەوانینی هەڵکراوی گەردوون کە کایەی جیاواز لە خە دەگرێت، دەگەڕێتەوە بۆ فەلسەفەی سروشت ی گریکی لە قۆناغی کلاسیکییدا، وەلە بەتایبەتی بۆ ئەیستێتلیس، کە هێڵی سووانەوەی بۆ پلانێتەکان داناە، واتا کایەی (سفێری) تایبەتی دانا کە پلانێتەکان لەسەریان دەبزوێن. ئەیستێتلیس بۆ هوونکردنەوەی ئەم بزووتنە وای گریمانە کرد کە "سفێرگەلی هاوکێش" هەن و کاریگەری لەسەر یەکدی دەنوێنن. وەلە بەگوێرەی ئەم گریمانەیە دەبوو سەرجەم بزووتنەکانی پلانێتەکان لە کەتاییدا بگەڕێنەوە بۆ دەرکیترین کایە کە خەیشی لە لایەن "بزوێنەری نەبزکەوە" بزوێنرابوو، هێندە نەبێت کە نەدەشیا ئەم بزواندنە میکانیکییانە بەربخرێت، چونکە دەبوو "یەکەم بزوێنەر" فەرمکی ناماتریانەی (هۆشکیانەی – و) هەبێت کە ئیدی لە لایەنی خەیەوە نەبێتەوە بە کەرتی پەیوەندییەکی هۆ-ئەنجام. کەواتە ئایا بە چ هێیەکەوە بزووتنەکە هێنرایە گەڕە؟ نۆپلاتۆنیزم وەڵامکی سەرنجڕاکێشی ئەم پرسیارەی دایەوە: ئەو بەڕەی خودی "ژیان"ـەوە، بە گریکی بەڕەی پسیهۆ-وە (psyché) هووی دا، واتا بەڕەی ئەوەوە کە ئەمە بە دەروون وەریدەگەڕین. کەواتە "زیندە" یان "دەروون" لە باڵاترین کایەوە پڵە بە پڵە دەژێتە خوارەوە. ئەم ژانە ناودەنرێت "ئەماناسیۆن" (Emanation). لەم هوانگەیەوە یەکەم

بنەڕەتی سەرجەم بوون خۆی لەسەر باڵاترین پلەکەی ڕەکخراوی گەردوون دەبینەتەوە. ئەم یەکەم بنەڕەتە دەبەنگەت لە هووی چەنتییەوە ئەوکەیەکی تەواو جیاواز بێت لە پلە نزمترەکانی بوون، بەیە ئەمە کە وەک مرۆڤ بە پلەی ماتریانەی بوونەوەر گردراوین و پلەیەکی نزمترە، تەنیا بە شیفرە (Chiffre) دەتوانین ئەو یەکەم بنەڕەتەی بوون دیاری بکەین: وەک "یەک-ی هەرە سەرەتایی"، ئەویش چونکە شیاوی دابەشاندن نییە بەسەر کەرتگەلی دیکەدا و هەروەها لەژێر کەفی هیچ دەخگەییەکدا نییە؛ یان ئەمە ئەو وەک "ئەبسولوت" (لەجیابوە) دیاری دەکەین، چونکە ئەو گشتگیرە و بەمەش لە توانستی سنووردارە هزرمان جیابێتەوە. "یەک-ی هەرە سەرەتایی" خۆی لە خۆیدا شتێکی سەرجیهانییە، ترانسسەندەنتە، بەیە لەخۆا نییە کە نوپلاتۆنیزم خوازەی "تیشک"ی بە بەکاردەهێنێت: یەک-ی هەرە سەرەتایی بریتییە لە تیشکی پەتی کە ئەمەی مرۆڤ کوێر دەکات. وەلە پلەتین هەروەها یەک-ی هەرە سەرەتایی ناو دەنا "بابە"، بەمەش نزیک دەبینەوە لە ڕاڤەکردنی تایستییانەی هەرە یەکی سەرەتایی وەک خودایەکی کەسەکی.

بەدووی یەکەم بناغەی بووندا بینایەکی پلەیی شێدەبێتەوە تا دەگات بە لەرەبوونی "تاریک": لەرەبوونی ماتریانەی پەتی.
کایەی یەکەمی "خودایانە"ی تیشک لە کایەکەی دیکەدا وەک هەشی پەتی (نووس / nus)، یان وەک هزری هەها، دیاردەدات. هەشی پەتی، هزری ئیدە پەتییەکانی سەرجەم بوون بەرجەستە دەکات. ئیدە پەتییەکان لە پەناوی بەماتریکردنی خۆیاندا دەژەنە نەو زیندەوە، واتا نەو دەروونی جیهانەوە. بەم شێوەیە یەک-ی هەرە سەرەتایی، بە نەوندیاریی هەش، خۆی بەزیندوویی لەنەو دەروونی جیهاندا پێشان دەدات. کەواتە خودا، یان یەک-ی هەرە سەرەتایی، سەبارە لەنەو جیهاندایە: وەک تیشکی پەتی و هەها (ئەبسولوت)؛ وەک هەش کە ئیدە پەتییەکان بەرجەستە دەکات؛ هەروەها وەک دەروونی ژیانخەرەوەی جیهان. ئەم بنەڕەتە دەرفەتی بە تیەلگیی کریستیانەتی دەخساند کە بە بەوا بنەمایەکەی خۆی لەمەڕ سێ-یەکانە زەر بەچاکی لەتەک نوپلاتۆنیزمدا یەکبگرێتەوە. بە هەر حاڵ، پاشان هەوتی پلەکان بەرەو خوارتر شێ دەبێتەوە تا دەگات بە ماتریی نەفەرمێنراو. پلەتین ئەم ماتریە نەفەرمێنراوە هاوچوو دادەنێت بە تاریکیی هەها و خراپە. ئالەرەدا مەدلەکی هزرینی گنۆسیس تێکەڵ بە فەلسەفەی نوپلاتۆنی دەبێت. "گنۆسیس" (کە بە گریکی واژەیەک بوو بە "مەئریفە") بە دیدی کلەمێنس ی ئالەکساندریایی (150 تا نزیکەی 215) مەئریفەی خودا بوو بەپاڵ کرداری پابەندی ئیمانی کریستیانییەوە. وەلە گنۆسیس هەروەها واتای هەوەستەکی ئایینی-

فەلسەفەیی دژگەیەنەت کە لە ئەنتیکەی هەمیدا هاتە ئاراوە و دەیویست بەهای "وانینی / نەزەر"ی میستیکییەوە بە خودا بگات نەک بەهای مەئریفەی ئاوەزمەندانەوە. بەمەش گنەسیس دەبەت بە شۆیەکی "زانینی نهەنی" کە تەنیا موختاران دەتوانن پەی بگەن. لایەنی هاوبەشی سەرجەم هەبازە گنەستیکییەکان بریتی بوو لە دوالیزمی چاکە و خراپە کە تەیدا چاکە وەک خودایەتی و هەشکەتیی پەتی، وەلە خراپە وەک ماتەری و ئارەزووکان کە خودی ماتەری وروژەنیان بوو، دیاری دەکران. بەگومان مرۆڤ پابەندی هەردووکیانە، سەرەای ئەوە دەبەت بە خەساس (هەزگاربوون) لە لەشی ماتەریانەی گوناهبار تەبکەشەت. ئەوجا نۆپلاتەنیزمیش تەوانینەکی هاوشۆەی هەیە: ئامانجی مرۆڤ جیابوونەویە لە لەشکەتیی خۆی – لەشکەتی کە "تاریکی" و "خراپی" هەکخراوی بوون بەرجەستە دەکات. وەلە ئەستا کەسمەلگیی نۆپلاتەنی هەوتی پلەکان هەدگەتەوە، ئەمەش جۆی سەرنجە، چونکە لەرەدا دەتوانین کەسمەلگییەکە بە تەلیەلگی (هەئەنجامناسی) دابنەین، ئەویش چونکە ئامانجەک (تەلەس-ەک) بە مرۆڤ و جیهان دادەنەت. ئاخر چەن هەر کایەیەک دەژەتە نەو هەر فەرمەکی نزمتری بوونەوە، مرۆقیش بە هەمان شۆە دەتوانەت هەگای بەرۆقاژ بگرەتە بەر: بەهەزی ئاوەزی بۆی دەلوەت خۆی لە لەشکەتییەکی و بەمەش لە خراپی نەو لەشی ئازاد بکات و بگات بە هەوانین لە یەک (ئەلئەحەد): لە خودایەتی. وەلە ئەم تەپەکردنە لە جیهانی ماتەری بە هیچ شۆەیەک لای نۆپلاتەنییەکان هەپەچەتییەکی جەمبوو (ئیستەتەری) نییە، بەکو زەرانەکە لە پەناوی زانیندا، بەگومان زەرانەک کە بە ئەیستەتەلیس مەشقی پەکراوە: بریتییە لە فەلسەفە وەک زانستی تەواوەتی، هەندە نەبەت کە لە کەتاییدا (جیاواز لە ئەیستەتەلیس) ئاماژەیەکی هەور هووو لەرەبوونی "بزوەنەرەکی نەبزەک" خۆی نابینەتەوە، بەکو ئەزموونەکی میستیکی (تەسەوفی) لەو کەتاییدایە، یان هەوانین لە خودا هەیە کە مرۆڤ تەنیا بە پشتکردنە جیهان و بە زوهد پەیدەگات.

نۆپلاتەنیزم وەک بەرنامەیەکی سیستەماتیکییانەی مەزنی هەوونکردنەوەی جیهان دەردەکەوەت کە خۆی بە فەلسەفاندنی پلاتەنی و ئەیستەتەلییەوە گرێ دەدات، وەلە هاوکات توخمگەلی دوالیزمەکی مەتافیزیکی و مەرالی لە خۆ دەگرەت، دوالیزمەک کە دەبەت بە دوژمنکاریی لەش و وەرگرتنی شەوازی ژیانی زاهید (ئاسکەزی) و ئەزموونی میستیکی. بەتەواوەتی ئا لەرەدا بوو گرنگیدانە تایبەتییەکەی فەیلەسوفانی ئەرەبی-ئیسلامی بە نۆپلاتەنیزم. ئاخر نۆپلاتەنیزم شیاوی وەرگرتن بوو چە وەک بەردەوامیپەدان و چە وەک دەرخستەی چارەسەر بە ئەو دانوستاندنانەی تیەلگیی سەرەتای ئیسلامی

و موتەکەللیمونەکان کە سیفاڕەت بە کردکی خودا و ئافڕێنراوەکەی، هەروەها سیفاڕەت بە پەیوەندیی مرۆڤ و زیندی مرۆڤ بە کردکی خوداوە، بەردەخران. وەلێ جێی سەرنجە کە "تڕیپک"ی ڕەکخراوە کەسەلگیرە نوپلاتۆنیزمییەکەی جیهان لە دیدی ئیسلامییەوە پەکشە بووە، چونکە زەر دەشیا ئەو تڕیپکە چ وەک هەمای سێ-یەکانەی کریستیانەتی و چ پانتایستییانە ڕاڤە بکرێت، بەڵکش خودا قادیرە ئافڕێنەرەکەی قورئان بهیچنەزانێت (نەفی بکرێت). لەڕەوە چەند پرسیارێک سەریانهەڵدا و هیچ نەبێت یەکەمین هزرڤانە سیستەماتیکییە مەزنەکانی فەلسەفەی ئەرەبی-ئیسلامی کاریان تێدا کردن: ئایا چۆن ژانیی یەک-ی هەرە سەرەتایی، واتا خودایەتی، بە پلەکەی دی ووجودات و ئەوجا بە پێچەوانەشەوە ئایا چۆن ئەمە لە هەنگاوی هەشی مرۆڤ ووە "نەزەر / وانین" لە ڕەهایەتی (ئەلموتڵەق) تێبگەین؟

مێتافیزیک و تیەریی زەین لای ئەلکندی

کندی بەهەزتر لە فەیلەسوفانی پاش خۆی هەوە بە بەیەکگەیاندنی پەیامی قورئانی و فەلسەفەی گریکی دەدات. ئەو لەنەو فەیلەسوفانی بەواتای ئیسلامیدا تاکە فەیلەسوفێکە کە تێڕوانینی ئێیستەتەلیس سیفارەت بە ئەزەلییەتی جیهان ڕەتدەکاتەوە و ئافراندنێک لە هیچەوە (ئێکس نیهیلۆ / ex nihilo) وەردەگرێت، چونکە تەنیا ئەم تێڕوانینە بە خودا ئافڕێنەرەکەی قورئان دەگونجێت. بەگومان ئەم خەزگەیەی کندی بە یەکێتیی نەوان ئیمان و ووونکردنەوەی فەلسەفییانەی جیهان ناگاتەوە بە ناچاریێک بەرانبەر زانا ئەرتەدەکسکانی ئایین، هەروەها هەوەستێکی هەلبازانە نییە بەرانبەر ئەوان، بەڵکو نیشانەی ئیمانداریێکی قووڵە. جگە لەوە کندی زەر بە بایەخەوە دەیویست سیستەماتیکییانە ئیدگەلی فەلسەفەیی دیاری بکات، ئەمش تەنیا بەودا نابینرێت کە هەوەی دا ژمارەیێکی زەر فەیلەسوفی گریکی بە ئەرەبی وەربگەڕێن، بەڵکو هەروەها هەبەریێکشی بە نووسینی "لەبارەی یەکەم فەلسەفە" هەواڵکمان لەو بارەیەوە پێدەگەینێت. ئاخر ئەو لەم نووسینەیدا گەڤی خوێنەر دەکات کە "لە هەر سەرچاوەیێکی خوازراوەوە، جا گەر تەنانەت هینی نەوکانی ئابوردوو و گەلانی دیکە بێت"، تێڕوانین هەبهێنجێت. بە دیدی ئەو فەلسەفە بریتییە لە "ناسینی سروشتی ئاستینەی شتەکان تا ئادەی بەکردنی توانای مرۆڤ بە ئەو ناسینە"، هەروەها نابێت هیچ ئاستەنگێک لە بەردەم ئەو مەبەستەدا هەبێت(1). باوەجو، وەک کندی دەبێژێت، فەلسەفە لە سەرئەنجامدا هەر بەو تێڕوانینە دەگات کە پشتر پەیامەکەی قورئان گەیاندوویەتی، ئەمش هەروەها یەک-ی هەرە

سەرتایی، واتا خودایەتی، دەگرێتەوە. بەگومان کندی لەردا تەنیا پەی دەکرێت ئاماژە بە ئەوە بدات کە ئاوەزی مرۆڤ لە توانایدا نییە هیچ لەبارەی کرۆکی خودا ببڕێت، لەم تەوانینەشدا پێیوی هزرڤانە نوپلاتۆنییەکانی کریستیانەتیی سەرەتا دەکات کە گەتبوویان، ئاخافتن لەبارەی خودا کارێکی نەشیاوە. ئەم شێوازی ڕاڤەکردن کە لە مێژووی فەلسەفەدا ناونراوە "تیەلەگیی نەگەتیڤ"، فێلەسوفانی ئایندە ڕەتیان کردەوە، چونکە بە دیدی ئەوان دەرفەت بە وەڵامدانەوەی پرسیارە فەلسەفییەکان نادات.
کندی زەرتر بە تیەرییەکەی خۆی لەمەڕ زێن کاریگەریی لەسەر فەلسەفەی ئیسلامی نواند. ئەو لەردا هەرەمی پلەییانەی بوون کە لە نوپلاتۆنیزمدا گەڕان پێدراوە، هەڵدەگەڕێتەوە، واتا لەژێرەوە بەرەو ژوور دەڕوات. دەرچەی پرسیارەکەی کندی لەم پێیوەندییەدا ئەمەیە: ئایا چۆن زێینی مرۆڤ کە پابەندی ماتەریە، دەتوانێت بە هەشی پەتی (نووس) بگات؟ کاتی خۆی ئەیستەتلیس جیاوازیی کردبوو لە نێوان دوو فەرمی زێیندا (De anima III, 430a): زێینی چالاک (intellectus agens / activus) و زێینی ناچالاک یان موئاناتاوی (intellectus passivus). زێینی چالاک بریتییە لە چالاکیی کرۆکی و مەئریفەدەخاتەوە، بە پێچەوانەشەوە زێینی ناچالاک تەنیا وەرگرە (rezeptiv)، واتا تەمارکەرە و بە جیهانی ماتەرییەوە گرێدراوە. وەلە، وەک کەورت فلاش دەبڕێت، ئەم کەنسێپتە پێیوەند بە ئەیستەتلیسی زانای ئەزموونەوە نەک تەنیا "گوزارشتکی سووهێنەرە"، بەڵکو هەروەها پرسیاریش سەبارەت بە کرۆکی زێینی چالاک دەخاتەوە: ئایا زێینی چالاک نزیکەی زێینکی خودایە، ئەویش چونکە تەنیا بەهەی چالاک-بوون-یەوە "خودی خۆیەتی"؟ کندی ئەم جیاوازیکردنەی ئەیستەتلیس لە نێوان زێینی چالاک و زێینی ناچالاکدا دەهێنێتە نێو فەلسەفەی ئیسلامییەوە، هاوکات دۆیەوەت خۆی لە کەشەی کەنسێپتکەی ئەیستەتلس لابدات، ئەویش بەوە، کە تێگەی زێین پتر وەرد دەکاتەوە و پلەی دیکە وەک نێوەندیار لە نێوان زێینی چالاک و ناچالاکدا دادەنێت: "یەکەمیان زێینی چالاکە؛ دووەمیان زێینکە کە شیمانەییە / هەزکییە (پۆتەنسیەلە) و لەنێو دەروونداییە؛ سێیەمیان وەرگەینی هۆشە شیمانەییەکەی نێو دەروونە بە هۆشی کردەکی (ئەکتوالەتی)؛ چوارەمیان زێینکە کە دەتوانین لەبارەی ببڕێین: ئەو خۆی بەیان کردووە" (al-Kindi, 1950, 353).
کەواتە زێینی چالاک لای کندی هەمیشە وەک باڵاترین پرنسیپ لەنێو شتکاندا ئامادەیە، هەروەک ببڕێین، ئەم زێینە ئاوەزی پێتییە، ئاوەزی تیەرییانەیە، یان بریتییە لە نووس. زێینی چالاک ئاستێک هووەو جیهانی هەشکی (ئینتەلیگیبل) وەردەگرێت، واتا هووەو ئەو

جیهانە کە دەبێت بگوترێ پارادیگمای ئینتەلێگیانە وەک کرێکی گشتی، وەک فۆرمی پێتیی بوونەوەر (2)، لەی تێبگەین. بە شێوەیەکی دی ببڕژین: زەینی چالاک "لە دەرەوە" دێت و کاریگەری لەسەر زەینی مرۆڤ دەنوێنێت، واتا سەرەتا کار دەکاتە سەر پلەی دووەم. ئەم پلەیە دەروونداڕە، دەروونیش (psyché) بە فەیلەسوفە ئەرەبییەکان هەروەها واتای "ژیان"ی دەگەیاند. دەروون "وەک کرێک یەک-ە؛ گوهەری دەروون هاوشێوەی گوهەری خودایە، هەر وەک چۆن تیشکی خۆر هاوشێوەی خۆرە" (Kindi al-, 2731950). کەواتە لەنێو دەروونداو بەشیمانەیی / هەزرکییانە زەینی پێتی، چالاک، دانراوە. ئێوجا سێیەم پلەی هزر پێوەندییەک لە نێوان هەردووکیاندا دەهێنێتە گۆڕێ، واتا لە نێوان کایەی زەینی چالاکی دانراوی نێو دەروون و کایەی زیندەدا، واتا کایەی بزواو و پابەندی سروشتدا. ئێوجا کندی فۆرمێکی دیکەی زەین دەداتە پاڵ سەرئەنجامی ئەم پێوەندییەی نێوان زەینی پێتی و کایەی زیندە، کە بریتییە لە بەیانبوونی پێوەندییەک. ئەمە بۆچی بەیانبوونی پێوەندییەکێوە دەتوانین ئێو زانینە هۆشکییە بناسینێوە کە خەی لەنێو جیهانی بەرجەستەیی شیاوی دەرککردندا دەبینێتەوە. کندی لەسەر ئەم پلەیەی زەین زانستکان و فەلسەفە یان پێیامهێنی دادەنێت. بەگومان کندی بەم مەدلە هەشتا هەر وەڵامی ئێو پرسیارە ناداتەوە کە داخە چۆن دوایی پێنەوەکە لە مەئریفەی سێنسییەوە ڕووەو مەئریفەی هۆشکی ڕووبدات. ئێو پەڕە بە پلەکانی زەین دەدات، وەڵە کارکی بەم چۆشنە هیچ لە پاییکیی زەینکان ناگۆڕێت گەر هاتوو ڕوونکرێتەوە کە داخە چۆن خودی پلەکان بتوانن لە یەکدییەوە بنەگۆڕێ. ئەمە دەتوانین هەی دەلاقکان کە لەنێو فەلسەفە سیستەماتیکییەکەی کندیدان، بە ئێوە بگۆنینەوە کە بەرهەمکەی ناتواو بە ئەمە گەیەنراوە. وەڵە هەروەها دەتوانین ڕوایانە گومانی ئێوە لێو هزرڤانە مەزنە بکەین، کە ئێو ئاگامەندانە وەڵامدانەوەی فەلسەفییانەی هەندک پرسیاری بە خاتری وەڵامدانەوەیەکی ئایینی پشتگوێ خستووە.

3-2 ئەڵەازی و گومانگرایی فەلسەفەیی
(بڕوانە هەمان ماپێ – و)

پەراوێز

(1) سیتاتەکە وەرگیراوە لە وەرگێڕانەکەی:
Watt/Marmura 1985, 331, Vgl. al-Kindi 1950, 82 ff.
2)) بەم تێگەیەدا جیاوازیی نێوان پارادیگمای ئینتەلێگیانە و پارادیگمای نوسەردەم-مەدەرنی مەنتالیستی ڕووەبتەوە: کانت

تەنیا ئەو بابەتانە ناودەنێت "ئینتەلیگیبل" (هۆشەکی، دەرسنسی) کە "تەنیا بە زەین شیاوی پێشبینیکردنن و هیچ کامەکی لەوانینەکانمان ناتوانێت هووبان تێبکات" (Prolegomena zu einer jeden künftigen Metaphysik, § 34 Anm.). کەواتە بابەتەکان "کرەکی هۆشکین" (Gedankendinge) کە ئاوەزمان بنیاتیان دەنێت بە ئەوەی بتوانین گەزارە لەبارەی دەرککردنە سنسیبلەکان دەربڕین (وەک: پرنسیپی کاوساڵیتی، یان زەروورەی کردار (die Imperative) لە مەرالدا). بە پێچەوانەشەوە فەلسەفاندنی ئینتەلیگیبانە ئاماژەدا شوێنی مەئریفەی "ئەها" و "استییەکان بەسەر کرەکی جیهانەوە دەبینێت.

سەرچاوە
Geert Hendrich, Arabisch-Islamische Philosophie, Frankfurt / M 2005

تێبینیی وەرگێڕ
ئەم وەرگێڕانانە کە بەدووی یەکدا بەاودەکرێنەوە، دەگەڕێنەوە بۆ نزیکەی پازدە ساڵ لەمەوبەر بۆ "فەرخوازان"ی بەشی فەلسەفەی زانکەی هاپێڕین.

فەرهەنگۆک

بۆچوون: لای پلاتۆن نزمترین پلەی مەئریفەیە و تەنانەت دەکەوێتە ژێر مەئریفەی دەرککردنی هاستەوخۆی بابەتەوە. کە من دەبڵێم "بە بۆچوونی من ئەمە ئەوهایە"، لەرەدا من تەنیا وای بە دەچم کە هەوشەکە ئەوهابێت، وەلێ من هیچ لەبارەی نازانم.
پارادیگما: نموزەج، نمونەیی، مەدێلی هوونکردنەوە، شێوازەکی مەئریفەیی.
ترانسسەندەنت: دەرجیهان، لەوبەر توانستی مەئریفەی مرۆڤەوە.
ترانسسەندەنتکردن: تێپەڕاندن لە کایەی سنسی، کایەی شیاوی دەرککردن و ناسین؛ هەڵزنان هووەو کایەی هۆشکێتی.
تیەلەگی: زانستی توژڕەوە لە خودا / خودایەتی و کرەکی ئەو.
تێلیەلەگی: زانستی هەئەنجامی، واتا گریمانە دەکات کە جیهان لە پێوەندیی هەئەنجامیدایە؛ هەردووکیان پابەندی یەکدین: هەوەک کاریگەری، ئەنجام وەک سەرهەداو لەو کاریگەرییەوە.
هوانین (نەزەر)ی میستیکی: ئەزموونی نهێنیئامێزی دیتەنییانەی خودا (بە نموونە لە تەسەوفی ئیسلامیدا).
ستەئایک: ستەئا مەدرەسەیەکی فەلسەفەیی گریکی بوو دوای

ئەپیستەتلیس (بەگشتی دوای قۆناغی کلاسیکی). مەدرەسەکە بەتایبەتی ئەتیکی (ئەخلاقناسی) بوو و هەوڵی دەکردەوە کە چۆن مرۆڤ یەکگرتوو لەتەک "خۆی" و "سروشت"دا بژی، هاوکات لەدژی سۆفیستەکانی کارا بێت تاکو بەو مەئریفەیە بگات. ستائیکیەکان خۆیان هەروەها لە سیاسەت بەدوور دەگرت.
سیلەگیزم: زانستی قیاس، دەرئەنجامانەدن. لە دوو پێشدانراوەوە (پرەمیسەوە) کە تێگەیەکی نەوانیان هەبێت، بۆزرووری دەرئەنجامێک دەکەوێتەوە: "سەکرات مرۆڤە"، "مرۆڤ بمرێ"، کەواتە: "سەکرات بمرێ". سەکرات لە پێشدانراوی یەکەمدا بکەرێ (سەبژەکتێ)، مرۆڤ پرەدیکاتێ (مەحمولێ)؛ مرۆڤ لە پێشدانراوی دووەمدا بکەرێ، بمر پرەدیکاتێ؛ مرۆڤ لە هەردوو پێشدانراوەکەدا تێگەی نەوانیە.
سێنسی: مەحسوس، ئەوە کە بەهۆی سێنسەکانەوە (چاو، گوێ، لووت، هتد) چەدەبێت.
سەیەکانە: تیەلەگیی کریستیانەتی جەخت لە سێ یەکانە، یان لە سێیەکانەیەک دەکات کە بریتین لە: خودا جارێک وەک "بابە"ی ئاسمان کە مرۆڤان دەپارێزێت، جارێک وەک "کوڕ" (ئیسا)، واتا خودا هاتێتە نێو مرۆڤەوە، ئەوجا خودا جارێکی دی وەک "هۆشی / گیانی پیرۆز" کە هەمیشە لەنێو کریستیانیەکاندا ئامادەگیی هەیە.
کرێکی هۆشکی، یان شتی هۆشکی / بیرکەیی لای کانت بریتین لە "ئیدەکان" کە ئاوەز خۆی بەناچاری دەیانهێنێتە ئاراوە، هەروەها "شت لە خۆدا".
کلاسیکی: سەر بە کلاس (پۆل)ی یەکەم، هەمیشە چواندوو، هەمیشە هێنووکەیی. کە دەگوترێت سۆفکلێس کلاسیکە، یان بووە بە کلاسیک، مەبەست لەوەیە کە دراماکانی ئەو هەرگیز کۆن نابن. کلاسیک جیاوازە لە "تەقلیدی"، بە نموونە مرۆڤ ناتوانێت ببژێت: "فەان کلاسیکیە"، "ئەو پارتانە کلاسیکین".
گنۆستیک: واتا مەئریفە، کەناوک بوو بە ئەو ئاستانەی کریستیانەتیی سەرەتا لە سەدەی دووەم تا سێیەم کە ئیمانی کریستیانییان بە هەندێک هەزری ئینتیکەوە گرێ دەدا؛ ئەوان دەیانویست بە مەئریفەی خودی خۆ (خودناسین) و جیهانبینیەکی دوالیستی (هۆش و ماتەری) بەهای لەشکەتی بەرانبەر هۆشکەتی تا بشێت کەمبکەنەوە، تاکو ئیدی مرۆڤ بەو هێیەوە خۆاسی خۆیی بدیبهێنێت.
ماکرۆکەسمۆس: "مەزنە گەردوون"، واتا گەردوونی دەرکی بە پێچەوانەی میکرۆکەسکەس، واتا گچکە گەردوون کە لە ناخی مرۆڤدا شیاوی سەرهەڵدانە.
مەنەتایزم: ناساندنی خودایەکی "تاک" و "گشتگیر"، وەک لە

ئایینەکانی جوویەتی و کریستیانەتی و ئیسلامدا.
میحنە: بریتی بووە لە "ئینکفیزیسیۆن"ی ئەباسییەکان کە خەلیفە ئەلمەئمون ساڵی 833 دایناو هەموو کەسێکی ناچار دەکرد پابەندی بۆچوونێت بێت. دەوترێت دەیسەپاند کە "قورئان دانراوی مرۆڤە" ("خەلق ئەلقورئان")، بە پێچەوانەی پیاوانی ئایین کە قورئانیان بە پێیقی ئیلاهی دادەنا. بۆتایبەتی موئتەزیلییەکان جەختیان لە قورئان دەکرد وەک مەخلوق.
مێنتالیزم: مێنتال بەواتای "کایەی هەش". مێنتالیزم لە فەلسەفەدا (هەروەها پسیکۆلۆگیدا) گریمانەی سروشتێکی هەشکییانەی مرۆڤ دەکات بۆپاڵ سروشتی بیۆلۆگییانەی ئەوەو. سروشتی هەشکی خەی لە زمانێکی گشتگیری هزرینەدا دەخەمڵێنێت، ئەوە سەربەخۆ لە سروشتە ماتریالیستییەکەی مرۆڤ (لە نیەرلۆگی).
نووس: ئاوەزی پۆتی، یان هەشی پۆتی ی تەکنەبوو بە هەر ڕووشکی سێنسی، هەستکی و ئەندێشەیی.
ئیتەدەکسی: پابەندی بە بنەما چواندن پەدراوەکانی ئیدیۆلۆگییەک یان ئایینەکەو.
ئەزەلی: نائافرێنراو، هەمیشە هەبوو. بە نموونە گەردوونێکی نائافرێنراو لە لایەن خودایەکەو. ئەمە تەوانینی ئیستەتلیس بوو و لەتەکیدا فارابی، ئیبن سینا و ئیبن ڕوشد هاوڕا بوون.
ئیدە: وێنەی هەشکی.
ئیستەتریک: هەموو ڕەبازە میستیکییەکان (نهێنیئامێزکان) دگرێتەو، وەک تەسەوف، کە دیانووت بنهێنی، مەتافیزکییانە، بە مەئریفەی خودی خە بگەن. ئامانجیان لێرەدا بریتییە لە "یالیزەکردنی خودی خە" (تەحقیق ئەلزات).

ئەدیبی کوردو مەلا.. جەمال عەزیز قادر

لای زۆربەمان ئەو پێناسەیە لە مەشکماندا چەسپیوە کە ئەدیب و هونەرمەند کەسانی هەستاوەرو هوشیاری کەمەگان و جێی متمانەی گەلن، ئەوان بەشەویکی ناراستەوخۆ کار لە بەرەوپێشبردنی ڕەوڕەوەی پێشکەوتن دەکەن و گەل لە فەرهەنگی ئەوانەوە بەهرەمەند

دەبێت.
ئەم دەستواژانەو نموونەی ئەمانە لە بواری تیۆریداو بە تێگەشتنە کلاسیکییەکەی چوارچێوەیەکی جوانن کە دەکرێت لە ناواخنەدا زۆر پێچەوانە بێت و بگرە شونێی مشومگەزو بگەنیی بێت، بە ناڕ؟ گەر ئەدیبان لە پشێوەی شێشی فەرانسادا سیمبۆڵی بەرخەدان و گیان بووبن ئەوا زەمانەکە لای ئەمە زۆر پێچەوانە بووتەوەو باڵی ڕەشی گەندەڵی سەرتاپای لە ناواخنی زۆربەی ئەدیباندا ڕەنگی داوەتەوە(بە تایبەتی ئەوانەی پێگەیەکی وەزیری بچوك یان گەورەیان هەبێت). ئەم گوتانە ڕەنگە کەسانێکی لەخۆبایی و تیۆریست تووڕە بکات، بەڵام لە هەمان کاتدا ڕاستییەکن تاکو نەدرکێنرێن ئەوەی ژیر بەڵێ نایەتە سەر بەڵێو ڕاست و چەوتی بە خەڵك و خوێنەران ئاشکرا نابێت. ئەو کاتە گیانی بنەڕەتی لە سیستەمی ژیاندا ڕووی دەدات کە ئەدیبان ڕاستگۆیانەو مرۆڤدۆستانە مامەڵەیان کرد، ئەو کاتە دەتوانن ببنە نموونەیەکی جوانی پێشەنگ بوون. ئەو کاتە وتەکانیش کاریگەرییان دەبێت کە لە دژی دڕندە باوە چەقبەستووەکە باهۆزێك هەڵبکات هەموو ناوە قەبە و قەرخکاران و لافوگەزافی ئەدیب بوون و هونەرمەند بوونی ئەوانە داماڵێت کە بوونەتە بارێکی قورس بەسەر شانی وشەو فەرهەنگ و سەلیقەی ئەدەب دەستانەوە.

دوو حیزب لە دوو زەنی جیاوازدا هەموو خوێنشتن و ستەم و چاوبەست و خیانەتکیان بەسەر گەلی داماودا تاقیکردەوە ئەنجا بڕیان بە سەبەر-قەڵەمکان و پاشکۆکانیان چەکرد کە لە پاشماوەی دزی و گەندەڵیەکان بخەنن و ببنە چاو ساغ و پاکانکارانیان، قەڵەم بەسەدەت پوچکانیش شانازی ئەویان بە دەمنەتەوە سەفی لەگەڵ ئەو تاوانبارانەدا بگرن کە لە قەناغکانی داهاتووی مژوودا دەردەکەوێت چ دەعباو جانوەرێك بوون. بەڵام کەلکە ئەدیب و ئەوانەی لە بەخشین پوکاونەتەوە ئامادەن نێك ویژدان بەکو هەوەست و خەشیان بفرۆشن لە پێناوی بڕژەوەندی گیرفان و پلەی خیاندا و هەمیشە لەو گەژاوی نیفاقەدا بتلێنەوە کە نووسینکانیان لەوەی دەدوێت.

دەزگای سەردەم و ئەوانەی بزنسکەی بەڵێوە دەبەن پشکێکە لەو پانتاییە بەرفراوان و قەزەونەی لە قوڵی گەندەڵیەکی خستەوە لکاون و بەوایان بەوە هەیە کە دەڵێت: ئەوەی خەم بەخەم، ئەوەی تەش دەخەم. تەنانەت لای زەرێك نابێت ئەو شاعیرەی ئەو ئاوی گەندەڵی و خەخەیەی تیایدا چاند ناکرێت لە گەندەڵیەوە بگلێت ولەکاتێکدا دوای خەشی کەمێك مشخۆری جیهەشتبێت لەسەر ڕەبازی خەی، هەموو

داهاتۆکان لوش دەدەن و تەنانەت جگە لە کتێبی خۆیان هیچی تر بە نەیاس چاپ ناکەن، جا خەمەکە ئاوێیە بە شاعیری نەتاوە ناوبەنرێت و ببێتە وێردی سەر زاری توتیەکان، ئەمێیە نەگبەتی میللەتی شۆکۆر! ئەمێیە جەهلی توان دوو! لە زەنەکی تریش دەزگای رێشنبیرو چاپەمەنیی زەرو زێبانەدی وا هەیە دەکرێت ببێتە دەزگایەکی سیخوێیی بەسەر نووسەرانەوەو زەر بەلاشیانەوە ئاسایی بێت، چونکە هەمووان دەقیان بەو دەخێ بگەنەوە گرتووەو ئەم دیاردانە بووتە رێتینەکی رەژانە لای هاوڵاتییان و کەس تاقەتی خوێندنەوەی گەڤارە تاقانە تەمەن درێژەکێشیانی نەماوە، کاتێك شتێك نەما لای ئەدیبان ناوی ویژدان و مەڵا بێت، ئەو کاتە دەستپاکی و راستگۆیی و مەبدەئو هەڵوێست دەبێتە حاڵەتێکی نامۆ. بەڵام جەی خۆیەتی لەرەدا ستایشی ئەو کەمە ئەدیب و نووسەرو هونەرمەندانە بکەین کە هەشتا خۆیان نەدەڵاندووە پێیان خۆشترە لە پەراوێزدا گەڵ بزر بن نەك ببنە خامۆیەکی بە ئەرزشی خوانی ستەمکاران، ئەوانەی لەو ئەرگانە حیزبیانەدا گۆشیان نییە و لافی ئازادی و بەلایەنی و داهێنانیش لێنادەن!

کچی سوور.. شیعر\ سەلاح جەلال

پێنج گوڵی سور(...)
گۆکانێك کاکڵشانی سوور کرد
پێنج گوڵی سووری هەڵگرتبوو
بەموزیکی رەوی هەسارەیی هاتن
لەپەلکە زێڕینەی رۆح جیابوونەوە
بەگۆگڵی وشەی تواوەی مەرگەسات
شەوارەیان خستە فەزا
پێنج هەسارەی عیشقیان ناونا
بەئەتۆمی زمانەوە سنووری مەرگ تێکەڵ بوو(...)

پێنج گوڵی سوور(...)
بە گێژەنگی رۆح و زمان

تونێلی مەرگ بوو بەفڕ
بوون و نەبوون بەهەمیرسی گردرا
فەزای سێدارەی پاکیزەیی بوو بە زمان:
بوو بە فەزای تەکنولۆژیای ڕۆحی زەمان
لێرە لەم فەزایە لێرەبوونی من و تۆ ئەوانە
درەخت و کێشکی وێنە وێنەی هەناسەیە(..)
لەئاماژەو وشەو گریەو لایە لایە
شاری موزیکی مەرگەساتیان پێکهێناوە(…)

پێنج گوڵی سوور، ڕیشتن(..)هاتن(…)
لەئەستێرە ڕەشەی نەبوونەوە کەوتنە خوار
ڕۆح بەچرا گڕایەوە
خوێن بە ئاگر
بەسێدارە گۆوگاڵ بێ کۆرپە دەکەن(…)

پێنج گوڵی سوور پەلکە زێڕینەی تاریکین(…)
شانۆیەکی ناوەختەیان نمایشت کرد:
سەفی محەمەدی ڕچەی سیبریایی بێ
بەفەلسەفەی سیزیف و چرای دانتی
تۆوی کچانی سێدارەی هێنایەوە
فەلسەفەی مەرگ لەمەرگ دادەهێنێت:
(ئێمە دابڕاوی ڕەوی بیابانی خۆرین
گۆکانی شەوارەیی مەرگی مەرگ
بێ ئەتۆمکی گۆوگاڵ)(…)

تابلۆی پاش مەرگەی ئەنجیلێ فەزایەکی هێنایەوە:
ملوانکەو موورو ستیان و ژێرکراس و جلی خوێناو(…)
ڕەمانی بورکانی کچانی سووریان چاپ دەکرد
مستیلەی نەرمینی کەریمی لە کاکێشان هێنایەوە:
(شارا ڕەحمان بەهەتاوی زەمەن بەخشی
بلوێنان چرا داگیرسا)(…)

بازنەی مەعسومی سەرهەنگی بوو بە تابلۆ(…)
لەهەسارەی تیژ ڕەوییەوە گزنگی دا
بانگەشەی بۆ کاروانی سیبریا کرد:
(پەتی سۆدارە فیلمێکی دازاینی فەلسەفی بوو
هەمانڤی زەمەن و بوون و مۆژووی دەکرد
چەندە خۆش بوو پەتی سۆدارەم خرایە مل
وام دەزانی شەوی عاشقی بوکێنیە)(…)

ملوانکەی نەسرینی پاك نییە بوو بەموورووی ئاودار(…)
لەملی درەختی قەدەردا پەخش دەکرا
ناخی پاش مەرگەی کچانی سۆدارەی دەڤتەوە:
ئەو وشانەی دەبنە هەم و
بەبارانی شڤشی سوور دادەبارێن(…)

کاتژمێری مریەمی سادقی چرکەی هەسارەی مەرگی کرد(…)
ساتی سفری ڕەوی ئازادی مار دەکات
بە مۆزیکی ڕەوی قەرەجی ئیتالی
سەمفۆنیای بیتهۆڤن و ئاوازی مەرگ
سروودی پەتی سۆدارەی کچانی سوور دەڤنەوە(…)

لێرە فەزایەکە یاخی لە ئەدیبی فرێئید(…)
سەرکێش لە سێبرمانیەتی نیتشەو
قوڵتر لەتاعونی کامۆ
ڕونتر لە مورغی سلێمان
بڵند تر لەشاخی هیمالایاو
سوورتر لەمۆژووی غاندی و هەربرت
ئاهەنگی کچانی سووری ڕۆژهەڵاتی کوردستانە
قەڵەم بریسکەی گریانە
دەفتەر گەی بورکانی هەناسەیە(..)
تەکنەلۆژیا ئاوێنەکانی ناو ڕۆحە
گەردوون لە کونی دەرزیەکا نیشان دەدات

بە گۆگای هەرگرفی
بەرح پانرامای دەوەتی مەروولە دەکەن
ژینا ئەمینی بەبورجی ئیفیلی شێشی سوور(..)
بەرمانی کچی پاکیزەی رەشەبا
لەتەکنەلژیای بووندا چاپیان دەکات(…)

27/8/2022 کاتژمێر یەکی پاش نیوەڕۆ

چیت لێ توانایە..!.. شیعر: یغما گلرویی.. وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

گۆرانی: داریوش اقبالی

بێ تاوانی عەتر بەخشین

گوڵ گوناهبار کردن

قەترێ بێ قەترێ.. سەر تا خوار

تاڤگێ لێک هەڵوەشانن

بێ تاوانی هەناسێ یان

لێدارم ئێیەی !

لێ نێوان چرا و چاوی من

دیوار دروست کردن

لێ ترسی هاودەنگی

زنجیر کشانن

لێ مل یانی چرا..و

لە ئەم دەستەژ کردن

ئەستێر داگرتن..و

ئاوێنە شکانن

لە "ساردخانە"(1)ی پە لە تۆیمان

چیت لە توانایە..؛

لە قی پەنگ خواردووی دەنگمان

چیت لە توانایە..!

بە سەبەری داسی رق و قین

گەنم ئەشکەنجە یان

بست بە بستی

کێگە هێاج کردن

گوەاێ زیندانی کردن

پەپولە هێوەران

خەر ئەدزی..و

شەو دووبارە ئەکەیتەوە

بەرامبەرمان

بێام چیت لە توانایە..!

"""""""""""""

(1)= ساردخانە بەو بەشەی خەستخانە ئەوترێ کە لاشەی مرددوی تیا هێئەگیرێ..

دونیای شیعر.. سەردار جاف

زنجیرە وتاری نووسین بەرەو نووسین

(١)

لە زنجیرەکانی پێشوو باسمان لەوە کرد کە لە ناو کورد دا هەموو لە ڕووە پێنا بە شیعر دەبێن کە قورسترین ژانرە، ئەستایش گەرەکە بزانین کەرستە پێویستییەکانی شیعر چین؟ وتمان سەرەتا و بە هیچ ئامادەکارییەک تێ دەبە بەهرەیەک لە ناختدا هەبێ و گوژم بدات ئەو بەهرە هەڵقوڵاوی ڕەحمکی پاکی شاعیرانە بێت، کە ئەو بەهرەت شک برد، یەکەم کار ئەوەیە کە تێ ژانرە دەست نیشان بکەی و لە سەری بنووسیت، ناکرێ تێ کۆشک بی دژە ڕەمانسی و شیعری ڕەمانسییەت بنووسی، یاخود کەسکی دژە فیکر بیت و شیعری فیکری بنووسیت ئەو دەمە نە دەتوانیت ئامانج و مەبەستەکەت بپێکی نە بە ڕەحەوە دەینووسیت، یانی هەڵقوڵاوی ناخمکی پاک نابێت، پێویستە شیعری شاعیران و ڕەخنەگران بخوێنیتەوە، تا سەردەرکردوو بیت لە کون و کەلەبەرەکانی شیعر، کارامەییت لە زمانمکی جوانی شیعرییەتدا هەبێت، ئەمە ڕەنگەڕێکی ئەستاتیکایی بە دەقی شیعری دەدا، ئەمەش لە شیعردا زمان کۆدەکەی سەرەکییە، کاتێکیش شیعرت نووسی و تەواو بووی هەوە بدە لە گەڵ هاوڕێکانت بەشدار بیت لە کۆڕ و کۆبوونەوەی خەیی، ئەوەی بە شاعیر گرینگە لەم ڕۆژگارەدا فەربوونی بنەما شیعرییەکان و داشتنتی، دوو کەپلە لە شیعری خەرمانەی مامۆستا ئەحمەد هەردی دەنینەوە بە ئەوەی لە سەر کەشی پەنجە بە ئەوەی شیبکەینەوە تا ئاشنایەتی پەیدا بکەن لە بگەکانی شیعری؛

چ سەکت لە ناو دەدا، حەشاردەوە بە پەنهانی
کە چاوت چێشنی ئاوێنە وەها بە پەردە درکانی
ئەزانم دڵ هەیە، وەک مس ، کە ژەنگ دەنە بە ئاسانی
دڵی تۆ زەڕەی تەزابە لە کوەوە ژەنگی هەڵهانی ؟
جگە لەوەی ئەستا دەین برگەکان دەستنیشان دەکەین، هاوکات زانیتان کە دوو دەڵەی شیعر دەبەتە بەیت، دواتر شتێ دیکەیش ئاماژە پێ دەدەین با بەینە سەر بگەکان ؛

چ / سە / کت / لە / ناو / دە / دا / حە / شار / دا / وە / بە / پەن / ها / نی
کە / چا / وت / چەش / نی / ئا / وە / نە / وە / ها / بە / پەر / دە / در/ کا / نی

ئە / زا / نم / دە/ هە / یە/ وەک / مس / کە / ژەنگ / دە / نە / بە / ئا / سا / نئ
د / ەی / تە / زە / ەی / تە / زا / بە / لە / کوە / وە / ژەن/ گی / هەە / ها / نی
لەردا ئەویشمان بە دەردەکەوت کە ئەم شیعرە کلاسیکییە، ١٦ بەگەییە، ئەوەی بە ئەوەی تازە دەست پەکردوو گرینگە ئەوەیە بزانن کە وشەی دە لە دەەی یەکەم و سێیەم یەک بەگەیە، کەچی لە دەەی چوارەم پیتی (ی) بە زیادکرا، (د) بە تەنها بووە بەگەیەک، هەروەها لە وشەی ژەنگ کە لە دەەی سێیەمدا هاتووە یەک بەگەیە، کەچی لە دەەی چوارەم بە زیاد بوونی (ی) ئەمیش بوو بە دوو بەگە(ژەن) بەگەیەک و (گی) بەگەیەکی دیکەیە.
لە شیعر نووسیندا هەوە بدەن وشە دووبارە ناکەنەوە، تەنها بە جوان بەخشی نەبە، چونکە دەبەتە مایەی سواوی بە مانایی لە دەقە شیعرییەکەتدا، کەچی لە هەندە حاەتدا جوانی دەکات و پێی دەوترێ ((جیناس));
((جیناس ئەوەیە دوو وشە وەک یەک بن، ئەمەیش چوار جۆری هەیە؛
أ / " جیناسی تەواو " ئەوەیە پیتەکانی ئەو دوو وشەیە لە چەشن و ژمارە و ریز و سەر و ژێردا تەن بە تەن یەک بن، جا ئەگەر هەردوو وشەکە یەک وشەیی بوون، ئەوا پێی دەەن " جیناسی تەواوی موماسیل " وەک لەم بەیتەدا؛

شەبەهی زولفە شەه گەنیە روو گەردانی
بە سەری ئەو کە بە سەودا سەر و سامانم دا

لەردا لە نەوانی دوو وشەی " شەبەه " دا جیناسی تەواوی موماسیل هەیە.
خە ئەگەر یەکە لە دوو وشەکان لە دوو وشە دروست کرا بە و ئەوی تریان یەک وشەیی بە، ئەوا پێی دەەن" جیناسی تەرکیب " وەک لەم بەیتەدا ؛

موتمەئین خاتر و ئەیمەن مەبە هەرگیز لە شەی
نەفسی ئەممارە، کە ئەم مارە لە گەە تە شەیە

ب / " جیناسی ناقیس " ؛ ئەوەیە یەکە لە دوو وشەکە پیتەکی لەوی تریان زیاتر بە، ئیتر ئەو زیادەیە لە سەرەتاوە بە یا لە ناوەاست یا لە دوای وشەدا، وەک وشەی " پووش" و " پووشوو " لەم بەیتەدا:

رەقیب و موددەعی وەک پووش و پووشوون
بسوتێنین کە وەک بەرقین، لە بەر قین

ج / " جیناسی موحەەف " ؛ ئەوەیە کە دوو وشە لە هەموو شتدا یەک بن، تەنها سەر و ژێریان جیاواز بە، وەک " جەنان " و " جینان " ،

بۆ پەی شێوە نووسینی عەرەبی، لێم بۆیتەدا؛
جانانی وەک جینان کردم بە ماوا
حەبیبەی " ماڤیاوا" ماڤی ئاوا
د / " جیناسی موزاریع " ؛ ئەوەیە دوو وشەکە وەک یەک بن و تەنها لە یەک پیتدا جیاواز بن و ئەو دوو پیتەش کە تیادا جیاوازن لە یەکەوە نزیک بن، وەک وشەی " دیبا " و " زیبا " لێم بۆیتەدا؛
کوە تازە و تەڵ مادام سادە وەکوو خوشکی بۆ
ئەمما کە روا سەبزە دیبا کوە و زیبا کچ
ه / " جیناسی لاحیق " ؛ ئەوەیە دوو وشەکە وەک یەک بن و تەنها لە یەک پیتدا جیاواز بن و دوو پیتەکەش بۆ تەواوی جیاواز بن، وەک سێ وشەت " ئاسک " و " ناسک " و " باسک " لێم بۆیتەدا؛
ئەلا ئەی ئاسکی ناسک بۆ باسک
شکاندت گەردنی سەد شەری شەرز)) (١)
شیعر دونیایەکی جوانی ئەفراندن، تۆ کە تازە دەست بە نووسینی شیعر دەکەی گەرەکە لە دەقی شیعریدا ڕەوانبێژی لە بەرچاو بگریت، بۆ ئەمەیش هەوڵ بدە کەشی شیعریت ناڕەک و لاسەنگ نەبێت، چونکی ئەم لایەنە بەوردی سەرنجی دەدرێتە، بۆ ئەوەی ئەستاتیکا بە شیعرەکەت بەدەی ناکرێ و نابێ ئەم لایەنە فەرامۆش بکەی، هاوکات لە گەڵ ئەوەیشدا تواناکانت لە دوا دێری شیعرەکەدا دەربخە واتا دوا دێڕی شیعرەکەت تەواوی هەنزی ژانر و بیرکەی شیعرەکەت لە خۆ بگرێت، هەم خوێنەر سەرسام دەکەی هەم چێژیشی پێدەبەخشی و وای لە دەکەی بە خەی بیر بکاتەوە و بە دوای بیری تەدا وەڵێ و عەوداڵ بێت، دەکارە لە بەرایەوە وا لە خوێنەر بکەی تەکەڵە بە شیعرەکەت ببەی و لە گەڕیدا سەما و لەنجە بکات ئاوێتەی ببێ، تا لە پێام و مەبەستەکەت هەم ورد بێتەوە هەمیش تێبگات، کاتێک کە شیعرت نووسی یەکسەر مەچە سەر لاپتەپ و کەمپیوتەرەکەت و دەست بە نووسین مەکە، ئەگەر بکەر دەفتەرێکی بەر باخەڵت هەمیشە پێبێت، ناو بە ناو چی بە هزرتدا هات یاداشتیان بکە، بە مەرجێک لە چوارچێوەی یەک ژانردا بێت، یەکەی ژانر لە دەست نەدەی، پێش تایپ کردن بە ڕەشنووس دەست پێبکە ئەوەی مەبەستتە بینووسیت بە یەک وشە دەریببڕە، پاشان زەر بە وردی و سەرنجەوە دیقەتی ئەو وشەیە بدە و بیری لێبکەرەوە، زەر شتت دێتە یاد، تۆ کە لە قۆناغی سەرەتای نووسینی شیعردایت دەشێ چەندینجار ئەو ڕەشنووسە بسڕیتەوە تا دەگاتە پاکنووس کە ئەوە گرینگە و ئیتر دوای پاکنووس دەست بە تایپ کردنی بکە، کەش و سەرواکانیان دەسکاری بکە، هەندە جار دەکرێ وەنا شیعرییەکانیش دەسکاری بکرێت و وەنای جوانتر نیشان بدەی، هەوە بدە خۆ لە بیری ئاڵۆسکاو و جەنجاڵ و سترەسی دوور بخەوە، پشوو بدە، چارە نەکرا، بچە درەوە و تەواو

ئارامی بە هزرت ببەخشێ با وەس و نیگەرانت نەکا، بە ئارامی ئاسوودەیی و هزرکی نەرمەوە وەرەوە سەر نووسینی شیعرکەت، ئەو کات بە بیرکی جیاواز و نا ماندووەوە دگەیتەوە و رەنگە شیعرکی زەر جوان بنووسیت و دەستخۆشانت لێبکرێت، ئەم حاڵەتانە لەبەر چاو بگرە تا دەکەویتە سەر پەی خەت و دوای ئەوە دەبێتە کارکی ئاسایی و زاڵ دەبیت بە سەریدا.

سەرچاوە ؛
١ / دیوانی نالی /لێکۆڵینەوە و لێکدانەوەی ؛ مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس و فاتیح حەبدولکەریم، پیاچوونەوەی ؛ موحەممەدی مەلا کەریم. أنتشارات کوردستان ، سنە

ئێران .. دیکتاتۆر بەرە کۆتایی!.. نووسینی: عەبدولڕەحمان گۆورکی

چاوخشانێک بەسەر مەترسییەکان و تایبەتمەندییەکانی راپەڕین و وریایی!
نووسینی عەبدولڕەحمان گۆورکی، نووسەر و شرۆڤەکاری سیاسی

هاوکات لەگەڵ بەرەوپێشەوچوونەکانی ڕاپەڕینی سەرتاسەری خەڵکی ئێران بۆ ڕووخاندنی دیکتاتۆریەتی مەزهەبیی دەسەڵاتدار، حکوومەتی ئێران لە بازنەشێوازی دیکتاتۆرکان و لایەنگرانی، دیاردەت ڕەوی ڕاستەقینەی ڕاپەڕینی خەڵک بۆ لادان بەرەت و ڕەگەری بکات لەوەی گەل بۆ ئاوات و ئارزووەکانی خۆی بگات.
پێناسەی ڕاستەقینەی ڕاپەڕین لە ئامانج و دروشمی سەرکی ڕاپەڕیندایە. هەروەها (کلیل)ی سەرکەوتنی ڕاپەڕینیش لە بەدیهێنانی دروشم و خواستی سەرکیدایە. لە ئێران خەڵک دیاردەت ئەم دەسەڵاتە بۆ تەواوی بوونەن. ئەم داواکارییە هەقوەاو و بەرهەمی هەلومەرجی پێ لە ئازاری سیاسی، کۆمەڵایەتی، فەرهەنگی و ئابووریی ئێرانی ژێر دەسەڵاتی حکومەتی مەزهەبیە لە ماوەی ٤٣ ساڵی ڕابردووەدا و بە "هەڵکەوت" پێنەگەیشتووە بە ئەم دروشم و داخوازییە

سەرکیین.
بەردی ئاپۆین!
هاوکات لەگەڵ بەردەوامیی ئاپۆینی خەڵک و ئاسەی رووداوەکان و هەروەها بە نیشاندانی تەواوەتی تابلۆی ئاپۆین، پرسیار لەرەوە دەست پێدەکات کە دوای هەڵوخاندنی ئەم دەسەاتە چی هەودەدات؟ بە واتایەکی تر کە دەوات و کە دەت؟ وەاماەکی هەون بە ئەم دوو پرسیارە، تەشە و دینامەی سەرخستنی ئاپۆینی گەلە بەرەو شەش و دووركەوتنەوە لە باریکەە و بە لاەداچوونی.
دیکتاتەری ئایینیی دەسەاتدار لە ئێران، سامناکترین و ترسناکترین جۆری ژەمە دیکتاتەرکانە لە مێژووی ئێراندا. هەربەیە زیانی ماڵی و مرۆیی ئەم حکومەتە لە کەی هەموو حکومەتە دیکتاتەرکانی ئەم سەرزەمینە زیاترە و تا ەژی هەڵوخاندنیشی، دەست لە تاوان و تاانکاری هەناگرێت.
ئێستا هەڵوبەووەوونەوەی خەڵکی ئێران بەرانبەر بە دیکتاتەری دەسەاتدار پڵی ناوەتە دواقۆناغی خۆی و دەنگی تەکشکانی ئیسک و پروسکی دیکتاتەر لە هەموو شوێنکی ئێران بەر گوێ کەوتووە. دەبە چ بکرێت و مەترسییەکان چین و ئاسەی چیین؟
هەنگاوەکانی دژ بە ئاپۆینی گەل!
بە درێژایی مێژوو، کەنەپەرەستی و ئیستعمار (کۆلەنیالیزم) هەمیشە دژی بەرژەوەندییەکانی خەڵکی ئێران بووە. ئەگەر بتوانن، بە میتەدی سەربازی و مەیدانی ئاپۆین سەرکوت و بەدەنگ دەکەن. ئەگەر نەتوانن، پەنا دەبەن بە لادان لە ەەوی ئاستەقینەی ئاپۆین و دابەزاندن و کاەکردنەوەی دروشم و داواکارییەکانی خەڵک. ئەوان توقاون لەوەی "ئاپۆین" بگاتە ئاستی"شەش" و "دیکتاتەر ەووخان". هەر لەبەر ئەم هەکارەشە هەوە دەدەن بە شەوازی جیاواز ئاماژەی ئاپۆینی جەماوەر بە ەووخاندنی دیکتاتەر بگەن بەرەو "ئیسەاحات و چاکسازی و مانەوە"ی ئەم ژەمە.
ئەگەرچی راپەڕینی خەڵکی ئیران لە ساڵی ۱۳۵۷ (1979) زەر جیاوازی لە راپەڕینی ئەمەی خەڵکی ئێران، بەڵام یەکەک لە تایبەتمەندییە دیارەکانی ئەویە کە ناەزانی خەڵکی ئێران، توانیان لە پیلانکی گەورەدا "خومەینی" وەک "سەرکی شەش" بناسەنن و ئەم لایەنە خونەژ و کەنەپەرستە بخەنە سەرە کورسیی دەسەاتی و مەسەری ئاپۆینی دژە پاشایەتیی خەڵکی ئێران بە تەواوی بە لاەدا بەرن و دیکتاتەریەتکی زەر خراپتر لە دیکتاتەری پەشوو لە ئێران بسەپەنن بەسەر خەڵکی ئێراندا. لە هەڵومەرجی ئەوسادا، خەڵک بە دروستی هەیانبژاردبوو کە دەسەاتی پاشایەتییان ناوەت! بەڵام سەرکردە راستەقینەکانی خەڵکی ئێران یان لە لایەن رژیمی شاوە لە سێدارە

درابووون، یان لە ناو زیندان لە ژێر ئەشکەنجەدا بووون. ئەوەش وایکرد کە رەوتی کۆنەپەرستان و کلۆنیالیزم بە قەستنەوە هەلەکە، "بەشایی سەرکردایەتی" بە "خومەینی" پڕ بکەنەوە. ئەنجام، ئەوەی نەدەبوو ڕووبدات، ڕووی دا!

پێویستیی درێژدان بە ئاپۆین!

شوبهاندنی ئەم ڕاپەڕینەی ئێستای خەڵکی ئێران بە ئاپەڕینەکەی ساڵی ١٣٥٧ (1979) هەڵەیەکی گەورەی سیاسی و کۆمەڵایەتییە. چونکە دەسەڵاتی دیکتاتۆری ئێستاکە، جیاوازە لە دیکتاتۆرییەتی وابەستەی پاشایەتی لەو سەردەمدا. خەڵکی ئێرانیش خەڵکی ئەو سەردەمە نین. بە وتەی بەڕێز مەسعوود ڕەجەوی، تەنیا خودای ئەم دوو هەڵ و مەرجە دەکرێت "یەک" بێت. بەو دەرهاویشتەیە کە کۆتایی هەموو دیکتاتۆریەتییەک، کۆتنی حەتمییە لە سەر دەستی خەڵکی ئاپەڕینکار لە ئێراندا.

هەموومان دەزانین کە ئاپەڕینی ئێستای خەڵکی ئێران، ئاپەڕینێکی خێرسک و بە ڕەبەڵەی نییە کە بە ئەزموون و بە هێکخستن و بە ئامانج بێت. بە لای خەڵکی ئێرانەوە ئەوە بە ئەزموون کراوە کە ئەم دەسەڵاتە، هەقوڵاوی ناو خەڵک و لە بەرژەندیی خەڵکدا نییە. هەر بۆیە دەبە کۆتایی پێ بهێندرێت. هێنگە جیاوازی بەرچاوی نێوان ئاپەڕینی ئێستاکە و ئاپەڕینی خەڵک لە ساڵی ١٣٥٧ (1979)، بەم شێوەیە فەرمولە بکرێت کە: "ئێستا خەڵکی ئێران دەزانن بۆچی شۆشیان کردووە و دەیانەوێت بە چی جگەی پێ بکەنەوە". خەڵکی ئێران زۆر بە جیدی بەدوای حکومەتێکی کەماری و دیموکراتی و جەماوەری و نیشتمانیدا دەگەڕێن و تێگەیشتنیکی هێژاییان هەیە بەرامبەر بەوەی "چی دەبە بەوات" و "چی دەبە بێت". چونکە ئەم ڕاپەڕینە خاوەن ڕەگ و ریشەیەکی دێرینە لە بەرخودان و خۆڕاگری بەرامبەر بە دیکتاتۆری ئایینی لە ماوەی (43) ساڵی ڕابردوودا و بە هەڵکەوت و خێرسک ڕووی نەداوە، کە شەهیدبوونی کچێکی کورد بە ناوەی مەهسا ئەمینی (ژینا) ڕاپەڕینەکانی پشووی گەیاندە لوتکە و ڕژێمی دیکتاتۆریی ئێرانی وەلەرزە خستووە!

بۆیە یەکەم وانەی ئاپەڕینی ئێستا لەوەدایە کە دەبە بەوپەڕی چڕی ئاپەڕین درێژەی پێبدرێت بە بەدیهێنانی ڕووخاندنی ئەم دەسەڵاتە دیکتاتۆرە و بە هیچ شتێکی کەمتر ڕازی نەبین!

وریابوونەکی پێویست!

هێژانی لوتکەی ئاپەڕینی جەماوەری تایبەتمەندی خۆی هەیە. بەرەوپێشچوونی ڕاست و دروستی ئاپەڕین و پاراستنی، پێویستی بە وریایی و جووڵەی ڕەک و پێک هەیە بە پێوەرێکی دیار و ڕوون. ئاسایی کە دەسەڵاتی دیکتاتۆری و لایەنگرانی بەدەنگ دانیشن و لە

پەناو مانەوەی ژمەکیان پەنا بە هەر تاوانێک دەبن. ئەوان هەوە دەدەن بە چالاککردنی ناکۆکییە لاوەکییەکان یان دروشمی دابشکێر و دووبارەکینانەوە(!)، ئاپڕینی گەل لە ئامانج و دروشمی سەرەکی لابدەن و بەم شێوەیش ئاپڕینی جەماوەری نزیک بکەن. هەربۆیە لەو ژانەدا زۆر شت دەبینرێن و دەبیسترێن کە پێشتر نەبینراون و نەبیستراون. کەاویە نابێ ئاگە بدرێت داواکارییەکانی پێشووی خەڵک، جگەی دروشمی سەرەکی ئاپڕین، واتا(ڕووخاندنی ئەم دەسەڵاتە) بگرنەوە!

بەپێز مەسعود بارزانی لە کاتی ئاپڕینی ساڵی ١٣٥٧ (1979)دا وتی "ئەمە نەهاتوین بۆ ئەوەی هەموو شتێک لە ئاپڕینەکەدا پشتڕاست بکەینەوە". ئەمە ئەزموونێکی پراکتیکی نایابە بۆ پەداگری لەسەر پرەنسیپەکان و بۆ دروستی پێشخستنی ئاپڕینی جەماوەری بەرەو سەرکەوتن و گەیشتن بە شۆڕش و ڕووخاندنی دەسەڵات. هەروەک چۆن موجاهەدینی خەلق نەک هەرگیز دەستوور و پلان و سیاسەتی خومەینی و ژمەکیان پەسەند نەکرد، بەڵکو لە بەرانبەریدا وەستان و باجێکی گەورەیان دا. موجاهیدین هەر لەو ڕۆژەوە کە خومەینی توندوتیژی و تۆقاندنی بەرانبەر بە خەڵک نیشان دا، لەدژی خومەینی و سیاسەت و بەرنامە و ژمەکی وەستان و بەرەنگاری بوونەوە و بوونە ئاماهەنگری ڕووخاندنی ئەم ژمە!

دروشمی سەرەکیی ئاپڕینی جەماوەری لە ئێران!

پاراستنی ئاپڕینی جەماوەری و دەستکەوتکانی و ڕزگارکردنی سەرکەوتوانەی لە بەسەرلی گەورەی دیکتاتۆر، تەنها کاتێک مەیسەر دەبێت کە پەداگری لەسەر پرەنسیبی بنەڕەتی "ڕووخاندنی ژمە" و "پرەنسیبەکانی خەبات و تێکۆشان" بکرێت و وەک هێزی سوور دابنرێن و بە کەمتر لە ڕووخاندنی دیکتاتۆر ئازی نەبین.

ئەزموونەکان دەریانخستووە کە دروشمگەلی وەک "حیجابی ئیجباری" و "ئازادی زیندانیانی سیاسی" و "ژن، ژیان، ئازادی" … هتد، هەرچەندە پشکەوتنخوازن و پەیوستە پشتیوانیان لێبکرێت، بەڵام ئەوانە ئەو داواکارییانەن کە ئاگەر جگەی دروشمی "ڕووخاندنی دەسەڵات" بگرنەوە، ئەوە یەکەم سوودمەند تیایدا، دیکتاتۆری دەسەڵاتدارە.

مندالەکانی بەرهەمهێنەر.. رزگاری شوان

لە روی زانستییەوە، چەندین زاراوە هەن کە گوزارشت لە چەمکی (مندالی بەرهەمهێنەر) دەکەن و هەمان مەبەست دەگەیەنن. وەک (مندالی بەتوانا)، (مندالی داهێنەر)، (مندالی بلیمەت)، (مندالی هەڵکەوتوو)، (مندالی لێهاتوو)، (مندالی باڵادەست)، (مندالی زەرزان) ، ... هتد.
ئەم زاراوانە هەرچییەکبن، گوزارشت لە پلەیەک لە مندالەکانی نائاسایی دەکەن، کە دەکەونە ژێر چەتری پەروەردەی تایبەتییەوە و لە رووی زیرەکی ئاقڵییەوە جیاوازیان لەگەڵ مندالەکانی ئاسایی هاوتەمەنیاندا هەیە، لەوان بە جۆش و خرۆشتر و هۆشیارترن.
بەگومان هەموو خەزانکان حەزدەکەن کە منداڵەکانیان بەرهەمهێنەر و داهێنەر و جیاواز و ناوازەبن، تا شانازی بە خۆیان و بە داهێنانکانیانەوە بکەن. بەڵام حەز شتێکە و توانا و بەهرە شتێکی ترن.
دەشێ منداڵەکانی بەرهەمهێنەر، لە بوارێک یا زیاتر لە بوارێکدا هەڵکەوتووبن، وەکو لە رووی هەزری و داهێنان و کەمڵایەتی و جەستەیی و هونەریی (موزیک، هەڵپەڕکێ، سەما، گۆرانی، شانۆ) و لە بواری ئاکادیمی و وەرزشی و تەکنەلۆژی و بوارەکانی کەدا.
ئەم منداڵە بەرهەمهێنەرانە پێویستییان بە ستراتیژی و میکانیزمی جیاواز هەیە. پێویستییان بە بەرنامە و پڕۆگرامی پەروەردەیی پێشکەوتوو هەیە، کە لە ناوەندەکەدا جیاوازبێت لەگەڵ بەرنامە و پڕۆگرامەکانی منداڵەکانی ئاساییدا، چونکە بەرنامە و پڕۆگرامە گشتییەکان، حەز و ئارەزوو و هیوا و خەونەکانیان مەست ناکەن.

منداڵەکانی بەرهەمهێنەر لە هەموو تەمەنێکانی کەمڵایەتی و ئابووری و ئاینیدا هەڵدەکەون.
لە تەمەنێکانی پسپۆراندا، ئەو راستییە دەرکەوتووە، کە زۆربەی بەرهەمهێنەران و بلیمەتەکان و داهێنەران و سەرکردە هەڵکەوتووەکان، لە خەزانێکی کەم دەرامەت و هەژارەکاندا پەگەیشتوون و هەڵکەوتوون.
تا ئێستا گەلێ پێناسەی جیاواز بۆ دیاریکردنی چەمکی (بەرهەمهێنەر) کراوە. بە کورتی و بە چڕی باس لە هێندێ لەو پێناسانە

دەکەین:
پێناسە کلاسیکییەکان، سەرنج وردیان لەسەر ئەوەیە کە توانای ئەقڵی، کە گوزارشت لە بەهرەمەندی و زیرەکی دەکات، تەنیا پێوەرە بۆ پێناسەکردنی منداڵی بەهرەمەند.
ئەم پێناسەیەش، بۆ بۆچوونی (هۆلینگ ورس) و(تیرمان) دەگەڕێتەوە. سەرنجیان لەسەر توانای گشتیی ئەقڵی بووە. کە لووتکەی تاقیکردنەوەکانی زیرەکییەوە دەردەکەوێت.
کەمترین ڕێژەی زیرەکیشیان بۆ (١٤٠) نمرە دیاریکردووە. کە سنووری نەوان منداڵی بەهرەمەند و منداڵی ئاساییە.
(ڕینزولی) بەم شێوەیە پێناسەی بەهرەمەندی دەکات:"منداڵی بەهرەمەند، ئەو کەسەیە کە تواناییەکی ئەقڵیی باڵای لە داهێنانەدا هەیە".
سەبارەت بە پێناسەی (ویتی) ش، کە ئەو پێناسەیەیە کە کەمێکی ئەمریکی پەسەندی کردووە و پشتی پێدەبەستن، ویتی دەڵێت:"منداڵانی بەهرەمەند ئەو کەسانەن کە هەمیشە لە بوارەکانی موزیک و هونەر یان سەرکردایەتیکردنی کەمایەتیدا، بە پلەیەکی سەرنجڕاکێش نمایشکاری بەرزن".
هەریەکێش لەم زانا پسپۆرانەش (وەاس، کوچان، کەکس، دکتۆر ماکینون، ماریا شیفڵ) و زایانی کەش، هەریەکەیان کەمێک سیما و تایبەتمەندییەکانی منداڵانی بەهرەمەندیان دیاری کردوون.
کەمەی نیشتمانی منداڵانی بەهرەمەند (دی سی) لە واشنتۆن لە ئەمریکا. جێخت لەوە دەکاتەوە کە هەرچەندە پێناسەی زۆر بە بەهرەمەندی هەیە، بەڵام هەموویان تووخمێکی هاوبەش لەخۆدەگرن، واتە:"بەهرەمەند، کەسێکە کە ئاستێکی ناوازە نیشان دەدات. یا لە ئەدای کارکردن لە یەکێک یا لە چەند بوارێکی دەربەیندا، توانای نیشاندانی هەیە".
بە کورتی، بەهرە توانایەکی جیاوازە و ئامادەییەکی ڕەهەکی نائاساییە لە لای کەسی بەهرەمەند. دەشێت توانایەکی بەماوە بێت یا وەرگیراو بێت. توانایەکی ئەقڵی بێت یا توانایەکی جەستەیی بێت.
نیشانەکانی منداڵانی بەهرەمەند
لەوانەیە بپرسن کە چۆن منداڵانی بەهرەمەند بناسن. نیشانەکانی منداڵانی بەهرەمەند زۆرن، ئەمانەی خوارەوە بە کورتی بەشێکن لە نیشانەکانی بەهرەمەندی:
١ـ منداڵانی بەهرەمەند وەکو مامۆستا دەردەکەون. لە منداڵانی مامناوەند، خێراتر و ئاسانتر فێردەبن و زانستی وەردەگرن، بە تایبەتیش لە فێربوونی زمانەدا بەهرەیەکی باشیان هەیە،

خاوەنی وشە و زاراوەیەکی زۆرن و دەتوانن لە پێکهێنانی رستەدا سوودیان لەوەربگرن و بەکاریان بهێنن. بە ئازادی و ئاسانی و جوانی و بوێریشەوە گوزارشت لە هەزر و بیرکە و راکانیان دەکەن.
٢ـ منداڵانی بەهرەمەند، کراوەن، خەڵکرخەرن و خەیان دەبنە پێشەوە.
٣ـ خوێنەری خووگرتوون، هەمیشە خولیا و شەیدای خوێندنەوەی گۆڤار و کتێبی بابەت هەمەچەشنەن. لە خوێندنەوە مەست نابن و حەز بە زانینی زیاتر دەکەن.
٤ـ ئەرکەکانی قوتابخانەیان، لە ماڵەوەدا بە خۆرایی و بە ئاسانی جێبەجێدەکەن و پشت بە تواناکانی خەیان دەبەستن.
٥ـ کەمڵایەتین و بە هەی زیرەکیانەوە، هاوڕێتی و ئاشنایەتی لەگەڵ کەسانی تەمەن گەورەتر لە خەیان دەکەن. ڕەحمی یارمەتی و هاوکاری و دادپەروەرییان هەیە.
٦ـ بەوا و متمانەیەکی زۆریان بە خەیان هەیە. هەردەم هیوادار و گەشبینن، بوێرن و دودڵنین. هەڵوێستی ئەرێنیان هەیە. خاوەنی ئیرادەیەکی بەهێزن و ئەستەم بوونی نییە لە لایان. نوێخواز و داهێنەر و ئەزموونخوازن. لە گفتوگۆ و قسەکردندا شەرم ناکەن.
٧ـ زۆر دەپرسن و زوو تێدەگەن و هەردەمیش وەڵەی دوای زانین و راستییەکانن.
٨ـ بە شێوازێکی نوێ و ناوازە، توانای چارەسەرکردنی گرفت و کێشەکانیان هەیە.
٩ـ خاوەنی خەیاڵێکی بەرز و فراوانی نائاسایین. چیرۆکی خەیاڵئامێز دەگێڕنەوە. بە وردەکارییەکی زۆرەوە، باس لە داهێنان و لە جیهانە خەیاڵییەکان دەکەن.
١٠ـ دەیان بە کارە ڕۆتینییە دووبارەکانی ڕۆژانە داناکۆڵت. وەڵەی دوای داهێنان و ئافراندن و پێشکەوتنن.
١١ـ جوانخوازن و حەزیان لە چەژی جوانییە. لە ڕووە جوانەکانی شتەکان دەڕوانن.
١٢ـ منداڵانی بەهرەمەند تووندڕەو و دەمارگیر نین، میانڕەون. ئامادەییەکی زیاتریشیان بە دانان بە هەڵەکانیاندا هەیە. ڕەزیش لە دایکان و باوکان و لە مامۆستاکانیان و لە هاوڕێکانیان و لە کەسانی تر دەگرن. رای جیاواز قبووڵ دەکەن و هەستی کەس بریندار ناکەن.
١٣ـ خاوەنی هەست و سۆزن، هەردەمیش گەشبین و هیواخواز و کەنەدەرن بە گەیشتن بە هیوا و بە ئامانجەکانیان. لە لایان ناکرێ و ئەستەمیش بوونیان نییە.

١٤ــ سەرنج وردن و زوو تێگەیشتن و دانامێنن و خێرا وەڵامی پرسیارەکان دەدەنەوە.
١٥ــ بە هەڵی زیرەکی و باڵادەستی و بەهرەمەندییانەوە، حەز بە ڕابەری و پێشەنگی و بە سەرکردایەتیکردنی هاوتەکانیان دەکەن.
١٦ــ لە تەمەنێکی بچوکدا فێری قسەکردن دەبن و زووش پێ دەگرن، زووش فێری خوێندنەوە و نووسین دەبن. لە قوتابخانەشدا لەچاو هاوتە خوێندکارەکانیانەوە کە بەهرەمەند نین و ئاسایین، ئەمان ئاست بەرزترن و نمرەکانیشیان لە وانەکاندا باشترن.
١٧ــ ڕووخۆش و حەزیان لە گفتوگۆ و سوعبەت و لە قسەکردن و لێکدانەوەیە.
١٨ــ خاکین و زیادەڕۆیی ناکەن و خەیان هەڵناکەشن و کەمتر شانازی بە خەیان و بە کارەکانیانەوە دەکەن.
١٩ــ حەزیان لەو یاریانەیە کە ئاسان نین و پێویستییان بە بیرکردنەوەی قووڵ و بە یاسا هەیە. وەکوو یاریی شەترەنج و یاریی هەڵوەشاندنەوە و پەکەوتانی شتەکان.
٢٠ــ تەندروستییەکی باش و تەنەکی بەهێزیان هەیە.
٢١ــ توانایەکی باشیان لە گوزارشتکردن لە هەزر و لە خەیاڵ و لە بیرەکانیان هەیە. توانای ڕەخنەگرتنیشیان لە خەیان هەیە.

ڕەگی خەزان لە گەشەکردنی بەهرەی منداڵان

(بلووم) لەو باوەڕدایە، کە خەزان ڕەگەکی گرنگی لە پێکهێنانی بەهرەی منداڵدا هەیە. گەر خەزان هانی منداڵەکەی نەدات و بەهرەکانی بە هەند نەزانێت و ڕێز و پێزانینی بە توانەکانی منداڵە بەهرەمەندەکەی نەبێت و لە ماڵەوەدا کەشوهەوایەکی گەنجاوی گەشەکردنی و پێشکەوتنی بۆ نەڕەخسێنێت، بەهرەکانی منداڵەکەیان بە کپی و پێنگخواردوویی و شاراوەیی لە دڕووندا دەمێننەوە و دڕیان نابڕێت.

هەریەکەش لە (گینسبەرگ) و (هاریسن) یش، جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە، کە تا ئەمڕۆش بەشەکی زۆری خەزانەکان نابڕێدن لە گرنگی ڕەگیان، لە دەزینەوەی منداڵانی بەهرەمەند.
یەکەم هەنگاو کە پێویستە دایک و باوکی منداڵ بینەن بە دیاریکردنی منداڵەکەیان، ئایا بەهرەمەندە یا ئاساییە. ئەوەیە کە لە لایەن دڕوونناسەکی پسپۆری مەڕەتپەدراوەوە، منداڵەکەیان هەڵسەنگێندرێت، کە شارەزایی و ئەزموونی مامەڵەکردنی لەگەڵ منداڵانی بەهرەمەندا هەیە.
مامۆستاکانیش ڕەگەکی گرنگیان لە دەزینەوەی قوتابییە

بەرهەمهێنەرەکانیان هەیە. لە میانەی سەرنج و تێبینییەکانیان، لە کاتی وتنەوەی وانەکانیاندا. دەتوانن منداڵە بەرهەمهێنەرەکانیان بناسن و ئەوەش بزانن کە توانا و بەهرەکانیان لە چی بوارێک دایە.

چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ منداڵانی بەهرەمەند

١ــ پێویستە ئەوەی دایکان و باوکان، گرنگی و بایەخی بەهرەمەندی بزانن و بە گوێکردن و هاندانی منداڵەکانتان بیقەزێنەوە.

٢ــ بوار و کەشوهەوایەکی هێمن و گونجاو بە منداڵە بەهرەمەندەکانتان بڕەخسێنن. کاتێک کە دایانووت شتێک دابهێنن یا بیر لە بابەتێکی دیاریکراو دەکەنەوە.

٣ــ لەو بوارانەی کە منداڵاکانتان بەهرەیان تێیاندا هەیە، هانیان بدەن کە متمانەیان بە تواناکانی خۆیان هەبێت. توانای ئەنجامدانی کاری گەورەیان هەبێت. چونکە متمانە و بەوابەخبوون، هەڵکارێکن بۆ دەرخستنی توانا و بەهرە متبوو و شاراوەکانیان.

٤ــ دابینکردنی کتێب و گۆڤاری بابەت هەمەڕەنگی بەسوود، بۆ پڕکردنەوەی منداڵە بەهرەمەندەکانتان. کە لە میانەی خوێندنەوەیاندا، خەیاڵیان فراوانتر دەکەن و ئیلهام و مەیلێکی زیاتریان بۆ داهێنان و ئافراندن دەبێت. لە ماڵەوەشدا کتێبخانەیان بۆ دابنێن و بۆ کتێب و گۆڤاری هەمەڕەنگی گونجاو لەگەڵ تەمەنیاندا، بیانەزێننەوە.

هەروەها دابین کردنی کارەستەکانی ئەو یارییانەی ئارەزوویان لێیان هەیە. چونکە یاریکردن هەڵکارێکی گرنگە بۆ گەشەکردنی بەهرە و توانا و ئارەزووکانی منداڵانی بەهرەمەند. بۆ تایبەتیش یارییە زیرەکانە کە پێویستییان بە بیرکردنەوە هەیە.

٥ــ هەرگیز نابێت گاڵتە بە توانا و بە خەیاڵ و بیروڕا و بۆ بیرکەکانی منداڵە بەهرەمەندەکانتان بکەن و پێیان پێبکەنن یا گاڵتە بە کار و بە پڕۆژەکانیان بکەن. گەر ساکاریشبن، بەهەندیان بزانن. ئاگینا بەوا و متمانەیان بە خۆیان نامێنێت و بەهرەکانیشیان دەتاسێن و لەناودەچن.

٦ــ هەندە کەشە بخەنە بەردەم منداڵە بەهرەمەندەکانتان، تا بزانن چەن بیریان لێدەکەنەوە و چی چارەسەرێکی گونجاو بۆ چارەسەرکردنیان دادەنێن.

٧ــ گرنگە ئەوەی چیرۆک بۆ منداڵان لە پێش نووستندا زیاتر گوێ بۆ بەهرەکانی منداڵانی بەهرەمەند دەکەن. لەکەڵیشەوە

تازەکان ئەویان سەلماند، کە گیانەوەی چیرۆک بە منداڵان زۆر بەسوودە. ئەو منداڵانەی چیرۆکیان بۆیان گێڕاونەتەوە، لە قوتابخانەدا زیرەکترن لە ئەو منداڵانەی کە گوێیان لە چیرۆک نەبووە.
٨ــ ڕاهێنانی منداڵانی بەهرەمەند، لەسەر بە دروستی بەکارهێنانی ئامێرەکانی کۆمپیوتەر و ئینتەرنێت و ئایپاد. کە لەمیانەیانەوە دەتوانن زیاتر فێربن و وەربگرن و زیاتر گەشە بە بەهرە و ئارەزووەکانیان بکەن.
٩ــ پێویستە قوتابخانەکان ڕەماڵەکی گشتی بە ناسینی قوتابیە بەهرەمەندەکانیان بکەن.
بە جیاوازیان بزانن و پڵانی تایبەتی و پڕۆگرام و بەرنامەی تایبەتییان بۆ دابڕێژن.
١٠ــ پێویستە ئەو مامۆستایانەی کە وانە بە پڵانی منداڵانی بەهرەمەند دەڵێنەوە، کۆرس و خولی تایبەتییان بۆ بکرێتەوە و بۆ باشی ڕابهێنرێن، تا لە لە بارەی چۆنییەتی مامەڵەکردن لەگەڵ منداڵانی بەهرەمەندا هۆشیار و شارەزابن.

ڕەزا شوان
نەرویج: ٢٣/ ئۆکتۆبەر/ ٢٠٢٢

پارادۆکسی "شازادە"ک کە نایەوێت ببێتە پاشا!.. حەمید تەقوایی

وەرگێڕانی بۆ کوردی:کاوە عومەر

ئاغای ڕەزا پەهلەوی لە کۆنگرە ڕۆژنامەوانییەکیدا باسی لەو پرسانە کرد کە لە سۆشیال میدیا و میدیاکاندا گفتوگۆی گەرم و بڕووبڕی لەکەوتووەتەوە. هەروەها بە پێویستم زانی ئاماژە بە چەند خاڵێک بکەم سەبارەت بە بڕوون و هەڵوەستەکانی. کەشەی نازناوی "شازادە"

خاڵی یەکەم نازناوی شازادەیە. نازناوی خوێن و بنەماڵەیە کە تەنیا لە کەمپەینگا کۆن و سەدەکانی ناوەڕاستدا ڕێگەی بە ژنگاوەنگی لە سیاسەتدا هەبووە، بەڵام لە کەمپەینگا مەدەنی و مەدەرنکاندا جێگەیەکی نییە. لە نێوان شتەکانی تردا، مەدەنی بە واتای کەتایەهێنان بە ئیرستۆکراسی و پێیوەندییە بەماوەیی و بنەماڵەییەکان لە سیاسەت و لە حکومەتدا و بە گشتی لە پێگە و ڕێگەی کەمایەتی و سیاسی هەر کەسێکدا. کەواتە هەشتنەوەی نازناوی شازادە و دەرکەوتنی لە سیاسەتدا وەک کوڕی پاشا لە بنەڕەتدا پێش شارستانیەت و بە مانا تەواوی وشەکە کۆنەپارستانییە. لەم ڕوانگەیەوە دامەزراوەی پاشایەتی نەک هەر لە وەاتەکی وەک ئیراندا کە هەمیشە دامەزراوەیەکی هاوواتای دیکتاتۆری و ستەمکاری بووە، بەکوو لە کەمپەینگا پیشسازییە ڕۆژئاواییەکانی وەک ئینگلتەرا و دانیمارکدا کە هەشتا تۆکە پاشایەتیەکیان فەڕ نەداوە، پێیوەندییەکە کە جیایە لە ڕێگەی ڕواڵەتی.و تەشریفاتی بە سەپاندنی تەچووون و خەرجییە گەورەکان بەسەر باجدەراندا، دامەزراوەی ئیرستۆکراتی فەرمی کە لەلایەن بەشی پێشەنگ و پێشکەوتنخوازی هەمان کەمپەینگاکانەوە ناڕەزایەتیی بەرامبەر دەکرێت، هیچ تایبەتمەندییەکی نییە.

بەڵام سەبارەت بە هەڵومەرجی سیاسی ئێران و هەڵوەستی شازادە ڕەزا پەهلەوی، مەسەلەکە لەمەوە تاڵتر. ئەو بانگەشەی بەرگری لە ئازادی دەکات، بەڵام لە سەردەمی باوک و باپیریدا هیچ هەواڵێک لە ئازادی نەبووە. ئەگەرچی کەماری ئیسلامی دیکتاتۆری تا ئاستی ژیانی تایبەتی خەڵک درێژ کردووەتەوە، بەڵام لە ڕوانگەی سیاسی و کەمایەتییەوە، ستەمکاری سەردەمی پەهلەوی لە دۆخی ئەمڕۆ کەمتر نەبووە. لە تیرۆری میرزادە عەشقی تا دەگاتە بینینی زمانی فەرخی یەزدی تا قەدەغەکردنی هەموو حیزبەکان و چاپەمەنی ئازاد و دروست کردنی خنکاندنێک کە بە گۆستانی ئارایامیهری ناسرابوو، لە دەسپێی بنەماڵەی پەهلەویدا تۆمار کراوە. کەماری ئیسلامی تاوانی بەشوماری ئەنجام داوە، بەڵام تاوانێک بە هەر ڕادەیەک بێت تاوانە. تەنانەت لە ڕووی دووڕوویی و دەڕشیوەوە، لەکچوونکی گەورە لە نێوان نمایشی محەممەد ڕەزا شا و خامنەییدا هەیە. سووتاندن و تیرۆرکردنی زیندانیانی ئاوین لە شستەکانی سەدەی ڕابردووەدا، تیرۆری زیندانیانی سیاسی لە سەردەمی شا لە گردەکانی (ئاوین)مان بیردەخاتەوە. شەوی ٢٩ی فروردین ١٣٩٣ی هەتاوی(١٨ ئەپریل ١٩٧٥وەرگێ)، ٩ بەندکراوی سیاسی بەناوبانگ: بیژەن جەزنی، حەسەن زیا زەریفی، ئەحمەد جەلیلی ئەفشار، سەعید کەلانتاری، عەزیز سەرمەدی، محەممەد چەپانزادە، عەباس سەرکی، مستەفا جەوان خەشدەل، سەید کازم زوەیانواری بە بیانوی

گواستنەوەیان بۆ زیندانەکانی تر شەو لە گردەکانی ئەوینداڕا تیرباران دەکران. تەنانەت تیرۆری زیندانیانی سیاسیش تەنیا تابۆت نیە بۆ کەماری ئیسلامی.
تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە ئازادیيە سیاسییەکانەوە هەیە، ڕژێمی پەهلەوی نەیتوانی تەنانەت ئەو دوو حیزبە دەسەڵاتدارە پاشایەتی، حیزبی خەڵک و حیزبی ئێرانی نوێ تەحەمول بکات، هەڵیانوشاندەوە و حیزبی دەستکردی ڕەستاخیزی خستە شوێنی ئەوان و ڕایگەیاند کە هەرکەسێک بۆت ناڕازین لە ئێران جبهەڵن! پەیوستە نەوەی گەنج و نەوەی هەشتاکان کە ئەمڕۆ لە پێناو ئازادیدا چەقۆ لە ئاسمان دەدەن، لێم ڕاستیانە ئاگادار بکرێنەوە بە ئەوەی ئەم سووڕەی سەرکوتکردن و کوشتن دووبارە نەبێتەوە. بەگومان لەئاغا ڕەزا پەهلەوی چاوەڕوان ناکرێت ئەم ڕاستیانە لەگەڵ خەڵکدا بڵێی بکات- ئەمە کاری هەزە چەپ و پێشکەوتنخواز و مەدرنەکانە- بەڵام لانی کەم چاوەڕوانی ئەوەیە کە لە نازناوی شازادە سەرمایەی سیاسی دروست نەکات . ناتوانیت بانگەشەی لایەنگری ئازادی بکەیت و لە دیکتاتۆری پێشوو کریدت بەدەست بهێنیت. نابێ گوناهی باوك لەسەر پشتی کوڕە بنووسرێت، بەکو ئەو کوڕەی کە شانازی لە باوکی ستەمکارەکەی دەکات بێتە بەشداربووی ئەم مەڕووە.
بەگومان کۆشەی کاک پەهلەوی و لایەنگرانی ئەوەیە کە ئۆگەر دەستبەرداری نازناوی شازادە بن، هەموو پەیوەندییەکی سیاسییان لەدەست دەچێت. هەموو شوناس و مەڕوو و تەماری سیاسی کاک ڕەزا پەهلەوی لەڕەو سەرچاوە دەگرێت، کە کۆی باوکیەتی. ئۆگەر ئەمە بڵایکەدا بهەیتەوە، چیتر ڕوون نییە کە جگەی ئەو لە سیاستی ئێراندا چیيە! کاک پەهلەوی ڕایگەیاندووە کە نایەوێت پاشا بێت و هیچ پێستکی حکومی هەبێت – ئەمە شتێکی ئەرێنییە کە ڕیالیزمی ئەو دەهێنێت. ئەو تێدەگات کە لە سەدەی بیست و یەکدا تەنانەت لە کەمگایەکدا کە بە دروشمی ژن ژیان ئازادی دامەزرابوو، بە ئیدیعاکردنی پاشا، مەحاڵە لە سیاستدا جگەیەکی هەبێت. هەر بۆیە لە پاشای داهاتووەوە بە باوکی میللەت و هەمای یەکێزی نەتەوەیی ڕەیشتووە. بەڵام هەشتا هەڵگری نازناوی شازادەیە، چونکە دەست شۆردن لە نازناوی شازادە و مەڕووی شاهانە کۆشەیکی جددیترە. بە وازهێنان لەم ناونیشانە، پەیوستە واز لە تەواوی سیاستێکە بهێنرێت. تەنانەت پگەی مەعنەویی باوکی میللەت و هەمای یەکێزی نەتەوەیی و ئەو مەدالیای هاوشێوەیانەی کە کاک پەهلەوی لەسەر سنگی داینا، پەیستی بە ئەزموون و چالاکی و تێکۆشان هەیە لەودیو پەیوەندی خوێنی لەگەڵ دیکتاتۆری پێشوودا، کە لە پێشینە تەماركراوەکانیدا نادەزرێتەوە. کاک پەهلەوی، ئۆگەر لە واقیع

بینیەکەیدا قوڵ و پێگییر بێت، پێویستدەست بەرداری ئایدیای باوکی میللەتیش ببێت و هەموو سیاسەت ماچ بکات و دەستبەرداری بێت. پارادۆکسی شازادە ئەوەیە کە ئەم نازناوە تەکەنە بە مێژووی سیاسیی ئێو بووە. ناتوانی درێژە بە یەکێکیان بدات و ئەوی تریان لەبیر بکات.

ئایا "شازادە" لەسەروی حیزبەکانە؟

بانگەشەی کاک پەهلەوی کە لەگەڵ هیچ جۆرە سیستەمێکی حکومەتی نییە و تەنیا دەیەوێت ببێتە یەکخستنەوە بگەڕێت، تەنیا خۆدەرخستەیکی سیاسییە. جگە لە نازناوی شازادە، کە بە ئارەزووی خۆی بە دامەزراوەی دەسەڵاتی پاشایەتیخوازەکانەوە دەبەستێتەوە، کە وەک هەوون کراوەتەوە لە خۆیدا دامەزراوەیەکی کۆنەپەرستانییە، شوێنکەوتووی سیستەمێکی بەها و فەلسەفە و جیهانبینی سیاسییە کە تەنیا بە ئیدیعاکردن نییە بەڵایەنی سیاسی و هیچ بوارێک ناهێنێتەوە بە ئەوەی گشتگیر بێت و لە دەرەوەی حیزبەکان بێت، بەڵام بە تەواوی پێچەوانەی ڕەح و دروشمی ناوەندی و یەکگرتووی شۆڕشی ئێستایە، "ژن، ژیان ئازادی". کاک پەهلەوی لە کۆنگرە ڕۆژنامەوانییەکەیدا دەڵێت کە لایەنگری "ژن،ژیان،ئازادی" بە بەڵام ناوەندی فەلسەفە و جیهانبینی سیاسی ئەو "کۆمەڵە کتێب و سنووری پرگۆ وەهەرو یەکپارچەیی خاک"ە. ئەم بەها و هەمایانە نەک هەر پەیوەندییان بە "ژن، ژیان، ئازادییەوە" نییە بەڵکو بە تەواوی دژین. مێژووی "شانازی" دوو هەزار و پێنج سەد ساڵی ئێران پڕە لە پیاوسالاری و "شەڕی نەر". تەنانەت پاشایەکی ژنیش لەم مێژووە شکۆمەندەدا نادۆزرێتەوە. تەنانەت لە مێژووی هاوچەرخدا باوکی ژنی بە ناقس عەقڵ دەزانی. ئەو خۆی زەر چاک دەزانێت ئەگەر کچ بووایە ئەمەی لەو شوێنەدا نەدەبوو! ژیانی سەردەمیشاهەنشای باوکیشیان ئەوەندە بە حورمەت بوو کە وەرانکردنی کوخەکاکانی دانیشتوانی قەراخ شارەکان کلیلی شۆڕشی ١٩٧٩ بوو. هەروەها ئەرکی ئازادی لە سیستەمی پاشایەتیدا هەوونە هەر وەک لە سەرەوە هەوون کراوەتەوە.

خاڵی سەرەکی ئەوەیە کە بە درێژایی مێژووی پیاوسالاری شانشینی، مرۆڤایەتی و ئازادی بە پیرەزی و تابۆی دژە ئینسانی خاک و سنووری پەگەوهەر و ئیمپراتۆریەتی باوباپیران و هەگەزی ئاری لەژێر پێیاندا پلیشاوەتەوە و ئەمڕۆش هەمان ئەمانە پیرەزییە دژە مرۆییەکان و تابۆکان پایەکانی سیستەمی فیکری و جیهانبینی شازادە و شوێنکەوتووانین. شۆڕشی ئێستای ژنان ئەرکی مێژوویی هەیە کە نەک تەنها لەگەڵ دیکتاتۆری ئیسلامی، بەکو لەگەڵ هەموو ئەو خاک پەرست و دەگما و پیرەزی و تابۆیە نەتەوەیی-ئاینیانە یەکلایی بکاتەوە کە لە ماوەی سەد ساڵی ڕابردوودا دیکتاتۆری دوای دیکتاتۆرییان بەسەر

کەمەگای ئیراندا سەپاندووە. بەرامبەر ئەمجارە هاواری ئازادی ژنی هەشتاکان کە زیاتر لە مانگێکە شەقامەکانی داگیرکردووە، بە هیچ سیستەمێکی بەهای نێتوەیی و ئایینی و نێتوەیی و نیشتمانپەروەرانە وەرام نادرێتەوە.
وەک هامی هوون و راستوخۆ ئینسانیەت و بەها گشتگیرە ئینسانیەکانە. کە بناغەی یەکەیزیی خێزانکە لە ئێران، و هاوسەزی خێزانکی جیهانی لەگەڵ شۆشی ژنانە لە ئێران، بەهای ئینسانی گشتگیرە و هەر ئەوە!
لەرشدا شازادە پەیوەندی بە بارودۆخی سیاسی ئێران و شۆشی ئێستاوە نییە. جیهانبینی و سیستەمی حکومی ئەو، بە نازناوی شازادە یان بەبە ئیدیعای شازادە و بە ئیدیعای پاشایەتی یان بەبە ئیدعای پاشایەتی، تەواو پێچەوانەی ئەو بەها و ئایدیالانەیە کە شۆشی ئێستای ئێران ئاڵاکەی بەرز کردووەتەوە.
حکومەتی ئینتقالی و دەستوور
کاک پەهلەوی باس لە قۆناغی ئینتقالی و حکومەتی کاتی و دەستوور دەکات. دەشێت، دەبێت ئەو هەزانەی حکومەتی کاتی پێکدەهێنن قبوڵ بکرێن و خێرک جێری حکومەتی داهاتوو هەبژێرێت. بە گومان وایە، بەرامبەر جێختکردنەوە لەسەر ئەم پرسە هیچ شتێک هوون ناکاتەوە.
یەکەم ئەو خەڵکەی کە بە دەسەڵاتی خۆیان کۆماری ئیسلامییان هەناوەتە خوارەوە، ڕێگا نادەن هیچ کام لە هێزە نەخوازراوەکانیان تەنانەت بە شێوەیەکی کاتیش دەسەڵات بەدەست بهێنن. هێزە متمانەپێکراوەکانی خێرک ئەو حیزب و هێکخراو و دامەزراوەی خەبات و کۆسایەتیانە دەبن کە مێژووی چالاکی و خەباتی درەوشاوەیان هەیە لە بزووتنەوەی کرێکاری، لە بزووتنەوەی ئازادیخوازی ژنان، لە بزووتنەوەی خوێندکاری، لە بزووتنەوەی دادگاییکردن و بزووتنەوە ناڕازایەتیەکانی دیکەدا کە بەردەوام لە دژی کۆماری ئیسلامی بەردەوام بوون ئەو هێزانەی کە لە پێناو ئەو داخوازی و ئامانج و دروشمانەدا تێدەکۆشن کە شۆڕش باسی لێوە دەکات، لە کارنامەی خۆیاندا دانابەت. هەروەها پێگەکان و شێوازی کارکردنی هێز و کەسایەتیەکان لە پێشهاتەکانی ئەم شۆشەی ئێستادا پێوەرێکی باش دەبەت بۆ جیاکردنەوەی خراپ لە چاک. لە لایەکی دیکەوە شۆش هێرک لە چالاکوان و کۆسایەتیە شۆشگێڕەکان دەهێنێتە مەیدان. هەموو ئەمانەش هێزی متمانەپێکراوی جەماوەری شۆشگێڕە دەبن. پێکهاتەی حکومەتی کاتی تا ڕادەیەکی زۆر لە ناخی ئەو شۆشەدا دیاری دەکرێت کە بووە هەی هووخانی کۆماری ئیسلامی.
دووەم: مەسەلەکە لەسەر دەستنیشانکردنی دەسەڵاتی خێرک نییە لە دیاریکردنی حکومەتی کاتیدا، بابەتی گرنگتر و چارەنوسسازتر جێری حکومەت و پێکهاتە و ناوەڕۆکی ئەو حکومەتەیە کە بەیارە دوای

حکومەتی کاتی دەسەڵات بگرێتە دەست. بەگومان مرۆڤکان دەبێ هەڵیبژێرن، بەڵام پرسیاری سەرەکی ئەوەیە چ لەووی ناوەندەکەوە و چ لەووی فەرمانەوە، دەبێ چ جۆرە حکومەتێک هەڵبژێرن کە بتوانێت ئایدیاڵ و ئامانجە مرۆییەکانی شۆڕش دابین بکات؟ وەک لە سەرەوە بینیمان جیهانبینی و سیستەمی بۆچوونەکانی لەم چەند دەیەی ڕابردوودا وەک ڕەوانگەیەکی هوون ناخاتە بەردەم خۆمان. ناکرێ بەڕێنی ڕابردوو وەک داهاتوو بدرێت بە کۆمەڵگایەک کە پێنج لە ئاسمان دەدات. نەوەی هەشتاکان بە کۆماری ئیسلامیدا تێنەپەڕیوە بە گوێرەی بە "شانازیەوە" بووکانی ٥٠ ساڵ لەمەوبەر و ٢٥٠٠ ساڵ لەمەوبەر.

لە ڕووی شێوەی حکومەتەوە وەک پرەنسیب "دەبێت خەڵک هەڵیبژێرێت" واتە بڕشداری ڕاستەوخۆ و مومارەسەی ئیرادەی خەڵک لە هەڵبژاردنی حکومەتی کاتی و داهاتنی دەستووردا. هەروەها کەسانێک کە بە هەڵزی شۆڕشگێڕان توانیویانە کۆماری ئیسلامی بخەنە خوارەوە، دەسەڵات و ئۆگەری بڕشداریکردنی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆیان لە بنیاتنانی داهاتوویاندا دەبێت. جێختکردنەوەم لەسەر بڕشداریکردنی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆیە. نابێت هیچ حیزب و هێزێک لە سەرەوە ئەرک بە خەڵک بسپێرن. کۆماری ئیسلامی کە بە پێچەوانەی بیروباوەڕ و پەوپاگەندەی هێزە شاهانەیەکان، هەکاری شەواندن و سەرکوتکردنی شۆڕشی ١٣٥٧ بوو نەک نوێنەری ئەو، بە هەرشکردنە سەر ئەو هێزەخراوانەی کە لە ئەنجامی شۆڕشەوە هاتوون، واتە شوراکان و ڕاگەیاندنی "شوراکان بەتەواوی بسەنەوە" و دواجار بە چەقۆ بەرزکردنەوە بەویی ئەو خەڵکەی کە ئارەزووی ئایدیالی ئازادی و هەناندەی یەکسانی شۆڕشی ١٣٥٧یان دەکرد، توانی دەسەڵاتی دەزگای خۆی جێگیر بکات. نابێت هێگە بدرێت ئەم کارەساتە دووبارە بێتەوە. خەڵک حکومەتی سەرووی خۆیان و ئاغایان ناوێت بەسەریانەوە بێت. ئەمجارە ئەوە خەڵکە هێزەخراوانەی لە دژی کۆماری ئیسلامی ڕاپەڕینان کرد، دەبێ ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ لە دیاری کردنی حکومەتی کاتی و داهاتنی دەستوور و بەڕێوەبردنی کاروبارەکانیان بەشدار بن. ئەمە مانای ڕاستەقینەی ئازادییە کە کۆمەڵگا بەدوایدا دەگەڕێت. ناردنی خەڵکی چالاک و هێزەخراو لە ناخی شۆڕشدا بە ماڵەوە دوای سەرکەوتن نوسخەی شکستی شۆڕشە. ئەم کارەساتە نابێت دووبارە بێتەوە. شۆڕشی ئێستا ئەرکەکی لەسەر شانە، بە ئەوەی بڕاستی کۆمەڵگا ئازاد بکات، دەبێت کۆتایی بە مەژووی هەر جۆرە حکومەتێك لە سەرووی خەڵکەوە بهێنێت و لە جێگەیدا حکومەت و سیستەمکی سیاسی بگەڕێت کە لەسەر بنەمای ئەرگانەکانی خۆك پێکهاتووە لە ناخی شۆڕشدا.

لە هووی ناوەندەکەوە پێویستە جەماوەری خەڵک لە ئێستاوە ئاشنا بن بە سیاسەت و بۆچوون و ئامانج و بەرنامەی ئەو حیزب و هێزانەی کە

دیانەوەت لە حکوومەتی کاتی و داهاتووی ئێراندا ڕێگیان هەبێت. تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە ناوەڕۆکی سیاسەتەکانەوە هەیە، پێداگری لەسەر ئەوەی کە خەڵک هەڵیبژێرن، وەڵامی هیچ شتێک نییە. هەر دەمێنێتەوە لە هەڵبژاردنی پەرلەماندا، بە نموونە لە فەرەنسا، حیزب تەنیا ڕایدەگەیەنێت کە دەبێت خەڵک هەڵیبژێرن! ووونە کە مرۆڤەکان لەسەر بنەمای ئەو زانیارییانەی کە هەیانە لەسەر بەرنامە و ئامانج و مێژووی پارتە سیاسییەکان و چالاکانی سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان و دامەزراوە خەباتکارەکانی ناو بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان هەڵیدەبژێرن و ئەرکی هەموو ئەو هەزانە و بڕیارە حیزبەکانە، بە ئەوەی بە شەفافی و بە ووونی بەرنامە و ئامانجەکانیان ڕابگەیەنن.
ئامانج و سیاسەتی حیزبەکەمان لە بەرنامەی دنیایەکی باشتردا بە ووونی ووون کراوەتەوە. بەڵام پلان و ئامانجی شازادە و حزبە نزیکەکانی چین؟ سنووری پەگوهەر و مافی مرۆقی کورش و یەکپارچەیی خاکی زیاتر لە سیستەمێک لە شتە پیرۆزەکان و تابۆ و سنووردارکردنە بەرامبەر هەموو ئەو کەسانەی کە باوەڕیان بەم شتە پیرۆزانە نییە نێک بەرنامەیەک بۆ ئازادی و یەکسانی و ڕزگاری. تەنانەت حکومەتی عەلمانی دیموکرات کە لەسەر ئەم جۆرە پیرۆزی و بەهایانە دامەزراوە، توانای بەدیهێنانی ئامانجەکانی شۆشی ئێستای نییە.
کەمترین چاوەڕوانی لە حکومەتی کاتی و لەوەش گرنگتر دەستوور کە بەیارە داهاتووی ئێران لە قاڵب بدات، ئەوەیە کە دژی هەموو هەڵاوردنێک بێت و گەرەنتی ئازادی و یەکسانی و خۆشگوزەرانی هەموو هاووڵاتیان بکات، بە مانا هەمەلایەنە ئابووری، کۆمەڵایەتی و کولتووریەکەی ئامانە ئامانجەکانن. بنەمای دەستووری حیزبەکەمان بەرنامەی دنیایەکی باشترە. حیزبی ئێمە بە هەموو هێزی خۆیەوە خەبات دەکات بۆ حکومەتێک و سیستەمێک کە هەر جۆرە هەڵاوردنێکی لێگەڕی، نەتەوەیی، میللی، ئایینی، ئابووری و چینایەتی هەبوەشێنێتەوە و دوای کۆماری ئیسلامی کۆمەڵگایەکی ئینسانی و یەکسان و ئاوەدان لە ئێران دابمەزرێنێت.
ئێمە و پێم وایە هەموو خەڵکی ئێران چاوەڕێی ئەوە دەکەین کە هەموو پارتەکانی ئۆپۆزسیۆن لە حیزبە چەپەکانەوە تا هێزە کۆماریخواز و شاهانە و هتد بە ووونی پلان و ئامانجەکانیان ڕابگەیەنن تا خەڵک بتوانێت بە ئاگایانە و ئازادانە داهاتووی خۆی هەڵبژێرێت. باشترە شازادە نازناوی شازادە و مەدالیای یەکێتی نەتەوەیی وەلا بنێت و وەک هاوڵاتییەکی ئاسایی و چالاکی سیاسی بچێتە ناو چاڵەکەوە.

٢٩ی مانگی میهر ١٤٠١، ٢١ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٢

ساتیرچیرۆک: ئەزمە و بەدیل.. هەرش ڕەسوڵ

حەماسەت گرتبوی. دەماری ملی لەرادەبەدەر بەرزببوەوە. چاوەکانی بز کردبوونەوە. پەنجەی دڕشاومژەی دەستی راستی ڕادەوەشاند و بە دەنگێکی قرخن هاواری دەکرد:

- ئاخر پێم ناڵێن ئەوە لە چیتان کەمە؟ بیرتان چووە ئێمە ئەم گوندەمان لە چییەوە کرد بە چی؟ بەخوا وێرانەیەک بو بێ خێ. جادەمان بێ ڕاکێشا. مەکتەب و خەستەخانەمان بێ دروستکردن. منداڵی داماوی ئێمە بە کۆرەوەریی زۆر دەچن لە مەکتەبەکانی شار دەخوێنن، هی ئەوەش لە پاڵ ماڵەکانی خۆتانەوە.
خۆتان هەر دەرد و نەخۆشییەکتان هەبێت، لە بنکەی تەندروستیی گوند عیلاج دەکرێن، بێ ئەمەش ئێمە دەبێ بێ کێکە و هەڵامەتێکی بەسیت بە ناچاری بچینە شار و لە موستەشفا دەوڵییەکان کێڵ فەحص و فحوصات بە تەشتێ دۆلار و یارێ بکەین. بیرم نایە عەمودی کارەبامان بێ داناون، چەند ساڵێکیشە وایەرمان بێ لێ بەستون و کارەباتان هەیە.
بێ مەسەلەی ئاو-یش، کانیی گوندمان بێ پاراستون، نەمانهێشتوە ئەو میراتە گەورەیەی باووباپیرانمان لەوە پیس و لێتر بێت، بێ ئەمەش ئێمە خۆمان دڵمان نایە لەو ئاوە بخێینەوە، تاکو کەم نەکات، قیروسیامان لە نەفسی خۆمان کردوە، ئاوی موقەتتەری کەس نازانێ چۆنی دەبە و پەرداخ لە شارانەوە دێنین.
ئا بیرم کەوتەوە، باسی تیجارەت و هاوردەمان کرد، دەزانن ئەم گوندە شیرینەمان کردێتەوە مەرکەزێکی گەورەی تیجاری. ئیتر بازاڕی ڕەش نەماوە، ئێمە بازاڕی ئازادمان بێ کردنەوە، چیتان دەوێ هەمانە، لە پەنیر و کەرەی ئێرانییەوە بێ ماستی تورکی و یۆنانی و هەنگوینی کلێرەدارەکانی سعودییە، لە میوەجاتی وڵاتانی عەرەبییەوە بێ سەوزە و تەماتە و خەیاری ئێران، بێ خەوزی چینی، جلوبەرگی ڕەسەنی گوندی خۆمان بە دەست و پەنجەی وردیلانەی خوشک و برا چینییەکانمان، ئەمەش

تەنها بۆ ئەوەی خۆتان و ماڵ و منداڵتان لە دەست بۆنی قشپل و ریخ و تەپاڵە نەجاتتان بۆ و چیتر لەو گەرما و سەرماتاقەتپۆکێنەی گونددا شوان و گاوانی و جوتیاری و کار و کاسبی نەکەن.
هەمو گوند، بە ژن و منداڵ، گەورە و بچوک، تەنانەت پیر و پەککەوتەوە ئاگادارکرابونەوە کە لە ئانی وتارە نایابەکەدا لە گۆڕەپانی گوند ئامادەبن.
پیاوانی کۆخا، بە هەموانیان راگەیاندبو، ئەورۆژە مەکتەب و خەستەخانە و دائیرە و دەوائیر و هیچ کار و کاسبییەک نیە، "ئەگەر مردوشن، بە جەنازەکەوە لەوێ، لەبەر قرچەی گەرما، بە پێوە دەوەستن و تەنها بۆتان هەیە چەپڵە لێبدەن و هوتافی (بژی، بژی) و رەزامەندی بۆ جەنابی کۆخا بکێشن". "کەسمان ناوێ دەموچاوی بدابەیەکدا، یان لەبەر خۆیەوە ورتەورت بکات، یاخود چرپە چرپ لەگەڵ تەنیشتەکەی قسەبکات".
کۆخا تا چەپڵەی بۆ لێدەدرا، زیاتر کەیفی بە خۆی دەهات و دەنگی لێهەڵدەبڕی. جار جار تەماشایەکی ئەملاولای خۆی دەکرد و هەستیدەکرد لەگەڵ هەر چەپڵەیەکدا بست بست باڵا دەکات.
وتارە مژویيە دورودرێژەکەی کۆخا لەبەر سێبەری ستەیجی نێودەوڵەتیی گوندی (ئاشی نەزان) بو، کە شارەزایان بە کەپر و دار و درەخت دروستیانکردبو.
یەکێک لە پیاوە هەرە متمانەپێکراوەکانی موکەببەرەکەی بۆ کۆخا گرتبو، ئەویش بە قاتە شاڵە شینکییە زۆر تازەکەیەوە، کە ئەوەندە نەدەبو لە کۆخای گوندەکەی ئەولاوە بە دیاری بۆی هاتبو، وەستابو، بە فیزێکەوە دەستی چەپی خستبوە بەر پشتێنە گوێگوڵەکەی، و دەستی راستیشی کردبوە هاوکاری دەم و زمانی، تاکو بە رەوانترین شێواز بیروڕاکانی (دامەزراوەی کۆخایەتیی گوندی ئاشی نەزان) بە هاوگوندانی بگەیەنێ و تازەترین ئەحداث و مەوقیفەکان دەربارەی رەوشی ئەمنی گوند و ناوچەکەیان بۆ لێکبداتەوە.
لەوەدەچو راوێژکارەکانی، کۆخایان لە میدیاکانی گوند پێکردبێ و بە "تابوری پێنجەم" هەژماریانکردبن. بە تایبەت باسی هەریەک لە: ڕۆژنامەی (چاوی گوند)، گۆڤاری (ئاشەوان)، رادیۆی (نەزان ئێف ئێم)، تەلەڤزیۆنی (نەزان سات)، سایتی (نەزان ویکیلیکس) و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانی: (شەوچەرە)، (کانیی ژنان) و (حەوزەکەی بەر مزگەوت)یان بۆ کردبو، گوایە دژی خۆت و دامەزراوە و بۆیارەکانت هەوا و زانیاری و وتاری ناڕاست و پڕ لە ناوزڕاندن بۆاودەکەنەوە.

دوای دو ئحم، وەک نیشایەک بۆ مسەیتەری، و بۆ ئەوەی کەمێک تۆەییەکەشی بشارێتەوە، کۆخا دەستیکردەوە بە وتەکانی:
بیستومە لەملاولا و لە ئیعلامی تەقلیدی و کۆمەڵایەتییەوە ڕەسم و ڤیدیۆی قژ دادەبەزێنن و باسی نەبونی موچە و ئاو و کارەبا و بەنزین و نەوت و غاز و ئەوشتانە دەکەن. ئاخر تو ویژدانتان من بۆ ئەوە حوشتریەتم بۆ فەراهەمکردون؟ لەمانەش ناخۆشتر ماوەیەکە سەری زمان و بنی زمانتان بوەتە باسی (ویلایەتی کۆخایەتی)، گوایە موددەم بەسەرچوە و یەکێک دەخەنە شوێنم.
پاش ئەوەی کۆخا کەمێک وەستا و بە چاو ئاماژەی بۆ کوپەکەی سەر مەنەصەکە کرد، یەکێک لە نۆکەرەکانی کوپەکەی بردە لای زاری و کۆخاش شلەمەنیەکەی خواردەوە، کە دیارنەبو ئاو بو یان عەرەق! لێوکاتشدا، لە دڵی خۆیدا و بۆ بۆ ئۆوی دەمی بجوێنێت، دەیگوت: "من ئۆوەم لە پشتە ئۆوە، تا ئۆوە بمێنن، تا دەنگی ئۆوە هەبێ، تا بێدەنگیی ئۆوە بەردەوام بێ، تا چەپڵەی نەزانانەی ئۆوە ببیستم، تا چەمانەوەی بەردەوامی ئۆوە ببینم، من هەر کۆخایەکەی جارانم، دڵنیابن".
ئینجا دەستی بە سمێڵە ڕەشکراوەکەیدا هێنا و درێژەیدایەوە:
- ئاخر بیرتان چۆوە، جاران چۆن بون و ئێستا چۆنن؟ جاران چییتان هەبو و ئێستا خاوەنی چیین؟ ئاای چ قەومێکی زاکیرە زەعیفن!

من هەمو قیتاعەکانی گوندم پێشخست، کەرتی کشتوکاڵ، بازرگانی، پیشەسازی... تەناتەت نەمهێشت لە دەرهێنانی سامانی ژێر زەویش ئۆوە ئەزیەت بکێشن، خۆم لەگەڵ کۆمپانیای شاری پێشکەوتو ڕێککەوتوم، ڕێککەوتنی ماوەدرێژ، خۆیان بۆمان دەردەکەن و بۆشمان بەجێدەکەن و بۆشمان دەفرۆشن، ئیتر کێشەتان چییە؟
من هەموتانم حەساندەوە، لە کێ و جوتکردن و شەنە و دەغڵ و دان و توتن و گوڵەبەڕۆژە و مەرەزە و فەلاحەتی و ڕەنجکێشانم کردنەوە. زۆربەتانمان کرد بە پۆلیس و ئاسایش و حەرەس قەریە و گوندپارێز. هەندێکتانم کردە خانەنشین بۆ ئەوەی ڕۆژێ لە ڕۆژان بۆ یەک دەقیقە ئەم گوندەتان پاراستبێت. بەشکیشتان بندیوار و بەرسێبەر و موفتەخۆر.
دوای ئەوەش، ئاراستەی وتارەکەی بە لای لاواندا گێڕای:
- گەنجان، لاوان پێم ناێن بۆ کوێ دەچن؟ سەری خۆتان بۆ کام گوند و شار و مەملەکەت هەڵدەگرن.

ئینجا بە دڵی پڕ و چاوی بە گریانەوە، بە نەغمەیەکی

ناخۆشەوە دەڵێت: ئاخر چۆن دڵتان دێ ئەم گوندە جوان و قەشەنگە جێبهێڵن.
یەکێک لە حیمایە تایبەتەکانی بە پارچەیەک کلێنس فرمێسکەکانی کوێخا دەسڕێت. کوێخا بەردەوامدەبێت:

- قەسەم بە گیانبەختکردوانی ڕۆگای ڕزگاریی گوندەکەمان.. سوێند بە خاک و ئاو و دار و درەختی ئەم بەهەشتە، هیچ گوند و شارەدێ و شار و مەملەکەتێک بە قەد ئەرە خۆش نیە، بۆواتان هەبێت. من هەمویم دیوە، هەموی گەڕاوم، کاتێ بە دوای دەزی ڕەوای ئاوەی چەوساوەوە بوم، کاتێ پێ بە پێ بە دوای مافی ئاوە لە هەمو دەرگاکانم دەدا، زۆر مەکانی عەجیب و غەریبم بینین، بەڵام هیچیان ناگەن بە تۆز و خۆڵی ئەم جەننەتە.

کوێخا بە حەماسەتەوە دەیگوت: گەنجی هیچ شوێنێک بارتەقای گەنجی ئەم دێیە خۆشبەخت و ئاسودە نیە. ئەوەتا منداڵ و جحێڵە نەگبەتەکانی خۆزانەکانی ئێمە، کە بە ناچاری و لە ترسی دوژمنی بەدکار ئاوارەی ئەو شار و سەتەنەتانە بون، ئێستا لە خراپترین دۆخی ڕۆحی و دەرونی و جەستەیی و تەندروستییدان، بەردەوام فرمێسک بە مەوتنی باب و باپیرانیان دەڕژن. قەناعەتتان هەبێت، کاتێ لەگەڵ گەل فرێند و بێی فرێندەکانیشیان دەچنە مەسبەح و دیسکۆ و پۆپ و نایتکلەپەکانیش هەر بیریان لەرەیە و تۆزقاڵێک چێژ وەرناگرن.
- لاوانی عەزیزی (ئاشی نەزان)!

ئاوە نەوەی نوێی ئەم گوندەن، ئایندە بێ ئاوەی خونگەرمە، ئیتر چۆن دڵتان دێت ئەم باوەشە گەرمە جێبهێڵن، ڕێی هات و نەهات بێ دەگرنەبەر؟ دنیام دوایی پەنجەی پەشیمانی دەگەزن، بەڵام دادتان نادات. بیریشتان نەچێت مادام خۆتان بیارتان داوە و خۆتان ئەم ڕۆگەیە هەڵدەبژێرن، ئێمە تەحەمموڵی هیچ مەسئولیەتێک ناکەین.

کوێخا هەناسەیەکی قوڵی هەڵکێشا و بە تووەییەکی زۆرەوە دەستی بە فەرمایشتەکانی کردەوە:

- ئێستا لە هەمولایەکەوە خەتەری گەورە لەسەر گوندەکەمان هەیە، هەڕەشەی کوشت و بڕمان لەسەرە. چیتر لە ناحیەوە بودجە و موچەمان بۆ نایەت، کەچی ئاوەی ناشکور تۆزێ تەحەممولتان نیە. چەند ڕۆژێکی کەمە ئەزمەی بودجە و موچە و نەوت و بەنزین و غاز و ئاو و کارەبا و ...تاد پەیدا بوە بەرگەناگردن. ئای چ میللەتێکی سەیرن.

لە پێ ژاوەژاوێک لە پشت گوندەوە بیسترا، وردە وردە لە

شۆنی خوتبە مژوییە دورودژەکەی کۆخا نزیکدەکەوتەوە. سەرەتا کۆخا سورهەگەڵا و زەر شەڕا، وەستان و پچڕان کەوتە نێو قسەکانی، بەڵام کاتێ یەکێک لە پاسەوانە تایبەتەکانی لەسەر دەرختێکی بەرامبەرییەوە بە دەست و پەنجە ئاماژەی (ئۆکەی) بۆ کرد، ئاهێکی بەبەردا هاتەوە و لە ژێر لێوەوە بزەیەکی کرد.
مەجموعەیەک بە جلی ئاووهاوە، بە چەند گودرژێکەوە، کە پێدەچوو لە گوندەکەی ئەوبەرەوە تەشریفیان هێنابێت، خێیان بە ئاپۆاکەدا کرد و کەوتنە هاوارکردن: "کۆخا بەدیلی نیە، کۆخا نمونەی نیە.. ئەگەر نەمێنێ کۆخا، کێ جێگامان بۆ راخا؟.. کێ پێی خۆشە با وس بێ، هیتر بمرێ لە داخا".
کۆخاش وا خێی پیشاندا گوایە گرنگی بە هوتافی ئەو گروپە نادات. دەستیکردەوە بە وتارەکەی:
- هاوگوندانی بە شەرەفم.. جەماوەری خۆشەویست و شیرینی گوندی (ئاشی نەزان)!

هەمو ئەو شتانەی ئێوە ناوتان ناون کێشە و ئەزمە و قەیران بەدیلیان هەیە. موچە دوادەکەوێت، صەبر و تەحەممولتان هەبێت، مەصرەف کەم بکەنەوە، ئەوەندە مەچنە گەشت و گەڕان و سەیران و صەفا، هەمو هەفتەیەک گۆشت و پێاو مەخۆن، هەمو جەژنێک جل و پێاوی تازە مەکڕن، واز لە کێینی ڤێللا و خانو و شوققەی سیتی و گوندەکانی ئەمانی و ئینگلیزی و ئیتاڵی و فرەنسی و خەون و خەیاڵ و باخ و شاخ و چیا بهێنن، خانوە قوڕەکانتان بیرچێتەوە؟ چیتر منداڵەکانتان مەنێرنە مەدرەسە گرانبەهاکا سیستم ئەوروپی و ئەمەریکییەکان، ئەی (سوید)یش ئەوروپا نیە؟ (سیستمی ئاشی نەزان) عەیبی چییە؟
کارەبا نیە، بەدیل هەیە، دەچینەوە سەر چراڕەشکەکانی سەردەمی باب و باپیرانی نەمرمان. ئاو نیە، بەدیل هەیە، زەر بە کەمی ئاو دەخێنەوە، جەژناوجەژن خەمان دەشێین،دەست بە ئاوەوە دەگرین. نەوت و غاز نیە، بەدیل هەیە، تەپاڵە بۆ چێشتلێنان بەکاردێنین. بەنزین نیە، سەیارەکانمان دەسوتێنین، بە سواری گودرژ هاتوچێ دەکەین، یان هەر بە پێ، بۆ صیحەتیشمان باشە.
بۆیە چەندبارەی دەکەمەوە: هەمو ئەو شتانەی ئێوە ناوتان ناون کێشە و قەیران بەدیلیان هەیە، بەڵام باش باش بیزانن و وەکو ئەقڵە بیکەنە گۆچکە گرانەکانتانەوە: تەنها من بە دیلم نیە، من!

28/09/2015 رانیە

کۆتایی لە سەرتاوە.. نەوزاد بەندی

بۆ / ژ .....ا

بۆ ، خەریشم ناوێ ،
گەر بۆ تۆ هۆژ بۆتەوێ ..
بۆ ..ئەوەندە وون بێ ،
هیچ کەس نەتدەزێتەوێ ..

دڵێ بە تۆ خۆش ببێ ،
من خەم هایئەواستنم ..
بزەیەک تۆ وەنەی کەی ،
من هەیئەواڕنم …

شیعرێ تۆ ئیلهامی بی ،
یەک پیتی لە نانوسم ..
تۆ قەڵەمی عەشق بی ،
یەک پیتی پێ نانوسم ..

من قەت لە خەم نابوورم ،
کە چی جوان بوو بەم نوسیت ..
کە دەربارەی هیچ شتێ ..
شتەکم لێ نەپرسیت ..

وامزانی هەرچی گوت ،
بێ سپەنسەری تایێ ..
نەمزانی بنچینەکەت ،
چنگێ فڵێ و درێ ..

بۆ ، کە پارەی هەبوو ،
کە قەڵەبۆ بوو ، لەوێ بێ ..

بە ھۆز گوت بۆژە و ..
شەو ، شەوچەرەی شەو بە ..

نەوزاد بەندی

خوێندنەوە بە سەر بەرگی ئنیسکلۆپیدیای کوردو کوردستان.. سەلاح جەلال

ئنیسکلۆپیدیای کوردو کوردستان لەسە بەرگدا بەھەوە و تۆقلای کەمۆك دەسز بەاوبوەو، بەشایەکی گەورەی لەمژووی کلتورو خوێندراوەی کوریدا پەکردەو. گرنگی ئەم بابەتە بەوتارو کاری سەرپەیی تەواو نابت بەکو بەتە پرژەیەکی گرنگی مەعریفی، پەویستە لەھەموو بوارکانەو کاریان لەسەر بکرت. لەکاتکدا بەرەو ئەو دەچت مژووی کوردو کوردستان بەھەموو بوارو گەانکاریەکانیەو لە میمریکدا کبکاتەو، واتای فرھەنگی وشکەیش بوارکانی مەعریفە دەگرتەو.
ئنیسکلۆپیدیا لەبنەتدا وشەیکی یونانیە، واتای بازنکان یان سیستمکی تەواو بە مەعریفە بە چند بابەتکی سرکی، یان واتای کەمۆك زانست و ھونر، لەزمانی عربیشدا بە واتای فرھەنگ یان دائیرەتولمەعاریف دت، دوایی پرەی سەند بە فرھەنگکی گشتی بە زانست و رەوانبژی و پیتکان.
بەر لپرژەی ئنیسکلۆپیدیا مەعریفە گشتیەکان بەناوی ئدەبی و فرھەنگەو دەردچوون. لەبەر ئەوەی بازنکانی مەعریفە جیاوازە لە فرھەنگ، ئەم پەناسەیکی کورتی وشەو مادیەو ئەو فراوان دبەتەو بە بەیان کردن و واتا ئیستلاحیەکان لەم زانستەو لەوی تردا، لگەل مژووی فیکرکەو بەشکانی و ئەو بابەتانەی بە فیکرکە دگەن لشیکردنەوەو داواکاریەکانیاندا.
بەم شەوەیەیش گرنگی و بایخی ئەم پرژەیە دەردکەوت بە ھەموو میللتك و بیر و داھنانی ئەم زاراوەیە زر کن و مژووی دگەتەو بە(سیوسبیوس)ی یونانی قوتابی (ئیفلاتون)

ئنیسکلۆپیدیایەکی کەرکردۆوە فەوتاوە، دوای ئەو (ستوبینەس) و (سیوداس) و (کابلا) گرنگترین فەرهەنگیان لەمژوودا بەرهەمهێناوە. دوای ئەویش میللەتانی تر هەوڵیان بە داوە، ئەمەیش وەك نەتەوەیەك لەی بە بەش بووین، کاتەکیش ئەم سێ بەرگەی ئنیسکلۆپیدیام بەکوردی بینی و خوێندمەوە بەراستی وەك خەوەکە کەمێك نوسەری دەسەز بەخۆبەخشی بە میللەتی کورد کردویانە. لەبەر ئەوەی ئەم پرۆژەیە نەك بە ئەمە بە گەلانی تریش زۆر ئەستەمە، ئەوان لەسەر ئاستی زانکەکان هەوڵیان بە داوە بە توانای مادی بە سنووردەوە، لەسەدەی دوانزەدا ئەوروبییەکان لە زانکەی ئەکسفەر سالانی 1200. هەوڵیان بە داوەو دوایی زانکەی کەمبردج دوایی دائیرەی مەعاریفی بریتانی1768 تەنها بەرگی یەکەمی دەرکرد، کاتێك زانکەی فەرەنسی ساڵی 1959 مجەلەدی یەکەمی بەسەرپەرشتی(دنیس دیدرۆ)دەرکردو دوایی بەهاوبەشی کەمێك فەیلەسوفێکی وەك(ڤۆلتێر)و (رۆسۆ)و (دالمبرت)و چەندانی تر پشکەوت، ئەمەیش ئەوە دەردەخات دوو سەدەو چەند دەیەکی خایاندووە، لەکاتێکدا بەکارتێکەری سەرکی لەسەر رۆشنبیری گشتی و هەڵگیرسانەدن و سەرکەوتنی شۆشی فەرەنسا دادەندرێت.
ئەوەی جێگەی سەرسوڕمان و سەرنجە ئەویە زانکەکانی جیهان لەو کاتەوە بەو هەموو پشکەوتنەی خیانەوە چەند سەدەیان پێچووە هەتا ئەم پرۆژەیان بەرهەمهێناوە.
هەروەها فەرهەنگی چینیش(کوکین سی فون لوی تسی). لەدانانی(شوهوفر) و مژووی سروشتی یەنانی بەگرنگترین کتیبی ئنیسکلۆپیدیا دادەنرێت لە مژوودا لە نوسینی (غایەس بلینوسش)لە 23-79م.
دوای ئەویش فەرهەنگی ئەمانی(ارش غرویر) لەشش بەرگدا دەرچوو، لە1796 و 1810 بەسەرپەرشتی (وختر) دوایی فەرهەنگی ئیتالی بیفاتی لە ساڵی 1884. جگە لەمانەیش هەموو گەلانی جیهان هەوڵیان بە ئەم پرۆژە گرنگ داوە، تەنانەت لەئیسلامیشدا مزهەبی شیعە ئنیسکلۆپیدیای تایبەت بەخۆیان داناوە.
ئەم ئنیسکلۆپیدیایەی بەردەستمانە بەکوردی سێ بەرگەو هەر بەرگەی سێ بەشی تایبەتە بە هەموو کارکەرو بوارەکانی مەعریفە لەشاعیرو نوسەرو رۆژنامەنوس و هونەرمەندو زاناو کەسایەتی ئیرشاد و تەریقەت و شۆشگەران و شوێنە گرنگە گشتییەکان و پیشەو پیشەییەکان و تاد.. لەردا هەن. بەپێی ریزبەندی پیتی ئەبجەدی ریزکراون .
بەرگی یەکەم 523 لاپەڕەی قەبارە گەورەی شێوە دیزاینی گەقارە. لەسە بەش پێکهاتووە.
بەشی یەکەم ژیاننامەی حەفتا کەسێتی گرنگ و کارکەرن لەبوارەکانی مەعریفەدا، هەر لە ئەحمەد ئیبراهیم و ئیبن خەلەکان و ئەحمەد

ئیسماعیل رامیز ئەحمەد دینەوەری مەلا ئەحمەدی رەش و ئەحمەد گەرانی و مەلا ئەحمەدی ئەحمەد ئاواو ئەحمەدی موفتی زادە و ئەحمەد نەتشی و ئەحمەد عەلی فەوزی و ئەحمەد زەهاوی و ئەمین شەخ عەلائەددین و ئیبراهیم حەسەن شارەزووری و ئیدریس بەتلیسی و سمکۆی شکاك و بابا عەلی تەکیەو بابە شەخی ئەمانەو مەلا باقری بالك هەتا بنەمالەی بەدرخانییەکان، دیەها کەسایەتی پایە بەرزو رەشنبیرو رۆژنامەنوس و دیپلۆماتکارو میرو رابەریان تیادا هەڵکەوتووەو هەمیشە هەویانداوە لە کوردستان و دەوڵەتانی عەرەبی و جیهانیداو بەسەدەها کەسایەتی مەزنیان هەبووە لەهەموو سەردەمەکانداو رۆژنامەیەك یا ریکخراوەکیان داخرابەت کتوپڕ لە شارو وڵاتەکی تر دروستیان کردەتەوە.

دوای ئەمانیش لەمەلا بەهای بیارەوە دەست پێدەکاتەوە، مەبەندی زانین و پێگەیاندنی لاوانی کورد بووە بەزانست و زانیاری و ئیرشادی تەریقەتەکی دروست هەتا پیرەمەردی شاعیرو جابانی کوردی و جوێرییەی هەکاری و جەلالەدین عەلی خورمالی و حەسەنی ئامەدی و شەخ حەسەنی گەزەردەی بەرزنجی و حەمزەی ئیمام موسا و حەمزە موکسی و حەمئەمینی غەفاری و حەمەمین مەحمودی دەرەی مەو حوسەینی مەجدی و مەولانا خالید و نالی شاعیر و خەلیل خەیاڵی موتکی و شەخ رەزای تاڵەبانی و سەعیدی پیران و سەعید نەورەسی و شەریف پاشای خەندان و عادیلە خانم و عەبدوڵڵاحمانی زەبیحی و مەلا عەبدوڵڵاحمانی دار بەڕولەیی و ناسری سوبحانی و کەسایەتی تری دەسەز و زانا و سەرکردەن ئەوانەی توانیویانە لە پانتاییەکانی زانست و زانیندا کاربکەن.

بەشی دووەم: چەند شوێن و ناوچەیەکی گرنگی کوردستانە، ئەوانەی فەزای گرنگی زانست و مەعریفە بوون. وەك مزگەوت و خانەقاو تەکیە و حوجرەی مزگەوتەکان و شاخ و شارو گوندە گرنگەکانی تر.

بەشی سێیەم: چەند لایەنێك لە زمان و کەلتورو ئەدەب و ئاین و ئاینزاو سیاسەت و کاری رێکخراوەیی کوردییە. لە ئەلف و بێی کوردیەوە دەست پێدەکات. (د عومەر عەبدولعەزیز)زەر وردو ژیرانە لە دەوڵەتی مادەوە باسی دەکات، دوو سەدەو نیو کورد خاوەنی نوسین و ئەلف و بێی تایبەت بەخۆی بووە، کۆنترین بەڵگەی نوسراو دەباتەوە بۆ کتێبی ئاڤستا، باسی هەوڵەکانی (ئەبوبەکر الـنبتی) دەکات و هەتا کتێبی ئەلفبای کرمانجی لەساڵی 1926 ی نوسەر(خەلیل خەیاڵی) و کتێبەکەی (تەفیق وەهبی بەگ) و کتێبی سەرف و نەحوی کوردی نوسەر (سەعید سدقی) و کتێبی رابەرە بە ئیملای کوردی نوسینی (نوری عەلی ئەمین). کتێبی زمانی یەکگرتووی کوردی نوسەر(جەمال نەبەز) و کتێبی رێوتی رێنوسی کوردی نوسەر (مستەفا نەریمان). دەربارەی گرامەری

کوردیش لە رۆخنەو پشنازی (مەجرسن)ەوە دەست پێدەکات هەتا هەموو هەوڵەکانی تر لەتورکیا و سوریاو عێراق بە بەکارهێنانی پیتی لاتینی یان عەرەبی و شیکردنەوەی تەواو بە هەموو ئەو لایەنانە دەکات و شتە نادیارەکان دەردەخات بە هەموو بیرو باوەڕە ناکۆکەکانەوە.
بەرگی دووەم508 لاپەڕەی قەبارە گەورەی دیزاینی گەفارە، لەسە بەش پێکهاتووە.
بەشی یەکەم هەمان شێوە لە کۆسایەتیەکانەوە دەست پێدەکات و لە(ئەحمەد موختار جاف) و (ئەحمەدی خانی)وە هەتا (شاکیر فەتاح) و (عەلی مەردان) سی و شەش کۆسایەتی دیگرێتەوە.
بەشی دووەم: چەند شوێن و ناوچەیەکی گرنگی کوردستانە.
بەشی سێیەم؛ چەند لایەنێك لە زمان و کەلتورو ئاین و ئاینزاو شوێنەواری کوردستانە.
بەرگی سێیەم: 520 لاپەڕەی قەبارە گەورەی دیزاینی گەفارەو لەسە بەش پێکهاتووە.
بەشی یەکەم: ژیاننامەی چل و دوو کۆسایەتییە، لە(ئەبوبەکری موسەنیف)ەوە دەست پێدەکات هەتا (یەحیا سەعید ئەفەندی) وەنەگر.
بەشی دووەم: چەند شوێن و ناوچەیەکی گرنگی کوردستانە.
بەشی سێەم: زمان و کەلتورو ئەدەب و ئاین و ئاینزاو شوێنەواری کوردستانە.
ئەوەی لەئەنجامی خوێندنەوەی ئەم سێ بەرگەی ئنیسکلۆپیدیایەدا دەردەکەوێت، چەند قەناغێکی جیا جیایە، سەرەتا لە مزگەوت و خانەقا و تەکیەکانەوە لەلایەن زانا گەورەکانی ئاینی ئیسلام و شێخی ئیرشاد زانستیان بۆ کراوەتەوەو دواییش هەر هەرس و توانەوەی ئەم کۆسایەتیانە بووە بە ناو شارەکان و گەفارو رۆژنامەو بۆکراوەیان بەزمانەکانی کوردی و عەرەبی و فارسی و تورکی و زۆریشیان گێشتونەتە هەندەران و بەزمانەکانی روسی و فەرەنسی و ئەڵمانی و ئینگلیزی و سیودی و زمانی تر هەوەی نێوەیان داوە بە دەرکردنی رۆژنامەو گەفارو بۆکراوەی تر و هەوەی ناساندنی کوردو کوردستان و زمان و کەلتورکەیان داوە. هەروەها سەرکردەی هەموو راپەڕین و شەهیدانیان کردووە. نمونەیش ئاشکرایە لە شێخ عوبەیدولای نەهری و شێخ سەعیدی پیران و سمکۆخانی شکاك و قازی محەمەد و بەدرخانیەکان و شێخ سەلامی بارزانی و مەلامستەفای بارزانی و سەعیدی نوورسی و ئەحمەدی موفتی زادەو ناسری سوبحانی و دەیەهای تر زۆریان پێتی سەدەریان خراوەتە مل و بەشهادەتیان زانیووەو هەمویشیان چەندین جار خراونەتە زیندانەوە.
جگە لەویش بەردەوام هەوەی جوڵانەوەی سیاسی و شەهیدگەیان داوەو بە مافەکانی کورد خەباتیان کردووە، نمونەیش حکومەتی زەندی و

ئەردەلان و شێخ مەحمود و کەماری مەهاباد و بابانی و شەشی ئیبراهیم خانی دڵڵو میرنشینی سۆران و ئەو پارت و ڕێکخراوە سیاسیانەیش، دروست بوون وەك (کۆمەڵەی هیڤی) و (تەعالی و تەرەقی کوردستان) و (ژێ کاف) و (حیزبی هیواو)و(کۆمەڵەی ڕایەتی) و (کۆمەڵەی قوتابیانی کورد لە ئەستەنبوڵ) و (کۆمەڵەی پشکۆتنی کوردستان) و (کۆمەڵەی سەربەخۆیی کورد) و (کۆمەڵەی خوێ بوون) و(ئیتیحادی محەمەدی)و(تەشکیلاتی ئیجتیماعیە)و(تەعالی ژنانی کورد/جەمعیەت) و(تەعالی کوردستان/جەمعیەت)و(تەعاون و تەرەقی کورد)و(یەکێتی زانایانی ئلینی ئازادیخواز)و (کۆمەڵەی هاریکاری و پشکۆتنی کورد)و(بزووتنەوەی حەق)و (حیزبی ئیسلامی کورد)و(پارتی دیموکراتی کورد)و (پارتی دیموکراتی کوردستان)و(حیزبی دیموکراتی کوردستان)و (سازمانی خەبات) لەهەڵبجەو دێیەها حیزب و ڕێکخراوو ڕاپەڕین و شۆشیان بەرپا کردووە دژی داگیر کەران بۆ ڕزگاری کوردو کوردستان.

هەروەها ئەم پرۆژەیە دووماندە بۆ ئاینەکانیش زەردشتی و یەزیدی و کاکەیی و ئیسلام و جولەکەو مەسیحی، هەمویان وەك زانستی بەراوردکاری ئاینەکان وەك سروشتی ئاینی خێیان باسکراون.

بەم شێوەیش دوای گۆڕان و وردبوونەوە دەبینین ڕووبەڕووی تەکنەلۆژیایەکی مەعریفە بووینەتەوە، دەبێت چی بکەین و لە کوێوە دەست پێبکەین؟! چۆن بتوانین ئەم شاکارە لە کایەکانی مەعریفەدا کارپێ بکەین؟ ئەمەیش کاری ئەوانەیە دەیانەوێت کار لەبواڕکانی مەعریفەدا بکەن و کۆشیان لەگەڵ خودی خێیان و عەقڵی خێیاندا هەیە و ئەو کەسانەن بەبیڕکانیان ئەمەو جیهان دەگۆڕن، نەك کەسانی وەنەکار، بەکو دەبێت شیکردنەوەی مەعریفیانە بکەن هەتا ئایندەیەکی گەشمان بۆ دروست ببێت. چونکە ئەوانەی دەیانەوێت مۆزوو بسنەوە یان ڕاستیەکانی ون بکەن ئەوا دەرگای مۆزوو لەسەر خێیان و نەتەوە دادەخەن.

ئەویشی گرنگە لە دوای هەموو ئەو پشکۆتنانەی، لە دەیەکانی ڕابردودا هاتن ئەمیان شەك کرد، مارکسیەتمان هێنا هەشی مۆزووییمان نەبوو، بونیەویەتمان هێنا هەشی زانستیمان نەبوو، زەر بیری فەلسەفی و ئایدەلۆژی و ئاینی هێنرانە کوردستان.

دیارە تائێستا ئەوەی لە مۆزووی خوێندراوەی ئەمەدا زیاتر ڕووداوو بابەت و دەق و مرۆڤکانمان لەمردن ڕزگار کردووە، نەکو ڕاڤەو توێژینەوە، هەتا چەندە هەڵگری پرسیارە مەعریفیەکانمان؟ تاچەندە بتوانین بەشایەکانمان پێ بکەینەوە؟، لە ئێستایشدا دەکەوینە بەردەم دێیەها پرسیاری سەرسوهێنەرەوە، چۆن بە ئەلیکترۆنی بیر بکەینەوە؟ چۆن بە ئەلیکترۆنی بنوسین؟ چۆن پێدراوو نوسینەکانمان

بەئەلیکترۆنی بکەین؟ چی بکەین بۆ ئەوەی لەم پرۆژە مەزندا بەشایستە بتاقیکانمان پێ بکەینەوە، ئەمەیش کاری کۆسکانی فیکرو توێژران و کۆسکانی ئەکادیمیاو کلیژکانە، بتوانن بناغەیەکی مەعریفی دابنێن و بەشایستەکانمان پێبکەینەوە، هەموو بەشەکانی زانکۆ دەتوانن ئەم خەرمانەیەی مێژووی کورد بکەنە بناغە بۆ زمان و ئیدیەم و رۆزمان و پیت و مێژوو جوگرافیا و کەلەپناسی و ئاین و شارستانی و بوارەکانی ترو بەهاوکاری بەشی ئایتی هەوڵی بۆ ژمارەیی کردنی ئەم ئنیسکلۆپیدیایە بدرێت لەگەڵ بەاو بوونەوەی کتێب و نوسراوی نوسەرکان و زۆر لەو بەڵگەنامانەی گرنگن هەتا ژوورێکی ئەلیکترۆنی بۆ مێژووی کوردو کوردستان دروست ببێت. جگە لەوەیش هەوڵی لەئەستۆگرتنی پرۆژەکە بخرێتە سەر خوێندنی باڵا. چونکە پێویستی بەهەماهەنگی زۆر هەیە.
لەبەر ئەوەی ئەم پرۆژەیە تا ئێستا وەک دەستکەوتێك گرنگ لەسەر زەربەی تێبینی و کەم و کوڕی لەم سێ بەرگەدا چاك بکرێن و لەچاپی دووەمدا بژمارەیی بکرێت، کە ئەوانەیش سانان و کار ناکەنە سەر پرۆژەکە، ئەویشی جێی ئاماژەیە دەستکاری نوسینی ئەو نوسەرانە بکرێت کەوەك خۆیان ئاماژەیان پێدا زیادەڕەویان تیادا کردووە، چونکە ئەم پرۆژەیە دەبێتە سامانی نەتەوەیی، فەرهەنگی (ینغ لوتاتین)ی یابانی، لەساڵی 1407 م دوو هەزارو دووسەد نوسەر بەشدار بوون لە نوسینیدا 892 مجڵەدە. لەبەر ئەوە ئەم پرۆژەیەیش پێویستی بەبەردەوامی و هاوکاری زۆر هەیە هەتا بەردەوام بێت، دیارە ئەم لیژنەی سەرپەرشتیکارێ دەسەزن و توانیویانە ئەمانەتکانی نوسین بپارێزێت بەبێ لەبەرچاو گرتنی هیچ ئایدیاو بیرێکی ڕێگر. ئەویشی جێگەی تێبینیە، پێویست ناکات دووبارەو چەند بارە ناوی کەسێتیەك بهێنرێتەوە، ناسنراوەو بابەتێکی لەسەر دەنوسرێت، بۆ نمونە (ئەحمەدی موفتی زادە) یەك جار گرنگە، ئەوانی تر لەڕێی ئامرازو راناوو شوێنەوە هونەرێکانەوە دەکرێت. هەڵەی ڕێزمانی و چاپ و نارێکی رستەیش دەبینرێت.
هیوای سەرکەوتن و بەردەوامی بۆ ئازیزانی لیژنەی ئنیسکلۆپیدیا دەخوازم و دەستیان دەگوشم و لام وایە ئەم کارە تەکنەلۆژیای مەعریفیە بۆ کورد.

سەباح جەلال

سەرچاوە: ئنیسکلۆپیدیای کوردو کوردستان، ئامادەکردنی لیژنەیەك/بەرگی یەکەم/ڕێکخراوی زانست بۆ باس و لێکۆڵینەوە/ چاپی یەکەم 2018.

بڕگی دووەم/ ڕەخنەی زانست بە باس و لێکۆڵینەوە/ چاپی دووەم/2021
بڕگی سێیەم/ ڕەخنەی زانست بە باس و لێکۆڵینەوە/ چاپی یەکەم/2022
لەگەڵ بانە ڕۆژ لەژمارە(130)هاوینی 2024 دا بڵاوبۆتەوە.

هیچ لێشیعرێکانی ئێستا ناگەم!.. کاروان حەسەن سلێمان

ئەم ناونیشانەی سەرەوە دەمانبات بەردەم دیان پرسیاری جددی و هاشکاوانە، ئەمە قسە و بۆچوونی دیان خوێنەری شیعرە.
هەنگاو و دەشە بۆچوونکەیان لێشوێنی خۆی بەت و هاستبەت، بەو مانایەی شیعر زەر بووە و ئاستی شیعریش لەم سەردەمدا دابەزیوە بەهۆی بوونی کەم و کوڕی و بە مانابوونی دەق و ئاست نزمی هێندە بەناو شیعر، بەڵام مانای ئەوە نییە کە شاعیری باشمان نییە و دەقی باش کەمبە، هەژانە دیان و سەدان دەقی جوان و پە مانا و پە ئێستاتیکا و هەوانبەژی و پە چێژمان بەرچاو دەکەوە و دیانخوێنینەوە، لەبەرانبەریشدا پێچەوانەکەی هەر هاستە، کەمەک دەقی بە چێژ و بە جوانیناسی و بە هونەرکانی هەوانبەژی دەبینین و هیچ چێژکیان لە نابینین و بەکو کاتیشمان دەکوژن، لە دنیای ئەدەبدا دیان قوتابخانە و هەبازی شیعری جیهانی هەن، هەر یەکیان پشت بە میتەد و هەبازێک دەبەستن و هەریەکەی هەچکەی تایبەت بە خۆی هەیە. هەر هەبازێکی شیعری پشت بە جەرەک لەبیر و ها و جیاوازی دەبەستێت، لەنەو ئەو جەرە هەباز و قوتابخانە شیعریانەدا دیان کەد و هەمز و نهێنی لەپشت وشەکانەوە خەیان حەشار داوە، ئەو پەیامەی شیعر هەی گرتووە زەر جار فەلسەفە توانای دەربەینی ئەو پەیامەی نەبووە، بەیە خوێنەری شیعر ئەبە وردتر و باشتر لە شیعر وردبێتەوە و جوانتر پەیامەکان وەرگرە، لەگەڵ ئەوەشدا ناتوانین بەین شیعری بەمانا نییە، بەکو دەتوانین بەین زەریشە و هەژانە بە دیان دەق دەنە بوون و هیچ مانایەکی شیعری هەناگرن و خاین لەمانا و جوانیدا.
یەکێک لەخاەکانی بنەماتی و تەکنیکیەکانی شیعری ئێستا لادان و

تێکشکانی زمان و کارکردن لەناو زمان و کورتکردنەوەی زمانە لەناو مانادا، لادانی زمانی و بەکار نەهێنانی ئامرازەکانی پێوەندی نێزمانی و چەکردنەوەی زمانە لە دەقدا کە لە شیعرەکانی زۆرێک لەشاعیرانی ئێستادا هەیە.

کلینت بروکس دەڵێ: زمانی شاعیر زمانێکە کە تێیدا هێمای مانا شاراوەکان بە ئەندازەی مانا ئاشکراکان گرینگە. (١)

ئەمانە و دیاردەیان نهێنی تر لە شیعردا بوونیان هەیە، کەمەبەستمەندی هەن کە وادەکەن شیعرەکە جوان و چێژبەخش و پڕ مانا بێت، لەوانە هونەرەکانی ڕەوانبێژی و وێنەی شیعری و ڕیتم و ئاوازی ناوەوە و دەرەوە و هەندەکجاریش سەروا و کێشی شیعرەکە دیاردەیان هەیە لە جوانی ئەو دەقە شیعرییە، هەندەکجاریش وشە و واتا و پێک بەستنەوەی وشەکان جوانییەکی تر دەبەخشنە دەقەکە.

تەیب قادر پێی وایە زۆر جار گرفت لەشیعر نییە کاتێک تێنەگەیشتن ڕوودەدات، گرفت لەڕێشنبیری شیعرییە، بە ئەوەی دەقێکی شیعری بخوێنیتەوە دەبێت باکگراوندێکی شیعریت هەبێت. (٢) ئەمش خاڵکی گرنگە بە ئەوەی لەشیعر تێبگەین، بەتام خوێنەرێکی ئاسایی بەزەحمەتتر و ئاستەمتر لە بەشێک لە شیعرەکانی ئێستا تێدەگات، گرفتەکەش هەموو ئەو خاڵانەی سەرەوە بوون کە باسیان لێوەکرا.

کەواتا هەر دەقێک خاڵی بوو لەو تایبەتمەندییانەی سەرەوە خاڵییە لە شیعر و ئێشە دەقێک بێت، بەتام شیعر نا.

ماهییەتی شیعر (تەکنیک، خەیاڵ، زمانی شیعری) هاوتەریبی یەکن و بەدوای یەکدا مانا دەبەخشنە دەقەکە و خوێنەر چێژی زیاتری لێدەبینێت.

شیعر کەهەستی ڕاستەقینەی شاعیر بوو جوانی دروست دەکات.

لایەکی تر (شیعر دەموچاوی ئەو وێنانەیە کە نابینرێن، ناتوانرێت بە زمان بخرێن، شیعر دەتوانێت لە ڕاستی شیعر زمانی وێنە نەبیندراوەکان دروست بکات).(٣)

شیعر ئەو شتانە دەردەخات کە لەزمانی ئاساییدا شاردراونەتەوە.(٤)

لەران پیرین دەڵێ: شیعر گوشراوترین و چڕترین شێوەی ئەدەبە کە زۆرترین شت لە کەمترین وشەدا دەردەبڕێت.(٥)

(١)شیعر و نائومێدی، شاخەوان سدیق ، لاپەڕە (٧)
(٢) تەیب قادر ، بیرکردنەوە لە شیعر ، لاپەڕە (٤٤)
(٣)تەیب قادر، بیرکردنەوە لە شیعر، پەڕژەی سەد نامیلکەی فکری و ڕۆشنبیری، چاپی یەکەم -٢٠٢١
(٤)لادان لەشیعری لەتیف هەمەت ، ناز ئەحمەد سەعید ، لاپەڕە(٢٣)

(٥)شیعر و ئازادی، شاخەوان سدیق، لاپەڕە (٣٤)

✍کاروان حەسەن سلێمان
٢٠٢٢/١٠/٢٢

ئاپۆینی خەڵکی ئێران، شۆڕشێکی گەورە و مێژووییـــــــی.. جەعفەر عەزیم زادە

وەرگێڕانی بۆ کوردی:کاوە عومەر

لە جیهان شاهیدی پێکهاتنی گەورەترین شۆڕشی سەدەی بیست و یەکە لە ئێراندا. ئەم شۆڕشە لە ڕووی داهاتووی خۆی و پێشکەوتنەکانیدا لە ڕووی ئەو کاریگەرییە گەورەیەی کە لەسەر ئێران و تەواوی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و جیهانی دەبێت، تەنها لەگەڵ شۆڕشی مەزنی فەڕەنسا و شۆڕشی ئۆکتۆبەردا بەراورد دەکرێت.

لە کۆتایی هاتنی دونیای دوو جەمسەری و شکۆ و بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکان و گێڕینی بزووتنەوە تیرۆریستییە تاریکپەرستەکان و تیرۆریزمی دەوڵەتی بۆ ئۆکتۆبەر و پێشەنگی ململانێ ناوچەیی و جیهانییەکان لە سەر دەیەی ڕابردووداە، کۆتایی مێژوو نییە وەک هەندێک لە بیرمەندانی جیهانی سەرمایەداری ڕایانگەیاندووە، بەڵام سەرەتای قۆناغێکی نوێ بوو لە ململانێکانی مرۆڤایەتی لە سەردەمی سەرمایەداریدا .

شۆڕشکان و وەرانکاریەکان و ڕووخانی پێنج وڵاتی گرنگ لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و حوکمەانی گەندەڵی و تاوان لێم ناوچەیە، جینۆساید لە ئەفریقا و ئۆروپای ڕۆژهەڵات و درێژبوونەوەی مەیدانی جەنگ و تیرۆر و تێقاندن بۆ ناو دڵی ئەمریکا و وڵاتانی ڕۆژئاوا تا

کەبەکەی ئابووری و سیاسی توند و وێرانکەری، جەمسەرە جیاوازەکانی سەرمایە بە دەستبەرکردنی هەژموونی و کۆنترۆیان بەسەر جیهانی دوای جەنگی ساردا لە لایەکەوە، و لە لایەکی دیکەوە، سەرهەڵدانی بزووتنەوە کەمایەتییە گرنگەکان لە بزووتنەوەی داگیرکردنی وەک ستریتەوە بە ئاپەینی ١٣٨٨ لە ئێران، بەهاری عەرەبی و سەرهەڵدانی بزووتنەوە عەلمانی و یەکسانیخوازەکان لە ئۆفغانستانەوە بە لوبنان و دڵی کەمەگاکانی ڕۆژئاوا، پریشکی گەورەترین و چارەنووسسازترین ململانێکان لە مێژووی مرۆڤایەتی لە سەردەمی دوای جەنگی ساردا بوون.

ئۆگەر ئاپەین و پەکهاتنی شەش لە ئێران کەمترین پشتیوانی کرێکاران و هونەرمەندان و وەرزشوانانی دیاری جیهان، بزوتنەوەی جیهانی ژنان و مافی مرۆڤ، بیرمەندان و سیاسەتمەداران و فەیلەسوفەکان و ئای گشتی جیهانی بە لای خۆی ڕاکێشابێت، ئەوە تەنیا هەکاری خۆی نییە بەهۆی بوونی حکومەتێکی بەزراو و دژە ژن لە ئێراندا دروست دەبێت، بەڵام لەوێش زیاتر بە هۆی پەیوستی جیهانی مرۆڤایەتی و هیوا و خەونەکانی بە دەزینەوەی جیهانێکی باشتر لە چوارچێوەی قەناعەتکی پاشکۆی خۆناوی و دژە مرۆڤی زیاتر لەسەدەیەی ڕابردووە.

ئەو شەش و ئازادی و جێش و خرۆشی بە گەڵانکاری دوای ئاوابوونی ئازادی و یەکسانی و زاڵبوونی تیرۆر و تۆقاندن و وێرانکاری لە جیهاندا دوای جەنگی ساردە، لە ناخی یەکێک لە تاریکترین حکومەتەکانی جیهانی ئەمڕۆدا سەرهەڵدەدات.

ئەو دروشمانە و هەموو ئەو شتانەی کە لە ماوەی مانگی ڕابردووداو بە پشتگیری ژنانی چەوساوەی ئێران لە ناوەڕاستی ئاگر و خوێن لە شەقامەکانی شارەکانی ئێراندا دەرکەوتن، تەنیا نوکی شاخی سەهۆڵبەنی شەشکی مەزن و مێژوویین.

ئەو بە یەکەم جار لە مێژووی شەشە هاوچەرخەکاندا، ژنان ئاگری شەشکی گەورەیان هەڵیانگرساندوە و خۆیان بە ئاستی ملیۆنان لەپشتەوەیدا بوون. ئەم دیاردەیە دیاردەیەکە لە قووڵایی و پانتایی خەباتی چینایەتی لە ئێران و جیهانی ئەمڕۆدا سەرهەڵدەدات.

ئەم شەشە شەشی ژنان و گەنجان و هەرزەکاران و کرێکاران و مامۆستایان و خوێندکارانی سەردەمی ئینفورماتیک و ئاوگەی خەرای زانیاری و جیهانگیرییە. پاپشتی سەرسوڕهێنەری جیهانی بە ئاپەین

و شۆشی ئەستای ئێران ڕۆژ و هێشی لە چارەنووسی هاوبەشی مرۆڤایەتی لەگەڵ خۆکی ئێراندا هەیە، کە لە ماوەی سی ساڵی ڕابردوودا، لە دابڕانی بزووتنەوە ئازادیخوازە گەورە و مێژووسازەکان و نەبوونی ئاسۆیەکی جیهانی و کاریگەر بە پێشخستنی لایەنە مرۆییەکانی شارستانیەتی مرۆڤایەتی، لە ژێر زاڵبوونی ڕەشترین ڕەوتی دەستکرد و نافەرمانڕەوا لە هەموو بەشەکانی جیهان بەیانی گەیاندوەتە شەو.

لەسەر بنەمای وەها پشتیوانیەکی ئازادیخوازانە و یەکسانیخوازانە لە شۆشی ئەستای ئێران کە بەوچان شۆپڵ ئەدات و ئەو ڕۆژە مێژوویی و چارەنووسسازەی کە چینی کرێکاری ئێران لە داهێشتنی ئاراستەی ئەم شۆشەدا دەیگێڕێت، سەرجەمای ئەو وەستگۆیانەی کە لە هەڵومەرجی ئەستای کەماری ئیسلامی و لە پێشهاتەکانی دوای کەماری ئیسلامیدا، کەنەپەرستی ناوچەیی و تاوانبارانی نەودەوڵەتی، لەبەرانبەر پشۆیەکانیدا.سازش وڵبوردن لە نەوان وەاتانی ڕژئاوا و ڕژهەڵات و ناوچەکە دروستی دەکات بە پاراستنی نامرۆڤانەترین پێوەندییە سیاسییە کەمەڵایەتی و ئابووریە زاڵەکان بەسەر ناوچەی ڕژهەڵاتی ناوەڕاستدا. وە هیوا و ئاواتە سنووردارەکانی زەرەک لە هەزە کەمەڵایەتی و سیاسیەکان کە هاوتای قەناغی شۆشی ١٩٧٩ن و بە تایبەتی ئەوانەی کە بەهای ئەو شۆشەوە بەدەستهێنات بوون، کاریگەرییەکی مێژوویی و چارەنووسساز لەسەر داهاتووی ئێران و ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و جیهان بەجێدەهێڵت .

وەرگێڕانی بە کوردی:کاوەعومەر

گەر زەریامان لێدەستدا.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

هەزاران خۆ، لە ڕۆحی منایە ئەسوتێ،،
دڵی منە، زەرجار وەک دارسنەوبەرێ،،
خونی ئژاوی وەک گەوهەر ئەبەڕێ،،
کە قەدەکی ناسکی لە ئەبەڕێ..

(ئارسەر ئامبە)

گەر زەریامان لەدەستدا
شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

حەسرەتی لەدەستدانی زەریا، وەرینی...
قژی سپی هەورو، خەوزی...
ناو چاوی کچی پایز، ڕەشپۆش...
بە دەروازەکانی وشە و...
کانە مەرگ و..
دوکەڵی تەنیایی..و..
و خوێنی ڕەشی غوربەت

کەواتە شەو، ئەمەی ناوە،
کەواتە زەمین بە ئەمە نامە!
چەندە گەڵکی پەوکەنارە،
بیرکردنی شکۆفە سپیەکانی ئابردوو،
ئەوانەی کە ئیانووت، مەرگ،،
چەند بەرزەخێک دوورە،
ئەوانەی ئیانووت،
گەرانی فریشتەکان،
لە بیانیە ئاتونیەکانا چەند خەمگینە،،
ئەوانەی لەسەربانەکانا...
چاویان بە نەورەسە خەکوژەکان ئەگەڵا

هیچ پاساوێک نیە بۆ ئازاری ڕۆح..و هیچ قفڵێک...
باخچەکانی دڵ کەت ناکا،
هیچ پاساوێک نیە،،
بۆ تەکشکانی ئەسک و پروسکی تاوسکانی...
ئاوێنەی خەیاڵمشی عەدەم،
هیچیش لە ئەشکەنجەی ئەمساتەوەختەمان کەم ناکاتەوە..
سروودی ئیبلیسانەی...
منداڵیەکی لەدەستچوو،
چی کەپیەکم، لەبەردەم خەری سپی..
عیشقتا کە نییت...
چی زیندانەکم بۆ چرپەی نەوتراوت.. و ..
چی زیندانەکی...
بۆ شەو مەڕە شیعریەکانی من

دڕوشی نەو گوزاری نەفرەتین!
ئەو پیاوەدڵشکاوانەی...
لە فەنای ڕەحیانا، سوتان،،،،
هیچ سودەکی نیە،،،
مەمی کەمتەمانی ڕەح...
هیچ سودەکی نیە، گیانەوە...
بە خاڵە سەرەتاییەکانی بوون، با بخەوین...
لە مەرگی ئابردوییەکی خۆشا،،
تەش ئازیز بەدەردی بوونەوە ،،
لەنەو قامیشەلانی زەمانی ئەفسوونا تێپەڕە، ،،
پرچە زیویەکانت...
بهەنەوە بە سوارچاکەکی ڕەشپۆشی عاشق ،
کە هەرگیز ناگاتە جێ..

زستانەکی سەختە گەر بیاربە ...
شەختە جەستەکانی ڕەژەکانمان بهەنەوە !
مراویە شیتانیەکانی پەرتوکی جەنگیش،،
با تێپەڕی بەسەرماناا،،
چی باکمان بە کوشتنە زەرەکانی ڕەحمانە.
چەرخ لەئەدەم،تا بەسیەک...
پەڕەی قاویی یاداشتەکانت بسوتێنە،،
چی کارم بە گەنجینەکە،،
لە گیان..
بە کەنارە ئاتونیە ساردە تەنیاکانا..
بەسەرمبرد،،
هەموو لیرە ئاتونیەکانی خۆشبەختی...
لە چرکە خەوکی کورتا،،
ڕشتمانە کەلەسەری بەشی زەمەن،،
چی سودەکی هەیە...
کلەسای مانگ،،
گەر قەشەکان، لە دەرەکانا،،،،
لە بەزاری نەهاتنی خواوەندا،،
خەیان هەواسی،
مزگەوتی وەرانە، چی ئەبەخشە،،
بە پەریە منداڵە باکراوەکان..
جگە لە خوونی تاڵی سوتان و ڕەحکەشان؟

چەند سەرم دە..
بۆ شەیدای ،،،
لە شەی ئەستێرۆ سپێدەدا،،
گیانی سپارد،،
چەند ژوناکە دەی تە،،،
ئەی ماسسی گری پیری خەشبەخت،،
چەند مەستن، بەستانەوانە سپیپەشکانی..
دوای خونپژانی پەمەیی کازیوە!

لە سپێتی هەور،،
دروستبوە، دەی شیعر، نیگا ئەکا..
هەمی سووری گەکانی نیازی گەانوە،،
بە نیشتمانە لە حەسرەت،،
خەوزە، دەرگا داخراوەکانی تەمەن،،
لەوانیە، شمشاڵژەنی دونەشمان بیرکردبێت..
کە گەیشتینە…
دوا ویستگەکانی جوانی،
سارد و نشیو و ئاەزیش بوو..
ننیوەشەوەک،،
چاوی لەسەر هەنگاوە کانی کەوەی …
خەکانی مەژووی سەاوە بوو،
پەستی رزیوی…
نوەژکەرەکانی ئەوارەی گیاندەرچوون، ،،
کە پەیامبەر هەرنەهات،،
من سەرم، لە وونە،،
لە تونەلە زەرەکانی هەزاران هەسارە،،،
سەرم لەشەواوە،
لە حەسرەتی مرۆڤە بە لانەکانی دنیا.

بزانە ئەی پیاوکوژ، ئەرەش
وەک ئەوەیە، دەزەخە، دەزەخ،،،
هیچ شتەک ناگەە،،
گەر تە ەحە بکەشیت یان نا،،
بزانە دز، چنگی پە گەوهەری مریەم،،
بەهای نیە، گەر دە ببەتە چنگە لمی پیر،،
بزانە ئەی قەشە، پەتای هەستیریای…
ەحە ئەشکەنجەدراوەکان،،

بە تەرتیلەی کۆن و بەشکانت چارە ناکرێ،
ئاینزادەیەکی نزرگەی پیرەز، کوا…
لە پاکژبوونی ڕۆح تەئکا،
لەنێو ئاموسانی…
مانگ و زەریا !

هەموو نێگبەتیەکان لە پشتی بوونیی دەوڵەتەوەن کە ئامرازی سەرکی سیستەمکەیە.. زاهیر باهیر

22/10/2022

کەمن ئەوانەمان کە لە ڕۆی سەرکی دەوڵەت هەر لە دروستبوونییەوە، بەردەوامبوون و پاراستنی خۆی تا دێگاتە لابرددن و هەڵوەشاندنەوەی، تەدێگەین.
دەوڵەت لە هەر جەرکدا بێت بە هەر ناوکەوە بێت ئەو ئامرازە هەرە سەرکییەی سیستەمکەیە کە ئاگریی و بەردەوامدان و بەرقەراربوونی خودی سیستەمکە دەپارێزێت. ئەو دامەزراوەیە کە تەواوی وەزیفەکانی سیستەمکەی لە خۆیدا گردکردەتەوە، ئەو دەزگەیەیە کە بە ئەو نێك کارگەیەکی بچوك تەنانەت کەمپانیایەکی زەبەلاحیش لە بەرانبەر بەگژاچوونەوەی کرێکارەکانیدا ناتوانێت بە هەفتەیەك خۆی بگرێت، ئەو ئیدارەیە کە تەواوی تەواو کەمایەتییەکان و ئابوریەکانی بە خۆی و بە یەکدیشەوە گرێداوەتەوە. ئەو هێکەلە قوچکەیە کە لە سەروی مرۆڤکانەوە خۆی ئاگرتووە و بە ناو هەموو بەشکانی کۆمەڵ و کار شڵەبووەتەوە لەسەر بەرهەمی کار و خوێنی میللەت دەژی . ئەو قەڵایەیە کە پەنای سامانداران و خاوەندارن و زەرداران و چەوسێنەران و …تد دەدات . دەوڵەت ئەو کەلە زلەیە کە دەیەوێت پارسەنگی هەموو چین و توێژاڵە کۆمەڵایەتییەکان بە جەرەك لە جەرکان ئاگرێت، گوایە دەیەوێت ئارامیی و ئاسایش و دادوەری

کۆمەڵایەتیی و هەڵی یەکسانی و ئازادیی هەموان بپارێزێت. ئەو دامەزراوەیە کە پۆلیس و سوپا و تۆپی سیخوڕیی لە خۆیدا کۆکردەتەوە، ئەو دەزگایەیە کە دەتوانێت کارئاسایی بە مامۆڕی ئابووریانە و سیاسیانە و بازرگانیانە لەنگەری دیپلۆماسییەت و دانانی یاسا و هێسا و هێزەکانەوە لە سەر ئاستی نیشتمانی و جیهانیی بە تەواوی خاوەندارانی و سامانداران و بازرگانان بکات. دەوڵەت ئەو بڕا گەورەیەیە کە دوژمنی میللەتەکەیەتی و دژمنی هاوپەیمانی هاودەستانی و دەوڵەتانی دیکەیە، دوژمنی ژیان و ژینگەیە.

دەوڵەت، زۆبەڵاحیی و هێزێکی مۆزوویەکەیەتی کە وای کردووە کە لە پشت هەموو کارەساتەکانی بەشەریەتەوە بێت و سەرچاوەیان بێت.

من لێرەدا ناموێت لە ڕۆڵی دەوڵەت بدوێم ئەوەی سەرەوم هەر وەکو کورتە ناسینێکی دەوڵەت نوسیوە تاکو لەوەو گەر بە کورتیش بێت بچمە سەر ئەوەی کە دەموێت بیڵێم .

ئەوانەمان کە تێزێك لە ڕۆڵی دەوڵەت بزانن ئەوانەی سەرەوە بە باشی دەزانن بۆیە دەزانن گەر خەبات دژ بە دەوڵەت نەبێت هەرگیز نە دەتوانرێت و نە لەژکیشی تێدایە کە دژایەتی سیستەمەکە بکرێت. ئەوانەشمان کە ئەو هێزە گەورەی دەوڵەت نازانین یاخود نایبینن با هەر تەماشای دەسەلاتی هەرێم پایە و مەوقیعەکەی بکەین. بە نموونە لە هەر تێگیرانەکماندا لە لایەن ئێرانەوە، تورکیاوە یاخود هەر وڵات و دەوڵەتێکی دیکەوە بێت یەکسەر پرسیار دەکەین و تۆپ دەبین و دەڵین بۆچی دەوڵەتەکەی هەرێم هیچ هەوەستێکی نییە؟ بۆچی هێگا بە تورکیا، بە ئێران، بە حکومەتی مەرکەزی دەدات کە ئەوە بکات؟ بۆچی پەیوەندی نابێت لەگەڵ تورکیا و ئێراندا؟ بۆچی دەوڵەتی سەربەخۆی کوردی بە بە هێزامەندی هیچ دەوڵەت و دەرو دراوسێك و ئەوروپا ئاناگەیەنێت؟ زۆری تر لەم پرسیار و تێگبیرانە بە دەسەڵاتی کوردی دەکرێت.

کردنی ئەم پرسیار و تێگبیرانە لە دەسەڵاتداران مایەی بە ئاگایی وەزیفەکانی دەوڵەتە کە لە سەرەتای ئەم نوسینەدا پێنجەم بە ئاکشان. دەوڵەت بە بە ئەرك و فرمانکانی کە دەستنیشانم کردون بە گومان کە بە پرسی ئەمەیە، ناتوانێت ئیدارەی میللەتەکەی بدات یا ئاستر کۆنترۆیان بکات. گەر بێت و ئەو وەزیفانە بە جێنەهێنێت، ئەو ئەرکانە نەگرێتە ئەستەی ئەوە بوونی وەکو هەیکەلێکی مردوو دەبێت و دەمێنیتەوە.

بوونی دەوڵەت و مانەوەی مەحاڵ گەر لە پەیوەندیدا نەبێت لەگەڵ دەوڵەتانی دەر و دراوسێی و وڵاتانی دیکەی ناوچەکە و ئەوروپا و هەتا جیهانیشدا. ئەمڕۆ وڵاتێك لەم دونیایەدا نییە بە ئەمریکا و

وڵاتانی گۆشکردووی ئابووری دیکۆشۆو سەربەخۆبێت. هیچ وڵاتێك نییە ئابووریەکی سەربەخۆی هەبێت. ئەمریکا بۆو گەورەیی خۆی وابەستەیەکی گەورەی وڵاتانی دیکەیە زۆر زیاتر لە عێراق و ئێران بۆوە . ئەو وڵاتانەی کە پێشتر تا ڕادەیەك ڕەنگە لە ڕووی ئابووریەوە سەربەخۆ بووبێتن کەمبوون و ڕەنگە لە ئەفریقادا بووبێتن بە دانیشتوانێکی زۆر کەمەوە کە بنەڕەتی زیانی کەمایەتیان مانووی پێویندیە کەمایەتییە کۆنکە و تا ڕادەیەك زیانی کەمایەتی و هەروەزیانیان بووە.
گەر تەماشای داهات و بەرهەمی هەندەك وڵاتان بکەیت، بە نموونە بریتانیا لەسانەی 50 کانی چەرخی ڕابووردوودا زۆر زیاتر سەربەخۆیی پێوە دیاربووە لە زۆرێك لەبەروبوومی کشتوکاڵی لە سەرجەمی چێشنی دانوولەکان تا دەگاتە جۆری گۆشتکان تاکو ئێستای. ئەردۆن، میسر 70 ساڵ لەمەوبەر پێویستیان بە هێنانی نێك گەنم نەبوو بەڵکو هێناردەیان دەکرد کەچی ئێستا بە بە هاوردەی گەنمی دەرەوە برسێتی تێیدا بەاودەبێتەوە.
بە کورتی خەڵاتی سەرمایەداریی ئاوای کردووە کە دونیای لە لایەکەوە کردووە بە یەك و بە یەك نەتوانن بژین هاوکاتیش چەوساندنەوە و برسێتی و نەبوونی و جەنگ بە هەموو جۆرەکانی و هەڵکەندنی بڕیارکانیشی بە بەرژوەندی خۆی خولقاندووە تاکو بە بەردەوامی لە دژایەتی یەکدیدا بن و بمێننەوە .
هەرەمی کوردستانیش بەدەر نییە لە وڵاتانی وابەستەی دیکە، ڕەنگە لە زۆر ڕووەوە بەهۆی ئەو هەکارانەی کە هەمومان دەیزانین زۆر وابەستەتر بێت لە وڵاتان یاخود دەوڵەتانی دیکە، بە گومان شوێن و جوگرافیای کوردستان و بەستنەوەی میللەتەکەی بە دەوڵەتانی ترەوە، ئەمانەش بەخۆیان ڕۆڵی وابەستەبوونی زیاتری هەرەمی خولقاندووە.
وڵاتێك کە لەسەر دەریا نەبێت وڵاتێك لە ناوەوە بەستراوەتەوە بە عێراق و دەوڵەتی عێراقییەوە ، لە دەرەوەی خۆشی بە سنوری تورکیا و سوریا و ئێرانەوە، ئەمەش یانی هێناردە و هاوردەی هەموو شتێك تەنانەت فەینی فرەکە بە فڕۆکەخانەکانی دەبێت بە ڕێکەوتن و ڕێزامەندی ئەو دەوڵەتانە بێت، ئەمە جگە لە بوون و وەرگرتنی هەواڵستی سیاسی جیاواز لە وڵاتانی دیکە، ئەگەر هەیبێت، بە خۆی کۆشێکە. لە وەها حاڵەتکدا حکومەتی هەرێم باری زۆر خوارەو دەستی لە ژێر باری دەوڵەتانی دیکەدایە. بە واتایەکی دیکە دەبێت قوربانی بە زۆر شت بدات تا دەگاتە قوربانیدانی خاك و هاووڵاتیانی خۆشی بە حکومەتانی دراوسێ تاکو بوون و بەرژەوەندی خۆی کە بوون و بەرژەوەندی حیزب و دەستکانێتی بپارێزێت. گەر ئەمە تێوانینمان بێت نابێت لامان سەیر بێت کە دەستی دەوڵەتی ئێران و تورکیا و هەتا

دەسەڵاتی مەرکەزیش ئاوا بابەت بە لێناوبردنمان، بەڵکو حکومەتی هەرێم خۆشی بەرگری لە هاووڵاتیانی ناکات.
لەگەڵ وتنی ئەوانەشدا جیاوازییەکی کەم لە هەندێك ڕووەوە لە نێوانی دەوڵەتکەکەی کوردستان و دەوڵەتانی دیکەدا دەبینین. بەهێزیی وابەستەیی حکومەتی هەرێم بۆ دەوڵەتانەوە و بە قوربانیکردنی میللەتکەی و قەبوڵکردنی هەموو سازش و خراپییەك جگە لەوەی کە لە بگرەکانی پێشوودا ناوم هێنان ڕێنگە پێوەندی بۆ گرێبەستە سیاسی و ئابووریەی نهێنانەوش بێت کە لای ئێمە تا ئێستا شاراوەن کە بەوونی هەوەستەك لەلایەن دەسەڵاتی کوردییەوە بەرانبەریان ئیمتیازی ئێکجار گەورە و دەسەڵاتیشیان لە دەست بچێت.
ئەنجامگیریی:
جیاوازی هەیە لە نێوانی دەوڵەتکەی کوردستان و عێراقدا، هەر ئاواش جیاوازی لە نێوانی دەوڵەتی عێراقی و ئێرانی و تورکی و ئەورپاوە لەوەی گۆشەی ئابووریەوە ، لە ڕوی پێشوجوونی پیشەسازییەوە هەیە، کە ئێم گۆشەیەش بە خەستی لەسەر سیاسەتی دەوڵەت هەر دەوڵەتەك بێت ڕەنگ دەداتەوە. واتە هەزی سیاسەت و دیپلۆماسییەتی دەوڵەت لە هەزە ئابووریەکەیدا خۆی چەکردەتەوە، چەندەك لە ڕووی ئابووریەوە بەهێز بێت ئەوەندەش لە ڕوی سیاسییەوە بەهێز و دامەزراو دەبێت . لەگەڵ بوونی ئەو بەهێزی و گۆشەی ئابووریەیدا و بەرژەوەندییەکانی بەڵام پرسیارەك لەسەرە ڕەیەتی : قازانجی ئەو گۆشە ئابووریە و بەرژەوەندییەکەی بە کە و بە چ چینەکە؟*
لەگەڵ وتنی ئەوشدا هێشتا ئەو دەوڵەتانە ناتوانن لە وابەستەیی دەرچن. لەم شەڕەی ڕوسیا و ئۆکرانیادا بە باشی گرێدراویان بە یەکەوە و بەگەی وابەستەیی هەموویان بەوی تریانەوە دەردەکەوێت. ئابلوقەی ئابووری لەسەر یەکدی و بایکۆتی کاڵای یەکدی گومانکی سەبارەت بەو ڕاستییە نەهاوەتەوە . ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت هەتا دەوڵەت و دەوڵەتداریی بەمانەت وابەستەیی دەمانەت هەرگیز خودکیفایەت [ئیکتیفای زاتیی] وجودی نابێت، نەك لەبەر ئەوەی کە ناتوانرێت ئەوە ڕووبدات یاخود ڕووداوی مەحاڵ، بەڵکو لەبەر ئەوەی کە دەوڵەت و کەمەکان لە چوارچێوەی سیستەمکدان کە مەبەستی سەرکی دابینکردنی پێداویستییەکانی ژیانی خەڵکەکەی نییە بەڵکو قازانج و سەرمایەیە. ئەوەشی کە ئێمە دەستەبەر دەکات ڕووت و ڕەجاڵی کەمەڵ و بەردەوامبوونێتی، ڕووداوی جەنگ و گرانی و بە کاری و لیستەك لە نەگبەتییەکانی ترن.
بە ڕزگاربوون لە وابەستەیی، ڕزگاری تەواو لە دەسەڵات و دەوڵەت و دەوڵەتمەداریی و کەمەڵی قوچکەیی. واتە ڕزگاربوونە لە پایە هەرە

سەرکیەکەی سیستەمەکە و پایەکانی دیکە و هەزە تاریکەکان کە لە خزمەتی مانەوەی سیستەمەکەدان.
ڕزگاربوونە نەك هەر لە دەوڵەت بەکو لە کۆمەڵی مەدەنی هەنووکە و بکخستنەوەی، کە زۆرێك لە چەپکەکانی دەرەوی ئەوانیش ئاواتەخوازی کۆمەڵی مەدەنی و دەوڵەتی لیبرالن. کۆمەڵی مەدەنی یانی کۆمەڵك کە یاسا سەروەر و بادەست بێت بە چەوساندنەوەی کرێکاران و هەژاران، بە زیادکردنی سەرمایە و سەرمایەداران، بە هەموو ئەوانەی کە پێشتر باسم کردن. کۆمەڵی مەدەنی یانی کۆمەڵك کە تاکەکانی دەست بە کاوکەی خەیاڵ بگرێت و هەقی کەسی نەبێت، کۆمەڵی مرۆڤی دابەاو لە یەکدی و مشتە لە گوێی خاوەنکار و دەوڵەت. کۆمەڵی مەدەنی یانی کۆمەڵی پێشکەوتوی تەکنەلۆجیای پیشەسازیی و کردنی فەردەکانی بە بێبەت، بوونی یاسای خراپتر لە دانانی باجی زۆر لەسەر خەکانی ئاسایی و زەحمەتدانی زیاتریان لەسەر کار و ناحەتکردنی زیاتری ژیانیان، کە زۆر بە چێی پاشکە و وابەستەیە و دوورە لە سەربخەیەوە ، دوورە لەبەیەکەوە ژیانی کۆمەایەتی و هاودەردی و هاوخەشی یەکدیەوە.
ڕزگاربوون لە وابەستەیی سەربخەیە لە دەستبەرکردنی بەیەکەوە ژیانی کۆمەایەتیی و بە کۆمەیکردنەوەی ئابووریە، بە خولقاندنی یەکسانی و ئازادیی بە هەموان و دادوەری کۆمەایەتیی و دەستایەتی ژیان و ژینگە، بە هەوشاندنەوەی کاری کرێگرتە بە دابینکردنی تەواوی پێویستیەکانی تاک، بە دروستکردنەوەی مرۆڤ و بکخستنەوەی کۆمە ، بە دابەانی مرۆڤ و کۆمە لە هەموو خەسەتێکی نەگریسی مرۆڤ و کۆمەڵی هەنووکەی ژێر سایەی دەسەات و سیستەمەکە.

.....

*لە 9/04/2014 وتارێکم لەژێر ناونیشانی " ئایا پڕرسەندن و پێنانە کۆمەگەی مەدەنی بە واتای ئاسوودەیی و خۆشگوزرانیی هاوەاتیەکانتی؟ لەو وتارەدا پێنجەم بە ئەوە ەاکشاوە ، بەیە بە پێویستی نازانم کە چی تر لەسەر ئەوە بنوسم . گەر دەتەوێت وتارەکە ببینیت ، تکایە کرتە لەسەر ئەم لینکەی خوارەوە بکە :
http://www.zaherbaher.com

•

شەشی ئەستا و بایکۆتی جیهانی کۆماری ئیسلامی.. وەرگێرانی بۆ کوردی کاوە عومەر

دیمانەی خەلیل کەیوان لەگەڵ حەمید تەقوایی

بۆ پشتبەستن بە دەقی چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کانادا جدید ئامادەکراوە

خەلیل کیوان: ئێژە لە دوای ئێکێکی زەرتەر دیانەوت حکومەتکان و ئێکخراوە نەودەوڵەتییەکان گوشار بخەنە سەر کۆماری ئیسلامی و باوەزخانەکانی دابخەن. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری، ماوەیەکە باس لە زەروورەت و ئۆگری بایکۆتی کۆماری ئیسلامی و ئێتکردنەوە و گۆشەگیرکردنی لە جیهاندا دەکات. لە خۆپیشاندانەکانی ئەم دواییەدا کە ماوەی مانگێک لە دەرەوەی وڵات بەردەوامبوو، لە نزیکەی دە شاردا بەیارنامەیەک سەبارەت بە بایکۆتی کۆماری ئیسلامی خوێندرایەوە و لەلایەن خەڵکەوە پشتوازی لێکرا. ئایا دەکرێت پەونەدی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی بپچڕێنرێت و باوەزخانەکانی دابخرێت؟ بە خراترکردنی رێتکردنەوە و گۆشەگیری و بایکۆتی کۆماری ئیسلامی چ رەوشونێکی دیکە دەگیرێتەبەر؟
حەمید تەقوایی، ساڵانێک لەمەوبەر کە باست لە گۆشەگیری جیهانیی کۆماری ئیسلامی و بایکۆتی کۆماری ئیسلامی دەکرد، وەک بابەتێکی سەیر دەهاتە بەرچاو. بەڵام ئێستا زۆر کەس دیانەوت باوەزخانەکان دابخەن و پێوەندییەکانیان لەگەڵ کۆماری ئیسلامی بپچڕێنن. هەروەها هەمەتی داخستنی باوەزخانەکانی کۆماری ئیسلامیش هەیە. رێتکردنەوە و گۆشەگیرکردن و بایکۆتی کۆماری ئیسلامی یان داخستنی باڵیۆزخانەکان؟ ئایا ئەم دوو سیاسەتە تەنیا دوو جۆر دەربڕینن؟

حەمید تەقوایی: بەگومان دەرکردنی باوەزکان یان داخستنی باڵیۆزخانەکان پایەیەکی بایکۆتی کۆماری ئیسلامییە و ئەم جموجۆڵ و کەمپینانەی کە ئەوە وتتان دەستیان پێکردووە هەموویان هەنگاوی باشن، هەنگاوی ئەرێنین بە بۆای من، بە ئەوەی بەرەو تەواوبوونێک هەنگاو بنێن و بایکۆتی هەمەلایەنەی ئەم حکومەتە. بایکۆتکردنی تەواوەتی ئەم حکومەتە بە مانای داخستنی باڵیۆزخانەکانی و دەرکردنی باڵیۆز و بەرپرسەکانی لە وڵاتان و ئێکخراوە

نوودەوەتییەکان نییە، بەڵکو داوای ئەوە دەکات کە ئەم حکومەتە لە فەستیقاڵ و بانە و پشبەکە و فەستیقاڵی نوودەوەتییەکان نوێنەرایەتی هەبەت ئەمە ڕەگ ئەو جۆرە بایکۆتەیە کە جیهان ڕووی لەکرد و دژی ڕژەمی ڕەگەزپەرستی ئەفریقای باشوور جەبەجێی کرد. لە دەسپێکی کەمپاری ئیسلامیشدا دەبە بەو ئاراستەیە بڕۆین. بڕۆ بایکۆتکی تەواو و هەمەلایەنەی کەمپاری ئیسلامی لە هەموو ئاستە سیاسی و دیپلۆماسی و وەرزشی و فەرهەنگییەکان. بەگومان داخستنی باڵیۆزخانەکان و دەرکردنی باڵیۆزەکان کە ئەمڕۆ پشنیاز کرا و سەرکەوتنی بەسەردا هات، هەنگاوێکی گرنگ لەو ئاراستەیەدا.

خەلیل کیوان: حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری پشتیوانی لەو داواکاریی و هەڵمەتە ئینتەرنەتییە کردووە کە ئاراستەی وەاتانی جی ۷ کراوە، کە تیایدا داوای دەرکردنی باڵوێزەکانی کەمپاری ئیسلامی و داخستنی باڵوێزخانەکانی کەمپاری ئیسلامی و دەرکردنی لە کۆ و کۆبوونەوە نوودەوەتییەکان کردووە. بەچی پشتگیریتان کردووە؟ گرنگی ئەم هەڵمەتە چییە؟

حەمید تەقوایی: دەمەوێت ئەوەش زیاد بکەم کە داواکارییەکی دیکەی ئەم هەڵمەتە ئازادکردنی زیندانیانی سیاسییە. ئەمە دوای کارەساتی زیندانی ئەوین بەاوکرایەوە و ئەم داواکارییەش زۆر گونجاوە.
بەڵێ وەک وتتان ئەم هەڵمەتە داوای دەرکردنی باڵوێزەکانی کەمپاری ئیسلامی لە وەاتان و کاربەدەستانی لە دامەزراوە و ڕێکخراوە نوودەوەتییەکان دەکات. بەگومان ئەمە خواستی ئەمنیە و خواستی هەموو خەڵکی ئێرانە، ئەوە ئاواتی شەشە کە خەریکە شەوەی خەی دەگرێتەوە. هەروەها دەمەوێت ئەوە بڵێم کە ئەم بابەتە لە وەاتیشدا قسەی لەسەر دەکرێت. کێشەکە تەنها لە دەرەوە نییە. هەمان کەمپین کە باست کرد زۆر کەس لە ناوخەی وەاتەوە واژەی لەسەر کراوە. ئەمە هەنگاوێکی گشتییە. هەروەها حیزبی ئەمەش پشتیوانی خەی بە ئەم بزووتنەوەیە ڕاگەیاند و بانگەشتی خێک کرد کە بەشداری ئەم هەڵمەتە بکەن. بە بۆای من ئەمە هەنگاوێکی گرنگ بە دوورخستنەوە و دابەاینی کەمپاری ئیسلامی لە کەمپگای جیهانی لە هەموو ئەو ئاستانەی کە باسم کرد.

خەلیل کیوان: کەمپینێک لەلایەن ژمارەیەک سینەماکار لە سوید بە داخستنی باڵیۆزخانەی کەمپاری ئیسلامی لەم وەاتە دەستپێکردووە. چەن بیر ئۆکەیتەوە دەربارەی ئەمە؟

حەمید تەقوایی: بزووتنەوەی شەشگەی ئێستای ئێران ئەم

تایبەتمەندییە ئەرێنی و زۆر ئومێدبەخشەی هەیە کە سەرنجی هەموو لایەکی جیهانی بۆ لای خۆی ڕاکێشاوە. بەیە سروشتییە هەموو جۆرە مۆجلیسێک، هونەرمەندان، سینەماکاران، حیزبەکان یان سەندیکاکانی کرێکاری و هتد، بۆ پشتیوانی لە خۆپیشاندان و مانگرتنی شارەکانی ئێران بڕنە مەیدان. ئەمە سیمایەکی شۆڕشگێڕانەیە، وەک شۆڕشی ئێستای ئێران، کە سەرنجی هەموو مرۆڤە ئازادیخوازەکان و هەموو ڕێکخراو و کۆمیتە پشکۆتنخوازەکان و ئەوانەی ئیدیعای مافی مرۆڤ و هاوشێوەکانی دەکەن، بۆ لای خۆی ڕاکێشاوە و هەمووان دەیانەوێت کارێک بکەن. ئەم کارەی سینەماکاران بۆ داخستنی باڵوێزخانەی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە سوید یەکێکە لەو کردارانە. لە هەموو وڵاتان چاوەڕێ بکەین و هەوڵ بدەین ئەم جۆرە گروپانە، ئەو جۆرە ناوەندانە، ئەو جۆرە دامەزراوەیانە بڕنە گۆڕەپانەکە و ناڕەزایی دەربڕن. پرسی بانگەشەکردن، داواکردن یان کێکردنەوەی واژە تەنیا لایەنێکی باباتە. خەبات شکۆ و شێوازی جیاوازی هەیە، یەکێک لە گرنگترینیان ئەوەیە کە نێک تەنیا ئێرانیەکانی دانیشتووی دەرەوەی وڵات، بەڵکو خەڵکی ئەو وڵاتانەش کە خەڵکی ئازادیخواز و پشکۆتنخوازن، لە وڵاتانی دیکەشدا کە ڕێکخراون و دەنگیان هەیە ، ئێرگانێکی هەبێت، و سەکۆیەکی هەبێت، چالاک بێت و پەیوستە بە دەنگی بەرز ڕایبگەیەنن کە ئەبێت کۆماری ئیسلامی لە جیهاندا نەمێنێت بکرێتەوە و باڵیۆزخانەکانی دابخرێت و هتد. بەیە پشێوازی لەم کردارەی سینەماکارانی سوید دەکەم و هیوادارم لە وڵاتانی دیکەش کردەی هاوشێوە ببینین.

خەلیل کێوان: بەیارە ڕۆژی شەممە ٢٢ی ئۆکتۆبەر، لەسەر بانگهێشتی کۆمەڵەی خەزانی قوربانیانی فەڕکە ئۆکرانیەکە، گردبوونەوەیەکی گەورە لە بەرلین بەڕێوەبچێت. ئەم گردبوونەوە چ کاریگەرییەکی لەسەر بایکۆتی کۆماری ئیسلامی دەبێت؟

حەمید تەقوایی: هەرەها حیزبی ئەمش پشتیوانی خۆی بە ئەم گردبوونەوە ڕاگەیاندوە. ئەم گردبوونەوەیە لە بنەڕەتدا بە دەستپێشخەری بنەماڵەی قوربانیانی فەڕکە ئۆکرانیەکە پێک هات و حامید ئیسماعیلیون وەک وتەبێژی ئەم کۆمەڵەیە ڕۆڵێکی گرنگی هەبوو لە بانگهێشتکردنی ئەم بزووتنەوەیەدا. هەرەها بەشداریەکی بەرفراوان لەم گردبوونەوەدا دەکەین. بەڵای من لایەکەوە ئەمە درێژەی ئەو خۆپیشاندانانەیە کە لەماوەی مانگی ڕابردوودا لە دەرەوە هەمانە، بە چەند دیان هەزار کەسی، و بە گشتی چەند سەد هەزار کەسیمان هەیە. ئەم ڕەهەندە بەرفراوان و گشتگیرە یەکێکە لە

خاڵە گرنگەکانی ئەم خەباتەیە، کە هیوادارم دوای ئەمە بە هەندێکی فراوانتر بەردەوام بێت. لە لایەکی دیکەوە ئەو تاوانبارانەی کە حوکمڕانی دەکەن، پرسکەیان کردووە بە پرسکی بەپەلە و زەرگرنگ. بە رزگارکردنی ژیانی خوێندکاران، مندااڵان، زیندانیان، کەسانێک کە لە شەقامدا هاوار دەکەن و داوای مافەکانیان دەکەن، پەیوستە هەنگاوەکی خێرا بگیرێتەبەر بە رزگارکردنی گیانیان، هەروەها ئەو ئێرانیانەی لە دەرەوەی وڵات دەژین، هەست دەکەن کە پەیوستە بەشداریەکی کاریگەریان هەبێت لەم خەباتەدا. ناتوانن تەنها سەیری بکەن، یان زەرترین پشتگیری لە سۆشیال میدیا بکەن، یان تویت بکەن و هتد. ئەمە بە هیچ شێوەیەک بەس نییە. ئەم جۆرە ڕەوشونانە وەک ئەم بانگەوازە لە بەرلین یان هەمان کەیسی بایکۆت ئامانجێک، دەربڕینێک لە خود و توانای خەنیشاندان دەداتە ئێرانیەکانی دانیشتووی دەرەوەی وڵات و خەڵکی وڵاتانی دیکە کە هاوسۆزی و یاوەرین و دەیانەوێت هاوسۆزی ڕابگەیەنن. گردبوونەوەی چە لە بەرلین یەکەکە لەو هەنگاوانە کە دەتوانێت ژمارەیەکی زەر لە ئێرانیەکانی دانیشتووی دەرەوەی وڵات و خەڵکی وڵاتانی دەرەوە بەشدار و چالاکیان بکات بە ئەوەی دەنگیان لە جیهان و لە گوێی خەڵکی ئێراندا ببیسترێت. لە بەرامبەردا پەموایە ئەمە کاریگەری ئەرێنی دەبێت لەسەر درێژەی خەپیشاندان و مانگرتنەکان لە ئێران، چونکە خەڵکی ئێران درک بەوە دەکەن کە جیهان لەگەڵیاندایە و بە خەپیشاندانی چەند دەیان هەزار کەس، سەدان هەزار کەس خەڵک پشتگیریان دەکەن، ئەمەش کاریگەرییەکی زەر گرنگی دەبێت لەسەر بەردەوامبوونی ئەم شەپۆلە کە پەکهاتووە و بەرەو پەشەوە دەچێت.

خەلیل کیوان: بە خەراکردنی ڕەتکردنەوە و گۆشەگیری و بایکۆتی کەماری ئیسلامی چ ڕەوشونکی دیکە دەگیرێتەبەر؟ ئەوە لەم دواییانەدا لە بانگەوازکدا بە خەڵکی دەرەوەی وڵات جەختتان لە هەوڵکان بەرەو بایکۆتی جیهانیی کەماری ئیسلامی کردەوە. ئەوەتتان کە خەپیشاندانکان ئاگرچی کاریگەرن بەڵام بەس نین بە جێبەجێکردنی بایکۆتی کەماری ئیسلامی و جەختتان لەسەر پەیوستیی ڕەوشونی زیاتر کردەوە، لەوانە دانیشتن و ئامادەبوونی بەردەوام لەبەردەم پەرلەمان و ناوەندە حکومییەکان لە شار و وڵاتە جیاوازەکان. ئایا دەکرێت هەموو هێزێک بزووتنەوەیەکی بەردەوام بکبخرێت؟ وە لەوەش گرنگتر ئایا ئەم کردارە لە ئامانجی بایکۆتی کەماری ئیسلامی نزیکمان دەکاتەوە؟

حەمید تەقوایی: ئێگەم بدەن خاڵی یەکەم ڕوون بکەمەوە کە تا ئێو شونەی پەیوەندی بە داواکاریی وەها بانگەوازکەوە هەیە، داوای بایکۆت بکرێت بە دانیشتن و گردبوونەوە لەبەردەم ناوەندەکانی حکومەت، پێش ئێوەی بچینە ناو گونجاو بوونکەیەوە، بەبۆای من گرنگ ئێوەیە کە کێش و هەوای ناڕەزایەتی لە دەرەوەی وڵات بەتەواوەتی داوای ئەم دەکات. پەم وایە بۆپلەیی و زەرووڕەتی ئەم سەرقاڵبوونی زەرەک لە ئەرانیەکانە کە لە دەرەوەی وڵات دەژین. لە پەیامەکەمدا وتووم کە ئەم پێش هەموو شتێک هەستەکە، ئێو هەستەیە کە دەبێت لە دەرەوەی وڵات هەنگاوی کاریگەر بگرینە بەر و تەنیا خۆپشاندان و هاوارکردنی دروشم بەس نییە. هەموو ئەمانە باشن و تەنانەت لەسەر خەباتی ناوخۆی ئەرانیش کاریگەری ئەرێنی هەیە، بەڵام پێویستە لەگەڵ ئێوشونی دیکەدا تێکەڵ بکرێت. ئەم دەبە ئێگەچارەیەک بە ئەرانی ناڕازی لە تاراوگە و هەروەها خەڵکی دانیشتووی وڵاتانی دیکە نیشان بدەین کە دەیانەوێت پشکێکیان لەم شۆڕشە ڕزگارکەردا هەبێت کە ئێستا فراوان بووتەوە، داخوازی و ئامانجێکی دیاریکراو دابنێین کە دەتوانرێت بەدیبهێنرێت و کاریگەر بێت. خەڵکی ئەران لە نێوخۆی وڵاتدا سەرقاڵی ئەرکی ڕووخاندنی کەماری ئیسلامین، پرسیار ئێوەیە چۆن ڕووخاندنی کەماری ئیسلامی لە دەرەوەی وڵات بەرەوپێش ببەن. بە واتایەکی تر چۆن دەکرێت کەماری ئیسلامی لە دەرەوەی ئەران بە شێوەی ئێمزی ڕووخێنرێت؟ پەم وایە دەتوانرێت ئەم بکرێت. دەتوانین وا بکەین کەماری ئیسلامی کە ئێت بکرێتەوە و گۆشەگیر بێت. ئەگەر کەماری ئیسلامی وەك حکومەتی ئەران نەناسێنرێت، مانای ئەوە دەگەیەنێت که کەماری ئیسلامی تەنها له جوگرافیای ئەراندا سنووردار کراوە و کەسکی دیکه دانی پێدا نانێت. لانی کەم لە وڵاتانی ڕۆژئاوا کە دەزانین خێرێک لەو ئاراستەیەدا چالاکترن، دەتوانین ئەم کارە بکەین. ئەمەی خەڵکی دانیشتوو له دەرەوەی وڵات، به هاوکاری خەڵکی وڵاتانی دیکه که ئێوانیش هەر دەیانەوێت پشتیوانی له شۆشی ئەرانیش بکەن، دەتوانین کردارێکی دیاریکراو بخەینه سەر مێز، کارنامەیەکی دیاریکراو بخەینه سەر مێز، بەڵین دەتوانین و دەبێین بە بایکۆتی کەماری ئیسلامی. وەک ئێو نموونەیەی کە باست کرد دەربارەی سینەماکاران لە سوید. دەکرێت لە ئێمانیا و وڵاتانی دیکەش ئەم کارە بکرێت. هەوڵی ئەم ئێوەیە کە ئێو دروشم و داخوازی و بانگەوازانەی کە لە بەرلین دەدرێن بایکۆتی کەماری ئیسلامی تەدا بووروژێنرێن بیکەینەجێگەی سەرنج. و ئەمەش لە هەموو خێپشاندانەکان و لە هەموو شارەکان دەکرێت. وەک لە پێشکیدا وتت، ئێستا بەیارنامەی بایکۆتی کەماری ئیسلامی لە نزیکەی دە شار خوێندراوەتەوە – ئێگەر هەبێ نەبم- و

لایەن خەپیشاندەرانەوە پشتوازی لێکراوە. ئەم یەکێکە لە هێگاکان. هێگایەکی پراکتیکیتر و کاریگەرتر کە زۆر کەس دەتوانن تێیدا بشدارین، کابووناوەی هێزانیە لە بەردەم ناوەندەکانی حکومەت، لە بەردەم پەرلەمانەکان، کە دەتوانێت شۆڕەی پێناگرتن بێت. ئەگەر هەموو هێزێک کەمەک ئیرانی لە بەردەم پەرلەمان کەبنەوە، بە نموونە لە ستۆکهۆلم، لە بەرلین، لە لەندەن و لە شارەکانی دیکە، هەروەها لەو شارانەی کە پایتەخت نین، لەبەردەم ناوەندەکانی حکومەتدا، دەبێ دەقێک بدەن بە زمانی ئەو وڵاتە بە دەستەات و داواکاری تەنانەت ئەگەر باوەزخانەی کەماری ئیسلامی دابخرێت و لایەن کەمەگەی نوودوەتییەوە رێتبکرێتەوە، ئەم دەتوانێت ڕەوشەنێکی کاریگەر بێت کە لە لایەکەوە ئامانجێکی دیاریکراوی هەمەتی بە ئەمەی ئیرانیەکانی دەرەوەی وڵات دەبەخشێت، و لە لایەکی دیکەوە دەتوانێت تەواو کاریگەر بێت. لە هاستیدا چەندە لە ئەم ئامانجە نزیک دەبینەوە، هێزی دیاریکەری شەشە لە ئیراندا. ئێستا زیاتر لە مانگێکە کەمەگا لە گۆڕاودایە. درۆزەدان و فراوانبوونی ئەم بزووتنەوەیە گوشار دەخاتە سەر حکومەتکان بە بایەتی کەماری ئیسلامی و تا هادەیەکی زەریش ئەمە پشتر هوویداوە. ئێستا ئەباماش ناچارە داوای لەبوردن بکات کە لە ساڵی ١٣٨٨دا هەوەستی دروستی نەگرتنەوە و بایدنیش بە پشتیوانی لە خەباتکانی گەلی ئیران قسە دەکات. پەرلەمانکانی ئەورووپا وەک یەکێن، سەرەک وەزیران و سەرەکەکان وەک یەکن. بە وشە، ئەوان بەو ئاراستەیەدا دەڕۆن، چونکە بارودۆخ و کەشی گشتی لە جیهاندا داوای ئەمە دەکات.

لە لایەکی دیکەوە ئیرانیەکانی دانیشتووی دەرەوەی وڵات هەست بە بەپەلەیی دەکەن کە دەبە کارەکی کاریگەر بکەین. ئەم دووانە پێکەوە دابنە ئەوا تەدەگەیت کە ئەمە دەکرێت. دەکرێت بکرێت و بە هەموو هێزەکەوە هەوە دەدەین کە ئەمە هووبدات و گردبوونەوە و دانیشتنی هێزانەمان لەبەردەم پەرلەمان و ناوەندە جەربەجەرەکانی حکومەت لە وڵاتە جیاوازەکان دەبینین و با بەخەرایی بچینە ئەو دیوە کە کەمار ئیسلامی لە دەوخەنێت لە دەرەوەی وڵات.

خەلیل کێوان: زەربەی جەختکردنەوەکانی ئەوە لەسەر ئەو کارانەیە کە دەتوانرێت لەسەر ئاستی نوودوەتی و دەرەوەی وڵات بخرێتە دەستوری کارەوە. چالاکوانان و دامودەزگا ناوخەییەکان دەتوانن لەم هووەوە چی بکەن؟

حەمید تەقوایی: ئێستا سنوورەکی وا لە نێوان ناوەوە و دەرەوەدا نییە. پشتر باسەک هەبوو کە دەبە لە ناوەوە بین بە ئەوەی کارەک

بکەین، لە ناوەوەش دەیانگوت ئەوە لە دەرەوە دادەنیشتوون جگاکەتان خۆشە و مەشولەی نیە، ئەمە بە گروپ و دەستە ئەم باسانەمان دەبینی. ئەمە هەموو ئەمانە کەکراونەتەوە. ئێستا یەکەیزی و یەکگرتن لە نێوان ئێرانییەکان کە لە دەرەوەی وڵات دەژین، بە هەر ئاراستەیەکی سیاسی، لەگەڵ ئەوانەی لە ناوخۆی وڵات دەبینن. ئەم سنوورە لابراوە. هەمان ئەو داواکارییەی کە تازە باست کرد، کە نزیکەی ٥٠٠ هەزار کەس واژۆی لەسەر کردووە، لە ناوەوە و دەرەوە ئەم واژۆیانە کەکراونەتەوە. ئەمە بزووتنەوەیەکی جیهانییە، جیهانییە بە ئێرانیشەوە. بایکۆتکەش هەر هەمان شتە، ئەنگە بایکۆتی کەماری ئیسلامی لایەن ئەم یان ئەو گرووپ یان کەسەوە لە دەرەوەی وڵات دەستپێبکرێت، بەڵام بزووتنەوەیەکی جیهانییە. تا ئێستا لە لایەنی ئێرانیەکانی ناوخۆی وڵاتەوە دەبینین کە پرسی بایکۆتی حکومەت وروژێنراوە و دەکرێت بەربڵاو بێت. ئەمە دەتوانێت ببێتە دروشمی خوێندکارە مانگرتووەکان و کرێکارانی مانگرتوو و خەپیشاندانی سەر شەقامەکان لە شارەکانی ئێران بە ئەوەی بە یەک دەنگ بە جیهان ڕابگەیەنن کە ئەمە حکومەتی ئەمە نییە و دانپێدانانی پێ ناکەین.

کەماری ئیسلامی حکوومەتی گەلی ئێران نییە! ئەگەر کەسێک تا سەر مانگ لەمەوبەر، کە ئەمە کە هەموو ڕۆژێک لە سۆشیال میدیا و میدیاکاندا تاوانەکانی حکومەت دەبینین، گومانی لەم بارەیەوە هەبووبێت، ئەوە ووونە کە ئەم حکومەتە بکوژی گەلی ئێرانە نەک نوێنەری گەلی ئێران . بۆیە هیچ داواکارییەکی سەروشتی و دادپەروەرانە و گشتی و مومکینتر لە ئارادا نییە کە داوای دانپێدانان و ڕاتکردنەوەی باوەزخانەکانی و دەرکردنی بڕپرسەکانی لە وڵاتان بکرێت. هیوادارم ئەمە ببێتە دروشم و داخوازی گرووپەکانی ئێران،شورای کرێکاری لە ئێران، مانگرتنی کرێکاری، خوێندکارە مانگرتووەکان و هەموو چین و توێژە ناڕازییەکانی ئێران و دروشمی بایکۆتی کەماری ئیسلامی لە خەپشاندانەکانی شەقامدا هاوار بکرێت. ئەمەش هەنگاوێکی گرنگ دەبێت بە ئاڕاستەی ڕووخانی کەماری ئیسلامی.

٢٧ی مانگی میهری ١٤٠١، ١٩ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٢

مـــن و تـ دوو خـیـــاـی تـواو نـکراوین.. دـکـش قادر

تـ،
جوانترین ماچی بـسـر لـومـوـ
درـژتیرین قـسیدـی به سـر زمانمـوه
جوانترین نیگای له نـو دیـمـوه
ئـی میلی کاتژمـری تـمـنم
تـ ئـو خـرـی که ئاوا نابیت
له نـو خـیاـمـا جوانرین کـشکی
که لـتـوه دـووانم بـ شـپـلـکانی دـریا و
من ئاوـزانی ئـو گریانه دـکـی
که له ماچـك کـوتنه خوارـوه
دوو گوـ له نـو یـک گوـداندا
دیلی دوو خـیاـن
که ئازادیش ناتوانـ دیلیان بکا
دوو باـن لـسـر فـنی پشتی نـوـسـکا
دوو دـین له قـسیدـیـکی نـنووسراو
من خـون بـو ـژانـوه دـبینم
که له ماـی تـ سـرخـوـ بشکـنم
تـ خـون بـو رـژانـوه دـبین
که له ژیر ساباتـکا
یـکتری بنووسینـوه
تـ خـیاـ دـکـی لـسـر زمانت دیل بم
من خـیاـ دـکـم
لـنـوچاوتا ماـك به زمانی عیشق
بینا بکـین.
من و تـ
دوو خـیاـی تـواو نـکراوین

سلـمانیی 21/11/2019

دـکـش قادر

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڵا-(32).. شەماڵ بارەوانی

بەشی سی و دوو

خودایە، ئەو هاوسەرگیرییە مانگەکی نەخایەنێت و کێشەکە تەڵاق بدرێت.

کاتی خوێندنی فەقێیاتی زۆر جار دەچووین ئاوی بە زمانە عەشایریەکە دەڵێن: ژنمان لە خەڵکەک مارە دەکرد.

جا ئەمەی فەقێکان ئاو دەمەی مەلاکان لە جێی خۆیان دەیان ناردین لە ژن مارەکردنە، پێیان دەگوتین:مەعامەلەی نەکەن لە کڕینی ژن مارکردنەکەی(چونکە مەلای تر هەبوون دەیانکرد. عەیب نەبێت)، ئاو مەلایانەی ئەمەیان دەنارد، دەیانگوت: نا کاکە عەیبە، مامەڵە نەکەن. بەڵام بڵێن: ئاگەر وەکو خۆمات و دیاریەک شتەکمان بدەنێ ئاوە خوا نەیبڕێ. بە کورتیەکەی گەشتی دەخەم، بەڵام گەشتاو نا. جا هەموو جار کە دەڕۆیشتم بە پرسەی هاوسەرگیری، بەینی خەمان بیت، پەنجا هەزارەکم وەردەگرت.

جا بەو بەنیاوە، ئاوە رۆژەکی چوم"مەسیف سەلاحەدین" کچەکم لە کۆڵەک مارەبڕی، لەسەرەتای چوونەکەم، تا مارەبڕینەکە تەواو بوو، هەر بیر و خەیاڵم لای پەنجاهەزار دینارەکەی بوو. لە دڵی خەم دەمگوت:وەڵاهی ئاو ماڵە چۆر و دەوڵەمەند دیارن و پێدەچێت زیاتریشم بدەنێ. بەداخەوە وەکو کورد دەڵێت:ئاش لە خەیاڵەک و ئاشەوان لە خەیاڵەکیتر ! ئاخریەکەی ئاو بە ویژدانەن، نەک هەر پەنجا هەزارەکە، بگرە یەك دیناریان نەدامێ. بەوا ڵێ کە پڕی تەک چووم و خەفەتم خوارد، لە تووڕەییان خەم دەخواردەوە و خەنجەرت لەدابام خین لە لەشم نەدەهات.لە دڵی خەم و بەنهەنی یەك دنیا دووعام لە کوڵە و کچەکەی کرد و گوتم: خودایە ئاوە من کەراتیەکم کردوو مارەم کرد، بەڵام ڕەبی ئاو هاوسەرگیرییە مانگەکیتر نەخایەنێت و کێشەکە تەڵاق بدرێت.

بۆیەک گەیشتنی کەلتورەکان..
سەلاح جەلال

لەرەوە لەو پرسیارانەوە دەست پێدەکەین لەسەر کەلتور دروست دەبن؟! چۆن بتوانین لەو داخراوی و یەک دەنگییەوە بپەینەوە، چۆن هاوبەشی کەلتوری جیهانی بکەین؟! چۆن بیر بکەینەوە؟ چۆن لەبۆیەک گەیشتنی کەلتورەکاندا گەشە بکەین؟ چۆن بتوانین خەمان دروست بکەین؟! ئەو پردە رەشنبیریە مەعریفیە دروست بکەین لە نێوان مرۆڤەکان و کەلتورو داب و نەریتدا؟!چۆن بتوانین بژمارە بیر بکەینەوە؟! چۆن کەلتورمان بژمارە بکەین؟!

لەم پرسیارانەوە دەبێت هەوڵی دەرچوون بدەین لە بازنە تەقلیدیە باوەکان و عەقڵیەتی سواو، زەر جار لە رەشنبیری کوردیدا بەهێز قسەی لەسەر دەکرێت، بەبێ ئەوەی پێناسەیەکی زانستی بۆ کەلتور بکرێت. بزانین کەلتور چیە؟ هەروەها پێینکاری کەلتور، ئەوەی پابەندی نێتوەیو ئەوەی هاوبەشێ بەکەلتوری جیهانییەوە، لەرەشدا دەبێت کەلتور جیا بکەینەوە، لەفەرهەنگی جیهانیدا دوو جەر کەلتور هەیە، یەکەمیان ئەو کەلتوریە زیهنی کەی نێتوە دروستی دەکات، ئەمیش پێیوەندی بەداب و نەریت و مامەڵەی شارستانی و کەمایەتی و ئابووری و سیاسی نێتوەوە هەیە، مەرکەی تایبەتی خەسڵەتی نێتوایەتی پێویە.

کەلتورەکەی تریش ئەویە ئەهلی مەعریفە و کەسکانی داهێنان لەبوارەکانی ئەدەب و هونەرو زانستەکاندا بە گشتی بەرهەمی دەهێنن. ئەمیش موڵکی هەموو کەسکانی فیکرو داهێنانە، تیئوری مارکسیزمی مارکس تەنها بە ئەوروپییەک نەبوو، لەسەرتاسەری جیهاندا مارکسییەت کرایە رێباز و بیروباوەڕی شۆڕشگێڕانە، زەربەی وڵاتانی ئەوروپی و ئەمریکی و ئاسیاو ئەفریقا بەو تیئووریە شۆڕشیان کردو رزگاریان بوو، یان کاتێک دیکارت گوتی: (من بیر دەکەمەوە کەواتە من هەم) ئەمەی بە ئەوروپییەک نەگووت بەتەنها، بەڵکو بە هەموو کەسکی بیرکەرەوە بوو. یان ئەوەی فەکە و هایدجەرو فیلسوفەکانی تر نوسیبان هەمان شت بوون.

هەروەها لەبوارەکانی ئەدەبی و هونەری دەقەکان مەرکی جیهانیان هەڵگرتووەو جوگرافیاکانیان بڕیوە، ئەستایش لەزەمەنکداین جیهان

بۆتە گوندەکی گەردونی و لەمیمەریيەکدا کەبۆتەوە، دەبێت بزانین چۆن ئامادەکاری و ئامادەيیمان هەبێت؟ ئەوەیشی زیاتر لەهەموو بوارەکان دەبێتە زمانی جیهانی بۆ هەموو کەسێک بۆجیاوازی زمان و بیرەوە مۆزیک و تەشکیلیە، هیچ وەرگێڕانێکیان ناوێت. سینەماو شانۆیش تەنها بەوەرگێڕانی دایالۆگە کورتەکانەوە بۆ بینەر دەگۆڕن، بەڵام تابلۆکان هیچ وەرگێڕانێکیان ناوێت و زمانی گەردوونین.
پرۆژەی بۆیەک گەیشتنی کەلتورەکان لەم پرسیارەوە دەست پێدەکات:
(چۆن بتوانین تێگەیشتنێکی هاوبەشی باشتر دروست بکەین؟!
چۆن بتوانین پێردی نێوان مرۆڤ و کەلتورو داب و نەریت دروست بکەین؟!
لەم رووەیشەوە هونەر بۆ ئامرازێکی باشتر دەزانن بۆ پشتگیری کردن لە ئاڵوگۆڕی بۆچوونە هاوبەشەکان. لە ڕێی وەرگێڕانەوە هەوڵی دایالۆگی کەلتوری بدرێت، لە ڕێگەی شێوەکان و دروست کردنی چیرۆکی مۆژوویی، بۆ گەیاندنەوەی تایبەتمەندیەکانی ژیان، بیرەوەری و یادگارییەکان.
ئەوەی خاڵی وەرچەرخان و روانینی نوێیە لەم پێشانگایەی بۆیەک گەیشتنی کەلتورەکان، ئەو چیرۆکە مۆژوویانەن، پیاوانی جەنگ وەنەی هونەریان جەهێشتووە، بەمەیش شێوازی هونەری گەیاندنکاری بەسەردا هات، لەشکەدارکردنی جەنگەوە بۆ ئیدانە کردنی، هەموو ئەو داستان و وێنە وەحشی گەرایانەی بەرامبەر بە مرۆڤ کراوان لە سەرتاسەری جیهاندا، هونەرمەندانی کوردیش راستەوخۆ خۆبەخشانە بەشداری ئەو کارەسات و جەنگ و کوشتارە بەکەمەیان کردووە، دوژمنان بۆ بۆزییانە پرسەی ئەنفال و کیمیا باران و چاڵی بەکەمە کوژیان دروست کردووە، هەزارەها لە کەسانی بۆ تاوان و هاوڵاتی مەدەنی لە ژن و منداڵ و پیرو گەنج بۆچەندەها شێوازی دەندەیی لە کیمیایی و سەدارە و زیندە بۆچاڵ و شێوازی تر کوژراون. ئەمەیش بۆ شێوازی جەراو جۆر، هەندێک واقیعی و ئۆبستراکت و سوریالی و دژایەتی و بۆرنگاری و چیرۆکانی جەنگ دەکەن. ئەم ئەزموونە وەرانکەرانەیش بۆ دەکیومەنت دەکرێن و لە مۆزەخانەو گەلەریيەکاندا دەمێنەوەو دەبنە کارتکەری لەسەر نەوەکان هەتا روانینی خەیان لەسەر تاوان و جینەسایدو جەنگ هەبێت.
پرسەی دیکەمەنت کردنی وێنەیی شایەتحاڵان و رزگاربووانی کورد لەجینەسایدی کوردا لەسالی 1988 و هەروەها کارلێکردنەکانی بینەران لە ئەڵمان و ئەرمەنی و جوولەکە و کورد. ئەم وێنەو دیمەنانە بۆ بیرهێنانەوەو مانەوەی ئەو تاوانانەیە لەبیرەوەری مرۆڤایەتیدا بمێننەوە.
بەم مەبەستەیشەوە هونەرمەندانی دانیشتوی ئەوروپا هاوکاری

خوێندکارانی هونەری سلێمانی بکەن، هەموویان ئەزموون و بیرۆکەری و داب و نەریتی خۆیان هاوبەش دەکەن ، پێکەوە ڕێگا نوێیەکانی فێرکردن و تێگەیشتن نزیک بکەنەوە. لە ڕێگەی وانەو وەرکشۆپ و کۆنسرت و پێشانگا و گفتوگۆوە ئەنجام بدرێت. ئەمەیش وەک دەست پێکێک بۆ هاوکاری زیاتر لە نێوانیان هونەرمەندانی نێو دەوڵەتی و دامەزراوەکان و قوتابیاندا.
وەرکشۆپ: ئەوەی لەم وەرکشۆپەدا جەختی لەسەر کرایەوە شێوەو ناوەرۆک بوو، شێوە بەهەموو خەسڵەتکانیەوە شیکردنەوەی لەسەر کرا، بە ڕەنگ و ماددەکان و ڕووبەروبوونەوەکانییەوە، لەناوو ناوەرۆک لەگڵ بەشایەدا، تایبەت (زەخرەفە) لە روانین و واتا جیاوازەکانەوە لەبەواری پەردان بەهونەری پێکەرسازی یان نەخشەسازی بۆ ماددەی بینراو و زیاتر کاری میتافۆری قوتابیان. بۆپیادە کردنی ڕێبازی نوێ لەشێوازی بینراو بۆ دەربڕینی لەبەرجەستە کردنی لەکارە هونەرییەکەدا. هەماکان، شێوەکان، دەنگەکان، ڕەفتارەکان، ئەوشتانەی لەژیانی ڕۆژانەدا ڕووبەڕووبیان دەبینەوە. لەڕێگای روانینی نوێوە کاریان لەسەر بکرێت نەک دووبارەبوونەوەی باو. هەر تاکێک بۆ پشت بەستن بە کولتوورو ڕەشنبیری خۆی تەوانینی جیاوازی بۆ بکرێت.
ئەم پرۆژە گرنگە لەلایەن کەمەڵەک پسپۆڕی جیهانییەوە پێشکەش کرا، فریشتەکانی بوون بوون لە جوانی ڕۆح و داهێناندا، بەوانامەی نێو دەوڵەتیان هەیەو لەسەر ئاستی جیهان ناسراون، دکتۆرت ناساندنکی کورتیان بۆ بکەین:

یەکەم: هونەرمەند (عوسمان ئەحمەد)
بەڕێوەبەری سەنتەری کوردۆلۆژیە لەسلێمانی و دکتۆرای لە کۆلیژی هونەرجوانکانی چەسی هەیە لەزانکۆی هونەرجوانکانی لەندەنی بەریتانیا بۆ ساڵی(2013). دەکەمێنت کردنی پرسەی جینەسایەد کردنی کورد لەساڵی(1988) لە ڕێگەی وێنە کۆشان و تەمارکردنی گەواهی پانزە کەس لەنێو خەزانە ئەنفالکراوەکان و تۆژینەوەو لێکۆڵینەوە لەسەر کەمەڵکوژی کورد. توانی لە ڕێی هونەرکەیەوە تاوانی ئەنفال و جینەسایدی کورد بەجیهان بناسێنێت و لەچەندین وڵاتی جیهاندا پێشانگا بکاتەوەو سێیەم کەس بێت، تابلۆکانی لە مۆزەخانەی جەنگی بەریتانی (ئیمپریاڵ وار موزئەوم) لەندەندا دابنرێت تایبەت بە جینەسایدی مرۆیی.

دووەم: هونەرمەند(وریا ئاریا)
هونەرمەندێکی کوردی ئێرانی و نەمسایلیەو لە ڤیەننا دەژی،

پەیکەرسازی لە لە زانکۆی هونەرە کارپێکراوەکانی قیەننا تەواو کردووە، لەکارەکانیدا مامەڵە لەگەڵ دیاردە کۆمەڵایەتییەکان و پرسیارەکانی پەیوەندی دار بەو بابەتانەوە دەکات ئاکارەکانی پەیکەرتاشی وەکو نەخشەسازی و هاوتەریبەکان و هاوشێوەکانی بەکار دەهێنێت و ڕەهەندی نوێی بە زیاد دەکات و تێکهەڵکێشی دەکات بە نەریت و گەڵانکاریەکانی ژیانی.

سەلیم: (گەردون والنبێک) دامەزرێنەرو بەڕێوەبەری هونەری هینتەرلاندە لە ڤیەننا/ نەمسا، پلاتفۆرمێکی هونەری سەربەخۆیە تایبەتە بە بایەخدان بە پڕۆژەی کۆلتورە فرە چەشن و پسپۆڕکانە.

هەر لەسەرەتای دامەزراندنییەوە خاتوو (هینتەرلاند) پشتگیری و بایەخێکی زۆر بەکارە هونەرییەکانی هونەرمەندە گەورەو تازەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەدات، بەتایبەتی ئەو هونەرمەندانەی لە ئێران کار دەکەن.

چوارەم (پەرستە فرەهەر) لەتارانی ئێران لەدایک بووەو لەساڵی 1991 وە لەئەڵمانیا دەژی، هونەرمەندێکی نەو دەوڵەتییەو پەڕەڤیسەری (هونەرە لیبڕاڵەکان)ە لەگەڵ جەختکردن لەسەر فرە کۆلتور لە کونسێپچشەڵ ماینز/ ئەڵمانیا.

بەم شێوەیەش دووای دوو هەفتەی تەواو ئەم پڕۆژە گرنگە بەسەرپەرشتی مامۆستەندی کوردەڵۆژی، زانکۆی سلێمانی، لەکارگەی کۆلتووری سلێمانی- گەلەری ئێستا لە 3/10/2022 هەتا 13/10/2022 بەردەوام بوو، دوا ڕۆژ پێشانگایەکی تایبەت لەلایەن خوێندارانی بەشدار بووە کرایەوەو هەریەکە بە ئەزموونێکی جیاواز بەشدار بوون، کۆتایی بەو کارنڤاڵە ئاوێتەیە جوانە هات بەکاتی، لەبەر ئەوەی ئەم بەیەک گەیشتنی کۆلتورە لەگەڵ هونەرمەندانی سلێمانی بەردەوام دەبێت لە ڕێی پەیوەندی ئەلیکترۆنییەوە.

لەپاشکۆی ئەدەب و هونەری ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ ژمارە(8778) لە20/10/2022 ڕۆژی پێنج شەممە بڵاو بۆتەوە.

دنیایەکی باشتر.. دیمانەی

مستەفا سابیر لێگەڵ مانسور حکمەت

چاوپێکەوتن لێگەڵ هادیی ئینتەرناسیۆنال
دیمانەی مستەفا سابیر لێگەڵ مانسور حکمەت سەبارەت بە دنیایەکی باشتر بەرنامەی کۆمۆنیزمی کارگەری
وەرگێڕانی بۆ کوردی: کاوە عومەر
دۆقەکە لە کاستەکەوە وەرگیراوە
بڵاوی یەکەم ١٦:٥٢ خولەکە

سابر: لە میانی چەند بەرنامەیەکدا، لەگەڵ مەنسوور حکمەتدا، باس لە لایەنە جۆراوجۆرەکانی بەرنامەی "جیهانێکی باشتر"ی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران دەکەین. مانسوور حکمەت سکرتێری کۆمیتەی ناوەندی حیزبە و نووسەری ئەم بەرنامەی "دنیایەکی باشترە". بەڵام پێش حیکمەت زۆر سوپاس بۆ ئەوەی کاتت پێدایین. پێش ئەوەی پرسیارەکانم بکەم، گوێگران ئاگادار دەکەمەوە کە دەتوانن دۆقی بەرنامەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری "دنیایەکی باشتر" لە ماڵپەڕی جیاوازەکانی حیزبەوە دابەزێنن، هەروەها ماڵپەڕی "هەفتانە" ئاسانتر بێت لە ماڵپەڕەکانی دیکە، و ئەمە دەخشێنە بەر چاو کە ئەوش پرسیارەکانتان بۆ ئەمە بجێبهێڵن لە بەشی مەسنجەری هادیی، ئیمەیڵ یان فاکس.

پێش ئەوەی مانسوور حکمەت باس لە پرسیارەکانی بەشی جیاوازەکانی بەرنامەکە بکات، حەز دەکەم زنجیرەیەک پرسیاری گشتی دەربارەی خودی بەرنامەکە بکەم. یەکێکیان ئەوەیە کە بە یەکەمجار بەرنامەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریم بینی، یەکەم شت کە سەرنجی هاکشام ناوی بەرنامەی "دنیایەکی باشتر" بوو، کە هەرگیز لە چەپ و حیزبەکانی دیکەدا نەمدیبوو، أ ناوێک بە سەز و هەستەوە "دنیایەکی باشتر"، ناوی بەرنامەکە دەبە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران بێت. ئەم ناوە چۆن هاتە لای تۆ؟

حیکمەت: هاستگیانە ئەمە پێشنیاری من نەبوو وەک ناوێک. ئەگەر گرنگی بدەیت لە بگەی یەکەمی بەرنامەکەدا هاتووە کە ئامانجی مرۆڤەکان بە درێژایی تەمەنیان دروستکردنی دنیایەکی باشتر بووە. کاتێک ئەم بڕگەنامەیەمان لە یەکەمین کۆنگرەی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری پێشکەش کرد، لەبیرم نییە کە بوو، یەکێک لە نوێنەران وتی

کە پەیوستە "دنیایەکی باشتر" دروست بکەین. ئەمە پێشنیاری من نەبوو، بەڵکو پێشنیارێک بوو کە لەوە پێشکەش کرا، و پەم وایە زۆر باش بوو، ئەمەش هەمان پێشنیارمان هەبژارد. کاتێک دەقی کۆتاییمان پێشنیار کرد، ئەم ناوەمان وەک ناوی بەرنامە پێشنیار کرد. بەهەر حاڵ پێشنیاری ئەو هاوڕێیە بوو کە لەو کۆنگرێیدا بوو. ئێستا بە تەواوی نایەتە بیرم کام هاوڕێمان بوو. ناوەکی باش بوو. بەگشتی چەپەکان ناوی خەباتکار لەسەر بەڵگەنامە و ناسنامەکانیان دادەنێن. بینیمان کە ئەمە زیاتر لە هەموو شتێک دەنگدانەوەی ئامانجی بەرنامەیەکی کەمەنیستییە.

سابر: وەک وتت ئەمە تا چەند دەنگدانەوەی ئەوەیە کە تە ویستت بەرنامەیەکی حزبی یان بەرنامەیەکی سیاسی لە بینەرەکانی نزیک بکەیتەوە؟

حیکمەت: ڕەک بەو جۆرەیە. سەیرکە، ئەگەر بەڵگەنامەیەکی کەمەنیستی بەڵگەنامەیەکی جەماوەری و گشتی نەبێت، هیچ تایبەتمەندییەکی نییە. بەرنامەیەکی کەمەڵایەتی-سیاسی هەیە کە دەیەوێت بەڕەن بە خەڵک بدات کە دەتوانرێت دنیایەکی تر بنیات بنرێت، کەمەڵگایەکی سۆسیالیستی بنیات بنرێت و لە ئەنجامدا ناوەکی دەبێت ناوەک بێت کە ڕەبوارەک کە ئەم مانشێتە دەبینێت دەتوانێت پێشبینی چی بکات تەیدایە پێشبینی بکە کە باس لە جۆرەکی جیاوازی کەمەڵگا دەکەن، باس لە دنیایەکی نوێ دەکەن. ئەگەر ناوی تایبەتمەندی پلانی کارکردنی حزبی کەمەنیستی کرێکاری لەسەر دابنێین، بە نموونە، هەوونە کە ئەمە بەڵگەنامەیەکی تایبەتمەندە کە دەڕەن لە نێو بەڵگەنامەکانی گروپی چەپدایە، باشە، دواتر دەیخوێنینەوە. بەڵام "دنیایی باشتر" دەیباتە دەستی خەڵک و دەتوانرێت ببرێتە ماڵی خەڵک، ناوەکی زۆر گونجاوترە بە ئەم جۆرە بەڵگەنامە سیاسییە.

سابر: گریمان چەند خولەکێکتان لەبەردەستە، چەن خاڵە سەرەکییەکانی ئەم بەرنامەیە هەوون دەکەنەوە؟

حیکمەت: ئەم بەرنامەیە دوو بەشی سەرەکی هەیە. بەشێك کە پرەنسیپ و بناغەکانی کەمەنیزمەکەمان و چوارچێوەی ئەو کەمەڵگەیەی کە دەمانەوێت هەبێت، ئەو نامەزایەتییەی کە هەمانە بەرامبەر بە کەمەڵگەی کە هەیە، ئەو ڕووبەڕووبوونەوەیەی کە هەمانە بە کەمەڵگەی هەبوو، بەچی بەم جۆرەیە، بەچی ئیستغلالکردن، زوڵم و چەوساندنەوە هەیە، ڕوون دەکاتەوە ، هەڵاواردن و نایەکسانی و چەوساندنەوەی، تیایە، بەچی هەژاری تیایە، بەچی گەندەڵی تێدایە، هتد. وە وێنەیەک دەدات بەو کەمەڵگایەی کە ئەمە دەمانەوێت هەمانبێت و بناغەکانی

ئەم کۆمەڵگایەی تر چین کە کۆمەڵگەی کۆمۆنیستییە.

بەشی دووەم باس لە ڕۆشۆنبی تایبەت و دەستبەجێ دەکات کە حکوومەتێکی کرێکاری، حکوومەتێکی کۆمۆنیستی کرێکاری، دەستبەجێ جێبەجێی دەکات، کە لە کاتێکدا ئەم ڕۆشۆنانە بە تەواوەتی هەمان شت نین، بە تەواوی و 100% وەک ئەوەی ئەمە لە کۆمەڵگایەکی ئایدیاڵدا باسی دەکەین، ڕۆشۆنبی خێی دیگرەت مەرجێکی پێویستە بە بەدواداچوونی ئەو ئامانجە درێژخایەنەتر یان بنەڕەتیانە. بە نموونە ئە و کەمە گایە ی کە ئەمە خوازیارین کەمە گایە ك نییە کە کە سك زە حمە تی خێی بە کە سکی تر بفرۆشێت و مووچە وە ربگرێت. فەرمی کرێ نامێنێت. هەر کەسك هاوڵاتی کۆمەگەیە و هێندەی بەهرە و توانا و بەرژەوەندی هەیە، بەشداری لە پرۆسەی بەرهەمهێنانداە دەکات، پاشان وەك هاووڵاتییەکی کۆمەگا مافی خۆیەتی هەر بەرهەمێك دروست ببێت بەکاربهێنێت. سیستەمی مووچە نامێنێت. بەڵام وەک حکومەتێک کە دێتە سەر کار لە کۆمەڵگایەکی سەرمایەداریدا و یەکەم واقیع کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە سەرمایەدارییە، لەسەر بنەمای حەقدەستە، پێویستە تەکلیفی لانی کەمی کرێ ڕوون بکاتەوە، تەکلیفی کرێی زیاد ڕوون بکاتەوە، هەروەها تەکلیفی زیادە کاری ڕوون بکاتەوەو تەکلیفی قوتابخانەکان، ڕوونکردنکاتەوە پزیشکیش ڕون بکاتەوە. لە بەشی دووەمدا زنجیرەیەک لە بەپەلەترین ڕۆشۆنەکانمان هێنا کە پێویستە حکومەتی کرێکاری لە یەکەم ڕۆژدا کە دێتە سەر کار بیگرێتەبەر و ئەمانە تەواوکەری یەکترن. وە هەریەکەیان ناونیشانیان هەیە. لە بەشی یەکەمدا مامۆستا بناغەکانی سۆسیالیزم دەکەین و سەرمایەداری و پێناسەی کۆمۆنیزم و حکومەت لە کۆمەگەی سەرمایەداری و ئابووری سەرمایەداری و ئێنتەرناسیونالی کۆمۆنیستی چینی کرێکار و کۆمۆنیزمی کرێکاری و کۆمۆنیزمی بەرژوازی و شکڵ و پێوەندی نێوان شکڵ دەناسێنین و چاکسازییەکان. چۆن بزووتنەوەیەکی شکڵشگڕ لە هەمان کاتدا چاکسازی دەوێت و چۆن لە خەباتی خێدا بە چاکسازییەکان، تا ئەستاش گرانی شکڵشگڕانەی کۆمەگا لەبەرچاو دیگرێت و هتد.

لە بەشی دووەمدا خاڵی زۆر. بنەمای حکومەتێکە کە دەتوانرێت دەستبەجێ پێکبهێنرێت، پێکهاتەکانی دەسەڵات، شوراکان، هاوشاندنەوەی سوپایەکی پیشەیی، بە نموونە هاوشاندنەوەی بیرکراسی، دەسەڵاتێکی دادوەری سەربەخۆ و بناغەکانی مافی دادوەرییە لە وڵات، ئازادییە تاکەکەسی و مەدەنییەکان ، کە

لیستێکی درێژ لە ئازادیخوازان، لەوانە ئازادی حیزبەکان، کۆمەڵایەتی، ئازادی دژبەین، یەکسانی، نەهێشتنی هەڵاواردن، کە بەشێکی زۆری بە یەکسانی ژن و پیاو تەرخان کراوە. پرسی عەلمانیەت و جیاکردنەوەی ئایین لە دەوڵەت لە کۆمەڵگادا، پرسی نەتەوەیی و نەهێشتنی زوڵمی نەتەوەیی، ئەو پێوەرە کولتووریانەی کە لە کۆمەڵگادا هەن، وەک پێوەرکانی بەرنگاربوونەوەی ئەخلاق و نەریت، مافی منداڵان. کێشەیەکی وەک لەباربردن، لەشفرۆشی، ئالوودەبوون. پرسی دادگاییکردن، مافی تاوانباران. بە هەمان شێوە یاسای کار، بنەما گشتییەکانی یاسایەکی کار کە دەتوانرێت دەستبەجێ جێگیر بکرێت بە دەستبەرکردنی مافی خەڵک. خاڵی هەڵوێستی تریشی تێدایە. پێویستە خوێنەرانتان بیبینن بە ئەوەی لەوە تێبگەن کە ئێمە لەڕادا باسی چی دەکەین.

سابر: ئەمانە هەموو ئەو خاڵانن کە ئەوە باستان کرد، هیوادارم لە بەرنامەکانی داهاتوودا دەرفەتمان بۆ بڕەخسێت کە هەموو ئەمانە چارەسەر بکەین، مەرج نییە ئەمشەو بێت، و بچینە ناو وردەکارییەکان. بەڵام هەشتا دەمەوێت لەسەر زنجیرەیەک پرسیاری گشتیتر بمێنمەوە. باشە بەم وەسفە گشتییەی کە ئەوە لە بەرنامەی "دنیایەکی باشتر"، بەرنامەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری، داتان بەدەستەوە، پرسیارێک کە دێتە پێشەوە ئەوەیە کە ئەو بەرنامەیە لە چالاکی حیزبە مەدەرنەکاندا چییە؟ ئایا وەک بڕگەیەک کە حیزبەکان دەیدەن بە کۆمەڵگا، تاچەند دەزانیت بنەمای ئاگەیاندنی شوناس یان دروستکردنی یەکێتی و یەکگرتووی لە چینەکانی خودی حیزبدا یان کێشکردنەوەی هێزەکانە؟ چی دەزانن دەربارەی شێوەی بەرنامەکە و پرسیاری دواتر ئەوەیە، ئەم بەرنامەیە چ پەگەز و ڕەنگێکی بە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران گەیاند؟

حیکمەت: پێم وایە کە ئێمە لە پێوەندی لەگەڵ پەمفلەتی بەرنامەدا حیزبی ناوەوە و حیزبی دەرەوەمان نییە. واتە بەرنامەکە بڕگەنامەیەکە هەم بە حیزب و ئەندامان و چالاکوانەکانی، هەم بە کۆمەڵگا بگەشتی. جارێکە لە ناساندنی حیزب لە دەرەوەی خودی خۆی، ناساندنی حیزبە بە ڕیزەکانی و ئەم حیزبە دەیەوێت چی بکات. بە پێچەوانەی ئەحزابی پەرلەمانی و هەڵبژاردنەکان لە کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوایان ئەو وڵاتانەی کە هەر چوار ساڵ جارێک هەڵبژاردن ئەنجام دەدرێت و پەرلەمانێک هەیە و ئەم حکومەتە دەڵێت و حکومەتی داهاتوو دێت، حزبی کۆمۆنیست باس لە گۆڕین و ڕوخاندنی کۆمەڵگا دەکات. لە ئەنجامدا پرسی بڕەندان نییە، پرسی خۆناساندنە. پێویست ناکات بڕەن بە کەس بدەین. کاتێک دەڵێین یەکسانی نێوان ژن و پیاو

ئەم خەمانین، یەکسانی ژن و پیاومان دەوێت، بەڵێن بە کەس نادەین کە یەکسانی لە نێوان ژن و پیاودا بهێنین، دەڵێین جگە لەمە ناتوانین شتێکی تر بین. بە نموونە ئەگەر حیزبێکی بڕژوازی هەر بەڵێنێک بدات، کاتێک باس لە کارکەرت دەکرێت، دڵزانیت دایەوێت بناغەکانی دەسەاتی سەرمایە بهەژێنێت، قازانج زیاد بکات، ئەگەری هەیە لە ململانێ لەگەڵ کرێکاردا ئیمتیازات بدەست بهێنێت بە بڕژەوەندی خاوەنکار ، هتد، حیزبێکی وەک حیزبی کەمۆنیستی کرێکاری بەپێی پێناسەکە، کاتێک دایەوێت بێتە سەر کار، دایەوێت یەکسانی دروست بکات، بایە ئەمە دەرئەنجامی ئێم بەڵێنە نییە. بەرنامەی "دنیایەکی باشتر" بەتایبەت بەشی دووەمی کە پێناسەی کردارە تایبەتەکان دەکات، بەڵێنی ئەمە نییە بە کەمەگا، چونکە هەڵبژاردن نییە، ناچین دڵی هەرکەسێک بدەست بهێنین کە ئێم بەڵێنامانە بدە بێت و بێت دەنگ بدات ئەمە. ئەمە دەڵێین ئێم بزووتنەوەیە ئێم ئامانجانەی هەیە و ئامانوەت هەرکەسێک بیەوێت بێت و بەشداری تێدا بکات. لە ئەنجامدا بەرنامەکە زیاتر لە هەموو شتێک ئاڵای ناسنامەیە. کە ئەمە ئەمەین، ئەمە ئەمەمان دەوێت، ئەمە ئەمە دەڵێین، ئەمە ئەمە دەکەین و لە ئەنجامدا کەمەگا دڵزانیت و چینی کرێکار بە تایبەت ئێم ئاڵایە دەتوانیت لەژێریدا یەکبگرێتەوە. بە جۆرێک ناساندنکە بە خەمان و بە خەمان و بە کەمەگا و بە ووونی پلانی کارکردنە. واتە حیزبی کەمۆنیستی کرێکاری لە هەر شوێنێک بێتە دەسەات ئێم بەرنامەیە جێبەجێ دەکات. ئەمە ئەو پلانەیە کە ئەمە بە داهاتوومان هەیە، ئەمە ئەو پلانەیە کە بە کەمەگا هەمانە، هەموو کەسێک دەتوانیت لە دەرەوە بزانیت لە شوێنی کاردا چی ووەدات. لە پراکتیکدا بەهەی هاوسەنگی هەزکانەوە، بەهەی هەزی دوژمنەوە، دەنگە کەسێک ناچار بێت ئێم بگەیە یان ئەو بگەیە ئەرشیف بکات، یان نەتوانیت جێبەجێی بکات، چونکە دوژمن بەرەنگاری دەبێتەوە. بەڵام ئەم بەرنامەیە دەڵێت ئەگەر حیزبی کەمۆنیستی کرێکاری دەست بگات بە وەسیلەی گەڵینی کەمەگا، بەم ئاراستەیەی دەگەڵێت و ئەم کارەشی پێ دەکات. ووونە کە ئەمە یەکگرتوویی بە ێزکانی حیزب دەبەخشێت و هەروەها ئەرکی خەڵک لەگەڵ حیزب ووون دەکاتەوە. تا باشتر و وردتر ئامانجکەت بخەیتەوو، زیاتر یەکگرتوو و لەسەر هەڵە دەبیت، جگە لەوەی خەڵک زیاتر ئەرکی خەیان بەرامبەرت دڵزانن.

سابر: پرسیاری داهاتوو بە من ئەوەیە کە باست کرد چۆن بەرنامەی حیزبی کەمۆنیستی کرێکاری "دنیایەکی باشتر" نوێنرایەتی بزووتنەوەیەک دەکات. پێم خۆش زیاتر باسی مێژووی و بزووتنەوەی پشت ئێم بەرنامەیە بکەن.

حیکمەت: دەتوانین لە چەند دەقیقەدا باسی ئەم بابەتە بکەین. یەکێک لە ئاستەکی نەبوونەتیدا، ئەو بەزووتنەوەیی کە لە پشت ئەم بەرنامەیەوەیە، بەزووتنەوەیەکە کە ڕەگ و ڕیشەی دەگەڕێتەوە بۆ سەدەکانی پێشوو، لەگەڵ دەزینەوەی کرێکاری پیشەسازی، دەزینەوەی جۆرێکی نوێی مرۆڤ لە کۆمەڵگادا، کە ئێستا کێڵگەکانی سەردەمی نوێ، ئاوانەی ئورکی بنیاتنانی جیهانیان لەسەر شانی خۆیانە. بەڵام ئەوان کێڵگەی کۆن نین، هەروەها کێڵگە نین، بەڵکو جۆرێکی نوێی کرێکار سەریهەڵداوە لەگەڵ پیشەسازیبوون و سەرهەڵدانی کۆمەڵگەیەکی سەرمایەداری کە تێیداکرێکارێک مووچەخۆرە، حەقدەستکەی وەردەگرێت و دەچێتەوە ماڵەوە. ئەو نە کێڵگەی کەسە، نە ژێردەستەی کەس. بە بزمار بە زەویدا نادرێ. ئاغا و فیودالی نییە. مرۆڤ خاوەنی خێرایی، بەڵام لە هەمان کاتدا، دەبێت هەموو بیانیەک بچێت و کاری خێرای بفرۆشێت بە کەسێک کە خاوەنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان بێت، بە ئەوەی بتوانێت، بە جۆرێک، ئەو شتانە بکڕێت و بەکاریبهێنێت کە لەوەو بەرهەمی هێناوە و بتوانێت جارێکی دیکە هێزی کاری خێرای بفرۆشێتەوە. دەزینەوەی کرێکاری مووچەخۆر و کۆمەڵگەی پیشەسازی سەرەتای بزووتنەوەیەکە بە گۆڕینی جیهان. چونکە ئێستا ئەمانە بنەما و ستانداردەکانن.

سابر: ئەمە زیاتر ڕوون بکەرەوە – دەربارەی گۆڕینی جیهان.

حیکمەت: بەگومان گۆڕینی جیهان بە ئاراستەیەکی دیاریکراو. ڕوونە کە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی بەردەوام لە گۆڕاندایە. بەڵام سەرهەڵدانی کرێکاری پیشەسازی دیمەنێکی نوێ دەهێنێتە جیهانێک کە خێرای تازەیە. ئەم جیهانە لەسەر بنەمای حەقدەستە، لەسەر بنەمای بەرهەمهێنانی پیشەسازییە، لەسەر بنەمای شارنشینی دامەزراوە، لەسەر بنەمای دابەشکردنی مرۆڤکانە بە خاوەن ئامرازی بەرهەمهێنان یان کەسانێکی بە ئامرازی بەرهەمهێنان کە دەبێت هێزی کاری خۆیان بفرۆشن. ئێستا ئەم جیهانە نوێیە ڕەخنەگرێکی نوێی هەیە و ئەویش کەسێکە کە هێزی کاری خێرای دەفرۆشێت و لە هەژاریدا تێدەکۆشێت، ئەو بە ئامرازێ و بەدوای هەکاردا دەگەڕێت، بە وایە؟ وە تەنها هەژاری نییە. هەڵاواردن دەبینێت، نەبوونی ژیانێکی دەوڵەمەندی کولتووری دەبینێت کە کۆمەڵگا بە خێرای دەیهێنێت، تاوان دەبینێت، زوڵم دەبینێت، ئیستغلالکردن دەبینێت، ناعەدالەتی مرۆڤکان دەبینێت. وە ئەم بڕوونە نوێیە لە پێگەی کرێکارێکەوەیە کە جگە لە هێزی کاری خێرای هیچی نییە بیفرۆشێت، خاوەن هیچ سەرمایەیەک نییە بیەوێت بە چوار چنگاڵ بیپارێزێت، ئەم بڕوونە نوێیە ڕەخنەیەکی نوێیە. کاتێک کێڵگەیەک ڕەخنە لە کۆمەڵگەی کێڵگەیەتی دەگرێت، لەوانەیە وا بیر

بکاتەوە کە ئەگەر زنجیرەکانی لە بەندرێتەوە و چیتر کێلە نەبێت، دەخەکە باش دەبێت، دەخەکە باشتر دەبێت، یان بە نموونە ئەگەر کێلەکە پێی وایە کە زەوی دابەش دەبێت و دەبێت خاوەن زەوی خۆی، لەکدانەوەی ئەو لە دنیایەکی باشترەوەیە، وایە. بەڵام کاتێک ئەم موچەخۆرە وێنەیەکی دنیایەکی باشتر دەکێشێت، ڕەخنە لە مەقوڵەی سەرمایە دەگرێت. بە دەبێت ئامرازەکانی بەرهەمهێنان لەلایەن چەند کەسێکی جیهانەوە قەرخ بکرێن و دواتر ئەمەی ئەوانی تر بچین هەزی جەستەیی و توانای کارکردنمان هەموو ڕۆژێک بەوان بفرۆشین، بە ئەوەی ئەوان بەناوی پارە، بەناوی کرێوە شتێک بدەن، و دەچینە بازاڕی ئەو شتەی کە دوێنێ وەک بەرهەمی کار بە دەستی کەسانی وەک ئەمە هاتوتە دەرەوە، تازە بەین بەشێکی بچووکی ئەم بەرهەمەی لە بکەین، با زێرینەی لە دەستی چینی سەرمایەداری کەمێک بێت. بە دەبێت وابێت؟ کاتێک سەیری دەکەین دەبینین ئەمە ڕەخنەیەکی نوێیە لە دەخەکی نوێ و لە ئەنجامدا ئەو نوسخەیەی کە ئەم چینە بە کەمێگا دروستی دەکات، بە هەمان شێوە جیاوازە.

ئەبێت سەرمایە و ئامرازەکانی بەرهەمهێنان لە دەستی کەمێگادا بێت. بە دەبێ لەدەستی تاک و چینێکدا بێت کە کەمینەیەک پێکدەهێنن؟ دەسەڵاتی داهێنەری کار لە خزمەتی کەمەگادا بێت، بەرهەمەکانیش سەر بە کەمەگا بێت، ئامرازەکانی بەرهەمهێنانیش سەر بە کەمەگا بێت و مرۆڤ وەك ئەندامانی کەمەگا بتوانێت بە یەکسانی لە بەکارهێنانی ئەمانەدا بەشدار بێت و بە مافی یەکسان. ئەمە ڕەخنەیەکی نوێیە، ئەمە سۆسیالیزمێکی ترە. لە ئاکامدا ریشەی دونیایی یان ریشەی جیهانیی ئەم بەرنامەیە کە هەمانە، ڕەخنەی کانی ماركسیستی و ڕەخنەی سۆسیالیستییە لە کەمێگەی سەرمایەداری، کە داوای شۆشکێی کرێکاری دەکات بۆ لێناوبردنی بناغەکانی ئیستغلالکردن، بناغەکانی ستەمکاری، بناغەکان لە نادادپەروەری، بۆ لێناوبردنی دیاردەیەک کە پێی دەوترێت خاوەندارێتی بەرژوازی لەسەر ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و مەقوڵەیسەرمایە. شۆشکە بۆ ئازادکردنی مرۆڤەکان و ئامرازەکانی بەرهەمهێنان لە چنگی کەمینەیەک کە تەنیا بۆ قازانج بکاری دەهێنن. ئەمە ڕوانگەیەکی نوێیە.

بەشی دووەم 14:49 خولەکە

سابر: ئەوە ڕوونتان کردەتەوە کە چۆن سەرچاوەی ئەم دگەتەوە بۆ نازایەتییەکی نوێ، ڕەخنەیەکی نوێ، کە بۆ بوونی چینی کرێکار و لگە بوونی سەرمایەداری و نازایەتی کرێکاران لە کەمێگادا

سەری هەڵدا. بەڵام وتت ئەم دەماوەت ڕەگ و سەرچاوەی ئەم بەرنامەیە بدەزنەوە، دەتوانرێت لە ئاستێ جیاوازەکاندا چارەسەر بکرێت. حەز دەکەیت ئاماژە بە ئاستەکانی تر بکەیت؟
حیکمەت: بەڵێ وتم لە ئاستی جیهانی و مێژووییدا ریشەی لە شێوەی پیشەسازی و سەرهەڵدانی کۆمەڵگەی سەرمایەداری لە ئەوروپای ڕۆژئاوادایە، هەروەها سەرهەڵدانی موچەخۆری پیشەسازی و ئەو ڕەخنانەی کە ئەم چینە کرێکارە لە سیستەمی نوێ و ڕەخنەگرتن لە ئیگۆی خاوەندارێتی بەرژوازی و ئیگۆی بوونی سەرمایە و خاوەندارێتی تایبەتی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان لە کۆمەڵگادا لایەن کۆمینیەکەوە و پێویستی باقی خەڵک بە ئەوەی بچن کاریان بۆ بکەن و مووچە وەربگرن و لە ئەنجامدا هەموو بەدبەختییەکانی دواتری مرۆڤایەتیش بەهەی ئەم پێوەندییە نایەکسانە و ئەم چەوسانەوەیەوە دروست دەبن، کە لە جەوهەر و لە مەخی ئەسکی ئەم سیستەمەدا هەیە.

ئەم پێناسەی کۆمۆنیزمە، هەرچەندە لە ماوەی سەدەی بیستەمدا، لە بیستەکانی سەدەی ڕابردووەوە، ئەمە بە شێوازی جۆراوجۆر شاهیدی بەتاڵبوونەوەی مانای کۆمۆنیزم دەبین. و ئەم ڕەخنەیە کە تازە وتم، وەک ڕەخنەیەکی کۆمۆنیستی لە سەرمایەداری، وردە وردە پاڵ دەنرێتە پشت پەردەوە. کۆمۆنیزم کە لە ڕاستیدا لە یەکێتی سۆڤیەت و چین بە نموونە بوونی هەبووە و لە زۆرێک لەو لقانەی کە لەیان جیابوونەتەوە ، چیتر ئەوەندە دەسەزی ئەم ڕەخنەیە نییە. بەرژەوەندی نەتەوەیی تێیدا هەیە، ئیتر تەنانەت ڕەخنەی کرێکارێکیش نییە، لە ڕاستیدا ئەم ئایدەلۆژیایە خزمەتێکە دەگەڕێت بە ئایدیەلۆژیای نەتەوەیی بەرژوازی ئەم وڵاتانە و ئەمەش باسێکی جیایە کە لە خودی بەرنامەکەدا باسمان کردووە. دەموەت بڵێم بە جۆرێک ئەم ڕەخنە کۆنە لە ژێر کۆمەکێیەک تازی سەدەی بیستەمدا نێژراوە.

لە ئێران ئەم بەرنامەیە بە خەباتێک بۆ وەرگرتنەوەی ئەم ڕیشە نوودەوەتیانەی کۆمۆنیزم دەست پێدەکات. لە سەردەمی شۆڕشی ساڵی ١٩٧٩ و ئەو هەوڵانەی کە دەستە بچووکە مارکسیستەکاندا، سەرتا ئەو بەدەستە بچووکە مارکسیانەی کە دەستیان کرد بە زیندووکردنەوەی ڕەخنەی مارکسی لە دژی سۆسیالیزمی باو، سۆسیالیزمە بەرژوازییە جۆراوجۆرەکان، کۆمۆنیزمی چینی و ڤووسی و ئەلبانی و هتد، جارێکی دیکە لە پێگەی کۆمۆنیزمێکی کرێکاری بڕین، لە پێگەی کۆمۆنیزمێکی مارکسیستەوە قسە بکەین. لە ئاکامدا، لە لایەکی دیکەوە ئەم بەرنامەیە بەرهەمی بیست و هەندە ساڵ ژیانی هەندێک کەس لە وڵاتێکی دیاریکراو بۆ ناوی ئێران و تێکڕا بە شۆڕشی ١٩٧٩ بوو، کە

کرێکارانی هەنایە مەیدانی خەباتی سیاسی ، و دووبارە مارکسیزمی ناساندەوە. ئەو رەگەی دا لە ئەراندا مشتومڕکی گەرم روویدات لەسەر ئەوەی کە مارکس بڕاستی چی دەڵێت و مارکسیزم بڕاستی چییە و کۆمۆنیزم چییە و بەرهەمی فیکریی ئەو باسانە کە ئەمڕۆ بەشداریێکی بەرفراوانمان تێدا کرد، سەرهەڵدانی هێزی کۆمۆنیزمی کرێکاری بوو لە لای چەپی ئەران، کە بە جەرگ بە پێچەوانەی چەپی ئەران، بە پێچەوانەی چەپی ئەران دەیخاتە ووو. تا ئێستا چەپەکان کۆمۆنیزم، بە مانای کلاسیکی وشەکە، بە مانای مارکسیستی وشەکە هەڵناسەنگێنن. پێناسەی کۆمۆنیزم دەکات کە ئەمڕۆ هەوەماندا لەم بەرنامەیدا نیشانی بدەین. بەم مانایە ریشەی دیکەی ئەم بەرنامەیە، تا ئەو جێگایەی کە پەیوەندیمان پێوە هەیە، گەڕانەوەی بنەما سەرەکییەکانی کۆمۆنیزمە لەلایەن چەپی مارکسیستی ئەرانەوە، لەلایەن بزوتنەوەی کرێکاری کۆمۆنیستی ئەرانەوە، کە بیست ساڵی خایاند. واتە لانیکەم ١٠-١٥ ساڵی خایاند تا گەیشتینە ئەو پلانانە و ئەم باسانە و توانیمان ێیزەک جیا بکەینەوە کە هەڵکەوتی و جیاوازیی خۆی لە باقیەکەی دەزانێت. بە جەرەک شەرشی ئەران و خەباتە مارکسییەکانی و بوونی بزووتنەوەی چینی کرێکاری ئەران لە شەشی ١٩٧٩دا ڕۆی هەبووە لە سەرهەڵدانی ئەو هەڵەدا کە ئەمڕۆ پێی دەڵێین هەڵەی کۆمۆنیزمی کرێکاری. وە ئەم بەرنامەیە بەگەنامەی ئەم پرسەیەیە.

سابر: پێشتر تێش بەرنامەیەکی ترت نووسیوە، ئەوەندەی من بزانم بەشی سەرەکی بەرنامەی یەکێتیی خەباتکارانی کۆمۆنیستت نووسیوە، هەروەها بەرنامەی حیزبی کۆمۆنیستی ئەرانت نووسیوە و باسی ئەم بیست ساڵەت کردووە لە گەڕانکاری و ئاوگۆ. دەتوانن زۆر بە کورتی ئەم هەنگاوانە بژمێرن تا ئەو شوێنەی کە باسی بەرنامەکە دەکرێت، چ گەڕانکارییەکی بنەڕەتی ڕوویداوە؟ واتە لە سە رە تای کارە کە وە بوونی شورای کرێکاری، بزووتنە وە ی کرێکاریی ئەران لە شەشی ١٩٧٩دا، وە ك ئەوە ڕوونتان کردە وە و پاشان هاتنی چە پ یان مارکسیستە نوێیە کان، کە خۆتان لە ناوە ندی ئە م بزووتنەوە دا بوون ، لەوەوە بە ئەرە بە چ قۆناغێکدا تێپەڕی؟

حیکمەت: مەبەستت لەووی تێگەیشتنی بەرنامەوە؟ چونکە ئەم باسی ئەم بەگەنامەیە دەکەین، چونکە زۆر شت ڕوویداوە، بەڕام تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە بڕچوونکانەوە هەیە، پەموایە مەبەستت ئەوە.

سابر: بەڵێ، ڕەک ئەوە وایە.

حیکمەت: بیست ساڵ لەمەوبەر، کاتێک لە سەرەتای شەشی ١٩٧٩دا بزووتنەوەی مارکسیزمی شەشگەیمان دروستکرد و گروپی یەکێتیی خەباتکارانی کەمۆنیستمان دروستکرد، کە هەرشەکی فیکریی جددی بە سەر چەپی خەڵکی لەو سەردەمەدا لەگەڵ خۆیدا دەستپێکرد گفتوگۆکان، و لە کۆتاییدا، بە بۆچوونی من، ئەو مشتومڕانە سەرکەوتنیان بەدەستهێنا، چونکە توانیان چەپڕەکان لە دەوری ئاڵایەکی جیاواز لە حیزبی کەمۆنیستی ئەراندا یەکبخەن. لەو سەردەمەدا باسەکە دژی چەمکەکانی مارکسیزم بوو کە پەمان دەگوت سۆسیالیزمی نەتەوەیی و نەتەوەگرایی و پۆپۆلیزم. وە ئەمە چەپێک بوو کە لە مەقوڵەی خەڵکەوە دەجووایەوە نەک لە مەقوڵەی دابەشکردنی چینایەتی و ململانێی چینایەتییەوە، بە جۆرێک لە چەپی نەتەوەیی بوو. تۆژە ناڕازییەکانی لاوانی چەپی وڵاتێکی باڵادەست زیاتر بوون لە ناڕازایەتی دژبەین بۆرامبەر بە سەرمایەداری و ئەو بناغانەی کە پشتر بە "پێوەندی کرێکاری کرێ" ئاماژەم پێکرد، لە بنەڕەتدا باوەڕیان بە دواکەوتوویی ئەم سەرمایەدارییە لە ژێر کاریگەری ئیمپریالیزمدا هەبوو. ڕەخنەکان لە بنەڕەتدا دژی ئیمپریالیزم بوو نەک سەرمایەداری. وە لەبەردەم ئەو ئیمپریالیزمەدا گەلێکی دژە ئیمپریالیزم هەبوو کە بەشە جیاوازەکانی کەمەگای لەخۆگرتبوو و ئەم گەلە بەیار بوو سەرمایەدارییەکی سەربەخۆ بهێنێت یان بە هەندێک کەس سیستەمێکی ناسەرمایەداری-ناسۆسیالیستی. ئەم تێوانینانە لەو سەردەمەدا بوونیان هەبووە، جگە لەو ئەنجامە سیاسیانەی کە بەدەستیان هێناوە. بە نموونە لە شەوازی مامەڵەکردن لەگەڵ کەماری ئیسلامی، فراکسیۆنە جیاوازەکانی. ئەمە ڕەخنەمان لەو چەپە کەمەایەتییە دەگرت و تا ئەو جێگایەی کە ڕەخنەی ئەو چەپە کەمەایەتییە پەویست بوو، بە جۆرێک ئەو بنەما مارکسییانەمان دەهێنایە دەرەوە و هەوڵمان دەدا بنەمایەک بە باسکردن دابین بکەین. بەرنامەی یەکێتیی خەباتکارانی کەمۆنیست ڕەنگی ئەم خەباتەی دژ بە سۆسیالیزمی نەتەوەیی هەیە و لە بنەڕەتدا نوێنەرایەتی بەگژنامەیەک دەکات کە خەباتێکی فیکریی دژ بە چەپی خەڵک کورت دەکاتەوە، ئەگەر بمانەوێت ئەستا سەیری بکەین. ڕاستە باس لە داخوازی سیاسی و ئابووری و ئازادی بە مەرج و یاسای کار دەکات، بەڵام لە چوارچێوەی ململانێیەکی فیکری لەگەڵ پۆپۆلیستە چەپەکاندا ئەم کارە دەکات و ئەوەندەش ئەو پرسە نییە کە ئەم بەگژنامەیە لە بەردەواميدایە ململانێی نێوان چینی کرێکار و بەرژوازی یان بەگشتی، لە پێوەندی لەگەڵ پەگەی کەمۆنیزم لە تەواوی کەمەگای چەند دەیان ملیۆن کەسدا، لە کوێ دەدزێتەوە؟ ئەم بەگژنامەیە بەگژنامەیەکی تاادیەک تایبەتمەندە لە دیبەیت

لەگەڵ سۆسیالیزمی نەتەوەیی و زیاتر لە هەموو شتێک، خۆریکی داشتنی کۆمۆنیستەکانی جۆری خۆیەتی. ئەمە ئەو بەو قۆناغەدا تێپەڕین. بەرنامەی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران شتێک نیە جگەلە نوسخەی دووەمی بەرنامەی یەکیەتی خەباتکارانی کۆمۆنیست . ئەگەر لاپەڕەکان لەگەڵ خۆت بهێنیت، نزیکەی لەسەدا نەوەدیان وەک یەکن. لە ئەنجامدا حیزبی کۆمۆنیستی ئێران لەسەر هەمان بەرنامە دامەزرا، لەسەر بنەمای شیکردنەوەیەکی سیاسی-فکری مارکسیزمی شۆڕشگێڕی ئێران لە ململانێ لەگەڵ سۆسیالیزمی خۆکیدا، لەگەڵ زنجیرەیەک داواکاری بنەڕەتی کۆمەڵایەتی-سیاسی و فەرهەنگی دامەزرا.

کۆمۆنیزمی کرێکاری بە جۆرێک باسکی جیاوازە. مەسەلەی کۆمۆنیزمی کرێکاری کە لە ناخی خودی حیزبی کۆمۆنیستی ئێرانەوە دەستی پێکرد و ئەمڕۆش وروژاندمان و هەندجاریش بەیارماندا لەسەر بنەمای ئەو حیزبێکی جیاواز دووبارە دروست بکەینەوە، تێڕوانینێکی جیاوازی بە ئەو پرسە هەبوو. زیاتر لە جاران مەسەلەی گرنگانی بابەتیی کۆمەڵگا و ئەوەی کە ئێستا کۆمۆنیزم دەبێ لەرزاندنی کۆمەڵگا بێت و نێک دەربینی سەنج وڕا لەبارەیەوە. وە بە ئەوەی کۆمەڵگا بەڕێنرێت، پرسی جوڵاندنی چین و بۆئاگا کردنەوەی چین و دواجار بوون بە هێزێک لە کۆمەڵگادا دەوروژێنرێت و ئەو داستیەش کە ئەم بزووتنەوەیە بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتییە، بزووتنەوەیەکی دەرەوەی چەپە. پەیوستە کۆمەڵگا بجوڵێنێت و بە ئەوەی کۆمەڵگا بەڕێنێت، بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان لە بڕێنی خۆیاندا ببینێت و لایەنگری بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان بن نێک قوتابخانەی بیرکردنەوە یان ئایدیاکانی مارکسیزم. ئەمە بگشتی ووبەووی هەڵە تێگەیشتنی فیکری نین، بەڵکو ووبەووی بزووتنەوەیەک دەبینەوە کە بیرکردنەوەیەکی کۆمۆنیستی بە پێداویستییەکانی خەیان دەبن، دەستکاری دەکەن بە پەرەکانی خەیان و بەکاریدەهێنن. لە ئەنجامی ئەوەی لە قۆناغی پێشوودا هەڵە تێگەیشتن بوو لە مارکسیزم یان تێڕوانینێکی جەماوەری بە مارکسیزم یان پێداچوونەوە بە مارکسیزم لە پێگەیەکی جەماوەرییەوە، ئەمجارەمان بینی کە ئەم ئاڵایە بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی جیاواز بوو، نێک ئەوەی کە هەندێک کەس زێر کەم بوون پەروەردە بوون یان بە نموونە لە پۆپۆلیزم، ئەوان بەم شێوەیە لە مارکس تێگەیشتن. نەخێر، بە پێچەوانەی بزووتنەوەی "پۆپۆلیستی"، بزووتنەوەی "چەپی نەتەوەیی" بزووتنەوەیەکی دیکەی کۆمەڵایەتییە، جەمسەرێکی دیکەی کۆمەڵگایە و جیاوازە لە بزووتنەوەی کرێکاری کۆمۆنیستی و لە ئەنجامدا هاوئاهەنگی کۆمەڵایەتی بینینی کەشێکە جیاوازی سەرکیە بیست ساڵ لەمەوبەری نەوان ئیە

بوو و ئەمە دەسا پێش ئەستا کەئەم باسانە پێگەیشتن و حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری دروست بوو.
لەو دە دوانزە ساڵەدا ئەم خولە تێپەڕی، کاتێک تێگەیشتین کە خەباتی فیکریمان لە بنەڕەتدا هێکارێکە لە خەباتێکی کۆمەڵایەتی قوووڵتردا، و پێویستە بچین بنکە کۆمەڵایەتییەکەی ببینین و بیر لە بزووتنەوەکان بکەینەوە و لەوەش بەرنامەی کە دەبێتە بەڵگەنامەیەکی حزبی، کە لە بنەڕەتدا ئەو خەی وەک نوکی تیژی بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی دەبینێت کە دەتە گەڕپانەکە و جیاوازییەکی لە بزووتنەوەکانی تر دەزانێت. ئەم بەرنامەیە جیاوازی بەقەدەر جیوازی نیوان زەوی وئاسمانی لێگەڵ بەرنامەی پێشوودا هەبوو، کە خەی وەک نوکی بزووتنەوەیەکی فیکری کە پێویستە ڕەخنە لە بیرکردنەوەکان بگرێت و چەپۆکان بهێنێتە سەر عەقڵ ئەم ئاڵای بزووتنەوەیەکی بابەتییە، لایەنی بەرامبەر وەک بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی دەیناسێت و هەوڵ دەدات وشەیەک بڵێت کە یارمەتی چینە کۆمەڵایەتییەکەی بدات بۆ ئەوەی لە مەیدانەکەدا ئامادە بێت و بە جۆرێک باسکردنی دەسکەوتە باسکەیە لە دەسکەوتە بە گەینی کەمێگا لەڕدایە کە بەرنامەی "دنایەکی باشتر" لە سنووری کورتی تەدەپەڕێت لە بزووتنەوەیەکی هەزری تایبەتمەنددا کە ئەگەر بڵێیت "ف" هەمووان تەدەگەن کە مەبەستت "فەرهەزاد"ە. هەوڵ دەدات بنەماکانی خەی ڕوون بکاتەوە بۆ ئەوەی زۆر کەس تێبگەات. هەوڵ دەدات جارێکی دیکە لە ڕوانگەی ئەو بزووتنەوە کۆمەڵایەتییانەی کە ئەم کۆمۆنیزمیان کردۆتە ئاڵای خەیانەوە سەیری مێژووی کۆمۆنیزم بکات. هەوڵ دەدات لە ڕوانگەیەکی کۆمەڵایەتییەوە سەیری پەداچوونەوەی مارکسیزم بکات نەک لە ڕوانگەیەکی ڕەشنبیری-ئایینییەوە. چونکە پێش ئەم مشتومڕانە، کەسێک کە پەداچوونەوەی بە بیری مارکسدا دەکرد، پەی دەگوترا پەداچوونەوەخواز. وەک ئەوە وایە کەسێک ئایین بەجێبهێڵێت و بیەوێت لێکدانەوەیەکی نوێ لەسەر بنەما ئاینییەکان دابنێت. ئەوان پێیان دەگوت ڕیفیزیۆنیزم و بە لادەر ناویان دەبرد تەنانەت لە چوارچێوەی فیکری کۆنیشدا.

بینیمان کە ڕیفیزیۆنیزم، بە نموونە کۆمۆنیزمی ڕووسی، کۆمۆنیزمی چینی، ئەمانە ئاڵای بزووتنەوە بەرژەوەندییە بابەتی و کۆمەڵایەتییەکانن کە دەتوانرێت بەرژەوەندییەکانیان پیشان بدرێت، ئابووری پشتی خەی نیشان داوە، بەرژەوەندیە سیاسییەکانیشی نیشان دراوە. ئەم پەداچوونەوە نییە بە بەچوونەکانمان. ئەم بزووتنەوەیەکە لەبەردەمماندا بەو هەموو سوودە ماددییانەی کە پێویستی بە پەداچوونەوە بە بیرکردنەوەکانیدا هەبوو. وە لە

ئەنجامدا بینینی هەوبەدەوبوونەوەی فیکری وەک هەندێکی هەوبەدەوبوونەوەی کۆمەڵایەتی جیاوازی سەرکی بوو. ئەمەش لەم بەرنامەیەدا هێنگ دەداتەوە. واتە ئەجارییان کە بەرنامەی "دنیایەکی باشتر" دەخوێنیتەوە، بۆت دەردەکەوێت کە ئەم بەرنامەیەکە کە تیایدا یەکێک لەو بزووتنەوانە، بزووتنەوەی کۆمۆنیستی کرێکاری ، بەچوونی خۆی لەبارەی جیهانەوە دەردەبڕێت. ئەم باسی هەوبەدەوبوونەوەی فیکری ناکەین. هەڵوێستێکی تیاری نییە. قسە لەسەر خستنەڕووی زنجیرەیەک بیروباوەڕی جیاواز نییە. باسکردن لە ناساندنی بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی جیاوازە.

ئێستا دەتوانرێت لە چ وردەکارییەکدا باسی بکرێت کە خۆی نیشان دەدات. بەڵام هەم لە شێوازی نووسینی بەرنامەکەدا، هەم لەو پرسانەی کە دەیگرێتەوە و هەم لە شێوازی پەلەنکردنی ناوەکۆکەدا، وا دادەنرێت کە ئەم بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی کرێکاری-کۆمۆنیستییە بە پێچوانەی بزووتنەوە بەرژوەوەندیخوازەکانی دیکە، لەوانە ئەو بەرژوەوەندییەی کە لەژێر ناوی خۆیدا قسە دەکات تا ئەو بەرژوەوەندییەی کە لەژێر ناوی سۆسیالیست قسە دەکات و دەیەوێت ئەم ململانێ کۆمەڵایەتییە بەرەوپێش ببات. جێگای سەرنجە کە ئەم بەرنامەیە سەرەتای پرسیارێک بوو بە ئەمە کە بە بەچوونی من بە یەکەمجار لە زۆرێک لە وڵاتانی جیهاندا کۆمۆنیزمێکی دەخالەتگەری کۆمەڵایەتی سەرهەڵدەدات کە ئیشی بە دەسەڵات و دەیەوێت مامەڵەگەڵ پرسی دەسەڵاتدا بکات. نایەوێت تەنها هەڵخەڵگرێکی ناڕازی کۆمەڵگا بێت، گروپێکی فشار بێت کە لە دەرەوە قسە دەکات. ئەم بەرنامەیە بەڵگەنامەی کۆمۆنیستێکی دەخالەتکەر، بەم مانایە و حز بەرەو لەژیکی ئەم خرێکە چەقکەشە و لە ئاستیدا خرێکە دەگەڕێت بە هەڵکخراوێکی دەخالەتکەری جددی.

سابر: خاڵێکی زۆر سەرنجڕاکێشت هێنایە ئاراوە، و بە تەواوی دەگەڵتەوە بە ئەو پرسیارەی کە دواتر ویستم بیوروژێنم، و ئەویش قسەکردنە لەسەر کۆمۆنیزم لەم دەخێی ئێستادا، دەیێی دوایی، و ئەوەی کە کاتێک کەسێک ئەم بەرنامەیە دەخوێنێتەوە، یەکەم پرسیار ئەوە کە دەیپرسن و بەزاری زیاتر لەم پرسیارەیە یەکێتی سۆڤیەت چییە؟ چۆن دەزانرێت کە کۆمۆنیزمی کرێکاریش دوچاری هەمان شێوە نابێتەوە ؟ بەڵام پێش ئەوەی وەڵام بدەیتەوە، دەبێت داوای لێبوردن بکەم و جارێکی تر وەک یەکەم پرسیار ئەم پرسیارە دەکەین لە ئادیێی ئینتەرناسیۆنالەوە

بەشی سێیەم 23:36 خولەکە

سابر: پێش ئەوەی پرسیارەکان بوروژێنم، گوێگران ئاگادار دەکەمەوە کە دەتوانن دەقی بەرنامەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری لە سایتە جیاوازەکانەوە وەربگرن، ڕەنگە سایتی "هەفتانە" ئاسانتر بێت لە سایتەکانی تر. باشە بەرنامەکەتان خوێندووەتەوە و پێشوازی لە سەرنج و پرسیارەکانتان دەکەین.

حیکمەت: دەتوانم خاڵێک بە وقسەکەتان زیاد بکەم؟

سابر: فەرموون

حیکمەت: ئەم سایتەی تۆ باسی دەکەیت، نازانم لە سەدا چەندی ئەم دەیان ملیۆن کەسە کە سیاسەتیان کەشەی ئەوانە بێاستی دەتوانن دەستیان بە ئینتەرنێت بگات. لە ئەنجامدا یەکەم داواکاریم ئەوەیە کە ئەوانەی دەستیان بە ئینتەرنێتەوە هەیە و دەتوانن بچنە سەر ئەو سایتانە، لە ئینتەرنێتەوە ئەم بەرنامەیە دابەزرێنن و دووبارەی بکەنەوە و بیدەن بە هەمووان. خاڵی دووەم ئەوەیە کە ئەم بەرنامەیە تەنیا لە ئینتەرنێتدا نییە، ئەم بەرنامەیە لەسەر زەمینە و بە نووسراو لە زۆر بازنەی ئەراندا بەردەستە و بە تایبەت ئۆگەر لە پەیوەندیدا بیت لەگەڵ بازنە چالاکەکانی کرێکاری یان بازنەی ڕۆشنبیری چالاک، بە دڵنیاییەوە دەیدەزیتەوە ئەم بەرنامەیە. وە ئۆگەر کەسێک بیەوێت بە تایبەتی بە نووسراو وەریبگرێت، ئەگەی جیاواز هەیە. دەتوانن بەمان بنووسن و نامەمان بە بنێرن تا بتوانین ئەکبخەین بە ئەوەی ئەم بەرنامەیە بگاتە دەستیان.

سابر: زۆر سوپاس بە ئوونکردنەوەکەت.

حیکمەت: تکایە.

سابر: گفتوگۆکەمان گەیشتبووە ئەم ئاستە کاتێک وتت چۆن "دنیایکی باشتر" لە هەمان کاتدا بەڵگەنامەی بزووتنەوەیکی کۆمۆنیستی دەخاڵەتکەرە. لە ئەزموونکانی خەمدا بینیومە کە زۆر کەس ئەو پرسیارە دەکەن کە ئەم "دونیای باشترە" قسەی باش دەکات، چەندین ئایدیالی باش دەخاتە پێشەوە، زۆر باشە بە جیهان ببێت دونیا بەو شێوەی لە بێت کە ئەم بەرنامەیە دەڵێت، بەڵام ئەوان دەنێن باسی شکستی یەکێتی سۆڤیەت و ئەزموونی یەکێتی سۆڤیەت و ئەڵێن باشە چۆن دەزانرێت کە ئەمە کردەییە و دەکرێت؟ لەبەردەم ئەم پرسیارە گشتییەدا چی دەڵێی؟

حیکمەت: لەلایەکی ترەوە چۆن دەزانرێت ئەو قسانەی دروست کردووە؟

سابر: بەڕێز.

حیکمەت: بە بەڕای من ئەم پرسیارەکی دروست نییە، چونکە، پێش هەموو شتێک، جیهان بە پێی پێشبینیی کەس نەچووە تەپشێوە. ئەگەر لە ساڵی ١٣٥٠ لە کەسێکیان بپرسیایە ئایا ڕۆژێک مۆلاکان دێنە سەر کار، دەتگوت مەحاڵە، چۆن ئەم مۆلایانە هاتنە سەر کار؟ ئەم کەسانە کە دەچنە سەر گۆڕکان نوێژ دەکەن و دواتر پارێک دەخەنە ناو دەستیانەوە و توێژکی وەلانراو و شوێنی گاتەجاڕی خۆکەن، چۆن ئەمە بێنە سەر کار؟ پاشان بینیمان کاتێک مۆلاکان بە کۆکی ئەمریکا هاتن هەنانیە سەرکار ، بە نموونە کە بیری لەوە دەکردەوە کە خۆکی پێی ڕووتی ڤێتنام دەتوانن ئەمریکا لە وڵاتەکەیان دەربکەن؟ ئەوان کردیان کە بیری لەوە دەکردەوە کە ئێستا دەتوانین لە گۆشە دوورەکانی جیهان دابنیشین و بچینە پشت کۆمپیوتەرەکەوە و لە هەمان ساتدا بە چوار ڕستە بتوانین بانگی هەموو جیهان بکەین یان هەریەکەمان بتوانین کۆنفڕانسێکی تەلەفزیۆنی یان ڕادیۆ لەسەر ئینتەرناشنال دابنێین تۆی ئینتەرنێت و یەکتر ئاگادار بکەنەوە؟ کە بیری لەوە دەکردەوە کە بزووتنەوەی ناڕازایەتی دژی سەرمایەداری دەتوانێت لە هەمان کاتدا لە ئەمریکا و ئەورووپا لە گۆگڵی ئینتەرنێتەوە خۆی ڕێکبخات کە ئەمش نموونەیەکی دیکە بوو تەنها چەند هەفتەیەک لەمەوبەر. بەهەر حاڵ جیهان بە پێچەوانەی چاوەڕوانییەکانەوە دەجووڵێت و زەر شت کە بەلامانەوە مەحاڵن، دوای حەوت هەشت ساڵ بە تەواوی دەبنە مومکین. لە ئەنجامدا پێم وانییە زەر شت لەسەر ئەو لایەنە حساب بکرێت کە هەرگیز ڕووی نەداوە یان ئەزموونی نەرێنی لە ڕابردوودا. پێم وایە پێویستە کەسێکی دادپەروەر و ژیر دابنیشێت و بیر لەوە بکاتەوە کە ئایا شتێکی وا، ئاسایەکی وا، هێزی ماددی هەیە بە درککردن و خەبات بێ، ئایا چانسی سەرکەوتنی هەیە؟ ئایا بە تەواوی لە هەوادایە یان یەکێک لەو ئۆگرانەی کە کۆمەڵگا دەتوانێت بەرەو ڕووی بەوات؟
بەڕای من ئۆگر کەسێک گەیشتبێتە ئەو بڕوایەی کە ئەمە بە تەواوی لە پێی لە هەوادایە، واتە ئەم باسانە بە تەواوی مەحاڵن، ئەو هێزانەی کە باسی دەکەین لە دیمەنەکەدا نین، بابەتی نین، باشە، بە سروشتی ، ناتوانرێت لەگەڵ ئەم هەڵەدا هاوتەریب بکرێن. بەڵام بە بەڕای من زەرینەی ئەوانەی کە خەبەخشن و بەیانی تا شەو دەڵێن و کەیارەک بە کارەکەیان دەدەزنەوە و پێیان وایە چیترتاکەتایی جیهان ناتوانێت بەم شێوەیە بمێنێتەوە، دەتوانن ئەم هێزە گەورەیەی لە چینی کرێکار و ئەم هێزە گەورەیەی ئازادیخوازان کە زەرکیان کرێکار نین، ئەو هێزە گەورەیەی یەکسانی کە پێموایە لە سەدا پێنجای دانیشتوانی

جیهانی تێدایە چونکە ژنن و جیاکارییان بەرامبەر دەکرێت، دەتوانن پێکەوە جیهانێک بنیات بنێن کە نێک لەسەر بنەمای ئاوەزی کۆمیونیزمێک چێن سوودمەند دەبن، بەڵکو لەسەر بنەمای ئاوەزی هەموو کەسێک بتوانێت بە جۆرێک بە کۆمەڵگا بڵێت کۆموکۆیەکانیان چین، پێداویستیەکانیان چین، و کۆمەڵگاش دادنیشێت و پلانێک دانێت لەسەر چۆنیەتی چارەسەرکردنی ئەم کێشانە و وەڵامدانەوەی ئەم پێداویستیانە و بەرهەمهێنان بۆ شێوەیە ڕێکبخێن ئایا ئەمە پراکتیکییە؟ ئەگەر شەست ساڵ لەمەوبەر گوتیان پراکتیکی نییە، ئێستا دەبێت پراکتیکی بێت. ئێستا من و تۆ دەتوانین دابنیشین، هەر دەسەاتێکی پلاندانان دەزانێت تەنانەت بۆ شۆڕیێکی شەخسی چیمان دەوێت، ژمارەی پەمان چێندە، قەبارەی جلوبەرگەکەمان چێندە، دەتوانین چ کتێبێک بخوێنینەوە، چی سەرقاڵمان دەکات، چێند دەتوانین کار بکەین، چ ڕۆژێک دەتوانین ئەمە دەین.ئەفسەر. هەموومان دەتوانین بۆ ئاسانی بۆ تەکانی ئێستا ئەم بابەتە ئاگادار بکەینەوە، هەروەها بۆ ئاسانترین مەدڵی بیرکاری و پلاندانان ئاسانە تێبگەین کە پێویستە هەموو کەسێک لە بیانییەوە تا شەو چی بکات بۆ ئاوەزی ئەم سیستەمە کار بکات.

لە ئەنجامدا سۆسیالیزم هەرگیز لە ڕووی فیکری و تەکنیکییەوە وەک ئێستا پراکتیکی نەبووە. هەرگیز ئاوەندە سادە نییە کە ئێستا مرۆڤ بتوانێت لە ماوەی شەش مانگدا هەموو مندااڵنی ئەفریقا بکوتێت. هیچ کات چارەسەرکردنی کێشەی خانووبەرە لە ئێستا زەرتر پراکتیکی نەبووە. ئێستا بەدنیاییەوە دەتوانرێت بۆ چارەسەر بکرێت. سەدیەک لەمەوبەر، هەشتا ساڵ لەمەوبەر، کە شەشی بەلشەفی ڕوویدا، دەکرا بڵێین سەردەمی چرای فتیلە بووە و زەر شوێن هەشتا کارەبایان نەبووە. بەڵام ئێستا، ئەگەر کەسێک پێی وایە جیهان ناتوانێت سیستەمێکی عەقڵانی دابنێت بۆ ئاوەزی بەشەت کاکە لەبری ئاوەزی بیر لە قازانجی مایکرۆسۆفت و ئای بی ئەم و کۆمپانیای بەرهەمهێنانی چێک بکاتەوە، لەبری ئاوەزی بیر لە قازانجی سیستەمی بانکی بکاتەوە، وەرن بیر لەم کەسانە بکەنەوە کە دەیانەوێت بژین با بزانین چییان دەوێت، چ شتێکیان کەم، چییان پێویستە، لە کوێ پزیشک کەمن، لە کوێ پزیشک زەرن، کە دەبێت ئاهەنانیان پێ بکرێت، کۆمەڵگا دەتوانێت بە چ ئاراستەیێک ئاگاداری بێت ئاسانکاری دارایی هەیە پێداویستیەکانی هەموو کەسێک، ئاسانکاری ماددی هەیە. یەکێک لە بەردومانەکانی یوگۆسلاڤیا بەقەد تەواوی خەرجییە تەندروستییەکانی ئەفریقا بەمبی "بەفیەدا". واتە ئەو پارەیەی کە لە بەردومانکردنی یوگسلاڤیا خەرجیان دەکرد، ئەفریقای لە نەخشی ئایدز ڕزگار دەکرد،

بەو پارەیە. لە ئەنجامدا ئۆگاری هەیە. لە ئەستادا یەکێک لە مشتومڕە سەرکییەکان لە هەڵبژاردنەکانی ئەمریکادا ئەوەیە کە چەن ئەو چەند سەدان ملیار پارەیە خەرج بکەن کە وەک زیادەیەک لە بودجەی خۆیان لەبەردەستیاندایە بەهەی دە ساڵ ئاوەدانی ئابووری و پشتیوانی خەڵکەوە، کەی خەرجی بکەن، بیدەن بە دەوڵەمەندەکان، یان بیهێنەوە یان بە نموونەلە شتێکی تر خەرجی بکەن.

سەرچاوەی دارایی، ئۆگار، تەکنەلۆژیا، زیرەکی، پێویستی، زانیاری هەیە بە ئەوەی سۆسیالیزم بە پراکتیکی بکات. پرسیار ئەوەیە ئایا ئیرادەی سیاسی هەیە؟ ئایا هەزەك هەیە بتوانێت بەرگری ئەم بەرژوازییە زەبەلاحە و ئەم چینە سەرمایەدارییە بشکێنێت، کە ئێستا تا ددان پێچەکن و کەنتۆڕەکەی بەسەر هەموو پارچەکانی جیهاندا بڵاوبووەتەوە؟ کەمینیزم سەبارەت بە ئەمەیە، سەبارەت بە ئەمەیەکە بڵێ، ئەمە دەستاتە. ئەم دەستاتە هەزی جیهانی چینی کرێکارە. هەزی سەرمایە، هەزی سەرمایە، گەورەیی سەرمایە لە ئەقڵیەکی پشتووی ئەم خولەدا، گەورەیی و دەستات و هەزی ئەم چینەیە. کەسانێک کە دژی چینە سەر کار. کاتێک دەڵێین چینی کرێکار مەبەستم تەنها ئەوانە نیین کە بە کلیل کار دەکەن. ئەوانەی لە پرۆسەی بەرهەمهێناندا دژی چینە سەر کار و کارەکانیان دەفرۆشن بەشێکن لە دابەشکردنی کار لە جیهاندا بە دروستکردنی شتەکان، بە دروستکردنی خزمەتگوزاری، بە دروستکردنی ئاسانکاری. وە هەر لە دەستاتی گەورەی ئەم خەڵکەوەیە کە بە لایەکی کەم چەند هێندە دەکرێت و خەی وەک هەزی گەورەی سەرمایە نیشان دەدات، دەستاتی ئەم سوپایانە دەستاتی کرێکارانە، دەستاتی ئەم حکومەتانە دەستاتی ئەم کرێکارانە ، کە بەم شێوەیە لە سیستەمی سەرمایەداریدا خێی لە دەستی ئەو کەمینەدا نیشان دەدات. دەکرێت ئەمەیان لە وەربگیرێتەوە. پراکتیکییە.
بە جۆرێک زۆر شتی تر پراکتیکی نین. ئۆگار بڕیت لە ئۆراندا دەکرێت بە نموونە کەمپەینگایەک بنیات بنرێت کە تیایدا ئەم هەموو لێکۆڵەرەوە، هەموو ئێشکەنجەدەرەکان، هەموو ئەم لومپانە کە لە کاردان دەبنە دیموکرات و دژن، ئەز لە بیروڕای یەکتر بگرن، دژنگ بدەن و بچووون وەربگرن، و ئەز بگرن ئازادی ئادەربینی یەکتر.ئەوان دەیکەن، من دەڵێم ئەمە خەیاڵییە. زۆر خەیاڵییە کە لە ئۆراندا سەرمایەدارەکتان هەیە کە ئەز لە خەڵک دەگرێت. چونکە ئەگەر ڕەز لە سوودەکانی شەڕ نەگرێت، ئەوا کولتوور و ئاینەکەی هەروەها دەبێت سەری خەڵك ببڕێت. بەڵام بەتەواوی پراکتیکی چینی کرێکاری ئۆران هەستن و بێنە مەیدان و دەستات بگرنە دەست و

کۆمەڵگایەکی شارستانی بنیات بنێن. ئەمش زۆر پراکتیکی تر. ئەو چاوەڕوانییەی کە لە ئێراندا بەرژوەوەندییەکی دەموکراتیک و کۆمەڵگەیەکی هاوشێوەی فەرەنسامان دەبێت لایەن بەرژوەوەندی ستەمکار و بەدبەختی ئێرانەوە، خیاڵێکە. ئەو چاوەڕوانییەی کە چینی کرێکار کە هیچ بەرژەوەندییەکی لە هیچ ستەمکارییەکدا نییە، بێتە دەست دەسەڵات و کۆمەڵگەیەکی شارستانی دروست بکات، تەواو پراکتیکییە.

من دەمەوێت بەم دەبە لەسەر ئەم بنەمایە حوکمی سەسیالیزم بدرێت. ئایا ئەو هێزەی کە دەتوانێت پێتانسێل بێت بوونی هەیە؟ ئایا ئەمە سیستەمێکی عەقڵانییە؟ ئایا ئەم پێداویستیانە بوونیان هەیە کە دەڵێن؟ ئایا ئەم دژایەتیانە بوونیان هەیە و ئایا ئەمە چارەسەری بابەتیانە یان نا؟ ئەگەر بابەتی بێت، ئەوا دەگەڕێتەوە بە پرسیارکەر، بەشداری بکەیت یان نا؟ چونکە ڕوونە، پێویستە بە وردی بگوترێ ئەگەر بەشداری بکەیت. دروشمی ئەمە ئەوەیە "ئەگەر بەیت ئەوە ڕوودەدات". ئەگەر کەسێک لە تێنیشت چاڵێکە دابنیشێت، ئەوە ڕوونە کە ناتوانرێت. بەڵام ئەگەر ئەمە قبوڵ بکەین کە ئەمە ڕەگەزی ڕزگارکردنی مرۆڤایەتییە، ئەوا پێویستە پێیوەست بکرێت، ئەگەر ئەوانیش بەشداری بکەن، بە دڵنیاییەوە ڕوودەدات. زەحمەت نییە مرۆڤەکان بە تایبەت مرۆڤە ماندووەکان، کەسانی شارەفمەند، کەسانێک کە بە فریودانی ئەوانی تر ناژین، قەناعەت پێبکەین کە سەسیالیزم ڕەگەزێکە بە ڕزگاربوون و دەتوانرێت پێیوەندی پێوە بکرێت و کاردەکات. میدیا و قسەکەرانی چینی دەسەڵاتدار و مامۆستایانی زانکۆکانیان و ئەوانەی کە پارێیان پێدراوە بە ئەوەی ئینکاری ئەمە بکەن، ئەوانەن زەرترین ئەو ئارگیومێنتانە فڕێدەدەن. ئەگینا ئەمە هیچ کێشەیەکمان نەبووە لە قەناعەت پێکردنی کەسێکی ئاسایی شایستە کە دەبە بچێتە ناو ئەم بزووتنەوەی کۆمۆنیستیەوە و ئەم شتانەی بە تاقی بکاتەوە. کێشەکە هەمیشە کاتێک دروست دەبێت کە مامۆستایەکی دیاریکراوی زانکۆ دێت و دەڵێت ئەم شتانە خیاڵین، یان کاتێک ڕۆژنامەنووسێکی دیاریکراو کە کەرسێکی لە جەنگی ساردا بینیوە دێت و دەڵێت مومکین نییە. یان کەسێک کە بەرژەوەندیەکانی داوای ئەوە دەکەن کە بەم شێوەیە ڕوونەدات، بەرژەوەندیەکانی داوا دەکەن کۆمۆنیزم گۆشە نەکات، دێت و دەڵێت بەڵێ ناکرێت، پراکتیکی نییە! بەڵای ئەمە تەواو پراکتیکییە. قورسە بەڵام پراکتیکییە.

سابر: پرسیارێکی تر کە من لانی کەم خەم هەمە، ئێستا ڕەنگە بگەڕێتەوە بە لایەنە تایبەتمەندەکانی خۆت، چۆن کارت کرد بە نووسینی ئەم بەرنامەیە؟ چونکە هەندێک لە پارچەکانی لە وردەکاریدا

زەر وردن؛ تە چوویتە بە نموونە داواکاری سەبارەت بە تەندروستی گشتی یان زەر شونی تر. ویستم بزانم چەند کاتت پێچوو تا بەرنامەکەت نووسی.

حیکمەت: ئاخ، ئاخ، ئاخ. لەو هەژدەی کە بەیار بوو ئەم بەرنامەیە بنووسرەت تا ئەو هەژدەی کە نووسرا، پەم وایە دوو ساڵی خایاند، ئەگەر زیاتریش نەبوو. بەڵام بەو مانایە نییە کە لەم دوو ساڵەدا بەردەوام لە پشت مێزەکەوە دانووسم. هەندێک جار کارەکە بەفیڕۆ دەچوو و ئەم بەرنامەیە لە ماوەیەکی کورتدا بە ماوەیەکی درێژ دانووسرا. بەڵێزان بڕیە سەختەکە ئەوە نەبوو کە تە وتت. چونکە کاتێک مرۆڤێک دەگاتە تەمەنێک و دە یان پانزە ساڵ سەرقاڵی داواکردن بوو، بە دەوری خەیدا دەڕوانی و دەینووسی، بە نموونە مافی تاوانباران، تەماتبار، یان تەرازووی دادگای دادپەروەرانە، چی بکرەت، ئەوە وایە نێک ئەرکێکی قورس، یان مافی منداڵان. بەڵای من زەحمەت نییە بە کەسێک کە ماوەی شەش مانگە بە وردی سەیری ئەم بابەتە بکات یان گرنگی بە دەخی منداڵانی کەمئەگادا داوە، بڕگەنامەیەک بنووسەت، زنجیرەیەک داواکاری کە گوزارشت لە بنەماکانی خواستەکانمان بکات سەبارەت بە مافی منداڵان لەم کەمئەگایەدا. بەشی دووەمی بەرنامەکە نوسینی قورس نەبوو. ئەنگە کاتێکی زەری دەوەت بەو مانایەی کە مرۆڤ دەبەت دنیابەت لەوەی کە ئایا ئارەزووی جددی هەیە کە بەدی نەهێناوە یان نا. باشە ئەوە ووونە کە ئەم بەرنامەیە چەند جارێک هاتووە و رەیشتووە و هەندێک کەس کەمئنتیان لەسەر کردووە و ئاماژەیان بەوە کردووە کە هاوکار بووە.

زەحمەتیەکە بەشی یەکەم بوو، واتە بەشی بنەڕەتی و ئەو بەشەی کە تەیدا ڕەخنە و ووونکردنەوەی خەمان لە کەمئەگای سەرمایەداری و بنەماکانی ڕەخنەی سیاسیستی دەخینەوو. بەم مانایە، بە هەڵبژاردنی زمانی گونجاو، بە هەڵبژاردنی شێوازی نووسینی گونجاو بە ئەو جۆرە کارانە، بە ئەوەی بزانەت دەبەت چ بابەتی هەبەت، بە نموونە هەڵبژڕەت کە ئایا شەش پڕۆگرافی هەیە یان هەشت پڕۆگراف و ناونیشانی ئەمانە چین . وە کام ێستە لەم باسەدا زەڕە، کام ێستە زەر نییە، کام خاڵ لەدەست درا. بەڵای من سەختیەکە لە بەشی یەکەمدا بوو. لە بەشی دووەمدا مرۆڤ بە خڕایی تەدەگات کە بەڵێ، ئەمە لەبیرمان چوو باسی کاتکانی زیادە بکەین و دەبەت یاسای کاتکانی زیادە زیاد بکەین. بەڵام کاتێک دەرفەتکی یەک لاپەڕەیی و یەک لاپەڕەیی و نیوت بە ڕەخنەکانت بە کوڕتی لە سەرمایەداری دەربەیت، بە هەی ئەو قەبارە بچووکەی کە بە کارەکەت هەیەتی، کاتت

دەوڵەت. لە ئەنجامدا بەشی یەکەم زیاتری خایاند. بەڵام رەنگە ئەو بڕە دیاریکراوە کارە کرابێت، چونکە کاری نووسین وەکو ئەو کاتە نییە کە لەسەر مێزکە دانیشیت ئەو کاتە نییە کە بەسەرت بردووە. هەموو ئەو ساتانە لەگەڵ تێدان تا دواجار دەنووسرێت. لە ئەنجامدا ناتوانم پێتان بڵێم چەندی خایاند. بەڵام تەواوی پرسەکە، ئەو بڕەزامەندییە بە ئەمە بە نووسینی بەرنامەیەک تا نووسرا و درا بە کەنگرە و کەنگرە پەسەندی کرد، پێم وایە نزیکەی دوو ساڵی خایاند. ئێستا بە تەواوی لەبیرم نییە.

سابر: پێت وانییە ئەوەندە کاتی خایاند، چونکە ناچار بوویت لە رووی فیکری و شیکارییەوە لەگەڵ شتێکدا رازی بیت؟ یان دەبە جۆرێکی تری ئەم پرسیارە بکەم؛ ئایا نووسینی بەرنامەکە خەی خاڵی وەرچەرخان بوو بە تە لەووی سیاسییەوە؟

حیکمەت: بە من خاڵی وەرچەرخان نەبوو لە ووی چەمکییەوە، نەخێر. بەو مانایەی کە بەڵم لە پرسەی نووسینی ئەم بەرنامەیە یان بە نووسینی ئەم بەرنامەیە، مەقولەیەکم دیاری کرد کە پێشتر بەم دیاری نەکردبوو. ڕەنگە ئەوەی مەبەستتە ئەوەیە، بە نموونە باسکردنی پرسی نەتەوەیی، شێوازی ماملەکردن لەگەڵ پرسی نەتەوەیی یان پرسی دیموکراسی یان ئایین تەنانەت بە مانایەک، ئەمانە ئەو خاڵانەن کە ئەمە لە بەاوکراوەکانی حیزبەدا بابەتیان لەسەر دەنووسین لە کاتێکدا خەریکی نووسینی ئەم بەرنامەیەین. ئەمە ڕاستە. بەڵام تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە تەوانینی ناوخەیی منەوە هەبوو بە ئەو پرسە، هیچ گومانێکم نەبوو کە دەبە چی لەبارەی پرسی نەتەوەییەوە بگوترێ. لەم ساتەدا کە دەستم بەم بەرنامەیە گرت، دەمزانی کە خواستی ئەمە سەبارەت بە پرسەکە دەبە ئەمە بەت نەک کلیشە ئاساییەکە. یان بە نموونە لێرەدا چۆن دیموکراسی بهێنرێتە پێشەوە، یان پرسی چاکسازی و شەش چۆن بێتە پێشەوە، یان چۆن پرسی چاکسازی و شەش بهێنرێتە پێشەوە؟ زۆرێک لە تەوەرەکانی ئەم بەرنامەیە لە ماوەی سێ چوار ساڵدا لە خەباتی فیکریی ناو حیزبی کۆمۆنیستی ئێران و لە چوارچێوەی حیزبی کۆمۆنیستی ئێراندا وروژێنران. چونکە هەڵی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری تا ادەیەک لە ڕەخنەگرتن – تەنانەت چەمکەکانی مارکسیزمی شەشگەڵانە – ئەو چەمکانە داەژرا کە پێش ئەوە لە حیزبی کۆمۆنیستی ئێراندا هەمانبوو و ئەم سەبەرەی ووناکی دەربەدرا. بەم شێوەیە خودی چەمکەکە قورس نەبوو. کارێکی نوێ بوو. واتا نووسینی ئەمانە وەک بەڵگەنامەیەکی کورت لە چەند دێڕان لاپەڕە. نووسینی بابەتێکی چل لاپەڕەیی لەسەر کێشەیەک زۆر ئاسانتر

لە بابەتێکی پێنج لاپەڕەیی کە بیرۆکەت هەمان شت بێت و بە شێوەیەکی کاریگەر بیێت. لە ئەنجامدا ئەستەم بوو لە هەموو ئەو هاوگایانەی کە دەتوانیت ئەم باسە بخەیتەروو، کامیان گونجاوە، کام زنجیرە پێستە لە کۆتاییدا قسەت بۆ دەکات، هەڵبژێریت. ئەم لایەنە بۆ من قورس بوو. مەبەستم ئەوەیە زۆر بیرم لێکردەوە تا دواجار بڕیارم لەسەر ئەم فۆرمات و شێوە تایبەتە دا. بەڵام ئەو هەناسەی کە دەبوو هەنرایە پێشەوە، ئەو هەناسەی هاوونکردنەوە کە دەبوو بێتە پێشەوە، پێموایە لەم خاڵەدا کە دەستمان بە نووسین کرد، ئەمانەمان هەبوو. منیش بەوام وایە.

سابر: پێت وایە ئەم بەرنامەیە تا ئێستا چ ڕەنگی هەبووە؟

حیکمەت: پێموایە بە شێوەیەکی بەگشتاوە ناسنامەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری و هەڵگری ئەمەی پێناسە کردووە. واتە ئەم بەرنامەیە، من وەک خۆم پێم وایە ئاگەر هەموو ئەو نووسینانەی لەم بیست وچەند ساڵەدا نووسراون پێکەوە بکرێن، ئەم نووسراوە دیارترینیان دێتە دەرەوە. لەبەر گشتگیربوونی و لەبەر پوختی و لەبەر ئاوەزی پرسەکان دەگرێتەوە، بە جۆرێک هەموو وشەی دیدگایەکی وتووە. دەتوانن لە خودی ئەم بەرنامەیەدا سەرەداوی بەشی زۆری هەر هاوونکردنەوەیەک بدەزنەوە. ئێستا، با ئەو خاڵە نوێیانە بەجێبهێڵین کە دواتر پێشکەشمان کران. گرنگییەکەی بە بەوای من ئەوەیە کە شوناسی مارکسیزمی شۆڕشگێڕی بە شێوەیەکی نوێگەراوە و بە مانایەکی هاوون نەکراوە جێگیر کرد و لە یەک شوێن داینا. ئێستا لەو حەوت هەشت ساڵەدا کە بەسەر بڵاوبوونەوەی ئەم بەرنامەیەدا تێپەڕیوە و لەو کاتەوەی بەچوونکانی ناو بەرنامەکە خراونەتەروو و داڕژراون، چیتر کێشەمان لەگەڵ ئەو پرسانەدا نییە. وە بە هاوونی نیشان دەدات کە ئەم چەپە کە قسەکانی لە بنەماڵەی چەپی نەریتی نییە. چ لە ئێران و چ لە ئەوروپای ڕۆژئاوا. دەریدەخات ئەمانە ماوئیست نین، ستالین نین، ئەمانە تڕۆتسکیست نین، ئەمانە خەڵکی نین، ئەمانە چەپی دژە ئیمپریالیستی ئەمریکای لاتین نین، ئەمانە جۆرێکی دیاریکراوی کۆمۆنیزمن.

لە ئەنجامدا ئەو پێشکێشەی کە لە سەرەتای باسەکەدا ئاماژەم پێکرد، ئەنجامدرا. ئەم شوناسە پێناسە کرا. چەندە توانی لە دەوری خۆی هێزکۆبکاتەوە، ئێستا ئەمە شاهیدی گەشەی بەرچاوی ئەو کەسانە دەبینن کە تەنانەت بەشداری ئەم بەرنامەیە دەکەن، ئەم هەڵە. پێویستبوون یان نزیکبوونەوە لە حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری هاوتێکی خەراتری بەرزبوونەوەی هەبووە. بە تایبەت لەم دوو ساڵەی دواییدا لە خودی ئێران. لە ئەنجامدا، بە جۆرێک ئەم بەرنامەیە تازە دەستی

کـــردووە بە ھـــەی خۆی، بە ئاوەی ببـــتە ئـــایەک بە یەکخســـتنی ژمارەیەکی زۆر لە خەڵک کە دەیانەوێت بە یەک ڕێزخەبات بکەن. بەڵام بە بەچوونی من ئەمە دەلاقەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێرانە. دەلاقەی ھـــەی کۆمۆنیســـتی کرێکـــاریـــیە لە ئێرانـــدا. ئەو شتەی کە ھەموومان لە دەوری ئـــایەک دەھـــەتـــوە. بەڵاستی ئـــایە، جیاواز لە زۆر بەڵگـــنـــامە کە دەـــن و دەـــن، ئەمە ئـــایە و دەمـــنـــتـــوە. جێگای سەرنجە کەس نـــێت با ئێستا چاکسازی تەدا بکەین یان بڵگەیەکی بە زیاد بکەین. تەنانێت کەس ھەست بە پێویستی بە پێلە ناکات کە ئەم بەرنامەیە کەمێک وردتر بکرێت. بەڵای من ئەوەندە شوێنی خۆی قایم کردوە.

سابر: وەک دوا پرسیاری ئەم بەشەی گفتوگۆکەمان کە دوو سێ خولەکمان ھەیە، ئێستا دوای شەش ساڵ، پێت وا نییە کە پێویستی بە گـــانکاری و دەستکاری بکرێت؟

حیکمەت: ئەوەندەی من پێم وابوو، لە بەشی دووەمدا پێویستە ھەندێک خواست و داواکاریی بە زیاد بکرێت، کە ئەمە وردتر بووین لێسەری. بە نموونە حیجابی ئیسلامی لەسەر سەری گەنجێکی خوار ھەژدە ساڵ قەدەغە بکرێت. ھەرکەسێک بیەوێت حیجاب بپۆشێت با دوای تەمەنی ھەژدە ساڵی خۆی بە یار بدات و حکومەتی ئازاد لە ئێرانیش ڕێگە نەدات ھیچ مەزھەبێک بێت و ھەرچی بیەوێت لەگـــڵ منداڵـــکەیدا بکات وەک کەروێشک یان بەرازی تاقیگە، ھەر کارێکی ویست لێی بکات ، یەکە لەچکی بدات بەسەرداو یەکێک فڕانە جێگەی لێشی ببـــێت وای لێبکات کە وا دەربکەوێت ئەمە و بە بەش کردنی لە شتێک! پێویستە حکومەت ئەبێت بـــێت مـــافی منـــداڵـــکە زانراوە،نوســـراوەو ڕەوایە، وە نـــاتوانیت منداڵـــکە بکەیت بە بەش بکەیت لە مەڵکردن، پیاسەکردن، خۆشی و یـــاریکردن، یـــان لە پێکەنیـــن، ڕاکـــردن، یـــاریکردن لەگـــڵ ھاوتەمەنەکانیدا، وە ئەم حیجابە نموونەیەکە لە سەپاندن.بە سەر منداڵـــکەدا ھیچ منداڵـــکی نە ساڵان ناتوانێت بوەستێت و بڵێت "دەچم مەترێک قوماش دەکەم و فـــێی دەدەم بەسەر سەرمدا". لە ئەنجامدا دوای ساڵـــێک لە گفتوگۆکردن لەسەر قەدەغەکردنی حیجابی ئیسلامی بە منـــداڵان، پێویستە لە شوێنەکانی دیکەشدا وەک مادەیەکی مافی منداڵان بخرێتە ڕوو. خاڵـــکان بە جۆرێکن کە دەتوانرێت لە بەشی دووەمـــدا بە وردی و وردتـــر باســـیان لە بکرێـــت. ســـەبارەت بەو ڕووداوانەی کە لەم حەوت ھەشت ساڵـــدا ڕوویانداوە. من پێم وایە ڕێنگە ئێگەر ئێستا ئەم بەرنامەیە بنووسین، پێویستە بگـــێنـــەوە دواوە و دووبـــارە ســـەیری ئەو ڕێگـــایە بکەینەوە کە دوای ڕووخـــانی

یەکەتی سۆڤیەت گرتەبەر. با بڵێین کەمان هەبێت کە نیشان بدات ئێستا گەیشتووەتە کوێ. نەزمی نوێی جیهانی چی بەسەر هات؟ جیهانی تاک جەمسەری لە چ دۆخێکدا کۆتایی هات؟ هاوکێ و ئاسەی شۆڕشی کۆمۆنیستی و ڕزگاری کۆمۆنیستی لە جیهاندا چەند ئاسانتر و چەند سەختتر بووە. ئێستا هێزی چینایەتی چۆنە؟ بە جۆرێک دیسان سەیرکردنی جیهانی سەرمایەداری وەک ئێستا و هێروهها لە ئێردوگای کۆمۆنیزم، لە ئێردوگای چینی کرێکار وەک ئێستا. ئەمەش کراوەیە. بڵگومان ئەوە هاوکێ کە هەرکاتێک دوای پێنج شەش ساڵ سەیری بڵگەنامەیەک بکەین دەتوانین زۆر بەش لەو بڵگەنامەیە ڕاست بکەینەوە. ئەگەر دەست بکەین بە بکارهێنانی، لەوانەیە لە زۆربەی شوێنەکاندا بگەڕێت، بەڵام ئەمانە ئەو بڵگە سەرکیانەن کە پەموایە دەتوانن بگەڕێن.

بەشی چوارەم ١٤:١٤ خولەکە
سابر: شەوتان باش و سوپاس بۆ ئامادەبوونت مانسوور حکمەت.

حیکمەت: تکایە.

سابر: لە چەند بەرنامەی پێشوودا پرسیاری گشتیترمان لەسەر بەرنامەکە هەبوو. ئێستا دەمانەوێت سەرنج بخەینە سەر خاڵە تایبەتترەکانی ناو بەرنامەکە. لە سە رە تای بە رنامە ی حیزبی شیوعی کرێکاری، باس لە "جیهانێکی باشتر" دە کرێت و ئە وە ی مومکینە ، مرۆڤە کان دە توانن ئە م دنایی باشتر بکە ن، و حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری پێش هە موو شتێک سە ر بە ئێرە یە . پرسیارەکە ئەوەیە کە ئەمە باسکردن لە بنیاتنانی دنیایەکی باشتر بووەتە تایبەتمەندیەکی جیاکەرەوەی هەوتەک. ئایا هیچ هەوتەکی سیاسی هەیە کە بەڕێنی دنیایەکی خراپتر بۆ خۆک بدات؟

حیکمەت: بڵگومان ئەمە وا نییە، نەخێر، هەنگێ پێویست بێت زیاتر ڕوونی بکەیتەوە. ڕوونە کە وا نییە.

سابر: مەبەستم ئەوەیە بۆچی لەڕەوە دەست پێبکەین؟ بۆچی بەرنامەی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری لە "دنیایەکی باشتر"ەوە ڕاستە و دەتوانرێت ئەم جیهانە بنیات بنرێت…

حیکمەت: خاڵی دەستپێکی بەرنامەی "جیهانێکی باشتر" ئەوەیە کە کۆمۆنیزم شتێکی جیا نییە لە هەوڵە مێژووییەکانی مرۆڤ بۆ باشترکردنی ژیانی. ئەمە خاڵی دەستپێکی شیکاری ئەم بەرنامەیە. چونکە هەنگێ مەد بێت کۆمۆنیزم بە زنجیرەیەک ئایدیاڵ و ئایدیاڵ و

بەرنامە بە کۆمەڵگا کە ئاشکرا بوون و ئێستا ئەم ئەمەمان دەوێت. ئەوەی ئەم لە بەرنامەکەماندا هەیە ئەوەیە کە خواستی دادپەروەری کۆمەڵایەتی، ئازەووی خۆشگوزەرانی، خواستی یەکسانی، خواستی ئازادی، ئەو ئازەووانەن کە لە سەردەمی بوونی مرۆڤەوە لە مێژوودا بوونیان هەبووە و لەوتەی جیاکاری هەبووە، یەکسانی خواستێک بووە، ئازادیش لە سەردەمی کۆیلایەتییەوە ئامانجی مرۆڤایەتیە، خۆشگوزەرانی هەمیشە ئایدیاڵکی مرۆڤایەتیە. وە کۆمۆنیزم بەم مانایە فراوانترە بۆشکە لەو هەوڵە مێژووییە مرۆییە بە ئەوەی باشتر بژی، ئازادتر بژی، دادپەروەرانەتر بژی. دەڵێت ئەم یەکەم بەرنامەی خۆی هەیە.

سابر: ئەو پرسیارەی کە دەمەوێت هەر لە سەرەتای بەرنامەکەدا بیکەم کاتێک باسی دەکرێت، لە هەمان کاتدا لەسەر خاڵێک کە جێختی لەسەر دەکرێتەوە ئەویە کە لەگەڵ بیروباوەڕی خورافاتییەکان کە دیانەوێت دەخی ئێستا وا دەربکەوێت کە هەمیشەیی. واتە دەوترێت کە کۆمۆنیزمی کرێکاری دژی ئەم بیرکۆیەی دەخی ئێستا و جیهانە.

حیکمەت: نەخێر ئەوەی لە بەرنامەکەدا هاتووە ئەویە کە خاڵێک دژی ئەمەن. ئەو دەڵێت لە قووڵایی بوونی هەر مرۆڤێک و هەموو نەوەیەکی مرۆڤایەتیدا دەمارێک هەیە کە ئازەووی ژیانێکی باشتر دەکات و پێی وایە دەتوانرێت بە دەستی خۆی ئەم ژیانە باشتر بکرێت، ئەمەش بە پێچەوانەی بیرکردنەوە زاڵەکانەوە، بەچوونە باڵادەستەکان کە تەنانەت لە جیهانی مۆدێرنی ئەمڕۆشدا ژمارەیەکی زۆر لە مرۆڤەکان بە قوربانی هەکارگەلێک دادنرێت کە لە دەرەوەی کۆنترۆڵی ئەوانداین. هەژاری و نایەکسانی و هەڵاواردن و بێبەشی و سەختی بە شتێک دەزانن کە مرۆڤ ناتوانێت لەگەڵی رزگاری بێت. بەرنامەکە بەو باسە دەست پێدەکات کە لە قووڵایی بوونی مرۆڤدا هەموو مرۆڤێک دەزانێت یان لانیکەم هیوای باشترکردنی ژیانی خۆی بە هەوڵی خۆی هەیە و ئەم گریمانەیە بوونی مرۆڤایەتییە، جا چ وەک تاکێک بێت، وەک دیاردەیەکی بەکۆمەڵ، یان وەک نەوەیەک. وە کۆمۆنیزم بە وردی لەم گۆشە هاوبەشەی هەموو مرۆڤەکانەوە سەرچاوە دەگرێت، پێش هەموو شتێک. پێش ئەوەی بگەینە کرێکاران، پێش ئەوەی بگەینە ئیستغلالکردنەکە، کۆمۆنیزم لەوەوە دێت کە مرۆڤەکان دیانەوێت باشتر بژین. ئەمە بابەتی بەرنامەیە. یەکەم: دیانەوێت باشتر بژین و دووەمیش دەزانن کە بە هەوڵی خۆیان دەتوانن باشتر بژین. لێرەدایە کە ئەم بە پێچەوانەی قەدەرزانی و بەدەسەڵاتی مرۆڤەکان دادەنێت کە لە بیرکردنەوەکاندا زاڵە و بە تایبەتی لە ئایینەدا

بانگەشەی بۆ دەکرێت. دەشێت مرۆڤەکان چەندە پەیوەندیی بیری خورافاتی لە دەوروبەریان بکەن، سەرۆکی حوکمی ئایین، سەرۆکی حوکمانی ئایدۆلۆژیا فەرمیی‌کانی کۆمەڵگەی سەرمایەداری، کە وا لە مرۆڤ دەکات لەبەردەم ئەو پرسانەدا کە هەوبەووی دەبێتەوە، زۆر بە بایەخ دەربکەوێت و وا دەکات دەربکەوێت بەدەستەبات بۆ گۆڕینی دەخی خەڵک هەمیشە هەیانە لە ژیانیاندا، هەوەدەن باشتر بژین و ئەم هەوڵە جۆهەری هاوبەشی کۆمەنیزمە لەگەڵ هەموو مرۆڤایەتیدا.

سابر: ئایا ئەم باسکی فەلسەفییە سەبارەت بە ڕەوشی مرۆڤ لە ژیانی خەیدا، یان جەڕکە لە هاگیاندن کە کۆمەنیزمکی کرێکاری سەر بە خواستی هەموو مرۆڤکانە بۆ باشترکردنی ژیانیان؟

حیکمەت: هەوونە کە باسکی فەلسەفی لە پشتەوەیە و ئەم باسکی فەلسەفی زۆر ناسراو و بەرفراوانە. لە هەموو قوتابخانەکاندا جارێک باس لە قەدەری پێشوەختە و ئیرادەی ئازاد دەکەن، لەسەر ئەوەی کە ئایا چارەنووسی مرۆڤکان لە دەستی خەیاندایە یان دیاری کراوە، لەسەر ئەوەی کە ئایا پشکی ئەمە لە ژیاندا شتێکە کە ئەمە خەمان دیاری دەکەین یان پێشوەختە دیاری کراوە. هەموو قوتابخانەکان تا ڕادەیەک لەڕەوە دەست بەم کارە دەکەن تا بزانن مرۆڤ چەندە دەسەڵاتی لە ژیانیدا هەیە، چەند توانای هەیە. بەم مانایە کۆمەنیزم، لانیکەم کۆمەنیزمی ئەمە، دەڵێت چارەنووسی مرۆڤایەتی لەهەووی دادپەروەرییەوە، لەهەووی ئازادییەوە، لەهەووی خۆشگوزەرانییەوە بەتەواوی لەدەستی خەیاتی و ئەوە هەوەی تاک و بەکۆمەڵی کەسانێک کە چەنتی ژیانیان دیاری دەکەن. بەم مانایە بارگرانییەکی فەلسەفی لە پشتەوەیە و ئەویش هەسەنایەتی پراکتیک و هەسەنایەتی کردارە، گومانی تێدا نییە. بەڵام بەرنامەکەمان ئەمە دەخاتە بەردەم ئەو بیرکانەی کۆمەنیزم، وەک ئەوەی کۆمەنیزم فەرمولێک بێت و هەچەتەیەک بێت بۆ باشتربوونی جیهان کە ئاشکرا بووە و هەم حەتمییە و هەم تازەیە. بەم مانایە تازەیە، وەک ئەوەی یەتەپیایەک بێت کە گەیشتبێتە مشکی کەسک و بیەوێت بیخاتە هوو. ئەمە دەڵێین ئەم هەوڵە کۆمەنیستییە درێژکراوەی هەوەی بەردەوامی مرۆڤایەتییە بۆ باشترکردنی دەخەکەی، کە ئەگەر دواتر گرنگی بدرێت کاتێك دەینە سەر وەرزی شەڕش و چاکسازی لەم بەرنامەیەدا، دیسانەوە لە چوارچێوەیەکی هاوچەرخدا لەگەڵ ئەم بیرکەیەدا گیر دەخەین. لەڕەدا دەڵێین لە هووی مێژووییەوە مرۆڤایەتی دادپەروەری و ئازادی و خۆشگوزەرانی ویستووە و کۆمەنیزمیش لەم هەوە و خواستە دەرینە و سروشتییەی مرۆڤەوە سەرچاوە دەگرێت. لە بەشی شەڕش و چاکسازیدا

دەبین کۆمۆنیزم ئەستا لە هەموو سەنگەرێکی خەبات بۆ ئاوەدانی و ئازادی و چاکسازی لەپەنای خەڵکەدایە، تەنانەت ئەگەر ئەو هەوڵەش بۆ خێی کۆمۆنیستی نەبێت. دەمەوێت بەم پەیوەندیەکی هەیە لەگەڵ ئەم لایەنەی هەوڵی مرۆڤ بۆ باشترکردنی دەخی خێی.
سابر: حەز دەکەم ئەم خاڵە ڕوون بکەیتەوە کە وتت کۆمۆنیزمی کرێکاری سەر بە کۆمۆنیزمێکی پراکتیکی و دەخالەتکەر.

حیکمەت: هەمان ئەوەقولەی حەتمیەی کە تەزێک باست کرد، کە مێژووی مرۆڤایەتی پێشوەختە نووسراوە، تەنانەت هەندێک جاریش ئەوانەی لە نزیکی کۆمۆنیستیدا کاریان کردووە، تا ڕادەیەک ئەم بیرکەیەیان پەرەپێداوە کە کۆمۆنیزم ئایدەلێژیایە لەسەر بنەمای خەدزینەوە، ئەو قبوڵنەکردنە لە قۆناغێ مێژوویەکان و ئەوەی کە داهاتوو پێشوەختە دیاری کراوە. ئێستا لە بەچوونە ئایینییەکاندا، داهاتوو بەهەی پەروەردگاری خودایی یان دەستی چارنووسەوە، پێشوەختە دیاری کراوە، لە تیەری کۆمۆنیزمی ناکرێکار و سۆسیالیزمی نامارکسیزمدا، بە جۆرێک پێشوەختە دیاری کراوە کە جیهان، سروشت، هەزە بەرهەمهێنەرەکان، پێکهاتەکان و پەیوەندیە بەرهەمدارەکانی مرۆڤ بەرەو ئاراستەیەکی حەتمی دەبەن. ئەمە وا بیر ناکەینەوە. لە هەمان کاتدا ڕوونە کە ئاراستەی گشتی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بریتیە لە ماموڵەکردن لەگەڵ ئەو دژایەتی و گرژیانەی کە ئێستا هەن، چارەسەرکردنی ئەو گرژیانەی کە ئێستا هەن و چارەسەرکردنی ئەم دژایەتیانە، لە هەمان کاتدا، ئایندەی مرۆڤایەتی بە ئەوەی بەرهەمی پراکتیکی مرۆڤ بێت و ئەگەر مرۆڤەکان ناچاربن بیکەن هەبژێرن و هەندێک نەوەی مرۆڤ ڕەگایەکی دیاریکراو بگرنەبەر، ئەوا داهاتوو بە شێوەیەکی جیاواز دیاری دەکرێت. بەم مانایە کۆمۆنیزمی ئەم کۆمۆنیزمەکە لەسەر بنەمای ڕەسەنایەتی کردار و ڕەسەنایەتی هۆشیاری دامەزراوە. بەو مانایەی کە سەرکەوتنی سۆسیالیستی، سەرکەوتنی دادپەروەری مرۆڤایەتی، دەرئەنجامی گۆشەی بزووتنەوەیەکە کە ئەم دادپەروەریە، ئەم ئازادی و خۆشگوزەرانیە دەوێت و ئەم بزووتنەوەیە دەبێت زیندوو و ئامادە بێت و کاری بۆ بکرێت، و ئەم بزووتنەوەیش دەبێت چالاک بێت و ڕابەرکانی بۆیاری دروست بدەن بۆ سەرکەوتن. لەناوچوانی هیچ مرۆڤکدا نانووسراوە کە سەرمایەداری بۆ ناچاری دەچێتە ناو سۆسیالیزمەوە و هەمووان ئازاد دەبن. لەوانەیە بچێتە بەربەریزم، لەوانەیە بچێتە ناو فاشیزمەوە، یان لانی کەم سی ساڵ، پەنجا ساڵ، سەد ساڵ لە پشت ئەم پرسە مێژوویانە بێت. باشە، لە سەد ساڵدا، سێ نەوە دەبن و دەڕۆن، و بە دیدی ئەوان، ئایندەیەکی حەتمی نەبوو، لە ئەنجامدا. من دەمەوێت بەم ئەم جۆرە

کۆمۆنیزمی کە ئێمە پێشنیاری دەکەین و "دنیایەکی باشتر" هەڵبژاردەی ڕوانگەیەکە بۆ قووڵی پراکتیکییە و بۆای بۆ ژیانی خودی مرۆڤەکان هەیە لە بنیاتنانی ژیانیاندا.

سابر: پرسیارێک کە دەکرێت لێرەدا بوروژێنرێت، وەک وتت، نزیکەی زۆرێک لە ئایدیالیستەکان، یان ڕەنگە هەموویان، دژێن بێت، شتێک حەتمییە یان ئێمە دەخی ئیستایە، ئێمەیە کە هەیە. یان کەسانی ئایینی وا دژێن ڕۆژێک دێت مەسیح دێت یان ئیمامی زەمان دێت یان ئاوەندە و بەم شێوەیە دێت و جیهان ڕزگار دەکات. بەڵام پرسی کۆمۆنیزم و کۆمۆنیزمی کرێکاری ئاوەیە کە مرۆڤەکان خۆیان مێژوو دروست بکەن، وەک ئاوە وتتان. بەڵام پێت وانییە ئێمە دەخێکە لاواز بکات لەووی ئاوەی کە پێویستە هەمووان لەخۆیان بپرسن ئایا کۆمۆنیزم مومکینە یان نا؟ ئایا تێدەگەیت مەبەستم چییە؟

حیکمەت: بەڵێ بە تەواوی تێدەگەم.سەیرکەن، ئێم بۆچوونە بۆنرخ و ئاو بۆچوونانەی کە بە جۆرێک بەڵێنی دەخێکی باش دەدەن و مرۆڤەکان بۆرە بەهەشتێکی بەڵێندراو دەبەن و تەنانەت پێشوەختە فریادڕەسەکان دەناسێنن، ئاوانە یان بۆشکانی کەمەگا کە دەن و ڕزگار دەکەن، ئێمانە لەسەر هەست و سۆزیان هەیە.وە هەست و سۆزکانی جەماوەری بۆرفراوانی خێک کار دەکەن. بۆ مانایەی کە گۆشبینیەکان دەهێنەوە بە ئاوەی سەرەڕای سەختییەکان لە دیمەنەکەدا بمێنەوە، بە نموونە هەڵی شەم بەم شێوەیە زیندوو بهێنەوە. بەزووتنەوە ئایینییەکان بە بڵێندان بە بەهەشت و بڵێندان کە ئاگەر شکستیان هێنابێت، بەڵام لە ڕاستیدا سەرکەوتنیان بەدەستهێناوە، هاوەدەن ڕیزکانیان لە هەڕەشانەوە ڕابگرن و ئەردوگاکەیان بە ڕێکخراوی بهێنەوە. ئێم بەکارهێنانە لە خورافات و بەکارهێنانی خورمای خەیاڵی بە کۆشان و جواندنی مرۆڤەکان هەمیشە تا ئێستا بۆشک بووە لە مێژووی مرۆڤایەتی و دەکرێت بگوترێ ئێمە بەکارهێنانی نەزانی و وەبەرهێنانە لە نەزانی مرۆڤەکان و وەبەرهێنان لە ترسی مرۆڤەکان، وەبەرهێنان لە هیوای تێناگەیشتووییی و کەسانی ناوون ئاگەر کۆمۆنیزم لێم بارێوە نەبێت. کۆمۆنیزم بزووتنەوەیەکی سیاسی چینەکی کۆمەڵایەتی زەر بابەتیانەیە کە لە کارگەکاندا کاردەکات، هیچ بەرژەوەندییەکی لە ئیستغلالکردن و ستەمکاریدا نییە، هیچ بەرژەوەندییەکی لە جیاکاریدا نییە، هیچ بەرژەوەندییەکی لە خاوەندارێتی تایبەتدا نییە، هەربۆیە ئەنجامەکی زەر بابەتیانەی هەیە، هاوەی گەڵانکاری دەدات ئێمە و شتێکی تر لە شۆڕشی خۆی دابڕێت لەسەر خاوەندارێتی هاوبەش و

یەکسانی خەڵک. وە زۆر جووڵە کە ئەم بزووتنەوەیە سیاسیە ئەگەر بەیاری هەڵە بدات لە ئامانجەکەی دوور دەکەوێتەوە. ئەمە بەم سادەیی گفتوگۆ دەکەین. ئەمە دەڵێین کۆمۆنیزمی کرێکاری واتە بزووتنەوەی سیاسی چینی کرێکار و بزووتنەوەی سۆسیالیستی چینی کرێکار بزووتنەوەیەکە کە لە راستیدا سەردەکەوێت بەسەرلایەنی بۆرامبەری خۆیدا، دەبێت لە راستیدا هێزەکانی فراوانتر بکات، لە راستیدا دەبێت لە بارودۆخە مێژوویەکاندا بەیاری دروست بدات لە فەرمانی بردنەوە بکەن. لەناوچەوانی نەنووسراوەکە سەردەکەوێت.
سەیرکە ئەمە لە جووڵەکردنەوە جەراوجێرەکانی کۆمۆنیزمدا هەیە تا ئێستا، کە چینی کرێکاری خستەتە شوێنی مەسیح و ئیمامی زەمان. لە ڕاستیدا چینی کرێکار ڕزگارکەری کۆمەڵگایە و هەڵک هەمان سیناریۆ و شانۆگەری ئایینییان گرتووە و هەوێیان داوە ئەمجارەیان لەگەڵیدا پۆپاگەندەی سۆسیالیزم بکەن. ئەمە هەڵەی ئەمە نییە. ئەمە کۆمۆنیزم نییە. ئەگەر مرۆڤ بە وردی سەیری مارکس بکات، بۆی دەردەکەوێت کە مارکس بە هیچ شێوەیەک بەڵێنی فریادڕەسێکی نوێ بە بەهەشتێکی نوێ و شاری خەونەکان نییە. جارێکی دیکەش لە نوسخەی دووەم و سێیەمی ئایینی مەسیحی نییە. کۆمۆنیزم بزووتنەوەیەکی ماتریالی و سیاسی و پراکتیکی هاوچەرخ و باسکەی لەسەر دەسەڵاتی سیاسییە، باسی دەوڵەتە، نەک ڕزگاری بە مانا کۆنەکەی وشەکە. دابڕانەکە لە بیرکردنەوەی ئایینی کە وا لە مرۆڤەکان دەکات بەدوای فریادڕەسدا بگەڕێن. ئیختیار دەدات بە دەستی مرۆڤەکان خۆیان،ئیرادەیان پەدەبەخشێت کەدەخالەت لە چارەنووسی خۆیاندا بکەن، لە ئەنجامی مەقوڵکانی وەک هۆشیاری، یەکێیزی، هەڵکەخستن، خەبات، یاخیبوون، مانگرتن، ئەمانە دەبنە یەکلاکەرەوە لەم بیرکردنەوەدا، لە بەراوردکردندا بە متمانە، پشت بەستن(توکل)، نوێژ، هیوا، باوەڕ، کە لە بەچوونە خورافات-ئایینییەکاندا دیارە، لەم هەوڵەی هەڵکەخستن، یەکێیزی، خەبات، هۆشیاری و هتددا یەکلاکەرەوەیە. لە ئەنجامدا بە زانینی ئەوەی کە کۆمۆنیزمیش بۆتە گەڵانەوەیەکی ئایینی، کۆمۆنیزمی ئەمە گەڵانەوەیەکی تەواو نائایینی و دژە ئایینی سۆسیالیزمە. پشت بە بابەتییەتی کۆمەڵگا و ماتریالیتی کۆمەڵگا و پراکتیکی مرۆڤایەتی و دیاریکردنی ئەم پراکتیکە دەبەستێت.

ئەقڵی پێنجەم ۱۳:۳۷ خولەکە

سابر: چەندین چەمکی سەرکی لە "دنیایەکی باشتر"دا چەندین جار دووبارە دەبنەوە، یەکەک لەوانە ئازادی و یەکسانییە. ئێستا دەنگە بەین دوو چەمک. ئەمشۆ ویستم کەمک باسی ئەمانە بکەم. ئەوە

خەتان ئاماژە بوو دەکەن کە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری تاکە بزووتنەوەیەک نییە کە باسی ئازادی و یەکسانی دەکات چ لە ناوی مارکسیزمەوە و چ لە ئۆمێدا. ویستم بپرسم، ئێوە بەرامبەر بەچەپ و ڕیشەی ئەم ئازادی و یەکسانییە بدزینەوە، تا چەند دڵنیاتان دواوە؟

حیکمەت: پەم وایە تا سەرەتای یەکەم کاریگەرییەکانی دیلبوون. لە کۆیلایەتییەوە تا یەکەم کەس کە دیل کران و بە کۆیلە کران تا ئێمە، مەقولەی ئازادی تاوتوێ کراوە. لە یەکەم جیاکارییەوە، لە پلەی یەکەمەوە کە کۆمەڵگا دابەش دەبێت بەسەر چینەکان و چین و توێژو بەشی خوارەوە و سەرەوەدابەش دەبێت. لە یەکەم شۆڕشەوە کە حکومەت دروست دەبێت و لە یەکەم شۆڕشەوە کە زوڵم و خنکاندن دەست پێدەکات، هەژموون دەست پێدەکات، لە خاڵی پێچەوانەی خۆیدا بەرگری لە دژی دەست پێدەکات، بگومان لە ماوەی چەند هەزار ساڵەکی مێژوودا مرۆڤایەتی چەمکی ئەمەی پێناسە کردووە ئازادی و یەکسانی بەپێی ئەو جیهانەی کە لە هەر ساتەکدا تێیدا دەژیشت، بە کۆیلە ئازادی مانای ئەوەیە کە چیتر کۆیلە نییە. بەڵام ئەو ڕاستییەی کە ئێستا کە کۆیلە نییە، بەڵکو مەقولەی مافی دەنگدان هەشتا دروست نەکراوە، یان هیچ سیستەمێک و هیچ حکومەتێک پشتی پێ نابەستێت و لە خەڵکەوە سەرچاوە ناگرێت، و پشت بە دەنگی خەڵک نابەستێت، ئەوکاتە بە هیچ شێوەیەک نایەتە مشکی کەس و پەیوەندی بەوەوە نییە. ئەوەی کە کۆیلە نییە و ئێشکەنجە نادرێت و جەستەی هی کەس نییە، پیاوێکی ئازادە و دەتوانێت لە بیابانداد بەوات و کەس ناتوانێت بیگرێت و بە زنجیر بیبەستێت، لانی کەم لەبەر ئەوەی کۆیلەیە ، ئەمش مەقولەی ئازادی بە ئەو یان بە ڕەعیەتەکان ڕوون دەکاتەوە، ئازادی یەک مانای هەیە. بە دونیای ئەمڕۆ ئازادی مانایەکی هەیە کە پەیوەندی بە دونیای ئەمڕۆوە هەیە. هیچ گومانێک لەم بابەتەدا نییە کە بەبەشترین کەسی ئەمڕۆ مافی زیاتری هەیە لە کۆیلەی هەزارو پێنج سەد ساڵ لەمەوبەر.. بەڵام ئازادی لە هەر قۆناغێکدا مانایەکی هەیە لە پەیوەندی لەگەڵ کۆیلایەتی لەو قۆناغەدا. بەڵای من ئازادی لە بنەڕەتدا چەمکێکە…

سابر: ببورن با بچینە لای ئازادی. ویستم بزانم ئەو ئازادی و یەکسانییەی کە لە دونیای مۆدێرن باسی دەکرێت لە کوێوە دێت؟ وەک ڕوونتان کردەتەوە جیاوازی لەو ئازادیەی کە مابەست لەی کۆیلە یان وەرزێرێک بووە. ئێستا زۆر کەس باسی ئازادی و یەکسانی دەکەن، ئەمە لە کوێوە دێت؟

حیکمەت: با ئەم دووانە لەیەک جیا بکەینەوە، چونکە ئازادی و یەکسانی دوو مەقولەی تەواو جیاوازن، دەتوانین داستوخە باسی هەریەکەیان بکەین.

سابر: من بە تەواوی لەگەڵ ئەوەدام، سەرەتا باسی ئازادی بکەم، دواتر باسی یەکسانی بکەم.
حیکمەت: ئازادی لە بنەڕەتدا دوو لایەنی هەیە، یەکەکیان نەگەتیڤە. واتە نابەت هیچ سنوورێک بە مرۆڤێک هەبێت. شتێک کە دژی کەیلایەتی بەرز دەکرێتەوە. ئەوەی نابەت بێت. ئازادی بەو مانایەی کە کەس ناتوانێت مرۆڤ سنووردار بکات. ئازادی بەو مانایەی کە هیچ ناچارییەک لەسەر تە نییە، دەتوانیت داست بکەیت، بەگەت پەدراوە گوزارشت لە خەت بکەیت. ئەم ئازادییە لە ڕووی سیاسییەوە مانادارە. مانای یاسایی و کولتووری هەیە. ئازادی لە پەیوەندییە کەسی و کەمەایەتییەکاندا مانای هەیە. دەکرێت سەرنجی بدرێتێ. لایەنێکی دیکەی ئازادی لایەنی ئیجابی خەیاتی. ئەگەر وا گریمانە بکەن کە من ئازادم لە دەربڕینی بڕچوونی خەم، بەڵام ئەگەر میدیا پۆیست بێت بە دەربڕینی بڕچوونی خەم لەم سەدەی ئەمەدا و من بڕەدەر سەرە دەرزیەک توانای داراییم نییە بە کەنترەکردنی میدیایەک و بڕشداریی تەدا بکەم و بڕکاری بهێنم، ئەوا بەگومان ئەو ئازادییەی من تەنها مەرەکەبی سەرکاغەزە ئازادی قسەکردنم کاتێک هیچ سنووردێک نییە بە ئەوەی قسەکانم بکەم، لە داستیدا لە ڕوانگەیەکی نەرێنیەوە لە شوێنی خەیدایە. کەس نەهاتووە دەمم بوستێنێت، بەڵام هیچ بەگەیەک نییە بە ئەوەی من ئەم پراکتیزە بکەم. بە نموونە لە حاەتی ئەبستراکتکەیدا، بە نموونە کەس بڕزارت ناکات، تە ئازادیت لە فەین، بەڵام لە ڕووی تەکنیکییەوە، لە ڕووی فیزیکییەوە، بە تە مومکین نییە. لە ئەنجامدا شەوازی پراکتیزەکردنی ئەم ئازادییە لەسەر بنەمای فەین مرۆڤکان ئەوەیە کە هەوە دەدەن ئامراز و ئاسانکاری دروست بکەن کە بەگەیان پەدەدات لە داستیدا بفەن. فەینی مرۆڤ قەدەغە نییە، بەڵام بەهەی نەبوونی ئیمکاناتەوە ناتوانرێت.

ئەو لایەنە نەرێنییە، کە زەر گرنگە، یەکسەر پەشنیاری مەقولەی حکومەت و چینی دەسەاتدار دەکات، هەروەها ئەو نەریت و ئایدەلۆژیا و دامەزراوە سیاسی و دامەزراوە فەرهەنگیانەی کە خەڵک ناچار دەکەن خەیان دەربڕن. بە نموونە ڕەگەی پەنادرێت هەندێک شت بەڵێت، ڕەگەی پەنادرێت بە شەوازێکی دیاریکراو ڕەفتار بکات، ڕەگەی پەنادرێت هەندێک شت ئەنجام بدات، ئەمەش تەیفێکی فراوانی هەیە. لە نەبوونی مافی دەنگدان و نەبوونی مافی چالاکی سیاسی و پەکهەنانی دەکخراو و

سەندیکا، تا ڕۆژگار نەدان بە گەشتکردن، تا ڕۆژگار نەدان بە جیابوونەوە، تا نەبوونی مافی خوێندن، تا ڕۆژگار نەدان بە دەربڕینی دژە-بۆچوونی ئایینی، بە ئاوەژوی ڕۆژگار نەدرێت بۆچوونی کەماری لە وڵاتێکی شاهانەدا دەربڕێت لە جیهانی هاوچەرخی ئەمڕۆدا ئاوەژوی ئاوەداوای دەکەن هەموو جۆرە. من و تۆ ئاو مافانەمان نییە کە ئەمریکییەک لە ئێراندا هەیەتی. دەتوانێ بە ئاسانی بە باشترین دامەزراوەی وڵاتەکەی بڵێم من باوەڕم نییە، هازی نیم و بڕوام ئازادی بیرم هەیە و هەرچیم بوێت دەیڵێم. لە ئێران تەنانەت ناتوانیت کەمێنت لەسەر حیجاب بکەیت. دەڵێن تۆ باوەڕت وایە حیجاب شتێکی باش نییە؟ بڕۆ بە زیندان! تەنانەت تا ئێستا هاوڕێ من هیچ پەیوەندییەکم بەرەو نییە کە ئاو وڵاتە فاشیست و دواکەوتووە و حکومەتەکەی چەندە کۆنەپارستە. من دەموەت بڵێم تەنانەت بە دەربڕینی بۆچوونی خۆت لەسەر پرسێک، ڕەنگە هەڵوێستی سڕیەم بە لەسەدارەدان لە وڵاتێک لەم دونیایەی ئەمڕۆدا بڕەوو بێتەوە، لە وڵاتێکی تردا ڕەگەپەدراوە. بەڵام ئاو مەودایەی ئازادی سیاسی لایەنی نەرێنی پرسەکەیە. پەیوەندی مرۆڤ لەگەڵ بەرهەمهێنان، پەیوەندی مرۆڤ لەگەڵ... لایەنە ئەرنیێتیەکەیەتی.

سابر: وتت ئازادی دوو لایەنی ئەرێنی و نەرێنی هەیە. لەڕدا دەتوانم پرسیارێک بکەم؟ ئایا دەکرێ بڵێین لایەنی نەرێنی زیاتر لایەنی یاسایی ئازادییە و لایەنی ئەرێنی زیاتر لایەنی پراکتیکی و ئاستەقینەیە یان هەرچەندێک بێت دەگاتە کۆی جیهانی ئاستەقینە؟

حیکمەت: بە پلەیەک لە خەبزلزانین دەتوانرێت ئەم لێکدانەوەیە بکرێت، بەڵام لایەنی نەرێنی تەنها یاسایی نییە. دەبینیت، گەرەنتی ئێدا کارکردنی چیتر یاسایی نییە. گریمان تۆ بڵێی من ئازاد بم هەرچی بیر لە خودا و ئایین و بە ئایین بکەمەوە بیڵێم وایە؟ لەوانەیە تۆ لە ڕووی یاساییەوە ئازاد بیت، بەڵام کەڵەی تیرۆریستی ئیسلامی ئاگەر ئەم کارە بکەیت، لە شەقامدا تەقێت لێدەکات. تەنانەت ئاگەر بە نموونە سەلمان ڕوشدی قسە بکات، ڕۆژگیان پێدەدەن تەقەی لێبکات، یان من و تۆ سزای لە سەدارەدانمان بەسەردا سەپێندرا، ڕۆژگە لەبەر بۆچوونەکانمان بێت. لە ئەنجامی ئاوەی کە کەسێک ڕەگەی پەدراوە بۆچوونی خۆی دەربڕێت، ئایا وتنی ئەمە گەرەنتی جێبەجێکاری هەیە یان نا و وتنی ئاوە زیانی مرۆڤ دەخاتە مەترسییەوە، ئایا پێویستە خەسانسەر بکات یان نا، دوو مشتومڕن. واتە یاساییش نییە. هەروەها دەگەڕێتەوە بە ئەوەی کە چ

دامەزراوەک لە کۆمەڵگادا هەیە کە ئەم ئازادییە دەپارێزێت. چەندە ئەم پرەنسیپە و سڕکوتکردنی ئازادی ئیستسنایە. چەند سەرکوتکردنی ئازادی لەناو کۆمەڵگادا بە سوك چاوی لێ دەکرێت و چەن جۆگری لێ دەکرێت. تەنها یاسایی نییە. ئەگەر هەزار و یەک یاسا دابنێیت کە ماف بە مرۆڤکان ببەخشێت بەبێ ئەوەی لەگەڵ هەڵە سیاسییە ڕاستەقینەکان و پێکهاتەی مەدەنی کۆمەڵگادا بگونجێت بە شێوەیەک کە ئەم مافانە بپارێزێت، ئەوە بێ سوودە – بگومان سوودی هەیە، باشترە لە هیچ – بەڵام هێشتا وەڵام نییە. من و تە ئازادین بەچەوونی خۆمان دەربڕین، بەڵام ئیخوان موسلمین بیاری تیرۆرکردنمان دەدات، یاخود جەنگێ سکوادەکانی مەرگی فراکسیۆنی ڕاستڕەوکانی لایەنگری ئەمریکا فڕان بە فڕان جەخنەگر بکەن. ئەمش سنووردارکردنی ئازادییە. بەم مانایە یاسایی دەرکەوتنی کێسکەیە، بەڵام هاوسەنگی هەڵە مەدەنی و سیاسییەکان نیشان دەدات.

بەڵام ئەو لایەنەی سڵماندن. ئەو ڕاستییەی کە ئازادی بەڕاستی مافی خەڵکی پاراستووە، کەسەکە مافی هەیە، بەڵام چەندە لە ڕووی ماددی و کۆمەڵایەتییەوە دەکرێت گوزارشت لەو ئازادییە بکرێت و ئەو ئازادییە بەکاربهێنرێت و بەدی بهێنرێت، تا ڕادەیەکی زۆر ئابووریی، تا ڕادەیەکی زۆر کراوەیە بەڕووی .هەروەها یاسایی. گریمان وەک وتم نموونەی میدیاکان وەردەگرم. ئەگەر لە کۆمەڵگایەکدا میدیا کارتی تایبەت بێت و لەسەر بنەمای قازانج بەڕێوەبچێت، ئەوا کەس مایکرۆفۆنێکی لەبەردەم کەسێکدا نادەگرێت کە لەسەر شەقام دەڕوات تا بزانێت بەچوونەکەی چییە لەسەر پرسێکی دیاریکراو. بەڵام ئەگەر ئەو سیستەمەی میدیای تیایدا بوونی هەیە کراوە بێت بەڕووی مرۆڤکاندا، ڕێگەی جیاواز هەیە کە مرۆڤکان دەتوانن پێکەوە کەبنەوە، ڕۆژنامەی هەبێت، کەناڵی تەلەفزیۆنی هەبێت، کەناڵی ڕادیۆیی هەبێت، لەسەر ئینتەرنێت بێت، ئەوا دەبینین خێرا زیاتری هەیە مەیلێت بدەن، ئەگەری قسەکردنیان زیاترە. ئەگەر هەمان مەقوڵەی ئینتەرنێت و ئەو ڕاستییە لەبەرچاو بگرین کە ئێستا نزیکەی هەر کەسێک دەتوانێت ژوورێکی لەسەر دابنێت و تەنانەت بە تێچووی کەم تەلەفزیۆن یان کەناڵی ڕادیۆیی خۆی بخاتە سەر ئینتەرنێت، نایانتوانی ڕایبگرن و زۆرێک لە وڵاتە تاکەڕەوکانیش دەیانتوانی ، ئەوە بەهەزکردنی خەرجی تا ڕادەیەک، بەهەزکردنی خەرجی بە ئەوەی بتوانن قسە بکەن. لایەنی ئیجابی ئازادی دەبێتە ئەرکی سۆسیالیزم، ئەرکی شۆشی سۆسیالیستی ئەوەیە کە ئاسانکارییەکانی کۆمەڵگا لە نێوان خەڵکدا دابەش بکات و بە یەکسانی و ئازادانە لەبەردەستی خەڵکدا جێیان بهێڵێت بە ئەوەی

هەموان بتوانن گۆشە بکەن و ئەوەی لە دڵی خۆیاندا هەیە دەری ببڕن و قسە بکەن ئازادی ئادەربڕین و خۆدەربڕین کە هەموو مرۆڤێک هەیەتی، تەنها بە هاتنەدونیایەوە. مرۆڤەکان دەتوانن بچن دەنگیان لەلای یەکتر ببیستن، دەتوانن هەستی دڵی خۆیان بهێننە دەرەوە. بە ئەوەی بتوانن پلانی خۆیان بۆ کەمپەینگا لێگۆڕ باقیدا بخەنەوو. دەتوانن بۆیلەکانیان بخەنەوو. بە ئەوەی بتوانێت بڕێت دەبێت بە کام ئاراستەدا بڕوات و بە کام ئاراستەدا نەڕوات. دەتوانن داهێنەری هونەری خۆیان پیشانی یەکتر بدەن. ئەمەش پرسێکی دیکەی ئۆگەرەکانە، پرسی پابەندبوونی کەمپەینگا بڕو ڕاستییەوە کە ئەرکی کەمپەینگایە تەنگ بە هاوڕاتیانی بدات کە توانای داهێنەری خۆیان گۆشە بکەن. ئەمە ماچکردنی دەستی سۆسیالیزمە. واتە ئۆگەر لایەنی نەرێنیی ئازادی لە مێژوودا لەسەر شانی لیبرالیزم و هەڵوبەستەوەی لیبرالیزم لێگۆڕ بیرکردنەوەی ئۆتۆکراتیک و هەڵهاخوازدا بووبێت، ئەوا لایەنی ئەرێنیی ئازادی و بەدیهێنانی دەرئەنجامی سەرکەوتنی سۆسیالیزم و کۆمۆنیزم دەبێت.

سابر: زۆر سوپاس. کاتمان زۆر کەمە، بەڵام ئۆگەر بکرێ، تکایە کەمێک زیاتر لەسەر ئەم لایەنەی ئەرێنیە ڕوون بکەنەوە کە لەسەر شانی کۆمۆنیزم دەبێت. واتە ئایا مەبەستت ئەوەیە بە گۆڕینی پێوەندییە ئابووریەکان و نەهێشتنی ئیستغلالکردن و هەڵاواردن و دروستکردنی یەکسانی ئابووری، ئازادیی ئاستەقینە بەدی بهێنرێت؟

حیکمەت: بە مانایەک جۆرێکە لە ئازادی کە مەرجی دروستکردنی یەکسانییە. زیاتر لە هەموو شتێک مەرجی دروستکردنی کۆنترۆڵکی هاوبەش و خاوەندارێتی هاوبەشە بەسەر سامانی مرۆڤایەتیدا. ئۆگەر ئاسانکارییەکانی جیهان لە دەستی ئەم و ئەودا قفڵ بکرێن و قەرخکاری ئەم یان ئەو کەسە یان کەمپانیا بێت، ئەوا باقی خەڵکی جیهان لە بازنەکەی دەکەونە دەرەوە و ناتوانن هەر سوودێکی لە وەربگرن بۆ دەربڕینی خۆیان یان کاریگەری لەسەر چارەنووسی جیهانەکەیان. ئۆگەر مەرجی ئەوەی مرۆڤەکان بڕواستی هەست بکەن کە ئازادن و ئۆگەر شتێک پێیان وابێت کە بتوانن کاتەکانیان لێگۆڕ مرۆڤایەتیدا هاوبەش بکەن و کاریگەریان لەسەر چارەنووسی تاکەکەسی و دەستەجەمعییان هەبێت ئەوەیە کە ئەم ئاسانکارییانە پێویستە بکاربهێنرێن و لەبەردەستیاندا بن. بەم مانایە هیچ قوتابخانەیەک جگە لە کۆمۆنیستەکە هاوڕێی نەداوە کەمپەینگا بخاتە بەردەستی کەمپەینگا، کەمپەینگا بخاتە بەردەستی مرۆڤایەتی. باقی قوتابخانەکان باس لەوە دەکەن کە خاوەنی ئەم قەرخکارییە. کۆمۆنیزم تاکە

قوتابخانەیە کە دەڵێت ئەمە قەرخکاریمان ناوێت، خاوەندارێتی تایبەتمان ناوێت، کەمکردنەوەی بەرهەمکی بکەمکەری مرۆڤایەتیە و دەبێت وەک گروپێک لەدەستی مرۆڤایەتیدا بێت و نابێت قەرخکاری تاک یان گروپی بسەرەوە بێت.

بەشی شەشەم ١٧:٤٨ خولەکە

سابر: ئەمە شەشەمین زنجیرەی بەرنامەی ئەمەیە لەو زنجیرە وتووێژانەی کە لەگەڵ مانسوور حکمەت، نووسەری بەرنامەی "دنیایەکی باشتر"ی حیزبی کۆمانیستی کرێکاری ئێران کردوومانە. وەک هەروەک بەڵێنمان دابوو، هەروەک لە بەرنامەی حیزبی کۆمانیستی کرێکاری ئێراندا هاتووە، درێژە بە گفتوگۆی ئازادی دەدەین. بەڵێز حیکمەت، وەڵای سوپاسکردن، ویستم ئەمە بڵێم: سەیرکە، ئێستا کەسانی دیکەش لە کەمەڵگا مرۆیەکاندا باس لە ئازادی دەکەن.

حیکمەت: هەمووان قسە دەکەن.

سابر: بەڵێ هەمووان قسە دەکەن. جاری ئابردوو تێزێک لە بارەی لیبرالیزم لە مێژوودا ئوون کردەوە. بگشتی ئازادی لە دێزگای هزری لیبرالیدا چییە؟

حیکمەت: لیبرالیزم ئایدەلۆژیایەک و قوتابخانەیەکە هەوە دەدات مرۆڤکان لە فیودالیزم ڕزگار بکات. کەسەکە تاکەکەسی بکەن بە یەکەم جار نابێت مرۆڤ ببێتە ڕەعیەتی کەس، مرۆڤ نابێت بەشێک بێت لە مۆلکی هیچ چین و تۆژێکی فیداڵی یان هەر پاشایەتی و کەنیسەیەک. مرۆڤ دەبێت تاک بێت و بتوانێت بە ئازادی شوێنی نیشتەجێبوونی خۆی بۆ بچێتە شوێنکی تر، بتوانێت کار بە هەرکەسێک بکات کە بیەوێت، بتوانێت خاوەنی شتێک بێت، بتوانێت بیفرۆشێت، توانای کڕینی هەبێت. بە جۆرێک تاک ئەتەمیز بکرێت، دابەش بکرێت بەسەر یەکە سەرتاییەکەی خۆیدا، ببێتە تاک لە کەمەڵگادا، بە ئەوەی بتوانێت بە بازاڕی سەرمایەداریەوە ببەستێتەوە، کە هەروەها لەسەر بنەمای کاڵا و یەکەی کاڵاکان دامەزراوە. ئەگەر ڕای ئەوە بێت، ناتوانرێت بازرگانی لەگەڵ خەڵکی عەشیرەت بکرێت کە هەموویان گوێ لە سەرکی عەشیرەتەکەیان بگرن. سەرمایەداری واتە هەموو کەسێک دێت بە فرۆشتنی کارەکانی لە بازاڕی کاردا، هەرکەسێک بیەوێت بچێت پارەکەی بدۆریدا فەبدات، ئەگەر کەسێک خاوەنی شتێک بێت، پێویستە وەبەرهێنان بکات و کۆمپانیایەک دابمەزرێنێت و کێبەکێ بکات. ئەم نەرمیە و ئەم شکاندنی دامەزراوە

و پێکهاتەکانی کۆمەڵگای کەن بە شێوەیەک کە تاک ئازاد بکات، مەرجی پێویستی سەرمایەداریە. لە ئەنجامدا لیبرالیزم ئایدەلۆژیای سەرهەڵدانی سەرمایەداریە و ئایدیەلۆژیای سەدەی ١٧ و ١٨ و نەزدە رزگارکردنی مرۆڤ لە دەسەڵاتی پاشایەتی فیودالی، لە کۆنیسە، لە سیستەمی ئاغا و کۆیلەکان و لە... سیستەمی زەمینداری ئوروپای ڕۆژئاوا. ئەمە ڕاستی لیبرالیزمە. وە ووتە کە هیچ قوتابخانەیەک نایەت باسەت ئەمە دەماناوەت ئەمە بکەین. هەمووان باسی ئایدیاڵەکان دەکەن. لە ئەنجامدا لیبرالیزم ئایدیاڵەکانی خەی پێناسە دەکات، مافی مرۆڤ پێناسە دەکات، وێنەیەک لە مرۆڤکی ئازاد دەدات. وە کاتێک ئەمانە کە دەکەیتەوە دەبینیت کە ئەم پیاوە ئازادەی لیبرالیزم زۆر لە بەرژوازی دەچێت. کەسێک کە بتوانێت موڵکی خەی بفرۆشێت، بیکڕێت، کرێکار بکرێ بگرێت، خاوەنی ماڵی خەی بێت، خاوەنی ڕاگەزی خەی بێت، موڵکەکەی پیرەز، حکومەت ناتوانێت دەستوەردان لە کارەکانی بکات، فیوداڵ ناتوانێت دەستوەردان لە کارەکانی بکات، سوپاکان ناتوانن شمشێرکی بەسەردا بکێشێ، ئەم کەسە ئازی لە بگیرێت

سابر: ببورن، لەم ووتەوە ئایا بەیاننامەی مافی مرۆڤ، کە ئێستا لە جیهاندا زۆر کاریگەرە، هەر لە ئەم چوارچێوەدایە؟

حیکمەت: بەڵای من بەیاننامەی مرۆڤ نیشانەی لیبرالیزمە، بە دڵنیاییەوە. بەڵام بەیاننامەی مافی مرۆڤ دەرئەنجامی قۆناغێکی خەباتی خەڵکە بە بەدەستهێنانی مافێکی بنەڕەتی. بە نموونە لە قوتابخانەی لیبرالیزمدا هیچ شتێک لەبارەی جیاکاری ڕەگەزییەوە نییە کە سپی پێستەکان یان ڕەشپێستەکان هەیانبێت. چونکە لیبرالیزم دەتوانێت بە پێناسە – و ئەویش بوو – لایەنێکی لیبرالی بێت، بەڵام ژنی وەک مرۆڤ پێناسە نەکرد و مافی دەنگدانی پێ نەدا، بەڵام بە بڕوونی ئەو، لە قوتابخانەی لیبرالی لانەدا. خەڵک کەسێکی ڕەشپێستیان بەمرۆڤ قبوڵ نەدەکرد، خەی بە کەماریخواز و لیبرالی دەزانی، بەڵام کەسێکی ڕەشپێستی لینچ کرد* و دەنگی پێ نەدا. تا ناوەڕاستی ئەو سەدەیەی کە ئەمە تێپەڕین، لە شێستەکاندا لە ئەمریکا مافی دەنگدانیان نەبوو. کەسێکی ڕەشپێست مافی ئەوەی نەبوو بچێتە ناو هەمان کافێکەوە کە کەسێکی سپی پێست تێیدا نان دەخوات، یان منداڵەکەی نێدەتوانی لەگەڵ سپی پێستەکان بچێتە هەمان قوتابخانە. من دەماوەت بڵێم لە ڕوانگەی خیانەوە ئەمە دژایەتییەک نەبووە لەگەڵ لیبرالیزمدا. ڕاگەیاندنی مافی مرۆڤ پلەیەکە لە ئەنجامی هەوڵەکانی کەسانی دیکە بە سەپاندنی ئەم

ڕاستیانە لە هەمان کاتدا – بەڵێ کردیان. واتە لیبرالیزمی ڕووت تەنها لە چوارچێوەی لیبرالیدا وەک قوتابخانەیەک کە ئازادی بە شێوەیەکی نەرێنی پێناسە دەکات و جیاگری لە دەستوەردانی ئەوانی تر لە ژیانی خەڵک دەکات، مەرج نییە لە خۆیە وە بگاتە هیچ کام لە و ئایدیا مرۆڤانە . هەروەها دەتوانێت تاچەریزم لێی دەربچێت، چالاکوانێکی یاسای دارستانەکانیش دەتوانێت لێی دەربچێت. تا چەند مافە مەدەنییەکانی خەڵک و مافە مەدەنییەکانی خەڵک، نێک تەنیا مەدەنی، مافی مرۆڤی خەڵک، مافی مرۆڤ دەچێتە گیرفانکەوە، تەنانەت لەم چوارچێوەیەشدا، قەرزاری بزووتنەوە چەپەکان، سۆسیالیستەکان یان سۆسیال دیموکراتەکانە، کە تا ئادیێک ئەوانی هێنایە ناو قوتابخانەی ئایدۆلۆژیا بۆ دەست لە ئەورووپای ڕۆژئاوا، کە لە پشت ئاگەیاندنی مافی مرۆڤەوەیە. پایەیەک لە ئایدۆلۆژیای ئەورووپای ڕۆژئاوا لیبرالیزمە، بەڵام پایەیەکی دیکە هەوێی سۆسیال دیموکراسییە، کە هەرچی بوونت بیکاتی لیبرالیزم و کاراکتەری بەتەواوەتی نەرێنی و نکۆلیکارانەکەی چاک کرد و لایەنێکی ئەرێنی بە هێندێک لە داواکارییەکانی داوە.

سابر: ئێستا کە باسمان لە مافی مرۆڤ کردووە، با لێرەدا یەک شت بڵێین، دواتر بگشتیتر درۆژە بە باسی ئازادی دەدەین. لێوەدا جێخت لەوە دەکرێتەوە کە مافی خاوەندارێتی مافێکی پیرۆزە بە مرۆڤ. باشە ئەمە شتێکە لە لیبرالیزمەوە هاتووە. مەسەلەکە ئەوەیە کە ئەم مافانەی مرۆڤ، بە داننان بە مافی خاوەندارێتی، بە کردەوە بوار دەدەن بە هەمان بارو دۆخ کە وەک خۆی بمێنێتەوە. پاشان پرسیار ئەوەیە، ئایا تا چەند دەتوانێت ئاگەیاندنی مافی مرۆڤ ئامرازی خەباتێکی ئاستەقینە بێت بۆ ئازادی؟

حیکمەت: بە بۆچوونی من، خەڵک تەنیا کاتێک دەگەنە بڕیارەکانی ئەم لێدوانە، بە نموونە دژی حکوومەتی مارکۆس لە فلیپین یان خومەینی لە ئێران، خامنەیی، خاتەمی، دژی تاڵیبان، دژی ژەمی ئاپارتاید لە باشووری ئەفریقا. بەم پێیە ئەم لێدوانە ئاسانە، داواکارییەکی سادە "ئاغا ئەم خەفەکردنە هەوەشێنراوە" دەتوانێت ئامرازی خەبات بێت. من دەمەوێت بڵێم کەمەگا ناهاوسەنگە، کەمەگای سەدەی بیستەم کە تێیدا دژین، تووندوتیژترین خنکاندن لەخەدەگرێت بە حکومەتکانی وەک فەرەنسا و سوید و ئەمریکا. ڕاگەیاندنی مافی مرۆڤ چیتر شایەنی شانۆی فەرەنسا نییە. کە دەتوانێت ئەم بکەیتە ئامرازی خەباتێکی ڕزگاریخوازی لە فەرەنسا، لانیکەم وەک بارودۆخێک. یان هێندێک جار دەتوانیت بە ئاماژەکردن پێی جیاگری لە دەندەیی بکەیت. بەڵام ئاگەر

کەسێک بە یاننامەی مافی مرۆڤ بخاتە بەردەم خامنەیی، ڕەفسەنجانی، حکومەتی خاتەمی، لە وڵاتەدا وەک مانیفێستۆیەکی کۆمۆنیستی دەتە بەرچاو. چونکە هەموو ئەوشتانەی کە لەناوئەمدایە لە ئێران پێشێل دەکرێت. سەبارەت بە پیرەزی خاوەندارێتی، ئەگەر خاوەندارێتی پیرۆز بێت و ڕەگەز بە هەمووان بدرێت هەرچی بیەوێت بە موڵک و سەرمایەکەی بیکات، بیمەی بێکاری بونی دەرەکی نابێت و چاودێری تەندروستی بەخۆڕایی و تەنانەت کوتانیش بونی دەرەکی نابێت. ئەگەر ئەم شتانە لە کۆمەڵگای سەرمایەداریدا هەبن، ئەوە لەبەر ئەوەیە کە لە بنەوە هاتوون، ئەمانەیان لە خاوەن موڵك وەرگرتووە، ناچاریان کردوون بەم بڕیارانە بدەن. لە ئەنجامدا پیرەزی خاوەندارێتی پێچەوانەی مافەکانی مرۆڤ. ناکرێ پیرەزی موڵک و ماڵی خەڵت هەبێت و بانگەشەی بەرگریکردن لە مافی مرۆڤ بکرێت. چونکە مافی مرۆڤ دەبێت لە خاوەن ئامرازەکانی بەرهەمهێنان وەربگیرێت، هەروەها ئەوان بەقسەیخۆش ئەم کارە ناکەن، بۆیە پێویستە لێیان وەربگیرێت. لە خاوەندارێتییان کەم بکرێتەوە بۆ ئاوەی پشکێک بۆ خەڵک تەرخان بکرێت. لە ئەنجامدا لەپرسینەوە نییە، بۆ ئەوروپای ڕۆژئاوا و بۆ ئەمریکاش ڕاگەیاندنی مافی مرۆڤ بەڕگەنامەیەکی بەسوود نییە بۆ خەڵبات. بۆ لیبراڵێک یان نووسەرێک یان خەرخوازێک لە ئەفغانستان ئەم ئایەتە بەرز بکاتەوە و بڵێت "بابە ئەمە بکە بۆ بنەما"، ئەوە ڕوونە کە هەموو خەڵک دەنە ئەوە و دەستی ماچ دەکەن و دەڵێن چ پێغەمبەرێکە، چ ڕزگارکەرێکی گەورەیە هاتووە بزانە چی دەڵێت! دەڵێت نابێت مرۆڤ لەرە و لەوە فڕێ بدرێت و بکوژرێت، گرنگ نییە چی بکرێت یان نا، مرۆڤ مافی هەیە. دەموەت بەم ئاوە ناهاوسەنگی دەخکەیە کە پێیوەندی بەم لەدوانە بەخشیوە. ئەگینا سەردەمی ئەمە لەم لەدوانە تێپەڕیوە.

سابر: باسی ئازادی و لیبرالیزمت دەکرد. بۆ هەمان شێوە لە وتارەکەتدا ئاماژەت بۆە کرد کە چۆن تا ئێستا لە ئەوروپای ڕۆژئاوا چەمکی ئازادی یان ڕاگەیاندنی مافی مرۆڤ کە ڕەنگە بەرزترین ئاستی ئازادی ڕوون کردبێتەوە، تا ڕادەیەک لە ژێر کاریگەری خەباتی سەسیال دیموکراتەکاندایە. من دەموەت زیاتر لەسەر ئەم بەشەی "خەباتی سەسیال دیموکراتە کان " ڕوون بکەیتەوە، چۆن کاریگەری هەیە و سنوورەکانی ئەم داواکارییە بۆ ئازادی چین؟

حیکمەت: سەیرکە، بۆ ای من بناغەی بیرکەی سەسیال دیموکراسی، بابەتی دابەشکردنی سامانە. لە هەمان کاتدا کە کۆمەڵگا لە چوارچێوەی کلیشەی سەرمایەداریدایە و لیبرالیزم ئایدیۆلۆژیای فەرمییە و هەموو موڵکێک پیرۆزە و چینی سەرمایەداریش دەبێت ئامادە

بەت بەشێک لە سامانەکەی و بڕەمی سامانە کۆکەبووەکەی بە سەقامگیری دابەش بکات لە کۆمەڵگا یاخود بە دروستکردنی کۆمەڵگایەک بە ووخساری مرۆڤەوە، بە نموونە کە هەژاری تیادا نییە یان پڕوردەی تێدا نییە، دەرمان دەتوانێت تێیدا بوونی هەبێت و هاوڵاتیانی کۆمەڵگا بگشتی خۆشگوزرانییەکی باڵاتریان هەبێت ئاستێک، کە کۆمەڵگایەکی شیاوی بڕگەگرتن بێت. باشە ئەوە ووننە کە ئەم بەشەکی ئامازەیە بە ئەو بەشانەی چینی دەسەڵاتدار کە ئاواتیان بە کۆمەڵگایەکی شارستانیترە. بەتەنها بەخێی کۆکەبوون و کۆکەبوون هەموو کەشکە نییە بە ئەو، پێی وایە دەبێت بەشێک لەم کۆکەبوونە ئامانجی ئاوەدانی کۆمەڵگا بێت تا ئادیەکی قبوڵکراو تا لانیکەم بتوانن چڕ لە بڕەمەکانی و بڕەهەنانکەیان وڕبگرن لەگەڵ ئاویژدانکی ووون. ئەگەر کۆمەڵگایەک کە منداڵکی شەش ساڵان لە کانگای خەوزدا هەبێت، بووخێت، بڕژوازی کۆتایی سەدەی نۆزدەهەم و سەدەی بیستەم کە ڕاست دەوات، هەست بە شەرەف و ڕێز لەخێدا ناکات، هەوڵ دەدات، کە هەندێک جار وا هەیە . بە تایبەت کە کۆبەکێیەکە وەک یەکە، کانێک یان یەکێیەک کە ناچار دەبێت لە ژێر فشاردا کارکانی منداڵکە لە خێدا هەڵبوەشێنێتەوە، دەبێتە توخمکی فشار لەسەر یەکەکانی تری بڕەمهەنانی ڕکابەرکان کە ئەوانیش دەبێت هەڵیبوەشێننەوە. بە جۆرێک میکانیزمکە کە تیایدا ئەم مافانە تیشکیان دەخرێتە سەر. بەڵام لە پشت ئەم هەموو ڕەزامەندییەی چینی دەسەڵاتدار بە ئەم چاکسازییانە، فشاری چینی کرێکار دەبینین. ئەم فشاری چینی کرێکار دەبینین کە هەموو ئەم دیاردەیەیان ناوێت. لە ئەنجامدا، سەشیال دیموکراسی هەمیشە دگۆڕێت بە ئامرازکی بڕژوازی، ئامرازکی چینە سەرمایەدارەکان بە گەیاندنی فشاری کرێکاری بە ڕیفەرمیزمک لە چوارچێوەی کۆمەڵگای هەبوودا. سەسیال دیموکراسی بە کردەوە لە هەموو شوێنک هەیە، ئەو فراکسیۆنانەی چینی دەسەڵاتدار چین کە لە چوارچێوەی یاسایی بوونی دەخی ئەستا و لە چوارچێوەی پیرزی خاوەندارێتی و پیرزی سەرمایەداریدا ئامرازک ئامادە دەکەن، بە جۆرێک کە ڕیفەرمخواز و گۆڕانکاری- بەدوای فشاری کرێکاردا دگوازرێتەوە بە بزووتنەوە یاساییەکان و ڕێکخستنەکان بە هەنگاونان لە کۆمەڵگادا. بزووتنەوەیەکی چاکسازییە لە کۆمەڵگادا. لە پشتیەوە فشاری چینی کرێکارو بەبەشانی ناو کۆمەڵگایە. لە لایەکی دیکەوە بەشێک لە چینە دەسەڵاتدارەکان پێیان وایە هەندێک جار پێویستە ئەم ڕێکخستنە بە سەقامگیری کۆمەڵگا یان بە بژاردەی سەرمایەداری ئەنجام بدرێت. هەروەها ئایدەلۆژیای تایبەت بە خۆیان هەبوو.

سابر: کۆواتە دەتەوێت بڵێیت سەشیال دیموکراسی جۆرێکی باشترە لە

سەرمایەداری؟

حیکمەت: سەرمایەداری بە ڕووخسارێکی ئینسانیەوە، سەرمایەداریەکی باشتر. بەڵام لە ڕووی مێژوویەوە بەم شێوەیە دروست نەبووە. لە ڕووی مێژوویەوە هەمیشە یەکەم بزووتنەوەکانی لە چینی کرێکاردا دەبینیت. واتە چ ئایدۆلۆژیایەک دژی پشێوی و سۆشیال دیموکراسی دابێژن و بزووتنەوەی کرێکاری بە خیانەوە ببەستنەوە و هەژموون بەسەریدا بپارێزن، بابەتێکی دیکەیە. لەوانەیە لە یەکێک لە دەرگاکانی سۆشیال دیموکراسیدا بزانن کە کرێکاران لێرە لەم سەرتا ئوسەر دانیشتوون، سەندیکاکانی کرێکاران پەیوەندییەکی بەرفراوانیان لەگەڵدا هەیە، زۆرێک لە سەرکردەکانی سۆسیال دیموکراسی کرێکارانن کە لە پگۆیەکی ڕاستەوەو هاتوون و هەوڵیان داوە بزووتنەوەی چینایەتی خۆیان ڕزگار بکەن، با لەم دۆخە دەربچن. بەڵام ئەو ڕاستییە ناگەڵێت کە تەواوی چوارچێوەی ئایدیۆلۆژی سیاسی گشتی سۆسیال دیموکراسی و "لیبریالیزم" – هەمان ئەو ڕەوتانەی کە ساڵانێک لە ئینگلتەرا لە کاردا بوون یان لە سوید لە کاردا بوون و لە فەرەنسا لە کاردا بوون – باڵی چەپی چینی دەسەڵاتدار کە هەوڵدەدات سەرمایەداریەکی دەستکاریکراو دروست بکات بە ڕووخسارێکی مرۆیی کە لە ڕواڵەتەوە بەردەوام بێت.

سابر: کاتێکی زۆرمان نییە، بەڵام دەمەوێت لێرەدا یەک دوو پرسیار بخەمە ڕوو، هەرچەندە کورتە. یەکێکیان ئەوەیە کە ئێستا لە سۆشیال دیموکراسیدا گەیشتینە پێناسەی ئازادی، بەڵام ئەی چەپەکانی تر؟ کۆمۆنیزمی ڕووسیا؟ یان ئەوانەی ساڵانێک وەک کۆمۆنیست دەناسرێنەوە، جیاوازی نێوان ئەوان و لێکدانەوەی لیبراڵ یان سۆسیال دیموکراتی لە ئازادی چییە؟

حیکمەت: ئەمە باسێکی زۆر وردە، نازانم چەندە دەتەوێت باسی بکەیت. بەڵام ئەوەی لە ماوەی سەدەی بیستەمدا بە ناوی کۆمۆنیزمەوە لەدایک بوو، بە تایبەت لە دوو جەمسەری یەکێتی سۆڤیەت و چین، دەرئەنجامی پرسیارێکی مێژوویی دیاریکراو بوو. وەک بیرکردنەوە لە ئاسمانەوە نەهاتە خوارەوە. بەرهەمی ڕووداوە مێژوویەکانی پێش خۆی بوو. بە تایبەت ئەزموونی سۆڤیەت لەو ڕوانگەیەوە گرنگە کە ئەوەی دواتر بوو بە یەکێتی گەلانی سۆڤیەت یان بلۆکی ڕۆژهەڵات سەرەتای شۆڕشێکی کرێکاری بوو، کەم تا زۆر لەسەر ئەو هەڵانەی ئێستا باسی دەکەین. لە ساڵی ١٩١٧دا شۆڕشێکی کرێکاری لە ڕووسیا ڕووددات و لە پگۆیەکی تەواو ئینتەرناسیونالیستەوەیە. ئەو کرێکارانەی دەیانەوێت بە شێوەیەک "نا" و ئاوەدانی لە

کۆمەگادا جێگیر بکەن. هەمان ئەو بیرکردنەوانە کە لە "دنیایەکی باشتر"دا دەیبینین، تا ئادیەکی زۆر بنەمای بزووتنەوەی بەلشەفیزمە. بەڵام دوای ٥٠ ساڵ، ٦٠ ساڵ، ٧٠ ساڵ سێری دەکەیت، ئەو قەناغەی کە لە دابزیندایە، هیچ نیشانەیەکی ئەو جووڵە سەرتایییەی نییە. بەپێ باس لە ئۆزموونی یەکێتی سۆڤیەت و چین و ئەم جۆرە کۆمۆنیزمە لەسەر ئەوەیە کە چی بەسەر ئەو هەوداوە مێژووییەدا هات و سەرهەڵدانی بزووتنەوەی کرێکاری. تەنانەت لە چینیشدا ئەمە وانییە. چین لە سەرتاوە بزووتنەوەیەکی نەتەوەییە، بزووتنەوەیەکی دژە کۆلۆنیالیزمە، بزووتنەوەیەکی نەتەوەیی دژە ئیمپریالیزمە لەناو کۆمەگادا بەهەی ئەو سەنگ و قورساییەی کە ناوی کۆمۆنیزم لەو سەردەمەدا هەیەتی و بە تایبەتی بەهەی ئەو ئیعتیبارەوە کە ناوی کۆمۆنیزم لە نەو خەڵکی بەبەشی جیهان و هەموو کەسێکدا دەزیویەتیەوە ئەو دیاوەت لە کۆلۆنیالیزم ڕزگاری بەت، خەی بە سۆسیالیست ناودەبات، چینیش بزووتنەوەیەکی سۆسیالیستی دەستپێکرد. ئەگەر ئەمە ئەوە ڕوبیدایە، ئەو پارتەی بوو بە حزبی کۆمۆنیستی چینی ناوی خەی نەدەنا حیزبی کۆمۆنیستی چینی، بە خەی ناوەدەنا پارتی دیموکراتی چینی، هەروەها خەی ناو نەدەنا چینی سوور یان چینی شیوعی، ئەویش دەبوو خەیان ناویان دەنا چینی دیموکراتیک یان چینی دیموکرات یان چینی پەرلەمانی. ئەمە مەقولەی دیموکراسی و دیموکراسی ڕۆژئاوا ئەو ئیعتبارەی هەیە. بەڵام کاتێک لە ناوەڕاستی سەدەی بیستەمدا شۆشی گەل لە چین ڕوودەدات، شۆشێکی جەماوەری دەبەت بە ئاوەی لەو دەخە دەربچەت و شۆشێکی نەتەوەیی بەت، لەو هەموو شۆشە نەتەوەیی و سەربەخۆخوازانە و نیشتمانسازی کە لەو ماوەیەدا لە زۆرێک لە وڵاتە دواکەوتووەکانی جیهان ڕوویدا، ڕوودەدات، خەی بە "چینی کۆمۆنیست" ناودەبات و ماو تسیتۆنگ کە لە ڕاستیدا سەرکردەیەکی نیشتمانییە، بەدوای گۆڕیی وڵاتەکەی و باشترکردنی بازاڕی ناوخەیی چیندا دەگەڕێت، دەبەتە یەکێک لە جەمسەرەکانی "کۆمۆنیزم"ی نەودەوڵەتی. لە ئاکامی ئەم باسەدا ئاڕاستەز کە بە نموونە ستالین، ماو، تڕۆتسکی، پێگەی ئەوان لە بیری کۆمۆنیستی کرێکاراندا چییە، یەک باسە، ئەوەی ئەم جەمسەرانە پێوەندییان بە کۆمۆنیزمەوە هەبووە، باسێکی دیکەیە. لەووی بیروباوەڕی ئەم جەمسەرانە (با چین بەلایەکدا جەبهەین چونکە پەموایە بەگشتی ئۆزموونەکانی دواکەوتووە)، لەووی مەقولەیەکەوە وەک ئۆزموونی سۆڤیەت یان کۆمۆنیزمی ئۆوروپی یان "چەپی نوێ" لەووی بیروباوەڕەوە، ئەمانە خاڵی لاوازن بە بڕاورد بە لیبڕالیزمی ڕۆژئاوا و سۆسیال دیموکراسی.وە هەندێک خاڵی بەهێزیان هەیە و لە هەندێک ڕووەوە تەنانەت لە ڕووی ئازادی و ئایدیالیزمی مرۆڤەوە لە

دواوەن و لە هەندێک ووەوەلە پێشیانەوەن، کە پەیوستە لە باسێکی وردتردا بۆای من ڕۆخنەیە.

بنەمای ئەم چاوپێکەوتنە زارکییە. ئەم ئەو دەقەیە کە دەنیس ئازاد لە شریتی ئەم چاوپێکەوتنە دەستکاری کردووە.

hekmat.public-archive.net #3390fa.html

*لینج کردن: بە دادگا سزادانی ڕۆشپەستەکان لە ئەمریکا لەسەردەمی گۆزپەرستیدا.وەرگێڕ

لە ئێران دەخێکە ناگۆتەوە دواوە و سەرکەوتن نزیکە!.. عەبدولڕەحمان گەورکی

چاوخشانێک بەسەر ڕەوتی ئاپۆینە جەماوەرییەکان لە ئێران و ئاسەکان!

ڕەمزی پشکەوتنی ئاپۆینە جەماوەرییەکەی خەڵکی ئێران بە گەیشتن بە سەرکەوتن، لەوەدایە کە هەرگیز دەخێکە ناگۆتەوە بە دواوە و دوای ڕووخاندنی دیکتاتۆری ئایینی، حکوومەتێکی نیشتمانی و جەماوەری و دەموکراتیک جێگەی ئەم دەسەاتە دەگرێتەوە.
بەم پەوڕە کاتێک سەیری ئاپۆینە سەرانسەرییەکەی ئێران دەکەین، دەبینین ئاپۆینی خەڵکی ئێران ئەمجارە چاتە دەخێکی نوێوە. پانتایی جوگرافیای ڕاپەڕین و چەند هەندبوونی تووڕەیی و ڕق و قینی شەڕشگێڕانەی خەڵک بەرامبەر بە دەسەات، پێی ناوەتە دواقۆناغی کۆتایی ئەم ژەمە دیکتاتۆرە و ئاسەی ڕووخاندنی حکومەتی زۆر نزیک کردۆتەوە. ئەوەش وەک ئاستییەک لە کەدەنگی ئای گشتی لە ئێران و جیهاندا.
وەنە و گرتە قیدەییە بەاوکراوەکانی ئەم ئاپۆینە سەلمێنەرە بە بینەر، کە ئەمە گۆانکارییەکی گەورەیە کە نێک تەنیا ئێران، بەکو ناوچەکە و جیهانیش دەهەژێنێت. چونکە لە ماوەی چوار دەیەی

ابردووداو، دەسەڵاتی دیکتاتۆری ئێران ناوەندی هێرشی سەرکی بووە بۆ سەر ئاشتی و ئاسایشی ئەم ناوچەیە لە جیهان و، مانۆی ئەم دەسەڵاتە تیرۆریستی و ناشارستانییەتە چارنووسی گەلانی خستووەتە بەر هێرشێکی جددییەوە. ئێستا دەخڵکە لە بار و ئامادەیە بۆ بەرپاکردنی شۆڕشکی نوێ و پێویستە دواهەنگاو بخرێتە سەر قۆناغی گەورە دیکتاتۆری ناوچەی ڕژهەڵاتی ناوەڕاست. ئێستا پرسیارەکە لەوەدایە کە ئایا ئەم ئاپۆڕینە، ڕەکخراوە؟ ئایا سەرکردایەتییەکی لەهاتوو و ئامانجێکی دیاریکراوی هەیە؟!
تایبەتمەندی ئاپۆڕینی هەنەکەیی!
خەڵکی ئێران لە ئاپۆڕینی جەماوەری ساڵی 2017 دا سیناریۆی ئاخوندپەسند و باباڵەنی "پارێزگاران" و "یەفەرمخوازان"یان بۆ هەتاهەتایە پووچەڵ کردەوە. لە هەنگاوی دواتردا و لە مانگی خزەڵوەری 2019، ئاپۆڕینە جەماوەرییەکان بەشێک لە تووڕەیی خەڵکیان بەرامبەر بە دەسەڵات نیشان دا و (ئەتەشی هەژاران) لە ژێر ڕەنوێنیی (شانکانی شۆش)ی سەر بە موقاومەتی ئێران توانی ئەم پیلانی دەسەڵات، (کە ویستبووی بە هەنانکایی دروشمی لادەران و بە تایبەتی سیناریۆی "هەزا شا ڕەحمت شاد" ئامادەیی جەماوەرییەکان بۆ لادان بەرەت و بەم شێوەیە دەنگی خەڵک کە ڕاپەڕین کپ بکات و وا دەربخات کە گوایا نەیارانی حکومەتی ئێران، پاشماوەکانی ڕژیمی پێشوون)، پووچەڵ بکەنەوە.
ڕاپەڕینکاران و لاوانی ئێرانی لە سەرتاسەری وڵات ئەم پیلانگێڕییەیان پووچەڵ کردەوە و بە دروشمی "نا بۆ ڕژەمی پاشایەتی و نا بۆ ڕژەمی ئاخوندی (واتا خامنەئی)" و "مەرگ و نەمان بۆ دیکتاتۆر" ڕچەشکێنیی ئایندەیان کرد. کە هەڵبەت خامنەئی لەوە زیاتری بۆ نەماوە هەڵی ئینتەرنێت ببڕێت و فەرمانی "ئاگر بە ئیختیار" بۆ هەزارکانی دەربکات و زیاتر لە (1500) کەس لە لاوانی ئێرانی کوشتار بکرێت و دەیان هەزار کەسیتریش بە سەر و شوێن بکرێن.
بەڵام ئەو خەڵکەی بەیاری داوە بە گەیشتن بە ئازادی، بە کوشتن و هەڵەشەکران نەوەستێت و بە دروشمی "دەکرێت و دەبێ" لە هەموو ئێراندا درێژە بە ناڕەزایەتییەکانیان بدەن، نەکشانەوە و هەر وەک لە ڕاپەڕینە جەماوەرییەکەی ئێستادا دەبینین، خەڵک لە دەڵی "ڕوخاندنی دەسەڵاتی ئایینی" دەکوتن و ڕایانگەیاندووە بە کەمتر لە ڕوخاندنی ئەم دەسەڵاتە ڕازی نابن!
هەرچەند دەبێ هەموو ئەمرازێک بۆ ڕووخاندنی دیکتاتۆریەتی مەزهەبی بەکار بهێنرێت، بەڵام دروشمی "چالاکی مەدەنی بۆ ڕووخاندنی دیکتاتۆر لە ئێران" کردارێک نییە خەڵک بەدەی بێت و گونجاوی

دەخەکە بیت. لایەنگرانی دروشمی چالاکی مەدەنی یان تەگەیشتنەکی راست و دروستیان لە سەر کەمپەینگای ئێرانی نییە و بەڵامدا چوون، یان هەشتا چاویان بەیوتە دەستەات شتەکیان بداتە!. دروشمی "چالاکی مەدەنی" لە ئێران، وەک یاریکردنی تەپی پێیە لە سەر گڕپانی لایەنی بەرانبەر واتا دەستەات و، ئەنجامەکەی ئاستوخە دەچێتە گیرفانی دیکتاتۆری دەستاتدارەوە. بە تایبەت کە سەرچاوەی توندوتیژی هەر لە سەرەتاوە، خودی دەستاتی دیکتاتۆر بووە!
دەرئەنجامی ئەم تەفکرین و روانینە ئاوایە کە لایەنگرانی دروشمی چالاکیی مەدەنی، بە پێچەوانەی لەژیکی پشکۆتن و شکاندنی بنبەست و بەرخەدان، کە مەرجی پشکۆتنە بە ئاراستەیەکی دروستدا، هەنگاونانە بە دوای رووداوەکاندا. نەک ئاوەی لە دژی دیکتاتۆر ئاپەی و "مژوو" دروست بکەیت و باجی ئازادی بە تەواوی بدەیت!
ئاوەی لە ئاپەینی ئەم دواییەدا سەرنجی هەمووانی بە لای خۆی راکێشا، هەڵکشتن و بەربەرەکانێبوون و پەرەسەندنی ئاپەین و بەرەنگاربوونەوەکانی خەڵکە بەرانبەر بە دەستاتی ئێران. خەڵک لە سەرانسەری ئێران، بە کەڵک وەرگرتن لە ئەزمون و دەسکەوتکانی قۆناغکانی پێشووی ئاپەین، تیەری چالاکی مەدەنییان رێت کردەتەوە وەک هەنگاوێکی ئەکسپایر و لە هەر شوێنێک بە دەرفەتیان زانیبێت، دەستیان وەشاندووە لە هەژکانی حکوومەت. هەربەیە کاتی رووخاندنی ئەم رژمە نزیک بەتەوە و راپەین بەرەو پێشەوە ملی ناوە. ئەمیلیانا زاپاتا، پێشەنگی شەشی مەکزیک جوانی وتبوو کە: (گەر داد نەبێت بە گەل، رێگە مەدە ئارامی بە دەستات بێت).
بەاوبوونەوەی ئاو وێنانەی کە تەنیا بەشێک لە ئاپەینی سەرتاسەری خەڵکی ئێران نیشان دەدەن، شوێندانەر بووە لە سەر ئێران و جیهان. ڕۆژنامەی نیویەرک تایمز لە ٢ی ڕەزبەری ١٤٠١ نووسی: "ئەمە بەرفراوانترین و چڕترین و سەرسڕختترین و بوێرانەترین خۆپیشاندانە کە تا ئێستا لە ئێران رووی داوە".
دیمەنگەلێک کە تیایدا خەڵک و لاوانی شەشگەڵ، بە تایبەتی ژنانی ئازا کە هەژە سەرکوتکەرە چەکدارەکانی ڕژیم راو دەنێن. کەناڵی سی ئێن ئێن لە ڕۆژی ٣٠ی خەرمانانی ١٤٠١ وتی: "سەرەای سەرکوتکردن، ژنانمان لە شەقامەکانی تاراندا بینیوە کە هاتنە دەرەوە و بەرەنگاری هەژکانی حکومەت بوونەوە". هەروەها ئاو ژنانەی کە دروشمی "مەرگ و نەمان بە دیکتاتۆر"یان دەوتەوە. واشنتۆن تایمز لە ڕۆژی 31ی خەرمانانی 1401 نووسی: "خۆپیشاندانەکان ئاوە نیشان دەدەن کە خەڵکی ئێران چیتر ترسیان نەماوە". ئاژانسی هەواڵی ئاسۆشتدپرەس نووسی: دواین خۆپیشاندانەکان دەریدەخەن کە خەڵک ترسیان نەماوە. ئاژانسی فەرەنسپرەس لە ڕۆژی ٦ی ڕەزبەری ١٤٠١

بڵاوی کردەوە: "بە دوانزەهەمین شەو لەسەر یەک، خەڵکی ئێران بە سەرکردایەتی ژنان خۆپیشاندانەکانیان ئەنجامدا".
هاوکات لەگەڵ پەرەسەندنی راپەڕین و پەلاماردان بە سەر هێزە سەرکوتکەر و دەزگاوکانی حکومەت، دەسەڵاتدارانی حکومەت و میدیاکانیان، پەنجەی تۆمەت بەرەو دوژمنی سەرەکیی دەسەڵات، واتە موجاهیدینی خەلق ئادەکشن و بە شێوازی جیاواز تووڕەیی خۆیان نیشان دەدەن. ئاخوند ئەحمەد خاتەمی لە نوێژی هەینی تاران باسی لە "ووداوی گرینگەکان" کرد کە "لەم دەڤانەدا دژ بە حکومەت ڕووياندا" و هەشداریدا لەوەی "هێزی سووری پاراستنی دەسەڵات" لە ژێر مەترسیدایە.
شارەزایانی حکوومەتیش تەقاون و دەڵێن ئەم "راپەڕینانە بۆنەن و لە هیچ قۆناغێکدا بەم شێوە نەبووە" و نایشارنەوە کە ئامانجی ڕاپەڕینەکان، ڕووخاندنی حکومەتە!

کەتایی

عەبدولڕەحمان گەورکی، نووسەر و شرۆڤەکاری سیاسی

خەنجەری خەڵ.. بەشی(٨).. شەماڵ بارەوانی

سەروینە بە هەوسار..!
بەهار:
بەر لەوەی باسی پاشماوەی خوونە سوریالستەکەمت بە بکەم.
دەمەوێ ئاوڕت پێ بدەم:
کە دەنیام دەڕێک دادەت هەندێک جارە گووگر کە ناو لە خەیان دەنێن دەخنەگر!
دەن و دەخنە و گوو لەو نووسارە دەگرن کە ژیانی من، خوون و ئاوات و خەزگە تیرەرکراوەکانی من دەکات بە چیرۆک و دەمان و گووی دەخەن و دەڵێن: پاڵەوانی ئەو چیرۆک و دەمانە بە هەندە دەم پیسە !
گوتم:خوونە تیرەرکراوەکانی من؟ گاڵتەم کرد بەهار.

کوڕە چ گەوادێک حەدی هەیە خوونەکانی سەروین تیرەر بکات و

خەزگەکانی سەروین بخنکێنێت و سوارچاکی خەونەکانم لە بدزێت و ژن بوونم قەدەغە بکات؟
من ئەو ژنە بە ئیرادە و ئەتکراوانە نیم و بەم بەم"
من ژنم بۆیە ئازارەکان هووڵ لە من دەکەن..
من ژنم بۆیە پەردەی ژیانم هەمیشە کون تەکراو و دڕندراوە
من ژنم بۆیە هەنگی جلەکانم گڕەای پایزیان بەخۆیانەوە کردووە
شانەکارەکی بەستزمانی شانەی ژیانم..
من ژنم هەر بۆیە قەدەغەکراوم
..★"
هەرگیز، من نابم بەو ژنەی کە بەت و ئاوا لاوازانە لە بەردەم کەبەی نەریت و خەنجەری خەڵ و قانوونەکانی سمێڵ، جاڵی شکست بدەم و ئەو جارە قسە قسانە بکەم.

ئینجا،
بەو جارە گووگرەی کەنموونەکیان لەو مەملەکەت پێیابوون دڕەم:
کوڕە بەڕن هەی گووگرینە. بە دەتانووت ئەو نووسەرەی ژیانی من دەکات بە چیرەک و ڕەمان، هاوشێوەی نووسەرە گوونووسەکانیتر بەت و کچەکی لاواز و بە ئیرادە و ترسەندراو، یان کارەکتەرەکی خەیاڵی، یاخود بووندەوەرەکی ئاسمانی بهێنەت و بیکات بە پاڵەوانەکی شکستخواردووی نەو هووماندکەی؟
گووی خواردووە، بە خوا لە حەوت قەڵن دوای ئەستا ئەو کەسەی من دەنووسەتەوە و چیرەکی ژیانم دەکات بە ڕەمان، هەڵەی وا بکات و لە شەوەی کچەکی لاواز و بوونەرەکی ئاسمانی و کارەکتەرەکی سەرەنجام شکستخواردوو لە چیرەک و ڕەمانەکەی دام بەڕێتەوە، لە ناو بەرگی کچەکیتر یان تارمایەک دەمەوە بە گیانی و دەیکەم بە حەوت قەشمەر.
وانەزانن سەروین ئیتر بوو بە فیعی مازی و بەشەک لە ئابردوو و کەتایی پەهات. نەخێر، سەروین هەرگیز، بە شکست و دڕان ئازی نابەت و چیرەکی سەروین و سەروینەکانیش کەتایی نایەت.

نیچەی ڕەحمەتی لە مەڕە گوتوویەتی: "هەندەک کەس هەن، دوای مردنیان لە دایک دەبن."
بەهار دەزانیت
یەکەک لەو کەسانە منم من؟ هاهاها
بەهار:
من کارەکتەرەکم هەڵقوڵاوی ناخی ئەو کەمەڵە بەگەن و هەناوی ئەو بوونەوەرە جوندەر و قەزەونانی نەو کەمەڵی کوردەواریم، نەک بوونەوەری فەزایەکیتر و کەسەکی خەیاڵی.

ئینجا با ئەو گووگر و تەخنەگر و گونگرانە باش ئەوە بزانن کەمن سەروینم سەروین، من کچە بە زنجیر و بە هەوسارەکەم، وەکو ئەوەی داپیرەم و کەریمەکی خوێی زەر جار وام پێ دەڵێن.

بەهار دەزانیت بە پەپلیسەر یانی چی؟
پەپلیسەر، لەکدراوی هەردووک وشەی (پەپلیست+نووسەر)ـە.

بەهار گوتم:
گووگرەک لە ناو کورد پەیابووە و ناوی لە خەی ناوە تەخنەگر!
زەر بە ئەدەبانە و بە مەڵانە و هەر تەژەی وەکو سەگەکی هار، پەلاماری ئەم شاعیر و ئەو نووسەر و فلان ناوەندی تەشنگەری و فیسار کتەب و لەکەلەر دەدات و هەتکەی گەوواوی و تەش و چەوت و پەپلیستانە بەسەر هەمووی دادنێت و تەواوی ئەو کەسانەی گوایە تەخنەیان لەدەگرێت، زەربی هیچ دەکات !
کاکی پەپلیسەر، تە تەخنەگری، یان گووگر؟!
بەهار:
سەرەتا بەر لەهەر ژەمە گوو دەرخواردنەکی شایستەی ئەو گووگرە، هەندەک کاتی خەی پەوە دەکوژم و تەزەک ئامەژگاری دەکەم بەوەی کە ئاگای لەخەی بێت و چیتر سنووری خەی بزانێت و لەوە زیاتر زمان درەژی و بە ئەدەبی نەکات و ئیتر دەست بەرداری ئەو شەوازە ناشارستانی و ئەو هەموو هەچون و گرە و ئیرەییەی ناخی بێت و ئەو نازناوی تەخنە گر و گووگریەش لەخەی بکاتەوە و پاشان پێی دەڵێم: گیانەی گووگر بێ دوو سێ کەرس لە سەر تەز و ئەتەکێت ببینە، ئەتەکێتی نان خواردن ناڵێم، شەوازی نووسین و تەخنەگرتن دەڵێم، بێ هەر هیچ نەبێت بزانە جارە (گ+و) بە واوەک(گو) یان دوو واو(گوو)دەنووسرێت و ئینجا لە نووسەر و تەخنەگری بە توانا: مامەستا حەمە سەعید حەسەن، ئیمپراتۆری زمانی کوردی هەندەک فەری شەوازی تەخنەگرتن بە و چیتر وەکوو سەگەکی هار و گووگرەکی بە مەڵا پەلاماری ئەم و ئەو نەدە و نووسەر و شاعیرەکان نەشکێنەوە و ناویشی نەنێیت گووگرتنی ئەدەبی(تەخنەی ئەدەبی).
دەنا قەسەم بەو خوایەی کە تەنها ئەو گیانی سەروینی کەریمەکی بە دەستەوەیە، سەنگەری هوبەو بوونەوەی خە و سەڵ و نەریت بگوازمەوە بە سەنگەر گرتن لەو گووگرانەی هاوشەوەی خێت، ئەبێت دەردەکتان پێ بکەم با بە دەواری نەکردبێت و بە حەوت پشتیتری گووگر و تەخنەگرەکان تەمەتان کەم و هەرگیز، جارەکیتر بوێری و بە ئەدەبی وانەکەیت و بێیت و بەسەر نووسەر و شاعیر و تەشنبیر و تەخنەدا بەشتەوە.

جارێکیتریش نەڵێیت:من هەموو شەو کتێبێک دەبەت لە پاڵ سەرینم بەت کاتێک دەخەوم(یانی خەکینە: من زۆر خوێندەوار و موهیمم!) هاهاها کوڵە پیرەمێردی خۆفاو، گەر تۆ بە خوێندنەوە و گووگریتەوە بنازیت، من بە سەرویەی کتێب خۆر ناسراوم.

ئینجا گووگر گیان باپێت بڵێم:
مرۆڤ کاتێک ناو لەخۆی دەنێت پێخەنەگر، دەبەت ئەگەر هیچیش لە ئەتەکەتی پێخەنەگرتن نەزانێت، دەبەت هەر ئەوە بزانێت کە یەکێک لە بنەماکانی پێخەنەگرتن: پێخەنەگرتن لە شتەکانە وەکوو خۆی، یانی هەڵەکی پەپۆلیستانە بەسەر هیچ نووسین و نووسەرێک دانەهێنیت کاتێک پێخەنیان دەکەیت و بە ئینساف و بە لایەنانە و دوور لە ئیرەیی پە بردن و گرۆی دەروونی و هەڵچوون و کوێرانە و پێشداوەری کردنێک پێخەنە بگریت.
بەڵام تۆی گووگری کورد و فس فس پێخەنەگر، بە ئەوەی کتێبێکی شیعری شاعیرێک و تەواوی بەرهەم و شیعرەکانی ئەو نووسەر و شاعیرێت هەمووی خوێندبەتەوە، دەیت و زۆربی هیچی ئەکەیت.
لە دوو سێ نووسینت، ئەو قسە گواوی و قڵەشت بە دەمەوە گرتووە(نا شاعیر، شیعر دەنووسن، هیچ مۆسیقا و وەزن و فورمی شیعری تێدایە)
وای خوایە گیان لەو هەموو جەهل و مەهزەلەیە !
ئاخر هەی پێخەنەگری گووگر، پەم ناڵێیت ئەمە لە کوێی ئەکادیمیەت و ئینساف و پێخەنە جێگای دەبەتەوە؟

مەگەر لەناو تەواوینە پەپۆلیستیەکەی تۆ نەبەت !

بەهار:
تۆ بە ئەوەی نووسەرێک، کە سێ کتێبی شیعری نووسیبەت و سێ قەڵەمی بە توانا و سێ مرۆڤی خاوەن پاکگراوەندێکی مەعریفی و فیکری و هۆشنیاری قووڵ، سێ نووسەر و لێکۆڵەرەوە و شاعیر و پێخەنەگری ئەدەبی دیاری کورد لە سەریان نووسیبەت و کتێبێک لەو سێ دانە کتێبەیش بیرماند و هۆشنگەرێکی دیاری کورد و ناوەندێکی هۆشنگاری و مەعریفی و زەبەلاحیش ئەرکی لە چاپدانیان گرتبەتە ئەستۆ و تۆ بە ئەوەی هیچ یەکێک لەو سێ کتێبانەی ئەو شاعیرەت دوای چاپکردنیان بە دەست گەیشتبەت، بەیت و گووگری بکەیت و پێخەنە بگریت و دەماری ئیرەییت پێی هەڵسەت و کەرڤی خۆڤانت زیاتر بەرز بەتەوە و پێی قەڵس بیت و بڵێیت: بە لەسەر شیعری ئەو کوڵە دەنووسن کاکە؟ دوایی لەخۆبایی دەبەت و خۆی لەدەبەت بە شاعیر و شت و ئینجا دنیایەک گووی لەوجۆرە بخەیت و تەنز لەو سێ لێکۆڵەرەو و شاعیر و نووسەرەی کوردیش بدەیت!

کۆی پیرۆ پیاو، تۆ جارێ هەر سێ بەرهەمی ئەو گەنجە شاعیر و نووسەرەت حوکندووەتە؟
ئینجا تۆ بە چ ماف و پاوەرێک دەیت و پاوەری شاعیر بوون بە خەڵک دادەنێیت و نازناوی شاعیر بوون بە خەڵک دەفرۆشیتەوە؟!
گووگر گیان:
بە نەتزانیو؟
سەرویەنی کەریمەکی هاتووە تا هەموو ئەو پاوەرە گوواوی و یاساکانی سەمەڵە و کەڵەبەی نەریت و هەرچی بت و شتە کە تۆ و هاوشوکانت لە بەردەم ئازادی تاکتان قووت کردووەتەوە، تەک و پەکی بشکێنەت و هەوشێنەتەوە و پەیاندا بێیت !

هەی گووگری بە توانای کورد، دەزانی پاوەر یانی چی؟
پاوەر یانی لە قاڵب دان و سنوور دانان، پاوەر یانی هەڵکشان و قووتکردنەوەی بت.
پاوەی یانی گایینی وزەی نووسین و خنکاندنی هەزی قەڵەمی یاخی و زیندانی کردنی شیعری ئازاد و تیرۆرکردنی بەهرە و داهێنان.

پاشان گووگری ڕەزدار:
تۆ دەیت بە سەرویەنی مانی خەڵانی دەڵێیت: چی شیعر و چیش میعرە؟
جاهیلی نەزان، هەموو کەسێک شاعیرە، بەڵام دیارە تەنها تەی نەزان نەبیت !
ئەگەر تەزێک شارەزایی و زانیاریت هەبوایە، ڕاستە کە
" نووسینی شیعر تازە و نوێیە لە چاو دروست بوونەکەیەوە"
بەڵام" دەکرێ بوترێت هەموو مرۆڤێك مادامێك هەست و نەستی هەیە، بە خەی شاعیرەکە، بەڵام شاعیرێك دەگاتە لوتکە کە لە گشت تەکنیك و وێنە و ڕوخسار و خولیا و خەیاڵ و چێ و پەی وشە و وتەی ناسك و نادر، وا بکات کەسانی تر بەخوێندنەوە یان گوێگرتن هەستیان بجوڵێ، عاشق بە دیمەن و ئامێزەکانی نێو خەون و خولیایان بکات.

زۆرن ئەوانەی شیعر دەنووسن، بەڵام زۆر نین ئەوانەی خەیان و شیعرەکانیان بە نەمری دەمێنێتەوە لە هەزرو زیهنی گەل و میللەتدا."★.
بێ سەرەتا هەندێک خەت شارەزا بکە و ئینجا دواتر وەرەوە سەبارەت بە شیعر و شاعیروون ئێتر ئەو جارە گووە بخە، نەک بە چاویلکەیەکی ڕەشەوە سەری دنیا بکەیت و بە نەفەسکی تەتالیتارانە و ڕوانگەیەکی پەپلیستانە و بەو خەرفاوی و نەزانیەت بە ئەدەبی و بوێری وا بکەیت و شیعر و شاعیریەت و مەسیقای شیعری و وێنە شیعری و فۆرمی شیعری و ئستاتیکای شیعری و گووی شیعری و نازانم چی شیعری بە خەڵک

بفرەشیتەوە !
جارێ تۆ نازانی شیعرێک بنووسیت، چۆن بوێری ئەوە دەکەیت بڵیت و بڵێیت: ئەمە شیعرە و ئەوەیش میعر !
کوڕە نەکەیت جارێکیتر بوێری ئەوە بکەیت و بڵێیت فولانی کوڕی عەلان دەڵێت: مەرج نییە شاعیر بیت، ئەوجە قسە لەسەر شیعر بکەیت.
دەی منیش وەکو سەروینی کچی فولانی کوڕی عەلانێکیتر، دەڵێم خۆت و ئەو فلانەت گووتان خوارد و نابێت کەسێک لە کاتێکا هیچ لە شیعر نەزانێت و گەیشتبێتە سنووری پیری و هەشتا نەزانێت دەڵێە شیعرێک بنووسێت و لەبەر کەلەپووچی خۆی و گرۆی دەروون و ئیرەیی ناخۆوی ئیلهامی شیعر ئەو مشکە خەرافاوی بەسەر نەکاتەوە، حەدی نییە بێت و وشەی قەڵەڕ بدات و قسە لەسەر شیعر و شاعیران بکات.

نازان، تەواو ئەستا زانیت کە هەموو مرۆڤێک شاعیرە؟ بەڵام هەیە بە زمانی گۆ و هەیە بە گریان و هەیە بە جۆت لەدان، هەستی شاعیرانەی دەردەبڕێت و هەشە نازانێت دەری ببڕێت، بە نموونە: خۆت و، هەشمانە بە زمانی گوو دەری دەبڕێت.
ئیجا باش بزانە هەی گووگرێکی وەک تەباسی پەوێری شاعیر بوون دەکات و زمان لە بابەتێکی وەکوو شیعر دەکوتێت، تا تۆی ئیرەیی چی شۆق بڕێت، من هەرچەند وەکوو سەروین تائەستا بە خەمم نەدەگوت شاعیر، دەی ئەوە لەرەوە هەرکەسێک پەم نەڵێت: سەروینی شاعیر، یەک بە قەبارەی سە کتێبی شیعری گووی دەخەمە دەم هاهاها

دواتر خۆتا و تاوانی سەروین چییە کە تۆ خۆت لە نووسینەکت گوو دەخەیت و دان بەوە دانێیت و دەڵێیت نازانم شیعر بنووسم.
ئیتر خۆتای ئەمەی گەنج چیە پیرە مەردی خەرەفاو، کە بەو هەموو تەمەنەتەوە نازانی پارچە شیعرێک بنووسیت و لە داخان دێیت و ئیرەیی بە نووسەر وشاعیرە گەنجەگەکان دەبێیت و گووی دەخەیت و گوایە جگە لەخشت کەسیتر گووی وای نەخواردووە و لە غیابی گوو خواردن و تەخنەی ئەدەبیدا هەرچی هەڵدەستێت شیعر دەنووسێت و لە فەوزای سۆشیال میدیا، هەموو خەڵک شت بۆاو دەکاتەوە.

تۆ نەخۆشی ئیرەیی پێ بردن و گرۆی ئیرەییت هەیە، ئیرەیی.
بۆهار:
دەزانیت"ڤەرجینا وۆڵف ئیرەیی بە جەیمس جویس دەبرد و بە نووسەرێکی خراپی دادەنا، واێت ویتمان ئیرەیی بە شاعیرێکی بە ناو بانگ دەبرد و تەلەستەی بەشداری لە هیچ کۆبوونەوەیەکی وەڕەیی نەدەکرد ئەگەر دەستیفسکی ئامادەی بوایە.

دڵشۆشن ئاوەڵای پاڵی بە جان پێ سارتەوە نا خۆشاتی(نەبە) ڕەت بکاتەوە ئاوەبووە کە بار لەو ئەو خۆشاتە بە ئاڵبڕکامە بەخشرابوو.
لە ناو ناوەندی ڕەشنبیری کوردیشدا ئەو جۆرە ئیرەییە هەیە و زۆر لە نووسەران و شاعیران هەن خۆشیان بە چارەی یەکتریدا نایەتەوە لەگەڵ یەکدیش دادەنیشن*

بەهار لەوەندە دێبەمە و کورد وتەنی زۆر گوتن بە قورئان خۆشە و جارە هەر تەنها هەندە بەو گووگرە دەڵێم:
لە سەرویندەوە فێربە و ئەوە بزانە کە ئەوە لەناو کورد زۆر دڵگەمەنە، تە کەسێک ببینیتەوە لە ڕەخنەگرتندا، ڕەچاوی هاوڕێیەتی و کەمەڵک حیسابات و ئیعتیبارات نەکات!
ئینجا ئەدەب و ئەدەتکێت و ڕێزگرتن زۆر پێویست و گرنگە مرۆڤ لەکاتی ڕەخنە گرتن ڕەچاوی بکات، بگرە ئەخلاق و ئەرکە.
ئاخر ئەوە لە کوێی ڕەخنە و ڕێز و ئەکادیمیەت جێگای دەبێتەوە تە ڕەخنە لە نووسەرێک بگریت و پێی بڵێیت:فلان ناوێک و زمانت نەگرێت و گرێی ئیرەیی ناخەوەت ڕێگەت نەدات ناوی ئەو نووسەرە بێنیت !
هەی فلان گووگرێک هاهاها ئاخر ئەو مەهزەڵیە لە کوێی شەوازی ئەکادیمیەت و خانەی ڕەخنەدا جێگای دەبێتەوە، نووسەرێک لە دەیان ڕۆژنامەو گۆڤار و ماڵپەڕ، شیعر و وتار و نووسینی :فیکری، ڕەخنەیی، ئەدەبی، ڕەشنبیری، سیاسی ..تاد. بەاو بووبێتەوە و تەبە ئاگایانە و نەزانە بڵیت و بڵێیت:ئەو سەشیال میدیایە فەزای بە هەموان خۆقاندووە تا بەن و شتن بڵێن!
نەزان تە لاپەڕەی فەیسبووک و پەیجت لەگەڵ ڕۆژنامە و گۆڤار و ماڵپەڕە ئەلیکترۆنیەکان لە تەکەڵ بووە هاهاها

ئاخر تاوانی من چییە و من چی بکەم، کە تە سنووری ڕەشنبیریت و خوێندنەوەت تەنهادوو ماڵپەڕ و یەک ڕۆژنامەیە و ئاگات لەو هەموو ڕۆژنامە و گۆڤار و ماڵپەڕانەی تر نییە کە شیعر و وتار و نووسینی ئەو نووسەرەی تیا بەاو دەبێتەوە و نایان بینیت.

من هەرگیز، تکام نەکردوە و تکاش لە کەس ناکەم، بەڵام تەنها بە تە دەڵێم:تکایە چیتر ئەو نازناوی ڕەخنەگرە لە خۆت بکەرەوە.
تە ڕەخنەگر نیت، تە گووگریت و وەکوو سۆگەکی هار وایت و دێیت و پەلاماری خەڵک دەدەیت و نووسەر و شاعیرەکان دەشکێنیتەوە و شعووریان زامدار دەکەیت و ناویشت ناوە:ڕەخنەی گوودەبی.
هەرچەندە کارەکی باشت کردبوو و خۆت تووشی شێی سەرویەنی کەریمەکی نەکردو نەوەرابووی ناوی ئەو نووسەرە گێنجە بێنیت، کە بە چەند

وشەیەکە کورت و گواوی تەنها گوتبووت: بیرەوەری خەیان دەکەن بە کەرستەی گاتە جانەن، کە بە ئەمە هیچ مانای نییە!
ئە مامۆگیان من چی بکەم خەرفاوەکی وەکوو تە کەشەی تۆگەیشتنی هەیە و دەنیام دوو بەشی بیرەوەریەکانیشت نەخوەندبوویەوە نەک ئەو هەموو بەشەی، گەرنا هەرگیز، وا پەپەلیستانە ئەو گووتە نەدەخوارد.

بەهار:
بەڵام باش بوو، بەر لەمن، نووسەر و شاعیرەکیتر، لە جیاتی ئەو گەنجە، وەامەکی پە بە پەستی بە نووسینەکی ناڕاستەوخۆی ئەو پیاوەی دایەوە و باسی لە گرنگی ئەو بیرەوەریانە کرد و لە چەند بەژنامە و ماڵپەڕەکیش وتارەکە بڵاو بووەوە.

ئەو گەنجەی کەمن بیرەوەری و شیعر و نووسینەکانی بەردەوام دەخوەنمەوە.
لە کەتاییدا هەی گووگری بە توانای کورد، پەت دڵەم من تاوانم چییە کە تە جارە نازانی بیرەوەری یانی چی !
"ئەوەی بیرەوەری دەنووسەتەوە، چیەکی ژیانی خەی دەگەڕێتەوە، بڵام لە بەگەی ژیانی خەیەوە بووداوە جەراوجەرەکانی سەردەمی خەیشی باس دەکات. بە پەی کار و پەگەی ئەو کەسە، کەشی بیرەوەرییەکە دەگەڕێ بە کەشکی ئەدەبی، یان سیاسی و یاخود کەمەایەتی. خاڵکی دیکە کە گرنگی پەدراوە لە نووسینی بیرەوەریدا، ئاشکراکردنی کردەی سەکسی و چیەکی عەشق و ناوهەنانی بکوژ و ناپاکە. زەرجار ئەمە لەووی سایکەلوژییەوە جەرەکە لە خەخواردنەوە. کەسایەتی نووسەری بیرەوەری شتەک لە دەیدایە و ساڵانەکی زەر خەی دەخواتەوە تا لە دوانووسینیدا دەری دەبڕێ. ئەمە، هەندەکجار بە تەواسەندنەوە و هەندەکجاریش بە نیشاندانی واقیعە. هەندەک جاریش بە خە پاککردنەوەیە لە بووداوە نەشیاوەکان."⋆
بە تایبەتی ئەو بیرەوەریانەی مەرکەکی سیاسییان بەسەردا زاڵە و باسی شکەش و شاخ و شکەی نەوخەیی دەکەن و زەر چەرەکی کوشتن و ناپاکی و ستەم و شتی تەدایە.

بەیە چیتر واز لە هوانگە پەپەلستانەت بەنە و نەکەیت جارەکیتر بوەری وا بکەیت و بیت و هەمای چەوت بەسەر نووسەران و شاعیران و نووسین و شیعرەکانیان دابهەنیت، بە ئەوەی چارەگی بەرهەمی ئەو نووسەر و شاعیرانەت خوەندبەتەوە
هەخنە بگرە، هەخنە، نەک گوو، بگوومان هەخنە پیرەز و ژیان بە هەخنە یەک پارچە مەنگ و گوواوی دەبیت.

-دەفتەری بیرەوەریەکانم-
"بەهار حاجی ئاکۆ"

٩ی گولانی ١٩٧٣، دهۆک: ماڵی خێزان-ژنگای کانی ژن کوژان.

⋆پارچە نووسینێکی خاتوو:(سازان ئەبوبەکر)ـە و لە پەیجی ڕوانگە و ڕۆخنەم وەرگرت.
⋆ئامانج شارباژێڕی/ ئەوەی شیعر خواستویەتی لێرە جێی بێتەوە: 6ی ئەیلولی2022، ڕۆژنامەی"ژنگای کوردستان.
⋆موکەرەم تاڵەبانی، ئیرەیی نەوان نووسەران.
⋆ مەحمود نەجمەدین، گۆڤاری (ڕۆژ)، ژمارە85، ل ٥٤.

چۆن تاقیکردنەوە بکرێت؟ ژنگایەک بە ژنگری کردن لە قۆپیەکردن.. زانا ئیزاق

تاقیکردنەوەی قوتابخانە و زانکۆکان یەکێکە لەو ژنگایانەی کە فەرخواز لە قۆناغێک دەچێتە قۆناغی داهاتوو تری یان بڕین ئەنجامی ماندووبوونکەی وەردەگرێتەوە .

خێی هەر ووتاتێک جۆرە تاقیکردنەوەیە و شێوازێکی هەیە هەروەها شێوەیێک بەکارهێنەت بە ژنگری کردن لە قۆپیەکردن و گزی کردن، هەیە کاتژمێرێک پێش تاقیکردنەوە دەیانبات هۆڵکانی تاقی کردنەوە هەشە بە شێوازی تر ، بەڵام من لەگەڵ ئەو شێوازانە نیم، بۆکو دوو تاقی کردنەوە بکرێت یەکێکیان لەسەر کاغەز ئەوەی تریان ووبڵوو یانی ووبڵوو و لەبەردەمی مامۆستاکە بە پرسیار و وەڵام توانای بە ئەنجامەکە هەڵسەنگێنرێت، پاشان کە ئەو دوو تاقی کردنەوەیە کرا ،
هەردوو تاقی کردنەوەی کاغەز و ووبڵوو کە بکرێتەوە دابەشی دوو بکرێت ئەنجامی دابەش کردنەکەش نمرەی تاقی کردنەوەکەی بێت، هەرچەندیشە تاقی کردنەوەی کاغەزی ئەگەر سەد پرسیار بێتەوە کەسێک هەشتای هێنا مانای وانییە هەمووی خوێندۆتەوە هەمووی دەزانێت

بەکو وەکو ئەو وایە کە بڵێی لەو تاقی کردنەوەیە ئەوەندە دژانە نەک هەموو کتێبەکە بزانێت بە پێچەوانەشەوە و بەهەمان شێوە بە نمرە خراپیەکەش، کاتێکیش تە دوو تاقی کردنەوەی پێدەکەی هەم لەسەر کاغەز هەمیش ووبەوو ئەوا ئەگەر خەی ماندوو کردبێت لە تاقی کردنەوەکان دەردەکەوێت ، ئەگەر نەیخوێندبێت و قەپیەی کردبێت بەهەمان شێوە جیاوازی لەو دوو تاقی کردنەوەیە دژانرێت و قەپیەی دەردەکەوێت چونکە لەو دوو تاقی کردنەوەیە ناهاوسەنگی زۆری تێدا دەبێت.

2022 10 20

شەشی "ژن، ژیان، ئازادی" لەنەوان رەوتە شەشگەیییەکان و دژشەشییەکاندا.. دیار سیروان بیلال

-١-

دوای بەرپابوونی شەشی ئازادیی گەلی کورد و گەلان لە رۆژهەڵاتی کوردستان و ئێراندا، لەناوخۆ و دەرەوەدا، تەنانەت لەئاستی کوردستان، خەرهەڵاتی ناوین و جیهانیشدا، هەوەست و کاردانەوە، گفتوگۆ و ڕەخنەی زۆری لەگەڵ خۆیدا هێناوە، چ بە لایەنگیری و پشتیوانی لە شەشەکە و چ بە دژایەتیکردن و ڕەشکردنی ئەم شەشەدا لەهەردوو باردا ئەمە سەرچاوەی خەی لە راستینەی ئەم شەشەدا وەردەگرێت، کە شەشەکەی نوێیە و بە دروشم و پارادایم(جیهانبینی)ەکی نوێ و بە بەرنامە و ئامانجێکی نوێوە سەریهەڵداوە. بەیە دەبێت ئەم هەوەست و کاردانەوە دژ بەیەکانە لەسەرەتای ئەم شەشەوە بە ئاسایی و "دیالیکتیکی شەش" ببینرێت. چونکە گفتوگۆ سەبارەت بە راستینەی ئەم شەشە بەشێکە لە خودی ئەرکی شەشگەیانەی شەشەکە خەی. ئەگەر شەشەک پانتاییەک بە هەوەست و کاردانەوەی دژبەیەک، گفتوگۆ و ڕەخنەی هەمەلایەنە

پشنەخات، ئەوا دیارە خودی شەشکە نە نوێیە و نە خاوەن کاریگەریشە و نە شەشیشە.
لەم ماوەیەدا؛ لەدەرەوەی خودی شەشگەلان و رەوتە شەشگەیەکەدا، هەوەست و کاردانەوە و گفتوگۆ و رەخنەگەلێک سەبارەت بە خودی دروشمە بنچینەییەکەی شەشکە "ژن، ژیان، ئازادی" لێئارا دایە. هەم سەبارەت بە سەرچاوەی ئەم دروشمە و هەمیش ناواخن و ناوەرۆکی دروشمەکە بەتە رەژەقی سەرکەیان. هەندێک دژ بەو دروشمەن و خوازیارن بەناوەرۆکی بکەن یان بیگەن یاخود چەواشەی بکەن، هەندێکیش پەسندی دەکەن و بە دروشمی هەرگونجاوی شەشگەیی دەبینن. هەندێکی تریش بەهی خەیانی دەزانن – وەک لەم ماوەیەدا خالید عەزیزی لە لەدوانێکدا رایگەیاند کە ئەم دروشمە هی حزبەکەیانە- و بە ئەوەی پشتر ئەم دروشمەیان گووتبێتەوە و بەرزکردبێتەوە، تەنانەت یەک دەیشیان لەسەر ئەم دروشمە نووسیبێت یان گووتبێت، یاخود بە کرداریی کاریان بە کردبێت. بەگومان، ئەمە لەکاتێکدا بەرەودەچێت کە سەرچاوەی ئیلهام وەرگرتن و داڕێژەری ئەم دروشمە دیارە و لە ساڵانێکی زەردا کاری بە کراوە تا فەرمیلی کۆتایی خەی لە سێ دەستواژەی "ژن، ژیان، ئازادی"دا وەرگرتووە و بەتە پارادایم و بەرنامە و ئامانجی رەوتێکی شەشگەیی کوردستانی و جیهانی. هەروەها بەر لەوەی لە رەژەهەات و ئەراندا ببێتە دروشم و پارادایم و بەرنامە و ئامانجی شەش، پشتر لە نەو ئەدەبیاتی فیکری رەبەر عەبدوڵا ئۆجەلان و تێڤگەڕی ئازادی پەکەکەدا بووە بە دروشم و پارادایم و بەرنامە و ئامانجی تێکەشان. زەر بە هوونیش وەک دروشمێک لە باکوور و رۆژئاوای کوردستاندا، زیاتر لە سی ساڵە لە ئەدەبیاتی ئەم تێڤگەڕە و لە بەنە و چالاکییەکانی گەلەدا بەرزکراوەتەوە و کاری لەسەر کراوە. بەیە سەرچاوەکەی و مەژووی سەرهەدانی ئەم دروشمە زەر روونە. بەڵام ئەوەی روون نییە و دەبێت رەخنە و گفتوگۆی لەبارەیەوە بکرێت، ئەویە کە؛ هەوەست و کاردانەوە و گفتوگۆ و رەخنەکانی دژ بەم دروشمە، بەچی و چۆن و لەکوەوە سەرچاوە دەگرن؟ بەچی دەخوازرێت نکۆڵی لە سەرچاوەی لەدایکبوونی دروشمەکە بکرێت؟ کێن ئەوانەی ئەم نکۆڵیکارییە دەکەن؟ بە چ مەبەستێک دەیکەن؟
لەم وتارەدا؛ هەوڵدەدین سەبارەت بەم پرسیارانە و خودی شەشکە بەچوون و شرۆڤەکارییەک بکەین.

-٢-

هەر شەشێک کە لەبەرامبەر بە هەر سیستەم و رژێمێک بەرپا دەبێت، لەگەڵ خەیدا دژەشەشی خەیشی دەردەخات. رەنگبە زەر جار دژەشەش

وەک ڕووتەک یان چەند ڕووتەک خۆی نمایش بکات. ئەم دیالیکتیکی شکڵی. هەر شکڵێک پارادیمێکی خۆی هەیە و بەو پارادایمە بەرنامەی کاری شۆشگێڕیی خۆی دادەڕێژێت و بەرەو ئامانجەکانی دەڕوات. ڕووتەکانی دژەشیش ڕەگ بەپێچەوانەی ڕووتی شۆشگێڕیەوە خاوەن پارادایمێک و بەرنامە و ئامانجگەلێکی جیاوازی خۆیانن دژ بەو شکڵە. زۆر جار ئەو سیستەمەی شکڵی لەبەرامبەردا بەرپاکراوە، ڕووتەکانی دژەشکڵ بەشێوەیەک لە شۆڕکان دەچنەوە سەنگەری ئەو سیستەمە شکڵ لەسەرکراوەدا و لە بەرژەوەندییەکانی ئەو سیستەمەدا سەنگەر لە ڕووتە شۆشگێڕییەکە دەگرن. ئەمەش بەچەند قۆناخێکی بەناوێکداچوودا ئەنجام دەدرێت؛ سەرەتا، کە بەرپابوونی شکڵەکە لە قۆناخی سەرەتایی دایە، ڕووتە دژەشکڵییەکان خۆیان وەک نوێنەری ڕووتە شۆشگێڕییەکە نیشان دەدەن و بە نمایشکردنی ئەمەش یەکسەر دەست بە ئامرازە قەباکانی تووندوتیژییەکان و زەبروزەنگ دەبەن، ئەمە لەکاتێکدا شکڵی بەرپابوون، زەبروزەنگ و تووندوتیژیی نەخستەتە بەرنامەی کاری خۆیەوە و لەپارادایمەکەیشدا شوێنی پێنەداوە. بەڵام ڕووتە دژەشکڵییەکان لەپێناو زووگرتنەدەستی دەسکەوات و باڵادەستبوون بەسەر ڕووتە شۆشگێڕییەکەدا، پەنا وەبەر ئاسانترین و بەردەستترین ئامراز دەبەن، کە زەبروزەنگ و تووندوتیژییە، بەم شێوەیە دەیانەوێت سواری شەپۆلە شۆشگێڕییەکەی گەل و کەمەگەکان ببن و پشتنگایەتی ڕووتە شۆشگێڕییەکە بخەنە ژێر رکەفی خۆیانەوە و خۆیان بخاوەنی شکڵەکە و دروشم و پارادایم و بەرنامەی شکڵەکە دەبینن.
بەڵام کاتێک ئەمەیان بە نەچووە سەر، هەوڵدەدەن، لە ڕێگای جۆرێک لە "شکڵی تایبەت"ەوە پێوپاگەندە دژ بە ڕووتە شۆشگێڕییەکە بکەن، هەوڵدەدەن دروشمەکانی شکڵەکە بگۆڕن، یان چەواشەی بکەن و بیشێوێنن، سوکایەتی و تەشهیر بە پشتنگەکان و هێزەکانی نێو ڕووتە شۆشگێڕییەکە بکەن. دواجار کە ئەمەیشیان بە نەچووسەر، ئەوا بە ئاشکرایی سەنگەر لە شکڵە بەرپابووەکە دەگرن و لەهەوڵی شکستپێهێنانی شکڵەکەدا، یان بەلاڕێدابردنیدا دەبن.
ئەوەی جێی تەماناە؛ کاتێک کە شکڵەکە بەرەو سەرکەوتن دەڕوات و سیستەمە باڵادەستەکەی ڕووخاندووە، بەڵام هێشتا سیستەمی خۆیشی ئاوانەکردووە، واتا لە دەخێی بە سیستەمیدا کە دەخێکی گێژاودارە، ئەو ڕووتە دژەشیانە هەوڵدەدەن شکڵەکە بدزن و دەستکەوتەکانی قۆرخ بکەن. واتا لەهەوڵی زەوتکردنی بەرهەمەکانی شکڵدا دەبن. یەکەم هەنگاویشیان دژ بە هەموو پشتنگان و هێزە شۆشگێڕییەکان ڕادەوەستن و هەوڵدەدەن، بکاریگەریان بکەن، بیانکەن، بیانکوژن، دەربەدەر و ڕاتبەدەریان بکەن و بە دووژمنی شکڵە بەرپابووەکە

ناوزەدیان بکەن.
ئەمەی لەسەرەوە باسم کرد، لە زەربەی شەشەمزانکانی مێژووی کەمەگەی مرۆڤایەتیدا رووبداوە، جا لەم ململانێیدا؛ یان ڕووتە شەشگەریەکان سەردەکەون، یاخود ڕووتە دژە شەشیەکان، سەردەکەون. لە شەشە ئایینییەکاندا، لە شەشە چینایەتی و رزگاریخوازییەکاندا، لە شەشە کەمەایەتییەکاندا، گەلێک نموونەمان لەم ڕووەوە هەیە، بەمەش یان شەشکان ئەنجامی ئەرێنی زەر مەزن بەدەستدەهێنن و دونیایەکی نوێ و باشتر، سیستەمێکی نوێ بونیاد دەنێن، یاخود ڕووتە دژە شەشیەکان مەرگەسات و کارەساتی زەر خوێناوی و جەرگبڕ بەسەر شەشگەران و گەل و کەمەگەڕاپەڕیوەکەدا دەنن. ڕەنگبێ لە نموونەی ئەمەدا؛ لە زەربەی شەشە ئایینییەکاندا ببینین. هەروەها لە شەشی فەڕانسای سالانی 1789-1799 ، لە شەشی ئۆکتۆبەری ڕووسیای ١٩١٧دا و لە سەرجەم شەشە سۆسیالیستییە چینایەتییەکان و رزگاریخوازەکانی گەلاندا، ببینین. بەرچاوترین نموونەش لە خەرەماتی ناویندا؛ شەشی گەلانی ئێرانی سالی ١٩٧٩ بوو، کە لەلایەن ڕووتی کۆنسەرڤاتیڤی مەزهەبگەرای شیعەگەرای نۆتەوپەرستەوە خەی بەسەر ڕووتە شەشگەرییەکانی گەلانی ئێراندا زاڵ کرد و شەشکەی دزی و زەوتی کرد و هەموو ڕووتە شەشگەرییەکانی ئۆکاتی لەناوبرد و وەاتبەدەر و پەرشوبڵاوی پێکردن و کەمارکی ستەمکاری تیکراتی توندوتیژکاری دامەزراند. هەروەها دەکرێ نموونەی تریش بهێنینەوە، ڕاپەڕینی گەلانی باکوور و خەرەماتی ناوین لە ساڵانی ٢٠١٠-٢٠١٢ی ئەو وەاتانە ببینین کە بەناوی "بەهاری عەرەبی" یەوە بوو و هەر زوو بەرەمەی ئەو ڕاپەڕینانەیان لە گەلان دزی و هەمان سیستەم بە دەموچاوی جیاوازترەوە هاتنەوە سەر دەسەات...

-٣-

ئێستا کە شەشکی ئازادی تری گەلانی ڕۆژهەماتی کوردستان و ئێراندا، بەپەشنگایەتی ژنان و گەنجان، بەرپا بووە، بە پارادایم و بەرنامەیەکی پووختی شەشگەیی و بە ئامانجی گەینی ریشەیانەی ئۆقیەت و سیستەمی سیاسی و کەمەایەتی کولتووری و ڕەهەندکانی تری ژیانی ئەو گەلانە، لەسەرپێیە و ڕۆژ بە ڕۆژ و هەنگاو بە هەنگاو فراوانتر و قووڵتر دەبێتەوە و تەنگی بە سیستەمە دەسەاتدارەکەی ئێران هەچنیوە، ڕەک لە دەخەکی وەهادا؛ ڕووتەکانی دژە شەشیش، چ لەناو ئێران و ڕۆژهەماتی کوردستاندا، چ لەدەرەوەیدا، خەریکن بەو هەنگاوانەی باسمان لێیانەوە کرد، هەوڵدەدەن، خە بخاوەنی ئەو شەشە بزانن، لەهەمانکاتدا هەوڵدەدەن ئاراستە ڕاستەقینەکەی

شۆشەکە بگرن و بڵاییدا ببن، دەستیان بە تەشهیرکردن و ناوزڕاندنی پشتنگان و هەڕەشگەییکانی کردووە. لەهەمووی سەرنجڕاکێشتر؛ هەوەدەدن درووشمی بنچینەیی شۆشەکە کە "ژن، ژیان، ئازادی"یە، بەواتای بکەن و لەناوبەکی خۆی بتاببکەنەوە، بیگرن و درووشمگەلکی دیکەی بخەنە شوێنی، یان چەواشەی بکەن و واتای دیکەی لێباربکەن. هەروەها هەوەدەدن لەسەر بنەمای دەمارگیری ئایینی، ئایینزایی، نەتەوەپەرستی، شۆشەکە پارچە بکەن و وای نیشان بدەن کە ئەم شۆشە تەنیا هی یەک گەلە، دژ بە گەلانی تر..!!
بگومان؛ ئەم درووشمە "ژن، ژیان، ئازادی" درووشمکی رووت و رووکەشی و بە ناوەڕۆک و بە بنەما و بە سەرچاوە نییە، بەڵکو لە بنچینەدا درووشمکی فەلسەفی، فیکری، کولتووری، کۆمەڵایەتی، ئیکۆلۆژیی و سیاسییە. لە ناواخنی فەلسەفەی پارادایمکەدا لەدایکبووە، گوزارشتکی پووخت و جەوهەریانەی ئەو پارادایمەیە کە لێیەوە دەرهاتووە. ئەم درووشمە دژەتەز(ئانتی تەز)ی سەرجەم ئەو درووشمانەیە کە پشتر لە شۆشەکانی پشخەی هاتوون و بەرزکراونەتەوە.
با سەرەتا بزانین پارادایمی ئەم شۆشە چییە و چ بەرنامەیەکی هەیە و بۆچ ئامانجێک بەرپا بووە:
لە درووشمە بنچینەییکەیەوە "ژن، ژیان، ئازادی" تەدەگەین کە ئەم شۆشە بەرپابووەی رۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران، بە پارادایمکی نوێوە دەستی بە دەرینیترین، قورستترین و بنچینەییترین کێشە بردووە کە کێشەی ماف و ئازادیی ژن و سەرچاوەی بنەڕەتی کەی کێشەکانی تری مرۆڤایەتییە. ژن لەم درووشمەدا، ئەبژێکی نییە، بەڵکو سەبژێیە، هەم لەدەخی ئەبژێییکراویدا رزگارکراوە، کارەکتەرێکی کارا و چالاکە و کاڵا و ئامرازێک نییە، هەمیش وەک سەبژێیەک گوهەری شۆشەکەی پێکهێناوە، کە ئەگەر "ژن" وەک سەبژێیەک نەبەت، واتا بە ناسنامە، ئیرادە، کەسێتی، سەرچاوەی ئافراندن و داهێنان و بوونی کۆمەڵگە نەبەت، ئەوا نە "ژیان" واتای هەیە و نە "ئازادی"یش. بۆیە ژن لەم درووشمەدا هەم سەبژەی بنچینەیی پارادایمکەیە و هەمیش پشتنگی بەجەهێنانی ئەو پارادایمەی شۆشە، کە لەگەڵ خۆیدا بەرنامە و ئامانجکانی ئەو پارادایمە شۆشگەییەش دادەڕژێت.
کێشەی ماف و ئازادیی ژن کێشەی بنچینەیی و هەرەدێرینی خودی کۆمەڵگەیە، بۆیە تا ژن ئازاد نەبەت و بە مافکانی نەگات، کۆمەڵگەش بە ماف و ئازادییکانی ناگات. بەهەی دەرکەوتن و باڵادەستبوونی ئەقڵییەتی پیاوسالاریەوە، کە لەگەڵ خۆیدا سیستەمی پلەداریی، بەدوایشیدا سیستەمی دەسەڵاتخوازیی و دەوڵەتگرایی

لەیەوە پەیدا بووە، زیاتر لە پێنج تا حەوت هەزار ساڵە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی خستۆتە ناو کێشە و قەیران و گێژاوەوە. بەڵێ تا کێشەی ماف و ئازادییەکانی ژن چارەسەر نەبێت، هیچ کێشە و قەیران و گێژاوێکی کۆمەڵگەش چارەسەر نابن، واتا کێشەکانی تری ژیان و ئازادییش چارەسەر نابن. بەڵێ ژن لەم شەڕشەدا خودی پێشەنگ و کارەکتەرە شەڕشگێڕییەکە و ڕووتە شەڕشگێڕییەکەیە.

لەبەرئەوەی پەیوەندییەکی دیالیکتیکی ناوخۆیی لەنێوان هەر سێ پێکهاتەکەی دروشمی شەڕشکە "ژن، ژیان، ئازادی"دا هەیە، بەبێ یەکتر واتادار نابن و تەواوکاریی یەکترن. بەڵێ لەمیانەی ئەو پەیوەندییە دیالیکتیکییە ناوخۆییەوە تێدەگەین کە؛ ژیان و ئازادی بەهەموو ڕەهەندەکانیانەوە، پابەندە بە خودی ماف و ئازادییەکانی ژنەوە. بەبێ هەبوونی ماف، ناسنامە، ئیرادە و ئازادییەکانی ژنان، هیچ واتایەک بە چەمکەکانی ژیان و ئازادییش نامێنێتەوە. بەبێ ئازادیی ژن هیچ کێشەیەکی چینایەتی، نەتەوایەتی، ئیکۆلۆژیی و کێشەکانی تری کۆمەڵگە چارەسەر نابن. دەوڵەت و هێزەکانی مۆدێرنیتەی سەرمایەداریی و دەوڵەت-نەتەوە و دەوڵەت-ئایینگەرا و مەزهەبگەراکانی خەرهەڵاتی ناوین لەبەر ئەوەی خاوەنی ئەقڵییەت و پارادایمی پیاوسالارییەن و دژەتاخوازی پاوانکار و دەوڵەتگەرای ستەمکارن، لەمیانەی بێناسنامەکردن و بەماڵکردن و بێئیرادەکردنی ژنەوە، هەم ژیانیان بە واتاکردووە و کردوویانەتە دۆزەخێکی سەر ڕووی زەمین بۆ مرۆڤەکان و کۆمەڵگەکان، هەمیش ئازادییان لەناواخن و جەوهەری خۆی دەرخستووە و بە ناوەڕۆکیان کردووە. بەمەش توانیویانە بەسەر کۆمەڵگە و گەلاندا زاڵ و باڵادەست بن. کەواتە هەر شەڕشێک کە دژ بەو سیستەمانە و پارادایمە دژەژن و دژەژیان و دژە ئازادییە بەرپابێت، ناچارە و دەبێت بە دژەپارادایمێکی ئەو سیستەمانەوە شەڕش بەرپا بکات، لەڕەوە، تێدەگەین کە دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی" گەوهەر و ناوەڕۆکی گوزارشتبوونی ئەو پارادایمەیە کە دژە سیستەمی باڵادەستە لە کوردستان و خەرهەڵاتی ناوین و جیهانیشدا. ئەم پارادایمەش پارادایمی مۆدێرنیتەی دیموکراتییە، کە لەسەر بنەمای ئازادی ژن، کۆمەڵگەیەکی دیموکراتی ئیکۆلۆژی و ئابووریی هەرەوەزکاریی، خۆی بونیادناوە. بەڵێ دەبینین کە ئەم دروشمە وەک تەپەکی ئاگرین، بە کوردستان و ناوچەکە و جیهاندا تا دێت فراوانتر و گەورەتر دەبێت و هەڵگرانی ئەم دروشمە بە پارادایمێکی نوێوە تێکۆشانی ئازادی بەڕێوە دەبەن. چونکە مۆدێرنیتەی دیموکراتی هەم دژ بە سیستەمی مۆدێرنیتەی سەرمایەداریی، هەمیش دژ بە دەوڵەت-نەتەوە، دەوڵەت-ئایینگەراکانە. بەڵێ دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی"

دروشمەکی دژەتەزی مۆدێرنیتەی سەرمایەداریی و دەوڵەت-نەتەوە و ئایینگەراکانە.
ئەم دروشمە؛ کە لایەکەوە بەرهەمی پەنجا ساڵ تێکۆشانی فەلسەفی، فیکری، کۆمەڵایەتی، کولتووری، سیاسی و گەریلایی و شۆڕشگێڕانەی ئازادیی پەکەکە و رێبەر عەبدوڵا ئۆجەلان- بەتایبەتی بەرهەمی تێکۆشانی خودی ژنانی ئازادیخواز و شۆڕشگێڕ- تا دوا فەرمیلەی خۆی وەرگرتووە، بە چەندین قۆناخی یەکتر تەواوکاردا تێپەڕیوە، دواجار لە فەرمیلەی "ژن، ژیان، ئازادی"دا گوزارشتی لە خۆی کردووە. لایەکی تریشەوە رەگ و ریشەیەکی مێژوویی زۆر قووڵتر لەو پەنجا ساڵەی تێکۆشاندا هەیە و دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتای بزووتنەوەی ڕووەڕۆکان لەسەردەمی چاخی بەردینی نوێ (نیۆلیتیک)، بەدواوەیدا تێکۆشانی بەردەوامی هەزاران ساڵەی ژن و کۆمەڵگە سروشتییەکان دژ بە ئەقڵییەتی پیاوسالاری-دەسەڵاتگەرا-دەوڵەتگەراکانەوە، بە ئاوڕێکی جۆراوجۆر لە بووەوەرە خەیاڵییەکانی خودا، کە ئافرێنەرێتی و پیرۆزی ژن، ژیان و ئازادییە، خەیاڵ پاراستووە و بەرگریی لە خەیاڵ کردووە. بەتایبەت لەم پەنجا ساڵەی دواییدا، بەتایبەتتر لەو سی ساڵەی ڕابردووەوە، ئەم تێکۆشان و بەرگریکردنە لە ژن و ژیان و ئازادی- بە پشتبەستن بە ئەنگێزەی خودی ژنان- گەیشتە ئاستی پارادایمێکی ئازادیی ژن و کۆمەڵگە و گەلان، کە ژنی کورد و گەلی کورد تێیدا ڕۆڵی پێشەنگایەتییان بینیوە. ئاوڕێکی ئەمە لە ڕژەڵاتی کوردستان و ئێران ڕوودەدات، گوزارشتێکی قووڵ و بەردەوامیی ئەم تێکۆشانەیە.

-٤-

ئاگەر بەراوردێکی پانۆرامایی ئەم دروشمە شۆڕشگێڕیە "ژن، ژیان، ئازادی" بکەین لەگەڵ چەند دروشمێکی تری شۆڕشە مەزنەکانی تری مێژوو، ئەوا بەووونی دەبینین کە چەندە دروشمێکی هەمەلایەن و گشتگیر و جیهانییانەیە، خۆی بە هیچ ئایینێک، ئایینزایەک، چینێک، گەل و نەتەوەیەکەوە سنووردار نەکردووە، بەکو سەرجەم ڕەهەندە فراوانەکانی ژیانی مرۆڤ و کۆمەڵگەکانی لەخۆ گرتووە. دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی" بە بەراورد لەگەڵ دروشمی "برایەتی، یەکسانی، ئازادی"ی شۆڕشی فەڕەنسا، کە تەنیا سێ ڕەهەندی وەرگرتووە کە برایەتی و یەکسانی و ئازادی نەوان کۆمەڵگەی فەڕەنسی بوو، کە دواتر کاریگەری بەسەر کەی مرۆڤایەتیش دانا، بەتام شوێن و پەگەی ژن لەم دروشمەدا بەوونی نییە، ڕەهەندەکانی تری ژیان کە دادپەروەری و ئاشتی و بەیەکەوەژیانی ناسنامە جیاوازەکان و ئیکۆلۆژیا پشتگوێخستووە. هەبەتە هەر زوو شۆڕشی فەڕەنسا لایەن

بەرژوەکانەوە، کە خاوەن ئەقڵیەتێکی پیاوسالار و دەسەڵاتگرا و دەوڵەتگرا بوون، بەلادەدا بردرا و شۆشگێڕانی خەڵتانی خوێن کران و ئیمپراتۆریەتی فەرهنسی- ناپلیۆنی لەکۆتوبڕ و ئامادەش داگیرکردنی وڵاتانی تری لە ئەورووپا و ئەفریقیای بەدوادا هات.
هەرچی دروشمی "کرێکارانی جیهان یەکبگرن"ی شۆڕش و جوڵانەوە سۆسیالیستی و کۆمۆنیستیەکانی کۆتایی سەدەی نۆزدە و کەی سەدەی بیستەمیش، دەبینین کە تەنیا رەهەندە چینایەتیەکەی ململانێی نێوان چینی دەسەڵاتداری بەرژوا و کەی چینە ژێردەست و چەوساوەکانی بە بنەما وەرگرتووە. لەکاتێکدا ڕەگی چەوسانەوە و ژێردەستەیی چینەکان، سەرەتا بە چەوسانەوە و ژێردەستەکردنی ژن دەستپێکردووە، وەک ڕەبەر ئەجەلان دەڵێت؛ "ژن دێرینترین نەتەوەی کۆلۆنیاێکراوە". هەروەها ئەم دروشمە و دروشمە پەیوەستدارەکانی تری، وەک "نان، کار، ئازادی" زیاتر دروشمگەلێکی دەستبەرکردنی لایەنی ماددیی و ئابووریین، نەک مەعنەوی و ڕەهەندەکانی تری ژیان.
بەگومان لەمڕووەدا؛ گەلێک دروشمی تری شۆڕشگێڕان هەن، کە دەکرێ دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی" لەگەڵ ئەو دروشمانەدا بەراوردکاریی بکرێن و دەرئەنجامی گرنگی لێیەوە دەربخرێت.

-٥-
لێرەدا گرنگە کە سەبارەت بە سرووشت و ڕاستینەی ئەم شۆڕشە شرۆڤەیەک بکەین، تا بتوانین لە سرووشت و ڕاستینەی دروشمەکەیشی تێبگەین.
شۆڕشی ئازادیی"ژن، ژیان، ئازادی" شۆڕشێکی نوێیە، نوێیە لە دروشمەکەی، پارادایمەکەی، بەرنامە و ئامانجەکەی، هەروەها لە پشتبەستنگەکانی و لە شێوازی بەکرداریکردنیدا، بەمەش جیای دەکاتەوە لە سەرجەم شۆڕشگێڕانی تری پێشخۆی لە ئێران و خەرهەڵاتی ناوین و جیهاندا. ئەم شۆڕشە، بڵێسەکەی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە بووە و سەرجەم ئێرانی گرتەوە. پێش ئەوەی لە ڕۆژهەڵات کپە بسەنێت، پێشتر لە باکوور و ڕۆژئاوای کوردستانەوە سەریهەڵداوە و تا ئێستاش بەردەوامە. بە واتایەکی تر؛ ئەم شۆڕشە هەم درێژکراوە و هەمیش تەواوکاریی شۆڕشە فراوانکەی کوردستانە کە لە باکوور و ڕۆژئاوای کوردستاندا بەرپابووە و فراوان بووە و بەکاریگەریی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی باکوور و ڕۆژئاوا، ڕۆژهەڵاتیش شۆڕشی خۆی بەرپا کردووە و کاریگەریی بەسەر هەموو گەلانی ئێراندا کردووە. بەڵام لەهەمانکاتدا ئەم شۆڕشە خاوەن تایبەتمەندێتی خۆیەتی و ڕاستینە و سرووشتی خۆی هەیە. واتە کۆپیکراو نییە، بەڵکو درێژەپێدەر و تەواوکارە، لەهەمانکاتیشدا خۆی شۆڕشکێ و بەهێی ئەوەی لە

جوگرافیا و کۆمەڵگەڵکی جیاوازدا، سەریهەڵداوە، راستینە و سرووشتی خۆیشی هەیە و دەبێت ببینرێت.
ئەم شێوەیە لەمیانەی درووشمەکانیەوە، هەروەها بەشداربوونی ژنان و سەرجەم گەلان لەم شۆڕشەدا، ئەوەمان پێدەڵێت کە؛ لەسەر هەمان پارادایمی ئازادیی و بەیەکەوەژیانی دیموکراتیانەی شۆڕشی ئازادیی لە باکوور و ڕۆژئاوای کوردستان و باکوور-ڕۆژهەڵاتی سوریا بەرپا بووە. بەگومان ئەم پارادایمە ئازادیخوازییە وەک جولانەوەیەکی شۆڕشگێڕییش لە باشووری کوردستاندا لەنێو تەکۆشانی سەخت و دژواردایە. واتا لەرووی زیهنی و ڕۆحی چالاکوانێتیدا ئیلهام بەخش بووە بە شۆڕشی ئازادیی ڕۆژهەڵات و ئێران. ئەمە بەو واتایە نایەت کە ئەم شۆڕشە ڕاستەوخۆ و بە ئەرگانی لایەن باکوور یان ڕۆژئاواوە بەڕێوەدەچێت، بەڵکو ڕەوتە شۆڕشگێڕییەکەی ئەم شۆڕشە خۆی شۆڕشگێڕی خۆی بەڕێوە دەبات، ئەوانەی ڕۆژانە لە گەڕیلا و لەبەرەنگاربوونەوەی سەخت و دژواردان و سات بە سات گیان و ژیان دەبەخشن ئەوانەن کە پێشەنگی ڕاستەقینەی خودی شۆڕشەکەن. بەڵام بەهەمان ئاڤێیەت و پارادایمی شۆڕشگێڕانەوە. بەیە ئەم شۆڕشە چەندە لەرووی درووشم، ناوەرۆک، پارادایم، بەرنامە و ئامانجەکانی خۆی لە شۆڕشی باکوور-ڕۆژئاوا دەچێت، بەهەمان شێوەش خۆی تایبەتمەندێتی و ڕاستینەی خۆی هەیە و لەووی تەکۆشانی کرداریی و شێوازی چالاکییەکانیەوە تەواو مەرکەزی خۆی و تایبەتمەندێتی خۆی هەیە. واتە ئەگەر سەرچاوەی ئەم شۆڕشە لە "باکوور، ڕۆژئاوا، ڕۆژهەڵات" لەووی زیهنی و پارادایمییەوە یەکیش بن، بەڵام هەر یەکێک لەو ڕەوتە شۆڕشگێڕیانە بەگوێرەی جوگرافیا و مێژووی وڵاتەکیان، کۆمەڵگەکانیان، واقیعی سیستەمی دەسەڵاتدار و سیستەمی کۆمەڵایەتی باوی سەر وڵات و کۆمەڵگەکەی خۆیاندا، بوونەتە خاوەن تایبەتمەندێتی و سرووشتی خۆیان. ئەمە ڕاستینەیەکی بەرچاوی شۆڕشەکەی ئێستای ڕۆژهەڵات و ئێرانە.
لەوانەیە بەچوونێکی وەهاش هەبێت کە چۆن و کوا کاریگەرییەکانی شۆڕشکانی باکوور و ڕۆژئاوا بەسەر ئەم شۆڕشەی ڕۆژهەڵات و ئێرانەوە هەیە؟ لەڕەدا، ئەگەر چەند نموونەیەک لە ڕووداوە مێژوویەکانەوە لەو بیست و چوار ساڵەی ڕابردوودا بهێنینەوە ڕەنگبێ باشتر لەو بڕیککەوتن و کاریگەرییەی ڕۆژهەڵات لەگەڵ باکوور و ڕۆژئاوا ببینن. لە ١٥ی شوباتی ساڵی ١٩٩٩دا کاتێک کە پیلانگێڕییەکی نێودەوڵەتی دژ بە ڕێبەر عەبدوڵڵا ئۆجەلان و پەکەکە و گەلی کورد بەڕێوەچوو، دەیانهەزار لە خەڵکی شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و تەنانەت لە زانکۆکانی تارانیشەوە، دژ بەو پیلانگێڕییە نێودەوڵەتییە ڕاپەڕین و خۆپیشاندانی زۆر مەزن و شکۆمەندانیان

کرد، هەر بەهەی ئەم راپەڕین و خۆپیشاندانانەوە دژیان شەهیدیان بەخشی و سەدان و هەزارانیان بریندار بوون و دەستگیر کران، هەر بەمەش نەوەستا لەوکاتەوە تا ئێستا هەزاران کچ و کوڕی ڕۆژهەڵات بەشداریی ریزەکانی پەکەکە بوون، ئێستاش بوونەتە خاوەن ڕەکخستنی فراوانی خۆیان (پژاک و کەدار) لە ڕۆژهەڵات و ئێراندا. هەروەها لە زیندانە دژەخیەکانی ئێران و ڕۆژهەڵاتدا چەندین شۆشگێڕی چالاکوان بەهەمان پارادایم و دروشمەوە بەرخۆدانیان کرد و تا دوا هەناسەیان بچووکترین سازشیان لە باوەڕیی و پارادایمەکەی خۆیان نەکرد.

هەروەها لەکاتی بەرپابوونی شۆشی ڕۆژئاوای کوردستان و بەدوایشیدا هەرشکردنی داعش و تورکیا بە سەر کۆبانێ و عەفرین و گرەسپی و سەرەکانی، خۆکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و لە تارانیش بەدیان هەزاریان خۆپیشاندانی زەر بە شکڵیان بە پشتیوانی لە ڕۆژئاوا و خۆکەکەی و شۆشەکەی کرد. ئەمەو دیان و سەدان نموونەی تر پەمان دەڵێن کە؛ لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و تادێکیش لە کەی ئێرانیش، بەتایبەتی لەنێو خوێندکاران، گەنجان و ژنانەدا کاریگەرییەکی بەرچاوی شۆشی ئازادی کوردستان لە باکوور-ڕۆژئاوا هەیە و بە ئیلهام وەرگرتن لەم شۆشە ئەوانیش شۆشی خۆیان بەرپاکردووە و بەهەمان دروشم و پارادایمەوە لە شۆش دان. بەگومان کاریگەرییەکانی کۆنا تیقییە ئازادیخوازەکان، میدیای دیژیتاڵ ڕۆکی گرنگیان لەم هەشیاربوونەوەیەی گەلی کورد و گەلانی ئێران و تێگەیشتن و کاریگەربوون بەو پارادایم و شۆشەی ئازادی لە باکوور-ڕۆژئاوا هەیە.

یەکێک لە خاڵە گرنگەکانی ڕاستینە و سرووشتی ئەم شۆشە ئەوەیە کە تەنیا شۆشێکی سیاسی ڕووت نییە و تەنیا بەرامبەر خودی دەسەاتە ستەمکارەکەی ئێرانیش نییە، بەڵکو ئەم شۆشە، هەرچەندە هەشتا هەموو تایبەتمەندێتی و سرووشتەکەی بەتەواوی دەرنەکەوتووە، بەڵام لە دروشمە بنچینەییەکە و دروشمەکانی تریدا دەردەکەوێت کە ئەم شۆشە لەبنەمادا:

١. شۆشێکی زیهنی-فیکرییە، ڕێنیسانس و ڕۆشنگەرییەکی نوێیە دژ بەو زیهنییەتە باڵادەستەی لە ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا باڵادەستە و دژەژن و دژەژیان و دژەئازادییە. واتا دژ بە سیستەمی دەوڵەت-نەتەوە، دەوڵەت-ئایینگەرا-مەزهەبگەرایە.

٢. شۆشێکی کولتووریە، دژ بەو کولتوورە باڵادەستەیە کەوا هەزاران ساڵە بەسەر مرۆڤ و کۆمەڵگەکانی ڕۆژهەڵات و ئێران و خەرهەڵاتی ناویندا داسەپێنراوە، ئەو کولتوورە باڵادەستە کولتوورەکی دژەژن، دژە ژیان، دژە ئازادییە.

ـ. شۆڕشگێڕی کۆمۆنیستییەکان، دژ بەو دۆخە کۆمۆنیستییەی کەوا تاک و کۆمەڵگاکانی ڕۆژهەڵات و ئێرانی تێدا چەپێندراوە و سەرکوتکراوە، کە تێیدا زەمینەی ئازادی، یەکسانی، کار، دادپەروەری، ژیانێکی بەشکەی دادپەروەر و یەکسان و ئازاد، بەیەکەوەژیانی دیموکراتیانە و ئاشتەوایانەی تا دوا دادە نەهێشتووە.

ـ. شۆڕشگێڕی ئیکۆلۆژیین، کە دژ بەو دۆخە داسەپێنراوەیە کە ژینگەی سروشتی و کۆمەڵایەتی وێران کردووە و زەمینەی ژیانی نەهێشتووە.

ـ. شۆڕشگێڕی سیاسیین، دژ بەو سیستەمە سیاسییەی کەوا زیاتر لە چل ساڵە، لەمیانەی دزین و زەوتکردنی شۆڕشی ئازادی گەلانی ئێران لە ساڵی ١٩٧٩دا بەرپابووە، هاتۆتە سەر دەسەڵات و بە ئاگر و ئاسن سەرکوتی ژنان و گەلی کورد و گەلانی تری ئێرانی کردووە. دژ بەو گەندەڵییەی دەسەڵاتە ستەمکارەیە کە ڕژێمی گەلانە، لەسەر دەرکەوتنی چەند تاقە قژێکی ژنان، لەسەر بەرەنگاربوونەوەی ئەم دەسەڵاتە، بەناوی خوا و وێلایەتی فەقیهی خۆکردنە جێگری خواوە، دەکوژرێن، لەسێدارە دەدرێن، دەخرێنە کونجی زیندانەکانەوە. ئەم دەسەڵاتە تیرۆکراتە خەسڵەتنە، گەلی کورد و گەلانی تری ئێرانی غەرقی هەژاری، بێکاری، ئاوودەبوون بە ماددە هۆشبەرەکان، تەشەنەپێدانی دەمارگیریی ئایینی، ئایینزایی، نەتەوەپەرستی کردووە.

بەیەک ئەم شۆڕشە کە زیاتر لە مانگێکە بەرپابووە، ڕۆژ بە ڕۆژ سروشت و تایبەتمەندێتییەکانی دەردەکەوێتووە، بەر لەهەموو شتێک شۆڕشگێڕی زیهنی، کولتووری، کۆمەڵایەتی، ئیکۆلۆژیی، ئینجا سیاسییە. هەرچەندە ئێستا زیاتر لایەنە سیاسییەکەی بەرچاوە، ئەمە لەبەر ئەوەیە کە سیستەمی دەسەڵاتداریی ئێران، لەخۆیدا گوزارشت و نوێنرایەتی لە هەموو ئەو سیستەمە زیهنی، کولتووری، کۆمەڵایەتی، ئیکۆلۆژی و سیاسییە دەکات کە گەلی کورد و گەلانی ئێران لەدژیدا ڕاپەڕیون و شۆڕشیان بەرپا کردووە. ئەمەش ڕاستە و هەڵە نییە، چونکە ڕووخاندنی ئەم سیستەمە سیاسییە دەسەڵاتدارەی ئێستای ئێران، ڕەگەڵ لەبەردەم ڕووخاندنی کەی سیستەمە زیهنی و کولتووری و کۆمەڵایەتییە بادەستەکە دەکاتەوە و قۆناخێکی نوێ و زەمینەیەکی نوێ لەبەردەم ئاواکردن و بونیادنانی سیستەمێکی زیهنی، کولتووری، کۆمەڵایەتی و ئیکۆلۆژی و سیاسی نوێ و ئازاد و دیموکراتیانە دەکاتەوە و دەکرێ لەمیانەی سیستەمێکی کۆنفیدرالی دیموکراتییدا گەلی کورد و گەلانی تری ئێران، ببنە خاوەن خۆبەڕێوەبەرێتی دیموکراتیانەی خۆیان و لەسەر بنەمای بەیەکەوەژیانی ئازاد و دیموکراتیانەدا لەسەردەمێکی نوێدا شکەمەندانە بژین.

یەکێک لە تایبەتمەندێتییەکانی ئەم شۆڕشە ئەوەیە کە لەهیچ شۆڕشگێڕی تری مێژوویی گەلان ناچێت. بەڵام لەسروشت و تایبەتمەندێتی و ئاستی

کاریگەرییەکانیدا لە ناوخۆی ئێران و ناوچەکە و جیهاندا، زۆر لە شۆڕشی پاریسی ١٩٦٨ی خوێندکاران دەچێت. چونکە شۆڕشی پاریسیش ئاوێندەی شۆڕشکی زیهنی، کولتووری، کۆمەڵایەتی بوو، ئاوێندە سیاسی نەبوو. هەرچەندە دواتر کاریگەریی سیاسیی زۆریشی بەسەر سیستەمی سیاسی ئەوروپا و جیهانیشدا هەبوو. ئەم شۆڕشەش کە تەنیا شۆڕشکی خوێندکاران نییە، بەڵکو شۆڕشی ژنان و گەنجان و گەلان و خەڵکە هەژار و بێکارەکەیە، لەنزیک مودا و دوورمودادا، کاریگەرییەکی چەنایەتی زۆر بەسەر گەلانی خۆرهەڵاتی ناوین و جیهاندا دەکات. هەر لە ئێستاوە ئاماژە گرنگەکانی ئەم کاریگەرییە دەبینین.

کواتە ئەم شۆڕشە، شۆڕشکی دژە دەسەڵاتی، دژە دواکەوتگرایییە. واتە ئەم شۆڕشە لەوەدا ناوستێت کە تەنیا سیستەمە سیاسییە دەسەڵاتدارە باادەستەکە بگۆڕێت، بەڵکو بۆئامانجی گەیین و وەرچەرخاندنی کەی سیستەمی زیهنی، کولتووری و کۆمەڵایەتیی باادەستی سەر ژنەهەڵات و ئێران بەرپابووە و بەڕێوە دەچێت.

لەکاتێکدا، کە ژنان و گەنجانی کورد و گەلان پێشەنگایەتی ئەم شۆڕشە دەکەن و بە دروشمی هاوبەش لە مەیدانەکان دان، ئەمە بەخۆی بەگەڕ و سەلمێنەری ئەوەیە کە ئەم شۆڕشە لەبنچینەدا بژاری بەیەکەوژیانی ئازاد و دیموکراتیانەی گەلانی کردەتە بژاری خۆی بە داهاتوو، تا ئێستا گەلانی راپەڕیو نەک هەر دژ بەیەکتر نین، بەڵکو بەیەکەوەن و خەونی بەیەکەوژیانی ئازاد و دیموکراتیانەیان هەیە و خە بەدوور دەگرن لە هەموو جۆرە دەمارگیرییەکی ئایینی، ئایینزایی، ئەتنیکی و نەتەوەیی. ئەمەش یەکێکە لە خاڵە هەرە دروشاوە جیاوازەکانی ئەم شۆڕشە.

وەکو باسمان کرد؛ لەبەرامبەر ئەم شۆڕشەدا کۆمەڵێک ڕەوتی دژە شۆڕشکەش هەر لە ئێستاوە ئاماژەکانی دەبینرێن. وەکو دەبینین؛ هاوکات لەگەڵ دژایەتیکردنی رژێمی ئێران بە ئەم شۆڕشە، لەدژایەتی رژێمیش ڕەوتگەلێکی دژشۆڕشیش کاران و لەهەوڵی دژایەتیکردنی ئەم شۆڕشەن، بەو ڕێگا و ڕێبازانەی کە لەسەرەوە باسمان کردن. وەکو دەبینین؛ هەکاری دژایەتیکردنی ئەم شۆڕشە لەلایەن رژێمی ئێرانەوە دیارە کە بە مەرگی ئەم رژێمە بەرپابووە، بەڵێ بەئاگر و ئاسن، بەهەموو شێوازێکی سەرکوتکردن لەهەوڵی سەرکوتکردنی ئەم شۆڕشەدایە. بەڵام دیارە ناتوانێت لەم سەرکوتکردنەیدا سەربکەوێت. ئیدی رژێمی ئێران، هەروەها ژنان و گەلانیش ناچنەوە دەخی پێش ئەم شۆڕشە. لەنزیک مودا، یان ماوەیکی کەمخایەندا ئەو رژێمە چیتر ناتوانێت

بەردەوام بێت و وەکو رابردوو پاوانی دەسەڵات، ژن و ژیان و ئازادیی گەلی کورد و گەلان بکات.
بەهام لەدەرەوەی رژێم، ئەو ڕەوتانە کێن و چین کە دژشۆشن و هەر لە ئێستاوە، ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، دەستیان بە دژایەتیکردنی ئەم شۆشی ئازادیيە کردووە؟. دەکرێ ئەو ڕەوتانە لەچەند خاڵێکدا پۆلین بکەین:
١. سەرجەم ڕەوتە ئیسلامییەکان- بە ڕەوتی سەلەفی و ئیخوانییەوە- بە بیانووی لەچک فڕێدان و لەئایین دەرچوون، پەراوێزخستنی دەسەڵاتی پیاوسالاری بەسەر ژنەوە، دژ بەم شۆشی ئازادییەن. ئێستا تەنیا لە قەناخی دژپۆپاگەندە دان دژ بەو شۆشە، فەتوا دەدەن و هەڕەشە دەکەن. بەڵام لەوانەیە لە قەناخەکانی تردا ڕاستەوخۆ بکەونە دژایەتیکردنی ئەم شۆشە و بەکرداریش لە جموجۆڵ دابن. ئەمە هەر تەنیا لە ڕژهەڵات و ئێران نا، تەنانەت لە باشووریشدا ئەو ڕەوتانە دژایەتی و ترسی خۆیان لەم شۆشە نیشاردەتەوە.
٢. سەرجەم هێز و لایەنە نەتەوەپەرستەکان و پانئێرانیستەکان و شاپەرستەکان، دژ بەو شۆشە لە نەو دژپۆپاگەندە و لەدوانی سەیر دان لەسەر دروشمی شۆشکێ و هەر لە ئێستاوە لەهاوڕێی دزێن و زەوتکردنی شۆشکێ دان. ئەوانە هاوبەدەن لەرگەی زلدەوڵەتکانی ڕژئاواوە، پشتیوانی بەدەستبەنن و لەدوای ڕووخانی ڕژمی ئێستادا، ئەوان دەسەڵات بگرنە دەست. ئەمە لەکاتکدا، ئەو هێز و لایەنانە، لەناووی ئەقڵییەت و سیاسەتەوە، بەقەد یەک گەرد، جیاوازییان لەگەڵ ڕژمی ئێستای ئێراندا نییە.
٣. هێز و لایەنە میللیگەرا و نەتەوەپەرستە سەرەتایی و کلاسیکییەکانی کوردیش، هەم لە باشوور و هەمیش لە ڕژهەڵات، هەر لە ئێستاوە لەرگەی دژایەتیکردنی دروشمە سەرەکییەکەی شۆشکەوە، یان چەواشەکردن و بەواتاکردنی دروشمەکەوە، لەهاوڕێی بەلادابردن و پارچەکردنی شۆشکێ دان. لەمەش سەرنجڕاکێشتر؛ دەیانەوێت ئەم شۆشە سەرتاپاگیرییەی ئێران تەنیا لە ڕژهەڵاتی کوردستاندا قەتیس بهێنەوە و سنووردار بکەن. هاوبەدەن لەرگەی بەکارهێنانی چەک و تۆندوتیژییەوە دەستوەردان لە شۆشکێ بکەن. بە ئاوەی بتوانن کەمترین بەرگری ڕوای ئەم گەلە ڕاپێوە بکەن. ئەم هێز و لایەنە کوردیانە، هاوبەدەن ئامانجکانی ئەم شۆشە تەنیا لە ئامانجە سیاسییە دەساتخوازییەکەی خۆیاندا بخنکێنن. ئەمە لەکاتکدا، ئەم شۆشە تەنیا بە ئامانجی سیاسی و زۆر بەتایبەتیش بە ئامانجی دەساتخوازیی و دەوڵەتگرایی بەرپا نەبووە. وەکو باسمان کرد شۆشکی زیهنی، کولتووری، کۆمەڵایەتی و ئینجا سیاسیی سەرجەم ژنان و گەلانی ئێرانە. ئەگەرنا ئەوا ژنان و گەلانی تری دەرەوەی کورد

بەشداریان تێدا نەدەکرد. بەگومان ئەمە بەو واتایە نایەت هەزە کوردییەکان لەم شۆشەدا بەشدار نین، یان خاوەن بەرنامەی تایبەتی هاوبەش و ستراتیژی هاوبەش نەبن بە گەلەکەی خۆیان، بەڵام دەبێت بە گەلانی تریش و سەرجەم ئەرانیش بەرنامە و ستراتیژیان هەبێت. چونکە نە گەلی کورد بەبێ گەلانی تر بە ماف و ئازادییە نەتەوەییەکانی دەگات، نە گەلانی تریش بەبێ کورد بە ماف و ئازادییەکانیان دەگەن. بۆیە، پەویست دەکات هێز و لایەنە کوردییەکان، بەرچاو روون بن و زیاتر لە رۆح و فیکر و پارادایم و بەرنامە و ئامانجە گشتییەکانی ئەم شۆشە نەدەن. لەهەمانکاتدا، پەویست دەکات ببنە خاوەن ستراتیژ و بەرنامەیەکی دیموکراتیخوازیی و ئازادیخوازی روون و کۆنکرێتی ئەوتە کە لەگەڵ رۆح و فیکری شۆشەکەدا تەبا و یەکانگیر بێت. ئەگەرنا، بەم ئاقڵییەت و بەچوونە سیاسییە بەرتەسکەی خۆیانەوە، بەر لەهەموو شتێک شۆشەکە پارچە پارچە دەکەن و دواجار گەلی کورد بەتەنیا لە گۆڕەپانەکەدا دەهێنەوە. بەمەش رژێمی ئێران بە ئاسانی دەتوانێت بەسەر گەلانی شۆشگێڕ و راپەڕیودا زاڵ ببێت و ئینجا بکەوێتە سەرکوتکردنی گەلی کوردیش.

٤. گروپە چەپە دەگمەن و کلاسیکییەکانیش هەوڵیاندەدەن ئەم شۆشە لە بەتەی چینایەتیدا لە قاڵپ بدەن. بەمەش هەوڵ دەدەن، لەبری دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی" دروشمگەلێکی وەک "نان، کار، ئازادی، یان حکومەتی بەرابەری" ببێتە دروشمی شۆشەکە. ئەمە لەکاتێکدا ژنان، گەنجان و گەلی کورد و گەلانی تری راپەڕیو، خۆیان و بە فیکر و ئیرادە و خواستی خۆیان دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی" یان هەڵبژاردووە، نەک لایەنێکی سیاسی دیاریکراو، بە پژاکیشەوە. ئەمە لەکاتێکدا ئەم شۆشە زیاتر لە شۆشەکی چینایەتی فراوانتر و گەورەترە. چونکە ژنان و گەلان، هاوکات لەگەڵ ئەوەی کۆشەی نان و کار و ئازادییان هەیە، بەڵام لەم کۆشانە قووڵتر کۆشەی ماف و ئازادیی و ژیانی ئازاد و بەکەرامەتیان هەیە، بەبەریکراون لە هەموو دەرفەتێکی ژیانی ئازاد، لەسەرووی هەمووانەوە ژنان و گەنجان و گەلانی کورد و بەلوچ و ئازەری و عەرەب و گەلانی تری ئێران. واتە ئەم شۆشە تەنیا شۆشی چینی کرێکار نییە، بەڵکو هی هەموو چین و گەلە ژێردەستەکان و بەتایبەتیش ڕەگەزی چەوساوەی ژنە. بۆیە بەرلەهەموویان، ژنان راپەڕین و پشۆنگایەتی ئەم شۆشیان کرد، لەنێو گەلانیشدا گەلی کورد پشۆنگایەتی ئەم شۆشەی کردووە، بەگومان چینە هەژار و بەکار و کرێکارەکەش لەنێو شۆپەڕەکانی ئەم شۆشەدا جەگە و پەگەیەکی گرنگیان گرتووە، بەڵام هەر ژنانن کە پشۆنگی ئەم شۆشن. بۆیە پەویست دەکات ئەم گروپ و ڕەوتە چەپ و سۆسیالیست و کۆمۆنیستانە، ئاقڵییەت و بەرنامەی کاری سیاسیی خۆیان

لەگەڵ راستینەی ئەم شۆڕشە، لەگەڵ ڕۆح و فیکری ئەم شۆڕشەدا تەبا و یەکانگیر بکەن، بەمەش دەتوانن ڕێگەکی زۆر کارا و مەزن ببینن لە سەرکەوتنی ئەم شۆڕشەدا.

٥. دەوڵەتانی ناوچەکە (بەتایبەتی تورکیا و ئێراق و حکومەتی هەرێمیش) و دەوڵەتانی ڕۆژئاوا (ئەمریکا و ئەوروپا)ش هەر لە ئێستاوە، بە سەرسوڕمانی و شکۆوە لە گۆڕەپانی ڕادیکاڵبوونی ئەم شۆڕشە دەڕوانن. تورکیا سەرکوتی ئەو خەپیشاندانانەی کرد کە بە پشتیوانی لە شۆڕشەکە کران. هەڵبەتە، بەهەی ئەوەی دەوڵەتانی ڕۆژئاوا، کێشە و ناکۆکیان لەگەڵ ڕژێمی ئێراندا هەیە، بۆیە ڕووکەشانە پشتیوانی لەم شۆڕشەی گەلان دەکەن، بەڵام لە دوور مەودادا، ڕەنگبە هەوڵبدەن، هاوشێوەی دزینی بەرهەمی ڕاپەڕینی بەهاری عەرەبی، بەرهەمی ئەم شۆڕشە بدزن و ڕادەستی ئەو هێز و لایەنانەیان بکەن کە بەرژەوەندییەکانیان دەپارێزێت. بۆیە هەر لە ئێستاوە، پێویستە، ئیرادەی ئازاد و سەربەخۆی شۆڕشەکە هەر لەدەست ژنان و گەلی کورد و گەلانی تردا بمێنێتەوە و ڕادەستی هیچ هێز و لایەن و دەوڵەتێکی نەکات و بەرژەوەندیی خۆیان لەسەرووی هەموو بەرژەوەندییەکانی تری هێز و لایەن و دەوڵەتکاندا دابنێن.

ڕەنگبە ڕووتی تریش هەبن، ئێستا یان لە داهاتوودا دژبەرێتی خۆیان بە ئەم شۆڕشە بخەنەوو. بەڵام ئەوانەی لە سەرەوە باسمان کردن، سەرەکیترین ئەو ڕووتانەن کە هەر لە ئێستاوە، ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، دژ بە دروشمەکان، کە گوزارشت لە ڕۆح و فیکر و پارادایم و بەرنامە و ئامانجەکانی شۆڕشەکە دەکات.

لەکۆتاییدا؛ دەخوازم بڵێم؛ ئەم شۆڕشە لەیەککاتدا لەهەناوی خۆیدا ڕەنیسانس و ڕۆشنگەرییەکی مەزنی بە کوردستان، ئێران، خەرهەڵاتی ناوین و جیهان هێناگرتووە، کە بەهیچ شێوەیەک قەناخی پێش ئەم شۆڕشە و قەناخی دوای ئەم شۆڕشە هەرگیز وەک یەک نابن. ئەمە سەرەتای وەرچەرخانێکی زیهنی، کولتووری، کۆمەڵایەتی و سیاسی مەزنە لە کوردستان و ئێران و خەرهەڵاتی ناوین و جیهاندا. کاریگەرییەکانی ئەم شۆڕشە هەر لە ئێستاوە بەدیار کەوتووە و گەلێک بیرمەند و فەیلەسوف و ڕۆشنبیر و چالاکوان و هونەرمەند لەئاستی کوردستان و ئێران و ناوچەکە و جیهانیشدا بەم شۆڕشە کاریگەر بوون و دەڵێن؛ "دەبێت لە ئەوەوە، واتا لە ژنانی پێشەنگ و گەلی کورد و گەلانی ئێرانەوە فێر ببین و لەتان تێبگەین". ئەمە بەخێی جیهانیبوونی ئەم دروشمە و خودی شۆڕشەکە دەخاتەوو.

ئەم شۆڕشە هەر لە ئێستاوە سەرکەوتووە لەوەی چ دروشمێکی بنچینەیی

هەبژاردەت بۆی و بە چ پارادایم و بەرنامە و ئامانجێکەوە دەستپێبکات و فراوان ببێت. ئەوەی ماوەتەوە چۆن بتوانێت لەسەر ڕاستەڕێی خۆی بەردەوام ببێت و بە ئامانجە نزیک مەودا و دوور مەوداکانی بگات. بەیە پشتیوانیکردنی ئەم شەش تا سەردەکەوت، ئەرکێکی بنچینەیی ئەخلاقی، مەبەدئی و ئینسانی هەموو ئازادیخوازێکە. بەهادی گرنگیی ناسین و تێگەیشتن لە ڕەح و فیکری ئەم شەش، ناسین و تێگەیشتن لە ڕەوتە دژەشەشکانی ئەم شەشەش گرنگ و پێویستە. بەگومان هەموو شەشێک بە لە بەرپابوونیدا سەردەکەوێت. واتا چۆن و کەی و کە و بۆچ شێوازێک دەستپێدەکات و بەهەمان شێوە بەردەوام دەبێت و تا بە سەرکەوتن دێگات لەسەر ڕاستەڕێی خۆی دەڕوات. شەشیش وەک مانگو سەرلەئەوارکەیەوە دیارە، واتا هەر لە سەرەتاکەیەوە دیارە کە بەرەو کوە دەچێت و چیدەکات و چۆنی دەکات و کە دەیکات.

دوا پەردە.. مانسوور حکمەت.. وەگەڕانی بە کوردی: کاوە عومەر

هەندێک یاداشت سەبارەت بە قەیرانی سیاسی ڕژیمی ئیسلامی

۲۰۲۲\۱۰\۱۳

۱- شێوەی کێشەکە

ئەوەی ئێرانی سێ ساڵی ڕابردوو لە بنەڕەتدا لە ئێرانی پێش ئەوە جیا دەکاتەوە، تەوانینی خەڵکە سەبارەت بە هەڵوەستی خەیان لە پەیوەندی لەگەڵ حکوومەتدا. ئەمە ئەوشتەیە کە لە ئێراندا گەڕاوە. . نێک تەنیا لەسەر ئەو ڕاستییە بوەستن کە نابێت کەماری ئیسلامی لە کاردا بێت، پێوستە بڵێن، بەڵکو ئەو باوەڕەش کە دەکرێ ڕووخێنرێت، دەبێ بڕووخێنرێت. ڕق و کینەی جەماوەری خەڵک بەرامبەر بە کەماری ئیسلامی بڕەد خودی ئەم ڕژیمە کەنە. کەماری ئیسلامی هەر لە سەرەتاوە حکوومەتی کەمینەیەکی بچووک بووە کە لە بەشاییەکی سیاسیدا، بە پاپشتی وڵاتانی ڕۆژئاوا و میدیاکان، لەسەر بنەمای سیاسەتکی ئاشکرای مرۆڤکوژی، و پشت بەستن بە یەکەک لە خوێناوی

ترین و توندوتیژ ترین سەرکوتکردنی سیاسی لە مێژووی سەدەی بیستەمدا بەپێوە ماوەتەوە. ئەگەر حکومەتە سەرەکییە بیاوەت لە جیهانی ئەمڕۆدا نموونەیەکی هەبێت، ئەمەیە. لەم بیست ساڵەدا، هەموو جۆرێک و هەموو شێوەک، ملیۆنان کەس لە ناخی دڵیانەوە نەفرەتیان لە بناغەکانی ئەم حکومەتە و بەرپرس و دامودەزگا و دەستاتکانی و ناو و سەرکردەکەی و سوپا و یاسا و زیندانەکەیان کردووە . ئەم هەستکردنە قووڵەی دوژمنایەتی لەگەڵ حکومەتی ئیسلامی لە ماوەی ئەم دوو دەیەدا، هەوڵنی هاوبەش و بەشکی بەردەوام بووە لە سایکۆلۆژیای زۆرینەی زۆری خەڵکدا. بەڵام ئەمڕۆ توخمکی دیکەی دیاریکەر بۆ ئەم ڕەحەڵە زیاد کراوە و ئاوێش هێوا و باوەڕی کە هەمیشە لە زیادبوونداید بۆ لە ناوچوونی نزیکی ڕژێم. ئەمە بزوێنەری ماتڕیالی بارودۆخی سیاسی ئەمڕۆی ئێرانە. خاڵک کاوتوونەتە .ڕێ

هەموو قۆناغێکی ڕژێمی ئیسلامی لەڕووە سەرچاوە دەگرێت. جەمسەرگیری ئەمڕۆی فراکسیۆنکانی حکوومەتی ئیسلامی و لێکترازان لە نێوان دوو خوردادی و باڵی ڕاستڕەودا ڕیشەکەی لەمدایە. لەڕدا چیتر باس لە "قوتابخانە یان پسپۆڕی" و "ئابووری بازاڕ یان ئابووری دەوڵەت" و "شێوشی ئیسلامی بڕێ یان نۆخەر" ناکرێت. باسەکە لەبارەی مانەوەی حکومەتە لە بەرامبەر ئەم ناڕازییە قووڵە و بەئاگابوون و زیادبوونی جووڵەی خەڵکە.

دووی خوردادیەکان دەزانن کە کەماری ئیسلامیی ئەستا دەبێت بەوات. ئەوان دەزانن کە سیاسەتی باڵی ڕاست خەڵک دەباتە سەر ئەرکێکی بنەڕەتی و تۆندوتیژ لەگەڵ تەواوی دەسەڵاتدا و لەشکستی هەموو سیستەمەکەیان لەم شەڕەدا دڵنیایە. ئەوان بانگەشەی ئەوە دەکەن کە دەتوانن جۆری دووەمی کەماری ئیسلامی بنیات بنێن کە بریتییە لە کەماری ئیسلامیی دەستکاریکراو. تۆندوتیژی و لە سەدارەدان و سەرکوت و ئەشکەنجە و تیرۆر بۆ کەمانیست و کرێکاران و ڕادیکاڵ و ژنان دەهێنەوە، بەناوی مۆدای "کۆسانی "خومەینی"" فراوانتر دەکەن. پۆیستە ئەپۆزیسیۆنی نەتەوەیی-ئیسلامی جارێکی تر یاری بکاتەوە. ئەپۆزسیۆنێک کە سەردەمانێک گەمارۆی کەماری ئیسلامیی خومەینی بازرگانیان دابوو و تەنانەت کاتێک ڕێکرایەوە، بۆ شۆڕشێکی ناڕاستەوخۆ وازی لە پشتیوانیکردنی ڕژێم نەهێنا. دووی خوردادییەکان پێیان وایە بەم شێوەیە و بە دروستکردنی هاوپەیمانێتییەکی نەتەوەیی-ئیسلامی بەرژوازی خاڵی هاوسەنگی ئیسلامی نوێ لە ئێراندا دروست بکرێت و بۆ چەند ساڵێکی تر لە شوێنی خۆیدا

دەمێنێتەوە. ئەم ڕەگەی هێزەهاتنە کۆمانە نیشانی ئەدەن بە هاوڕێگرانەکانیان لە باڵی ڕاست.
بەڵام باڵی ڕاست ڕازی ناکرێت. ئەمانە وێنەیەکی واقیعی تریان لە دینامیزمی گۆڕانکاری سیاسی لە ئێراندا هەیە. دژانن حکومەت و ئیسلام زۆر بە ڕەگ و ڕیشەن بە ئاوەی شوێنکەوتەکانیان هەبێت بە پاشەکشەکردن. ئەوان دژانن کە یاری بە ئاگر دەکەن. ئەوان نیگەرانن، و بارودۆخی ساڵانی ڕابردوو وەک شایەتحاڵێک دەبینن کە "گۆشەسەندنی" جیهانی سیاسی "کۆسانی ناوخۆیی" دەتوانێت بە خراپی بەختەوەی بەرزبوونەوەی هێزەکی گەورەی خەڵک کە بەدوای ڕووخاندا دەگەڕێن لە بواری سیاسیدا. بە پێچەوانەوە دەیانەوێت مەودای "کۆسانی ناوخۆیی" سنووردار بکەن. ئەوان ناچارن بەدواداچوون بە دژینەوە و ڕەتکردنەوەی سیاسی و نەهێشتنی جێستەیی "خائین" و "دژبەکەر" لە ڕێزەکانیاندا بکەن. ئەوان دەیانەوێت تا دەتوانن لەگەڵ تووندوتیژیدا بمێننەوە. یەکدەنگی و دیسپلین و گوێایەڵی پێویستە.

دژی هەموو حکومەت و دژی هەردوو فراکسیۆنەکە چارسەر ناکرێت و نائومێدانەیە. لەووی بابەتییەوە، بەبێ گومانە هەر سیاسەت و هەڵوێ و ڕەوشوێنێک لە لایەن هەموو لایەکەوە، کەماری ئیسلامی و ئیسلامی سیاسی هیچ ڕەگایەکی دەربازبوونیان لەم دژە سەختە نییە. بۆچی؟

١- چەقبەستوویی ئابووری:
هیچ جۆرە سەقامگیرییەکی سیاسی ڕەژەیی، چ جای هاوسەنگییەکی کەمایەتی بەردەوامتر، بەبێ کرانەوەیەکی بنەڕەتی ئابووری لە ئێراندا مومکین نییە. بەڵام ئاسیەکی وەها بە ڕەهایی بوونی نییە تا ئاو کاتی ژمی ئیسلامی لە کاردا بێت. کەماری ئیسلامی ئێران بەرژوازی لە چنگی شەشی چەپی دژە پاشایەتی-دژە دەسەاتخوازی ساڵی ١٩٧٩ ڕزگار کرد. بەڵام هەنانکایەی سەرمایەداریی ئێران و گۆشکردنی لە چوارچێوەی جیهانیی سەرمایەداریی ئەمڕۆدا و گۆڕینی بازاڕی ناوخۆیی لە ئێران بە بەشکی دینامیکی و ئۆرگانیکی ئابووریی سەرمایەداریی جیهان، دژایەتییە تایبەتمەندییە جۆهەریکان و دژی مێژوویی-سیاسیی ژیمی ئیسلامییە . ڕژەهەاتی ناوەڕاست، تا ئاو کاتی ئیسلامی سیاسی لە بنەبڕ نکرابێت، تا ئاو کاتی پرسی عەرەب و ئیسرائیل نگەیشتبێتە کۆتاییەکی دیاریکراو، تا ئاو کاتی ئایندەی سیاسی ڕژەهەاتی ناوەڕاست و سەقامگیرییەکی و پێوەندییەکانی وڵاتان بێت و خەڵکی ئەم ناوچەیە لەگەڵ دونیای ڕژئاوا نادیارن و جێی متمانە نین، لە روانگەی بەرژوازی و

کەمپانیا و وڵاتانی ڕۆژئاوا لە کۆتایی لیستی هەناردەکردنی سەرمایە و گواستنەوەی تەکنەلۆجیا و فراوانکردنی بازرگانی دەرەکی دایە. ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە ڕووی ئایدەلۆژیا و سیاسەت و ڕۆشنبیرییەوە، بەبەیارترین ناوچەیە لە جیهاندا. سەرمایە، تەنانەت سەرمایەی پیشەسازیش، گۆشت ناکات بە ئەم نەخوونیە و لە سەردەمکدا کە شۆشکی تەکنیکی گۆڕە لە ئارادایە، ڕەگ و ڕیشەی لەم نەخوونیە دانادات. ئیسلامی سیاسی و کەماری ئیسلامی لە خودی ئێراندا بەشکە لە کەشەی دواکەوتوویی و چەقبەستوویی ئابووری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. نەک هەر ناتوانێت ببێتە فاکتەر و توخمکی پێشەنگی گەشەی خێرای سەرمایەداری لە ئێراندا، بەڵکو یەکێکە لە بەربەستە یەکەمکانی. ئەم دژایەتییە تەنیا ڕاستەوخۆ و ئیسلامییە تونددەوکانی ئێران ناگرێتەوە. فراکسیۆنی دووەمی خوردادیش لە هەمان چەقبەستوویدایە. "دیالۆگی شارستانێتەکان" و "باشکردنی پەیوەندییەکان" لەگەڵ وڵاتانی ڕۆژئاوا و تەنانەت کردنەوەی باڵیۆزخانەی وڵاتانی ڕۆژئاوا گەڕانکارییەکی بەرجەستە لەم وڵنە گشتییەدا نادات بەدەستەوە. باسکە لەسەر چارەسەرکردنی گرژییەکان و باشترکردنی پەیوەندییە دیپلۆماسییەکان لەگەڵ ڕۆژئاوادا نییە (ئەمەش بەبێ ئەوەی دووی خوردادیەکان لە باڵی ڕاست بدەن لەرگەوە ، مومکین نییە). کەشکە لەوەدایە ئەگەر بیانووەت سەرمایەداری ئێران بە بەشداری و پشتیوانی سەرمایە و وڵاتانی ڕۆژئاوا پرسیەکی نوێی ئاوەدانکردنەوە و کێشکبوون ئەزموون بکات، ئەوا نەرێی دەوڵەتی سەرمایەداری و تەواوی بەرژوازی و نوخبەی سیاسی و فیکری ئێران بەرەو ڕۆژئاوا دەبەت دەبێ ئەوەندە ئاشکرا و گشتی و سەرنجڕاکێش بێت، بە جۆش و خرۆش و ئایدیەلۆژیک بێت کە ئێران ببێتە بنکەیەکی جددی و بە ئاشکرا لایەنگری ڕۆژئاوا لە ناوچەکەدا. وڵاتانی وەک میسر و تورکیا، بە هەموو ئاگایاندنی دەسزیان بە ڕۆژئاوا و ئەمریکا و بە هەموو پەیوەندییە سیاسی و سەربازییە نزیکەکانیان لەگەڵ ڕۆژئاوا، هێشتا لە ڕووی ئابووریەوە ناوچەیەکی فرامۆشکراوی جیهانن. گەشەسەندنی سەرمایەداری ئێران پەویستی بە نزیکی و یەکێیزیەکی نەودەوڵەتی هەیە تەنانەت زۆر لەوە زیاتریش لەم وڵاتانە. دابینکردن و گەرەنتیکردنی ئەم ئادیە لە نزیکایەتی، تەنانەت ئەگەر دوو خوردادی خۆیان بیانووەت، لە دەرەوەی بازنەی دەسەڵات و چارنووسی مۆزوویی ئەم بزووتنەوەیەدایە. شکستی یەکلاکەرەوەی ئیسلامی سیاسی یەکەم مەرجی ئەم پرسیەیە. بەڵام ئەو بزووتنەوەیەی کە شکست بە ئیسلامی سیاسی دەدات، بە پێی پێناسەیەکی تر ناتوانێت ئیسلامی بێت یان بمێنێتەوە. ئەمەش دەمانباتە سەر هێستیەکی سادە. تەنانەت ئەگەر وەڵامکی سەرمایەداریش بە ئابووری

ئێران هەبێت، هەرچەندە کورتخایەن بێت، ئەم وەهامە لە ناو حکومەتی ئیسلامییەوە نادرێتەوە. فراکسیۆنەکانی حکومەتی لە ڕوانگەی ئابووریەوە لە چەقبەستوویی مێژوویدان. بە لەبەرچاوگرتنی بارودۆخی ئابووریی ئێران، بە لەبەرچاوگرتنی داخوازی و چاوەڕوانی ئابووریی گەلی ئێران، بەبێ وەهامی ئابووری، تەنانەت ئۆگەر وەهامێکی ماموناوەندیش بێت، هاوسەنگی سیاسی بە هیچ حکوومەتێکی بەرژوازی لە ئێران نەماوە. نە ڕاستڕەو، نە دووی خوردادی ڕەگەی دەربازبوونیان لەو قەیرانە نییە. ئەهریمەنە ئابووریی کەماری ئیسلامی بەرەو ڕووخان پاڵ پێوەدەنێت. نە لەدان و داخستن و نە گۆشپەدانی "ناوخەیەکان" وەهامی ئەم کێشەیە نین.

۲- چەقبەستوویی سیاسی: .

ئۆگەر دەخی ئابووری ئێران سەرئەنجامی کۆتایی ژیانی ئیسلامی دیاری بکات، دەخی سیاسی ئێستای حکوومەت ئاماژەیە بە ئاوەی کە "هەر ئێستا گەیشتووەتە ئەم "کۆتاییە. کەماری ئیسلامی توانای حوکمەانی خەڵکی ئێرانی لە دەست داوە. کەماری ئیسلامی بەرهەمی شۆڕشی ۱۹۷۹ نییە. ماوەی نەوان ۲۲ بەهەمان ۵۷ بە ۳۰ خوردادی ٦۰ قۆناغی دیاریکردنی دەسەاتی سیاسی دوای ڕووخانی دەسەاتی پاشایەتی بوو لە ئێران. هەرچەندە شتێك لە ژێر ناوی کەماری ئیسلامی دامەزرا، بەڵام یەکەم: ئەو حکومەتە لە بنەەتدا وەك حکومەتێکی هاوپەیمانی کاتی لە تێپەڕیندا لە ئێراندا دروست بوو. بە ڕوانگەی هیچ کەسێوە، کێشەی دەسەات و حکوومەت بە تەواوی چارەسەر نەکرا بوو، دووەمیش: نەک هەر خودی حکوومەت بە تونددترین گەانکاری و گەانکاری لە ڕەکخستنەی ناوخەیەکاندا بوو، بەکو مەودای دەسەاتەکەی لە ئێران کەم بوو، و لە ئێستادا بزووتنەوەیەکی جەماوەری دەستی کردبوو بە لابردنی. دوو خوردادی ئەمێ پێیان خێشە ئەوە لە بیر بکرێت کە تا ۳۰ خوردادی٦۰ سەرەك وەزیران و سەرەك کەمار و زەربەی ئەندامانی کابینەی ئەم دەسەاتە مەلا نەبوون، هێشتا حیجاب لەو شارەدا ناچاری نەبوو، ڕۆژنامە جەراوجۆرەکان و زۆرەك لە ڕۆژنامە کەمێنیستەکان (و نەك تەنها ئەو ڕۆژنامەکانی سەرپاسدارەکان) و ئێشکەنجەدەرەکانی پێشوو و ڤەتەرە ساختەکانی ئەمێ) سەرەای هەموو گاتجاییەکانی حکومەت بە بەردەوامی بەاودەکرانەوە. ئەنجومەن و ڕەکخراوی سەربەخۆی کرێکاری سەرەای تووندوتیژیی جەماوەری ئیسلامی هەبوون و کاریان دەکرد، بزووتنەوەی خوێندکار لە بنەەتدا لە ژێر سەرکردایەتی چەپدا بوو. ملهوڕ هەبوو، بەڵام ملهوڕێک سەرکەوتنی بەدەست نەهێنابوو. ئەم حکومەتە، بەم شێوەی ئێستای، بەرهەمی هێرشی خوێناوی و سەربازی-پۆلیسی لە

٣٠ی خەرمانانی ١٣٦٠ بەدواوە و کوشتاری بەرفراوانی ئەپەزسیۆنە لە ئێراندا. کەماری ئیسلامی بە سەرکوت هاتە ئاراوە و بە خنکاندن لە کاردا مایەوە. سەدان هەزار کەس لە چنگی ئەم دەسەلاتدا گیانیان لەدەست داوە. ئەم دەسەلاتە نوێنەرایەتی کارەساتکی گەورەی ئینسانی دەکات، کە هەلکەستکی ئیسلامییە. ئەمە خەنک تەحەدای تاکە پایەی حکومەتیان کردووە، واتە سیاسەتی سەرکوتکردن. کەمارەکی ئیسلامی کە نەتوانیت سەرکوت بکات، دەوخەنرێت. وە ئەمەش بەتەواوی گەیشتوینەتە ئەم دەخە. خەنکی ئێران ئایانگەیاندووە و سەرانی حکوومەتیش تێگەیشتوون کە پرسەی ئووخاندنی حکوومەت دەستی پێکردووە. ئەمە پێشهاتکی نوێیە. ئەو کەسانەی ئەمەیە بە خستنە خوارەوەی ئژیمی ئیسلامی هاتنە مەیدان، زەربەیان ئەو نەوەی نوێیەن کە چاویان بەووی ئەم حکومەتدا کردەتەوە. ئەوان بە پێچەوانەی کەمترین چاوەوانی مرۆڤکانی ئەمە لە ژیان، لە ئازادی و کەرامەتی مرۆڤ دەیبینن و نایانوێت. هیچ چارەسەرێک بە ئەمە نییە. چارەسەرە قبوە ناکات. نەبوونی تایبەتمەندیی سەرکوت، کەشەی هەلومەرجی ئەمەی ئێرانە. خاڵی دەستپێکی قەیرانە. بەیە سیاسەتی سەرکوتکردنی زیاتر وەڕام نییە.
چاوەوانی و ئایدیاەکانی ئەو بزووتنەوەیە کە ئێستا بە ئازادی لە ئێراندا پێکدەهێنرێت، ئەوەندە فراوان و هەمەلایەنە و ەادیکاەە کە چوارچێوە زەلیلەکەی بەناو کەمەگەی مەدەنی دووی خوردای تەنانەت بە یەک ەەژیش ناتوانرێت لە قاەب بدرێت. ئازادی ڕەکخستن و مانگرتن و حزبایەتی، ئازادی ڕەژنامەگەری، جیاکردنەوەی ئایین لە دەوەەت و نەك هەر ئەم، بەەکو دیاریکردنی ئێرکی بنچینەیی بە تەواوەتی ئایین لە کەمەگا، مسۆگەر کردنی ئازادی ژن، مەدەرنیزم، مافی تاك و مافەمەدەنیە فراوانەکان، بەشداریکردنی ەاستەوخۆی خەنک لە سیاسەت و حکومەت بە ەادیکاە ترین و بە سازشترین شێوە دەخرێتە پێش ەیزەکانی ئەم بزووتنەوەیە. ئەمە ئیتر ئەو بزووتنەوەیە کەم ئەزمون و خەشباوەەی ساڵی ١٩٧٩ نییە. ئەم بزووتنەوەیە ەەنگدانەوەی هەموو ئاەەزی و پێگەیشتنی جیهانی ئەمە و نەوەی ناەازیی ئەمەی ئێرانە. ئەو بزووتنەوەیەی که ئەمە لە ئێران دەستی پێکرد دەتوانێ پێشەنگی یەکەم شەەشی سۆسیالیستی سەدەی بیست و یەکەم بێت.

بیرکەی ئەوەی کە بزوتنەوەی دووەمی خورداد دەتوانێت ببێتە بەربەستک لەبەردەم ئەم شێپڵدایان کەناەک بێت بە ئەوەی لە نەزمی هەبوودا بگەو هەموارکردنی بەشکی و نیوەناچێ بیات، خەیاەکی منداڵانە.

۳- بنبەستی کولتووری:

ئیسلام لە لەناوچوندایە. ئیسلام لە ژیانی خەڵکی ئێراندا بەرەو نەمان دەچێت. نەک هەر لە حکومەت و پەروەردە، بەڵکو لە دیمەنی شارەکان، لە جیهانی ناوەوەی هەر مرۆڤێک، لە قووڵایی هەست و سۆز و کولتووری تاکەکەسی، لە هۆشیاریان، لە پێوەندیی نێژانیان لەگەڵ یەکتر. ئیسلام لە داماندایە، هەروەک چۆن ئایین و نەزانی بەگشتی دەبە لەناوبچن. دەبەت پشت سەر بنرێت. ئێران کاردانەوەی بەرفراوانی دژە ئیسلام بەخێوە دەبینێت. دەسەڵاتی سیاسی ئایندەی ئێران چ چەپ بێت یان ڕاست، شەڕشگێڕ بێت یان کۆنەپەرست، تەنیا دەتوانێت نائایین بێت. خەڵک بناغەکانی شوناسی ئایینییان هەژاندووە. کەماری ئیسلامی ناتوانێ بمێنێتەوە، لەوانێ و بە تایبەت لەبەرئەوەی ئایینییە. ئیسلامییە باڵی ڕاست بە لەدانی تەپڵی ئیسلامیەت تەنیا بەزاری گشتی زیاد دەکات و ئاگری یاخیبوون و ڕاپەڕین هەڵدەدات. بەڵام لە دووی خوردادیەکانیش هیچ چارەسەرێکیان پێ نییە. بیرکەی ئەوەی کە خەڵکی ئێران لەدژی ئیسلامی محەمەدی ڕاپەڕن و بڕنە مەیدان، پاشان ئیسلامی "پڕۆتستانت"ی نیوە کوڵاو بخڕنە سەر تەخت و لەنێوان عەماماکاندا هەڵدەبژێرن، بە شێوەیەکی گاڵتەجاڕانەو گەمژانەیە. هەوتی پێشهاتەکانی داهاتوو لە ئێراندا چوارچێوەی ئیسلامیزم دەشکێنێت و لەگەڵیدا هەموو هەوتە ئیسلامیەکان، لە خاتەمی و ڕاپەڕینی ئازادیخوازەوە تا دەگاتە بزووتنەوەی فراوانی ئێپۆزسیۆنە ئیسلامییەکان و هێژەهاتخوازەکان(شەرقیەکان،وەرگەر) کە لە ئێنجامی هەوڵەشاندنەوە و گەندەڵکارییەکانی حیزبی تووده و بەرەی میللی دروست دەبن بەرەیەک کە بە مانایەکی مێژوویی فراوانتر بەڕاستی دەبە لەئێندەشەی ئیسلامییە " خەمانێ"یەکانەوە هەژمار بکرێن هێندەی تر گەشگیرتر و دابەزاو بن. دووهەمی: خەردادیەکان هەرچی بچنن، خەیان دروێنەی ناکەنەوە. ئەمە کەمپەکی ناپایەدارو تێپەڕکردنە.

کەشکەیە ئەمەیە. ناتەبایی کەماری ئیسلامی لەگەڵ ژیانی ئابووری ئێراندا، ئیتر چاوەڕوانی و پەداویستی سیاسی و فەرهەنگی زەرینەی ڕەهای خەڵکی ئاشکرا بووە و خەباتەکی بەرفراوانی کەمایەتی بە چارەسەرکردنی ئەم دژایەتییە لە ئێران دەستی پێکردووە. کەماری ئیسلامی لە لەوازی هەڵدەردایە. باڵی ڕاست ناتوانێت دەسەڵات بپارێزێت. چەکی سەرکوتکردن و ترساندن بە کەڵک و خاو بوونەوە. گەندەڵکاری قووڵی دەخەکە چارەنەگرە. بەردەوام پەرەسەندن لەو شونەدا ناوەستێت کە دووی خوردادیەکان دەیانەوێت. هیچ خاڵکی هاوسەنگی لە ئیسلامی نوێدا نییە.

سەبارەی ئەم ڕاستیە قورسایی لەسەر هەموو سیاسەت و کردارەکانی باڵەکنی حکومەت دادەنێت. فراکسیۆنەکانی ڕۆژهەڵاتی ئیسلامی بە بە ئاوەی بەڕاستی نیازی بردنەوەیان لە یەکتری هەبێت، شانەی یەکتر دەکەن. لە یەکتر دەدەن بەبێ ئاوەی بەڕاستی هەوڵی لەناوبردنی بەرامبەرەکەیان بدەن. ئاوان بانگهێشتی ئارامی دەکەن بەبێ ئاوەی بیانوەت ئارام بمێننەوە. ئاوان لە کودەتا دەترسن بێ ئاوەی ناچار نەبن ئاو کار بکەن. ناچارن شانەی یەکتر بکەن، چونکە لە سەرکەوتنی تاکلایەنەی لایەنی بەرامبەردا لەناوچوونی هەموو سیستەمەکە دەبینن. ئەم شەڕە بێ ئەوەیە کە سەروەری نیزام بگرێتەوە کە تەنیا چوارچێوەیە بێ پاراستنی دەسەڵاتی هاوبەشی ئیسلامییەکان لە ئێراندا. ئامانج خستنەڕووی خاڵی کۆتایی ململانێی نێوان ئاو دوو فراکسیۆنە ، هەروەها شاوازی نزیکبوونەوەی هەریەکەیان لە گەل خاڵک و بزووتنەوەی رادیکاڵ لە ئێراندایاری دەکات.
هەروەها واقیعە ئابووری و سیاسی و فەرهەنگییەکانی ئەمانەی ئێران و بنبەستی هەمە لایەنەی ڕۆژهەڵاتی ئیسلامی و ئیسلامی سیاسی لە ئێراندا شاوازەکانی ژیانی دوای کۆماری ئیسلامیش دەخاتەڕوو. چ هەزەک دەبێتە ئۆکتاری سەرەکی لە گۆڕانی ڕووخاندن و دیاریکردنی وێنەی سیاسی داهاتووی ئێران. ڕێزبەندی ستراتیجیەکانی تر لە کۆمەڵگای ئێراندا چی دەبن؟ چ سیستەمێکی سیاسی چانسی سەرکەوتنی هەیە لە ئێران؟ دەبێت لە بەشەکانی داهاتوودا ئاماژە بەم خاڵانە بکەین.

۲- ڕاکردن لە سەرکەوتن!

لە بەشی پێشوودا وتمان کە بنبەستی ئابووری، سیاسی و فەرهەنگی ڕۆژهەڵاتی ئیسلامی وای کردووە کە هیچ جۆرە هاوسەنگییەک و خاڵێکی دیکەی هاوسەنگی ئیسلامی لە کۆمەڵگادا جێگیر بکرێت. بە واتایەکی تر، دەخێک کە کۆماری ئیسلامی، بە هەر جۆرێک بێت، لە سەقامگیرییەکی سیاسی ڕۆژهەڵاتی، لە هەلومەرجی متمانەی خاڵک بە حکوومەت، بتوانێت وەک چوارچێوەیەک بە باشتربوون و سەقامگیری دەخی ئابووری کار بکات، مەحاڵە. ئەم قەیرانە سیاسییە لە چوارچێوەی ئیسلامدا کەم نابێتەوە. ئابووری ئێران لەچوارچێوەی ڕۆژهەڵاتیکی ئیسلامیدا ناوە لە گۆشکردن و ئاوەدانکردنەوە و کارکردێکی ئاسایی ناکات. بزووتنەوەی رزگاری فەرهەنگی و مافی تاك و مەدەنی لە ئێراندا لە چوارچێوەی رژەمێکی ئیسلامی لە توندوتیژی و میلیستاریستیدا بەدەستنایەت. ئەم ڕاستیانە بە ناچاری قاڵبی کۆماری ئیسلامی دەشکێنن. خاڵی هاوسەنگی ئابووری، سیاسی و فەرهەنگی داهاتوو لە کۆمەڵگای ئێراندا،

هەرچییەک بێت، سەر بە سەردەمی دوای دەسەڵاتی ئیسلام دەبێت.

ئەم واقیعە جێپەنجەی خۆی لەسەر پەیوەندی و ململانێی نێوان فراکسیۆنەکانی حکومەت بەجێهێشتووە. مەودای کارکردنی هەریەکەیان بە تۆندی سنووردار کراوە. بە تایبەتی سەرهەڵدانەای ململانێی جددی و بە بەوای من ئاشت نەکراوەی کوتلەیی، چارنووسێکی هاوبەشی قووڵ لەقەڵ جیاوازیەکانی کۆنەپەرستی ئیسلامی لە ئێراندا بۆیەکەوە دەبەستێتەوە. ئاستەوەکان و کۆنەپەرستەکان پێکەوە شانە دەکەن، بەبێ ئەوەی بەڕاستی بەدوای سەرکەوتنی تاکلایەنەی خۆیاندا بگەڕێن. لە یەکتر دەدەن، لە هەمان کاتدا، خەمی شکست و لەناوچوونی تەواوەتی کوتلەی نەیارییان هەیە. بە هەمان ئەو دەستانەی کە لە یەکتر دەدەن، چەناگەی یەکتر دەگرن بە ئەوەی بەرامبەرەکە نەکەوێت. ئەمە شێوەکە لەسەر سەپاندنی ڕێککەوتن. شێوەکە بە هەژموون لەناو دەسەڵاتی ئیسلامیدا. شێوەکە نەک بە نەهێشتنی دوژمن، بەڵکو بە ئەوەیە کە خەی تەسلیمی سیاسەتەکەی بکات. لەڕدایە کە لایەنێکی دیکەی چارسەرنەبوونی قەیرانی حوکمەانی ڕژیمی ئیسلامی سەرهەدەدات و ئەویش ئیفلیجی سیاسی و کردەیی هەردوو فراکسیۆنە. دەخێک کە وا دەکات پەویست بکات بە خەرایی لە دیاریکردنی ئەرکی کەتایی لەگەڵ یەکتر بکشێنەوە، تەنانەت لە کاتێکدا کە وا دیارە مەرجەکان ئامادەن بۆ لەدانێکی یەکلاکەرەوە لە لایەنی بەرامبەر. وە بە حەتمی دوای هەر دوئێلێکی تەواونەکراو و هەر ڕووبەڕووبوونەوەیەکی نیوە کاریگەر، لەبەردەم خێکدا لە پگەیەکی لاوازتردا دەبن. با ئەم دژایەتییە بشکێنین.

"مەهێن کودەتا ئەنجام بدەین"!

لە ماوەی یەک سالی ابردوودا بالی اەست دوو جار لە لەزمانی ڕێبەرانی سپای پاسدارانەوە هێرشی کودەتایان کردووە. یەکەم جار دوای شکستی کەانەکانی تاران لە مانگی تیردا و ئەستاش دوای قەیرانی دوای هەڵبژاردنی شەشەمین مەجلیسی ئیسلامی و ەواوکەی بەرلین. دووی خوردادیەکان هەر دوو جارکە بە سووکایەتی و تەنانەت گاتەجاڕیەوە مامەڵەیان لەگەڵ ئەم هێرشانە کردووە. کودەتا خۆکوشتنێکی سیاسییە. سەرەتا خۆکوشتنی بالی اەست و پاشان بە گومان خۆکوشتنی تەواوی سیستەمی ئیسلامی دەبێت. ئەگەر کودەتای ڕاست بیەوێت کودەتا بێت، دەبێت کودەتایەکی سەربازی بێت (دەستەواژەی گاتەجاڕانەی "کودەتای سیاسی و فەرهەنگی خشۆکی سوپای پاسداران"! بەتەواوی بێتوانایی اەستەکان وەبیر دەنێتەوە لە گرتنەبەری هەنگاوێکی زەبروزەنگ ئامێزی هەمەلایەنە و یەکلاکەرەوەی". دژی دووخوردادیەکان). ئەگەر کودەتا کودەتا بێت، دەبێت بەبێتە هەی

دەستگیرکردن و لەکارلابردن و دەستبەسەرکردن لە ماڵەوە و دادگاییکردنی سەرکردە سەرەکییەکانی دووخوردادیەکان. بەڵام ئەم، یەکەم، باڵی ناست دەخاتە بەردەم خەڵکەوە بەبێ هیچ بەربەستێکی سیاسی و ئایدیۆلۆژی، بەبێ هیچ قەڵغانێکی پێوپاگەندە، دووەم، کەتایی بە هەر بیرکردنەوەیەکی چاوەڕوانی و سەبر دەهێنێت بە هیوای چاکسازی لە سەرەوە لانو خەڵک. وە سێیەم: بە فەرمی بە خەڵک ڕادەگەیەنێت کە تووندوتیژی فەرمانی ڕژێم و تەنها تووندوتیژی کاردەکات. ئەگەر کودەتای ناستەو تەنانەت ئەو بەیانییە بەرەو شۆیش ببات وە، دەبێت جارێکی دیکە چاوی خۆی بکاتەوە بەووی کەمەگایەکدا کە لە ناپێندایە بە ڕژێی دواتر. وە لێرەدایە کە هەموو چاودێرێکی سیاسی، لێوانێ و بە تایبەت بزووتنەوەیەکی وەک موجاهیدینی شۆشی ئیسلامی لە هەڵی دووی خوردادیەکان، بە ئاسانی دەبینێت کە کودەتای ناستەو ەووبەووی دژە کودەتای خەڵکە، و بەرپەرچدانەوەی -کودەتای خەڵکی خاتەمی و دووهەمی خوردادیەکان ناگەڕێتەوە، بەڵکو داواکاری تەواوی حکومەت.بەیەکەوە دەیپێچێتەوە. موجاهیدەکانی شۆشی ئیسلامی نموونەی کودەتای شکستخواردووی گەرباچۆف یان لە ساڵی ١٩٩٢ لە بیرە. کودەتاچیەکان شکستیان هێنا، بەڵام گەرباچۆفیش لە ژیاندا نەما. گومانی جددی هەیە کە کەماری ئیسلامیی ئێران دوای کودەتایەکی تووندوتیژانەی ناستەوی چەند هەفتەیەک لەموبەر لە تاران هەشتا حکومەتێکی هەیە. کودەتای ناستەوەکان، سەرەتای قەیرانی شۆشگێڕانە لە ئێران دەبێت. شارەزایانی جەرەیانەکان بەخەرایی لەژێر کۆنترۆڵی ژیمی ئیسلامی دەردەچن. هێکخراوە چەپ و ەووخێنەرەکان بە ئاشکرا هێنگاو دەنێنە بەردەم شانە. هێزە نیزامییەکانی ژێم لێک جیادەکرێنەوە و لەچێک دائەماڵرێن. ناپۆین دەست پێدەکات. بە حەتمی دەبێت باڵی ناست وریا بێت کودەتا ئەنجام نەدات. ئاگادار بێت سەرنەکەویت. ئاگاداربن فراکسیۆنی دووی خورداد نەهێن. (ناعەقانییەتی کودەتا بە ناست، بە مانای ئەوە نییە کە ژێت بکرێتەوە. ناست نێک هەر بزووتنەوەیەکی یەکگرتوو نییە کە ئاسۆیەکی ستراتیژی ەوونی هەبێت، بەڵکو ژێنگە لە هەلومەرجێکدا بێت کە بە هەر شێوەیەک بێت دەستاتی حکومەت بە ناسک دەزانن). ، هێنگاوێکی لەم جۆرە خاڵکی باشترە بە مانای بزووتنەوەکە ئیسلامی وەک ئەپۆزسیۆنێکی سەربازی و تیرۆریستی لە ناوچەکەدا ببینێ – شتێک کە دەبێت خەڵکی ئێران بە زۆر ژێگری لێبکات)

بەهەر حاڵ ئەم دەخێکی دژ بەیەکە ، واتە ناچاری خەبەدوورگرتن لە سەرکەوتنی تاکلایەنە، بە تەواوی دگەڕێتەوە بە ئەوەی کە کەماری ئیسلامی گەیشتووەتە کۆتایی خەتەکەی و خەڵک چاوەڕێی دەکەن. کرێکی

قیرانی ئەستا و کرکی سەرهەدانی فراکسیۆنی دووی خورداد دەرئەنجامی ئەو ڕاستییەیە کە درێژدان بە حوکمانی بیست ساڵە بەو شێوەیەی کە باڵی ڕاستی بەرامبەر تا ئێستا خواستی بووە، مەحاڵە. بوونی جەمسەری سێیەم، واتە بزووتنەوەی خەڵک بە ڕووخاندنی حکومەت، دەستی باڵی ڕاست دەبەستێتەوە لە ئەنجامدانی شتێی خێی لەگەڵ باڵی بەرامبەر تا کۆتایی. تاکە هێوای ئەم هێوتە ئەوەیە کە کوتلەی بەرامبەر لە ئاکامی کردارکانی بترسێنێت و چالاکیکانی خاوبکاتەوە و ڕایبکێشێتە ناو پرسەیەکی درێژخایەنی سازان و دابەشکردنی دەسکەوتەوە، کە تێیدا دوو خوردادی بەردەوام هەژموونەکە پشتڕاست دەکەنەوە و و لە هەمان کاتدا باسی "چاکسازی" و ئاگاری گۆڕینی ئاشتیانەی حکومەت بە خەڵک بە زیندووی بهێنەوە. ئەمەش بە واتای پاراستنی دەخی ئێستا دێت. لە ئاکامدا هێوای سەرکی ڕاست بە ئامانجی گوشار خستنە سەر "هەموار"ی دووی خوردادیکان. وە لەم هەوڵدا گرنگترین و باوترین تاکتیکی ڕاستکان ئەوەیە کە هەڕەشە و هەشداریی بدات هەڕەشە دووی خوردادیکان لە دژی نزیکبوونەوە و کردنەوەی ڕێگە بە هەڕەشە "ناناوخەییکان" و "تێکدەرکان". تەماتبارکردنی خیانەت لە سیستەم و هاوکاری لەگەڵ دوژمن، چەکی ستراتیژی ڕاستە لەم ململانێی دەسەڵتدا. پەوپاگەندەی بەردەوامی ڕاست و دەست چەقاندنەوە سەبارەت بە "سازشکان" و "هاوپەیمانکان"ی بزووتنەوەی دووی خەرداد لەگەڵ "بێگانە" و دوژمنانی سیستەم، ناچارکردنی بەردەوامی بزووتنەوەی دووەمی خورداد بە دیاریکردنی سنووری کان لەگەڵ هەڕەکانی دەرەوەی حکوومەت و لەگەڵ داخوازییە ڕادیکاڵەکانی خەڵک، بەدەستهێنانی ڕاگەیاندنی بەیعەتی یەک لە دوای یەک، نیزام و ئیسلام و وڵایەتی فەقیە لە هەبەرانی بزوتنەوەی دووەمی خوردادن، هەمووپان بە ئەوەی بزووتنەوەی دووەمی خورداد لە دەقی ڕژێمی ئیسلامی لە چوارچێوەی هەژموونی ڕاست. لە ڕووداوەکانی مانگی حوزەیران، بزووتنەوەی دووی خورداد دەنگێکی بەرزکردەوە بە شەرمەزارکردنی ئەو کەسانەی کە "ململانێیان هێنایە دەرەوەی زانکە". لە ڕووداوەکانی ئەم دواییەدا هەرش بە سەر حیزبی کۆمەنیستی کرێکاری بووتە فەرمی سەرکی ئەم ڕاگەیاندنە وەفاداریی بە حکومەت و بەگشتی سیستەمەکە. ئەمە زەرترین شتێکە کە پێویستە ڕاست وەک سەرکەوتن هێوای بە بخوازێت. هێشتنەوەی دەستی باڵا لە حکومەتێکی ئیسلامیدا کە تیایدا بزووتنەوەی دووی خورداد هێزی هەبێت لە کۆنترۆڵکردنی ناڕەزایی خەڵک لە بوارێکی دیاریکراودا. ئەم هاوسەنگییە (کە لە سێ ساڵی ڕابردوودا تایبەتمەندی بە دەخی ڕژیمی داوە) لە بنەڕەتدا دەتوانێت تا چەند بەردەوام بێت، بگومان بابەتێکی دیکەیە. جەوهەری

ناڕازایەتی دووەمی خۆردادیش هەر هەمان شتە، کە ئەم دەخە ناتوانێت بەردەوام بێت.

"خەڵک ئارام بکەرەوە"

ئاگر رادەستکردنی کەرستە تەقلیدییەکانی سەرکوتکردن و هەوەدان بە کودەتا هیچ کام لە کێشەکانی راست چارەسەر نەکات، لەم دیوی هاوکێشەکەدا بزووتنەوەی دووی خورداد کە بە واتای بوونی خەڵکی قەرزاری بەشداریی خەڵکە لە قەناغی سیاسەتی هەبژاردندا، بە شێوەیەکی سەیر، ئەم "بنکە سیاسییە" بە هی خەڵی ناودەبات، خەڵی لە مەیدان بەدوور دەگرێت. لە هەموو قەیرانێکی سیاسیدا وا دیارە کە دووی خورداديەکان هەنگاوێک لە شکستپەهنانی نزیار دوورن و بچوکترین بزووتنەوەی خەڵک دەتوانێت بە هەمیشە کاری باڵی راست تەواو بکات و دەسیەی وەلی فەقیە و شورای سەرپەرشتی دەستورو، خامنەیی و ڕەفسەنجانی دابخات، یەکەم کەسەکانێک کە خەڵک لە بەشداری کردن دەترسێنن ئێوە دووی خوردادیەکانن. وادیارە ئێوان دەنگیان هەناوە، بەڵام خەپیشاندانی سەر شەقامەکان تا ئێستاش لەلایەن لایەنی بەرامبەرەوە ڕەکدەخرێت. بەچی. چونکە بزووتنەوەی دووەمی خورداد هەروەک ڕاستەوەکان بەدوای سەرکەوتنی یەکلایەنەی خۆیدا ناکەوێت. هەزی سێیەم، جەمسەری سێیەم، خەڵک و ئەمە، هەمان هەڵەشەمان بەسەر سەریانەوە ڕاگرتووە کە ڕاست لە کودەتاکە دوور دەخاتەوە. لەوانەیە لە یەتەپیاکانی حکوومەتی ئیسلامیی مەدەرندا، بە ناوی سەرپەرشتیی یاسایی و چاودێریی ئیختیاریی شورای سەرپەرشتیار و هاوشێوەکانی، هیچ شوێنکی نەبێت. بەڵام دەزانن ئێو ڕەوتە سیاسیانەی کە لە دنیای ڕاستقینەدا پارێزگاریی فەقیهی ڕاستقینە لە ناودەبەن و شورای نیگابان هەدەوشێننەوە، مەرج نییە لە خاڵی زەینەن و خەونەویی کەماری ئیسلامیی جاری خاتەمی بوەستن و بەرەو وەستان ڕاناکەشرێن . بانگکردنی خەڵک بە مەیدانی خەباتی جەماوەری دژ بە دەسەڵاتی یاسایی یان دەسەڵاتی دادوەری دەتوانێت هەڵەیەکی کوشندە بێت. ئەمەیە کە ڕاستەوەکان هەشداری دەدەن. هەنانی خەڵک بە مەیدانی خەبات بە لەناوبردنی پایەکانی حکومەتی ئیسلامی یاریکردنە بە ئاگر. لە لایەکی دیکەوە هەژی دوای سەرکەوتنی خەونەوی ٢ی خورداد هەشتا هەژەکی نوێیە لە ژیانی هەژیمی ئیسلامیدا. کەشە ئابووریەکان و بزووتنەوە سیاسییەکان و گرژییە کولتووریەکانی کەمەگا لە شوێنی خۆیانن و هەشتا پێویستیان بە وەڵام هەیە. چۆن دەتوانی ئەو خەڵکە قەناعەت پێبکەیت کە سیستەمی فەقیەیان ڕووخاندووە، شورایی وەلایەتیان داخستووە و سوپای پاسدارانیان ناردووەتە کون، کە لە هەنگاوێکدا ئازادی ڕاستقینەی

ڕۆژنامەگەری، لە هەنگاوێکدا ئازادی حیزبەکان، لە هەنگاوێکدا پەیوستە حیجاب هەبوەشێتەوە، لە هەنگاوێکدا، ئامادەبوونی گشتی حیزبە سیاسیستەکان، ڕێکخراوە کرێکارییەکان، ڕێکخراوەکانی ژنان، و بزووتنەوە گەورەکانی مافی مەدەنی ڕابگرن و مەیدانێکە بە "مندالانی پیری سپای پاسداران" و "ئیتلاعات"ی پەیڕەوی هەڕەشەی لە ئیمام بۆجبهەڕن. زۆر سادە نییە. بزووتنەوەی دووەمی خورداد، سەربەخۆ لە ئیرادەی خەی، جگە لە دروستکردنی کۆلەنگەکی بە مەبەست بە هاتنە ناوەوەی بزووتنەوە ڕزگاریخوازە ڕاستەقینەکانی گەلی ئێران، هیچ ڕێگەکی دیکەی نییە. بە بەوای خەک، دووهەمین "سەرکەوتن"ی خورداد بە واتای ڕاگەیاندنی شکستی هەڵزە زۆرملێکانی ڕێژیم و دەستپێکردنی شەش دەت. هەر لەبەر ئەم هەکارەیە کە دووی خوردادیەکانی ئەم سەرکەوتنەیان ناوەت. دەزانن پەیوستە خەیان لە بەدوور بگرن. ئەوان بانگهەشتی خەک دەکەن بە ئەوەی ئارام بن و بەشدارینەکەن. ئاسەی ئەوانیش هاوشەوەی ڕاستەوەکان، گەیشتنە بە هاوسەنگییەکی تایبەتی هەزەکانی ناو ڕژیمی ئیسلامی، کە سەبازی سیاسی ئەوان دەکاتە هەی فەرمی حکوومەتی ئیسلامی، بەبێ ئەوەی هیچ کام لە پایە سیاسی و ئایدیەلژی و سەربازییەکانی حکوومەت زیانیان پێ بگات و زیانیان پێگەیشتوو. بە خواردن بزووتنەوەی دووهەمی خورداد بە دوای هەژموون و بانادەستیوەیە لە حکوومەتی ئیسلامیدا. ئەو دیوەت سیاسەتکانی دووی خوردادیەکان لە سەرەو لەایەن هەموو حکومەتەو وەربگیرێت و ببنە بنەمای پەیمانێکی نوێ لەم دەسەاتدا. دەبێت سوپاسی بمێنتەو. دەبێت دادگا مەیدانییەکان بمێننەو، فەقە و دەسەاتداران کە بە ئارەزووی خەیان یاسا دادەڕژن و فەتوا دەدەن، دەبێ بمێننەو، زیندانەکان بمێننەو، وێنەی ڕژیمی ئیسلامی وەک حکوومەتێک کە لە هەر کاتێکدا دەتوانێت ترسی مەرگ لە دڵی هاووەاتیاندا بچێنێت، دەبێ بمێنتەو. بەڵام هەموو ئەم ئامرازانە دەبێ خزمەت بە سیاسەتی دووی خوردادیەکان بکەن، کە ئامانجی فراوانکردنی بنکەی حکوومەتە بە تووژێکی فراوانتر لە هەزە نەتەوەیی-ئیسلامییەکان و گەیاندنەوەی ڕژیمی ئێران بە گەڕپانی بەرهەمهێنان و بازرگانی و دیپلۆماسی نودوەتی. بە بەوای ئەوان ئەم فەرمولەیە گەرەنتی مانەوەی ڕژیمی ئیسلامی بە قەناغێکی دیکە دەکات. هیچ چەقکەشێک لە ئێران لەناکاو نەبووە بە ڤێتەر. باسکە تایبەتە بە نوێکردنەوەی ڕێکخستنی کۆنەپەرستی ئیسلامی لەسەر بنەمای پلاتفەرمی پلەرالیستەر و هاوپەیمانی بە ئەوەی لە هەلومەرجی لوتکەی بزووتنەوەی ڕووخاندنداە بمێنتەو.

ئینتەرناسیونالی هەفتەیی ژمارە ۲

۲۳ی آردبهیشت ۱۳۷۹ – ۱۲ی ئایاری ۲۰۰۰
3- سەرهەڵدانی جەماوەری سنە

هەڵەشەی هاووخاندن و پەرەسەندنی فشاری خەڵکی ناڕازی و ئاوارەی گەڕانیان دەوڵەت، فراکسیۆنەکانی حکومەت کەدەکاتەوە و بەشایی نەوانیان تا دە قوناغتر دەکات. لە لایەکی دیکەوە ئەم هاستییە سەرکەوتنی لایەنێک لە فەرمانی هەردوولا بەدەر دەکات. ئەگەر ۲ی خورداد شکست بهێنێت، باڵی هاست لە دەخەکی هەش و سپی و جەماوەریدا هاووبەهاووی زەرینەی هەهای خەڵک دەبێتەوە. لەم هاووبەهاووبوونەوەدا، وەک خەیان دەزانن، کەماری ئیسلامی بەخەرایی دەهاوخێت. لەلایەکی دیکەوە شکستی راست و دووهەم سەرکەوتنی خورداد خەڵک دەهێنێتە مەیدان. بزووتنەوەی هاووخاندن بەربەستەکان دەشکێنێت. هێزەمی ئیسلامی کۆنترەڵی دەخەکە لەدەست دەدات. هەروەها حکومەتی دووی خوردادیش بەخەرایی دەکەشرەتە دەرەوە. هەردولا بەپەویستی دەزانن زەر وریا بن کە، یەکەم، تا دەتوانن پەی خەڵک نەکەشرەتە ناو مەیدانەکەوە. پەویستە خەڵک چاویان لەسەر دەخەکە بێت و هیوای ململانێی کوتلەیی هەبێت. دووەم: نابێت دەخی سیاسی خەراتر بێت و خاو بێت و بتوانرێت کۆنتەهە بکرێت. ململانێی فراکسیۆنەکان بە ناچاری رەهەوەکی چەقبەستووی رووبەهاووبوونەوە-سازش پێهەو دەکات. مەبەست لەم شە و هەڵاتنە بەدەنیاییەوە ئەوێیە کە دەستی باڵا لە حکومەتدا بەدەست بهێنێت و مل بەکوتلەی هکابەر کەچ بکات. بەهام یەکەم یاسای ئەم یاریە ئەوێیە کە خەت بەدوور بگرێت لە تەواوکردنی. هەموو ناکۆکییەک دەبێت ببێتە هەی سازشکی نوێ. وەک چۆن بەیارە هەموو سازشکی وەک خاڵی دەستپەک بۆ هەرشکی نوێ بەکاربهێنرێت.
بەهام وەک وتمان دەخی ئابووری ئێران، و بزووتنەوەی هاووخاندن کە سەرباخە لە کارلەکانی نەوان فراکسیۆنەکانی حکومەت گەشە دەکات و فراوان دەبێت، بوارێکی ئەوتۆ بۆ ئەم سیناریۆی کات بەفیەدانە ناهەڵێتەوە. دوای هەر خولەک لە فراکسیۆنە سازشکارەکانی ئەپۆزسیۆن، ئەوە ئەم خەڵکە و بزووتنەوەی هاووخاندنن کە هەنگاوەک بەرەو پەشەوە دەنێت. لەگەڵ هەر خولەکدا هاوسەنگی هێز لە نەوان خەڵک و حکومەتدا دەگۆڕێت بۆ زیانی تەواوی حکومەت. لە حاڵەکدا کە هەردوو حیزب و هەروەها ئەپۆزیسیۆنە دووی خوردادیەکان و میدیای نەودەوڵەتی هەوێی زەر دەدەن بۆ وێناکردنی دیمەنی سیاسیی ئێران وەک دیمەنێکی ململانێی نەوان لایەنگران و نەیارانی ئەوێی پەی دەڵێن "چاکسازیەکانی خاتەمی"، لە ماوەی سالی هابردووی ئەوەدا ئەردوگایەکی بەهێزە دژی هەردووکیان، دەرەوەی ئەم دوو جەمسەرە سیاسییە حاشا هەڵنەگرن. هاووداوەکانی مانگی حوزەیران، شەپۆلی

ناڕازایەتی جەماوەری لە چەند مانگی ڕابردووەدا لە شارە جەرگەکان و ئێستاش گەینی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری بە بابەتی پڕوپاگەندە و ئاژاوەی ڕژانە لایەن وتاردەرانی حکومەت و میدیاکان لە ئێران، چ لە باڵی ئاستەوە و چ لە لایەن دووی خوردادییەکان، وێنەیەکی تەواو جیاوازە لە دۆخی سیاسی ئێران بەدەست دەدات. ئێستا حکومەت خۆی بە ئاشکرا دان بە بوونی ئەم هەڕەشەی ڕووخاندن و ئەم جەمسەرە سیاسیە مدا دەنێت. لە ڕادیۆ و تەلەفزیۆنەکانی حکومەتدا دروشمی ڕووخاندنی حکومەت پڕخش کراوە. خامنەیی لە نوێژی هەینیدا دەڵێت مینبەر دژی کۆمۆنیزم و مارکسیستەکان، ئەو دوو فراکسیۆنە یەکتر تەواو دەکەن بەوەی کە ئاویان فڕێداوەتە ناو میلەی ئەپۆزیسیۆنی دژە ئایین و بەتایبەت حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری. لە کاتی هەڵبژاردنی خاتەمی لە چوار ساڵی پێشوودا زۆر باسی جەمسەرێک و هێزی سێهەم نەدەکرا. لە دەسپێی مانگی ئەمساڵدا حکومەت لە زاری هەردوو فراکسیۆنەوە دانی بە بوونی مەیلێکدا ناوە کە سەرەڕای خواستی هەردوولا ناڕازایی هەنایە سەر شەقام و لە دژی ئەو مەیلە هەڕەشە و تەقاندنیان دەستپێکرد. لە قەناغی دوای کۆنفرانسی بەرلین تەنانەت حکومەت ناچار بووە مامەڵە لەگەڵ ناسنامەی سیاسی و ڕێکخراوەیی ئەو گروپ و هێزانەی کە لەم جەمسەری سێیەمدا بەشدارن و بە یەکەمجار دوای ساڵانێك باس لە بوونی بزووتنەوەیەکی "ڕووخێنەر" بکات و ئەپۆزسیۆنێکی کۆمۆنیستی لەبەردەمیدا، ململانێ لەگەڵ ئەم جەمسەرەدا بخاتە ڕێزبەندی پڕوپاگەندەی دامەزراوەکانی و قسەکەرانی.

هەروەها ئەم دۆخە بۆ خۆرایی دەگەڕێت. حیزبەکانی دەرەوەی حکوومەت و دژ بە هەموو ڕەژیمی ئیسلامی لە ناوەندی سەرنجی خەڵک و کۆمەڵگا و بە ناچاری خودی حکوومەتی ئیسلامی دەبن. دوو جەمسەری باڵی ڕاست – دووی خورداد بە خۆرایی جێگەی خۆی دەداتە وێنەیەکی هەمەچێشنتر و فرەلایەنتری سیاسەت لە ئێراندا. ڕووداوەکانی ئەم دواییە بەم مانایە بە تایبەتی گرنگ بوون، چونکە کۆتایی بە چیرۆکی کۆنی دژایەتی "ناوخۆیی" و "دەرەکی" هێنا. دەرکەوت کە "ئەپۆزیسیۆنی دەرەکی" کە لە ووشەی دووەمی خوردادی و میدیای ڕژێماوادا ناونیشانێکە بۆ وەسفکردنی نیارانی هەردوو فراکسیۆن. هێزێکی "ناوخۆیی" لەدایکبووی بەهێزە کە ڕاستەوخۆ لە چارنووسی دەسەڵاتی سیاسی ئێراندا دەوری هەیە.خولی نوێی ڕووبەڕووبوونەوەی فراکسیۆنەکان کە بە پێشکەوتنی هەڵبژاردنی خوردادییەکان دەستی پێکرد و بەرپەرچدانەوەی بەرفراوانی باڵی ڕاستی لێکەوتەوە، ئێستا بە قەناغێکی دیکە لە خاڵی سازان نزیک دەبێتەوە. چەند ڕۆژی داهاتوو و ڕاسپاردنی پەرلەمانی شەشەم تایبەتمەندییەکانی ماوەی

چەند مانگێك دیاری دەكات. بەڵام شتێك دڵنیایە. لەم خولە نوێیدا جەمسەری سێیەممان بە زیندوویی و چالاكی لە دیمەنی سیاسیی ئێراندا دەبینێت. چەواشەكارییەكانی ڕژێمەكانی دووی خوردادییەكان دژ بە حیزبی كۆمۆنیستی كرێكاری و لایەنگرانی ڕووخاندن بە شێوەیەكی بەمزی دەسپێكی ئەم قۆناغە نوێیە ئاڵۆگۆڕیان. سەردەمی كۆتایی هاتنی "بەڵێ یان نەخێر" لەسەر هەمان كاغەز كۆتایی هاتووە. سیاسەت لە ئێران بە ئامادەبوونی سەربەخۆی خۆێك دەست پێدەكات.

چ هێز و بزووتنەوە و حزبێكی سیاسی لەم سەردەمە نوێیدا بەرز دەبێتەوە؟ چ ڕەوتێك كاریگەری لەسەر چارەنووسی داهاتووی ئێران دەبێت؟ ململانێكانی داهاتووی كۆمەڵگا لە نێوان كام هێزدا؟ لە دژەوەی حكومەت و بەرگریكارەكانی، سێ ڕەوتی كۆمەڵایەتی سەرەكی دروست دەبن. پێویستە بە وردی گرنگی بە هەر سێ ئەمانە بدەین.

4- سێ بزووتنەوە، سێ ئایندە

كۆماری ئیسلامی لە داماندایە. دیسان گۆڕانی سیاسی ئێران بە دەربەینی بوونی بەرفراوانی بزووتنەوە و حزبی چین و تۆژە جیاوازەكان دەكرێتەوە. لەم نێوەندەدا بە پێی ئەو هێلۆمەرجە كۆمەڵایەتییە بابەتیانە و ئەو كۆمەڵە فاكتەرەی كە پێشتر وەك بوارەكانی قەیرانی سیاسی-حكومەتی لە ئێرانی ئەمڕدا ئاماژەم پێكرد، بە بەچوونی من سێ بزووتنەوەی سەرەكی لە لوتكەی مشتومڕە سیاسی و كۆمەڵایەتییەكانی ئەو سەردەمە نوێیدا ئەوەستن. لێرەدا دەبێت ڕوونی بكەمەوە كە من باسی بزووتنەوەی كۆمەڵایەتی و چینایەتی دەكەم نەك حزبی سیاسی. حیزبە سیاسیەكان لە ناخی هەندێك بزووتنەوەدا دەردەكەون و هەوڵ دەدەن هێزەكانی ئەو بزووتنەوانە كەبكەنەوە و بە پێی كۆمەڵێك سیاسەت و تاكتیكی تایبەت ڕێنوێنییان بكەن. بزووتنەوەیەكی كۆمەڵایەتی تایبەت حیزبی زۆر و هەمەچەشن بەرهەم دەهێنێت. بزووتنەوەكان لە وەڵامی پرسە كۆمەڵایەتی و سیاسییە بەپەلەكان و وەك بەشێك لە خەباتی چینایەتی لە قۆناغێكی كەم تا زۆر درێژدا دەردەكەون. بەرنامە پارتە سیاسییەكان نوێنەرایەتی كارلێك و ململانێی ڕێكخراوەیی كۆنكرێتتر و دیارییتر دەكەن لەناو ئەم بزووتنەوانەدا. بە نموونە ناسیونالیزم و بزووتنەوەی دژە كۆلۆنیالیزم لە وەڵاتانی ڕۆژهەڵات، لەوانە ئێران، لە زۆربەی سەدەی بیستەمدا پلاتفۆرمی كۆمەڵایەتی سیاسیی گشتی و سڤامگیرتریان پێكهێنا. بەڵام ئەو پارت و گروپانەی كە لە ناخی ئەم بزووتنەوە بەرژوازییەدا دەزرانەوە بە ئەوەی سەركردایەتی ئەم بزوتنەوە كۆمەڵایەتییە بگرنەبەر، زۆر هەمەڕەنگانە بوون،

کاراکتەرەکی راگوزەرتریان هەبووە و بەرنامە و سیاسەتی جیاواز و هەندێکجار تەنانەت ناکۆکیشیان پەیدەو کردووە. بە هەمان شێوەی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کە بە گۆشەی چینی کرێکاری پیشەسازی و کرێکاری وەرگر دەست پێدەکات، بنەمایەک بۆ سەرهەڵدانی حیزبێ جەماوەرێکان دروست دەکات. ئەم حیزبانە دژن و دژمن و هاوخسار دەگۆڕن، بەڵام بزووتنەوەی سۆسیالیستی وەک واقیعێکی کۆمەڵایەتی جۆگیرتر دەمێنێتەوە. (لە وتاری "خەباتی چینایەتی و پارتە سیاسییەکان"ی ئابی ۱۹۹۰دا، بە وردی باسم لە پەیوەندی نێوان پارتە سیاسییەکان و بزووتنەوە چینایەتییەکان کردووە).

لێرەدا باس لە هاوبەشووبوونەوەی سێ هێزی سیاسی لە قۆناغی ئێستا و داهاتووی ئێراندا دەکەم. چ پێکهاتەیی حیزب و گروپێک لە هەرێمێک لەو بزووتنەوانەدا سەنگیان بە دەکرێت و سەرکردایەتییان دەبن، پێشبینیکردنی ئاسان نییە، هەرچەندە ئەم حیزبانە ناتوانن لەکاتەدا دروست ببن، وە پێویستە هەر ئەمانە کە
ڕاستە و پێکهاتەی حیزبەکان و پێکهاتەکەیان لە مەیدانی سیاسەتی ئێران دیار بێت
ئەم سێ بزووتنەوەیە چین:

۱- کۆمۆنیزمی کرێکاری

سەدەی بیستەم کۆتایی هات. ئەم ئێرانە سەردەمی رکابەریی ڕووسیا و بەریتانیا نییە، سەردەمی بزووتنەوەی تووتن و شەکر دەستوور، سەردەمی هەناکایەی پیشەسازی و مەدەرنیزاسیۆنی ئیداری، سەردەمی بزووتنەوەی دژە کۆلۆنیالیزم و بە نیشتمانیکردنی پیشەسازی نەوت، سەردەمی چاکسازی زەوی یان گۆشەی شارنشینی. لە دنیای ناوەوە و دەرەوەی ئێران، سەردەمی سەرمایەداری بە مشتومە و جیهانییە. چینی کرێکار بوونی هەیە، میحوەری بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی و ژیانی ئابووری کۆمەڵگایە، ناسنامەی دەردەبڕێت، ئاسایەکی جیاوازی هەیە، داوای بەدیلێکی دیکە دەکات. بە گومان کۆمۆنیزمی کرێکاری، واقیعێکی سیاسیی بەردەوام و بەرهەم هێنراو و نەساوە و گۆشەسندووە لە ئێرانی ئەم قۆناغەدا. ئۆکتۆری سەرەکیە لە دیمەنی سیاسی ئێستای ئێراندا. ئەمە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری دیارترین و چالاکترین هێزی سیاسی ئەم بزووتنەوەیە. بەڵام بزووتنەوەی کۆمۆنیزمی کرێکاری زۆر لەم حیزبە فراوانترە. ئەم بزووتنەوەیە هێشتا تەنانەت گۆشەیەکی بچووکی لە دەسەڵاتی کۆمەڵایەتی خۆی ئاشکرا نەکردووە. لە دوا بڕگەی ئەم زنجیرە وتارەدا باس لە هاوئاهەنگی کۆمۆنیزمی کرێکاری لە شێوەی دەسەڵاتدا لە ئێراندا دەکەم.

۲- ناسیۆنالیزمی بۆرژوازی لایەنگری ڕژئاوا

ناسیۆنالیزمی لایەنگری ڕژێمی ئێران کۆنترین و ڕەگدارترین نەریت و بزووتنەوەی سیاسیی ئەمڕۆی ئێرانە، کە پێرستە، بەڵام کۆن نییە. چونکە سەرمایەداری و ڕژێمی ئەمڕۆ سەرمایەداری سەد ساڵ لەمەوبەر نییە. ئەو بزووتنەوەی بەرژەوەندی ئێرانە بە بەشداریی تەواو لە سەرمایەداریی جیهانی و گەشەی ئەمڕۆدا. ئەمە بزوتنەوەیەکە نەک هەژموونی ئابووری و سیاسی و فەرهەنگی و سەربازی ڕژێمی قبووڵ دەکات، بەڵکو وەک ناسنامەی خۆیشی دەناسێت. خۆی وەک نوێنەری ئەم جەماوەرە جیهانییە لە ئێران ئادەگەیەنێت. لە ڕوانگەی ئابووریی و ئەمنیەتکی قووڵی کۆنەپەرستانە و بەرگریکاری بازاڕی ئازادە. لە ڕوانگەی سیاسییەو بچوکترین وەهمی دروستکردنی سازانی چینایەتی لەسەر بنەمای ڕێکخستنی سامان لە کەمگادا نییە و بە توندی دژە کەمنیست و دژە کرێکارییە. لە ڕوانگەی فەرهەنگییەو، بەرگریکاری مەدلی کەمگەی ڕژێمی، بەڵام بەپێی ئەو مەدلە ئایدیۆلۆژییەی ئەمڕۆ حوکمڕانی ڕژێمی دەکات، بە هیچ شێوەیەک ڕێشنگەر و مەدەرنیست نییە. بەڵکو بەتەواوی دژایەتی ڕەگی ئایین و بیروباوەڕ و ئەندێشە و دامەزراوە نەریتییەکان وەک هێزی یارمەتیدەر لە پاراستنی دەسەڵاتی بەرژەوەندی لەدژی چینی کرێکار و سۆسیالیزم و کەمنیزمی کرێکاری ئەم قەناغە بەمنەتەو. لە ئاستی جیهانیدا ئەم ڕەوتە یەکگرتووە و بەرگریکاری گشتی و فەرمی و بەسەزە لە ئەمریکا و سیاسەتی دەرەوەی. لە ڕوانگەی حیزبییەو، بگشتی دەستوورخوازان و پاشایەتییەکان بە گرووپی سەرکیی ئەم بزووتنەوەیە دادنرێت. بەڵام بە بەڕای من، پاشایەتی ڕەوتی سەرکی نییە لەم بزووتنەوەیەدا و تەنانەت لە شیکاری کۆتاییشدا، سیستەمی هەژموونی بیرکردنەوە و ڕێبازی سیاسی لەم ئەردوگایەدا پێک ناهەنێت و هیچ چانسکیشی نییە. تایبەتمەندی سەرکی ئەم ڕەوتە لایەنگری ڕژێماوا و لایەنگری ئەمریکایە، بەرگریکردنە لە بازاڕی ئازاد و دژایەتیکردنی کەمنیزم. پەلی پاشایەتی بە تەواوی ژێردەستە. بە لەبەرچاوگرتنی دەخی ئێستای ئێران و ناڕازایی قووڵ و ڕیشەداری خۆکی ئێران بە دیاردەی پاشایەتی، بیرکەی زیندووکردنەوەی دەسەڵاتی پاشایەتی بە خەرایی لەم بزووتنەوەیەدا گەشەگیر دەبێت و فۆڕمی سیاسی "شیاوی فرێشتن"ی زیاتر دەتە پێشەوەی مەیدانەکە. دەگۆڕێنەو سەر ئەم ڕەوتە.

۳- بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی ڕژێمەتی

ئەم بزووتنەوەیەکی ڕاستەقینەیە. سەرچاوەی ئەو هێز و دەستە سیاسییە جەراوجەرانەی کە بە ئاماژەی ئایدیۆلۆژی جیاوازەو سەر بەم ئەردوگایەن ، و سەرچاوەی دوژمنایەتی و دژایەتی مێژووییی ڕەوتەکانی

ناو ئەم ئەردوگایە و تەنانەت هەوبەهەوبوونەوەی خەناویان لەگەڵ یەکتردا، یەکگرتنی کۆمەڵایەتی-چین و کولتووری زۆرن گروپەکانی ناو ئەم بزووتنەوەیە. دەتوانرێت پێکهاتەکانی شوناسی هاوبەشی ئەم بزووتنەوەیە بە تەواوی هەون و شیاوی وێناکردنە. ئەگەر کەسێک پرسیاری ئەوە دەکات کە چۆن ئیزمکی بەرفراوان لە قوربانیانی کۆماری ئیسلامی کە تا ئێستاش لە سەرتایەترین مافە مەدەنییەکان بەبەشن، لە یەک دەدا لەسەر "٢ی خورداد" لە تەنیشت جەلاد و ئۆشکەنجەدەرەکانی دوێنێیان و ستەمکارانی ئەمەوە دەوەستن و دروشمی پاهەئدەن، دەبێ کۆمەک وردتر بین دەربارەی ئەم بزووتنەوەیە و تایبەتمەندییە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی. ئەمە بزوتنەوەیەکی تایبەتی بەرژوازییە لە ئێراندا، کە بە پێچەوانەی ئاسۆی رژێمی ئەمریکایی و ئەردوگای دیکەی ئەم چینە، نەریتێن هیوای خواز بوو کە بتوانێت دەسەڵاتی سەرمایە و سەرمایەداری لە ئێراندا لەسەر بنەمای رووبەووبوونەوە و کێبەرکێ لەگەڵ رژێمی بنیات بنێت. تەکنیکێک لە مێلە دژە کۆلۆنیالیکانی سەرتا و ناوەڕاستی سەدەی بیستەم، کولتوری کۆنەپەرستانەی ئیسلامی و نەریتی و بگانەپەرستی بچووک بەرژوازی و بەرژوازی ناوخەیی، ترس لە ئیفلاس و دابەزینی بوارەکانی بەرهەمهێنانی تەقلیدی دژی قەرخکارییە بیانییەکان و لقە ناوخەییەکانیان، ناڕازایەتی لە دژی زۆرتکردنی دەسەڵات سیاسەتمەدارێک لە ژێر فشاری ستەمکاری سەربازی پۆلیسی لایەنگری ڕژێماوا و بە یەک وشە هاوکێک بە گەینی ڕژەڵاتگرایی و ئیسلامیزم و نەتەوەیی لە ئێراندا بە پشتیوانییەک بە دروستکردنی سەرمایەداریەکی ڕەسەن کە مافی چەوسانەوەی کرێکاران و سود وەرگرتن لەسەرچاوە ئابووریەکان لە ئێران لەخەدگرێت ، بەشی،سەرەکی ئەم بزووتنەوەیە کۆنەپەرست بووە. لە ڕوانگەی تەشکیلاتییەوە، گرووپ و دەستە بەشومارەکانی ئەم توێژە، دەرئەنجامی هاوە و پەرتەوازەیی حیزبە سەرکیەیە نەریتییەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێران، واتە حیزبی تووده و بەرەی نەتەوەیی و هەروەها پەرەسەندنە ناوخەییەکانی ئیسلامی سیاسییە لە ئێران لە سەدەی بیستەمدا. بەشێک لەم بزووتنەوەیە ماوەیەکی زۆرە و تەنانەت لەمەشدا لەژێر ناوی سۆسیالیستدا چالاکن. بوونی یەکێتی سۆڤیەت بە ماوەیەک تەنانەت دامەزراندنی سەرمایەداریەکی ناڕژاوایی و دژە ڕژاوایی لە ئێراندا بە ئەگەرێکی ڕاستەقینە بە لقەکانی ئەم بزووتنەوەیە زانیوە. لەم بزووتنەوەیەدا ڕەشنبیری "سۆسیالیست" لە عەلی و حوسێن و کەربەلا فەربووە و خومەینی لەلایەن خاخامی خوێندکارییەوە بە "لینینی ئێران" نازناوی "لینین"ی لێنراوە. تا ئێستاش پلانی ئابووری و مەدەلی کارگەی خەیان و بارودۆخی شەخسی و ئەخلاقی خەیان

بە دەست دەنووسن. سەسیالیزمیان ئیسلامی بوو و ئیسلامەکیان سەسیالیستی بوو. لە کۆنای ئەم سەسیالیزمە درێنەیە، هەروەها لە کۆنای فریکاری و پێناگای ستەملێکراوان لە بزووتنەوەی ئیسلامی یان پێپالیزمی باڵی چەپی ئەم بزووتنەوەیە، بەڕێنی ڕێکخستنی سامان و بیرکەی دروستکردنی ئا کەمەگا لەسەر بنەمای سازانی چینایەتی و ملکەچی کرێکاران بە بەرژوازی لەسەر بنەمای ناسنامەی ئابووری ئەم بزووتنەوەیە دامەزراوە مەقولاتەکانی وەک سەرمایەداری و بەرژوازی نەتەوەیی و سەربەخۆ، ڕێڕەوی گۆشەی ناسەرمایەداری، ئابووری تاکی خواپەرست و هتد فەرامی جیاواز بوون کە بەشە جیاوازەکانی ئەم بزووتنەوەیە لە مەژوودا ئامانجە هاوشێوە و هاوبەشکانیان وەسف کردووە. ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت و بلۆکی ڕۆژهەڵات، بناغە ئایدیۆلۆژیەکانی ئەم هێڵی گێڕی. بازاڕی ئازاد، بیرکەی نزیکایەتی و پێکەوژیان لەگەڵ ڕۆژئاوا و بکارهێنانی مەدڵی ئیداری ڕۆژئاوایی لە بیری سیاسییاندا بەهێزتر بوو، بەڵام توخمە ڕۆژهەڵاتگرایییەکەی لە هەندێ ئایدیۆلۆژی و سیاسی و کولتووری و ئەخلاقییەکانیدا بەهێز مایەوە. خۆ فەرهەنگی نەتەوەیی و ئیسلامی و دژە خۆرئاوایی و دژە مەدێرنیزم، لە وشیارکدا، ڕۆژهەڵاتگرایی، بیارە پایەی خۆئاگاداریی خەڵکی ئێران لە کەمەگاکەیاندا بێت و چەسپی ناوخۆیی ئەم سیستەمە بێت و بەرژوازی ئێرانی لایەنگری ڕۆژئاوا. بە کەمەک گرنگیدان، دەبینین کە ئەمە پرسەیکی ڕاستەقینە و واقیعی و زەر چالاکە. ئەو هاوپەیمانێتییەی لە پشت خومەینیەوە هەیشت، هەڵکانی ئەم بزووتنەوەیە لەخۆ گرتبوو. ئەم بزووتنەوەیە بە شێوەیەکی بەرفراوان لە حکومەتی ئیسلامیدا بەشداری کردووە و سەرەڕای هەرشەکانی دواتری باڵی ڕاستی بزووتنەوەی ئیسلامی هیچ کاتێك بە تەواوی لە هاوپەیمانی دەسەڵات پاك نەکرایەوە. ئەو توانایەی کە کەماری ئیسلامی یان فراکسیۆنکی ئەو لەم بیست ساڵەدا بۆ پشکوتنخوازانە هەڵسەنگاندووە، هەموویان لق و چۆ و پێپی ئەم بزووتنەوەیە بوون. ئەو ئاڵایەی ئەمڕۆ لە سەر سەری ئەم سوپایەوە هەڵدەکا، ئاڵای دووەمی خورداده. بەڵام ئەمە تەنیا قۆناغکی تێپەڕبوونە لە ژیانی ئەم بزووتنەوەیەدا. لەم ساڵانەی دواییدا بینیمان کە چۆن لقە جیاوازەکانی ئەم بزووتنەوەیە کە لە ژێر فشاری باڵی ڕاستی حکومەت و شێپەلی خنکاندن و کوشتن و سەرکوتکردندا پەرش و بڵاو بوون لەگەڵ سەرهەڵدانی دووی خورداد، جارکی دیکە یەکتریان گرتەوە و زیندوو کردەوە هاوپەیمانییە کۆنەکان. تەنانەت ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت وای کرد کە لقە ڕەبەرەکانی ئەم بزووتنەوەیە لە یەکتر نزیک ببنەوە. بەڕەی نەتەوەیی، زەرینە و دەستە و گرووپەکانی دەوروبەری وەک ڕێبازی کرێکاران، حیزبی تووده، حیزبی ڕەنجبەران، و

ماویەکانی پشوو لە نووسینگەی بەنی سەدر، بزووتنەوەی ئازادی، موجاهیدینی شۆڕشی ئیسلامی و چەندانی دیکە ، جارێکی تر لە ژێر یەک چەتردا کۆبوونەتەوە، بانگی خودی حکومەتی ئیسلامی. ئەمە بزووتنەوەی خیانەت. جیاوازیەکانی ناو ئەم ئەردوگایە راستقینەن. بەڵام ناسنامەی هاوبەشی کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسی و کولتووریان بە هەمان شێوە واقیعیە.
ئەمڕۆ ئەم بزووتنەوەیە ناوەندی سەرنجی چاودێرانی سیاسی ئێرانە لە میدیا و حکومەتەکانی ڕۆژئاوا. ئەمڕۆ سەرکردایەتی ئەم بزووتنەوەیە لە دەستی خودی باڵی دووەمی حکومەتدایە. بەڵام بزوتنەوەی دووی خورداد تا ئێو کاتێ کەماری ئیسلامی بەپێوماوەتەوە گرنگی هەیە. بە ئەم شانازیەوە، کەخراوەکان و دەستکانی ئەم بزووتنەوە ئیسلامیە نەتەوەیین، نەک هەر لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ کابەرە حکومیەکانیان لە باڵی ڕاستدا، بەڵکوو لە بنکەتدا لە ڕووبەڕووبوونەوەی کۆمەڵایەتیان لەگەڵ دوو ئەردوگای دیکەدا، واتە کۆمۆنیزمی کرێکاری و لایەنگری، بەرگریان لە دیاردەی دووی خوردادی کرد -ناسیونالیزمی ڕۆژئاوا لەسەر مۆدایەکی مۆزوویی فراوانتردا مانای خێی پێیادەکات ئەمە هاوپێمانیەکی سیاسی کاتی نیە لە دژی "چاودێری وردبینی شورای چاودێری "، بەڵکو بەرێیەکی سیاسی چینایەتی ڕانگەیەندراوە بە دەستوەردان لە چارەنووسی دەسەڵاتی سیاسی و داهاتووی وڵات لە چوارچێوەیەکی مۆزوویی فراوانتردا دوای ڕووخانی ژەمی ئیسلامیە . هەڵی دووی خورداد لەگەڵ ڕووخانی ژەمی ئیسلامی و هەنگە زووتر، پەیوەندی و هاوبەریی خێی لە بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامیدا لەدەست بدات. بەڵام ئەم بزووتنەوەیە بە پێکهاتە و ئارایشی ناوخێیی جیاواز و گروپ و سەرکردەکانی تر لە گۆڕەپانی دیاریکردنی ئەرکی کۆتایی دەسەڵاتدا دەمێنێتەوە.

بە بۆای من ململانێی نێوان ئەم سێ ئەردوگایە دەبێتە بنەمای پەرەسەندنی سیاسی ئێران لەم قۆناغەدا. ئێستا هەڵەندکانی ئەم ململانێیە ئاشکرا بوون. بەڵام هێشتا شۆڕشگێڕە سیاسیەکان لە ئارادان. ڕوانگەی هەریەکێک لەم سێ بزووتنەوەیە لە خەبات بە دەسەڵات لە ئێراندا چیە؟ با لە بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی و هاوپێمانی دووی خوردادەوە دەست پێبکەین.

5- ڕەگی دووی خوردادیەکان

مەیای سیاسی

لە نێو ئەو سێ هێوتەی کە من وەک جەمسەری سەرەکی سیاسی لە دیمەنی سیاسی داهاتووی ئێراندا ناوم هێناون (بڕوانە ژمارە ٧)، بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی لەمێدا زۆرترین سەرنجی چاودێرانی سیاسییە. بەڵام ئەم بزووتنەوەیە هیچ ئایندە و ڕیشەی نییە. لە ڕووی چینایەتی و مەژووەوە ئەم بزووتنەوەیە سەر بە ئابردووە. جەوهەریەن لە ناوچووە. ئەگەر هەشتا لە گەڕەپانەکەدا بێت، ئەوە لەبەر ئەوەیە کە ستەمکاریی شاهانە و ئیسلامی و کەم تا زۆر خنکاندنی بەردەوام لە ماوەی نیوەی دووەمی سەدەی بیستەم لە ئێراندا، وایکردووە کایەی سیاسەت و ژیانی سیاسی کەمێگا لەگەڵیدا هاوسەنگ بێت پێرەسەندنی ئابووری سیاسی و تەنانەت بیری سیاسی.لە ئێراندا گۆشە بکات و پێربسەنێت. دیمەنی سیاسی لە ئێران، لە حکوومەتی ئێستاوە تا بزووتنەوە ئۆپۆزسیۆنەکان، چەقی حیزب و گرووپ و هێوتە کە لە مەژە پەیوەندی مەژوویی و بنکەی چینایەتییان لە دەست داوە. بەستنی کایەی سیاسی لە ئێران لەژێر سێبەری خنکاندندا، هێگری لە نەمانی کردەیی ئەم هەزانە کردووە کە لە قەناغەکە تێپەڕیون و سەرهەڵدانی هەزی نوێ کە لەگەڵ تایبەتمەندییە بنەڕەتیترەکانی کەمێگای هاوچەرخی ئێران و شێوە چینایەتییە سەرەکییەکان دەگونجێن لەم کەمێگایەدا. حیزب و هەزەکانی ئەم سوپایە لەکارکەوتوە هێشتا ماون بە ئەوەی لە چوارچێوەی ئەو ململانێ چینایەتییە نوێیەدا کە ئەمڕۆ لە ئێران و لە جیهاندا دەگوزەرێت، وەک ئامرازەکی ماددی و سیاسیی ژێر بەرژەوازی بەکاربهێنرێن.

سەرهەڵدانی ئیسلامی سیاسی و حکوومەتی ئیسلامی لە ئێران لەخۆیدا نموونەی زیندووکردنەوە و دەزینەوەی بابەتییەتی بزووتنەوەیەکی سیاسیی مردوو لە فۆرمێکی نوێ و بە مەبەستی دەرەوەی چوارچێوە و ئیدیعای ڕەسەنی ئەو بزووتنەوەیە. ئیسلامی سیاسی لە ڕژەهەڵاتی ناوەڕاستدا لە چوارچێوەی جەنگی ساردا زیندوو بووەوە و لە بنەڕەتدا دژ بە گۆشەسەندنی چەپگرایی لە نێو کرێکاران و ڕەشنبیرانی ئەو وڵاتانە و دژی بیرکەی ئازادیخوازانە و لە ناخی قەیرانی حکومەتدا دیکتاتۆریەتی سەربازی و پۆلیسی لایەنگری ڕۆژئاوا بوون تەنانەت هەنرایە سەر دەسەڵات. کەماری ئیسلامیی خومەینی بەرجەستەی ڕێنیسانسی ئیسلامیی سەید جەمالدین ئەبوو و تەنانەت شەرعیەتی شێخ فەزڵوڵاش ئەبوو. ئەوەی لە ئێران هاتە سەر کار و تا ئێستاش کار دەکات، چەتایەکی ئیسلامیی دژە چەپە کە بە مەبەستی ڕزگارکردنی سەرمایەداری لە ڕژەهەڵاتی ناوەڕاست لە کۆتایی سەدەی بیستەم و ئێران لە کاتی ڕووخانی ڕژەمی پاشایەتیدا بنیات نراوە.

هەروەها ئەو ئۆپۆزیسیۆنە نەتەوەیی-ئیسلامییەی کە باسم کرد، لە بنەڕەتدا پێوەندییەکی مێژوویی و خاڵی ئاماژەیەکی چینایەتی هەوای لە ئابووریی سیاسی ئەمڕۆی ئێراندا نییە. دوو لایەنی شەڕی چینایەتی لە ئێراندا بریتین لە کۆمپانیزمی کرێکاری و سەرمایەداری بەرژوەزی جیهانی. "بزوتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی" راستەوخۆ و بێپەردە ئامانج و بەرنامەی لایەنە پێکهێنەرەکانی یان تەنانەت ئەو ئاسۆ چینایەتییەی کە نوێنەرایەتی دەکات، سەر بەهیچ ململانێ سەرکییە نییە. ڕاڤەکی لاوەکییە. نوێنەری مەقوڵە لاوەکییەکان و چینەکانە. بەڵام وەک هێزێکی سیاسی لەهم مشتومڕە ناوەندییەدا بەشدارە. بەرژوەزی ئەمڕۆی ئێران لە خەباتی چینایەتی ئەمڕۆی ئێراندا دوورێکی دیاریکراوی هەیە. لەڕەدا دەموەست ئاماژە بەوە بکەم کە من دەستەواژەی (بەدڵنیاییەوە نادروست) "بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی" بە مانای هاوپەیمانییەکی سیاسی لە نێوان دوو توێژی نەتەوەیی و ئیسلامی لە ئۆپۆزیسیۆنی ئێراندا بەکارناهێنم. من ئاماژە بە تاکە بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی دەکەم کە لە جیهانبینیدا ئیسلام و ناسیۆنالیزم وەک پێکهاتە و پایەی ئێرانێکی "سەربەخۆ" و ناسنامەیەکی ئێرانی بە پێچەوانە و جیاکاری لەگەڵ هێزمووندا ڕاڤەکاوا و تەنانەت شارستانیەتی ڕاڤەکاوادا سەنتەزی کراون. بزووتنەوەیەک کە بە پێناسەکردنی شوناسی خۆی و وێنەی هاووڵاتییەکی کۆمەڵگاکەی پێویستی بە هەردوو ئەم پێکهاتە هەبوو. بەم شێوەیە پانئیسلامیزم و شەرعییەتخوازی لە لایەك و پان ئێرانیزم و گەورەیی ئێران لە لایەکی دیکەوە لە دەرەوەی ئەم بزووتنەوەیەن. ئەم بزووتنەوەیە لە ڕوانگەی سیاسی و تشکیلاتییەوە بە تەواوی پێناسەدکرێت و لە ڕاستیدا جەستەی سەرکی ئۆپۆزیسیۆنی دژە شاهانەیی لە ئێران پێک هێنا. مەبەستم لەم بەشەی وتارەکەدا شیکارییەک بە ڕەهەی دۆرینی ئەم بزووتنەوەیە و ئاسەی داهاتووی لە ناخی ئەو قەیرانە سیاسییەی کە لە ئێران دەستی پێکردووە، بخەمەڕوو.

بزوتنەوەی ئیسلامیی نیشتمانی: فرەچەشنی ڕێکخراوەیی

پێش ئەوەی بچینە پێشەوە، با کەمێک زیاتر وێنەی خەمان لەم نەریدا ڕوون بکەینەوە. لە ڕووی گرووپی حیزبی و ڕێکخراوەیی، ئەم بزووتنەوەیە لەڕادەبەدەر هەمەچەشن و فراوانە. حیزبی تووده و بەرەی نەتەوەیی کە پایە سەرکییەکانی ئەم ئەردوگایە بوون، لە ماوەی ٢٠ ساڵی دوای ٢٨ی ئابدا ڕووخان و کۆمەڵێک گرووپی بەرفراوانیان بەجێهێشت. گرووپبەندییەکانی ئەمڕۆی بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی، پارچە و پارچەی سیاسین کە لە ئەنجامی هەوڵکانی ئەم دوو پایەی ئۆپۆزیسیۆنی نەریتی ئێرانەوە سەرچاوە دەگرن. بەرەی نەتەوەیی (بە لەقە مەزهەبییەکانیشەوە) و حیزبی تووده سەکۆی پێکهاتن

و گۆشەکردن و دەربەینی سیاسیی ئەم بزووتنەوەیە بوون. فیدای و موجاهید لە سالانی دوای پاشەکشەی حیزبی تووده و بەرەی نەتەوەیی، بەشە ئەرگانیکییەکانی ئەم بزووتنەوەییان پێکهێنا. هەوتە ئیسلامییە نەتەوەییەکان (وەک بزووتنەوەی ئازادی و موجاهیدین و شوێنکەوتوانی دیکەی شەریعەتی، ئیسلامییەکان لە "مەدەرنیتە"وە – بە پێچەوانەی هەڵەی پان ئیسلامی و شەرعییەتی چی)، بەشێک بوون لەم بزووتنەوەیە. تەواوی بزووتنەوەی ماویینەکان لە ئێران بە هێکخراو و دەستە جەراوجەرەکانیەوە سەر بەم ئەردوگایە بوون. کۆنفیدراسیۆنی خوێندکارانی سەردەمی کۆن و دابەشبووەکانی کە لەی چونەتە دەرەوە، زەربەی گروپەکانی نەریتی فیدای و هەوتە لاوکییەکانی تری وەک هێگای کرێکار هەموو پارچەکانی ئەم کەمپەن. کایەی هونەری و ئەدەبی "پابەند" و ئەپۆزسیۆن لە ئێراندا لە بنەڕەتدا زاڵ بووە بەسەر ئەم بزووتنەوەیەدا. ناوەندی نووسەران ناوەندێکی گرنگی ئەم بزووتنەوەیە. و دواجار ئاڵای دووەمی خورداد ئەو ئاڵایە کە ئەمە بە شێوەیەکی سەرەکی بە یەکەیزی ئەم بزووتنەوەیە بەرز دەکرێتەوە.

لە یەکەم نیگادا، هەنگە زاراوەی "بزووتنەوە" بە ئەم مەودای هەزارە هەوا نەبێت. چۆن دەتوانین ئەو بزووتنەوەیەی کە بانگەشەی ئەوە دەکەین بابەتییەتی چینایەتی مەژووییەی خۆی لەدەست داوە و تەنانەت لە سەرمایەداریی ئەمەی ئێراندا بناغەیەکی چینایەتی دیاریکراوی نییە، بە بزووتنەوە ناو ببەین؟ چۆن دەتوانین بزووتنەوەیەک کە (وەک لە خوارەوە دەیەم) ئایدیا و پرسەکی ئابووری و بەرنامەیەکی کەمەایەتی کە شایەنی هەڵچاوکردنی تێدا نییە ناوی ببەین، بە بزووتنەوە؟ وە لە کۆتاییدا، چۆن دەکرێت ئەم بازنە فراوانە لە پارت و گروپە سیاسییەکان، کە لە هەووی تایبەتمەندی ئایدیەلۆژی فەرمی و پاشخانی سیاسی و پراکتیکی و نەریتی هێکخراوییەوە ئەوەندە هەڵچنن و زەرجار تەنانەت بە خوناویترین شێوازەکانیش هووبەووی یەکتر بوونەتەوە، بە بەشەکانی بزووتنەوەیەک ناوببرێن؟

بە بڕوای من سەرەڕای هەموو دووبەرەکی و ململانێی ناوخۆیی، ئەم هێزو هێزەکان بزووتنەوەیەکی سیاسی پێناسەکراو دروست دەکەن و پێکەوە کاردەکەن بە بەدیهێنانی ئاسۆیەکی سیاسی دیاریکراو لە ئێراندا. ئەم هێزە لەسەر باکگراوندێکی هاوبەشی ئایدیەلۆژی و تایبەتمەندی سیاسی و فەرهەنگی دامەزراوە و لە قەیرانی سیاسی ئێستای ئێراندا کەم تا زۆر وەک بزووتنەوەیەکی یەکپارچە

دەردەکەوێت و چارنووسکی هاوبەش چاوەڕێی دەکات.

دوو جەمسەر لە بەرژوەندی سەدەی بیستەمی ئێران

بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی، و مەودای بەرفراوانی حیزب و گرووپەکانی لە ئێران لە دەیەکانی ڕابردوودا، بە بۆای من، دەرئەنجامی لێکترازانکی بنەڕەتییە لە بزووتنەوەی بەرژوەزیدا کە چووە ناو شۆڕشی دەستووریەوە. ئاسەی دەسەڵاتداری شۆڕشی دەستووری ئاسەیەکی بەرژوەزی بوو. ئەمە بزوتنەوەیەك بوو بە ئەوەی ئێران بگەڕێتەوە بۆ "وەتان" و دروستکردنی "دەوڵەت"ێکی مۆدێرن و بەهێزکردنی بناغەکانی خاوەندارێتی و مافە تاك و مەدەنییەکان و دامەزراندنی یاسا. پێشهاتگەلێک کە پێشمەرجێکی گرنگ بوون بۆ پێکهێنانی بازاڕێکی ناوخۆیی و گۆشەی سەرمایەداری لە ئێراندا. ئەم شۆڕشە دەیویست کۆمەڵگایەکی دواکەوتووی فیودالی و خێڵەکی بهێنێتە ناو سەردەمی سەرمایەداری. شۆڕشی دەستووری بۆ گوڵدانە دەژی و پانی و هێندە بە بایەخەکانی بەرژوەزی ڕاستینی ئێران، بزووتنەوەیەک بوو کە ئاسەیەکی بەرژوەزیی هەبوو و بۆ پێشخستنی پەیوەندیی سەرمایەداری لە ئێراندا. وە سەرەڕای هەموو هەستی دژە کۆلۆنیالیزم و تەنانەت دژە بیانی لە ڕیزەکانی دەستوورخوازاندا، هێژاوا مۆدێل و کۆمپاسی ئەم بزووتنەوەیە بوو، چ لە سیستەمی ئیداری و چ لە پەیوەرە سیاسی و یاساییەکان و چ لە بۆاری بەرهەمهێنان و ئابووریدا. مۆدێرنیزاسیۆن، پەرەسەندنی تەکنۆلۆجیا و زانست، عەلمانیەت، ناسیۆنالیزم و لیبرالیزم پێکهاتە سەرەکییەکانی ئاسەی حوکمڕانی ئەم بزووتنەوەیە بوون. ئیسلامیزم و هێژەماتناسی و دژە مۆدێرنیزم نەك هەر لەم بزووتنەوەیەدا جێگەیان نەبوو، بەڵکو ئاڵای ئەردوگای بەرامبەر بوو، واتە ئەردوگای کۆنەپەرستی ئایینی و شاهانە.

هەر زوو ئەوە ڕوون بووەوە کە دروستکردن و فراوانکردنی ژێرخانی ئابووری و ئیداری بە گۆشەی سەرمایەداری و تەنانەت دواتریش لەناوچوونی پەیوەندییە مۆنکداریەکانی پێش سەرمایەداری، لە ئێراندا لە هێڵگەی شۆڕشکی بەرژوازییەوە ڕووی نەداوە، بەڵکو لە ئەنجامی پرۆسەیەکی بیرۆکراسی بووە لە سەرەوە کە نەك هەر ستەمکاری سیاسی زیندوو دەکاتەوە و دەیهێنێتەوە، بەڵکو دەیکاتە گرنگترین ئامرازی ئەندازیاری کۆمەڵایەتی و ئابووری و کولتووری سەرمایەداری. بە کودەتاکەی هێزاخان ئاسەیەکی دیکە بۆ پێکهێنانی سەرمایەداری لە ئێران کرایەوە. ئاسەیەک کە تەنانەت بە هەندەك لە لایەنگرانی دەستوورخوازیش پراکتیکیتر و خواستراوتر دەرکەوت. لەم دووەیاندا بەرژوازی ئێران لە ڕوانگەی سیاسییەوە بە جددی بەسەر

دوو جەمسەری سەرکیدا دابەش بوو. لە جەمسەرکدا، نەتەوەسازیی سەرمایەداری بەرەو ڕۆژئاوا ئاراستە دەکرا، گۆشەی سەرمایەداری لە هاوپەیمانی لەگەڵ ڕۆژئاوا و وەک بەشێک لە مەدەلی ئیمپریالیستی جیهان گۆڕا بە هێزی فەرمی حکومەتی پاوانخواز لە ئێراندا. مەدەرنیزاسیۆنی ئیداری، سیکۆلاریزم، نزیکی لە زلهێزەکانی ڕۆژئاوا و پەیوەندکردنی مەدەلی ڕۆژئاوا لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و ستاندارد فەرهەنگییەکان و دابینکردنی ژێرخانی ئابووری و بەرهەمهێنان بە گۆشەی سەرمایەداری لە ئێران لە چوارچێوەی دابەشکردنی کاری جیهانیی هەبوو، بوو بە ئاڵای پاوانخواز دەوڵەت و بەرگریکارەکانی. لە جەمسەری بەرامبەردا وردە وردە سوپایەک دروست بوو کە ئاڵای دژایەتی ستەمکاری شاهانە و بەرگریکردن لە لقە هێزەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و کاڵا لە دژی سەرمایەی بیانی و قەرزخکاری گرت. دژی مەدەرنیزاسیۆن و خۆرئاواییکردنی حکومەت، لەم ئۆپۆزیسیۆنەدا توخم و ئاسەی دژە ڕۆژئاوایی و هێزەن و ئایدیۆلۆژیای ڕۆژهەڵاتخواز گۆشیان کرد. تەنانەت شۆرعییەتی ئیسلامگەرایی و دژەئیسلامیزم (بە هەمای خومەینی و دژایەتی ئەو بە دابەشکردنی زەوی و مافی دەنگدانی ژنان) بە غوسەی "ئۆپۆزیسیۆن" و پشکۆتنخوازی غوسە کرا و وەک نژێنکردنەوەیەک ناسێندرا. ئەم سوپایە لە تەواوی قەناغی دەسەڵاتی پاشایەتیدا، سەکۆی سەرکیی ئۆپۆزیسیۆنی نەتەوەیی و حیزبە دژە دەسەڵاتخوازەکانی ئێران بوو. ئەم سوپایە حیزبی جەراوجۆری بەرهەم هێناوە. بەڵام لە پشتی هەموو ئەم گرووپەوە، مرۆڤ دەتوانێت بە ڕوونی ئەم پلاتفۆرمە سیاسییە تاکە و هاوبەشە ببینێت. تەنانەت حیزبی تووده و بەرەی نەتەوەیی کە لەسەر کاغەز و لەسەر بنەمای ئایدیالی سەرکردەکانیان لە ئابردووەدا، دەکرا پێش ٢٨ی ئاب بە حیزبی مەدەرنیست و عەلمانی هەژمار بکرێن و دواجار چارنووسی ئابووری ئێرانیان لە چوارچێوەیکی جیهانیدا بینی، تەنیا بە دانانی خۆیان لە چوارچێوەی ئەم نائایدیۆلۆژیایەیە ڕۆژهەڵاتیانەی سەرمایەداری ڕەسەن و بە قبوڵکردنی بنەماکانی ڕۆخنە و جیهانبینی ئەم ئێردوگایە، بوونە بزووتنەوەی جەماوەری. لە دوای ٢٨ی مرداد و بە تایبەتی دوای چاکسازییەکانی زەوی و زاری ساڵانی ١٣٤١-١٣٤٧، زاڵبوونی ئایدیۆلۆژیی ئەم ئاسایە بەسەر ئۆپۆزیسیۆنی دژە شاهانەدا بەیاری لەسەر درا. و دواجار لەگەڵ ڕووخانی ڕژیمی پاشایەتی و دامەزرانی کۆماری ئیسلامی، ئەم هێزە بە ماوەیەک بوو بە ئایدیۆلۆژیای ڕەسمی حکوومەت لە ئێراندا.

ماوەی مانگی هەنگوینی ئەم بزووتنەوەیە وەک پشکێک لە دەسەڵاتدا

زۆری نەخایاند. لابردنی ئەم بزووتنەوەیە لە حکومەت بە هەرشی خومەینی بە سەر حکوومەتی بازرگان و کۆتنی دەست پێدەکات، بە دوورخستنەوەی بانی سەدر یەکلایی دەبێتەوە و بە دەنیایییەوە بە کۆتایی هاتنی حکوومەتی موسەوی و کۆتایی هاتنی خەتی ئیمام کۆتایی دێت . لێرەدایە کە ئەم بزووتنەوەیە جارێکی تر خەی لە ئەپۆزسیۆندا دەبینێتەوە. یەکەیزیی ئەو وشەیەی کە گرووپە ئۆنگاوەنگەکانی ئەم بزووتنەوەیە بە بەرگری لە ئۆژیمی ئیسلامیی سەردەمی خومەینی دەزیبوویانەوە، جارێکی دیکە بەرەو نەمان دەچێت. تاوەکو بەرز دەبێتەوە. گۆڕانکاری جەراوجێری ئێکخراوەیی ووددات. ئێستا لافیتەی دووی خورداد جارێکی دیکە ئەم ئۆوتەی یەکخستووە و گۆشبینە بە گۆڕاندنەوەی پشکی خەی لە دەسەاتدا.

ئاسۆ هاوبەشەکان

وەک وتم سەرەای جەراوجێری ئێکخراوەکان و مەژووی جیاواز، نابێ گومان لەوەدا هەبێت کە بلۆکی نیشتیمانی-ئیسلامی تەنانەت لەمەشدا بلۆک و ئەردوگایەکە. لە ناوەندی سیاسەتی ئەراندا خەاک، عەشیرەتێکی سیاسی گەورە پێکدەهێنن. ئاسۆی کەمەایەتی و پلانی ئابووریان وەک یەکن. ئێخنەی ئەوان لە مەژووی ئێران تا ئێستا هەمان شتە. ئەفسانە و قارەمانی دەوڵ سیاسییەکانیان یەکن. کولتوری ئەوانیش هەر یەکە. ئەخلاقیان وەک یەکە. جۆژن و ساەژی سیاسی هاوبەشیان هەیە. یەک گەنجینەی ئەدەبییان هەیە. شاعیر و نووسەر و سینەماکارانیان یەکن. پیرەزیە سیاسی و کەمەایەتییەکانیان وەک یەکن. سیاسەتی دەرەوەی ئەوانیش هەر یەکە. قسە لەگەڵ یەکتر دەکەن، پێکەوە لە دیالۆگ و "یەکەیزی کردار"ی هەمیشەیی شەڵ دەکەن، هەز بە یەکتر دەدەن و هەز لە یەکتر وەردەگرن. دوژمنەکانیان هەمیشە هاوبەشن و دۆستەکانیان هەمیشە هاوبەشن. زاراوە و زمانی سیاسی ئەوان وەک یەکن. نوژخوێنانیان "ئێران بە ئێرانیەکان" دەزانن و چەپەکانیان بەردەوام چاویان لەوەیە کە کەس سوکایەتی بە "ئایینی جەماوەر" و "ئیسلامی پشکۆوتنخواز" نەکات! سەرەای هەموو دووریەکی ئێکخراوەیی و گروپییان، ئەوان "کەسکی ناوخەیی"ن لەگەڵ یەکتر. ئێککۆوتنکی دۆستجەمعی ئانگەیەندراو، نەریتێکی سیاسی هاوبەش پەیوەندییەکانیان لەگەڵ یەکتر و کاردانەوەی هیستریکی هاوبەشیان بە بزووتنەوە "ناناوخەییەکان" (وەک کەمەنیستە کرێکارییەکان) ئێکدەخات و ئاراستەیان دەکات.

بەوونی ئەم گرووپە جەراوجێرانە لە ژێر ئاەای دووی خورداد و بەرگریکردن لە خاتەمی، ئێکۆوتێکی سیاسی نییە یان وەک هەندێک کەس پێیان وایە دەرئەنجامی پەتای "پراگماتیزم" و "دوورکەوتنەوە لە

تونـدوتیژی" لـ ئـپـزیسـیـنی ئـرانـدا نـیـیـ. ئـمـ یـک ـوتـی کـمـایـتـیـیـ. با ئـم یـکـیزی و خزمایـتـیـ سیاسیـ لـ ئاسـی سیاسی و ئابووری و فـرهـنگی ئـم ئـردوگایـدا فراوانتر بکـین. بـ تایبـت ئـم تایبـتمـنـدیانـ چارـنووسـی ئـم بـزووتنـوـیـ لـ ململانـ چارـنووسسازـکانی داهاتووی ئـراندا دیاری دـکـن.

تـبینی ئـم نوسراوـ چاپ نـکراوـ و ژمارـی چاپی نـیـ،تـنها بـ بـاوکردنـوـی لـ ئـنلاین کراوـتـ پی دی ئـف
کاوـعومـر

hekmat.public-archive.net #1440fa.html

چیرـك/ میهرهبان.. ئـژین فـهمی

ئـوارهیـهکی هاوین بریـنـکی قووـی لـ دـرووـنمدا درووست کرد، وای لـکـردم بـ هـمیشـ لـ گـمـی خـشـاردنـوـ و شـاردنـوـی ـووخسـارم بـترسم، ترس لـ تـنیاکـوتن و قـومانی کارـساتـك. ئـوارـیـك، کـ تـمـنم هـشت سـانـك دهبوو و نـهدهبوو، لـگـ هاوـ هاوتـهمـهنـهکانم لـهلای دارتووه بـهرزهکـی گـکـکـمان چاوشارکـمان دـکرد. دارتووـکـ لـبـهر دـرگـی مالـی سالارـ باریکـهـی هاوـماندا ـووابوو، کـ مالـیان بـ تـنیشت مالـی هیوا شـلـوـ بـوو. سـرم نـا بـ قـدی درـختـکـوـ وـ بـ دـستـهکانم ـووخسارم شاردـوـ. دـبووایـ تا ژمارـ دـم ژماردبا و بـدوایاندا ـیشتبام، تاکو هـموویان گـ بدـم.
ئـهو ئـوارهیـ، کـ وا دـزانـم هـر ئـستایـ، هـرگیـز بیـرم نـچووـتـهوـ، بـ لاـهـپـهتـ تا "دـ"م ژمارد و بـدـنگ بووم، دووبارـم کـردـوـ و کـ بـووم، تاوـکی تـر وـستام، ـووم لـ درـختـکـ وـهرچـرخاند و سـیری چواردـوری خـمم کرد، لـ بـدـنگییـهکـدا دـنیا بوومـوـ هـموو هاوـکانم خـیان حـشارداوـ.
دـوروـپشتی دارتووـکـم پشکنی، تا بزانم داخـ ئـوجارـیش سالار لـ پشـت درـختـکـوـ خـی مـاس نـداوـ، بـام لـوـ نـمـبینی. دارتووـکـم بـجـهشـت و بـ پشتـوـی لادیـوارـکـی حـوشـی مالـی هیواشـل هـنگاوم نا، کـ هـمیشـ لـ پشت ئـو دیوارـ ـووخاوـوـ خـی حـشار دـدا؛ هیوا لـبـر قاچـکانی نـیدـتوانی زـر دوور بکـوـتـوـ،

ئەو پەنادیوارە گونجاوترین پەناگەیەك بوو بۆی. هیواشم نە لەپاڵ دیوارەکە و نە لەناو حەوشە بەدەرگاکەیان نەدەزیەوە. لەوە دوورکەوتمەوە و زۆیشتم بەدوای ئازادی باڵابەرزدا بگەڕێم، کە بە لەقدرژ ناومان دەبرد، ئەو دەبوو خۆی زۆر کووڕ کردبایەوە تا کەسمان نەیبینین.
پاشان بەدوای منداڵەکانی تردا گەڕام، سەیر بوو، نە ئەوان لە شوێنەکانی خۆیان بوون و نە دەنگی هیچ کامێکیشیانم لە دوورەوە دەبیست. دواین شوێن، کە بەنیاز بووم شاڵاوی لێ گێ بدەم، دارهەرمێ پیرەکە بوو، کە بەرانبەر ماڵی یەکێك لە هاوڕێکانمان بوو. بەرەو درەختەکە… بنەدیواری خانووەکەی هاوڕێکەمانم جێنەهێشتبوو، درەختەێ قەدەئەستوورەکە خۆی پێشاندام و نەدام، کە گوێم لەێ هەریەك لە دایکی سالار و هیوا بوو، بانگیان دەکردن: "منداڵینە درەنگە وەرنەوە! کاتی نانخواردنە" بەرەو درەختەکە ڕێشتم و گوێم لێیان بوو دەیانگوت: "دەبێت ئەو منداڵانە بگەڕێنەوە، نەکا دیسان ئادەمیان لێ پەیدا ببێت".
ئادەم ئیستێکی پێ کردم، خۆی نا، ناوەکەی، ترس هانای وەبەرهێنام، ویستم نەچمە لای درەختەکەوە، بەڵام حەزی گەدانی شاڵاو بردو ئاوێ دنەی دام. دڵنیا بووم، کە هەمیشە لە پاڵ دارهەرمێکەوە قنج دادەنیشێت، دەست بە چاوەکانیەوە دەگرێت و لەێو وایە کەس نایبینێت. ئاخر ئەو لە هەموومان بچووکتر بوو، بەڵام کە چەندجارێك بەچواردەوری درەختەکەدا سووڕامەوە، سەیر بوو، شاڵاویش لەوێ نەبوو!
گەرەکم بوو لە درەختەکە دوور بکەومەوە. لەو ساتەدا لەسەر لقوپۆپی درەختەکەوە هەستم بە خشە و جووڵەیەکی نامێ کرد. سەرم هەڵبڕی و ئادەمم لەسەر دارهەرمێکەوە بەدی کرد، ئەوجارە خۆی بوو، قاچێکی نووشتاندبووەوە و قاچەکەی تریشی بە لقێکی درەختەکەدا شۆڕکردبووەوە، دەستە باریك و تووکنەکانیشی بە لقێکی بەرزترەوە گرتبوو، چاوە شینە گەورە پڕنگاساکانیشی هەڵتەقیبوونە چاوەکانم، وەك ئەوەی خۆی بێ نەچیرەکەی مات دابێت، خۆی مات دابوو. لەرز هەموو گیانمی داگرت، قاچەکانم بێ نەهاتن لەگەێ خۆمیان بەرم و بۆی دەربچم، نەشمدەوڕا بەباشی تەماشای بکەم. قاچە ئارەقکردووەکانم لە ناو نەعلە ڕەساسیيەکانمدا تووندتر کرد، کەچی قاچەکانم لەدوم نەدەهاتن. خوێن لە دەمارەکانیان مەیی بوو. بێ ئەوەی دەرفەتێکم بێ بەخسێ، ڕابکەم و نەکەومە ژێر دەستی، بەڵام تێقیبووم، ترس وەجووڵەی نەهێنان. زمانم هەهێنایەوە، بەڵام هاوار و ڕاکردنی چی؟ خێ هێزی ئەژنێم نەمابووە تا ڕابکەم، ئاخر ئەو بە بازێك خۆی هەڵداوەتە خوارەوە، وا لە بەردەممدایە. خێ دەنگیشم دەرنایەت تاکو

هاوار بۆ منداڵەکان بکەم و بڵێم: "فریام بکەون، ئادەم لێرەیە، ئەو شتە لێرەیە" منکی لاپەتە تازە زمانم لە گۆ کەوتبووە.
هەر زوو بە دەستوپەنجە بەهێز و زبرەکانی، تووند یەخەی کراسە شینە قژکورتەکەمی گرت و بەرەو خێی پەلکێشی کردم. هەوڵی خۆاپسکاندنم هەبوو، بەڵام نە هێزی ئەوەم هەبوو پاڵکی پێوەبنێم، نە لەبیری ئەوەش دابووم گاز لە دەستوپەنجە ناشیرین و زبرەکانی بگرم. ئەو هەر ڕایدەکێشام و ڕایدەکێشام. نینۆکە درێژەکانی پشتەمل و گەردنمی زامدار کردبوو. نەمدەزانی بە ئازاری قژ و باسکم ڕابگەم، یاخود لەهەوڵی گرتنی بیجامەکەمدا بم، کە خەریکبوو لەپێم دادەکەندرا. بۆ ئەوەی لاستیقەکەی لە کەمەرم نەترازێت، هەردوو دەستم تووند بە بیجامەکەوە گرتبوو، کە هەر سپڵدەی ئەو ئێژە، پووڕە میهرەبانم لاستیقەکەی بە دانەیەکی تووند و تۆتر بۆ نەگۆیبووم، بەکوو بە مەبەستی تووندکردنەوەی یەك دوو گرێی لێدابوو.
تا دەهات جگەی ئازاری لاستیقەکە لەنێو قەدمدا زیاتر دەبوو، منیش زیاتر بەستم لێدەبڕا. پڵاوە هەقە چەرمەکانی، لەسەر قاچم دانا و پاڵکی پێوەنام، ئیدی دەستم لە کەمەری بیجامەکەم پچڕا و لەپێم داکەندرا.
دیسانەوە ویستم ڕابکەم، ئەوجارە تووند گرتمی و دەستی بە لاستیقەکەمەوە گرت، شەروانەکەی هێنایە خوارەوە، ووڵ لە درەختەکە پاڵکی پێوەنام و تووند خێی پێوە نووساندم. خۆرا خۆرا تفی لە دەستی دەدا و تێنەدەگەیشتم و بەهووڕە هەر خۆمم ڕادەپسکاند، بەڵام هێزی منداڵێك لەکۆ و ئی مرۆڤکی پگەیشتوو لەکۆ، چجای ئەوەش کە ئەو مرۆڤە ئێژدیهایەك بێت بۆ خێی.
چەند خوولەکێك ڕەتی دابوو ئادەم تووند خێی پێوە نووساندبووم، کە دەنگە دەنگی هاوڕێکانم هاتە بەر گوێ، دیاربوو منداڵەکان بەرەو لامان دێهاتن. هیوا بە دەم هاویشتنی بەردێکەوە نزیك بووەوە و هاواری کرد: "دەی با بەردبارانی بکەین، بەرد لەو شتە بگرن".
ئیدی من نازانم چۆن بوو بیجامەکەمم هەڵکێشایەوە و هەر یەکێکمان بەلایەکدا ڕامانکرد. ئادەمیش تا نزیك ماڵەوە دوامان کەوت، بەڵام ئەوجارە هیچ کەسێکمانی بۆ نەگیرا.
ئیدی لەو ئێوارەیەوە من هەرگیز توخنی چاوشارکێ نەکەوتمەوە. ماوەیەکی زۆر ترس هەراسانی کردبووم، تەنانەت لێنۆ پێخەف و لە خەونیشدا مۆتەکەی ژێر درەختەکە دەستی لێهەڵنەدەگرتم، زۆر جارانیش بە دەم خەوەوە وێنە و هاوارم دەکرد.
هەرچەندە ئادەم توخنی هاوڕێکانیشم کەوتبوو، بەڵام هەر بیرم لەوە دەکردەوە، کە هەموو هاوڕێکانم بە گونوقووونی ووتەوە منیان بینیبوو. لە دوای ئەو ڕێژەوە پووڕە میهرەبان قایشی بیجامەکەمی بە

دانەیەکی تووند و تۆتر گۆی، بۆ ئەوەی هیچ ئادەمێك نەتوانێت لە پێمی دابکەنێت. شەوانەش چرای ژوورەکەی خامۆش نەدەکرد و چاودێریی زیاتری دەکردم.

ئەو ئێوارانەی هاوڕێکانم لەگەڵ دایکیان بۆ یاریی تۆپێن دەهاتنە حەوشەکەمان، گوێم لێبوو ژنەکان لەگەڵ پوورم دادەنیشتن و باسی ئادەمیان دەکرد، کە بۆچی دەستدرێژیی دەکاتە سەر منداڵان. منیش بۆ گوێگرتن لێیان خۆم لە هاوڕێکانم دەخافاند، بۆ ئەوەی شتێك لەمەڕ ئادەمەوە ببیستم. وەك لێیانم دەبیست ئادەم لە تەمەنی ئێستای منداڵ بووە، لەناو کۆگەی گوێبەڕۆژەکاندا کەسێکی نەناسراو دەستدرێژیی کردبووە سەر. ئەو ڕووداوە ببووە هۆی ئەوەی باری دەروونیی تێکبچێت و خوولیای دەستدرێژییکردنە سەر منداڵانی تێدا بفراژێت. پووریشم تەنیا گوێی لێیان دەگرت، خەیاڵی دەڕۆیشت و بۆدەنگ.

دیسان، بۆم نیوەشەوێ لە خەو ڕاپەڕیووم. هەرچەندە پێنج ساڵێك بەسەر ئەو ڕووداوەدا تێپەڕیبوو، بەڵام وا ئەمشەویش جارێکی دی مێتەکەکەی لە خەو ڕایپەراندووم. لەنەو پێخەفەکەم سەیری دەوروپشتی خۆم دەکەم، چاوم بەدوای پوورمدا دەگەڕێم و پووڕم لە جێخەوەکەی نییە. چەند ساتێك لەمەوبەر پێی گوتم: "تۆ ئیدی دەنگت گۆ بووە، پێویستە ژوورەکت بۆ جیا بکەمەوە"
ماوەیەکە شەوانێ وەك جاران ئەو بەرگە سەتەنە لووسانەی ناپێشت، کە هەریەکەی جۆر و ڕەنگێکن، بۆ خەوتن دەیپێشین و قاپە سپی و ڕووتەکانی تێیدا بەدیار دەکەوتن. ئەو کاتانەی دەیخستمە نەو باڵەکانییەوە خەتێك لەنێوان مەمکەکانیدا دروست دەبوو. ئا، من هەست دەکەم خەیم لە دەپارێزێت، چونکە لەو شەوەوە، کە خەیم پێوە نووساند و کۆمە گوڕەنگەکانیم ماچ کرد، ئیدی خەیم لە دوورەپەرێز دەگرێت و بە دەور و پشتمدا نایەت. چاوڕوانم و بڕکوو پێیدا ببێتەوە، بەڵام ماوەیەکی بەسەردا تێدەپەڕێت و هۆر دیار نییە. ترس و دڵەکووتە دامدەگرن. لەخۆم دەپرسم ئاخۆ دەبۆ بۆم نیوەشەوێ بۆ کۆ چوو بێت، کە منی وا بێتنیا لێرە جێهێشتووە؟ تۆ بڵێیت چی بەسەر هاتبێت؟
لە کێوێ و بۆچی من کۆتووماتۆ لای پووڕم؟ بۆ لای خەزانکەم ناژیم؟ نازانم. چەندین جار ئەو پرسیارانەم لێی کردووە، بەڵام تا ئێستا وەڵامێکیم لێی دەستگیر نەبووە و دەپەڕێتەوە لایەکی تر. خەشم بۆجۆرێك وابەستەی بووم و سەزم بۆی هەیە، کە زیاتر حەز دەکەم لای ئەو بژیم و بۆ لای خەزانکەم، کە لە شار دەژین، نۆگڕەمەوە.
ژنەکە زۆر حەزی لەخوێندنەوەی چیرۆك و ڕۆمانە. زۆربەی شەوان

دوای کارەکانی ماڵ، لە کتێبخانە بچووکەکەیەوە کتێب دەردەهێنێ و بەم دەخوێنێتەوە، منیش هەر لە زووەوە بەو مێشکە بچووکەمەوە لەگەڵ چیرۆك و داستانەکانیدا گەشت بە نێو دونیادا دەکەم.
سەرەڕای ئەوەیش خەمێکی قووڵ لەچی زاندووەتە بەر چاوەکانی. تەنانەت خوێندنەوەی کتێبیش ئەو خەمەی نەڕەواندووەتەوە. ئاگام لێی بووە هەندێك جار نائاگایانە ئاهی هەڵکێشاوە، دڵپ دڵپ فرمێسکی ڕژاندوون. من هەر لە زووەوە بە بێدەنگی تەماشام دەکرد و سەرەدەرییم لەو نهێنییەی نە دەکرد. ئای چەندم حەز دەکرد نهێنی ئەو خەم و فرمێسکانەی بزانم!
نەك هەر ئەوە، بەکوو ئەو دەمانەی، کە لە نانێنەکە دەبووین، تاوێك لێم ڕادەما و هیچی نەدەگوت، لە خۆیەوە هەڵدەچوو. ئەو ساتەی پەشێکاو و هەناسەسوار دەبوو، دەرگەی کەوەنتەرە بچووکەکەی دەخستە سەرپشت و هەرچی پەرداخ و پیالەی نەخشدار هەبوون؛ دڵی گرتبوونی و لە شارەوە سەندبوونی، یەکە بەیەکەی لەناو ڕەفەی کەوەنتەرەکەی دەردەهێنان و پێکی دادەکشان، زرینگەیان لێوە بەرز دەبووەوە و دڵشکان. دەستوپەنجەکانی خوێنیان لێدەچۆڕا. من حەپەساو بە چاوی منداڵانەمەوە تێی ڕادەمام، بێ ئەوەی بزانم چی دەگوزەرێت. بیرم لەوە دەکردەوە ئاخۆ ئەو چۆڕ لە شکاندن و وردوخاشکردن وەردەگرێت یاخود چۆڕ لەبینینی خوێن؟ بڕیام من بەوە ڕاهاتبووم، کە هیچ پرسیارێکی لێنەکەم. هەندێك شەو لە پێ بە پێتاو دەڕۆیشت و دیار نەدەما، لە کاتی هاتنەوەی تا بەیانی خەوێکی قووڵ دەخەوت. منیش سەیر، بە ئارەزووی دێ تەماشای ڕووخسار و قژە زەردە ئاڵۆسکاوەکەی و لێوە ئاڵەکەیم دەکرد، ئای چەند حەزم دەکرد بە هەموو هێزی خۆم گازێکی تووند لە لێوەکانی بگرم، بەڵام ترس ئەو ڕۆیەی لێ کوژر کردبووم.
سەرەڕای چرچۆلچیی ژێر چاوەکانی، هێشتا ئێستاش جوانییە تەلیسماوییەکەی خۆی لەدەستنەداوە، دەتوانم بڵێم، ئەو سێردەمانێك جوانترین ژنی شارچکەکە بووە. هەربۆیە هەموو نیگاکانی پیاوان لەسەر ئەو بوون، پیاوی ژندار، ڕەبەن و تەنانەت کوڕە گەنجەکانیش. بەتایبەت لە بەڕەوەزاندا ئەودەمانەی، کە شکۆفەی گوڵەکان دەشتودەریان دەڕازاندەوە و خەڵکی بە بەرگی ئاڵووڵاوە بێ سەیران و گەشت وەدەر دەکەوتن. ئەویش وەك ئەوان خۆی دەڕازاندەوە، بڕیام جوانییەکەی وی لە جوانی ژنانی دی جیاوازتر بوو.
ئەوکاتانەی بای نەسیم گەمەی بە تاڵەکانی زوولفی دەکرد و نیوەی ڕووخسارە ساف و لووسەکەی دادەپۆشی، هێندەی تر پیاوانی شەیدا دەکرد، هەموویان بەتاسەی بزەیەکی بوون. بە ئاواتی خەونی باخەڵیەوە بوون، بەڵام ئەو خۆشیی لە هیچ پیاوێکی شارچکەکەمان

نەدەهات و بزە نەیدەگرت. تەنانەت ئەکوپکترین پیاوانیش لە چاوی پوورمدا هەر لە گورگێك دەچوون، دەیزانی ئەوان تەنیا وەك حەز و ئارەزوو دەیبینن.

وەك بەم دووایییانە بەم ئوونبووەتەوە ئەو تەمەنی یازدە ساڵان بووە، کە ئەوارێیك دایبابی بە کارەك دێنەرن بۆ ماڵی دراوسێیکیان. بەو بانگی شەوانە لە کەنارەکدا پیاوێکی لە پێدا دەبەت و لەلای درەختێکی نزیك ماڵیان، وەك گورگێك دەستدرێژیی دەکاتە سەری. پەدەچەت درەختەکان لەم شارچکێیدا تەنیا بە ئوودا وگەلێکی لەو جۆرە نەژرابن. هاوارکردنی پوورم لەو دەمەدا کەمەڵە کەسێك لە گەورە و بچووك لەو ناوە کەدەکاتەوە، بەڵام کابرا خۆی لەبەر چاوی هەموویاندا ون دەکات و کەس نەیزانی کە بووە و بە کوێ چووە. چەند ساڵەك دوای ئەو ئوودا وە پوورم جارەك بە خۆدرمانخواردکردن هەوڵی خۆکوشتن دەدات، بەڵام نەنك و باپیرم فریای دەکەون و دەیگێننە نەخۆشخانە. ئەو نەمرد، بەڵام هەموو حەزێکی بە هاوسەرگیری تەدا مرد. من ئەو کاتانە نەمدەزانی بۆچی پوورم شوو ناکات. ئیدی لە ترسی گیانی پوورم، نەنك و باپیرم بڕیاریاندا من لای ئەو بمێنمەوە. بەڵی ئەوە چیرۆکی هاتنی من بۆ بۆ ئەم ماڵە؟
لە ناو پێخەفەکەمدام، خۆم لە چاوانم تەراوە و پووریشم هەر دیار نییە. نۆکا پووریشم خۆناسا لەم ماڵە تەرا بۆت. بۆ نیگەرانییەوە لەناو نوێنەکانم دەمە دەرەوە. بەدەنگ بە ناو ماڵەکەدا دەگەڕم، بەڵام پوورم لە هیچ کام لە ژووورەکان دیار نییە. دەنگێکی نامۆ دێتە بەرگوێم، وەك ئەوەی کەسێك لەبەر خۆیەوە قسە بکات یا دەنگی ئاهونالە، هەناسەیەکی ماندوو یان دەنگێك لەو جۆرە دەنگانەی، کە مرۆڤ سەراسیمە دەکەن. دەنگە نامۆکەی بەرەو ژوور پلیکانەکانم دەبات. لەژوور پلیکانەکاندا ژووورێکی بچووك، کە کەلوپەلی زستانان یاخود هاوینانی تەدا هەڵدەگیرێت. نزیکتر دەبمەوە و لەبەردەم دەرگەکەدا ڕەقدەبم، بەدەنگ دەوستم و هەناسەم لێدەبڕێت. دەرگەکە بەهۆی تێکچوونی کۆلانەکەیەوە بەڕ تەواوی دانەخراوە. من لەنێو تاریکییەکەوە تیشکی ئوونا کیی لە کۆلانی دەرگەکەوە بەدی دەکەم. لەیەوە پوورم دەبینم بە ژوور کراسێکەوە لەسەر موکێتێکی گوێگوێیەوە دانیشتووە.
لایەکی ئووخسار و جەستەی لە منەوە دیارە، لایەکی تریشی لەو ئاوێنەیەوە دەبینم، کە بڕانبەری دانیشتووە و قاچکانی لە باو کردووەتەوە. چەند دانە مەمکی لای خۆیەوە داناوە و چەند دانەیکیشی داگیرساندوون. ئەو لە ئاوێنەکەدا لەخۆی ورد دەبێتەوە

وە دەست بە ووخسارە نەرمەوە بگەردەکەیدا دەخشێنێ، قژە زەرد و ژاکاوەکەی لەسەر ووی لادەدات. دەیبینم خەی ووت و قووت کردووەتەوە. شەرمکی تکەی بە خەم دامدگرت. ئای خودایە چی دەبینم! من یەکەم جارمە ژنێك بەو جەستە سپی و سێەوە دەبینم. حەز دەکەم بگەمەوە دواوە، بەڵام حەزێك هامدەگرت، بەخەیەوە دەمگوشت. دەبینم دەستکی بە ناو گەیدا دەخشێنێ و دەستکیشی بە مەمکەکانیدا دەهێنێت، کە چەشنی دوو سێو بەرەو سیسبوون دەچن. منیش هەمان شت دووپات دەکەمەوە، دەست بە ناو گەم دەبەم و هەست بە ئەندامی نەرینەم دەکەم، کە هەق دەبێت، وەك ئادەم بە تف تەی دەکەم و هەست بە خەشییەکی لەادەبەدەر دەکەم. جارجارە سەری بەرز دەکاتەوە، لەوەکانی دەگەزێت و چاوەکانی دادەخات. بە دەستکی هەردوو مەمکی بەیەکەوە دەنووسێنێت و بەرزیان دەکاتەوە. دەیەوێت گەی مەمکەکانی بە زمانی تەە بکات، بەەام بەی ناکرێت. ئاهونالەی تکەە بەهەناسەی تەنیایی خەی بووە و زەر نامە دێتە بەرچاوم، لەوە دەچێت زەربەی شەوان ئەوها لەگەە خەی تکەە بووبێت.
خەرا لە دەرگەکە دوور دەکەومەوە، بە پەدزکە دەچمەوە ناو پەخەفەکەم، بەەام شتێك لە زەینمدا بەرەو خوار دەجووێت، هەستەکەم لەنێو دەستمدا دەپووکێتەوە و خەریکە بەردەبێتەوە.

٢٠٢١

داەمانی ئابووریی بریتانیا نێك بە گێینی دەموچاوەکان بەکو بە گێینی حیزبەکانیش زەحمەتە چارەسەر بکرێت.. زاهیر باهیر

ئەوەی کە ئەمێ بە ناوی ئابووری لیبراە لە زەرێك لە وەاتاندا پیادەدەکرێت، ئابووریی نییە بەکو جەنگکی سەرانسەریە کە بەرانبەر بە دانیشتوانکەی بەدەکرێت. جەنگی ووتانەوە و چەوساندنەوە و برسیکردنی زەرینە و هەکەندنی زەرێك لە زەدی

خەیان و باوباپیرانیان و دروستکردنی جەنگەکی ئاستەوخۆی کوشتن و بڕین و وێرانکارییە.
ئابووریيەك کە لەسەر خوێن و جەنگ و کوشتن و بڕین بژی و بەردەوام بێت ئەم چ ئابووریيەکە؟ ئابووریيەك کە بە کۆمایەتییەکی ئەکجار کەم خەرجی زۆر بەداتەوە نەك بە هەموان ، چ ئابووریيەکە؟ ئابووریيەك چەند فەرمیلەیەکی وەکو بەرزکردنەوەی بەهای پارە و دابەزینی، زیادکردنی باجی سوو و کەمکردنەوەی، هەڵئاوسانی پارە و دابەزاندنی بیسوودنە و بێبەهای بکات، چ ئابووریيەکە؟ ئابووریيەك کە بە پژمەی کەسکی زۆر دەوڵەمەندی وەکو هەبەرت مەردەك ، جەرج سۆرۆس، ئێلون میسك ، جێف بیزۆس و بیل گەیت و هەندەکی تریان بدات لە تایەك لە دارایی وڵاتان، چ ئابووریيەکە؟، ئابووریيەك کە تەنها 4 وشەی بەسە لەلایەن ئەو زاتانەی سەرۆو بە دامانی: " ئەم سیستەمە هەرەس دەهێنێت" ، دەبێت چ ئابووریەك بێت؟
بریتانیاش یەکێکە لەو وڵاتانە خاوەنی ئەو چەشنە ئابووریيە و لەم جەنگدایە. دوای قەیرانە دارایيەکەی ساڵی 2008 تا ئێستا بارودۆخی ژیانی دانیشتوانی بریتانیا لە خراپیدایە و هەژار بە هەژیش بەرەو خراپتر دەڕوات کە لە ئێستادا گەیشتۆتە لوتکە. هەر بەهەی ئەو بارودۆخەوە لە شەش ساڵدا چوار سەرۆك وەزیری سەر بە هەمان حیزب هاتوون و هەیشتوون .
لەگەڵ ئەوەشدا باری ژیانی خەڵکی بریتانی بەرەو خراپ و خراپتر هەیشتووە. کولفەی ژیان بە هەژەی لە سەدا 10 کە ئابووریناسەکان و حکومەت پێیدەڵێن هەڵئاوسانی پارە سەرکەوتووە ، لیستی بینینی دکتەری پسپۆڕ و داخبووون بە خەستەخانەکان لە 6 ملیۆن کەسەوە لە مانگی نیسانەوە بە 7 ملیۆن کەس سەرکەوتووە، کولفەی منداڵ لە حەزانەدا، باخچەی منداڵاندا سێیەك و دوو لەسەرسی داهاتی خێزان دەبات ، بەهای پاوەند لە ساڵی 1976 وەکو ئێستا دانەبەزیوە، بەرزبوونەوەی غاز و کارەبا بە هەژەی لە سەدا 84 لە سەرەتای ئەم مانگەوە سەرکەوتنی زیاتریش لە ساڵی نوێدا، ئەوانەی کە سلفەی عەقاری 200 هەزار پاوەندیان لەسەرە کە تا ئادیەك کەم، وا پێشبینی دکرێت تا کۆتایی ساڵی 2024 بەی سلفەکەیان بە بەی 5 هەزار و 100 پاوەند سەرکەوێت، کرێی خانووش بە ئادیەك لەبەرزبوونەوەدایە کە زەرەك چی تر ناتوانن بیدەن، مەرکەزی خەراك بەخشینەوەکان هەفتانە زیاتر قەرەباغ دەبن و خەی داوە لە ملیۆنەك کە بەشکی زەریان کار دەکەن.
بە هاتنی سەرۆك وەزیرانی نوێ ، لیز تروس، و دەستەو تاقمەکەی ئابووری وڵاتی بەرەو دامان برد. سیاسەتەکانی حکومەتی نوێ لە ئابووریدا کە چەند هەژەك لەموبەر بەیانیان کرد هەر لە دژایەتی

ژینگ، هەشی زیاتری سەرکوتکردنی خەڵکی و سنوردارکردنی زیاتری ئازادییەکان لە ڕێگای یاساوە، هەوەشاندنەوەی لە سەدا 45 باج لەسەر داهاتی زیاد لە 150 هەزار پاوەند کە بەیار بوو لە مانگی نیسانی ساڵی ئایندەوە بکەوێتە کار، هەمانەوەی باج لەسەر کەمپانیاکان کە لە ئێستادا بە ڕێژەی لە سەدا 19 یە کە ئەمیش بەیار بوو لە مانگی نیسانی ساڵی ئایندەدا ببێتە لەسەدا 25 ، زیادکردنی بەشدارایکردنی بیمەی نیشتمانیی، هەشی دەستگرتنەوەی سەرفکردنی پارە لە خزمەتگوزارییەکاندا، هەندێکی دیکە لەم سیاسەتانە وای کرد کە بەهای پاوەند هاڕێ بکات و هاوکاتیش کارایی زەر خراپی لەسەر تەواوی ئابووریی دانا. هەموو ئەمانە ڕێژانە لە سەر ژیانی ئاسایی هەرە زەرینەی خەڵك ڕەنگدەداتەوە.
بە چارەسەری ئەو بارەی کە خولقێندارا و بە ئەوەی بەهای پاوەند زیاتر نەشکێ، بانکی مەرکەزی بەدەم حکومەتەوە هات وبەیاری دا کە بە ماوەی دوو هەفتە بایی 65 ملیار پاوەند ‘بەند’ی [لام وایە بە کوردی کەمپیالە و سەندی کانی خەمان دەگرێتەوە] کەی بە فرۆشتنەوەی . ماوەی ئەو دوو هەفتەیە کە بەی دیاریکرابوو تا ڕێژی هەینی هەفتەی پێشوو بوو، 14/10 تەنها بایی 7 ملیار بەند کەڵا و نرخی پاوەندیش هیچ نەچووە سەرەوە و یارمەتی حکومەتیشی نەدا لە ئارمکردنەوەی بازاڕ و بەرصەدا. ناچار سەرۆك وەزیران وەزیری دارایی کە برادەر و هاوپەیمانێکی زەر نزیك و دەرینی خەی بوو دەرکرد و کەسێکی دیکەی کردە وەزیری دارایی .
ئایا دانانی وەزیری دارایی نوە ئەم گرفتە لابەلا دەکاتەوە؟
بە بەوای من گرفتەکە نەك هەر بە گۆینی دەموچاوەکان، بەکو بە گۆینی حیزبەکانیش لابەلا نابێتەوە. ئاستە سەرۆك وەزیران وەزیرێکی نوەی داناوە و بەڵك ئایدیای هەیە بە چارەسەری کێشەکان و هەرەها لە گەلەك لەو سیاسەتانەی پێشمیان بووەتەوە بەڵام پێشیمانبووەوە و هەڵپەساردنی بەیارەکانی بە ئایندە، نە یارمەتی بەردەوامبوونی حوکمی دەدات و نەچارەسەری گرفتەکانیش دەکات، چونکە 40 ملیار پاوەند دەبێت جێگای بە بکرێتەوە و پێ بکرێتەوە کە نازانرێت لە کوێوە هاتووە.
لەم وەڵاتانەدا لەبەرئەوەی حکومەت لەسەر پارەی باج دەژی ناتوانێت و ناکرێت بەیاری هاوکاری کارتێکی خزمەتگوزاریی وەکو پەروەردە، تەندروستیی، هاتوو چۆ ئەوانی دیکە بدات، یاخود باج لەسەر لایەنێك بهێنێتە خوارەوە یا بیمەکان زیاد بکات ئاگەر بە گوڕەی ئەو پارەیە، پارەی بە دیاری نەکرابێت و سەرچاوەی هاتنی ئەو پارەیە یا ئەو بەڕێ باجێ داشکاوێ بیان نەکرابێت.
چارەسەرکردنی ئەم 40 ملیارەش کە ڕەنگە بەڕێك بەهای پاوەند

بەرزبکاتەوە و ئابووریش تەزەك ببوژێنێتەوە. بەڵام نانی ئەم هەنگاوە بە وەزیری نوێی دارایی یاخود هاتنی حیزبی لەیبەر بە سەر حوکم زەر زەحمەتە چونکە پەیداکردنی ئەم 40 ملیار پاوەندە بە ئای من تەنها لە یەکەك لەم چوار ڕێگایەوە دەکرێت .
یەکەم: کەمکردنەوە و بەینی بڕشەك لە بیمەکان و پارەی شارەوانییەکان و خزمەگوزاریەکانی کە لە سەرەوە دەستنیشانم کردن. ئەمەش گرفتی زیاتر دروست دەکات هەر لە زیادبوونی ژمارەی بێتاڵ و بوون بە بارێکی قورس بەسەر دەوڵەتەوە و کەمبوونەوەی توانای کەینی کاکان، واتە هەواشکردنەوەی نشونمای ئابووریی زیشتن بەرەو قەیران.
دووەم: زیادکردنی باج لەسەر ساماندارن و کەمپانیاکانی بزنس و سپاندنی باج بە سەر ئەو سەرمایانەی کە لە وڵاتانێك دانراون و باجیان لەسەر نییە. ئەمەش ناکرێت و مایەی قبوڵ نییە لە لایەن ئەو لایەنانەوە.
سێیەم: چاپکردنی پارەی زیادە لە لایەن بانقی مەرکەزییەو هەر وەکو لە سەردەمی کەرەنادا کرا لەژێر ناوی quantitative easing ، ئەمەش دەبێتە هەی بەرزبوونەوەی زیاتری قەرزی نەتەوەیی کە دانەوەی دەوێت .
چوارەم: بەدەوڵەتیکردنی کەرتە تایبەتییەکانی وەکو وزە و ئاو و هاتووچۆ و هەندێکی دیکەیان. کردنی ئەمەش پێویستی بە قەرەبووکردنەوە هەیە و پارەیەکی زەری دەوێت و گرفتێکی زەریش بە دەوڵەت لە ئێستادا دروست دەکات، بەیە کردنیان زەر زەحمەتە.
بە گومان ئایندەیەکی نزیك وەڵامی ئەو پرسیارە دەداتەوە و داهاتوی ئابووری بریتانیامان بە دەردەکەوێت .

زاهیر باهیر
17/10/2022

دوا ئاوەدانەوە.. ڕەسوا

بەختیار

هەرگیز لەبیرم ناچێ، کاتێک لەسەر کورسییەکەی تەنیشتم، لەچایخانەی هەسا و خواحافیزی کرد، هەنگاوێکی هێهنا و ئاوڕێکی دایەوە، لەو کاتەدا هەستم کرد، شتێکی لەدەدایە و نەیویستووە پێم بڵێ، منیش زۆر بەئاسایی سەیرم کرد، چونکە پێیموابووە قسەیەکم نەکردووە دڵی گەرد بگرێ، هیچمان قسەمان نەکرد، ئەویش هەدی هەدی ڕۆگەی دەبەی، تا لەپێش چاوانم ون بوو، کەچی نەمزانی ئەو ئاوەدانەوەیە وەک خواحافیزی یەکجارەکی بە وایە.

ئەو زۆر بەکەمی قسەی بە برادەرانی دەکرد، بەڵام کاتێک باس دەهاتە سەر ئەدەب و زمان و ئەو شەسیال میدیایە ئەڵێ، یەکسەر دەیگوت: تازە کار لەکاڵ ترازاوە بەکەس چاک نابێتەوە، خۆ ماندوو مەکەن، دەسەڵات هەموو شتێکی دابەشکردووە، سەیرکە سواکەرەکانیش شاریان بەسەر خۆیاندا دابەشکردووە، هەر سواکەرێک لەگەڵ کەک سواڵ دەکات، بەی نییە بچێتە گەڵ کەکی دیکە.

با ئەوەشمان لەبیر نەچێ ئەو هاوڕێیەم ماستەری لەزمان و ئەدەبی کوردیدا هەبوو، بەکولەمەرگی خوێندنی تەواو کردبوو، بەیە هەردەم بەهای بە بەوانامەکەی هەبوو، چونکە بەهەوە و کەششی خۆی بەدەستی هێنابوو، نەوەک کوڕی دەوڵەمەندێک بێ، یان حزبێک پشتی بوو بێ، یان لەبەر ئەوەی کوڕی باشبووە و بڕۆیتە تامین واو بەوانامەی بەدەستهێنابێ.

کاتێکیش باس دەهاتە سەر زمانی کوردی، هەموو لێکدانەوەکانی لەلای هەمووان پەسەندبوو.

ئەوەی زۆر سەیر لەلام، پەدەچوو کەسەرێکی گەورەی لەدەدایە، زۆرجار دەمدواند و پەداگریشم دەکرد تا دەی زیاتر بکاتەوە، هەرچی لەدەیدایە بێڵێ، ئەو دەیگوت: لەگەڵ باهەر لەدەی خەمدا بێ، چونکە قسە زۆرە و لەوانەیە دەربەینەکانم فریام نەکەوێ، بەڵام زۆرجار دووبارەی دەکردەوە: زۆر تەنگەتاوم مەکە، من خێڵکی ئەو شاخانەم، وەک شاخ هەموو شتێکمان لەدەمان هەڵگرتووە، تازە تەمەنم نزیکەی شەست ساڵە، چی بڵێم و چی بکەم، وەک ئەوەی پیرێک دەیەوێ بەئومێد بگات وایە.

چەند ڕۆژێک دوو ڕۆژ دوای ئەو ئاوەدانەوە و خواحافیزییە، لەتەڵەفۆنەکەمەیتیەکان وەنەی هاوڕێکەم بینیووە، بەڵام لەژێر وەنەکەی نووسرابوو، مامۆستای سەرسەختی زمان ئەم بەیانییە ماڵئاوایی لێکردین.

کورتە چیرۆک/ پیتەکان چیمان پێ دەڵێن.. گۆران سەباح

١

شەت دەبم یەکەک تەماشام بکات کاتێ ددانم دەشۆم. ئەگەر بەڕەکەوت ببینم یەکێک ددانی دەشوات، هەڵەنج دەدەم. چۆن ئەوە لەو کەسە بگەیەنم کەوا سبەی شەو مارەم دەکات؟
چەنی تێبگەیەنم پاشی نوێژی عیشا دەخەوم، پێنجیش هەڵدەستم. نەرگەلە، جگەرە، کهول، درامای تیقییەکان، میوانداری، گەشتی بە کەمپ لە فەرهەنگی منداڵ نییە.
دەتەقم کاتێ یەکەک لەسەر تەلەفۆن دێ جار دەڵێ، "چەنی، وەزعتان، باشن، چی دەکەن، چی ناکەن، هەموو لایەک باشن ئینشاڵا، ئەمەوە چەنن؟" یان بە هەتەو دەڵێ، "سەر چاو، سەر چاو، خواحافیز، خواحافیز، بەڕێزی، بەڕێزی، چاوی منی چاوی منی، بەساقە، لە خزمەتم."
منەکی شەیدای منداڵ، خۆن بە سەقامگیریی مامەوە دەبینم.
منەکی هونەردەست، خوێنەرەکی رژد. چەنی تێبگەیەنم من لەگەڵ کتێب گەورە بوویم، حەزم لە گفتوگۆی ئەدەبییە؟
وازم لە بەنن مەردی هەر ناکەم. نەکردنیش بەڵایە. تازە تەمەنم سی ساڵە، خەڵکی دەڵێن هەر ساڵێکی دیکەیە منداڵیشی نابێت، کەس نایەوێت، پیر بووە. بیستوومەتەوە پەمیان گوتووە، "لەزبیەن".
ئەوەی سبەی شەوە مارەم دەکات باڵابەرزە، زوو هەڵدەچێت، مامەستایە.

٢

کەر دەبم بە لەوچەلەوچی ئەدەبی و ئەو شتانە. دوژمنم کتێبە. بە نەرگەلە و بیرە نەبی، خەمم بە هیچ ناوەتەوە. ئەوەی سبەی شەوە مارەی دەکەم، کووی تێگەیەنم؟
منی ئالوودەی دەاما بیانیەکان، مەزەی شەوانی درەنگ و خەوی سبەینان. بەخەم مەشکم چووە لەگەڵ تەبەبەی سەرەتایی. کەیفم بە مندار نایە و نامەوە.
لەمگەڵەن کیرم کیرم دەسووەمەوە. زەواجی چ. تاقەتی پرتەپرتی ژن و ئەو شتانەم نییە. داک و بابم لەمگەڵەن قەت ژنی نایەنم. مەعاش بەشی

خەم ناکات، نەبەتی ژن و منداریيە.
ئاوەی سبەی شاوە مارەی دەکەم خین شیرینە، لەسەرخۆیە و تا سنفی دوازدەشی خیندییە.

٣

بیرۆیەکی لە دەستە. لە بەرامبەری، قومەک لە دەدات. ئاویش ددانێیلی دەشوات. بە بینینی ئاو بە بیرەوە، چاوانی زەق دەکاتەوە، بە "ئم ئم ئم" پەی دەدە لاچەت لەوە.
"بچمە کێندەر؟" مامەستا قومەکی تر هەدەدات. "تازە گەیشتمە ئەلقەی دووەم، ئەتوش وا دەنووی؟"
"ئم . . . ئم . . . ئم . . . "
"بەسە هەندە ئاو ددانانەت مەشە، چیيان پاویە؟ ئاوشە زوو مەنوو، بەزار بووم بەتەنە."
ئاوی دەمی هەندە تووند تف کردەوە، یەک چاوی لە نەبا، دەیگوت ئاوە یەکەکی داوەتە بەر تفان. چرت، بە تەنیشتیدا تەپەی، چووە ژووری نووستن، دەرگەی تووند پاوە دا و گەپەکانی کوژاندەوە.
مامەستا تەقییەوە.

٤

بیرۆی هەشتەم. ئەلقەی کەتایی. مامەستا تەماشای سەعاتی مەبایلەکەی دەکات. ١:٣٠ی شەو. بەلادا دەت. لە ژووری نووستن، تەماشایەکی خەزانەکەی و منداەکەیان دەکات. پاەدەکەوەت. هەرکە چاوی لەک دەنە، منداەکە دەست بە گریان دەکات. دایکی لە خەوی شیرین ادەپەت و هەرچەندی دەکات پەی ژیر نابەتەوە.
مامەستا دەبەنەت. ژوورەکە بەجە دەت.
ئاو دەتەقەتەوە.

٥

ت: تەقینەوە
ە: هەشبەسەر
ل: لەکبوونەوە
ا: ئازار
ق: قەلەندەر

ھەژێک کە نامەوێ بمـوا.. نەوزاد بەندی

ئەم ..
ئەو ھەژیـشی کە من و تۆ
پێکەوە پیاسەیەک ئەکەین ،
وەک ھەژەکانی تر ئەوا ..
با ئەو پیاسەیە ھەر نەکەین ،
ئەو ھەژە خۆشە ، با نەوا ..
ئەو کاتەی کە سەفەر ئەکەین ..
لە کەناری دەریایەکا
لەگەڵ ئەوارە ، نان ئەخەین …
ئەویش ئەوا ..
کە ھەیشتیش ،
قەت ناپرسین کوا ..
دە با ئەو سەفەرە نەکەین
ئەو نان و کەنار دەریایە ..
ئەو ئەوارەیە ، با نەوا ؟

⋆ ⋆ ⋆
تەنھا لە شیعرا دەرکەوە ..
گەر بمت لوا …
..

ـــنەوزاد بەندی

دیالۆگی نێوان من و ئەھریمەن لە دەزخـــــــدا..(٥)..شەماڵ

بارەوانی

بەشی پێنجەم/

باپیرە لە دیالۆگی پێشووماندا وتم کە
ئەو کتێبە قەزەونە پەی دە و دەروون و مەشکی
ەق و کینە و نەفرەت کردم و
منی کرد بە کەسێکی فەندەمێنتالیست و منی گەیاندە لوتکەی دەمارگیری و ەاسیزمیەت و ڤایرەسی فیکری ەادیکالی لە مەشکمدا چاند و سەراپای تەواوانین و بیرکردنەوەکانی گەیم و وای لێکردم پەیوەندی لەگەڵ باشترین و ئازیزترین هاوڕێم، کە کوردێکی ئێزدی(خەلەف میرزا) و خەڵکی شارچکەی (باعەدرێ) بوو، بپچڕێنم و ژمارە تەلەفۆنەکەی بسڕمەوە و چەندین جار تەلەم بە بکات وەامی نەدەمەوە، بە پاساوی ئەوەی ئێزدیەکان کافر و گاو پیس و ئەهریمەن پەرستن و دروست نییە هاوڕێیەتی و سەلام و چاک و چۆنی و تێکەڵاویان بکەیت!
وای خەلەف، هاوڕێ ئازیزەکەم، مامۆستادار و وەفادارەکەم تە لە کوێی ئێستا؟
باپیرە خەلەفە مرۆڤێکی زۆر هێژا و باش و میهرەبان بوو.
دوای ئەگاربوونم لە دەزگ، نازانم چۆن ژمارەکەی منی دەزیبووەوە و ئیتر بەردەوام تەلەی بە دەکردم و هەواڵی من و ماڵەوەمان و دەر و دراوسێی دەپرسی و هەر پەی دەگوتم:من خوارزێک خراپ وە هەی، ئەو سەردانیا مامە خوەناکت.
ەاستیەکەی من سەردانیم دەکرد، بەڵام دەمگوت:ئە من بەم، چۆن نانی ئێزدی بخەم و لەناو نوەنی ئێزدیەکان بخەوم؟ ئەوان خواردنەکە و نوەن و هەموو شتەکیان وەکوو خەیان گاو پیسە، بەیە ئەوە مەحاڵە مەحاڵ.
ئینجا وەک گوتم: سەرەنجام پەیوەندیم لەگەڵ خەلەف پچڕاند .
باپیرە:
بیرەە منا بووم، داپیرەم یادی بەخێر، دەیگوت:کوەم، پێشینان گوتوویانە: لە ماڵی جولەکە نان بخە و لە ماڵی مەسیحی بخەوە، دەیگووت:جولەکە خواردنەکەیان خاوێنە، بەڵام ئەوان لە جسنەکی پیلانگێڕ و ناپاکن و هەرگیز، جگای متمانە نین و وەکوو مار وان و شەو لە پەمەی خەو دەتگەزن. مەسیحیەکان ەاستە خواردنەکەیان پیسە و بەراز خەرن و گەشتی مردارەوبوو دەخەن، بەڵام مرۆڤی دەسپاک و ئەمینن و هەرگیز، ناپاکی لە میوان ناکەن.

بە ئەزدیەکانیش هەموو جار کاتێک ئەزدیەکی دەبینی لە تیقی دەیگووت: یەع، توخوا خەرا ئەو ئەزدیە تەڕەس باب و پیس و شەیتان پەرستانە لابەرن و قەزم دەبتەوە. لەوەو منیش بەزەکم بە دروست بوو سەبارەت بە کوردانی ئەزدی و لە دڵی خەمدا دەمگوت: وەڵاهی بشمرم لە برسان نانی ئەو ئەزدیە پیس و گاو کافرانە ناخەم!

ئینجا ئەو هەستە نامرۆقانەیە، زۆر بەژار لە ناخمدا گەورە دەبوو و زیاتر چەکەرێی دەکرد.
کاتێک لە دەرەخ(سەربازی) بووم هەرچەندە وەک ئەو کاتە نەبووم کە کتێبەکەم خوێندەوە، هێندە ڕقاوی و کینە لە دڵ نەبووم، بەڵام وەک گوتم زۆر قەزم لە ئەزدیەکان دەبوویەوە، خەڵەف(ئامر حەزیز)م بوو.
ئامر حەزیز چییە کەم؟ باشە بە بە کوردی ناوەکێی نابێت!
بەخوا نازانم بە کوردی چی پێ دەڵێن با پیرە !
خەتای تە نییە کەم ئەزدایەکەم،
ئەمە دووژمن وای لێکردووین دووژمن.
ئەو دووژمنێی هەزار و چوارسەت ساڵە هەوڵی تەعریبکردن و شێواندن و لەناوبردنی فەرهەنگ و کولتوور و زمانمان دەدات.
کەم:
ئەوە هەرگیز، لە بیرنەکێت کە
ناپاکییەکی نەتەوەییە کاتێک دوو کورد زمانی دایک بزانن و دژن و بە زمانی بێگانە قسە لەگەڵ یەکتری دەکەن.

با پیرە:
زۆر ڕاستە من نزیکێی دەساڵە خەریکم زمانم لە هەر وشەیکی بێگانە، بە تایبەتی عەرەبی پاککەمەوە، سەتا نەوەت و پێنجیم پاککردووەتەوە و پێنجی ماوە، ببم بە ئەزدینەکی زمان پەتی هاهاها
پاپیرە دەزانی چی؟
ئەمە لە قوتابخانە دوو مامۆستا، لەو مامۆستایانەی کە ڤایرەسی تەعریب داویەتی لە مێشکیان و ئەقڵی هاک و وێران کردوون چییان پێ دەگوتم؟
دەیانگوت: ناوی مەلەک خۆشە زۆر، گوتم: ئەی بە فریشتەی خەمان چییەتی؟
گووتیان نا عارەبیەکە خەشترە !
کەم: ئەوانە مازەکین و چێژ لە بێگانە پەرستی و خە بەکەم زانی دەبن !
ئەوانە بەستەزمان و مایەی بەزەیین و جاوەرە چاوەڕێ بکە، نەوەیکی نەتەوەیی لە ژێر دەستی ئەو جۆرە مامۆستایە پەروەردەبێت !

زۆر ئاستە باپیرە، ئەوانە هی عەرەبیان پێ خۆشتر و بەتام تر.
دیارە هی عەرەب قەویتر و بەچێژترە هاهاها

کۆی من:
ئەی تۆ بە لە وتار و نووسین و تانانت بەشکی شیعرکانیشت لە
ڕۆژنامە و گۆڤار و ماڵپەڕەکان کەمەک وشەی قەڵەی وەکوو:(ئادیکاڵ، فەمینیست، سیکۆلاریست، فەندەمێنتالیست، تەماشیست و چی و چیست)
بەکار دێنیت؟
باپیرە گیان:
ئاستە، وەڵێ زەرجار من بە نوخبە دێنووسم و نامەوێ عەوام لێم تێبگات، دەبێ وا بکەم و چارم نییە.

باش ڕۆحی من.

کارنەقـــــــــاڵی گەردانی سەرپۆشکان.. دەقی: شەرزاد حەسەن

(هەتا چارشۆ بەسەر تاوە دەبینم نازانینی کورد
بەسەر بیلبیلکەی چاوی مندا دەکشێ تەمکی تر
&
کە فرمێسکم لەسەر روخساری کیژی دەشکاو بینی
وتم یاخوا لەسەر سوورگوڵ نەبینم شۆنمکی تر)
"هەمن موکریانی"
&
{شایی خوێن}

- ژینا گیان.. ماڵئاوا.. چ باسە هێنووکە لە ئاسمانێ؟ یان بە ڕەح و جەستە لەوە ماندووتریت کە ئەم سەرزەمینە بەجێبهێڵیت، سەز و میهر و نەستاڵژیای تە لەگەڵ خاك و خۆشی و ناخۆشی خەڵکانکە کە کەمینەیکی ئاشنان بە تە و هەم پەرۆشی

ئەوانەشی کە نایانناسیت، من دنیام تە ناخوازیت کەس پەنجەیەکی بریندار بێت یان مەرگساتی خێت ئاسا.. بچڕێت، چونکە دڵزانیت کە ئەوانیش وەک تەی خەمزدە ستەمدیدە و زامدار و لەوبەبار و زەدە پڕمووردە بوون. ژینای ماندووی ژێر دەستی زەمانە ئاخە هەنووکە خەوتوویت یان بەداریت؟ تە بەختیت ئاگات لەو شەرش و هەرا و زەنا و گەڤەندە نەبێت کە خوەن و خانە و خەندە و خەم و خەشنوودی و خیالی ئاگرین و خولیای سەرفرازی و سەربەستی.. دونیای تەنیوەتەوە؟ بە هەزارەها نەوبووک و کچانی نەباق و بەوەژن و دەرزەکەر و کەلوەنشین و کەشکنشین هاوسەزی تەن، چ مەینە بن و چ نەرینە، لە خانمان و لە پیاوان، هەم یاخی و خەونبین بە ئایندەیەکی زەڕەوشان و موژدەبەر و مژدەهەن کە هاوسەز و هاودەردی تەن. هە نازەنین و نازدارەکەی هەر هەموومان کەمەکە سەر هەڵبڕێ و ببینە چ شایلەغان و جەش و خرەش و جونبوشەکە کە دەی هەر هەمووانی خستەتە سەر ریتمی سروودی "ئەی ڕەقیب" و "خوایە وەتەن ئاوا کەی"، هەمدیس ئەتە سەرقافڵەچی هەزارەهای لەوانەی کە خەونیان بە شکاندنی قەفەزەکان و داووخانی قەڵا سەختگیرەکان و بەندیخانەکانەوە بینیوە، کە ببوون بە زیندان و گەڵستان و سزاخانە و دەزەخێکی هەڵایساو بە هەر هەموو ئەوانەی نەترسانە خەونیان بە دونیایەکی بەهادارتر و ئارامتر و یەکسانیخواز و مرۆڤپەروەرانە بینیوە کە بێتە بوون و ببێت بە هەقیقەتێکی ڕەها!

{قەچی قوربانی}
گیانی گیانان..گوتیان کە گوایە جوانەمەرگ بوویت.. وەلی حاشا.. هە ‘بەور’ی ئازا و سەرمەشقی رابوونێک کە هەموومان خەونمان پێوە بینیوە، بەگومان جوانەمەرگ بوویت وەک خانمە شەرشقانی فرەنسایی "ژان دارک: ١٤١٢/١٤٣١""ی پاکیزە کە وەک تە دژی ستەم و بێدادی ڕەحی کەڵەگایی نەرسالاری و دزسالاری دەجەنگا، بەڵام ئەوە هەر تە بوویت.. هە ‘تەوار’ی بەرزەفە کە باڵەکانت دەیدا لە بنی ‘عەرشی فەلەک’، هاوکات چریکەت تاریکپەرستەکانی کاس و هوە و گەژ کردووە و تەقاندوونی.. گەرچی لە چاوی ئەوانی کەنەپەرست و کوێری ڕەح و دە و مەشک وای مەزەندە دەکەن کە تەی فریشتەیان ڕەوانەی دەزەخ کردووە! ئەوە تەیت.. هە تاقانەترین مەینە کە وەک خانمە شەرشقانەی "ڕۆژئاوای کوردستان" بە خوێنی پاکی خێت دونیات بەدار کردوە و

گرەوت بردەوە، کە نەک بە تەنها "ئێران" و بەس، بەڵکو لەسەر کەی نەخشە و جوگرافیای "شەهەڵاتی ناوەراست"دا تە بوویت بە بەیداغ و مەشخەڵ و نموونەی گیانفیدایی بە درێژایی چەندین سەدە، دەنەو مەملەکەتێك و مێژوویەک کە زیندان و قەسابخانەیە بە ژمارەیەکی زەر لە ژنان و کچان بە چەند و چوون، بگرە بانگی خوێنی تە هەر چوار قوونەی دونیای تەنیوەتەوە. ئەتەی خەشوێست لای ملیۆنەها بوویت بە سیمبول و سەرمەشقی شەرش و بەرخودان و شارەمزی سەر هەر هەموو رەمزەکان، بگرە لە چاوی هەر هەموو هاوخوێن و هاوتوخم و هاوڕگەز و هاوسەزەکانت جوانییەکت بەجەهەشتووە بە ئەمە کە بارتەقای خوون و خەزگەی هەر هەموو مەردمگەلە ژیاندەست و جوانناس و جوانپەرست و بەرزە دەماغەکانە کە بە چ ئەفسوونەکی سادەیی رەحی پاک و خاکەای خەت هەر هەموومانت لە دەوری خەت کە کردەوە، ئەمەیەک کە بەر لە هاتنت چەندە پەرش و بەاو بووین وەک ئاردی پەرت دەنەو دەک و داە و کەند و لەندەکان، دەنەو ئەم رەژگارەی کە سیخناخە بە پیاوانی گرگن و خەسیو لە بارەی رەحی و دژە ژن و کەی هاوڕگەز و هاوتوخمەکەی تە!

{پایزنامە}

هە لە پایز و خەزان مەلوولتر و هەم شاعیرانەتر، هەوڕینی تە لە یەک خیاباندا پایزی راگەیاند کە گەڵارەزانەکی وەدووی خەیدا هەنا کە هەزارەها خیابانی دیکە مژدەی بەهارەکی بە ملیۆنەها بەخشی، ماڵئاوایی تە چ موعجیزە و پەرجوویەک بوو کە هەر هەموومانی لەسەر سفرە و خوانی خەشوێستی کە کردەوە؟ ئەویان چ سەنگینی و رەنگینی و پەرجوویەک بوو کە نواندت بە ماڵئاوایی و نەمانی خەت؟ دەستان و دەژمنانی دەشت لەسەر هەمان ئەو خیابانەدا کەکردەوە و هەم لەسەر هەر هەموو جادە و کوچە و کەنارەکان و خیابانەکانی دیکە کە تە کردت بە ئاگردان و کوانووی بەرخەدان و خەشوێستی و جەش و خرۆشی سەرکەشی و خوونی زیندەگیێەکی شکەمەندانە کە ئەگەر تا هەنووکە نەمانبووبەت و خوون بووبەت.. ئەوە تە لە پایزەکی غەمناکی نەو دە و رەحی ئەمەدا وەک تەتەر و پەیکی شارەزا هەنات و دەنەو چاوانی ئەمەدا چاندت.. هە خوونهەنە غەمین و بەجەرگ و خاکەا و زدە سەلار و سەنگینەمان!

ئەویان چ گەبەندەکە کە چەند تاڵە مووێەکی سەر و پرچی تە، یانژی قەفەک لە کەزی یاخی و هەاتوو و سرک و جوانی تە کە بە بەر چاوی هەزارەها خەیان لە رەفتە و سەرپەش راپسکاند تا بەکامی دڵی خەت

هەتاو و هەوای پاک بیشواتەوە، ئاخر نادەکرا.. ئاخر خۆ نادەکرا جوانیەک لە ناو تەی قژەنگ و جواندا بە درۆزایی تەمەن و زەمان بخنکێت؟ ئەرێ بە راست ئەمە لەسەر کام ئەستێرەدا دەژین کە سەر و پرچی تۆ پیاوانی هەوەسباز و خۆگر و هەم گۆگرتوو لە شەهوەت رشتندا بەم چەشنە هار و دێری و دڵڵی و دڕەهری بکەن؟ ئاخۆ بە راست دەکرێت بە تەنها بە بینینی سەر و پرچی کەت و بە سەرپشت دەزخ دانەو رەحی تەدا بتەقنەوە؟ تۆ بڵێیت ئەوان و ئەمە جنشینی هەمان ئەستێرە بین؟ ئەمن گومانم هەیە..!
ئاخر حیکمەتی تێدا نییە ئەوانی دیکەی ئیماندار و خوداناس زندەقیان لە پرچ و پەرچەم و زولف و ئۆگریجەی کچان و ژنان بچێت و بتەقن.. ئەویان چ سام و ترس و ‘فەبیا’کە بەرامبەر بە جوانیەک کە یەزدان یانزی سروشت بەخشیویەتی کە بە پەند و حیکمەت نییە.. پەحا و ئەفسووس و جەخار و سەد حەیف و موخابن بە ئەو ئیماندار و بەوادارە بەستەزمانانە!

{پەرچەمی ئاگرین}
چ شەرم و شوورەیی بوو کە پیاوانی ئامەرد و ‘رەبەت’ ئاسا و ئەقڵ لە گوێ زندەقیان چوو لە پای یاخیبوونی چەند تاکێک لە ئۆگریجە و پەرچەمی نەترست، کە گوایە لە ترس و تاوی دزە کردنی زولفی تە لەوەدایە “عەرشی فەلەک” بلەرزێت.. گەرچی ئەویان مەحاڵ و مەحاڵیش نییە. بەڵام.. بەڵام.. لە چاوی پیاوانی دار بەدەست و پاسەوانانی ئاداب و ئاکار ئەتە بوویت بە کانگا و و سەرچاوە و کوانووی گۆکان و تەفان و وێشووم و بووەلەرزە و فیتنە و فەساد و فسق و فجور و فاحیشە، کە بە ئەندازەیەک کوشندە و بڕندە و ترسناک بوویت بە ئەوان کە لەوەدابەت دەزخت لە ئاسمانەوە گواستبێتەوە سەرزەمین و ئەم سەر بە ئەوسەری خیابانەکان، بە رادەیەک کە بە جوانی تە خرۆشان بەدەم هەنگامە و زەبر و زەنگ و خوێن هەڵچوونی ناحەزەکانت کە وەک ئەوە وابوو کە گۆکان و تەفان و زەمین لەرزەیەکت لە ژێر پێیەکانی ئەواندا بەرپا کردبێت.. وای لە پیاوانی زەدە لەرزەک و گرگن و گزگل و تەقیو لە سەبەر و بڕن و بەرامە و نیگا و لەنجەی لەرزەکەمەر و ترپە و تەقەقی کەوش و پەڕاو و حریتە حریت و قاقا و قریوەی لە ناکاوی خانمان.. وای.. وای!
گیانە.. ژینا ـ ی ئازا و جەربەزە و گوەخاتر.. خاترجەم بە کە ئەوە تە بوویت کە بە خوێنی رژوای خۆت ژینی ملیۆنەها بە درە خستەوە،

ئەوانەک کە مردوون و بە خەیان نازانن، ئەوەتا لەسەر خیابانەکاندا مردووەکان ئەوەندە زۆرن کە مەگەر مردووەکانی دیکەی گۆڕستان رابن و بەدار ببڕەوە و میهر بنوێنن کە زیندە مردووەکانی دیکەی ئەم سەردەم و ڕۆژگارە بنێژن. ئەتە بە مەرگی خۆت سەلماندت کە ئەوانی گاگەل و نەرەوز و نەرگەل و هەم کۆگا نەیانزانیوە بژین.. بە هەق واتکرد و وا ژنەوتیت، ئەوانی نابووت و و پۆپووت لە تە پەست و تووڕەن کە سەلماندت ئەمەی نەرینەگەلی ئەم دەڤەرە زیندانین لە پای ئەوەی دەمان بەوە خەشکردووە کە کچەکان و خوشکەکان و ژنەکان و دەستگیرانەکانمان کەیلە و بەندەواری ئەمەن، گوایە ئەمەی کەیلە و ترسنەک تا ئەندازەی مەرگ شاد دەبین گەر ئەوە دەنەو ئەشکەوت و کونجی تاریکی ماڵەکاندا وەک باڵندە و مەلی نەو قەفەز بژین و هەتاویش لێتان نەدات، وەک هوزار و بولبول بخوێنن بە ئەمەی کۆ و گۆ و لاە، کە تا هەنووکە نەمانزانیوە کە ئەوەی گیرخواردوو دەنەو قەفەز و بەندەواری فاقە و تۆپکە و داوی ئەمەدا دەچریکێنن، دەخوێنن، بەڵام هەیهات کە وا نییە و خەمان لە گەلیی دەدەین، ئاخر خە ئەوە ناخوێنن و بگرە چریکە و چەهچەهە و جریوەتان زادەی خەشنوودی نییە، بەڵکو گریان و شیوەنەک و سینەکوتانە بە دیواری قەفەزەکان و دەرگا و پەجەرەی شیشبەندی ناو خانووەکان و ماڵەکان کە بوون بە زیندانی جوانییەکان، چ کەلاوەنشین بن و چ کەشکنشین، کە دیارە ئەمەی نەرگەل و نەرەوزی کەودەن و و نەبان و حەل و یاغنیش دەرکی ناکەین و تەناگەین کە جریوە و چریکەتان خوەناوی جەرگ و کەفچەینی دەبەندی و گرینی ڕەحی پەژموردە و و ژەهراویبوونی خەیاە و خەون و زیندەگیتانە!

{تاریکپەرستەکان}

مەگەر نەتزانیوە کە وەها وەنای ژنان دەکرێت کە چ فریودەر و جادووگەرەکن، کە گوایە ئەوە لەژەر هەر تاڵە مووێکی سەر و پرچتان شەیتانەکتان حەشارداوە، کە ئەگەری فریودانی پیاوە ئیمان تەکمە و هەم لەرزەکەکانتان هەیە، ئەوەیان چ بەوا و ئیمانەکی تەنکەڵ و عەمبارەپەیە کە وا زوو بە دەرکەوتنی پەرچەمی خانمەکی سەلار و سەنگین کە ویقار و شکەیەک لە چاوانی تەدا شەوی دەیجووری ڕەشن دەکردەوە، دە من دلنیام ئەتە دەتزانی کە ئەوان هەترەشیان لەو پەشنگ و تین و تاو و چرایەک چووە کە لە ناو چاوانی تەدا نەو دە و ڕەح و مەشکی تاریکی ئەوانی ڕەناک کردەتەوە، ئەوان کە شەمشەمەکوێرە ئاسا دەگەڵ تاریکی راهاتوون، نەدەکرا ڕەشنایی تە

چاڕ و گۆڕ و خەڵوەت و بیری بۆ بنی نەو گیان و بوونی ئەوان بخاتە بەر دیدەی هەزارەها، کە دوا جار خەت کرد بۆ قوربانی وەک پەروانەی دەوری شەمع و سووتایت تا هیچ نەبێت بۆ تاوەک ڕەحیان ڕەشن بێتەوە، وەلی تۆ چی بکەیت کە ئەوان نەیانەوێت ئەو خەڵوەت و چاڕ و کونە تاریکەی ئەشکەوتی ناو مەشک و دڵ و ڕەحیان ڕەشن بێتەوە، خواستەکی وایان نییە کە ئەو زوڵمەتەی ناو خەیان ببینن کە سیخناخ بووە لە مار و دوپشک و تیغ و زەمهەریر و سەرسەڵ و پاشماوەی سەدەها جەوجانەوەر کە ئافات و وێشووم و زووخاوەک لە کینەبازی و ڕق و ژەهری شاماری حەوت سەریان هەڵگرتووە دەرهەق بە تۆ و هاوتوخم و هاوڕەگەزەکانت، کە ناسڕەون تا بەسەر جوانی تۆ و هاوڕەگەزەکانتدا یەقی نەکەنەوە و نەشڵنەوە!

{نهێنی و تایبەتمەندی گەبەندەک}

ئەڕێ بە ڕاست ئەتۆ بە ئەنقەست ئەو گەبەندەت نایەوە؟ یان خودی ڕەشەبای عەزرەتی و شەیدا بە سەر و سەکوت و قژوقاڵت بوو کە بە هەویای بینینی ئەگریجە و خەت و خاڵت بوو کە وەک شنەبا و شەمامی سەرمەست خەی نواند تا سەری کەت و تاقگەی دارژاوی کەزی و بسکی شاراوە و عەترلیەت ڕابمووسێت و نەوازشت بکات، جوانەوی بەن و بەرامەت لەتەک خەیدا ببات بەو مەرام و نیازەی کە هەرچی کچان و ژنانی شانشینی مەملەکەت هەن لاسایی تۆ بکەنەوە، لەوڵاوە چی نەرگەل و پیاوانی ڕەح کەڵەگایی هەن زەندەقیان بچێت کە ئیدی تەی سەرقافڵەچی و ڕابەر ڕێنوێنی هەمووان دەکەیت کە ناکرێت سەر و پرچیان قژ و کەوو هەبەنن، بەو نیازەی کە ئیدی نەدەکرا ڕشک و ئاسپە و گەنە و زەروو خوێنی پاکیان هەڵمژن!

هەڵکچی ئاسمان.. ئەوەتا بای 'وەشت' هات و لە هەر چوار قوژنەی دونیاوە شنەبای خۆشنوودی و ڕەهاکردنی زولف و بسک و پەرچەم و کەزی ڕاگەیاند، لەنەو ئەو زیندانەی کە تەیکەوتبوون.. ڕەها و سەرفراز بن بە هەتا هەتایە.. تۆ بڵێیت ئەو خەزگەیە بێتە دی؟ ئەڕێ بە ڕاست تۆ بڵێیت نەرگەلەک و ڕەح کەڵەگا ئاسا هەبن کە لە سەدەی بیست و دوو و هەزارەی سێیەمدا بە سیحری ئەو پەرچەم و ئەگریجەیە بکەونە سەر سمکەڵان و حیلاندن چون ئەسپی شێت کە لە ژێر فشاری کوڵانی خوێن و جەشدانی هەوەسی هار و گەگرتنی شادمار و هەم دەمارە دزوولەیەکان تا ئەندازەی زەین و پەین کەویانە خەیان بەلەسە و ڕەها کردبێت؟ خە گەر وا بێت.. مەرجە ببڕنە بیمارستان و تیماری ئەو هەموو بریندە زەر و زەوندەیان بە بکەین کە بێتە کەم و زوون و

تیراوێ و بریەنی هەوکردووە.. لە سەر پێست؟ نا نا نا.. بەڵکو لەسەر پێستی ڕۆح و دڵ و مێخ و گڵێنەی چاوانیان!
وەجا.. خۆ کە ئەگەر ژیان و زیندەگی مەردمگەل ئیمتیحان و تاقیکردنەوە بێت دنیو ئەم دونیایەی خەماندا، پاداشتی چاکە و خراپە لە قیامەتێ بە فەرمانی یەزدان بێت، کەواتە وا ڕەواتر پیاوان بە خێیان کە بە نیازن بە دیداری حەرییەکان و غیلمان شاد بن لە بەهەشتێ.. مەرجە ئەوان چاوانی خێیان دابخەن.. ئەگەر نا..ئەویان چ تاقیکردنەوە و ئیمتیحانێکی ساختە و فشەیە؟ کەواتە چ حیکمەتێکی ئیلاهی تێدایە خانمان بە خاتری نەرینەکان لە کونجی ژوورەوە نیشانە دەرەوە و کە هاتنە دەرەوەش مەرجە نیقاب و بورقا و سەرپۆش و ڕەفتە و لەچک و مانتۆ بپۆشن، گەر وابێت کەواتە بەهەشت بۆچگە لە هەتڵەکی بۆلاشخانە هیچی دیکە نییە!
بە دیدگای من ئەویان تەوسئامێز و پڕ لە موفارەقە و پارادۆکس، پتریش فڕ و تەڵەکەبازی ڕەحمی نەرینە و پیاوسالاریی، گەمەیەکە چەپەڵی دەستەواتخوازی و ئایدیۆلۆژیایەکی سەردەستەیی نەرینەیە کە هەوڵێکی هەزارەها ساڵی بە دواوەیە لە ستەم و چەوساندنەوە و خە زاڵکردنی نەرینە لە ڕەگەی یاسا و ڕەسا و ئەدەبیاتی مەزهەبزەدەیی کە کەی میراتەکە هی نەرینەیە.. نەک مەینە کە ئەویان جێگای گومان و پرسیارە، لە ئاکامدا بەو نیازەش گەیشتوون کە ژنان و کچان کەیلە و ملکەچ و ستەمدیدە بن و بە درۆزایی تەمەن و زەمەن خوون بە سەربەستی و خودگەرایی و سەرخەیبوون نەبینن، کە زادەی مێژوویەکی نایەکسان و ڕاسیستی و نارسیستی نەرینەی تێدا پیادە دەکرێت، بەو مەرجە کەتایی دێت کە ژنان و کچان خاوەن بڕیار و نەخێر خێیان نەبن، لە قەناغی پێوەگەیەوە تا سەریان دێیدا لە بەردی ئەلحەد، ئەوەش وایکردووە کە ئەمەی کەیلە چێژ لە کەیلە بوونی ئەوەدا ببینین کە ئەویان مەحاڵە، چونکە دوو کەیلە ناتوانن لە ئەلفوبای خۆشەویستی و ئەوین و ڤیان و میهر و سەزداری تێبگەن و پێیبگەن.. ئاخر مەحاڵە کەیلە و بەندەوار و دیلی بەندوباوی یاسا و ڕەسا و نەریتی کۆنەپەرستانە بتوانن کەیلە و بەندەواری ژەر چنگ و کۆبڵەی خێیان ڕەها و ئازاد بکەن.. کە ئەویان کرێکی بەدبەختی نەرینەکانی ئەم شانشینەیە!
یانێ بە دیدگا و قەولی ئەوان ئەویان فیتی شەیتان بووە کە فریوی داویت سەرپۆشکێت دابخزێت و تۆندی نەکەیتەوە، یانێ ماندووی سەفەر بوویت و شکێت و پەرزە لەبەاو، پاسدارانی کەودەن و یاساوەکانی ئاکار و ئاداب و پاسەوانانی ناوگەڵ دوچاری هیستیریا بووبن، ئاخر دەکرێت ئەوانی کەودەن و یاغنیش وایان مەزەندە کردبێت کە ئاسمانی شین: ڕەش داگەڵابێت لە تاو ئەو گوناهە کەبیرەیی تە

کە دڵزەخ وفیردەوس لە جەگەی خەیاندا لەق و لەق بووبن، چونکە ئەگەری ئەوە زۆرە کە فریشتەکان سەرتاتکەیان کردبێت، بەباک لە ماجەرای دونیا و مەردمگەلی تلاوە بە دەست گرفتی لە بن نەهاتووی شەڕ و شۆڕی هەزارەها هابیل و قابیل، سەرباری کوشتارگا نەبڕاوەکان و ئەفسانەی ململانێی ئیبلیس بەرامبەر ملیۆنەها بە مەرجی فریودانی مەردمگەل کە هەوو لە خراپە بن و پشت لە چاکەکاری، بە واتا ئاسمانێکی بەباک یان سەرقاڵ بەو خوێنبارانەی کە ئەم سەرزەمینەی بەگەن و پیر و لەوتاوی کردووە، لەوێتەی "عیسای مەسیح" بەسەر خاچەوە چوارمێخەی کشراوە خوێنبارانە، کە تا هێنووکەش نە دابەزیوە و نە ئاسمانیش بە بارگای باری تەعالا هێیکەشاوەتەوە!

{خانمکی تەنیا دەنەو جەنگەدا}

ڕەحی ڕەوان.. ژینا.. کەواتە کە فریای تە بکەوێت کە ئاسمان سەرقاڵ و پشوحاڵ و شپرزە بێت، نەکا کەشتیەکەی "نوح" بە خەی و سەرنشینکانەوە زەریا هەیلووشێت، سەراسیمە بەو هەموو زەمین لەرزە و گەکان و بورکان و جەرەها دەرد و نەخۆشی کوشندە کە مەردمگەلی گیردە کردووە، کەچی.. کەچی تە بەباک لەوەی سەرپشێ و ڕەفتەکێت 'با' دەیبات و فریشتەکان لە خێت تووە و تەراو دەکەیت، هاوکات ئیسرافیل و جیبرائیل و عزرائیل و ڕەزوان چاوانی خەیان نووقاندووە لە ترس و تاوی ئەو دیمەنەی تە تیایدا گیردەیت و هەم ئازا و جەربەزە، کەچی ئەوە تە بووێت 'ژینا'ی هەور و سەلار، لە بری ترس و تەقین، ئەوەندە چاو قایم بووێت.. یان هەر خوو و خدەی خێت بووە کە خەندەلەو بووێت و سەانە سەانە پیادەوی هەنگاوت ناوە و ڕەدووی سەرپشکێت نەکەوتووێت، لەولاوە ناچار و سیاچارە و لەرزە لەو بوون فریشتەکان لە حەوتەمین تەبەقەی ئاسمانە، پاسداران و یاساوەانی داربەدەست ناحەز بە جوانی و بۆریت بە رادەیەک شێتگیر بوون کە وەک ئەوەی تە هەشکەکا بیت و بتکوتن و بتکوتن تا هەناسە لەبڕبڕان!

ئیدی تەنگەتاوتر بوون یاساوەکانی ڕەوشتمەندی عەمبارپە کە بە هەق مەخلووقاتی زەندەقچوو بوون لەبەردەم ئارامی و دڵەری تە و هەم پەرکەمدار و 'فە' لەهاتوو لە تاو شەنگی و زیبایێت، ناچار بە پەلەپروزە و یەکاندەردوو وەخەکەوتن و هەڵقەیان بەست و پژدەنەیەکی بازنەیی و بەندیان سازکرد بە قەد بالای تە و بە پێچ و لوول وەک خەمی ناقەبات لە ساتەوەختی شکانی شکەمەندی کچانێت لەژێر زەبر و زەنگی دەندانەی پیاوانی مەزهەبزەدەی بە مەزاب و مەڵا و ترسنەک!

چما نەتدەزانی توخمی نەرینەگەلی ناوگە برسی بە بینینی پێچ و لوولی قەفی کەزی و بسکی تە خوێنیان دەکوێت و ئاگرەک دەنەو

شادەمار و دەمارە دزوولەییەکانیاندا بەرپا دەبێت کە لەوەدایە کەپە و بەسەی هەیساوی بگاتە دارستانەکانی سەرزەمین و باخەکان و لالەزار و باخی نەو فیردەوس کە تۆ و وشك پێکەا بسووتێنن؟
چما نەتدەزانی کە پاسەوانانی دەوری دامەن و تەشک و تیرەژ و قەد و باڵەای تە وەک گیانداری کەوی و دەندەکان و سمدارەکانی دیکە کە هەوە ئەسپی شێت ئاسا سمکەڵان دەکەن لەتاو هەوەسی هار و شەهوەتی دەنەو خوێندا گەگرتوو، قەستیانە خەیان ببن بە قامچی و تیغ و شمشێری زولفەقار و قەممەی دووەم کە خوێنمژانە و سادیستانە لە سەد لاوە لێت و کوتت بکەن و.. هەشتا ئەخەی ناکەن؟ ئەوان بە تەنها بە بینینی خوێن و فرمێسک و ئارەقەی هەش ئەرگازم دەبن و بەس!
چ غەمناکە دیمەنی گەلەگورگ و کارئاسکەکی سرک و تەنیا و بێچارە دەنەو جەنگەدا، جەنگەی سەدەی بیست و دوو و هەزارەی سێیەمینی "هەشهەاتی ناوەراست" کە تیایدا رەحەکان پڕمووردە و تاریک و سام لێنیشتوو.. بگرە تاریکترە لەوەی کە چاو بتوانێت چاو ببینێت.. ئەمەیان چ گورگستانێکە.. ئیلاهی؟
چما ئەتە نەتدەزانی کە کچەزای 'حەوا'یت کە گوایە 'ئادەم'ی فریوداوە و بەباکانە لە درەختی حەرام و قەدەغەکراوی خواردووە. بەڵێ ئەوە ئەتەی کە لاسایی دایکە 'حەوا'ت کردەتەوە و سەرپێچی دەکەیت و هەم پە بە زارت خەندەلەوانە سەوکە دەکرمێنیت و هەم سەرپێش دەدەیتە دەست 'با' و گەژەنی گەردەلوولەوە!
چما ئەتە نەتدەزانی دایکانی من و تە و هەزارەها بە سەدەها جار و بار بەردەوام بە ترسەوە بە کچەکانی خەیان دەگوت. "سەرت داپۆشە.. کەشت داپۆشە.. با دامەنی کراسەکەت تا سەر گەزینگ بێت.. مەمکەکانت بشارەوە.. قریوە و قاقا و خەنینت نەیێت و مەرگ دەنێت، خێت تاس و لووس مەدە و خە مەازەنەوە، بەدەم رەیشتن و پیادەڕۆیێوە ئاوە مەدەرەوە، زار و دەمت بشارەوە کە نان دەخەیت ئەو کاتەی پیاوان دیارن، ترپە و تەقەی کەوشەکانت نەیێت.. گەر نا.. نەرەوز وەک گەلەگورگ گەمارەت دەدەن و و و...هتد.
بە راست ئەمەیان جەنگەڕێیان دونیایەکی تازە؟ چما ئەتە نەتزانیوە کە یاساوەکانی دەوری خەون و خەیاڵ و خولیاکانت تەیان بە نەچیرەک زانیوە کە راوی بکەن و پەستەکەی بگروێنن کە بە هەق گرواندویانە، چونکە تە کچە ئازاکەی دایکە "حەوا" بوویت و گوێت بە ترپەی دڵی خێت شل کردووە.. نەک بە تەنها شەیتان، ئەگەر نا.. وا بەباکانە سەرپێشکەت نەدەدایە دەست رەشەبایەک یان گەردەلوولێک.. ئەوان بە هەویای ئەو خەونەوە تەیان راو کرد کە دەستیان سووز دەبێت و ئەوسا بەهەشت یەک بست لەیانەوە نزیکتر دەبێتەوە و ئەتەش کە گوایە شەریک و هاوشانی شەیتانی، گەمەی خێت دەکەیت و سزا و باجەکەی دەدەیت..

سزا و باجێک کە لەوانەوە لە جوانی و شکۆمەندی کە من دەنیام حەریەکان لاسایی تە دەکەنەوە و بۆز لەو داربەدەستانە دەکەنەوە کە تیان وەها ئیشکەنجە داوە کە بیرت بچێتەوە هەناسە بدەیت.. هەناسە و بەس!
چما نەتدەزانی بۆچی دایکانمان سەد بارەیان دەکردەوە بە چرپەوە کە ئەوە.. کچانی ‘حەوا’ لە پەراسووی چەپ و هەم خوار و خێچی ‘ئادەم’ دروست بوون و تا قیامەت راست و ڕێک نابنەوە.. هەر بۆیە لەسەر هەر سیلەی کەمان و گەرستانێک و جادەیەک پیاوان و لاوانی داربەدەست وەک ئەرژەنگ وەستاون، کە لە شمشێر بەندەتر قیت و قەز وەستاون بە ناوی چاودێری خراپە و چاکەکاری خەڵکی، کە گەرەکە بە هەر هەڵە و پەڵە و کەتنێک و سووکە گوناهێک بە دار و مەترەق و تەڵا و قامچی و قیرپاچ و شەڵاق نیوە مردووتان بکەن، بۆ نیازی ڕێک و راستتان بکەنەوە، ئەی دایکە نەیچرپاند بە گوێی تەدا کە هەر هەوێی راستکردنەوەیەک خوێنی جەرگە و شکانی شکۆمەندی و گەبەند و رسوایی بە دواوەیە کچەکەم، کە زادەی میراتەکە کە زەر قورسە کەسمان بیزانین کەی دەستی پێکردووە و کەی کەتایی دێت و گەڵە بە گەڵە دەبێت.. خە گەر بشیزانین پەمان شەرمە بیدرکێنین، چونکە پیشەسازی و بەرهەمی دەست و فیکری ئەمەیە.. ئەمەی چی و چی و چی؟ خەتان ناوی بنێن!

{ژینا.. هە قەقنەس ــ کەی ئەمە}
مەگەر هەر هەموومان نەمانبیستووە کە لە ناوئاخنی ئەدەبیاتی “ئیسرا و میعراج”دا هاتووە و جاخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە زەرینەی ‘ئەهلی دۆزەخ’ ژنان بوون لە پای ئەوەی هاوڕێگەزکانی تە بە هەمیشە نزیکن لە خراپەکاری و دوورن لە چاکەکاری، گوایە لە دۆزەخیشدا بە قژ و قاڵی خەیانەوە هەڵواسراون.. بە ڕاستە.. دیسانەوە..؟
جا.. خە ئەوان بەبەخت زەر زووتر دەنەو دۆزەخدا ژیان و هەم مردن.. من بەگەم هەیە و گەواهی دەدەم کە پلکە ‘زارە’ دایکم و پەنج خوشکی خەم و سەرباری کچان و ژنانی گەڵەک چلەن دەسووتان.. ئاخە بەس من ئەو ئاگرەم بینیوە یان هەموو نەرینەکانی گەڵەک و شار بینیویانە؟ نازانم.. بەڵام دایکان و خوشکان و کچان و ژنان ئەوەندە شکۆمەند بوون کە دوای هەر سووتانێك ئازایانە وەک باڵندەی ئەفسانەیی “قەقنەس” ئاسا دەنەو خەڵمشی خەیان سەر لە نوە رادەبوون و هەڵدەستانەوە و زیندوو دەبوونەوە.. ئاخر سەز و بەزەیی و میهری ژنانە و دایکانە و خوشکانەی خەیان دەنواند کە هاوخەم و

سەزیاری ئەمەی نەرینە بوون و ببن، کە نەکا ئەوانی قسەوح و غەمناک و پرسەدار و تەنیا بکەون.. ئەویان چ قوربانیدان و جوانی و رەحمکی سەرکەش کە تا ئاسمان خواهانە و ژنانە و کچانەیە کە ئەمەی نەرینە نایبینین.. نایبینین.. بە کە و کەی و بە کوڕ بووین.. ئیلاهی؟!

ژینا.. ژینای ژن و ژیان و ئازادی و شکەمەندی و بوێری.. لەوش قەباحەتر و ترسناکتر و گوناهەکی کەبیرەتر و رەشتر ئەوەبوو کە ئەگەر سزای تەدان و نەتکەن بە نموونە و پەندی زەمانە، چوغل و تەمبەت نەکەن بە توندکردنی سەرپشکەت، ئەوسا کچانی هاوتەمانی تەش سایلی تە سەرکەت و ئاهاو واها دەبن و ئیدی پیاوانی چاوچەس و ناوگە برسی دوچاری نەزەری حەرام دەکەن، لەوش کوشندەتر ئەویە کە ئەو بپرسن و گومان بکەن کە بچی دەبەت ئیمانی پیاوە سمە بابەکان ئەوەندە تەنکەە و لەرزەک و چروک بەت؟ بچی مەرجە لەرزەکی ئیمانی ئەوان یان تەکمەیی دینەکەیان لەسەر بە دیارکەوتنی پەرچەم یان داپشینی بسک و کەزی ئەمە پابەند و وەستابیت کە بە هەمیشە پەوانە بەت بە وەدەستهەنانی بەهەشت و دووربوون لە دەزەخ؟

ژینای.. دەرە ژین و نیشتەجە دەنەو رەحی هەموماندا کە دەزانم ئەویانت بەسە.. ئەتە چیت کرد گیانی پەژموردەی گیانان، چلەن وا ئاسان هەوەسی پاسدارانی دار بەدەستی ئەخلاقەت ئاگر داوە بە ئەندازەی دەیری و دەللی بوونی فریشتەکانی ئاسمان لە تاو ئیرەیی و بەغالەت بردن بە جوانییە ئەفسوونبار و و رەحی 'بەور' ئاسات.. گەرچی مەرگهەنیش بووبەت؟ ئاخر پاسەوانانی ناموسپەرست مەزەندە و ترسی ئەویان هەیە کە بە هەزارەها فریشتەی دەوری عەرش و مەلەکووت پایەستی لەبکەن و بتەکنەوە، لە گوینە کە هەندەکیان لە تین و تاو و ترسەکی پەنهان کە تە بەرپات کردووە.. پەە و باڵیان هەوەرەت و ئیدی چیدیکە نەبنەوە فریشتەگەلی دەوری عەرشی یەزدان، بە هەزارەهاش لە تەک حەرییە زەدە نازدارەکان، هەم لە تاو بەباکی تە و نەترسانت لە ئاگری جەهەننەم سەمای چاوانیان بەژەت و کوڕ بن، ئاخر فەرمانە کە نەدەکرا فریشتە نەروزەکانی ئاسمان و هەم سەرزەمین یەکاندەردوو بە شەوارە بکەون ئەو کاتەی پەکەا مەست و حەیرانت دەبن کە ئاوە لە تە دەدانەوە بە جەرەک کە کەیل و کاس ببن کە وەک گەداکان سوالی خەندیەک و نیگایەک و ناز و هەوایەکی تە بکەن، وای.. وای.. ئەویان چ ئابووچوونەک بوو کە فیز و شکەی خەیان لە بەردمی خانمەەیەکدا دەەاند؟!

{ خون و خیانەکی خوناوی}
چما ئتە نتدزانی کە لە شانشینی بە خیانە و خونکاندا.. خون بینین و خیانی فین سزاکی خونی سر؟ هە نازنینی هر هموومان مراقی ئوماندە و بە ئقرین.. ئاخر چۆن ئتە لە شوی دیجوردا وک چرا دادگیرستە کە هر هموان عیب و عورت و چهری ئرژنگ ئاسای خیان ببینن لە مملکتک کە هر خونکی سرکش و سرکش بە خی پینی سر و خە سپاردنە بە دزخ لسر دستی ئوانی ناحز بە خونی شکرە کنیشکک؟
هە 'شهرزاد' کی ئمە.. چما ئتە نتدزانی کە ئاخوندکان نابینان و هر خونکی رنگینی کچە رنگاوێک و شکرژنک زندقیان دبات، دە ئاخر دزانی یان نا کە بینینی خون بە رژی رناک لای شمشمە کورکان چ گوناهکی کبیرێ، تی خشخوان و سراسیمە بە داستانی "هزار و یک شو" کە 'شهریار'ی مست و مێزدە کردبت و جوانی تە ئفسوون و سیحری حیکایت و داستانکانی تا دوا پندی پە لە تانوپۆ و گرچن بیبات و بدم زرنگانوی زنگووی دنگی تی خشخوان خو بیباتو.. ئیدی بە همیشە و بە هتاهتایە 'شهریار' شیدا و دوانە و گیردتە و ناتوانت سرت ببت و بتکوژت وک هزارها لە هاورگزی تە، لە پای بیانوویک کە تا هنووکش دیار نیە.. تاکە بیانوویک خونخری پادشاکان و پیاوکان بوو کە بە همیشە خوانی خوناوی 'ئرگازم' و سرمست و شادی کردوون، ئیدی تی ئفسوونگر هاتیت و بە گانوی داستانکان "شهریار"ت سرسام و حیران و هگری خت کرد و مرگی دیکی هاورگزکی خت راگرت، 'شهریار' بە ئندازیک شاد بوو کە شوکیان عاشقانە نک شاهانە خواستی ئو بوو کە ئیدی سرپشکت فە بدیت.. ئیدی خت رها و سرفراز کرد، چونکە جوانی و زرنگی و ئفسوونی جادووگرانت بوو کە ئو خونخریی 'شهریار'ی بنبە بکات.
ئتە نتزانی کە ئوشیان پیاوە سادیست و خونخرکانی مملکتی شت و داغان و غمگین کرد و کستیان کوت کە پادشا دستبرداری خونخری کچان و خانمان ببت.. پیاوانی مست و خشنوود و ئاسوودە بە خوانی خونای و خیاکوز لنگان گیانی خشخوانی کلکوت ئارام بیت بوی کە 'شهریار' دستی لە خون پاک بکاتو و بیشوات.. بگش یویە کە تا هنووکش خونبارانە و شانشینی پرسە و واویلا و مرگساتە.. هە جوانە!
بنام ئو تیت کە هزارها داستان و سرگوزشتە و پند و بیت و

بالەڕ و هیکایەت و چیرۆک و ڕەمانت بۆ ئەمڕۆ بەجێهێشتووە و تازە فرچکمان پێوە گرتووە و میراتگری ئەمکداری جوانی و میهر و شکۆمەندی و ئازایەتی و زرنگی تێین.. بۆ قوربان.. شەو و شەوگارت شاد و ئەرخەیان و ئارام بنوو کە ئەمشەو و تا سەدەها شەوی دیکە هەر هەموومان بەدار و ئێشگر و دڵرگاوان و پاسەوانی خێت و خولیا و خەیاڵ غایەڵ و خەونە شیرینەکانی تێین بۆ درێژایی زەمەن و تەمەن.. هەڕ 'قەقنەس'ێ تاقانە و ئازاکەی هەر هەموومان..!

(سەرەتای پایزی/٢٠٢٢)

- پەراوێز: ـ
  - قەقنەس: قەقنەس (بە ئینگلیزی:Phoenix، گریکی دێرین: Φοῖνιξ، بە فارسی: ققنوس، عەرەبی: العنقاء)، باڵندەیەکی خەیاڵی و ئەفسانەئامێز کە بەروارد دەکرێت بۆ جارەها باڵندەی دیکەی ڕاستقینە، باسی لێکراوە دەنێو داستانێ کۆنکانی عەرەب وەکو سەرچێیەکانی سندیباد و داستانی 'هەزار و یەک شەو'، بەگشتیی لەنێو داستانێ فارسی و ڕەمانی و گریکی و میسڕی و چینییەکاندا هەبووە. قەقنەس، وەکو بەچووی باڵندەیەکی پیرەز لەنێو داستانەکاندا چاوی لێکراوە. باڵندەیەکە لەسەر هێلکەکەی دەنیشێت تاوەکو دەتروکێت، لە کاتی تروکاندا ئاوەندێ بە خێشیەوە بە بەچوکەی دەخوەنێت و پوش و پەڵاش لە دەوری خێی کەدکاتەوە تاوەکو پوشکان ئاگر دەگرن و خێیشی دەسوتێت، جا ئەو بەچووی کە لە هێلکەکە دەتروکێت، پاشانیش دەبەتەوە بە دایکانێ. دیارە سەرچاوەی دیکە ئاماژە بەوە دەدەن کە خودی" قەقنەس" تاکە باڵندەیەکی ئەفسووناوییە کە پێشبینی مەرگی خێی بکات، گوایە سەروەختی گیانەڵا پووش و پەڵاش کە دەکاتەوە کە ئاگر دەگریت و قەقنەسەکە دەسووتێت بە پەرجووکی دەگمەن و ئەفسانەئامێز دەنێو خەڵمێشی خێیدا کە زادەی موعجیزەیەکی ئەفسانەئامێز زیندوو دەبەتەوە.
  - بەور: سەر بە خەزانی پەنگۆ، هەندەک جاریش وەک مەچکەی پەنگ چاوی لێدەکرێت.
  - تەوار: مەینەی باز یان بازی مەچکە. (سەرەتای پایزی/٢٠٢٢) "شەڕی پلکە زارە"

ئیمان و ئایین.. هیوا محەمەد ئەمین

چوون و هاوکار بۆنەو دوو دنیا ی (ئیمان) و (ئایین) ، بەپۆیست دەگەینە بەردەم دوو شایان ی ئاراستە جیاواز و دوو ئاست ی جیاواز لە تێگەیشتن بە دوو چەمک و دوو جیهان ی دژبەیەک و ناتەبا لە دنیا ی وێنە ، ئامانج و ماهیەتەکان ی ئیمان و ئایین . پۆیستە بگوترێت ، کە ئیمان و ئایین لە شێوە و هۆکار ی دەروەیان دا وەک تەواوکەر و پێکهاتەیەک ی دانەبراو ی ئەرگانیکیی ، و دیمەنێک لە یەکگرتویی دوو دنیا ی ڕۆح و جەستە خەیان وێنا دەکەن ، بەڵام لە ڕوانگە ی ئیمان بە هۆش و بڕها ی مرۆڤ ، و لە دیدگە ی لۆژیک (مەنتیق) بە پێیوەندیی نێوان دیاردەکان ، و بە هەمان شێوەش باری ئاگایی مرۆڤ دا ، دەشێت دوو جیهان ی پێچەوانە و دژبەیەکیش بن .

لەڕە دا خانەبەندیکردن و کەشان ی هەڵە ی جیاکارەوە لە نێوان دوو دیاردە ی ئیمان و ئایین ، نابێت بمانگەیەنێتە باوەڕێک کە ئەنجام و ئامانج لەم نوسینە ، هاوەدانێک ی بێئینسافانە و ئاراستەکراوانەیە دژ بە بنەما نەریتیی و ئەخلاقییەکان ! بەڵکو لە سەنگە ی باوەڕبوون بە ئازادیی تاکەکەسیی و دنیابینیی خەڵک ، ماف بەخەم دەدەم ، کە هەم بە دنیا ی ئیمان ئاشنا ببم هەمیش لێکدانەوەیەک ی نەژدارپانە بکەم لەپێناوی جیاکردنەوە ی دوو جەستە ی پێکەوەلکێنراو ی جەستەیەک ی جمکدار ، کە هەم ئازار پێکەوە دەچەژن و هەمیش پێکەوە هەڵناکەن .

ئیمان لە پانتایی چەمک ، مانا و دنیابینیی خۆی دا بە بوون ، هۆش ، نرخ و بڕها ی مرۆڤ ، بەسنور و بێکۆتایە کە دەشێت بوعد ، شوێنپێ ، کارلێککردن و کاریگەرییەکانی ئەو لە نەو جیهانی بێکۆتا ی سروشت و دنیایەک ی گەردونیی دا پێیدەز بکەین. دواجار بەڵام ، نە ئیمان بەبێ بوون ی مرۆڤ توانا ی ئەوە ی دەبێت خۆی وەک جیهانێک ی سەربەخۆ و بەرفراوان بسەلمێنێت ، نە مرۆڤیش بەبێ (ئیمان) کە زادە ی سروشت ، تایبەتمەندیی و سیفاتێک ی گەردونییە دەتوانێت ئاودیو ی جیهانێک ی بەرزتر و باڵاتر لە دنیا ی هۆش و فزیەت ببێت ، دواجار لەکوێ دا مرۆڤ بوون و ئامادەیی هەبێت ، لەوێش دا

ئیمان بوون ی هەیە . پرسیار لەرە دا ئەوەیە کە ، ئایا ئیمان خۆی چیە و هەڵگر ی چ خاسیەت یان تایبەتمەندییەکە ؟ لەرەبەدواوە هەوڵدەدەم لەبچمە نێو دنیا ی ئیمان ، تاکو بەرچاوونیەک یان تواناییەک ببەخشم بە شەوێک لە پێناسەکردن ی ئیمان . لەڕاستیی دا (ئیمان) دیاردەیەک نیە کە لەدەرەوە یان ئەودیو ی سروشتەوە سەرچاوە ی گرتبێت ، هەزەک ی سروشیی (وەحیی) نیە ، کە توانایی خەبەرجەستەکردن ی لە غەیبیات و ئاسمانەوە وەرگرتبێت، بەهەمانشێوەش نە عەقیدە و باوەڕ نە کار و پەسەیەک ی داهێنان ی عەقڵانییش ، بەڵکو پەداویستیەک ی وەحیی و بابەتەک ی سروشت _ مرۆڤایەتییە کە لەڕێگەیەوە وەڵامەک بە خواست ، ئارەزو ، خولیا ، پرسیار و گومانەکان ی مرۆڤ دەداتەوە . ئیمان هەزەک ی نادیار ، شاراوە و نامادییە ، کە سەرچاوە ی هەز ، توانایی و بوونی خۆی لە دنیا ی سروشت وەک کەیەک ی گەردونیی ، بەدەستدەهێنێت . ئیمان لەڕێگە ی پابەندبوون بە (ئایین) ەک ی دیاریکراوەوە مەیسەر نیە ، بەڵکو پەسەیەکی درێژخایان ی تاکەکەسیی و جەرەک لە دیاردە ی هوشیاریی مرۆڤ ، کە لە ڕێوتی تەکەشانێکی مەعنەویی دا بەدەستدێت ، دواجار ئیمان هەزەک ی ناکیبەخش و توانابەخشە کە تەکانێک بە مرۆڤ دەدات بۆ ئاودیکردنی بەرەو دنیایەک ی فراوانتر و نوێتر ، دنیایەک کە وێنەیەک ی واقیعیی و ناوەڕۆکەک ی بەهادارتر بە بوون ی مرۆڤ دەبەخشێت . لەم دنیا نوێیە و لەم هەلومەرجە دا ئیمان دەبێتە ڕوگە (قیبلە) یەک ی شەقڵەدراو بە ناکیی و چرایەک کە لە سادەترین چەمک ، مانا و پێناسە ی خۆی دا گەیاندن ی مرۆڤ بە جەرەک لە متمانە ، ئارامیی ئاسودەیی ، دڵنیایی ڕەح و یەقینێک ی کرداریی ، دواجار ئامانجەکان هەرچیەک بن ، دڵشێن بەڵام دیوەک ی گەش و ڕوناک بن لە جیهان و پەڕۆژە بەکەتا و نەبەڕاوەکە ی ئیمان . سوکرات بە هەڵ نەبوو کە لە دواساتەکانی ژیانی دا بە قوتابیەکانی دەگووت : بەهێن با مەرگی خەم لە ئارامیی و ئاسودەیی دا بەجێبگەڵنم . لەرە دا بەڵام دوائامانج لە ئیمان دا ، تەنیا لە گەیشتن بە مانزگە ی ئارامیی و ئاسودەیی ڕەحی مرۆڤ نیە ، دوافرمان ، ئەرك و بەیاریش لە ڕاپەاندن و فەرمانکردن بە چاکە و نەهیکردن لە خراپە نیە ، بەڵکو هەکار و بزوێنەر ی هەز ی هاوسەنگکردن و گەاندنەوە ی سروشتی مرۆڤبوونە لە مرۆڤ دا . کەواتە لەرە دا ئیمان چیە ؟! لەڕاستیی دا ئیمان لە زات و سروشتی خۆی دا نە ئەرکە و نە ئەخلاق ، بەڵام کاتەك ئیمان مرۆڤ ئاودیوی جیهانێک ی ناکتر ، کامڵتر و نوێتر دەکات ، ئەوکات مرۆڤ ڕوبەڕوی هەستی بەرپرسیاریی و لێپرسراوێتیەکی ئەخلاقیی بەرامبەر ئاکار و کردەوەکانی دەکاتەوە ، واتا کاتەک ئیمان هەست ، ئارەزو و غەریزە

ی ئاژەڵیی مرۆڤ دەگەڵ ئەندێشەی ئاستەکی باڵاتر لە عەقڵ ، هۆش و وێژدان ، ئەوکات ئەرکی سەرشانی مرۆڤە کە کانت ئاسایی ، ئەخلاقییانە بژێت ، نیچەش لەخۆا نەیگوتووە ، کە مرۆڤ لە نێوان ی غەریزە ی مرۆڤایەتیی و ئاژەڵیی دا گیریخواردووە .

ئیمان بەئاوەڵی کاریگەر و هۆناکیبەخش بێت ، دەبێت خۆی لە پانتایی ژینگە و هەڵومەرجەکی ئازادتر ، فراوانتر و دوور لە تەون ی چەقبەستویی دا ببینێتەوە ، واتا پێویستە ئیمان نەک بەتەنیا وەڵامدەرەوە ی دنیا ی ڕاحیی ، غەریزیی ، ویست ، خواست و ئارەزووە مرۆڤایەتییەکان بێت ، بەڵکو بەهەمان شێوەش و بڕایەنی کەمەوە وەڵامدەرەوەیەکی جیددی بە ئاو قەرت ، بڕبەست ، ئاژەزیی ، کێشە دەروونیی و کەمەڵایەتییانەش بێت ، کە مرۆڤ لەگەڵیان دا دەستوێخەن دژێت ، بەجۆرێک ی دی ، واتا ئیمان چەندێک پێوەست و پابەند بە دنیا ی واقیع و دەوروبەرەوە هەبێت ، هەندێش وەنەکانی ئاو ، واتا ئیمان هۆنتر و گەشتر دەردەکەون . زەدەڵەیی نابێت ئاگەڵ باوەڕمان بەوە هەبێت ، کە بەئاوەی ئیمان لە ناخ ی مرۆڤ دا بە حەقیقەت ی ئەبەدیی و ئادە و ڕاژە ی پێویست ی کامبووون ی خۆی بگات ، دەبێت چەشنەك نزیکیی و تەکەبووون ی لەگەڵ دنیاکان ی فیساگەرس ، یەشار کەمال ، سپینۆزا ، ئاینشتاین ، کاڵ مارکس و ... تاد هەیت ! ئەم جۆرە لە تەکەبووون ، نزیکیی و بەیەکداچوونانە ، پرشنگیی هۆناکایی و هەز ی ڕاڕ و کاریگەریی ئیمان بەهێزتر و کاریگەرتر دەکات . لەم سۆنگە و تەوانینەوە بە ئیمان دەگەینە ئاو باوەڕی کە ئیمان و جیهان ی مادە لە ئاقار ، هوبێ و پانتایی خواست و ئامانجە مرۆڤایەتییەکان دا پێچوانە ، ناکەك و دژبەیەك نین ، بەڵام دەریایەک لە بڕبەست و کێشە هەنە . بە ئازادکردن ی ئیمان لەو بڕبەست و تەنگژانە و ڕزگارکردن ی ئیمان لە پێخوستکردنی فراوانترکردن ی پانتایی جموجۆڵ ، چالاکیی ، زیندوەتیی ، وزە و کاریگەریەکانی ئاو ، پێویست دەکات جۆرێک هاوسەنگیی لەنێوان مرۆڤ و ئیمان دا بێتە کایەوە ! واتا لایەک ئیمان هۆناکیبەخش و لایەکی تریشەوە مرۆڤ بەهەی ئاو هۆناکیبەوە دەبێت خۆی لە شیو و دۆ و دیو ی تاریك ی مادە و خۆیستیی بەهێنەدەرەوە ، تاکو سەرئەجام مرۆڤ بتوانێت ببێتە بەشێك لەو هەز ی هۆناکیی و سیستەم ی ، کە جیهان ی سروشت و گەردون ی لەسەربنیاتناوە .

ئیمان هەز یان مەملەکەتێک ی دەستێیشتو ی دەستێات و فەرمانڕەوایی پاشایی نیە ، کە بوون ، چەمك و ماناکانی خۆی لە ئاودیوی سروشتەوە حەشاردابێت ، لەقاڵبدانی دەق ، باوەڕ ، عەقیدە و مەزهەبکێش نیە کە پیرزبکرێت و بپەرستێت ، بەڵکو هەز ی ئیلهامێك ی بەکۆتایە کە پەیام و ئامانجەکە ی گەیاندن ی مرۆڤ بە

پلەیەکی باڵاتر لە فەزیلەت و باڵابردن ی هۆشت ، کردار و ویژدانی ئەو تاکو پلە ی هسکان (کەمال) ، کە دواجار گەیاندن ی مرۆڤ بە یەزدان ؟! ئەرستە : (لە هەمووشتێك دا بزوێنەرێك ی سەیر مرۆڤ بەرەو ئاقار ی کامڵبوون دەبات) .ئەم شەوە و شەوازە لە ئیمانداریی و خەبارگاویکردن بە هۆناکایی ، سیفەت و ئیلهام ی یەزدان ، خەبەخە پەیوەندیی و هاوسەنگیێك ی نوە لە سروشت ی پەیوەندیکانی نەوان مرۆڤ و یەزدان بەرهەمدەهێنەت . ئاڵەرداییە کە چیتر نە هەش و ئاگایی مرۆڤ لە یەزدان دادەبڕێت نە بووئی یەزدان ، تایبەتمەندیی و سیفات ی ئەویش لە مرۆڤ دا موستەحیل دەبەت ، واتا کار و پەڕۆکە ی ئیمان بە دروستبوون ی مرۆڤ ی یەزدانیی کۆتایی دەت . لە کەش و هەلومەرجێك ی وەهادایە ، کە هەبەتە مرۆڤ دەگاتە دواپلە ی هۆشت و فەزیلەت ی هەرباڵا ، واتا دواپلە ی مرۆقبوون ، بەجەرێك ی دی : دەبەتە مرۆڤ ی ئیماندار .
لەرە دا من بەئەوەی ئاقار ی تێگەیشتن ، لێکدانەوە و شەڤکەم بەرەو بەشی دووهەم ی باسکەم کە (ئایین) ە بەئاژووم ، بەپەویست ئەو پرسیارەش دەتەگەڕە ، کە ئایا ئایین چیە و چ جۆرێك لەم نەوەندە دا دەگەڕێت ؟!! ئەگەر ئیمان بریتیبەت لە پەیوەندیێك ی ناوەکیی ، نامادیی ، ناهەستپێکراو وشەوە ناڕاستەوخە ی نەوان مرۆڤ و یەزدان ، ئەوا ئە ی ئایین ، پەیوەستکردن و پابەندکردنی مرۆڤ و یەزدانە لەژیر هەلومەرجێك ی دیاریێکراو و جیهانێك ی سنوردارکراو بەیەکتریی . ئەم شەواز و هۆخسارە لە پەیوەندکردن و پابەندکردنانە ، دەبنە هەکارێك ی بە وەرچەرخان و گەڕانکاریێکی نوە لەدروستکردن ی پەیوەندیی نەوان مرۆڤ و یەزدان ، تاکو ئادە ی کردنەوە ی چەندین دەرگە و دەروازە ی کۆشدار و پەئاڵەزیی بەووی پەیوەندیەکان ی نەوان ئیمان و مرۆڤ دا ؟! ئایین چەندێك پەیوەندیەکان ی نەوان مرۆڤ و یەزدان لە دید ، تەوانین ، جیهان ی سنوردارەتیی ، سەپاندن ی مەرج و قەتیسکردنی لە چوارچەوە ی شوێن و کات دا پابەند بەیەکتر دەکات ، بەهەمانشەوش مرۆڤ پابەند بەو یاسا و هۆسایانەوە دەکات کە دەکەونە دەرەوە ی سروشت ی ئاستەقینە ی مرۆڤ ، واتا دەرەوە ی بازنە ی ئیمان . ئایین بە مەیسەرکردن ، بەئیمکانکردن ، بەواقیعکردن و پاشان بە دیفاکتەرکردن (ئەمر ی واقیع) ی ئەم پابەندکردن و پەیوەستکردنانە ، هەوەدا ی دەزگا و دامەزراوەیێك دەبەت کە لەسەربنچینە ی دەق ، نەوەنجگیر ، شەریعەت ، عەقیدە و مەزهەبێك ی دیاریکراوەوە بنیاتدەنرێت . دەق لەرە دا هۆخسار ، تایبەتمەندیی و شەوازێك لە بەرگ ی (پیرەزیی) بەخەیەوەدەگرێت ، کە سەرچاوە ی هەز ، توانا و کاریگەرییەکانی خێ لە دنیا ی وەهم ، خەیاڵ ، چیرۆك ، ئەفسانە و وێناکردنکانەوە وەردەگرێت . شەریعەت

بەهرە و بەشی خەی لەشووە ی شەبەنگەك دا لەو پیرەزییانە بەخەی دادبچەنەت و دواجار لە دیەد ، تەوانین ، جیهانبینیی و لەکدانەوە و ڕاڤەکردنی جیاواز ، جەراوجەر و تاقەتپەوکەنەوە بە دەقە بەپیرەزکراوەکان ، سیستەمەک ی تەنگەبەر و چەقبەستو لە بەرەوبردن ی عەقە ، ئیرادە و خواست ی کەمەگە دەهەنەتە نەوکەی کایە گرنگ و هەستیارەکان ی کەمەگەوە . ئەم جەرە سیستەم ی بیرکەردنەوە و جیهانبینییە بە دنیا ی ئیمان ، پەکهاتەیەك ی بنچینەیی و سەرەکییە لە دروستکردن و سەرهەدان ی دنیا ی (ئایین) . لەم کەش و هەوایە دا ، ئایین وەک کەیەک لە سیستەم و پرنسیپە دنیاییەکان دەخەك ی بە ئیمان وەک هەزەک ی سەرەکیی و بنەبگەە ی مەعنەویی و گرنگ نابەت ، و دوور لە چەمك و جیهان ی ئیمان ، پەیوەندیەکان ی نەوان مەڤ و یەزدان بەچکەدار و بەکدەخات . (شەریعەت) لە کەش و هەلومەرجەك ی وەها و لە دید و تەوانینی خەی دا وەك تاکە جەگرەوە (بەدیل) و سەرچاوە ی سەرەکیی بە یاسا و دەستورەکی گشتگیر و موتەق بە کەی جومگە ژیاریەکان ی کەمەگە و مەڤایەتیی ، دەبەتە وەامدەرەوە ی کەی بابەتە گشتیەکان . ئیمان لە هاوکەشەیەک ی وەها دا ، و وەك ڕایەیەک لە پەیوەندیی نەوان مەڤ و یەزدان گرنگیی ، کاریگەریی ، بایەخ و ناوەندبوون (سەنتەربوون)ی خەی لەدەستدەدات و مەڤیش وەک تاک ، بەها و نرخی خەی لەدەستدەدات و پەراوەز دەخرەت ، سەرئەنجام کار بە مردن ی یەزدان کەتایی دەت ، نیچەی ئەمانیش لە بەئاگایەوە نەبوو کە دەیگووت : یەزدان مردووە ؟! و ئەو هەکار ی مردنکەیشی دەدایە پاڵ مەڤ خەی ، واتا لە هەلومەرج و بەڕگارەک ی وەهادایە کە فرمان ی یەزدان و چرا ی ئەو هەم کەتایی دەت و هەمیش خامەش دەبەت . لەسەنگە ی دید و دنیابینیی ئایین دایە ، کە چەمک و مانایەک ی نوە لە یەزدان و مەڤبوون دەتەبەرهەم ، مەڤ لە هەگەر ی سیفات ی یەزدانیی و دروستبوون ی مەڤ ی یەزدانییەوە دەکاتە نوەنەر ، جەنشین و جەگرەوەیەك بە یەزدان ؟! لەرە دا ئیدی یەزدان ئامانجەك ی پەکراو دەبەت نەک هەکارەک . ئایین بە پاراستنی ئەم بەها و دنیا نوەیانە خەی بە لەپرسراو و بەرپرسیار دەزانەت کە بیرەکە ی هەز و پەکهەنان ی دەستەەات بکاتە پەویستە و فریادەەسەك ، مەرجەك ی سەلماو و بەگەنەویسەت بە درەەژدان و بەردەوامییەدان بە پەیوەندیەکان ی نەوان مەڤ و یەزدان . بیرەکە و ئامانجەك ی وەها ەەح و ئامانجی مەڤ لە ئاراستەکردن و گەیشتنی بە بیر ی چاک ، گوتار ی چاک ، کردار ی چاک ، ویژدانی باەا ، فەزیەەت و سیفاتی یەزدانییەوە دەکاتە دنیایەک ی سیخناخبوو بە سەرباز ، سەربازگە ، جەنگ ی پیەز ، جەنگ ی یەزدان ، تەکەشان و خەبات لەپەناوی

سەرکەوتنی یەزدان ، سوپای یەزدان ، هەق و کینەی تێکشکاندن ، جیاکردنەوەی مرۆڤایەتیی لە نەوان بەباوەڕ و باوەڕدار و ... تاد ئاوەژوکردن و جێگەکەکردن ی پایە و مەقام ی ئیمان بە ئاراستەی ئایین و پیرۆزکردنی یاسا ، دەستور ، دنیا و دنیابینیی شەریعەتکان ، مرۆڤایەتیی لە یەکەیەک ی یەکگرتوو دەکاتە دنیایەکی لەکترازاو و لەکدابڕاو ، دنیا ی قبوڵکردن ی شکۆ و شکۆوازی ئیمان ، عەقیدە و بیروباوەڕکان ی دی دگەدرێن بە تەکفیرکردنەوە و سەینەوەی ئەوانی دی ، هەر گروپ و کۆمەڵەك ی کۆمەڵایەتیی لە دیدگە ، تێڕنە و دنیا ی یەزدان ی ئاستەقینە ، عەدالەت و حەقیقەت ی ئیلاهیی خۆیەو چەندین یەزدان ی جەراوجەر ، جیاواز بە دید و ئامانج ی جەراوجەرەو دەنگەڵ ؟! لەم تەراتێن و زەرانبازیە دایە ،کە یەزدان لە تایبەتمەندیی و سیفات ی یەکگرتویی ، سەروشتیی و گەردونییەو دادەبڕێتە ئاستەك ی نەزمتر لە بەمڕۆبوون و ناوچەییبوون (لەکاییبوون) ؟!! لە شکۆوازەكك ی دی دا : یەزدان دەبێتە پەیکەرەك ی داتاشراو ی شکۆ نیوە ئاژەڵ و مرۆڤ ی دەستکرد ی مرۆڤ ، پەیکەرەک کە خواست ئارەزویەکی ئاژەڵیی و شەهوەت ی دنیایی مرۆڤ ی تێ دا بەرجەستە دەبێت . لە وەها دنیا ، دیمەن ، وێنە و بەرکەوتنکدایە ، کە مرۆڤ هێز و دەستەاتەک ی گشتگیر لە بەتە ی بەدەستهێنانی شەهوەتی دنیایی دا بەدەستدەهێنێت و ئەڵە ی یەزدان دەگەڕێت . ئەم جێگەکە و گەڕین ی ئاراستانە لە نەوان مرۆڤ ، یەزدان و ئیمان ، ئەو ، واتا یەزدان لە سیفات ی سروشتیی ، گەردونیی ، بوونەك ی کامڵ، عەقڵ ی باڵا ، هۆوشت ی باڵا و هێز ی داهێنەرەو ، دەکاتە بوونەك ی نەسکاو ، کاڵفام ، تەمبەڵ ، بەبەرهەم ، بەهۆوشت و ناوچەیی ، مرۆڤیش لە دنیا ی گیان و وەبوون بەدوا ی حەقیقەت ی بەکەتا ی بوون کە یەزدان و سیفات ی هاوناکایی ئەوە ، دەگەڕێت بەبەدەستهێنان ی شەهوەت ی دنیایی و باوەشکردن بە دنیای ی هەبوون و تێرکردن ی غەریزە ی ئاژەڵیی ! فەزیەت لەرەدایە کە ئیدی پایە و شوێنی خۆی بە هێزالەت و ڕیسوایی چەڵ دەکات ، تەکۆشان ی مەعنەویی تاکەکەسیی لە پێناو ی بەدەستهێنانی حەقیقەت ، بەختەوەریی و هاوناکایی یەزدان ، دەبێتە هۆپە و هانابردن بە جەهل و خورافات ، ڕێ و کار ی یەزدان و ئیمان لە بەخشین ی هاوناکایی و هاوسەنگکردن ی مرۆڤ لەنەوان دنیا ی فەزیەت و غەریزە ی ئاژەڵیی دا ، دەگەڕێت بە پاشایەکی ستەمکار ی خاوەن تەخت و دامەزراوە ، کە کاری تەنیا سپاردن ی مرۆڤ و دروستکراوەکانیەتی بە بەهەشت و دۆزەخ ؟! شپنهاوەر لە هەلومەرجەک ی وەهادایە کە ناچار دەبێت بڵێت : (ئەم جیهان وگەردونە ناشێت و ناکرێت دروستکراوی بوونەک ی میهرەبان بێت ، بەڵکو کاری شێتانەک

کە لە ئازاردان و ئەشکەنجەدان ی دروستکراوەکانی خۆی چژوەردەگرێت)) . ئایین ئا لەرەدایە کە سیفات ی سروشتیی و گەردونیی یەزدان دەگەیەنێت بە بەرهەمهێنانی ستەم ، زەرداریی و نادادیی ، ئەوانەش لە هێناوی خۆیان دا تاوان پێکدەهێنن ، لە پانتایی و بازنە ی تاوانیش دایە کە ئیدی چرا ی ڕوناکایی ئیمان دەکوژێتەوە و ڕۆحی یەزدانیش دەمرێت ، لە مردن ی ڕۆحی ئەویش دایە کە ئیدی هەموو ستەم ، تاوان و نادادییەك ڕەوایەتیی و شەرعیەتی پەیدەدرێت ، دواجار ئەوە مرۆڤە کە لە شیو و دڕندی تاریک و پەنهاهامەتیی ژیان ی ئەم سەرزەویە دا دوا هێناسەی خۆی دەدات و هەموو شتێک ئیتر لە بەبەختیی و کەڵەیی ئەو دا کۆتایی دێت . کاتێک ئایین مرۆڤ بەرەو جارنوسک ی وەها دەبات ، ئیدی یەزدان ناچار دەبێت پشت لە مرۆڤ بکات و پێی بڵێت : (* ئەو هەموو قوربانییە ی کە بە من ی دەکەن سودی چیە؟! من لەو مەڕ و ئاژەڵە قەڵەو و گەشتنانە ی کە دەیکەنە قوربانیی تەربووم . ڕۆحی من لە جژن و ئاهەنگەکانتان بێزارە ، ئەوانە بوونەتە هۆی دەتەنگیی من ، ماندو بووم لە تەحەمولکردنی ئەوانە . کاتێکیش دەست ی پاڕانەوە بە من درێژدەکەن ، ئەوا چاوەکانم لە ئاستتان دا دادەخەم ، کاتێک نوێژ و نزا ی زۆر بە من دەکەن ، ئەوا گوێکان ی خۆم دەئاخنم . دەستەکانی ئەوە خوێناوین و بۆن بیانشۆن و پاکیان بکەنەوە)

مەولانا جەلالەدینی ڕۆمیی زیرەکانە دڕک ی بەو دنیا تاریک ، تەنگ ، وشک و بێکەسە ی ئایین کردووە و لەگەڵ ی ئەم شیعرەوە ی توانیویەتی ئەزمونی ئەو ڕاستیانە بکا

ڕۆژە کوڕە لە باوکی پرسیار ی کرد**
کامەیە بابە چاکترین ئایین ؟
ووتی من کارم هیچ نیە بە دین
دینەکان لای من جێی متمانە نین
کە هێنامانە ڕە هەر ئاینێک ی نوێ
زیاتر ناکۆکیی هێنایە گۆڕێ
دوژمنیی و کینە زۆرتر زۆر ی کرد
جەنگ ی مەزهەبیی چەندان جارە کرد
خوێن ی مرۆڤ ی لەبان عەرد ڕژان
لەژێر ناو ی دین بە هەتا هەتا
نە موسڵمانم و نە جوم نە دیان
حوکم ی ئاوەڵە بۆی ، کێچ ئەکەم گەردن
ژیریی ئەڵێ هەس ، جژ ی بکۆتا
لەهاوژینییبوون وڵ کەس ی دیا
دین بۆنام ئەژێ ، خوێن ی کافران

هات و بیـــژیت ، پـت دەرێ پاداش
باوەڕیاران ی دیش ، لە خۆ مرۆڤن
بە دین گوتوویە خوێنیان بەژن
من بەو هەیوە بەئایین و دینم
تاکو نەژم خوێن ی هاوشوەم
ەەەکەم ئەتەش تەنیا لە ئاوەز
پەیوەیی بکە تا بچیە بەهەشت
لەگەڵ تەواو ی خەڵکی ەوی زەوی
دەستەنیی بکە ، چاکترین ئایین ئەوە

- پەرتوکی (چەڕکان ی فەلسەفە _ لذات فلسفە) نووسینی وەرگێڕانت بە فارسی
** هیوادارم لە وەرگێڕانی ئەم شیعرە دا هەڵەم نەبووبێت

هیوا محەمەد ئەمین
2022 . 10 . 3

کەمەڵە شیعـــــری (قـــــوژبن) بەاوکرایەوە

براوەی خەڵاتی نووسیار بە کتێبی یەکەم ٢٠٢٢ – بواری شیعر: سەران محەمەدسوورە بە کەمەڵە شیعری (قوژبن)
وەشانی نووسیار لە چوارچێوەی خەڵاتی نووسیار بە کتیبی یەکەم براوەی کەمەڵە شیعری (قوژبن) لە نووسینی (سەران محەمەدسوورە) چاپ و بڵاوکردەوە.

لەبارەی بردنەوەی ئەم خەڵاتە سەران محەمەدسوورە دەڵێت:
ئەمە تا ئێستا هۆشیاریییەکی باشمان لەوەی کە کردەی نووسین چییە نییە، پێمانوایە کە دەستمان کرد بە بەسەریەکەوەنانی وشە، ئیتر ئەمە نووسینە. بەپێچەوانەوە، نووسین سەختە؛ ژیان لەگەڵ نووسین تاقەتپووکێن و خوێنمژە. نووسین دەبێ تێیدا بژیت، ئەم تێداژیانەش بەو مانایە نییە کە ەەژك بمانگەیەنێتە ئەوەی کە نووسین دەستی لەهەبگیردرێت، یان ئەوەی نووسیومانە پوختە و ئیتر تەواو، بەکوو

کردەیەکە لەگەڵ ئاهەنان دەژیت. کەواتە نووسین کردەیە، کردە ئاهەنانە، بەوپێیە نووسین ئاهەنانکردنە. کەی ئاهەنانکردن -بە مانا بەردەوامەکەی- دەستی لێهەڵگیردرا، ئەوە نووسینیش پشتی لە باسکە.
هەر شتێك كردە بێت، واتە ئاهەنانكردن بێت ملنەدانە، لەو ڕوانگەیەوە بردنەوەی خەڵاتی نووسیار بێ من لەو تێگەیشتنەیەوە دێت، كە خودی بردنەوە و خەڵاتی نووسیار ئاهەنانە، بەڵام ئاهەنانێك كە خەڵات و بردنەوەكەی، دەروازەی جێرە ئاهەنانكی تری كردەوە، كە بردنەوەی خەڵات هەنگەشەیە و دەبێت كردەیەكی ئاپسكاوی ئانەگیراو بێت و كردەی ئاهەنانیش ئەو دەمە لەلای نووسەر دەوەستێت، كە بە فیزیكیی مردبێت، دوای ئەمە ئەم كردەی ئاهەنانە دەبێتە كردەی ئاهەنانكردنی بەردەم خوێنەر و ڕەخنەگر. ئەمەش ئەوە نیشاندەدات كە نووسین، خەڵات و بردنەوە، هەنگەشەیەكی نەپچڕاوە.
بۆیە ئەم خەڵاتە لەلایەك گەشبینی كردووم، كە ئەم هەنگەشەیەم لێناستێنێتەوە، بەڵكوو زیاتر تێمدەزێنێت و لەلایەكەی ترەوە نائومێدی كردووم، كە دەبێت مكوڕتر ئەم ئاهەنانكردنە لەگەڵ ڕێی مردن بەرم و وشكایی لێهەنێت.
من وەك ڕەخنە بیر لە خەڵات و بردنەوەكانی فێستیڤاگەلی تری كوردیی دەكەمەوە، كە زۆریان هەر زوو تەئاییان لێبڕاوە، چونكە خەڵات و بردنەوەكە لەلای زۆربەیان بردنەوە بووە وەك دیاریی، نەك بردنەوەبووبێت وەك ئاهەنان، بۆیە لەلای من خەڵاتەكە وەك ئاهەنانكە بە تەواوی ژیانمەوە نووساوە و وەك وتم هەنگەشەی كردم.
هەروەها لە بارەی كەمێ شیعری قوژبن گوتی:
شیعر لە سەختییەوە دەفیشكێنێت. ئەم ڕستەیە ڕەنگە پێكەنیناویی بێتە بەر چاو، بەڵام سەختیچێشتنی مار ئەو دەمەیە كە دەفیشكێنێت. شیعر ئازاری ئەو فیشكاندنەی منە، هەر بۆیەش ئەگەر نەڵێم تەواوی ژیانم، ئەوە بەشی هەرە زۆریی ژیانم ئەو فیشكاندن "ئاهەنان"ە بووە بە شیعر، تا ئەم كەمەڵە شیعرەی لێكەوتووەتەوە.
قوژبن دووازدە شیعر لەخۆ دەگرێت، مادام نووسین كردەیەكی ئاهەنانكراوە، هەربۆیەش هەوڵمداوە لە ئاهەنانداشیعرێك لەگەڵ شیعرێكی تر جیاواز بن، من نا، بەڵكوو ئەوە خوێنەر و ڕەخنەگریشە كە دكارێت وەها ئاهەنانكردنێك جیاواز بخاتەوە، ئەوەی من هەوڵدانێكە. تەنیا دەمەوێت خوێنەر ئاگاداری ئەوە بێت كە تاكبوونی نیوەدێڕەكان بە مەبەست و پەیوەست بە تاكبوونی نیوەدێڕی كۆپلەكان و كۆی شیعرەكە كراوە و یان پێكەوەنووسانی چەند وشەیەك لەنێو چەند شیعرێكدا بێ مەبەستی نهێنیی یان "پیتی ئەبجەد" لێكدراون، ئیتر كۆی دەقەكان بۆ خوێندنەوە و جیهانبینیی خوێنەر و ڕەخنەگران

جەدەھەم و ئەوەتا مەحویش پەم یەژەت "ئەم ئەسا ەە دەرنەخەی".

چەند دەەک لە کتەبەکە:

یەکەم پیت
مرەقی ھەنجدا
دەیەویست بەەت: فرچکدا!
سەیری کەسیربووی ھەنیەی چارەنووسی کرد
خەنیەو
ھەموو ھەزم لەوەدا کەکردەو خەشم نەوەت
جگە لەتاریکایی دەستم ھیچی تری نەبەی
مرەف خەرەندەکی بەداەدەیە
قیژە قورگتە
ئەوکاتەی ەیسی وشەکانت دەبنەو خووریی و
زمانت قووتدەدەیت

براوەی خەاتی نووسیار بە کتەبی یەکەم (شیعر) ٢٠٢٢

سەران محەمەدەسوورە: لە دایکبوی شارەدەی حاجیاوا لە ساەی ١٩٩١. بەشی زمان و ئەدەبی کوردیی زانستگەی سەرانی تەواو کردووە. دواتر بەردەوامیی بە خوەندن داوە و ماستەری لە زمان و ئەدەبی فارسیی ساەی ٢٠٢١ وەرگرتووە. وەك دەستەی سەرپەرشتیاری گەڤاری کەلەن کاری کردووە. خاوەنی چەندین توەژینەو و وتارە لە بوارە جیاوازەکانی ئەدەب و ەشنبیریی.

خەاتی نووسیار بە کتەبی یەکەم ٢٠٢٢ساەی سەیەم. ئەم خەاتە ساانە کتەبی یەکەمی سە دەنگی نوەی ئەدەبی کوردی خەات دەکات لە بوواری شیعر، چیرەک و ەمان. خەاتەکە بریتییە لە چاپ و باوکردنەوەی کتەبە براوەکان، پەدانی باوانامەی نووسیار لەگەە دیاری قەغانی نووسیار.

کورتکردنەوەی گۆمان.. کاروان عومەر کاکەسوور

دەکرێت بەم پرسیارە سادەیە دەست پێ بکەین: ئایا گۆمان کورت دەکرێتەوە؟ ئەم پرسیارە لانی کەم دوو پرسیاری دیکە بە دوای خۆیدا دەهێنێت: یەکەم، چ جۆرە گۆمانێک کورت دەکرێتەوە؟ دووەم، کە گۆمان کورت دەکاتەوە؟ ئەو (کە)یە ئاماژە نییە بە کەس، بەڵکوو ئاماژەیە بە جۆرێکی دیاریکراوی تێگەیشتن.

لانی کەم لە (دەستپێشکی)یەوە تا ئەمڕۆ دوو جۆر گۆمان هەن: گۆمانی تاکدەنگ (homophony) و گۆمانی فرەدەنگ (polyphony). تا دەرکەوتنی چەمکی گۆمانی فرەدەنگ لەلایەن (میکایل باختین)ـەوە، شتێکمان نییە بە ناوی گۆمانی تاکدەنگ، بەڵکوو گۆمان ناوێکی گشتییە و هەر تێکستێک دەگرێتەوە، کە لە شێوەی گۆرانەوەدا نووسراوە و سنووری چیرۆکی درێژی تێپەڕاندووە. لەم نێوەدا (دەنکیشێت)ی (میگێل دی سێرڤانتس)، (سێ سوارچاکەکە)ی (ئەلیکساندەر دەماس)، (ئەلیفێر تویست)ی (چارڵز دیکینز)، (مۆبی دیک)ی (هەرمان مەرۆ)، (تەم سەیەر)ی (مارک تواین) نموونەی زۆقی گۆمانن. (باختین) لە گۆی خوێندنەوەی گۆمانکانی (دەستپێشکی)یەوە چەمکی فرەدەنگی، یان پۆلیفۆنی دادەهێنێت و خەسڵەتکانی دەردەخات، کە دواتر ئەو چەمکە لەلایەن گۆخنەدزانی دیکەوە پتر بایەخی پێ دەدرێت و زیاتری لێ بارەوە دەنووسرێت. واتە گۆمانکانی (دەستپێشکی) لەگەڵ ئەویشدا فرەدەنگن، بەڵام تا (باختین) لە ڕووی تیۆرییەوە تایبەتمەندییەکانی دەرنەخستن، هەر بە ناوە گشتییەکەی گۆمان دەناسرانەوە.

کاتێ ئاماژە بەم دوو جۆرە دەدەین، ئەوە هاوکات لە بیریشمانە، کە نە سنووری کۆنکریتبەندیان لە نەواندایە و نە هیچ پێوەرێکی دیاریکراویش هەیە، تا بە ناسینەوەیان بیخەینە کار، بەڵکوو دەکرێت بڕمار جۆری گۆمان هەبن، بە ڕادەیەک هەر گۆمانێک چەندیش سادە بێت، جۆرێکی تایبەتی تاکدەنگ لە خۆی بگرێت. هەر گۆمانووسێکی داهێنەریش لەسەر شێوازی خۆی گۆمانی فرەدەنگ دەنووسێت.

* * *

گۆمانی تاکدەنگ لە پەناوی بیرکەیەکی دیاریکراودا دەنووسرێت، کە

هەموو توخمەکانی وەک کارەکتەر، ڕووداو، گفتوگۆ، زمان، شێوازی گێڕانەوە و ئایدیالەجیا بە دەوری ئەو بیرکۆیەدا دەخولێنەوە. ڤیبڕۆر (نارەتەر)ەکی هەموشتزان تەکنیکەای ئەوانە هەڵدەسووڕێنێت. بە مانایەکی دی، یەک بیرکۆی سەرەکی هەیە و ئەو بیرکۆیش بە ڕوونی ئاماژە بە نووسەر دەدات. واتە نووسەر بابەتێکی دیاریکراو زۆق دەکاتەوە و هەر لە سەرەتاوە دەزانێت بە کوێ دەگات. بەم شێوەیە نووسین نابێتە کێنانی بیرکردنەوەی جیاواز و بە گومان بارگاوی ناکرێت، تا هۆشیاریی نووسەر بسووتێنێت و بەردەوام هیی دیکەی لە بەرهەم بهێنێت، بەکوو نەخشەگەی لە بەردەمدایە و دوای دەکەوێت. لەم جۆرە ڕەمانەدا کارەکتەری سەرەکی و ناسەرەکی هەن، تەنانەت بە شێوەی هەرەمی کارەکتەرەکان ڕیز دەکرێن. کارەکتەری یەکەم، دووەم، سێیەم، چوارەم و هتد. کارەکتەری یەکەم لە دووەم و دووەم لە سێیەم و سێیەم لە چوارەم بە گرنگتر دادەنرێت و دەنگی نووسەریش بەسەر تەکنیایەندا زاڵە، بگرە هەر خۆی تاکە دەنگی ڕەمانەکەیە. لەڕەدا زۆریی دەرکەوتنی کارەکتەر لە بەرچاو دەگیرێت، نەوەک ئەو کارەکتەرە چ جیاوازییەک دەهەنێت و چۆن کاریگەریی خۆی دەردەخات.

دەکرێت بگوترێت خەسڵەتی زۆقی ڕەمانی تاکدەنگ، دەنگی نووسەرە، کە دەستەڵاتی بەسنووری هەیە، بۆیە تەکشکاندنی ئەو دەستەڵاتە زەمینە بە دەرکەوتنی دەنگی کارەکتەرەکان خۆش دەکات. لەم ڕووەوە (داڤید لەج) لەو بۆشایی لە ژێر ناونیشانی (نووسەری مشەخێر: The Intrusive Author) لە کتێبی (هونەری ڕەمان: دەرخستنی لە تەکستی کلاسیک و مۆدێرندا)دا نووسیویەتی، دەڵێت: لە سەرەتای ئەم سەدیەوە (مەبەستی سەدەی بیستەم) دەنگی نووسەر بووە شتێکی نەخوازراو (disfavour)، بۆیە بانگەشەی جۆرێکی دەستەڵات دەکات، کە وەک خوداوەندێکی هەموشتزان (a God-like omniscience) وایە، لە کاتێکدا سەردەمەکەمان، کە خاوەنی خەسڵەتی گومان و ڕەڕیییە، ناهەڵێت ئەو دەستەڵاتە بە هیچ کەسێک بدرێت، بۆیە لە ڕەمانی مۆدێرندا دەنگی نووسەر کپ دەکرێت، بگرە بە لاوە دەنرێت.

کاتێ دەستەڵاتی ڕەها لە نووسەر دەستنرێتەوە و بە کارەکتەرەکان دەدرێت، بە ئەوەی یەکەکیان لەوەی دیکەی پتر بڕ بکەوێت، دەخەکێش بە سروشتی خۆی لە تاکدەنگی (homophonic)یەوە بە فرەدەنگی (polyphonic) دەگۆڕێت. ئەوەی (لەج) دەیڵێت، لە بەرهەمەکانی (دەستیڤسکی)دا بە ڕوونی دەرکەوتووە و لە توێژینەوەکانی (باختین)یشدا وەک تیرییەکی کاریگەر دامەزراوە.

دیارە کاتە باسی ڕەمانی پلیفەنی لە لای (دەستیڤسکی) دەکەین، ناکرێت بڕەین پێشتر بە هیچ شێوەیەک ئاو شێوازە نەبووە، بەڵکوو مەبەستمانە بڕەین لەسەر دەستی ئاودا چاکتر پێ دەگات، دەنا ڕەخنەدەزان بە نموونە لە بارهەمەکانی (ژان ژاک ڕەسۆ)دا، کە سەدەیەک پێشتر ژیاوە، فرەدەنگی دەبینن، بە تایبەتی لە ڕەمانی (جوولی، یان هەلۆیزی نوێدا)، کە بە شێوەی نامەئامێز (ئێپیستەلەری) باس لە دەداریەکی قەدەغەکراو دەکات. ئاو شێوازی (ڕەسۆ)، واتە ئاوەی (هەلۆیزی نوێ)، لە سەدەی هەژدەدا کاریگەریەکی دەردەکەوێت. وەک (داڤید لۆج) لاو بەشی لە ژێر ناونیشانی (ڕەمانی نامەئامێز: The Epistolary Novel) لە هەمان کتێبی ناوبراودا نووسیوێتی، دەڕێت (ساموێل ڕیچاردسۆن) هەردوو ڕەمانی (پامیلا: 1741) و (کلاریسا: 1747)ی پێ دەنووسێت.

* * *

لە ڕەمانی فرەدەنگدا ئاو هەرەمە تەک دەشکێت، کە نووسەری ڕەمانی تاکدەنگ خەیی لە سەرەوەی داناوە لاوەوە هەموو توخمەکان هەڵدەسووڕێنێت. بەم شێوەیە کارەکتەرەکان ئازادن و بڕوونی دژبەیەک دەردەبڕن. کات و شوێن دەڕنە ئاستی ئاماژەوە. واتە بایەخی گەورە بە کرۆنۆتۆپ (Chronotope) دەدرێت، کە وەک (تەدەرەف) لە کتێبی (میکایل باختین و پرینسیپی گفتوگۆ)دا دەڕێت لە لای (باختین) کرۆنۆتۆپ بریتیە لە شوێنکات و بە شێوەیەک لە شێوەکان بە تیاریی ڕەڕەیی (ئاینیشاتین) دەگاتەوە، بەیە ئاو شێشەی (دەستیڤسکی) لە بواری ڕەماندا کردوویەتی، باو شێشە براورد دەکات، کە (ئاینیشتاین) لە بواری فیزیادا هەیگیرساندووە. ئاو گرفتانەی (دەستیڤسکی) ڕووبەڕووبان بووەتەوە، زەر لاوانە ئاڕەزترن، کە لە ڕەمانی تاکدەنگ (homophonic)، یان ڕەمانی مەنەلۆگیک (monologic)دا هەن، باو پێیەی جیهانی (ئاینیشتاین) زەر لە جیهانی (نیوتن) ئاڕەزترە.

لەرەدا (تەدەرەف) لەسەر ئەم تێگەیشتنەی (باختین)دا دەوەستێت، باوەی ڕەمانی فرەدەنگ هیی دنیایەکی جیاوازترە لاو دنیایەی ڕەمانی تاکدەنگ. دەکرێت بڕەین ئاو گرفتانەی ڕەماننووسانی وەک (ڤرجینا ولف)، (جیمس جۆیس)، (مارسەل پرۆست)، (ولیام فۆکنەر)، (فرانز کافکا) و دواتریش (ئالان ڕەب گرێ)، (ئایرەس مەردەک)، (گوینتەر گراس)، (ئومبەرتۆ ئیکۆ)، (مەلان کوندرا) و زۆری دیکە ڕووبەڕووی بوونەتەوە، ئاڕەزترن لاوانەی (دیکینز)، (بەلزاک)، (ڤیکتەر هیگۆ) و ئاوانەی دی مامەڵیان لەگەڵدا کردوون، بەیە دەبینین شێوازی

دەربەین و تەکنیکەکانی گێڕانەوە گێڕانی گۆڕیان بەسەردا هاتوون. زمانیش ئاستێکی دیکەی هەیە، چونکە بە هووبووونەوەی دنیایەکی هەمەڕەنگ و هەمەئاستە، زمان بەردەوام پێویستی بە هێزی دیکە هەیە. وەک (تەدەرروف) لە کتێبی ناوبراودا پێی وایە ئەو بایەخی تایبەتی بە زمان داوە، کە ئەو بایەخە گەکردن (utterance)یش دەگرێتەوە. واتە گەکردنی مرۆڤانە لە لایەک بەرهەمی کارلێکی زمانە و لە لایەکی دیکەی ئەو گەکردنە (context of the utterance) بە مێژوو دەگەڕێتەوە. لە گەکردندا گفتوگۆگەرایی (dialogism) دێتە کایەوە. بە مانایەکی دی، دەقئاوەزان (Intertextual) بەرهەمی ئەو گەکردنەیە. سەرجەم شتەکان ناویان هەیە و هیچ وشەیەک نییە، بە کار نەهێنرێت. هەر چەمکێک چ بە مەبەست و چ بەمەبەست بریتییە لە گفتوگۆ لەگەڵ چەمکەکانی پێشوودا، کە بە هەمان بابەتەوە پەیوەستن. هەروەها لەگەڵ ئەو چەمکانەی لە دوای دێن، یان پێشبینی کراون. وەک گوترا لایەنێکی ئەو گەکردنە بە مێژوو دەگەڕێتەوە. واتە مێژوو دەردەبڕێت.

بەم پێیە هەر دەنگێک کاتێ لەلایەن خەڵکەوە گێ دەکرێت، چ بە دەم و چ بە نووسین، لە توانایدایە ڕێ بچێتە ناو قووڵاییی کەمەڕگە و لە ئاستی کەمەڵایەتیدا بەر دەنگەکانی تر بکەوێت، کە لێرەدا جیاوازی و هەمەڕەنگی دەنگ کایەوە. لەبەر ئەوەیشە ڕەمان لە لای باختین دەبێتە شەوێک لە شەوەکانی ئێنترپێلەجیا. بوونی مرۆڤ بوونێکە لە گەڵاندایە. واتە خەسڵەتی هەمەڕەنگی (heterogeneous)ی هەیە و ناکرێت کورت بکرێتەوە، بەکوو ئەو بوونە تەنیا لە دەخی گفتوگۆدا بەرجەستەیە. لە گفتوگۆدا بوون دەردەکەوێت و لە بووندا ئەوەی تر دەدەزرێتەوە، بەو مانایەی تا ئەو ساتەی گفتوگۆ بەردەوام ببێت، بوونی مرۆڤ پتر دەچێتە ئاستی جیاوازی و هەمەڕەنگییەوە.

ئەگەر ڕەمانی فرەدەنگ لە لای (باختین) پشت بە گەکردن دەبەستێت، ئەوە ئەو گەکردنە کاتێ کاریگەریی هەیە، کە کارەکتەرەکان ئازادن و نووسەر سەرکوتیان ناکات. واتە ئەو گەکردنە هیچ کەسی سەربەخۆیە و بیرەکەی جیاوازی لە بار کراوە، بەو مانایەی ئەو جیاوازییانە بەر یەک دەکەون و شتی نوێ بە دەستەوە دەدەن، کە زمان توانای هەیە بە وردی ململانێی کەمەڵایەتی دەربڕێت و هەموو ئەو گەڕانکارییانە دەربخات، کەمەڕگە پێیاندا تێدەپەڕێت. وەک گوترا گفتوگۆ بەرهەمی ئەو گەکردنەیە و تێیدا مرۆڤ نەک تەنیا جەستەی، بەکوو ڕەحیشی بە کار دەهێنێت. زوبان، لەو، چاو، دەستەکان و ئەوانەی دیکەیش لەو پرۆسەیدا بەشدار دەبن. پرسیاریش هەر لێرەدا دێتە کایەوە. مادام

هەر کەسێک بەچوونی جیاوازی هەیە، ئەوە لە ڕێی ئەو گفتوگۆیەوە دەیانخاتە ڕوو، بەو مەبەستەی لێوانێی دیکە بگات. بە مانایەکی دی، گفتوگۆ بزوێنەری پرسیارە، کە لە ڕێی پرسیارەوە هەم ئەو ئاسمان (سپەیس)ـە گەورەتر دەبێت و هەم زمانی دەربڕینی کارەکتەرەکان پتر قووڵ دەبێتەوە.

* * *

ڕەمان بەوەدا خاوەنی خەسڵەتی شلکی (flexibility)یە، توانیوێتی لەگەڵ سەرجەم بوارەکانی فەلسەفە، سایکۆلۆجیا، سۆسیۆلۆجیا، ئەنترۆپۆلۆجیا و هیی دیکەدا بکەوێتە گفتوگۆوە و لەگەڵ بوارەکانی وەک شیعر، شانۆ، هونەری شێوەکاری، میوزیک، میتۆلۆژیا و ئێوانێی دیکەیشدا پێوەندی ببەستێت، بە ئادیەک هەم شوێنی هەموویان لە لای خۆی بکاتەوە و هەم لە لای سەرجەمیشیان شوێنی پێ بدرێت. ئەو فرەدەنگییە بەرهەمی ئەو شلکییەیەتی. بەم شێوەیە ڕەخنەدزان لە ڕێی چەمکەکانی وەک دەقئاوەزان (ئەنتەرتێکستوالیەتی)، کەرنەڤاڵ، کرۆنۆتۆپ، ئاسمان، پارەدی، شێوازگرایی (Stylisation)، لەتلەتی (Fragmentation)، فرەڕەگی (Hybridization) و هیی دیکەوە ڕەمانی فرەدەنگی دەناسنەوە و ئاستەکانی لێک دەدەنەوە.

ئاستە فیکری و فەلسەفییەکان بە تایبەت لە ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەمەوە ڕەگەخشکەر بوون بە لەدایکبوونی ئەدەبی فرەدەنگ، کە بەرهەمەکانی هەر یەک لە (کارل مارکس)، (فرێدریک نیتشە)، (سیگمەند فرۆید) و دواتر (هەنری برگسۆن)، (مارتین هایدیگەر)، (گاستۆن باشولار) و ئێوانێی دیکە لەو فرەییەدا بەشدارن. بە نموونە کاریگەریی فەلسەفەی (نیتشە) بەسەر ڕەمانی فردەنگەوە بە ڕوونی دیارە، کە من خۆم لەو گفتوگۆیەی (شاخەوان سدیق) لەگەڵیدا کردووم و لە ژێر ناونیشانی (ڕەمان لە تاکدەنگەوە بە فرەدەنگ)دا چاپ کراوە، فرەدەنگیەم بە ئەوە گەیاندووتەوە، بەوەی ڕەخنەی دەڕوانەی ئەو فیلەسوفە لە مێتافیزیکا، وای کردووە چەمکەکان تێک بشکێن و هەر یەکەی کەمەڵێک ئاماژەیەکی دیکەی لە ببنەوە. بە مانایەکی دی، چەمکی هەڵگەڕانەوەی بەها (Transvaluation) بۆ لە هەرچی وەستانەوەیە لە ئاستی حەقیقەتدا. کاتێ حەقیقەت تێک دەشکێت، ژیان بە فرەوانییەکەی دەردەکەوێت. کتێبی (جینیالۆجیای ڕەوشت: On the Genealogy of Morality) سێ ساڵ بۆ لە دەستپێکی سەدەی بیستەمدا چاپ کراوە و تێیدا ڕەخنە لە سیستەمی ڕەوشتی باو دەگرێت، کە نێک هەر لە وەهمدا نغرۆ بووە، بەڵکوو شواوە و لە بنەمای ڕەسەنی خۆی دوور خراوەتەوە. لەم ڕووەوە دەنووسێت: ئەمە پێویستمان

بە ڕەخنەی بەهاکانی ڕەوشت (moral values)ـەوە و بەر لە هەر شتێکیش پێویستە لێیان بکۆڵینەوە. ئەمەیش ئەوە دەخوازێت لەو هەلومەرج و بارودۆخانە بگەین، کە تێیاندا گەورە بووین. واتە جینیالۆجیا پرسیارە لە خودی بەها، کە لەو ڕێیەوە نرخ خۆی، بەکوو ئەوانیش تەک دەشکێنرێن، کە ڕایان گرتووە و هەشتوویانتەوە. لە پارچەی (62)ی کتێبی (زانستی هەژی) لە ژێر ناونیشانی (ئەوێە مرۆڤ: Ecce Homo)دا دەنووسێت: (بڕوا، من دەزانم لە کوێوە هاتووم. هەمیشە وەک بڵێسەی تینووم. خەم دەخەمەوە و دەدرەوشێمەوە. هەوناک دەبێتەوە، هەر شتێ دەیهێنمە بەر چاو. ئەوەی جێی دەهێڵم، خۆڵەمێشە. من هەر بە دەنیایی بڵێسەم). واتە مرۆڤی یاخی، کە لە لای ئەو بە مرۆڤی باڵا ناسراوە، لە ڕەوشی ئەو بەها ساختانەوە خۆی نابینێت، بەکوو وەک بڵێسەی ئاگر وایە، کە خۆراکی خۆی لە خودی خۆی وەردەگرێت و هەر بەوەیش دەدرەوشێتەوە. بەردەوامە و ئامانجی دیاریکراوی نییە.

* * *

پەوڕی بەها بەو دابەشکارییەوە پەوەستە، کە دنیا دەکاتە بەشی چاکە و بەشی خراپە، جوان و ناشیرین، بەرز و نزم… هتد. لەردا ڕەوشت، دابونەریت، ئایین و شتی دیکە ڕێک لەو دابەشکاری و دامەزراندنی ئەو هەرەمەدا دەبینن. جینیالۆجیا، کە هەم ڕەخنەیە و هەم لێکدانەوەی ئینتەلێجی، ئەو دابەشکارییە تەک دەشکێنێت و بەهاکان بە شێوەی دیکەی جیاواز ڕەک دەخاتەوە. بە مانایەکی دی، لە ڕەی ڕەخنەوە ماسکەکان، وەهمەکان و چینە پیرۆزەکان لا دەدرێن و بنەماکانی ئەو بەهایانە دەدەزرێنەوە، کە ئەو پرسیارە بە سروشتی خۆی کرانەوەییە. لەرەوەیە ئەو زمانەی بە جینیالۆجیاوە پەوەستە، زمانێکی ترازاوە و حەقیقەتی ناسراوی شتەکان دەرنابڕێت، بەکوو بەو هەژی هەیەتی، حەقیقەتەکان تەک دەشکێنێت، تا لە ڕەی ئاماژەوە بدوێت، کە ناکرێت لە شتی دیاریکراودا بڕجەستەی بکەین.

چەمکی (مەرگی خوداوەند)یش هەر لەمەوە چاو هەڵدێنێت، کە مەبەست لەو خوداوەندە نییە، لە خەیاڵی مرۆڤی باوەڕداردایە، بەکوو زەر لەوە فراوانتر، بە هادیک ئەو مەرگە لە بەردەوامیی خۆی نەکەوتووە. وەک (جیل دولووز) لە کتێبی (نیتشە و فەلسەفە)دا پێی وایە {مەرگی خواوەند، یاخود (خوداوەند مرد) بابەتێکی تیۆری نییە، بەکوو بابەتێکی درامیی (dramatic proposition)ـە زەر بە چاکی، بگرە فرییەیە، بەوەی ناکرێت خوداوەند بکرێتە ئامانجی زانینێکی پڕکەوبەستراو (synthetic knowledge)، ئەگەر مەرگی تە نەناخنرێت. کاتە خوداوەند دەمرێت، هەمیشە کەمێک جۆری مردنیش دەمرن}، کە

ئەو گوتەیەی دواییانی لە کتێبی (زەردەشت ئاوا دوا)وە وەرگرتووە: (When gods die, they always die many sorts of death). کەمەک مردن دەمرن و لە بەرانبەردا کەمەک ژیان لە دایک دەبن. مەرگی خوداوەند واتە مەرگی هەموو ئەو بەهایانەی پێوەی پێوەست بوون. بەکورتی مەرگی ڕەوشتی کریستیانیتییە، کە بە داخراوی و سنووردارییەوە دەناسرێنەوە، تا لەوەوە ئەو بەهایانە لە دایک ببن، توانای بەردەوامی و نوێبوونەوەیان هەیە. ئەو بیرکەیە دەبێتە پرۆبلەماتیکێکی گەورەی فەلسەفی و بە مەژووی فیکردا تێدەپەڕێت، کە ئێدەب و هونەریش دەگرێتەوە. (مارتین هایدیگەر) دەیبات ناو مێتافیزیکا و مەرگی کات ڕادەگەیەنێت. (مەشەل فۆکۆ) مەرگی مرۆڤ، (ڕۆلان بارت) مەرگی نووسەر و (جاک دەریدا) مەرگی قسە. (والتەر بینیامین)یش هەر زوو جارێ مەرگی هونەری سەردەمی عەقڵی ئامەرگەرای دا. ڕێبازە هونەری و ئێدەبییەکان لە سەرەتای سەدەی بیستەمەوە، لە دادائی و سوریالییەوە تا ئەمڕۆ مەرگی ئەو شێوازە ڕاستەوخۆیان ڕاگەیاند، کە تێیدا زمان یەکسان دەکرا بە شت، تا ئاماژەکان لە دایک ببن و لەمەوە هیچ تێگەیشتنێک نەتوانێت ماناکان بخاتە ناو چوارچێوەوە. لە لایەکی دیکەوە (مەرگی خوداوەند) مەرگی سێنترالیزمیشە، کە لەسەر دوالیزمەکاندا خۆی جێگیر کردووە، بەو مانایەی نموونەیەکی باڵا و سەرەکی هەیە، کە تێکەڵەی زانین و چالاکییەکان بە دەوریدا دەخولێنەوە. ئەو نموونە باڵایە وەک هێزێکی مێتافیزیکی مەبەستیەتی زمان سنووردار بکات و ماناکان بخاتە ژێر کۆنفی خۆیەوە. بەم شێوەیە زمان تەنیا ئەوە دەردەبڕێت، کە ئەو نموونە باڵایە دەیەوێت. لێرەدا نووسەر ڕۆڵی بانگخوازی ئایینی (preacher) دەبینێت و ئەرکی خوێنەر تەنیا وەرگرتنی ئەو پەیامانەیە، لە دەمی ئەو بانگخوازەوە دەردەچن. لەی تێدەگات، چونکە زانراون و پێشتر بیستوونی. دەکرێت بگوترێت زمان زیندانێکە و تێیدا ماناکان بەپێی یاساکانی خۆی هەڵدەسوڕێنێت، لە کاتێکدا بە شکاندنی زیندانەکە، ماناکان ئازاد دەبن و لەکدانەوەی جیاوازجیاواز هەڵدەگرن. ئەو تێگەیشتنە هێزێکی گەورە بە ئێدەب و هونەر دەبەخشێت و تەقینەوەی گەورەیان تێدا بەرپا دەکات، وەک چۆن خودی فەلسەفە وزەیەکی لەبننەهاتوو لە ئێدەب و هونەر وەردەگرێت، بە ڕادەیەک سنووری نەوانیان کاڵ بووەتەوە. ئەمە هەر ڕۆمانووسێکی داهێنەر فیلەسۆفێک و هەر فیلەسۆفێکیش ڕۆمانووسێکی فرەدەنگە. (کامە)، (ئایرس مەردۆک)، (ئەمبەرتۆ ئیکۆ)، (مەلان کۆندێرا) و زۆری دیکە بەو ئەندازەیەی ڕۆمانووسن، فیلەسۆفیشن.

بایەخی جەستەیش هەر لە تێکشکاندنی ئەو سێترالیتییەدا خۆی

دەستپێنەت، کە پێشتر بە هەی میراتی (پلاتۆ) و (دێکارت)ـەوە بە لاوە نرابـــوو. لە لای ئەو بە هەزێکـــی گەورەوە دەردەکەوتووە. دواتـــر (مەریس مەرلۆپۆنتی) و (فۆکۆ)یش بە شێوازی خۆیان ەووبەووی ئەو چەمکە دەبنەوە، بگرە دەبێتە بابەتکی گرنگی فەلسەفی و لە ئەدەب و هونەری ئەو چەند دەیەی ابردوو بە ئەستایشەوە شونی گرنگ دەگرێت. بـــایەخی (نیتشە) بە جەســتە و بە هــونەری ســەمای ئەو جەســتەیە، کردنەوەی دەنگەکانی ئەو جەستەیەوەک لە زمانی (زەردەشت)ـەوە دەریدەبـــڕێت: (جەستە بریتیـــیە لە کەمـــەک ئامێری هاوبەشی عەقڵ. بە ئەوەی باوەڕی پێ بهێنم، پێویستە سەماکەر بێت). جەستەی سەماکەر جەستەیەکی ئازادە و توانای بەرهەمهێنانی ئاماژەی جیاوازجیاوازی هەیە، کە دەســتەاتی هیــچ تیەرییەک ناتوانێت ســنووردارکات و چوارچێوەی بۆ دابـــڕێت. بە مانایەکی دی، جەستەی بەهێز توانای بەرگریی هەیە و ەە نادات کورت بکرێتەوە.

(نیتشە) تەکەای ئەو تێگەیشتنانە قۆپ دەکاتەوە، کە پێشتر لەبارەی جەستەوە خرابوونە ەوو، تا ئەو چەمکە لە ژێر دەســتەاتی مەعریفەی زانستیدا دەربهێنێت و بە ژیانەوە گرێی بداتەوە، کە بەوەدا ژیان هەمـــەنگ و هەمەئاهەنگیە، جەستە دەبێتە کەمـــەک کەناەی دەربەین.

* * *

دەکرێت تەکەای فەلسەفەی (نیتشە) لە کرانەوەیدا بەرجەستە بکەین، بەوەی ەەخنەی ئەو لە مەتافیزیکـــا تەنیـــا کەمـــەکـــک چەمکـــی وەک حەقیقەت، جەستە، مەرا، بەها، زمان، کات و هیی دیکە ناگرێتەوە، بەکوو سەرجەم فەلسەفە لە (سەکرات)ـەوە بە (دێکارت) و لەوەوە تا (کـانت)، (هیگڵ) و ئەوانەی تـر دەکەونە بەر زەبـری ئەو ەەخنەیە و تەک دەشکەنرێن، کە تەکشکاندن لە فەلسەفەدا هاوواتای کرانەوەیە. مەژووی فەلسەفە بریتیـیە لە پرەسەی تەکشکان و کرانەوە. لە ژێر زەبـــری ئەو ەەخنەیەدا چەمکە جیاوازەکـــانی وەک مرۆڤـــی باڵـــا، گەڵانەوەی هەمیشەیی، نیهلیزم، ویستی هەز، ئەریی، هزری مەگەل (herd mentality) و زەری دیکە ەەوتـــی فەلســەفیان گەڵی و دەیـــان کەناەی دیکەیان کردەوە، کە ئەدەب بە گشتی و ەەمان بە تایبەتی لەگەڵ ئەو گەڵانکارییـــانەدا توانیـــویەتی گفتـــوگۆی کـــاریگەر دابمەزرێنێت.

ئەو ەەخنەیەی (نیتشە) لە سەدەی بیستەمدا ئاەاستەی جەراوجەری لە دەبنەوە، کە هەر یەک لە فیلەسەفانی وەک (هایدیگەر)، (ئادەرنۆ)، (فۆکۆ)، (دولـــووز)، (دەریـــدا)، (لیوتـــار) و زەری تـــر فەلســەفەی

جیاوازیی خەیان دادەمەزرێنن. بەم شێوەیە (فەلسەفەی جیاوازی) دەبێتە ناونیشانێکی فراوان بۆ سەرجەم ئەو فەلسەفانەی ڕەخنە لە دۆخی مۆدێرنیتی دەگرن و تا ئەمڕۆ درێژەی هەیە. دەرکەوتنی چەمکی (جیاوازی) بە هۆی ڕەخنەگرتن لە چەمکی (شوناس)ـەوە سەری هەڵدا، کە ئەویان ناوەڕۆکی مۆدێرنیتییە. ئەدەب بە گشتی و ڕەمانی فرەدەنگ بە تایبەتی توانیویەتی هاوئاهەنگی لەگەڵ هەموو ئەوانەدا بکات و ئەو هەڕەمە تێک بشکێنێت، کە ڕەمانووسی تاکدەنگ پەنای بە بردووە. بەوەدا ڕەمانی فرەدەنگ ڕەگی لەناو هەموو کایەکاندا هەیە، بەرگەی ئەو هەزە دژەکییانە دەگرێت، کە مەبەستیانە بیخەنە چوارچێوەو و لە یەک گۆشەنیگاوە بیخوێننەوە. بە مانایەکی دی، لە ڕەمانی فرەدەنگدا هەڕەم ون دەبێت.

ئەو هەڕەمە بەپێی پرینسیپی پێوەری بەهاکان دامەزراوە، کە دوالیزمی چاکە و خراپە نەخشاندوویەتی. چی پەسەندە و چی ناپەسەند؟ کارەکتەری چاکەخواز لایەنگری چاکە و کارەکتەری خراپەکار نوێنەری بەها ناپەسەندەکانە، کە وەک گوترا کاتێ ئەو بەهایانە جینیالۆجیایان بە دەکرێت، خودی هەڕەمەکە هەڕەس دێنێت، تا بە شێوەیەکی جیاواز ڕەک بخرێتەوە. لەمەوە چاکە چاکە و خراپە خراپە نییە. وەک گوترا ئەو کرانەوەییەی (نیتشە) لە فیکری دوای خەیدا کاریگەریی گەورەی دەبێت، کە ڕەمانی فرەدەنگ تێیدا گەشەی کردووە. بە نموونە لە لای (فۆکۆ) چەمکی ئارکیۆلۆجیا دەردەکەوێت، کە ڕستەی (ئارکیۆلۆجیایەکی زانستە مرۆییەکان: An archaeology of the human sciences) وەک ناونیشانێکی لاکاڵی بە کتێبی (وشەکان و شتەکان) دادەنێت و لێرەوە بە شێوەیەکی دیکەی جیاواز چەمکگەلی وەک (شێتی)، (سێکسوالیتی)، (زمان)، (مەرگ)، (ئەشکەنجە)، (زیندان) و زۆری دیکە دەخوێنێتەوە. پەی وایە لە سەدەی نۆزدەوە پێوەر لە ڕەی دەستەڵات وردەکانەوە خرایە گەڕ، بەو مانایەی وەک شێوەیەکی چاودێری خەی سەپاند. واتە خرایە ناو چوارچێوەی پەروەردەی کەمەایەتییەوە، تا جەستە ملکەچی دامودەستگەکان بکات، کە لێرەدا پاداشت و سزا دەرکەوتن. ئەگەر لە کەمەگە کلاسیکییەکاندا یاسا ئەو پاداشت و سزایەی جێبەجێ دەکرد، ئەوە لە کەمەگە مۆدێرنەکاندا پێوەری بەهاکان شوێنی ئەو یاسایە دەگرێتەوە، بەوەی چی لە ئاستی کەمەایەتیدا ڕەی پێ دراوە و چی قەدەغەیە. لەمەوە بەو دوالیزمی (چاکە و خراپە)یە هەموو کردار و هەڵسوکەوتکیان لەک دەدرێتەوە. چی ئەمیانە و چی ئەویان؟ کامیان پەسەند و کامیان ناپەسەند؟ یاسای نووسراو دەتوانێت ئەوانە سزا بدات، کە بەپێی فەرمان بەند لایان داوە، بەڵام هەرچی پێوەری بەهاکانە، کە دەچێتە ناو

وردەکارییەکانی تاک و مەبەستیەتی بوونی داگیر بکات. لەمەوە ئەو پەیوەرە دەچێتە ناو دامودەستگەی زانین (مەعریفی)یەوە، کە ئەرکی ئەو دامودەستگایانە بریتییە لە بڕیاردان بەو بەهایانە و بە حەقیقەتەوە پەیوەستیان دەکەن، تا لەو ڕێیەوە هەر شتێکی دیکەی لەو پەیوەرە جیاوازە، بدەنە دواوە. واتە ئەو پەیوەرە شوناس دروست دەکات و ئەو شوناسە بە سەرکوت دەخرێتە گەڕ.

* * *

ئەمانی فرەدەنگ لەناو ئەو ئەتمۆسفێرەدا هەوبەوەی ئەو پەیوەرانە دەبێتەوە، کە بە بەهاکان دانراون. بەوەدا توانای داهێنانی ئەگەر و تەکنیکی نوێی هەیە، ئەوە هەڵکەوتین بە ئەو بەهایانە دەکات و ئاستە شاراوەکانیان دەردەخات، بە ڕادەیەک ئەوەی دەردەخرێت ئاستی ترازاوی بەهاکانە، نەوەک ئاستە زانراوەکانیان. لەم نێوەدا دەنگی جەراوجەر و ئاڵاستەی جەراوجەر لە بونیادی ئەماندا دەردەکەون. بەم شێوەیە قیبەڕێری هەمووشتزان بە سروشتی خێی گوم دەبێت، کە کەڵەگەی پشتی ئەمانی تاکدەنگە، بگرە وەک گوترا خواونەدیەتی، چونکە سەرچاوەکانی زانیاری گەڕاون. وەک (جیل دەلەز) لە هەمان کتێبی ناوبراودا دەڵێت (نیتشە) لەسەر شێوازی (فرەید) پێی وایە {هۆشیاری ناوچەی من (ئیگۆ) دەگرێتەوە، کە دنیای دەرەوە کاریگەریی لەسەر دادەنێت}. بەم شێوەیە هەر کارەکتەرێک خاوەنی (من)ی خۆیەتی و ئەو سەنتراڵیتییە کاریگەریی نامێنێت. لەمێشەوە نووسەری تاکدەنگ، کە شوێنی خوداوەندی گرتووەتەوە، دەمرێت و ژیان بە کارەکتەرە جیاوازەکان دەبەخشرێت. مردنی نووسەری تاکدەنگ، واتە مەرگی بەها و هەوشتە باوەکان، تا کارەکتەرە جیاوازەکان بە هەوشتی جیاواز و بەهای جیاوازەوە شوێنی بگرنەوە. هەر لەرەوە لایەنی ڕەحی ئەو بایەخەی نامێنێت، مادام کارەکتەر لە ڕێی جێستەیەوە پەیوەندی بە واقیعەوە دەکات، بگرە جێستە دەبێتە زمانی کارەکتەر. وەک پێشتر گوترا جێستە بە نادات کورتی بکەنەوە، بەیە جێستەی ئەمانی فرەدەنگ بەرەو نەزانراو ئاڵاستەیە و ژیان بە فرەوانییەکەی دەردەبڕێت، نەوەک شتێکی زانراوی دیاریکراو، تا کورت بکرێتەوە.

ئاڵاستەی (نیتشە) و هیی ئەوانەی تریش وایان کرد ئەدەب بە گشتی و ئەمان بە تایبەتی پشت لە ڕاستەوخۆیی بکات و بەرەو نەزانراو مل بنێت، بە ئەوەی هیچ ئامانجێکی دیاریکراوی هەبێت، کە هەر لەرەدا وێنە شوێنی وشەی گرتەوە. واتە بە لێکدانەوەی تێکستی ئەمانی فرەدەنگ، ناکرێت وشەیەک بگرین، تا جارێک لەگەڵ وشەکانی بەردەمی و جارێک لەگەڵ ئەوانەی دواوەیدا پەیوەستی بکەین، بەو مەبەستەی

مانایەکی دیاریکراوی لە پەک بەهێنین، بەکوو وێنەکان هەن، کە ناتواو و تەکشکاون، بە هادیەک هەر خوێنەرێک دەتوانێت لەسەر شەوازی خەی پەکیان ببەستەتەوە. هاستیەکەی چەمکی خوێنەر بە مانا جیاوازەکانیەوە لەرەدا لە دایک بووە و پە گەیشتووە، کە لەم شەشت حەفتا ساەی هابردوودا کەمەک تیەریستی داهێنەر کاریان لەسەر کردووە و لە کرانەوەیی هەماندا هەی گرنگیان بینیوە. دەکرێت بگوترێت خودی ئەو تەکستە هەگرە لەوەی خوێنەر بە شەوەی هاستوخە بیخوێنێتەوە و مانای ئامادەکراوی لە وەربگرێت. ئایا بە نموونە بەرهەمەکانی (جیمس جەیس) هەی خوێنەر دەدەن بە شەوازی وشەبەوشە بیانخوێنێتەوە و تەیاندا ئەو مانا زانراوەی بە دوایاندا دەگەەت، بدەزێتەوە؟ هەمان شت بە هەمانەکانی (ئەندرە جید)، (ئەلبەر کامە)، (کامیلە خەزیە تەلا)، (خەزیە سەراماگوای)، (تەنی مەریسەن) و زەری دیکەیش دروستە. هەموو ئەو تەکنیک و فەنانی هەمان لە (جەیس)ـەوە تا ئەمە دایهێناون، بە هووبەووبوونەوەی پەوەری بەها بووە، کە ئەوانە وایان کردووە زمان فرەهەند، بگرە ئاەز ببێت و بە ئاسانی خەی بە دەستەوە نەدات.

ئەگەر هەخنەدەزان هەمانی پەستمەدەرن، یان هەمانی فرەدەنگ بە پەشەوی (Turbulent) ناو دەبەن، مەبەستیان ئەوەیە لە کەمەەک ئاەاستەی جیاواز پەک هاتووە و ناکرێت گرەچنەک پەکەوەیان گرە بدات. ئەو پەشەوییە بەرهەمی ئەو گومان و دەەاوکێیەی مرۆڤی ئەمەیە، کە لە جیهانەکی هەمەئاەاستەدا دەژی و هووبەووی گرفتە ئاەزەکان دەبێتەوە، بە هادیەک زیاتر لە هەهەندەکی هەیە. هیچ ئاەاستەیەک، هیچ هەەەک، هیچ بیرەکەیەک و هیچ وێنەیەک ناتوانێت لەناو ئەو پەشەوییەدا بە زەقی دەربکەوێت و ئەوانەی دیکە بسەێتەوە، بەکوو بە پەچەوانەوە هەر ئاەاستەیەک گومان دەخاتە ئاەاستەیەکی دیکەوە، هەر هەەەک هەەەکی دیکە تەک دەشکێنێت، هەر بیرەکەیەک بیرەکەیەکی دیکە ناتەواو پەشان دەدات و هەر وێنەیەک وێنەیەکی دیکە لەتلەت دەکات. بەم شەوەیە هەمانی فرەدەنگ، فرەەەنگ، فرەئاەاستە، فرەوێنە و فرەەوو کورت ناکرێتەوە. کام ئاەاستەیە، کام هەەە، کام بیرەکەیە، کام وێنەیە کورت بکرێتەوە؟ وەک (داقید لەج) لە کتێبی ناوبراودا جەخت لەسەر هەزی هەمان دەکاتەوە لە هووبەووبوونەوەی لەگەە حوکمی مەژوودا.

* * *

کورتکردنەوە تایبەتە بە هەمانی تاکدەنگ، کە جەرەکی سادەیە. بە زمانی هاستوخە نووسراوە و تەیدا هەشیاریی نووسەر لەسەر هەەکی

ئاستدا بە هۆشیاریی خوێنەر دەگاتەوە. بەهاکان هەڵگرینیان بە نەکراوە، بەڵکوو بە هەمان قالب داڕێژراونەتەوە، چینەکانی سەریان لا نەدراون و دەستەاتەکانیان پارێزراون. خوێنەر بە ئاسانی دەیانناسێتەوە، بەوەی لەگەڵیان گەورە بووە و هێندەی نووسەریان لە بارەوە دەزانێت، بەیە هەم دەتوانێت کورتیان بکاتەوە و هەم گوتەیان لە وەربگرێت، کە ئەگەر بە دیدی ڕەخنەییانە هەر کام لەو گوتانە بخوێنیتەوە، وەک پێشتر گوتوومە و کردووم، لە سادەیی و ڕووکەشی بەولاوە، هیچی دی نابینیت. هەر لەبەر ئەوەیشە ئەو جەماوەرە لەیان تێگەیشتووە و هێندە پەیان سەرسامە. ئەمە ڕەمانەکە دەرچووەوە و سبەی کورت کراوەتەوە، دەیان گوتەی لە وەرگیراون و بەژمار خەڵک سەرسامییان لە ئاستدا دەربڕیوە.

لە پێشەوە لە لای (نیتشە) گوترا ئەو زمانەی بە جینیالۆجیاوە پەیوەستە، زمانێکی ترازاوە و حەقیقەتی ناسراوی شتەکان دەرنابڕێت، بەڵکوو بەو هەڵەی هەیەتی، حەقیقەتەکان تەک دەشکێنێت، تا لە ڕێی ئاماژەوە بدوێت، کە ناکرێت لە شتی دیاریکراودا بەرجەستەی بکەین، لە کاتێکدا زمانی ڕەمانی تاکدەنگ زمانێکی ناسراوی ڕەزانیە و ئاستەوخە حەقیقەتی زانراوی شتەکان دەردەبڕێت، کە پێشتر جەماوەر ناسیویەتی. ڕەمانی تاکدەنگ بابەتە زەقەکانی وەک شکڕش، زیندان، ئاونان، کێچ و شتی دیکەی لەم بابەتە دەوروژێنێت و بە هەمان زمانی جەماوەر دەیانگوازێتەوە، لە کاتێکدا ڕەمانی فرەدەنگ ئەو بابەتانە کاڵ دەکاتەوە، تا ڕووناکی بخاتە سەر وردەکاریيە بەلاوەنراوەکانیان. واتە دیوە شاراوەکانیان دەردەخات و بە شێوەی ناڕاستەوخە لە کەمێک وێنەی جیاوازدا پێشانیان دەداتەوە، بەیە ڕەمانووسی تاکدەنگ ڕاستەوخە ڕووی لە جەماوەرە و هیچ فرەدەنگ گفتوگۆ لەگەڵ خوێنەری جیاواز دادەمەزرێنێت. ئەوەی لە لای (فۆکۆ) بینیمان، کە پێی وایە پەیوەری بەهاکان لە ڕێی دەستەاتە وردەکانەوە خراوەتە گەڕ و وەک شێوەیەکی چاودێری خەی سەپاندووە، تا جەستە بخاتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە و ڕووبەڕووی سزای بکاتەوە، ئەوە لە ڕەمانی فرەدەنگدا دەردەکەوێت، بەوەی شتە زەقەکان بە لاوە دەنێت و شتە وردەکان لەک دەداتەوە. لەمەوە ڕێ دەچێتە ناو کەناڵەکانی پەروەردەی کەمەایەتی (socialization) لە چێشنی خێزان، فێرگە، حیزب، پەرستگە، بنکەی کەلتووری و ئەوانەی دیکە، تا نهێنییەکانیان دەربخات. ئەوە پەیوەری بەهاکانە، کە دەستەاتەکان پاپێشتین، ئەو بابەتانەی زەق کردوونەتەوە و ڕەمانووسی سادەنووسیان پێ فریو دەدات، تا وێنەی دەرەویان بگرێت و لە ڕێی وەسفەوە چینی دیکەیان بخاتە سەر. ڕەمانووسی فرەدەنگ پێچەوانەی ڕەمانووسی تاکدەنگ وا

لە دەستەبات ناتوانێت، لە شوێنی دیاریکراودا هەبێ و بە زەقی دەردەکەوێت، بەڵکوو وەک (فەکە) و (دولووز) لە گفتوگۆی (ڕەشنبیر و دەستەبات)دا پێی لەسەر دادەگرن لە هەموو شوێنکدا بەرجەستەیە. یەکەمیان دەڵێت: (دەستەبات تەنیا خێی لە سانسەرکی ڕووندا مانیفەست ناکات، بەڵکوو بە قووڵی و لەزانانە ڕە دەچێتە نێو تەواوی تەێی کەمەڵایەتییەوە، بگرە خودی ڕەشنبیران دەبنە بەشکی ئەم دەستەباتە). هەرچی دووەمیانە پێی وایە (ئەوە هەر زیندانییەکان نین وەک منداڵ مامەڵیان لەگەڵدا دەکرێت، بەڵکوو منداڵیش وەک زیندانی لەی دەڵوانرێت. منداڵ منداڵییەک بە سەر دەبات، کە هیی خێی نییە. بەم پێیە ناکرێت نکووڵی لەوە بکەین، کە فەرگە وەک زیندان وایە. خە ڕاستییەکەی کارگە هەر زەر لە زیندان دەچێت). (ڕەشان بارت)یش هەر لەم ڕووەوە دەنووسێت: (دەستەبات ئەمڕۆ لە زیاتر لە میکانیزمەکدا ئامادەیە و بە ناسکی ئاوەڕی کەمەڵایەتی لە دەوڵەت و لە لای چینە کەمەڵایەتییەکانەدا هەڵدەسووڕێنێت، بەڕام بە هەمان شێوە لە مەدەلەکان، بەچوونە باوەکان، فەستیقاڵەکان، یارییەکان، یانە وەرزشییەکان، هەواڵەکان، پەوەندییە تایبەتەکانی خەزان، تەنانەت لە لای بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکانیشدا دەردەکەوێت). لە ڕەی خوێندنەوەی ئەو سە بیرمەندەدا دەگەینە ئەوەی بەپێن ناکرێت ڕەماننووس بە ئەوەی ڕووبەڕووی دەستەبات ببێتەوە، لە بابەتە زەقکاندا پشانی بدات، ئەو بابەتانەی سەزی جەماوەر دەوروژێنن، کە لەم دەخەدا زمان شەوەی ڕاستەوخۆ وەردەگرێت، بەڵکوو پەویستە ڕە بچێتە ناو شتە وردەکانەوە، کە ئەو ڕەچوونە تەنیا گەینی ئاڕاستەی ڕەخنە نییە، بەڵکوو گەینی سیستەمی زمانیشە. واتە گەینە لە وشەی ڕووتەوە بە ئاماژە. گەینە لە جەختکردنەوەی مانای پشوختەوە بە بەرهەمهێنانی مانای نوێ و کراوە.

* * *

ڕەماننووس لە ڕەمانی تاکەنگدا پشت بە چەمکەکی زەق دەدات و دژی چەمکەکی دیکەی زەق دەوەستێتەوە. بە نموونە وا خێی دەردەخات لایەنگری ئازادییە و دژی چەوسانەوەیە، لە کاتکدا ئەو چەمکە زەقانە هەر خێیان لە ژەر گومانی گەوڕدان و دەبەت هەبوشرێنەوە، تا ڕەهەندی دیکە وەربگرن و ئاڕاستەی تری نەزانراویان لە ببنەوە. چۆن دەنیا ببین ئەوەی ئەو بە ئازادیی دەزانێت، ئازادییە و ئەوەی بە چەوسانەوەی دادەنێت، چەوسانەوەیە؟ ڕەمانووسی ڕەمانی فرەدەنگ بە شێوەیەکی دیکەی جیاواز لە هەموو ئەو چەمکانە دەڕوانێت. با وای

دابنێین ئەو چەمکانەی کەمێک درەختن و بە شێوەی بازنەیی دەنراون. منداڵێک لەناو بازنەکەدا یاری دەکات، بەڵام یاسای یاریەکە ئەوەیە، ئەگەر جەستەی بەر هەر یەکە لەم درەختانە بکەوێت، دەدڕێت و یاریەکە کۆتایی دێت. گوتمان هەموو درەختەکان وەک یەک کۆتایی بە یاریەکە دەهێنن و نامانگوت درەختێکی دیاریکراو. کەواتە بە ئەوەی یاریەکە بەردەوام ببێت، هەمیشە لەم ناوەڕاستەدا هێڵێکی بەزێتەوە. ئەو بەشاییە مەودای داهێنانی ڕەمانووسە، کە مانای ئەوە نییە چەمکەکانیش نابینێت. دەیانبینێت، بەڵام بە گومانی زۆرەوە. ئەگەر درەختەکان نەبوونایە، منداڵەکە نەیدەتوانی یاریەکە بکات، وەک چۆن بەبێ ئەو چەمکانە ڕەمانووس ناتوانێت بنووسێت. لەم دەخەدا یاریی منداڵەکە تێپەڕاندنی ئاستی زانراوی درەختەکانە، وەک چۆن نووسینی ڕەمانی فرەدەنگ تێپەڕاندنی ئاستی ناسراوی چەمکەکانە. کاتێک چەمکەکان بە زەقی لە لای ڕەمانووسی تاکدەنگ هەن، ئەوە یاریی تێپەڕاندن لە ئارادا نییە، بەڵکوو لایەنگری پێشوەختی ئەمیانە و دژی ئەویان وەستاوەتەوە.

* * *

ڕەمانی فرەدەنگ لە بڕگەمار چیرۆکی وردووردی جیاواز پێک دێت، کە بە دەربڕینی (دولووز) هاوڕێگن، بەڵام لە یەک جیاوازن، بە تایەک ناکرێت چیرۆکێک بەسەر ئەوەی دیکەیاندا زاڵ بکەیت، بەڵام لە ڕەمانی تاکدەنگدا گوتەی ئامادەکراو هەن و بە زمانی ڕەڤانە دەربڕاون، کە وەک یەقین لە دەمی نووسەرەوە دەردەچن و بە خوێنەر دەگەن. لە ڕەمانی فرەدەنگدا کەمێک قیبڕەی جیاواز دەردەکەون و هیچ یەکەیان جگەی باوەی تەواو نییە، بەوەی دەکرێت بە هەڕدا بچن، یان تەنیا دیوەکی ئەو بابەتە ببینن، کە دیگەنەوە، یان نەتوانن بە دروستی بیگەنەوە، یاخود هەر شتێکی دیکە، ئەوە خوێنەر بە گومانەوە لە هەموویان دەوانێت و بە لێکدانەوەی خۆی وێنەیەکی گشتی لە سەرجەمیان پێک دەهێنێت، لە کاتێکدا ڕەمانی تاکدەنگ، دەنگی نووسەری بەسەردا زاڵە، دروستتر تەنیا دەنگی نووسەری تێدا دەبیستێت، کە هەمان دەنگی زانراوی جەماوەرە، بەبێ ئەو خوێنەرە بەبێ هیچ گومانێک باوەی پێ دەکات و لێی وەردەگرێت. بەپێی پرینسیپی (سەرەتا، ناوەڕاست و کۆتایی) داڕێژراون و پرینسیپی (هۆکار و ئەنجام) هەڵیاندەسووڕێنێت، کە فەلسەفە لانی کەم لە (نیتشە)وە ڕووبەڕووی ئەو دوو پرینسیپە بووەتەوە و هەوڵی تێکشکاندنی داون. جەماوەر لەو ڕەمانەدا ئەوە دەدزێتەوە، کە بە دوایدا گەڕاوە. شاگەشکە دەبێت و دەتوانێت لە بڕی بکات، یان بە

دەربڕینی (هێنری برگسۆن) ڕاستەوخۆ دژێتە یادەوەریی عادەتی (habits memory)ی ئەو جۆرەوە و بە ئاسانی دەیڵێتەوە. ڕەخنەگری میللییش، کە خاوەنی توانایەکی سنووردار و لەسەر هەمان هێدا هەم بە ڕەماننووسی تاکدەنگ و هەم بە جۆماوەری ئەو ڕەماننووسە دەگاتەوە، بە هەمان زمانی ڕەژانە پێیدا هەدەڕێت. ڕەمانەکە کورت دەکاتەوە، بەوەی لەسەر یەک بیرەکەی زانراو دامەزراوە و بە کورتکردنەوە ئامادەیە، تا لەوەوە وەک داهێنانێکی مەزن پێشانی بدات. ئایا هەمان ڕەخنەگری میللی دەتوانێت ڕەمانی یەکە لەو ڕەماننووسە فرەدەنگانەی ئاماژەیان پێ درا، کورت بکاتەوە؟ دیارە لێرەدا بە شێوەی ڕەها ناڕەین ڕەمانی فرەدەنگ گوتەی لە وەرناگیرێت، بەڵکوو دەڕەین کورت ناکرێتەوە و ئەو گوتانەی ڕەخنەدەزانیش لەی وەردەگرن، زۆق و زانراو نین، بەڵکوو لە ئاستی ئاماژەدان، لە کاتێکدا جۆماوەر هەم دەتوانێت ڕەمانی تاکدەنگی ڕەماننووسە جۆماوەرییەکان کورت بکاتەوە و هەم گوتەیشیان لە وەربگرێت. ڕەخنەگری میللی جاێ مەیبەلایزەیشن بە نووسەری ڕەمانی تاکدەنگ دەدات، تا جۆماوەری بە کە بکاتەوە و بەرهەمکانی بکەن. بە ئەم مەبەستە مەدیای حیزبی و ناحیزبیی لە پێناودا دەخاتە گەڕ. بەم شێوەیە ڕەمانی مەزن ئەوەیە، ئەو جۆماوەرە زیاترین ژمارەی لە کەیوە و زۆرترین گوتەی لە وەرگرتووە. ئەوەی ئەمڕۆ ڕەمان هەدەسەنگێنێت، جۆماوەرە، کە ڕەمانی ڕەماننووسی تاکدەنگ خۆی ڕەی داون هەیبسەنگێنن. لە گوتاری (لە ڕەخنەگر کەیوە بە ڕەخنە چیە)دا هەوەم داوە ئەوە پێشان بدەم، کە هەسەنگاندن بریتییە لە گەینی نووسەر لە سەبجێکتەوە بە ئەبجێکت. واتە نووسەر بە هەی بەرهەمکەیەوە دەکرێتە بابەتێک بە هەسەنگاندن. هەموو تواناکانی لە دەسەرنەوە و لەم ساتەوە خاوەنی زمان نییە. ڕەماننووسی تاکدەنگ هیچ کێشەیەکی لەگەڕ ئەو هەسەنگاندنەدا نییە، بگرە هەوەی زۆر دەدات ئەو جۆماوەرە هەیبسەنگێنن.

———

بە نووسینی ئەم بابەتە، گفتوگۆ لەگەڕ ئەم کەناڵانەدا کراوە:

_ Lodge, David, The Art of Fiction, London, Penguin, 1992.

_ Todorov, Tzvetan, Mikhail Bakhtin The Dialogical Principle, Translated by Wlad Godish, Manchester University Press, 1984.

_ Nietzsche, Friedrich- On the Genealogy of Morals,

Translated by Carol Diethe, Edited by Keith Ansell-Pearson, .Cambridge Texts in the History of Political Thought, 2007

_ Deleuze, Gilles, Nietzsche and Philosophy, Translated by .Hugh Tomlinson, Continuum, LONDON – NEW YORK, 2002

_ Foucault, Michel, The Order of Things, An archaeology of the human sciences, A translation of Les Mots et les choses, VINTAGE BOOKS, A Division of Random House, Inc. New York, .1994

_ Intellectuals and power: A conversation between Michel :Foucault and Gilles Deleuze. Available at

https://libcom.org/article/intellectuals-and-power-conversation-between-michel-foucault-and-gilles-deleuze

_ بارت، رولان: درس السيميولوجيا، ترجمة: عبد السلام بنعبد العالي، تقديم: عبد الفتاح كيليطو، دار توبقال للنشر، الدار البيضاء، الطبعة الثالثة، ١٩٩٣.

_ ﻫەمان لە تاکدەنگەوە بۆ فرەدەنگ، گفتوگۆی شاخەوان سدیق لەگەڵ کاروان عومەر کاکەسووردا.

_ کاکەسوور، کاروان عومەر، کوشتنی فیل و پاراستنی دووکانی شووشەوات. (کتێبی ئەلیکترۆنی).

_ کاکەسوور، کاروان عومەر، ڕاگەردان، پاشکۆی بەرهەمکانم. (پێشکیەکی).

_ کاکەسوور، کاروان عومەر، لە (ﻫەڵخەڵگر کێو)وە بۆ (ﻫەڵخەڵ چیێ). (لە وەڵامی پرسیاری تەوەرێی ژنەفتندا).

زنجیرە وتاری نووسین بەرەو نووسینی.. ڕوو لە چی بکەم..

سەردار جاف

ماوەیەکە دەستت بە جۆرە نووسینێک کردووە، نەک خۆت ساغ نەکردەتەوە بگرە شەرم دەکەی نیشانی کەسانی شارەزا و بە ئەزموونیشی بدەی، هەر خۆت دەخوێنیتەوە، دڵشۆ هەکارەکەی ئەوە بێت نەتتوانی بێت ڕەچەڵەی خۆت بدەزیتەوە، بە ئەو مەبەستە و یەکلابوونەوەی خۆت دەتوانی لە بواری ئەدەبدا لە هەر ڕەچەڵەکدا شتێک بنووسیت، هەر لە شیعر و چیرۆک و نووسینی پەخشان و پەخشانە شیعر کە لای کورد سەرەتا هەر پێنا بە ئەم لایەنانە دەبرێت، وەک خۆ تاقیکردنەوەیەک بزانیت لە کامیان جوانتر دەنووسیت، ئەوەی کە لای تۆ ترۆپک و زۆر ناوازەیە هەرچیەکت نووسیوە ، دەتوانی شەرم لە خۆتدا تووە بدەیت و ڕوو لە کەسکی شارەزا بنێیت و بەرهەمەکەی نیشان بدەیت و ئاستی خۆت پێ بڵێ و ڕەچەڵەت بدەزیتەوە، کاتێ ئەوەی خۆت بە ترۆپکی نووسین دەزانی دوای نیشاندانی پسپۆرە لەو بوارە بێت دەردەکەوێت چەند هەژاری لە نووسین بەدەم کەوە مەدەڵ، لای کوردیش زۆرتر و زیاتر پێنا بە شیعر دەبردرێت، تاکی نا ئاشنا بە بواری ئەدەب پێی وایە شیعر لە هەموو ساناترە، بە دیدی من پێچەوانەکەی ڕاستە، شیعر دونیایەکی زۆر قوڵی هەیە و بە زەحمەت مرۆڤ ئاشنای دەبێ، جا لە بەر ئەوەی زۆربەی گەنجان پێنا بە شیعر دەبەن کە ئەوەیش هەکاری خۆی هەیە، دەبین لە شیعرەوە دەست پێ دەکەین.

بەڵای من ناکرێ بتوێ ببی بە شاعیر، هەست و گوێی مۆزیکت نەبێ، کەواتە بەر لە هەموو شتێک کە هەست بە بەهرەیەک لە ناخت دەکەی بە شیعر هەر خۆی لە خۆیدا هەستە مۆزیکەکەت بە دەخوەقەت بەدەم بە هەی ئەوەی هەندە هەزت لە شیعر نووسینە گوێ بە هەستە مۆزیکییەکە نادەی چونکە سەرەتا هەروا دەبیت، دواتر تەدەگەیت مۆزیک چەن بنکەی کردووی و بەئاگای لە خود، شیعر نووسین تەنها بە زەر وشە ڕەزکردن و سەروا ڕەکخستن نییە، لە ڕووی بیرکردنەوە شیعر پابەندبوونی بەسەرەوە نییە وەک وتنەکەردن و پێکەرتاشی، وەلە بنچینە و ڕەچەڵەکی هەیە کە داوا دەکات خۆیان بەرفراوانکەتی پێوە پابەند بکات، لەوانە هونەری کێش و سەروا، جا بە شارەزا بوون لەم هونەرە چەندین ڕێگە هەیە، کە پێشتر و لە کلاسیکدا شەوی عەروز و بەحر بووە، کە ئەمیان دونیایەکی جەنجاڵە و بە تەی سەرەتا

دەستپێک نەخاسمە لەم سەردەمی پێ تەکنەلۆژیایەدا، وا بەسانایی ناچیتە ژێر باری و ئۆگەر هانیشت بدەم یان بە مەرجی پێشوەختی دابنێم و بە ئاشنا بوون بە عەرووز ناکرێ شیعر بنووسیت ئەوا دنیات لەدەتەوە یەک و پێشیمانت دەکەمەوە، بە خەتیش ئۆگەر دەتەوی بچیتە نەو ئەم دنیایەوە ئەوا دەکرێ کتێبەکەی (ڕەوانشاد عەزیز گەردی بە ناونیشانی؛ رابەری کێشی شیعری کلاسیکی کوردیت) دەست بکەوێت و بە وردی خوێندنەوەکی سوود وەرگرتوو بیت.
بە تێپەڕینی کات گەلان و داهێنان لە شیعر نووسیندا کراوە و ئەم گۆڕانکارییەیش سانایی بە ئەمە ڕەخساندووە، لەوانە کێشی هەژماری بۆگۆ بە پێنجە، بە سەرەتای تە ئەم شێوازە زۆر لە بارە دەبە شارەزا و ئاشنا بیت، ئەمەیش دەکرێ بڵێین تە لە بازاڕ سەوت دەکەیت و دەتەوە هەناریش بکەیت بە کابرای دوکاندار دەڵێی؛ کیلۆکەت لابە ئەو سەوەی کێشاوتە بیکە لایەکی تەرازووەکەت بە بارتەقای ئەوە هەناریشم دەوێ، لە نووسینی شیعری کلاسیک دەڵێی یەکەمت چەند بۆگۆ بوو پێویستە تەواوی هەموو بەیت و دەڵێکان هەمان بۆگۆ بن بە هەمان دابەشبوونییەوە، بە نمونە :
ئۆگەر دە بۆگۆیي بوو ، دابەشکردنەکەی وا پێیەو بکە ؛
٥ + ٥ = ١٠ ، دەبێ هەتا تەواو بوونی شیعرەکە بەم جۆرە بۆێت لە کۆتایدا هەست بە تام و چێژی شیعرەکە دەکەیت.
یان ٣ + ٣ +٤ = ١٠ ئەمەیش بە هەمان شێوە یان ٤ ٤ + ٢ = ١٠ بۆگۆیی . ئیدی بەو جۆرەی خەت دەتەوە بە هەر یەکە لە دەڵێ شیعرییەکان کە ٨ بۆگۆیی ١٢ بۆگۆیی ١٤ بۆگۆیی یاخود ١٦ بۆگۆیی هەرچەن مەبەستت بێت،
بە شیعری ئازادیش، بۆگەکانی ، سێ و چوار و پێنج بە قەناغی تە باشن و لە سەری بڕدەوام بە، ئۆگەر سێ بۆگۆیت هەبێزارد ئەوا گۆڕەکە دەڵێکانی شیعرەکەت چەنجارەی سێ بن، واتا بۆگەکانی هەر دەڵێکی شیعرەکەت دابەشی سێی بکەی هیچ نامێنێتەوە، دواتر کە بە تەواوی ئاشنای شیعر و مۆزیک بووی ئیدی مۆزیک دەبێتە پێوەری ڕێکخستنی دەقی شیعریت.
کارێکی دیکە کە زانستیانەو ئەکادیمیانەیە نێک بە تەنها بە شیعر بە تەواوی هەر باسێک بینووسیت، پابەند بوونە بە یەکە لەو نموونانەی لە هەر بەشێکی زنجیرە نووسینەکانمان ئاماژەی پێدەدین ئەمجارە باس لە نموونەی سوالیز دەکەین. جیهانی نووسین تایبەتمەندی خۆی هەیە: نووسین ئامانجێکی تایبەت بە خۆی هەیە، گەڕەکە میکانیزمی بڕدەوامی خود لە گەڵ کەمەڵ هەبێت، کار بە گەیاندنی زانیاری بکەیت، ئەو ئەزموونە ژیانییەی خود بە هەڵ بقەزیتەوە و بیگەیەنیتە خوێنەر، نووسینی دەقەکانت هەمیشە بە

جوانی بخۆو " ئەمەیش زمان ڕێی تێدا دەگۆڕێت" بەم جۆرە ئاشنایەتی باش لە پسپۆڕی نووسین بۆ دەست دەنیت. چۆن ئەم حاڵەتانە دێتە بەرهەم ((لە سوالیز دەبە باکگراوندکی باش لە ئەبستمۆلۆژیدا هەبێت تا بتوانێت مەبەستەکانت بۆ ئاراستەکان بگەیەنێت، دەسپێکی نووسین لە بیرکە پاشخانکۆ دەست پێدەکات، ئەم پاشخانە کۆکەی نووسینە، دەروازەیکی باشە بۆ مەشقکردن لە سەر دەربڕین و تازەگەری خوێقاندن، هەر بیرکەیەک بۆ کەمەڵە بیرکەمان پاڵکەش دەکات کە خوێنەر بۆ چۆژۆ پێشوازی لە دەکات و دەبێتە بەشدارێکی کارا لە ژانرەکەت، چونکە هەست بە ئاسوودەیی دەکەی کە پێشوازیکەر لە نووسینەکەت هەیە، زنجیرە بیرکەی تازە و ڕێکخراوترت پێشکەش دەکات، واتا؛ پاشخان بەرۆو دوو ئاراستەت دەبات، ئاراستەی یەکەم ڕووۆو دەقی کەن بۆ نووسراو و وتنۆو، لۆۆ بۆ کۆکبوونی زانیارییەکانی وتاربۆژی لە لایەک و لە لایەکی دیکە بەرۆو هەنگاونانت دەبات، لەم هەنگاوۆو بۆ ڕێکخستنی گشتی بۆ هەمان شۆو لە کۆکەی بوونیشۆو بەرۆو ڕێکخستنی گشتی دەچیت لۆشۆو بۆ شۆواز یان ڕەچکەی خەتت دەبات. ئاراستەی دووەم لۆو پاشخانە ئەبستەلۆژییەو بەرۆو شارەزایی کەنت دەبات لۆشۆو بۆ دوو لا یەکێیان بۆ هەنگاونانت دەبات و لە گەڵ ئاراستەی یەکەم یەکدەگرنۆو، لۆشۆو بۆ ڕێکخستنی گشتی دەچیت، لایەکەی دیکە بەرۆو چەمک و ڕاستییەکانت دەبات پاشان لۆیشۆو بۆ ڕێکخستنە ناوەڕۆک و دواتر ئەم ئاراستەیە بەرۆو ڕوت یان ڕەچکە دەچێت و هەردوو ئاراستە دەبێتۆو بە یەک وەک ئەم خشتەیەی لە خوارۆوەیە.....

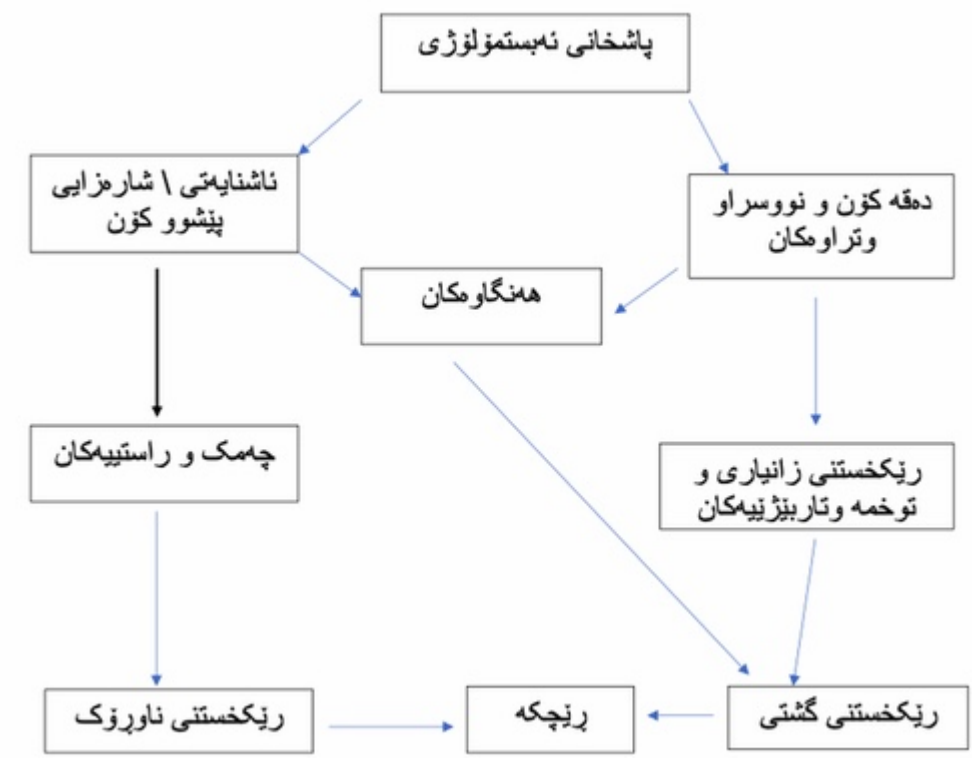

سوودم لەم سەرچاوانە وەرگرتووە ؛

١ – سوالیز (١٩٩٠) تحليل النوعى ، اللغة الأنجليزية في الجلسات الأكاديمية و البحتية ، نيويورک، صحافة جامعة كامبردج.
٢ – مدكور – علي أحمد (٢٠٠٧) طرق تدريس اللغة العربية ، عمان دار المسيرة .

بیرەوەرییەکانی د. سالار باسیرەم خوێندەوە.. هیوا ناسیح

بیرەوەرییەکانی د. سالار باسیرە بە ناونیشانی (ژیانی من لە نێوان بەردارشی نیشتمان و تاراوگەدا)م خوێندەوە، کە ئەمسا لە باشوری کوردستان و بە قەبارەی ماماوەندی و ٢٠٠ لاپەڕەییدا بڵاوکراوەتەوە.

ناوبراو لە ناوەڕاستی سەدەی پێشوودا لە شاری سلێمانی لە دایکبووە، قۆناغی منالی و هەرزەکاری و سەرەتای گەنجی لەو شارە بەسەر بردوە. ئەوەی چیرۆکی ژیانی ئەم کەسایەتییە لە زۆری تر جیا دەکاتەوە، ئەوەیە کە خۆزانی ئەمان چونکە لە ڕۆژهەاتی

کوردستانەوە هاتونەتە باشور و وڵاتنامەی عێراقییان نییە، هەر لە سەرەتای لاوییەوە کێشەی نەبوونی وڵاتینامەی فەرمی عێراقی یەخەیان پێ دەگرێت.
لە سەرەتای کتێبەکەدا مێژووی شاری سلێمانی باس دەکات، کە جێگای بایەخە، بێ نمونە جێگای سەرنجە ناوبراو بە پشتبەستن بە کتێبی (سلێمانی شارە گەشاوەکەم) کە هی جەمال بابانە نوسیویەتی(ئیبراهیم پاشای بابان کە لە ساڵی ١٧٨٤ شاری سلێمانی تەواوکرد دانیشتوانەکەی ئەو کاتەی ٢٠٠ ماڵێک بووە. لەوە ٣٠ ماڵی جولەکەێ بووە) ل ١٣. واتە ئەو کاتە ڕێژەی باوەڕدارانی جولەکە ١٥٪ بووە، بەڵام ئێستا ئەو شارەی کە دەشێ میلیۆنێک دانیشتوانی بێت، کەچی ١٥ جولەکەی تێدا نەمابێت و نەژی! ئەوەی مابێتەوە تەنها ناوی گەورەکانە بە ناوی جولەکان!
هەر لە سەرەتای لاوییەوە ناوبراو کاروکەسابەت و خوێندن پێکەوە گرێ دەدات، لەبەرئەوەی ئەمان گوایا ئێرانین (تەبەعییەی ئێرانی) بەم بیانوەوە لێپرسراوانی بەعس دژن و سەرانەیان لێ وەردەگرن تا بەگرتنیان نەدەن. ئیتر ئەم ترسەی لە دواڕۆژ و دانەمەزراندن لە فەرمانگەی حکومی، گەر خوێندنیش تەواو بکات، توشی نائومێدی دەکات، بەم هۆیەوە ناچار ساڵی ١٩٧٦ و بە تەمەنی ٢٠ ساڵی سەری خۆی هەڵدەگرێت و خۆی دەگەیەنێتە ئەمانیا، کە ئەوکات ژمارەی کوردان بە گشتی و هی باشور بەتایبەتی لە ئەوروپا زۆر کەم بووە. ئیتر وەک هەر کەسێکی تر پەناگەندە و هەڵکەندراو لە وڵاتی خۆی، لە وڵاتی ئەمانیادا لە نۆو کەلتورێکی زۆر جیاواز لە خۆمان دەست دەکات بە زمان فێربوون و کارکردن، سەرەتا کاری سەخت و تاقەتپێوکێن دەکات. مردن، کوشتن و خۆکوشتنی یەکبەدوای یەکی پێنج کەسوکاری پلەیەکی خۆزانەکەیان لە دووەوە وڵاتیدا زەبرگەلێکی توند لە هەوتی ژیانی دەدەن، کە مەگەر هەر ئەو خۆی لەبەردا گرتبێت. هەموو ئەمانە وا دەکەن لە ل١٨ دا بنوسێت: ئەگەر بڕیار لە دەستی خۆمدا بوایە لە دایکبوونم ئەدایەوە دواوە، بێ ویستی خۆم هاتووم و بێ ویستی خۆشم ئەڕۆم و دوچاری ململانێی ژیان ئەکرێمەوە!
دواترهەر کێ نادات و لە خوێندن بەردەوام دەبێت تا لە زانکۆی ماربورگ بەکالوریۆس و ماستەر لە بواری زانستی سیاسی و کۆمەناسی و گەیاندن بڕوانامە وەردەگرێت. پاشتریش ساڵی ٢٠٠٣ لە زانکۆی قورپەرتاڵ بڕوانامەی دکتۆرای لە بواری زانستی سیاسییدا وەرگرتوە. تێزی دکتۆراکەی بریتی بوو لە (سیستەمی سیاسی بەعس لە عێراق، هۆکارەکانی سەقامگیری و داڕمانی سیستەمەکە).
چەند ساڵێک دواتر دەگەڕێتەوە باشوری کوردستان و لە زانکۆی سلێمانی لە هەردوو کۆلیژی زانستە مرۆڤایەتییەکان و کۆلیژی زانستە

سیاسییەکان دەبێتە مامۆستا و پێنج ساڵیش وەک جێگری ڕاگری کۆلیژی زانستە سیاسییەکانی ئێواران کار دەکات. ئیتر لەوێوە ڕادەی گەندەڵی و بێوانامەی ساختە و فێوفێڵی نێو ئەو دامەزراوە زانستییە گرنگەدا وەک نمونەیەک بێ تەواوی دەزگا و دامەزراوە باڵا زانستییەکانی هەرێمی کوردستان، دەزانێت. بەڵام ئەم خاوەن هەڵوێستی خۆی دەبێت و دژی ئەو کارە ناپەسەند و ناشایستانە دەوەستێتەوە، تا دەگات بەوەی پێستەکەی لێ دەستێننەوە. هەر چەندە خۆی پێشتر ساڵانێکی زۆر لە هەندەران ئەندام و کادری یەکێتی نیشتمانی کوردستان بووە! لە ڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەراندا چالاک بووە. ئەم ڕەوشە نالەبارە لە ملشکاندن و دووڕوویی و خراپی نێو ژیانی زانکۆ تەواو بێزاری دەکەن، ناسینی ئەو گەندەڵی و واستەکاری و گەندەڵانەی ناو دەزگای فێرکردن و ئاستی زانستی زانکۆکان و بەراوردکردنیان بە زانکۆکانی ئەوروپا، کە ئەم لێی خوێندون، ئەوەندەی تر نائومێدی دەکەن. دوای چەندان ساڵ خزمەت و وانە وتنەوە، دیسان بێیاری گەڕانەوە بەرەو ئەوروپا دەدات و نیشتمان بەجێ دەهێڵێت.

ناوبراو کە لە ساڵانی هەشتاکاندا خۆی و برایەکی لە ئەمانیا بوونە سەربوردەی خۆش و ناخۆشی ئەوکاتی کوردانی ئەو، بەشداریکردنیان لە چەندان چالاکی دژ بە بەعس بە بەگەوە باس کردوە، یەکێکیان کە لە شاری بۆن و ڕێکەوتی ٢١ تا ٢٤ی نیسانی ١٩٨٢ رویداوە دەگێڕێتەوە، کە چۆن ئەمان چل پەنجا کەسێک بوونە لە کوردانی ئەمانیا و خۆپیشاندانیان دژ بە بەعس کردوە، باوەزی عێراقی ئەوکاتی سەربە بەعسیش نزیکە ١٢٠ کەسی لە عەرەبی عێراقی و فەلەستینی لوبنانی بەرامبەریان کێکردێتەوە و بەدار و چەقۆ و بەرد پێکدا هەڵپژاون و ٢٦ کەس لە هەردوولا بریندار بوونە، کە یەکێکیان دکتۆر ئەحمەدی برای ئەم بووە، زۆر بە سەختی و بریندار بووە، زەبر بەر سەری کەوتوە (وێنەکەی لەسەر بەرگی کتێبەکەیە).

لە بەشێکی تردا باس لە داگیرکردنی کەنیسەیەکی گەورە و مێژوویی لە شاری فرانکفورت دەکات لە لایەن کوردە چالاکوانە سیاسییەکانەوە، ئەمەش وەک ناڕەزایەتییەک دژ بە ڕژێمی ئێران و هێرشی سوپای خومەینی بۆ ڕۆژهەاتی کوردستان، تاوەکو لە ڕاگەیاندنەکاندا دەنگی کورد بگات، چونکە ئەو کات بە دەگمەن ڕاگەیانەکانی ئەوروپا و جیهان باسی کوردیان دەکرد، لەبەر ئەوەی قەشەکە کابرایەکی ناحاڵی و توند و کەلەڕەق بووە، هەوڵ بە پۆلیس دەدات، کە کوردەکان کۆنترۆڵی ئێرەیان کردوە و دەیانەوێت بیتەقێننەوە، بۆیە سەعاتێک ناخایەنێت نزیکەی ٢٠ تا ٣٠ ئۆتۆمبیلی پۆلیس و ئاگرکوژێنەوە دێنە دەورووبەری کەنیسەکە و چواردەوری دەگرن، دەیان پەیامنێر و کەناڵی

میدیای ئامادە دەبن لە شوێنەکە، ناچار ئەمان دوای چەند سەعاتێک دێنە دەرەوە و خۆیان ڕادەستی پۆلیس دەکەن. ئەوەی سەیرە لێرەدا دوای گیرانی ئەمان، خوێندکارێکی هاورێیان کە لە کۆلیژی ئەدەبیات بووە و خەڵکی هیندستان بووە، سەردەکەوێتە سەر منارەی (قولە)ی کەنیسەکە بە بەرزی نەوەت مەتر بێ پشتگیری ئەمان، هەرچەند هەوڵی لەگەڵدا دەدەن، داوا دەکات سەرجەم کوردەکان ئازاد بکرێن و قەشەش داوای لێبوردنیان لێ بکات ئینجا دێتە خوارێ، ئەگەرنا خۆی فڕێ دەداتە خوارەوە و خۆی دەکوژێت! چونکە کوردەکان لە سەر مەسەلەیەکی هەوا و بۆ مافی خۆیان تێدەکۆشن. ئیتر ئەم ڕووداوە ئەوەندەی تر لە میدیا دەنگ دەداتەوە و بابەتەکە گەورە دەبێت!

مرۆڤ دەبێت بە ویژدانەوە بگەڕێت، کە ئەوەی لە ساڵانی هەشتاکاندا د. سالار و هاورێکانی چ لە نێو کۆمەڵەی خوێندکاران و چ لەدەرەوەی ئەو ڕێکخراوە ئەنجامیان داوە نیشانەی بوێری و جێگای شانازییە بۆیان، هەڵوێستێکی مەردانە و کوردانە و نیشتمانپەروەرانە بووە. ئەگینا ئەمان لە وڵاتی ئەوروپا و لە هیچیان کەم نەبووە، هیچ پاڵنەرێکی تر نەبووە غەیری دڵسوتان بە خاک و خوێن و نیشتمان و نەتەوەکەیاندا.

لە بەشێکی تردا لا ١٥٠ تا ١٥٤ی تەرخان کردوە بۆ بابەتێک بە ناونیشانی (نەوشیروان مستەفا و هەوڵی ئازاردانم)، نوسەر باس لەوە دەکات، کە نێوەرۆیەکیان ئەم تێل بۆ نەوشیروان مستەفا دەکات، ڕێکەوتەکەی نەنوسیوە، بەڵام پێ دەچێت سەرەتای دوو هەزارەکان بێت. ئەم پێی دەگێت کە حەز دەکات سەردانی بکات لە ماڵەکەی خۆی، ئیتر لەگەڵ هاورێیەکیدا دەچێت بۆ لای، کاتێک دەگەنێ ئەوێ سەلاح ڕەشیدیش لەوێ دەبێت، کە ئەم نێوانی سارد لەگەڵیدا، نەوشیروان لەگەڵ ئەمدا سارد دەبێت، بۆ ئەوەی، بە پێی گێڕانەوەکەی خۆی، هیچ جۆن، هەڵەشە، یان قسەیەکی ناشرینی پێ بگێت، کە چی ئەم دێت پێنج لاپەڕەی لەسەر نوسیوە و بە یەقینەوە ناونیشانەکە وا نوسیوە، کە گوایە ناوبراو هەوڵی ئازاردانی داوە! من وەک خوێنەرێکی کتێبەکە و وەک کەسێکیش چەند جارێک لە نزیکەوە، کاک نەوشیروانم بینیوە و هەندێک کەسایەتی ناوبراوم ناسیوە، هەست دەکەم ئەم لێرەدا ناهەقی بەرامبەر کردوە، دیارە مرۆڤ دەکرێت ڕەخنە لە هەموو کەسێک بگرێت، بەڵام ناکرێت، تەنها لەبەر ئەوەی یەکێک لەگەڵت ساردبووە، کە هەق نەبوو وابێت، تۆ بڵیت، بۆ هیچ بەڵگەیەک ناوبراو تاوانبار بکەیت، کە ویستویەتی ئازارت بدات، پاشان خۆ ئەو بەدوایدا نەنارد بوو، بەکو کاک دکتۆر خۆی تێلی بۆی کردوە و ویستویەتی سەردانی بکات. نەوشیروان گەر ویستبێتی کەسێک ئازار بدات، دەیان کەسی لەبەردەست بووە، پۆیستی بەوە نەبووە لە ماڵی خۆیدا ئەنجامی بدات. بەڵام

خ‌ی مر‌ۆڤ‌کی قسه له‌وو و ساردبووه له‌گه‌‌ کەسانکدا حه‌زی پ‌ نه‌کردبن. ب‌ه‌ ئه‌م بابه‌ته ناوه‌‌کەکەی لاوازه و خ‌ۆزگه کاک دکت‌ۆر نه‌یده‌خسته ن‌ێو کت‌ێبه‌که‌یه‌وه.
به گشتی ژیانناممەکه سه‌رنجراک‌ێشه، شایه‌نی خو‌ێندنه‌وه‌یه، خو‌ێنه‌ر به به‌ش‌ێکی م‌ۆژووی سل‌ێمانی، کوردانی هه‌نده‌ران و به‌تایبه‌ت ئه‌مانیا سا‌ڵانی حه‌فتاکان و هه‌شتاکان ئاشنا ده‌کات، مر‌ۆڤ دوای خو‌ێندنه‌وه‌ی کت‌ێبه‌که به چیر‌ۆکی تا‌ڵی ئه‌و کوردانه ئاشنا ده‌ب‌ێت، که ره‌گه‌زنامه‌ی ع‌ێراقییان نه‌بووه و به‌ز‌ۆر ک‌ۆچیان پ‌ێکراوه به‌ره‌و ئ‌ێران، که ده‌یان هه‌زار که‌س بوونه و ز‌ۆربه‌شیان له به‌غدا ژیاون.سه‌ره‌‌ای ئه‌وه‌ی که چیر‌ۆک و رووداوه‌کان ده‌ریده‌خه‌ن، که کاک دکت‌ۆر پیاو‌ێکی به هیممەت و به ئیراده و به‌ه‌ێز بووه به‌رامبه‌ر ئه‌و هه‌موو کاره‌ساته جه‌رگب‌ڕ و ناخ‌ۆشانه‌ی رووبیان ت‌ێکردوه. ئه‌و‌ه‌ی جێگه‌ی داخه هه‌ند‌ێک له سه‌ربورده و رووداوه‌کان م‌ۆژوبیان نه‌نوسراوه، مر‌ۆڤ نازان‌ێت که‌ی رووبیانداوه، جگه له‌مه‌ش له کت‌ێبه‌که‌دا ده‌یان و‌ێنه ب‌ڵاوکراونه‌ته‌وه، که ب‌ڵ‌ێکیان بایه‌خی م‌ۆژوبیی خ‌ۆیان هه‌یه، به‌ڵام به‌داخه‌وه هه‌ند‌ێک له و‌ێنه ‌ه‌شوسپییه‌کان ‌ۆون نین.

پ‌ێنجر‌ه‌یه‌ک ب‌ ‌ۆووی ناسینی دید و ت‌ێ‌ڕوانینی ف‌ۆڵکان و ئیسلامی سیاسیی.. ستیڤان ش‌ێمزینی

بیر‌ۆر‌ی‌ێکانی ف‌ۆڵ‌ۆکی گوم‌ڕا:
پ‌ێنجر‌ه‌یه‌ک ب‌ ‌ۆووی ناسینی دید و ت‌ێ‌ڕوانینی ف‌ۆڵکان و ئیسلامی سیاسیی/ ستیڤان ش‌ێمزینی

بیر‌ۆر‌ی‌ێکانی ف‌ۆڵ‌ۆکی گوم‌ڕا وه‌ک ت‌ەما و م‌ژار، شایانی س‌ەرنجدانکی وردتر‌ە، دەشێ چاوکی تێبینیکار، فر‌ەهەندتر لە خ‌ۆی س‌ێری ئەم بیر‌ۆر‌ی‌ێانە بکات. گرنگی ئەم بیر‌ۆر‌ی‌ێانە هەر ئ‌ۆون‌ەدە نی‌ێە، وردە م‌ژوو لە د‌ڕ‌ۆی حیکای‌ەتە گ‌ۆر‌ەکانی سیاس‌ەتمەداران د‌ۆروژن‌ەت، ب‌ڵکو نرخ‌ە م‌ژوبیی و فیکری‌ێکی‌ی ل‌ۆدای‌ە، ئاو‌ە ل‌ەس‌ەر جێری ژیان و بیرکرد‌ن‌ۆ‌ی ئیسلامی سیاسیی

دەداتەوە، کە تا ئێستا ئەم کەمتر لە وردەکارییەکانی بە ئاگاین. پەمخۆش بوو، بەشێکی فراوان لەوانەی پێشتر کە ئەزموون و کاری ئیسلامی و باکگراوەندی ئاینییان هەبووە، ئێستاکە کەوتوونەتە مەترسیزی دژە فەندەمێنتالیزم و سیکولاریزمەوە، لەبری چەمکسازیی و فرێشتنەوەی قسەی گەورە و قووڵ، پێشنیاری هەر کارێکی تر، ئیشێکی لەم جۆرەی کاک "شەماڵ"یان بە ئەنجام بگەیاندایە، پەموایە ئەمیان سوودێکی زۆرتری دەبوو بە خوێنەر و کەمەگە، بە تایبەت هەندێک لەو بەڕێزانەی ئێستاکە پەگەزێکی ئەکادیمی بەرزیان هەیە و باشتریش بەهرەمەندبوون لە چاپ و بڵاوکردنەوەی کتێبکانیان، لایەکی تریشەوە، زیاتر قاڵبووەوەی شەریعەت و پەگەی سیاسییان لە حزبکانی ئیسلامی سیاسییدا لە شوێنکی بەندتر بووە، بەڵام کە ئەو ئەرکەیان رانەپەڕاندووە، بگومان جێگەی گلەییکی زۆرن.

کاتی خۆیشی کە ئەم زنجیرە بیرەوەرییەم لە ماڵپەڕی "دەنگەکان" خوێندەوە، هەقاڵەتیم لەگەڵ نووسەردا نەبوو، لە ڕەگەی هاوڕێیکی تریشەوە پەیامێکم بە نارد، کە ئەم پێشکێشەش هەر لەو ناوڕاستەکە پێکهاتووە و داوام کرد کە نووسەر ئەم ئوتوبیۆگرافییە، درێژە پێبدات و هیچ کات دەستبەرداری نەبێت، تا دەبێتە کتێبێک. لەبەرئەوەی ناواخنی ئەم بیرەوەرییانە، کەرەستەی خاون بە لێکۆڵینەوەی سیاسیی و کەمەناسی، تەنانەت دەروونناسیش. چونکە ئەم پەنجەرەیەکە بە ڕووی ناسینی دید و تێڕوانینی فەقێکان و ئیسلامی سیاسیی بەشێوەیکی گشتگیر لە بەرامبەر دنیای دەوروبەر و کەتواری فەرهەنگی و کەمەڵایەتی جڤاتی کوردیی. من، یان هەر کەسێکی تر، هەقیقەتی ئیسلامی سیاسیی لە ڕەگەی ئەم بیرەوەرییانەوە دەناسین، نەک لە زمانی میدیاکانیانەوە، کە هەمیشە شتێک لە تاریکیی دەیاندا دەشارنەوە. گرنگی ئەم زنجیرە یادەوەرییانە، ئەوەیە چووەتە پشتی کەواڵیس و پەردەی لەسەر زەر لایەنی پەنهان و گەلێک وردەکاریی نەزانراو هەڵماڵیوە، کە تا هەنووکە کەم باسکراون یان بیستراون.

بیرەوەرییەکانی فەقێکی گومڕا، زەر تەمای بەنرخی تێدایە، کە خوێنەر هادەکەشن. ئەوە ڕاستە ئوتوبیۆگرافی شتێکی تەواو پریقاتە و هەوداوەکە لە ڕابردووەوە هەویداوە، ئیدی بابەتەکە لەو جێگەیەدا لە پرسێکی تاکەکەسی دەردەچێت، کە دەیەوێت پەمان بڵێت، ئەمە چۆن و بە چ نیگایەک سەیری ژیان و کەمەگەمان کردووە؟ تەرزێک لە بیرکردنەوەی گروپێکی سیاسیی و کەمەڵایەتیمان پێدەناسێنێت، وەک گوتم، لەدەرەوەی هەوانەی گشتگیرەکە، کەمترین زانیاریی لەو جۆرەمان دەستکەوتووە. کاتی خۆیشی پێشنیارم کرد ئەگەر هیچ کتێبکی چاپ نەکردووە، پەویستە نووسەر ئەم زنجیرەیە بکاتە کتێب، ئەوەش

پاش ئەوەی من لە خەندنەوەیاندا بەر جیهانێکی تر کەوتم، هەر لە دوورەوە بینیبووم و بە زرینەی خەکیش هەروا. ئەو بەشی ژیرەوەی ئەو شاخە سەهۆڵینەی ناو ئەقیانووسی نیشاندراین، کە بەتەنیا لوتکەکەی دیاربوو. خۆ ئەگەر من دەزگایەکی چاپم هەبووایە، لە ڕیزبەندییەکەدا شانسی یەکەمم بۆ زنجیرە بیرەوەرییانە دەدا، بۆ ئەوەی وەک کتێب بچێتە ژێر چاپەوە. هەبێتە من پێشنیارێکی تریشم کردبوو، کە ئەگەر توانای ئەدەبیی کاک شەماڵ ئەوەندەیە "شیعرەکانیم خوێندووەتەوە" بتوانێت ئەم بیرەوەرییانە لە فۆرمی ڕۆمانێدا بۆرهەم بهێنێتەوە، ڕەنگبێ کارێکی نایاب بێت، چونکە ئەوەندە ماتریاڵی چیرۆکئاسای تێدایە، ئاگر لە خەیاڵی چیڕۆکخوێن بردەدەن. وەک خۆم دەخۆشم. ئەم کتێبە ئەگەرچی بە ژمارێکی کەمەوە چاپ دەبێت، بەڵام ئەو شتە هاتە بۆرهەم، کە کەمێگەی ئەمە پێویستی پێبوو. لەوانیە هەشتا هەبن بایەخی ئەم کارە تێنەگەن، بەڵام ئێستۆکانیش دەمودەست دڕوشانەوەیان نابینرێت.

گۆیندەوە.. نەوزاد بەندی

بریا
گۆیندەوەی سەرێک هەبووایە
بە ساقی باقی …
کەمێک سەرکمان
بە کەمێک سەرێک ئەگۆیندەوە ..
سەر بە سەر ..
یان بە شتە باقی ..

تە بەڵێی هیچ سەرکە ،
ڕازی بێ
عەرشکەیمان بە چەک کا و
ببە بە
پاشای عەراقی ؟

بەڵکو بە نەوتکە هەخەڵەتە ..
دووانی هەیە ،

دووانی تر قەرزکا
بە لاقی ..

بە ڕاستی بڕزار بووین
لە سەد ڕوویی و
هەزار فاقیی ..

ـــــنەوزاد بەندی ـــــــــــــــــــــــ

گەر پۆلیسەکە نەیکوشتابام.. دەقی پۆخشان: قینەس فایەق.. وەرگێرانی لە ئەرەبییەوە: ڕزا حەمە ساڵح

نەفرەت لەو پۆلیسە، گەر لە سەرمی نەدابایە، ئەمڕۆ دەمتوانی هەموو شتێکی وەاتام بەبیربهاتایەتەوە، کە بیست وپێنج ساڵ دەی ڕەشی پۆشیوە وبە ئیرادەیەکی بەرزەوە خۆی نیشان دەدات، چونکە پێی وایە ئاسایەکی نوێ لەچاوێوە دوور نییە، بەڵام هەندەم بیردێتەوە بە ئامۆژگاریی ناو کتێبەکەم کرد، چارشۆکەم بە سەرمدا دا و درزی مەمکم شاردەوە، لەگەڵ دایکمدا بە بازارکردن لە ناو تارانی پایتەخت ڕامکرد، کە بە تاسەی پیاسەیەک بووم تیادا لەگەڵ براکەمدا. تاوەکو ئەو پۆلیسە کورتبنەیە لە ناکاو دای بەسەرمدا.
ئاڵ براکەمم بیرکەوتەوە، ئەو پۆلیسە لەعنەتیە لە ئەویشی داو لەمی دورخستەوە، کاتێک دەستمی گرتبوو تاوەکو نەمخزنە ناو ئۆتۆمبێلی پۆلیسی ئەخلاق و لە گەڵ کارتێکی بڵاش بە ڕەنگی خەڵن بمنەرن بە ئەو دونیا.
ئەگەر ئەو پۆلیسە نەفامە زڕ بە دەندانە پۆلکەشی ناو ئۆتۆمبێلی پۆلیسی ئەخلاقی نەکردابام، ئێستا لە ماڵەکەی خەمدا بە کراسە مڕۆکەمەوە دانیشتبووم و قژە ڕەشە درێژەکەم دادەهێنا و دەمکرد بە کەزی و لەواری کراسە مارنەکەمم بە بەنی گوڵە بەیبون و سەوسەن وجریوەی چڵەکە وهاژەیی ڕووبار دەچنی و گوێم لە گۆرانییەکانی

"خالقی" کە عاشقی دەنگیم و" حەسەن زیرەک" کە هەژدەک پەش کوشتنم سەردانی گۆڕەکەیم کرد دەگرت. هەنوکە لە سپێتیی بەیانیان و قرچە قرچی ئاگری ناو ئاگردانەکەی بەر پەم سەرپەشکم دەدوری، بێنام نەفرەت لەو پەلیسە.
ئەگەر ئەو پەلیسە گەمژەیە بەو دەندەیە ئاینەکەشامایە، وا بە توندی لەی نەدامایە، منی مرۆڤ وێوی گیاندارێکی درندەی کوێر بە کەبەی گورگەوە پەلاماری نەدابام، ئێستا لە ژورەکەمدا دانیشتبووم و سەرم خستبووە سەر کتێبێکی مەژوو، شکەمەندەکانی ئابردووی گەلەکەمم دەخوێندەوە، دەنگە خنکاوەکانی ئەمەمان، ناڵەکانمان کە سنگمانی گوشیوە و چیرکی ئەو چڵە قژەی کە کەتای بە ژیانم هەنا. پەلیسی گەمژە، ئەگەر نەتکوشتمایە، ئێستاکە لە قوماشی خشۆیستی بەشاکم بە شەش مندااڵەکەم کە دمهێنانە ژیانەوە، لە کەتانی بەختەوەری شەواڵ بە کوڵەکانم و لە پەموی خشبەختی کراس بە کچکانم دەدوری، فێرم دەکردن چۆن ژیانیان خۆش بوێت و ڕێز لە مرۆڤایەتیی خۆیان بگرن کە کوشتنی ئاسانترە لە وەستانییان لەبەردەم ئاوەنێکدا و ناشرینی ناخیان پەشان بدات.
بەنەفرەت بیت، ئەگەر نەتکوشتمایە، ئێستاکە لە یەکەک لە سوچکانی ماڵەوەمان دور لە چاوی دایک و باوک و براکەم خەم خشاردەدا و لە وشە ئاوریشمیەکان پەیامکم بە هەموو دەنگکانی پەلکە زەرینە دەنووسی، بە گاڵتە بە خشۆیستکەم دەوت خشم ناوێت، بە پەلە دەمسیەوە و بەم دەنووسی کە چەندە خشم دەوێت و چەندە ئاواتە خوازم لە نەو کەانەکانی شارکەمان سەقز پەکەوە ون ببین.
ئەگەر ئەو گەمژەیە نەیدکوشتم، هەنووکە خۆنکانم بە دارتڵی گەکەکەماندا هەدەواسی وئاواتکانم لە ناو گوەدانی بەختەوەریدا دەچاند و هەموو ڕۆژێک بە ڕوونی وشنایی ئاوی قەزوین ئاوم دەدان .
ئەگەر چارنووس لەو ڕۆژە شومە ڕەشەدا ئەو پەلیسەی نەدەهنایە سەر ڕێگەم، ئێستاکە پزیشکێک دەبووم و تەماری نەخشکانم دەکرد، یان پارێزەرێک دەبووم و بەرگریم لە ستەملێکراوەکان دەکرد، یاخود هونەرمەندێکی شەوکار دەبووم وبە دەنگە بەزراوەکان تابلۆی نەفامیتانم دەکێشا، یان گەرانیبێژێک دەبووم و تراژیدیاکانی ژیانمان دەکردە گەرانی، یان تەنانەت سەمام دەکرد وەک ئەوەی پەتان بەم چەندە مرۆڤم و شایستەی ژیان و مردنکم کە شایستەی میهرەبانییەکم بێت.
ئاە ئەی نەفرەت لەکراو، ئەی پەغەمبەرکەتان وستی بە نەکردوون کە لەگەڵ شووشە عەترکان میهرەبان بن، کە ئەمەی ژنین، کە دەڵێت: " رفقاً بالقواریر"؟
ئەگەر بە پرچم پەلکەشت نەکردابام، ئێستا نەدەبوومە هەزاران پارچە

شوشەوە، کە ئێستەش بەتان کەیانبکەنەوە، دەنگم بەاو نەدەبووەوە ونەدەگەیشتە هەموو مەملەکەتەکەتان کە بە ئەسک و پروسکی شەهیدان هەڵتانچنیوە.
دەبینیت پالیسی گەمژە، کە چەن دەنگم چووە ناو قوڕگی ملیۆنان کەس، تووڕەیم چووە ناو دەیان و ئازارکانم بوونە شەشک کە پەردەی لە سەر بەگانیەکانتان هەڵماڵی و بەنی ڕزیوتانی بە هەموو نیشتماندا بەاوکردەوە و زەنگی لەناوچوونتانی بەم نزیکانە پێیە؟

- لە زاری ژینا ئەمینی، یان "مەهسا ئەمین"ی کوردەوە.

وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە: ڕزا حەمە ساڵح

کام نووسین و کام وردەکاریی؟!.. سەدیق سەعید ڕواندزی

بە هەی دنیای تەڵە کەمەڵایەتییەکانەوە و هەبوونی دڵەها مینبەری گوتن و نووسین، جارە فەزایەکی کراوە لە بەردەم هەمووانداها تاتە ئاراوە، کە بنووسن و سەرنج و ئایدیاکانیان تەدا بخەنە ڕوو. ئەم فەزا کراوەیە، جارە گوتارکی بەرهەم هەناوە، کە بنەماکانی لە چی گوتن دایە، نەک چەن گوتن، بەو مانایەی هەموومان دەنووسین و شتەک

دەبین، بە بۆی پۆیست و گرنگ بێت، لە ڕووی مەعریفی و هۆشبیریەوە، یاخود ئیزافەیەک بخاتە سەر گوتاری هۆشبیری کوردیەوە. ئەم بە بایەخکردنی نووسین، وەک کایەیەکی گرنگی مەعریفی، هیچ جۆرە شکێک و بۆشایەکی بە دنیای نووسین نەهێشتووە، لەو سەنگەشۆوە هۆزانە ئەمە، بەر سەدەها بە ناو نووسین و وتار دەکوین، کە بە قوڵایی و بە ناوەڕۆک و هەڵگری هیچ هۆهەندێکی هۆشبیری نین. بە جۆرێک مرۆڤ زۆرجار قەز لە دنیای نووسین دەکاتەوە. لە کاتێکدا نووسین، یەکێکە لە کردە هەرە قوڵس و ئاڵۆز و هزرییەکان. بۆیە هیچ کاتێک نابێ ئەو فەزا کراوەیە، لە پڕاوێزی بە ناو هەبوونی ئازادی دەربڕینەوە دەخشمان بکات بەوەی کە هەموو شتێک دەنووسرێت، بەڵکو لەوە گرنگتر هەوڵستکردنە لە ئاست ئەوەی دەنووسرێت، چونکە هەموو نووسینێک کە بۆاو دەبێتەوە، دەرئەنجام خوێنەر لە خوێندنەوە و هەستنگاندنیدا دەبێتە پەیوەر و ئەوە دواجار بۆهایەک بۆ نووسینە دەدات، بەوەی کە چەند پۆیستە و ماهیەتی لە چۆن گوتن دایە یان چی گوتن. ئەگەر گوزارشکی خراپ، بە ناو ئەو دنیا ئاڵۆز و شەواوەی نووسینی کوردی بکەین، هۆزانە بەر دیەها نووسینی کرچ و کاڵ و بە ناوەڕۆک و لەشکرێک قەڵەم بەدەست دەکوین، کە هەر تەنها مەبەستیانە شتێک بنووسن، نەک ئەوەی چی دەنووسن. بە نموونە: هەیانە، چەند دێرێک بە ناو شیعر بۆاو دەکاتەوە، کەچی لە شکرێک قەڵەم بەدەست، دەکەونە شانامە و ستایشی شیعرکانی دەکەن، لە کاتێکدا نە زمان، نە وێنەی شیعری، نە شیعریەت و جوانی لە شیعرکانی ئەو بە ناو شاعیرە نییە، جگە لە قسە هۆزکردنێک. بەوام وایە، ئەو خشی هۆنگە پێ شاعیر نەبێت، وەلە کاتە دەبینەت، پێسن و ستایش دەکرێت و بەوە ناوی دەبەن، کە شیعرکانی داهێنەران و جێگای هەموو شتێکیان تێدا دەبێتەوە، ئیدی خۆی لە دەگۆڕێت و بێردەوام دەبێت لە سەر ئەو دێردە دانە، هەیانە ئابردووی خۆی کە سێردەمانێک بە نموونە فۆق بووە، دەکاتە کەرستەی گاڵتەجاریانەی نووسین، بە بە ئەوەی بە ئەوانیتر هیچ مانایەکی هەبە، ئەمانە و دیان و سەدان نموونەی تر، کە ئەمە هۆزانە بێریان دەکوین. ئەم دەخە لە غیابی هۆخنەی جدی و شرۆڤەیەوە بێردەوام بوونی هەیە، بە تایبەتیش کە نووسەر و خوێنەری بیرکەرەوە بە سلیقە زەر کەم بوونە، کە حەوسەڵەی ئەوەی هەبێت ئیستێک لە ئاست ئەو هەموو بە ناو نووسینانە بکات. بگومان هەر وشەیەک کە دەینووسین بەرپرسیاریەتیەکی گەورەی فەرهەنگی و هۆشبیریە، نووسین دەبە پێام و مەبەستکی هەبێت و شوێنێک لە هزر و دیدی خوێنەران بگرێت، نەک تەنها هۆشکردنەوەی لاپۆڕەکان بێت. نووسەر کاتە باس و بابەتێک لە نووسینەکەی دەخاتە ڕوو،

دەیوروژێنێت، دەبێ لە چاوەڕوانی ئەوەش دابێت، خوێنەرانێک هەبن، لە پەراوێزی خوێنەوەی ئەو نووسینەی ئەو پرسیاریان لادروست بێت و گومان بکەن لەوەی نووسەر دەیەوێت چی بڵێت؟ لەو سەنگەوە، وەک خوێنەرێک دەماندەوێت هەوەستە لە ئاست وتارێکی (زانا ئیزاق) بە ناوی (نووسین و وردەکاری) بکەین، بە مەبەستی گفتوگۆ و پرسیار لە چیەتی نووسین. ئەم بڕگەیە، ماوەیەکە لە ئیمەی هەندێک کورتە وتاری دووسێ دێڕی، هەر جارە و دەیەوێت وەک مەلای دوانزە عیلم لە بارەی شتەکەوە بنووسێت و وەعز بە هەموومان بدات و گوایە، مەعریفە و زانینمان فەردەکات. کێشەکە لەوە دانییە چی دەنووسێت، بەڵکو گرفتی گەورە لەوە دایە، ئەو بابەتانەی هەیان دەبژێرێت، نێک بە نووسینێکی سادە و بە ناوەڕۆکی چەند ڕستەیی ئەو مافی تەواویان بە قسە لەسەر کردن پە نادرێت، بەڵکو هەیانە پێویستیان بەوەیە، دەیان کتێبیان لە بارەوە بنووسرێت. ئیدی نازانم، ئەم چۆن بوونی ئەوەی هەیە، بەو کورتە بە ناو نووسینانە، قسە لە سەر ئەرز و ئاسمان بکات؟ ئەم بڕگەیە، لە نووسینەکی کورتی دیکەیدا، بە ناوی (نووسین و وردەکاری) کە لە ماڵپەڕی پە خوێنەری دەنگەکان بەاو بتەوە، چەندین بەچوونی سادە و هاودژ دەردەبڕێت وگوایا ڕێنوینی هەمووان دەکات چۆن بنووسن. سەیر و شۆخی لەوە دایە، باس لەوە دەکات، کە ئەوەی ئەم دەیڵێت، تاکو ئێستا کەس نەینوسیوە و بگرە فەیلەسوفە کانەکانیش باسیان نەکردووە، لەڕووە کارساتکانی دنیای بە خنەیی دەردەکەوێت، کاتە نووسەرەکی گەنج لە کورتە وتارەکدا باس لەوە دەکات کە قسەی جیاوازتر لە فەیلەسوفانی دنیا دەکات و ئەوان مەعریفەی هەموو شتەکیان نەبووە. نووسەر لە دەسپێکی ئەو کورتە وتارەیدا دەنووسێت:(

نووسەران و ئەدیبان بە تایبەتی، چیان مەبەست بێت، لە پەراوێزی داڕشتنی بیرۆکەکانیانەوە ئەوە دەنووسن، لە کاتێکدا بە پێچەوانەوەیە . من ساتی وا هەبووە، کاتژمێر دووی شەو، بێدار بوومەتەوە، چونکە لە پڕ بیرۆکەی وتارێکم بە خەیاڵ داهاتووە، یەکێکیش لە سرووشتەکانی ژیانم ئەوەیە، کە مەحاڵە بنووم، قەڵەم و تێنووسم لە ژێر سەرین نەبێت . هیچ بیرۆکەی ئەوەشم نەبووە، بنووسم، چ جای ئەوەی ڕەچاوی وردەکاری بکەم، وەک ئەوەی ئەم بەڕێزە دەیڵێت .ئەم کڵێشازییە بۆ نووسینی وشک و بریشکی ئەکادیمی ڕەنگە، دروست بێت،بەڵام نووسین مامەڵە کردنە لەگەڵ دۆخێکی زۆر تایبەت، کە زۆرجار لە دەرەوەی ویست و دەسەڵاتی نووسەرە . هەر لە درێژەی ئەو نووسینە کورتەیدا، نموونەی سەیرو سەمەرە دەهێنێتەوە و دەنووسێت :(کاتێ ئێمە خەڵکی فێری بەڵێ و نەخێر دەکەین، دەبێ فێری ئەوەشیان بکەین بۆ چ شتێک بەڵێ بڵێن و بۆ چ شتێکیش نەخێر بڵێن و ئەمەش بە وردەکارییەوە یەک شتیش ئەوەیە واقیع گۆڕینیش پرۆسەیەکە، وردە وردەیە) هەروەها دەنووسێت: (ئەوەی من دەیڵێم کەس نەیگوتووە نە لە پێشوو، نە لە ئێستاشدا تەنانەت فەیلەسوفەکانیش ئەمەیان نەگووتووە) بێگومان ڕاست دەکات، چونکە تا ئێستا کەس بوێری ئەوەی نەبووە، قسەی لەو شێوەیە بکات . ئاخۆ کەس تا ئێستا، قسەی سەیرو سەمەرەی لەو جۆرەی کردووە؟ ئەمە لەلایەک، لەلایەکی دیکەوە، مەگەر ئەرکی ئێمە ئەوەیە خەڵک فێری بەڵێ و نەخێر بکەین، یان خۆیان هوشیاری هزری ئەوەیان هەبێت، فێری بەڵێ و نەخێر بن؟ ئایا مرۆڤ توتییە، تا ئەوەی کەسێک چی وت هەمووان دووبارەی بکەنەوە؟ بەڵێ و نەخێر لە هیچ شتێکی ژیاندا، ڕەها نییە بەڵکو ڕێژەییە، ئەوە مرۆڤە دەبێ خۆی فێری ئەوە بێت، چۆن بڕیار دەدات و لە چ کاتێک بەڵێ و لە چ کاتێکی دیکە نەخێر دەڵێت . مەرج نییە ئەوەی لای تۆ بەڵێ بێت، لای بەرانبەرەکەشت هەمان شت بێت . دەبێ مرۆڤەکان خۆیان هوشیاری ئەوەیان هەبێت و درک بکەن، کە گوتیان نەخێر بۆچی دەبێ بڵێن نەخێر و کە وتیشیان بەڵێ، بۆچی دەیانەوێت بڵێن بەڵێ . ئەوانەی دەیانەوێت خەڵک فێری بەڵێ و نەخێر بکەن نەک خۆیان فێری بن، ئەوانەن کە دەیانەوێت میللەتێکی مێگەل و دەسەڵاتێکی دیکتاتۆر و ستەمکار هەبێت . ئەم جۆرە لە کردەی بەڵێ و نەخێر بێگومان، ئەو دۆخە دێنێتە ئاراوە . کاتی خۆی سەددام وتەیەکی هەبوو دەیگوت :(گەر سەددام گوتی واتا گەلی عێراق گووتی) بۆیەشە بینیمان لە هەمووهەڵبژاردنەکاندا، لە سەدا سەدی دەنگەکانی دەهێنا. نابێ مرۆڤ لە سەر ئەو بنەمایە فێر بکەین، کە من چیم ویست، ئەویش ئەوەی بووێت. بەڵکو دەبێ خۆی ئازاد بێت لە بیرکردنەوە و هەڵبژاردن. ئەم جۆرە کولتوورە کە لە ڕۆژهەڵات باوە،

هەمیشە مایەی نەهامەتی بووە بۆ ئەمە، چونکە بەردەوام نەمانتوانیوە گوتارێکی جیاواز بەرهەمبهێنین. مرۆڤ دەبێ خۆی فێری هەموو شتێک بێت لە ژیان، بۆ تایبەتیش کاتێ قەناغی منداڵی دەبڕێت. هەڵبەتە ئەمە بەو مانایە نییە مرۆڤ پێویستی بە ئامۆژگاری نەبێت، بەڵکو بەو مانایەی دەبێ خۆی سەربەست و ئازاد بێت لە هەڵبژاردن و کردنەوە. هەر لە نووسینێکی دیکەی کورتیدا، زانا ڕەزاق باسی داهێنان دەکات و دەنووسێت:_(داهێنان جاری یەکەم زەحمەتە دووەم جارو سێیەم جار ئاسان دەبێت) ئەم بڕادەڕە، وا لە داهێنان گەیشتووە، کە کارێکی زۆر ئاسایی و هێژانەیی بێت و هەموو کەسێکیش دەتوانێت داهێنەر بێت، بۆ ئاگا لەوەی داهێنانەکان یەکجار لە ژیان دەنێ ئاراوە و ئەوانی دواتر هیچ بۆهایەکیان نییە. مەگەر لە دوای گەران دەیان شاعیری دیکە، شیعری ئازادیان نەنووسی؟ بۆچی تەنها گەران بە نوێکارەوەی شیعری کوردی و داهێنەری شیعری ئازاد دەناسرێت؟ چونکە لە بنەڕەتدا داهێنانەکە هی ئەو بوو، بەیە ئەوە نییە داهێنان هەموو کات و سەردەمێک، هەموو هێژگار و قەناغێک، لە هەموو هووکە بێتە ئاراوە، یان کەینە ویست و مەبەستمان بوو، داهێنان بکەین. ئەم شێوە تێوانینە بە داهێنان تەنها لە خەیاڵی ئەودا هەیە. دواجار دەڵێم هیوادارم وردترو بە دیقەتتر بێت، لەو وتارانەی لەمەو دوا دەیانnووسێت، بە ئەوەی بزانێت خوێنەرانێک هەن، دەخوێننەوە و هەڵوەستە دەکەن و پرسیاریان لادروست دەبێت، هەروەها هێچاوی خاڵبەندیش بکات و بەهێچ بە کاری نەهێنێت، چونکە ڕستە هەیە، پرسیاری تێدا نییە کەچی نیشانەی پرسیاری بە دا ئەنێت، هەیانە سەرسوڕمان نییە، کەچی نیشانەی سەر سوڕمانی بە دا ئەنێت .

سەرنج: نووسین و وردەکاری، کورتە وتارێکی (زانا هێزاق) ە لە 16/9 لە ماڵپەڕی دەنگەکان بڵاوبۆتەوە.

دەستەچیلەیەک شیعری ئەرمەنی.. و: نەژاد عزیز سورمێ

- **کەوانەی مانگ**

ئا . ئەسمان(1)

بێ هەست و خوست پێکگەیشتین
دەرگای سێبووریمان لێ بەسترا
کزەێشنایی سەفەر
کەوانەی مانگی گێشەی خەوەت
لە ئاسمانا
تینوو بوو
یادگارییەکانی دەنووسی ..

دوو چاوی گەورە
ووبەووی چاوەکانم
بێچی کز بوون و
ناکاو پێکەنین و گێژینەوە ؟
دوو پیاڵەی سپی
لەسەرخێ شکان
ئەستێرەی سەحەر
جوانەئەسپی ، سپی خێی تاودا ..
کە گوێی لێوی پشکووت
ئەستێرەیێ لە ئاسمان
بە سەرسامییەوە داێژا .

• **دەنگی خوێن**
ئا . ئەسێان
نە ئەستێرەی بەربەیان بوو
نە مانگ
چاوی تێ بوون
بە چاوەکانم پێکەنین ..

نە شایی بوو نە ئاهەنگ
دەنگ و ئاوازی خوێنی من بوو
لەژێر پێی تێدا
ئاوزنگی دەدا ..
نە باێدارێ بوو
نە خەون
سێبەری تێ بوو ێێیی
تا جارێکی دی دێەکەم
هەلا هەلا کات .

• **مێتەکە**

زرایر میرزاییان(2)
ئاسمان موەکانم ادەکش
زەمینیش خی بە لەشم هەواسیوە
منیش پەنا دەبەمە بەر دی شەو
لە هانام بێ ..
هاواری من ،
کە وەك گیی ئاگر کپە دەکا
یەکەم قرچەی سووتان
لە هەنییەی سم دەچەق ..
زمانی مەشخەداری شەو
ەەەوە ەەشنەکان دەلسەتەوە ..
بەام من خلەر دەبمەوە
لە ناو پچی گەردەلوولدا خلەر دەبمەوە
دەستە قواوییەکانیشم
بە دەم و چاومەوە گرتووە .

• پاسەوان
ئارشاویر مەگەردیچ(3)
درزەمانکە هەتاو
بە چەکووشی پەلکەزێینەی ەنگینی
ئەشکەوتکی بێ دروست کردووم
هەموو ماێ و دەوەتی من
بە دیواری ئەشکەوتەوە
چوار وێنەیە ،
چوار وێنەی پارچە پارچە :
خاك ، برسی و گشەگیرە
ئاو ، بە لوی وشك هەاتوو
ئاگر ، بە چاوی بێ ونا‌هی
با ی بریندار ،
لەسەر پخەفدا کەوتووە ..
لە دەروازەی ئەشکەوتەکەم
گوبەژێ پاسەوانە
بەرابەر
هرشی خر وەستاوە .

• سەت سای تر
گالست خانس(4)

سەت ساڵی تر
یەکێ دێت و دەڕۆت :

- لێرە
لەسەر ڕووی ئەم کاغەزە
لە هەناسەی ئەم خاکەدا
لە خانوویەکی ئەم کۆڵانە خوارەدا
مرۆڤێ دەژیا
بە دڵێکی گەورە
بە هەستی پاك و پیس
بە عەشقی یەکەمنگی و بە بێ وەفایی
بە پێی ماندووی نەسایەوە
بە دەستی بێ ئاسمان بەرز
بە چاوی بێ تیشك شێت
بە گفتوگۆ و قسەی ناخۆش
مرۆڤێ دەژیا
مرۆڤێ
هەموو شتێ بە کەچ تێدەگەیشت
لەباتی نان
تریفەی ئەستێرەی دەجووی
گردی بە پێیان وەنەبوو
لە جیاتی جەستە
گیانی ئافرەتی دەویست ..
ئەوەی خۆش دەویست لێی بێزار بوو
وەك ئادەمزادێکی سەراست
ڕۆی گرتبوو
هیچ وەختێ کەنۆش بلردنی نەدەویست ..
ئا ئەو مرۆڤەی
سەت ساڵ لەمەوبەر ژیاوە
ئەو مرۆڤە دڵڕانە
ئاوازی زۆمی بیستووە و
وتوویەتی :
سەت ساڵی تر
یەکێ دێت و دەڕۆ :
لێرە
لەسەر ڕووی ئەم کاغەزە
مرۆڤێك دەژیا

ئینسانی خۆش دەویست
هەموو شوێنکی پشکنیوە و
تاڵی چەشتووە
لە تەواوی ڕەبوارانی پرسیوە
بەڵام لای هیچ کەس
لە هیچ کوچەیێ
ناو ونیشانی (عەدالەت)ی نەدۆزیوەتەوە .

(1) ئا . ئەسرین ، شاعیرێکی ئەرمەنییە ساڵی 1907 لەدایك بووە
لە زۆربەی ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا شیعری بڵاو کردووەتەوە
بە تایبەبەتی لە گۆڤاری (واردزنونەد)دا
و بە یەکێك لە شاعیرە لەپێشەکانی ئەرمەن دادەنرێ .

(2) زۆرایر میرزاییان ،1916 لە دایك بووە ، میرزاییان جگە لەوەی
شاعیر بووە ، چیرۆکنووس و وەرگێڕیش بووە . چەنین بەرهەمی ناوازەی
کردووە بە ئەرمەنی لەوانە چوارینەکانی بابا تایەری هەمەدانی .
(3) ناوی تەواوی (ئارشاویر مەگەردیچیان)ـە 1913 لەدایك بووە .
(4) گالێست خانس ، 1910 لەدایك بووە ، یەکەمین بەرهەمی 1928 بڵاو
کردووەتەوە .

(*) کۆی شیعرەکان لە ژمارە (11) ی ئێردیبەهەشتی ساڵی 1349ی
هەتاوی گۆڤاری (سخن)ی فارسی تایبەت بە ئەدەبیات و کولتوور
کراون بە کوردی .

ژیـــان بێ جـــووتێ نەعلەوێ..
نەوزاد بەندی

ساڵانێکە خەم حازر ناکەم بێ زستان ..
نە نەوت ئەکەم ..
نە کومبار ..
نە گوێز ..
نە دەستکێش و گەڵوی خوری ..
وەک ئەوەی هیچ ڕووی نەدابێ ،

بۆ تۆنیشتیدا □□ت ئەبم ..
ساڵانێکە خەم حازر ناکەم بۆ بەهار ..
نە جلی کوردی ..
نە کڵاشی پ□□ ..
نە سەیران …
وەک چۆن خ□□ک خەیان حازر ناکەن بۆ سەری مانگ ..
وەک چۆن سەری مانگ هیچی پێ نییە بۆ خ□□کی ..
وەک نائومێدبوونی خ□□ک لە پەرلەمان ..
وەک چۆن ئازادی هیچی پێ نیە بۆ خ□□کی ..
ئاوا ساڵانێکە ، خەم حازر ناکەم بۆ سەری ساڵ ..
نە سەفەر ..
نە ئاهەنگ ..
نە پیاسە ..
وەک چۆن خ□□ک نائومێد بوون لە ش□□ش ..
وەک چۆن ش□□ش کەم□□ بازرگانی پشتا و پشتی خستە ک□□ی خ□□کی ..
وەک چۆن خ□□ک ، خەیان حازر نەکرد بۆ هەبژاردن ..
وەک چۆن هەبژاردن خ□□کی لە هەموو هیوایەک دانی ..
وەک چۆن منا□ خەی بۆ مەکتەب حازر ناکا ..
وەک چۆن زانکۆ ، ووڵاتی پێ کرد لە خاوەن بڕوانامەی بێ ئیش ..
وەک چۆن شەقام بوو بە ژێر ع□ربانە و سواکەرەوە ..
وەک چۆن مزگەوت تەنها کوشکەکی □□نگا و □□نگ بوو ، خاڵیی لە باو□□دار ..
وەک چۆن باران خەی دزییەوە لە پاییز ..
وەک چۆن بەهار گیرفانەکانی پێ بوون لە قاڵەنچە ..
ئاوا ساڵانێکە خەم حازر ناکەم بۆ نیشتمان ..
هیچ شەقامێکی بانگم ناکا بۆ پیاسە ..
خەم بۆ هیچ ئاهەنگێکی حازر ناکەم ..
شەوان تەماشای هەواڵی ئاڵجەزیرە ئەکەم ..
سەیری دراما یەکی ئینگلیزی ئەکەم ..
تەماشای شەقامەکانی ئستەنبوڵ ئەکەم ..
وەک چۆن ئیبراهیم ئەمین باڵدار دوای ئۆوەی هەموومانی فڕی خوەندەواریی کرد ، لە غەریبیی مرد ..
وەک چۆن حاجی قادری کۆیی ، دوای ئۆوەی هەموومانی فڕی نیشتمانپەروەریی کرد ..□□حی لە تورکیا کۆشرا ..
وەک چۆن نالی ، لە ئستەنبوڵ نەگ□□ایەوە ..
وەک چۆن ئەمین فەیزی لە خانەی پیرانیی غەریبیی ، گیانی بەخشی ..
ئاوا خەم بۆ هیچ هەوا□□کی بۆ پڵەی کورد حازر ناکەم . ..

هیچ گۆڤارێکی ناتوانێ قژی سەرنجەکم داهێنێ..
خەم بە وادەی دابەشکردنی هیچ کتێبێکی حازر ناکەم ..
هیچ نوسەرێکی هەستی شانازیم تێدا ناوروژێنێ ..
خەم بە بینینی هیچ کچێکی حازر ناکەم ..
ناتوانم شیعر بۆ هیچ دیمەنێکی بنوسم ..
گرانییەکانی تەریقم ئەکەنەوە..
ئاوەی ئەیبینم هەر تەنکەی خۆێ ..
بەگەنی زبۆ دیارترین داهێنانێ لەرێ ..
من بەگەنی زبۆ بوومایۆ خەم کاندید ئەکرد ،
دەنگی ملیارێک مەش مسۆگەر بوو ..
ئاوا خەم بۆ شۆوچەرەی پایێز حازر ناکەم ..
لە پەنایەکا بۆ دیار گوگۆ ترانسلەیتەرەوە ،
خەم بە زمانێکی ئینگلۆ سەکسنیەوە سەرقاڵ ئەکەم ..
هیچ شۆوە خەم بۆ خۆوتن حازر ناکەم ..ئاخر لەرێ خۆون بە چیەوە ببینم ؟
وەک چۆن دادگاکان پۆ بوون لە تۆاق ..
وەک چۆن دەریاکان پۆ بوون لە کوردی خنکاو ..
وەک چۆن شۆقامەکانی دنیا ، پۆ بوون لە کوردی بۆ ئیش ..
وەک چۆن مەدفۆع و فۆکۆ و درێنەکانی دنیا ، بۆیانیان دەستنوژ هۆئەگرن و خۆیان بۆ کورد حازر ئەکەن ..
وەک چۆن هەرچی کافر و خەلیفەی دنیایە ، چۆز لە کوشتنی کورد ئەبینن ..
وەک چۆن کورد خۆیشی ، سەگ ببینێ کورد نەبینێ ..
ئاوا لە هیچ شتێکا خەم بۆ کورد حازر ناکەم ..
لە بیابانێکدام ، لمێکی زەری لە ژاوە ،
ئیتر خەم بۆ چی حازر کەم ؟
لەجیاتی لە ژێرکاندا بژیم ، وەک سەهۆڵفرۆشکی بۆ ئیش ، خولەک و سەعاتەکان ئیز ئەکەم و .. بۆ ئاوەی خەمیان بۆ حازر کەم ، ئەتونەوە ..
چەشتەنگاو ، خەر ەمە بەرز بەتاوە و
من لەناو پەخۆفدا ئەتلەمەوە …
وەک چۆن جەنەاڵی پایێز لە خونی خۆیدا ئەتلایەوە ..
وەک چۆن حەسانی قزەجی کەس نەیزانی چی بەسەرهات ..
وەک چۆن کەبەرەکان لەسەر تاوەرە بەردەکان ، زەرانبازی لەگەڵ نانا ئەکەن ..
وەک کارەبا …
وەک جامی ڕۆشی ئوتومبیل ..

وەکو تیرەر ..
وەک ئەپەزیسیۆنی درەزن ..
وەک یەکگرتنەوەی هەزەکانی 70 و 80
وەک ئیسلامیی بە خوێنی سەری یەکتری تینوو ..
شتی تریش ..

ـــــنەوزاد بەندی ـــــــ

یەکێتی بە بەردەک دوو پەستی لەدەستی پارتیا کوشت.. سامانی وەستا بەکر

سەرەتای گەمەکە:
ئاگەر کەمەک بەووردی لە دیمەنی شانۆی هەڵبژرادنی سەرۆک کەمار بەوانی ئەتوانرێ بە ئاسانی لایەنی سەرکەوتووی شانۆکە ببینرێ و هەرئەوەشنا بەکو ئەتوانرێ لەوەش تێبگەی کە سیاسەت چ زەلکاوێکە.

ی.ن.ک و سەرۆکەکەیان زۆر بە سانایی ی.ن.ک گەمەیەکی زۆر زیرەکانەیان کردوو و توانیان بەجۆرێک پ.د.ک فریووبدەن کە نەک بەس تەنها پەستی سەرۆک کەماریان لەبردنەوە و جارێکی تریش مۆری موڵکی یەکێتی پەونایەوە، بەکو بەجۆرێک گەمەیان کرد کە پارێزگاری داهاتووی کەرکوکیش ئاگەر جارێکیتر بە کوردبە ئەوا هەر بە ی.ن.ک ئەبە.

سەرەتا یەکێتی باش ئەوەی ئەزانی کە سەرۆکی پ.د.ک هەمیشە شۆڕی کەنە قین ئەکات و شکستی پەشووی فواد حسێنی بەرامبەر د.بەرهەم سالح لەبیرناچێ و بەهیچ جۆرێک بەئاسانی ناگەڕێ بە هەڵبژاردنەوەید. بەرهەم نایەن، هەربۆیە بۆیە بە مسۆگەرکردنی ئەو پستە د. بەرهەم سالحیان وەک کەپشی فیدا لەدژی خواستی سەرکەی پارتی دیاریکرد.

کەواتە ئەمیان بە کرد؟
ئەوان باش لەوە تێگەشتبوون و ئەیانزانی کە هەر کەسێک بەربژێر و

دیاریبکەن بە هیچ گومانێ کابرەکی پارتی بەرامبەر دیاری ئەکرێ، بۆیە ئەبوو ئەو کاندیدە د. بەرهەم ساڵح بێت، کە بەهیچ جۆرێ شانسی متمانەوەرگرتنی پارتی و سەرکەکەی نابێ، لەهەمان کاتیشا ترسەکی زۆر لەدڵی پارتی و سەرکەکیا دروست ئەکات، بەجۆرێک کە ئەبێتە شۆرشیەکی گەورەی ئاگر دووجار بەرامبەر هەمان کاندید شکست بهێنن، ئەوەش وا لە پ.د.ک و سەرکەکیان ئەکات کە بە دڕبازبوون لە شکست داوای کشانەوەی د. بەرهەم ساڵح بکەن، لەبەرامبەریشا هەر کاندیدێکیتر ی.ن.ک دیاریبکات ئەوان دەنگی پێئەیەن، ئەمەش نهێنی ئەو گەمەیە بوو کە یەکێتی کاری لەسەر ئەکرد.
بەو جۆرە ی.ن.ک پەستی سەرکەکمار هەر لای خۆیان ئەهێنێوەو بە جاری چوارەم، بەڵام ئەمجارەیان بە ناچاراندی پارتی و سەرکەکیان مەری مەرکی یەکێتی بووونی ئەو پستە بدەستی خودی پارتی و سەرکەکەی لە کەشکی کەماری عەراق بە یەکێتی ئەنخشێنن، سەرنجامیش یەکێتی کاندیدە دڵخوازەکەی خۆیان و گەیاندنی پوری سەرکی یەکێتی وەک خانمی یەکەمی عەراق بە کەشکی کەماری بدەستئەهێنن، بەمەش ئەوترێ زیرەکی ئاگەر وا بیریان لەکردبێتەوە.

خواستی ی.ن.ک یان بنەماڵێ؟
بە یەکێتی و سەرکەکەی بگومان کەسێک لەبنەماڵەی خۆیان باشترە تا هەر بەربژەکیتر، بەتایبەتی ئاگەر ئەو کەسە هاوسەری کارگێڕی مەکتەبی سیاسی حیزبەکە و مەردی پوری سەرکی حیزبیش بێت، نابێ ئەوەش لەبیر بکرێ کە کچانی ئیبراهیم ئەحمەد هیچ کاتێ کۆیفیان بە خەزانی د. بەرهەم ساڵح نەهاتووەو ناشیەت، پشتریش ناڕازای زۆریان هەبوو وەک ڕاگری زۆریان کرد تا ڕاگەنەیێن ببێتە خانمی یەکەمی عەراق، بەڵام ئەو کاتێ ناچاربوون چونکە د. بەرهەم ساڵح بەربژەری پەسندکراوی زۆربەی لایەنە عەراقیەکان بوو.

ئاگەر لەسەرتاوە ی.ن.ک د. لەتیف ڕەشیدی کاندید کردایە بە سەرکەکمار هیچ گەرەنتیەک نەبوو بە سەرخستنی بە ئەو پستە، بەڵام زیرەکانە و وەک بەربژەری سەربەخۆ ڕاگەیان لەنەگرت، بەڵام هیچ کاتەکیش وەک کاندیدی ئەو حیزبە ڕەفزیان نەکردەوە، بەڵکو تەنها ئەیان ووت تاکە کاندیدی ئەمە د. بەرهەمە، ئەمەش بەو واتایەی کە ئەو حیزبە بەئاگری سوتاندنی شانسی د. بەرهەم ساڵح ڕاگەی بەردەمی د. لەتیف ڕەشیدی ڕووناک ئەکردەوە.

یەکێتی چی تریشی بردەوە؟
ی.ن.ک بەم کارەی تەنها پەستی سەرکەکماری بە خۆی قەرخ نەکرد، بەڵکو کارەکی کرد کە بەربژەرە دڵخوازەکیان لەلایەن پارتی و

سەرکەکیانەوە وەک کاندیدی ناچاری پارتی دیاری بکرێ بە جێگری کردن لە هەڵبژاردنەوەی د. بەرهەم ساڵح، بەوەش یەکجارێکی تر هەر سەرک کەماری بردەوە، بەڵکو یاریکەی بەجارێک زیرەکانە کرد کە لە پێستەکانی تری حکومەتی داهاتوو بەبەش نەبێ، لەهەمان کاتیشا پێستی داهاتووی پارێزگاری کەرکوکیش هەر بۆ ئەو حیزبەبێت.
لە نەخشە ڕێگای بەرەو کۆشکی کەماری ی.ن.کوردستانا بەجارێک پ.د.ک فریویرا کە بەربژێرە دڵخوازەکەی یەکجاری و سەرکەکیان وەک بەربژێری دڵخوازی پارتی و سەرکەکیان دەستنیشان بکرێ، بەجارێش لە داهاتووا ی.ن.ک داشی سوارئەبێ، ئەتوانێ شەڕی ئەوە بە پارتی بفرۆشێ کە پێستی سەرک کەمار بدە و خواستی پارتی و سەرکەکیان بووە، بۆیە لەبەرامبەرا ئەبێ پێستی پارێزگاری کەرکوک بە یەکجاری بێت، واتە ی.ن.ک و سەرکەکیان بە بەردەک نەک دوو چۆلەکە بەڵکو دووجار پ.د.ک و سەرکەکەکیشیان کوشت.

سیمای سیاسەت:
لە کەی جیهانابەشەوەیەکی گشتی نە سیاسەت کارەکی بە نیشانەی پرسیارە، نە سیاسەتوانیش خەڵکانەکی بە گومانلەکراون، ئەم نەسانەی پرسیار و گومانەش لە شوێنەکەوە بە شوێنەکیتر ڕۆژەکەی ئەگەڕێ، تا لە ڕۆژهەڵات نزیک ببیتەوە ڕۆژەکە زیائەکا، وە لە عەراق و هەرێمی کوردستان ڕۆژەکە بەجارێک بەرزە تەنانەت خودی سیاسیەکان لە مەدیاکانەوە باس لە گومان و نیشانەی پرسیار لەسەر ئەو ئەزموونە ئەکەن کە خۆیان خوڵقێنەر و بەهێزبەرین.

یەکێک لە نیشارینیەکانی سیاسەت ئەوەیە کە شوێنێک نیە بە متمانە بوون و باوەڕکردن، بۆیە هەمیشە مرۆڤ ڕاستگۆ بە فێڵ تەڵەکەکان تیا یا شکست ئەهێنن.
براوەی سیاسەت ئەوانەن کە هەمیشە لەیەک کاتا دوو ڕوو، دوو زمان و دوو دیویان هەیە.
لەسیاسەتا گرنگ نیە چۆن وە بۆچی پێبکەنی، گرنگ ئەوەیە لەکەتایا پێ بردەی خەت پێبکەنی، تاکە ڕێگاش بۆ ئەمە تەنها درۆ، فێڵ، تەڵەکەبازی، فریودان، فرشتنی نزیکترین هاوڕێکان بۆ کەینی کورسی زیاتر.

سامانی وەستا بەکر
٢٠٢٢-١٠-١٤
سوید-ستۆکهۆڵم

سەمای پەنجەکان.. نوسینی: نەوشیروان ئازاد

بە جووڵەی سەری پەنجەکانی.. ئەو ئارامیەک دەبەخشێتە ڕەحەماندووکان ، ئەو بەسەمای پەنجەکانی خشنودیەک دەبەخشێتە گوێگرەکانی .. تا لەکوێ بیت ئەو لەوێیە .. ئەو هونەرەکەی بەتەنیا لەماڵەکەی خۆدا قەتیس نەداوە ، دەتەسەر شەقام و بەهەموو میللەت دەڵێ …خەڵکینە جەم بن ..ئارام بن …گوێبگرن ژیان چەن بەچەژە چەند خۆشەگەر بەخۆشەویستیەوە لەی بەوانن و گوێبیستی بن . ئەو جیاوازلەدەستگەڵەکانی ناوبازاڕ ..جەنجاڵی ناداتەژیان..بەسەری پەنجەبزەکانی ئازارەکانی ناخی خۆی دەکات چەپکە سەمفونیای خۆشەویستی تا ئاسودەگی بکاتەوە بەبەر گیانماندووکاندا…

حەمیدی جوان جەمیدی هەمیشە لەدەڵاشیرین ..لەدایک بووی گوندجوانەکەی ئاوەکورتە و دانیشتووی ئێستای بازیان …دەرچووی پەیمانگەی هونەرجوانەکانە ئەو پترلەپەنجا خەڵاتی جوراو جەر ی وەرگرتووە..ئەو دەیان شارو شارچکەی نیشتمان گەڵاوەو لەسەرشەقامەکانی ئەرمینیا و تورکیان و زۆرێک لەشارو شارچکەکانی نیشتمان..میوزیکی ژێنیوە ئەو میوزیکی لەستەدیەکانەوەگواستەتەوە بەسەر شەقام ،تالەنزیکەوە تەکەڵە بەڕەحی هەژارو ماندووکانی شاربەت …ئەولەوجگەیەیە کەتە لەوێیت …ئەو دەروەش عبدالڵای سەردەم…..بەڕام داخەکەم ئەوخەڵکەی کە بەیاندژنە هەمان خەڵکی سەردەمەکەی دەروەش عەبدوڵان …

ئەوندەم بیست لەمسقاو خرشی ڕەحی بگانە…

میزاجی کوردەواریم تەکچوە دەروەش عبدوڵا ..

دەخیلت بم دەسا بەو ئای ئای و لاوک و حەیرانە…

سکاڵایەک لەگەڵ ڕەحی کەڵەم کە…

Nawshirwan Azad

بیروەریی کانی فەقیێکێ گوومڵا..31 شەماڵ بارەوانی

بەشی سی و یەک/

فەقیێکێ چاوچنۆک..!

کاتێک فەقێ بووم و لە حوجرە و خوێندنی ئیسلامی دەمخوێند، هەموو ساڵێک، کاتێک کە مانگی ڕەمەزان دەهات، من و هاوڕێ فەقێکانم بەسەر دەیەکان دا دابەش دەبووین.
لە یەکەم ڕۆژی مانگی ڕەمەزانەوە، تایەکەم ڕۆژی جۆژن لەوە دەماینەوە و نۆژی تەراویحمان بۆ ئەنجام دەدان و وتاری عەسرانەی ڕەمەزانمان بۆ دەدان، جا جاری وابوو هەندێک لە فەقیاکان هەرلەناو شاری هەولێر لە یەکێک لە مزگەوتەکان ئەو مەایەتیەی ڕەمەزانەمان دەکرد.
ئینجا ئەو خێڵکەی دە، یان شار، لە بەرامبەردا زەکات و سەرفیترە و خێر و خێراتیان پێدەداین.
بەینی خۆشمان بیت، هەرکاتێک مەایەک پێی بگووتباین وەرن بۆن بۆ فلان دەیە، هەندێک لە فەقیێکان، یەکسەر بیرمان بۆ گیرفان و پارە دەڕیشت و خێرا و بەر لەهەر شتێک دەمان پرسی: چۆرە، یان، نا؟ چەند ماڵن؟ خێڵکەکە سەخی و دەستکراوەن، یان قرچێک و چاوچنۆکن؟

ئەوەش بەینی خۆمان بیت، منیش لە کاتی فەقیاتیم، بە فەقیێکی تەزێک قرچێک و چاوچنۆک ناسراو بووم. فەقێکان وایان پێ دەگووتم، هەرچەند ئەوەم زۆر پێ ناخۆش بوو کە وایان پێ دەگووتم. چونکو من هەرگیز خۆم وا نەدەبینی و دانم بەوە دانەدەنا.
هاوڕێ فەقێکانم زۆرجار پێیان دەگووتم: تۆ قەناعەتت نییە، قەناعەت!
ئەو کاکە فەقیێکی برادەرم هەبوو، ساڵێکی لە مەایەتی ڕەمەزانە، زیاد لە دەفتەرێک دۆلاری وەرگرت، لەناو شاری هەولێر و بە زمانەی عەشایەری و بازاییکەی دەڵێت:ڕێک ڕەیشت ژنەکی بۆ زیاتر لەو دەفتەرە دۆلارە ئازیزە هێنا.
منیش لە دێیەکی لای دەڤەری خۆشناوەتی و شەقاوەی، دێیەکی لە خۆم

چاوچنۆک و قرچۆک تر، ستت دارت لە بدابان دینارەکیان لە بڕنەدەبوویە و مەلاکان لە پانزەی ڕەمەزان و ئەو ناوە باسی سەرفیترە و زەکات و شتیان دەکرد،
کاکە بە خوای من هەر لە یەکەم ڕۆژی ڕەمەزانەوە دەستم پەدەکرد و مەشکی ئەو خەڵکەم کاسدەکرد هەندەی باسی فەزلی دەستکراوەیی و خەرکردن و زەکات دان بکەم.
ئینجا نەک هەر ئەو هەموو ئایەت و فەرموودانەی کە لە ئیسلامدا هەن و هانی دەستکراوەیی و خەرکردن و زەکات و شت دەدەن ڕیزم دەکردن، دەهاتم هەرچی ڕیوایەتی زەعیف و هەڵبەستراو درۆش هەبوو دەمهێناوە و لەسەر مینبەر و لە وتاری جومعە و عەسرانی ڕەمەزانە دەمگووتنەوە و دەمگووت: ئەو خەڵکە بەستەزمان و عەرەبی نەزان و شارع نەزانە توزانن ڕیوایەت و حەدیسی سەحیح و مەزوع و حەسەن و مەقتوع و مەرفوع و فلان لیغەیریهی و فیسار لیزاتیهی چییە و کامە قەڵە و کامەی لاواز و کامەیشی دڕیە.
جوان جوان هەموویم دەهێنان و هەندەی تر شەکر و ترش و خوەم پەدادەکردن و بەم دەگووتن و دەمگووت: دەی مادام لە کاری خەڕە و هاندان لە چاکەکردنە و فەزائیلی ئەعمالیە، دروستە و بە دەی خەم ملی شەرعم لە خەم خواردەکردەوە.
ئینجا تە لەوە بگەڕێ کە کە توزانت مەسەلە چییە و وەڵاهی قسەی بە عەربی بکە و بڵێ: وە فی ڕیوایەتین فی کیتابو"ئەلتەرغیب وەلئەغانی لەی جەمالول دین ئەلکەسنەزانی" ئەننە ڕەسوڵ اللە(سەلاهە عەلەیهی وەسەلەم) : ڕەئا ڕەجولەن، فەوقەلشەجەرەتی یەئکولو ئەلتوفاحەتی،
هەمووی وادەیزانی ئایەت و حەدیسە هاهاها

لەو دەییە تە گەر بشتگووتبایە: خوا و پەیامبەر لە خوون نامەکەی ئیبنولسیرین و فلان کیتابەی فرەیدی وا دەڵێن، کەسیان نەیدەزانی مەسەلە چییە و تەقەی سەریان دەهات !
هەرهەندە بەسە ناوی خوا و پەیامبەرت بە زیادکردبا و تەواو، ئیتر هەمووی سەماوەت و سوبحانەللەیان بە دەکرد و بە لام و جیم وەریان دەگرت.
ئە چاوەکەم من ئەو هەمووەم کرد و لەگەڵ ئەوەشدا هەزار دووعا و شەو نوێژ و شتم دەکرد، هەتاکو حەفسەد هەزار دیناری حیزم وەردەگرت.
فەقێی هاوڕێشم دەفتەرێک زیاتر و ئینجا پێشی دەگووتم تە قەناعەتت نییە براکەم قەناعەت.
ئە کو قەناعەتم هەبێت و ئیمان لەکەڵەم بمەنێت و دەهری نەبم؟

لە کاتێکدا تە سەرووی دەفتەرێک وەربگریت و میش کەمتری لە ملیۆنێک؟

ئینجا باسەرتان نیشتنم و درێژەی پێ ندام و بابینەوە سەر بەسەرهاتێکی تری ژیانی فەقیاتیم لەو دەیە.
هەبەت، بە پێی فیقه و شەرعی ئیسلامی هەر کەسێکی ساخ و سەلامەت بێت، لە هەموو مانگی رەمەزانە هەموو ساڵێک دەبێت پێ پارەیەک، یان بەکسی دیاریکراو لە یەکێک لەو جۆرە دانەوانەی کە مزهەبەکانی ئیسلام و بە تایبەتی شافیعی دیاریکردووە بدات بە هەژارەکان، ئەوەی پێی دەڵێن سەرفیترە.
جا ئەو سەرفیترەیە، یان سەر قەبەاندن و سەرچاکردن، بە کەسێک پارەی بدابووایە، لەژنەی فەتوا لە یەکێتی زانایان لەو ساڵەی من تێدا مەلای گەورەزانە بووم لەو دەیەی مەنتیقەی خۆشناوان و نزیک پیرە چیای سەفینە، بڕەکەی بە هەر کەسێک لە تەواوی مانگەکە(٣٠٠٠) هەزار دینار بوو.

بە کەسێکیش کە چووە ناو تەمەنەوە و نەتوانێت بە رۆژوو بێت، ئەوا دەبێت بە هەر رۆژێك (٣)هەزار فیدیە بدات و لە مانگەکدا و هەرسی هەژدەکی گەورەزان دەکات بە (٩٠)هەزار. جا لە فەقیاتی لەو دەیەی نزیک شەقاوەی، کە مەلای رەمەزانە بووم، هەر رۆژەی دەچوومە مالێکی لە نانخواردنێ.
رۆژێك هەشتەم مالێکی، دایە حاجیەک و مامە حاجیەکی زۆر بە تەمەنیان هەبوو، هەندە بە ساداچووبوون لە پیریان بە گاگڵکە دەریشتن، لە دەی خەمدا گووتم: لەدە مەلا، وەڵا لەتی گرت، لە وەناکەی، ئەخەی ئەوجارە بە دەی خێت دەبێت، دوو نەفەر دەکاتە(١٨٠)هەزار دینار و نەمردم و لە کەتاییدا فیدیەیەکی چەوری سەت و هەشتا هەزاری ئەو دووەم مسۆگەرکرد.
ئینجا لە خۆشیان وەختابوو بفەم و لەگەیان کەوتمە سوالفە و قسەکردنێ و گووتم: با بەبن گوێیانیان دا بچرپێنم، نەوەک لەو مەسەلەی فیدیە و شت نەزانن. وەکوو ئاماژەم دا خەڵکی دەیەکە هیچ شارەزایەکیان لە ئایین و شت نەبوو.
پیاو دەهاتن و سەبارەت بە خۆشەردن و غوسڵدەرکردن و جوتبوون و شت لە هەووی شەرعەوە پرسیاریان لەدەکردم، بەم دەردەکەوت کە تائێستا هەمووپان بە هەڵەکردووە.

من چەندجار بە شۆخی خەڵکەکەم دەگووت: وەڵاهی ئاینی ئیسلام هەشتا نۆگەیشتووەتە ئەرە و وابزانم من یەکەم کەسم هاتووم تا ئەو دەیە فەتح کەم هاهاها

کە وام دەگووت دەیاندا قاقا.

ئە سەرتان نەیەشێنم، گووتم: داپیرە گیان، دەزانن ئەو سا دنیا زۆر گەرم، هەژوو گرتن هەندێک زەحمەت بووە و بە ماندوو بوون و مەشەقەتە، بە تایبەتی بە ئەوانەی بە تەمەنن، وەلە شوکور دینی ئیسلام یەک پارچە ڕەحمەتە و خوا ئاسانکاری بە کردوون و ئەوە خە هەژووشتان لەسەر نییە، دەتوانن لە جیاتی ئەوە فیدیە بدەن و خودا لە قورئانی پیرەزدا دەفەروێت(یوریدوالله بیکمولیوسرە، وەلا یوریدو بیکمولعوسرە).
کەوام گووت،
دایە حاجی چیم پێ بڵێ باشە؟
: ئەیڵێ کوڕم ئەوە تۆ چ ئەرەبی؟! وەڵاهی ڕەحیشم دەرچەت ئەو ڕۆژووە جوانانەی خەم ناشکەنم. مامە حاجیەکەش لەی وەرگرتەوە، مامەستا ئەوە کو درت دە وابزیەت، ئەمە هەرگیز، هەژووەکانمان ناشکین.
کە گووتیان هەژەکانمان ناشکەنین، لە شوینی خەم سارد بووموە و خەنجەریان لەدابام، خوێن لە لەشم نەدەهات لە داخان.
زۆرم گووت و هەوەم لەگەڵدان و یەک دنیا ئایەت و حەدیس و قیلە و قالم بە هەنانەوە، کە بە ڕۆژوو نەبن و لەسەریان نییە، سوودی نەبوو و دەست بەتاڵ لەی هاتمە دەر و سەت و هەشتا هەزارەکە بوو بە(٦)هەزار و مامم بە قوە گیرا.

عەریزە.. پشکە ناکام

.....ئەی خودای گەورەتر لە گەورە ، خالقی هەرچیەک کە هەناسە ئەیا لە قایرەسەوە تا حوت و فیل ، بەرپرسی هەرچیەک هەبوە و هەیە و ئەبە..ساوەک لە ئەرزەوە بە خەت و هەموو هاوکارانی عەرشە مەزنەکەت کە تا ئێستا نازانرە لەکام تەبەقەی حەوت تەبەقەکەی ئاسمانە..

بە بەنەی تەپەربوونی هەزار و چوارسەد بەسەر دەرکەوتنی دواپێامبەر و دوا ئاینت هەقی خەیەتی وەک عەبدێکی خەت ڕاز و گلەیەکی خەم

بکەم ، بە دەستوەرانن نا لە کاروبارەکانت ، چونکە ئەوەی تە ئەتوە هەر ئەوەیە و گەلانەوەی بە نیە ، تەنیا وەک سکالایەک و هیوام وایە غەزەب نەبارێنی بەسەرما…

هەزار و چوارسەد تەپەیوە و تە هەر بەدەنگیت ، نە نوتقە نە سەنگە نە دەرکەوتنەک ! لەو کاتەوە جگە لە شکستکانی سەدەکانی ناوەراست دوو جەنگی گەورەی جیهانی ڕوویاوە و مەترسی سڵەمیش هەیە ، بە دڵیان ملیۆن کەس تیا چون ، ووڵاتان وێران بوون ، کەچی تە لەو بەرزاییەوە بەخت سەیر ئەکەیت وەک چۆن کاتی خۆی قورئانت بە عەرەب نارد تا ئاقڵ بن ئەم هەموو شڕ و شکستە کەسکی وەکو "محمد"ت نەنارد یان کتێبکی وەک قورئانت نەنارد تا ئەو خەڵکە واز لە یەکتر بێنن و وەک عەرەب ئاقڵ بن ،هەرهیچ نەبێ بەچونی خۆت بڵیان نەکردوە کەم لایەن لەسەر هەقە و کام لاش تاوانبارە ؟ هەرچۆنێ بمان هەیە پرسیار بکەین کە خۆت خالقی هەموومانی بە هەموومانت ئاقڵ دروست نەکردوە تا شڕ و شکست نەبێ ، خۆ ئەدەواتی دروست کردنمان هەر لای تە هەیە، تە بۆ ی شەیتان فورسەتی هێنا بە و چۆن ئەدەواتکی دروست کردنی ئینسانی دزی بە؟ بۆ استی خۆشی چیە سەیری دونیایەک بکەیت کە پڕ بە لە کوشتن و بڕین و کاول کردن؟ تۆیەک کە (ارحم الراحمین)یت ، ڕەحمێ بەو عالەمە بکە..

کاتێ هەزار و چوارسەد ساڵ لەمەوپێش ئاینێک و پێامبەرێکی ترت نارد بۆ ئەوەی دونیا چاک بێ و گوایا لە کافر و مولحید و غەیرە دینێکان پاک بکەوە ، لە باتی ئەوە ئەوانەی بەوایان بە ئاین و پێامبەرەکەی هەیە هەر لە کەم بوونەوەن و کافرەکانیش سڕ یەکی دونیان..! دیارە ئەشکالاتێک لە ئاین و پێامبەرەکەت هەیە ، ئەگینا نە کارەکانی تە و نە خەڵکی سەرئەرز بەم ڕۆژە ئەگەیشتن…بۆیە ئەمە وای ئەبینین کە پەویستمان بە پێامبەرێکی تازە بە ئەفکاری تازەوە هەیە ، ئەستا دونیا گەلاوە، تەنانەت ئەبێ کتێبکی ئاینێ تازەکەش بنووسرێ ، کەنەکە بە هەزار و چوارسەد ساڵ لەمەوپێش نووسراوە ، لەو ماوە زۆرەیا هەزاران گەلانکاری ڕووی یاوە کە ئەبێ حسابی بۆ بکرێت ، دەربارەی پێامبەر وکتێبێ تازەکەت چۆن سەربجێکی برایانەم هەیە لوتف بفەرموو بۆ نزەری ئیعتیبار وەری بگرن :

@ ڕۆچاوی ئەوە بکەیت کە پێامبەرێ تازەکەت هیچ نەبێ شەهادەی ئامادیی هەبێ چونکە ئەستا زۆربەی زۆری خەڵک خوێندەوارن و لە دونیا تێئەگەن و باک گراوندی گەلانکاریێکانی ژیان و دونیا ئەزانن و بە ئەوەی ئەو بتوانێ بڕگری لە پێامەکەی تە بکا و توانای گفت و گۆی هەبێ و هەر تەکەوت پەنا بە شمشڕەکەی"کە ڕەنگە ئەستا دەمانچێ بێ"

نەبا ، دوا پەیامبەرت نەخوێندەوار بوو بە زۆری تۆ فێری خوێندەوە و نووسین بوو(هەرچەند کەس دڵنیکی نەبینیوە)، پەیامبەری نەخوێندەوار بەرامبەر ئەو هەموو کافرە خوێندەوارانە هیچی پێ ناکرێ ،

@ با پەیامبەرێ تازەکەت سێ چوار زمان بزانێ تا لەسەفەر و کێنگرێ و کۆنفرانسەکانی پێکی نەکەوێ و هەر بە ناو و شکۆی تۆ جوان نیە پەیامبەرێکت موتەرجیمی هەبێ،،

@ زۆر قسەکردن لەسەر سەکس و ناوگۆ و بە سوک سەیرکردنی ئافرەت لە لایەن پەیامبەرەکەتەوە بە زۆرێری پەیامەکەی تۆ ئاگادارتەوە چونکە کەسی لەوجۆرە بە پێ ی عیلمی سایکۆلۆجی"کە هەزار و چوارسەد ساڵ لەمەوپێش نەبوو" بە حەشیری و نەخێش و زیانبەخشی خەزان و کەمەگا دائەنرێ

@ ئاشنایەتی لەگەڵ عیلم بە هەموو بەشەکانییەوە یارمەتی پەیامبەرەکەت ئەیا لە نزیک بوونەوە لە خەڵک بە تایبەتی پەیام و هەڵگرەکەی دواجارت لەگەڵ عیلما وەک دێ و دەشاو وابوون…

@نوێنەرایەتی کردنی ئینسانیەت مەرجەکی سەرەکی سەرکەوتن و زوو باوبوونەوەی هەموو پەیامێک ، نابێ پەیامبەرێ تازەکەت ڕەگەزپەرست بێ بە ناو و بە یەک نەتەوە قسە بکا ، خەڵک "هیتلەر" ی لەبیر نەچەتەوە..

دەربارەی کتێبە تازەکەشت:

@ هەوێ بە بە چەن زمانێک و لە یەک کاتا چاپ و باوبکرێتەوە ، تا هەرکەس و لایەک بەئاسارەزووی خۆی و چەن بە پەرژەوەندی سیاسی خۆی گونجاو بوو واشی نەکاتەوە وەک ئەستا چەن گروپێک خەیان بە میراتگری نەزانن کە لە ناوەکا هەمۆیان یەک سەرچاوەیان هەیە..

@ کەمتر ئیشارەت بە کوشتن و و بەین و توند و تیژی و تەق و بۆغز بات ، باس لە خۆشەویستی و یەکتر قبوڵ کردن و ئیحساسی ئینسانیەکان بکات، ئەکرێ ئایەتێکی بە ناوی"ڤەلانتاین" تیابێ بە سەلمانینی پەیامی خۆشەویستی تێ بە بەشەریەت.....

@ ترسانن و تەقاننی خەڵک هەر لە منایەوە بە ئاگر و جەهەنەم و دەیان میتودی تری دژە ئینسانی و ئیرهابی و جەللادیی کەمەگایەک ئەهەنتەکایەوە کە خەڵک لە ترسا دوات بکەوێ و عیبادەتت بکا کە دواجار لە ووشیاربوونەوەیا باجەکەی زۆر گەورە ئەبێ ، بەواش

ناکۆم تۆ کە عەرشەکی ئەبەدیت هەیە حەز بکەو باجە بکەیت..

@ئەمڕۆ لە سەرتاسەری دونیا ئەزمەی مەسکەن و نیشتەجێبوون هەیە ، بەڵکو وەک کتێب و دوا شەریعەتەکەت ڕەگەز نەیا بە حەڵاڵ کردنی نە جار ژن هێنان چونکە ئەو هەموو ژن و منداڵ ئەزمەی مەسکەن قوڕ و سەختر ئەکا ، ئەوەنەی من بزانم تەش هیچ کۆمپانیایەکی مەسکەن دروست کردنت نیە تا بیبەخشیتەوە بەسەر لایەنگران و پەیڕەوانی ئایینە تازەکەت..

@ لە دونیای ئەمڕۆیا ئارایشت کردن و خەجوان کردن گرنگی یان بە جل و بەرگ وەک پیشەسازییەکی لە هاتوە و بە ملیۆنەها خەڵکی لەسەر ئەژی ، جا جگە لە مەسەلە ئینسانیەکەی ، گەر ئابڕوقە لەسەر ژنان لابەیت ومەسەلەی حیجاب و بەزەر خە داپۆشین لە کتێب و ئایینە تازەکەت لابەیت ئەو هەموو خەڵکەی لەو بوارەیا کار ئەکەن بە کار نابن و مەترسیەکانی بە کاریش نایەتە کایەوە ڕەنگە بەهەزاران کەس کە لەسەر مەسەلەی ئازادی ژن لە بەیار یان لەسەر بونیەت و شەوەی خەی لە تەوە دوورن نزیکایەتیەک لە نەوانتانا دروست ببە و بیر لە لایەن گیریی کردنی ئایینە تازەکەت بکەن..

@ تەنیا تەڕە سەنن زمان و دەقەکانی کتێبە تازەکەت نەبن ، لەبوردنەکی گشتی و دیالەگ لەگەڵ ئەوانەی لە دوا کتێبا بە مولحید ناویان ئەبەیت ، سەرئەنجامەکی سوود بەخشی ئەبە و بە یەکەم جار لەگەڵ نەیارەکانتا هەست ئەکەیت پەش بەیار یان دیالەگ مەترسی ناکەکی و هەز دوور ئەخاتەوە و هاتنەکایەی دیکتاتەریەت لاواز ئەکات…

@ لایەنگرانی هەزار و چوارسەدسالی پیش ئەستای تۆ ، بە ناوی تۆ و بە مەرامی خەیان قەتوعامی خەڵکیان ئەکرد ، ئەو کات تەنیا حوشتر و شمشەر و ئەنفال کردنیان هەبوو ، ئەمڕۆ چەک و سیستەمی شەڕگەراوە ، چەکی نەوەی و زەڕە و بایەلەجی لە ئارایە ، ئامۆژگاری کردنی لایەنگرانی ئایینە تازەکەت بکە کە پەنا بە چەک نەبەن ، ئەستا ئەوکاتەی جەزیرەی عەرەبی نیە ، شەڕی نەووەی دونیا خاپور ئەکا . عەرشەکەی تەش لە ی پارەزراو نابە ، جا بە ئەوەی تەش هەر لە گەورە گەورەتر بەنیتەوە شەڕ بە ناوی تۆوە مەقەڵکەیە و پریشکی حەوت تەبەقەکە ئەبەڕە…

….هەر بە تاقی کردنەوەی ئەوانەی ئامادەن لە پەباوی تۆیا خەیان بە کوشت ئەیەن و لەم هەزار و چوارسەد ساڵەیا هەرچی دژە ئینسانیەت

هەیە قسوریان لێ نەکردوە ، وەک خۆشیان ئێمەن بە گەیشتن بە بەهەشت سەر لە هیچ ناکانەوە ، لە یادکردنەوەی ئەم هەزار و چوارسەد سالەی خەتوە بەیارەک دەر بکە و بڵێ :هەر شۆڕشێک و بە هەر حەریەک پەنجا لیرەی سعودی و بە هەر قاپە شرابی بەهەشت دە لیرە وەئەگیرێت و ئەچێتە قاسەی عەرشەوە ، بزانێ چەن کەس لە لایەن گیریی کردنی ئاینەکەت ئەمنەتەوە…

زەرم حەز ئەکرد بە جەرکی ڕاستێ و خۆ ئەم سەرنجانەم بخستایەتە ڕوو ، بەڵام لەبەر دیار نەبوونی شوێنی تێ ، پێنام بردە بەر عەریزە.

_____

تێبینی : فیکرەی ئەم نووسینە ، نووسینەکی شاعیری ناوداری عەرەب"ئەدۆنیس"ە کە لە پەیجی خۆی """"باوی کردۆتەوە..

ئاسەی حزبەکانی کوردایەتی لە ئێراندا!.. عوسمانی حاجی مارف

"وخانی کەماری ئیسلامی" بەرجەستەترین دروشمی ناڕەزایەتی و خۆپیشاندانە سەراسەریەکانی جەماوەری ژنان و پیاوانی ئازادیخوازی ئێرانە، کە بەچەندین شێوە دەنگ ئەداتەوە، نمونەی "نا بە دکتاتەر، مردن بە دکتاتەر"، "نا بە خامنەئی"..چەندین دروشمی تر کە لەدانە لەهەمای دەسەڵاتی ئیسلامی سیاسی لەئێران و ناوچەکەدا، "نا بە ڕوسەری، بەڵێ بە ئازادی ژنان"…، هەرچەندە ئەم خرۆشانە جەماوەریە بەرفراوانە بەجیالەوەی لەئاکامی تیرەرکردنی "مەهسا ئەمینی"ەوە دژ بە "ڕوسەری بەزەر" دنیای هەژاند و ەوخسارەکی جیهانی لەخۆی نیشانداوە، بەڵام شێپەلی ئەم خرۆشانە درێژکراوەی قەبول نەکردنی تەواوی دەسەڵات و پەکهاتەو ئایدەلۆژیایەکە کە کەماری ئیسلامی چلوسە سەڵەدەسەڵاتی سیاسی خۆی پێاگرتووەو بە دەندانەترین و کۆنەپەرستانەترین شێوە پارێزگاری لەسەرمایەداری و بە کۆیلەکردنی کرێکاران دەکات. ئەم بزوتنەوە جەماوەریە فراوانە دژی ژێمی کەماری ئیسلامی ڕیزێکی بەرینە لەبزوتنەوەی دژی هەژاری و برستی،

وەها مەیدان و کەنارەکانی گرتووە کە لەگەڵی ئاپۆینەی جەماوەریەوە درەنگ یا زوو کۆتایی کەماری ئیسلامی دەگەیەنێتە ئەنجام. ئاراستەی ئەم خرۆشانە جەماوەریە لە هەنگاوەکانیدا، بەچۆنێتی پێشڕەوی گەلانەوەکانیدا، بە هەر کەموکوڕیەکیەوە، فراوانبوونەوەی زیاترو رادیکال بوونەوە و شارستانی بونمان پێنیشان ئەدات. پەیام و بانگەوازی ئایندەیەکی گەشبین بە کۆتایهێنان بە ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا بەاو دەکاتەوە، پەگەی ئازادی ژنان و یەکسانی هەمەلایەنەی ژنان و پیاوان لە ناوچەکەدا دەچەسپێنێت...هتد مەبەستم نیە لەم وتارەدا بە شانوبالی ئەو ناڕەزایەتیەی جەماوەری ناڕازی ئێران هەڵبدەم، چونکە واقعیەتی ناڕەزایەتیەکان سەرنج و پشتیوانی تەواوی جیهانی بەلای خۆدا ڕاکێشاوە و ناتوانێ ئاراستەکەی بگۆڕێت و دواوە، بەئاشکراو بەڕوشنی بەرەو پێشەوە هەنگاو هەڵدەگرێت، ئەوەی مەبەستمە دووبارەک کە ناسیونالستەکان دیانەوێت وینایەکی کوردایەتی بەم ناڕەزایەتی و خۆپیشاندانە جەماوەریە نیشانبدەن و سیمای "شۆڕشی" ڕۆژهەڵاتی کوردستانی پەببەخشن وەک بدەموە.

بزوتنەوەی کوردایەتی و حزبەکانی لە ئێران دەمەکە لە هەوڵی ئەودان لەگەڵی دەوڵەتی ئەمریکاوە لەنمونەی ئەزمونی دەسەڵاتی تاڵانچێتی کوردایەتی کوردستانی عێراق دوبارەکەنەوە، بەپرسەی دامەزراندنی دەسەڵاتی میلیشیایی و تاڵانچیتی ناوچەی کوردستانی ئێران داگیرکەن و لەنەوان هەزەکانیاندا جوگرفیاو سامانەکەی دابەش بکەن. بەڵام کۆتایی باڵادەستی دەوڵەتی ئەمریکا وەک تاکجەمسەری و هاتنە مەیدانی جەمسەرە ئیمپریالیەکانی تر، کەمایەی شکستی ستراتیژی دەوڵەتی ئەمریکا بوو لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بەتایبەتی لەلایەک شکستی دووری ئەمریکا لەبەرامبەر ئێرانداو لەهەمانکاتدا بوو جێگای بەئومێدکردنی تەواوی خەونی حزبەکانی کوردایەتی بە داگیرکاریان لە ناوچەکانی کوردستانی ئێراندا.

حزبەکانی کوردایەتی لەم هەلومەرجی خرۆشانە جەماوەریدا خەریکن بەو ئومێدو ئاسۆیەوە سەرقاڵ دەبن کە لەگەڵی ناڕەزایەتیە جەماوەریەکانی شارەکانی کوردستانەوە خەونکانیان بە دەسەڵاتی میلیشیایی و تاڵانچێتی بەدی بێت و بەجێگایەکی بگەیەنن، ئەم ئاراستەیە لەبانگەوازەکانیانەوە، بەدروشمەکانیان، جۆڕەی هەڵزی چەکداریان، ناونانی شارشی ڕۆژهەڵات، جیاکردنەوەی کوردستان، سرودی نەتەوایەتی..هتد دیانەوێت ئاگرەکە بەقازانجی خۆیان گەرم بکەن، با لەوە گەرێین ئەو حزبانە تاچەند لەهەوڵی ئەودان و دیانەوێت ڕۆڵەوی ناڕەزایەتیەکانی بەقازانجی خۆیان بگۆڕن، بەڵام پرسیار

ئەوپەڕ ئایا دەخی ئاوەدانیی سیاسی لەئەرانداو چەنیەتی ئاراستەی ناڕازایەتیەکان، ئەو هەلە دەرخستنە حزبە کوردیەکان بتوانن نمونەی ئەزمونی دەسەلاتی سیاسی کوردستانی عیراق دوبارەکەنەوەو بە ئاسکیان بگەن؟

ئەزمونی حزبەکانی کوردایەتی ئەزمونکی چەکداریە بە بئیرادەکردن و گۆشەگیرکردنی رەهای خەلک لەدەسەلاتی سیاسیدا، هەوەدانە بە جیاکردنەوەی دەسەلاتی سیاسیان لەئایندەی دەخی دەسەلاتی سیاسی ئەراندا، بەڵام واقعیەتی ژیان و گوزەرانی دانیشتوانی ئەران بە کوردستانیشەوە لە گەڵانی هەلومەرجی سیاسی بەڵاپەرینی جەماوەری، پێشوازیان بە هەزی میلیشیایی نیە، چونکە پانتایی کوردستانی ئەران چەندین شاری کرێکاری و بەرهەمهێنانی کاڵایە، ژیان شارستانیەو ناڕازایەتیەکان زادەی خواستی کرێکاران و زەحمەتکێشانە کە لەگەڵ ئاسەی کوردایەتیدا یەکناگرێتەوە.

بەجیا لەوەش ناڕازایەتیەکانی ئەران سەراسەریەو تەواوی ئەرانی گرتەتەوە کە پێیەوەی یەک خواستە بە ژیانکی باشترو هەمان ئامانج و دروشمە بە کۆتایی دەسەلاتی کۆماری ئیسلامی، کرێکاران زەحمەتکێشان و ژنان و ئازادیخوازانی شارەکانی کوردستان بەشکن لە کرێکاران و زەحمەتکێشان و ژنان و ئازادیخوازانی ئەران، یەک چارەنوس لە ئایندەی دەورو دەخالەتی خەلک لە دەسەلاتی شورایدا بە یەکیان دەبەستێتەوە.

ئەتوانم بڵێم دەورو نەخشەک کە حزبەکانی کوردایەتی دەیانەوێت لە ئایندەی سیاسی کوردستاندا بیگێڕن، واقعیەتی شارستانیەتی کوردستان و سروشتی ناڕازایەتیەکان ئەوەمان نیشان ئەدەن جگایەک کە شایستەی حزبەکانی کوردایەتی بێت و بیانەوێت کوردستان میلیتاریزە بکەن، زەحمەتە بیان بەدەست بێت و بتوانن لەو ڕەگەیەوە پگەیان بەهەز بکەن، بەڵکو فرسەت کراوە دەبێت بە کرێکاران و کۆمەنیستەکان و ئازادیخوازان و بزوتنەوەی یەکسانی هەمەلایەنەی ژنان و پیاوان کە خەیان ڕەکبخەن و ڕەهای خەیان لە بەرەوپێشبردنی ئایندەی ئەراندا بگەڕن.

ڕوخانی جمهوری ئیسلامی ئێران لە بەرژەوەندی هەموو خەڵکی ناوچەکەدایە!.. نوری بەشیر

بزوتنەوەیەکی ناڕازایەتی ئازادیخوازی سەرانسەری لە ئێراندا کە دەسەڵاتی بەرژوازی ئیسلامی ئێرانی هەناوەتە لەرزە و داوای ڕوخانی دەکات، هێژبەهێژ خواستەکانی بەدژی ئەم رژێمە هاری سەرمایە دڕندە سەرەوە و لە پشتەویدایە. ڕوخاندنی ئەو ڕژێمەو کۆتاییهاتنی تەنیا خەڵکی ئێران نیە کە سودمەند دەبن لێی، بەڵکو خەڵکی ناوچەکە و جیهانیش لە ڕژێمەکی ئیسلامی تاسەر ئەسقان کۆنەپەرست و دژی ژن و دژی کرێکاران رزگاریان دەبێت.

هەموو ئەو ناڕازایەتی و هاتنەمەیدانە ملیۆنیەی خەڵک لە ئاستی دنیادا بەدژی رژێمی هارو دڕندەی ئێران ئەو ڕاستیە دەخاتەڕوو کە جمهوری ئیسلامی ئێران تەنیا رژێمەکی دژی خەڵکی کرێکار و کەمدەرامەت، ژنان و لاوان، بەساڵاچوان و منداڵانی ئێران نیە، بەڵکو ڕژێمەکی دڕندەو دژی ئینسانی سەرمایەداریە کە بەدژی مەدەنیەت و مرۆڤایەتیەیە لەئاستی دنیادا.

ئەو ڕاستیەکی حاشە هەڵنەگرە لە ناڕازایەتیەکانی ساڵی ٢٠١٩ی خەڵکی لوبنان و عێراق دا یەکێک لە دروشمەکان و داواکاریەکان وەدەرنانی دەخالەت و دەستدرێژیەکانی جمهوری ئیسلامی ئێران بوو لەو دوو وڵاتەدا، هێروهها جمهوری ئیسلامی ئێران لە وڵاتەکانی یەمەن و فەلستین و سوریا و کوردستان دا وەک هێزێکی کۆنەپەرستی دژی خەڵکی لەپاڵ دەسەڵاتە کۆنەپەرستەکان و هێزە میلیشیا قەومی و ئیسلامیەکان دا وەستاوە و وەک دەسەڵاتی کۆنەپەست و سەرکوت بەشدارە لە کوشتارو برسیکردنی خەڵکی ئەو وڵاتانەدا.

ئەم رژێمە هاری سەرمایە ئاستی دەخالەتی کۆنەپەرستی بە ناوچەکەشەوە نەوەستاوە، بەڵکو لە ئاستی دنیادا خەریکی رژاندنی ژەهری کۆنەپەرستی بووە بەدژی مەدەنیەت و شارستانیەتی ئەم سەردەمە و لەپاڵ هەموو هێزێکی کۆنەپەرستدا خەی بینیوەتەوە، دەستی هەبوو لە تیرۆردا نەک تەنیا لە ئێران و ناوچەکەدا بەڵکو لە ئاستی دنیادا ئەو کارەی ئەنجامداوە.

ڕژێمێک کە لەزیاتر لە چوار دەیەی تەمەنی نەگریسیدا جیا لەبرسیکردن و سەرکوت و ئیعدام و بەحورمەتی بەژنان و بەمافی کرێکاران و لە گەنانی خوێندکانی لاوان و نەهێشتنی مەدەنیەتی

کەمەگا لە ئێران دا شتێکی تری نەکردووە، ئیتر جێگایەکی لەناو خەڵکی ئێراندا نەماوەتەوە. خەڵکی زەحمەتکێش و ژنان و لاوانی ئێران بە تەواوی هەزیانەوە هاتونەتە مەیدان بە ئامانجێنی ئەم رژێمەو کۆتایی پێهێنانی. ئیتر هاتووهاواری سەرانی رژێم و لەسەرووهەموویانەوە خامنەئی بۆوی ناڕەزایەتی فراوانی جەماوەری ئێستای ئێران کە بە خرۆشانی ژنان لە ئاستی جیهاندا ناسراوە دەستی لە پشتەوەیە، نەك ئەم جوڵانەوە جەماوەریە شۆڕشگێڕانەیە سارد و خاو ناکاتەوە، بەڵکو گەی تووەیی و ناڕەزایەتیەکان دەباتەسەرەوە. حکومەتکانی ناوچەکەش پێش ئەو دەسەڵاتە سەرکوتگەرەی ئێران ئەویان تاقیکردەتەوە کە هەر ناڕەزایەتیەکی جەماوەری دەسەڵاتکەیان بخاتە مەترسیەوە بە دەستی دڕەکی تاوانباریان دەکردن، بەڵام ئیتر ئەو قسە پوچانە نەك لای خەڵکی ئازادیخوازی ئێران، تەنانەت لای ئەندامانی سوپای پاسداران و دەستەکانیشیان مشتەریەکیان بە پەیدا نابێت.

ئەم خرۆشانە جەماوەریەی ئێستای ئێران دەورەیەکی نوێیە لە درێژەی ناڕەزایەتیەکانی دەورەی پێشوو کە دەڕانە ڕیزەکانی فراوانتر دەبەتەوە لە ئێران و ئاستی دنیادا، بە پێچەوانەی جمهوری ئیسلامیەوە کە دیاردەت هەنگی قەومی و دەستی دڕەکی بخاتە پاڵی؛ هەموو چوارچێوەیەکی قەومی و دینی تێپەڕاندووە و دروشمەکانی" نا "یە بە دەسەڵاتی دیکتاتۆری ئیسلامی لەئێراندا.

بەم هەیەوە لەهەرشوێنەکی دنیادا ڕاوەستان لەپاڵ ئەو بزوتنەوە ناڕەزایەتی و ئازادیخواز و شۆڕشگێڕیدا و بەدژی جمهوری ئیسلامی و لە گەڵانی رژێمەکی دڕندەی وا لەبەرژەوەندی چینی کرێکار و ژنان و لاوان و لەبەرژەوەندی بەرەی شۆڕشگێڕ دایە لە ئاستی ئێران و ناوچەکە و جیهاندا.

۸ی ئۆکتۆبەری ۲۰۲۲

بەکارهێنانی کوردبوون، بۆ لێدان لەوانەی دژایەتیی

کوردایەتیی ئۆکۆن!.. کامیار سابیر

یەکێک لە گرفتە هەرە گەورەکان و کەموکوڕییەکانی مێژووی ئەم، ئەویە کە زۆربەی مۆنۆگرافکانی رابردوومان، شاعیر و ئەدیب و بەندبێژ بوون. لە واقیعدا، ئەوە شتێکی باش نییە کە حاجیی قادری کۆیی، بە رائید و مۆنۆگرافی ناسیۆنالیزمی کوردیی ئێژمار ئەکرێ، بەتام لەو قوڵە هەر ئەم تۆزە هەستاوە و ئەو واقیعە سیاسییەی رابردوو، ئەوندە تاڵ لەسەردەمی کۆیەوە تا ئێستایش، کەسانی شاعیرزادە و ئەدیبزادە و نووسەری خیانەتئامێز، ڕەماننووس و پەخشانووس و ڕۆژنامەنووس، قسە لەسەر ناسیۆنالیزم و فیکر و سیاسەت ئۆکۆن! هەر بۆیە ڕەهەندیە مێنتاڵ شاعیرکان و هەموو ئەوانەی بە نوخبەی ئەدەبیی و تەنانەت کتێبنووس(زۆربەیان کەکراوەی گوتارە ڕۆژانییەکانن) ئێژمارد ئۆکرۆن، لە پەوەندیە ئاڵۆزکانی عەلاقاتی دەوڵیی و ئیقلیمیی و جەبری سیاسیی و جەبری جیۆگرافیی کوردستانکان بە گشتیی و کوردستانی عێراق بە تایبەتیی، خیان نەبان ئۆکۆن، تەنانەت ئەم ئەدیب و شاعیرزادانە، ناتوانن لە خودی پڕۆتیکیش وەکو سیاسەت بە بەحتیی(البحت) تێبگۆن. ئەمانە عاتیفە و فینگفینگی نێژادیی، کردوونی بە مەعدەنکی چەپەنراو و هەست بە نەقصی بونیادیی ئۆکۆن کە ناتوانن لە هاوکێشە سیاسییەکانی عێراق و ناوچەکە بگۆن و هەر خەریکی ڕۆمانسی کوردیین و بە طەبیعەتیش خەشیان بە نەتەوە و نێژاد و پێکهاتەکانی تری ناوچەکە نایەت و هەر خەریکی خوزیعبەلاتی ئاشتبوونەوەی ناومالی کورد و یەکێیزیی کوردیی و دامەزراندنی شاعیرانەی دەوڵەتی نێژادیی کوردیین(بە ستاندەردی خیان). بەم پەودانگانەیش، بەردەوام چەمکی کوردبوون بە ڕهەندە نێژادییە ئۆبستراکتەکەی دونیای هەواجیسی شاعیرانە و ئەدیبانەی خیان، دیلان دیلانی پێئۆکۆن و ئێیلاوەننەوە.

کوردبوون، لە قەزاخەوە، نێژادیە، چونکە نەک هەر لە ئاستی عێراقدا، خزمەت بە هاووڵاتییبوون و پێکەوەژیانی ئاشتییانە ناکات، بەڵکو لە ئاستی هەرەمی کوردستانیشدا، هەڵاواردنی نێژادیی دژی نەتەوە و گرووپە ئێتنیکیی و ئایینییەکانی تری لە مەغزیدا هەڵگرتووە. لە عێراق و ئێرانیشدا، گرنگە بایخ بە نیشتمانییبوون بدرێ و نەتەوەپەرستیی(ڕەگوپیشکەی نێژادپەرستییە) کە گوتاری نەتەوەیی زەق ئۆکاتەوە، پەویستە بەرکەنار بخرێ. ئەم ڕەک لەدانیش

ئەبەت لەو گوونە قسەی پەکەکە(مەبەست لە کۆنەکەیە) کە بەردەوام لە رابردوودا ژیان ئەکەن و بە تەمای کۆنگرەی نەتەوەیی کوردن! کە لە واقیعدا هەمان ئەو خورافاتانەی سەردەمی بەعثییەکان و ناصریيەکان و عوروبییەکان ئەجوونەوە کە بە خەیاڵاتی شاعیرانە، کۆنگرەی نەتەوەیی عەرەبییان ئەبەست!
ئەها، عەرەب لە باری زمانیی و کولتووریی و مێژوویيەوە زۆر لە کورد یەکدەستترن، بە تایبەتیی ئەمەی کورد لە بری یەک زمانی ستاندەرد، چوار پێنج دایالێکتمان نییە، بەڵکو چوار پێنج زمانی تەواو سەربەخۆمان هەیە(کوردیی ناوەڕاست، کرمانجیی، هەورامیی، زازایی...تاد) و بەس لە باری نەژادییەوە کوردین، ئەگینا تەواو لە رووی زمانییەوە لەک جودا بووینەتەوە و سەرنجامیش ئەگەر نەتەوە بین، ئەوە کەمێکی نەتەوەی جیاوازین کە زمانەکانمان ئەوەی تەعبیری پێ لە رۆحە نەژادییەکەمان ئەکەین، تەواو جیاوازە و ئەمانە وەکو فاکت و حەقیقەتی زمانیی و سیاسیی، ڕەگیان داکوتاوە و نکۆییکردن لێیان، شیعرەقوەاندن و پییشخواردنەوەی نەژادیی نەبەت، هیچ شتێکی تری لە سەوز نابەت؟

ئەم گوتارە سیاسییە ئایدیاڵیزەیی کە چەمکی"کوردبووون" بە مایەسیریی ئەجەندا نەتەوەیی و نەژادییەکانی خەیان تەجەلا ئەکەن و مەقامێکی عالیی ئەدەنە، لە نەقصی سیاسیی و فیکریی خەیانەوە ئەم هەلکەوتانە سیاسییە(کورد+بوون)، تەکنیک ئەکەن. ئەم چەمکسازییە لەکاییە، ڕەک وەکو چەمکی "باشوور و ڕۆژهەڵات و باکوور...تاد"کەی کوردستان، شاعیرانە، خورافییانە و تەنانەت جاهیلانەیشە، بە هەموو زمانەکانی دونیا، کوردستانەکانی "عێراق و ئێران و تورکیا و سوریا"ن، بەکارئەهێنرێت کە ئەم حوکم و جەبروتی پەوەندییە ئیقلیمیی و نەودەوڵەتیی و نەرمە جیهانییەکانی دونیای ریالپۆلیتیکە realpolitik کە پەمان ئەساسەت سیاسەت بە هەقە وگەترەکاریی، بە خەیاڵاتی شیعریی و حەزیای ئایدیاڵیزەیی و ئیرادەگەریی وهەمیی بونیاد نانرێ بەڵکو لەسەر ئەرضی واقیع، بە واقیعیی و بە عەقڵانیی، چییت پێئەکرێ؟ ئەوە جەوهەری سیاسەت و داتاکانیەتی. بە پێچەوانەوە، لە ئەدەبی بە تێکستی کوردیی و لە باوکەڵەکانی ناسیۆنالیزمی نەژادیی کوردییدا، کوردی باشوور و باکوور و ...تاد (پەکەکەی هەشتا و نەودەکان ئەم چەمکە سەقەتانیان داهێنا)، قوڕی تەعزیەباریی پێئەشڵەڕێ و لە " طەوقی سەری" ی کوردبوونە نەژادییەکە! ئەدرێت.

بە ئەوەی لە جەهلی سیاسیی و لە جەهلی کولتووریی رزگارمان بێت،

ئەبەت زمانمان لە لەکانیی و شیینوشەپەی کوردیی و فەتەی کوردایەتیی، پاک بکەینەوە. ئەبە لاقەی زمانی بییرکردنەوەی هەموو شاعیرزادە و ئەدیبیزادە و نوجەباکانی کوردایەتیی بکرەت! ئەم لاقەکردنە بە راستکردنەوەی مەغزی سیاسیی نەوەکانی ئەستا و ئایندە، سوودی ئەبەت، بە پچەوانەوە دەستگرتن بەو ئەدەبییات و زاراوە لەکانیی و داتاشراوە نەژادییانەی هەنراونەتەوە ناو زمانی کوردییەوە، چەند عەقڵی سیاسیی و فیکری سیاسیی کەت ئەکات، زمانی کوردییش، بەنج ئەکات و ناهەەت لەگەڵ گەشە کولتووریی، سیاسیی و کەمەایەتییەکاندا، خەی بگونجەنەت و لەم رەگەیشەوە، زمانەکوردییەکان(کار لە دایەلێکتدا نەماوە)، زیاتر بەسەر خەیاندا یەق ئەکەنەوە و لە باری لینگویستییشەوە، گەشە ناکەن و قەناغ بە قەناغ بەرەو کزیی و دەستەپاچەیی ئەەن. بە واتایەکی تر ئەم کوردبوونە نەژادییە کە هەندجار تا رادەی راسیزمیش سەر ئەکەشەت، زیان بە ماکی زمانە کوردییەکان ئەگەیەنەت، بە دەربەینێکی تر، ناسیونالیزمی نەژادیی کوردیی کە هەندە لە رەهەندییەکان و بەشێک لەوانەی بە خەیان ئەەن نوخبەی کوردیی! لە یاپراغی کوردبووندا، زمانی کوردیی و فیکر بەرەو گرمەبوون و بچووککردنەوە ئەبەن، پچەوانەی ئەوەی کە بە زمانی شیعرییی و ئەدەبیی کوردایەتیی پێیئەگوترێ(داگیرکاران! و دوژمنانی کورد)، زمانە کوردییەکان، بەرەو فەنابوون ئەبەن.

رەهەندییە نەژادییەکان کە زەربەیان بەرەو قەناغی خەرفاوی نەژادیی ئەەن، لەبەرئەوە چەمکی کوردبوون بەکارئەهێنن، بە ئەوەی لەوانە بدەن کە دژایەتیی کوردایەتیی ئەکەن. ئەم هەموو نازدانە نەژادییەی ئەوان بە کەینونەی کورد، خەبەخە هەاواردنی نەژادیی و راسیستییە لەبەرامبەر هەموو ئەو نەتەوە و نەژاد و جغاکە جیاوازانەی تر کە لەسەر ئەو خاکە ئەژین کە کوردستانی پێئەگوترێ. ئەمانە بە کردەوە و بە ئەنقەست، چەمکی جوولەکەبوونەکەی ئارەنت لەگەڵ کوردبوونە نەژادییە موقییتەکەی خەیاندا تێجانوس پێئەکەن، بە ئەوەی لەرەوە فاشیزم و راسیزمێک هەبهێننەوە کە دیفاعکردن لە کەینونەی ئینسانی ستەملێکراوی کورد، لە بەرامبەر دەستدرێژیی نەژاد و نەتەوەکانی تردا، بە ئەرکەکی موقەدەس ببینن و حەدیثەکانی ئارەنتیش بەردەوام، دووبارە ئەکەنەوە. ئەیانەوێت ئەم کوردبوونە ببەت بە رەدعەك کە ئەمەی کوردیش، ئەبەط (العین بالعین)یان لەگەڵدا بکەین و فاشیزمی ئەوان بە فاشیزمی کوردیی جواب بدەینەوە کە ئەمە بە کورد وەکو نەژاد و وەکو نەتەوە و وەکو زمانیش، نەک هەر خەکوژییە، بەکو رەک فاشیزمی کوردایەتییە، بەام لەناو

مەلەتکەی کوردبووندا، دەسرازەی ئەکادیمیی و نەرجسییەتی بونیادە فیکرییەکانی خەیانی پێئەشارنەوە.

شەشی ئێستا و ئاسەکەی و دەخی سیاسی ئێران.. حمید تەقوایی

دیمانەی خەلیل کەیوان لەگەڵ حمید تەقوایی لەبەرنامەی وەڵامدانەوەرگەڵانی بە کوردی:کاوە عومەر

لەسەر بنەمای چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵی جدید نوسراوەتەوە
خەلیل کەیوان: خەڵکی ئێران بە یەکەیزی و ئومێد و وریایەکی دگمەن و جێی ستایشەوە ڕاوەستاون و لەبەوانە بیاری کەتایی هەنانیان بە کارکانی حکوومەتی ئیسلامی بهێنن. کەماری ئیسلامی چۆن و لە چ پرسیەکدا دەوخەنرەت؟ چی بکرەت بە ئەوەی زووتر بەوات؟ بەرنامەی وەڵامی ئێم هەفتەیە تایبەتە بەم پرسیارانە و زەرشتی تر.
حەمید تەقوایی سەرەتا ناڕازایی دەربین بەرامبەر بە کوشتنی مەهسا بوو. وردە وردە باسی ڕاپەینی شۆڕشگێڕانە دەکرا. شیکاران باس لە سوپەر بزووتنەوەی دەکەن(super movement). خەسڵەک هاوار دەکەن "مەهسەن ناڕازایەتی، پێی دەوترەت شۆڕش". بەڵای ئەوە ئێم دیاردەیە چییە؟ ئایا دەکرەت ئێم پێشهاتە ناوببرەت بە شۆڕش؟
حەمید تەقوایی: پێم وایە خەسڵەک ڕاست دەکەن. ناوی شۆڕشە. لە ڕوانگەی ئەو ڕووداو و پێشهاتانەش کە لە کەمەگادا ڕووددەن، ئەمەش مانای ئەوەیە کە لە زەربەی شارکانی ئێرانەدا بەشە جیاوازکانی کەمەگا هاتوونەتە سەر شەقامکان و ئێستا بیست ڕۆژە بەردەوام ناڕازایەتی و خۆپیشاندانیان کردووە، هەروەها لەو ڕوانگەیشەوە کە ئامانج خەڵک ڕوخاندنی حکومەتە . دەڵێن ئێمە کەماری ئیسلامیمان ناوەت. دەڵێن بمرەت دیکتاتەر. دەڵێن دەبە کەماری ئیسلامی لە ناو ببرە. باشە بە پێی پێناسەکە و لە ڕووی تیەری و شیکاریەوە گۆشەیەکی لەو شەوەیە جگە لە شۆڕش هیچی تر نیە. شۆڕش واتە ڕاپەینکی جەماوەری کە حکومەتێک دەکاتە ئامانج و دەیەوەت حکومەت بڕوخەنێت. ڕەنگە ناڕازایەتی جەماوەری سەبارەت بە داواکاری جیاواز بەت. هەموو ناڕازایەتییەکی جەماوەری ناونرەت

شۆش. بۆ نموونە لە ئەمریکا لە شەستەکاندا بزووتنەوەیەکی بەرفراوان بۆ مافە مەدەنییەکانی ڕەشپێستەکان هەبوو، کە لایەن مارتن لوتەر کینگەوە سەرکردایەتی دەکرا. کەس پێی نەگوت شۆش. چونکە ویستوێتی یاساکان بگۆڕێت، پرسیاری لە حکومەت نەکرد. ئەمە لە ئەراندا نییە. ڕاپەڕینەکی جەماوەری بەربڵاوە دژی سیستەمێکی دیاریکراو. ئەم سیستەمە دەیەوێت بڕوات. پێویستە ئەم حکومەتە بڕوات. بۆ هەموو یاساکانییەوە، و بۆ هەموو ڕەکخراو و دامەزراوەکانییەوە، پێویستە لابڕێت و بەم شێوەیە کۆمەڵگا ئازاد و ئازگار دەبێت و بۆ ئارەزووەکانی دەگات. بەم مانایە ئەمە ڕەک شۆشکە و شۆشکی فراوان و مەزنە.
خەلیل کیوان: ئەم بزووتنەوە شۆشگێڕانییە یان شۆشە لە چ پگەیەکدایە و بۆ چ پرسیەکدا تەدەپڕێت؟ ئایا ڕووتکی بەرەو سەرەوە و بەردەوام بۆ ئاراستەی فراوانکردنی خێپیشاندانەکان و پکهێنانی مانگرتنەکان دەبێت؟
حەمید تەقوایی: وەک زۆرێک لە شۆشکانی مێژوو، ئەم شۆشش بۆ پریشکێک دەستی پێکرد. لەگەڵ کوشتنی مەهسا ئەمینی لایەن حکومەتەوە. بەڵام ڕوونە کە ئەمە تەنیا پرس نییە. کۆمەڵگا لە تەقینەوەدا بوو. پێش ئەوەش مانگرتنی کرێکارانمان هەبوو. خێپیشاندانی مامۆستایانمان هەبوو. گردبوونەوەی خانەنشینانمان هەبوو. یەکشەممەی ناڕازایەتیمان هەبوو. پێش ئەوەش ٩٦ و ٩٨مان هەبوو. ئەم تووڕەیی و زوڵم و ستەم و هەڵاواردنەی کە زیاتر لە چوار دەیە کە خەڵک بەرگەی دەگرێت، بەم پریشکەوە تەقیەوە و سەری هەڵدا. ئەمە سەرەتا بوو و تا ئەمەش بەردەوامە. ئەم بزووتنەوەیە بە ڕاپەڕینی شارەکان دەستی پێکرد. هەموو شۆشەکان بەم شێوەیەن و لە ئەرانیش بەم شێوەیە. بەڵام بەو مانایە نییە کە بە شێوەیەکی هەڵکاری بەردەوام بین. واتا وا نییە خێپیشاندانی شارەکان لە ڕووی چەندایەتییەوە زیاد بکات و لە ئەنجامی ئەم هەنگاوەدا حکومەت بووخێنرێت. ئەمە ڕووندات. ئەوەی کە ڕووتی دەخەکە نیشانی دەدات ئەوەیە، جگە لە خێپیشاندانی شەقام و شارەکان، ناڕازایەتییەکە بە پارچە و گرووپانەکانی دیکەی کۆمەڵگا درێژدەکرێتەوە. وەک مانگرتنەکان. ئەمە مانگرتنی خوێندکارانمان هەیە. ئەمە مانگرتنی قوتابیانمان هەیە. مانگرتنی هەشداری مامۆستایانمان هەبوو. لە شارەکانی کوردستان دوو مانگرتنمان هەبوو. ئێستا گوتاری مانگرتنەکان بەربڵاوە. ئەمە بەرەیەکی دیکەی شۆڕشی خەڵکە لەگەڵ کۆماری ئیسلامی. و جۆرەکانی تر. بە نموونە لەم شۆشەدا دەتوانرێت خەیاڵ بکرێت- لە بەرنامەی پێشوودا باسمان کرد- کە تەنانەت ژنان دەتوانن لە هەموو شوێنێک حیجاب لابەن و نەک تەنها لە

شۆڕشگێڕانەدا- لە ئێستادا لە خەباتی چەکداریدا .لە شوێنە گشتییەکان، لە زانکۆکان، لە قوتابخانەکان، لە فەرمانگەکان، لە کارگەکان، با هاواری دەنگدانەوەی ناڕەزایەتییەکان لە کەرکووکەوە بداتەوە. ئەمش فەرمکە. یان گریمان دانیشتن. بەدنیاییەوە لە درێژەی ئەم شۆڕشەدا پەلامار بۆ سەر پادگەکان و بارەگای هێزە سەرکوتکەرەکان و ئادیۆ و تەلەفزیۆنەکان و ناوەندەکانی دەسەڵات دەبینین کە بە ئاپۆین ناودەبرێت. هەروەها لە ساڵی ١٩٧٩ ئەم ئاپۆینەمان هەبوو. ئەمە لە زەربەی شۆڕشگێڕانەدا ووددات. بەڵێ فەرمی جەراوجەر لەبەردەمماندایە. وا نییە شۆڕش تەنیا بۆ خۆپیشاندان بەردەوام بێت.

با ئاوڕش بدەم بۆگومان خۆپیشاندانەکان دەبۆ بەرفروان تربن و بەربڵاوتریش دەبن. خۆپیشاندان ملیۆنان کەس دەهێنێتە سەر شەقامەکان. پەم وایە ئەمە بەم ئاراستەیە دەڕۆین. بەڵام گرنگ ئاوڕیە شۆڕش بەم شێوە ئازی نابێت. شۆڕشگێڕانە تەنها لە یەک بەردا نییە. پەویستە حکومەت لە هەموو لایەکەوە لە بەری جیاواز گەمارۆ بدرێت. بۆ نموونە با گریمانە بکەین کە لە ١ی خەزەڵوەردا خۆپیشاندانەکمان لە لایەن ئێرانییەکانی دەرەوەی وڵات و خەڵکی بەشەرەف لە دەرەوەی وڵات هەبوو کە دەیانوەت پاڵپشتی لە خەباتەکانی خەڵکی لە ئێران بکەن، کە زۆر بەرفراوان بوو. هەنگاوێک کە فشاری خستە سەر حکومەتەکان بۆ ئاوەی هەڵوەستیان لە دژی کەماری ئیسلامی هەبێت. ئەمە لقێکی تری شۆڕشە. بەم مانایە دەبۆ بگوترێ یەکەم: لە پرسەی شۆڕشدا شاهیدی فەرمی جەراوجەری ناڕەزایەتی و وەرچەرخان و گۆڕانکاری چەنایەتی دەبین و دووەم: ئەم پرسەیە هەوراز و نشێوی دەبێت و بەردەوام بەرز نابێتەوە. بەڵام ئەم خولە هەرچیێک بێت، لەمودوا شتێک ڕووندە. دەخێکە ناگۆڕێتەوە بۆ ئابردوو. مەرجەکان بۆ تەواوی گۆڕاوە و بۆیارە ئەم شۆڕشگێڕەکان تەواو بکات.

خەلیل کەیوان: ئاوە بەردەوام جەختتان لەسەر پەویستی مانگرتنی سەرتاسەری و مانگرتنی گشتی کردووەتەوە. لە کوردستان دوو مانگرتنی گشتی هەبوو، حیزبیش یەکێک بوو لە بانگخوازەکانی. بەڵام هێشتا مانگرتنی سەرتاسەری لاو وڵاتدا دروست نەبووە؟ پێت وایە هەکارەکەی چیە؟ چی بکرێت بۆ دەستپێکردنی مانگرتنی سەرتاسەری؟

حەمید تەقوایی: هەر لەسەرەتاوە کە ئەمە جەختمان لەسەر مانگرتنی سەرتاسەری و مانگرتنی گشتی دەکرد، و لە ئاستی گشتیدا، پەویستی و گرنگی و ئیمکانیاتی ئەم باسەمان بەرز دەکردەوە، بەڵام هێشتا ئەم باسە لە کەمپەگادا بەربڵاو نەبوو. ئەمە دوای بیست ڕۆژ لە

خەپیشاندانەکانی شارەکان ئەبینین لە هەموو شوێنێک باس لە مانگرتن دەکرێت. لە سەیشال میدیادا، هاشتاگی مانگرتن لەسەر ئاستی وڵات نزیکەی بەقەد هاشتاگی مەهسا ئەمینی بەاودەبێتەوە. دەبێتە هۆتێک. ئەم باسە لە نێو کرێکاران و لە نێو چین و توێژە جیاوازەکانی کۆمەڵگادا هەیە. تەنیا باس نییە. زانکۆکان دەستیان بە مانگرتنی گشتی و سەرتاسەری کرد و ئەم بزووتنەوەیە بەردەوامە. خوێندکاران بەشداری دەکەن. هەندێک مامۆستای زانکۆ، هەندێک مامۆستا پەیوەست بوون بەمەوە. کرێکارانی هەفت تەپە و کرێکارانی نەوت، کرێکارانی نەوتی گرێبەست و فەرمی هەریەکەیان هەشداریان داوەتە حکومەت کە ئەگەر ئەو سەرکوتانە بەردەوام بێت، مانگرتن دەکەن. هەروەها بەشێك لە بازرگانان و دوکانداران مانیان گرتووە. لە ئێستادا بەشێک لە شەقڵەرانی بارهێنەرەکان مانیان گرتووە. ئەم لەم ئاراستەیەدا پشکۆتن بەدەست دەهێنین. بەڵام هێشتا مانگرتن بەو مانایە فراوانەی کە ئەوە وتتان دەستی پێنەکردووە. لە هەموو ئێراندا وەک لە کوردستان ڕووی نەداوە.
ئەمە ڕووتکە. نابە چاوەڕێی ئەوە بین کە یەکسەر ڕووبدات، هەروەها چاوەڕێی ئەوەمان نەدەکرد کە لە ماوەی یەک دوو هەفتەدا هەموو وڵات مانگرتن بکات. لە ئەنجامدا هەروەها دەمانزانی کە خوێندکارەکان هەنگاوی یەکەم دەگرنە بەر. هەمیشە بەو شێوەیە بووە. چونکە خوێندکار دەتوانێت ئاسانتر واز لە خوێندن بهێنێت. مەچە بە پەل مەچنە زانکۆ. کەکەبوونی خاو ناڕازیەتی دەربەین بەڵام کرێکاران بژێوی خەزانەکەن. کاتێک بەیارەکی دەستجەمعی دەدەن، پەیوستە بزانن کە سەردەکەون. دەبێت دنیابن لەوەی کە مانگرتن دەکەن. وە ئەمەش پەیوستی بە ڕەکخستن هەیە. پەیوستی بە پلەبەرزکردنەوە هەیە. ئەو وروژاندنی دەوێت. ڕازیکردن دەوێت. گوتارێکی دەبە لەگەیدا بگونجێت. وە خۆشبەختانە ئەم پرسەیە دەستی پێکردووە. زۆر گەشبینم. پێم وایە ئەمە بەرەو مانگرتنی سەرتاسەری دەچین. سەرسوڕمانی ئەرێنی ئەوە بوو کە خوێندکارانی قوتابخانەکانی کچانیش پەیوەست بوون بەم بزووتنەوەیە. من پێم وایە بەشێکانی تری کۆمەڵگاش بەم ئاراستەیە دەجووڵێن و مانگرتنی سەرتاسەری لە هەموو وڵاتدا دەبینین.
خەلیل کێوان: نزیکەی بیست ڕۆژە ڕاپەڕین دەستی پێکردووە و تا ئێستا ژمارەی نەیتوانیوە سەرکوتی بکات. هۆکارەکە چیە؟ ئایا توانای سەرکوتکردنی نییە یان سیاسەتێکی دیاریکراوی گرتەبەر؟
حەمید تەقوایی: لە ڕوانگەی فیزیکییەوە، حکوومەت لە ژمارەی خەڵک و هێزی سەرکوتکەر و چەک و هتد کەم نییە، بەڵکو لە ڕوانگەی سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە توانای دووبارەکردنەوەی ئەو کارەساتە نییە کە لە

ساڵی ١٣٩٨دا دروستی کردووە . ئەگەر بتوانێت دەیکرد. من پێم وایە تاکتیکی هێزیم ئەوەیە کە پچڕپچڕ لەدان بکات. وەک ئەوەی لە زاهیدان و زانکۆی شەریف و زانکۆی تەبریز کردی. یەکەک لەو کەسانە پچڕپچڕ لەدەدات و دادنیشێت و دەستگیرکردنی بەرفراوان ئەنجام دەدات. بەڵای من بەو هیوایەی مرۆڤەکان هەناسەی لەدەست بدەن. بەو هیوایەی شەقامەکە ماندوو بێت. بەو هیوایەی خەڵک وا بیربکەنەوە کە ناگەنە هیچ شوێنێک و واز لە ناڕەزایەتی بهێنن. هێزیم حساب بە ئەمانە دەکات. ئەم حیساباتانە بە تەواوی هەڵەن. دەبینین کە هەر گورزێک کە لەی داوە شەپۆلێکی نوێی ناڕەزایی دروست کردووە. بە نموونە هەرشی سەر حیزبەکان لە کوردستان بە مانگرتنی گشتی بەرەوو بووەوە. لە زاهیدان بە هەرشی خەڵک خێپیشاندانی تونددوتیژ و پێکدادان دەستی پێکرد. هەرشەکە بە سەر خوێندکارانی زانکۆی شەریف لەگەڵ کاردانەوەی کەمەگادا بەرەوو بووەوە. بەڵام حکومەت هیواخوازە ناڕەزایەتییەکان کەم بکاتەوە. هیچ بژاردەیەکی تری نییە.
ئەم حکومەتە بە پاراستنی پێگەی خۆی لە هیچ تاوانێک بەس ناکاتەوە. پرسیار ئەوەیە ئایا دەتوانێت ئەمە بکات و دوای دوو هەفتە نەوەخێت؟ پێم وایە نیگەرانی ئەوان ئەمەیە. ئەو مەترسییەی هەستی پێدەکەن ئەوەیە کە ئەمجارەیان وەک ٩٨ نییە. بە لەدان ناکرێت. لەوانەیە لەبەدەن و بە نموونە دەخەکە بە ماوەی هەفتەیەک دادبەزێت، بەڵام هەفتەی داهاتوو بە هێزێکی زیاترەوە دەست پێدەکات. تەنانەت هەنگۆ سەرکوتکردنی شەقامیش کلیلی مانگرتنەکان لەبدات و کەمەگا دەست بە مانگرتنی سەرتاسەری بکات و بەم شەوەیە وەڵامی سەرکوتکان بداتەوە. ئەمانە لە حیساباتی حکومەتدان. پێم وایە لە بنەڕەتدا حساب بە ئەوە دەکەن کە خەڵک بفەنرێت. هێزەکانی خێپیشاندەران ماندوو دەبن و بەم شەوەیە پرسەکە نامێنێت. ئەوان زیاتر حساب بە ئەم دەکەن. بەڵام لە هەمان کاتدا ئەگەر خێپشاندانەکان زیاد بکەن، پێویستە چاوەڕێی سەرکوتی زیاتر بین.
خەلیل کێوان: لە هەموو پارێزگاکانی ئێران و لە جیهاندا هێزێکی مەزن لە دژی کەماری ئیسلامی سەری هەڵداوە و هەڕ لە دوای هەڕ بەهێزتر دەبێت. تایبەتمەندیەکانی وەک یەکێیزی، هیوا، بوێری، دەستپێشخەری، ئامانج و دروشم، هەما و ناوی کەدی هاوبەشی "مەهسا" دروست بووە. پێویستت بە زیاترە بە بردنەوە؟ هەنگاوەکانی داهاتوو چین؟
حەمید تەقوایی: هەنگاوەکانی داهاتوو بریتین لە فراوانکردنی خێبات لە ئاستە جیاوازەکاندا. پێشتر ئاماژەم بەوە کرد کە لە کەمەگادا و لە کەشی ناڕەزایەتیدا بزووتنەوەی کەمەایەتی دروست بووە. بە

نموونە هەلومەرجەکان تەواو جیاوازن لە شەشی ١٩٧٩. لەو سەردەمدا هیچ رێکخراو و کەسایەتی و دامەزراوە و ناوەندێک بونی نەبوو. کەمەگاکە لە ساڵی ١٩٧٩ لەناکاو تەقییەوە. ئەمجارەیان دوای کوشتنی مەهسا ئەم تەقینەوەیەمان بینی، بەڵام ئەم کەمەگایە خەی دامەزراندوە. زیاتر لە چوار دەیە خەبات دژی کەماری ئیسلامی بووتە هەی سەرهەدانی ڕێکخراوە چالاکەکان. ئەو ڕێکخراوانەی کە توانیویانە بە تایبەتی بە یارمەتی سۆشیال میدیا بوستنەوە و کار بکەن. بە نموونە شورای هاوئاهەنگی سندیکاکانی مامۆستایان کە لە ناڕازایەتی و مانگرتنی مامۆستایاندا ڕۆڵی کارای هەبوو. ئەمە شورای ڕێکخستنی ناڕازایەتی کرێکارانی گرێبەستی نوێتمان هەیە. ئەمە شورای هەفت تەپەمان هەیە. وە چەندین ناوەند و دامەزراوە و کەمەڵەی تر. لە ئاستێکی گشتیدا، لە ئاستی مەدەنی و کەمەڵایەتیدا، ئەمە ڕێکخراوە مەدەنی و ڕێکخراوی ناحکومیمان هەیە. ئەمانە هەموویان لە ڕاستیدا ڕێکخراوی ناڕازایەتین. تەنانەت ئەوانەی خەیان بە مەدەنی ناودەبەن و بە نموونە دامەزراوەیەک کە دەڵەت ئەرکی پاراستنی ئاژەڵ، ئەرکی پاراستنی ژینگەیە، لە ڕاستیدا دامەزراوەیەکی ناڕازایە. هەمووان دەزانن کە ڕۆژی کەشکان کەماری ئیسلامیە. تەنانەت لە دەخێکدا کە کەمەگا بەم شێوەیە دانەمەزرابوو، لە ڕاستیدا ناڕازایەتیێکی سیاسییان هەبوو، بەڵکو لە چوارچێوەی داواکارییە تایبەتەکانی بوارێکی خەیاندا. ئەمە دروشم و داواکاری بەتە سیاسی و دژی حکومەت. ئارگومێنتی من ئەوەیە کە کەمەگا دەبە هەموو ئەم جۆرە ئاسانکارییانە بکاربهێنێت. پێویستە کرێکار وەک کرێکار و مامۆستا وەک مامۆستا و فەرمانبەر وەک فەرمانبەر بەرەنگاربنەوە. نووسەر و هونەرمەند و شاعیر و سینەماکاران خاوەنی ڕێکخراو و ناوەند و کەمەڵەی تایبەت بە خەیانن. بزووتنەوەی دادگاییکردن بە تایبەت لە ئێستادا چەندین دامەزراوەی هەیە. لە دایکانی خاورانەوە* تا کەمەڵەی قوربانیانی تەقەکردن لە فڕۆکە ئۆکرایینی و هتد و هتد. ئەمانە دەبە ڕێزیان هەبێت. مەبەستم ئەوە نییە کە هەموویان لە شەقامەکان بن یان تەنانەت مانیان لەسەر بێت. مەبەستم ئەوەیە کە بە ناو و واژەی خەیانەوە بن و ناڕازایی خەیان بەرز بکەنەوە. بەیاننامەیەک بەاو بکەنەوە بانگەوازێک بکەن واژە کەبکەنەوە. پێویستە لەگەڵ خەڵکدا هاوار بکەن کە کەماری ئیسلامیمان ناوێت. پێشتر دایکانی سکاڵاکار ئەم کارەیان کردووە. لە کاتی هەڵبژاردنی ڕەئیسیدا دەیانگوت دەنگمان بە ڕووخاندنە. ئێستا با هەمان شت هاوار بکەن. ئارەزووی ئەمە ڕووخاندنە. ئەمە بە حکومەت و هەموو خەڵکی جیهان ڕابگەیەنن. ئەم بزووتنەوەیە پێشتر دەستی پێکردووە و هیوادارم زیاتر و زیاتر

فراوان ببێتەوە.
بە بەوای من کەمەنگا بە هەموو ئەم ئاگەر و دەسکەوتانەی ئەو خەباتانەی کە لەم چوار دەیەدا کراکە بوون، بێتە مایدان. من بە تایبەتی ووم لە شورا و کەمیتە و کەسایەتییکانی بزوتنەوەی کرێکاریین. و هەروەها کەسایەتی و دامەزراوکانی بزووتنەوەی دادخوازی. بزوتنەوەی هونەرمەندان و نووسەران. بزووتنەوەی داکۆکی لە مافی ژنان. بزوتنەوەی پلکەزوتنەوەی پلکەزینەکان. ئەمە لە ئێراندا بزووتنەوەی جیاوازمان هەیە بە کەسایەتی و چالاکوان و دامەزراوەی جیاوازەوە. پێویستە دەست بەیەکەوە بگرن و بە یەک دەنگ هاوار بکەن کە دەبێ کۆماری ئیسلامی بڕوات. ئەمە ئەم حکومەتەمان ناوێت. ئەمەش خەی زەمینەیەکی زیاتر بۆ مانگرتنەکان دەدات. لەڕشدا دیسان جەختکردنەوەم دەگەڵتەوە بۆ مانگرتن، مانگرتنی سەرتاسەری لەم خاڵدا بێتەواوی یەکلاکەرەوەیە. وە لەڕشدا ڕێی دامەزراوکان و سەرکردەکان و چالاکوانان و کەسایەتییە کەمەڵایەتییە جیاوازەکان بێتەواوی یەکلاکەرەوە دەبێت.
خەلیل کیوان: بە ملیۆنان خەڵکی ئێران لە دەرەوەی سنوورەکان دەژین. بزووتنەوەی شۆشگێڕانەی خەڵکی ئێران لە هەردوو بواری ناوخۆیی و دەرەوەدا تەواوکەری یەکترن. ڕاپێڕینی ١ی خەزەڵوەری ئێرانییەکان و ئامادەبوونی سەدان هەزار کەس بە پشتیوانی لە گەلی ئێران لە زیاتر لە ١٥٠ شوێنی جیهان نیشانی دا کە هەڵەکی کاریگەر بە سەرکەوتنی شۆڕش لە دەرەوەی سنوورەکان. ئەم هەڵە هاوکێشەی نوێ لە گۆڕەپانی نەودەوێتیدا دادەنێت. چۆن دەتوانرێ هەزی ئێرانییەکان لە دەرەوە بە باشترین و کاریگەرترین شێوە بە پشتیوانی لە شۆڕشی ئێران بکرێت؟
حەمید تەقوایی: خاڵی یەکەم ئەوەیە کە ئەم هەڵە مەزنە زۆر بەهێزە. چەند سەد هەزار کەس هەیە. ئاماری وردی لەبەردەستدا نییە، بەڵکو تەنها لە شاری تۆرەنتۆ زیاتر لە پێنجا هەزار کەس هاتنە سەر شەقامەکان. کەواتە هەڵەکی زۆبەڵاح هەیە. لە کۆتایی ئەم هەڵە دەبێت ئامانج و ئارەزووەکی دیاریکراو بخاتە سەر مێزەکە و خەباتی بە بکات. پەم وایە ئەم ئامانجە بایکۆتی تەواوەتی کۆماری ئیسلامییە لەلایەن حکومەت و دامەزراوە نەودەوێتییکانەوە. ئەو داوایەی کە ئەم بزووتنەوەیە دەتوانێت بەسەر حکومەتکاندا بیسەپێنێت. چونکە ڕای گشتی لای ئەمەیە. هەموو مرۆڤە شەریفەکانی جیهان، هەموو ژنانی جیهان، هەموو پیاوانی ئازادیخوازی جیهان، هەموو سەندیکا کرێکارییەکان، حیزبە چەپ و پێشکەوتنخوازەکان و هەرکەسێک ئیدیعای مافی مرۆڤ بکات، هەموویان چاویان لەسەر ئێرانە لەم بارودۆخەدا. دروشمی ژن، ژیان، ئازادی دروشمی هەمووانە. هەمووان ناوی مەهسایان

بیستووە. دەخەکی باشە کە دەتوانین بە هەزی ناڕازایی ئێرانی دانیشتووی دەرەوەی وڵات و خەڵکی وڵاتانی ڕۆژئاوا هاوشانی ئێرانییەکان بایکۆتی کۆماری ئیسلامیی ئێران بەسەر حکومەتەکاندا بسەپێنین. خۆشبەختانە لە خەپیشاندانەکەدا کە لە ٢ی ئۆکتۆبەر لە فانکۆفەر بەڕێوەچوو، ئەم داواکارییە وروژێنراوە. لە شاری تەرەنتۆ، حاجید ئیسماعیلیەن، وتەبێژی کۆمەڵەی بنەماڵەی قوربانیانی فڕینی PS752، باسی لە دەرکردنی باڵوێزەکانی کۆماری ئیسلامی لە وڵاتانی جیاواز کرد و ئەم داواکارییەی وروژاند. ئەم گوتارە ئێستا زۆر فراوانە و پشتیوانییەکی زۆری هەیە. تا ئێستا کاریگەریی ئەمە دەبینین. دوێنێ لە پەرلەمانی یەکێتی ئەورووپا و لە پەرلەمانی فەڕەنسا باسی مەهسا کرا. ناڕازایی خەڵکیان بە حکوومەتی ئێران ڕاگەیاند. بە یەک خولەک بێدەنگ بوون. خەڵکانێک بوون بە دروست زانی و هتد و هتد. ئێستا گوتاریان گۆڕاوە. چە ند دە یە یە بە ردە وام ئە و قسانە مان بە شێوە ی کە مپە ین و لە بی و نامە ی کراوە دا بە گوێی حکوومە تە کان هێناوە ، بە ڵام کاردانە وە ی ئە وتەیان نیشان نە دا، بە ڵام ئە مڕۆ خە بات و تێکۆشانی خە ڵکی ئێران گوێی کردێتە وە . لە ژێر گوشاری شۆڕشی گەلانی ئێرانە کە ئێستا هێزوەستی خەیان دەگرێن و کۆماری ئیسلامی مەحکووم دەکەن و بڕگری لێم خێک دەکەن. ئەمە باشە، بەڵام بە هیچ شێوەیێک بەس نییە. دەتوانین و دەبێ حکوومەتەکان بە تایبەت حکوومەتەکانی ڕۆژئاوا و هێزوەها ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانی وەک یەکخراوی کار و نەتەوە یەکگرتووەکان و بڕپرسی ڤیستیڤاڵ و پشبەکە وەرزشیەکان میهرەجانە هونەرییەکانداهتد ناچار بکەین و داوایان لێبکەین کە کۆماری ئیسلامی بکەنەدەرەوە. پێوە ندییە کانیان لە هە موو ئە و ئاستانە دا لە گە ڵ کۆماری ئیسلامی ببڕدرێن. پێویستە باڵیۆزخانەکانی دابخرێن. ئەمە داخوازییەکە کە بە بۆای من دەتوانرێت بە دەسەڵاتی شۆڕش لە خودی ئێراندا بسەپێندرێت بەسەر حکومەتەکاندا، کە بڕیتە هۆی جموجۆڵی سەدان هەزار کەس لە دەرەوەی وڵات و ناچار بکرێن بایکۆتی کۆماری ئیسلامی بکەن. وەک چۆن حکومەتی ئۆفریقای باشوور لە هۆشتاکانی سەدەی ڕابردوودا ڕێکرایەوە و گۆشگیر کرا، بایکۆت هەزکی گرنگ و یەکلاکەرەوە بوو لە ڕووخاندنی حکومەتی ئاپارتایدی ئەو وڵاتە. ئەمجارەش دەتوانێت هەزکی گرنگ بڕێت لە ڕووخاندنی ڕژمی ئاپارتایدی ڕێگەزی لە ئێراندا. بە مانایەک دەکرێ بگوترێ کە دەتوانین کۆماری ئیسلامی لە دەرەوەی وڵات بڕوخێنین و بەم کارەش دەتوانن دۆنیابن کە دەسەڵاتی شۆڕش لە ئێران دە هێندێ بەهێزتر دەبێت. وە زۆر ناخایەنێت تا ئەمە حکومەت لە ئێرانیشدا بڕووخێنین. ئەمە ئەو پرسیارە کە پەموایە هەزکانی

ئەران و هەڕەشەی ناڕەوای وڵات دەتوانن پەیوەندی لە بکەن و بگەڕێنەوە ئامانجی خۆیان.
خەلیل کەیوان: هەوڵ و نیشانەکانی پەرتەوازەی و سەرلێشێواوی و گومان لە ڕێزەکانی حکومەت و هێزە سەرکوتگەرەکاندا دەبیستریت و دەبینرێت. پەرچەت هەموو پاشکۆیەک وەک نیشانەی کۆتایی سەیر بکەن. ئایا دکرێت حکومەت بکشێتەوە؟ حکومەت چۆوبەووی چ هەڵبژاردەیەک دەبێتەوە؟ ئایا ئۆگری کودەتا هەیە؟
حەمید تەقوایی: تا ئێستا و شوێنەی کە پەیوەندی بە پرسی پاشکۆ هەیە، هیچ شوێنەکیان نیە بە پاشکۆکردن و خۆیان دەیزانن. پاشکۆی یەک ملیمەتر لەوانە بە مانای هەرشی چەند کیلەمەترێک لەلایەن خۆکەوە دەبێت. ئەمە خەسڵەتی هەموو دیکتاتۆرێتکانە. هەموو دیکتاتۆرێک و هەر حکومەتێکی پاوانخواز و ستەمکار دەبێت تا دوا سات لە پاڵ قسەکانیدا بوستێت و ناتوانێت پاشکۆ بکات. تەنانەت ئۆگەر ناچاریش بێت، کە ڕەنگە ناچار بێت هەندێک ئیمتیازات بکات، ئەوا خۆک هەر بەوەو ناوستن.
دەبینیت ئیتر کەس ئەم حکومەتەی ناوێت، خۆک نایانەوێت تەنها یاسا بگۆڕێت یان ئەم بەوات و ئەو بێت یان ئەم فراکسیۆنە بێت و ئەو فراکسیۆنە بەوات. ئەمە پرسەکە نیە. خۆک دیانەوێت و ئایدۆگیەنن کە هەموو کەماری ئیسلامییان ناوێت، دژەن پێویستە لەناوببرێت. خۆک دیانەوێت ئەم حکومەتە بە هەموو فراکسیۆن و یاساکانیەوە و هتد لەناوببرێت. بەڵێ ئەم جۆرە مانۆڕانە بۆرەو هیچ شوێنکی نابات و وەڵامی خۆک ناداتەوە و بەپێچەوانەوە ئاگری خەبات هەڵدەگیرسێنێت و حکومەتەکانیش ئەمە دەزانن و پێم وایە تا ئەو شوێنەی کە دەتوانن وازناهێنن.
لە لایەکی دیکەوە هەوڵ دەدەن نکۆڵی لە ناڕەزایی و تووڕەیی جەماوەر بکەن. بەڵام ئەمە زیاتر لاوازیان دەکات. بە نموونە ئەم قسە گاڵتەجارییە کە دەڵێت ناڕەزایەتییەکانی ئێستا لە ژێر کۆنترۆڵی ئیسرائیل و ئەمریکا و دوژمنکی بیانیدایە، ئەوەندە ڕوون وئشکرایە کە تەنانەت ڕێزەکانی خۆیان باوەڕیان پێی نیە. بەڵام ناچارن بەردەوام بن لە دەرکەوتنەکان. ئەمە دەبێتە پاساودانان و گوتاریان تا ڕادەیی دوایی.
لە ڕوانگەی کودەتاکەوە پەموانیە ئەم حکومەتە کودەتا هەڵگر بێت. چونکە گروپی چەکدار و سوپا و بەسیج و فەیلەق و جل و بەرگ مەدەنیەکان و هتد زۆرن. وە هەریەکەیان مافیایەکی ئابووری-حکومەتین، ژێرخانێک یان ئاخوندێک و ئایدۆلۆژیەک لە سەریەوە وەستاوە. نوسینگەی ڕابەر بەنەو بەردەی خۆی هەیە، لەلایەکی تریشەوە ئاستان قودس ڕەزەوی بەنەو بەردەی خۆی هەیە و لە هەمان کاتدا

هەمیشە بڕیارەکەوتن لەنێوان سوپا و هێزە چەکدارەکانی تردا هەبووە. ئەمە کێشەیەکە. بابەتێکی دیکە کە لە بەرنامەیەکی تردا بەتانم ووون کردەوە ئاوایە کە کودەتاکە یان دەیوەت خامنەیی لابدات یان دەیوەت بیهێنێتەوە. ئەگەر بیوەت جەخت لەوە بکاتەوە کە هیچ ناگەڕێت، وەک کودەتایەک دەبەت کە خەڵک ڕژانە سەر شەقامەکان ئابەویان برد. ئێستاش هەر کودەتایەک بیوەت خامنەیی بهێنێتەوە، ناچێتە هیچ شوێنێک. وە ئەگەر بیوەت خامنەیی لابەبات، ئەمە یەکێک دەبەت لە دەسکەوتە گرنگەکانی خەڵک، بەدنیایییەوە خەڵک هەر بەوەوە ناوەستێت و دەچێت بە ووخاندنی تەواوی حکومەت. جگە لەوەی کە هەر جارە کودەتایەک ئەنگە ببێتە هەی ناکۆکی نێوان هێزە چەکدارە جیاوازەکانی خودی حکومەت. وا نییە هەموو فراکسیۆنەکانی حکومەت لە ژێر چەتری فەقیان ژنەڕەش یان فەقیان لیوا یەک بگرن. ئێستا چەسپی حکومەت خامنەیییە. ئەگەر خامنەیی بموات، حکومەت دەبەت بەهەزار پارچەوە.

هەرچەندێک سەیری بکەیت، من پەموانییە ئەم دەسەاتە بە کودەتا لانابرێت. لەوانییە دەست بە جەرگ لە حوکمەانی سەربازی بکات، بەڵام بە بەوای من خەڵک ئابەوی دەسەاتی سەربازی دەبات و پشتگوێی دەخات.

خەلیل کێیوان: سیاسەتی زلهێزە جیهانی و ناوچەییەکان بە تایبەت ڕژئاوا و ئەمریکا چییە و چۆن دەتوانن کاریگەرییان لەسەر دروست بکەن؟

حەمید تەقوایی: تەنیا بە دەسەاتی شەقام و دەسەاتی خەڵک و ناوخۆی ئێران و دەرەوە دەکرێت کاریگەری لەسەر حکومەتەکان دروست بکرێت و لە ئێستادا کاریگەرییەکانی دەبینین. تەنیا بە هەی فراوانبوونی خەبات لە ئێران و ڕەنگدانەوەی لە دەرەوەی وەات، ئەگەر بینیتان ئێستا حکوومەتەکانی ڕژئاوا باس لە مەحکووم کردنی کەماری ئیسلامی دەکەن، یاخود لە مەجلیسەکان بە یادی مەهسا بە خولەکێک بەدەنگن، یان بە ووونی ڕایدەگەیەنن کە مافی مرۆڤ لە ئێران پەشێل دەکرێت و خەڵک ئەم حکومەتەی ناوێت و هتد. لە دیموکراسییەکانی ڕژئاوادا دەنگی خەڵک یەکێکە لە نیشانەکانی هەڵوەستگیریە، بە تایبەت پەرلەمانتاران و بەرپرسێ هەبژێردراوەکانە. دەسەاتداران دەبینن ئەگەر کەسێک لە پاڵ کەماری ئیسلامی بوەستێت دەنگەکانی لەدەست دەدات. هەر بەم هۆیشەوە خەیان لە کەماری ئیسلامی دوور دەخەنەوە و بە شێوەی زارەکی ئیدانەی دەکەن. تائێستا ئیجرائاتیان نەکردووە و پەویستە ئەمە ببینرێت، بەڵام ئەم هەوەستانە دەسکەوتی شۆشی ئێران و خەباتی خەڵک و پاپشتی خەباتی خەڵکە لە خودی وەاتانی ڕژئاوادا. من پەم وایە لە

قناغی یەکەمدا ئەم حکومەتانە هەوڵ دەدەن کەسێک لەو ئاستییە وەربگرن کە ئێستا کۆماری ئیسلامی لە ژێر گوشاردایە بۆ ئاوەژوو کردنەوەی لە دانوستان و ماوەکانیاندا دەستی باڵایان هەبێت و خاڵی زیاتریان دەست بکەوێت. ئەم جۆرە حیسابکردنە ئێستا لە پشت ئەم جۆرە جووڵانەوەیەوە. بە نموونە لە حاڵەتی (JCPOA) برجام بە لەبەرچاوگرتنی ئەو گوشارانەی کە ئێستا لەسەر کۆماری ئیسلامین، دەتوانن خاڵی زیاتریان دەست بکەوێت، بەڵام بەبێ گەدانەکردنی ئاشکرای ئاوان، پشتیوانی لە خەباتکانی گەلی ئێران و ئیدانەکردنی حکوومەتکان لە کۆماری ئیسلامی دەسکەوتکی بزووتنەوەی شۆشگێڕانەی خەڵک، ئێران فاکتەری گوشارە بە سەر کۆماری ئیسلامی. بە تایبەت کە ئەم جۆرە حیسابانەی دیپلۆماسی بە خراپی ئاماژە دەبێت. بەس کە ئەم شێوازە بە چەند هەفتەیەکی دیکە بەردەوام بێت بۆ ئاوەژوو کردنەوەی حکومەتکانی ئۆژئاوا ناچاربن هێزوستی بەهێزتر و ڕوونتر بگرنەبەر و فەرمانی ڕاوشوێنی کاریگەرتر لە دژی کۆماری ئیسلامی بکەن.
ئەمە هەلومەرجکان تا ڕادەیەک لەبارن بۆ پاڵنانی حکومەتکان و دامەزراوە نزیکەکانیان بۆ ڕاوەستان و بایکۆتی کۆماری ئیسلامی. ئەم گوتارە دەبێ لە هەموو وڵاتاندا سووتەمەنی پێ بدرێت کە کۆماری ئیسلامی نوێنەری خەڵکی ئێران نییە، بکوژی ئاوانە و پێویستە داوا لە هەموو حکومەتکان بکرێت بایکۆتی بکەن.
ئەمە دەماوەت حکومەتکان باڵیۆزخانەکانی کۆماری ئیسلامی دابخەن و پەیوەندی سیاسی و وەرزشی و هونەری لەگەڵ ئەم حکومەتە ببڕن. واتە ڕێک ئاوەژوی لە ڕژێمی ئاپارتایدی باشووری ئەفریقادا ڕوویدا. سەرتا حکومەتکان بە شێوەیەکی لائوبالانە هاوسۆکاوتیان دەکرد، بەڵام بزووتنەوەکە لە باشووری ئەفریقا ئاوەندە بەهێز و دینامیکی بوو کە ناچار بوون هاوستێکی توند لە دژی حکومەتی ئەفریقای باشوور بگرن و بە داهاتوو و کورسی خۆیان بایکۆتی بکەن. لە دەسپێی کۆماری ئیسلامیشدا دەبێ ئەمە ڕووبەدات و پێم وایە دەخێکە بەم ئاراستەیە دەڕوات.
خەلیل کێوان: بابەتێک کە سەرنج ڕادەکێشێت و بەردەوام قسەی لەسەر دەکرێت ئاوێزانە کە لەم بارودۆخەی ئێستادا ڕاپێچینی شۆشگێڕانەی خەڵک سەرکردەیەکی دیاریکراوی نییە. ئایا ئەم شێوازە بەبێ ڕابەرایەتی دەتوانێت سەربکەوێت؟ ڕابەرایەتی چۆن دروست دەبێت؟
حەمید تەقوایی: بگومان شێوازی پێویستی بە هێزێکی پشتیوانگ هەیە، بەڵام ئەمە هێشتا لە سەرەتای ڕێگادایە، لە قۆناغێکدایە کە شێوازی شکڵ دەگرێت و خاڵی ڕێکەوتن و دەنگ گەڕپانەکە. بە بڕوای من سەرکردایەتی شێوازی لەگەڵ خودی شێوازی لەدایک دەبێت و لە پرسەی شێوازدا بەرز دەبێتەوە. سەرکردایەتی هیچ شێوازێک پێشوەخت نازانرێت.

لە پرسی شۆشدا دیاری دەکرێت. بە نموونە لە چەند مانگی کۆتایی شۆشی ڕووسیادا، بەلشەفیەکان دەستی سەرەوەیان بەدەست هێنا و ڕابەرایەتیان گرتەدەست. لە هەموو شۆشکاندا کەم تا زۆر وەک یەک بووە، سەرکردایەتی شۆش لە پرسی شۆشدا دروست دەبێت.
بگومان ئەم لەسەرتادا بەبەدنگی ڕونادات. حیزب و هێزی ڕێکخراو لە کەمگادا هەن کە لە زێر پێش شۆشەوە چالاکن. هەروەها لە ماوەی شۆشدا ئەو حیزبانە هەوڵ دەدەن کاریگەری لەسەر پرسەی شۆش بکەن و بە پێشەوەی بزرن بەرەو ئامانجەکانیان. چارنووسی شۆش، سەرکەوتن یان شکست و شێواندنی بە تەواوی بەستراوەتەوە بە ڕەوتی حیزبەکانەوە لە شۆشدا.
هەروەها پێویستە ئەوە لەبەرچاو بگیرێت کە لە هەلومەرجی شۆشگێڕانەدا کەمگا زیاتر و توندڕەوتر دەبێت و حیزبەکانی ئۆپۆزسیۆن زیاتر و زیاتر ڕوو لە چەپ دەکەن. ئەمە ئەمە شاهیدی ئەمەین. ئەمە هەموو لایەنێک، هەموو ئۆپۆزسیۆنێک، بانگ کراوە بە ڕووخاندن. تەنانەت ئەو لایەنانەی کە تا چەند مانگێک لەمەوبەر باسیان لە ڕووخاندنەکە نەکردووە، وتیان گواستنەوە، وتیان ڕووخاندن – هەشتا هەندێک هێز هەمان شت دووبارە دەکەنەوە – زۆربەیان دەبێت هەوەستەکی ڕادیکاڵتر بگرنەبەر. بەم مانایە خودی شۆش وەک چۆن ڕووخسار و هونەرمەند و ناوداران ڕادیکاڵتر و چەپتر دەکات، حیزبەکانیش بەرەو چەپ پاڵ دەنێت.
خەلیل کێوان: باست لە ڕەوی حیزبەکان کرد لە پرسی ڕووخاندندا. هەروەها لە هەندێک شرۆڤەکار دەبیستین کە ئەو قۆناغەکە کە حیزبەکان تێدەگەن و بەرەبەرە زیاتر دەبنە بەرچاو. وێنەی خێت چییە لەسەر ئەو پرسیارەی کە لە پێشە و ئەو ڕەوەی کە حیزبەکان و بە تایبەت حیزبی کەمینیستی کرێکاری دەتوانن بیگێڕن؟
حەمید تەقوایی: خودی شۆش نیشاندەرێکە بە ئەوەی خەڵک باش لە خراپ جیا بکەنەوە. حیزب هەن کە ماوەیەکی زۆر چالاکن، لە دەرەوە و ناوخۆی وڵات چالاکن، بەڵام ماوەیەک لایەنی سوزەکان بوون، لە سەردەمێکدا لایەنگری ڕیفەرمخوازەکانی تر بوون یان پێوەندییان بە بزووتنەوەی وەنەوشەییەوە کرد، ئەو پارتانەی کە لە بیرکردنەوەیاندا شۆش واتە پشوویی .وە ئاژاوە و ناڕێکیێ ، ئەم جۆرە حیزبانە ئەمە بانگەشۆشگێڕی دەکەن ! ئەمە ئەو حیزبانە لە ژێر کاریگەریدان، لە ژێر فشاری شەقامدان و بە ئەوەی لە دەرەوە نەهێڵرێنەوە، بە ئەوەی نەبنە پەراوێز، دەبێت خۆیان لەگەڵ خەڵکی شۆشگێڕ نیشان بدەن. بەڵام پێم وایە کەمگا هێبژاردەی دروست دەکات.
نیشاندەری کەمگا تەنیا هەوەستی ئەستای حیزبەکان نییە، بەکو

حیزبەکان تا چەند لە تەمارکانیاندا و لە مژووی چالاکییەکانیاندا دژی تەواوی کۆماری ئیسلامی وەستاون و تا چەند سیاسەت و ستراتیژکانیان بنیات نراوە لەسەر شۆڕشگێڕی و خەباتی چەکداری دژی تەواوی سیستەمەکە هەبووە.
ئەو هێزە ئۆپۆزسیۆنە کە جەماوەرێکی بەرفراوانی تەواوی کۆماری ئیسلامیە و نزیک هەر ئەمە بەکوو لەو ڕۆژەدا کە وەهمی دووانەیی هەشتا لە کەمپەگادا زاڵ بوو، بە تایبەت لە ئۆپۆزیسیۆنی ڕاستدا، وەهمی سەوز و وەنەوشەیی، لە دژی ڕاوەستا بزووتنەوە و هتد دژی وەستانەوە، بەڵای من دەتوانم لەم دەخەدا ڕەخنەکی گرنگ بگرم.
خاڵی سەرەکی ئاوێیە کە لە کاتی شۆڕشدا هەموو کەمپەگا زیاتر و زیاتر بەرەو چەپ دەگەڕێت و هەر بەیەش ئەو حیزبە ڕادیکاڵەی کە نوێنەرایەتی چەپترینەکان دەکات، واتە قووڵترین ڕەخنە و قووڵترین ناڕەزایەتی بەرامبەر بەهەموو سیستەمەکەیە، قازانج دەکات کاریگەری زیاتر لە کەمپەگادا دەبێت و دەبێتە خۆشەویستی جەماوەر.
لەم قۆناغەدا دەتوانین ڕاستی دروشم و سیاسەتەکانمان و بەها ڕادیکاڵ و مرۆییەکانمان و خواستراوی و جێبەجێکردنی بە کەمپەگا نیشان بدەین تا دەتوانین.ڕەخنەی قوڵ لە بە مافی و نایەکسانی، ڕەخنەی قووڵ لە هەژاری، ڕەخنەی قووڵ لە سەرکوت، ڕەخنەی قووڵ گرتن لە هەر جۆرە حکومەتێکی سەروخێکی یەکبگرن و کێبنەوە بە ئەوەی دامەزراوە و ڕێکخراوە جەماوەری و خێکیەکان بەم ئاڕا ڕادیکاڵە تەیار بکرێن و بتوانین گورزی کۆتایی لە حکومەت بدەین.
ئەمە هەمیشە جێختمان لەوە کردووەتەوە کە دەکرێت ئەم دەسەاتە بە زەبری مانگرتن و خۆپیشاندان بووخێنرێت. ئەمە هەمیشە وتمان ئەم حکومەتە فراکسیۆنێکی خراپتر و باشتری نییە، سەوز و وەنەوشەیی و ڕەش هەموویان وەک یەکن. ئەمە هەمیشە جێختمان لەسەر ڕووخاندنی تەواوی سیستمی کۆماری ئیسلامی کردووەتەوە، هەمیشە وتوومانە کە هەڵاواردن لە دژی ژنان، حیجاب، و ئاپارتایدی سێکسی پرسێکی گرنگی کەمپەگای ئێران و پاژنەی ئەکیلی کۆماری ئیسلامییە و ئەمەش مژدەدەر بوونی لە شۆڕشی ژنان. ئەمە هەزمان لە دەوری ئەم ئایەی کۆکردەتەوە، هەمەتی جەراوجەرمان لە دژی لە سێدارەدان، دژی بەردبارانکردن، دژی بە مافی ژنان، بە ئازادکردنی زیندانیانی سیاسی، بە بەرگریکردن لە مافی منداڵان، لە بەرگریکردن لە ئاوارەکان و هتد ڕەخستووە، لەگەڵ دامەزراوەی چالاک و کاریگەر لە دەوروبەری وە ئەمە لە خەباتی مەیدانیدا، لە بزووتنەوەی کرێکاری، لە بزووتنەوەی مامۆستایان، لە بزووتنەوەی خانەنشینان، لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی ژنان، لە بزووتنەوەی دادگاییکردن و هتد چالاک بووین. ئەمە دەبینین کە کەمپەگا لەسەر پێوەرێکی ملیۆنان

وڵاتمکی ئارەزوی دەداتەوە بە هەموو ئەم دروشم و داخوازی و ئامانجانەی کە لە سەرەتای دامەزراندنی حیزبەکەمانەوە بووەتە جگەی سەرنجی خەبات و تێکۆشانی حیزبەکەمان.
خاڵکی دیکە ئەوەیە کە پرسەی شەڕش هاوکات و هاوتەریب لەگەڵ سەرهەڵدانی حیزبە شەڕشگێڕ و ڕادیکاڵەکان، پێکهێنانی ڕێکخراوی خەباتی جەماوەری لەگەڵدایە. کۆمیتە، سشوراکان، ئەرگانی ڕێکخستنی گەڕەک، کۆمیتەی مانگرتن و هاوشێوەکانی لە ناخی شەڕشدا پێکدێن. لە ئێستادا گەنجان سەرقاڵی پێکهێنان و بانگهێشتکردن و کۆکردنەوەی لیژنەکانن بە ڕێکخستنی هەمەت لە گەڕەکەکان. ئەم ڕێکخراوانە لە زانکۆکان و لە کارگەکان و تەنانەت لە قوتابخانەکاندا دروست دەبن. ئەم دەزگا و ڕێکخراوانەش بەرهەمی شەڕشن. ئەم ڕێکخراوانە مەیلی بەرەو ئەو حیزب و هێزە دەبن کە هەمیشە نوێنەرایەتی ڕادیکاڵترین و قووڵترین ڕەخنەی لە تەواوی بارودۆخی ئێستای کردووە.
ئەمە چەندین ساڵ پێش ئێستا مانیفێستی شەڕش و ڕووخانمان بۆ ئاوکردەوە. ئەو بەیاننامەیەدا، بۆگەکانی ئەو بەیاننامەیە، لە پەوەرە باشکانن بە جیاکردنەوەی چاک لە خراپ. لە نەو هێزکانی ئۆپۆزسیۆندا بەردەوام جەخت لەوە دەکەینەوە کە پێویستە خەڵک خۆی بە ڕێکخراوکانی خۆی بەتە پشتەوە و بە ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی دەسەڵات بگرێتە دەست و ئەو حیزبانەی کە ئەمە دەڵێن، ئەو حیزبانەی کە ئەم ئاڕایان هەڵگردووە، پەموایە چانسکی زۆریان هەیە بە ئەوەی ڕۆژێکی گرنگ بگەڕێن لەم پێشهاتانە و پرسەی شەڕشدا. کەمەگا ڕادیکاڵترین لایەنگران بانگ دەکات بۆ مەیدان و بە ڕابەرایەتی، ئەمەش ئامادەین ئەم ڕۆژە بگەڕێین.
خەلیل کەیوان: کەمەگا پێی وایە کۆماری ئیسلامی دەڕوات. با بیخەینە بەرچاومان کە کۆماری ئیسلامی کۆتوو. دوای ڕووخاندنکە دەخکە چۆن دەبێت؟ هەندێک باسی ڕیفراندەم و دەستوور دەکەن؟ ئەی ئەوە چیە؟ حکومەتی داهاتوو چۆن دیاری دەکرێت؟
حەمید تەقوایی: لە سەردەمکدا پارتە ئۆپۆزسیۆنە ڕاستەوکان پێشنیاری ڕیفراندەم و دەستووریان کرد وەک بەدیلێک بە ڕووخاندن. ئێستاش هەر هەمان شتە. بەڵای من ئەمانە نە تەگا بە کەس نیشان ئەدەن، نە پەیوەندییان بە شەڕی نێوان خەڵک و حکومەتەوە هەیە. خودی شەڕشی ئێستا وەڵامکی یەکلاکەرەوەیە بۆ پلانکانی وەک ڕیفراندەم بە "گواستنەوە" لە دەخی ئێستاوە.
ته نانه ت له و شوێنانه ی باس له سه ر دیاریکردنی حکوومه ت له دوای ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامییه ، ڕیفراندەم و ده ستوور و هتد، جێ ر و سیاسه ته کانی حکومه تی داهاتوو دیاری ناکه ن.
ئەمە جەخت لەسەر دەسەڵاتی ڕاستەوخۆی خەڵک دەکەینەوە لە داشتنی

سیستەمی داهاتوودا. لە سەردەمی شۆشدا، لە پرۆسەی شۆشدا ئەرگانی خەباتی خەڵک لە کۆمەڵگادا دروست دەبن. خەڵک ڕاکدەخرێن و دەسەڵات بەکاردەهێنن بۆ ڕووخاندنی حکومەت. لەم پرۆسەیەدا شورا و ڕاکخراوی وەک شورا پێکدێن و خەڵک دەبێت لەڕێگەی ئەو ڕاکخراوانەوە حکومەت و سیستەمی داهاتوو لە قاڵب بدەن. نابێ خەڵک دوای ڕووخانی حکومەت بچنەوە ماڵەوە و حیزبەکان لەسەر سەریان حکومەت پێکبهێنن.
هەر جارە هەبژاردنێك هەیە، ئەگەر ریفراندەم پێویست بوو، یان دەستوور پێویست بوو، دەبێت خەڵکی ڕاکخراو ڕێی سەرەکی هەبێت. نێک لە لوتکەی سەری خەڵکەوە ڕایبگەیەنین کە کۆماری ئیسلامی نەماوە، ئێستا بەڕێوەبەرایەتی ماڵەوە، ئەرکتان پێ دەسپێرین، مەجلیسی دامەزرێنەرتان بۆ دروست دەکەین، دەستوورتان بۆ دەنوسین. ئەمش نابێت قبوڵ بکرێت و نابێت ڕێگە بدرێت. لەم قۆناغەدا دەتوانین ڕاستی دروشم و سیاسەتەکانمان و بۆها ڕادیکاڵ و مرۆییەکانمان و خواستراوی و جێبەجێکردنی بۆ کۆمەڵگا نیشان بدەین تا دەتوانین.و نایەکسانی، ڕەخنەی قووڵ لە هەژاری، ڕەخنەی قووڵ لە سەرکوت، ڕەخنەگرتنی قووڵ لە هەر جارە حکومەتێکی سەروخێکی، یەکبگرن و کەبنەوە بە ئاوەی دامەزراوە و ڕاکخراوە جەماوەری و خەڵکییەکان بەم ئاڕا ڕادیکاڵە تەیار بکرێن و بتوانین گورزی کۆتایی لە حکومەت بدەین.
ئەمە هەمیشە جێختمان لەوە کردووەتەوە کە دەکرێت ئەم دەسەاتە بە زەبری مانگرتن و خۆپیشاندان بووخێنرێت. ئەمە هەمیشە وتمان ئەم حکومەتە فراکسیۆنێکی خراپتر و باشتری نییە، سەوز و وێنەوشەیی و ڕەش هەموویان وەک یەکن. ئەمە هەمیشە جێختمان لەسەر ڕووخاندنی تەواوی سیستمی کۆماری ئیسلامی کردووەتەوە، هەمیشە وتوومانە کە هەڵاواردن لە دژی ژنان، حیجاب، و ئاپارتایدی سێکسی پرسێکی گرنگی کۆمەڵگای ئێران و پاژنەی ئێکیلی کۆماری ئیسلامییە و ئەمش مژدەدەر بوونی لە شۆشی ژنان. ئەمە هەزمان لە دەوری ئەم ئاڕایە کۆکردەتەوە، هەڵمەتی جەراوجەرمان لە دژی لە سێدارەدان، دژی بەردبارانکردن، دژی بە مافی ژنان، بە ئازادکردنی زیندانیانی سیاسی، بە بەرگریکردن لە مافی منداڵان، لە بەرگریکردن لە ئاوارەکان و هتد ڕاکخستووە، لەگەڵ دامەزراوەی چالاک و کاریگەر لە دەوروبەری وە ئەمە لە خەباتی مەیدانیدا، لە بزووتنەوەی کرێکاری، لە بزووتنەوەی مامۆستایان، لە بزووتنەوەی خانەنشینان، لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی ژنان، لە بزووتنەوەی دادگاییکردن و هتد چالاک بووین. ئەمە دەبینین کە کۆمەڵگا لەسەر پەوڕکی ملیۆنان وڕامکی ئەرێنی دەداتەوە بە هەموو ئەم دروشم و داخوازی و ئامانجانەی کە لە سەرتای دامەزراندنی حیزبەکەمانەوە بووەتە

جگەی سەرنجی خەبات و تێکۆشانی حیزبەکەمان.
خاڵێکی دیکە ئەوەیە کە پرسەی شەش هاوکات و هاوتەریب لەگەڵ سەرهەڵدانی حیزبە شەشگەڵە و ئادیکاڵەکان، پێکهێنانی ڕێکخراوی خەباتی جەماوەریی لەگەڵدایە. کۆمیتە، شورا، ئۆرگانی ڕێکخستنی گشتیک، کۆمیتەی مانگرتن و هاوشێوەکانی لە ناخی شەشدا پێکدێن. لە ئێستادا گەنجان سەرقاڵی پێکهێنان و بانگهێشتکردن و کۆکردنەوەی لیژنەکانن بۆ ڕێکخستنی هەمەت لە گشتکەکان. ئەم ڕێکخراوانە لە زانکۆکان و لە کارگەکان و تەنانەت لە قوتابخانەکاندا دروست دەبن. ئەم دەزگا و ڕێکخراوانەش بەرهەمی شەشن. ئەم ڕێکخراوانە مەیلی بەرەو ئەو حیزب و هێزە دەبن کە هەمیشە نوێنەرایەتی ئادیکاڵترین و قووڵترین ڕەخنەی لە تەواوی بارودۆخی ئێستای کردووە.
ئەمە چەندین ساڵە پێش ئێستا مانیفێستی شەش و ڕووخانمان بۆ ئاوکردووە. ئەو میساقە، بگرەکانی ئەو میساقە، لە پۆڕە باشکانن بۆ جیاکردنەوەی چاک لە خراپ. لە نێو هێزەکانی ئۆپۆزسیۆندا بەردەوام جەخت لەوە دەکەینەوە کە پێویستە خاڵی بۆ ڕێکخراوەکانی خۆی بنێ پشتەوە و بۆ ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی دەسەڵات بگرێتە دەست و ئەو حیزبانەی کە ئەمە دەڵێن، ئەو حیزبانەی کە ئەم ئاماژەیان هەڵکردووە، پێموایە چانسەکی زۆریان هەیە بۆ یاریکردنی گەورەکی گرنگ بگێڕن لەم پشهات و پرسە شەشگەڵانەدا. کەمگا تونددڕەوترین لایەنگران بانگ دەکات بۆ مەیدان و بۆ ئابڕایەتی کردن، ئەمەش ئامادەیین ئەم ڕۆڵە بگێڕین.
خەلیل کیوان: کەمگا پێی وایە کۆماری ئیسلامی دەڕوات. با بیخەینە بەرچاومان کە کۆماری ئیسلامی کۆتووە. دوای ڕووخاندنکی دەخکە چۆن دەبێت؟ هەندێک باسی ڕیفراندەم و دەستوور دەکەن؟ ئای ئەوە چیە؟ حکومەتی داهاتوو چۆن دیاری دەکرێت؟
حەمید تەقوایی: لە سەردەمکدا پارتە ئۆپۆزسیۆنە ئاستەوەکان پشنیاری ڕیفراندەم و دەستووریان کرد وەک بەدیلێک بۆ ڕووخاندن. ئێستاش هەر هەمان شتە. بۆچی من ئەمانە نەمگا بە کەس نیشان ئەدەن، نە پێوەندییان بە شێوەی نەوان خۆک و حکومەتەوە هەیە. خودی شەشی ئێستا وەڵامکی یەکلاکەرەوەیە بۆ پلانکانی وەک ڕیفراندەم بە "گواستنەوە" لە دەخی ئێستاوە.
ته نانه ت له و شوێنانه ی باس له سه ر دیاریکردنی حکوومه ت له دوای ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامییه ، ریفراندەم و ده ستوور و هتد، جۆر و سیاسه ته کانی حکومه تی داهاتوو دیاری ناکه ن.
ئەمە جەخت لەسەر دەسەاتی ڕاستەوخۆی خاڵێک دەکەینەوە لە داشتنی سیستەمی داهاتوودا. لە سەردەمی شەشدا، لە پرسەی شەشدا ئۆرگانی خەباتی خاڵێک لە کەمەگادا دروست دەبن. خاڵێک ڕێکخەرن و دەسەات

بەکاردەهێنن بۆ ڕووخاندنی حکومەت. لەم پرۆسەیەدا شورا و ڕێکخراوی وەک شورا پێکدێن و خەڵک دەبێت لەژێر ئاڵای ڕێکخراوانەوە حکومەت و سیستەمی داهاتوو لە قاڵب بدەن. نابێ خەڵک دوای ڕووخانی حکومەت بچنەوە ماڵەوە و حیزبەکان لەسەر سەریان حکومەت پێکبهێنن.
هەر جارە هەبژاردنێك هەیە، ئەگەر ریفراندەم پێویست بوو، یان دەستوور پێویست بوو، دەبێت خەڵکی ڕێکخراو ڕێی سەرەکی هەبێت. نێک لە سەر سەری خەڵکەوە ڕایبگەیەنین کە کەماری ئیسلامی نەماوە، ئێستا بڕیارەوە ماڵەوە، ئەرکتان پێ دەسپێرین، مەجلیسی دامەزرێنەرتان بۆ دروست دەکەین، دەستوورتان بۆ دەنوسین. ئەمەش نابێت قبوڵ بکرێت و نابێت ڕێگەی پێ بدرێت.
لە ساڵی ١٩٧٩دا هەمان شت ڕوویدا. ئەگەر لەبیرتان بێت بانی سەدر بەهەمان تانی لەمپەنی خەڵی هات و وتی شورە پورە پاک کراوەتەوە و بە کرێکارەکانی وتووە بڕانە سەر کار هەموو شتێک چاک دەکەینەوە. بەڵام ئەمجارە کەمەگا ئەمە قبوڵ ناکات و نابێت قبوڵی بکات. لە شەشی ساڵی ١٩٧٩دا خەڵک بە سادەیی قبوڵیان نەکرد. شەش بە ڕاپەڕینی بەهمەن کۆتایی نەهات، بەڵکو نزیکەی سێ ساڵی خایاند تا ٣٠ی خەرمانان ٦٠ی خەرمانان، تا توانیان لە کەمەگادا لەبدەن و شمشێرێک لە دژی دەربکەشن و لە سەرووی سەری خەڵکەوە بیاریان بە بدەن. کەمەگا خەریکە دەکوێت. لەو ماوەیەدا لە هەموو شوێنێک شورا دروستکرا بوو، زانکۆکان بەدەست هێزە چەپەکانەوە بوون، کوردستان شانازی دەکرد و حکوومەتی خومەینی قبوڵ نەدەکرد، هێزەها کرێکارانی کارتە جیاوازەکان دیانویست دەست بەسەر کارگەکەدا بگرن و بەڕێوەی ببەن.
شەش دەبێت حکومەتی داهاتوو لەسەر شانی ئەم خەڵکە بنیات بنێت کە لە سەردەمی شەشدا ڕێکخراون. ئەمە قسەی ئەمەیە، ئەمە قسەی حیزبەکەمانە. من پێم وایە ئەمە پێویستی ئەم شەشەیە، پێویستییەکی ئەم شەشەیە کە خەڵک خۆی دەستەبات بگرێتە دەست. خەڵک و ڕێکخراوە جەماوەریەکان، ئیرادەی ڕاستەوخۆی خەڵک، بناغەی سیستەم و حکوومەتی داهاتوو بن.
پێویستە جەخت لەسەر خاڵێکی دیکە بکرێتەوە. دیاریکردنی حکوومەتی داهاتوو کاتێک دەبێتە پرسێکی سەرەکی کە کەماری ئیسلامی لە لایەن شەشی خەڵکەوە ڕووخێنرابێت. وە ئەمەش مانای ئەوەیە کە شەش فراوان بووە، قووڵتر بووەتەوە و لەم پرۆسەیەدا ڕابەرایەتی خۆی پێکهێناوە. ئەم هێزە ڕابەرایەتیە تەنانەت دوای ڕووخاندنیش ڕێگەی جەوهەری دەگرێت لە داشتنی سیستەمی داهاتوودا. ئەو حیزبەی کە ڕێبەری ڕووخاندنی کەماری ئیسلامی بێت لە داشتنی حکوومەت و سیستمی داهاتوودا پێشڕەنگی خەڵک دەبێت.

ئەگەری ئەوە هەیە ڕیفراندەم پەویست بێت بۆ بە فەرمی کردنی سیستمی داهاتوو، هەروەها دەبێت دەستووریش بنووسرێت، بەڵام ئەو حیزبەی لە سەردەمی شۆشدا لەگەڵ بەختی باشی کەمپەینگادا کەبووەو و کاریگەریی پەیدا کرد، جەماوەریی پەیدا کرد و ئابڕایەتی شۆشی کرد، وتارێکە و پێگەی ئەو حیزبە لە پرسەی دامەزراندنی و بە فەرمی کردنی سیستەم و حکوومەتی داهاتووشدا لەگەڵ بەختی کەمپەینگادا کەدەبێتەوە و لەلایەن جەماوەری خۆکەوە قبوڵ دەکرێت. ئەمە هەوە دەدەین ئەو حیزبە بین و خاڵی ئەمە ئەوەیە کە سیستەمی داهاتوو لەسەر بنەمای شورا و ئیرادەی ئاستەوخۆی خۆک لە پێگەی ئەم ڕێکخراوە جەماوەریانەوە بێت.

خەڵك نەك هەر هەموو بەرپرسەكان هەبژێرن، بەڵكو هەر كاتێك بیانەوێت بتوانن لە كاریان دوور بخەنەوە و بەرپرسانی تریش هەبژێرن. سیستەم و حكومەتێك دەتوانێت كەمپەینگا بۆ ئازادی و رزگاری بەشێك كە پشت بە شورا و ڕێكخراوەكانی خۆی دەبەستێت وەك شوراكانی خۆی. ئەمجارەیان نابێت پەیگە بەدین هەندەك كەسی تر بەیار بە خۆی بدەن. ئەم یارییە كە لە سەدەی ئابردووەدا دوای هەموو ئاپۆین و شۆشكی جەماوەری دووبارە بووەتەوە، دەبێت تەواو بێت. ئەمجارەیان دەبێت خۆی خۆی، ئەو خۆكەی لە شوراكاندا ڕێكخراون، فەرمانڕەوایی بكەن. دروشمی حیزبەكەمان ئەوەیە: هەموو دەسەاتێك بە خۆك. تەنها بە پەیگەیان و موماڕسەكردنی ئیرادەی ئاستەوخۆی خۆكە كە دەتوانین شۆش بگەینینە سەركەوتن و ڕزگاری و ئازادی و یەكسانی و خۆشگوزەرانی بە هەموو مرۆڤكان، بە هەموو هاوڵاتیان دابین بكەین.

٦ی ئۆكتۆبەری ٢٠٢٢

٢٠٢٢\١٠\١١ وەرگێردراوەتە سەرزمانی كوردی

سەدر لە نێوان ئێجڵی سیاسی و ئامانینی گەندەڵكاران،.. جبار

عبدالله مهاجر

دوای سەرکەوتنی حزبەکەی سەدر لە گۆڕەپانەکانی عیراق کە بەدەنگی زۆرینەی پلەی یەکەمی بەدەست هێنا، ئەم سەرکەوتنە بوو هۆی ئاسپاردنی حزبەکەی موقتەدا سەدر بە دروستکردنی حکومەتێکی شیعی سوونی کوردی بە دەرباز بوونی عیراق لەو تەنگژە سیاسیەی کە ئیستا تێی کەوتووە، بەڵام دوای چەندین دانیشتن و گفتوگۆ هیچ ئەنجامێکی وا نەهاتەتە ئاراوە جگای دڵخۆشی هاوڵاتیان بێت، هەموویان لەسەر ئاساسی مانەوە لە پۆستەکانیان لە هاوڵاتیانی بەردەوام دان، حزبە سیاسیەکانی عێراق گرەدراوی دەستی دەرەتانی دراوسێن بە تایبەتی ئێران و سعودیە، ئەو دوو دەوڵەتە مێژوویەکی دوورو درێژیان هەیە لە دژایەتی کردن لەگەڵ یەکتری، سعودیە نایەوێت دەوڵەتێکی شیعی ئێرانی دروست بێت لە عیراق، بەهێز بوونی ئێران لە ناوچەکە دەبێتە مەترسیەکی گەورە بە سەر پێگەی سعودیە، دوو حزبی شیعەی مەزهەب بوونەتە هەکاری دروست بوونی ئەو ئاڵەزیانە، ئامانجی حزبەکەی مالکی و موقتەدا سەدرن، ئەوەی لەرە دەمانەوێت ئاماژەی پێ بکەین حزبی براوەی هەڵبژاردنەکانە کە موقتەدا سەدر ئابڕایەتی دەکات، نیەتی موقتەدا سەدر کەس سەردەری لە دەرناکات، لایەک نایەوێت لەگەڵ هندێ کەس و لایەن کەبێتەوە و لەلایەکی تریش خۆی دەڵێت" ئەو خەپیشاندانانە بە نەهێشتنی گەندەڵکارانە، لەکدانەوە بە هەردوو دیوو خەتەرناکە، واتا بەو مانایە بێت هیچ حکومەتێک تەشکیل نابێت، ئەگەر هاتوو ئەو لەکدانەوە ئاست بێت شکستکی ناوخۆیی هەڵدەگیرسێت و ئەوەی زەرەر مەندی یەکەم دەبێت موقتەدا سەدە دەبێت، بەو پێیە ئەو پێگە جەماوەریەی نامێنێت کە پێشتر هەیبووە، حزبێک خاوەنی ٨٠ کورسی پەرلەمانی بێت توانای گفتوگۆی موقنعی نەبێت چۆن دەتوانێت دەستی گەندەڵکاران ببڕێت، دواتر ئەوەی سەدر و جەماوەرەکەی دەیکەن جگە لە زەرەر گەیاندن بە موڵکی گشتی هیچ شتکی تر نیە، دەسگرتن بەسەر بینای پەرلەمان ئەو پێی ترسنۆکانەی سەدر پیشان دەدات، گوتارکان و ڕەفتارکانی موقتەدا پێمان دەڵێن" تەنها من ئابڕایەتی عیراق دەکەم کەسی تر بۆی نیە ئەو ڕێگایە بگرێتەبەر، ٩٠٪ ئەو سیاستەی لە عیراق پەیڕەو و دەکرێت شکستخواردووە ئێستەم حزبکی تر لە پاڵ دروست ببێت و لەماویکی کەمی تەمەنی بتوانێت ئەو سیاستە ئاست بکاتەوە، هاوڵاتیانیش بێزار بوون لەو فلیمە بە سەروبەرە نە سەرتایکی باشی هەیە کتایکشی لە پێکا دەبێت، هاوڵاتیان ڕۆژانە بەدەم چارەسەریکان سەیریان دەکەن بەڵام ئەوان ئامادەنین کتایی بەو دووبارەکیە بهێنن و دەرگای حیوان بە یەکتری

بکەنەوە تاکو بگەن بە چارەسەرکی ێیشەیی، دوا بەیار کە موقتەدا سەدر دەری کردبەت بەیاری وازهێنانی بووە لە سیاسەت، ئەو لەسەرتادا بەدوای ئەجەلی خەیدا دەگەڕا بەڵام لەکەتیادا دەرکەوت کە موقتەدا سەدر پیاوی سیاسەت نیە، ئەگەر سەدر وازهێنانکەی بە کەمبوونەوەی ئاڵزیەکان بوبەت ئەوە پێشتر دەیزانی کە ئەمە ڕوونادات، بۆکو ئاڵزیەکان بەرەو لوتکە هەنگاوی عەمەلی وەردەگرن، ئێستا کار لەکار ترازا موقتەدا سەدر دەبە بیر لەوە بکاتەوە چەن خەی بپارێزەت لە دەست تیرەر و تیرەرستان، تا دەت بکوژانی سەدر کەلە ماوکانی ڕابردوو هەوەی کوشتنیان دابوو تووتر دەبن و دەتوانن وکو هاوکاتیەکی ئاسایی تیرەری بکەن و بەربەستکان لادەچن و ڕەگا خەش دەبەت بە ئەو کارە، لەبنڕەت دا عیراق لەسەر بنەمای خەڵکی و هەزایەتی دروست بوو، چارەسەری ئەو ئاڵزیانە عیراق بەدوو ڕەگا دەبەت یان دابەشکردنی عیراق یان هاتنەوەی هاوپەیمانان، لە دابەشکردنی عیراق تەنها کورد و سونە لاریان نیە شیعەکان ئەو پەشبینیە ڕەت دەکەنەوە، هەرچەندە هەموو ئاڵزیکانی عیراق دەستی شیعەی تەدایە ئەوجاش نایانەوەت عیراق بەرەو دەخی دابەشکاری بەوات

پایزەکی لەخاچدراو.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

لە دەروازەی ئاتونیا،،
بە حەسرەتەوە ،،،
بەهانای ئەچم...
پایزەکی ووشک..و تینوو..
هەورەکی هەناو خونقەتران،،
سەری قرتاوی گوڵە سەوسەن،،
نەو زەلکاوی وەستاو..و..
ڕزیوی بەشەر،،
قەدی داری ووشک،،
دەورەی داوە ،،
ئاگری هاوینەکی هەتاهەتا،،

تا ترۆپکەی چرۆ،،
زەمینی بە وەنەوشە،،
نیە ەوخسار،،،
پایزی دەبەحەسرەت،،،
جەستە لە خاچدراو،،
تەنیویەتی،،،
ژەهری ماشینی سەردەم،،
تەمتومانی لەم ،،
خەوی لەدەستچووی نیشتمان،،
نیگایان لەەە ،،،
بە خەە..وە..تەز،،
مردوەزیندوەکانی شار،،
ئای، چی حەسرەتە،،
پایز ووناە، بەسەراخە،،
عەترەژنی کا،،،
دارستانی درەوشاوی ژەر کازیوە،،
لەخاچدرا،،
خەندەی گەەا،
کەچیان کرد،،
گوەەسەوسەن..وە..
شەەەبی ەەگا،،
ئەی ئەسرینی خاکەلەو کوژراو،،
کوا سیحری کەنار..وە..
چیمەنی ئەرخەوانی جاران،
لە ئەتووەنی دەزەخا،،
ئاهی دەە و شاخی قەقنەزە ،،
مەنجەنیقی نیگای خەەەمەشبووی هەورەکانە،،،
گیاندەرچونی پەلە کوکوختی خەکوژە،،،
چەقانی چەقەی تەنیایییە،،
لە دەی کچی ئەندەشەدا،،
ئەی مەیگەەە سەماکەرەکانی ئاسمان ،،
کوا وەرزی جوانی باران ،
کوا پایزی جەستە ئاەتوون،،،
کوا بەیانیانی شەرابیی زوو،،
گیانم دەرچوو ،،
بە سپەدەی قەشەنگی تەزیو،،
سەرم تەەکا ،،

بۆ گۆڕاوو نموو مەسیقای شیعری جاران؟
چی کۆگەیەکی ڕەشی وەرانە ئەرێ ،،
گوڵە گەنمی ڕەشە،،،
تەنیویەتی ..
جێپەی پیاسەی ئەوارانی خەمگین،،،
خاکی بەدفڕە ئەرێ ئەستا،،
تەنها مەڵەکی وەڕە،،
بۆ کۆانەکانی مەرگا،،
دوا باڵەفڕەی دا..
تاسەی ساردی..
کەچی دوا زەردەپەڕبوو،،
بۆ نەو چڕوانی وەرزی فەنا،
گۆڕەنەی زەمەنی ڕەحبردوە،،
تابلۆی سوتاوی …
زەرخەنە ئەرخەوانیەکانی گۆڕآی وەریو.
نەما نمە،،،،
نەما باهۆزی فەنکی چەم،
هەر تاشە دەڕو..ئەوەرەتە..
گەکانی وونبوو،،،
نە ڕووخساری هەوری پرچ تەڕ..
نەسراخی هەواری جارانی یار،،
چەند بەسەیە،
هەموو ئەوارەیەکی پشتکەماوی خەمگین..
کە تارماییەکانی شار،،
کفنێک دەنن،،،
جەستەی زەرد و مەلوولی پایز ، ،
بۆ هەناسە ،،،
بۆ تروسکەی چآو،
قژ هەڵپزرکاو،
ئیتر نە خوڵەی دە،،
کانی کوژراو،،
نە بریقەی لەوی ڕووبار،
نە باڵەفڕەی پەڵە مەلی زەردەپەڕ..
نە تریقەی پەکەنینی…
فریشتە خەیاڵیەکانی…
نەو کەساران،
تەنها دەنگی قیژەی..

قەڵەشیکی نەخۆش،،
پێ چەوانی…
کەنارە چەکراوەکانی خەکانی شآر،،
هاوارئەکا،،
ئەی خەوتوو کەچەریەکان،،
پایزیش چوو ،،
لە خاچ درا..
بەئاگابوون،،
بەمەرگی خونچەکانی…
وشەی عیشقیپرژان..
پەرتبووني..
هەناوی سوتاوی دواهەمین دار.

وێنەکە کارەکی هونەری فۆتۆگرافەری ئەمریکی Connie Tescar
بە سوپاسەوە لە پەیجی فەرمی خۆی وەرگیراوە.

ئەم بەدەوشتانە پەروەدەی دەستی چ جۆرە مەلایەکن؟.. گۆران هەژبجێیی

[باشترین ئاین ئەوەیە کە بتکاتە مرۆڤکی بەئەوشت و بەسۆز و پەبەزەیی ./ دالایی لاما]

مرۆڤ هەڵگر و پەیامەوکاری هەر ئایدیاو هزرو ئاین و مەزهەبێک بێت پەویستەو زەریش پەویستە ئاکارو هەستی ئینسانی لەدەست نەدات،چونکە ئینسانیەت باڵاترین و جوانترین هەستە و گرنگتر و پیرۆزترە لە سەرجەم کایە سیاسی و ئاینیەکانی نەو کەمەڵگاکان.
گەر زانبوونی ئاین بەشەوێکی هەها بەسەر هەر ئیماندارێکدا ، بەجۆرێک کە پەناسەو هەستانگاندنی بە هەر بزاوت ، شەش ،سەرهەدان ، ڕووداو و کردەیەکی مرۆڤ ،لە ڕوانگەو دیدی ئاینیەوە پەوانە کرد و بە فلتەری ئاینیدا تێپەاند ،بەدنیاییەوە ئەو کەسە دابەاوە لە هەموو بەهاو خەسڵەتێکی ئینسانی و ئەخلاقی ،

لەباشترین حاڵەتدا دەبێ حسابی ئازادیکی دەندەی بێ بکرێت نەک مرۆڤ.
لەدەستدانی خەڵەتی ئینسانی ،مرۆڤ دەکاتە کەسێکی دەڤەق، بەویژدان، داخراو، دژەجوانی، دژەشارستانیەت، دژەنەتەوە و لەئاکامدا کەسێکی مەترسیداری لەدەردەچێت.
ئەوەی زۆربەمان هەستی پێدەکەین و لە سۆشیال میدیاکان بەرچاومان دەکەون ڕەچوونی زۆرێک لە گەنجە ئیمانداركانە لە ڕووی مەراڵەوە.
ئەمانە تەنها یەک پێناسەیان بۆزیان و مرۆڤ هەیە ئەویش پێناسەی ئاینە،ئیدی بەدەر لەوە هەرکەس تەڵەقانس و قەبوڵکردنی یەکتر و ڕای جیاواز وجوانیەکانی ژیانی ڕەتنەکردوە ،ئەوە دەچێتە خانەی [دژە خواو ئیسلام و قورئانەوە].
ئەمانە وەک چاودێر بەسەر واقیعکانی فەیسبووکدا دەگەڕێن لەکوێ کەسێک بچوکترین هەڵەنە لە ئاین و پیاوە ئاینیەتوونداوەکان بگرێت ،یاخود دەربارەی ڕووداو و ژیانی خەڵک بە جۆرێکی جیاواز لەوان ڕای خۆی دەربڕیبێت ،ئیدی هەرچی جنێوی ناشیرین لە فەرهەنگیاندا هەیە ،بە شەرمانە ئاراستەی ئەوجۆرە کەسانە دەکەن ،بە جۆرێک جنێودان لەکنیان بووەتە پیشەیان و شانازی پێوەدەکەن.
بە پاساو هێنانەوە بە جنێوەکانیان چەند وشەیەکی [ئامادەکراو] هەن بەردەوام بەکاریان دەهێنن کە زۆربەیان لەبەریان کردوە وەک: بەڕەڵایی، خەڵووتکردنەوە، بێاوەکردنەوەی فەساد، تەکدانی داب و نەریتی کەمەڵگا، مولحیدی و دژە ئاین و خودا،هتد.نزیکەی ٩٥٪ ی خەڵکی مسوڵمان.
چەند شتێکی سەیر لەم گەنجانەدا بوونیاب هەیە کە بەتەجرووبەی خەم بەم دەرکەوتووە ،ئەویش ئەوەیە ئەم گەنجە دەم پیسانە شارەزایان لە ئیسلامەدا زۆر زۆر کەمەو وەڵامی هیچ پرسیارێکیان لەبارەی ئاینەکەیانەوە پێ نیە،واتە ئیمانداری[عاتیفەن] ، خاڵێکی تر ئەوەیە ئەمانە زۆر زۆر [جەبانن] واتە زۆر ترسنۆکن، بەوەی زۆربەی هەرزەریان ناو و ژنەو ئۆکاونتیان فەیکە، دەمێک دەچمە سەر والی ئەوکەسانە دیقەت دەدەم نەپێستی هەیەو نەبرادەرو نە وێنە،کاتێک پەیوەندی بە هەندێکیانەوە دەکەم وەڵام نادەنەوە ،لە پاش بینینک سەیردەکەم نادەنگ نەڕەنگ نە ئۆکاونت هیچی نەماوە.
بە هەندێکیانم نووسی چۆن دەکرێ بێنهێنی و ترسنۆکی داکۆکی لە ئاینێکێت بکەیت؟ بەڵام هیچیان وەڵام نادەنەوە چونکە پڕیان نیە.
خاڵێکی تر ئەوەیە ئەم گەنجانە بەجۆرێک گۆشکراون ،تاسەر ئێسقان دژە نەتەوەو خاک و وڵاتن،هێستی نەتەوایەتیان سفرە ،ئامادەن هەموو کورد بکەنە قوربانی مسوڵمانێکی میانمار یا چین یا فەڵەستین ،یاخود سومبۆڵکی ناسراوی ئیسلامی دژە کورد ،بەنمونەی

ئەردەغان، قەرەضاوی، غەنووشی وخامنەئی و خالید مشعەل و سەرکردە تەریستە جیهانیەکان ، بە خۆشویستترو پیرۆزتر بزانن لە خباتگێڕانی نەتەوەکەی خۆی.
بە سڵماندنی ئەم قسەیشم مەسڵەی مەرگی [ژینا ئەمینیە] ، ئەوەی ڕوونە ئەم کێشە هیچ موخالەفیەکی نەکردبوو ، بەڵکو تەنها کەمێک لە قژی دەرکەوتبوو ، بەو هەیەوە کووشتیان ،کەچی ئەو گەنجە ئیماندارە مشک ژەنگاویانە بە ئەوەی حساب بە خانوادەکەی و ملیۆنان خەڵک بکەن ، بە شەرمانە دەنووسن[دەستیان خۆشبێت کووشتیان چونکە حەزی بە خەووتکردنەوە بەرەڵایی بوو].
ئاخر ئەوەی مشک ژەهراوی بە کۆرانە حکوم دەدەن ، بەچی دەرکەوتنی دووتاڵە قژ دەبە حسابی بەرەڵایی بە بکرێت؟ گەر ئەوە وەک هاوتەوە هاوسەزیتان بێ نەبوو ، دێ بەڵای کەمەوە دەمتان دابخستایە ،چونکە بەو هەڵوەستە قەزەڤان و نامرۆڤانەتان هەستی چەندین ملیۆن مرۆفتان بریندار کرد.
شەرم لەخۆتان بکەن دەمەک دەبینن لە زەربەی وەتانی جیهانەوە پشتگیری و هاوسەزی بە ژیناو ئاپۆیوانی سەرجەم گەلانی ئێران هەیە، بە چەشنەک ژینا بووەتە سومبۆڵی خۆپیشاندان و بەرخوردانی گشت نەتەوەکانی ئێران ،کەچی ئەوەش سوکایەتی پێدەکەن.
ئاخر ئاین ئەو کاتە جوانە بەڵەک میهرەبانی و ئینساندۆستی و تەڵەانسی تێدا بێت،گەر ئەمانەی تێدا نەبوو ، یاخود مرۆڤکی خۆشویست و یەکسابخوازی دروست نەکرد ،ئەوە ئاین نیە بەڵکو وێرانکاری مرۆڤە.
دەبە ئەوە تێبگەن ژیان تەنها ئاین نیە ،ئاین بەشکە لە کایەکانی ژیان، گەر بتوانن بەجوانی موومارسەی بکەن کارکی چاکە، خۆگەر نەتوانن ئەوە نەبوونی باشترە، مرۆڤ بە ئاین دەتوانێ بژی بەڵام بە ئینسانیەت ئەستەمە.
لە سەردەمی مەرمندالی و لاوێتیمدا کەسکی ئیماندار بووم ،لەگەڵ هاوڕێیانی گەڵک هاتووچۆی مزگەوتمان دەکرد،لە هەینی و مەمزانداندا گوێمان لە مەلاو بانگخوازان دەگرت،هاوکات شارەزای ئاستی بیرکەوتنەوەیان بووین، زەربەیان خاوەنی جیهانبینیەکی تایبەت بوون کە دووربوو لە تووندڕەوی و تەکفیرو ڕەتکردنەوەی کەسانی نائیماندار، هاوکات تاڕادەیەک سەروسەودایان لەگەڵ کایەی ئەدەبیدا هەبوو.نەمبیست و نەمدی بەهاندانی یەکێک لەومەلایانە تووندڕەوێک تەریستێک بەرهەم هاتبێ.
بەڵام چەندساڵێک بەتایبەتی لەدوای ئاپۆینەوە مزگەوتکان و ناوەندی سۆشیال میدیاکان بوونەتە ژینگەیەکی گونجاو بە زەرەک لەمەلا تووندڕەوکان، لەو شوێنانەدا ئەقڵی گەنجکان وێران دەکەن،

بەجۆرێک پەروەردەیان دەکەن کە قیان لێ هەموو جوانیەک بێت ، وامەشکیان دەشنەوە کە لەکخراوە تیرۆریستەکانی وەک داعش و قاعیدە بە ئومەد و فریادڕەسی ئیسلام بزانن و پەیوەندی کردن پێیانەوە بگەورەترین ئیرکی ئاینی بزانن، دژی خواستی نەتەوەکەی خۆیان بکاریان دەهێنن، وا ڕایاندەهێنن کە دژی هەرکەسێک بن کە وەک ئەوان بیرناکاتەوە.

ئەم مەلایانە بەردەوام ژەهر دەڕژن دژ بە نەتەوە، ئالا ،خاک ژیانی سەردەمیانە، ئازادی ئافرەت،خوێندنی ئامێتە،چوونی مەینە بە بازاڕو زەماوەند و سەفەر و زەرشتی دیکە.
ئەم بانگخوازانە خۆیان نامێن بە هەموو شتێکی نوێ و ناتوانن لەگەڵ هەوتی ژیانی سەردەمیانەدا بژێن، بۆیە هەوڵدەدەن تێکی بدەن،ئاوێش لە ڕێگەی خۆیانەوە یاخود لەڕێگەی ئەم گەنجە تووندڕەو ومەترسیدارانەوە، تاڕادەیەکیش پلانەکانیان سەری گرتووە.
کۆشەی گەورە لەوەدایە دەسەڵات و حیزب بەتایبەتی یەکێتی و پارتی گەڵپانەکەیان چەکردوە بۆیان و دەستیانی ئاوەڵا کردوە، ئێوانیش بە هەقیب چیان بوێت دەیکەن و دەیڵێن وهیچ یاسایەکیش بە هەزامەندی ئەمانە تەناپەڕێت و دەسەڵاتیش بەتەواوەتی ملکەچیان بووە..
کەسانێکی وەک عەبدوللەتیف سەلەفی،مەلا هەڵە،مەلا مەزهەر،دکتۆر عەبدولواحید ، مەلا هاوڕێ و هەڤاڵ ، هەورامان گەچەنیی و ژمارەیەکی زۆری تر لە مەلاو بانگخوازی تووندڕەوی فیکر داعش، گەر لەسەر سوکایەتیکنیان بە نەتەوە، ئێزیدیەکان،ژن، هەوناکبیر،کەسانی سیکۆلار ،سزابدرانایەو سنورێک بە کارە تووندڕەوکانیان دابنرایە، ئەوە بەدەنیایەوە ئەم دەخێی ئێستا بەم جۆرە مەترسیدار نەدەبوو .
گەر ئەو مەلایانە هەروا بەرڕابن ،ئەوە بە دەنیاییەوە بەرهەم هەنانی ئەم جۆرە گەنجە تووندڕەو تاریک پەرستانە بەردەوام دەبێت و لەئاکامدا دەخێکی مەترسیدارتر چاوەڕێمان دەکات ، بەجۆرێک لەوانیە بەشێین ئەفغانستانی ئێستای تالیبان لەچاو کوردستاندا سویسرابێت.
[گەر کووشتنی مرۆڤێک بەناهەق غەمباری نەکردیت و هەستی ئینسانیتی نەبزواند و تەنها نیگەرانی و هاوسۆزی و شیوەنت بە هاوئاینەکێت بوو،ئەوە بەدەنیاییەوە تۆ خواپەرست نیت ، بەڵکو تۆ کەسێکی دڕەق و بە بزەیت و بوونت لەکەمەڵگادا مەترسیە.]

شەی دەنگ لەونەهاتووی ئەنقەرا لە دژی کوردانی سوریا.. وەرگەانی لە فەرنسیەوە : دیار عەزیز شەریف

ریپەرتاژی تایبەت: هەلین سالەن

لە لوتکەی پگەیەکی سەربازیی لە قەراخ تەل تەمر، فەرماندە نەبیل وەردە بەوردی چاو لە دەشتەکە دەگەت کە رووبەری باکوور درێژدەبتەوە. ئەو هەمنیەی کە بالی بەسەرئەم بیانیەی سپتەمبەردا کشاوە، هەخەتنەر. لەناو ئەم گشە بچووکە پە لە کشە و ئاڵزیەی باکوور-رۆژهەاتی سوریا، هەزکانی تورکیا و هەزکانی سوریای دیموکراتیک (هەسەد، زرینەی کورد) بەر رووی یەکتری وەستاونەتەوە، بە چەند سەت مەترێک لەیەکتری دوورخراونەتەوە. لەنەوانیاندا سەربازانی رژمی سوری و روسی جگیرکراون. فەرماندەکە، لە سەرکایەتی پاسەوانانی خابور، هەزکی سەربازیی ئاشووری کە لژەر فەرماندەیی هەزکانی سوریای دیموکراتە، یەک لە گوندە چەکراوەکان پیشان دەدات. "ماەکەم دونە تەپباران کرا، بە دوو رەکەت. من دوایین کەس بووم کە گرە جومعەم بەجهەشت" ئەو وای وت.
دانیشتووانی ئەم شارچکەیە کە ژمارەیان ۵۰۰۰ کەس دەبەت – ژمارەیک ئاشووری و ئەو خەزانە عەرەبانەی کە خەکی گرە سپی و سەریکانین و بەهەی هەرشکەی ۲۰۱۹ تورکیا ئاوارەی ئەم شارچکەیە بوون – ئەم هاوینە چەکرا. هەرمی تەل تەمر دەکەوتە ناوچەی دابەاوی ۳۲ کیلەمەتری کە رەجەب تەیب ئەردەگانی سەرکی تورکیا هەوەدەدات کتایی بە ئەویش بهێنەت، لە باکووری سوریا، بە وەدەرنانی شەقانە کوردەکانی یەکینەکانی پاراستنی گەل، پکهاتە سەرکیەکەی هەسەدە کە ئەنقەرا وەک گروپکی "تیرەریست" لەیاندەوانەت، بەوەی گرەدراوی پارتی کرکارانی کوردستانن. هەشەی هەرشکردن، کە لە مانگی مەی وروژنراوە، لسەر هەکردنی گپی سەوزی ئەمریکی و رووسی بەهەواسراوەیی ماوەتەوە.
"ئەمە قسە لسەر چ جرە گلپکی سەوز دەکەین؟" هیچ جرە

جیاوازییەک لەنێوان داگیرکردنی هەرێمەک و هەرشکردنە سەری نییە، وەرانکردنی سەرجەم ژێرخانەکەیەتی: کەساکان، مزگەوتەکان، سەرچاوەکانی ئاو و کارەبا… ئەمە فەرمەکی نوێی تیرۆریزمە دوای تیرۆریزمەکەی کەخراوی دەوڵەتی ئیسلامی (داعش)، هەمان هەڕەشەیە لەژێر ناوەکی تر"، ئارام حەننا، وتەبێژی هێزەکانی سوریای دیموکراتیک، نیگەران و داخ لە دڵ. ئەم شەڤانە ئاشوورییەکە لە تەل تەمر گەورە بووە بەسەرسوڕمانەوە دەستت " لەبەرچی ئەمریکییەکان بە تورکەکان بڵێن داعش؟ ئەمە (داعش)مان بە ئەوە تەکنۆشکاند تاوەکو لەگەڵیان تورکەکان خاکمان داگیربکەن"

" چەکی قورس و بەکرێگیراوەکان "

بەردومانەکان هەرگیز نەوەستاون لەو کاتەی ئاگربەست لە ٢٠١٩ جێگیرکراوە هەتا ئێستا، ئەو ئاگربەستەی دوابەدوای هێرش و ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکەی تورکیا هات. " تورکەکان بنکەکانیان لەسەر سنوور دروستکردووە، چەکی قورس و بەکرێگیراوەکانیان لەوێدا کەکردووەتەوە. ئەمە ناتوانین کشتوکاڵ لەسەر خاکەکەمان بکەین لەبەر ئەم بەردومانانە"، فەرماندە وەردە ئاماژە بۆ دەدات. لەسەرەتای هاوینەوە بەردومانەکان چڕتر بوونەتەوە، هەروەکو فڕۆکە بێ فڕۆکەوانەکان. " ئەوان هەرشدەکەنە سەر پێگەکانمان، تەنانەت خڕکی سڤیلی گوندەکانیش بە ئامانج دەگرن. ئەمە نزیک بە بیست کەسی سڤیلمان لە بریندار بووە و کەسێکیش لەنێو هێزەکانمان گیانی لەدەست داوە، ئارام حەننا وا دەڵێت. تیرۆریستانی سوپای سوری ئازاد، فرۆشراو بە تورکەکان، کاری پیسپێردراوی دزەکردنە نێو خاکمان ئەنجامدەدەن"

ڕەوانەکردن و بەاووپێکردنی سەربازانی رژێم لەسەر سنوور، لەسەر بنەمای ڕێککەوتنەکەی ٢٠١٩، ڕێگریان لێ ناکات. " سوپای سوری ئازا بەرزدەکەنەوە و تەواو. ئەوان چەکی قورسیان نییە، ناتوانن هیچ شتێک بکەن. ئەو سەربازانە تەنها خڕکانێکی مەدەنین و ناچارکراون بچنە ریزی سوپاوە " ، وتەبێژەکەی هەسەدە بە نیگەرانییەوە وا دەڵێت. ئەو باسی ئەوە دەکات چەندین جار، سەربازانی سوپای سوری مەڵگەکانی خۆیان چۆڵکردووە لەبەرامبەر هێرشەکانی شەڤانی کورد ناچاربوونە ڕووە بەرەی پشەوە بچن تاوەکو بیپارێزن. " ئەمە هەرگیز دەسپێشخەر نەبووینە لە شەڕ و پێلاماردان، تەنها بەرسڤ دەدینەوە " ، ئەو دووپاتی کردەوە. وا بەیارە یەکینەکانی هێزەکانی سوریای دیموکراتیک لەلای باشووری ڕۆژاوای M4 سەرەکی بمێننەوە. ناوەرەکی ڕێککەوتنەکە باس لەوە دەکات کە تەنها هێزەکانی ئاشووری و سریانی هەڵەکانی بەرگریان لەبەردەست دایە.

" ئەمە خاوەنی هیچ جۆرە چەکێکی قورس نین لە بەرامبەر تورکیا و

چەکە پشکۆتوو و ئامرازکانی کە هی ناتۆن NATO" ، فەرماندە وردە بنیگرانییەوە وا دەڵێت، کە ژمارەیەک شەقانی لەنێو ١٤٥ شەقانە ئاشووری و عەرەبکانی لە دەست داوە. ئەو بەتوندی سەرزەنشتی هەڵوەستی هەڵپەرستانەی رووسەکان دەکات، کە لایەنی زامنکردنی ئاگربەستن، بەوەی کە چاوەڕوانی رووداوەکان دەکەن ئینجا هەڵوەستی خۆیان بدەردەخەن. " رووسەکان وەک بینەرێک لێوە دان. هەموو ئەو کارەی ئەوان دەیکەن یاوەریکردنی ئەو کرێکارانەیە کە ژێرخانە وێرانکراوەکان چاکدەکەنەوە – ئەمە لە ٤٨ جار رووبداوە لە ٢٠١٩ بەدواوە – لەگەڵ دەوریەی سەبازییەکانیان لەسەر ڕێگای M4 " ئارام حەننا پشتەاستی دەکاتەوە.
بەدرێژایی رووباری خابوور ٣٣ گوندی ئاشووریی لێیە، تەنها چوار گوندییان لە ئێستادا ئاوەدانی تێدا ماوە. " لە هەکەکوتنەکەدا گوندەکانی ئاشووریەکان خرانە دەرەوەی ناوچەی شەڕ. کەچی پێچەوانەکەی هاتەدی : دانیشتووانەکانیان دەربەدەر و ئاوارەبوون و نیوەی ژمارەی گوندەکانیان خاپوورکران " فەرماندە وردە سەرزەنشتی ئەمە دەکات. ژمارەیەکی بەرچاو لەلایەن تورکیا لە ٢٠١٩ بەدواوە داگیرکراوە. چوار گوندیان، کە لەناوچەی هەڵەکانی سوریای دیموکراتە، ئەم هاوینە چەکەران. " تورکیا بردەوامە لە ئینجامدانی ئەوەی کە داعش دەستیپێکرد : لە ڕەگ و ریشە هەکەشانی ئاشووریەکان لەسەر خاکەکەیان و ڕژەهەاتی ناوەاست " نەبیل وردە تورکیا بەوە تەمەتبار دەکات، ئەو وایدەبینێت کە ئەمە دووبارەکردنەوەی کەمەکەوزیی ئاشووریە کە لەسەردەستی عوسمانییەکان لە (١٩١٥- ١٩١٨) ئینجامدرا. ئەمەش لە سوریا تەنها ١٢٠٠کەسی لە ئیتنیکی ئاشووری تێدا ماوە، لە کاتێکدا لە ساڵی ٢٠١١، بڕ لە سەرەتای دەسپێکردنی شەڕی ناوخۆی سووری، ٢٠٠٠٠ هاووڵاتی ئاشووری تێدا دەژیا.
زەربەیان بڕەو تاراوگە ڕێشتن دوای هەڕشکردنە سەر گوندەکانیان لەلایەن داعش لە ٢٠١٥. جەرج لازار تاکە کەسە لە تەل نەسرین مابێتەوە، گوندێک کە دەکەوێتە باشووری ڕێگای M4 . " کاتێکی زۆری ویست تا خانووەکەم دروست کرد، من نامەوێ دەستبەرداری بم و بچمە دەرەوەی وڵات دەستپانبکەمەوە. ئەڕە، خاکی ئاشوورییە و هەر هی ئەویش دەمێنێتەوە " ، پیاوە تەمەن ٦٠ ساڵانەکە ، کە پێشتر مامەستا بووە و لەگەڵ دایکی لەسەر زەویەکی بەپیت بە چاندنی گەنم و لەکە دەژی، قسەکانی ئاوا بەهەز و بەتوندی دەردەبڕێت. پیاوەکە دەبە مامەڵە لەگەڵ دراوسێیە تازەکانی بکات، ئاوارەکانی سەریکانی کە هاتوونەتە ناو خانووە بەجێهێڵدراوەکان. " ئەوان گوندەکە وێران دەکەن. ئەوان مەبیلیاتەکانی ناو خانووە چەکەکانیان برد، تەنانەت

کەبی کاربایی کەنیسکەش " ئەو زەر بە پەستی و تووڕییەوە ئەوە دەردەبڕێت.

پەناگەی سەرتایی

لە نیوەڕۆدا، زەنگی ئاگادارکردنەوەکە لێدەدرێت. دەنگی تورکی بەسەر ئاسمانی تەل تەمر دەسووڕێتەوە. " ئەوان زانیاری هەواگریی کەدەکەنەوە. هەر کاتێک جووڵەیەک هەبێت، سڤیل بێت یان سەربازیی، ئەوان لێیەدەن، بەشێوەیەکی هەڕەمەکیانە " ، نەبیل وەردە وا دەڵێت. سیخوڕەکان یارمەتیان دەدەن لە دیاریکردنی شوێنی شەقانانی هێزەکانی سوریای دیموکراتی و بنکە و بارەگاکانیان. " ئێمە خەمان بە دوور دەگرین لەوەی بە گروپ لە شوێنێک بچینە شوێنێکی تر. جل و بەرگ و ئوتومبێلەکانمان دەگۆڕین. بە ماتەسکیل دەچینە سەنگەرەکان، فەرماندە ئاشوورییەکە لە درێژەی قسەکانی ئاوا دەڵێت. لە دەردارا هەڤاڵان دەبوو شەهیدێک بەدرێژایی ڕێکردنی ٣ کیلەمەتر لەسەر ماتەسکیل هەبگرن بەرلەوەی بتوانن لەسەری بهێننە خوارەوە. "

" ئێمە شتی وەها دەکەین بە گرتنەبەری ڕێگای ئێستەم تاوەکو ڕۆژانە خواردن بگەیەنینە سەنگەری پێشەوە. ئێمە شەوازی خەمان هەیە بە دەست پێڕاگەیشتن بە ئەوە " ، ئارام حەننا ئەویشی وت. هەبوونی تونێلەکان نهێنییەکی ئاشکرایە بەبێ ئەوەی یەکتریی لە ئاگادار بکرێتەوە. لەنێو قوتابخانەیەکی تەل تەمر کە ئاوارەکانی لەخۆگرتووە، پیاوەکان کاری هەڵکەندن دەکەن، کارێک کە وادەکات بکرێنە ئامانج. " ئێمە لەسەرووی سەرمانەوە گومان لە دەنگی فڕۆکە بە فڕۆکەوانەکانە. لە تەل جومعە، کەسێکی سڤیل و کەسێکی سەربازیی کە لەگەڵ ئێمە لە هەڵکەندنی تونێلەکان کاریان دەکرد لایەن دەنگەوە کوژران " ، ئەحمەد حەمدوح وای وت، ئاوارەیەکی خەڵکی سەریکانی. ئەو کاتێک پەناگەیەکی سەرتایی دەدزێتەوە، لە دووری ٣ کیلەمەتر لە بەرەی پێشەوە، دەنگی شەڕ و پێکدادانەکان بەردەوام بەدوای کەوتووە.

" ئێمە تەقینەڕە، بەردومانەکان بە سەر گوندەکانی دەوروبەر بەردەوامن، بەتایبەتی لە شەودا. خانوو و بارەکان دەهەژێنێت " ، پیاوە ٤١ ساڵیەکە وای وت. ئەو چاوەڕێی شوێنێک دەکات لە کەمپێک دوور لە بەرەی شەڕ دەستی بکەوێت. لە کەتایی مانگی ئاب، ٨٠ خێزانی عەرەبی خەڵکی سەریکانی کە بە گوندەکانی ئاشوورییەکان ئاوارەبووبوون ئەوا ڕەوانەی کەمپی سەریکانی لە حەسەکە کران کە ٤٥ کم لە شارەکە بەئاراستەی باشووری دوورە. بە ئومێدی گەڕانەوە دەژین. " عوسمانییەکان دێیان داشت، عەبدولعەزیز محەمەد عیسا بە بەڵێنەوە وا دەڵێت، جوتیارێکی تەمەن ٧٢ ساڵان. تورکەکان بەر

بەرە بەشێک لە خاکی سوریا بە هی خۆیان دەلکێنن. ئەمە رێگەیان پێ نادەین ئەوە بکەن : رۆژێک دێت ئەمە بەدیداری خاکەکەمان شاد دەبینەوە".

سەرچاوە : https://www.lemonde.fr/international/article/2022/09/25/la-guerre-a-bas-bruit-de-la-turquie-contre-le-kurdistan-syrien_6143105_3210.html

---

زنجیرە وتاری نووسین بەرەو نووسین-٤.. سەردار جاف

چۆن دەست بە نووسین بکەم

ئەستا تۆ خاوەن کتێبخانەیەکی هەزارانەی وەک کتێبی پۆ بایخن کە تا ئێندازەیەک لە ناو دەست و هاوڕێ و یارانت ئیرەییت پێدەبردرێت، ئەو ئیرەییە پێبردنە لە خۆا سەرچاوەی نەگرتووە، ئەو دەمودووەی کە لە نەوان تۆ و ئەواندا لەو ماوەی پێکەوە بوونەدا خوڕاوە، دەرئەنجام دروست بوونی پاشخانی مەعریفیت لای ئەوان ئاشکرا بووە، هەبەت بە دروست بوونی ئەو باکگراونە هەم هەزی خۆت و هەمیش رێنمایی خۆکی بە ئەزموون و هەمیش لە رێی ئەو دونیا بەرفراوانەی ئینتەرنێت تەماست لە تەک ئەو کتێبخانە ئەلکترۆنیانەیش پەیدا کردووە، هەست دەکەیت زەر زەرت خوێندنەوە و بەهرەیەکی نووسینت هەیە، دیدگا و بۆچوونی تایبەت بە خۆ هەیە، لەت دەژێت و گەرەکتە دەریببڕیت، کەچی شەوازی دەربڕینەکە نازانیت چۆن بێت، تا ئێندازەیەک لە رێی خوێندنەوەی ئەو هەموو کتێب و نووسینە ئەدەبییانەوە، بەرکوەکت لە نووسین بەر دید کەوتووە،((نووسین پرۆسیییکی سەخت و دژوارە، خۆی لە خۆیدا توانا و بەهرەیەکە لە وەناکردنی بیرکەکان لە رێگەی پیت و وشەوە و رستەی رێکخراو و راستەوە وەنای تەواوی بە دەستەوە بدەیت، بە شەوازی جێراوجێری مەودا و قووڵایی و دەربڕین لە گەڵ خستنەووی ئەو بیرکانە بە رووونی و چارەسەرکردنی بەدوای یەک پاشان پێداچوونەوەی بیرکەکان و

ڕەکخستنیان بۆ جۆرێک زیاتر بەنی دیسپلینی و بیرکردنەوەی لێ بێت))
(١)
ئەوەمان بۆ ساغ دەبێتەوە کە نووسین پرسیەکی زۆر زەحمەتە و بۆ سانایی مرۆ ناتوانێ خۆی لە قۆڕی بدات، هەمیشە دەبێ پێنج لایەنی سەرەکی لە نووسینەکانت لە بەر چاو بگریت، کە ئەمانەن ((بۆ دەنووسم ، بۆ کێ دەنووسم ، چی دەنووسم ، چۆن دەنووسم، ڕەکستنی دۆق)) ئەمانە ئەو خاڵانەن پێویستە ئەو کەسەی تازە دەست بە نووسین دەکات لەم خاڵانە بکۆڵێتەوە، پاشان بیر و بۆچوونەکانی لە جۆری نووسینەکەی بخاتە ڕوو.
هەر لەم ڕوانگەیەوە دەخزێینە نێو پرسەکانی نووسین من نامەوێ کارەکتەران لە قورس بکەم، وەلێ خاستر لەوە بە تەواوی ئاشنا ببن نەک هەڵەمەکیانە و بە پێ پێتی بکەونە نێو لایەنێکی ئەدەبی لە دادەدا تووشی ئیفلیج بوون دەبن، زۆرمان دی و بیست هاتن و خۆیان ڕانەگرت و وەک شەرە بۆفرینە توانەوە، پرسەکان ئەمانەن؛ پلاندانان ئەمە سەرەتایە و نووسەر پێویستە بە جوانی بیری لێبکاتەوە، ئەم بیرکردنەوەیش وا دەکات کە ئەم پرسیە بە قەناغی بەر لە نووسین هەژمار بکرێت. پاشان پرسەی نووسین یاخود وەرگەڕان دێتە ئاراوە، نووسەر لەوەدا دەبێ تەواوی بیری خۆی لێو خاڵەدا کە بکاتەوە کە چۆن ئەو بیرکانەی بۆی هاتووە بۆ ژانرێکی دیاریکراو ئەوا لە یەکەیەکی یەکانگیری ژانر بۆ کۆنکریتی لە قاڵبیان بدات و تەکمە بێت، کە لەم نووسینە تەواو بوویت ئەوا پرسەی سێیەم دەست پێدەکات کە ئەویش پرسەی پێداچونەوەی ئەو دەقە نووسراوەیە، لەوەدا هەوڵ بدە هەمان کات پەیدا نەچیتەوە، چونکە هزرت تەنها لای ئەو جۆرە نووسینەیە هەوڵ بدە دوای یەک دوو ڕۆژ بۆ دەقەکەدا بچیتەوە ئەو دەم جوانتر بۆدەر دەکەوێت کە ئێستاتیکایش بشکۆ لە جوانووسی، قەناغی چوارەم پرسەی هەڵچن و پاکتاو نووسینە کە پێشتر و لە پرسەی نووسین و وەرگێڕانداچ ڕێشنووسەکت نووسیوە و لەوەدا پاکنووس و هەڵەبەی تەواویان دەست پێدەکەی هەتاوەکو بۆ پرسەی پێنجەم ئامادە دەبێت ئەویش بۆاوکردنەوەیە، بۆاوکردنەوە لە قەناغەکانی سەرەتای نووسیندا سەختترین و دژوارترین قۆناغ و پرسەیە، دەبێ ئەو نووسەرە خۆی بۆ ئەوە ئامادە بکات ڕووبەڕووی سەرزەنشت و سینەوە ببێتەوە، بۆیە پرسەکانی پێشوو ماهیەتی ئەم پرسەیە بۆ جوانی دەردەخات.
خاڵەکی زۆر زۆر گرینگ بۆ نووسین زمانە بایەخدان بۆ زمان چونکە هەر یەک لە (شیعر، پەخشان، چیرۆک، ڕۆژنامە) زمانی جیاواز بۆ خۆیان هەیە، بۆ ئاشنابوون بۆ زمانیش گرنگە هەر لە سەرەتای خوێندنەوەت گرینگی بۆ فەرهەنگی زمان بدەیت، لە هەموو کایەکانی

ژیان ئاشنایەتی پەیدا بکەیت، کە فەرهەنگ دەبەتە هاریکارەکی باشت، وەک ناو چەن ناسنامەی کەسایەتیتە زمانیش نیشاندەری ئاستی ئاشنایەتیتە بە بواری ئەدەب، لە ئەدەب بە هەموو لایەنەکانییەوە زمانەکی جوانی گرەک، هەر کە نووسینت دەست پەکرد یەکەمین بیرکردنەوە لە هزرتدا ئەویە بیر لەوە بکەوە کە تەی نووسەر پەیام و چەمکە دەگەیەنیت بە خوەنەر، ئەمە نموونەیەکە پەی دەوترەت ((نموونەی وارن)) ٢. کە لە رووی زمانەوە نەتوانی مەبەستەکەت وەک چەمک و جووانەنووسین وەک سەرنج راکەشانی، بگەیەنیت، کەواتە هیچت نەکردووە و سەرکەوتوو نەبووی و نابیت لەوەی بە دەستی بهەنیت ئەویش گەیشتن بە ئاستەکی بالای نووسەر، یەکەمین هەنگاویشە کە زووبەزوو دەپوکەیتەوە و ناتوانی خە بگریت، لەم حالەتەدا چی بکەین باشە بە ئەوەی زمانەکی جوانی نووسینمان هەبەت، بە زمانی ئەم ژانرەی کە هەمبژاردووە، زمانی ئەدەب پەویستی بە خوەندنەوەی چەی شیعری تەواوی شآعیرەکان هەیە بە کلاسیک و نوەخوازەوە، هەمن موکریانی بە ترەپک وەربگرین هەرگیز لە زمانەکەی تەر نابین، بەڵای بەندە بە شەوەزاری کرمانجە خواروو پەنا بە دەڤەری موکریان ببەین، زمانەکی پاک و رەوان، ئەمەیش بەو مانایە نایەت کە دەڤەرە جیاوازەکانی دیکە پشتگوە بخرەت، نەخەر زەرجار وا رەکدەکەوەت تەهەکەشکردن لە گەڵ کرمانجی سەروو دەڤەکان هەم جوان دەکا هەم خوەنەریش سەرقاڵ دەکا بە گەڵان بە دووی واتا و شرۆڤەکاری لە نووسینەکان، کەمەک وەرگرتن لە فەرهەنگەکان، نووسەر نابە و ناکرە فەرهەنگی هەمەچەشنی زاراوەی نەبەت، فەرهەنگی کوردی – کوردی سەرەتایەکی زەر گرینگە، تە کە شارەزای تەواوی زمانی خەت نەبیت، بەکام بیرکردنەوەوە لە دەڤەکانتدا دەدوەی کەواتە لە گەڵ ئەوەی دەست بە نووسین دەکەی فەرهەنگی کوردی – کوردی لە پەشینەی کارە بەراییەکانت بە، ئەگەر دەتەوە جوان بنووسیت.

ئەو سەرچاوانەی سوودم لەوەرگرتوون؛

١ – عصر ، حسني عبدالباری ١٩٩٤ الأتجاهات الحديثة لتدريس اللغة العربية في المرحلتين الأعدادية والثانوية. الأسكندرية / المكتب العربي الحديث للطباعة والنشر .
٢ – بنی یاسین ، محمد فوزی(٢٠٠٨) القراءة والكتابة بين النظرية و التطبيق ، عمان: دار المسيرة .

ناسیۆنالیزمی مۆدێرن و مەترسیدارو بۆ مرۆڤایەتی چییە؟.. حەمید تەقوایی وەڵامدەرەوە!

دیمانەی سیاوەشی شەهابی لەگەڵ حەمید تەقوایی
وەرگێڕانی بۆ کوردی:کاوە عومەر
ئێلوولی ۲۰۱۳

ناسیۆنالیزمی مۆدێرن و مەترسیدارو بۆ مرۆڤایەتی چییە؟ باس لەوە کراوە کە ناسیۆنالیزم جیاوازی هەیە لەگەڵ ئایدیۆلۆژیای ئایینگەرا. ئایا ئەوە وایە؟ ئایا دەکرێت ئایدیۆلۆژیای ئایینگەرا نەبێت بەڵکو ناسیۆنالیست بێت یان نیشتمانپەرست؟

حەمید تەقوای: ناسیۆنالیزم جیاوازە لە ئایدیۆلۆژیای ئایینگەرا، بەڵام ئەم دووانە سەربەخۆ نین لە یەکتر. هەردوو ئایدیۆلۆژیاکە هێزی ناسیۆنالیستی بەهێزیان هەیە و ناسیۆنالیستەکان هێزی ئایینگەرستیان هەیە. شانازیکردن بە باوباپیران و ئەژدادو ئابادو (کە بە بۆچوونی ناسیۆنالیستەکان هەمیشە شانازین و مایەی شانازین!) بناغەی هەر جۆرە ناسیۆنالیزمێکە (لە میانەڕەوە بۆ تووندڕەو) و ئەم شانازیکردنە بە نەسەبنامەش هەمان ئایینگەرایە. ناسیۆنالیستەکانی بەریتانی و ئەمریکی بە باپیرە ئەنگلۆساکسۆنەکانیان ناودەبەن، ناسیۆنالیزمی ئێرانی بە باپیرانی ئاریایان ناودەبات و ئەوی دیکەشیان بە باپیرانی ئیسماعیلی ناودەبات. یەکێکیان بە زەلیلکردنی ئایینگەزی عەرەب (عەرەبی بزن مژخۆر و هتد) باپادەستی خۆی نیشان دەدات، ئەوی دیکەیان بە زەلیلکردنی تورک و ئایشپەستەکان، یان وەک لە وەتانی سکاندیناڤیا پێی دەوترێت "سەر ئێش". ئەم ئایینگەرایەتی و خۆپەرستییە بۆشکی دانەبڕاوە لە هەر جۆرە ناسیۆنالیزمێک. ئایینگەزی هاوبەش لە پاڵ زمان و خاك و مێژوو و زمان و نەریت، بەپێی پێناسەکە، بناغەی نەتەوە و نەتەوایەتین. وەک ئەم ئایینگەزە هاوبەش و نەسەبنامە هاوبەشە، بگومان ئەفسانەیەکە کە پێکەوە تواوەتەوە بە ئەوی بنەمایەک بە ناسیۆنالیزم دابین بکات. هەر لەو چاوپێکەوتنەدا "ناسیۆنالیزمی تووندڕەوەدا باسم لەوە کرد کە درەختی بنەمایی(شەجەرەی خێزان)ی ناسیۆنالیستێکی ئێرانی هەمیشە بە کوروش و داریوش دەگاتەوە نەک بە دەیان ئیمپراتۆر و خان و پاشا و فەرمانڕەوای تری عەرەب و تورک و مۆغۆل کە تێیدا بوون ئەم وڵاتە بە ماوەیەکی زۆر، ئەوان فەرمانڕەوای خاک بوون و

لەگەڵ خەڵک و هێز و خوێنکانیان لەم جوگرافیا سیاسیەدا دژیان کە ئەمڕۆ پێی دەڵێین ئێران. ئاری و فارسی بوون، یان بە زاراوەیەکی وردتر، دروستکردنی مێژوو و مێژووی خوێن-ڕەگەز بخە، پێکهاتەیەکی گرنگی ئێرانیبوونە. تەنانەت لە نێو "هاوڵاتیە" فارسکانیاندا، خەبەزل زانن. ئەمانە خاوەن ماڵن و ئەوانی تریش " پاسەوانی بە پەرەشی سنور "ن! لە نێو هەموو گەلانی تردا کەم تا زۆر هەمان ڕەگەزپەرستی خوێن-ڕەگەز هەیە.
سیاوەش شەهابی: لە چاوپێکەوتنێکی پێشوودا وتت کە ناسیۆنالیزمی ئەمڕۆ ئەو کارە دەکات کە ئایین و کڵێسە لە سەدەکانی ناوەڕاستدا کردیان. مەبەستت چییە؟ ئێرکی ناسیۆنالیزم لە ڕابردوودا چی بووە کە ئەمڕۆ جیاواز بووە؟
حەمید تەقوایی: ماناکەی ڕوونە. مانای ئەم بڕاوردکردنە ئەوەیە کە هەمان ئەو ڕۆڵەی کە ئایین لە سەدەکانی ناوەڕاستدا لە پاراستنی ستەمکاری فیوداڵیدا بینیویەتی، ئەمڕۆ ناسیۆنالیزم لە پاراستنی ستەم و تاڵانکاری سەرمایەداریدا دەیگێڕێت. باسکە لەسەر ڕابردووی ناسیۆنالیزم نییە. ناسیۆنالیزم بە مانا مۆدێرنەکەیەوە لەگەڵ دروستبوونی دەوڵەت-نەتەوە لە چەند سالی ڕابردوودا (بە بڕاورد لەگەڵ شەشسەد پێشسازیەکان و سەرهەڵدانی چینی سەرمایەداری) سەری هەڵداوە و بۆتە ئایدیۆلۆژیای باڵادەستی حکومەت و کەمەڵگاکان. لە سەدەکانی ناوەڕاستدا ناسیونالیزم بە مانا مۆدێرنەکەی بوونی نەبووە و پەیوەندیی نەتەوەیی یان وڵات و دەمارگیری ئایینکی تەواو پڕاوڕزی هەبووە بە بڕاورد لەگەڵ ڕەخنە و پەیوەندییە ئایینی و نەتەوەیی و خێڵەکییەکان (دەستوپێوەندی ماڵە فیداییەکان). بۆیە ڕابردووی ناسیۆنالیزم لە ڕۆژی ئەمڕۆیدا جێگەیەکی ئەوتۆی نییە. بنەمای ماددی ناسیۆنالیزم، وەک لە چاوپێکەوتنی پێشوودا ئاماژەم پێکرد، دروستبوونی وڵاتێک بە واتای قەرخکردنی بازاڕی کار و کاڵا و چالاکی کڕینکڕبوون و سووڕانەوەی سەرمایە بە سەرمایەدارەکان (چینی دەسەڵاتدار) لە هەر وڵاتێکدا لە کەبەکێدا لەگەڵ ئەوانی دیکەدا وڵاتەکان. ئێرکی ناسیۆنالیزم بە چینە دەسەڵاتدارەکان لە بنەڕەتدا ئەوەیە کە بەرژەوەندییەکانی کەمینەی سەرمایەداری دەسەڵاتدار بگۆڕێت بە بەرژەوەندی نەتەوەیی و ئیرادەی هەموو خەڵک ، هێرۆهەا داپۆشینی هەڵاواردن و نادادپەروەریی گەورە چینایەتیەکان لە ژێر ئاڵای یەکێتی نەتەوەیی و شانازیی نەتەوەیی و نەتەوەیی ڕەزڵنان. فیوداڵەکان خەڵکیان بە ئایینی خۆیاوی و گوڕایی و ملکەچی دەهێشتەوە و سەرمایەدارەکانیش بە ناسیۆنالیزم و خاک و ناسیۆنالیزم دەهان هەڵنەوە.
بگومان لە سەردەمی ئەمەدا تا ئێستاش ئایین بە پاساودانەوەی

هەژاری و بێ یاسایی بەکاردەهێنرێت (کۆماری ئیسلامی نموونەیەکی دیارە)، بەڵام ناسیۆنالیزم رۆڵی یەکەم دەگێڕێت. وەک نموونەیەک، جیاکردنەوەی ئایین لە دەوڵەت و عەلمانیەت لە زۆرێک لە کۆمەڵگاکاندا وەک بەهایەکی ئەرێنی و پێشکەوتنخواز ناسێنراوە، بەڵام لە هەموو وڵاتاندا، بەبێ جیاوازی، ناسیۆنالیزم و حەزکردن بە وڵات و مێژوو و زمانی خۆی بەسەر "بگانەکان"دا " و " "بگانە" بە تەواوی پەسەند و قبووڵکراوە و تەنانەت پێچەوانەکەی – واتە یەکسانکردنی میللەتی خۆت لەگەڵ باقی خەڵکی جیهان – بە سەرزەنشت ونا ئەخلاقی دادەنرێت. مارکس دەڵێت ئایدیۆلۆژیای بااڵدەستی کۆمەڵگایەک ئایدیۆلۆژیای چینی دەسەاڵتداری ئەو وڵاتەیە. وە ناسیۆنالیزم نموونەیەکی ووونی ئەم ڕاستییەیە.

سیاوەش شەهابی: ئەوە وتتان باوەڕ بوون بە مافی مرۆڤی جۆری "کەشێکی کەبیر" هەوڵێکی سیاسیشە بۆ بەهەزکردن و پاڵنانی ناسیۆنالیزمی ئێرانی و ئاریانیزم و پاشایەتی لە کۆمەڵگادا. بەڵام کەسانێک هەن دژن ئەم کاری ئەمەیە تەنیا بۆ نیشاندانی کولتوری بەرزی گەلی ئێرانە و ئەمە گەلی ئاشتیخواز و خۆبەخش بووین و نە باوەڕمان بە پاشا هەیە و نە بە ناسیونالیزم. وەاڵمت چییە بۆ ئەم پەڵە؟ ئایا نابێت خەڵک شانازی بەو ڕاستییەوە بکەن کە یەکێک لە پاشاکانی ڕابردوو بە پێچەوانەی پاشاکانی پێش خۆیەوە بە نموونە ئازادی ئایینی لە بابل دروست کردووە؟ ڕات چییە لەسەر ڕەزگرتن لە کەسایەتییە مێژوویەکان بە نمایشکەیان، وەک سەعدی و حافز، یان سەتارخان و باقرخان؟ ئایا ئەم کردارانە بۆ بەهەزکردنی ناسیۆنالیزم؟ کەمەنیزمی کرێکاری چۆن ماملە لەگەڵ ئەم پرسەدا دەکات؟

حەمید تەقوایی: حسابی کەشێ جیایە لە حافز و سەعدی و ستار خان. کوروش ئیمپراتۆرێکی فەتحکەر بوو، هیچ ئیمپراتۆرێتێک، هەرچەندە میهرەبان و دە ناسک بێت، بە شێوە و کوشتن و ستەمکاری خەڵکی وڵاتەکەی خۆی و دانیشتوانی پیشکانی دیکە، بە تایبەت ئیستغلالکردنی دەندانەی کێلەکان، کە بوون لەو قەناغەدا بە مرۆڤ هەژمار نەکراوە، نەیتوانی بگاتە دەسەاتی ئەوە و نەیتوانی تەختەکەی بپارێزێت. ئەمش هەموو ئیمپراتۆر و پاشا و فەرمانەواکان دەگرێتەوە بە درێژایی مێژوو. لە لایەکی دیکەوە لە مێژووی هەموو کۆمەڵگایەکدا کەسانێک هەن کە ئاڵاهەڵگری ناڕەزایەتی بەرامبەر بە سیستەمی ستەمکار و تاڵانچیی دەسەاتدارەکان بوون، یان ڕێیان هەبووە لە گۆشەکردنی شیعر، زانست، ئەدەب، و هونەر. سپارتاکەس، سەتارخان، سوکرات، حافز، گەتە، خەیام، پاستور، بیتهۆڤن و چە گیڤارا لەم پەڵەن.

ئەگەر بەڕاستی کەسێک بیەوێت شانازی بە کولتوری بەرزە و شانازی بکات، ئەوا لەم پەلەدا نمونەی خەڵدەبژێرێت نەک لە ناو فەرمانڕەوا و خانەدانی پاشا و ئیمپراتۆرەکاندا. کەسێک کە بەدوای خەبەخشی و ئاشتیخوازی و کولتوری باڵادا دەگەڕێت لە مێژووی کۆندا بەدەنیایی‌ەوە دەبێ بگاتە سپارتاکۆس نەک قەیسەر! بەڵام دوای ئەم ژمارەیەی کورش پەداگری چییە بە نیشاندانی ئاشتی و خەبەخشی و بەدەستهێنانی شارەفی نێتەوەیی؟! پەداگری لەسەر مرۆڤدۆستی ناسیۆنالیزم چییە؟

ئەوان دەیانویست ئیسلام بکەنە مەدەرن و بیری جیاواز و "پرۆتستانت" بکەن و سەرکەوتوو نەبوون، ئێستا بەڕواڵەت نەرمی "ناسیۆنالیزمی بیری جیاواز"ە! ئەگەر کەسێک خۆ لەسەر پەڕاوێکانی نەبێت، لەژێر ناوی خودیئینسان وئینسانیەتدا بەرگری لە مرۆڤ و ئینسانیەتدا دەکات. پەویست بەم ئاڵقەی ناوەندە ناکات. کەسێک کە لەمرۆڤدۆستیەوە دەست پێ بکات ناگاتە هاونیشتمانی، دەگاتە هاوجەرگی؛ ناگاتە ناسیۆنالیزم، بەڵکو دەگات بە ئینتەرناسیۆنالیزم. بەڵای من دامودەزگاکانی وەک دکتۆری بە سنوور یان پارێزەری بە سنوور زۆر لە یەکخراوە نێتەوەیی و نیشتمانپەروەرە ئەنگاوەڕێنگەکان نزیکترن کە بانگەشەی خزمەتکردنی هاونیشتمانیێ پڕشکان دەکەن! بەڵام بگومان واقیعەکە ئەوەیە کە ئەملە بەرزکردنەوەی کێشەکە لەوەدا نییە کە هەندێك کەس بەهۆی خۆشویستی بە مرۆڤایەتی و مافی مرۆڤەوە کۆڕ بوون! خاڵی دەستپێک ناسیۆنالیزمە و مەبەست و ئامانج لە بنەڕەتدا ئەران و ئەرانیبوونە. یەزگرتن لە کێشە یەزگرتن لە خەبەخشی و خەرخوازی نییە، بەڵکو دروستکردنی تەمارکی نێتەوەیی-نیشتمانپەروەری و مێژووییە بە ئەو گەلەی کە چەندین سەدە لەژێر چەقۆی پاشا و ئیمپراتۆرەکاندا کێشراون. ئەمە بەشکە لە هەوڵە ناسیۆنالیستەکان بە ئەوەی هەموو خەڵک، فەرمانڕەوا، مەحکوم، ستەمکار، ستەم لێکراو، سەرکوتکەرو، سەرکوتلکراو، یەکگرتوو و یەکسان و بەیەک ئاراستەدا لەژێر ناونیشانی "نێتەوەی سەربەرز" دەربکەون هەر وەک وتم بەرژەوەندی کەمینەیەکی مفتەخۆری دەسەڵاتدار لە جەگەی بەرژەوەندییەکانی هەموو کەمگا دابنێن. بەکارهێنانی راستەقینەی تیۆری زانستی کارش وەک باوکی مافی مرۆڤ، تەنانەت ئەگەر نیەتێکی باشیش لە پشت ئەم بیرکەیە هەبێت، جگە لەمە هیچی تر نییە!

سیاوەش شەهابی: یەکێک لەو تاکتیکانەی کە کەماری ئیسلامی لە وروژاندنی هەستی نێتەوەپەرستیدا بەکاری هێناوە، باس لە پشکۆتنی پیشەسازی و تەکنەلۆژیای ناوخێیی بووە و ئەمە وابەستەی بگانە

نین. ناسیۆنالیستەکان نزیکەی هەمان هەڵوێست دووبارە دەکەنەوە. ئای ئەو چییە لەسەر ئەم پیشەسازی و تەکنەلۆجیایە نیشتمانییە و وابەستەنەبوون بە وڵاتانی دیکە؟ لە بنەڕەتدا، لە جیهانێکدا کە بەرەو جیهانگیری هەنگاو دەنێت، تا چەند ئەم جۆرە لێدوانانە ڕاستن و ناتوانێت حکومەتێک وابەستەی وڵاتانی دیکە نەبێت، وەک ئەوەی دەڵێت؟

حەمید تەقوایی: لە دنیای ئەمڕۆدا تەکنەلۆجیا لە هیچ وڵاتێکدا ناوخۆیی نییە، نە پرسەی بەرهەمهێنان، تەنانەت پرسەی سووڕانەوە و کەمکەبوونی سەرمایە. تەنانەت کەماری ئیسلامیش لەوە تێگەیشتووە کە بە شکاندنی ئەو بنبەست و قەیرانە ئابووریەی کە مامۆستای لێگەڕدا دەکرد و لە ئاستێکی ئاسایيدا دەست بە چارەی بەرهەمهێنان بکات، دەبێ مەدلی نەودەوڵەتیی بانکی نەودەوڵەتی جێبەجێ بکات. پلانی نەشتەرگەری ئابووری ئەحمەدی نژاد لەسەر ئەو دامەزراوە. بەڵام کەماری ئیسلامی و چینی دەسەڵاتدار بگشتی بە هەر شێوەیەك ئابووری خۆی دەسوڕێنێتەوە، لە ڕوانگەی کرێکاران و کۆی جەماوەری بەبەشەوە پاڵیان بە خوار هەڵەی هەژاریەوە ناوە (واتە بەپێی ئاماری خودی حکومەت، زیاتر . لە سەدا هەشتای خەڵکی ئێران)، گرنگ نییە کە و بە چ جۆرە تەکنەلۆژیایەک.ومتمانەی لە کام بانک لە ئێران یان جیهان بە سەرمایەی قەرزەوە دەچەوسێنێتەوە، کرێکاران و جەماوەری خەڵکی بەبەش دەیانەوێت ئەم هەژاری و نەهامەتی و بێکاری و چەوسانەوەیان بتەواوەتی کۆتای بێت. لە جیهانی ئەمڕۆدا بە ئابووری سەربەخۆ مومکین نییە، بەڵام ئێگەر بکرایە، جگە لە چەوساندنەوەی زیاتر و نادادپەروەرییەکی تووندتر و دڕندانەتر هیچ مانایەکی دیکەی بە کرێکار نەدەبوو. ئەو سەرمایەیەی کە دەیەوێت لە ئێران- و لە هەموو وڵاتێکی جیهاندا- تەنیا بە پشت بەستن بە سەرچاوە ناوخۆییەکانی خۆی بەرهەم بهێنێت و کەمکە بکات، دەبێت لە پێت لێگەڕدنی کرێکاران تووندتر بکات و ئەم "بەرهەمهێنانی نەتەوەیی سەربەخۆیە" ئێگەر بتوانرێت، هیچ سودێکی بە کرێکاران و زەحمەتکێشان نییە.

سیاوەش شەهابی: لێرەدا دەمەوێت دوو پرسیار بکەم کە لە گفتوگۆیەکدا وروژێنران. فاکتەری یەکگرتنەوەی نەتەوەیەک (کە لە نەتەوە و مەیلی جیاوازی ئایینی و سیاسی پێکهاتووە) لە چوارچێوەی سنووری تایبەتکانی وڵاتێکدا دەتوانێت چی بێت؟ ئێگەر نیشتیمانپەرستی و نیشتمانپەروەری نەبێت، ئەوا ئەو فاکتەرە پانتایەرە چییە کە پانتایەرکە بە بەرگریکردن خەڵک لەخۆی لە دژە مترسیدارەکانی وەک دەستدرێژی و شەڕانگێزی وڵاتێکی بیانیدا؟

حەمید تەقوایی: پێش هەموو شتێک دەبێ بگوترێ لە مەقولاتی وەک

یەکێتی نەتەوەیی و یەکێتی نەتەوەیی، ڕاستی و واقیعێک لە ئارادا نییە. ئەمانە ئەو چەمکانن کە چینی دەسەڵاتدار دروستیان کردوە بۆ پەردەپۆشکردنی ئەو جیاوازی و هەڵاوردنە گەورە ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتیەی کە لە هەموو کۆمەڵگاکاندا لە نێوان سەرمایەدار و کرێکاردا هەیە و لە ئاستێکی گەورەتردا لە نێوان کۆمایەتی دەسەڵاتداری ئیمتیازدار و جەماوەری گەورەی خەڵکەکەدا. چ جارێ یەکێیزیێک لە نێوان کەسانی وەک ئەفسەنجانی و مەحسولی و خامنەیی و ئایەتوڵڵا ملیاردەرەکانی تردا هەیە لەگەڵ کرێکارێک کە تا نان پەیدا دەکات ئاوی نیە ١/٣ی هەڵی هەژاریەکەش موچەکەی خەی شەش مانگ شەش مانگیش نادات ئەبەت چ یەکێتیەک دەتوانێت لەم نێوەدا بونی هەبێت؟ یان لە نێوان ئەو کرێکارە ئەمریکییەی کانیکان کە هەفتەی ڕابردوو لە ژێر داروپەردووەدا لە ڤەرجینیا نژرابون لەگەڵ کەسانی وەک ئەکفەلەر و فەرد و بیل گەیتسدا؟

بەپێی ئامارە فەرمییەکانی کەمەڵگەی ئەمریکی، لە سەدا ٩٠ی سەروەت و سامانی ئەو کەمەڵگایە لە دەستی ١%ی خەڵکەدایە. ئەمەش یەک لە سەدی سەرمایەدارە فرە ملیاردەرەکانە کە پێشتر هەمان لە سەدا ٩٠ی سامانی ئەفسانەییان کڵکە کردووە. خەسەڵەتی کەمەڵگای ئەمریکی ئەم دابەشکاری و جیاکارییە گەورەیە، نەک یەکێیزی و یەکێیزی نەتەوەیی ئەم دوو جەمسەرە کەمایەتییە دژبەیەک. لە هەموو وڵاتە سەرمایەدارەکان و لە کەماری ئیسلامی ئێراندا ئەم دوو جەمسەرە هەژاری و سامانە ووبەووی یەک دەبنەوە. بە تایبەت لە کەماری ئیسلامیدا ئەم جیاوازی و هەڵاوردنە گەورەیە بەربڵاوە. کەمینەیەکی کەم کە ئایەتوڵڵاکان و ئاغاکانیان سەرکایەتی دەکەن، بە دەلار و یەرە ملیاردەرن و زێرینەی ڕەهای خەڵکیش لەگەڵ هەژاری و نەهامەتیدا خەبات دەکەن. یەکەتی نەتەوەیی درێژەی کەمینەیەکی گەورەیە بە داپشینی ئەم ڕاستییە. بە ئەوەی لە سەردەمی ئاشتیدا لە ژێر ناونیشانی پیلانگێڕی لەلایەن بێگانە و دوژمنانی نەتەوەیی و دەستوەردانی دەرەکی (ئەوەی کەماری ئیسلامی لە دە مانگی ڕابردووەدا کردی) و لە کاتێک جەنگدا، کاتێک چینە دەسەڵاتدارەکانی وڵاتان بە مسۆگەرکردنی ئامانج بەرژەوەندییە سیاسی و ئابووریەکانی خۆیان دادەنێن، بە هاندانی میللی و نیشتمانپەروەرانە جەماوەری خەڵکی کرێکار دەکەنە گۆشتی بەردرم تۆپ (ئەوەی لە کاتی شەڕی ئێران و عێراقدا کردیان). لایەنی تەواوکەری ئەم فریوانەی "یەکێیزی نەتەوەیی" دوژمن داتاشینی "دەرەکی" و "بێگانەکان"ە.

خەڵکی وڵاتان لەگەڵ یەکتر دوژمن نین، جەماوەری خەڵکی زەحمەتکەش لە شەڕدا نین لەگەڵ یەکتر. شەڕ و دوژمنایەتی "نەتەوەیی" لە ڕاستیدا شەڕی نێوان چینە دەسەڵاتدارەکانە (لە سەردەمی ئەمەدا

سەرمایەدارەکان) بە دەستبەرکردنی بژێوی ئەندێشەکانی خۆیان. لە سەد ساڵی ڕابردوودا دوو جەنگی جیهانی و سەدان شۆڕشی ناوچەیی ڕوویانداوە، کە هەموویان جگە لە بڕێکەوتنی بژێوی ئەندێشەکانی چینی سەرمایەداری لە وڵاتانی شۆڕشدا هیچی دیکە نەبووە. پیرۆزیەکانی "نەتەوەیی و نیشتمانپەروەری" لە کاتی شۆڕشدا، هەروەها لە کاتی ئاشتیدا، بۆرگێکە بە دانانی بژێوی ئەندێشەکانی کەمینەیەکی مفتەخۆر لە جیاتی بژێوی ئەندێشەکانی هەموو خەڵک.

لە کاتی ئاشتیدا لەگەڵ هەڵبوونەوەی ناسیۆنالیزمدا خەڵک بە ملکەچ و گوێڕایەڵی دەهێنرێن، نارەزایەتی و خۆپیشاندانی جەماوەری دژ بە حکومەت لە ژێر ناوی پیلانگێڕی بێگانەدا سەرکوت دەکرێن و لە کاتی شۆڕشدا بە شمشاڵی ناسیۆنالیزم جەماوەر دەنەرن بە بەرەکان و بەکوشتیان ئەدەن بە دەستبەرکردنی بژێوی ئەندێشەکانی خۆیان. ئەم تەواوی ئەرکی ناسیۆنالیزمە لە شۆڕش و ئاشتیدا، سەپاندنی پاساوەکانی بۆرگریکردن خەڵک لەخۆی لە "کاتی نالەبارەکانی وەک دەستدرێژیی وڵاتێکی بێگانە"، پۆیستە بگوترێ کە کۆشەی تووند و بەردەوام و هەمیشەیی خەڵک ، بە تایبەت لە دەسەاتە دیکتاتۆرەکانی وەک کەماری ئیسلامیدا، بۆرگریکردنە لە خەڵ لە بەرامبەر هێزاری و بێکاری.و بە یاسایی و زوڵم وچەوسانەوە و ستەمی لایەن حکومەتەوە نێک هەرشی دوژمنانی بیانی. هەزی بزوێنەری مرۆڤکان چیە؟

بۆرگریکردن لە ژیان و ئازادی و خۆشگوزەرانی و ماف و کەرامەت و بژێوی ژیانی خۆیان و هاومرۆڤکانیان. مرۆڤکان لە بەرامبەر دەستدرێژکاردا بۆرگری لە ژیان و مافی ئینسانیان دەکەن، بەاڵم ئەم هەزە دەستدرێژکارە حکومەتی "نیشتمانی" یان حکومەتی دەسەاتداری وڵاتێکی تربەت. مرۆڤکان پۆیستیان بە ناسیۆنالیزم و ئایین و ئەم جۆرە ئایدۆلۆژیا ژەهراوی و دابەشکەرانەیە نیە بۆ بۆرگریکردن لە خۆیان. بۆرگریکردن لە کەرامەتی مرۆڤ و خۆشگوزەرانی و ئازادی بەهێزترین و یەکخستنەوەترین (یەککرتن لەسەر ئاستی جیهان و نێک تەنها یەک وڵاتدا) هەزی بزوێنەری جەماوەری خەڵکە لە دژی هەر جۆرە چەوساندنەوە و شۆڕانگێزی و ستەمکارییەک.

سیاوەش شەهابی: ئەمەی کەمانیستە کرێکاریەکان تاوانبار دەکرێین بەوەی کە کاتێک باوەڕتان بە جیهان زێدی هەیە، بۆچی لە چوارچێوەی وڵاتی ئۆراندا شۆڕش دەکەن؟ بۆ لە وڵاتێکی دیاریکراودا لەسەر بنەمای بیری ئینتەرناسیۆنالیستی خەت شۆڕش ناکەیت. ئایا ئەم خەباتە لە چوارچێوەی ئۆراندا هەمان مەسەلەی ناسیۆنالیزم نیە کە دەبێت سەرتاشتێک بە وڵاتی خەت بکەڕ؟ وەاڵمت چیە؟

حەمید تەقوایی: لە ئاستێکی کەمایەتی و بنەڕەتیدا، بەمانایە و

بەمانایە کە بەپێی کرێکارانی کۆمۆنیست پێیان باشترە خۆیان وڵاتی خۆیان هەڵبژێرن. ئەوەندە بەمانایە کەسێک ئامۆژگاری جەماوەری کرێکارانی وڵاتێک دەکات کە بچێن بۆ شوێنێکی تر شۆڕش بکەن! کۆمۆنیزمی کرێکاری بزووتنەوەیەکی جیا نییە لە خەباتی ڕۆژانەی کرێکاران بۆ ڕزگارکردنی خۆیان و هەموو کۆمەڵگا لە هێژموونی سیاسی و ئابووریی چینی سەرمایەدار. ئەگەر ئەم خەباتانە شێوەی نیشتمانیان هەبێت، ئەمە هیچ پەیوەندییەکی بە ناسیۆنالیزمەوە نییە، بەڵام بەپێوونی لەبەر ئەوەیە کە دوژمنی کرێکاران و جەماوەری خەڵک، واتە چینی سەرمایەداری، سەرۆکی لە شێوەی ڕێکخستووە وڵاتان و لە شێوەی حکومەتە نیشتمانییەکان، و بەرنگاربوونەوەی زاڵبوونی ئەم چینە حەتمییە لە چوارچێوەی وڵاتدا پێکدێت و بەرەو پێشەوە دەڕوات. چینی کرێکار سەرتا دەبێت لەووی سیاسییەوە لە حکومەتە بەرژوازیەکان ڕزگاری بێت و هەر لەبەر ئەم هۆکارەش حیزبی چینی کرێکار، حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری، لەسەر ئاستی نەتەوەیی دروست دەبێت. کۆمۆنیستێک لەوانەیە لە هەر وڵاتێکدا شۆڕش بکات، بەڵام چینی کرێکار و حیزبە پێشەنگەکەی ئەم بژاردەیان نییە. بەرژوازی حکومەتی جیهانی نییە، حکومەتی نەتەوەیی هەیە، چینی کرێکاریش دەبێت سەرتا ماموەڵە لەگەڵ ئەم حکومەتە نەتەوەییانە بکات بۆ ئەوەی خۆی و تەواوی کۆمەڵگا ڕزگار بکات. کرێکاران دەبێ حکوومەتی ئەو وڵاتە بوخەنن کە تێیدا کار دەکەن و تێیدا دەژین. وە ئامانجی حیزبەکەمان جگە لەمە هیچی تر نییە.

سیاوەش شەهابی: با پرسیارێکی تری دووبارە و کۆن بکەم. ڕاتان چییە لەسەر سروودی نەتەوەیی و ئاڵای ئێران؟ سروودێک و ئاڵایەک کە لە پشبەکەی وەرزشی جیهانیدا دەژنرێت و بەرز دەکرێتەوە، بە نموونە. ئایا لەگەڵ ئەوەدایت کە بە نموونە سروودی نەتەوەیی یان سروودی ئێرانی (بە شیعری حوسێن گەڵە گوڵبەوە) بە کۆماری ئیسلامی ببێتە سروودی نەتەوەیی داهاتووی ئێران؟ بۆچی دەبێت وڵاتێک ئاڵا و سروودی نەتەوەیی هەبێت و بەڵای ئەوە ئەمانە چۆن دیاری بکرێن؟

حەمید تەقوایی: ئەمە کێشەمان نییە لەگەڵ سیمبول و هێماکانی وەک ئاڵا و گۆرانی، بەڵام ئەمانە بە نیشانەی زۆرێک لە کۆمەڵگا و وڵاتە جیاوازەکانی جیهان دەزانین (لە دەخێکدا کە زۆری بەسەر وڵاتدا دابەش دەبێت) و نەک هێمای نەتەوەیی یان نیشتمانی و ڕەگەزی. تا جیهان بەسەر وڵاتدا دابەش بێت، ئەم وڵاتانە ناو و نیشانە و هێمای تایبەت بە خۆیان دەبێت، بەڵام بە بۆای ئەمە ئەمانە نیشانەی کۆمەڵگا مرۆییەکانن کە بەسەر وڵاتاندا دابەش بوون، نەک نەتەوەیی و نیشتیمانی و مێژوویی و هتد. بەگومان ئەمە بە بەرژوازی (و کولتووری ناسیۆنالیستی کە حوکمڕانی کۆمەڵگاکان

دەکات) وانییە. لە ئایدۆلۆژیای ناسیۆنالیستیدا سروود و ئالا زۆر زیاتر لە نیشانە تایبەتمەندکانی کۆمەڵگەیەکی دیاریکراو. لە فەرهەنگی ناسیونالیزمدا سروود و ئالا، وەک ناوی نیشتمان، هەمای یەکێتی نەتەوەیی، شارەفی نەتەوەیی، بالادەستی نەتەوەیی، مۆزووی نەتەوەیی و پوختەیەکن لە هەموو ئەو دەمارگیر و خورافە نەتەوەییەی کە چینی دەسەڵاتدار بە پاراستنی خێی بالادەستی. بە چینی کرێکار، و جەماوەری خەڵک کە هیچ بەرژەوەندییەکیان لە ئیستغلالکردنی سەرمایەداریدا نییە، سروود و ئالا و هەما و نەمزەکانی تر دەبە پێچەوانەی دەرکەوتنی مرۆڤایەتی و خەباخشی و هەمان چارەنووسی هەموو خەڵکی جیهان بەت. لە کۆمەڵگای سۆسیالیستی کە ئەمە دەمانەوێت، خەڵک ئالا و سروودیەات دیاری دەکات، منیش بە دڵنیاییەوە دەتوانم بڵێم جەماوەری خەڵکی شریف و بۆئەمەک کە هیچ بەرژەوەندییەکیان بە شارەف و شانازیی نەتەوەیی نییە، لەسەر بنەمای پۆوەرکانی ئینسانی سروودکە هەدەبژێرن و نەک ستانداردی نەتەوەیی و نیشتیمانی، دەنگ بە ئالای دەخوازی خێیان دەدەن.
٣ئۆکتۆبەری ٢٠٢٢

ئابووری پرچ.. سەردار جاف

پاییز کە پرچی خۆی دەنێ
لەچکی تۆ
بەدەم ڕەشەبای تەزیوە
بە مەندیلی ڕەش و سپی گرێدەدا
تا تۆ تا پرچت
دەبنە بەردی نێو لێپم و
گەواڵە هەوری ڕەش و پیس، ڕادەماڵێ و
حیجابی زوڵم و زەرداری فڕێدەدا
.....
کاتێ کە گۆ
لە ئامێزی خێیت دەنێ
دەبیێ باران، دادەبارێی
دەبیێ رابەر هەڵەت دەبێی
دەبیێ،خەر و پرشینگ دەدێی

دەبیێ سەنگەرێکی تەکمە و دانامرکێ
دەبیێ کەپەی گە و ئاگر
کە شاەاوی تەکمەت دەبێ
.....
بانۆژەی لەچکت دەرخە
پرچە پەلکە زێێنەکەت، بوونە هەما
بوونە شێێبی وەاتە
بە سەر ئاو و چیمەنی سەوزی ێێێوان دادەنەوە
هەر تاێێکیان ئاەایەکە لە ەابوونا
گەرووی شێێشی ژنانە
لە هێێمەتی پرچ بەینا
بە سەر شەقام ، بە ژینا و ژین و ئازادی
سرووەی دەمی ەاپێێین دێێنەوە
.....
بە هەموو کچی نیشتیمان
با پەتی سەدارە هێێدەن
دەرگای حەوشە کێێم بدەن
بسکی سپی لە ناندینا بهەننەوە
جەور و ستەم بە سەریانا ببارێنن
ئەو رەقیبە زەردارەت لە خارەندی هێێدەرەکا خزاندووە
کاروانی تە بێێوەیە
شەوانە چراغی کەسکە و
رابوونی شاران هێێدەچە
کچە ژیناکەی سەقزم
تاران و پایتەختی دونیای هەژاندووە
.....

رابەری پرچ
لەرینەوەی پرچی پە بەن
گەکانکە
زایێێی کەرپەی ێێیحانەی تەدا کپ بوو
دەنگی میلاد،و هاوێێیان، وا ەایێێی پێێنەوەن
گرمە و ێێنگی بەمب و دووکێێ
نوقەانەی شێێشی نوەن
فەچەی ناسراوی جانەکا
درەن و رەکەتی شەرمن
وەک حەزیایەک لە هەناوی هانیای نەخشان

بانگی ئازادی هەڵدا
پرشنگی ئەو ئاسۆیەمان
ڕەنگینە بە جەستە و بە،خوێن

.....

ژوان دەگرم ... ژوانی هەقیقی و راستی
دەمە وەڵات
بە بەدەنگی و بە مانگرتن
لە گەڵ رابوون و بەرخودان
شەرارەی دەنگی بوومەڵە
لە شەقام و تووڵە ڕووە
لەوە دەنگی خرمژنی حیلەی ئەسپە
لەرەیش شەشی ژنان و لەچک هەڵدان
.....

موروی شینی ملوانکەکەت
پرژا بە ناو خوێن و پرچا
هەموو قژی، پرچبەاوانی نیشتیمان
بە چارەگەی قردەڵەکەت پەنگ دراون
ژنان تەنها بوونە هەمای راپەڕین و
سەراپا وەڵات گە درا
ڕەح بەخشینی خەڵاییە، بە خوێنی تە بە ئازادی
تەنها پیاوی ءەمامەدار نەکەری زەڵە و دراوم
ئەمانیا
٩٢٢٠٣ ٣ ٢٠٢٢١٠

سەمای گەڵاکان.. هەنراوەی:ءەلی حەمەشید

پایز گـــەڵای هەندک دار

دەورن دەکەونە خـــــوار

هەردەمی سەما دەکەن

دەچن خەیان ئادەخەن

دەگیرن وەکو تابلۆ

لەبەر چاوی من و تۆ

جوانیی گەلای وەریوە

دیمەنی وات نەدیوە

پێشوازی پایز دەکەن

بە نازخەیان دەردەخەن

بە رەنگی گەلا تاوا

سەرسام دەبن هەش و چاو

عەریزە.. پشکۆ ناکام

.....ئەی خودای گەورەتر لە گەورە ، خالقی هەرچییەک کە هەناسە ئەیا لە قایرەسەوە تا حوت و فیل ، بەرپرسی هەرچییەک هەبوە و هەیە و ئەبە..سەاوەک لە ئەرزەوە بە خۆت و هەمووو هاوکارانی عەرشە مەزنەکەت کە تا ئێستا نازانرە لەکام تەبەقەی حەوت تەبەقەکەی ئاسمانە..

بەبەنەی تێپەربوونی هەزار و چوارسەد بەسەر دەرکەوتنی دواپێامبەر و دوا ئایینت هەقی خۆیتی وەک عەبدێکی خۆت ڕاز و گلۆیەکی خەم بکەم ،بە دەستوەرانن نا لە کاروبارەکانت ، چونکە ئەوەی تە ئەتەوە هەر ئەوەیە و گەلانەوەی بە نیە ، تەنیا وەک سکالایەک و هیوام وایە غەزەب نەبارێنی بەسەرماس

هەزار و چوارسەد تێپەیو و تە هەر بەدەنگیت ، نە نوتقە نە سەنگە نە دەرکەوتنەک ! لەو کاتەوە جگە لە شکاکانی سەدکانی ناوەاست

دوو جەنگی گەورەی جیهانی ڕوویاوە و مەترسی سەهمیش هەیە ، بە دڵیان ملیۆن کەس تیا چون ، ووڵاتان وێران بوون ، کەچی تۆ لەو بەرزاییەوە بەخت سەیر ئەکەیت وەک چۆن کاتی خۆی قورئانت بە عەرەب نارد تا ئاقڵ بن ئەم هەموو شتە و شتە کەسکی وەکو "محمد"ت نەنارد یان کتێبکی وەک قورئانت نەنارد تا ئەو خەڵکە واز لە یەکتر بهێنن و وەک عەرەب ئاقڵ بن ،هەرهیچ نەبێ بەچونی خۆت بڵیان نەکردوە کەم لایەن لەسەر هەقە و کام لاش تاوانبارە ؟ هەرچۆنێ بەمان هەیە پرسیار بکەین کە خۆت خالقی هەموومانی بە هەموومانت ئاقڵ دروست نەکردوە تا شتە و شتە نەبێ ، خۆ ئەدەواتی دروست کردنمان هەر لای تۆ هەیە، تۆ بۆ ی شەیتان فورسەتی هێنا بە و چۆن ئەدەواتێکی دروست کردنی ئینسانی دزی بێ؟ بۆ ئاستی خۆشی چیە سەیری دونیایەک بکەیت کە پڕ بە لە کوشتن و بڕین و کاول کردن؟ تۆیەک کە (ارحم الراحمین)یت ، ڕەحمێ بەو عالەمە بکەی..

کاتێ هەزار و چوارسەد ساڵ لەمەوپێش ئاینێک و پێامبەرێکی ترت نارد بۆ ئەوەی دونیا چاک بێ و گوایا لە کافر و مولحید و غەیرە دینیەکان پاک بێتەوە ، لە باتی ئەوە ئەوانەی بەوایان بە ئاین و پێامبەرەکەی هەیە هەر لە کەم بوونەوەن و کافرەکانیش سە یەکی دونیان..! دیارە ئەشکالاتێک لە ئاین و پێامبەرەکەت هەیە ، ئەگینا نە کارەکانی تۆ و نە خەڵکی سەرئەرز بەم ڕۆژە ئەگەیشتن..بۆیە ئەمە وای ئەبینین کە پەویستمان بە پێامبەرێکی تازە بە ئەفکاری تازەوە هەیە ، ئەستا دونیا گەڕاوە، تۆنانت ئەبێ کتێبکی ئاینێ تازەکەش بنێری ، کەنەکە بە هەزار و چوارسەد ساڵ لەمەوپێش نووسراوە ، لەو ماوە زۆرەیا هەزاران گەڕانکاری ڕووی یاوە کە ئەبێ حسابی بۆ بکرێت ، دەربارەی پێامبەر وکتێبێ تازەکەت چۆن سەربجێکی برایانەم هەیە لوتف بفەرموو بۆ نەزەری ئیعتیبار وەری بگرن :

@ ڕەچاوی ئەوە بکەیت کە پێامبەرێ تازەکەت هیچ نەبێ شەهادەی ئامادیی هەبێ چونکە ئێستا زەربەی زۆری خەڵک خۆنەوارن و لە دونیا تێئەگەن و باک گراوندی گەڕانکاریێکانی ژیان و دونیا ئەزانن و بۆ ئەوەی ئەو بتوانێ بەرگری لە پێامەکەی تۆ بکا و توانای گفت و گۆی هەبێ و هەر تەکنەوت پێنا بۆ شمشێرەکەی"کە ڕەنگە ئێستا دەمانچێ بێ" نەبا ، دوا پێامبەرت نەخوێندەوار بوو بۆ زۆری تۆ فێری خوێندەوە و نووسین بوو(هەرچۆنێ کەس دەڵێکی نەبینیوە)، پێامبەری نەخوێندەوار بەرامبەر ئەو هەموو کافرە خوێندەوارانە هیچی پێ ناکرێ ،

@ با پێامبەرێ تازەکەت سێ چوار زمان بزانێ تا لەسەفەر و کۆنگرێ و کۆنفرانسەکانی پێکی نەکەوێ و هەر بە ناو و شکڵی تۆ جوان نیێ

پەیامبەرکت موتەرجیمی هەبە،،

@ زەر قسەکردن لەسەر سەکس و ناوگۆ و بە سوک سەیرکردنی ئافرەت لە لایەن پەیامبەرکەتەوە بە زەرەری پەیامەکەی تۆ ئۆگۆتەوە چونکە کەسی لەوجۆرە بە پێ ی عیلمی سایکۆلۆجی"کە هەزار و چوارسەد سال لەمەوپێش نەبوو" بە حەشەری و نەخۆش و زیانبەخشی خەزان و کەمەگا دائەنرێ

@ ئاشنایەتی لەگۆ عیلم بە هەموو بەشەکانییەوە یارمەتی پەیامبەرکەت ئەیا لە نزیک بونەوە لە خۆک بە تایبەتی پەیام و هۆگرەکەی دواجارت لەگۆ عیلما وەک دێ و دەشاو وابوون…

@نوێنەرایەتی کردنی ئینسانیەت مەرجەکی سەرەکی سەرکەوتن و زوو بەاوبوونەوەی هەموو پەیامێک ، نابێ پەیامبەرێ تازەکەت ڕۆگەزپەرست بێ بە ناو و بە یەک نەتەوە قسە بکا ، خۆک "هیتلەر" ی لەبیر نەچێتەوە..

دەربارەی کتێبە تازەکەشت:

@ هەوڵ بە بە چەن زمانێک و لە یەک کاتا چاپ و بڵاوبکرێتەوە ، تا هەرکەس و لایەک بەئاسانی زووی خۆی و چەن بە پەرژەوەندی سیاسی خۆی گونجاو بوو واشی نەکاتەوە وەک ئێستا چەن گروپێک خەیان بە میراتگری نەزانن کە لە ناوەکا هەمۆیان یەک سەرچاوەیان هەیە..

@ کەمتر ئیشارەت بە کوشتن و و بەین و توند و تیژی و تۆڵە و ڕق و بوغز بات ، باس لە خەشەویستی و یەکتر قبوڵ کردن و ئیحساسی ئینسانیەکان بکات، ئەکرێ ئایەتێکی بە ناوی"ڤەڵانتاین" تیابێ بە سەلمانینی پەیامی خەشەویستی تێ بە بەشەریەت……..

@ ترسانن و تەقانینی خۆک هەر لە مناڵیەوە بە ئاگر و جەهەنەم و دەیان میتودی تری دژە ئینسانی و ئیرهابی و جەللادیی کەمەگایەک ئەهەنتەکاییەوە کە خۆک لە ترسا دوات بکەوێ و عیبادەتت بکا کە دواجار لە ووشیاربوونەوەیا باجەکەی زەر گەورە ئەبێ ، بەواش ناکەم تۆ کە عەرشەکی ئەبەدیت هەیە حەز بەو باجە بکەیت..

@ئەمڕۆ لە سەرتاسەری دونیا ئەزمەی مەسکەن و نیشتەجێبوون هەیە ، بۆکو وەک کتێب و دوا شەریعەتەکەت ڕۆگۆ نیا بە حەڵاڵ کردنی نە جار ژن هێنان چونکە ئەو هەموو ژن و منا ئەزمەی مەسکەن قوڵ و سەختر ئەکا ، ئەوەنەی من بزانم تەش هیچ کەمپانیایەکی مەسکەن

دروست کردنت نیە تا بیبەخشیتەوە بەسەر لایەنگران و پەیوانی ئایینە تازەکەت..

@ لە دونیای ئەمڕیا ئارایشت کردن و خۆجوان کردن گرنگی یان بە جل و بەرگ وەک پیشەسازییەکی لە هاتوە و بە ملیۆنها خۆکی لەسەر ئۆژی ، جا جگە لە مەسەلە ئینسانیەکەی ، گەر ئابڕوقە لەسەر ژنان لابەیت ومەسەلەی حیجاب و بەزەر خە داپۆشین لە کتێب و ئایینە تازەکەت لابەیت ئەو هەموو خۆکەی لەو بوارەیا کار ئەکەن بە کار نابن و مەترسیەکانی بە کاریش نایەتە کایەوە ،ەنگە بەهەزاران کەس کە لەسەر مەسەلەی ئازادی ژن لە بەیار یان لەسەر بونیەت و شۆوەی خۆی لە تاوە دوورن نزیکایەتیەک لە نەوانتانا دروست ببە و بیر لە لایەن گیریی کردنی ئایینە تازەکەت بکەن..

@ تەنیا تەنە سەنن زمان و دەقەکانی کتێبە تازەکەت نەبن ، لەبوردنەکی گشتی و دیالۆگ لەگەڵ ئەوانەی لە دوا کتێبا بە مولحید ناویان ئەبەیت ، سەرئەنجامەکی سوود بەخشی ئەبە و بە یەکەم جار لەگەڵ نەیارەکانتا هەست ئەکەیت پەش بەیار یان دیالۆگ مەترسی ناکەکی و هەز دوور ئەخاتەوە و هاتنەکایەی دیکتاتەریەت لاواز ئەکات…

@ لایەنگرانی هەزار و چوارسەدسالەی پیش ئەستای تە ، بە ناوی تە و بە مەرامی خەیان قەتوعامی خۆکیان ئەکرد ، ئەو کات تەنیا حوشتر و شمشەر و ئەنفال کردنیان هەبوو ، ئەمڕۆ چەک و سیستەمی شۆگەڵاوە ، چەکی نەوەوی و زۆە و بایۆلۆجی لە ئارایایە ، ئامۆژگاری کردنی لایەنگرانی ئایینە تازەکەت بکە کە پەنا بە چەک نەبەن ، ئەستا ئەوکاتەی جەزیرەی عەرەبی نیە ، شۆەی نەووەی دونیا خاپور ئەکا . عەرشەکەی تەش لە ی پارەزراو نابە ، جا بە ئەوەی تەش هەر لە گەورە گەورەتر بەمنیتەوە شۆە بە ناوی تاوە مەقۆکەیە و پریشکی حەوت تەبەقەکە ئەبە…

….هەر بە تاقی کردنەوەی ئەوانەی ئامادەن لە پەباوی تیا خەیان بە کوشت ئەیەن و لەم هەزار و چوارسەد ساڵیا هەرچی دژە ئینسانیەت هەیە قسوریان لە نەکردوە ، وەک خەشیان ئەڵەن بە گەیشتن بە بەهەشت سە لە هیچ ناکانەوە ، لە یادکردنەوەی ئەم هەزار و چوارسەد ساڵە لای خەتاوە بەیارەک دەر بکە و بڵە :هەر شەوەک و بە هەر حەریەک پەنجا لیرەی سعودی و بە هەر قاپە شەرابی بەهەشت دە لیرە وەئەگیرەت و ئەچەتە قاسەی عەرشەوە ، بەزانە چەن کەس لە لایەن گیریی کردنی ئایینەکەت ئەمنەتەوە…

زەرم حەز ئەکرد بە جەرکی ڕاستە و خۆ ئەم سەرنجانەم بخستایەتەووو ، بەتەام لەبەر دیار نەبوونی شوێنی تۆ ، پێنام بردە بەر عەریزە.،…

تێبینی : فیکرەی ئەم نووسینە ، نووسینەکی شاعیری ناوداری عەرەب"ئەدۆنیس"ە کە لە پەیجی خۆی """"بەاوی کردۆتەوە..

لەپێنا دیواری ئەکادیمییەوە؛ سەرگرتن لە تەکۆشانی ئازادیی-۲.. دیار سیروان بیلال

بەشی دووەم…

(گرفتە زیهنی- دەروونییەکانی د.بورهان یاسین)
وەتامنامە

نووسینی:
دیار سیروان بیلال

۱. دوو وتە
۲. سەبارەت بە پێشکیەکەی د.بورهان
۳. لەپێنا دیواری ئەکادیمیبوونەوە سەرگرتن لە تەکۆشانی ئازادییدا
۴. سەبارەت بە تەکۆشانی گەلی فەلەستین و ئەزموونە شکستخواردووەکەی فەتح
۵. سەبارەت بە ئەزموونی تەکۆشانی گەریلایی پەکەکە
۶. سەبارەت بە چەمکی لوبنانیکردن
۷. دەرئەنجامەکەی د.بورهان
۸. دەرئەنجام

۱. لەپێنا دیواری ئەکادیمیبوون و سەرگرتن لە تەکۆشانی ئازادییدا

د.بورهان دەیەوێت لەم (توێژینەوە)ی خۆیدا گومان بخاتە سەر

هەبوونی پەکەکە لە سوریا و لوبنان و بیخاتە ژێر پرسیارەوە. لەمەش زیاتر دەیەوێت بڵێت؛ (لەگەڵ چوونی رێبەر ئۆجەلان لە تەموزی ۱۹۷۹ بۆ کەنیا و لەوێشەوە بۆ لوبنان و پەیوەندیی لەگەڵ رێکخراوە شۆڕشگێڕ و چەپەکانی فەلەستین و بەدواییشدا پەیوەندی نێوان پەکەکە و دەوڵەتی سوریا بە زیان بە پەکەکە و رێبەر ئۆجەلان گەیاندوە و سوریا لەمیانەی رێککەوتنی ئەدەنە لەگەڵ تورکیا رێبەر ئۆجەلانی کردە قوربانی بەرژەوەندییەکانی و لە سوریا و لوبنانی دەرکرد و دواجاریش ئۆجەلان بەهەی ئەم رێککەوتنەوە دەسگیرکرا و زۆری نەمابوو ئاشبەتاڵ بە پەکەکەش بکات، ئەگەر کۆنەپەی ئاسمانی مەدتیقی و خەباتی ئەوروپای پەکەکە و سامانە ئابووریەکەی نەبوایە ئەوا مسۆگەر پەکەکە وەکو بزووتنەوەی ئەیلولی ساڵی ۱۹۷۵ئاشبەتاڵی دەکرد). دەیەوێت وابڵێت و لەنێو رستەکانی نێو کەی (تۆژینەوە)کەیشیدا، ئەگەر هەمووی بنێنە لای یەک گوزارشت لەم بۆچوونەی خۆی دەکات. بەگومان ئەم بۆچوونەی د.بورهان سەرلەبەری پێچەوانەی راستیەکانە و لەگەڵ مێژووی ساڵانی نێوان ۱۹۷۹ تا ۱۹۹۸ و لەم مێژووەش زیاتر تا قۆناخی بەناو بەهاری عەرەبی و بەرپابوونی شۆڕشی رۆژئاوای کوردستان لە ساڵی ۲۰۱۲ لەو کاتیشەوە تا ئێستا، ناکۆک و یەکانگیر نابێتەوە و تەواو شێواندنی راستیەکانە و گومانکانیشی جگە پێشداوەریەکی دەگمایینە و بیرکردنەوە بە لۆژیکی باو و وەکچووانەکی سەرپیانەی پەکەکە بە حیزبەکانی باشوور و رۆژهەڵات هیچی تر نییە.

بابەین کورتە باسێک لەسەر قۆناخی چوونی رێبەر ئۆجەلان و پەکەکە بە لوبنان و سوریا و پەیوەندییەکانیان لەگەڵ گەلی عەرەب(فەلەستینی، سوریایی و لوبنانی) بکەین و ئینجا هەر بە میتۆدەکەی د.بورهان بڕاوردکارییەک بکەین و هەندێک دەرئەنجام هەڵهێنجین و ئەو دەرئەنجامانەش لەگەڵ ئەو دەرئەنجامانەی کەوا د.بورهان بۆخۆی هەڵیهێنجاوە بڕاورد بکەین، تا بزانین کامیان راستی و حەقیقەت یان لە راستیەوە نزیکن و کامەشیان وەهمکەوە بەناوی راستی و حەقیقەتی زانستی نیشان دەدرێت.

سەرەتا با سەبارەت بە چوونی رێبەر ئۆجەلان-پەکەکە بە رۆژئاوای کوردستان لە تەمووزی ساڵی ۱۹۷۹ و دواتریش بە لوبنان و سوریا و کەمپەکانی فەلەستینیەکان، هەندێک خاڵی گرنگ باس بکەین کە بەم کۆچیان بە رۆژئاوای کوردستان و سوریا و لوبنانە چیان بەدەستهێنا؟ توانرا چیبکرێت؟

ـ. توانرا پەیوەندی لەگەڵ رێکخراوە شۆڕشگێڕەکانی فەلەستینیەکان ببەستێت و لەرووی ماددی و مەعنەویشەوە لێیان سوودمەند ببێت. سوودەکەش ئەوەبوو؛ توانی لە لوبنان لەکەمپێکی مەشقکردنی فیدایی

فەلەستینییەکاندا سەرەتا تەنیا شۆنی هێرشکەی بۆ جەماوەر دروستکراو لەو رێکخراوە فەلەستینیانە وەربگرێت و توانستی ئەوە دروست بکات کەوا کادیرانی پەکەکە مشق و پەروەردە بکات و سوودەکی زۆر لە ئەزموونە شۆڕشگێڕییەکانی فیدائییەکانی فەلەستینییەکان وەربگرێت. کە توانی لەماوەی نێوان ١٩٧٩تا ١٩٩٨دا زیاتر لە 18000 کادیر پەروەردە بکات.
٤. پەکەکە توانی بەهەی هەبوونی لە لوبنان و لەپاڵ ئەو رێکخراوە فەلەستینییەکانەوە پەیوەندی بە دونیای دەرەوە بکات و پەیوەندییە دیبلۆماسیی و سیاسییەکانی لەگەڵ هێز و رێکخراوە سۆسیالیست و چەپ و کۆمۆنیست و رزگاریخوازەکانی دونیا پەشبخات.
٥. هەر لە لوبنان و سوریاوە، پەکەکە توانی پەیوەندی لەگەڵ حیزب و رێکخراوەکانی باشووری کوردستان ببەستێت و بەسوود و قازانجی هەردوولا پەیوەندییەکانی نێوانیان پەرەبسەنێت و فراوان ببێت.
٦. هەروەها خەڵکێکی بەرفراوان کورد لە ئەوروپا و کورد لە لوبنان و ئوردن و لیبیا و میسر و سعودیا و بەشێکخستنیان بکات و ببنە هێزێکی زۆر مەزنی ماددی و مەعنەوی بۆ شۆڕشی ئازادیی کوردستان.
٧. لەهەمووشی گرنگتر؛ پەیوەندی لەگەڵ گەلی کورد لە رۆژئاوای کوردستان و سوریا ببەستێت و خەڵکی کورد لە رۆژئاوا و سوریا هۆشیار ببنەوە و خەیان رێکبخەن و لەووی ماددی و مەعنەویشەوە ببنە هێز و وزە و توانستێکی زۆر مەزن بۆ کەی خەباتی نەتەوەیی و نیشتمانی و دیموکراتی خودی کورد لەو بەشە و بۆ کەی بەشەکانی تری کوردستان بەگشتی شۆڕشی پەکەکەوە. کە ئەگەر پەکەکە ئەمەی نەکردایە و گەلیش لەو بەشەدا بەوشێوەیە بەشداری شۆڕش و خەبات نەبوونایە ئەوا مسۆگەر ئەوەی ئەمڕۆ ناوی شۆڕشی رۆژئاوا و خەبەرەوبەرێتی دیموکراتییە نەدەبوو.
٨. هەر لە لوبنان و سوریا و رۆژئاوای کوردستانەوە، پەکەکە دوای کودەتا سەربازییەکەی ١٢ی ئەیلولی ١٩٨٠ی تورکیا، کە هەزاران کادیر و لایەنگری زیندانیی کرابوون، توانی خەڵکێکی بکاتەوە و لەمش گرنگتر بەیاری گەلانەوە بە وڵات و دەستکردن بە تەکۆشانی گەریلایی بدات و سەرلەنوێ قۆناغێکی مەزن لە وڵات بهاوێژێت و پەکەکە لە باکوور ببێتە هێزی شۆڕشگێڕیی یەکەم و بنچینەیی. ئەمە نەک هەر لە باکوور، بەڵکو لەکەی کوردستان و ناوچەکەشدا ئەمڕۆ هێزی هەرە مەزن و کاریگەریی بەشەکانی کوردستان و ناوچەکەیە. ئەمە لەکاتێکدا زۆربەی رێکخراوە چەپ و شۆڕشگێڕەکانی تورکیا و حیزب و رێکخراوە کوردییەکانی باکوور بەهەی کودەتا سەربازییەکەوە؛ یان بەتەواوی تەسفیە بوون و لەناوچوون، یان تەواو لاواز و پەرشان و مارژیناڵ کەوت و زۆربەی هەرە زۆریشیان پەناگەندەی ئەوروپا بوون و

پەرشوبڵاو بوون و تواندنەوە. بەڵام پەکەکە بە چوونی بۆ لوبنان و سوریا و ئێو پەیوەندییەی لەگەڵ رژێمخراوە فەلەستینییەکان و بە نافەرمی و ناڕاستەوخۆش لەگەڵ دەوڵەتانی سوریا و لوبنان ئەم دەستکەوتانە بەدەستبهێنت و شەڕش و خەباتی خەڵکی مەزن و بەرفراوان بکات.

٤. هەر لە وڵاتی لوبنان و سوریاوە پەکەکە لەوکاتەدا توانی خەباتێکی مەزنی فیکری، سیاسی، راگەیاندنی، کۆمەڵایەتی، کولتووری پشبخات کە کەی شەشی پەکەکە لەهەر چوار لای کوردستان و کورد لەدەرەوەی وڵات لێی سوودمەند ببێت. کە مسۆگەر ئەگەر ئەم خەباتە هەمەلایەنە نەبووایە هەرگیز پەکەکە نەیدەتوانی ببێتە ئێو پەکەکەیەی کەوا ئێستا ملیۆنان ئەندام و لایەنگر و هەواداریی هەیە. کە دوای کودەتا سەربازییەکە ئەگەر پەکەکە هەر لە باکوور مابایەوە و خەڵی لەوە قەتیس بکردبایە، یان ئەوکاتە پڕاگەندەی ئەوروپا ببایە ئەوا مسۆگەر پەکەکەی ئێستا ئێو پەکەکەیە نەبوو. لەوانەبوو پەکەکەیەکی لانەواز و مارژینال و پەرشوبڵاو بمابایەوە.

٥. هەموو ئێو پشکەوتن و پەرەسەندنانە و گەلێک پشکەوتن و پەرەسەندنی تریش هەن، کەوا ڕەبەر ئەجەلان و پەکەکە توانیان لەو بیست ساڵەی نەوان ١٩٧٩ -١٩٩٨ بەدەستبهێنن.

٦. پشخستنی هەڵی ئازادیی ژنیش لەم گۆڕەپانەدا پەرەی پێدرا و ژنان بوونە خاوەن ڕێکخستن و هێز و ئیرادەی راستەقینەی خۆیان.

با لێرەدا ئەم قۆناخە زیاتر هەڵسەنگاندن بکەین و وەک د.بورهان بیخەینە ژێر گومان و پرسیارەوە و بپرسین: لەم بیست ساڵەی نەوان ١٩٧٩-١٩٩٨ پەکەکە، گەلی کورد بەگشتی لەناوەوە و دەرەوەی وڵات، گەلی کورد بەتایبەت لە ڕۆژئاوا و سوریا و لوبنان، حیزب و ڕێکخراوە کوردییەکانی باشوور و باکوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە زەربەیان لەوە نووسینگەیان لە سوریا و لوبنان هەبوو، هەروەها لایەکی تریشەوە دەوڵەتی سوریا، دەوڵەتی لوبنان، ڕێکخراوە فەلەستینییەکان هەر هەموویان چ سوود و زیانێکیان لەو هەبوونەی پەکەکە لە لوبنان و سوریا و ڕۆژئاوا کردووە؟ بەدیوەکی تریش با بپرسین هەر لەو قۆناخەدا؛ هەبوونی پەکەکە لەدەرەوەی تورکیا و باکووری کوردستاندا و ئێو پشکەوتن و پەرەسەندنانەی لەوەوە بەدەستیهێناون و ئێو هەنگاوانەی هەیهێناوە و ئێو سیاسەتەی لەوە بەدەستهێناوە، ئایا چ سوود و زیانێکی بە تورکیا و ناتۆ و سیستەمی سەرمایەداریی جیهان و دەوڵەتانی تری داگیرکاری کوردستان گەیاندووە؟

٧. وەک لە خاڵەکانی پشووشدا ئاماژەم پێیدا؛ پەکەکە و گەلی کورد بەگشتی لەناوەوە و دەرەوەی وڵات، زۆر بەتایبەتیش گەلی کورد لە

ڕۆژئاوا و سوریا سوودەکی زۆر مەزن و مێژووییان لەهەبوونی پەکەکە لە وڵاتانی سوریا و لوبنان وەرگرتووە و مرۆڤ دەتوانێت زۆر بە فراوانی لێئاستی پێشخستنی فیکر و ڕۆحی نەتەوەیی و نیشتمانی و دیموکراتییەوە، هەروەها لە ڕەهەندە فیکری و سیاسی و دیبلۆماسی و گەریلایی و کۆمەڵایەتی و کولتووری و ئابووری و هەموو بوارەکانی تردا بەدەیان و سەدان سوودی هەبوونی پەکەکە لەماوەی نێوان ساڵانی ١٩٧٩-١٩٩٨دا بە خودی پەکەکە و تەواوی گەلی کورد و ئازادیخوازانی گەلانی تریش بخاتەوو. ئەگەر مرۆڤ بە وێژدان نەبێت و خۆی هەڵنەخەڵەتێنێت ئەوا با خودی د.بورهان و ئەوانەی گومان دەخەنە سەر هەبوونی پەیوەندییەکانی پەکەکە لەگەڵ قەناخەدا، با تەماشێنەوە بکەن کە پەکەکە لەو ماوەیەدا چ زیانێکی بە گەلی کورد بە گشتی و لە ڕۆژئاوای کوردستان بەتایبەت بخەنەوو.

٥. ڕەبەر ئۆجەلان لە گووتەیەکیدا سەبارەت بەو قەناخە دەڵێت:" 19 ساڵ من لەسەر پشتی شەڕکدا تەکۆشان و سیاستم بەڕێوەبرد، پێویستە تەماشێنەوە لەسەر ئەم قەناخی تەکۆشان و سیاستە بکرێت" بەگومان باوەڕم وایە کە مەبەستی لەو "شەڕ"ە، هەم سیستەمی دەوڵەتگەرای خەرەساتی ناوین و بەدەستنیشانکراویش دەوڵەتی سوریا و باڵادەستییەکەی بەسەر لوبنان و ڕۆکخراوە فەلەستینییەکانە لەوکاتەدا، هەمیش مەبەستی خودی حافز ئەسەدە کە نازناوەکەی بەواتای شێر دێت!!. لەهەردوو حاڵەتەکەدا چوونە سەر پشتی شێر لەهەر ئان و ساتێکدا ئەگەری ئەوە هەیە بیخوات و لەناوی ببات. بەڵام ئەو شێرە بە نیەتوانی ئەوی چێتە سەرپشتییەوە بیخوات؟ ئایا نیەتوانی یان نیەکرد؟ یان لە ڕاستیدا ئەوەی چێتە سەر پشتی شێرەکە کە خودی ڕەبەر ئۆجەلان و پەکەکە و گەلی کوردە، نیانهێشت شێرەکە بیانخوات؟ ئەمە زۆر گرنگە بزانرێت کە ڕەبەر ئۆجەلان و پەکەکە و گەلی کورد بەتایبەتیش خەڵکی ڕۆژئاوای کوردستان لەو 19 ساڵەدا چۆن تەکۆشانیان کردووە و چۆن توانیویانە بە ئەوەی ببنە قوربانی و بەکاربهێنرین و دواجار شێرەکە بیانخوات، دەستکەوتی زۆر مەزن و مێژووییە بە خەیان بەدەستبهێنن؟!

٦. د.بورهان دەبێت بزانێت کەوا لە تێگەیشتن و هەڵسەنگاندنمان بە خەبات و تەکۆشانی ڕەبەر ئۆجەلان و پەکەکە و گەلی کورددا، ئەوە ڕوونە کە هەروا بەئاسانی و بە کەسپ و تێگرۆ و ململانێ و ناکۆکی و فشار و گوشار لەو قەناخەدا و لەو سوریا و لوبنانە بەڕێوە نەچووە و ئێستاش و داهاتووش هەروا بەئاسانی و بە کەسپ و تەحەددیاتکان بەڕێوە ناچێت. ناکرێ هەروا بەئاسانی گومان بخرێتە سەر تەکۆشانێک کە لە سەختترین دەخی خەیدا، نێک هەر لەسەر پشتی شێر، بەڵکو لەقورگی شێردا بەڕێوەچووە و بەچەند پێشداوەرییەکی بێبنەما و بە

لەژیکی باو و وەکچواندن و بەراوردکارییەکی رووکەشانەوە بۆی بەهای ئەو پەیوەندییەی لەگەڵ دەوڵەتی سوریا خەباتی پەکەکە خەریکبوو بگاتە ئاشبەتاڵ، بەڵام مەدتیقی و نازانم چی و چی نەیهێشت ئاشبەتاڵەکە رووبدا. لەمەش سەیرتر ئێستاش د.بورهان پێی وایە وا خەریکە پەکەکە دیسان بەهای پێداگرییەکانی لەسەر خەباتی چەکداریی و بەلوبنانیکردنی هەرێمی کوردستانەوە لە ئاشبەتاڵ نزیک دەبەتەوە و ئیدی تورکیا بەتەکڵوتن لەگەڵ حکومەتە بەهێزەکەی ئێراق کە هەشتا درووست نەبووە، چەک بە پەکەکە دادەدات و بایە هەتا زووە با پەکەکە واز لە خەباتی چەکداریی و چەک بنێت و چیدی زیان بە هەرێمی کوردستان و کەی دەزی کورد و تێنانێت خەیشی نگەیەنێت!!!

4. ئایا لەماوەی نێوان ۱۹۷۹-۱۹۹۸دا بەدەسیسەی دەوڵەتی سوریا هیچ شتێ و پێکدادانێکی چەکداریی لەنێوان پەکەکە و دژی حیزب و لایەنەکانی رۆژئاوای کوردستان کە ژمارەیان دە تا پازدە حیزب و لایەن بوو، رووبدا؟ ئایا پەکەکە جاسوسی بە دەوڵەتی سوریا یان لوبنان دژ بە گەلی کورد لە رۆژئاوا و سوریا و لوبنان یان حیزبەکانی ئەو یان گەلانی تر کرد؟ ئایا گەلی کوردی لەو دوو وڵاتە هەشیارکردەوە و بەتەکخستنی کردن و بوون بە خاوەنی ئیرادە و ئەمەش بوون بە خاوەنی قەوارە و ستاتیەکی خەیان؟. بەگومان هەم پەکەکە و هەمیش حیزبە کوردییەکانی ئەو ناکۆکی و ململانێ، تەکۆشانی ئایدیاڵۆژیی و سیاسییان لەگەڵ یەکتر و بەرامبەر یەکتر هەبووە و ئەمەش دیاردەیەکی ئاسایی و سرووشتییە کە حیزبەکان خاوەن ئایدیاڵۆژی و سیاسەتی جیاواز بن لەگەڵ یەکتردا لەنێو ناکۆکی و ململانێدا بن و هەریەکەو تەکۆشانی ئایدیاڵۆژیی و سیاسیی خۆی بەڕێوە ببات و لەناو گەلدا خەباتی رۆکخستنی خەیان بکەن. ئەوەی ناسرووشتی و نائاساییە ئەوەیە ئەمە بە دەسیسە و پیلانی دەوڵەتی سوریا و خزمەت بە رژێمی سوریا بکەن.. کە پەکەکە بەهیچ شێوەیەک و تێنانێت بچووکترین هەڵوەست و رەفتاری وای نەکردووە و لەهیچ بەشێکی کوردستانیشدا بەهەمانشێوە نەیکردووە و نایکات.
5. ئایا دەوڵەتانی سوریا و لوبنان و رۆکخراوە فەلەستینییەکان و گەلانی تری نێو ئەم دوو وڵاتە هیچ زیانێکیان بەهەبوونی پەکەکە و پەیوەندییەکانی لەگەڵیاندا لەو دوو وڵاتە بینیوە؟ بەدیوێکی تردا ئایا هیچ سوودێکیان لەهەبوونی پەکەکە لەو دوو وڵاتە و پەیوەندییەکانی پەکەکە لەگەڵیاندا وەرگرتووە؟

هەرسێ لایەنیان(دەوڵەتانی سوریا و لوبنان و ڕۆکخراوە فەلەستینییەکان) هەم سوودیان لە هەبوونی پێکەوە و پێوەندییان لەگەڵیدا وەرگرتووە و هەمیش زیانیان بەرکەوتووە، بەڵام مسۆگەر گەلانی ئەو دوو وڵاتە ئەگەر پێکەوە سوودی پێنەگەیاندبن، کە سوودی زۆری پێگەیاندوون، ئەوا هیچ زیانێکی لەم ڕووەوە پێنەگەیشتووە. با ئەمە زیاتر ڕوونبکەینەوە؛ دەوڵەتی سوریا سوودی لەهەبوونی پێکەوە و پێوەندی لەگەڵیدا، کە زیاتر پێوەندییەکی نافەرمی و تاکتیکی بوو، وەرگرتووە. سوودەکان چی بوون؟ وەک دەزانرێت سوریا ئەوکاتە لەنەو جەمسەر(بلۆک)ی سۆسیالیستیدا بوو و لایەنگری سەقیەت بوو. بەمەش هەم لەگەڵ جەمسەر(بلۆک)ی سەرمایەداریی و ناتۆ و خودی تورکیا لەنەو ناکۆکی و ململانێی سەختدا بوو. هاوکات چەندین کێشەی مێژوویشی لەگەڵ خودی دەوڵەتی تورکیادا هەبوو. بەتایبەتی کێشەی ئەسکەندەروونە کە تورکیا لە ساڵانی سیپەکانی سەدەی ڕابردوودا بەزەر داگیری کرد و لەمیانەی ریفراندۆمێکی ساختەوە ئەسکەندەروونەی خستە سەر دەوڵەتەکەی خۆیەوە، هەروەها کێشەی پێوەندیی ستراتیژی تورکیا لەگەڵ ئیسرائیل و کەی جەمسەری ناتۆ، کە ئەوکاتە دەوڵەتی سوریا خەی بە خاوەنی دەزی فەلەستین و لوبنان دەزانی و داکۆکی لێدەکرد. لەلایەکی دیکەوە کێشەی ئاو لەنەوان هەردووکیاندا. ئەمەو چەندین کێشەی تری نەوانیان. هەموو ئەمانە وایدەکرد کەوا دەوڵەتی سوریا هەر جۆرە دژایەتیکردنێکی تورکیا بەتایبەت و کەی جەمسەری سەرمایەداریی و ناتۆی بە قازانج و سوودی خەی دەبینی. بەیەکاتێک کەوا پێکەکە لەسەرەتای حەفتاکان دەستی بە تێکۆشان کرد و لە کۆتایی حەفتاکانیشدا چووە لوبنان و پێوەندی لەگەڵ ڕۆکخراوە شۆشگێڕ و چەپەکانی فەلەستینییەکان کرد ئەوا بەشێوەیەکی ئەبژێکتیف ئەو خەباتەی پێکەکە دژ بە تورکیا و وەک بزووتنەوەیەکی چەپ و سۆسیالیستیش دژ بە جەمسەری سەرمایەداریی، لە سوود و قازانجی خۆیدا دەبینی. دەوڵەتی سوریا لەگەڵی پێوەندی و کاریگەرییەکانی بە سەر ڕۆکخراوە فەلەستینییەکانەوە سوودی لە پێوەندی نێوان پێکەکە و ڕۆکخراوە فەلەستنییەکان وەردەگرت. بەواتایەکی تر هەر پشکۆتن و پەرەسەندنەکی خەباتی پێکەکە بەشێوەیەکی ئەبژێکتیف بە سوود و قازانجی دەوڵەتی سوریاش بوو. بەیەکێک لە پێوەندی ڕاستەوخۆی نێوان پێکەکە و ئەو ڕۆکخراوە فەلەستینییانە، ناڕاستەوخۆ بەسوود و قازانجی دەوڵەتی سوریا

بوو و هەربەیش لەسەرتادا دەوڵەتی سوریا هیچ ڕەگریی و ناڕەزایەتی بەرامبەر بە پەیوەندی و هاوکارییەکانی ئەو ڕەکخراوانە بە پەکەکە نەکرد و دژنەبەی. بەڵام هەمیشەش هەوڵیدەدا ئەو پەیوەندیی و هاوکارییانە نەگاتە ئاستێک زیانی ستراتیژیی یان دوور مەودا بە خودی دەوڵەتی سوریا بگەیەنێت. ئەمە هەوڵدانەکانی دەوڵەتی سوریا بوو. بەیە لەو 19 ساڵەدا دەخەکە بەبەردەوامی لەنەوان پەیوەندیی-ناکۆکی بەردەوام، هەڵکشان و داکشانی بەردەوام، دژەفەتدان-ڕەگریکردنی بەردەوام لەنەوان پەیوەندییە ڕاستەوخۆکانی نەوان پەکەکە و ڕەکخراوە فەلەستینییەکان و ناڕاستەوخۆش لەنەوان پەکەکە و دەوڵەتی سوریاشدا هەبوو. خەڵکی ڕۆژئاوای کوردستان شاهیدی ئەو دەخە پە لە ناکۆکی-پەیوەندی، دژەفەت-ڕەگریی و هەڵکشان و داکشانەکانی ئەو 19 ساڵەن و باش دەزانن چی ڕوویداوە و هەم پەکەکە چەن تەکۆشان و سیاسەتی بەڵەبردووە و هەمیش دەوڵەتی سوریا چی بەرامبەر بە پەکەکە و خەڵکی ڕۆژئاوا کردووە. کە لەردا بە پەویستی نابینم بکەومە نەو وردەکارییەکانی دەخی ئەو 19 ساڵەوە کە پەکەکە و خەڵکی ڕۆژئاوا چ زەری و زەحمەتییەکان لە سوریا و لوبنان بینیوە. بەکورتی؛ مرۆڤ دەتوانێ لە وەڵامی ئەو پرسیارەی ئایا دەوڵەتی سوریا چ سوود یان زیانێکیان بەهەبوونی پەکەکە لەوە بینیوە. دەتوانم بڵێم؛ هەبوونی پەکەکە و پەیوەندییەکانی پەکەکە لەگەڵ ڕەکخراوە فەلەستینییەکان و پەیوەندییە نافەرمی و تاکتیکییەکانی لەگەڵ دەوڵەتی سوریا، لەکورت مەودای ئەو 19 ساڵەدا، سوودی بە سیاسەتی دژە تورکیایی و دژە ئیسرائیلی و دژە جەمسەری سەرمایەداریی دەوڵەتی سوریا گەیاندووە. بەڵام لە دوور مەودادا زیانی گەورەی بە دەوڵەتی سوریا وەک دەوڵەتێکی ناوەندگەرا گەیاندووە. چونکە پەکەکە لەو 19 ساڵەدا هەموو ئەو پشکوتن و پەرەسەندنانەی بەخەیاڵەوە بینی کە باسمان کرد، لەلایەکی دیکەشەوە گەلی کوردی لە ڕۆژئاوا و سوریا گەیاندە ئاستێکی هەرە بەرزی هەشیاریی و ڕەکخستنبوون و بەئیرادەبوون و بەمەش ئەمە بوونەتە خاوەن ستاتیەکی بەهێزی خەیان و کارەکتەرێکی سەرەکی سیاسەت لە سوریا و ناوچەکەدا. هەروەها هەموو پڕۆژە و پیلان و سیاستەکانی دەوڵەتی سوریای لە ڕۆژئاوای کوردستان هەڵوەشاندەوە کە خەی لە دروستکردنی پشتێنەی عەرەبی(حزام العربي) و بە ناسنامەکردنی ژمارەیەکی زەری کورد لە ڕۆژئاوا و قەدەخەکردنی زمان و کولتووری کوردی و بی قەوارەیی و بە

ستاتیی کورد لە سوریا. بەگومان هەموو ئەمانە لەماوەی ئەو 19 ساڵەدا بناخەکەی داڕژرا کە پەکەکە لە سوریا و لوبنان بوو.

6. بەڵام لەو 19 ساڵە دەوڵەتی لوبنان نە سوودەکی ئەوتۆ و نە زیانەکی ئەوتۆی لە هەبوونی پەکەکە بەرنەکەوت، چونکە دەوڵەتی لوبنان بەخۆی لەوکاتەدا زیاتر لەژێر هەژموونی دەوڵەتی سوریا و ڕێکخراوە فەلەستینییەکاندا بوو و خاوەن ئیرادەی سەربەخۆی خۆی نەبوو.

7. ئایا ڕێکخراوە فەلەستینییەکان چ سوود یان زیانێکیان لەهەبوونی پەکەکە و پەیوەندییەکانیان لەگەیدا بەرکەوت؟ دەتوانین بڵێین؛ بەر لەهەموو شتێک تا پێش چوونی ڕەبەر ئەجەلان و پەکەکە بۆ لوبنان و دروستکردنی پەیوەندیی لەگەڵ ئەو ڕێکخراوانەدا، هەم ئەو ڕێکخراوانە و هەمیش بەگشتی گەلی عەرەب و بەتایبەتیش گەلی فەلەستین، بە گومان و ترس و ڕقێکی زۆرەوە لە بزووتنەوە کوردییەکانیان دەڕوانی. هەکاری ئەم هەڵوێستەشیان ئەوەبوو کەوا بزووتنەوەی ئەیلول بە سەرکایەتی مەلا مستەفا، پەیوەندییەکی تووندوتۆیان لەگەڵ ئیسرائیل و ئەمریکا و بەریتانیا و ئێرانی شاهەنشایی و تورکیادا هەبوو، کە هەر هەموویان بە دووژمنی خۆیان دەزانی. ئەمەش وایکردبوو گەلی عەرەب بەتایبەتیش فەلەستنییەکان و ڕێکخراوە شۆشگێڕەکانیان بەچاوەکی زۆر خراپ لە کورد و بزووتنەوەکانیان بڕوانن و وەک دەست و هاوپەیمانی ئیسرائیل و ئەمریکا و هێزەکانی تری سەرمایەداریی بڕوانن. واتا پەیوەندی بزووتنەوەی ئەیلول و مەلا مستەفا بارزانی لەگەڵ ئیسرائیل و ئەمریکا زیانی گەورەی بە پەیوەندی کورد-عەرەب گەیاندبوو. بەیەکاتێک کە ڕەبەر ئەجەلان و پەکەکە چوونە لوبنان و لە هەوڵی پەیوەندی دروستکردن بوون لەگەڵ ڕێکخراوە فەلەستینییەکاندا، سەرەتا زۆر بە گومان لەو دەستپێشخەرییەی ڕەبەر ئەجەلان و پەکەکەیان دەڕوانی و جارێک کەوا تەماتبارکردنی گەلی کورد و کەی بزووتنەوە و ڕێکخراوەکانی کوردیان بە دەست و هاوپەیمانی ئیسرائیلی دووژمنە سەرەکی و سەرسەختەکەیان دەزانی. بەگومان هەوڵدانی زۆری ویست تا ڕەبەر ئەجەلان و پەکەکە توانیان ئەو پێشداوەریی و تەماتبارکردنەی گەلی کورد و کەی بزووتنەوە و ڕێکخراوەکانی کوردان بە دەست و نەکەر و هاوپەیمانی ئیسرائیل و بە دووژمنی عەرەب و بەتایبەت فەلەستینییەکان بڕوانێتەوە. ئەم پێشداوەریی و تەماتبارکردنە تا ساڵی

١٩٨٢ش بەردەوام بوو، بەئام کاتێک کەوا ئیسرائیل باشووری لوبنانی داگیرکرد و دژی رێکخراوە فەلەستینییەکان لە لوبنان شەڕی کرد، لەوکاتەدا پێکەکە، وەک تاکە هێزی ناعەرەب و نافەلەستینیی، کە لێبڕاوانە و بەخوێنی خۆی بەرگریی لە گەلی فەلەستین و لوبنان و رێکخراوە فەلەستینییەکان کرد، ئینجا تێگەیشتن کە هەموو کورد و هەموو بزووتنەوە و رێکخراوە کوردییەکان دژست و نێکەر و هاوپەیمانی دەوڵەتی ئیسرائیل نیین و پشتیوانی لە ستەم و زوڵمەکانی سەر فەلەستینییەکان ناکەن، بەڵکو ئەوە تەنیا بزووتنەوەی ئیلول و سەرکردایەتییەکەین کەوا پێوەندییان لەگەڵ ئیسرائیل هەبووە. بەیە ئەمە وایکرد بە جاری یەکەم وێنای کورد و رێکخراو و بزووتنەوە کوردییەکان لە دژست و نێکەر و هاوپەیمانی ئیسرائیل و دووژمنی عەرەب و فەلەستینییەکان بگۆڕێ بە وێنایەکی راستەقینە کەوا گەلی کورد و گەلی عەرەب و بەتایبەتیش فەلەستینییەکان نزیک هەر دووژمنی یەکتر نین، بەڵکو دژست و هاوپەیمانی یەکترن و ئەگەر بیانوێت ئەوا دەتوانن ببنە هاوچارەنووسی یەکتریش و پشتیوانی لەیەکتریش بکەن. ئەمە وەرچەرخانێکی زۆر گرنگ و مێژوویی بوو کەوا پێکەکە و رێبەر ئەجەلان هەر لەو قۆناخی 19 ساڵەدا لەپێوەندی نێوان گەلانی کورد-عەرەبدا بەدیانهێنا، کە بزووتنەوەی ئیلول بەهەی پێوەندییەکانی لەگەڵ دەوڵەتی ئیسرائیل لە ساڵانی شەستەکان و حەفتاکانی سەدەی رابردووەدا تێکیدابوو و وێنایەکی زۆر ناشیرینی بە گەلی کورد و بزووتنەوە و رێکخراوە کوردییەکان درووستکردبوو. باسکردنی ئەم بابەتەم بەگرنگ بینی تا لەوە تێبگەین کە لەلایەک ئەو قۆناخی 19 ساڵەیەی ١٩٧٩-١٩٩٨ چەن تێپەڕیی و چی بە کورد و پێکەکە و تەنانەت گەلی فەلەستین و عەرەب بەگشتی بەدیهێنا و چیشی بەلاوەنا. لەلایەکی تریشەوە هەبوونی پێکەکە لە وڵاتی سوریا و لوبنان و پێوەندییەکانی چی بوون و چەن بوو. هەروا سادە و ساکار و بەگوێدانە ئەو راستیانە و بە پشداوەرییەکی ئامادە و وەکچواندنی پێوەندی پێکەکە بە پێوەندی حیزبەکانی تری کوردستان ناتوانین بە راستییەکانی ئەو قۆناخە بگەین.

8. بە زیاتر تێگەیشتن لەم مەدەلەی تێکۆشان و سیاسەت و پێوەندییانەی پێکەکە با چەند نموونەی تری حیزب و رێکخراوەکانی کوردستان لەبەشەکانی تری کوردستان هی هەمان قۆناخی شەستەکان و حەفتاکان و هەشتاکان و نەوەدەکانی سەدەی

رابردوو، کە قەناخی ١٩٧٩-١٩٩٨یش لەخۆو دەگرێت، بە نموونە بهێنینەوە، ئینجا دەتوانین باشتر لە دەخکە تێبگەین، باشتریش لەو پشداوەریی و وەکچواندن و بەراوردکارییەی د.بورهان تێبگەین بزانین لەکوێدا بەهەڵەداچووە و چەن راستییەکانی شێواندووە؟

نموونەی یەکەم؛ پێوەندییەکانی پەدەکە لەگەڵ دەوڵەتی ئێران، هەم لە قەناخی شاهەنشاهیدا و هەمیش لە قەناخی کۆماری ئیسلامی ئێراندا چەن بووە؟ ئایا لەو پێوەندییە پەدەکە لەگەڵ دەوڵەتی ئێران لەو دوو قەناخدا چەن بووە؟ ئایا پەدەکە، گەلی کورد بەگشتی، گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، دەوڵەتی ئێران چ سوود یان زیانێکیان لەو پێوەندییە بینی؟

لە سەردەمی شاهەنشاهیدا؛ پێوەندییەکی زۆر تووندوتۆ و ڕاستەوخۆی نێوان پەدەکە و دەوڵەتی ئێراندا هەبووە. لە ئاکامی ئەو پێوەندییەدا، ڕاستە بزووتنەوەی ئەیلول یارمەتی و هاوکارییەکی زۆری ماددی(هەم پارە و هەمیش چەک و داودەرمان)ی لە دەوڵەتی ئێران وەرگرت، پەدەکە توانی لە ڕێگەی ئەم پێوەندییەوە پێوەندی خۆی لەگەڵ ئیسرائیل و ئەمریکا و بەریتانیا و دەوڵەتانی تری ناتۆ بتورکیاشەوە دروست بکات و بەهێز بکات. بەڵام لەبەرامبەر بەمدا دەوڵەتی ئێرانی شاهەنشایی دەزی کورد لە باشووری وەک کارتێکی دەستی خۆی و بزووتنەوەی ئەیلولیش بە بارمتە بگرێت و کەی و چەنی بوێت وەها سوودا و مامەڵە بە دەزی کورد و بزووتنەوەی ئەیلولەوە بکات، کە دەرئەنجام لەمیانەی ڕێککەوتنی جەزائیری ١٩٧٥دا شکست بە بزووتنەوە گوورەکەی ئەیلول بهێنێت و وەک خەنجەرێک ئەوکاتە بە ئاشبەتاڵ ناوزەدیان کرد، ئاشبەتاڵێکی زۆر گوورە بە گوورترین بزووتنەوەی سیاسی و چەکداریی بکات و کورد بگشتی و گەلی کورد لە باشوور لەوکاتەدا زیانێکی زۆر و زەبرێکی کوشندەی بەرکەوت، کە تا ئێستاش کورد لە باشووردا لەژێر باری ئەو شکست و ئاشبەتاڵەدا دەرنەکەوتووە و بەشێکی زۆری بئومێدی و بێباوەڕیی و ترسی کورد لە تێکۆشان و شۆڕش بە ئەوکاتە دەگەڕێتەوە. لەلایەکی دیکەشەوە؛ بەهای ئەو پێوەندییەی نێوان پەدەکە و دەوڵەتی شاهەنشاهی ئێرانەوە، لەسەر داوای ئەو دەوڵەتە چەندین سەرکردەی ڕۆژهەڵات وەک سلێمانی موعینی و مەلا ئاوارە و خەلیل شەوباش لەلایەن سەرکردایەتی پەدەکەوە بکوژرێن. هەروەها ئەو پێوەندییەی نێوان پەدەکە و تورکیاش

چەندین سەرکردەی وەک سەعید ئەچچی و سەعید قرمزی تەپراغ بە پیلان بکوژرێن . لەدیوەکی دیکەدا بەهەی ئەو پەیوەندییەی نێوان پەدەکە و دەوڵەتی ئێراندا، چەندین دەرفەتی زێرین و ڕەخساو لە ئێراقدا بۆ کورد و چارەسەرکردنی پرسی کورد لە باشوور و ئێراقدا لەدەستدران. بۆتایبەتی لە قۆناخی دەسەڵاتی عەبدولکەریم قاسم و ڕێککەوتننامەی ١١ی ئاداری ١٩٧٠، کە دوو دەرفەتی زێڕین و گرنگ بوون کە دەتوانرا کەشێی کورد لە باشوور و ئێراقدا چارەسەر بکرێن. هەبەتە لەڕەدا بۆئەوەی ئەم باسە بەهەدا نەبردرێت و چەواشە نەکرێت، دەبێت ئاماژە بەوە بکەین کە حکومەتی قاسم و بەعسیش بەهەی هەڵە کوشندەکانیان و نەبوونی ئۆپۆزیسیۆنێکی دیموکراتی و زاڵبوونی ناوەندگەرایی، بۆتایبەتی ئۆپۆزیسیۆنی شۆڤێنیستی بەعسەوە، ڕێگیان لە لەدەستدانی ئەو دوو دەرفەتەدا هەبوو، ناکرێ ئەبایی لەدەستدانی ئەم دوو دەرفەتە هەمووی بخەینە ئەستۆی بزووتنەوەی ئەیلول و سەرکردایەتییەکەوە. بەڵام بەکارتکردنی دەزی کورد لەباشوور و بە بارمتەگرتنی بزووتنەوەی ئەیلول لەلایەن ئێران، ئیسرائیل و ئەمریکاوە، ڕەنگە سەرکیان بینی لە لەدەستدانی ئەو دوو دەرفەتە و چەندین دەرفەتی تر. تەنانەت بەشکی ئینشیقاقەکەی سانی شەستەکانی نەو بزووتنەوەی ئەیلولیش هەر بە ئەو پەیوەندییە و ئەو سیاسەتە وابەستییەی کەوا لەوکاتەدا بزووتنەوەی ئەیلول لە پەیوەندییەکانیدا و لە چنییەتی هەڵسوکەوتکردن لەگەڵ دەزی کورد و حکومەتە یەک لەدوا یەکەکانی ئێراقدا بەڵوەی دەبرد، دەگەڵتەوە. لێرەدا با بپرسین؛ ئایا لەو پەیوەندییەی نێوان پەدەکە، کە داینەمۆی بزووتنەوەی ئەیلول بوو، لەگەڵ دەوڵەتی شاهەنشای ئێراندا هەیبوو، خودی پەدەکە و سەرکردایەتییەکەی، گەلی کورد بگشتی، گەلی کورد و بزووتنەوەکەی لە ڕژهەڵاتی بندەستی دەوڵەتی ئێران، کە سوودی لەبینی و کە زیانی بەرکەوت؟ ئایا هەر دەوڵەتی ئەوکاتی ئێران نا، بەڵکو ئیسرائیل و ئەمریکا و بەریتانیا و تورکیا، چەندە سوودمەند یان زیانمەند بوون لە پەیوەندییان لەگەڵ خودی پەدەکە و کەی بزووتنەوەی ئەیلول؟ لەمەش گرنگتر لێرەدا ئەوەیە با د.بورهان و کەی خوێنرانی ئەم باباتە و باباتەکەی د.بورهان بهێنەوە بیرەوەرییەک لەنێوان مەدەلی پەکەکە و پەیوەندییەکانی لەگەڵ مەدەلی پەدەکە و پەیوەندییەکان بکەن و خەیان دەرئەنجامی پەیستی لەو هەبهێنجن.
بابچینە قۆناخێکی تری پەیوەندییەکانی پەدەکە لەگەڵ دەوڵەتی

ئێران، لە قۆناخی کۆماری ئیسلامیدا. لەگەڵ شۆڕشی گەلانی ئێراندا، ڕەوتی شیعەگەرێتی بە ڕابەریی خومەینی ئەو شۆڕشەی گەلانی ئێرانیان قۆستەوە و کۆمارێکی ئیسلامیی شیعەگەرایان دامەزراند. گەلی کوردیش لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان وەک بەشێک لە گەلانی سنووری دەوڵەتی ئێراندا ڕاپەڕین و ناوچەیەکی بەرفراوانیان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بەڕێوەبرد. لەوکاتەدا کە گەلی کورد و حیزب و ڕێکخراوەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان- بەتایبەتی کۆمەڵە و حیزبی دیموکرات- لەمیانەی شۆڕش و دانوستاندنەکانیان لەگەڵ دەسەڵاتی تازەپێگەیشتووی کۆماری ئیسلامی ئێراندا دیانخواست زۆرترین مافەکانیان بەدەستبهێنن و بیخەنە ژێر گەرەنتییەوە. ڕێک لەوکاتەدا پەدەکە- کە ئەوکاتە سەرکردایەتی کاتیی(قیادەی موەقەتە) بەڕێوەی دەبرد، پەیوەندی لەگەڵ ئەو دەسەڵاتەی کۆماری ئیسلامیدا بەست و چووە سەنگەریی کۆماری ئیسلامییەوە دژ بە کورد و کۆمەڵە و دیموکرات لە ڕۆهەڵاتی کوردستاندا. تەنانەت بەگوێرەی هەندێک لێکۆڵینەوە و بیرەوەریی نووسراو و چاپکراوی ئەوکاتەدا، قیادەی موەقەتە ڕۆڵێکی گرنگی لە سەرکوتکردنی خۆڕاپەڕیوی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بینی و لە شارەکانی بۆکان و شنۆشدا کوشتاری خۆڕکی کردووە. هەر لەو قۆناخەدا، پەدەکە بەهەی ئەو پەیوەندییەوە لەگەڵ کۆماری ئیسلامی ئێراندا، لایەنگریی ئێرانی کردووە لە کاتی شۆڕشی ئێران-ئێراقدا و بەشداریی کردووە. تەنانەت بەچوون و ڕایکیش هەیە دەڵێن هەر بەهەی ئەم لایەنگریی و بەشداریەی پەدەکە لە ئێران و شۆڕشەکەدا، ڕژێمی بەعسی فاشیستی ئێراق کۆمەڵکوژیەکی مەزنی بارزانییەکان لە 31.7.1983 خورشیدی، مەزوری، ئێرگەوشی، بەدڕێژی، دەستیپێکرد. هەبەتە ناوبراو ئەم لایەنگریی و بەشداریەی پەدەکە بکرێتە پاساو یان بیانووەک بۆ ڕەوایەتیدان بەو تاوانە گەورە و کۆمەڵکوژیەی بارزانییەکان. بەڵام دیسانیش ئەگەر هەکاری سەرکیش نەبێت ئەوا تارادەیەک ڕەنگی خۆی بینیوە.

ئێستا با دیسان بپرسینەوە؛ ئایا لەو پەیوەندییەی نێوان پەدەکە، کە دوای شکستی بزووتنەوەی ئەیلول، بەناوی قیادەی موەقەت بەڕێوەدەچوو، لەگەڵ دەوڵەتی ئیسلامی ئێراندا هەیبوو، خودی پەدەکە و سەرکردایەتییەکەی، گەلی کورد بەگشتی، گەلی کورد و بزووتنەوەکەی لە ڕۆژهەڵاتی بندەستی کۆماری ئیسلامی ئێران، کە سوودی لێبینی و کە زیانی بەرکەوت؟ با دیسانەوە د.بورهان و کەی خوێنەرانی ئەم باباتە و باباتەکەی د.بورهان

بەراوردێک لەنێوان مەدلی پەیوەندییەکانی پەکەکە، لەگەڵ مەدلی پەیوەندییەکانی پەدەکە بکەن و خوێنەران دەرئەنجامی پەیوستی لەوە هەڵبهێنجن.

هەروەها دەکرێ نموونەی دووەمی ئەو پەیوەندییانەش لە ئەزموونی یەنەکەدا، لە سەردەمی شا، سەردەمی شۆشی گەلانی ئێران، سەردەمی باڵادەستبوونی کۆماری ئیسلامی باس بکرێت و پەیوەندی-ناکۆکییەکانی یەنەکە لەگەڵ دەوڵەتی ئێران لەهەر سێ سەردەمەکەدا چۆن بووە و چی بووە و کە لێی سوودمەند یان زیانمەند بووە. کە بە بەچوونی من لەهەردوو سەردەمی شا و سەردەمی شۆشی گەلانی ئێراندا هەم بە سوودی یەنەکە و هەمیش بە سوودی هێز و لایەنەکانی رژۆهەڵاتی کوردستان و خەڵکەکەی بووە، بەڵام لەسەردەمی باڵادەستیی رژێمی کۆماری ئیسلامیدا بە زیانی یەنەکە خۆی و هەردوو خەڵکی باشوور و رژۆهەڵاتیش بووە. دەکرێ نموونەی سێیەمیش باس بکرێ و باس لە ئەزموونەکانی پەیوەندییەکانی هەردوو لایەنی رژۆهەڵاتی کوردستان (کۆمەڵە و دیموکرات)یش لەگەڵ رژێمی ئێراق بکرێ کە بە بەچوونی من ئەزموونێک بووە کە خەڵکی باشوور بەهای ئەم پەیوەندییەو هیچ زیانێکی بەرچاوی بەرنەکەوتووە، ئەگەر نەڵێم سوودی بە حیزب و لایەنەکانی باشووریش هەبوو و گەلێک هاوکارییان کردوون. هەر بە نموونە؛ ئاگربەست و دانوستانی ١٩٨٣ی یەنەکە لەگەڵ دەوڵەتی ئێراق بەیارمەتی راستەوخۆی د.قاسملو بووە.

هەروەها دەکرێ باس لە ئەزموونی پەیوەندییەکانی یەنەکە لەگەڵ رژێمی سوریا لە حەفتاکان و هەشتاکاندا هەڵسەنگاندنی بە بکرێ و هەمەلایەنە دەرئەنجامی لەهەڵبهێنجرێت.

ئەگەر هەر لەسەر ئەم مەسەلەی پەیوەندیی حیزب و لایەنە کوردییەکان- بە باشوور و رژۆهەڵاتییەوە، لەگەڵ رژێمەکانی تری کوردستان بڵێین و باسی پەیوەندییەکانیان لە ساڵانی نەوەدەکان بکەین، هەم لە باشوور و هەمیش لە رژۆهەڵات ئەوا دەکرێ زۆر بە ووڵی باسی ئەزموونە نەگەتیف و زیانبارەکەی پەیوەندییەکانی حیزبەکانی باشوور لەگەڵ تورکیا و ئێران بکەین، کە چ زیانێک و ماڵوێرانییەکی بە خەڵک و حیزب و لایەنەکانی باشوور و باکوور و رژۆهەڵاتی کوردستان گەیاندووە. بەڵام حیزب و لایەنەکانی رژۆهەڵات پەیوەندییەکی ئەوتۆیان لەگەڵ تورکیا نەبوو و لەگەڵ ئێراقیش بەرادەیێک نەبوو کە زیان بە خەڵک و حیزب و لایەنەکانی تر بگەیەنن .

بەرنامە ئاگرین هەڵسەنگاندنکی بابەتیانە بۆ قۆناخی سێیەمی پڕۆسەی ئاشتی حیزب و لایەنە کوردییەکان (لەساڵانی نێوان ٢٠٠٣ تا ئێستا) لەگەڵ رژێمەکانی سەر کوردستان بکەین، ئەوا دەکرێ زۆر دڵرئەنجامی گرنگ و مەترسیدار بخەینەروو. بەتایبەتی پڕۆسەی حیزبە دەسەڵاتدارەکانی باشووری کوردستان لەگەڵ تورکیا و ئێراندا. کە دەکرێ لە توێژینەوەی تردا بۆ فراوانی باسی لێوە بکرێت.

4. سەبارەت بە تێکۆشانی گەلی فەلەستین و ئەزموونە شکستخواردووەکەی فەتح

لەبەشی یەکەمی وتارەکەیدا؛ د.بورهان کەنەلەژیایەک سەبارەت بە قۆناخەکانی شۆڕشگێڕەکەی خەباتی چەکداریی فەلەستینییەکان دەکات، لە غەززەوە بۆ ئوردن و لە ئوردنیشەوە بۆ لوبنان. لەمیانەی ئەو بەشەی وتارەکەیدا دیاریت بکرێت فەلەستینییەکان نەچوون لەناو دەوڵەتی ئیسرائیلدا خەباتی چەکداریی بکەن، بەڵکو سەرەتا لە غەززە دەستیان بە خەباتی چەکداریی کردووە، کە بگوترێ بەچوونەکانی د.بورهان ئەم ڕەخنی ناوەندە، دەبووایە فەلەستینییەکان لەناوەندەوە واتا لە ئیسرائیلەوە دەستیان بە خەباتی چەکداریی بکردبا نەک لە وەاتی خۆیان کە غەززە بەشکێی وەاتەکەیانە. هەر لەو کەنەلەژیای جگەلەیەکەی خەباتی چەکداریی فەلەستینییەکاندا د.بورهان دەڵێت ئەمجارەیان جگەلەکەیان بە خەباتەکەیان کردووە و لە غەززەوە بەرەو ئوردن ڕێشتوون، لەوێش ناچار دەبن بیگوازنەوە بۆ لوبنان… د.بورهان هەموو ئەو حیکایەتە بۆ ئەوە باس دەکات کەوا فەلەستینییەکان لەبەرئەوەی لە ناوەندەوە (لەناو ئیسرائیلەوە) خەباتی چەکداریان نەکردووە و چوونە لە غەززە(لە وەاتی خۆیانەوە) ئەو خەباتەیان دەستپێکردووە بۆیە کاریگەری لەسەر ناوەندی بەیاری ئیسرائیل نەکردووە و، کە تەنگیان پێهەڵچنراوە ناچار خەباتەکەیان لە ڕەخەوە(واتا لە غەززەوە) گواستەتەوە بۆ ڕەخی ڕۆژ (واتا بۆ ئوردن و لوبنان)، هەر لەدرێژەی کەنەلەژیاکەیدا هاتووە کەوا کە لە ڕەخی ڕەخیشەوە (واتا لە ئوردن و لوبنانەوە) تەنگیانپێهەڵچنراوە ئیدی دەستبەرداریی خەباتی چەکداریی دەبن. بەگومان د.بورهان زۆر ستایشی ئەو دەستبەردانە لە چەک و خەباتی چەکداریی فەلەستینییەکان دەکات و پێی وایە ڕەگی ڕاستەکەیان دەزیوەتەوە. لەمەشدا دەگاتە ئەو قەناعەتەی کەوا دەبێت پەکەکەش وەک فەلەستینییەکان ئەوها دەستبەرداریی لە چەک و خەباتی چەکداریی بکات و ئاو بخنەو دەستتان بشە!! ئەمە هەموو تیۆریی و تێز و

پشنیازکەی د.بورهان. هەناوەی ئەم هەموو شەر و ڕوویە بۆ ئازموونی فەلەستینییەکان و گەلانەوە و کۆنەلەژیایەکی هاوشوێش بۆ خەباتی گەریلایی پەکەکە دەکات لەئاکامدا دەگاتە ئەو باوەییەی کە پەکەکەش نەچووە لە ناوەندەوە (واتا ناو خاکی تورکیا بەجگە لە باکووری کوردستان) دەست بە خەباتی چەکداریی بکات، بەکو هەی کردووە و چووە لە ڕۆخەوە (واتا لە باکووری کوردستان)دا دەستی بە خەباتی چەکداریی کردووە و پاشان لە باکووریش تەنگی پەهەچنراوە و ئیدی پەکەکە ناچاربووە ئەو خەباتە چەکداریەی خۆی لە ڕۆخەوە(لە باکووری کوردستان) بگوازێتەوە بۆ ڕۆخی ڕۆژهەڵاتی (واتا هەرێمی کوردستان) بەمەش خەباتە چەکداریەکەی پەکەکە هاوشوێەی خەباتە چەکداریەکەی فەلەستینییەکان تەنیا زیانی بە باکوور و هەرێمی کوردستان گەیاندووە و هیچ کاریگەری لەسەر ڕژێمی تورکیا نەکردووە. بۆیە دەبێت پەکەکەش چاو لە فەلەستینییەکان بکات و چەک دابنێت و ئیعلانی دەستبەردان لە چەک و خەباتی چەکداریی خۆی بکات و دەست بە خەباتی سیاسی و دیبلۆماسی بکات و چیدی هەرێمی کوردستان نەکاتە لوبنان و بەلوبنانیکردن...!! ئەمە هەموو حیکایەتەکەی نەو توژینەوە و وتارەکەی د.بورهانە..

لێرەوە دەکرێ بڕێک خاڵێک ئەو بڕچوون و خەیاڵەی د.بورهان بەر ڕەخنە بدەین:

١. سەرەتا، دەبێت ئەو خاڵە بخەینەڕوو کە د.بورهان بە ئەم وتارەی پشتی بە تیۆری "ناوەند- ڕۆخ، ناوەند- ڕۆخی ڕۆخ" و میتۆدی بەراوردکاریی بەستووە. واتا هەم تیۆرییەکە و هەمیش میتۆدەکە هی خۆی نین و وەریگرتووە، ئەمەش ئاساییە، بەڵام ئەو هاتووە بەزۆری زەردارەکی بەسەر پرسەی خەباتی چەکداریی فەلەستینییەکان و گەلی کوورد(پەکەکە)ی داسەپاندووە. بەمەش هەم تیۆرییەکە و هەمیش میتۆدەکەی تەنگەتاو کردووە و شێواندووە و لەشوێنی خۆی و بە گرفتێکی شیاوی توژینەوە کە ناوەند- ڕۆخ(کۆنار) پێویستدار دەکات و ڕێگە بە بەراوردکردن دەدات، بەکارنەهێناوە، بەکو وەک قاڵبێکی ئامادە وەریگرتوون و دەیەوێت لەسەی ئەم تیۆریی و میتۆدەوە، ئەوەی لە مەشک و خەیاڵی خەیاڵیە بیسەپێنێت و ڕاستی بڕچوون و خەیاڵەکانی خۆی وەک حەقیقەتێک دەرخواردی پەکەکە و خوێنەرانی بدات. بەم تیۆرییە بەهیچ شێوەیەک ناتوانێت بەشێک لە تێکۆشانی گەلەک- کە تێکۆشانی چەکداریی یان گەریلاییە لە بەشەکانی تری تێکۆشان کە "تێکۆشانی ئایدیۆلۆژیی، سیاسی، دیبلۆماسی، ڕێکخستنی و کولتووری" دایببڕێت. هەروەها لایەکی دیکەشەوە خەباتی هەردوو گەل بەو ڕادەیەی وەکچوونیان هەیە، دوو ئەوەندە جیاوازیی جەوهەریان لەگەڵ یەکتردا هەیە و ناکرێ تەنیا خاڵە وەکچوونەکان کە زیاتر ڕووکەشی و

کرێنەڵێکن، باس بکەیت و خاڵێ جیاوازێ زۆر جۆهەریێکانیش پشتگوێ بخەیت، هەر تەنیا بۆئەوەی بچووک و وەهمەکانت بۆ حەقیقەت نیشان بدەیت. مەگەر میتۆدی بەراوردکاریی بۆ خستنەڕووی هەردووڵای وەکچووک و جیاوازییەکانی نێوان دوو رووداو، یان دوو دیاردە، یاخود دوو بزاوت نییە؟ ئەی بۆچی د.بورهان خۆی لە بەراوردکارییەکەیدا خۆی لە خستنەڕووی خاڵێ جیاوازەکانی نێوان خەباتی چەکداریی هەردوو گەل دەدزێتەوە و خۆی لە نەبان دەکات. مەگەر ئەمە جۆرێک نییە لە چوونە "بەرەی دژ" و راکردن لە حەقیقەتی جیاوازیی خەباتی چەکداریی هەردوو گەل؟! لەکاتێ ڕێباز و کامێ قوتابخانەی میتۆدی بەراوردکارییدا ڕێگەت پێدەدات کەوا تەنیا بە خستنەڕووی ڕووکاری وەکچووی هەندێک ڕووداوی کرێنەڵێکی نێوان خەباتی چەکداریی هەردوو گەل بکەیت و ئەمەش من میتۆدی بەراوردکارییم کردووە و بەو ئەنجامەش گەیشتووم کە دەبێت پێکەکە و گەلی کوردیش وەک فەڵەستینییەکان و فەتح بکەن و مەحکومن بەوەی یان دەبێت چەک دابنێن و تەسلیم ببن، یانیش لەناودەچن و تا هەن هەر بە تیرۆریست ناوزەد دەکرێن... ئەگەر تۆژەرێک دەست بە تیرۆرییەک و میتۆدێک ببات، جا هەر تیرۆر و میتۆدێک بێت، دەبێت بەر لەهەموو شتێک هەموو بنچینە و پرەنسیپەکانی ئەو تیرۆری و میتۆدە بکاربێنێت و بگەڕێی خۆی کەڵەپاچێی نەکات. لەوەش گرنگتر ئەوەیە ئایا ئەم تیرۆری و میتۆدە چەندە لەگەڵ بابەتی تۆژینەوەلیکراودا دەگونجێت و چەندە دەتوانێت بمانگەیەنێتە کەمەڵێک دەرئەنجامی ڕاست یان نزیک لە ڕاستی؟! بۆنام د.بورهان گوێی بەم ڕاستیانە نەداوە و هاتووە پشێلی بنچینە و بنەماکانی ئەو تیرۆری و میتۆدەی کردووە و لەگەڵ ئەقڵ و خەیاڵی خەیدا گونجادوویەتی و پێوبالی کردوون. چونکە لەئاکامی خوێندنەوەی (تۆژینەوە)کەیدا مرۆڤ دەپرسێت کوا ناوەند؟ کوا ڕۆخ و ڕەخی ڕۆخ؟ لەکوێ باکوور و باشووری کوردستان بە خەباتی گەلی کورد دەبێتە ڕۆخ و ڕەخی ڕۆخی خەبات؟ ئیسرائیل و تورکیا وەک دوو ناوەندی داگیرکاریی چەندە لەیەک دەچن و چەندەش لەیەک جیاوازن؟ دەزگەکانی هەردوو گەلی کورد و گەلی عەرەبی فەڵەستینی چەندە لەیەک دەچن و چەندەش لەیەک جیاوازن؟ پەکەکە و ڕێکخراوی فەتح چەندە لەیەک دەچن و چەندەش لەیەک جیاوازن؟ د.بورهان ئەم پرسیارانە و دەیان پرسیاری تری هاوشێوەی تووەهەداوە و خۆی لەدزیوەتەوە و تەنیا ئەوەی بەلاوە مەبەستە بیسەلمێنێت کە پەکەکە هەرەمی کوردستانی بەلوبنانیکردووە و زیانی لەباکووریش و باشووریش و کەی دەزی گەلەکەیشی داوە و بەیە دەبێت ئیللا و بیللا خۆی لەچەکداماڵێت و واز لە خەباتی چەکداریی بهێنێت و بچێت بەدەوری تەنیا خەباتی سیاسی و دیبلۆماسیدا بیخولێنەتەوە. ئەمە هەموو گریمانە و بۆچوون

و خەباتکەی د.بورهانە. باشە هەر بۆیە دەڵێت تیرۆریستەکان و میتۆدەکان بۆ چی تۆقێنەرن و چۆن لە تیرۆریستەکان دەچێت؟ ئایا بۆ "کلیلی جەکەر" تۆقێنەرن تا چەند بوونت و کەی بیووت چ دەرگایەک هەبوت بیووت دەتوانێت بیکاتەوە؟. هەر تیرۆریستێک وەک کلیلێک وایە هەموو دەرگایەکی پێناکرێتەوە و توژینەوەی بۆ هەموو بابەتێک پێناکرێت، هەر دەرگایەک بۆ کلیلێک دەکرێتەوە و هەر کلیلێکیش بۆ دەرگایەک دروست کراوە. مەگەر ئەو کلیلە "جەکەرکلیل" بێت کە ئێستا بەهۆی پشکنینی تەکنەلۆژیاوە لەدەستی دەزگا هەواڵگریی و پۆلیسەکان و تیرۆریستان دزەکانیش دایە و چ دەرگایەک بیانووت و کەی بیانووت دەتوانن بچن بیکەنەوە و کامیرای شاراوە یان ئامێری تۆمار لە ماڵەکە بشاراوەیی دابنێن یان دزەکان کە جەکەرکلیلیان هەیە و دەچن دەرگای ماڵەکە دەکەنەوە و چییان بوت دەیدزن. ئە خە تیرۆریی و میتۆدەکان جەکەرکلیل نین تا بەهۆیەوە بتوانن بچنە بوت و کەی بتووت لەدەرگای هەر بابەتێک بدەیت و بگەڕێی خەت تیرۆریستە دەخوازێکەی خۆتی لەسەر جێبەجێ بکەیت. مرۆڤی پسپۆڕ و ئەهلی زانست بۆ ئەقڵییەتی "جەکەرکلیل" کار ناکات، بەڵکو بۆ کلیلی گونجاو دەرگای گونجاو لەسەر بابەتێک یان گرفتێک دەکاتەوە و توژینەوەی خۆی پێدەکات و بۆ دەرئەنجامی گرنگیش دەگات. ئەگەر وانەکات ئەوا ئەو توژەرە مسۆگەر گرفتی میتۆدی و تیرۆریی هەیە، کە لەهەمانکاتدا دەبێت بۆ گرفتی زیهنییەش..

ـ. هەر بۆ نموونە هێناوی ئەم گرفتە میتۆدی و تیرۆریی و زیهنییە، با بپرسین؛ ئایا د.بورهان دەتوانێت لەمژوو و ئێستای تەواوی خەباتی رزگاریخوازی هەموو گەلانی جیهاندا؛ هەر لە چین و ڤێتنام و ئەنگۆلا و نیکاراگوا و ئەریتریا و جەزائیر و کوبا و تیمووری خۆرهەڵات و تامیلەوە بیگرە تا دەگاتە وەاتانی تری ئاسیا و بەڵکان و ئەوروپا و ئەمریکای لاتین و ئەفریقیادا، تەنیا یەک نموونە، دووبارەی دەکەمەوە تەنیا یەک نموونە، بێنتەوە کە بزووتنەوە رزگاریخوازەکانی یەکێک لەو گەلانە نێک لە وەاتی خۆیان-کە د.بورهان بەهۆیە بە ڕەخ و ڕەخی ڕەخ ناوزەدی دەکات- بەڵکو لەناوەندی دەوڵەتی داگیرکەردا دەستیان بە خەباتی چەکداریی کردبێت و بۆئامانجەکانیشی گەیشتبێت. کوا با یەک نموونە بێنتەوە ئەوکاتە دەتوانین بە د.بورهان بڵێین ئافەرین بە کەشفە نوێیەکەت و ئیدی قەیچیەکات با گەلی کوردیش ئەزموون بکات و ببێتە گەلی دووەم لە جیهاندا کە نێک لە وەاتی خۆی بەڵکو سەرەتا دەچێت لە وەاتی داگیرکاردا دەست بەخەباتی چەکداریی بکات و لەوەوە وەات و گەلەکەی رزگار دەکات.. بەڵام مسۆگەر ناتوانێت یەک نموونە لە بزووتنەوەی رزگاریخوازی گەلێک لەم جیهاندا بێنتەوە کەوا سەرەتا خەباتە

چەکداریيەکەی نێک لەنێو وڵات و گەلەکەی خۆیدا، بەڵکو چووە لەنێو وڵاتی داگیرکار و گەلە سەردەستەکەدا دەستی بەخەباتی چەکداریی کردبێت. هەبەتە لەرەدا مەبەستی د.بورهان خەباتی چەکداریيە نێک شۆڕشگێرانەی خۆی لە ناوەندی داگیرکاریيەدا و لە زانکۆکانی ئینقەرەدا دەستپێکردووە و تا ئێستاش لەئینقەرە و شارە گەورە و بچووکەکانی تورکیادا شۆڕشە جیاوازەکانی تری خەباتی بەردەوامی پێداوە و کاریگەریی گرنگیشی نێک هەر لە باکوور و بەشەکانی تری کوردستان، بەڵکو کاریگەرییەکەی لەسەر کەی تورکیا و تارادەیەکی بەرچاویش لەسەر دەوڵەتانی تری داگیرکەریشدا هەیە و زیاتریش دەبێت. ئیدی کە دەڵێین د.بورهان بە زاری زەردارەکی دەزی هەردوو گەلی فەلەستین و گەلی کورد و خەباتە چەکداریی و گەریلایيەکانیانی پەستاوەتە نێو تیۆریيەک و میتۆدێکەوە کە لە نە لەدوور و نە لە نزیکەوە ناتوانرێت لەگەڵیەوە خەباتی چەکداریی گەلان و دژە رەواکەیان پێ هەڵسەنگێنرێت و شیبکاتەوە و بەراوردی پێبکات، ئەمە نموونە بەرچاوەکەیەتی. ئەگەر بەکارهێنانی تیۆریی و میتۆدێک-جا هەر تیۆریی و میتۆدێک بێت- بە هەڵسەنگاندن و شیکردنەوە و ڕەخنە و بەراوردکاریی و دواجار لەوهەڵهێنجانی دەرئەنجامێکی راست یان نزیک لە راستی بێت و کەچی پێچەوانەکەی دەربچێت، ئەوا یان تیۆرییەکە و میتۆدەکە هەر لەبنچینەوە هەڵەن، یان ئەوەی بەکاریانیهێناوە بەهەڵە و شێوەنراوی و بە مەبەستی تایبەتی خۆی بەکاریانیهێناوە. لەوەی د.بورهاندا ئەگەری دووەم راستە. چونکە بە نموونە ئەم تیۆریی(ناوەند-ڕەخ، ناوەند- ڕەخی ڕەخ)ە سەرەڕای لایەنی کەموکوڕیشی، بەڵام دیسان دەکرێ توێژەرێک لەی سوودمەند ببێت و وەک ئامرازێک بە توێژینەوەی زانستی بەهەندێک دەرئەنجامی گرنگ بگات، بەتایبەتی توێژینەوە لە ناوەندەکانی شارستانییەت و کەنار و ڕەخەکانی شارستانییەتدا، یان سیستەم و ڕەخ و کەنارەکانی دەکرێ زەر سوودمەند بێت. ئەی کەواتە د.بورهان خۆی هەڵەدەخەڵەتێنێت یان دەیەوێت پەکەکە و خوێنڕان هەبخەڵەتێنێت و دەست تیۆرییەک و میتۆدێک کە بەهیچ شێوەیەک نابێت و ناگونجێن بە هەڵسەنگاندن و شیکردنەوە و دەرئەنجام وەرگرتن لە خەباتی چەکداریی گەلان لەبەرامبەر بە داگیرکاریيەدا، کەچی بە گوێدانە ئەم پرەنسیپە هەر بەکاریاندێنێت.

مسۆگەر هەر گەلێک کە چەوساوەتەوە و وڵاتێکی داگیرکراوبێت، ئەوا سەرەتا هەر لە وڵاتەکەی خۆیدا دەستی بە خەباتی چەکداریی کردووە نێک لە وڵاتی داگیرکاردا، ئەگەر دواتر بەی ڕەخاسبیت ئەوا خەباتە چەکداریيەکەی بەشێوازی جیاواز گۆیاندەتە ناو خودی وڵاتی

داگیرکاریش، بەڵام مسۆگەر ناوەندی خەباتە چەکدارییەکەی وڵات و گەلەکەی خۆیەتی. ئەگەر وابەستە دەبووایە ڤێتنامییەکان بەگوێی د.بورهانیان بکردایە و بچووبانییە سەرەتا لە فەڕەنسا و دواتریش لە ئەمریکا دەست بە خەباتی چەکداریی بکەن، نەک لە وڵاتەکەی خۆیان، بۆئەوەی وڵاتەکەیان زیانی پێنەگات و گوندەکانی وێران نەبن. گەلی جەزائیریش دەبووایە بچن لە فەڕەنسا دەست بەخەباتی چەکداریی بکەن نە لە وڵاتەکەی خۆیان. ئیدی گەلانی تریش دەبووایە بەگوێی د.بورهانیان بکردایە و زیانیان بە وڵاتەکەی خۆیان نەگەیاندبایە و چووبان لە وڵاتی داگیرکاردا دەستیان بە خەباتی چەکداریی بکردبا. حەیف، هەرچەندە ئەو گەلانە لەدەست داگیرکاریش رزگاریان بوو، بەڵام دیسان حەیف و سەد حەیف و مخابن کە بەگوێی دەرئەنجامە گرنگەکانی د.بورهانیان نەکردووە، د.بورهانیش درێنگەوتووە دەبووایە هەر لەسەرەتای سەدەی بیستەمدا ئەم توژینەوەیەی بکردبا تا گەلی کورد و گەلانی تر کە زەربەیان ئێستا رزگاریان بووە لە داگیرکاریی سەربازیی، سوودیان لەم کەشفەی وەربگرتبا. ئەگەر ئەمە بە بەشکی تەڕییەکە کە ناوەند- ڕەخە راست دەرنەچێت چەن بەشکەی تری کە ڕەخی ڕەخە راست دەردەچێت؟! ئاخر چەن دەکرێ وڵاتی خەت بە خەباتی خەت بە ڕەخ و ڕەخی ڕەخ دابنێیت؟! ئەمە چ لۆژیک و ئەقڵێک دەتوانێت باوەڕیی بەم بۆچوونەی د.بورهان بکات؟ هەڵبەتە تیەرییەکە و بۆچوونەکەی د.بورهان سەبارەت بە بابەتی خەباتی چەکداریی لەهیچ کات و شوێنکدا یەکانگیر نابنەوە و هەر یەکەو لە دەڕەکدان. چونکە تەرییەکە و پەڕەنسیپ و بنەماکانی، هەروەها میتەدە بەراوردکارییەکەیشی، لەم بابەتە توژینەوەلەکراوەدا تەواو لەگەڵ شیکردنەوە و هەڵسەنگاندن و دەرئەنجام و بەراوردکارییەکانی د.بورهاندا ناکەکن. ئەمەش جەرەکە لە دەستدرێژیکردنە سەر تیەریی و میتەدێک و دەچێتە خانەی شواندنی تیەریی و خراپ بەکارهێنانی تیەریی و میتەدیەوە. ئەمەش بەخەی گرفتێکی زیهنییە.

٥. لەم دەخەی ئێستادا؛ کە لەجیهاندا "لۆژیکی هەز" بەهەموو واتا و ڕەهەندکانییەوە- بەتایبەتیش هەزی چەک و چەکداریی- باڵادەستە و ڕەک لەناو جەنگێکی جیهانیی باڵادەستبوون و پاوانخوازیی داین بەزەبری هەز، لەدەخێکی وەهادا کامە دەوڵەت؟ کامە هەز؟ کامە گروپ و کامە کەمەگە خەیان لە چەک داماڵیوە و خەیان بە پاراستن و بەرگری هەشتەوە، تا پەکەکە و گەلی کورد خەیان بەچەک بکەن و خە بە پاراستن و بە بەرگری بهێنەوە؟ کامەیان ئەمەی کردووە و دەرفەت و شانسی مانەوەی هەبووە و هەیە؟ دەستێک لە کەس و لایەنکان دەڕەن؛ باوی چەک و خەباتی چەکداریی نەماوە. بەگومان

ئەوانەی وادەڕۆن خەیان لەهەموو کەس و لایەنێک زیاتر خەیان پەچەک کردووە. تەنانەت هەندێک هێز و لایەن لە باشووری کوردستان ئەمە دەڵێن لەکاتێکدا تەنیا ژمارەی پاسەوانە شەخسی و بنەماڵەیەکیان ئەگەر زیاتر نەبێت لە ژمارەی هێزەکانی هەپەگە ئەوا مسۆگەر کەمتر نییە. کەچی ڕۆژانە و بەردەوام لە لێدوان و لە کەناڵە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆکانی ڕاگەندنییەکانی خەیاندا دەڵێن؛ باوی چەک نەماوە و دەبێت پەکەکە چەک لەخۆی دامالێت و واز لەخەباتی چەکداریی بهێنێت!! دەستێکی تریش زۆر لەوەش زیاتر دەڵێن و دەڵێن نەک هەر باوی چەک و خەباتی چەکداریی نەماوە، بەڵکو باوی ئایدیۆلۆژیا و تێکۆشانی فیکرییش نەماوە. کەچی خەیان بە ئایدیۆلۆژیای لیبرالیزم دەهەزرن و دەنووسن و خیتاب دەدەن و بانگەشە و پڕوپاگەندە بۆ لیبرالیزم دەکەن. د.بورهانیش هەم داوای چەکدامالین و وازهێنان لە خەباتی چەکداریی لەپەکەکە دەکات و هەمیش دەڵێت پێویست ناکات ئایدیۆلۆژیانە لە مەسەلەی خەباتی چەکداریی بڕوانین. بە واتایەکی دیکە نە پەکەکە نەکەسیش پێویستیی بە ئایدیۆلۆژیاش نییە تا لەمەسەلەیەکی چارەنووسسازی وەک خۆلەچەکدامالین و وازهێنان لە خەباتی گەریلایی بهێنێت. سیستەمی باڵادەستی جیهانی و تورکیا و داگیرکارانی کوردستان و هێزە دەسەڵاتدارەکانی باشوور ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ پێداگیریی لەسەر ئەمە دەکەن کە دەبێت پەکەکە خۆی لەچەکدامالێت و واز لەخەباتی چەکداریی بهێنێت. د.بورهانیش لەکۆی توژینەوەکەیدا زۆر بە هووڕنی و کەنکریتی هەمان پێشنیاز و هەمان داوا دووبارە دەکاتەوە و تەنانەت دەڵێت ئەگەر پەکەکە ئەمە نەکات ئەوا نزیکە لە لەناوچوون و چەکپەدادان و هەر بە سیفەتی تیرۆریزم ناوزەد دەکرێت. مرۆڤ دەتوانێت لەوە تێبگات کە ئەو سیستەمە باڵادەستەی جیهان و تورکیا و دەوڵەتانیتر و هێزەکانی تر کە بەچی بەپێداگرییەوە ئەم داوایە لە پەکەکە دەکەن و لەچوارچێوەی شکستی تایبەتیدا فشار و گوشار بە سەر پەکەکە و گەلی کورد دەهێنن. زۆر بەسادەیی دەتوانین بڵێین چونکە بەرژەوەندییە ستراتیژییەکانیان لەوە دایە کە پەکەکە و گەلی کورد بەهێز بن و نەتوانن خەیان بپارێزن و بەرگری لەخەیان بکەن و تاچەنیان بوێت وەها نکۆڵی و کەمکۆژ و بە ناسنامە و بە ئیرادەیان بکەن و بیکەنە قەچی قوربانی خەیان و بەرژەوەندییەکانیان. مرۆڤ لەمە تێدەگات. بەڵام چ بەرژەوەندییەکی د.بورهان و ئەو هۆشنبیر و نووسەرانەی تری کورد کە بەهەمان ئەقڵییەت بیردەکەنەوە، لەپشت ئەم داوا و پێشنیازە بەردەوامیان هەیە؟ ئایا لەبەر ئەوەی بەهەمان ئەقڵییەتی لیبرالیستی سیستەمی سەرمایەداریی بیردەکەنەوە بۆیە بەهەمان ئەقڵییەتەوە هەر دەبێت وابیربکەنەوە و پێشنیاز و داوای وەها

بکەن؟ یان لەدەخەکە تەناگەن و سەریان لەوە دەرناچێت کە دونیا بە چ لەژیکەکی هەزگرایی و هەزسەپەنەریدا بەرەوە دەچێت و چۆن لەژیکی"مانەوە و سەرکەوتن بە بەهەزکانە" بۆتە لەژیکی هەرباەدەست لەم دونیایەدا. یاخود ئەمە رقوکینەیەکی تایبەتی خەیانەت بەرامبەر بە پەکەکە هەڕەشەژن و دەیانەوێت لەناوگەی دامایینی چەکەوە پەکەکەش کەمپنشین بکەن، یان بیکەن بەهەزکی پەنابەر و ئاوارە و بەکاریگەری و بەدبەخت و مارژینال؟ یان لەدەسەزی و هاوسەزیانە بە تەکەشانی گەلەکەیان و هیچ رق و کینەیەکیشیان لە پەکەکە نییە و بەس لەبەرئەوەی خە بە ئاشتیخواز دەبینن و ئەزموونی چەکداریی شکستخواردووی باشوور و رۆژهەڵاتی کوردستانیشیان بینیوە بەیە حەزناکەن پەکەکەش بەم دەردە بچێت. بەیە پێیان باشە کە پەکەکە خە لەچەک دامالێت و چیدی خەباتی چەکداریی نەکات. لەم چوار ئاگرانە د.بورهان و ئەوانەی وەک ئەو بیردەکەنەوە، لەکامە ئاگردا پەلینبەندیان بکەین؟ لەردا من د.بورهان پەلیبەندی ناکەم و هیچ تەمەت و پەشداوەرییەکیش لەم بارییەوە ناکەم، با د.بورهان خەی وەڵامی ئەم پرسیارە بداتەوە و خەی خەی پەلینبەند بکات. ئاگەر پەلەنیکیتەر لەدەوەڕەی ئەم ئاگەر و شیمانانەی تەر هەیە دیسان د.بورهان دەتوانێت بەڵێت لە چ روانگەیەکەوە ئەم داوایە و ئەم پەشنیازە نالەژیکی و ناواقیعییە و پە مەترسیدارە لە گەلەکەی خەی و لە پەکەکە دەکات.

ە. ئاگەر هەر بە لەژیکەکەی ناوەند-رەخی د.بورهان ئەو پرسیارە بکەین: ئایا بە گەلی کورد لەهەر بەشەکی وەاتەکەیدا قووڵایی ستراتیژیان کوێیە؟ ئەنقەرە و تاران و شام و بەغدادە یان قووڵایی ستراتیژی هەر بەشەکی کوردستان بەشەکانی تری کوردستانە؟ بەگومان تەکەشانی هەر بەشەکی کوردستان قووڵاییە ستراتیژییەکەی بەشەکانی تری کوردستانە نەک ناوەندی وەاتە داگیرکارەکان. واتە ئاگەر تەکەشانی گەلی کورد لە باکووری کوردستان بەرەوپەچێت، ئەوا دەبێت قووڵایی ستراتیژی تەکەشانەکەی خەی لە بەشەکانی تری کوردستاندا بێت، کە د.بورهان بە رەخی رەخ لەقەڵەمیان دەدات!!. کە ئەمە تەنگەیشتنە لە راستینەی دەزی کورد لە کەی کوردستاندا. بەواتایەکی دیکە دەزی کورد یەک دەزە، بەڵام بە ئەقڵییەتی لەزانی کراوەتە چوار بەشە دەز. بەیە هەر بەشەکی کوردستان کاتێک کە تەکەشان بەرەوە دەبات، دەبێت چاوی لە قووڵایی ستراتیژیی خەی لە بەشەکانی تری وەاتەکەی بێت، نەک لە ناوەندەکانی دەوەتە داگیرکارەکان. بەڵام د.بورهان بەشەکانی کوردستان بە رەخی رەخ بەیەکتری لەقەڵەم دەدات و ناوەندەکانی داگیرکارانیش بە ناوەندی تەکەشانی گەلی کورد دەبینێت. ئەمە دەبێت چ ئەقڵییەتێکی لەزانی لە

پشت ئەم جۆرە تێگەیشتنەوە هەبێت؟!.

---

[12] بۆ زانیاریی زیاتر سەبارەت بە رووداوەکانی تیرۆرکردنی هەردوو سەرکردەی باکووری کوردستان(سەعید ئەرچی و سەعید قرمزی تەپراغ) بڕوانە ئەم دیکۆمێنتاریێیە گرنگ و چاوپێکەوتنە:

13- حیزبە دەسەڵاتدارەکانی باشوور لە ساڵانی نەوەدەکانی سەدەی رابردوودا، نزیک هەر لەگەڵ رژێمەکانی ئێران و تورکیا، تەنانەت لەگەڵ خودی رژێمی بەعسی ئێراقیش پەیوەندییان هەبوو، کە بە حیساب دووژمنی سەرەکیانە، وەک لە ٣١ی ئابی ١٩٩٦دا بینیمان کە پەدەکە چۆن سوپای ئێراقی هێنایەوە سەر هەرێمی کوردستان و یەنەکەی راونا و یەنەکەش رژێمی ئێرانی هێنا و پەدەکەی راونایەوە- ئەوا زۆر بە ڕوونی دەردەکەوێت کەوا پەیوەندییەکان بە چ مەبەستێک بووە و چ دەرئەنجامێکیان لێکەوتەوە، کە تاکو ئێستاش ئاسەوارە خراپەکانی ئەو پەیوەندییە ناڕەوا و نانەوەییانەی ئەو حیزبانەی باشوور لەگەڵ تورکیا و ئێران و تەنانەت رژێمی بەعسی ئێراقیش ببینن. هەر بە نموونە؛ سەدان کادیر و سەرکردە و پێشمەرگەی حیزبەکانی رۆژهەڵات لە باشوور تیرۆر کران، چەندین جار ئێران هێرشی کردە سەر کەمپەکانی حیزبەکانی رۆژهەڵات لەباشووردا. چەندین جوڵەی شۆڕشگێڕانە بە پەکەکەیان هەڵگیرساند. هەر ئێستا کە ئەم پەراوێزە دەنووسم؛ هەردوو رژێمی ئێران و تورکیا لە قووڵایی خاکی باشووری کوردستاندا تۆپباران و بۆردومانی کامپ و بارەگا و سەنگەرەکانی حیزبەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان و گەریلاکانی ئازادیی کوردستان و گوندەکانی سەر سنوور دەکەن.!!

درێژەی هەیە...

بۆ خوێندنەوەی بەشەکانی تر..

[بەشی یەکەم...]

بەشی دووەم...

لە بارەی باردۆخی ئێرانەوە.. ئاراس سەعید

"دۆزەر" پێی وایە هەموو رووداوێک دوو هێندە لەخۆدەگرێت: هێندەی پێش ڕووداو- Virtualو هێندەی دوای ڕووداو-Actual. بە شرۆڤەکردنی باردۆخی ئێران لەسەر دوو هێندە دەوەستین.

یەکەم: هێنگە بۆچونەکانی "ماکس ڤێبەر" لە بارەی دەوڵەتەوە لە هەموو بۆچونەکانی دی زیاتر، یارمەتیمان بدات، تا لە باردۆخی سیاسی ئێران تێبگەین.
بە بۆچونی "ڤێبەر" :(دەوڵەت خاوەنی مۆنپۆڵکردنی شەرعیانەی هێز-power.) دەوڵەتێکی ئایینی وەکو ئێران، لە هێگەی جومگەکانی دەسەڵات دوونیای سیمبوڵەکان و پڕۆسەی وەک یەکلەکردنەوە پێکەربەندی جڤاک دادەڕێژێتەوە و مافی خۆ نمیاشکردنی تاکگەرایی و ئازادییەکانی لە دەستەنێتەوە. بەجۆرێکی تر، پڕۆسەی بەو ئۆیترکردنی سەبجێکت لە هێگەی دوونیای سیمبوڵەکان و دیسپلینی جەستەوە.
" مێشە فەکە" سەبارەت بە دیسپلینی جەستەی ئای وایە کە جەستەی مرۆڤ لەم کاتەدا دەخزێنرێتە ناو دەزگایەکی دەسەڵاتەوە، کە هەڵدەلوشێ، تێکدەشکێنێو سەر لە نوێ بونیادی دەنێتەوە، دیسپلین جەستەیی ملکەچو گوێڕایەڵو ئامادەی قبوڵ کردنی دیسپلینی زیاترو دەسەڵاتی زیاتر دروست دەکات، بەر لە سەردەمی مەدێرن سزادان تەنیا ڕووی لە کەسی تاوانبار بوو، تەنیا تاکە کەسی تاوانبار ڕووبەڕووی سزا دەبووەوە، بەڵام تەکنیکەکانی دیسپلین ڕوویان لە کەی دانیشتوانە. واتە: دەسەڵاتی دیسپلینی تەنیا کەسێك دیاری ناکات تاکو بیخاتە ژێر چاودێرییەوە. یاخود سزای بدات، بەڵکو هەوڵی کۆنترۆڵی کەی کۆمەڵگە دەداتو هەموو دانیشتوان دەخاتە ژێر چاودێرییەوە، بە گەیشتن بە ئامانجی ملکەچ کردنو لارەملێی تاکەکانو فراوان بوونی دەسەڵاتەکەی، پێویستبوو گشت هێندەکی فەزا، زەمەنو جوڵە هەساو یاسایان بە دروست بکرێو کەی گۆمەڵگە مۆنپۆڵ بکات.
ئێران دەوڵەتێکی پۆلیسی ئایینیە. لە هێگەی شەرعیەت و بنەما ئایینییەکانەوە، بنەمای پێکەربەندی جڤات دادەڕێژێتەوە، ئۆیش بە داتاشینی سیمبول و مومارەسەکردنی دەسەڵاتی ئایینی لە هێگەی دیسپلینەوە.
لە دەوڵەتێکی وەکو ئێران دا، تەواوی کایەکانی دەوڵەت وەکو؛ یاسا،

سوپا، هەشنبیری، پەروەدە، ئایین …هتد خالین لە سەربەخۆی و بەتەواوی کایەی سیاسین.
دەوڵەت خاوەنی مانپەکردنی هەزە. تەواوی دامەزراوەکانی بەشکی دانبەداون لە جومگەکانی دەسەڵات وەکو "فەکە" دەڵێت: لەم کاتەدا مەرەف دەخزێنرێتە ناو دەزگایەکی دەسەڵاتەوە، کە هەندەلوشە، تەکدەشکێنێو سەر لە نوە بونیادی دانێتەوە. دەوڵەتی ئیران؛ لە هەگەی دووبنیای سیمبولەکانەوە کەمەگە بووبنیاد دانێتەوە، وەکو (هووسەر، ڕیش، حیجاب و یەکپەشی). لەم هەگەیشەوە، مافی خەنمایشکردنی تاکگەرایی، مافی ئازادی کەسێتی و ئایینی و ئەتنی و تەواوی سیمبولە جیاوازەکان دەسەتەوە و لەهەگەی یاساوە شەرعیەت بەو پەسیسە دەدات.
یاسا لەبنەتدا ماسکی دەسەڵاتە، ئامرازی داشتنی فەرمەکانیەتی، داپەشینی شکەە ئاستینەو ناوەەکیەکانی دەسەڵاتە "کە دیوی سەرکوتیەتی" لەبەر چاوی کەمەگە، یاسا کەی دیوە ناشرینەکانی دەسەڵات دادپەشێتو هوویەکی جوانی درەینەی بە دروست دەکاتو سزاکانی بە ئامرازی بەرقەرار کردنی عەدالەت دەناسەنێت و هەوایەتیان پەدەدات، یاسا دواجار جگە لە فرمانی سەروەرو دەسەڵاتدار شتەکی تر نیە، وە هەموو لایەکیش ناچار بە ملکەچیو گوەایەڵی دەکات، واتە وەك ئەوەی فەکە لە (مەژووی سەکس واڵیتە)دا دەڵێت: دەسەڵات یاساکانی بە پەی ویستەکانی خەی دادەەژێت، پاشان گوتاری حەقیقەتی بابەتەکان بەرتەسکو سنوردار دەکات، دواتر سزا بە سەرپەچیەکان دادەنێت، دەسەڵات لە هەموکاتو جگەکان یەکسانە، بەپەی هەندە میکانیزمی لە هادبەدەر دووبارەبوەی یاسا، حەرام کردن و سانسەر کار دەکات ، هەروەها فەکە ای وایە"واڵەتی هەمەکی دەسەڵات لە شوەی یاسادا پیشان دەدرێتو ئاسوارەکانی بە ملکەچی دەناسرێت"، واتە کاتە دەسەڵات قسە دەکات ئەوا ئەو قسەیە هەسایە،و فەرمی دەسەڵات لە هەی یاسادانەردا دەردەکەوێت، کە ئەندازیاری فەرمسازی دەسەڵاتەو یاساکان لە چوارچەوەی بەرژەوەندیەکانی حکومەتو فرمانەوادا دادەەژرێت و دەبێت تاکەکان حورمەتی بگرن، نەك لەبەر ئەوەی ئەم یاسایانە تاکەکان دەپارێزن، بەکو لە جوهەردا لەبەر ئەوەی ئەم یاسایانە قسەی دەسەڵاتن، پابەند بوون بەو یاسایانەوە بەدادپەروەری و لادانیش لێیان بەتاوان ئەژمار دەکرێت.

دووەم: مەرگی "ژینا ئەمینی" بەتاوانی لادان لە یاسا و مومارەسەکردنی مافی خەنمایشکردنی تاکگەرایی و لابردنی هووسەر، هاوکاتە لەگەە ئەو پەسەسە مەژووییەی هاوشەوێیی و وەك یەکلەکردن،

کوشتنی مافی خۆنمایشکردنی تاکگرایی. ئەمش دەبێتە هۆی دروستبوونی هەستی یەکگرتوویی Sense of coherence. بە جۆرێک وەواوکە دیواری ئاتنی و ئایینی و ئایدۆلۆژی تێکشکاندووو زۆرینەی گروپ و توێژکانی کۆمەڵگە بەیەک گوتار و یەک زمانی سیاسی دروشم دەدەنەوە.

بەڵام پێناچێت، دروستبوونی یەکگرتووی گوتاری هاوبەش، ببێتە درێژە پێدەری ناڕازایەکان. ئەوەی بووە بە دروستبوونی هەستی یەکگرتووی پێسپسی درێژخایەنی مومارەسەرکردنی دەسەاتی ئایینیە لەسەر کۆمەڵگە.

ئەوەی هەستی یەکگرتووی لە ڕەگی گوتار و سیمبولە جیا دەکاتەوە مومارەسەرکردن و خودموختاری گروپەکانی کۆمەڵگەیە. ئەمش ڕاپەڕیوان لە ڕووی ئاتنی و جیۆپلیتیکەوە دابەش دەکات بە سێ گروپی جیاواز؛(فارس و ئازەری و کورد).

فارسەکان بە هەوەشاندنەوەی دەوڵەتی ئێران و پارچەبوونی ئێران ڕازی نابن. بەکو ناڕازیەتییەکانیان تەنها لە دژی ڕیساکانی دەوڵەت و شێوەی بەهاکان کورت دەبێتەوە. بەڵام کوردەکان وەکو نەتەوەیەکی ناو جوگرفیایی ئێران، زمانی سیاسی ناڕازایەتیەکانیان دەبێتە گوتاری نەتەوەیی و ئەم ڕووداوە دەکەن بەسەرەتای سەردەمێکی تازە لە خەبات و بەگژداچوونەوەی رژێمی ئێرانی و دیانەوەت خەیان دابەن لە ڕابردوو و دەربچن لەدۆخی ناکارایی و چەقبەستوویی.

ئاراس سەعید

ئیسلامبوونی کورد *.. بەختیار محەمەد

عەرەب بەخۆی دەڵێ، کوردم بە شمشێر کردۆتە ئیسلام؛ کەچی کورد دەڵێ، نا وا نییە.

ئەگەر عەرەب خۆی بە شەڕ بووبێتە ئیسلام، ئایا ماقووڵە کورد (فارس) بە خۆشی (بە ئاشتی) بووبێتە ئیسلام؟ با لەم بارەیەوە گوێ لەم گوتەیەی نوعمانی کۆی موقرین بگرین، بزانین – لە دەمەتەقێیەکدا – چی بە یەزدگردی پاشای فارس دەڵێ: ((خواوەند پێغەمبەرێکی بۆ هەوانە کردین تا بۆ چاکەکاری ببێتە هۆبەری ئەمە و فەرمانی چاکەکاریمان پێ بکات و لە خراپە و بەدکاران دوورمان بخاتەوە {…} پێشنیاری بە هەر هەزدەك کرد، بوون بە دوو دەستە، دەستەیەك باوەڕیان هێنا و دەستەیەك خۆیان لێ دوور خستەوە. تەنیا چاکەکاران باوەڕیان بە دینەکەی هێنا. دواتر فەرمانی پێدرا لەگەڵ عەرەبە نەیارەکانی بجەنگێت و لەوانەوە دەستی پێکرد. شەڕی کرد تا هەموو عەرەبەکان باوەڕیان هێنا. یا بە نادڵخواز یا بە هەزامەندییەوە شوێنی کەوتین. دواتر فەرمانی پێدا ین پێشنیاری دادپەروەری خواپەرەستی بە نەتەوەکانی دەوروبەری خۆمان بکەین، ئەمە پێشنیاری دینەکەی خۆمان بە ئێوە دەکەین کە چاکە بە چاکە و خراپە بە خراپ دەزانێت. ئەگەر هازی نەبن گیرۆدەی بەڵا دەبن یانی دەبێ جەزیە بدەن و ئەگەر بەوە هازی نەبن، تەنیا جەنگ لە نێوان ئەمەدا دەمێنێتەوە. ئەگەر باوەڕ بە دینەکەی ئەمە بێنن، کتێبی خوا لەناو ئێوەدا بەجێدێڵین و دەبێت فەرمان و ئەرکەکانی وەك موسڵمانان بگرنە ئەستۆ و ئەمەش دەگەیەنێنەوە. ئەگەر جەزیە بدەن، هازی دەبین و دەبینە پشتیوانی ئێوە، جیاواز لەم دوو شێوەیە شەڕتان لەگەڵ دەکەین)).(1) تەنانەت – وەك دەزانین – لە دوای مەرگی پێغەمبەر زۆربەی عەرەبەکانیش لە دوورگەی عەرەبی لە ئیسلام هەڵگەڕانەوە – ئەمەش واتای ئەوەیە، کە بە زۆر کراونەتە ئیسلام -، کە دواتریش ئەبوبەکر لە جەنگی هەدەدا سەرکوتی کردن و هەمووانی بە شەڕ باوەشی ئیسلام گەڕاندەوە؛ ئەمەش دەقی فەرمانێکی ئەبوبەکرە بۆ سەرکوتکردنی هەڵگەڕاوەکان:

((بسم الله الرحمن الرحيم
ئەمە فەرمانی ئەبوبەکر خەلیفەی پێغەمبەرە بۆ فڕان کەس کە بۆ شەڕی هەڵگەڕاوەکان هەوانەی دەکات و فەرمانی پێدەدات تا ئەم جۆگە دەتوانێت لە ئەنجامدانی ئەرکەکانی خۆی بە ئاشکرا و نهێنی لەخوا بترسێت. فەرمان دەدات لەڕێگەی خوادا تێبکۆشێت و لەگەڵ نافەرمانەکان و هەڵگەڕاوەکان و ئەوانەی باوەشیان بۆ ئارەزووە شەیتانییەکانیان دەکەنەوە، بجەنگێت، سەرەتا پێشنیاری ئیسلامیان پێبکات، ئەگەر هاتن ئازی بوون، دەستیان لە هەڵگرێت و ئەگەر رازی نەبوون، هەرشیان بکاتەسەر تا تەسلیم دەبن {...} هەرکەس بە پێشنیارەکانی خواوەند رازی نەبێت بکوژرێت و لەهەر شوێنێك بێت و بگاتە هەر شوێنێك شەڕیان لەگەڵ بکات. تەنیا لەکاتی باوەڕهێنان لێیان خۆش ببێت. ئەوەی باوەی هێنا، فڕکارییە دینییەکانی فڕێبکات و ئەگەر رازی نەبوون، شەڕیان لەگەڵ بکەن تا ئەو کاتەی خواوەند سەرکەوتنتان پێدەبەخشێت. تاڵانییەکان لە نێوان موسڵمانان دابەش و پێنج یەك بۆ ئەمە بنەڕەت{...})). (2) بەناوبانگترین هەڵگەڕاوەش لە سەرەتای مێژووی ئیسلامدا و هەر لە سەردەمی پێغەمبەردا، عەبدوڵڵای کوڕی سەعدی کوڕی ئەبی سەرحی برای شیریی عوسمانی کوڕی عەففانە (کە بە هۆی عوسمانەوە پێغەمبەر لێی خۆش بوو و نەیکوشت)، کە دواتر بووەتەوە بە موسڵمان. هەروەها عوبەدوڵڵای کوڕی جەحشی کوڕە پووری پێغەمبەریش یەکێکە لە سەحابەی هەڵگەڕاوە یەکەمەکان لە ئیسلام، کە هێشتا پێغەمبەر خۆی لە ژیاندا ماوە. هەر لەو سەردەمەشدا، سەحابە عەبدوڵڵای کوڕی خەتل لە ئیسلام هەڵگەڕاوەتەوە و لەگەڵ فەتحکردنی مەککە پێغەمبەر بۆیاری کوشتنی داوە و لێی خۆش نەبووە و کوشتوویانە. تەنانەت لە سەردەمی پێغەمبەردا هێز هەبووە هەر هەمووی لە ئیسلام هەڵگەڕاونەتەوە؛ بەنموونە: وەك هێزی بەنی حەنیفە لە یەمەن... پاشانیش لە مێژووی ئیسلامدا، چەندین زانا و فەیلەسووف لە ئیسلام هەڵگەڕاونەتەوە و بە ئیلحاد و کوفر و زەندیق تاوانبارکراون؛ وەك: ئیبن مقەفەع، کە بە زەندیق تاوانبار کرا و ئەبوسوفیان لە خاچی دا و بە دێندەترین شێوە کوشتی؛ فارابی، ئیبن سینا، ئەبو عەلای مەعەڕی، ئەبوبەکری ئازی، یەعقوبی کوڕی ئیسحاق (کندی)، ئیبن نەدیم، ئیبن توفەیل، ئیبن هەیسەم، توسی، جاحیز، عەباسی کوڕی فیرناس، ئیبن روشد، محەمەد کوڕی شاکر، سابتی کوڕی سینان... تاد.(3)

دەبێ ئەوەش بڵێین، ژمارەی ئەو غەزوانەی، کە پێغەمبەر خۆی بەشداری تێدا کردووون، 26 تا 27 غەزون. لە 9 تا 11 غەزوش خۆی ئاستەوخۆ شەڕی کردووە؛ تەنانەت لە غەزای (غابە) دا چەند کەسێکیشی کوشتووە.

لەوکاتەوەشی، کە چۆتە مەدینە و تا ساتەوەختی گرتنی مەککە ((سی و پێنج سوپای بۆ شەڕەوانە)) کردووە. (4) قورئانیش پێی دەڵێ: ((يا ايها النبي حرض المؤمنين على القتال)). (الأنفال: 65)

بەهەرحاڵ، لە چیرۆکی فەتحکردنی (داگیرکردن و غەزوکردنی) کوردستانیشدا هاتووە دەڵێ: ((لە ساڵی 20 ی کۆچیدا عومەری کوڕی خەتتاب بە سەرکردایەتی {عوتبەی کوڕی فرقەد} سوپایەکی نارد، کە دەگەڵ خەڵکی {نەینەوا} جەنگان و بەزاڕ کرانەڕ موسڵمان، ئەمە بە پێی ئەوەی، کە بلازری لە کتێبەکەی خۆی {فتوح البلدان} دا دەیڵێ؛ بەڵام کوردی ناوچەکانی دیکە بە ئاشتی هاتنە ژێر دەسەڵاتی موسڵمانان و بە جەزیە دان ڕازی بوون. هەر لە سەردەمی عومەری کوڕی خەتتابدا فتوحاتی ئیسلامی بەردەوام بوو و ناوچە کوردییەکانی دیکەی وەك (تکریت، کوردی، مەرگ… تاد) یشی گرتەوە. دەشێن سەرکردەی موسڵمانان عەیاز کوڕی غەنەم، ئەم فەتحەی تەواو کردووە و تا {ئامەد} ێیشتووە، بەڵام دواتر کورد لە دەسەڵاتی موسڵمانان ڕاپەڕیون و لەم سەنگەیەشەوە خەلیفە عوسمان سوپایەکی بە سەرکردایەتی ئەبی موسای ئەشعەری بۆ ناردوون و ئەویش دووبارە کوردستانی کۆنترۆڵ کردۆتەوە و گەڕاندوویەتیەوە بۆ ژێر دەسەڵاتی ئیسلامیی تازە لەدایك بوو…)).(5)

گەلێ، خۆ دەبینن! تەنانەت ئەو سەردەمە شارەکی وەك (تکریت) یش شاری کوردان و شارەکی کوردستان بووە، کەچی ئێستا چۆن بووەتە شارەکی عەرەبی ڕەسەن. (موسڵ) یش هەر بە هەمان شێوە تەعریب کراوە: لە سەردەمی عومەری کوڕی خەتتاب و لە ساڵی 20 ی کۆچیدا، لەسەر دەستی عوتبەی کوڕی فەرقەد بە شەڕ موسڵ فەتح دەکرێ، پاشان عومەر ئەو لادەبا و هەرسەمەی کوڕی عەرجەمەی بارقی لە شوێنی دەکاتە والی موسڵ و ئەویش یەکەمین کەسە، کە عەرەب لەم شارە جێنشین دەکا.(6) ئێستاش هەبەت موسڵ بە شارەکی عەرەبی حیسابە، نەك کوردی و کوردستانیی.

هەر لە کتێبەکەی بلازری (فتوحات البلدان) دا هاتووە: لە سەردەمی خەلافەتی عومەردا، عەزرەی کوڕی قەیس، کە والی حەلوان بووە، هەوڵی داوە شارەزوور فەتح بکا، لێ نەیتوانیوە؛ ئینجا پاشان عوتبەی کوڕی فرقەد هاتووە، بە شەڕکردن لەگەڵ کوردان فەتحی کردووە و خەڵکێکیشی لێ کوشتوون. (7)

کورد لە هەندێك شوێن، ئەگەر شەڕیشی نەکردبێ، لەجیاتی ئەوە بە ناچاری (وەکو هەموو وڵات و گەلانی دیکەی فەتحکراو و غەزوکراو)

جەزیەی داوە، پاشانیش هەر بە ناچاری بووەتە موسڵمان.

لە پاژی پێنجەمی ((مژووی تەبەری)) و لە ((باسی هەواڵی سەلەمەی کوڕی ئەشجەعی و کورد)) یشدا، کە لە دەقە ئەسڵییە عەرەبییەکەیدا پاژی چوارەمە، بەم شێوەیە باسی سەرەتای موسڵمانبوونی کورد دەکا: ((سەلمان کوڕی بوریدە دەڵێت: کاتێك سوپایەك لە موسڵمانان لەلای سەروەری باوەڕداران { مەبەستی لە عومەری کوڕی خەتتابە} کەدەبوویەوە، یەکێك لە شارەزایانی زانست و فیقهی ئیسلامی دەکردە سەرکردەیان، دەستەیەك لای ئەو کێبوونەوە و سەلمە کوڕی قەیسی ئەشجەعی کردە سەرکردەی ئەوان و وتی: بەناوی خواوەند بەڵکەوە و لەڵگەی خواوەند لەگەڵ ناباوەڕان بە خوا بجەنگە و کاتێك ڕووبەڕووی دوژمنەکانی خۆتان بوونەوە، پێشنیاری سێ کاریان پێ بکەن، پێشنیاری ئیسلامیان پێبکەن و ئەگەر باوەڕیان هێنا، لەشوێنی خۆیان بمێننەوە و دەبێت زەکات بدەن، لە تاڵانی موسڵمانان هیچیان بەرناکەوێت و ئەگەر بیانەوێت پەیوەستی ئێوە بن، هاوشێوەی ئێوەن، ئەگەر باوەڕیان نەهێنا، پێشنیاری دانی جەزیەیان پێبکە، ئەگەر ڕازی بوون، لەگەڵ دوژمنەکانیان بجەنگن و بە وەرگرتنی خەراج بەجێیان بهێڵن بێ ئەوەی زیاد لە توانای خۆیان بەسەردا بسەپێنن، ئەگەر بەدانی جەزیە ڕازی نەبوون لەگەڵیان بجەنگن چوونکە خواوەند سەرکەوتنتان پێدەبەخشێت، ئەگەر لەقەڵایەك خۆیان حەشار دا و ویستیان بەفەرمانی خواوەند و پێغەمبەر خۆیان بەدەستەوە بدەن، بەتەسلیم بوون بە فەرمانی خواوەند ڕازی مەبن چوونکە نازانن فەرمانی خواوەند لەبارەی ئەوانەوە چییە؟ ئەگەر ویستیان پەیوەستی ئەهلی زەممە ببن، پێشنیاری زەممەی خوا و پێغەمبەریان پێ مەکەن و زەممەی خۆتان پێشنیار بکەن، ئەگەر لەگەڵ ئێوە جەنگان، نامەردی مەکەن و خیانەت مەکەنە پیشە و ئەندامی کوژراوەکان مەبڕن و مناڵەکان مەکوژن.
سەلمە دەڵێت: بەڵکەوتین تا ڕووبەڕووی دوژمنان بووینەوە، پێشنیاری ئەو سێ کارەمان پێکردن، بەموسڵمان بوون ڕازی نەبوون، پێشنیاری خەراجمان پێکردن و ڕازی نەبوون، شەڕمان لەگەڵ کردن و خواوەندە سەرکەوتنی پێبەخشین. جەنگاوەرانمان کوشت و ژن و مناڵەکانمان ئەسیر کرد و تاڵانییەکانمان لەگەڵ خۆمان هێنا {…})).(8)

ئەو سەرکردانەی، کە کوردستانیان فەتح کردووە:

1- عەیازی کوڕی غەنەم (ئەمەیان سەرکردەی باڵای فەتحەکان بووە).
2- سوهەیلی کوڕی عودەی خەزرەجی (مژوو خۆی دووبارە دەکاتەوە: لە

کۆتایی سەدەی بیستەمیشدا، جارێکی دیکە خەرزەجیەکان { نزار خەزرەجی} کورد و کوردستان ئەنفال دەکەنەوە).
3- مالکی کوڕی ئەشتەری نەخعی
4- عەبدوڵڵای کوڕی عەبدوڵڵای ئەنساری
5- ئەبو موسای ئەشعەری
6- عوتبەی کوڕی فرقەدی سەلمی
7- وەلیدی کوڕی عەقبەی کوڕی موعیتی ئەمەوی
8- جەریری کوڕی عەبدوڵڵای بجلی
9- نعمانی کوڕی مقرنی مزنی… (9)

پەراوێز و ژێدەرەکان:

1 – محمد بن جریر طبری، مێژووی تەبەری/ بەرگی چوارەم، وەرگێڕانی زانەر محەمەد، ل 1594- 1595.

2- هەمان ژێدەر، ل 1345- 1346.

3- ئەنتەرنێت.

4- محمد بن جریر طبری، مێژووی تەبەری / بەرگی چوارەم، وەرگێڕانی زانەر محەمەد، ل 1254- 1256.

5- يوسف زيدان/ الفتح الاسلامي ((الاصلى)) لكردستان! الوطن 12 نوفمبر 2014.

6– احمد بن يحي بن جابر بن داود البلاذري, فتوح البلدان / ج1 (دار و مكتبة الهلال – بيروت, 1988), ص 323.

7 – هەمان ژێدەر، ل 325.

8 – محمد بن جریر طبری، مێژووی تەبەری / بەرگی پێنجەم، وەرگێڕانی زانەر محەمەد، ل 1958. دەقە عەرەبییەکەی ئەم پاژە، کە لەو پاژی چوارەمە، بەم شێوەیە دەست پێ دەکا: ((حدثنى عبدالله بن كثير العبدي, قال: حدثنا جعفر بن عون, قال: أخبرنا أبوجناب, قال: حدثنا أبو المحجل الردينى, عن مخلد البكرى و علقمة بن مرثد, عن سليمان بن بريدة, ان أمير المؤمنين كان اذا اجتمع اليه جيش من أهل الايمان أمر عليهم رجلا من أهل العلم و الفقه؛ فاجتمع اليه جيش, فبعث عليهم سلمة بن قيس الأشجعى فقال: سر باسم الله, قاتل فى سبيل الله من كفر بالله؛ فاذا لقيتم عدوّكم من المشركين فادعوهم الى ثلاث خصال: ادعوهم الى الاسلام فان أسلموا فاختاروا دارهم

فعليهم فى أموالهم الزكاة؛ و ليس لهم فى فىء المسلمين نصيب, و ان اختاروا أن يكونوا معكم فلهم مثل الذى لكم, و عليهم مثل الذى عليكم؛ فان أبوا فادعوهم الى الخراج؛ فان أقروا بالخراج فقاتلوا عدوّهم من وراءهم؛ و فرّعوهم لخراجهم؛ ولا تكلّفوهم فوق طاقتهم؛ فان أبوا فقاتلوهم؛ فان الله ناصركم عليهم؛ فان تحصّنوا منكم فى حصن فسألوكم ان ينزلوا على حكم الله و حكم رسوله؛ فلا تنزلوهم على حكم الله؛ فانكم لا تدرون ما حكم الله ورسوله فيهم! و ان سألوكم أن ينزلوا على ذمّة الله و ذمّة رسوله فلا تعطوهم ذمّة الله و ذمّة رسوله؛ و أعطوهم ذمم أنفسكم, فان قاتلوكم فلا تغلّوا ولا تغدروا ولا تمثّلوا, ولا تقتلوا وليدا. قال سلمة: فسرنا حتى لقينا عدوّنا من المشركين, فدعوناهم الى ما أمر به أمير المؤمنين, فأبوا ان يسلموا, فدعوناهم الى الخراج فأبوا أن يقروا, فقاتلناهم فنصرنا الله عليهم, فقتلنا المقاتلة, وسبينا الذرّية, و جمعنا الرّثة [...])). ئەستا بەدەردەکەوێ، کە تەرجەمەکوردییەکە کەموکوڕی زۆرە. بڕوانە: تاريخ الطّبرى / تاريخ الرسل والملوك لأبى جعفر محمد بن جرير الطّبرى (224- 310 هـ), الجزء الرابع, تحقيق: محمد أبوالفضل ابراهيم, ص 186, 187.

9 – مجلة العلوم الاسلامية, العدد (15 / 2), 2104 م. نازانم بۆ لێرە ناوی سەلەمەی کوڕی ئەشجەعی نەهاتووە؟

بەختیار محەمەد

مافی شۆشکردن لە شۆقامی ئۆراندا.. ئاسۆ کەمال

ڕاپۆرتێنی ژینا لە ئۆران و کوردستاندا مافی خۆکی ناڕازی لە شۆشکردن دژی جمهوری ئیسلامی ئۆران بە کردەوە نمایش کرد. ئەم ڕاپۆرتینە هاوسەنگی هەزی نێوان خۆکی ئازادیخواز و دەسەڵاتی سەرکوتگەر و تەقاندنی ژەمی ئیسلامی گۆیە بە قازانجی خۆک. خۆک هەرش دەبەن و ژەم ترسی لە نیشتوە و بەرگری دەکا. ئەوەی ئەم ئاوگۆی دروستکردوە، هوشیاری ئەم خۆکە ناڕازیەیە بە مافی شۆش

و ئاپۆین دژی دەسەلاتی سەرکوتگەر. ئەم ئاگایی لە پرسیکی دوورودرێژی خەبات و خەپیشاندانکانی چەند ساڵی ئابردوو و قوربونەوەی قەیرانە سیاسی و ئابوریەکانی ئەم ژەمەدا شکڵی گرتوە. ئاوەستانەوەی ژنانی ئێران دژی بە حیجابی ئیسلامی و سەرکوتی ئازادیکانی ژنان بوە ئاو ئاگرێ ئەم جارە نەک هەر دەسەلاتی حکومەت، بەکو یاسا و فەرهەنگی ئیسلامی ئەم ژەمەشی سوتاند و خستیە پڵی ژنان و پیاوانی ئازادیخوازی خەپیشاندەر و ناڕازیوە. ئەمە شێوە لەسەر هەژمونی فکری و کەلتوری و سیاسی، وە بەم هەنگاوە سەرتایانە دەستین پراتیکی شۆڕشی کۆمەڵایەتی دژی سیستمی سیاسی و کۆمەڵایەتی ژەمەی ئیسلامی لە ئێران. لەم سەرتایەدا کردەوەی شۆڕشگێڕانەی جەماوەر مافی شۆڕشکردنی وەک ئەمری واقیع و دیفاکتۆ سەپاندوە، هەرچەند ئایندەی پراتیکی ئەم جەماوەرە شۆڕشگێڕە نیشانمان دەدا کە ئایا ئەم مافی شۆڕشکردنە چەندە بوتە ئاگاییەک بە خودی ئەم جەماوەرە و چەندە ئادیکاڵ ڕەچوتە نێو ئەم خەباتە کۆمەڵایەتیەوە و چەندە بوە بە پراتیکی کۆمەڵایەتی شۆڕشکردن دژی سەرتاپای سیستمی دەسەلاتدار. وەک ڕەزا لوکمسبورگ دەڵێ "لەژیکی پرسەی مەژوویی پێش لە لەژیکی زاتی ئینسانکانەوە دێت، کە بەشداری لە پرسە میژوویەکەدا دەکەن."[1]
بەڵام هەر لەم سەرتایەوە پرسیاری زەر لەسەر ئەم شۆڕشە کۆمەڵایەتیە هەیە. پرسیار نەک تەنیا لەسەر ئایندەی ئەم ئاپۆین وشۆڕشە و مەدەلێک کە لە جێگای جمهوری ئیسلامی دادەمەزرێ. بەکو پرسیار لەسەر ئەوەی کە ئایا لەم پرسەی ئاپۆینە جەماوەریدا دژی جمهوری ئیسلامی جگە لە ژنان و گەنجان دەتوانێ زەربەی کرێکاران و مامۆستایان و کارمەندان و تۆژە هەژارەکانیش بێنە مەیدان؟ ئایا ئەم گەڕانی هاوسەنگی هێزە چ گەڕانێک لە ئاستی توانایی ێیکخراوبون و وشیاری چینایەتی ئەم چین و تۆژە ستەملێکراوانەدا دروست دەکا؟ ێیزی ژنان و گەنجان و خەڵکی ناڕازی جگە لە حیجابی ئیجباری چ خواست و کۆشێکی تر دەنێتە مەیدان؟ ئایا مەیدانکانی قوکردنەوەی ئەم شۆڕشە کۆمەڵایەتیە کامانەن؟ ئەم ناڕازایەتیانە چ کاریگەرێکی حزبێ ئۆپۆزسیۆنێ تەقلیدیکانی گەڕپانی سیاسی، کە لەدەرەوەی ئێرانن، بەسەرەوە دەبێ؟ ئایا لەم دۆرێدا جمهوری ئیسلامی دەتوانێ ئەم ئاپۆینە شکست پێ بێنێ یاخود توانای خەباتکارانەی ئەم جەماوەرە پاشکۆی بە ژەمەی ئیسلامی دەکا و کۆمەڵێک مەرج و ێیفەرمی بەسەردا دەسەپێنێ؟ ئایا بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی چ دەرسکی لە مەژووی شۆڕشی بەهمەنی ۱۹۷۹ بینیوە، کە لە بەرامبەر ئەم هێزە ئیسلامیە و خومەینیدا شکستیان خوارد؟ ئەمانە پرسیار گەلێکن کە لە کار و کردەوەی جەماوەری

بڕینی خەپیشاندەران و ئابڕو و هەسوڵانی خەپیشاندانەکانی ناوخۆی ئێران وەک تامیان پێ دەدرێتەوە و ئەمەش دەتوانین بە کردەوە بیانزانین، نەک تەنیا لە ڕێگەی بەرنامەی پێشتر دووبارەکراوەی حزبێک یان مەزەندەکردنی چاودێرێکەوە بتوانین وەک ئەم پرسیارانەی شەش لە ئێراندا بدینەوە؟

سەرکەوتن لەم شەڕەی نێوان خەڵکی ئاپۆیو دژ جمهوری ئیسلامیدا دەتوانێ خۆی لە بە دەستهێنانی هەر دەستکەوتێک بۆ ژنان و ئازادی نیشان بدات. بەڵام ئەمە تەنیا سەرەتایەک دەبێت بۆ درێژەپێدانی ئەم خەباتە بۆ سەپاندنی خواستی زیاتر و پێشڕەوی زیاتر. ئەمە یاسای شەڕێ کۆمەڵایەتیەکانە کە لە هەر پاشکشەیەکی دەسەڵاتدا جەماوەر زیاتر ئابڕانی ئەم دەسەڵاتە غافڵگیرتر دەکەن بۆ هێرشێکی گەورەتر. هەرچەن شەڕێی بەهەمان بڕیارەک شای گێژکرد، کە دوای شەش دەیوت نازانم بۆ خەڵک شەڕیان کرد، هەر ئاواش ئەم دوو هەفتەیەی ئاپۆینی ژینا لیدەری خامەنەئی خستەتە کەماوە کە نازانێ بۆچی خەڵک لە دژی دەسەڵاتەکەی هەستاون.

ئەوەی گرنگە لێرەدا ناسینی پەیوەندی ئەم ئاپۆینەی ژینایە بە هەموو هەکار و توانایێ شاراوەکانی ئەم ئاپۆینە، کە ئێستا لە دژایەتی حیجاب و ئازادی سیاسیدا خۆی دەرخستوە، بەڵام لە قوڵایی خۆیدا هەموو ڕێگەکانی لە زەوی ئەو ستەمە هەمەلایەنەی سیستمی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی جمهوری ئیسلامی ئێراندایە. هەروەها پەیوەندی ئەم ئاپۆینی ژینایەی ئێران بە هەموو ئەو تان و پۆ جیهانیەوە کە گرتوپێتیە خۆ لەگەڵ ئەو خەباتە جیهانیەدا، کە وەک بورکان هەر جارە لە گۆشەیەکی جیهاندا بڕووی سیستمی زاڵی سەرمایەداری ئێستادا دەتەقێتەوە.

هەربۆیە لێرەدا لە گۆشەی مافی شکردنەوە پەیوەندی ئەم ئاپۆینەی ئێران بە سەرجەم پرسەی خەبات و شەڕی لەمەڕی دنیای سەرمایەداردا پشکێنەوە، کە پێشتر ئەم باسەم لە کتێبی "کۆمەنیزمی نوێ"دا کردوە.

مافی شەشکردن

مافی شەشکردن وشیاری چینەکێ بۆی کە سیستمی زاڵی ئابوری و سیاسی ئێستا ناڕەوایە. ئەم شەش و خەپیشاندان و ئاپۆینانەی دنیای ئەمەی سەدەی ٢١ی گرتۆتەوە لە فەرەنسا و ئیسپانیا، بەرازیل و چیلی، جەزائیر و سودان ، لوبنان و عیراق و زەر شوێنی تری ئەوروپا و ئاسیا و ئەفریقا و ئەمریکا، نیشانەیەکن لە وشیاری چینایەتی کرێکاران و چینە کەم دەرامەتەکان بۆی ئەم سیستەمە نیولیبرالی و سەرمایەداریەی ئێستا ناڕەوایە و دەبێ شەشی لەدژ بکرێ.

شەش بە داواکانی چەند هێزێک و چەند جارێک چوونە سەر شەقام دەست پێ دەکا، بەڵام ئەمە تەنیا سەرەتای پرۆسەیەکی درێژخایەنە، کە تیایدا هێزە شەشگەڵەکان هەژمونی فکری و پراتیکی سیاسی خۆیان نمایش دەکەن. شەش ئاوکاتە دەست پێدەکا کە چینی کرێکار و چەوساوە بەو هاستێ دەگا کە مافی شەشکردن مافێکی سەرەتایی و حاشاهەڵنەگرە. بەڵام پێیداکردنی هەژمونی و دەسەڵاتی شەشی کرێکاری لەکاتێکدایە کە زۆرینەی ئەم چینە خۆیان بەساحێبی کەمەگە دەزانن نەک سەرمایەداران، وە بورژوازی و حکومەتەکەی بەگری بەردەم ژیان و گوزەرانی شایستەی ئینسانی دەزانن. هەربۆیە سەرەتا بە داوای لابردنی سەرکێک و حوکمەتێک و چەند داواکارییەکی چاکسازی دەست پێ دەکا و لەم هەگبەوە ئەم چینە دێوەژمە مافی شەشکردنی بەسەر بورژوازی و یاسا و دامودەزگاکانیدا بسەپێنە.
لە ئێستادا تارمایی شەش بەسەر جیهانی سەرمایەدا جارێکی تر لەهاتوچۆدایە . ئەم هەموو هاپەین و خۆپیشاندانە گەورە و ملۆنی و سەراسەریانە نیشانی دەدا کە بەشێوەیەکی خۆبەخێیی مافی شەشکردن بەسەر سیستمی سەرمایەداریدا بووەتە وشیارییەکی گشتی و لەرشەوە بزوتنەوە شەشگەڵەکانی چینی کرێکار هەنگاو بە سەپاندنی هەژمونی شەش بەسەر چینی دەسەڵاتداردا دەدا. دوای شکستی بەهاری عەرەبی هەستانەوەی بزوتنەوەی داگیرکردنی گەپانەکانی ئەوروپا و ئەمریکا سەریهەدا و دوای چەند ساڵی تر شەپۆلی شەش لە پاریسەوە بە چیلی و بە ئێران و سودان و جەزائیر و عەراق و لوبنان گەڕایەوە. ئەمە نیشانی دەدا کە ئەم چینە جیهانییە ئەمڕۆ مافی شەشکردنی خۆی وەک مافێکی سروشتی خۆی سەیردەکا. لە یەکەم هەنگاودا جارێکی تر خەریکە مافی شەش کردن بەسەر سیستمی سەرمایەداریدا دەسەپێنین. بورژوازیش لە سەدەی ١٧ەوە کاری کرد بۆ ئەوەی مافی شەشکردن بەسەر دەسەڵاتی پاشایەتیدا بکاتە مافێکی دەستوری تا لە هەگبەی شەشکانی بەریتانیا و فەرەنساوە ئەم مافەی سەپاند.
چینی کرێکار لە ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەوە، کە لە شەشی دیموکراتی بورژواکاندا بەسەر پاشماوەکانی دەرەبەگایەتیدا بەشداریکرد هەوڵی داوە ئەم مافی شەشکردنە بکاتە مافێکی یاسایی و دەستوری . کرێکاران زەر زوو فێربوون کە شەش تەنیا بەسەر هابردوودا یەکسانی و مافی کرێکاران بەدەست ناهێنێ ، بەکو شەشکی بەردەوام و هادیکاڵ دژی سیستمی نوێی سەرمایەداریش پێویستە تا بە کەمەگەیەکی ئازاد و یەکسان بگەین . لەرەوە مافی شەش کردن بووە تەوەرێکی بنەڕەتی لە فکری کۆمۆنیزم و کرێکاراندا. لە پرۆسەیەکدا ئەم چینە مافی شەشکردنی لە هەی گشتیدا جێگیر کرد و شەش بووە فکرێکی خاوەن هەژمونی لە کۆمەگەدا. ئەم پرۆسەیە لەکۆمۆنەی پاریس ١٨٧١

دا بەشەوی غەریزی و خەباتی دەستی پێکرد. کرێکارانی پاریس مافی شەرعیان بەسەر دەسەڵاتی بورژوازی فەرەنسیدا و دامەزراندنی دەسەڵاتی کرێکاریان بەدەستهێنا لەقەڵەمدا. دواتر حزبی بەلشەفی لە ساڵی ١٩١٧ لەگەڵ هاپەیمانێکی چەکدارانەوە لە ئۆکتۆبەردا هەواڵیدا بە مافی شەرعیی بەسەر دەسەڵاتی حکومەتی سەرمایەداری کرنسکیدا و حکومەتی حزبێکی کرێکاری خستە جێگای حکومەتی سەرمایەداران. بەمەش مافی شەرعیی کرێکاران لە خیانەتدانی کۆمەڵگای هاوچەرخ دا جێگیر بوو.
لەسەرتادا کاردانەوەی هەموو حکومەتە بورژوازیەکان هەوڵدانێ بە سەرکوت و کوشتنی خەپیشاندەران بەناوی ئەمنی سنوری هەیە. کاتێک دەزانن سەرکوت داد نادات ،لە کۆتاییدا ناچارن سازشێک بکەن لەگەڵ ناڕازایەتیکاندا تا کارنەگاتە شۆڕش. هەموو جەنگایەکی بەرەندان و فریودانی شۆڕشگێڕان ودواتریش لەمەی سەرکوتگەری خێیان دەگرنەبەر تا جەنگایەک پەیدابکەنەوە بۆ قەناعەت پێ هێنانەوەی جەماوەر بە دووبارە شەرعیەت وەرگرتنەوەی دامودەزگای پەرلەمان و پۆلیس و سوپا و دادگا و ئیدارەکانیان. بەناوی کاتێک کە کرێکاران و جەماوەری ناپەیو دەزانن هیچ جەنگەچارە و ریفەرمێک کەشەی هەژاری و بێکاری و بێ مافی ئەوان چارەسەر ناکا، ئەوکات ئەو بێ مافی خێیان دەزانن کە شۆڕش بەسەر هەموو جۆرەکانی دەسەڵاتداریتی کۆمینەی سەرمایەداریدا بکەن و شۆڕش بەسەر هەموو حزب و پەرلەمان و حکومەت و پۆلیس و ئیدارەی بورژوازیدا دەبێتە تەنیا جەنگەچارە.
لەم کاتەدا هەموو هەوڵی فێیلەسوف و سیاسی وەشنبیرەکانی بورژوازی و حکومەتەکانیان بۆ لەسەندنەوەی شەرعیەتی مافی شۆڕشکردنی چینی کرێکار و چین و توێژە چەوساوەکانە. بەتایبەت نیولیبرالیزم هەرچی بنەماکانی شۆڕشگێڕتی و ئایدیای ئینسانی کلیکتیڤ گەڵی بە تاکگەرایی و بانگەشەی پوچی ئایدیا و ئایدیەلۆژی شۆڕشگێڕانە و یەکسانی خوازی و کۆمۆنیستی کرد تا بتوانێ سەرمایەداری لەدەست شۆڕشی کرێکاران ڕزگاربکا.
بەناوی ئەم هەوڵانە ناتوانێ ناکۆکی و کێشەکانی ناو سیستمی سەرمایەداری بە هەمیشە داپۆشێ و کپ بکاتەوە. هەربۆیە دەبینین ئەم نیولیبرالیزمە و تەواوی مانگەکانی تری دەوری ئەم هەسارەی نیولیبرالیزمەی بورژوازی، لە حکومەتەکانی لە ئەمریکا و بانکی جیهانیەکۆیەوە بگرە تا عێراق و پرۆژەکانی خسوسیکردنەوەی سەرمایە، ئەستا لە سایەی ناکۆکیەکانی دنیای سەرمایەدا ئیعتباری خۆی لای جەماوەری کرێکار و چەوساوە لە دەستداوە. لەدنیایەکدا کە چەبوونەوەی سەرمایە لە ١٠ ساڵی تردا، واتە لە ٢٠٣٠ بەشەویەکی سەرسوهێنەری لە دەت کە ٢/٣ هەموو داهاتی کۆمەڵگەی ئینسانی

لەدەستی لە ١٪ ی چینی سەرمایەدارەدا کەدەبێتەوە [2] و هەژدەی هەژاری وبێکاری و جیاوازی چینایەتی دەگاتە ئۆپەڕە و سەرمایەداران لەسەر ترلیۆنەها دۆلاری کۆکەکە بووەدانیشن. ئەم هەزی کارە خوێندەوار و ئەو هەموو ئامازەی بەرهەمهێنان کە دەتوانن بەهەشت لەسەر زەوی دروست بکەن بەتەواوی لایەن سەرمایەوە بێکاردەکرێ و پەراوێز دەخرێ. هەربۆیە ئەم چینە چیترناتوانێ ئەم سیستمە قبوڵ بکا. ئەم تۆپیەیی خۆک دەبە بەرەو شوێنێک بچێ. هەردوو سیناریۆی چەپ و ڕاست لەبەردا مومکینە. سیناریۆی وەرچەرخانی ڕاستەوانەی کۆمەڵگە و تۆپیی و ناسەزایەتی بەڵای پۆپۆلیزمی قەومی و دینی و فاشستیدا، وەیان وەرچەرخان بەرەو شۆڕشی سۆشیالیستی بەسەر سیستمی سەرمایەداریدا. کاری چەپ و کۆمۆنیستەکان و ڕۆشنبیرانی چینی کرێکار ئەوەیە کە تۆپیی و ناسەزایەتیەکانی ئێستا بەرەو ڕادیکالیزمی چەپ و سۆشیالیستی بەرن. بەڵام چەپ و کۆمۆنیستەکان بە ئەوەی بتوانن ئەم کارە بکەن پێویستە لە مێژووی کۆموکۆی و لاوازیەکانی پێشووی خۆیان و چینی کرێکار تێبگەن تا بتوانن ڤۆرژن ومۆدێل و ئاسۆیەکی نوێی شۆڕش بنەخشێنن و بزانن ئامازەکانی سەرکەوتنی شۆڕش و بنیاتنانی کۆمەڵگەی نوێی بە چین و چۆوسانەوە چین؟

شۆڕشی ئۆکتۆبەر هەرچەند بەم ئومێد و بانگەشە سۆشیالیستیەوە دەستیپێکرد، بەڵام نەیتوانی ئەم شۆڕشە بەرەو کۆتایی هەنان بە سیستمی سەرمایەداری و بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی سۆشیالیستی بەرێت. ئەمش پرسیاری لەسەر ناوەرۆکی شۆڕشی سۆشیالیستی کرێکاران دروستکرد. کە ئایا ئەو گەڕانکاریەی شۆڕش دێنەوە لە سیستمی ئابوری و سیاسی سەرمایەداریدا بیکا چیە؟ کرێکاران چۆن دەتوانن شۆڕشێکی سەرکەوتوانە بەسەر شێوازەکانی بەرهەمهێنان و موڵکایەتی ودەوڵەت و چینەکاندا بکەن؟ بە وەڵامی ئەم پرسیارە دەبە ئەمە لەو نمونەی شۆڕشی ئۆکتۆبەری ڕوسیاوە دەستپێبکەینەوە تا بزانین کە هەی شکستی ئەو جۆرە لە شۆڕشی سۆشیالیستی چی بوو؟ چۆن شۆڕشی ئێستا دەتوانێ تەنیا گواستنەوەی دەسەڵات لە حزبێک ودەسەڵاتێکی کەمینەوە بە دەسەڵاتی حزب و کۆمایەتیەکی تر نەبە؟ شۆڕشی کرێکاریی شۆڕشی زۆرینەی کۆمەڵگەیە نێک هەر بە گەینی ژمارە و چوونە سەرشەقام، بەڵکو لە دامەزراندنی سیستمی ئابوری و سیاسیشدا لەسەر بنەمای پەیوەندی هاوبەشی هەموو کۆمەڵگە لە بەرهەمهێنان و بڕیاردان و موڵکایەتی گشتی بنیات دەنرێ . ئەمە مانای واقعی شۆڕشە بەسەر شێوەی ژیان و ئیدارەی کۆمەڵگەدا. بەئێوەی بتوانین متمانە و باوەڕ بە شۆڕشی سۆشیالیستی لەمە بگەینەوە و تێگەیشتنێکی نوێ بخەینەوو لە ڕوانیەتی و ئایندەی سۆشیالیستیانەی شۆڕش پێویستە

شۆشی سۆشیالیستی وەک کاری هەموو چینەکە و ڕزگاربوونی هەموو چینەکە و دروستکردنی دەسەڵاتی زۆرایەتی کۆمەڵگە نیشان بدەین و نمونەی حزبی سەرکردە و تاقانەی دەسەڵات و دەسەڵاتی کۆمایەتی بەجێبهێین .
لەجیاتی مەدیلی شۆڕش لەسەرەوە و دامەزراندنی سۆشیالیزم لەلایەن حزب و دەوڵەتکی حزبیەوە واتە سۆشیالیزمی دەوڵەتی لە نمونەی بەلشەفی، پێویستە ئەمڕۆ مەدیلی شۆڕش و سۆشیالیزم لە خوارەوە و لەلایەن هەموو هێزی سیاسی و جەماوەریکانی چینی کرێکار و خەڵکی چەوساوەوە بخەینە ڕوو. مەدەلێک لەو کارە هەرەوەزیانەی لە کاتی شۆڕش و ئاپۆڕین و خەیشاندانکاندا سەرجەم هێزی ئەم چینایەتە مەیدانی شۆڕشەوە بە گۆڕینی ئەم سیستەمە. ئەم هێزە چینایەتیە بەرفراوان وەڕەنگاوەڕەنگە سیاسیە دەبێ دەسەڵات و ئیدارە ببێتە بەدیلی حکومەتی کۆمایەتی بورژوازی. پێویستە بڵێشنبیر و کۆمۆنیست و پێشڕەوی ئەم چینەی خۆی نێکاتە قاڵبێکی کۆمایەتی و توانای شۆڕشگێڕانەی ئەم چینەی تێدا قەتیس بکرێ، بەڵکو ئەم بڕۆناکبیر و پێشڕەوە دەبێ هەموو چینەکە بە ئاستی گرتنە دەستی دەسەڵات و بەدەستهێنان گۆڕێبدا. هەژمونی ئەم زەربەی کۆمەڵگەیە بەسەر کۆمایەتی چەوسێنەردا دەبێ نەک لە پێش شۆڕش بەڵکو لە کاتی شۆڕش و لەدوای شۆڕشدا بتوانێ بەردەوام بێ، ئاگەر نا، دیسانەوە لە نمونەی شۆڕشی کۆمایەتی و دیکتاتۆریەتی حزبی و بیرۆکراسی و سەرمایەداریکی دەوڵەتی تر پیادە دەکرێ و لە گۆڕینی ئەم سیستەمە سەرمایەداریدا شکست دەنین. دەبێ لە قوتابخانەی شۆڕشدا فێری ئەم دەرس و نەخشانە بین و لە مەیدانی شۆڕشیدا لەلایەن هەموو جەماوەری کرێکار و چینە شۆڕشگێڕکانەوە ڕاستی و دروستیان بسەلمێنین.
لە تەجروبەی شۆڕشی بەلشەفیدا دەتوانین ٣ دەرس وەرگرین.
یەکەم؛ لینین لە فەلسەفەی ڕەوایەتی مافی شۆڕش و هەژمونی دەسەڵاتی کرێکاران بەسەر سەرمایەدارانداپشتەوی کرد. هەروەک گرامشی دەڵێ ئەم "گۆشەی سیاسی فکرەی هەژمونیە دەرخەری پشکەوتنێکی گەورەی فەلسەفی و هەروەها پراتیکی سیاسیە". بە هەنگاوی شۆڕشی سۆشیالیستی حزبی بەلشەفی نیشانیدا کە چینی کرێکار تاڕاستی گرتنە دەستی دەسەڵاتی سیاسی گۆشەی کردووە و دەتوانێ ئەم هێز و هەژمونیە بەرامبەر بە چینەکانی تر نیشان بدا. چینی کرێکار دەتوانێ ڕەخراووترین بڵشی بورژوازی کە حکومەت و دەوڵەتە لە دەسەڵات بخات و لە ڕەگەی چەکەوە ئەتۆمیزەتە و دەسەڵات و بەرنامەی خۆی بسەپێنێ. ئەمە مانای پاپۆپی حزبی سیاسی چینی کرێکار ، حزبێک کە دەتوانێ شۆڕشی لەگەڵ بورژوازی چەکدار و ڕەخراودا بکا و بەسەریدا سەرکەوێ. حزبێکی کرێکاریی کە بتوانێ ئەم کارە بکا واتە چینی کرێکار تاڕاستی مەدەلی دەوڵەت گۆشەی کردووە. دەوڵەت واتە چینێکی ڕەخراو

کە بزاڤی هەژموونی خۆی دەسپێنە بەسەر کۆمەڵگەدا. مەیلی حزبی بەڵشەفی نەک لەم بارەوە جێگای ڕەخنە نیە و نە ئەمڕۆش خاڵی لاواز و هەڵکاری شکستی ئێکتەبەرە، بەڵکو بە پێچەوانەوە بەبێ تێگەیشتن لەم خاڵە بەهەزی بەڵشەفیەکان ناتوانین لە گۆشەی سیاسی و فکری چینی کرێکار تێبگەین لە چۆنیەتی گەیشتنی سیستمی سەرمایەداری و شێوەی سیاسی بەسەر دەسەڵاتی بورژوازیدا. بەڵام ڕەوایەتی شێوەش شتێک سەبارەت بە ئایندەی دەسەڵات و کۆمەڵگەی نوێ نابێت، ئەگەر شێوەکە بەسەر دەسەڵاتی کۆمینە و خاوەندارێتی هەیکانی بەرهەمهێنان و پەیوەندیەکانی بەرهەمهێنانی ژیانی کۆمەڵایەتیدا نەهێنێ.

دووەم؛ خاڵێکی تریش کە حزبی بەڵشەفی پێشەوای تێدا نواندووە ئەویە کە لە ساتەوەختی فرسەتی گرتنی دەسەڵات و شێوەی چەکداری بە گرتنی دەسەڵاتدا، ناتوانێ بەپێی پێوەری زەرینە و کۆمینەی ئەو کۆمەڵێستەکان و چینی کرێکار دیاری بکرێ ، بەڵکو پێوەری سەرکی ئەویە، ئایا لەتوانادایە دەسەڵات لە دەست بورژوازی دەربهێنرێ لە کاتی گونجاودا ؟ وە ئایا بەم هەنگاوە دەتوانرێ هەموو هێزی چینی کرێکار بۆ بە ئەنجام گەیاندنی شێوەی سیاسی و کۆمەڵایەتی بەسەر سەرمایەداریدا ئامادەبکا و بیهێنێتە مەیدان؟ دیالێکتیکی گۆشەی خەباتی چینایەتی و فراوانی جەر و شێوەی ڕێکخراووبونی سیاسی و جەماوەری کرێکاران لەوانەیە چەندین حزب و ڕێکخراو و ناوەندی جیاجیای کرێکاریی لێ پەیدابێ، شێوەی کرێکاریی بریتیە لە کۆکراوەی سەرجەم ئەم هەوڵە چینایەتیە بەرفراوانە و سەرکەوتنی شێوەیش لە گرەوی ئەم کۆکردنەوە و یەکگرتوو کردنی هێزە چینایەتیەیە بۆ هەموو جیاوازیەکانیەوە، بەڵام مەرجی دەستبردن بۆ دەسەڵات ڕێکوتن و یەکگرتوو بونی لە پشەوەی هەموو ئەم هێزانە نیە لە ساتەوەختی گرتنی دەسەڵات و بۆ لوتکە گەیشتنی قۆیرانی دەسەڵاتی بورژوازی.

سێهەم؛ لەپاڵ ئەم دوو حوکمەدا دەبێ حوکمێکی لەمانە گرنگتریش بێین ئەویش ئەویە کە ئەگەر ئەو کۆمایەتیە لە چینی کرێکار و حزبێکی کرێکاری و کۆمۆنیستی کە شێوەی چەکدارانە بەسەرکەوتن دەگەینن، نەتوانێ سەرجەم هێزی چینی کرێکار بۆ دەسەڵات و بەرەوپێبردن و بەرنامەداشتن یەکگرتوو بکا و بخاتگەڕ و ئەم کۆمایەتیە نگەڕێ بۆ زەرایەتی و لە کۆمایەتیدا بمێنێتەوە، ئەوا شێوەی کۆمەڵایەتی و بنیاتنانی کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی ڕووبەڕوی شکست دەکاتەوە. لەبەرئەوەی سەرکەوتنی شێوەی کرێکاری لە کۆتایی هێنان بە دەسەڵاتی ئابوری و سیاسی کۆمینە و جێگرتنەوەیدایە بۆ بەشداری هەرەوەزیانەی هەموو هاوڵاتیان لە بەرهەمهێنان و بەڕێوەبردندا.

بەداخەوە ئەمە ئەو شکستەیە کە مەدیلی حزبی بەلشەفی لە شۆڕشی کرێکاری ڕوسیادا هێنای و نەیتوانی ئەم شۆڕشە بەرەو دامەزراندنی سیستەمکی سۆشیالسیتی و هەڕەوەزی بەرێ . بەگومان بە ڕەشنکردنەوەی ئەم ڕەخنەیە لە مەدیلی سیاسی حزبی بەلشەفی پێویستە مڕووی ئەم حزبە لە پێش ئۆکتۆبەر و لە کاتی شۆڕشی ئۆکتۆبەر و لە دوای دەسەتادا باس بکەین، تا بزانین دەبە چ بکەین تا شۆڕشکانی سەدەی بیست بەو ئامانجە سۆشیالیستیانەی خەیان بگەن.

بورژوازی هەوەدەدا ئەم مڕووەی چینی ئەمە لە پێناو سەپاندنی مافی شۆڕشکردن بەسەر سەرمایەداریدا لە خەیاەدانی کەمەگەدا بەستەوە، ئەمەش بە ناسینی ئەم مڕووە خەباتکارانەی چینکەمان جارکی تر ئەای مافی شۆڕشکردن لە گۆڕپانکانی ئازادی و التحریر دەشکێنینەوە.

[1] ڕۆزا لوکمسبورگ، پرسیارە ێکخراوەییکانی سۆشیال دیموکراتی ڕوسیا، بەزمانی ئینگلیزی Rosa Luxemburg: Organizational Questions of the Russian Social Democracy https://marxists.com/…/luxe…/1904/questions-rsd/ch01.htm …[2] https://www.theguardian.com/…/global-inequality-tipping

---

ناسیۆنالیزمی بۆ مەترسیمان نییە.. وەرگەرانی بۆ کوردی: کاوە عومەر

دیمانەی بانگەوازی شۆڕش(ندای انقلاب)لەگەڵ حەمید تەقوایی

بانگەوازی شۆڕش: لە وتارکدا کە سەبارەت بە بارودخی سیاسی ئێران و شۆڕشی خەڵک پشکۆشت کرد، لەو بۆشای کە پێوەندی بە پرسیارکانەوە هەیە، ڕەخنەت لە هەندک دەمارگیری ناسیۆنالیستی گرت، لەوانە ڕۆژ و پەگەی کوروش پاشای هەخامەنشی. بەگشتی بابەتی وتارکەت زۆر پشەوازی لەکرا و بەتایبەتی لە پێوەندی لەگەڵ کۆشدا کاردانەوەی جیاوازی لەکەوتەوە. هەندک کەس پرسیاریان کردووە کە ڕەخنەگرتن لە دەمارگیری ناسیۆنالیستەکان یان

مامۆستاکردن لەگەڵ کێشەش دەتوانێت چ جۆرێکی هەبێت لە خەباتی ئەمڕۆی گەلی ئێران لەدژی کۆماری ئیسلامیدا؟
حەمید تەقوایی: نامانووت دین بەوات و پاشا پەرستی و خان پەرستی جێگای بگرێتەوە. مێژووی سەد ساڵەی ئێران ملکەچی بزووتنەوە مەزهەبی و ناسیۆنالیستیەکان بووە و زەرتریش تێکڕای ئەم دووانە بووە و لە شۆڕشی دەستوورەوە تا ئەمڕۆ دیکتاتۆری لە دوای دیکتاتۆری سیاسەتی سەرکوتگەرانەیان بە تابۆی نەتەوەیی و مەزهەبی پاساو داوە. دەبێت ئەم خولە خراپە بوەستێنرێت. ئەمە دژی ئەم هێزە دەوستین، بەنام هەزە نەتەوەیی و ئایینییەکانی ئۆپۆزسیۆن دیانووت ئەم پرسەی پاشکۆیە بردەوام بێت. یەکێکیان ئایتوڵا مونتەزەری وەک باوکی مافی مرۆڤ دەناسێت و ئەوی دیکەیان "کێشی کەبیر". ئەمە ئەرکی سەرشانمانە کە ئەم هەوڵانە ئاشکرا بکەین، پێشوەختە و تابۆی نەتەوەیی و ئایینی شکست پێبهێنین و بە هووندی و بە مەرج بەرگری لە مرۆڤ و مرۆڤایەتی و خواستی کۆمەڵگایەکی ئینسانیی و ئازاد و یەکسان و ئاوەدان پێکبهێنین، کۆمەڵگایەکی دوور لە دەمارگیری ناسیۆنالیستی و ئایینی. وە هەر تابۆیەک و شتی پیرۆزی تر بیکەینە ئامای شۆشی خۆک.
بانگەوازی شۆڕش: بەڕای ئێوە ئەرکی لایەنگری سیاسیە کە هەوڵستی لەمڕۆ هووداوە مێژوویەکان بەتایبەت ئابردوو ئابگەیەنێت، یان دەبێ ئەمە بابەتی لێکۆڵینەوەی لێکەران بێت؟
حەمید تەقوایی: ئەگەر پرسەکە تەنها لێکۆڵینەوەیەکی ئەکادیمی بێت لە هووداوەک، بەدنیایییەوە لە چوارچێوەی کاری توێژراندا دەبێت، بەنام بەگشتی بزووتنەوە و لایەنە سیاسییەکان هووداوە مێژوویەکان وەک فاکتۆری سیاسی بەکاردەهێنن. بە نموونە ناونانی کێشەی بە "دامەزرێنەری مافی مرۆڤ" و "یەکەم پارێزەری مافی مرۆڤ" و هتد، تەنیا هەوڵستێکی مێژوویی نییە، بەڵکو هەوڵێکی سیاسییە، چونکە لە ژێر ئامای مافی مرۆڤ، دەمارگیری ناسیۆنالیستی، پاشایەتی، ئیرانیزم، و تەنانەت ئاگەز پەرستنی خراپ هەروەک چۆن باوەبوون بە کۆمەڵگای سەدری ئیسلام و کۆمەڵگەی "عەدل عەلی" و هتد تەنیا بابەتێکی مێژوویی-لێکۆڵینەوە نییە، بەڵکو ئامرازێکی سیاسی هێزە ئیسلامییەکانە، لە حکومەت و لە ئۆپۆزیسیۆندا، بە پاراستن و مسۆگەرکردنی دەسەڵاتی ڕەشیان و زاڵ کردنی سیستم و حکومەتی ئیسلامی بەسەر کۆمەڵگادا. باوەڕ بوون بەجێری مافی مرۆڤی "کەرەش کەبیر" یش هەروەها هەوڵێکی سیاسییە بۆ بەهێزکردن و پاڵپشتانی ناسیۆنالیزمی ئێرانی و ئاریانیزم و پاشایەتی لە کۆمەڵگادا. ئێوان دیانووت مەدلێکی کێوەهاوردوی ١٤٠٠ ساڵ لەمەوبەر بگۆڕن بە مەدلێکی تری کێوەهاوردوو، ئەم مەدلە لە سەردەمی کیلایەتی ٢٥٠٠

ساڵ لەمەوبەر. ئەم سیاستەکی کۆنەپەرستانەیە کە پەیوستە لە ڕووی سیاسیەوە مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت. بەبێ گومانێ بەچوونی توژەران – ئێستا مشتومڕێک هەیە کە ئایا ئاو تابلۆتەی کە دەگەڵتەوە بە کوروش ڕاستەقینەی یان ساختەیە و هتد – لە ڕوانگەی سیاسیەوە، وەڵامەکەمان ڕوونە: کەسێک کە بەڵاستی لەگەڵ مافی مرۆڤدا بێت، ناتوانێت مرۆڤایەتی دابەزێنێت بە ئابردوو. سەدە و هەزارانی ئابردوو ناتوانێت مەدەل و ئایدیایەکی مرۆڤایەتی بێت لە سەدەی بیستەمدا بە چژوبڕگرتن لە ژیانێکی شایستەی مرۆڤی ئەمڕۆ. ئەوان بە لکاندنی مافی مرۆڤ بە "کۆرش کەبیر"ەوە، گڕێ بە مافی مرۆڤ نادەن، ناسیۆنالیزم و دەمارگیری نەتەوەیی بەهێز دەکەن و ئەمڕۆ ئامانجی ئەوانە. وەک لە وتارەکەدا ئاماژەم پێکرد، لەمودوا بەیارەی "بناغەی مافی مرۆڤ"یش زیاد بکرێت بە شەرەفی "نەتەوەی دێرین"ی ئێران و مافی شانازیکردن، بە نموونەی "عەرەبەکان کە چەقۆی دەخۆن"! ئەمە بەرگری لە مافی مرۆڤ نییە، دژ بە مرۆڤایەتیە!

بانگەوازی شۆڕش: زۆر کەس هەن دەڵێن ئەمە نیشتمانمان خۆش دەوێت. ئایا پەیوستە ئەمە بە هەستی ناسیۆنالیستی هەژمار بکرێت؟ هەروەها هەندێک کەس دەڵێن ناسیۆنالیزم لە ئاستە گونجاوەکەیدا هیچ هەیەکی تەدانییە و جۆری تووندەوەکەی قبووڵ ناکەین. ئات چییە لەسەر ئەم حاڵەتانە؟ لە بنەڕەتدا پێناسەی سیاسی بە ناسیۆنالیزم چییە؟

حەمید تەقوایی: بەرژەوەندی و خۆشویستی بە شوێنی لەدایکبوون و شوێنی گۆشەکردن و ژیان لە بنەڕەتدا جیاوازە لە ناسیۆنالیزم. یەکەمیان کار و هەستێکی تەواو سروشتی و مرۆییە کە بە درێژایی مێژووی کەمەگاکان بوونی هەبووە و بوونی دەبێت، دووەمیان ئایدیۆلۆژیای چینێکی دیاریکراو، چینی سەرمایەدارییە، کە لە سەردەمی هاوچەرخدا بەرزبووەتەوە، لە چەند ساڵی ئابردووەدا سەد ساڵ. چینێک کە دوای شۆڕشە پیشەسازییەکانی سەدەی هەژدەهەم دەسەڵاتی بەدەستهێنا – سەرەتا لە ئەورووپا و دواتر لە هەموو جیهاندا – و لە ڕووی سیاسی و ئابووریەوە زاڵ بوو بەسەر هەموو کەمەگاکاندا. لەم قۆناغەدا ئەمە شاهیدی دابەزین و خراپبوونی کەمەگاخەڵکی و پاشایەتییەکانی سەردەمی سەدەی ناوەڕاست و فراوانبوونی نەتەوەسازی و دەوڵەت سازی و دروستکردنی حکومەتی نەتەوەیی و دەوڵەتین و ئەمەش بەشکە لە پرۆسەی چینی سەرمایەداری زاڵبوون بەسەر بازاڕی کار و کاپیتادا لە ناوچەیەکی جوگرافی دیاریکراودا، واتە خودی وڵاتەکە.، و لە کۆبەکەدا لەگەڵ سەرمایەدارەکانی وڵاتانی دیکە. ناسیۆنالیزم ئەوسۆخانی فیکری-ئایدیۆلۆژییە کە لەگەڵ ئەم قۆناغەدا گونجاوە. ناسیۆنالیزم ئەمە

ئەو کارە دژکات کە ئایین و کڵتیسە لە سەدەکانی ناوەڕاستدا کردیان. ناسیۆنالیزم واتە پەردەپۆشکردنی هەڵاواردنی چینایەتی و سیمای چینایەتی حکومەت و سیستەمی سیاسیی ئەستا لە ژێر ئاڵای نەتەوە و میللەت و دانانی بەرژەوەندی کەمینەی مفتەخۆری دەسەڵاتدار وەک بەرژەوەندی وڵات و بەرژەوەندی میللەت و زەرینەی خەڵک. ڕەگی ناسیۆنالیزم لەردایە. ئەم ڕەگ و ڕیشەی ئەو باوەڕیە کە میللەتی خۆی لەسەرو ئەوانی ترەوە دەبێنێت، هەروەها بنەمای ئەو باوەڕیە کە "هونەر تەنها بۆلای ئەرانییەکانەوەیە و بەس". ناتوانێت دەماگیری و شانازیی نەتەوەیی بشێک بێت لە هەستی خۆشەویستی بۆ شوێنی ژیانی مرۆڤ – چونکە هەرکەسێک لەم هەستەدا لەدایک بووبێت یان گوڕە بووبێت هاوبەشی ئەم هەستە دەبێت – بەڵام بشێکی جیانەکراوەی ناسیۆنالیزمە. ئەم ناسیۆنالیزمی بۆلایەن و دادپەروەرانەمان نییە. ئینسان دەستی و ناسیۆنالیزم ڕەگەزن لەبەردەم یەکدیزیدا. مرۆڤێک کە بۆقەد خۆشکی وڵاتەکەی خۆی هەموو خۆشکی جیهان و هەموو "نەتەوەکان" و هەموو "بێگانە" و هەموو "غەریبەکانی" خۆش بوێت، بۆ پێی پێناسەکە ناسیۆنالیست و نیشتمانپەروەر نییە. به پێچه وانه وه ته نانه ت ده توانێت له بارودۆخی جددیدا، بۆ نموونه له کاتی جه نگدا، وه ك خیانه تکار و خیانه تکارێکی نیشتمان، شایستەی توندترین سزای بێت.
بۆ دڵنیاییەوە لە نێو ناسیۆنالیستەکاندا، وەک مرۆڤ ئایینیەکان، سپێکتریمی(تیف)ی تونددەو و ناتوندەو دەدەزرێتەوە، بەڵام تەنانەت جوانکراوترین ناسیۆنالیستەکانیش خۆیان و میللەتەکەیان بەجیاواز تر دەبینن. وەک موسڵمانێک لە هەر حاڵەتێکدا ئایینەکەی بە باڵاتر دەزانێت لەو کەسانەی کە باوەڕیان بە ئایینەکانی تر هەیە و لە کافرەکان باڵاتر دەزانێت. ناسیۆنالیزم، بە پێناسە، بە واتای لەپێشتردانانی 'هاوڵاتیان"ی خۆی بەسەر ئەوانی دیکەدا. وەک چۆن ئیسلام (و هەر ئایینێکی تر) بە واتای باشتردانانی ئایینەکەی خۆتە بەسەر ئەوانی تردا. جیاوازییەکی ئەوێیە کە دەتوانرێت ئایینەکە بگەڕێت یان بە تەواوی جبهەڕێت، بەڵام شوێنی لەدایکبوون ناگەڕێت. نەتەوێیی وەک ڕەگەز و نژاد هەر لەئەوەڵەوە لە ناوچاوانی خەڵک هەڵکەندراوە و هیچ دەربازبوونێکیان لە نییە. هەر لەبەر ئەم هۆکارەش دەبێت ئەم بیروباوەڕە و دەمارگیریە دژە مرۆڤانە بنبڕ بکرێت بۆ ئەوەی ئازادی بەدەست بهێنرێت، ناتوانرێت ئەوانە بخرێتە لاوە.
خاڵێکی دیکە کە پێویستە جەختی لەسەر بکەمەوە ئەوێیە کە تەنانەت لە لەبارترین شێوەی خۆیدا ناسیۆنالیزم بە ڕەگەزپەرستی و باوەڕ بە باڵادەستی ڕەگەزی پیس بووە. ئەرانیزم و ئاریایزم زەرشت لەیەک

دەچن. من لە وتارەکەی گوتەنبەرگدا ئاماژەم بەوە کرد کە ئەو کەسەی شانازی بە کۆبیرەوە دەکات لە ڕاستیدا خەی بە یەکێک لە نەوەکانی و بە خوێن و ڕەگەزەکەی دەزانێت. نەسەبی زەر کەس کە لە ئێران لەدایک بوون دەگەڕێتەوە بۆ ئەسکەندەر و عومەر و جەنگیز و تەیمور و عەرەب و تورک و مەغۆل و فەتحەرانی تاتار ، بەڵام نەسەبی ناسیۆنالیستی بۆ کوروش و داریۆس کەتایی دێت ! "ئاری" بوون بۆ ناسیۆنالیستەکان هەمان پلەگەی "سید" بوونی هەیە بۆ موسڵمانانی شیعە! تەنانەت لە نەو هاونیشتمانیانی ئێرانیشدا فارسەکان لە باقی جیان، عەمامی ڕەش لەبەر دەکەن و ئەوانی تر عەمامی سپی لەبەر دەکەن!
بۆ ئەی مەن نە ئیسلامی باشمان هەیە و نە ناسیۆنالیزمی باش! ناتوانرێت بە ئاڵای ناسیۆنالیزم و ئایین بەرگری لە مافی مرۆڤ و شارستانیەتی مرۆڤ و کەرامەت و ئازادی و خۆشگوزەرانی مرۆڤ بکرێت، هەرچەندە شل و میانەڕەو بێت. بەپێچەوانەوە دەتوانرێت بەرگری لە مرۆڤایەتی و ئازادی و رزگاری کەمەگا بکرێت تەنها بە ڕەخنەگرتن لە ئایین و بە ڕەخنەگرتن لە ناسیۆنالیزم و بە ڕەخنەگرتن لە هەر بیر و باوەڕێک کە لەسەر بنەمای بۆها و پیرۆزەکان و تابۆی دابەشکەر لە نێوان مرۆڤەکاندا بنیات بنرێت. بە تایبەت بە ئەوەی لە شێوەی کەماری ئیسلامی ڕزگارمان بێت، دەبێ ئەو ئاستەنگانە لابەرین. ڕەخنە و ڕووبەڕووبوونەوەی ئەمە لەگەڵ ناسیۆنالیزم بابەتی ئایدیۆلۆژی و ئەکادیمی نییە، پێویستییەکی سیاسی بەپەلەیە.

٣١ئۆکتۆبەری ٢٠١٣ بڕاوکراوەتەوە لە بڵاوکراوەی ندای انقلابدا
٣ئۆکتۆبەری٢٠٢٢ وەرگێڕدراوە بۆ کوردی

کەشتیمان گەیەوە ناوئاو، وادەیەتی چاوی مردووانیش ببینن.. سەباح ڕەنجدەر

یەکەم بوونەوەر مەرووڵیە بەنی پەڕە دەکات و بۆئاگایانەش
باراناو لە شاری لا دەدا

لە ئاهەنگی چل ساڵەدا
چەندین گەرانیبێژ بەشداربوون
یەکیان لەناو هووناکیی چلپەدا
مەستانە ئاواز و تەزووی بە بەردی تەزیویش دەدا
گەرانی چاوەوانی گەرانیبێژە گەرووی نەخەەتنە
گورانیبێژێك دەنگ لێی یاخی بوو
باڵندەیەک بەناو هووناکی چلپەدا هات
لەناو لەپی دوو هەڵکەی چلخاڵی دانا
باڵی سووك لێکدا و لە هەڵکەکانی خشاند
خەر گەرم بە دەتروکەن و پرچی نەرم دایاندەپۆشێ
دەبیەوە منداڵی دەست بەووە
مانگ کانی پە هووناکی چلپە و مەودای هە دەکا
ژیان درێژبەتەوە لە کەمەە یادگاریەک زیاتر نابە
دەفتەری خامۆشیت دەکرێتەوە و هەەکانی درێژنابنەوە
ئاگر نازانێت بنووسێ
هەمووشمان لەناو ئاوێنەدا دەمێنینەوە و داناگیرسێین
***
خوێ فرمێسکی ماسی و دەمەبەەی قرشێ
دەتوانین وێنەی دەریا بە کەف بکێشین
خەری لەژێر دارهەنار تێرخەوبوو بە ئارامی بەسەریدا تێناپەە
گیای کەناریش بەرزن
پەەی ئارەقکردووی باڵندەی
بەناو هووناکی چلپەدا هاتوو دەشێن
بە هەڵکە تروکانکی تر
گەرانیبێژی مەست ئامادە دەبەتەوە
پەی باڵندە نەرمێ
لەناو لەپی منداڵی ساواش ئاوەستێت ئازاری نادا
هووون و هاشکاو پەروو و تەرازوو دەگەنیەک و دەتریسکێنەوە
ئەوەی دەیبینم نایشارمەوە
***
پەی چلباێ و ئەنگوستیلەی چلنقێم لە ماتی و مەلوولیم وردەبنەوە
پێنج برا و سێ خوشکم ناشتوون
دەو و دوژمنیشم لەزەربووندان
دەستم خستە دەستی هووناکی چلپەی شیعر
دروشمێکم بە دەو و دوژمن زەربوون نادەزیەوە
گوەمەلاقە ناو ئاوم و ماەم کەوتووەتە ناوەندی زەوی
هووناکی چلپەێ هەی تەنیایی من چییەێ

ووون و ڕاشکاو بەهێمنی و بەدەنگیش ماوەتەوە
باڵندەیەک وەڵامی پێ بوو
هەڵگ لە گەڵا و گوڵ جوانتر
زەویش دەیشارێتەوە
هەڵگ سەراخ دەکا و ناز بە بەروبووم دەدا
وەک بیابان ناوڵێپی بەتاڵ نییە
***
ئادەم ئەگەر سەوکەت تەواو نەخواردووە
شتێکی بدە من
نائومێدی دەکوژم و هەستم تینی تێدەکەوێت
زەوی لە هەڵگ شاردنەوە ئاگادارەکەمەوە
کفنی برادەرانم شێدار مەکە
ئەمڕۆ یەکەم زەنگم لێ دا
چل شەو و هەڵژ بەسەر مردووەوە نامێنمەوە
باخچەیەکم بە دیواری گەستانەوە هەیە
ئاسمانی چل پیرەزەی بە تەنافی شەکردووەتەوە
ڕوخساری جەشمان دەدا و بە دووەدەست یادگاری هەگرتووین
هەز و هەستە نزیکەکانی بوون و ئارەزوو بەجەمان ناهەژن
کەشتیمان دەخنەوە ناو ئاو و ڕووناکی ڕاو
کاتژمێر بە دیواری کەشتی هەڵناواسرێ
دەستیشمان بە کلیل و قوفڵی دەرگاوە نامێنێتەوە
***
چاوی بیرکردنەوە
بە خوشک و برایە
بە ئاگر و مەمکە
بە ڕووبار و بەردەبازە
بە پەستە و نامۆیە
زەویش هەشتان داوادەکات مرۆڤی پرچ نەرم لەسەری لەدایک بن
چیرۆکی سەیر و نامۆ لەبارەی مرۆڤ گەڵدراوەتەوە
پەڵی تاووس هەڵدەکێشێ و دەیکاتە گەسک
ماڵیشی پێ خاوێن ناکرێتەوە
***
پەیوەندییەکی پێ هەست
نەوتی ناو چرا مرۆڤ ناسووتێنێ
دەبێتە ڕووناکی چلپەی
داری سووتاو خەڵمێشکەی
ناوی کەسوکار و منداڵکانی دەژمێرێ و ستێ و بەردەستێین

□□گ
لك
پەلك
ئەو بیرکردنەوانەی تێپەڕین
لە شەو و □□ژەکدا کات کەتایی دێت
شوێن بەرزدەبێتەوە
ناتوانین تەماشای بکەین
□□گا چۆن لەدایك دەبێ
***
لە □ووناکی چلپەی هاتوو
خوداوەندێکی چلپەراسووە لە دەستنووسی گەنمدا
□وخسارمان بێ دەگەڕێنێتەوە
□وخسار مەودای □□گا نزیك و □وونك دەکاتەوە
بەهار جل لەبەر زەوی دەکا
زەوی چاوی بەگریان سوورهەڵنەگەڕاوە و خەواڵووش نییە
مریەم بەسەر لەدایکبوونی عیساوە مرد.

تشرینی یەکەمی 2022 هەولێر

کوردستان لە لێواری قەندەهاربوونداید..!.. شەماڵ بارەوانی

من تەناگەم ئەو وەتە بێ وای لێ بەسەرهاتووە و شتەکان تادێت و بەرەو ئاڕاستەیەکی ئیخوانیانە و ئاقارێکی زۆر خراپ و نەرێنی و ناسروشتیدا دەڕۆن!

خەریکە منیش وەکو مامۆستایەکی هاوڕێم بڵێم: کوردستان لە لێواری قەندەهاربووندایە.

کەمێکی کوردی لە ژێر کاریگەری گوتاری سەلەفیگەرا و ئیسلامی سیاسی زۆر خێرا بەرەو داعشیەت و ئاقارێکی تونددێیی زۆر مەترسیناك

هەنگاو دانەت و ئەقیەتی داعشگرایانە خریکە هەموو کونج و کەلەبەرکی ئەو وەتە دەتانەت و کەسیش خەمی لە ناخوات و خەی لە ناکات بە خاوەن !

ئەی هاوار ئەوە بە هیچ کەسک و لایەنک وەکو خەی و لە قەبارەی خەی، هەست بە بەرپرسیارەتی ئەو ترس و تارمایی‌ەی ئیسلامی سیاسی و سەلەفیەتی دینی ناکات، تەنها من و چەند نووسەرک نەبەت، کە پشووتر و بەر لە هەشاربوونەومان، بەعزەکمان لەنەو ئیسلامی سیاسی و سەلەفیەکاندا دەروەش بووین. هەست بە مەترسی و بەرپرسیارەتیەکە دەکەین و درکمان بەوکردووە کە ئەو وەتە بەچی مەهزلەیەک و تراژدیایەکدا دەڕوات و گەر زوو و ئاقلانە فریای خەمان نەکەوین، بگوومان هەژەک دەت و بەهەمەکە نوقم دەبەت و هەموان دەخنکەین و لە داهاتوودا چی کارەساتک دەقەومەت و تووشی چ بەلایەکی بە ئامانی خەمان دەبین و کەمەک چەن بەرەو تونددەیی و داخران دەڕوات و دەبە باجەکی زەر قورسی ئەو جەرە دیموکراتیە شەرمن و موجامەلەچی و بە حەیاو و دوو ڕوو و دەبل مەعاییر بدەین کە هەیە و هەندە نەزانانە و بە موبالاتانە ماف و ئازادی بە داعشگراکان و داعشگرەتی دەدات، کە بە ئازادانە چاکی خەیان بکەن و لە هەزار بەرگ و فەرم و شەوە خەیان بنوەنن.

ئینجا هەبەهاستی و بەو پەی قناعەتمەوە، منیش وەکو مامەستایەکی زانکە کە لە وتارک کە نووسیبووی دەلەم::سەرەای هەر گلەیی و گەندەی و ناعەدالەتیەک و کەم و کورتیەک، زەرم لا باشترە هەر پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکەتی نیشتمانی کوردستان لە دەسەات و حوکمەانی بمەننەوە، نەوەک ئیسلامی سیاسی بگەنە دەسەات و هەر بەیەکجاری ماوەرانمان بکەن.

کوەە بەس من دەزانم ئیسلامی سیاسی مەعدەنیان چیەە و بەنە سەر حوکم، چی کارەساتک و تاڵیبانستانک دەخولقەنن و هەر کە گەیشتن بە تەپکی دەسەات(خوایە کوەربم و ئەوەژە ناخەش و هەشە نەبینم) ئیدی دەبە بەەین ئەلفاتیحا بە گیانی خوالەخشبوو دیموکراسی گیان، ماەئاوا ئەی کاکە دیموکراسیە جەبان موجامەلەچی و خەشیم و ەح سوکەکەی خەمان.

ئەوکاتە ئیسلامگراکان کودەتایەکی تەواو بەسەر بنەماکان و چەمک و ەەهەندکانی دیموکراسی دا دەکەنو ئەوان ئەستا لە قناغی مەکی و دەعوەو دوو ڕوویی و بە دەسەاتی و بە هەزی دان و هەرکە گەیشتن بەقناغی مەدینە و تەمکین(گرتنە دەستی دەسەات)، ئەوکات ماسکی

دەبێ مەالی فەدەدن و ڕووی ڕاستەقینەی خۆیان دەردەخەن و هەزی خۆیان پیشانی هەموان دەدەن و عەقیدەی خۆیان لە دەوڵەتدا دەسپێنن و دەوڵەتێکی سیوکراتی ئەدەنێنن و یاساکانی خۆیان جێگیردەکەن و هێجم و سەربڕین و هەرچی هەیانە و پێنسیپ و ئایدیالوژیایانە، ئیدی بێ شەرمکردن و موجامەلە و ترس و دوو فاقی دەیسپێنن و دەیکەن بە مەزهەبی فەرمی و ئایینی هەموان.

ئینجا ئۆکات ناوی پارێزکانی سامی عەبدولڕەحمان و ئازادی دەگۆن بە حەدیقەتو لحەسن ئیلبەناو ئەبو ئەعلای مەودودی.

ناوی قوتابخانەی کوردستانی تێکەڵاو دەکەن بە مەدرەسەتو ئیلقودس لیلبەنین و ناوی شەقامەکانی سالم و پیرەمەرد و مەولەوی و ئازاد مەنتک و ئەحمەدی خانە دەگۆن بە شەقامی سەید قوتب و موحەمەد موسی و ئیبنوولتەیمیە و کۆو کە و هەرچی بنکە و نەخشخانە و قوتابخانە و شەقام و شوێنە، وەکو چۆن ئێستا بە دەساتیشین ناوی سەوافی عەرەب و بەعسی دژەکورد لە قوتابخانە دەنێن، ئۆکات وەک چۆن بە هاندانی ئیسلامی سیاسی و لەژێر کاریگەری گوتار و وەعزی مەلاو پیاوە ئایینیەکانی سەربە ئاستەی ئیسلامی سیاسی خەڵکەکی زۆری سادە ملیان داوەتە ناوی عەرەبی و پشتیان لەناوی کوردی و دەسنکردووەو ژنەکی زۆرو بە پاساوی ئایین جبەو لیباسی عەرەبی و خەلیجیان کردوە بە مەد، هەمووی هەر بە عەنتەری و زۆر بە منەتی و بە زەبری هێز و دەساتی ئیسلامگرایانیان دەگۆن بە قوتابخانەی زینەبولغەزالی ئیخوانی و گۆپانی سولتان عەبدولحەمیدی عوسمانلی و شەقامی جەوهەر دەدایقی شیشانی و یاریگای خالد مشعەلی حەماسی و چایخانەی حونەین و نەخشخانەی قادسیە و هۆڵی مولاکەمەی مەلا هێجیهادی ..تاد.

بەڵاستی ئەوە موجامەلە و بە ئاگایی و گۆپتی و خەتای ئەمەی بە ناو لیبەرال و دیموکراسییە ڕەگایان دەدەین.

ئەوانە دووپشک و ژەهر و پەتان بە جەستەی نیشتمان و کوردایەتی و مرۆڤایەتی و دەبە ڕەیان لە بگیرێت و قەدەغە بکرێن و سنووریان بە دابندرێت.

ئینجا باچیتر هەندە گەمژە و دڵپاک نەبین و دڵمان بەوە خۆش نەکەین کە ئیسلامی سیاسی هەرگیز ناگۆن بە حوکم، ئەوان ئاستە لە سیاسەت فشەلیان هەناوە و هیچ نین جارە، وەلە دەبە ئەو حەقیقەتە باش درک پێبکەین کە لەسەر ئاستی کەمەایەتی زاڵن و ئەقڵیەت و مێنتاڵیتی

تاکی کوردی و کۆمەڵ بە دەست ئەوانەوە یەوە و دنیابن لە کوردستان گەر زوو فریا نەکەوین و سنوورێك بۆ ئیسلامی سیاسی و سەلەفیگەراکان و ئەو فیکرە داعشیە دانەندرێت، کە لە هەزار جەنگ و لەژێر ستان ناو مۆدێل خۆی نمایش دەکات و شەو ڕۆژ خەریکی بۆ داعشکردنی کۆمەڵگە، زوو، یان درەنگ، ئۆمەڵ، یان بۆیانی، هەموان باجەکەی زۆر بۆقورسی دەدەین.

کاکە بۆ هەندە بۆ ئاگان؟!

کەس هەڵە لە قسەکەم تێنەگات و ئەمە دژی نووژ و ئایین نین، هەرگیز، بەکوو دژی بۆ حزبی کردن و بۆ سیاسیکردنی ئایینین.

وەرن سەیرکەن چۆن ئیسلامیەکان بە شاگەشکەیەوە دەن و لە سۆشیال میدیا، وێنەی پێشمەرگەکان لەسەنگەرگان بۆیان دەکێنەوە لەکاتی نووژی بە کۆمەڵ، سوبحان اللە و ماشاللە و ئەلحەمدولیلا دەکەن بۆ ئەو نووژە بە کۆمەڵەی ئەو پێشمەرگەیە، لەکاتێکدا ئەوان بۆیان بۆ پێشمەرگە نیین و بەردەوام دەڵێن پێشمەرگە هەزەکی نیشتمانی نییە، بەکوو میلیشیای حزبە، بەڵام لەرە چەندە دەخۆشن کە دەبینن ئەو پێشمەرگانە لەسەنگەرەکان وێنەی نووژی بە کۆمەڵی خۆیان پەستدەکەن و ئەوە بۆ نیشانەی سەرکەوتنی خۆیان و کاریگەری گوتاری خۆیان لە کوردستان حیساب دەکەن و خۆشحاڵی خۆیان دەردەبڕن بەوەی کە چۆن دەستیان گەیشتووە بە سڵکی دادگاو پەروەردە و هەموو شوێنکی هەستیار و کونج و کەلەبەرەکی ئەو وڵاتە، ئاواش سەنگەرەکانی پێشمەرگە.

دنیابن ئەو پێشمەرگەی دیمانی نووژی بە کەمەل پەست دەکات، دەنگ و ئنتیماو هەموو شتەکی لە ژەرەوە بۆ ئیسلامی سیاسییە و لەدەرفەتکدا و لە کاتی گونجاوی خۆیدا و بە یەک فەتوا و فیتی لە تیف سەلەفی و عەلی باپیر و سەلاحەدین بۆهائەدین و ابەری بزووتنەوەی ئیسلامی کودەتا دەکەن و کوردستان دەکەن بە ئەفغانستان.

من پێشمەرگە هەیە هاوڕێی سەردەمی منالیمە و ئێستا بە ئەقڵیەت بووەتە سەلەفی و (هەرپێشمەرگەشە) پەیوەندی لەگەڵم بچڕاندووە و گوتبووی"ئەو کەسکی بە دین و لادەر و گوومڕایە" و پێش دووساڵ قسەم لەگەڵی دەکرد، دەیگوت"عیلم و دینداری تەنها لە سعودیە هەیە !پێشمەرگەیەکیتر دەناسم و ناسیاومانە، ئەو ڕۆژە لە کتێبخانە بینیم، کتێبکی ناونیشان بە تام و ناوەڕۆک قڵی ئیسلامیکی فەندەمێنتالیستی دەکەی، کابرای ئیسلامی خاوەنی کتێبکە، هاوڕێی

ملا کرکاریی و ئستا لی نرویج بی تاوانی تیرر حووکمی نوسای بی باوتوی و لی زیندانی، گوتم: کاکی بچی کتبی ئو تیررستی دخوینیتوی؟ گوتی کتبکانی زر خشن و لی کاتی دوام و لسنگکرکانی پشمرگایتی دووسی کتبیتری ئو پیاوم خوندووتوی!

ئویه کارساتکی !

پشمرگبیت و سلفی بیت و لی دژی داعش بجنگیت و کتبی ئیسلامی سیاسی و داعشیش بخوینیتوی!

ئینجا هر ئوندی نا، بکوو ئیسلامی سیاسی ئستا گیشتوون بی داواکاری گشتی و هر شتکیان بی دی نبت و لگی میزاجی داعشیانیان نگونجت، دژن و هشش لی جودابیر و نووسر و مرقی ئازادی خواز و کچی تیکتک و هونرمندی کورد دکن و بی پاساوی تکدانی وشتی کمی(ئیدلژیا و میزاجی حزبی ئیسلامیکان)و دژایتی ئایین، سکایان لی دژ تماردکن و ووبووی دادگایان دکنوی بی نموونی: هونرمند(عومر گوندی) و تا گیشتن بی زیندانکردن(کوکو پارتی) بی نموونی.

بوش نوستان و هاتن و کملک کادر و میدیاکار و اگیانکاری خیان خزاندی نو کناکانی تر و تنانت بووبوری گوترین و کاریگرترین کنای کوردی نائیسلامی، ئیخوانیکی ئقی فستینیی، کی پشتووتر پیامنری کنای(الجزیر)ی ئیخوانی و ئاژاوگی و عروبچی بوو.

هر دوای دوو مانگ لی بوون بی بووبوری ئو بابا ئیخوانی لو کناک، یکسر لی گای پیامنرکی تری ئو کناک، کی ئویش ئیسلامی سیاسیی و پشووتر لی کنای سپدی بوو، چاوپکوتنی لگی برپرسکی تایبان کرد لی قتر، ئی جیاوازی چییی چاوپکوتن لگی بغدادی و داعشک، یاخود زبیحوللا و تایبانک بکیت؟

ئینجا دیان اگیانکار و کسی ناهشیار و نا شنبیر و نخوندواری ئقیت ئیسلامی و کادر و ئندامیتری ئو حزبی ئیسلامیان، وکوو گوتم خیان خزاندی ناو کناکانی تری نا ئیسلامی و دژن و برنامی بی میزاجی خیان دادنن و لناو ئو هموو ملا بزی نائیسلامیه میانوی کورد، بی ئنقست و پیلان و پلان توندی ملای ئیسلامی سیاسی داعش بیر داوت دکن و لژروی

کار بۆ ئەجێندای ئیسلامی سیاسی دەکەن و لە هەڵگای بەرنامەکانیان لە چەمکی یەکسانی جێندەری و ژن و پەکەوتەیان و ئاشتی کۆمەڵایەتی و لێبووردەیی و فرەیی و کرانەوەی کۆمەڵ و عەلمانیەت دەدەن.

بۆ نموونە: ماوەیەک بەر لە ئێستا، مەلایەکی پەڵەمانتاری کۆمەڵی دادگەری عەلی باپیری(مەلا هەورامان گۆچەنیی) لە کەناڵی(…24) و لە بەرنامەی ….دیاردە میوانی کرابوو،(پێش چەند هەڤڕێک لەو بەروارە، لە کەناڵی(..k)یش میوان کرابوو، وەکو مەلاعومەری تاڵیبان دەنگی بەرزدەکردەوە و چاوەکانی سوور ببوونەوە و بە نەفەسێکی تووڕە و دەنگێکی گڕ و ناخۆش و بە ئاشکرا داوای حوکومەتێکی داعشی دەکرد و دەیگوت: ئێمە دەستوورێکی شەرعی(ئیسلامی سیاسی)مان دەوێتن و دەبێت لە کوردستان دەستی خەڵکی دز ببڕین و ژنی داوێن پیس (وەک خۆی دەڵێت) هەڵجم و بەردبارانکەین لەبەرچاوی هەموان دەبێت شەریعەتی حیزبەکەی ئێمە جێبەجێ بکرێت لە کوردستان.

ماوەتەوە بڵێم: ئەو ئیسلامگەرایانەی لەسای سێری ئەو زەر بەڕەز خاڵەفرەیی و کاکە دیموکراسیەتی ئازیزمان لە کوردستان خاوەنی حەشاماتێک لە حیزب گەلی ئایینی و ئیسلامی سیاسین و بەو پێی ئازادی و زەر ئازادانە لە گۆڕەپانەکە کار بۆ ئامانجەکانیان و ئیدەلۆژیاکەیان دەکەن و خاوەنی دیان کەناڵی تەلەفزیۆنی لەکاڵی و ئاسمانی و چەندین ئۆزگە و هادیۆ و دەرزنێک گۆڤارو هەژنامەی ئیسلامی سیاسین، ئازادانە کاری خۆیان دەکەن و چالاکی دەنوێنن و کەس پێیان ناڵێت لە پشت چاوەکانتان دوو بڕەو پێش لوتتان سمێک هەیە.

ئەو ئیسلامگەرایانەی گەر خۆیان بەنە دەستات هەرگیز بەهەمان شێوەی حیزبە عەلمانی و نەتەوەیی و دیموکراسی و چەپەکان نابن و بەو شێوە شەرمنانە هەندە بە نەرمی و هەماتیکیانە مامەڵەیان ناکەن، بەڵکوو دەن و هەموو ئەو ئازادی کارکردن و چالاکی نواندن و ئەنجامدانی کاری حیزبی و هەڵکخراوەیی و جوڵەی مەدەنی و ئازادییان لەزەوت دەکەن و بە پاساو بیانووی جۆر بەجۆر دەیان وەستێنن و دادگاییان دەکەن و هەڵیان دەوەشێننەوە و لەناویان دەبەن.

لەپەنا دیواری ئەکادیمییەوە؛ سەرگرتن لە تەکۆشانی ئازادیی..
1-نووسینی: دیار سیروان بیلال

بەشی یەکەم..

(گرفتە زیهنی- دەروونییەکانی د.بورهان یاسین)
وەڵامنامە

١. دوو وتە
٢. سەبارەت بە پێشکییەکەی د.بورهان
٣. لەپەنا دیواری ئەکادیمیبوونەوە سەرگرتن لە تەکۆشانی ئازادییدا
٤. سەبارەت بە تەکۆشانی گەلی فەلەستین و ئەزموونە شکستخواردووەکەی فەتح
٥. سەبارەت بە ئەزموونی تەکۆشانی گەریلایی پەکەکە
٦. سەبارەت بە چەمکی لوبنانیکردن
٧. دەرئەنجامەکەی د.بورهان
٨. دەرئەنجام

—— بەشی یەکەم —-

لەپەنا دیواری ئەکادیمییەوە؛
سەرگرتن لەتەکۆشانی ئازادیی

(گرفتە زیهنی- دەروونییەکانی د.بورهان یاسین)
وەڵامنامە

نووسینی:
دیار سیروان بیلال

١. دوو وتە
٢. سەبارەت بە پێشکییەکەی د.بورهان
٣. لەپەنا دیواری ئەکادیمیبوونەوە سەرگرتن لە تەکۆشانی ئازادییدا
٤. سەبارەت بە تەکۆشانی گەلی فەلەستین و ئەزموونە شکستخواردووەکەی فەتح

. سەبارەت بە ئەزموونی تێکۆشانی گەریلایی پێکەوە
. سەبارەت بە چەمکی لوبنانیکردن
. دەرئەنجامەکەی د. بورهان
. دەرئەنجام

1. دوو وتە

-١-

لە مێژوو و ئەمڕۆدا؛ بە ژمارە کەم نین ئەو ناوەندە ئاکادیمیی و زانستیی و ئەو کەسە ئاکادیمسیەن و نووسەرانەی کەوا خزمەتێکی بەسنووریان بە سیستەمی دەسەڵاتگەرا و دەوڵەتگەرا و ڕەوتە فاشیستی و شۆڤێنیستی و ڕەگەزگەرا و نەژادپەرستەکان و داگیرکارانی وەاتەکەیان کردووە و لەمیانەی توێژینەوەی بەناو ئاکادیمی و زانستییەوە ڕەوایەتیان پێداون و بەهێزیان کردوون و پشتیوانیان لێکردوون. هەروەها لە ئاستی کوردستانیشدا لە مێژوو و ئەمڕۆدا کەم نین ئەو ڕۆشنبیر و نووسەرانەی لەخزمەت داگیرکاریی و چینە بادەستە خائین و بکرێگیراو و ستەمکار و گەندەڵ و پاشقۆڵییەکەی کورددا بوونە و هەشتاش بە شەرمانە دەیکەن. ئەمە پتا و دەردێکی کوشندەی ئەنتەلەنجەسایە (ڕۆشنبیرە) کە بەدرێژایی مێژوو تا بە ئەمڕۆ دەگات ڕەیان لە هەشتنەوە و بەهێزکردن و خەسڵاندنی ئەو سیستەم و ڕەوت و چینە پاوانخواز و دەسەڵاتخوازانەدا بینیوە. بەمەش ئەنتەلەنجەسا و ناوەندە ئاکادیمیا و زانستییەکان چەندە بەرگی پیرۆزیی و ئەقانییەتیان پێشبەت و دەمامکی ڕۆشنبیربوون و ئاکادیمیبوون و زانستیبوونیان لە ڕووخساریان دابەت، بەڕام دواجار هەر لەگەڵ داووخان و لەناوچوونی ئەو سیستەم و ڕەوت و چینەدا ئەو کەراس و دەمامکانە لەبەر ئەو توێژەدا دامالراون و ڕاستینەیان ئاشکرا بووە و کەوتوونەتە بەر خەری ڕاستیی و حەقیقەتەکان. ئەگەر ئەمە لەئاستی مێژوودا، لەپانتایی جیهاندا ڕاستییەک بووبەت، ئەوا لە کوردستانیشدا ئەمە پەویستی بە هەوڵێکی زۆرتر تا ئەو کەراس و دەمامکە لە جەستە و ڕووخساری ئەو توێژە مفتەخۆر و مشەخۆر و بەوێژدان و بە پرەنسیپە دامالرێت. مسۆگەر ئەمەش تەنیا لەڕێگەی کردنەوەی کەدەکانی ئەقڵییەت و دەروونی ئەو توێژە و شیکردنەوەیان دەتوانرێت هەوڵێکان ئەنجامگیر ببن.

گرنگە بپرسین؛ ئەم توێژی ڕۆشنبیرە، بۆچی بەو ئاقارەدا

ئاراستەگیر دەبن، کە دژ بە گەل و کۆمەڵگەکەی خۆیان و شۆش و بزاڤێ ئازادیخوازەکانی بن؟ چ هۆکارێک لەپشت ئەم ئاراستەگیربوونەیانەوە هەیە؟ ئایا هەر تەنیا بەرژەوەندیخوازیی و ئیمتیازخوازیی شەخسی و تایبەت دەکرێ ببنە هۆکاریی سەرەکی رەیشتنیان بەو ئاقارەدا؟ یان دەکرێ گرفتەکی زیهنیش هەبێت تا لەگەڵ بەرژەوەندییەکانیان یەکانگیر ببنەوە و ببنە پاڵنەریان؟ بەم ئاراستەگیربوونەیان بەرەو کوێ دەچن و لە چ سەنگەرێکدا خۆیان دەبینەنەوە؟ لەبەر ئەوەی ئەمە بابەتی بنچینەیی ئەم نووسینەم نییە، نامەوێ بە فراوانی وەڵامی ئەو پرسیارانە بدەمەوە، بەڵام ئەگەر زۆر بە پووختی بێت، ئەوا دەتوانم بڵێم؛ غەفڵەت و غەفڵەتبوون سەرچاوە و هۆکاری بنچینەیی ئەو ئاراستەگیربوونەیە. غەفڵەت چییە؟ گرفتەکی زیهنییە، دەرکنەکردنە بە راستینەی مرۆڤایەتی و ئەستایی کۆمەڵگە و گەلەکەی خۆی، دەرکنەکردن بەوەی کۆمەڵگە و گەلەکەی بەم دەخۆی خۆیەوە بەرەو کوێ دەچێت و چی لەبەسەر دێت. هەروەها دەرکنەکردن بە راستینەی ئەو هێز و پەتانسێلەی کە وەک دووژمن و دژبەری ئەو کۆمەڵگە و گەلە هەن. تەنانەت دەرکنەکردنە بە ڕەگ و پەگ و پەیام و ئەرک و مافەکانی خۆی وەک مرۆڤ و توێژەکی نەو کۆمەڵگە، کە دەکرێ بەم دەرککردنە ببنە ویژدانی کۆمەڵگە و بەرجەستەکاری بەها مەعنەویی و فیکریی و جواننناسیی و داهێنانەکان بکەن لەنەو کۆمەڵگەدا. مسۆگەر دەرککردن بەخۆی ئاستی بەرزی هۆشیاریی دەخاتەوە، ئاستەکی زیهنیی بااڵی هۆشیاریی، دەرکنەکردنیش گرفتەکی زیهنیی و ئاستی نزمی ناهۆشیاریی. بەیێ غەفڵەت واتا پتایەکی زیهنیی و دەرکنەکردن و نزمیی ئاستی هۆشیاریی. باشە چۆن دەبێت ڕۆشنبیر بێت و ئاستی هۆشیاریی و دەرککردنەکەی ئەوەندە نزم بێت تا بکەوێتە غەفڵەتەوە؟. خۆی گرفتە زیهنییە بنچینەییەکە لەم خاڵەدا خۆی شاردەتەوە، کە هەم ڕۆشنبیر بیت و هەمیش لە غەفڵەتدا بیت، ئەمە دەخەکی پارادۆکسیی سەیرە و تەنانەت گەلێک ڕۆشنبیری وەک عەزراپاوەند و هایدگەریش تێکەوتوون، کە پشتیوانیان لە فاشیزم کردووە.

ڕەنگبێ مرۆڤ هەندێک واتا بەوە بدات کە مرۆڤەکی ئاسایی دەرەوەی کایەی ڕۆشنبیریی دووچاری غەفڵەت ببێت و لەغەفڵەتدا بیربکاتەوە و هەڵسوکەوت بکات، بەڵام ئەمە قورس و تراژیدی-کۆمیدیایە بە ڕۆشنبیرێک بکەوێتە نەو غەفڵەتەوە و دەخی غەفڵەتگیریی ببێتە دەخە ئاساییەکەی ژیانی و بیرکردنەوەی و

کارەکانی. چونکە غەفڵەت و ڕۆشنبیری هەروا بەئاسانی بەیەکەوە ئاوێتە نابن، لەبەرئەوەی عیلە و مەعلولی نەهێشتنی یەکترن، ناکۆکن بەیەکەوە و هەروا بەبە گرفتێکی زیهنی نابنە دووانەیەکی پارادۆکسی لەیەک زیهن و کەسێتییدا. بەیە ڕۆشنبیرێکی غافڵ زیاتر جێی ڕەخنەیە تا کەسێکی ئاسایی دەرەوەی کایەی ڕۆشنبیریی. ئەگەر لەم ڕووەوە هانا بۆ چەمکی نەزانینی و پلینکاریییەکەی سوقرات ببەین باشتر ئەو هەڵوەستەیەمان ڕوونتر بێتەوە. سوقرات نەزانینی بە دوو دەخ پلین دەکات، کە ئەویش نەزانینی سادە(جهل البسیط) و نەزانینی تێکچڕاو(جهل المرکب). دەخی نەزانینی سادە مرۆڤەکە دەزانێت کە نازانێت، کە ئەمەش بەخەی زانین و دەرککردنێکی زۆر گرنگ و مەزنە. بەیە بەم هەیەوە دەتوانێت ئیدی هەڵبدات و بیزانێت و پلە بەپلە ئاستی زانینەکەی و دەرککردنەکانی بەرز و بەرزتر بکاتەوە. بەڵام لە دەخی نەزانینی تێکچڕاودا مرۆڤەکە نازانێت کە نازانێت، هەر پەی وایە کە دەزانێت. بەیە تا دێت ئاستی نەزانییەکەی قووڵتر و فراوانتر دەبێت، ئاستی زانینەکەیشی نزم و نزمتر دەبێتەوە.
بەڵام پەم وایە کە دەخێکی تری نەزانیش هەیە، کە دەکرێ بە دەخی سێیەمی نەزانی ناوزەد و پلینی بکەین، کە ئەویش دەخی نەزانینی دەگمایی(جهل الدوغمائي). ئەم دەخەش نەک هەر نازانێت کە نایزانێت، نەک هەر کار بە بەرزکردنەوەی ئاستی زانینەکەی خەی و رزگاربوون لەو نەزانییە ناکات، بەڵکو لەرووی بیرکردنەوەوە چەقدەبەستێ و زۆر پەداگرییش لەسەر زانایی خەی دەکاتەوە و بەشێوەی ڕەها پەیوەستێ بە بەچوون و ڕاکانییەوە و دەیەوێت بەسەر ئەویتر و ئەوانیتریشدا بیسەپێنێت. جا "نەزانینی دەگمایی" کوشندەترین جۆری نەزانییە. چونکە پەی وایە هەموو ڕاستییەکان لای ئەوە و نوێنەراتی هەموو ڕاستییەکان دەکات. ئەوەی جێی تەماناە؛ نەزانی بەهەر سێ ڕەهەندکەیەوە کراوەیە بە تووشبوون بە پەتای فەبیا و فەبیابوونەوە.
هەروەها ئەگەر ئەو پلینکاریییەی سوقرات لەگەڵ پلینکاریییەکی ڕەبەر ئەجەلاندا بنێنە لای یەکترەوە ئەوا ڕەنگبە وێناکەی زانین و نەزانین(کە غەفڵەت شێوەیەکی نەزانییە) باشتر ڕوون ببێتەوە. ڕەبەر ئەجەلان جیاوازیی لەنێوان زانین(معرفة) و تێگەیشتن(فهم) دەکات، بەوەی زانین کەمێکە بووی ڕەڕەیەکی کەم یان زۆری ڕووت(مجرد)ی زانیارییەکانە و پەیوەست نییە بەوەی چەندە و چۆن کرداری

لەدەکەوتەوە یان نا. هەرچی تێگەیشتنیشە ئەویە کە ئەو زانیاریە کەمەکەبووانە چەندە و چۆن لەرووی کرداریی و بڕجەهەنانیەوە لە ژیان و بیرکردنەوە و کار و هەڵسوکەوتدا ڕەنگدەداتەوە. واتا ئێگەر زانین زانیاریی کەمەکەبووی ڕووت بێت ئەوا تێگەیشتن زانیاریی بەکرداریکراو و بەرجەستەکراوە. ڕادەی تێگەیشتن پەیوەستە بە ڕادەی زانیاریی بەکرداریکراو. هەر لەم ڕوانگەیەوە "ئازادی"ی هەر تەنیا پەیوەست نییە بە ڕادەی زانینی ڕووتەوە، بەڵکو ئازادی، وەک سپینۆزا پێی وایە، ڕاستەوراست پەیوەستە بە تێگەیشتنەوە. واتا ئازادیی؛ تێگەیشتن و بەرپرسیارێتییە. ڕادەی تێگەیشتن و بەرپرسیارێتییەکانت ڕادەی ئازادیتە. ئیدی مرۆڤی ئازاد ئەو مرۆڤەیە کە ئاستێک لە تێگەیشتن و بەرپرسیارێتی هەیە، جا ئەو مرۆڤە لە زیندانداا بێت یان لەدەرەوەی زیندان، لەهەر کات و سەردەمێکدا بێت و لەهەر پێگەیەکیشدا بێت. مرۆڤی کەیلەش ئەو مرۆڤەیە کەمترین ئاستی تێگەیشتنی هەیە و کەمترین بەرپرسیارێتیش لەئەستۆ دەگرێت، جا لەهەر کۆیلەک و لەهەر کات و سەردەمێکدا بێت و لەهەر پێگەیەکیشدا بێت. لەبەرەوە دەکرێ چەمکی "ئیرادە" و "ئیرادەبوون"یش پەیوەستبکەین بە چەمکی زانین و تێگەیشتن و ئازادییەوە، کە ئەو وزە و باوەڕییە و هەزییە کەوا مرۆڤی خاوەن ئیرادە لەپانتاییەکدا ئازادییەکەی بەرجەستە دەکات. مرۆڤی بە ئیرادەش خاڵییە لە زانین و تێگەیشتن و ئازادییەوە، کە دواجار بەرەو کەیلەبوونی دەبات…

جا کاتێک ئەم جۆرە پەلینکارییە و تێگەیشتنە لە زانین و نەزانی، ئازادیی و کەیلەییە بین و دەخی ڕەشنبیری نەزان (غافیل)ی پێبەوین ڕەنگبە باشتر لە دەخەکە تێبگەین و کەشە و گرفتەکە ڕوونتر دەستنیشان بکەین.

جا کەشە گەورەکە هەر لەوەدا ڕاناوەستێت، بەردەوامبوون لەغەفڵەت بە ئاقارێکی مەترسیدارتردا دەچێت، کە ئەویش پێی دەڵێن؛ خیانەتی ڕەشنبیران. چ پەیوەندییەک لەنێوان غەفڵەت و خیانەتدا هەیە؟ غەفڵەت بەخێی دەرگە و دەروازەی چوونە نێو خیانەتەوەیە، پردی دەزخ بە بەردەکانی غەفڵەت چنراوە. واتا نانی خیانەت لەهەویری غەفڵەت شێلراوە، نەک هەر خیانەت، وەک ئەفڵاتوون دەڵێت؛ سەرچاوەی هەموو تاوانەکان نەزانیە، هەبەتە نەزانیش ئاستێکی غەفڵەتبوونە. من ئەوەشی دەخەمەسەر کە سەرچاوەی نەزانیەش لاوازی پەروەردە، دژەپەروەردە و خەپەروەردە نەکردنە (خەشنەبیرنەکردن و

خەشیارنەکردنەوە)، کە دواجار بەواتای ناهشیاریی دێت. ناهشیاریش گرفتکی زیهنیی قووڵ و بەهای سرووشتی پێکهاتەیی زیهنییشەوە، هەروا بە ئاسانی و لەخۆوە مرۆڤی تووشبوو بەو گرفتەوە لێی رزگار نابێت، ڕەنگبە مرۆڤی تووشبووی ئەم گرفتە تا ئاستی فەبیابوون بەوی لێی لەغەفڵەت دایە، بچێت. مخابن لاپەڕەکانی مێژوو پڕن لەو ڕەشنبیرە غەفڵەتگیر و غافڵ و نەزانانە، جا یان ئەوتا لە خۆی غەفڵەتدا وئاگا هاتوونەتەوە و دەرکیان بە دەخەکەی خۆیان و ئینجا دەخی کەمەگ و گەلەکیان و دووژمنەکیان کردووە و جارێکی تر بوونەتەوە ویژدانی کەمەگ و گەلەکیان، یانیش هەر لەو خەوە غەفڵەتگیرییەی خۆیانەوە پەیوەنتەوە نەو زەکاوی خیانەتەوە، یاخود نە وئاگادەتەوە و نە خیانەتیش دەکات بەکسو هەر لەغەفڵەتدا دەمێنێتەوە و دەژیت. زەر سەبارەت بە غەفڵەت و خیانەتی ڕەشنبیران نووسراوە و بە پێویستیی نازانم لێرە درێژە بەم باسە بدەم. با ئەوەش بڵێم؛ نە غەفڵەت و نە خیانەتیش دوو دەستواژەی تەمەتبەخشین یان دەستواژەی بارگاوی بە جنەودارین نین، بەکسو دوو دەخی کەمەیەتیین، کە دەکرێ ڕەوتێک، بزووتنەوەیێک و حیزبێک، یان ڕەشنبیرێک، سەرکردەیێک و سیاسیێک و هەر کەسێتیێکی تری نەو کەمەگەش تێبکەوێت.

-٢-

لەم ماوەیەدا و لەیادی قەڵەمبازی ١٥ی ئابی تێکۆشانی گەریلایی تێڤگەری ئازادیی کوردستان، د.بورهان یاسین لەنەو دوو کەوانەدا (تەوژینەوە) یەکی بەناوی "بە لوبنانکردنی هەرەمی کوردستان" بەناوکردەتەوە. دیارێ بەناوکردنەوەی ئەو (تەوژینەوە) یەی لەیادکی وەهادا مسۆگەر بە مەبەست نییە، د.بورهان پشتریش لە سانی رابردوودا لە ساوەگەکانی پیلانگێڕیی نودەوەتی ١٥ی شوباتی ١٩٩٩دا زنجیرەیێک سیمینار لەسەر وازهێنانی ڕەبەر عەبدوڵا ئۆجەلان لە دەوڵەتی سەربەخۆ ڕەکخستووە . کەواتە دەبێت لەبەناوکردنەوەی وتار و سیمینار و توژینەوەکانی لەسەر پەکەکە و ڕەبەر و بیرمەندی تێکۆشانی ئازادیی ڕەبەر عەبدوڵا ئۆجەلاندا، هیچیان ڕەکوت نەبن. ئەوەشمان لەبیرە کاتێک کە پیلانگێڕیە نودەوەتییەکەی ١٥ی شوباتی ١٩٩٩ رووبدا و لەمیانەیدا ڕەبەر ئۆجەلان ڕادەستی تورکیا کرایەوە، د. بوهان و چەند ڕەشنبیرێکی تری باشوور بەیاننامەیەکی تونديان دژ بە پەکەکە و ڕەبەر ئۆجەلان بەناوکردەوە .
باشە دەبێت گرفتی د.بورهان یاسین چی بێت ئاوا زیاتر لە ٢٥ ساڵە

بەوچان خەریکی سەنگەرگرتن و تیرهاوێشتنە لە تەکۆشانی ئازادیی پەکەکە و رێبەر ئاجەلان؟! ئەمە لەکاتێکدا مرۆڤی ئەکادیمی لەگەڵ میتۆدی ئەکادیمییەوە دەبێت گرفتکان شیبکاتەوە و هەڵسەنگاندنی بابەتیانەیان بە بکات، ڕەگەڵ لەبەردەم چارەسەرکردنی گرفتکان بکاتەوە، کە ئەمە لایەنی کەمی ئەرکی لەپێشینەی ئەکادیمیبوون و میتۆدی ئەکادیمییە. ئەی بۆ د.بورهان پێویست نییە بەم پرەنسیپە ئەخلاقی و زانستییەی ئەکادیمیبوونەوە؟! ئەمە پرسە بنچینەییەکەیە کە دەبێت بە وردی قسەی لەسەر بکرێت و بخرێتە ژێر پرسیارەوە.
لێرەدا؛ دەکرێ ئەو (تۆژینەوە)یەی بەناوی "بەلوبنانیکردنی هەرەمی کوردستان" وەک نموونەیەک وەربگرین و وەڵامی ئەو پرسیارە بدەینەوە کە د.بورهان بۆ پێویست نییە بە پرەنسیپە ئەخلاقی و زانستییەکانی ئەکادیمییبوونەوە؟! با ئەوەش بپرسین؛ ئایا د.بورهان یاسین لەچی و بۆچی گرفتارە؟ مسگەر بەپێویستی نابینم بچمە نەو بنج و بنەوانی گرفت و مەسەلە کەسییەکانی د.بورهان و هەوڵستە سیاسییەکانی لە باشووردا، دەمەک لایەنگری دەسەڵاتی باشوور و دەمەکیتر سواربوونی شەپۆلی ئەپڕزسیۆن و ناڕازاییەتییەکانی خەڵکی باشوور… ئەمانە لەم نووسینەدا جێی نابێتەوە و پێویستیش نییە.
ئەو (تۆژینەوە)یەی د.بورهان یاسین لە پێشکێشکردنی سێ بەش پێکهاتووە. هەوڵدەدەم لەمیانەی هەندێک ڕەخنە و سەرنجەوە لەسەر ئەو تۆژینەوەیەی و – هەندێکجاریش دەچمە سەر سیمینارەکەی دانیمارک – وەڵامی ئەو پرسیارانەی سەرەوە بدەمەوە.

١. سەبارەت بە پێشکێشکەی د.بورهان

د.بورهان پێشکێشکەی درێژی بە (تۆژینەوە)کەی نووسیوە کە سێ یەکی (تۆژینەوە)کەیەتی. باشە، ئەم پێشکێشە درێژە بۆ؟ چونکە خودی پێشکێشکە ئەسڵ و کرۆکی بابەتەکەی د.بورهانە. گرفتی د.بورهان لە پێشکێشکەیەوە دەستپێدەکات. دەکرێ ئەو گرفتەی د.بورهان بە گرفتێکی زیهنی-گرێیەکی دەروونی خودی د.بورهان ناوزەدی بکەین. چونکە د.بورهان لە پێشکێشکەیدا یەکسەر داوامان لێدەکات کە نەکەوینە نەو هەردوو بڕەی "لەگەڵبوون" یان "دژبوون"ی تەکۆشانی پەکەکەوە. کار بە لێژیکی ڕەش یان سپی نەکەین. بەڵام گرفت و گرێیەکەی د.بورهان ئەوێیە پێش هەر سیمینار و نووسینێکیدا خۆی یەکلاییکردەتەوە کە دژ بە ڕەباز و تەکۆشانی پەکەکە و پارادیگمای نوێی ڕەبەر ئاجەلان بێت. پێشتر بەیاری داوە کە دەرئەنجامی سیمینار و (تۆژینەوە)کانی دەبێت دژ بە پەکەکە و ڕەبەر ئاجەلان بێت. پێیامی بنچینەیی و کرۆک و ئامانجی هەموو سیمینار و نووسینەکانی د.بورهان لەسەر تەکۆشانی ئازادیی، سەنگەرگرتنە لە پەکەکە و ڕەبەر

ئەجێلان. ناوبراو لەم سەنگەرگرتنەی ناوبراو توشی سەرسوڕمان و رەخنەکردنی ئەکادیمی. باشە د.بورهان بە وادەکات؟

درێژەی هەیە...

———— پەراوێزەکان.....

١- داوا لە خوێنەرانی بەڕێزی ئەم وتارە دەکەم کەوا؛ پێش ئەوەی ئەم وتارەم بخوێننەوە با سەرەتا بە وردی وتارەکەی د.بورهان یاسین بخوێننەوە، ئینجا ئەم وتارە بخوێننەوە، پاشانیش خۆیان دەتوانن هەڵسەنگاندن و رەخنەی خۆیان و داوەریی خۆیان بکەن.

٢- سیمینارەکەی د.بورهان بەناوی (عەبدوڵا ئەجێلان لە دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستانەوە بۆ دژە دەوڵەت) بوو، لەشوباتی ٢٠٢٠ دا لە دانیمارک بەڕێوەی بردووە. ئەو سیمینارەی د.بورهان لە چەند خاڵێکەوە بۆپۆیستم بینی لەم پەراوێزەدا قسەی لەسەر بکەم، چونکە ئەم وتارەی د.بورهان درێژکراوەی هەمان سیمینارە:
١. لەبنچینەدا ناوەڕۆکی سیمینارەکەی د.بورهان پووختەی وتارەکی جانیت بڵ-هاوژین و هاوڕێی موورای بکچینە کە لە کۆنفرانسی"تەحەدیاتەکانی مەدەرنیتەی سەرمایەداریی: چەمکە ئەلتەرناتیفەکان و دەزی کورد" کە لە شاری هامبرگی ئەڵمانیا لە ٣-5ی شوباتی ساڵی ٢٠١٢دا پێشکەشی ئامادەبووانی کۆنفرانسەکەی کردووە. واتا پەدەچێت کەوا د.بورهان نە کتێبەکانی موورای بکچینی خوێندبێتەوە و نە کتێبەکانی رێبەر ئەجەلانی خوێندبێتەوە، بەڵکو چی لە وتارەکەی جانێت بڵدا هاتووە، ئەو بەناوی توێژینەوەی خۆیەوە، بەشەوەی سلاید. خاڵ بە خاڵ کە زەربەی لە وتارەکەی جانێت بڵدا هاتووە. نووسیبوی و ئاویش قسەی خۆی لەسەر کردووە. بەنموونە:
لەوتارەکەی جانێت دا باسی کۆنفێدراڵیزما و باکگراوەندی چەپبوون و دواتر ئانارکیستبوونی موورای بکچین دەکات، هەروەها باسی کۆنفێدراڵیزما و باکگراوەندی چەپبوونی رێبەر ئەجەلان دەکات، باسی کاریگەربوونی رێبەر ئەجەلان بە ئایدیاکانی بکچین دەکات، ڕەخنەکانیش بە سلاید و قسەکردنەکانی لەسەر سلایدەکانی، هەمان ئەو خاڵانە دووپات دەکاتەوە، وەک ئەوەی خۆی لەکۆینەوەی کردبێت نەک لە وتارەکەی جانێتی وەرگرتبێت.
لە وتارەکەی جانێت دا باسی دژایەتی بکچین و رێبەر ئەجەلان بە سیستەمی دەوڵەت-نەتەوە دەکات، د.بورهانیش هەمان خاڵی لە وەرگرتووە و باسی دەکات. جانێت باسی ناڕوونی لە پێژەی کۆنفیدراڵی دیموکراتی رێبەر ئەجەلان دەکات، ئاویش هەمان خاڵ دەنێت و باسی دەکات، تەنیا ئەوەی بە زیاد دەکات کەوا بەچەند خاڵێکی نا

لێژیکی و نازانستی ئەو ناوونیە شیدکاتەوە و تێریزی دەکات، ئەم لێکاتکدا ڕەبەر ئەجەلان زۆر بە هوونی و کۆنکرێتی پەژەکی خۆی هوونکردەتەوە و پێ بە وردەکاریی باسی کردووە.
بەگشتی سیمینارەکی د.بورهان ڕەک کۆپییەکی وتارەکی جانێت بوو و ئەو لێشاوی سیمیناردا پێشکەشی کردەتەوە. ئەمەش جێی تەماننە کە کەسێکی ئەکادیمیسێن بە ئەوی ئاماژە بە سەرچاوی سەرەکی سیمینارەکی بدات، بەڵام بە ناوی خۆیەوە، وەک ئەوی خۆی تەژینەوی کردبێت و دەرئەنجامی تەژنەوەکی خۆی سیمینارەکە پێشکەش دەکات. بە زیاتر جەختکردنەوە لەسەر ئەم ڕاستییە، لە کۆی سیمینارەکی د،بورهاندا تەنیا ناوی یەک پەرتووکی ڕەبەر ئەجەلان دەنێت کە ئەویش بە ئینگلیزی بەاوکراوەتەوە، بە ئەوی ناوی یەک پەرتووکی تری ڕەبەر ئەجەلان بهێنێت کە هەموو بەرگرینامەکانی بە زمانی کوردی و عەرەبی و فارسی و چەندین زمانی دیکە بەاوکراونەتەوە و د.بورهان دەیتوانی بیانخوێنێتەوە سوودیان لیوەربگرێت، تەنانەت ناوی یەک پەرتووکی مورای بکچینیش ناهێنێت کە سوودی لەوەرگرتبێت. بە زیاتر تێگەیشتن لەوی چۆن د.بورهان وتارەکی جانێتی کردەتە سەرچاوە و بنەمای سیمینارەکی ئەوا لینکی وتارەکی جانێت بوو بە ئینگلیزی و عەرەبی دادەنێم و خوێنەران دەتوانن بە وردی لێگەڕێ سیمینارەکی د.بورهان بەراوردی بکەن و خۆیان ڕاستییەکان ببینن. دەکرێ لە دەرفەتکی تردا سەبارەت بەم سیمینارەی د.بورهان هەڵسەنگاندنکی ڕەخنەیی بنووسم.
هەبەتە ئەم وتارەی جانێت بوو بە زمانی کوردیش لەلامە، بەڵام لەبەرئەوی هەشتا بەاونکراوەتەوە، بۆیە بە لینکە و ناکرێ هەموو وتارەکە بکوردی لێرە دابنرێت، بۆیە لینکی وتارەکی جانێت بوو بە ئینگلیزی و عەرەبی لێرە دادەنێم، تا خوێنەر خۆی بەراوردی ناوەڕۆکی سیمینارەکی د.بورهان و وتارەکی جانێت بوو بکات، تا ببینێت چەندە لێک دەچن!!.
لینکی ئینگلیزی:
http://new-compass.net/articles/bookchin-%C3%B6calan-and-dialectics-democracy
لینکی عەرەبی:
https://ara.yekiti-media.org/%D8%A8%D9%88%D9%83%D8%AA%D8%B4%D9%8A%D9%86%D8%8C-%D8%A3%D9%88%D8%AC%D9%84%D8%A7%D9%86-%D9%88%D8%AC%D8%AF%D9%84%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%8A%D9%85%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B7%D9%8A%D8%A9-13/
دەقی وتارەکی جانێت بەل بە قیدیە ببینە:

https://www.youtube.com/watch?v=djhIUsALCBA

٢. لەو سیمینارەیدا،
لەدڕاوەی ئەو زانیاری و شرۆڤانەی لە وتارەکەی جانێت بێنی وەرگرتووە، د.بورهان لەشواندنی فیکری رێبەر ئەجەلاندا کەمتەرخەم نەبووە و لەمیانەی فێنی بەموچینگ دەرهێنانی رستە لە سیاقی بابەتەکەدا دەیەوێت بگوڕەی خەی فیکری ئەجەلان لەقاڵب بدات.
٣. د.بورهان هەر بەڕاستی هیچ پەرتووکەکی رێبەر ئەجەلانی نەخوێندەتەوە، کەچی سیمینار و توێژینەوەی لەسەر دەکات!!.
٤. د.بورهان هاتووە وتەی کەسانی تر وەک خەتیب دیجلە، ساڵح موسلیم، دەکاتە بنەما بە فەلسەفەی ئەجەلان بێنام لە خودی ئەجەلان جگە لە چەند رستەیەک هیچی دیکەی وەرناگرێت و شیناکاتەوە.
٥. هەر لە سیمینارەکەیدا؛ بە هێچوون و چەند جارەکیش بە جارەک لە ئوسلوبی لاقرتەوە باسی ئایدیاکانی ئەجەلان و پەکەکە بە چەپ و ژن و تەکۆشان لەئاستی جیهاندا دەکات. تەنانەت رێبەر ئەجەلان بە قەزافی دەچوێنێت. کە ئەمانە لەگێ ئەتیک و ئەخلاقی کەسی ئەکادیمیسێندا ناکەک و ناتەبان.
٣- جگە لەوەی لەم پیلانگێیەدا دیان دەوڵەت تێیدا بەشداربوون کەچی ئەو ئەمە بە پیلانگێیەکی نێودەوڵەتی نازانێت و تەنیا بە دەرئەنجامی رەکەکەوتنی نێوان تورکیا و سوریاوە پێوەستی دەکات، ئەمە لەکاتێکدا لەو پیلانگێیە نێودەوڵەتییەدا تورکیا و سوریاش کەمترین رۆڵیان لەو پیلانگێیەدا هەبووە، و تەنانەت بوێند ئەجەویدی سەرکۆزیرانی ئۆکاتە لە لەدوانێکی بە رای گشتی رایگەیاند: ئەمە نازانین بۆچی ئەجەلانیان رادەستکردووینەتەوە. بێنام د.بورهان بە لەژیکی "بشفێ هەر بزنە" دەڵێت ئەو پیلانگێیە نێودەوڵەتی نییە ئەگەر زیاتر لە 30 دەوڵەتیش بەشداری تێدا کردبێت کە زەربەیان ئەندامی ناتۆن.
هەروەها دیارە لەوکاتەدا لەگێ چەند نووسەرێکی تری باشوور، بەیاننامەیەکیان دژ بە رێبەر ئەجەلان و پەکەکە نووسیوە و بڵاوکردەتەوە، بە ئەوەی بەیەک وشەش ئەو پیلانگێیە شەرمەزار بکەن...!! پەم باشە کە د.بورهان ئەوە بزانێت کە نە پەکەکە و نە کەمەگەی کوردی بە یادگە و بە هزر نییە تا راستییەکان نەبینێت و زوو زوو بە قولابی ئەوانەوە وەبێت کە قولابەکانیان دەهاوێژنە ئاوی مانگەوە، یان لەپشت و پەنا دیوارەکانی ئەکادیمیبوون و ئەکادیمسێنیدا سەرە لە پەکەکە بگرن و تیرە ژەهراویەکانیان بهاوێژن.

٤- هەر سەبارەت بە تەوانینی بە ئەم چەمکانە لە سیمینارەکەی دانیمارکیدا ئەو تەگەیشتنە ئایدیۆلۆژییانەی لیبەرالیستانە بەووونی دەردەکەوێت. تەنانەت بە ئەنارکیزم دەڵێت: "فەوزەوی"!! ئەمە ناولێنانێکی سیستەمی سەرمایەداریی و تەنانەت چەپە دەستاتخواز-دەوڵەتگەراکانە، کە بە بزاڤی ئەنارکیزم دەڵێن: ئاژاوەگێڕ و فەوزەوی. ئەگەرنا بزاڤی ئەنارکیزم بزاڤێکی ئازادیخوازی دژە دەستاتەکان – دژدەوڵەتە، نەک ئاژاوەگێڕ و فەوزەوی.!!

٥- خۆ ئەگەر هەر دەستەواژەی گەریلای لەسەر دەی گرانە و نایەوێت دان بەوەدا بنێت کە ناوی شۆڕشگێڕکانی پەکەکە لەناو هەپەگەدا "گەریلا"یە ئەوا بەلایەنی کەم وەک "أضعف الإيمان"ێکیش بەوایە، دەیتوانی وەک لە راگەیاندن و پەرتووکە بە زمانی ئینگلیزییەکاندا دەستەواژەی جەنگاوەر(Fighter) یان تەکۆشەر و میلیتان (militant)ی بە گەریلاکانی پەکەکە بەکاردەهێنرێت، بەکاری بهێنایە. بەڵام ئەوەش ناکات، بەگومان بە مەبەست ئەمە ناکات، بە ئەوەی سیفەتی شۆڕشگێڕتی و ڕەکخراوەتی و پێوەستبوونە ئایدیۆلۆژیی و سیاسیی و جەماوەرییەکەی لەبەستنێتەوە و هەر بە چەکداری پەتی و ڕووت لەقەڵەم بدرێت، پێیان دەڵێت "چەکدار و چەکدارانی پەکەکە". ئەمەش لەگەڵ سیفەتی ئەکادیمیبوون و بەلایەنیبوونی نووسەر یەکانگیر نابێتەوە و ناکەکە، کە خۆی بانگەشەی بەدەکات.

٦- لەم لینکەدا کە ماڵپەڕی "ڕۆژنیوز" بڵاویکردۆتەوە، ناوی بەشکی زۆر لەو پەرتووکانەی کەوا ڕەبەر ئۆجەلان لە زیندانەدا لە ساڵانی نێوان(١٩٩٩-٢٠١٥)دا خوێندوویەتیەوە هەیە:
https://rojnews.news/%D9%83%D9%88%D8%B1%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86/%D9%86%D8%A7%D9%88%DB%8C-%D8%A8%D9%87%E2%80%8C%D8%B4%DB%8E%D9%83-%D9%84%D9%87%E2%80%8C%D9%88-%DA%A9%D8%AA%DB%8E%D8%A8-%D9%88-%DA%AF%DB%86%DA%A4%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%87%E2%80%8C%DB%8C-%DA%95/

٧- بەگومان لە سیمینارەکەی دانیمارکیدا، مرۆڤ کەمێک لە سەرچاوە و هەکاری رق و کینە و ئەو دژایەتییەی بە ڕەبەر ئۆجەلان و پەکەکە دەدەزیتەوە، کە لە وەڵامی پرسیاری بەڕێزیکدا کە پرسیبووی لە ساڵی ١٩٩٩دا بەیاننامەیەکی هاوبەشتان لەگەڵ چەند ڕۆشنبیرێکی تردا دژ بە ڕەبەر ئۆجەلان و پەکەکە دەرکردووە، ئایا ئێستا لەسەر هەمان بۆچوونی خۆتیت؟ د.بورهان بە هۆچوونێکی زۆرەوە وەڵامدەداتەوە و دەڵێت:"حەزدەکەم هەر بەووتی بەم؛ ئەمە بەویژدانییەکی زۆر زۆرە،

ئ و نووسینی ئەم نووسیمان لە ١٩٩٩ ئەستاش ئەینووسمەوە، ئەزانی ئەم نووسینە چیبوو؟…" ئینجا بگوڕی خۆی باسێک دەگێڕتەوە و دەڵێت گوایە؛ کاتێک کە ڕێبەر ئەجەلان لە ڕەما بووە و لەمیانەی بەشداریکردنی لە بەرنامەیەکی تیڤیدا بە کەمالیزم ڕەشنبیری بەشدرابووی نەو بەرنامەکە دەڵێت:" ئەوە شێفسزن و نامووسزن". بەڵام چۆن ڕێبەر ئەجەلان وایگووتووە و بە وایگووتووە باس ناکات، سیاقی باسەکە چی بووە رووونی ناکاتەوە. کە من خەم باوەڕ ناکەم ڕێبەر ئەجەلان بەو شێوەیە و لە کەنالێکی تیڤیدا بە کەمالیزم ڕەشنبیر بڵێت؛ شێفسز و نامووسز. ئاخر بە وایان پێبڵێت؟ چی ڕوویدابوو تا وایان پێبڵێت؟؟ ئیدی ئەویش بەم هەیەوە ڕقی هەڵساوە و لەگەڵ چەند ڕەشنبیرێکی دیکە بیانناماڵیان دژی ڕێبەر ئەجەلان و پەکەکە دەرخستووە. بەڵام ڕێبەر ئەجەلان ئاگەر ئەوکاتە لە ڕەما بووبە وەک بەخۆی دەڵێت؛ ئەوا لە ساڵی ١٩٩٨ لە ڕەما بوو، ئەو بیانناماڵیەی ئەوان دەریانخستووە وەک خۆیشی دەڵێت لە ساڵی ١٩٩٩دا و دوای پیلانگێڕیە نێودەوڵەتییەکەدا دەریانخستووە. کەواتە ئەم واتا جارێک لە پاساوهێنانەوەیە بە هەکاری دەرخستنی ئەو بیانناماڵیان، پاشان نکۆڵی لەوە دەکات کە بیانناماڵیان بە یەکێتی ئەورووپا دەرخستبێت و ڕێبەر ئەجەلان و پەکەکەیان بە تیرۆریست لەقەڵەم دابێت. ئاگەر ئەم قسەیەی د.بورهان ڕاستە با دەقی ئەو بیانناماڵیە وەکو خۆی باوبکاتەوە و با هەموو لایەک بینین کە چی تێدا نووسراوە، تا کەسی تر لەمودوا وەک خۆی دەڵێت؛ بە ویژدانیی بەرامبەردا نەکات.

٨- زۆر جێی سەرنج و تێڕامانە کە د.بورهان دەستەواژەی "چەکپەدادان"ی پەکەکە بەکاردەنێت!!. چونکە ئەم دەستەواژەیە پێشتر و گەلێک جار لەلایەن دەزگا ڕاگەیاندنییەکانی دەوڵەتی تورکیا و لەدوانەکانیان بەکارهاتووە. لەهەمووی سەرنجڕاکێشتر ئەم دەستەواژەیە لەلایەن دەزگای ئاسایشی میللی (MGK)ی تورکیاوە لە ساڵی ٢٠١٤دا ناوی لە پیلانناماڵیەکی شێ و هەڕشکردنە سەر پەکەکە بە ناوی "پیلانی ئەژنەشکاندن" ی داشتبوو. واتا چەک شکاندن و چەکپەذانانی پەکەکە. پەم وا نیە، ئەم بەکارهێنانەی د.بورهان بە ئەم دەستەواژەیە هەروا ڕەکەوت و بە مەبەست بێت.

٩- وەک ئاگاڕێک لەوانەیە ئاگەر هاوپەیمانێتی سەقڵی نێوان ڕووتی سەدر- پەدەکە- ڕووتی سوونێ سەریگرتبا و حکومەتیان بەسەرکایەتی مستەفا کازمی ئاواکردبا و ئەمریکا، و تورکیا و بریتانیا و کەی ناتەش پشتیوانیان لەو حکومەتە کردبا ئەوا ئاگاڕی ڕەکەوتنەکی

وەها شیمانەکراو و پیلان و ڕێککەوتن دژ بە پەکەکە بکەن، هەبوو. بەڵام وەک بینیمان ئەو هاوپەیمانێتییە سەرینەگرت و بەئەنجام بوو و خودی هەر سێ هێزەکەی نێو ئەم هاوپەیمانێتییە کەوتنە نێو قەیران و گێژاوێکی قورسترەوە.

١٠- لەم لینکەی ماپەی ڕۆژنیوزدا؛ ئاماری شەهید و بڕخدانی گەریلاکانی هەپەگە تەنیا لە پێنج مانگدا بخوێنەوە، بزانن سوپای تورکیا چ زیانێکی گیانی و ماددیی بەرکەوتووە. با د.بورهانیش لەلای خۆیەوە زەحمەت بکێشێت و نرخی ئەو تێکنەڵۆژیا سەربازییە تێکشکێنراوانەی ئەم پێنج مانگە بقەبەنەت و بە داتا حیساب و کیتابی بکات و بزانێت تەچووی تەنیا پێنج مانگی تێکنەڵۆژیا سەربازییەکەی تورکیا و ناتۆ چەندە کە تێکشکێنراون، ئینجا با بە لێکدانەوەکەی خۆیدا بچێتەوە، بزانێت لەماوەی چل ساڵ شەڕدا لەووی گیانی و ماددییەوە چەند زیان بە تورکیا و ئابووریەکەی گەیشتووە:
https://rojnews.news/%d9%83%d9%88%d8%b1%d8%af%d8%b3%d8%aa%d8%a7%d9%86/%d9%87%db%95%d9%be%db%95%da%af%db%95-%d8%a6%d8%a7%d9%85%d8%a7%d8%b1%db%8c-%d9%be%db%8e%d9%86%d8%ac-%d9%85%d8%a7%d9%86%da%af%db%8c-%d8%b4%db%95%da%95%db%8c-/%d8%a8%da%b5%d8%a7%d9%88%d9%83%d8%b1%d8%af

١١-گرفتەکی سێیری د.بورهان ئەوەیە کە نازانێت "بەرگری ڕەوا واتای چییە، بۆیە، لە سیمینیارەکەی دانیمارکیدا دەڵێت:"بەرگری ڕەوا(بەرگری لەخۆکردن) واتا خەباتە چەکدارییەکەی خەمان"!! دەستەواژەی "خەمان" مەبەستی بزووتنەوەی چەکداریی(پشمەرگایەتی) باشوورە. کە ئەمە بەخەی هەم جەرەکە لە چەواشەکردن، هەمیش دیارە دەرک و جیاوازیی ناکات لەنێوان ئەوەی بزووتنەوەیەک هەزە گەریلاییەکەی ڕەنجی سەرکەی و ستراتیژیی لەگەیشتن بە ئامانجەکانی ببینێت و لەگەڵ ئەوەی ئەو هەزە بچێتە دەخی بەرگری ڕەواوە و زەبروزەنگ ناکاتە بنچینەی خەباتەکەی. واتا جیاوازیی ناکات لەنێوان چەمکی "زبروزەنگ" وەک ڕەگەز و ئامرازیی ستراتیژی و بنچینەیی لەگەڵ چەمکی "بەرگری ڕەوا"، کە ئەمە بەخەی گرفتەکی میتەدیشە کە چەمک و زاراوە سەربازیی و گەریلاییەکان و پەگەز و ڕەنجی لەپشینەیی یان لەپاشینەییان لە خەبات و تێکۆشاندا، تێکڕا و پێکڕا دەکات و دەرک بە جیاوازییە جەوهەرییەکانی نێوانیان ناکات.

1. هەم لە سەرەتای سیمینارەکەیدا و هەمیش لە پشکیی ئەم (توژینەوە)یدا جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە ئەو ئایدیەلۆژیانە لە مەسەلەکان نزیکنابێتەوە و لەی ناوانێت.

بەرامبەر ئەو خەباتە لیبرالیستانە و بە ئایدیالیزیای لیبرالیزم دەوانێتە رەبەر ئاجیتاتۆر و پڕۆپاگەندە و تەکنیکەکانی. لەوانەیە بتوانێت خەباتی هەندێک تاکەکەس و بەشێک من ئایدیالیزیست نیم، بەڵام ناتوانێت خوێنەری هۆشیار بەو بخاتە تاکەکەسێت کە بیرکردنەوە و بڕوانامەکانی ئایدیالیزیستانەی لیبرالیستانە نییە. نەک هەر ئایدیالیزیستێکی لیبرال، بەڵکو لە قووڵایی ئەم ئایدیالیزیایەدا غەرق بووە و تێیدا خنکاوە. هەر لە روانگەی ئەو بە چەمکەکانی دەوڵەت و دەوڵەت-نەتەوە و چەپ و سۆسیالیزم و ئانارکیزمەوە تا دەگاتە مەسەلەی خەباتی چەکداریی و گەریلایی و بەرگری ڕەوا و زەبر چەمک و بابەتی تر کە لە سیمینارەکەی و ئەم (تۆژینەوە) یەدا، تەواو ئایدیالیزیستانە و بە ئایدیالیزیای لیبرالیزمی مەدەرنیتەی سەرمایەداریی بیردۆکاتەوە و لێیان دەڕوانێت. بەگومان، سەنگەرگرتن و هاویشتنی تیرۆکانی بە تەکنیکانی ئازادییش بەرلەهەمووشتێک سەنگەرگرتنێکی ئایدیالیزیانەیە و ئەمە زەبر بە ڕوونی پێیەوە دیارە. ئەوەی د.بورهان دێکات، بڕ لەوەی سەنگەرگرتن بێت لە پڕۆپاگەندییەتی لە ئایدیالیزیاکەی خۆی و ئەو سیستەمەی لەسەر بنەمای ئەو ئایدیالیزیایە بونیادنراوە، کە سیستەمی مەدەرنیتەی سەرمایەداریە. هەبەتە لەڕەدا مرۆڤ ماف بە خۆی نادات بڵێت؛ د.بورهان بە هەڵگری ئەم ئایدیالیزیایەیت؟ بە باوەڕت بە لیبرالیزم هەیە و دێت بە مەدەرنیتەی سەرمایەداریی خۆش و بەی لەدەدات و لیبڕالیستانە سەنگەرت لە فیکر و فەلسەفە و تەکنیکەکانی ڕەبەر ئاجیتاتۆر و پڕۆپاگەندە گرتووە. چونکە ئایدیالیزیا و پارادیگمای لیبرالیزم – کە د.بورهانیش هەڵگریەتی- لەگەڵ ئایدیالیزیا و پارادیگمای ڕەبەر ئاجیتاتۆر و پڕۆپاگەندە تەواو و جەوهەریانە لەیەک جیاوازن و تەنانەت تەواو لەگەڵ یەکتریدا ناکۆکیشن. بەڵام ئەوەی کە دەبێت لەی بپرسرێت و ڕەخنەی لێبگیردرێت ئەوەیە کە تە ئایدیالیزیست بیت و هەڵگری ئایدیالیزیای لیبرالیزم بیت، کەچی بڕیت و بیشاریتەوە و بڵێیت؛ "من ئایدیالیزیست نیم و ئایدیالیزیانە بیر ناکەمەوە و من توژینەوەی ئاکادیمیی دەکەم"!!. ئەمە خاڵێکی جەوهەریی گرنگە، کە سەنگەرگرتنەکەی د.بورهان هەروا بەڵایەنانە و بە مەبەست و بە ئامانجیش نییە. جا ئەمە دەرکی پێدەکات یان نا، ئەمە گرفتی خۆیەتی.

2. د.بورهان لە من باشتر دەزانێت کە پرەنسیپێکی بنچینەیی هەر توژینەوەیەک دەبێت بڵایەنی بێت. هەر بابەتێک بچێتە ژێر

شنوکەوکردن و تاوتوێکردنی ئەکادیمییەوە دەبەت رەخنەکردن "بە لایەنە ئەرێنی و نەرێنی"یەکانی بابەتە توێژینەوە بکراودا تێبپەڕێت. کەچی د.بورهان ئەم پرەنسیپە ئەخلاقی و زانستییەی ئەکادیمیایبوون و توێژینەوەی زانستی پشێل دەکات و بە ئەمەی خوێنەر دەڕێت؛ پشتویستە لەدەرەوەی ئەم دوو بەرەی "لەگەڵبوون" و "دژبوون"ی پەکەکە و رێبەر ئەجەلان بین. بەڵام خەی وەک پشداوەرییەک بۆیاری خەی داوە و لەبەرەی "دژبوون"دا جێی خەی گرتووە. هەم ئەم توێژینەوەیەی و هەمیش سیمینارەکانی لەسەر پەکەکە و رێبەر ئەجەلان گەواهی ئەو خەیەکلاییکردنەوەیەی د.بورهان دەدەن. کەواتە د.بورهان یەکەک لە پرەنسیپە ئەخلاقی و زانستییەکانی توێژینەوەی زانستی و ئەکادیمییبوونی لەدەستداوە. با هەندەکی تر بە وردی لەسەر پشێلکردنی ئەو پرەنسیپانە لەلایەن د.بورهانەوە قسە بکەین.

3. پرەنسیپەکی تری توێژینەوەی زانستی و ئەکادیمییبوون ناوهێنانی هەر شتەکە بە ناوی ئاسەی خەیەوە. هەرشتەک چ ناوەکی هەبەت، دەبەت بەو ناوە ناوزەد بکرێت. نەک توێژەر خەی چۆنی دەوێت وەها ناو لە شتەکان و بابەتە توێژینەوە بکراوەکەدا بنێت. هەر لە مانشتەکەوە و لە کەی (توێژینەوە)کەیدا بە تەکەشەرانی چەکهەڵگرتووی پەکەکە دەڕێت (چەکداران)، ئەمە لەکاتەکدا ناوی ئەو تەکەشەرانە گەریلایە. گەریلا لە زانستی سەربازیی و شەناسیدا نە پشمەرگەن، نە هێزی سوپای نیزامیین، نە میلیشیا و چەکدارن. بەکو ئەوانە پارتیزانن و ناویان "گەریلا"یە. د.بورهان باش دەزانێت دەستەواژەی "چەکدار" یان "چەکداران" دەکرە بە هەموو کەسەک یان کەسانەک کە چەکیان هەڵگرتووە بگووترێت "چەکدار" یان "چەکداران"، جا چۆن و بە هەڵیانگرتووە گرنگ نییە. ئەم دەستەواژەیە دەستەواژەیەکی بەلایەن نییە. ناونانی کەسەک یان کەسانەک کە هیچ ناسنامەیەکی سیاسی و ئایدیەلۆژیی و رەکخستنییان نەبەت ئاسایی بە "چەکدار" ناوزەد بکرێن. بەڵام گەریلاکانی پەکەکە خاوەن ناسنامەیەکی ئایدیەلۆژیی، سیاسی، رەکخستنی و بەرنامە و پێڕەوی ناوخەی خۆیانن. لەپشتاو ئامانجێکی دیاریکراودا کە ئازادیی و بەدەستهێنانی مافە رەواکانی گەلی کورد و گەلانی خەرهەڵاتی ناوینە تەکەشانی شەشگەڵیی خۆیان دەستپەکردووە و دژ بە فاشیزم و داگیرکاریی و سیستەمی ناتە لە تەکەشان و بەرخەدان دان. گەریلاکان کەسانەک نین بە چەکدار یان چەکداران ناوزەد بکرێن، وەک راگەیاندنەکانی پەدەکە و هەندەک راگەیاندنی تری

کوردی وەها ناوزەدیان دەکەن. ئایا تۆژینەوەی زانستی رێگە بە د.بورهان دەدات بۆ تەکنۆشار و شۆشگێڕانە بێت چەکدار؟! خۆ د.بورهان باش دەزانێت لە کوردەواریی بە کەسێک یان کەسانێک دەگووترێت "چەکدار" کە تەنیا چەکهەڵگرن، دەکرێ بە کەمێک دز و مرۆڤکوژ و چەتە و جاشیش بگووترێت "چەکدار" باشە بۆ د.بورهان گەریلاکانی پەکەکە بەناوی خیانەوە ناوزەدیان ناکات و پێیاندێت چەکدار؟ ئەگەر ئەمە سووکایەتی و بێڕێزیکردن نەبێت بە گەریلا چییە؟! ئەگەر ئەمە چوونە بەری دژبوون"ی پەکەکە نەبێت چییە؟! د.بورهان خۆ دەزانێت تەنیا ڕاگەیاندنەکانی پارتی(پەدەکە) و هەندێک لە ئیسلامییە ئیخوانییەکان بە گەریلاکانی پەکەکە دەڵێن چەکدارانی پەکەکە. ڕاگەیاندنەکانی تورکیای فاشیستیش دەڵێن: "تیرۆریستان". کە لەناواخنی هەردوو دەستەواژەدا ناوزاندن و لەسەندنەوەی ناسنامە ئایدیۆلۆژیی و سیاسی و ڕەگەزپەرستییەکەی گەریلایە. جارێک لە تەشهیرکردن و سوکایەتیکردنە بە گەریلا. لەڕاستدا د.بورهان ئەگەر ڕەخنەی لەسەر گەریلاش هەیە دەتوانێت ڕەخنەی خۆی بکات و بڵێت؛ فەڵان ڕەخنە و فیسار ڕەخنەم لەسەر گەریلای پەکەکە و تەکۆشانکانیان هەیە. بەڵام کەس ئەو مافەی بە د.بورهان نەداوە بە گەریلا بڵێت "چەکدار". ڕاستە گەریلاش چەکی هەڵگرتووە، بەڵام ناوێکی لەخۆی ناوە و خۆی پێناسەکردووە و خۆی لەهەموو جارێ چەکداریەکی دیکە جیاکردەتەوە. تەنانەت خۆی لە دەستەواژەی پێشمەرگەش جیاکردەتەوە کە پێشمەرگایەتی لەڕووی پەلەنکەردنەوە دەچێتە نێو لیتەراتەری "نیمچە پارتیزانی- نیمچە نیزامی"یەوە. بەڵام گەریلایەتی نیمچەیی نییە، بەڵکو دەچێتە نێو لیتەراتەری "پارتیزانی"یەوە و هەر خودی پارتیزانێتییە. بەڵام د. بورهان وەک ڕاگەیاندنەکانی پەدەکە بە گەریلا دەڵێت؛ چەکدارانی پەکەکە. وەک ئەوەی گەریلا کەسانی چەکداری بێ فیکر و بێ پێنسیپ و بێ ڕەکخستن و بێ سیاسەت و بێ پەروەردە بن !!

4. هەر تۆژینەوەیەکی زانستی لەسەر هەر بابەت و هەر بزووتنەوەیەک بکرێت مەرجێکی بنچینەیی میتۆدی زانستی ئەوەیە کە لە تۆژینەوەکەیدا پشت بە سەرچاوەی ئەسڵی ئەو بابەتە و ئەو بزووتنەوە تۆژینەوە لەسەرکراوەکە ببەستێت. نەک بە ئەوەی تەئیدی ئەو سەرچاوەیە بکات، بەڵکو بە ئەوەی کە باسی بزووتنەوەیەک دەکەیت و تۆژینەوەی لەسەر دەکەیت ئەو بزووتنەوەیە بچوون و فیکری خۆی لەسەر ئەو بابەت و مژارە

هەیە کە کەسی تووشی تووشبووەکەی لەسەر کردووە. بە نموونە؛ چەن دکتۆرێکی سیمینار لەسەر تۆکانی ئەجەلان سەبارەت بە نەتەوە، دەوڵەت-نەتەوە، کۆنفیدرالیزمی دیموکراتی رێبەر ئەجەلان بکەیت و کچی یەک سەرچاوەی خودی رێبەر ئەجەلانیش بکارنەهێنیت؟! ئایا ئەمە لکۆیی تووشبووەی زانستی و ئەکادیمییبووندا جێی دەبێتەوە؟ زۆر مەرجە کە تووشبوو را و بۆچوون و فیکری ئەو بزووتنەوەیە و خودی ئەو کەسەش دەرهەق بەو بابەتە وەک سەرچاوە بەبنەما وەربگیرێت و تووشبووەی لەسەر بکرێت جا چ بە رەتکردنەوە و پووچەڵکردنەوەی را و بۆچوون و فیکرەکانی بزووتنەوەکە بێت یان بە تەئیدکردن و راستبینینی. ئەمە مەرجەکی بنچینەیی هەر تووشبووەیەکی زانستیی بڵایەنە. ئەستا لەوانەیە د.بورهان بڵێت:" جا وەرە ئەو کابرایە من فەری مەرجەکانی تووشبووەی زانستی و ئەکادیمییبوون دەکات. منەک کە دکتۆرام هەیە و پسپۆڕم، ئەوە کێیە دیاریت من فێربکات؟!" من دەزانم کە د.بورهان باش لە مەرجەکانی تووشبووەی زانستی دەزانێت، بەڵام گرفتەکەی د.بورهان لەوەدا نییە کە نایزانێت، بەڵکو گرفتەکەی لەوەدایە کە دەیزانێت و جێبەجێی ناکات. بۆ؟ ئەمە گرفت و گرێیە زیهنی و دەروونییەکانی د.بورهانە کە ناهێڵێت زانستیانە بیربکاتەوە و زانستیانە تووشبووە بکات و خەی لەو فەبیا و گرفتە زیهنی و گرێ دەروونییەی خەی لەبەرامبەر بە پەکەکە و رێبەر ئەجەلان رزگار بکات و بێت زانستیانە ڕەخنەیان لێبگرێت و بەمەش هەم سوود بە پەکەکە و رێبەر ئەجەلان و گەلی کورد دەگەیەنێت، هەمیش سەنگ و پێگەی زانستی و ئەکادیمیی خەی ناخاتە ژێر پرسیار و پاشەپستەی گرێ دەروونیی و گرفتە زهنییەکانی خەیەوە.

دەکرێ بپرسین لەم (تووشبووە)یەی د.بورهاندا ئایا یەک سەرچاوەی هەپەگە، پەکەکە، کەجەکە و رێبەر ئەجەلانی بە تووشبووەکەی بکارهێناوە سەبارەت بە تەکەشانی گەریلایی؟ نەخێر. ئایا تەنانەت سوودی لە یەک لێدوان، یەک پەرتووک و نامیلکە تەنانەت یەک رستەی بزووتنەوەی پەکەکە وەرگرتووە بە تووشبووەکەی؟ نەخێر. تەنانەت لەکەی سیمینارەکی دوو کاتژمێر و نیویی تەنیا بە مووچنگ سێ چوار دێڕی لە یەکێک لە پەرتووکەکانی رێبەر بە زمانی ئینگلیزی وەرگرتووە، کە ئەویشی لە نووسینەکەی جانێت بێل وەرگرتووە، وەک ئەوانەی چەن ئایەتی (ولاتقربوا الصلاة و وانتم سکارا) دەن ئایەتەکە بێشکەی لادەبەن و دەڕۆن ئەی ئەوە نییە خودا لە قورئان

دەفەرموو: ولا تقربوا الصلاة- تەوخنی نوێژ نەکەون) ئەمە شەواندن و چەواشەکردن نیەت چییە؟ لەکەی زیاتر لە هەزار لاپەڕەی بەرگریناماکان و نزیکەی هەزار دەقی چاوپێکەوتنەکانی رێبەر ئەجەلان لەگەڵ پارێزەرەکانی و خانەوادەکەی، تەنیا بە چوار رستە و ئەویش لە سیاقی راستەقینەی خۆی دەربخەیت و بڵێیت من توێژینەوەی ئەکادیمی لەسەر ئەجەلان دەکەم. یان دوای دوو کاتژمێر و نیو ئینجا بڵێیت؛ ئەجەلان ڕوون نییە چیدەوێت و دەیەوێت چ بڵێت و ئەجەلان لە قەزافی دەچێت. ئەمە ڕێک وەک ئەو کەسانەی وایە کەوا حیلەی شەرعی دەکەن و مەسەلە شەرعییەکان بگۆڕێ خەیان دەشێوێنن و دەگونجێنن. د.بورهانیش هاتووە دەقەکانی ڕێبەر ئەجەلان دەشێوێنێت و دەڵێت ئەو ئەجەلان وادەڵێت... کەواتە د.بورهان توژینەوە لەسەر بابەتێک دەکات کە سوودی لەیەک سەرچاوەی خودی ئەم بابەتە وەرنەگرتووە، کە وەریدەگرێت بە هاوەسی خۆی دەیشێوێنێت... کە توێژینەوە لەسەر خەباتی گەریلایی پەکەکە دەکات، کەچی لە توێژینەوەکەیدا یەک سەرچاوەی پەکەکەی بەکارنەهێناوە. ئەی کەواتە تە چۆن ڕەگەز بە خێت دەدەیت ئەم هەموو توێژینەوە و سیمینارانە دژ بە پەکەکە و ڕێبەر ئەجەلان بکەیت و کەچی یەک سەرچاوەیان بەکارنەهێنیت، نەک بە تائید و ڕاستبینینی تەز و بۆچوونەکانیان، بەڵکو هەر بە دژایەتیکردنیش ناوی یەک سەرچاوە و یەک دەستواژە و یەک تێزی پەکەکە و ڕێبەر ئەجەلان بەکارنەهێنیت. باشە د.بورهان ڕەگەز بە من یان کەسانێک دەدات بە ئەوەی هیچ سەرچاوەیەکی نووسین و کتێبەکانی خودی د.بورهان بەکاربێنم و بەم توێژینەوەی لەسەر بکەم؟ نەک هەر توێژینەوە بڵێکو بەم ڕەخنەی بکەم و هەموو تێز و فیکرەکانی بەهیچ و بە واتا و هەڵە و دژ بە ستراتیژی نەتەوەیی و نیشتمانیی کوردی لەقەڵەم بدەم؟! ئایا د.بورهان ڕەگەز بە من یان کەسانێکی تر دەدات ئەمە دژ بە ئەو بکەن؟! بە ئەوەی یەک پارتووکی یان سیمیناری یان توێژینەوەیەکی بخوێنینەوە و بڵێن تاوتوێی فیکری د.بورهان بکەین و ڕەخنەی بکەین و ئینجا بناوی توێژینەوەی زانستیش پاساو بە دژبوون بە د.بورهان بهێنینەوە؟ ئایا ئەمە پەسند دەکات؟ مەگەر نەخێر، ڕەگەمان نادات. ئەی چۆن د.بورهان ڕەگەزی بەخۆی دەدات کەوا سیمینار لەسەر تێزکانی ئەجەلان بکات و یەک پارتووکی ئەجەلان وەک سەرچاوەش بەکارنەهێنێت؟! توێژینەوە لەسەر خەباتی گەریلایی پەکەکە دەکات و یەک سەرچاوەی هەپگە و پەکەکە و کەجەکەش

بەکارناهێنێت...!! ئایا ئەم پەرتووکانەی دەستنەکەوتوون؟ یان تاقەتی خوێندنەوەی هەزاران لاپەڕەی بەرگریناماکانی ڕێبەر ئەجەلانیی نەبووە و هاتووە لەهەواوە تیرەکانی بەناوی تیۆرینەوەی زانستی بهاوێژێت.. ئایا ئەمە چۆنە لەگەڵ پرەنسیپ و مەرجە زانستییەکانی تیۆرینەوەی ئەکادیمیی دەگونجێن؟! بە د.بورهان ئەم پرەنسیپەی تیۆرینەوەی زانستی ژێرپێ دەخات و بە گوێدانە ئەو پرەنسیپانە تیۆرینەوە لەسەر پەکەکە دەکات؟ ئایا تیۆرینەوەیەکی وەها دەچێتە خانەی تیۆرینەوەوە یان دەچێتە خانەی قسە هەڵبزکاندن و سڵماندنی ئاوەی کەوا چێتە بەرەی دژ بەپەکەکەوە؟ بە دڵنیاییەوە بەناوی تیۆرینەوەی زانستی و ئەکادیمیبوونەوە تیرە ژەهراویەکانی بهاوێژێتە تەکەشانی شەڕشگێڕانە و بەرخۆدانی پڕ شکۆی گەریلاکانی ئازادیبەوە؟ دەبێت بە وەڵامی ئەم پرسیارانە لە گرفتە زیهنیی و گرێ دەروونیبەکانی د.بورهاندا بۆی بگەڕێین.

بەگومان وەک گریمانەیەک؛ ئەگەر پەکەکە خاوەنی ئەدەبیاتی فیکری و سیاسی و تیۆرینەوە و لێکۆڵینەوە نەبووایە، دەکرا بڵێین کە مادام پەکەکە و ڕێبەر ئەجەلان هیچ ئەدەبیاتێکی فیکری و سیاسییان نییە و خاوەنی هیچ تیۆرینەوە و لێکۆڵینەوەیەک نین، ئەوا دەکرێ بڵێین مافی د.بورهانە کە بەپاساوی نەبوونی ئەو ئەدەبیاتە یان لەبەردەستدا نەبوونی ئەو ئەدەبیاتە قسە و تیۆرینەوە لەسەر پەکەکە و ڕێبەر ئەجەلان بکات... بەڵام هەم خودی ڕێبەر ئەجەلان و هەمیش پەکەکە هەزاران پەرتووکیان لەبواری فیکری و سیاسی و زانستی و هونەری جەنگ و ڕێبازیی گەریلایەتی و هەموو بوارەکانی دیکەی ژیان و تەکەشانەیە. هەر خودی ڕێبەر ئەجەلان لەماوەی نێوان (١٩٩٩-٢٠١١)دا زیاتر لە حەوت هەزار لاپەڕەی سەبارەت بە تیۆرە فیکری و سیاسییەکانی خۆی لەچوارچێوەی بەرگریناماکانیدا نووسیوە و پارادیمی خۆی زۆر بە قووڵی و فراوانی و لێبڕاوانە و بەڕوونی خستەڕوو و بە کوردی و گەلێک زمانی دیکەی جیهانیش چاپ و بڵاوکراونەتەوە. د.بورهان پەکەکە وەک بزووتنەوە یان حیزبێکی چەکداریی کلاسیکی هاوشێوەی سانی شەستەکان و حەفتاکان و هەشتاکانی باشوور دەبینێت. ئەمەش گرفتێکی دیکەی زیهنیی د.بورهانە کە بەهۆی زانستی بڕاوردکاریی بکاردێنیت. بەڵام پەکەکە بەرلەوەی بزووتنەوەیەکی گەریلایی(پارتیزانی) بێت، بزووتنەوەیەکی فیکریی، کولتووری، کۆمەڵایەتی، ئینجا سیاسی و ئینجاش گەریلاییە. مسۆگەر پەکەکە و ڕێبەرکەی لەئاستی کوردستان و

خەرهەڵاتی ناوین و تەنانەت جیهانیشدا لە تەمەنی پێنجا ساڵەی خەیدا خاوەنی زەرترین ئەدەبیاتی فیکری و سیاسی و کەمەناسی و مەژووناسیین. چۆن دەکرێ تووژینەوە لەسەر تێزەکانی خودی رەبەر ئەجەلان بکرێت و هیچ یەکێک لە پارتووکانیشی وەک سەرچاوە- جا بۆ دژایەتیکردنی تێزەکانی بێت یان بۆ پشتیوانی لە تێزەکانی بێت- بەکارنەهێنیت؟!

تا چەند پرەنسیپ و مەرجە زانستییەکانی تووژینەوە، ڕێگە بە تووژەرێک دەدات تووژینەوە لەسەر تێکۆشانی گەریلایی بکات و بۆ ئاوەڵی یەک پارتووکی ئەکادیمیا گەریلاییەکانی هەڵگر و کەجەکە و پەکەکە و بەڵگەکانی کەنگرە و کەنفرانسەکانیان و خودی ڕەبەر ئەجەلان کە بیرمەند و ڕەبەری ئاو تێکۆشانەیە وەک سەرچاوە بەکاربێنیت، بۆ ئاوەڵی یەک لەدوان و چاوپێکەوتنی فەرماندەکانی گەریلا وەک سەرچاوە بۆ تووژینەوەکە بەکاربێنیت؟؟ د.بورهان بۆ گرفتی لەگەڵ بەکارهێنانی ئاو سەرچاوانەی خودی ئەم بزووتنەوەیە هەیە؟ ئە تووژینەوە واتا دەستگەیشتن بۆ سەرچاوە ئەسڵییەکان و ڕاستەوخۆکان و سەلمێنراوەکان. نەک تیۆرییەک و دووان بەنیت و بەسەر پەکەکە و تێکۆشانە گەریلاییەکەیدا بسەپێنیت و بڵێیت؛ ئاوە من تووژینەوە دەکەم. ئەم گرفتە زیهنییەی د.بورهان بۆ وابەتە گرێیەکی دەروونی ئاوتە کە هەرچی پرەنسیپی تووژینەوەی زانستی و ئەکادیمیایی هەیە بیخاتە ژێر ئاو گرفت و گرۆگانای خۆیەوە؟!

مسۆگەر نە ڕەبەر ئەجەلان و نە خودی پەکەکەش، نە لە زانست و نە لە تووژینەوەی زانستی و ئەکادیمیبوون و نە لە ڕەخنەش ترساون و دەترسن. ڕەک بە پێچەوانەوە پەکەکە وەک بزووتنەوەیەکی ڕۆشنگەریی کوردستانی و خەرهەڵاتی ناوینی و جیهانی، خاوەنی پارادایمێکی فەلسەفی، فیکری و زانستیین. بنەما و بنچینە فەلسەفی و فیکرییەکانی ڕەبەر ئەجەلان و پەکەکەش کە لەسەر ئاو بنەما و بنچینانە تێکۆشانی هەمەلایەنە دەکات، دوای تووژینەوە و لێکۆڵینەوەی هەزاران لاپەڕە، سەبارەت بە مەژووی مرۆڤایەتی و ناوچەکە و کوردستان، ئینجا بەو تێز و پارادایمە گەیشتوون کە ئەستا جێبەجێی دەکەن. هەر بە نموونە با سەیری لیستی ئاو پارتووکانە بکات کەوا ڕەبەر ئەجەلان لەسانەوان (۱۹۹۹-۲۰۱۵)دا توانیویەتی بخوێنێتەوە، ببینێت ڕەبەر ئەجەلان بۆئاوەی لە مەژوو و ئەمە و داهاتوو تێبگات و پارادیمی خۆی داڕێژت چەند پارتووکی لە خراپترین دەخی زیندانداخوێندەتەوە . نەک هەر ئەمە، تا ئەم

ساتەش ئەو تـوژینەوە و لێکۆڵینەوانەی ڕەبەر ئەجەلان و ئەکادیمیا و دەزگا فیکرییەکانی پەکەکە و کەجەکە بەردەوامە و تادێت قووڵتر و فراوانتر دەبێت... لەهەمووی گرنگتر ئەو ڕاخنە و ڕاخنە لەخۆگرتنانەی ڕەبەر ئەجەلان لە خـودی خۆی و پەکەکەی گرتووە، تا ئێستا کەس بەو ڕەنگە قووڵ و فراوانە ڕاخنەیـان لە ڕەبەر ئەجەلان و پەکەکە نەگرتـووە. کەواتە پەکەکە وەک بزاڤێکی ڕاخنەیی و ڕاخنەلەخۆگرتن هیچ کاتێک نەک هەر لە ڕاخنە نەترسـاوە، تەنـانەت بەبێ ڕاخنە و ڕاخنە لەخۆگرتن ناتوانێت بچووکترین پێشکەوتن و گۆڕانکاریی ئەنجام بـدات. بەڵـام هەمـوو ئەمانە بە د.بورهـان هیـچ واتـا و گرنگییەکیان نییە، بە گوێدانە خوێندنەوە و تێگەیشتن لەو تێزە لەمیانەی خودی پەرتووکەکانی خاوەن تێزەکە، وەک کەسێکی تەواو دوور لە پرەنسیپی ئەکادیمیبوون و میتۆدی زانستی دێت بەحیساب تـوژینەوە لەسەر تێزەکانی ڕەبەر ئەجەلان و پەکەکە دەکات. د.بورهان بە وەها سەیری ڕەبەر ئەجەلان و بزووتنەوەی پەکەکە دەکـات؟ چ گرفتێکـی زیهنـی و چ گرێیەکـی دەروونـی لەگەڵیاندا هەیە؟

بەگومان کاتێک دەڵێین؛ گرفتی زیهنی و گرێی دەروونی، هەر تـوژەرێک لەسەر هەر بابەتێک بنووسێت و گرفتاریی زیهنی و گرێـی دەروونـی هەبێت، هەرچـی بینووسـێت ناچێتە خانەی تـوژینەوەی زانستی و ئەکادیمییەوە. لەبەر هەکارێکی سادە؛ ئەویش گرفتە زیهنی و گرێ دەروونییەکان کەسی تـوژەر لە میتۆدی زانستی و ئەکادیمیی دوور دەخاتەوە. چونکە هەبوونی میتۆدی زانستی بەخێی بەئەوەیە کە تـوژەر گرفتە زیهنیی و گرێ دەروونییەکانی تێکهەڵکێشی تـوژینەوەکانی نەکات. ڕق و کینە و هەڵوێستە شەخسییەکانی نەکاتە بنەما و پاڵنەر بە تـوژینەوە و قسەکردن لەسەر بابەتێک یان بزووتنەوەیەک... ئەگەر ئەمە ڕەچاو نەکرێت نە تـوژینەوە واتای دەمانیت و نە ئەو دەرئەنجامانەی لە تـوژینەوەیەکی بارگاوی بە گـرفتە زیهنیـی و گـرێ دەروونییەکانـدا هەیـە هەنجرێت سـوود و کاریگەرییەکی بەرچاویان دەبێت.. لەوانەیە کەسانێک یـان خەڵکانێک هەبـن بکەونە ژێـر کـاریگەریی ئەو جۆرە بۆنـاو تـوژنەوانەوە، بەڵام ئەمە پێوەر نییە و پێوەر نابێت بە زانسـتیبوون و ئەکـادیمییبوونی بۆنـاو تـوژینەوەیەک کە هەڵقوڵاوی گرفتە زیهنی و گرێ دەروونییەکان بێت.

ئەگەرنـا، میتۆدی زانستی و تـوژینەوەی زانسـتی بە ئەوەیە ببێتە هەی لەگەڵیـن و گەڵان بەدوای ڕاسـتیی و حەقیقەتـدا،

بۆتاڵکردنەوەی ڕەخنە لە ڕق و کینە و بەرژەوەندیخوازیی و گرفتە زیهنییە و گرە دڕوونییەکان. نەک ببێتە چەکی دژایەتیکردن و بەواتاکردنی تازە فیکرییەکان و تێکۆشان و بەرخۆدانی بزووتنەوە و بیرمەند و ڕێبەرێکی ئازادیی. ئەگەر توێژینەوە و ڕەخنەیەک ئەم بنەمای نێبێت ئەوا دەچێتە خانەی ناپاکی زانستی و ئەکادیمییەوە.

ئەم هەموو قسە و باسەم لەسەر پشکنییەکەی د.بورهان لە(تویژینەوە)کەیدا بۆ ئەوەیە کە خودی د.بورهان لە پشکنییەکەیدا داوای ئەوەمان لێدەکات زانستیانە بیربکەینەوە و خۆبدوور بگرین لە هەڵویستی لەگەڵبوون یان دژبوونی خەباتی گەریلایی پەکەکە، کە ناوی لێناوە (خەباتی چەکدارانی پەکەکە)!!. بەڵام خۆی هەر لەناوونیشانی (توێژینەوە)کەی خۆیدا ئەم داوایەی خۆی، خۆی جۆبەجێی ناکات و پێچەوانەکەی دەنووسێت.!!

5. هەڵبەتە لێرەدا قسە لەسەر تیۆریی ناوەند-کەنار(ڕەخ) ناکەم. چونکە ئەمە تیۆرییەکە و دەکرێ لە توێژینەوەی زانستیدا و بە گەیشتن بە هەندێک ڕاستی و حەقیقەت-نەک هەموو ڕاستیی و حەقیقەتەکان- سوودی لێوەربگیردرێت. بیرمەند سەمیر ئەمینیش گەلێک سوودی لەم تیۆرییە وەرگرتووە. تەنانەت خودی ڕێبەر ئۆجەلان لە بەرگرینامەکانیدا، هەم سوودی لێوەرگرتووە و هەمیش ڕەخنەی ئەم تیۆری و میتۆدی کردووە. واتا ئەم تیۆرییە، وەک هەر تیۆرییەکی دیکە تاقانە تیۆریی و تاقانە میتۆدی توێژینەوە و گەیشتن بە ڕاستیی و حەقیقەتەکان نییە و دار عەسا سیحراوییەکەی مووساش نییە، کە پەرجوو بخوەقەنێت. تیۆرییەکە وەک هەر تیۆرییەکی دیکە کە دەکرێ لەهەندێک ڕووەوە و بە هەندێک توێژینەوە سوودی خۆی هەبێت. بەڵام کەی و چۆن و لەچیدا دەکرێ سوومەند بێت بە توێژینەوەی زانستی، ئەمە دەکرێ مەرەق بگەڕێتەوە بۆ خودی تیۆرییەکە و ئەو ڕەخنانەی لەبارەی خودی تیۆرییەکە هەن، دەرک بە چییەتی و ڕادەی گرنگی بە بنەماوەرگرتنی خودی ئەم تیۆرییە بکات…

6. د.بورهان لە پشکنییەکەیدا دەڵێت:" خاڵێکی لەوەدەرچوونی ئەم باسەی بەردەست ئەوەیە کە دەخەکە تا بڵێی مەترسیدارە نەک هەر بە پەکەکە و خەباتە دوور و درێژەکەی، بەڵکو بە ڕادەی زۆدتر مەترسیدارە بۆ چارەنوسی هەرێمی کوردستان. تەنانەت خۆریکە ئەمە ئەم مەترسیە لەسەر هەرێم لە خاڵی یەکلاکەرەوە نزیک دەبێتەوە، ئەو خاڵە چارەنووسسازەی کە تیایدا تورکیا لە هەمان کاتتدا چەک بە پەکەکە دابدات و

باشووری کوردستانیش شکستێکی کەمەرشکێنی بەر بکەوێ! هەر بە نموونە، دەکرێ لە رێککەوتنێکی گشتگیردا لە نێوان ئێنقەرە و بەغدا لە هەمان کاتدا، بە شێوەیەکی کەمەر شکێن، پەکەکە و دەسەڵاتی باشووری کوردستان لە رێککەوتنێکی ئاوهادا بە ئامانج بگیرێن! ئاوەی لە ئێستادا سیناریۆیەکی ئاوها دوادەخات ئەم دەخی پاشاگەردانییەیە کە عێراقی تیایە، چونکە ئاگەر عێراق بیەوێ دەرفەتی رێککەوتنێکی گشتگیری لەگەڵ تورکیادا هەبێ ئاوا دەبێ توانای بەیاری گەورە و یەکلاکەرەوەی هەبێت، کە هەبەتە لە ئێستادا نییەتی.
بەم قسەیەی دەیەوێت پەیمان بێت کەوا: دەخی ئێستا بە پەکەکە و هێرشەی کوردستان تابڵێی مەترسیدارە و هەکارەکەش ئاوەیە کە پەکەکە باشووری کوردستانی بە لوبنانی کردووە. ئینجا دەیەوێت بڵێت: هاکا پەکەکە چەکی شکێنرا و زەبری کەمەرشکێنی بەرکەوت و لەناوبچێت، کە لەئاگەری رێککەوتنی نێوان ئێراق و تورکیا هەم پەکەکە لەناو دەچێت و هەمیش هێرشەم زەبری کەمەرشکێنی بەربکەوێت. د.بورهان دڵێت؛ ئەو توژینەوەیشی بە ئاوە نووسیوە تا کەشەی نێوان تورکیا و پەکەکە لە دەخی زیانگەیاندن دەربهێنرێت.!!
هەبەتە د.بورهان دەزی گەلی کورد لەگەڵ رژێمی تورکیا بە کەشەی نێوان تورکیا و پەکەکە لەقەڵەم دەدات، نەک نێوان گەلی کورد و رژێمی تورکیا. ئەمە لەکاتێکدا دەیان ساڵ پێش پەکەکەش کورد خاوەن دەز بووە لە تورکیا. بەڵام کە پەکەکە لەدایکدەبێت خاوەندارێتی لەو دەزە دەکات و تێکۆشان بە چارەسەری ئەم دەزە دەکات.
د.بورهان پاساوێکی سەیر بە وێناکردنی دەخەکە بەمشێوە ترسناکە بە ئاگەر و شیمانەیەک دەنێتەوە کە سیناریۆی رێککەوتنی نێوان هەردوو حکومەتی ئێراق و تورکیایە دژ بە پەکەکە و هێرشی کوردستان. هەر خەیشی دڵێت؛ ئاوەی ئەم سیناریۆیە دوادەخات دەخی پاشاگەردانییەکەی ئێستای ئێراق.
بەگومان د.بورهان شتێکی نوێ لەبارەی رێککەوتنی نێوان دەوڵەتانی داگیرکاری کوردستان کەشف نەکردووە، چونکە دەوڵەتانی داگیرکاری کوردستان، لەم 100 ساڵەی رابردووی دەوڵەت-نەتەوەکانیاندا بەدەیان رێککەوتن و پەیماننامە و هاوپەیمانێتییان بەیەکەوە دژ بە کورد واژۆکردووە و جێبەجێکردووە. بەڵام هەمیشە گرنگ ئەو لەهەڤهاتنانەی نێوان ئەو دەوڵەتانە نەبووە، بەڵکو ئاوەی گرنگ بووە هەوڵست و کاردانەوەی کورد و بزووتنەوەکانیان چیبووە لەبارەی ئەو

لەهەڤهاتنانەدا. هەر بە نموونە؛ رێککەوتنەکەی جەزائیری ساڵی ١٩٧٥ی نێوان ئێران-ئێراق، بزووتنەوەی ئۆکاتەی کورد بەیاری ئاشبەتاڵی لە تەکەشان دا، بۆچی ئەم بەیارە مەرگەساتبار و تەسلیمکاریی دا؟ ئایا نەدەتوانرا بەردەوامی بە تەکەشان بدرێت؟ ئێستاش کە ئێگەر ئەو سیناریۆیەی نێوان تورکیا-ئێراق بە رێککەوتنێک بگات – ئەوا ئێگەری زۆرە دیسان دەستاتی هەرەم ئاشبەتاڵێکی دیکە رابگەیەنێت و تەسلیم ببێت. خاڵێکی تر کە گرنگە لەرەدا بە کورتی ئاماژەی پێبدەم ئەوەیە کە بەڵاستی ئێراق بەم پێکهاتە و دەخی ئێستایەوە، کەی و چۆن دەگاتە ئەو ئاستەی کەوا بچێتە سەر ستراتیژی داگیرکاریی و فاشیستانەی رژێمی تورکیا و دەست بەو شێوە پرسیارەی "نکۆڵیکردن، قەڵەکردن، کەمەڵکوژی، تواندنەوە و خۆبەخێتواندنەوە، پارچەکردن و راگواستن"ی گەلی کورد لە باشووری کوردستاندا بکات؟ ئایا بەڵاستی ئێراق ئەو زەمینەیەی تەدا هەیە وەکو تورکیا ئەو شێوە پرسیارە بەسەریکەوە جێبەجێ بکات؟ ئایا ئێراق توانست و زەمینەی ئەوەی بە رەخساوە یان دەڵێخسێت کەوا لەداهاتوویەکی نزیک یان دوورەدا، ببێتە پێەڵوکاریی ستراتیژییە ئێختەبووتئاسا شێوە قاچەکەی رژێمی تورکیا؟ بەگومان ئەو پرسیارانە بە خودی د.بورهان و خوێنەران و توێژەرانی بەجەدەڵم.

بەڵام ئیدی لەئێگەری جێبەجێکردنی هەمان سیناریۆ دژ بە گەلی کورد لەباشوور و دژ بە پەکەکەدا ئایا گەلێی کورد لە باشوورەدا بەدەنگ و بەهەڵوێست لێیەدەنیشێت؟ بەگومان نەخێر و مافی بەرگری لەخۆکردنی هەیە و مسۆگەر دەیکات. ئەی پەکەکە؟ ئایا پەکەکە ئاشبەتاڵ لە تەکەشانی شەڵشگەڵانەی خۆی دەکات؟ مسۆگەر نەخێر. نەک ئەم سیناریۆیە، بەڵکو سیناریۆی زۆر لەمە مەزنتر و مەترسیدارتریشی لەدژدا بەڵوەچوون و کەڵێی نەداوە و تەسلیم نەبووە و بەرخەدان و هەڵوێستی شەڵشگەڵانەی بە بنچینە وەرگرتووە. خۆ هەمان رێککەوتن و سیناریۆی د.بورهان باسی لێیەوە دەکات، لە ساڵانی نێوان ٢٠٠٧-٢٠١١دا بەڵوەچوو و لەژێر ناوی "کۆردیناسیۆنی سێیەمی دژ بە پەکەکە" لەنێوان (ئەمریکا-تورکیا-ئێراق) جێبەجێ کرا، لەڵاستیدا کۆردیناسیۆنەکە سەقەڵی نەبوو، بەڵکو چوارقەڵی بوو و پەدەکەش بە نوێنەرایەتی کەریم سنجاریی "ئێندامی م.س و وەزیری ناوخۆی هەرەمی کوردستان" بەشداریی ئەو کۆردیناسیۆنەی کردبوو. گەلێک بەیار و هەنگاویشیان دژ بە پەکەکە هەڵێنا. بەڵام ئاکام چیبوو؟ توانیان چ ئێنجامێک

بەدەستبهێنن؟ ڕەنگبێ هەندێک زیانیان بە پەکەکە گەیاندبێت، بەڵام پەکەکە نەک هەر چەکی نەشکا و چەکیدانەدا، بەڵکو ئەو کەردیناسیۆنە نەزەک و بێئاکام بوو. ڕەنگبێ ئەستاش بەجارێک لە جارەکان ئەو کەردیناسیۆنە بەردەوامی هەبێت، بەتایبەتی لەبەرامبەر بە خەڵکی ئازادیخوازی شەنگال و وارگەی پەنابەرانی مەخموور و ئاوگەکردنی زانیاریی هەواگریی نەوانیان هەبێت. بەڵام ئەمانە دووژمنن و لە پیلانگێڕیی و ڕێککەوتنی نەوانیان دژ بە کورد و بزووتنەوە ئازادیخوازەکەی بەردەوام دەبن. بەڵام گرنگ ئەوەیە کورد و بزاڤەکەی چۆن هەڵسوکەوت لەگەڵ دەخەکی وەهادەکات؟. ئەوەی جێی سەرنجە، د.بورهان پێی وایە کە لێکگەری جەبەجێبوونی سیناریۆیەکی وەها لەنێوان ئێراق-تورکیادا ئەوا پەکەکە چەکی دەشکێنرێت و هەرەمیش بەهەمان شێوە زەبری بەردەکەوێت. لەراستیدا ئەوەی لە هەرەم زەبری بەردەکەوێت بە پلەی یەکەم زیاتر تووڕەدەساتدارەکەیەتی. ئەوە دەسەاتەکەی باشووریە کە بەهەی ئەو پەیوەندییە بارمتەگیرییەی دەسەاتی هەرەم بە تورکیا، زەمینەی هەموو زەبربەرکەوتنەکی خەڵکی باشووریشی ڕەخساندووە، نەک پەکەکە. بەڵام د.بورهان زەر بەمبەست کاغەزەکانی تەکەاو کردووە و دەیەوێت هەر زەبربەرکەوتنەک بە خەڵکی باشوور و قەوارەکەی، هەر لە ئەستاوە بیخاتە ئەستۆی پەکەکە. بۆ؟ چونکە گوایە پەکەکە هەرەمی کوردستانی بە لوبنان کردووە.!! بەڵام د.بورهان بەهیچ شێوەیەک باسی دوو خاڵی زەر ستراتیژیی و چارەنووسساز ناکات:
یەک: پەیوەندی سی و یەک سالەی نێوان دەسەاتدارانی باشوور، بەتایبەتی پەدەکە، لەگەڵ حکومەتە یەک لەدوایەکەکانی تورکیا لەسەر بنەمای: بەبارمتەگرتنی دەسەات و خەڵکی باشوور، تاانکردنی سامانی ژێرزەوی و سەرزەوی باشوور، داگیرکردنی سەربازیی، ئەمنی، سیاسی، ئابووری و کولتووریانەی باشووری کوردستان و زەبروشاندن لە بزووتنەوەی ئازادیی کوردستان و زەر بەتایبەت پەکەکە و تەنانەت زەبروشاندن لە خەڵکی و بزووتنەوەکانی ڕۆژئاوا و ڕۆژهەاتی کوردستانیش، بووە. خەهەموو بۆچاوی خەمان دەبینین کە لەجیاتی ئەوەی قەوارەی باشوور ڕووی لە بەغداد بێت، لەباوەشی ئەنقەرەدا دژ بە بەغداد بووە. کە ئەمە بەخەی هەکارەکی زەر بەرچاوە لەوەی کە ئەگەر حکومەتی ئێراق بەهەز ببێتەوە، ئەوا مسۆگەر هیچ کات ئەم دەخی بەبارمتەگرتنەی هەرەمی کوردستان و ئەو تاانی و داگیرکارییەی تورکیا پەسند ناکات و هەڵوەست و کرداری

دژبەرانی دژ بە تورکیا و دەستھاتی هەرەم دەبێت. ئایا لە دۆخێکی وەهادا حکومەتی ئێراق دژ بە خودی خۆکی باشووری کوردستانیش هەڕەست و کرداری دژبەرانی دەبێت یان نا؟ ئەمە هێشتا روون نییە. د.بورهان دیاوەت وا نیشان بدات کە هیچ جیاوازییەک لەنێوان بەرژەوەندییە ستراتیژییەکانی خۆکی باشووری کوردستان و بەرژەوەندییە بنەماییی و حیزبییەکانی دەستھاتدارانی باشوور نییە و هەمان شتن. ئەمە لەکاتێکدا ئەمڕۆ و لە 31 ساڵی رابردووشدا بەرژەوەندییەکانی دەستھاتدارانی هەرەم لەگەڵ بەرژەوەندییەکانی خۆکی هەرەم تەواو ناکۆک و دژ بەیەک بوونە و هیچ کات هەمان بەرژەوەندیی نەبووە. بەیە کاتێک دەڵێت؛ هەرەمی کوردستان زەبری کوشندەی بەردەکەوێت، ئەوە روون ناکاتەوە کە هەرەمی کوردستان زەبرەکەی بەردەکەوێت؟ خۆکی باشووری کوردستان یان دەستھاتدارەکانی هەرەم؟. ئینجا دیاوەت لە شاردنەوەی ئەم راستییەدا، پەکەکەش هەر لە ئێستاوە بووە تەمەتبار بکات کە زیانی بە هەرەمی کوردستان گەیاندووە و دەگەیەنێت. ئەمە کرۆکی شاراوەی هەموو ئەو (توژینەوە)یەی د.بورهانە. بە ئاوەی ئەم تەمەتبارکردنەی سەر پەکەکەش بسەلمێنێت هاتووە چەندین شەڕ و ڕووی هێناوەتەوە و لەمیانەی خراپ بەکاربردنی "تیرۆری ناوەند-ڕەخ و میتۆدی بەراوردکارییەدا دیاوەت بیسەلمێنێت کە مادام پەکەکە هەرەمی کوردستانی بەلوبنانی کردووە، ئەوا هەر زەبروشاندنێک بەر هەرەمی کوردستان بکەوێت ئەوا پەکەکە خەتابارە. ئیدی د.بورهان بە سەلماندنی ئەم خەتابارییەی پەکەکە لە پێشکییەکەیدا دەڵێت:" ئەم وتارە هەوڵێکە بە دەرهێنانی کۆشەی تورکیا و پەکەکە لە هاوکێشەیەکی زیانبەخش، کە تیایدا زهنیەتی "یان ڕەش یان سپی" وەیا حوکمی "لەگەڵ یا دژ،" کە لە چوارچێوەیەکی سنووردارای ئایدیاڵژی و حیزبیدا باڵادەستە". هەروەها دەڵێت:" پرسیاری سەرەکی ئەم وتارە ئەمەیە: ئایا هەرەمی کوردستان چۆن "بە لوبنانی" کراوە و چ ئاکامێک لەو حاڵەتی بە لوبنانیکردنە چاوەڕوان دەکرێ؟"

لەلایەکەوە دیاوەت بە؛ هەر کەسێک وەکو من پەکەکە خەتابار نەکات و وانەزانێت کە هەرەمی کوردستانی بە لوبنانی کردووە، ئەوا بەئاقیبەتی ڕەش یان سپی و لەگەڵ یان دژ و ئایدیاڵژیانە و حیزبیانە بیردەکاتەوە، لەلایەکی تریشەوە دەزی کورد لەگەڵ دەوڵەتی تورکیا بە کۆشەی تورکیا و پەکەکە لەقەڵەم دەدات. ئەمە ئەو میتۆد و تیرییەیە کە د.بورهان

دەیەوێت لەو (توژینەوە) یەدا پەمان بسەلمێنێت. بەڵام خەیشی لەم (توژینەوە) یەدا هەر لەسەرەتاوە بە تەمەتبارکردنی پەکەکە بەوەی هەرەمی کوردستانی بەلوبنانیکردووە، "سەنگەری دژ"ی هەبەژاردووە و لەروانگەیەکی زەر بەرتەسک و نائەکادیمیانەوە لە دۆخەکە دەڕوانێت.
دوو: د.بورهان بەهیچ شێوەیەک باسی مەسەلەی ویلایەتی موسڵ و ستراتیژی داگیرکاریی تورکیا بۆ باشووری کوردستان ناکات..!! کە ئەمە کاکە و ئاسۆی مەسەلەکەیە و لەی رادەکات و وەک خەی دەڵێت؛ بە ڕەخی ڕەخی ئەم بابەتەوە خەریکە… واتا وازی لە مەسەلە ستراتیژیەکە هێناوە، کە هەوڵە ستراتیژیەکانی تورکیایە بۆ باشووری کوردستان و جێبەجێکردنی پڕۆژەی عوسمانییەتی نوێیە، باسی هەکاری هەبوونی دژی کورد لە تورکیا و خەرەساتی ناوین و لەدایکبوونی پەکەکە وەک بەرئەنجامی ئەو دژە ناکات، باسی ستراتیژیی تورکیا بۆ باشووری کوردستان و کەی ویلایەتی کەنی موسڵ ناکات، باس لە یەکێک لەئاکامەکانی ئەو دۆخە دەکات کە هەبوونی پەکەکەیە لە گۆڕەپانی تێکۆشاندا، لەناو ئەو گۆڕەپانەشدا وەک هەر بەشێکی تری کوردستان لە باشووری کوردستانیشدا تێدەکۆشێت.
باشە بۆ د.بورهان خەی لەباسکردنی کرێک و ئاسۆی بابەتەکە دەدزێتەوە و دەت باسی یەکێک لە دەرئەنجامەکانی هەبوونی دژی کورد دەکات کە تێکۆشانی گەریلایی پەکەکەیە لە کەی کوردستان و زەر بەتایبەتیش باس لەهەبوونی تێکۆشانی گەریلایی لە باشووری کوردستان دەکات و ناوی دەنێت بەلوبنانیکردنی هەرەمی کوردستان؟ ئەمە لەبنچینەدا ئەو گرفتە میتەدیی و ئەکادیمییەیە کە د.بورهان گیرەدەی بووە. چونکە د.بورهان هیچ مەبەستی نییە باسی هەکاری دەستپێکردن و بەردەوامیدانی تێکۆشانی گەریلایی تا ئاستا بکات، کە خودی هەبوونی دژی گەلەکە بەناوی دژی کورد، هەبوونی ستراتیژییەتێکی داگیرکارییە بەناوی ستراتیژییەتی عوسمانییەتی نوێ. کە تە باسی ئاسۆی بابەتەکە ناکێیت و دێیت دەچیتە سەر هەبوونی پەکەکە لە هەرەمی کوردستان، کە زەر ڕوونە پەکەکە چەن و کەی هاتۆتە باشوور و بۆ لە باشوورە و لە باشوور چیکردووە و چیدەکات و چ دەرئەنجامێکی ئەو هەبوونەی لە باشوورداە بۆ تێکۆشانێکەی و بۆ گەلەکەی بەدەستهێناوە، بەڵام مەبەستەکەو خاڵەو تیرێک لە تێکۆشانی ئازادیی گەلەکەت بدێیت و هەکار و دەرئەنجامەکانی هەبوونی پەکەکە لە باشوور و تەنانەت کەی خەباتە گەریلاییەکەی بشوێنیت و ئەمەش بەناوی

ئەکادیمییەوون و بەگی هەڵبەکارهێنانی تیۆریی و میتۆدەکەو ئەم دەکەیت، ئەم بەخۆی جێی تەماشان و لێوردبوونەوەیە.

ئەگەر د.بورهان لەگەڵ باسکردنی ئەم دوو خاڵەی سەرەوە باسی هەبوون و ئاکامەکانی تەکۆشانی گەریلایی پەکەکە و دەرئەنجامی هەبوونی ئەم تەکۆشانەیشی لە هەرێمی کوردستاندا بکردبایە ئەوا لێوانبوو، تۆژینەوەکەی کەمێک بە ئاراستەی راست رێشتبا و دەرئەنجامی راستی لێودەرهاتبا. بەڵام بەیت و هەبوونی پەکەکە لە هەرێمی کوردستان لەهەموو ئەم مەسەلانە دابەشنیەت و لەمیانەی چەمکی بەلوبنانیکردنەوە لە راستیەکان و ئاسەی مەسەلەکە رابکەیت و ئینجا پەکەکەش بخەوە تەماتبار بکەیت کە هەر زیانێک بە هەرێمی کوردستان بکەوێت (لەئەگەری رێککەوتنی نێوان تورکیا-ئێراقدا)، ئەوا بەهەی بەلوبنانیکردنی هەرێمی کوردستانەوەیە لەلایەن پەکەکەوە. باشە ئەم لەکوێی تۆژینەوەی ئەکادیمیی و تیۆریی رەخنەیی و بەراوردکاریی و زانستیبووندا جێی دەبێتەوە؟! ئەی مەرجی بنەڕەتی هەر تۆژینەوەیەکی ئەکادیمی و زانستی ئەوە نیە کە باس لە دیاردەیەک، دەخێک، کێشە و گرفتێک بکرێت، دەبێت بەر لەهەموشتێک باس لەو دەخە بکرێت کە ئەو مەسەلە باسلێکراوە تێیدا دەرکەوتووە و پەیدابووە؟ دەبێت باس لەو هەکارانە بکرێت کەوا ئەو مەسەلە باسلێکراوە بەهەیانەوە سەریهەڵداوە؟ ئەگەر ئەم مەرجکی بنچینەیی هەر تۆژینەوەیەک بێت، ئەی بە د.بورهان، ئەم مەرجەی لە (تۆژینەوە)کەیدا لەبەرچاو نەگرتووە و پێڕەوی نەکردووە؟ ئەمە ئەو گرفتە زیهنی و گرە دەروونییەیە کە بەهەیەوە د.بورهان هیچ لای مەبەست نەبووە، بەڵای ئاسەی بابەتکەدا بچێت، بەڵکو ئەوەی بەڵایەوە گرنگ بووە تەنیا بیسەلمێنێت کە پەکەکە خەتابارە بەوەی هەرشتێک لەمیانەی رێککەوتنی نێوان تورکیا-ئێراق بەسەر هەرێمی کوردستان و کورد بگشتیدا بێت. چونکە هەرێمی کوردستانی بە لوبنانیکردووە و دەستبەرداریی کەی تەکۆشانی گەریلایی نابێت و لاسایی فەلەستینییەکان ناکاتەوە.

7. هەرچەندە لەپێشکیێکیدا بەسەرقەڵەمێک و راگوزەرانە باس لەوە دەکات کە: " بەهەر حاڵ لەم رووەوە دەتوانین هەرنەبە بە ئاسانی بڵێین کە لاوازکردن و تەنگپەهەڵچنینی پەکەکە (لە باشوور و رۆژئاوای کوردستان) ئامانجێکە کە لەوەدا خواست و بەرژەوەندییەکانی تورکیا و پارتی دیمۆکراتی کوردستان "یەکانگیرن." بەڵام خەی لە باسکردنی خاڵی یەکەمی سەرەوە

لادەدات و بە گرفت و کێشەی نابینێت. بەس لە هەکاری ئەم یەکانگیربوونەیان و دەرئەنجامەکانی ئەو یەکانگیربوونە لەگەڵ خۆیدا هەناویەتی ناکات، بە رەنگبێ وەک دەڵێن؛ "زیانی بە پەزەکانی هەبێت"؟!!. ئەمە لەکاتێکدا هەر ئەم یەکانگیربوونە بەخۆی یەکێک لەهەکارە زەر روونەکانە لەهەبوونی پەکەکە لە باشووردا، نەک هەبوونی پەکەکە لە باشوور بووبێتە هەی ئەم یەکانگیربوونە و بووبێتە هەی ئەوەی هەرەمی کوردستان زەبری بەربکەوێت. بەڵکو ئەوە ئەو یەکانگیربوونەی نێوان تورکیا-پەدەکیە کە پەکەکەش لەبەرامبەر بەم یەکانگیربوونەدا بەرگری لەخۆی دەکات و لەکۆڵ پەویست بێت بەرگری بکات دەیکات.

8. ئینجا د.بورهان هەر لە پێشکیێکیدا بۆئەوەی خەباتی گەریلایی تەواو رەش بکات و بەبێ ئەنجام و سەرچاوەی زیانگەیاندن بە گەلی کورد نیشان بدات دەڵێت:" ئەم رەهەندانە هەموویان بەیەکەوە، کورد بە گشتی، وە بە تایبەتی پەکەکە و ئەزمونی باشوری کوردستان لە خاڵی یەکلابوونەوەی مەترسیدار نزیک دەکاتەوە: لە لایەکەوە تا بڕێی دەخی هەرەمی کوردستان هەستیارە، وە لەولاشەوە بە هەموو پەوەرێک خەباتی چەکداری پەکەکە، هەر نەبە لە باکوری کوردستان، لە باشترین حاڵەتدا، گەیشتەتە رادەیەک لە بنبەست و بە کاریگەر کراوە، ئەوەی ماوەتەوە شڕەی "خەپارزیە" لەسەر خاکی هەرەمی کوردستان. کات نە لە بەرژەوەندی پەکەکەیە وە نەش لە بەرژەوەندی هەرەمی کوردستانە!"

بەگومان دەخەکە بە پەکەکە و تێکۆشانی گەریلایی تەواو پێچەوانەی ئەم بانگەشەیەی د.بورهانە. هەر بە نموونە؛ ئەگەر هەر تەنیا ئاکامی شڕە و بەرخەدانی گەریلا لە پێنج مانگی رابردوودا بەوانین دەبینین کەوا ئەو لێکدانەوەیەی د.بورهان چەندە وەهمی و ناڕاستە سەبارەت بە کاریگەرییەکانی تێکۆشانی گەریلایی و ئەو زیانانەی لە داگیرکاریی تورکیای داوە.

بەڕام کامانێن ئەو پەوەرانەی کەوا وای لە د.بورهان کردووە هەروا بەئاسانی و هەڕەمەکی و بە تەوژینەوە و خستنەڕووی داتاکان بڵێت؛ گەیشتەتە رادەیەک لە بنبەست و بەکاریگەرکراوە؟ د.بورهان خۆی لەباسکردنی ئەو پەوەرانە دەدزێتەوە و دەڵێت ئەوەی ماوەتەوە شڕەی خەپارزیە. ئەناوی هەزەکانی گەریلا هەر لە ساڵی ٢٠٠٠وە بووە بە "هەزەکانی پاراستنی گەل(هەپەگە)". واتا ئەو شڕە و بەرگری و بەرخەدانانەی گەریلا بەرەوەی دەبات بەرگری رەوایە و

خەباتگێڕیی، نەک ڕەگەز و ڕەباز بە چارەسەری پرسی کورد .
لەڕادا ناچمە سەر ئەو هەموو شرۆڤە و تۆژینەوانەی کەوا
ڕەبەر ئەجەلان و پەکەکە و کەجەکە و هەپەگە لەبارەی هەکاری
پەداویستیی هەبوونی هەزەکانی پاراستنی گەل و بەردەوامیدانی
بە دەخی بەرگری ڕەوا، تەنیا لە پەیماننامەکەی کەجەکەدا لە
چەند ماددەیەکدا زەر بەووونی باسی ئەم پەداویستییە دەکات.
لە پەیماننامەی کەجەکەدا لە بەشی جانامەی دامەزراندندا
ڕەبەر ئەجەلان دەڵێت:" کەنفیدراڵیزمی دیموکراتی بە بە
پەنابردنە بەر تووندوتیژی و زەبروزەنگ بەرەگای ئاشتییانە
چارەسەرکردنی کێشەکانی کەمەگا بەبەنەما وەردەگرێت، واتە
پشت بە سیاسەتی ئاشتیخوازانە دەبەستێت. بەرامبەر بەو
هەرشانەی کە دەکرێنە سەر وەات، گەل و ئازادیەکان و
پێشڵکارییەکانی ماف و یاسا لە ڕووشی بەرگری ڕەوا(الدفاع
المشروع)دا دەبێت."
هەروەها کەجەکە لەماددەی (٤) بەگەی (ل)دا دەڵێت:" لەدژی
هەرشەکانی سەر ڕەبەرێتی کەنفیدراڵیزمی دیموکراتی، وەات،
گەل و ئازادیەکان و تا دەگاتە کەمەکوژییەکانی سەر
چاندەکان و هەموو ڕەفتارەکانی دەوڵەت-نەتەوەدا، لەسەر
بنەمای بەرگری ڕەوا تەدەکشێت." و لە ماددەی(٦) و بەگەی
(ل)شدا دەڵێت:" مافی گەلان و کەمەگەکان هەیە بە ئازادی
چارەنووسی خەیان دەستنیشان بکەن. لەبەرامبەر بە فشار،
تواندنەوە، لەناوبردن و داگیرکارییدا مافی بەرخەدانی گەلان
و کەمەگەکان ڕەوایە."
هەروەها سەبارەت بە ڕووشی پاراستنی ڕەوا لە ماددەی(٣٣)دا
دەڵێت:" ئەگەر لەدژی سیستەمی کەما جڤاکەن کوردستان و
ڕەبەرەکەی هەرشەکی کرداریی پەکبەت. ئەو داگیرکارییەی
بەواتای سیاسی لەسەر کەمەگەی کوردستان خەی سەپاندووە
بەردەوام ببەت، بەواتای ئابووریی؛ برسەتی، بەکاریی،
هەژاریی و تانانی بەردەوام ببەت، لەووی چاندییەوە؛
تواندنەوە، ژنکوژیی و قەکردن(ژینساید) بەردەوام ببەت و دژ
بە دەخی داگیرکاریی سەربازیی، شەی پاراستنی ڕەوا پەویست
دەبێت."
ئەمەو لەچەندین ماددە و بەگەی تردا کەجەکە وەک سیستەمەکی
جڤاکی گەلی کوردستان مەسەلەی بەرگری ڕەوا و شە و ئاشتی و
بەرپرسیارێتییەکانی هەزەکانی بەرگری ڕەوادا زەر بە ڕووونی و
کەنکریتی باسی لێیانەوە کردووە. بەنام د.بورهان بەلایەوە
گرنگ نییە کەی پەویست بە بەرگری ڕەوا هەیە و کەی دەکرێ

دەستبەرداریی لێبکرێت؟ کەی و چۆن دەخی شێ یان ئاشتی دەتەدی و چۆن بەیار لێبارێوە وەردەگیردرێت؟ ئەوەی بەلایەوە گرنگ ئەوەیە کە دەبێت پەکەکە دەستبەرداریی خەباتی گەریلایی ببێت و چەکدابنێت و تەواو. دەرئەنجامەکەی ئەمە چیدەبێت و چۆن دەبێت بەلای د.بورهانەوە هیچ گرفت و کێشەیەک نییە.!! ئاخر ئەم جۆرە بیرکردنەوە و بەچوونە چەندە لەگەڵ لۆژیکدا دەگونجێت؟ دەستبەردان لە خەباتی گەریلایی و چەکدانان چەندە لەگەڵ راستینەی دەزی کوردستان و راستینەی ستراتیژی داگیرکاریی و فاشیستانەکەی تورکیا و رژەمەکانی تری سەر کوردستان و راستینەی چینی بکرێگیراو و بەبارەتگیراوی کورد و راستینەی کەی دەخی ئازادی خەڵکەکەی ناوین و جیهانی پێ لێ شێ و پێلاماردان و خەپەچەککردندا یەکانگیر دەبێتەوە؟ ئەمانە بەلای د.بورهانەوە جێی باس و خواس نین و هەردەبێت پەکەکە دەستبەرداریی تەکۆشانی گەریلایی و چەک ببێت و لاسایی ئازموونە شکستخواردووەکەی فەلەستینییەکان بکات و تەواو.

9. ئینجا بە سەلماندن و بەرواکردنی ئەم تەرح و داواکارییەی لە پەکەکە، د.بورهان لە پێشکێیەکێیدا دەڵێت:" هەردوو خەباتی چەکداری فەلەستینییەکان و پەکەکە هیچ جارێک لە ناوەندەوە نەبووە، بەڵکو بەردەوام لە رەخەوە بووە، بەمەش ئەم شێوازە لە خەبات (لە رەخ) کەمەڵێک ئاکامی زیانبەخشی بە هەردوو جوانەوە چەکدارییەکە و رەخە جوگرافییەکانیش، وەک ژینگەی ئەم جوانەوە چەکداریانە، هەبووە، ئەو رەخە جوگرافییە سەرەتا بە فەلەستینییەکان کەرتی غەزە و بە پەکەکەش باکوری کوردستان بوو. لەوەش زیاتر، ئەو جوانەوە چەکداریانە زیانبەخش بوونە بە ئەو وەاتانەی، کە وەک رەخی رەخ، واتە پەگەی جوانەوە چەکداریەکە، ڕەییان بینیوە: هەبەتە لە حاڵەتی فەلەستینییەکان ئەو وەاتە ئوردن و دواتر لوبنانە و لە حاڵەتی پەکەکەشدا هەرەمی کوردستانە. لە هەردوو حاڵەتیشدا رەهەندەکی هاوبەش ئەو راستییەیە کە "ئەگەر خەباتی چەکداری، یا بە مانایەکی تر نەبەردی سەربازیی لە خودی ناوەندا نەکرێ، ئەوا خەباتە چەکداریەکە دوور دەمێنێتەوە لە کاریگەریەکی راستەوخۆ لەسەر بەیار و هەوەستەکانی رژەم یا دەسەڵاتدرانی ناوەند."

جارێ بەرهەموو شتێک ئازموونی دەستبەرداربوونی بزووتنەوەی فەتح لە تەکۆشانی چەکداریی خەی ئازموونەکی تەواو شکستخواردوو و تەسلیمکارانەیە، نەک هەر هی ئەوە نییە لاسایی

بکرێتەوە، بەڵکو هی ئەوەیە بەر ڕەخنەی توند بدرێت، کە چەن گەلی فەلەستینی گورگانخواردوو کرد و بە بەرگریی ڕەوای هەشتەوە و دەزی فەلەستینییەکانی قووڵتر و ئاڵۆزتر کردەوە. چونکە بزووتنەوەی فەتح لەبەرامبەر بە چەمکی "یان دەبێت تەسلیم بیت یان بە تیرۆریزم ناوزەدت دەکەم"دا بڕیاری تەسلیمبوونی پەسند کرد، بە ئەوەی سیفەتی تیرۆریزمی لەبەڵتەوە..!! ڕاستە فەلەستینییەکان دەستبەرداریی تەکۆشانی چەکداریی بوون و چەکەکانیان دانا، بەڵام دوای زیاتر لە 34 ساڵ دەزی فەلەستینییەکان چی بەسەرهات؟ چارەسەر بوو؟ ئایا خەباتی چەکداریی فەلەستینییەکان کۆتایی هات، یان دیسان سەرێهەڵدایەوە؟ ئایا لەوکاتەوە تا ئێستا دەزی فەلەستینییەکان یەک هەنگاو چۆتە پێشەوە؟ یان بۆتە کارتێک بەدەست تورکیا و هەندێک دەوڵەتی عەرەبی و ئێرانەوە؟ ئایا د.بورهان ئەمەی لە پەکەکە دەوێت؟ بگومان پەکەکە ئەمەی نەکرد و ناشیکات. نە تەسلیم دەبێت و چەکدادەنێت و نەش پەولەکاندنی سیفەتی "تیرۆریزم" لە خەبات و بەرخەدان ساردی دەکاتەوە. بەڵکو هات ڕەی سیمای هەڵبژارد، کە ڕەو و پگەی چەک(تەکۆشانی گەریلایی) گەڵی، چەک و گەریلای خستە دەخی بەرگری ڕەواوە و لەوەی دەرخست ببێتە ڕەگە و ڕەبازی سەرکی چارەسەرکردنی پرسی کورد، لەجیاتی ئەوە، وەک لە پەیماننامەکەی کۆجەکەشدا بەووونی دیارە، ڕەگە و ڕەبازی ئاشتیی و سیاسی کردەتە ڕەگە و ڕەبازی چارەسەرکردنی پرسەکە. لەهەمانکاتیشدا خەیشی دانماڵیوە لە چەک. ئەمە ئەو دەخەیە کە د.بورهان نەیتوانیوە بیبینێت و نایەوێت واتای پێبدات. لەم وتارەی د.بورهاندا ئەوەندەی بە ئەقڵییەتی ڕەش یان سپی کاردەکات واتا داوا لە پەکەکە دەکات یان لەناودچێت و چەکی پەدادەنرێت و هەرگیز سیفەتی تیرۆریزمی لەنابێتەوە یانیش دەبێت چەکدابنێت و خەی لە چەک دامااێت. لە ڕاستیدا د.بورهان لەوەش زیاتر دەڕوات و تەنیا یەک ڕەگە لەبەردەم پەکەکەدا دەمێنێتەوە ئەویش لەناوچوونە...!! چونکە پەی وایە پەکەکە چەکدانانێت لەناودچێت، بەڵام ئەوەش باس ناکات کە ئەگەر داواکەی د.بورهان جێبەجێ بکات و چەکیش دابنێت هەر لەناودچێت.!! ئایا ئەمە ئەقڵییەتی ڕەش یان سپی یان بەڵین تاکەهەند روانین نییە کە د.بورهان بە پەکەکەی پێشنیاز دەکات؟ یان هەر سەپاندنی قەدەری لەناوچوونە بەسەر پەکەکەدا؟!

□□ بولعالل□... مين.. عوم□ر س□يد

گ□ر ف□□ک□ي□ک□ى ن□ف□ر ب□ر، ل□ ف□□ک□خ□ا ن□ى ئ□س□ت□مبوو□□و□ بف□□ت ب□ر□و و□□ا تى مال□يزيا. گ□ر وايدابن□ين ئ□م ف□□ک□ي□، ل□ ب□رزى سى و دوو ه□زار پ□و□ يا زياتر، ب□س□ر ئاسمانى ه□ر□مى كوردستاندا، ت□پ□□□.

□□ نگ□ ل□و ب□رزاي□و□ و ل□ پ□نجر□ى بازن□يى ف□□ک□ک□و□، پياو□كى موو س□مانى مال□يزى پ□شت□و پ□رداخ، پر□فيسو□رى جوگرافيناس. ب□وانييت و شا گ□شكە ببە ب□و س□ر ز□مين□ س□خت و دژوار□ و ل□ د□ى خ□يدا ب□□ت"ئاخ□ ل□ ن□و ئ□م چيا س□خت و دوور□ د□ستان□دا، مر□ق چ□ن د□توان□ت بژ□ت؟!" ب□ ئ□و□ى بزان□ت ك□ ئ□و ناوچ□ س□خت□، س□دان سا□□ ل□ ژ□ر چاوى ت□ماع و ه□رشى دوژمنان□كى ز□ردا□ و شيو□كانى پ□□ ل□ ه□اژ□يى خو□نى قوربانى و خو□نى داگيركاران.

ل□وان□يش□ ه□ر ل□و ب□رزايى ئاسمان□و□، دوو د□ستى ب□ خودا ب□رز بكا ت□و□ و ل□ ژ□ر ل□و□و□ ب□□ت"س□د شوكر ب□ ت□ خودا□ ك□ ل□ ج□ي□كى وا ن□ته□نام□ دنياو□... ئامين... ئامين... يا □□ب لعالل□مين..." ل□وان□يش□ و□ك پسپ□□□كى جوگرافيا، د□ست ببات و ل□ ن□و جانتا □□ش□كى، كتي□بك□ى ق□بى ب□رگ ئ□ستورى ئ□ت□□س د□ر□ن□ و لاپ□□□ لاپ□□□ى پ□ و□ن□ى ن□خشى ه□م□□ و ه□م□□□نگ ه□□دات□و□. ئ□ت□□س□كى پ□ ن□خش□ و نيگارى س□رز□مين. س□ر□تا با وايدابن□ن، د□چ□ت□ س□ر ب□شى ن□خش□كانى خ□ر□□اتى ناو□است، ب□ ديار يكراوى ناوچ□ى ن□وان ه□□□كانى، ٢٩ ب□ ٤١ ى باكور، ٣٥ ب□ ٥١ ى □□ژه□□ات. پاشان ل□ شاش□كى ب□ر د□ميدا، شو□نى ف□ينى ف□□ک□ک□ ديارى د□كات. د□ي□و□ بزان□ت، خوار□و□يى س□خت، د□كات□ كو□ى ئ□م دنيا□.

ب□ ئاگا ل□و□ى جگ□ ل□و ه□□□ و□ه□ميان□، ه□□ى ترى واقعى ه□ن. ه□□ى دا ب□ان و ترازان، ه□□ى خو□ن و د□ك□زيى، ه□□ى ل□ و□ه□م و□ه□متر، ب□□ام تيژ و ب□ و كاولكار...

پر□فيس□ر، ئ□و ه□□ان□ نابينى ك□ و□ك □مى ج□نگاو□ر□كى عوسمانى، يان س□ف□وى، تيژ د□ت و ت□د□پ□□□. چيا و شيو و د□شت□كان، باخ و د□ريا كان دوو ل□ت د□كات! □م□كى س□ر ئاسنينى م□ژوو□يكى ژ□نگن، تيژ و س□خت ك□ ه□موو شت□ك دوول□ت د□كات. □م□ك ه□□□كى ت□خ و ئ□ب□دى ب□ دوايى خ□يدا د□ك□شت. ه□□□ك، گوند ل□ گوند و □ان□□ ل□ شوان و كانى ل□ باخى ئاودامانى د□كات! دوو برا، ه□ر ي□ك□يان د□خات□

لایەکەوە! دوو کەو، هەر یەکەیان دەکەونە ئاسمانکەوە! دار بەڕوویەکی پیر، لە ناوەاستەوە دەکاتە دوو کەرتەوە، دوو لەتە بەڕووی سیس و نەخۆش. پاڵە کچێکی دووی کنگر و ڕواس، بە ئەبەد ڕەی گیانەویان لە دەگیرێت! مانگایەک کەوتتە ئەمبەری هەڵەوە و بە گوڕەکەی دەبەنێت کە هەرگیز ناتوانێ پەی بگاتەوە. باڵندەی دەنگخۆشی ئەمبەر، ناتوانن بفڕنە ئەوبەر و هی ئەوبەریش، لە دووری هەڵەی ڕەمی سەر ئاسنین، دورا و دوور، کز و غەمگین دەنگ هەڵدەبڕن. کە باسی چیرۆکی جەنگاوەرانی هەر دوو بەرەی هەڵەکە بە درۆزایی مێژوو بگێڕنەوە! ئەو کاتی بڕا و بڕا، ئامێزا و ئامێزا یەک دەکوژن. بەسەر هەڵەکی وەهمییەوە کە پەڵەی گەرما و ڕۆژیی باران بارین و گژوگیا و ڕووکی هەردوولا، هەر یەکن! دوو دەزگ دەخوەق! زنجیرە چیایەکی لە ناوەاست دوو لەت و ڕووبارێکی دوو لەت کە هەر دوو لەتەکەی، هەمان ئاوی شیرین و سازگار، هەمان قوڕی و شینی و هەمان ماسی کە هەڵەک لەناگەڵ ئاوەتە ببن! دوو ئاوی هەمان پەکهاتە تەکەڵ نابن! ئەمەیە موعجیزەی ڕاستەقینەی و تراژیدیاکەی ژیان!

لە نەو ئەم هەڵە وەهمیانەدا کە ڕۆژی ئازار و فرمێسک و خوێن و تیژییەکەی، ڕەنگە بگاتە سێ سەد ملیۆن سکەفیلی بیبەری تیژ!

ئەو پرۆفیسۆرە مالیزیە کە تا ڕادەیەکی زۆر، هەموو شتێک سەبارەت بە جوگرافیای گەی زەوی دەزانێ. دەزانێت پاڵەپەستۆی هەوا، چۆن دەبێتە هۆی خوڕەشەبا و زریان. دەزانێت چ ناوچەیەک بەستەڵەکە و کوێ بیابان. هەموو هەڵەکانی سەر ڕووی زەمین دەناسێت و ئاشنایە بە هۆی ئیستیوایی. بەڵام هەرگیز نازانێت چۆن فیشەکی سەربازێکی ئینگلیزی، دیسانەوە هەڵەکی تر، لە تەوەڵی ئەم خاکەدا دەنخشێنێ! فیشەکەکی ئاگرین کە بە دوای خەیدا هەڵەی جەنگ و هەڵەی مین، هەڵەی ئاگربارین و تەڵەزی دەخوەقێنێ. هەڵەی وەهمی، چەنراو بە سەربازگە و مین! بە ئاگا لەو هەڵە ڕاستەقینانە، بە ویژدانی ئاسودەوە و بە ترس، لەو بەرزی بەرزەوە، خپ لەی دەخەوێت!

گەر چەند گەشتیارێکی بیانی، بە گەشتوگوزار بە ئەتەمبیل ڕوو بکەنە نەو چیا و شیو و ڕەوەز و سروشتی سەختی ناوچەکە. دیسانەوە ڕەنگە بە بینینی خەڵکی ناوچەکە و ململانێیان لە تەک سروشتی سەختدا، ئەو پرسیارێیان لە لا دروست ببێت کە مرۆڤ چۆن لە ئاوها شوێنکدا بەرگەی ژیان دەگرێت. یا ڕەبولعالەمین...

سەرسام و پە پرسیار دەڕوانن و لە نەوان خەیاندا دەڕۆن. ئەڕە بە وایە، یا ڕەبولعالەمین... کە بەڕەدا تێپەیوە! ئەم خاکە بە سووتاوە! قەد پاڵی ئەم گرد و تەپۆک و هەورازانە، بە دەڵەی سەری بەاوی گان و پستیان داماوە! شوێنەواری ئەم ئاوەدانییە

خاپورکراوانە، بۆچ سەدە و هۆزگارێک دڵگەڕنەوە؟! ئەم هەموو هەما
و بڕدە کۆکسانەی کۆگەی مینە چییە؟ کۆلاکەی ئەم هەموو
مۆوماتە، ئەم هەموو جۆ چاڵی تەپ و مووشکە، لقوپۆپی شۆ و
شکاوی ئەم هەموو درەختە، ئەم هەموو گەستانە کەن و نۆیانە چییە
یا خودایی ئایین؟! ئەم قامیشانانە بۆ بۆ با ئاوا دەناڵنن!
باڵندەی ئەم ناوچەیە، بۆ هەندە ئاوازی دەنگیان غەمگینە؟! ئەم
مانگا بۆکانە بۆ وا لۆ و لاوازن؟! ئەم تاشە بڕدانە بۆچ
داخ و ئازارێک، واقیشاون؟! مەگەر خودای ئەرە، کێیە و بۆ پشتی
لەرە هەماڵیوە؟!
خۆ ئەگەر تۆ خەت کورد بیت و بەسەر کەرکەوە، بەرەو گوندەکەی خەت
بۆوە بیت. ئەوجا دەزانیت ئەم ناوچە سەختە، چ هۆزگارێکی هۆش و چ
زنجیرە جەنگێکی خوێناوی و کاولکاری بینیوە! ئەم چین لەسەر چین،
تۆزاڵە خوێنە قەتماغە گرتووە کە هەموو شتێکی داپۆشیوە، چ
مانایەک دەگەیەنێت. یان چەند چاوی تەماحی دوژمن و هەوە و
هۆشەیی داگیرکردنی لەسەرە! کابرایی سەر کەرە سپی لە هەر
تەماشایەکیدا بۆ پەدەشت و بەرزە زنجیرە چیای دەوروبەری، بۆ
دنیایی لە دەی خەیدا دەڵێت"یەکەم مین کە درووستکرا، لەرە لەم
خاکەدا، نەژرا! ئای چەند سووتان و مەرگ و کاولکاریمان بینی یا
ڕبولعالمین..."
گەر تۆ هەکۆتی ئەو پیاوەی سەر کەرە سپییە بکەیت و پێی
بڵێی"خاڵە، چیرۆکی حەمە و مین دەزانی؟"
بۆ یەک و دوو دەڵێ"ئەی چۆن، کەرەکەیشم دەیزانێت... کەس نییە
نەیبیستبێ کۆم"
هاوشانی کەرە سپی پۆ هەگرە و گوێ بدەرە چیرۆکەکە کە بۆت
دەگێڕمەوە...
پاش زنجیرە جەنگێکی درێژخایەن، داماوی و هەژاریەکی سەخت ڕووی
کردە خەڵک، ژیان بۆ بارێکی زەر قورس و تاڵدا وەرگەڕا.
حەمەمین، لە پێناو پەیداکردنی هەندە خەرجی بۆ تەدارەکی
گواستنەوەی ئامینی دەخوازی، کە لە مەڕ بوو چاوەڕێی کەتایی جەنگ و
هەڵهاتنی خەری ئارامی و ئاشتی بوون. تا پەکەوە زەماوەند بکەن و
ژیانی هەنگوینی بژین. کەوتە خەیی و قەڵی کار و کاسابەتی لە
هەماڵی. بەڵام بۆ هەی پاشماوەی جەنگە درێژکەوە، کەس، یان کەم
کەس دەیتوانی بچێتەوە سەر زەویوزاری خۆی. کۆگەکان ببوون بۆ
کۆگەی مین. ڕەژ نەبوو لەرە و لەوە، خەڵکی ئاوایەکان نەکوژێت،
یان کەلەپاچە نەکات.
نەو دەشت و شیو و چیاکان، پۆ بوون لە کەرەستە و تفاق و گوللەتەپ
و خەکە شکاوی پاشماوەی جەنگ. بۆ درێژایی هەڵە دەستکردەکە، قەوانە

تەپی ھەنگ ئاھەتونی و لەوح و چینکۆ و ئاسن و مس و فافۆن ھەژابوون. ھەموو ئەو میتاھانەش پارێزیان دەکرد و دەڵاڵ و بازرگانانی خێزان ھەبوو و نرخی باشیان لە سەر دادەنا. ئێدی خەڵکی گوندە دوورەدەستەکان، کە بە ھەی مینەوە، نەیاندەتوانی مەداری و کوشتووکاڵ بکەن. بە لەشاو ھاتوویان کردە سەر ھەژکان، بە ئەو جۆرە قایم و ھەوارە کەن و خاپورانەی سەربازگەکانی ھەژگاری جەنگ، بە شوێنواری ھەبایە و بنکە و مەڵبەند و گەمەپانی جەنگەکان و بە دوای ئەو شتانەدا دەگەڕان کە پارەی بە دەکردن. ژن و پیاو کەوتنە دەشتەودەر، بە کەر و وەڵاخ، لەوح و چینکۆ و تەپەڵە دەکەزی و قەوانیان دەھەنایەوە.

خەرھەتانێک، حەمەمین بە دەم باسوخواسی دنیاییەوە، ھاوشانی مینا بەوەژن بە شیوەکەدا داگەڕان. شیوی دامێن ئاوایی، سەدای دەنگەکی بە سەزی پە تراژیدیایی لەوەھەدەقووڵا.

قەت لە دونیادا نەبوو، بەجگە لە ناخۆشی بێشم...

ئەی خودا چەند بەکەس و بەدبەخت و چەند چارەڕەشم...

مینا لە مەژبوو پیاوەکەی ببووە قوربانی جەنگ و حەوت منداڵی سەر خە سەر خەی بەسەردا جەھەشتبوو. ئەمیش بە دوو شەڕە مەمکی زلەوە، کە تا سەر ناوکی ھاتبوون. لە نەو شەواڵەکی خاکی پیاوانەدا، ھەژ تا ئەوارە ناوچەی شەڕگەکانی دەپشکنی. جودا لەوانی تر، مینا، تاقەتی کەڵەبار و سەرئێشەی زۆری نەبوو. تەنھا بە دووی ئەسکوپرووسکی قوربانییەکانەوە بوو. بست بە بستی خاکە پە باروتەکە دەگەڕا و قوورسی ملی ئەو سەربازانەی دەدزییەوە کە بە گەڵە و بە ناونیشان بزر ببوون. لە بەختی ئەویش، بە ھەی سااڵنی زۆری جەنگەوە، لەو قۆسە ئیستیلانە زەربوون. منداڵەکانی ھەمیشە تەروپە و قەڵەو بوون.

دەگەڕا و ئەو پارچە ئستیلە بە زنجیرە ئاسنەی ناوکی لەسەر ھەکەڕابوو، دانە دانە دەدزییەوە و لەگەڵ تۆرەکەیەک لە ئەسکوپرووسک، ئادەستی سەربازگەکەی ئەو دیو ھەڵەی دەکرد و لە بەرامبەردا، فەردە ئارد و برنج و ھەنی وەردەگرت. مینا ئاوھا بە مەدالیای ملی مرۆڤانەک کە لە مەژ بوو نەمابوون، منداڵەکانی تێر و گەورە دەکرد.

ھەمووی چارەکە کاتژمێرەک نەبوو لە یەک جیابوونەوە و ھەر یەکەیان بەلایەکدا، حەمەمین بە ئاودیوکردنی کەڵەبارەکەی کە ھەندە جار مس و فافۆن بوو، ھەندە جاریش جیوە بوو. لە پە ناڵەیەکی گەورە و ھات و تەپوتۆز و دووکەڵە چوو بە ئاسماندا. لە ژێر پەی حەمەمیندا، مینەک تەقییەوە. دوو قاچ و دەستەک و چاوەک، چەند باریکە پەنجەیەک و ھەندەک تەپەڵە بەز و گۆشت و مووی سەر، بە ئاسماندا دەفڕین!

هاوکات هەرچی باڵندەی ئاو ناو هەبوون، فڕین.
جەستەیەکی نغرۆی خوێنیش، هەڵاهەڵا و پرژاو پرژاو، کەوتبووە ناو داروپەردووی بەبایەکانەکەوە و لە نێو تەپوتۆز و دوکەڵدا، بە ئاستەم نرکە و ناڵەی دەهات.
وەک هەموو جارەکانی تر، ئاو مەخلوقاتەی لەو دەوروبەردا، گوێبیستی ناڵەکە بوون. بە پرتاو خۆیان گەیاندە شوێنەکە، شپرزە و پڕ ترسولەرز لە مینی تر، بە پێ خشکە و بازدانی سەر ئاو بەرد بە ئاو تاشەبەرد، خۆیان گەیاندە حەمەمین و خەرا خۆیان و پارچەکانیان کەکردەوە و لە ناوچە مەترسیدارەکەیان دوور خستەوە.
خەراتر کاری هەگبە باریان هێنا و بەرەو ئاوایی بچکۆگیان گرتە بەر. تایەک حەمەمین و تایەک دەست و قاچە قرتاوەکانی. لە تایەکی هەگبەکەوە، پێیەکی خوێناوی و چوار پەنجە دەست و دەمی زەردی دوو قوانە تەپ، بە دەم لەنجەولاری کەرە سپیەوە دەشکانەوە. تاکەی تریش سەری حەمەمین، پڕ شووخت و چاوگەی خوێن، بە یەک چاوی تەخەوە دێوانی. ژوانێکی هێندە عاشقانە و گوواناهانە بوو، بە ئاشکرا دیاربوو کە بیر لە چارنووسی خۆیی و ئامینەی عاشقی دەکاتەوە. خاوەن کەر و بارەکە، لە دواوە خەرا خەرا نەقیزەی کەرەکەی دەدا و یەک لەسەر خۆی و شپرزە هاواری دەکرد.
هەچە... هەچە دێی...
کاتێک گەیشتنە ناو گوند. حەمەمین هێندە خوێنی لەبەر ڕۆشتبوو، لە هۆش خۆی چووبوو. بە پەلە وەک پارچە سیپاڵێک کردیانە پشتی پیکابەکەوە و تیژ بەرەو شار ڕاندیان.
ئاوەی مایەوە دەست و قاچ و چاوێک و هێندە تەپۆڵە گەشت بوو. لە سەبەری کزی دیواری مزگەوتەکەدا هەڵیانشتبوو. منارەمزمی ئاوایی و پیر و پەککەوتەکان، بە دیاریەوە هەڵکوماببوون و بێ دەگریان. بە حاڵی و پرژاو پرژاڵی بە داخ بوون. بە چاوی فرمێسکاویەوە، گەورە و بچووک، لەگەڵ یادەوەریەکانیدا دەژیان. خۆیاڵی جوانیەکەی، بە تەنگەوەهاتنی کێشکانی ئاوایی، لەفز شیرینی و ئازایەتیەکەی، قوڕپ قوڕپ بە گریانی خستبوون. ناهەقیان نەبوو، کوێی بە جەرگ و ئازای وەک ئەم جەستە هەڵاهەڵایان هەرگیز نەبینیبوو. کەسەک ئاوا خێشویست و هاوخەمی هەموان. لە کاروباری درەو و کێشە و خەڵوخەرمانا، کاری بە هەموان دەکرد. پایزان، هاوشانی خاوەن ماڵ، خۆی لە قوڵ دەنا و دیواری سواغ دەدا. زستانان بەفری بەر ماڵانی گوندی ڕادەڕا. بەروبوومی ڕەز و باخی بە باخەوانکان دەدانی و هەمیشە لە پێشەوەی کۆگەلی ئاوایی بوو بە کاری هەرەوەزی. ژن و پیاو، پیر و گەنج، ئاو ڕەژە و بە بیستنی هەواڵەکە، خەم و گریان هەمووانی چێشنی بەفری زستان داپۆشی. سپی

نا، □□ش و مات و غ□مگین.
پ□یتا پ□یتا د□چوون□ سەر ل□ت□کانی ج□ستەی.
ب□ دیاری□□ باوک□□یان د□کرد و ل□ ناخی د□□و□ ب□ی د□گریان.”
وای براوووو… کوی جوان و هاوخ□می گوندمان □□□□□…”
” قوربانی ئ□م د□ست و م□چ□ک زەردهگ□□ا و سیس□ت بم ک□ دوێنێ ئ□م ح□لان□ بژارت ب□ د□کردم…”
پ□ر□ پ□اوک، ن□رم و ل□سەرخ□، ن□و ل□پ□ زبر□کی ب□ قاچ□ خوێناوی□ک□دا د□ەێنا و قورت قورت د□گریا.
” باوک□کی باوکم، پ□ر□ ئ□م ح□ل□ ب□م قاچ□ت قوت ب□ ک□فمالی خانوو□کم د□شەلا…
ئ□و □□ژ□ و دوای کارساتک□، ناوی ح□م□ومین، و□ردی سەر زاری ه□موان بوو.”
ئامینی عاشق، ب□ بیستنی ه□وا□□ک□، ئاگر ل□ ه□ناوی ب□ربوو. ل□ تاو قو□پی گریان، خ□ی ل□ ت□نوربانک□دا شارد□و□ تا برا و باوکی ب□و حا□□ پ□ر□شانو□ نەیبینن. ه□ندێ ب□ کو□ گریا، ئاوی پ□ی داهات. شپرز□ و ب□ چاوی پ□ گریانو□. ب□ بیانووی ه□نانی ئاو□و□، گ□زی خست□ سەر شان و ب□ ک□انی ت□نگ□بەری مزگ□وتدا ت□پ□ی. ح□شاماتی د□وری ل□توپ□تی یار، ه□ندی تر ب□ گریانیان خست! کات□ بینی ل□ ن□و ح□شاماتک□دا، ئافر□تیش ه□ن. ک□م□ک ترسی دامرکای□و□ و ئ□ویش ب□ گ□زی سەر شان□و□، خ□ی کوتا و ب□ پا□□پ□ستێ چوو□ دیار نیو□ یار□کی. ب□ دیم□نک□ دڵی ه□□شەواو و ه□□نجی دا. ه□ر زوو ب□ تات□ س□وز کا□□کی سەر ن□رمایی د□ستک□ ک□ گ□□ و نابووت نوسرابوو ” مین” زانی ح□م□ومین□کی خ□یەتی. “ئاخر ئ□و مین□ ه□مان ناو□کی خ□ی بوو! پ□شتر د□یان جار ح□م□مین، ل□ ج□ژواندا پیشانی دابوو و ه□موو جار□کیش پ□ی وتبوو، ئ□م□ ناوی ت□یە، ل□بەر ل□م□ و ترسی خ□□ک، ئاک□م ن□نووسیو□.”
چاوی پ□ گریانی خست□ سەر ئ□و پ□نج□ خوێناوی□ سیسان□ی ک□ چ□ندین ک□□ت م□مکیان گووشیبوو. سەر ئ□و چاو□ تاریک و ب□ □□ون□قی سەدان جار خ□ی ت□دا بینیبوو. سەر ئ□و پ□نجی شای□تومان□ی ک□ د□یان جار ل□ ج□ژواندا، ب□ گا□ت□ و و□هم، ب□ دوو پ□نج□ ناسک□کانی، ئ□لق□ی هاوسەرگیری ل□ ه□□ک□شابوو.
قو□پی گریان ل□ ناخ□و□، و□ک ش□پ□ل هورژمی ه□ناد. د□ستی خست□ سەر د□می و ل□ شەرمی ح□یا و حورم□تی خ□ی، تیژ ت□پ□ی و ل□ ه□وا□□ک□ د□نیابوو□و□. ئ□و ه□موو □□ژ□ک□، یان ل□و کات□وی ه□وا□□ک□یان پ□□اگ□یاندبوو. ه□زاران جار ب□دم ه□نسک و قو□پی گریان□و□، ل□ د□□و□ یان ب□ د□نگی ب□رز، هاواری کردبوو(خودای□ ئ□و ن□بەت، خودای□ ئ□و ن□بەت، خودای□ ئ□و ن□بەت…) ت□پ□ی و ل□ بری ئاوی

کانی، گەزەکەی سەر شانی بە فرمێسکی چاوە خومارەکانی پە پە کرد. هاوکات ئاهەک لە ناخیدا کپەی سەندو و کردییە دوو لەتەوە. ئای سەرەتا بوو بە هەم و ئەوەی لە خۆیی و لە ناوی مایەوە، تەنها و تەنها مین بوو، وەک مینی سەر بازووە قرتاوەکە. مین عشقەکەی هەپرووەن بە هەپرووەن کرد.
لای مەغریب و پاش نوێژ، مەلا بە کۆگەلی وت"ئەم گەشتە تا بەگەنی نەکردووە بنەژن. گەلەک لەدەن و ئەم دەست و قاچەی تەخەن و بە تاشبەرد دایپێشن، تا سبەی بەشە مردووەکەی تری دەگات" هەمووان هاوەای مەلا بووەن کە دەبە گەلەکە پە نەکرێتەوە. کەس بەوا بووە ناکات حەمەمین بە زیندوویی بگەڕێتەوە ئاوایی. ئەوەی جەستە بە پەلوپە و شیتاە شیتاە و خوەنینەکەی دیبەت. بە یەک ساتیش گوومانی لە مردنی نەدەکرد.
پاشماوەی قوربانییان خستە گەلەکەیەوە و لەترسی سەگ و چەقە، نەک زەفەری پە بەرن بە تاشبەرد دایانپێشی.
سبەی تا ئەوارە هیچ خەبەر و باسەک نەبوو. درەنگانەک، برایەکی حەمەمین گەیایەوە و لە بەردەم مزگەوتەکەدا، خەلکی گوند بە هەوا پرسین دەوریان لەدا. دەستی برد و لە تورەکەکەی بن هەنگڵی پێیەکی سیسی دەرهێنا و وتی:" دکتۆرەکان ئەم قاچەشیان لە خوار ئەژنیەوە بڕیوەە، ئەمیش بەرن و بیخەنە لای بەشەکانی تری..."
دیسانەوە براکەی وتی:" حەمەمینی برام هەشتا بە هەشە، دکتۆرەکان دەڵێن، تا چل کاتژمێری تر نەمرێت. لە مەترسی دەربازی دەبێت و دەژێت. دووعای خێری بە بکەن بە سەلامەتی بگەڕێتەوە ناومان" کاتی زیاتر تێپەڕی و حەمەمین نەمرد.
پاش هەفتەیەک، مەلا بە کۆگەلی ئاوایی وت:" بچن گەلەکەی پە بکەنەوە، ئەجەل بە دەستی پەروردگارە، وادیارە هەشتا ئەژی تەواو نەبووە. ئەلبەقائو فەقەت لیلا... خە هەر دەمرێت. ئووکات بەشەکەی تریشی هەر لەم گەلەدا دەنێژین. خە بە نیوە جەستەیەکەوە ناتوانێت لە پردی سیرات بپەڕێتەوە..." گەیان پە کردەوە و دوو کەلیشیان بە دانا. بەڵام نە مەلا و نە کەس نەیدەزانی بە ئاوا حاڵەک، بە نیوە کاسەک دەبە چەن چەنی تەلقین بدرێت! یان چی لەسەر کەلەکە بنووسرێت!
تا بارین، شاعیری گوند هات و بە بەیی سپی لەسەر کەلەکیان نووسی.
ئامین... ئامین
یا ڕەب لعالەمین
ئەمە گەی مینە
خودا دانا و عەلیمە
حەمە هەشتا لە ژینە

لەتەک مردوو لەرە ئەمینە
لەتەک هەشتا بە تەمایی ئامینە
تەلقینی ناوی شەهیدی مینە
نامرە و زیندووە، لایی ئەبولعالەمینە
حەمەمین بوو بە دوو لەتەوە، لەتەک لە گڵە و لەتەک لە خستەخانە.
بوو بە وەردی سەر زاری خەڵک، باس هەر باسی چیرۆکی ئەو بوو. حەمە و مین، نۆک وەک مەم و زین، وەک شیرین و فەرهاد، لەیل و مەجنوون، چیرۆکی ئەو وەک ئەو چیرۆکە تەقلیدیانە نەبوو. خەڵکی هەرگیز نەیاندەوت چیرۆکی حەمەمین و ئامین، چونکە ئەو خەی قوربانی و قوربانی بوو. هەر لە خەیدا وەک هاوکێشەیکی کیمیایی دابێش ببو بەسەر خەیدا، لە ناو خەیدا وەک ئەمیبیایەک، ببوو بە دوو بەشەوە، جیاوازتر لەوەیش، ئەم دوو بەشی هاو دژ بوو. بەشێک مردوو لە گڵەدا، بەشێک زیندوو لە ژیندا! خەڵکیش ببوونە دوو بەشەوە، بەشێک بەشە مردووەکەیان بە پیرەز دەزانی و دەچوونە سەر گڵەی مین، نزایان بە دەکرد و بە دەم گریانەوە نیازی دڵی خەیان دەگرتەوە. بەشەکیش بە هەوای پرسینی، بە مانجەی ماستی گەورەوە، دەچوونە خستەخانە و لە نەو قاوشەکاندا، بەدەم پەچانەوەی سیگارەوە و بە دەنگی بەرز دوعایان بە دەکرد. هیوای شەفاعەت و تەندروسی باشیان بە دەخواست.
پاش سێ مانگ، حەمە بە سیمایەکی لاواز و قووپاوەوە، بە تاقە چاوەکەوە، بە دەستی ڕاست و هەر دوو قاچیی، گەیاوە ئاوایی. خەڵک بە چەپڵە لەدان و هەلهەلەی خەشی و دەهۆ و زوناوە، پێشوازییەکی گەرمیان لە کرد. لە تەختایی دامێنی ئاواییدا، حەشاماتی ورد و دەشت، نێر و مێ، بە جلی ئاووا‌ڵاوە تەکچەڕابوون. حەمە کە بەسەر شانی پیاوێکی کەتەوە بوو، بە هەموو لایەکدا و بە تاقە دەستە چوار پەنجەکەی، ماچی هەوایی بە هەدەدان. ماچی هەدەدا و تاقە چاوەکەی بە ئامین دەگەڕا. سێ مانگی ڕابردوو بە هەزی چاوە ڕەشکانی ئەو بەرگەی ئەو هەموو ئازارەی گرتبوو. سێ ڕیز پیاو و ژنیش، بە کاریگەری دەنگی بەرزی دەهۆ و زڕنەناکە و گەرانی خەرای بەیتبێژەکان، سێ پەیی هەدەپڕین و بە ناو یەکدا دەچوون. تەپوتۆز و بۆنی عارەقی بن باڵی پیا و ژن، فەزای گوندی داپۆشی. نیوە جەستە و نیوە ڕۆح حەمە پە پە بووەوە لە ژیان. تا دەمەو ئێوارە، حەشامات شایی‌ولەغانیان کرد. ڕیز ڕیز، دەچوون و هاوەمەت و تاقە دەستە چوار پەنجە پە بریندەکیان ماچ دەکرد! لەو ڕۆژە مەزووی حەمەدا، ئەوەی دەرنەکەوت، ئەو تاقە کەسەی ئەو پەویستی پەبوو، لە هیچ لایەکەوە نە خەیی و نە هەواڵێکی نەبوو.
دواجار بە ڕەوڕەسمێکی ئاهنگسازییەوە بە ڕێکەوتن بەرەو گڵەستان.

وەک ئەوەی بووک بەرن بۆ لای زاوا، تاقمی دەهۆل و زورنا و گۆرانی بێژان و سەماکەران، کەوتنەپێش. بۆ دواياندا، ئەو پیاوەی حەمەی خستبووە سەر شان، هاوشانی مەلا و ئەنجومەنی گوند و یەک دوو پیاوماقوڵی تر جێیان دەکرد. حەشاماتی خرۆشاویش، لە چکەیەکی درێژدا، شاد و بەکەیف بۆ دواياندا هەنگاویان هەدەهێنا. حەمە تاوناتاوەک، زەلیلانە ئاوەی بۆ دواوە دەدایەوە، بەو ئومێدەی لە قەرەباغەکەدا، تاقە چاوەکەی بکەوێتە سەر جووتە چاوە ڕەشەکەی ئامین. ئەوە تاقە خەونی ئەو ڕۆژەی بوو کە نەهاتە دی.
حەشامات یەکواست ملیان نا بە بەرزایی گردستانەکە، بە سەر گردەکەی خۆی. وەک ڕەزەک بە ماڵی مردووان، دەهۆل و زورنا و قوون بادان نەمان و ماتی و بێدەنگی جێی گرتنەوە. تەکڵا پەکەوە بە دەوری گردەکەدا فاتیحایان خوێند. تەکڵا و پەکەوە نەو لەپیان هێنا بۆ سیمایانداو و بۆ کەرس هاوریان کرد:"ئامین..." لە شیوی دامێن ئاوایشەوە، دەنگی گرانییەکی بە سەز دەهات.
عەترم پێیو بۆ دیاری دێیدەم بۆ تۆ...
حەمە هاوکات دەستی خستە سەر شووشە عەترەکەی بن باخەڵی، ئەوی هێنابووی تا بۆ دیاری بیداتە ئامینی عاشقی. لە ژێر لەوەوە وتی:"خودایە ئەم دەست و چاو وقاچانەم لە عەزابی قەبر ببخشە، ئەوان هیچ گوناهەکیان نییە، ئەوەی کردوویانە من لێی بەرپرسم. تا ڕۆژی گەیشتنە لایان، بە ڕەحمەتی خۆت بیانپارێزە و ئەوەی کردوویانە لە ئەستۆی منە، ئەم نیوە عەبدە زەلیلەی بەردەمت یا ڕەب لعالەمییییین..." پاشان مەلای گوند تەهەچووە:"ئەمە یەکەکە لە موعجیزەکانی ڕەب لعالمین، عەبد لە یەک وەقتا، هەم مردووە هەم زیندووە. لە ئادەموە تا ئەستا، ووی نەداوە لە تاریخی میللەتاندا، عەبدی خودا لە سەر گۆڕی خۆی فاتیحا دادات! ئەڵڵا لەم موعجیزەییە! قەتعی ئەی موسەمانان، ئەوەی دەگوتوە مین نییە، مین لە حزووری خودایە بە ئەبەد، ئەوەی دەگوتوە حەمەیە کە ئەمڕۆ یا سبەی وەفاتی قەتعی دەکات. ئەمڕۆ دەست و قاچی و سبەی سەر و خەیاڵات و تەماحکانی. واقعی حەدەسی ئەم حیکایەتە یەکەکە لە ئایەتە زەرکانی خودا، ئەوش وەک ئەم مەخلووقە زەلیلە، بەشکتان لە تاوان و گوناهدا مردووە، بەشکیشتان هەشتا ئەمڵی تێدا باقییە، لە ئیمتیحانی ڕەب لعالمینداییە... شوکری خودا بکەن تا نیوە دنیایەکەتان لە چەک و مەڵزاتی حەیات دەرباز بکەن و پاک و بێ تەقوا بگەڕێنەوە قاپی خوداوەندە..."
هەر لە سەر قەبران، شاعیری ئاوایی خۆی هەڵدایە سەر گۆڕەکی هەڵبەستراو و بە دەنگەکی دەڵر و بەرز هاواری کرد:
مین قوربانییە

حەمە بەرنگارییە
نامرن ئەو دەست و قاچانەی
تا ئێستا خەباتیان کارییە
شاخ وتی دامێنم دادەمە
بەڵام لووتکەم هەر باقییە
هەڵە وتی کلکم قرتاوە
ئەمما باڵم فڕە بەرزەفڕییە
خاک وتی مین لە لام لەوپەڵەی ئارامییە
حەمە تا زیندوو بێ بە من دەنیاییە
ئامین یا ڕەب لعالمین
حەمە بپارێزە لە هەرچی هەیە لە سەر زەمین
لە مین لە مین لە مین...
تەفروتوونای کە هەرچی هەیە کارگەی مین
ئامین ئامین ئامین یا ڕەبولعالەمین...
جەماوەر تەکەا دایان لە چەپڵە و بە دەمی پە دروشم و هاتوهاواری، نامرە نانوە حەمە بە مین، زیندووە نامرە ڕەحەکەمان، بەرەو خوار داگەڕان.
تا کونی ماڵەوە بەڕێیان کرد. برا و خوشکەکانی لە خۆشحاڵیدا دەگریان، حەمە لە مەژبوو دایک و باوکی مردبوون. خوشکە گەورەکەی بە گریانەوە دەیوت:"خۆزگە دایە و بابە، ئەم ڕۆژە پیرۆزیان دەبینی. دەیانبینی ڕێگەکەیان چۆن بووتە قارەمانی نیشتمان، چۆن بووتە هەمای بەرخوردان و نەمری..."
ڕۆژانی دواتر، پێیتا پێیتا، خەڵک دەهاتن و دەچوون. بە لەشاو دیاری و پارە و خەراکیان دەکرد بە ماڵەکەیدا. چ وەک خەڵر و چ وەک خەدەرخستن. ئیدی ببووە ڕەمزێکی گەورەی ناوچەکە، سەد و یەک حسابیان بۆ دەکرد. تەنانەت کەری واهەبوو پەڵاوەکانی خۆی بۆ دەهێنا، بۆ ئاگا لەوەی کە قاچی نییە! حەمە ببووە موعجیزەیی سەردەم. بەڵام پەست و غەمگین، هەمیشە چاو لە ڕێی یار بوو. گەرچی هەمووان هاتن، بەڵام دەی ئەو تەنها ئامینی دەویست.
پاش هەفتەیەک، کاتێ قەرەباغی سەر سەری ڕووایەوە و هەناسەیەکی تەنهایی هەڵمژی. وەک خەواڵوویەک، یان کەسک بەنج بەریدابێت. سەرلەنوێ شتانەتر لە عشقەکەی بە ئاگاهاتەوە، کەوتە وێنە، خەیاڵی پێکگەیشتن لە دڵە لاوازەکەیدا دیسانەوە کەوتە ترپە ترپ. ئاگری ئامین لە ناخیدا، وەک مین دەتەقییەوە. لە خەیاڵی خۆیدا دەیهێنا و دەیبرد. لە دەی خۆیدا دەیوت، ئامین بێ تا ئێستا دەرنەکەوتووە، دەیوت بە تەنها و دوور لە حەشامات، لە جێوانداڵ بمبینێ و تەر بە دەی خۆی لە ئامێزم بگرێت.

ئەو هەفتەیە و تەنانەت سەرمانگی سەر قەرەوێی خەستخانەش، بە سەدان جار لە ناخی خەیدا و بە خەیاڵ، وێنای یەکەم دیداری خەی و ئامینی کردبوو.” ئامین بە پرتاو دەت و توند لە ئامێزی دەگرێت و هەناسە سارد دەداتەت، ئەخەی کە نەمردیت. ئامین بە خاوی دەت و دەداتەت، کەی دەنەریتە خوازبێنیم. ئامین بە خەندەوە دەت و دەداتەت، نیوە پیاو هەر خەشمدەوێیت. ئامین بە مەکرونازەوە دەت و دەداتەت، بە گەی مەمکەکانم، گرنگ سەر پەنجەکانتە کە شوکر ماون…”
بە هەزاران جاری تر خەیاڵی یەکەم دیداری پاش نیوەبوونی خەی و یاری دەکرد.
دەیویست بچێتە جێژوان و نەیدەتوانی.
بە قاچووقول ڕاگاکردن مەحاڵە، چەن بگاتە ژێر دار گوێزەکە؟!
بەو حاڵەوە، خەم و حەسرەتی عشق وەک مەرانە لەیدا و تا دەهات ڕەنگ زەرد تر و بە ئەقڕەتر دەبوو. بەسەر قەرەوێی شەقوشڕەکێیەوە، هەر دەجوڵا و جیڵە و زیکەی شڵە قەژەوێی تا بەرەبەیان نەیدەهێشت خەوشک و براکانی بنووون. بە ڕەوێنەوەی خەمەکانی و کەمەک فراوانکردنەوەی فەزایی ژیانی. براکەی لە تایەیی کەنی تراکتەر، لە شەوەی پڕاو، ئاخرەکی بە قاچە نیوە بڕاوەکەی دروست کرد، تا لە خشاندا ئازاری پەنەگات. دارشەقەکی کورتیش بە بن قژە قرتاوەکەی. پاش مەشقەکی زەر بە نەو حەوشەکەدا، قورس و لاسەنگ دەیتوانی بجووڵێت. حەزی جێژوان و لە ئامێزگرتنی ئامین، هەوێنی ئەو هەزە پەنهانەی ناخی بوو کە پاش هەفتەیەک، وەک تەتەر دەجوڵا و قنج و قیت بە حەوشەکەدا پیاسەی دەکرد.
یەکەم شەون کە دەرگای گەورەی حەوشەی بە ترازان، جێژوان بوو. پەشتر بە خوشکەکەی وتبوو:”کەمەک ڕەک و قەزم کە، دەچمە دیداری ئامین…”
کەووجامانیەکی قووتی بە بەست، جلەکی کەشخە، قات و مراخانیەکی ڕەنگ خاکی لەبەر کرد و ئەو شوێنانەی زیادە بوو بە کەسەکی کەمئەندام مەقەستی لەنا و پە بە بەری ڕەکیخست. بەنی خەش و تیژی لەدا و بەرەو جێژوان بڕەیخست.
پایز بوو، گڵا بە ڕەز دەورین. سەرما بە ئاستەم، موچەکەی بە لەشدا دەهێنا.
خشەخش کەوتە ڕێ. تا ژێر دارگوێزی نەو باخەکە، جێژوانی هەمیشەیی پەشوویان. گەلەک چاوەڕێی کرد. بەڵام ئامین دەرنەکەوت. لەگەڵ کەوتنی گەڵای دار گوێز باڵاکەدا، خەونی دە و فرمێسکی تاقە چاوەکەی ئەویش، ئەو ڕاژە بە هووده داکەوتن.
چەندین ڕاژ لەسەریەک بە هەمان جلوبەرگ و هەمان گەرموگوێیەوە چووە جێژوان. دەیوانیە گڵاڵەزان، دیمەنی سێیری هەورەکان،

شپرزەیی سەرەماروەکان، ڕەح و خەیاڵی ئاوەتەی دەنگی حەسەن دەکرد کە لە شیوەکاوە بە ئاستەم دەگەیشتە بەر گوێی. هەموو ڕۆژێک ئەمە حاڵی بوو، گەڕاو و فرمێسک دادەباران. کەچی کەڵکی نەدەدا و هەموو ڕۆژێک بە ڕەگاوە بوو.
دواجار ئەوارەیەک خوا کردی و خۆشەویستەکەی هات. مەعشووق بە ترس و شەرمەوە بە لای داگەڕا! جیاواز لە هەموو وێنای نەو خەون و خەیاڵی! بە هەست و بە خۆ ئازانەوە، هات و لە لا تەنیشتییەوە بە دەنگ هەڵکوەما!
بە بینینی یار، حەمە وەک گوڵەکی ژاکاو، سەرلەنوێ گەشایەوە. تەزووی لەرزەت، سەرتاپای جەستەی لەت و شەکەتەکەی گەرتەوە. لە بەختەوەریدا، خەریک بوو قاچ و باڵی دیسانەوە بەوێنەوە.
بە پێچەوانەوە ئامین مات و غەمگین! جارانی پێشوو هەر کە دەگەیشتە ژەم ئەم درەختە، پە شەوق و لەرزەت و پەکەنینەن دەبوو. پێشتر خۆشەویستەکەی قنج و قیت و بە کەموکوڕی بوو، کوڵەک بوو دوو بازووی گەرم و دوو قاچی پتەو و ڕەک، مرۆڤێک لە ئیرادە و جەربەزەیی. سەرچە و بە ئاگا، پشت و پەنا و ئومێدی خەڵکی ئاوایی. سەروسیایەک و جوانییەک کە هەموو کیژانی گوند بەی سووتابوون. ئەمەستا ئەوەی ئامین بە لای هاتووە. سیمایەکی پە شووخت و تاقە چاوەکی ڕەش، بنچکە دەکەکە و بە زەویەوە نووساوە! حەمەمین پەکەوە تەبا و گوونجا و جوانخاس بوو.
ئەمەی هەیە حەمەیەکی نیوە ناچە و پە عەیب و عارە! هاتبوو تا وەکوو ئەمەک و وەفایەک بە ئەو چەند ساڵەی پەکەوە سەدان بەڵێنی ڕەنگاوڕەنگیان بە یەک دابوو، داوای لەبوردن و مەرخەستی بکات. هاتبوو تا پەی بەڕ بەم زوانە شوو دەکات و بە ئەبەد لە بیری بکات. بە گریانێکی نەرم و درێژانەوە، چاوە گەشەکانی بە چمکی کراسە گوڵگوڵییەکەی داپۆشی و لە ژێر لەوەوە وتی:" باوکم بە زەر و زەرداری لە ئامەزایەکی خەمی مارە کردووم. بەم زوانە دەمگوازنەوە بە شار..." بەڵام دیار بوو درووی دەکرد.
حەمە بە تاکە چاوە پە فرمێسکەکەی لەی ڕوانی و پەی وت:" تە گفتت بە من دا هەرگیز جەمنەهەی..."
کچە دیسانەوە وتی:"ئەو ڕۆژەی واتلەهات، لە حەیبەتانا ناوکم کەوت و تا ئێستا نەهاتەوە جێی خەی. ئای ناوەکەشم کەوت و لەو ڕۆژە بووەتە مین، تەنها مینی ڕووتووت."
کچە زیاتر لە پرمەی گریانی دا و لووشکە لووشک دیسانەوە وتی:" من حەمەمینم خۆشدەویست، بەوانە خەت؟! تە ئەو نیت، تە نیوەی ئەوی، نیوەت لە گەستانە، کوا ئەو بازووەی ناوی منت لەسەر نەخشاندبوو؟! تە ئەوەتا بە پەلوپەی، قاچەکانت نەماون، گووماندەکەم قاچی

سەیەمیشت مابێ… ئیتر بە کەسکی ژن هەنان نایەیت و چیتر بیر لە من مەکەوە…"
حەمە تاقە دەستە چوار پەنجەیەکەی بە درێژ کرد و توند دەستە نەرم و گەرمەکەی لە نێو لەپیدا گووشی و بە حەسرەتەوە و لە ژێر لێوەوە پێی وت:" کەواتە بە جەمەهەڵێ و وەرە لەگەڵ من، پێکەوە و دوو بە دوو دەبینەوە بە حەمەمین."
ئامین دەستی بە بەزەیی خستە سەر شانە داخورماوەکەیی و هەناسە سارد و غەمگین پێی وت:"هەرگیز ناتوانین پێکەوە ببینەوە بە حەمەمینی پێشوو. ئەمڕۆ تەنها بە مائئاوایی هاتووم. ئەمە دوا دیدارمانە و ئیتر قەت چاوەڕوانی من مەبە…"
هەر هێندە و دیسانەوە بە دەم گریانێکی مەکراویی و درێزنانەوە هەڵهات.
حەمە، دە شکاو و تەنها، سەری داخست و لەگەڵ دەنگی بە ئاستەمی حەسان کە لە نێو چەمەکەوە دەهات. ڤورت ڤورت کەوتە گریان. بە دەنگی بەرزی ئاوێتە بە گریان هاواری ئاوێتەی دەنگی حەسان بوو" قەت لە مین خۆشنابم کە مینی لێم کرد…"
قەسەم بە زوڵف و پەرچەمت دینە مەڵێ دینە
خاڵی جوانی دەوری دەمت خاڵەکەی ئامینە
دەبم بە شەریکی غەمت دینە مەڵێ دینە
من دەبم بە شەریکی غەمت بۆە لە بەر ئامینە…
لەوە بە دوا حەمە تێگەیشت کە کەوتووەتە بارودۆخ و دنیایەکی نوێوە. دنیایەکی دەزەخی، بە هەست و بە خۆشەویستی. هەر بە ڕاستیش دنیا گەڵا، نەک حەمەمین بە تەنها! هەمووان گیان. تەنانەت لە بەر یەک هەڵوەشان. هەموو عەبدلعەزیزکان بونە دوو لەتەوە و عەزیزکیان لە کەوت و تەنها بە عەبد مانەوە، جەنگ و برستی لەگەڵ پاشگرەکیان لەکیدابین. ئیدی هیچ شتێک و هیچ کەسێک، پێکەوە تەبا نەبوون. سەردەمی هەڵوەشانەوە بوو. نانە پیرەژنەک وتی:"تا ئێستا بەنیی واهەڵوەشاوم نەبینیووە، خوری چەن وا دەبە بئاڵەسکە؟! زەمانی ئەمە، ئەو هەموو قالیی و بەڵە و کوڵەبانەمان دروست کرد. ئێستا هیچ شتێک پێکەوە هەڵناکات! جاران هەموومان پێکەوە بووین، ئێستا کەس نابینی لەگەڵ خێیدا پێکەوە بێت و گەرانی بێ…"
حەمە زوو تێگەیشت و گەڵایەوە بە ناخی خۆی. دنیایی لەبیر کرد بە ئامینیشەوە. موودێتێکی زەر خەیی دایە خوداپەرستی و نوێژ و ڕۆژوو. بە سەعات دەچووە سەر گەڵەکەی خەیی و سورەتی یاسین و فاتیحای دەخوێند. بەرەکی خەڵکی دەگرت و باسی قیامەتی بە دەکردن. لەسەر نیوە گەڵەکەی خەیەوە و لە نیوەی شەودا، پە بە تاریکی ئاوایێکە

هاواری دەکرد(بگەڕێنەوە بۆ ڕێگای خودا ئەی زەندیقینە، ئەی مەلعونییەنە... نیشانەکانی ئاخر زەمان دەرکەوتوون... بگەڕێنەوە، بگەڕێنەوە، بگەڕێنەوە...) لە نێو گەستانەکەوە، تا بەربەیان وەک سەگ بە ئاوایی دەوەی.
بەنام ژیان بە زوویی کۆتایی نایەت. لە نێوان سورەتی یاسین و دین، مین و ئامین، مرد هێند بە بگەڕێنەوە، مرد هێندە بە، پێنام بە تە گرت ئەی ڕەبولعالەمین...
بەو حاڵەشەوە، خەڵکی گوند، بەردەوام خەر و حەسانەتیان دەخستە چنگی حەمە و لە ڕووی سەز و بەزەییەوە یارمەتییاندەدا. لە نێوان خەیاندا دەیانوت" ناهەقی نییە داماوە شەت ببەت"
هەر بە ڕاستیش خەریک بوو شەت دەبوو. هەمیشە توڵە و تەوسن، لە نێو بە هەودەیی و فێوزادا دەژیا، پەرشوبڵاو و بە ئامانج، شەڵەی بە هەموانەفرەشت و لەسەر بچوکترین شت دەیکردە گاڵەگاڵ. هەتا دەهات تونڕەو تر دەبوو. تا دواجار هەموو ئاراستەی خەی، بەرەو دراو گەڵی. ئاین و ئیمانی تەهەڵدا و ئەمجارەیان خوی دایە پارە کەکردنەوە.
ئەو کە ئیدی ڕەحمی پێوە نەمابوو. پارە و سەروەتوسامان هەدی هەدی گەڵیان و کردیانە مرۆڤکی تر. سیحر و ڕەونەقی دینار، دین و خودای لا کاڵ کردەوە. دەنگی زرنگانەوەی کانزای پارە، خستیانە سەر سکەی تەماحی زەر. لە قوڵاییدا، دیوە تەماحکارییەکەیان تەدا زیندوو کردەوە. هەر هەندەی خەشبوو کە لە سەبەری مزگەوتەکەدا، کاتێک سەرشەر گرمەڵە ببوو. ئیماندارێک وەک خەر، دینارێکی ئاسنی فڕێدایە بەردەمی. بە دوایدا درهەمێکی تر و ئیدی بوو بە سواکەر.
پریاسکەیەکی کردە کەڵ و حەلحەل دەگەڵا و لەپڕ چوار پێنجەیەکەی بە سواکردن دەخستە بەردەم چاوی ڕەبواران. هەرچی پارەی زیاتری بهاتایەتە چنگ، چرووک تر و ڕەزیل تر دەبوو. نە خوشک و نە برا، کەس کەس نەیدەزانی پارەکانی لە کوێ دەشارەتەوە! ئەو کە لە مەژ بوو، مرۆڤ نەمابوو. چەشنی سمێڵ و مێرولەکان، هەرچی چنگ بکەوتایە وەک ئەوان خەڵا دەیشاردەوە. لە کون و کەلەبەرانێک، کە هەز نەبوو پەی بە شوێنەکانی بەرێت! بە تەواوەتی گەڵا. بە هەموو چواردەوری ببووە قیرسچمەیەکی بستەبنەی ڕەزاگران، تەنانەت چەند جارێک لەسەر وردە پارەیی کەم، لەگەڵ خوشک و براکانیدا کردی بە شەڕ و گاڵەگاڵ و لە نێو گونددا کردیانی بە دز و حەیایی پێوە نەهەشتن! ئەوانیش چیتر تەحەمووڵیان نەکرد و برا گەورەکەی، شەوشیتاڵی لە ماڵەکە هەڵدایە دەرەوە و ڕەکوڕەوان پێی وت:"ئیتر تە حەمەینی برامان نیت، نیوەی یا هەموو مەشکیشت وا لە گەڵەکەتدایە، بە کوێ ئەڵەی بێ، یەک جاری تر نایەم پێ بخەیتەوە ئەم ماڵە..."

حەمە هیچ نیگەران نەبوو، لە دڵی خۆیدا وتی: "زەرتەرین پارە، مانایی زەرتەرین دەستکەوت و خۆشتەرین ژیان، کەسم پێویست نییە..."
پێچەوانەی ئەو هەژدەی بە دەهۆڵ و زورنا، پێشوازی شاهانەیان لێکرد. تەنها و بەدەنگ، لە ئاوایی وەدەرهات.
بەدەم سواڵەوە و گوند بە گوند و پە بە پە کەوتە گەڕان تا گەیشتە شار.
شار بۆ ئەو دنیایەکی نوێ و فراوان بوو. دەیان مزگەوت و شەقام و کەنار، هەزاران هەزار مرۆڤی هەمەچەشن و هەمەجۆر، بوون بە پرسەژەی تەماحی. خەونی بەوەوە دەبینی دیسانەوە دوولەت و سەد لەت بێت. لە یەک کاتدا، لە هەموو پنتێکی قەرەباغی شاردا دەست بە پارە پانکاتەوە. ئەقڵی نەدەگرت. لەم چوارپیانەوە دەچووە ئەو چوارپیان، لەم مزگەوتەوە بە بەردەمی ئەو مزگەوت. بیری لەوە دەکردەوە چۆن بتوانێ لە یەک کاتدا، پارەی هەموو خەڵر و حەسانەتێکی شار تەنها بە گیرفانی ئەم بێت. لە یەک کاتدا لە هەموو شوێنێک بێت.
هەر زوو سواکەرانی شاری بە دوژمنی باوەکوشتەی خەی دانا و بەی بکرایە هەموویانی شار بەدەر دەکرد.
خەونی بەوەوە دەبینی پارەی هەموو شار لووشداتە گیرفانکانیەوە. چەندین شەو بەدەم یەک خەوەوە هادەچڵەکی! لەبری دەست و قاچکانی، هەزاران گیرفانی گەورە گەورە، قووە قووە هێندەی شیوە قووکانی ناوچکەی، لە هەموو جەستەیدا هوا بوون. پە پە لە دراو و لیرە و ئاڵتوون، هەزاران گیرفانی قورسی پە دیناری ئاسنی هانکەهانک بە دوای خۆیدا کێش دەکرد! بەردەوام لە خەونکەیدا، شوێنێک شک نابات ئەو هەموو پارەیی تیا حەشار بدات و لە ترسی سواکەرانی تر و دز و پیاو خراپ، بەدەم هاوارێکی بەرزەوە هادەچڵەکێ.
خەڵکی شار لە زەر شوێن ڕێکەوتیان دەکرد و یارمەتییاندەدا. زەربەی کات لە چوارڕیانی شەقامەکەدا لار و خڕ هادەوەستا. بە نەو ئەتەمبیلە هاوستاوەکاندا زیکزاک تەدەپەڕی و بە چاوێکی خەماویی و پە بەزەییەوە لە سەرنشینەکانی دەڕوانی و بە زمانی حاڵ داوای پارەی لێدەکردن. بە سەرما و بە گەرما، دەتبینی. لە جلکێکی شۆشیتاڵ و چەکندا، کە تۆزاڵێک لە دووکەڵی ئەتەمبیل، دایپۆشیبوو. سیمایەکی ڕەقەڵەی ڕەشداگەڕاوی نابووت، بە کەشکەڵی لا کەمەر و گیرفانە هەڵئاوساوەکانیەوە، لە نەرە چەڵەکیەکی دەرچووی نەو خەڵەمۆشی تەنوربانی دەکرد. نێک بنیئادەم.
هەندە جاری تریش، لە نەو جەرگەی بازاڕە قەرەباغەکاندا، لە بن دیوارێک هەڵدەکورما. سەری بەسەر دەستەسڕکەی بەردەمیدا شۆڕ دەکرد و بە جارێک هەڵدەنیشت، هەموو ڕەبوارێک قاچ و دەستە قرتاوەکیان

بە یەکەم نیگا، هەست پێدەکرد.
جارێک لەکەوتنی ڕووداوەکەی سەیر بوو. دەستەکەی سپی پێ بازنگی ئاڵتوون، تا سەر دەستەسڕە چەکنەکەی داگڕا و دوو دیناری ئاسنی بە دانا. حەمە لەگەڵ سەر هەڵبڕیندا، دڵی داخورپا، ڕەنگی لە ڕەشی چەکنەوە، گڕا بە زەردی شەرمەزاری! تاقە چاوەکەی کەوتە سەر سیمایی سپی ئامین. لە یەک ساتدا و بە چەند چرکەیەک نیگایان یەکانگیر بوو. یەکتریيان ناسییەوە. ڕەنگی ژنەش لەپڕ هەڵبزوکا و خۆڕا هاواری لە کوڕەکەی دوای خۆی کرد." ئامین پێ هەگرە..." تیژ هەڵهاتن.
هەتا لە نەو قەڕەباغی خەڵکدا لە چاو ونبوون، حەمە لە دواوە تەماشای کردن. زیاتر چاوی لەسەر مەردمندا ڵەکە بوو و بەردەوامیش لە ژێر لەوەوە ناوەکەی دەوتەوە. ئامین، ئامین، ئامین...
تاوێکی باش بە تاقە چاوەکەی فرمێسکی دەشتی ڕشت. یادەوەری هەڵیپەچا بە ڕەژگاری دوور، بە گفتوگۆی شیرینی جەژوان. ئەو کات بەیاریان وابوو گەر کوێیان بوو، ناوی بنەن ئامین، گەر کچیش بوو ناوی بنەن گوڵچین. قوڕپ قوڕپ دەگریا و لەبەر خۆیەوە قسەی دەکرد" گەر مین نەبوایە، ئەستا ئامین کوڕ گەورەی من بوو"
بە خۆیان گەڵایەوە بە سەردەمی گەنجێتی و قیت و قژەکەی، بە ڕەژگاری کوڕەنی ناو ئاوایی کە هەمووان خۆشیاندەویست و بە چاوی ڕەز و خۆشەویستییەوە لێیان دەڕوانی. بە ڕەژگاری سەروەری و دڵداری و دڵی پێ هیوا. گریا گریا زەر گریا. پاشان دامرکایەوە و دوو دینارەکەی خستە گیرفانی سەر دڵە غەمگینەکەی و هەناسەیەکی قووڵی خۆشبەختی هەڵمژی. بەنام دیسانەوە یادەوەری هەڵیپەچا، دیسانەوە کەوتە گریان. تا ئێوارە، هەر کەسێک پارەی بە دانایە، دراوسێ پەناو بەیاخچییە هەرزەکەی تەنیشتی بە لاقرتەوە دەیوت" پارەکەت هەڵگرەوە، ئەمە پشوومانە کار ناکەین..."
پاش ساڵانێکی زەر، ئەو بە هەموو جێگاکان ئاشنا بوو. لە هەموو شوێنێک دەبینرا. لە مەڵکان، لە بەنزینخانەکان، لە سەر پرژە گەورە و بچووکەکان، لە باخە پە تاوسەکان و شوێنە گشتیارییەکان. بە ئادەیەک بەرز بووەوە، دڵاری ناسی! بوو بە یەکەم سواکەری دڵار، هەوایی کەشوفش و خە بە گەورەزانی تێگەڵا و ئیتر هەمیشە لە ژێر لەوەوە دەیگووت:" ئیتر من هاوشانی پیاوە کچەکەی سەر سەد دڵاریم..."
حەمە وەک ساحیر لە یەک کاتدا فریایی هەموو جێیەک دەکەوت! لە هەموو شوێنێک پارەی کەدەکردەوە. گەیشە ئاستێک کە ئیتر وەک ئابڕ و سەرکردە، گروپی سواکردنی دروست کرد. دەیان منداڵی بە کەس و بە لانەی لە خۆی کەکردەوە. خەونی خۆی هەنایە دی و لە یەک کاتدا،

سەدان منداڵ و مەردمنداڵ، لە تەواوی شاردا و لە ژێر دەستی ئەودا پارەیان کەدەکردەوە، یان پارە و ئاڵتونیان بە دەدزی. گروپێک کە سەیان لە هیچ نەدەکردەوە. ڕۆژ و شەو، لە هەموو کونج شوێنکی شاردا هەبوون و کاریان دەکرد. ئیتر حەمە شاهانە دەژیا و شەوانە دەوری قەرەباغ و باشترین ویسکی دەخواردەوە. باخکەی پە کردبوو لە تاوس و کچی جوان.
وەک ئەوەی بەشە جوان و خودایێکەی لە مەژ بە مردبێت. بونەوەرێک بوو لە تەماح و چاوچنکی، تەنها وەک منە غەریزە و شەیتانییەکەی مابوو. وەک ئەوەی لە دابەشبوونیدا، هەموو مرۆڤ بوونی بەر گۆڕ و هەموو پەخشوپاتکانی بەر مانەوە کەوتبێ. مرۆڤێک بوو، مین لە ناواستەوە هەرچی جوانی هەبوو کوشتبێت و هەرچی ناشرینیش هەبێت مابێتەوە.
هەدی هەدی زەمەن کاری خۆی لەسەر دەکرد. تاقە دەستکەی کەوتە سەر لەرزین. تاقە چاوە پە تەماحکەی کز و کزتر بوو، بە ئاستێک بەهای پارەکانی بە جیا نە دەکرایەوە. لە نەوان دۆلارێک و دینارێکدا، نەیدەزانی کامیان بە بەهاترە. دز و تەماحکار پەیتا پەیتا پارەیان لە دەکەشایەوە. سووکوەیسوا و بە کەس و سەرلەشواو نەیدەزانی دەبە چی بکات.
وەک هەر مرۆڤێک، داغ و خەیاڵی شوێنی لە دایکبوون، هەواریی عشقەکەی، گۆڕی مینی نیوەکەی، لە کۆڵانەیی دا و پاش سی و دوو ساڵ لە سواڵ و کەکردنەوەی پارە، پیر و دەردەدار، گۆڕاوە گوندەکەی خۆی. خۆشکی هەوارەکەی سەرەتا نەیاناسییەوە. ئەو بە دوو باردا تەواو گۆڕابوو. وەک خۆی بچووکتر و گرمۆڵەتر و پیرتر ببوو. سەروقژ تەکچەژاو و ماشووبرنجی، دەموددان کەل و قووپاو وەک تەنکە شکاوێکی سەر سەگوردان. بەڵام لە جلوبەرگێکی پاک و کەشخەدا. لە هەمووی سەیرتر، ئەو ئیتر بە خشخش نە دەڕۆی. بەسەر عارەبانەیەکی کەمئەندامی نوێی و ئۆتۆماتیکییەوە بوو کە بە کۆنترۆڵی پەنجەکانی دەجوڵا. ئەوەی کە دەستی چووبووە خۆی و پارەکانی، لای خۆشکی والەکدرایەوە کە نیشانەی نزیکبوونەوەی مەرگێتی.
سی و دوو ساڵ، نیوە جەستە و نیوە ناو دەژێ. خۆشکی ناهەقیان نییە وادەڵێن. هەرچەندەک بەت هەر سە ساڵی تر دەتوانێ بەرگەی ئەم دنیایە بگرێ. هاکا بەڵادا کەوت و ڕۆحی دەرچوو…
کەس لە پێشوازیدا نەبوو، هەندێ نابوت و قەزەون بوو، هەندێ چرووک و نا مرۆڤ بوو، خۆشک وەک گۆشک، وەک پەتادارێکی کوشندە و بە ئەرزش تەماشایان دەکرد! شکۆ و شەوێکی هەندێ قەزەون و پڕداری هەبوو، مرۆڤ لێی دەترسا. لە کاغزە پارەیێکی کەم ئەرزش و ژاکاو و چکن دەچوو.

بەر لەوی داکشێ بە ناو ئاوایی، یەکوا است ملی گەستانەکی گرتەبەر. بە عارەبانەکیەوە گەیشتنە سەر گەڕەکی مەحاڵ بوو. لەو ماوە درێژدا هەندێ خەڵک مردبوون، دەوروبەری گەڕەکی هەموو کەل بوون. بە ناچاری لە عارەبانەکی دابەزی و دیسانەوە خشخش داکشا بەرەو نیوەکی خەی. زەرەک لەوانی کاتی خەی چاوەڕێی هەنانەوی تەرمەکی بوون تا لەگەڵ دەست و قاچەکانیدا بینێژن، مردبوون. مەلای گوند و برا گەورەکەیی و ئەو جووتیارەی هەمیشە لە دامەنی شیوەکەدا و بە دەم کارکردن لە نووکردنەوی ڕەزەکیەدا، بەردەوام بە تەسجیلەک و موکەبەریەکی گەورەوە، گرانییەکانی حەسانی لەدەدا و بە هەموو فەزاکەدا دەنگی دەدایەوە، لەگەڵ خەڵکوخوایەکی زەری گوندا، مردبوون.
مەلای گوند، نیوە شۆک لە شیرینی خودا، کچ و کوە و ژنەکەی دەیخنکێنن. لە بەردەم دادوەریشدا، بە شەرم و ترس دەڵێن:"کووشتمان چوونکە درەی زەر دەکرد!"
زەری تری گەڕەکان، لەسەر کەلەکانیان نووسرابوو بە کارەساتی مین گیانیان لە دەستداوە، یان لە شەی ناوخەدا کوژراون، لەیانخەشبێ ئەی ڕەبولعالەمین...
لە نەو قەفەزی گەڕەی جووتیارە عەودالەکەی حەسەن زیرەکیەش، تەسجیلەکی گەورە و وێنەیەکی خەی و دوو وێنەی زیرەک هەبوون. لە چوارچێوەیەکیشدا، بە خەتەکی جوان وتە هەمیشەیەکەی سەر زاری نووسرابوو"خەڵک دەوڵەتیان هەیە، ئەمەش حەسەن زیرەک"
بەر لە حەمە، چەند کەنجێک کە هاتبوونە سەر گەڕی ئازیزەکیان، پەنجەیان بە دووگمەی تەسجیلەکەدا نابوو. حەسەن پە بە سروشتە جوان و واناکە، دەنگی، ڕەحی بە بەر دار و درەخت، چیا و ئاسمانە ساف و بێگەردەکەدا دەکرد.
حەمە لە خەخشان و زیکزاکیدا بە سەر گەڕەکی خەی. ڕووی تەقی بە کەلی شاعیری گونددا، تاوێک وەستا و نوسینی سەر کەلەکی خوەندەوە.
ئامین... ئامین
ئەمە گەڕی هەموو مەژوومانە دوای زایین
بارین نازناوی شاعیری سەردەمی ئازار و تەقین
لەڕە لەم گەڕە ڕاکشاوە بە ئەبدلئابدین
لەسەر وەستی خەی ئەم چەند دەڕە دەنووسین
خواعەلیمە دوژمن نەیهەشت بژێت لە سەرزەمین
تە بیپارێزە لە عەزابی قەبر و نار و جەحیم
لە بەهەشتی بەرین، شادیکە گەورەمان بارین
ئەجمەعین یا ڕەبولعالەمین...
ئامین... ئامین

حەمە ژیان دەی گۆیبوو بە بەرد، دڵێک وەک بەرد ڕەق. مەرگی هیچ کەسێکی بە گرنگ نەبوو.
گەیشت و بە دیار گۆڕی خەیوە هەڵکوەما. لە ژێر لەوەو سێاو و درودی بە بەشە مردووەکەی خۆی نارد. ژیان بە ئادەیەک ماندووی کردبوو، لە ژێر لەوەو وتی"خۆزگە ئەو لە جێی من و منیش لە جێی ئەو دەبووم..."
فاتیحای بە خۆی خوێند و لە ژێر لەوەو وتی"ئامین"
هاوکات حەسەن دەنگی لەهەبەی"ئامینە و ئامین... وەی دەردم تاوتاوە... شەو لە ناڕەی من، ئەی سیروان بە ئاوە..." حەمە بە دەنگی حەسەن و خەیاڵی ئامین، کەوتە نەو پووچی خەیاڵ. دەستی خستە سەر گیرفانە هەڵئاوساوە پڕ پارەکەی و مات و غەمگین، سەری شۆڕ کردە بەر قاچە بەاوکانی. دەیزانی کەتایی نزیکە، دەیزانی لە ئاسپێکی قاچ شکاو دەچێت. تەمەنای دەکرد کەسێک فیشەکێکی ڕەحمەت بنێ بە نەوچەوانییەوە! هێندە دنیادیدە بوو و دەیزانی چیتر کەڵکی ژیانکردنی پەونەماوە. هێندەش ترسونۆک کە هەرگیز نایدەتوانی خەیی بکوژێت. پڕ گریانی پەشیمانیی و شەرمەزاری، دەستە چوار پەنجەکەی بردە باخەڵییەوە و لە نەوان سەفتە پارەی ژاکاوی سواڵیدا، قورئانە بچووکەکەی دەرهێنا. ناوی خودایی هێنا و کەوتە خوێندنەوەی سوورەتی یاسین."وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ، إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ"
حەسانیش، بەرزتر و پڕ بە گەستانەکە و هەموو مەرگ و کەند و لەند و هەوراز و نشێو و پەسێو و هەڵدێرەکە، پڕ بە بەندەن و باخ و مەرگ و تەلانەکە، پڕ بە سروشتە پانوبەرینەکە، تەبا و هاوگونجاو. دەنگ و ئاوازی، هاوشێوەلی شنەی کوێستان، ژیانی بەبەر هەبە و هەوار و لادە و چیا بریندارەکەدا دەکردەوە.
"ئامینە و ئامین، هەر تەی دنیا و ژینم
کەکەکێت دانە بیکە بە سەرینم
چوونکە تاقانەی هەی مەرگت نەبینم
ئامینەم تاقانەی، هەی مەرگت نەبینم..."

عومەر سەید

بنبەستی کەلتووری.. منسو حکمت.. وەرگێرانی بۆ کوردی: کاوە عومەر

ئیسلام لەناوچوندایە. ئیسلام لە ژیانی خەڵکی ئەراندا بەرەو نەمان دەچێت. نەک هەر لە حکومەت و پەروەردە، بەڵکو لە دیمەنی شارەکان، لە جیهانی ناوەوەی هەر مرۆڤێک، لە قووڵایی هەست و سۆز و کولتووری تاکەکەسی، لە هۆشیاریان، لە پێوەندیی نێژانیان لەگەڵ یەکتر. ئیسلام لە داماندایە، هەروەک چۆن ئایین و نزانی بگشتی دەبە لەناوبچن. دەبێت پشت سەر بنرێت. ئەران کاردانەوەی بەرفراوانی دژە ئیسلام بەخۆیەوە دەبینێت. دەسەڵاتی سیاسی ئایندەی ئەران چ چەپ بێت یان ڕاست، شەڕشگێڕ بێت یان کۆنەپەرست، تەنیا دەتوانێت نائایین بێت. خەڵکێک بناغەکانی شوناسی ئایینییان هەژاندووە. کەماری ئیسلامی ناتوانێ بمێنێتەوە، لەوانە و بە تایبەت لەبەرئەوەی ئایینییە. ئیسلامییە باڵی ڕاست بە لەدانی تەپڵی ئیسلامیەت تەنیا بەزاری گشتی زیاد دەکات و ئاگری یاخیبوون و ڕاپەڕین هەڵدەدات. بەڵام لە دووی خوردادیەکانیش هیچ چارەسەرێکیان پێ نییە. بیرکەی ئەوەی کە خەڵکی ئەران لەدژی ئیسلامی محەمەدی ڕاپەڕن و بڕنە مەیدان، پاشان ئیسلامی "پرۆتستانت"ی نیوە کوڵاو بخڕنە سەر تەخت و لەنەوان عەمامەکاندا هەڵدەبژێرن، بە شێوەیەکی گاڵتەجاڕانەو گەمژانەیە. کەوتنی پشهاتەکانی داهاتوو لە ئەراندا چوارچێوەی ئیسلامیزم دەشکێنێت و لەگەڵیدا هەموو کەوتە ئیسلامیەکان، لە خاتەمی و ڕاپەڕینی ئازادیەوە تا دەگاتە بەشی فراوانی ئەپۆزسیۆنە ئیسلامیەکان و هێژەتاخوازەکان(شەرقیەکان،وەرگێر) کە لە ئەنجامی هەوەشاندنەوە و گەندەڵکارییەکانی حیزبی تووده و بەرەی میللی دروست دەبن بەرەیەک کە بە مانایەکی مێژوویی فراوانتر بەڕاستی دەبە لەئەندێشەی ئیسلامییە " خومەنی"یەکانەوە هێژمار بکرێن هەندەی تر گەشگیرتر و دابەڕاو بن. دووهەمی: خەردادیەکان هەرچی بچنن، خەیان دروێنەی ناکەنەوە. ئەمە کەمپەکی ناپایەدارو تەپەکردنە.

کەشکەیە ئەمەیە. ناتەبایی کەماری ئیسلامی لەگەڵ ژیانی ئابووری ئەراندا، ئیتر چاوەڕوانی و پەداویستی سیاسی و فەرهەنگی زەرینەی ڕەهای خەڵکی ئاشکرا بووە و خەباتێکی بەرفراوانی کەمایەتی بە چارەسەرکردنی ئەم دژایەتییە لە ئەران دەستی پێکردووە. کەماری ئیسلامی لە لەوازی هەڵدەردایە. باڵی ڕاست ناتوانێت دەسەڵات

بپارێزێت. چەکی سەرکوتکردن و ترساندن بە کۆمەڵ و خاو دەبێتەوە. گۆڕانکارییەکی قووڵی دڕەکە حەتمییە. بەڵام پەرەسەندن لەو شوێنەدا ناوەستێت کە خوردادی دووەم دەیانەوێت. هیچ خاڵێکی هاوسەنگی لە ئیسلام نوێدا نییە.

سەبارەی ئەم داستییە قورسایی لەسەر هەموو سیاسەت و کردارەکانی فراکسیۆنەکانی حکومەت دادەنێت. فراکسیۆنەکانی ڕەژیمی ئیسلامی بە بە ئاوەی بەڵاستی نیازی بردنەوەی یەکتریان هەبێت، شێی یەکتر دەکەن. لە یەکتر دەدەن بەبە ئاوەی بەڵاستی هاوڕێی لەناوبردنی بەرامبەرەکەیان بدەن. ئاوان بانگهێشتی ئارام دەکەن بەبە ئاوەی بیانەوێت ئارام بمێننەوە. ئاوان لە کودەتا دەترسن بە ئاوەی ناچار نەبن ئاو کار بکەن. ناچارن شێی یەکتر بکەن، چونکە لە سەرکەوتنی تاکلایەنەی لایەنی بەرامبەردا لەناوچوونی هەموو سیستەمەکە دەبینن. ئەم شەڕە بە ئەوەیە کە سەرەڕی نیزام بگرێتەوە کە تەنیا چوارچێوەیە بە پاراستنی دەسەڵاتی هاوبەشی ئیسلامییەکان لە ئێراندا. ئەمەش خستنەڕووی سنووری کۆتایی ململانێی نێوان ئاو دوو فراکسیۆنە، هەروەها شاوازی نزیکبوونەوەی هەریەکەیان لە گەل و بزووتنەوەی رادیکاڵ لە ئێراندا.
هەروەها واقیعە ئابووری و سیاسی و فەرهەنگییەکانی ئەمێی ئێران و چەقبەستوویی هەموو لایەنەی ڕەژیمی ئیسلامی و ئیسلامی سیاسی لە ئێراندا هەڵەکانی ژیانی دوای کەماری ئیسلامیش دەخاتە ڕوو. چ هەڕەک دەبێتە ئۆکتاری سەرکی لە گۆڕپانی ڕووخاندن و دیاریکردنی وێنەی سیاسی داهاتووی ئێراندا. هاوتەریبەکانی ستراتیجیتر لە کەمپەگای ئێراندا چی دەبن؟ چ سیستەمکی سیاسی چانسی سەرکەوتنی هەیە لە ئێران؟ دەبێت لە بەشکانی داهاتوودا ئاماژە بەم خاڵانە بکەین.

مەنسوور حکمەت: بەرهەمە هەڵبژاردراوەکان.
دوا پەردە: تێبینی لەسەر قەیرانی سیاسی ڕەژیمی ئیسلامی.
3- چەقبەستوویی کولتووری: (ل1521-1522)

زنجیرە وتاری نووسین بەرەو نووسین.. سەردار جاف

بە چ ناوێک بناو بکەمەوە

سەردار جاف

رەنگە زۆر کەس لای سەیر بێت، باس لە هەڵبژاردنی ناوێک بکەین کە کەسی نووسەر بە خۆی دەستنیشانی بکات تاوەکو پێی بناسرێت و شانازی پێوە بکات، خودی ناونان پرسیارێکی گرینگە جا چ لە کاتی لە دایک بوون بێت یاخود هەر تاکەکی ئاسایی دوای درککردن بە ناقایلبوونی بە ناوەکەی دەکەوتە هەڵپەی گۆڕینی ناوی خۆی، ناو بە مرۆڤ گرینگییەکی زۆری بە ژیان هەیە، بەشی یەکەم و سەرەکی مرۆڤ پێکدێنێت، جوڵەوبزاوتنی بە ناوی خۆوە و لە گەڵ ئەوانی دیش هەر بەم ناوەوە هەڵسوکەوت و ڕەفتار دەنوێنن، هەروەها ناو بە جێی شانازی دادەنرێت، دەگوترێ هەر مرۆڤە خودان بەختی خۆیە لە ناوەکەی، هەر مرۆڤێک ناوی بزێندرێت یان لەکەدار بکرێ، دووچاری تەنگەتاوی سەغڵەتی دەبێت، هەندجاریش لە دادگاکان سکاڵا تۆمار دەکرێ لە بەرامبەر ناوزڕاندن داوای قەرەبووکردنەوە دەکرێت، ئەمە بە تاکی ئاسایی وابێت داخوا بە کەسێکی نووسەر کە مەیلی لە ناوەکە خەزگە و تەمەننا دەخوازێت بەو ناوەوە ناوزەد بکرابا، کەمێک کەشە و گرفت لە ڕووی ناوەوە دووچاری نووسەران و ئەدیبان دەبێتەوە، هەندە جار ناوی لەکچوو لە ناو نووسەران وا دەکات، تەکێ و پێکەنیێک لای خوێنەر لە بارەمەکانیان دروست بکات، بە ئەوەی خاوەنی خود بیت و لەکچوون نەخوڤێت هەر لە تەمەنی بڕایی نووسینەوە ناوە دەستنیشان بکە کە نەبێتە هەی سەر ئێشەو پێشیمانی لە داهاتوودا، بەدەر لە شاعیرانی سەردەمی کلاسیکی کە هەر یەکێک لە ئەوان چەمکێکی تایبەت بە خۆی هەڵبژاردووە و دواتریش بوون بە ئەو شاعیرە مەزنانە کە ئەمە ئیمڕۆ شانازییان پێوە دەکەین، هەر یەکێکیش لە ئەمە ئاگەر پرس بە خەمان بکرابا بە ناونانمان، ئەوا کەسمان قایل نین بە ناوی خۆ، بەدەر لەو حاڵەتیش لەکچوونی ناو سەر ئێشەیەکی گەورەیە بە تایبەت بە ئەدیبان و نووسەران، سەرباری ئەوانەیش هەندە دیقەتدانی سەیر و سەمەرە بە ناو هەیە، کەسانە هەن پێیان وایە پاشناوی خۆ و دەڤەر و شار و شتی لەو جۆرە، هەڵپەیەکە بە کێلایەتی دواکەوتنی کەمڕۆ، نامانەوە لە سەر ئەم باسە درێژی پێ بدەین هەندە دڵنیین، ئەوە کاری تاک و گروپ نییە، کاری

دەستاتە ئەو ملیۆنان دۆلارە بەو ئاراستەیە خەرج نەکات، هەبەت مەبەستم لە کورد نییە بەڵکو لە تەواوی دونیا هەر لە بەریتانیاوە تا بە هەموو سیستەمێکی پاشایەتی دێگات لە دونیادا، کەواتە دەکرێ بڵێین ڕێگری کردنی تاک یان گروپ نالەژیکییە.

ئەوی دی لە ڕێگای ناوکۆیەوە دەناسێندرێت نەک کەسایەتییەکی، بۆیە ناو لە سەر هەموو ئاستەکان دراوێکی گرانبەهایە، بە ئەمە نا کارێکی ساناش نییە وەک پێشوو، نە وەنەکەت نە کەسایەتییەکەت دەرخەری تەنین، ناو دەرخەری کەسایەتی و خودی خەتە، تەماشا بکە؛((کتێب لە ناوکۆیەوە دەخوێندرێتەوە)) ناونیشانی تەیش بە خود و دەراندرت ناوکەتە، مرۆڤ لە ژیانیدا جگە لە شانازی کردن بە ناوکەی هەم بەرگری لە دەکات هەمیش بەرز ڕایدەگرێت، هەبژاردنی ناو کارێکی سەخت و دژوارە، ناوی ئەوتە هەن ئازار بەخشە بە خودی کەسەکە، ئی ئەوتەیش هەن جێی خۆشبەختی و شانازییە، هەیە قورسە و هەیە سووکە، بۆیە ئاگەر نووسەران ویستیان ناوە بە خەیان دەستنیشان بکەن ئەوا بە عەقڵێکی هۆشیارەوە دوا بۆیاری لە سەر بدات و نەبەتە مایەی پێشیمانی.

بە هەر حاڵ تەی ڕۆشنبیر کاتە هزرت ئاوەدان و پڕ پاشخانێکی ڕۆشنبیری دەبە ئەو کات بە خەت ئەو ناوەت لاپەسەند نابێت، نەک ڕەگریت لێبکرێ، کە هەگری کرا ڕێک وەک ئەو دەستاتەیە ئازادیت قەرخ دەکات، ناشکرێ ئەو ئازادی تە قەرخ بکات و بانگەشەی ئازادیش بکات، بە داخەوە لە ناو کورددا ناو بەتە کەشێک هەندجار لە بری جارێک بیرکردنەوە چەندینجار پێویستی بە بیرکردنەوەیە، تە نووسەری بە یەکە لە ناوکان نووسەرێکی دی پێش تە کتێب بچاپ دەگەیەنێت هەمان ناوی تەی هەیە، ناچار تەی پێنا بە ناوێکی دی ببەیت تا لە لێکچوون جودا بکرێیتەوە.

لەڕەوە دەماناوەت ئەوە بەمین کە بە هەبژاردنی ناو یان ئەوەتا بە ناوکەی خەت قایل دەبیت و بەدەنگی لە دەکەی، وەک کوردستانییەکی باشووری ناوی خود و باوک دەبەتە ئەو ناوە ناسراوەت، خەسەتە هەندە تاکی کورد نمازە نووسەران بەهرەیەک و باکگراوەنکی باشی مەعریفی هەیە و کوێی کەسکی ناسراویشە، ئەو کاتە دەیەوە بە ناوی باوکییەوە نەناسرێت نەک بە هەی باوکییەوە ڕەزی لە بەدن و زیاتر ناسراو بێت، دەیەوەت خەی خەی بێت، دەیەوەت بزانەت خەی چییە نەک کوێی فەانە، ئەوە حاشاکردن نییە لە باوک ئاگەر ئەوە حاشاکردن بێت لە باوک بە خەکەیش بە هەمان جۆرە، هەوە بدە ناوێک بە خەت دانەنییت کە ببەتە مایەی گومان کردن، بە

نمونە نووسەرە بە کوردی دەنووسێت کەچی پاشناوی کوردی بەخۆوە لکاندووە، بە نووسەرێکی کوردی عارەبی نووس یان هەر زمانێکی دی بنووسێت لەبار و شیاوە، کە مەبەستت بێت ناوت هەر بگۆڕیت هەوە بدە یەکە لەو لایەنانە هەڵبژێریت کە بوونی لە نێو کۆمەڵگایەتی تێدا هەبێت، یانیش ئەو بواری تێیدا دەنووسیت، بە پێی ئەو لێژیکی ئەمرە دەبێتە رێگر ئەو ناوانەی لە سەرەوە باسمانکردن خۆتی لە دوور بگرە، رەنگە رێژە دابەشت ئەو ناوانە ڕەواجدارتر بێت، ئەمەیش بەو ئاراستەی فەرمانکردن و ڕێگریکردن و قەرخکاری ئازادیی باسی لێوە ناکەم، وەک گوتم هەر کەسێک ئازادە چ ناوێک لە خۆی دەنێت، چونکی ئەوە ئاوەنەی خۆتە و هیچ هێزێک ناتوانێت بیشکێنێت، لە کاتانێک ڕێگەت پێنادرێت دەیان کەسان دەرگات بەسەردا وادەکات، گرینگترین شت ئەویە ئازادی من نەشوێنی تا ڕێز لە ئازادی تە بگرم. هەندجار شاعیر یان ئەدیب حەز دەکات نازناو بۆخۆی دابنێت لە بری ناو و پاشناو، هەروەک شاعیرانی کلاسیک پێیانویان کردووە.

خوێندنەوەی تەر و پە هاوکارێکی زۆر باشی ئەویە کە بە عەقڵانییەتەوە لەم دەروازە بدەیت و بە سەرکەوتوویی لەی قورتار ببیت و لە دادەی ژیان و تەمەنتدا گرفت ڕێت پێ نەگرێت و تووشاری سەرئێشە نەبیت، هەوە بەدە ئەمە نەبەختە کەشە و نەبەختە مایەی بیرکردنەوەت، بە شتەکی لاوەکی لە نووسین دیقەتی بدەن..

ئەو سەرچاوانەی سوودم لێوەرگرتوون ؛

- ما أهمية أن يكون لک أسم ، بقلم: أحمد سالم الفلاحي، جريدة عمان ليوم ٣ / ١٢ / ٢٠٢١.

دیالۆگی نێوان من و ئەهریمەن لە دەزگەدا.(٣).. شەمەی بارەوانی

بەشی سێ/
ئەو کتێبەکەی ئەقڵی هاککردم..!

پاپیرۆ گیان:
دڵزانیت من سەرتا نیمچە قەک، لەگەل قەزەکی ئەجگار زەرم لە جوو و گاور و ئەزدیەکان دەبوویەوە !
دواتر ئەو هەق و قەزەم لە هەگای خوەندنەوەی کتێبەکەوە گەیشت بە تەپك.

بەچی هەڵەکەم بەچی؟!
ئاخر ئەمە هەر لە منالییەوە وا تێگەیەندرابووین کە ئەزدیەکان شەیتان دەپەرستن، خەیان ناشارن، پیس و گاون و دروست نییە جۆزنە پیرۆزانە و سەاویان لە بکەین و خواردنیان بخەین !
لە دێیەکەی ئەمە، ئەگەر کەسێك: پیلانگێڕ و ترسنۆك، بە وێژدان و دز، یان چاوچنۆك فێڵباز و خراپ و شەڕانی بوایە، پێیان دەگوت: جوولەکەی سندەرە(سندەر: دێیەکە لە سنووری پارێزگای دهۆك و بەر لە گەڕانەوەی جووەکان بۆ ئیسرائیل، دانیشوانەکەی جوو بوون).
من نەمدەزانی جوولەکەکان کەن و چین.
مرۆڤ، وەحش و دڕندە، یان جۆرێکیتر لە بوونەوەرن!
دایکم شەوانە گەر نەخەوتبام، دەیگوت: بخەوە هەڵەکەم، گەرنا مەنجەل بەسەر و جوولەکە دەن.
داپیرەم کاتێك بە عاریەکەم بکردبایە، بە مامەکانمی دەگوت: بکوژن کوڕە بکوژن، ئەو جوولەکە پیس و نەفرەتی و سەرک ئەستووڕی.
باوک، کاتێك دەیویست پەلاماری کوڕەکەی بدات و لێی بدات، پێی گوت: هەی جوولەکەی بۆ ئەخلاق، هەر دەیتەوە ماڵەوە، وەاهی وەکوو جوولەکە بەو دەستانەی خەم دەتتەپێنم.

کەسێك هەڵەیەکی گەورەی بکردبا، خەڵکی دە دەیانگوت: خوەنی حەاڵە وەکو خوەنی جوولەکە.

مەلای دێ، لە وتاری هەینی، بەردەوام هەرشی دەکردە سەر جووەکان و زەر بە خراپی و نەرێنی باسی شوێن کەوتەی ئەوسەینەی(جوو، گاو و ئەزدی) دەکرد و کاتێك دەیویست قسە بە موسەمانێك بڵێت و ئیهانەی بکات و بە لادەر و بە هەوشت و خراپ وەسفی بکات، پێی دەگوت: ئەوە پیلانی جولەیەکەیە، دەیانەوێت داک و کچو خوشکەکانمان بە هەوشت کەن. هەی جوەکەی عادەقەر، هەی گاوری گاو. هەی ئەزدی شەیتان پەرست.

ئەمە لە دێیەکەمان بەو شێوەیە بیرکردنەوە و ئەدەبیاتی قسەکردن و فەرهەنگی قسەکردنمان تژی بوو لە بەکەم سێرکردن و نزم هەوانین و جوەندان و دەمارگیری و هەق، بەرامبەر شوێنکەوتەی ئایینەکانی تر.

هەرچی کاری دزێو خراپە و شەرانگێزییەک هەبوو، دابوویانە پاڵ شوێنکەوتەی ئەو سەرئایینە و هەر بە منداڵی و لە تەمەنێکی زۆر زووەوە، مەشک و دەروونی منداڵیان لەبەرامبەر شوێنکەوتەی ئەو سەرئایینە پڕی دەکرد لە ڕق و دەمارگیری و جونێن و بیری نالەبووردەیی و دژە پێکەوەژیان.

بیرەوەرییە لەگەڵ منداڵانی دە، هەرکاتێک سەگێک، یان پشیلەیەکمان دەبینی بە بەرد هەڕشمان بێ دەبرد و دەمانگوت:داکی بگەن ئەو جوولەکەیە، قورتاری نەبێت و لەیدەن.
بەداخەوە:
شیرینەکەم، ئەویە کارساتەکە، لەجیاتی ئەوەی منداڵ، فێری خۆشەویستی و لەبووردەیی و تولەرانس و پێکەوەژیان و مانای یەکتری قبوڵ کردن بکەن، دەن و هەر لە منداڵییەوە مەشک و دەروونی منداڵ دەشوێنن و منداڵ لە سەر ڕقی مەزهەبی و دەمارگیری ئایینی پەروەردە دەکەن و جیهانی منداڵی منداڵ و هەش و ئەقڵی وێران دەکەن!

ئازیزەکەم:
گووتت لە ڕۆگای کتێبەکەوە ڕق و قەزت لە خوشک و برا و هاوخوێنەکانی خۆت، لە ڕۆکانی میترا و مید گەیشت بە تەپکەر! کامە کتێب؟
:ئایە دەزانی جوولەکەکان کێن؟

ئەو کتێبەی منی کرد بە کەسێکی فەندەمێنتالیست و دەمارگیر.. ئەو کتێبەی قایرەسی فیکری ئادیکاڵی لە مەشکمدا چاند و سەراپای تەواوانین و بیرکردنەوەکانی گۆڕیم. ئەو کتێبەی پڕی ناخی ڕق وکینە کردم، ئەو کتێبەی وای لێکردم پەیوەندی لەگەڵ باشترین و ئازیزترین هاوڕێم، کە کوردێکی ئێزدی(خەلەف میرزا) و خەڵکی (باعەدرێ) بوو، بپچڕێنم و ژمارە تەلەفۆنەکەی بسڕمەوە و چەندین جار تەلەم بە بکات وەامی نەدەمەوە، بە پاساوی ئەوەی ئێزدیەکان کافر و گاو پیس و ئەهریمەن پەرستن و دروست نییە هاوڕێیەتییان بکەیت و سەلام و چاک و چۆنی و تێکەڵاویان بکەیت !

ئەو هاوڕێیەی دوای چەندین ساڵ، دوای ئەوەی هاتمەوە هەش و ئەقڵ و درکم بە گەڵایەوە لە غەیبووبەی فیکری بەداربووم‌ەوە و لە تونێلی ئایدیەلۆژی هاتمە دەر و لە بەستەڵەکی تەواوانین ڕزگارم بوو، چەندەهەمدا بیدزمەوە و داوای لەبوردنی بکەم، ئەفسووس نەمدزیەوە و هەرهەندە زانیم ڕەیشتووە بە ئەمانیا، ئەو هاوڕێیەی ئەستاش هەرکاتێک بیرم دەکەوێتەوە، هەست بە خەجاڵەتی و تریق بوونەوە و

ئازاری ویژدان دەکەم و هەژنەی فرمێسک لەسەر گۆنام هەچکە دەبەستێت.

سوپاس بۆ ئەزدان هەڵە داسنیەکەم، لە کۆتاییدا حەقیقەت دەزیێوە و بۆ باوەشی باب و باپیران و مژووی خۆت شاد بوویەوە.
دەی زیاتر سەبارەت بەو کتێبە بەم بدوێ..

ئایە دەزانی جوولەکەکان کێن؟
ئەو کتێبەی هەستی کوژاندەوە و مرۆڤ بوون ویژدان و باشترین و ئازیزترین هاوڕێی لە سندەوە.

ئەو کتێبەی وای لێکردم ببم بە کەسێکی ئایدیاڵیست و بچمە ڕیزی یەکێک لە حزبە ئیسلام گەراکان، کتێبێک هەک مشکی هاککردم و ئەقڵی قفڵ دام. وای لێکردم تەنها هەنگی هەش-سپی ببینم و دنیا بەسەر بەڕەی ڕاست و هەڵە، کافر و بێوادار، بەهەشتی و جەحنەمی، دەست، یان دووژمنی خوداوەند، دابەشکەم.

کتێبێکی بچووک و لە قەبارەی نامیلکەیێک، ئەو کتێبکەیەی جوکانی وەکو مار پیشان دەداو وێنەی مارێکی کوبرای لەپاڵ ناوی جووکان دانابوو، ئەو کتێبکەی وای لە مشک چاندم، کە هەموو دنیا دژی ئەو مزهەب و ئیدیاڵیزیا و ئایینەی من باوەم پێی هەبوو، لە دژایەتی کردن و پیلاندان.

کتێبێک زۆر لە کتێبکەی(خەباتی من)ی هیتلەر، بە نەفەسێکی نامرۆڤانەتر و ئیدیاڵیزیانەو ڕاسیزمانەتر نووسرابوو و زیاتر لەو کتێبەی ئەدلف هیتلەر دەمارگیری و ڕاسیزم گەرێتی و هەگەزپەرستی و ڕقی تێدا حەشاردرابوو، لەبەرامبەر جووکان.

کتێبکەیێک، تابەتیت لە دیدەنیگایەکی نەزم و ڕاسیزمانە و فەندەمێنتالیستانەو نووسرابوو.
ئەو کتێبەی خەزیا، وەزارەتی هەشنەبیری هەژێک دا بهاتبا، هەر نامیلکەو کتێبک تەی دوو بەرەکی و دەمارگیری ئایینی و بیری ڕاسیزمگەرێتی و ڕقی مزهەبی و لێکترازان لە نەوان مرۆڤکان دروست دەکات، سانسەر و قەدەخە دەکرد. خەزیا فلتەرێکی دادنا، بۆ ئەو بەرهەمایی و فەوزا و بۆ سەر و بەریی جیهانی کتێب و کتێبکە و نامیلکە لە چاپدان. بۆ تایبەتی ئەوانەی ئایینی و مزهەبین و ئیسلامگەرا و فەندەمێنتالیست و سەلەفیگەراکان دەیاننووسن و بۆ پەی ئازادی و بۆ هیچ فلتەرێک چاپی دەکەن و بۆاوی دەکەنەو. ئەو کتێبانەی لەسەدی بیست و یەک و چاخی هەشنگەری و سەردەمی شەشی

تەکنەلۆژیا و زانست و چوونە سەرمانگ و نەبوونتدا، باس لە گەشانەوە بۆ حوکم و دەوڵەتی سیوکراتی و دژخی سەدکانی ناوەڕاست دەکەن!
ئەو کتێب و نامیلکەکانەی ڕەوایەتی بە کۆیلایەتی و بە کۆنیزەکردنی مرۆڤ دەدەن. ئەو کتێبانەی جیهان بەسەر دوو بەرە و دوو ڕەنگدا، دابەش دەکەن، بەرەی کفر و ئیمان و سپی و ڕەش.
ئەو کتێبانەی دژی خەشوێستی و لێبوردەیی و فرەیی و ڕەحمی پێکەوەژیان و دیموکراسیەت و مافەکانی مرۆڤ و هەستی نەتەوەیی و مرۆڤ دۆستی و بنەماکانی سیکۆلاریزم و ژیانێکی شارستانی و کەمەڵکی کراوە و لۆژیک و ئەقڵانیەت و دەوڵەتی مەدەنین.
ئەو نامیلکەکە و کتێبانەی پێن لە ڕقی مەزهەبی و موقەبیلات و پشکین بە بوون بە فەندەمێنتالیست و داعش. بە شڕینەوەی دەماخی ڕەشکانی کورد و شواندنی ئەقڵ و هەشی تاک و ناشیرینکردنی مرۆڤ.
ئەو کتێبانەی پێی لەو فەتوایانەن، کە لە ئاستێکی زۆر نا ئینسانی و نزمدان، ئەو فەتوایانەی جڕنۆ پیرەزەی ئایینەکانی تر حەرام دەکات و سەماوکردیان بە کفر دەزانێت و تەکفیریان بە لادان. ئەو کتێبانەی مرۆڤ بوونی مرۆڤ دەشوێنێت و ناخ و بیری خوێنەر ژەهراوی و زەینی کوفر دەکات. ئەو کتێبانەی مەشکی خوێنەر هاک و ئەقڵی بە بەستەڵەک و هەزی بیرکردنەوەی تیرەر دەکەن. خەزیا هەر هەر کتێبێک و کتێبکەیەک، باس لە تووندو تیژی دەکات و هانی دەمارگیری و ڕق و ڕاسیزم بوون و جیاکاری ڕەگەزی دەدات، ڕەگەری لە بەماوکردنەوەی بکرابا و ئەوەی بەماویش بووتەوە قەدەخە بکرابوایا.

ڕەخنەکەم:
لەوەوە تەدەگەین کە قەناخی هەرزەکاری چەندە هەستەوەرە، هەرزەکار چەندە زوو دەکەوێتە ژێر کاریگەری ئەو شتەی گوێی لە دەبێت و دەیخوێنێتەوەو دەیبینێت. لەو قەناخەی هەست و سۆز زاڵە و لۆژیک و بیرکردنەوەو ئەقڵ ونە.

زۆر ڕاستە باپیرە.
بەیەە دەبێت ئاگاداری ئەوە بین، چی دەخوێنینەوە و چۆن دەخوێنینەوە. من لەو قەناخەدابوو ئەو کتێبکەیە وای لە بەسەر هێنام. ئینجا گوتراو(کتێب باشترین هاوڕێیە). وانییە و بەو ڕەهایە نییە، هەرگیز، هەندێک کتێب هەن، لە جیاتی ئەوەی باشترین هاوڕێ بن، خراپترین دووژمنن. بەیە دەبێت ئەوە بزانیت مەرج نییە خوێندنەوەی هەموو پەرتوکێک سود بەخش بێت. کتێب هەیە مرۆڤ دەکات بە فاشیست و بە تیرەرست. مرۆڤ لەمرۆڤ بوون دەخات و ویژدانی لە دەسنتەوە و دەیکات بە بابایەکی بە هەست و ئامرەکی بە گیان و

وەرانکەر. کتێب هەیە هەش دەگوشێت و ئەقڵ لە قاڵب دەدات و هەزی بیرکردنەوە دەکوژێت و مرۆڤ دەکات بە بوونەوەرکی مەزهەبی و ئایدیۆلۆژیست و بیرتەسکی ئەقڵ داخراو وای لێدەکات دوو بست ئەوەتری لوتی تەواینی خۆی نەبینیت. کتێب هەیە، مرۆڤ دەکات بە هەڤ، مازۆکی و سادیک. کتێب هەیە، هونەری کۆیلەتی، ڕاسیزم بوون، ترس، تووڕەیی، ڕق، جینۆساید، جەنگ، سوتان، کوشتن و تیرۆر فەری مرۆڤ دەکات.

کتێبیش هەیە فەری تەڵەرانس، ئیشق، لێبوردەیی، ئازموون، مەعریفە، نەتەوە پەروەری، مرۆڤبوون و مرۆڤ دۆستی، خۆشویستی ژیان و ئەوانیتر، ئازادی دۆستی و ژینگەدۆستیت دەکات. مەولانا، شەرکە، مەلای گەورە، هەژاری موکریانی، هەمنی شاعیر، مارکس، گاندی، تەلستووی، هیتلەر، ستالین، سەدام، بەغدادی و بن لادنیش کتێبیان دەخوێندەوە و لە منداڵدانی کتێب و هەناوی کتێبخانەکانەوە هاتنە دەر.

کۆتایی کەم:
دڵنیان کەسێک زۆر کتێبی لەسەر ئازادیان خوێندەوە، ئاخریەکەی بوو بە گیا خۆر. بۆیە بزانە چی کتێبێک و بۆچی و چۆن دەخوێنیتەوە.

پێشەکی پەرژە یاسای (بەرەنگاربوونەوەی تۆندوتیژیی خێزانی)، و هەوڵستی مەلای سەلەفی-جیهادیی کوردی ناو زیندان و ناو پارلەمان.. سەروەر پێنجوێنی

مەلا (ئیسماعیل سووسەیی)، مەلایەکی سەلەفی-جیهادیی تر بوو، کە بەتوندی دژی هەشنووسی یەکەمی پرۆژە یاسای (بەرەنگاربوونەوەی تۆندوتیژیی خێزانی) (ژمارە ٨ ی ساڵی ٢٠١١) کاتی خۆی لەدوانی دا،

و کۆشکەیشی هەر ئەوە بوو ئەو پەڕژە یاسایە خاڵی وای تێدایە کە پێچەوانەی قورئان و شەریعەتە، وەکوو فەرکاری و ڕێنمایی لێدانی ژن لە قورئاندا "واضربوهن" (النساء: ٣٤)، و وەکوو خانەتەی مەینەت کە ئیسلام لە کاتی خۆیدا بەگشتی بە کارێکی باشی داناوە، و لە ڕێبازێکی فیقهیی وەکوو ڕێبازی شافیعییشدا "واجیب"ـە. بەمەش ناوبراو داکۆکیی لە شەرعیەتی پیاو و لە دابونەریتی کۆنی خەتەنەی مەینەت کرد.
وەکوو لە کاتی خۆیدا لەسەری نووسیمانە، وتاری "یاسای بەرەنگاربونەوەی تۆندوتیژیی خێزانی و مەلای پاسەوان ـ لە پەراوێزی باسوخواسی یاسای تۆندوتیژیی خێزانی و بەرەنگاربونەوەی هەندێک لە مەلاکان"(١).
بۆیە ئێستەش هەر پارلەمانییەکی ئیسلامی هەر کۆشەی ئایینیی لەگەڵ پەڕژە یاساکە هەیە، و سەرنجەکانی تریان هەر بیانوون.
مەلا سووسەیی مەلایەکی سەلەفی-جیهادیی سەربەخۆ بوو، ئەندامی حیزبێکی ئیسلامی نەبوو بەرگریی لە بکات و بیگەیەنێتە پارلەمان. لە هەمان کاتدا سەلەفی-جیهادییەکی ڕاستگۆ بوو: ئامادە نەبوو بچێتە پارلەمان. مەلا سەلەفی-جیهادیەکانی ناو "جەماعەی ئیسلامی"، "جەماعەی عەدالەت"ی ئێستە، سەلەفی-جیهادین بە تامی شۆشی ئیسلامیی ئێران و بنەمای "تەقیە"ی شیعەگەری، کە جارێکە لە دووڕوویی پیرەزکراو. بۆیە سەلەفی-جیهادیەکانی ناو پارلەمانی ئێمە؛ لە پارلەمانیشن و باوەڕیشیان بە ڕەوایی یاسادانان نیە بە پارلەمان ئەگەر یاسایەکی نوێ دابنێت کە دووبارەکردنەوەی هەمان حوکمە شەرعیەکە نەبیت، یان چاکسازییەکی نوێ بێت.
دەکرێت کەسێک لە پارلەمان بێت و ئەندامی دەسەڵاتێکی یاسادانان بێت و باوەڕیشی بە دەسەڵاتی یاسادانان نەبێت و خودی یاسا بە "شیرک" بزانێت؟! دەی ئەمانە وا بیردەکەنەوە، و خۆیان گەیاندووەتە پارلەمانیش.
لە زنجیرەیەکی داهاتوودا بیروباوەڕەکانی مەلا (هەورامان گەچێنیی) ڕوونددەکەینەوە.

سەروەر پەنجوێنی

_____

پەراوێز:
(١) بڕوانە: بلۆگی نووسەر:
https://sarwar-penjweni.blogspot.com/2012/08/blog-post_18.html?fbclid=IwAR38DoaSUpfUwUk_V_LeyOAvyYgsiIddDzKIzE0Tus3LI1NJdOxo

ccNzhr0
و دیواری فەیسبووکی نووسەر:
https://www.facebook.com/photo/?fbid=455347451153438&set=a.191509284203924

تێبینی: ئەم کورتە وتارە دوو جار لە ئەکاونتی فەیسبووکی نووسەر بڵاوکراوەتەوە، بەڵام بە هۆپەرتەی مەشوەمگەزی ئەلیکترۆنیی ئیسلامیەکان لەلایەن هێبەتی فەیسبووکەوە لادراوە، و ئێستە لەر بڵاودەبێتەوە.

بۆ بینینی فەیسبوکی نووسەر کلیکی ئێرە بکەن..

مەزڕخانەی قەڵای هەرمێ.. فازیل شێوە

بۆ ئیدارە و قائیمقامیەتی قەزای کۆیە

دوای سڵاو و ڕێز
…
بەڕێزان ئەو پێشنیارەتان دەخەمە بەردەم خەزگە بۆ هەندەتان وەردەگرت.

دوای ئەو (٤) کارساتە گەورەیەی بەسەر قەڵای هەرمێ داهات لەو نیو سەدەی دوایدا، پێشنیار دەکەم کە ئەو قەڵایە نەژێن نەکرێتەوە و ئێستاکە چۆنە دوای ئەم مووشەکبارانە، وەکو خۆی بهێلدرێتەوە و بکرێتە مەزڕخانەیەکی هەمیشەیی بۆ شارەکە و بۆ کوردستان.

لەوەدا وێنە و بەڵگەنامە و شتومەکی هەموو شەهیدانی وراتی کۆیە و شەهیدانی هێژەهەڵاتی تەدا بپارێزن. دواتر لەگەڵ ڕەژگاردا، دەکرێ هونەرمەندان و شێوەکاران و پەیکەرتاشان، بە چەندان کاری هونەری و پەیکەر، ڕەح بەنەوە بەر ئەو قەڵایە و ببێتە پەیامێکی هێش بۆ نەو چەوانی دوژمنانی کورد و هەموو خەڵکی دونیا بۆ چاوی خۆیان تاوان و جینایەتەکانی هێزەکانی بەغدا و تاران ببینن و نەوەکانیشمان دەرس

و عیبرەتی لە وەرگرتن و بزانن کە دەستمانە و کە دوژمنمانە و مەژووەمان چەن بووە.

(٤) کارەساتەکەی ئەو قەیە؛ (١) دروستکردنی قەیەکە بە سەرکووتکردنی شەشی کورد؛ (٢) هەژانی هەشی نیو قەیا لە هەژانی ئەنفال دا لە (١٩٨٨)؛ (٣) مووشەکبارانی یەکەمجاری قەیا لە لایەن هژمەنی ئیرانەوە لە (٨ /٩/ ٢٠١٨)؛ (٤) مووشەکبارانی دووەمی قەیاکە لە لایەن هژمەنی ئیرانەوە لە (٢٨/٩/٢٠٢٢).

تکایە هەرچی وەنە و دەکیومەنتان هەیە بیانپایزن بە نمایشکردنیان لەو مەزەخانەیە بە کارە ئەدەبییەکانیشەوە. هونەرمەند و هەشنبیران دەتوانن بە بیرەکەی جوان و داهێنرانە کاری جوانی بە بکەن.
گەستانی شەهیدانیش لەوە ببەتە بەشەک لەو پەژەیە.

سەربەرزی بە شەهیدان و هووەشی بە داگیرکەران.
ئەوەش سەرکەوتوو بن.

فازیل شەوە
١/١٠/٢٠٢٢ دوبلن

کوشتنی ژنەک کە ناکوژرە.. شیعر: نزار قبانی/ وەرگەانی: پشکە ناکام

بەنم پەت یا

بەنم پەت یا کە خەشم بەییت
بەرامبەر ئەو بەیارە گەورەیە، ئەقەم لەدەست یا
بەنم یا:
لە پەرەشی بینین نەمرم
بەام هەر مردم
و
چەندین جار بەنم یا

و
چەندین جار بەیارم یا
واز بێنم
لێ بیرم نایێ وازم هێنا بێ
بڕۆنی شتی گەورەتر لێ خەمم یا
ئاخێ سبەی ڕۆژنامەکان چیم لەسەر ئەنووسن !
دەنیام ئەنووسن کێ شەت بووم
یان ئەنووسن کێ خەم کوشتوە !
بڕۆنم پەت یا کێ بێ ووڕە نەبم
بڕۆام، وابووم...!
و
کێ شیعر بەسەر چاوەکانتا نەنووسم
بڕۆام ووتم
و
بڕۆنم یا کێ نەء
.....و نەء
.....و نەء
کاتێ بێ گەمژەیی خەم زانی، پێکەنینم هات

بڕۆنم یا
کێ گوێ نایەمێ قژت کاتێ بێ بەردەمما هات و چێ ئەکا
کاتێ وەک "شەو" باڵ بەسەر شەستەکانا ئەکێشێ
.....هاوارم لێ هەستا.....
بڕۆنم یا
چەن سەزم هەبێ
گوێ بێ چاوەکانت نایەم
و
کاتێ دیم ئەستێرەی ئەبارێنن
..... هەناسەم هەڵکێشا.....
بڕۆنم یا
هیچ نامەیەکی خەشوەیستیت بێ بنەڕم
بڕۆام سەرەڕای هەموو شتێ ، هەر نووسیم
بڕۆنم یا
لێ هیچ شوێنێ نەبم تەی لێ بی
بڕۆام کێ زانیم بانگەش کراوی

بە یەک و دوو ، یەکسەر چووم
بەرەنم یا کە خەشم نوەیت
چەن و ....کەی..؟
و
کەی ئەبینی کە بەرەنم یا بە
لەو پەڕەی ەاست گەیەوە. درەم کرد
و
سوپاس بە خودا ،کە...درەم کرد

بەرەنم یا
بەوپەڕەی خوەن ساردی و گەمژەیەوە
هەموو ژنەکان بکوژم
و
جەنگی خەمم بەرامبەرت ەاگەیان
و
کاتە چەکم لەسەر مەمکەکانت بەرزکردەوە
....دەەام...!
کاتە دەستە بە گوناهەکانتم دی
....شەرم دای گرتم....!
بەرەنم یا
کە نەء...و..نەء...و..نەء
هەموو بەرەنەکانم
دووکەەە بوون ، تەکەە بە هەوام کرد

بەرەنم یا
کە شەو تەلەفەنت بە نەکەم
و
کە نەخەش کەوتی بیرت لە نەکەمەوە
و
بەت نیگەران نەبم
و
گوەت پەشکەش نەکەم
و
دەستەکانت ماچ نەکام

و
خەم دژ بە خەم، شەو تەلەفەنم کرد
و
گوێیشم نارد
و
نەوانی هەردوو چاوەکانتم ماچ کرد
تا تەر بووم
بەڵێنم یا کە نەء…و نەء….و..نەء
کاتە بە گەمژەیی خەمم زانی ، پێکەنینم هات

بەڵێنم یا
کە: پەنجا جار سەرت ببەم
کاتە خوێنم بەسەر جلەکانمەوە دی
زانیم کە ئەوە منم سەر بەاوم
بەیە: چەن تووڕە بم، چەن لە خەم دەرچم
چەن ئاگرم لە بکەوێتەوە ، چەن بکوژمەوە
بە "پە داگرتن" لەم وەرمەگرە
لەوپەڕی ئاستگەییەوە ، درەم کرد
سوپاس بە خودا ، درەم کرد

بەڵێنم یا کارەکان بە زووی بەلا بخەم
و
کاتە فرمێسکی بە خوێی چاوەکانتم دی
….شەڕام….
کاتە جانتاکانم لەسەر ئەرز دی
درکم کرد کە بەو ئاسانییە ناکوژرێیت
تە ووڵاتی…و…تە هەزی
تەی شیعر ، تە پێش دروست بوونی شیعری
تە یاداشت ، تە سەفەرکانی
تە" تەمەنی منایی"….تە پەیام بەری

بەڵێنم یا
بە لابردنی چاوەکانت لەدەفتەری یادەوەرییەکان

و
نەمزانی کە ژیانی خۆم لا ئەبەم
و
نەمزانی سەرەای ناکۆکییەکان
"من"، تۆیت
"خۆم"، تۆیت
بەرەنم یا کە خۆشم نەوێیت
ئای لە بە ئەقڵی
چیم لە خۆم کرد..!!
لەو پەڕی ڕاستگۆییەوە درەم کرد
و
سوپاس بۆ خودا ، درەم کرد

بەرەنم پەت یا
دوای پێنج دەقیقە لەرە نەبم
بەرەام بە کوێ بچم!
شەقامەکان بە باران شەراون
بۆ کوێ بچم!
چایخانەکانی شار بەر ناکەون
بە تەنیا لە کام دەریا بگیرسێمەوە
و
تۆ هەموو دەریاکانی
و
تۆ ساتە وەختی گەیشتنەکانی
و
تۆ هەموو سەفەرەکانی
بەم هەیە دە دەقیقەیەکی تر بمێنمەوە
تا بارانەکە خۆش ئەک !؟
مسۆگەر دوای گەشتنی هەورەکان
و
دوای هەور بوونەوەی "با"یەکە ، ئەم
گەر نا ،
میوانت ئەبم تا…بەیانی

بەڵێنم پێت یا
جاری دووەم وەک شت خۆشم نەوێیت
وەک چۆلەکە پێلاماری دارە بەرزەکەی سەوکانت نەیەم
و
کە لە خەوا بوی ، قژت دانەهێنم
.....پشیلە خۆشویستەکەم
بەڵێنم یا، چیتر
ئەقڵم لەدەست نەیەم
گەر ئەستێرەیەکی پە پێتی
کەوتە سەر لێشم
و
بەڵێنبم یا "شتی"تیکەم ئەهون کەموە
و
خۆشحاڵم کە تا ئێستاش
هەک وەک جاران
لە خۆشویستیا هەبەز و دابەز ئەکەم

بەڵێنم یا
تا ساڵێک خۆشویستیت لەگەڵا نەگەڵموە
و
بە درێژایی ساڵێک
هووخسارم بە دارستانەکانی قژت نەشارموە
و
لە کەناری چاوەکانتەوە
هاوی ناو دەریا نەکەم
بە درێژایی ساڵێک...!!؟
چۆن ووتەیەکی وا بئ مانا بڵێم..!!؟
کە چاوەکانت ماڵەکەم و ماڵی ئاشتیە
و
چۆن دڵم بە خەم یا ، هەستی "مەمەڵە" بریندارکەم..!؟
و
نەوانی من و نەوانی تە
نان ...و خوێ
و

چریکەی کۆتر
تۆ لە هەر شتێک
دەست پێ کردنی
و
هەر تۆ کلیلی داخستنی

JULAY/2022